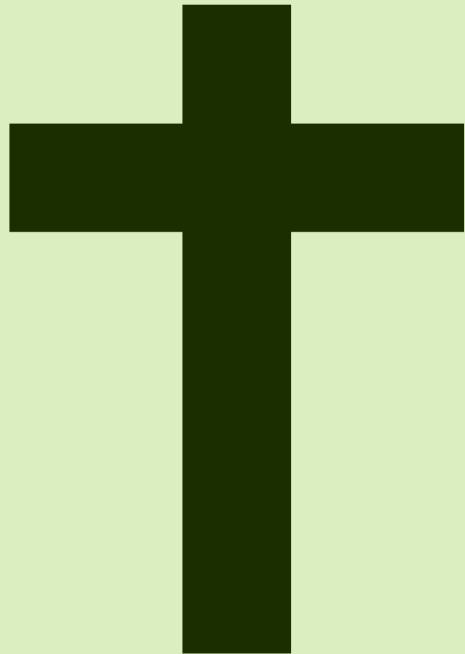

Mbede sáka kuni fie

New Testament in Kuo

Mbede sáka kuni fie
New Testament in Kuo

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Kuo)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
1bae8b8b-6141-55e9-b352-adf7a01da5f4

Contents

Matiye	1
Marki	56
Luku	89
Zaa	146
Ped nzob ndáy nzaapedfri . .	186
Romri	237
1 Körteri	262
2 Körteri	285
Galasiri	300
Efəzri	309
Filibri	317
Kolosiri	323
1 Tesalonikri	329
2 Tesalonikri	334
1 Timote	337
2 Timote	344
Tite	349
Filemon	352
Eborori	354
Zak	372
1 Piyer	378
2 Piyer	385
1 Zaa	389
2 Zaa	395
3 Zaa	396
Zud	397
Fe ká tina nun ha Zaa	399

Matiye

Bay kere Ngerevwuru ká Matiye daa mbedeke

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Matiye daa bay haŋa nzobri kó mii, Zezu ba Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa bay píe ni ví yáa nzobri. Be mini ze, ka sán bayri ká do bil *Mbede sáka kuni ká piec̄ke* ngii bamba a daa do bil mbede ni key bay kíeke mii, feri riw bele ká Ngerevwuru waa bay dáa na, o báy zadé báy faa vika Zezu ká ba Krisi, Vu Ngerevwuru, Nzob Káw Báy Kumnum.

Sáw fe ká'a dáake mbede key na, bay kijake soro bay káw báy kumnun Zezu riw bele ya, roo le, kakalke ba báa nasi bay fe ká'a daa, báy fe ká'a fere nzobri. Ka kíe Zezu ba bawda nzob luye ká fere nzobri fe báy hýrusuo ká uru saa luo Ngerevwuru. Be Zezu na, ka maa bay tína mára sáw bay bol kusol Ngerevwuru ndaw, a maa kíe nzobri bay ká se tul réke mbay Ngerevwuru na ndaw pi.

Máa bayri ká do bil-e

Sáw bulu Zezuri báy mboŋa be: 1-2

Dáa tul nduo mbii Zezu, báy lie law-ε:
3-4

Fe fére Zezu ká tul mbɔrɔ: 5-7

Fe saŋri ká Zezu daa, báy nzob túŋ ni
ŋgereŋri: 8-12

Law bayri ká se tul réke mbay
Ngerevwuru: 13

Fe dáa saŋ Zezu, báy bay ká'a baa zinj
Fariziri: 14-18

Uru saa kuđu zad ká Galele kpúru
mgbá Zuruzalem: 19-23

Vika réke mbay Ngerevwuru: 24-25

Kókó seke fe Zezu, hud be, báy tji be
saa luɔ hud: 26-28

*Saw bulu Zezu Krisi
(Luk 3.23-38)*

¹ Sáw bulu Zezu *Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa bay píe ni ví yáa nzobri na ze do key: ka ba vu bulu *Abaraham ndaw, a ba vu bulu Mbay *David ndaw pi.

² Abaraham na mboŋ Izak; Izak mboŋ Zakob; *Zakob mboŋ Zuda báy yú-erí.

³ Zuda mboŋ Fares báy Zara ká máa bari ba Tamar; Fares mboŋ Esrom; Esrom mboŋ Aram;

⁴ Aram mboŋ Aminadař; Aminadař mboŋ Naason; Naason mboŋ Salmon;

⁵ Salmon mboŋ Boaz zinj Rahab; Boaz mboŋ Obed zinj Rud; Obed mboŋ Zese;

⁶ Zese mboŋ David ká ba mbay. Mbay David mboŋ Salomon zinj máy Uri.

⁷ Salomon mboŋ Roboam; Roboam mboŋ Abiya; Abiya mboŋ Asa;

⁸ Asa mboŋ Zozafa; Zozafa mboŋ Zoram; Zoram mboŋ Oziyas;

⁹ Oziyas mboŋ Zotam; Zotam mboŋ Akaz; Akaz mboŋ Ezekiyas.

¹⁰ Ezekiyas mboŋ Manase; Manase mboŋ Amón; Amón mboŋ Zoziyas;

¹¹ Zoziyas mboŋ Zekoniyas báy yú-erí. Sewke ku na, i fáake led Izarayelri ba koy ruy í séke ri tusiri *Babilon*.

¹² Falé ká i fáake ri na báyji le, Zekoniyas mboŋ Salasiyel; Salasiyel mboŋ Zorobabel;

¹³ Zorobabel mboŋ Abiyu; Abiyu mboŋ Eliyakim; Eliyakim mboŋ Azor.

¹⁴ Azor mboŋ Sadok; Sadok mboŋ Akim; Akim mboŋ Eliyud;

¹⁵ Eliyud mboŋ Eleyazar; Eleyazar mboŋ Matan; Matan mboŋ Zakob;

¹⁶ Zakob mboŋ Zezeb ká ba waa Mari ká mboŋ Zezu ká i dí ni ba Krisi na.

¹⁷ Be mini ze, sáw bulu Zezu Krisi, ká uru saa tul Abaraham kpúru tji tul Mbay David na tōŋ fal kíi ba duɔ fáake niŋ. A úru saa tul Mbay David kpúru tjiike sew ká i fáake led Izarayelri i séke ri Babilon na, sáw bul-eri tōŋ fal kíi ba duɔ fáake niŋ na ndaw. A úru saa sewke ká i fáake ri se Babilon kpúru tji sew mboŋa Krisi na,

* **1:11 1.11** Zakob ká Ngerevwuru tuu riŋ há ni ba Izarayel na, ka ba vu bulu Abaraham, a do báy ledri ba duɔ fáake sidí. A ledkeri ku na, i ba nzobri ká Ngerevwuru kó ri ba nzob taa berí.

saw bul-eri tɔŋ fal k̄i ba duɔ̄ fale ninj na ndaw pi[†].

Saw bay mboŋa Zezu (Luk 2.1-7)

18 Saw mboŋa Zezu *Krisi na ze do key: Mari ká ba mi-ε na, ka ba máy mbana Zezeb. Bari na i naa ziŋ k̄i ya rɔ̄bay, lε, báy faa húrusuo Tem Law Pie na, Mari yáake bil.

19 Zezeb ká ba mbana be na, ka ba nzob ká dāa fe báy zadé ká nun Ngerewu, ze a hii dāa sahoy bo nun máy mbana be na ya. Sawke mini ze, a hii bay pón ni ba muni hóy tanj báa bay filke na ká nun ruo nzobi.

20 Zadka'a do kér bayke ká bil law-ε munu hóy lε, Ngerembay pie led nzaaped ká nulue h̄a ni tji tul-e báy lom a baa h̄a ni mii: «Zezeb, bō *vu bulu David, mu dāa h̄ie ká bay yáanja Mari ba máy bo na ya, báy ji lε, báy faa húrusuo Tem Law Pie ze, ka dōke bil na ku.

21 Ká'a mbón ba led wára nzob, lε, mù tuu riŋ-ε ba Zezu, bay ji lε, be ze a yáanja nzob beri ká tul feyáa bari.»

22 Fe niri riw bele na, tji mini key bay haŋa bay ká Ngerembay baa ká pieške lew báy faa nzob yáanja bay saa nzi-ε na, ka do munu báy zadé. Bayke na ze do key:

23 «Ì k̄o, máy tikdi a yáanja bil bay mbón ba led wara nzob, lε, i tuu riŋ-ε ba "Emanuel[‡]." Báy nzaa bay naari lε, baa mii, «Ngerewu sad ziŋ naari.»

24 Zadka Zezeb tuma saa tul nam na báyji lε, ka daa munu ká led nzaaped Ngerembay ká nulue baa h̄a ni na, a yáa Mari na ba máy be.

25 Roo lε, i naa ziŋ k̄i ya kpuru maa báy nam ká Mari mboŋke led wára nzob. Lε, Zezeb tuu riŋ led na ba Zezu.

2

Nzob fe kókori vi Betelehém bay kókɔ Zezu

1 Zezu na, Mari mboŋ ni ká Betelehém, puo ká kuđu zad ká Zude. Sewke ku na *Erod ze ba mbay ká dī. Fal mboŋa Zezu na ku báyji lε, nzob fe kókori uru saa fi tji sée í se kpuru í tji Zuruzalem,

2 a i vbi nzob puɔri bay mii: «Led ká i mboŋ ni ba mbay Zibri na wáa, ka naa zad h̄aa lε, bay ji lε, buru kó mbaymaw ká tji ká fi tji sée bay tul-e, ze búru vi bay gól riŋ mbay be.»

3 Zadka Mbay Erod laa bayke na munu báyji lε, law-ε nzaa ni ŋgji bamba tasiri. Nzobri riw bele ká bil puo ká Zuruzalem na hóy kara, law-ri nzaa ri munu ká be na ndaw pi.

4 Báyji lε, Mbay Erod mbū *ŋgerenzob fe poyri báy nzob fére nzobri *bol kusol Zibri riw bele a vbi ri bay mii: «Zad h̄aa ze i mbón nzob ká Ngerewu waa bay pie ni na ká dī lε?»

5 Lε, i yiŋra báy bay h̄a ni mii: «I mbón ni ká Betelehém ká kuđu zad ká Zude, bay ji lε, nzob yáanja bay saa nzaa Ngerewu baa bayke do bil mbede Ngerewu piēd lew hóy mii:

6 «Bo Betelehém, puo ká tusiri Zuda:
puo h̄awri ká Zuda na i ti kál mù ya,
bay ji lε, mbay ká'a kórø nzob biri ká
ba led Izarayelri na,
a tji saa saw bo*.»

7 Fal bay ká Mbay Erod laa munu na báyji lε, ka pie nzaa ped ha ri dī nzob fe kókori ba muni, a vbi ri bay, bay haŋa ri tuu ni nam ká mbaymaw t̄ike na lik lik h̄a beri kó.

8 Fale ku lε, ka pie ri ba Betelehém a baa ha ri mii: «Ì se bo í vāa vbi bay ká se tul led na báy kere i k̄o. Zadka i k̄o ni lε, i yjj bo í vī baa bayke h̄a m̄i, bay ji lε, bi hóy kara m̄i hii bay séke bay vāa gól riŋ mbay be ndaw.»

[†] **1:17 1.17** Pola lew na, Ngerewu waa ziŋ Abaraham bay sám fe zuo tul saw nzobri riw bele ká tusiri key báy faa be, a waa ziŋ Mbay David kara ndaw mii, nzob mbjw ká saw k̄ani be na, a káw tul karingaw mbay banguo. Munu ká Zezu ba vu bulu Abaraham, a ba vu bulu Mbay David ndaw na, nzob dāa mbede key na, hii bay haŋa nzobri kó ba tusue mii, Zezu na ba nzob ká Zibri giyaŋ ni kekeke bay haŋa ni ka yáa ri. I k̄i Tiika saw fe 12.3 báy 2 Samiyel 7.12-16. [‡] **1:23 1.23** Ezay 7.14. ^{*} **2:6 2.6** Mise 5.1.

⁹ Zadka i laa bay ká Mbay Erod baa ha ri na báyji lε, i mbi faa i se ba badfi. A lε, mbaymaw ká i kó ni ká fi tji síe na nda faa pol-ri kpuru a tji tul hul nam led na a tāa a dō di. ¹⁰ Zadka i kó ni tāa a dō na báyji lε, i dāa suoriya njii bamba tasiri,

¹¹ a í nduo í se hul nam led na, i kó ni báy mi-ε Mari, lε, i huku pol-e a í gol riŋ mbay fe. Rōbay, i hina soba í fāa feziŋa bari, a í mgbáke ini zin ni. I h̄ ni lari ndaw, fe ká bāre fū būy būy ndaw, báy num mir ndaw pi.

¹² Fale ku lε, Ngerewuру baka ri báy faa lom bay haŋa ri yji báy faa ká tji tul Mbay Erod na mbāa. Yji bari na báyji lε, i mbi faa k̄j ro ze i dāa tji puo.

I mbi Zezu i dūuke se tusiri Ezibte

¹³ Zadka nzob fe kókori na i zol báyji lε, led nzaaped Ngerembay ká nulue tji tul Zezeb ba lom a baa h̄ ni mii: «Úru siya mú mbi led na báy mi-ε, mú dūuke se tusiri Ezibte, mú vāa káw dī kpuru h̄ mi bi k̄j mi mbi nzaa-i h̄ mü ndaw rōo, mu yji mú víke ri báy, bay ji lε, Mbay *Erod nzaa faa bay ika led na.»

¹⁴ Ká bil sunke ku hoy na, Zezeb uru siya a mbi led na báy mi-ε, a zolke se tusiri Ezibte,

¹⁵ a í kaw dī kpuru maa báy hud ká i Mbay Erod. Fe niri key na kal mini h̄ bay ká Ngerembay baa pola lew báy faa nzob yāaŋa bay saa nzi-ε na, do munu báy zadē. Bayke baa mii: «Mì dī vu-i h̄ ni tji ká tusiri Ezibte†.»

Mbay Erod ha ri i ledri ká Betelehēm

¹⁶ Zadka Mbay *Erod k̄o ká nzob fe kókori luo ba mbúo hoy ká tul-e na báyji lε, law-ε fāa ni puu-u h̄ ni mbi nzi-ε h̄ nzob beri se Betelehēm báy vu puoruori ká dō lakun-ε, í i led warari riw bele ká mbiimbam bari ba sidi ya báy, bay ji lε, ka tuu mbiimbam ledri ká ika ri na, h̄

† 2:15 2.15 Oze 11.1. ‡ 2:18 2.18 Zeremi 31.15. Rasel na ba máy taa mbijwe ká sakra máy Zakobri. Ze ka hu ba d̄x ká lew hoy kara, ka dō munu ba máa led Izarayelri. Ká bil mbede Zeremi laa lε, r̄i fe k̄a'a re-rew bay tul kókō seke fe k̄a'a tji tul vu zi-eri na. * 3:2 3.2 Báy nzaa gerek na, Matiye baŋa bay ká se tul «puoruo ká nulue», bay ji lε, Zibri na i hii bay dika Ngerewuру báy riŋ-ε ya. Roo lε, fe k̄a Matiye hii bay haŋa nzobri k̄o ta-taŋ na, fe ze dō key: báy vika Zezu na, Ngerewuру tii saw réke mbay ká tusiri key.

ni maa báy bay ká nzob fe kókori baa h̄ ni se tul s̄ie tji mbaymaw na.

¹⁷ Fe niri key na kal mini h̄ bay ká Zeremi nzob yāaŋa bay saa nzaa Ngerewuру baa na, do munu báy zadē:

¹⁸ «Rew nzobri mgba godi godi ká bil puo ká Rama;

saa nzaa báy fe gúu mgba gürum gürum ba badfi.

Ba Rasel ze re-rew bay tul vi-eri.

Ka hii bay haŋa nzobri mgba ni í bo ni ya, bay ji lε, vi-eri na ti mbāa‡.»

¹⁹ Zadka Mbay Erod hu na báyji lε, led nzaaped Ngerembay ká nulue tji tul Zezeb ba lom ká tusiri Ezibte a baa h̄ ni mii:

²⁰ «Úru siya mú mbi led na báy mi-ε, bo mú yjike ri se tusiri *Izarayel, bay ji lε, nzobri ká i nzaara faa bay ika led na, i hu ro.»

²¹ Báyji lε, Zezeb uru siya a mbi led na báy mi-ε, a yjike ri kōd kōd vi tusiri Izarayel na.

²² Roo lε, ka laa mii, Arakelaus ze suo bol bi-ε Mbay Erod, a ba mbay ká kudu zaf ká Zude. Lεs, ka dāa h̄iŋ bay káw tusirike na ku. Fal bay ká Ngerewuру tjiŋe tul-e ba lom na báyji lε, ka zol a se kudu zaf ká Galele,

²³ a vāa kaw puo mbijw munu ká riŋ-ε ba Nazaređ. Fekeri key na kal mini h̄ bay ká *nzob yāaŋa bayri saa nzaa Ngerewuру baa ká pieđke lew na, do munu báy zadē. I baa mii: «I dika ni ba nzob ká Nazaređ.»

3

Káa bay Zāa Batis

(Mrk 1.1-8; Luk 3.1-18; Zaa 1.19-28)

¹ Zadka mbiimbamri kal maa fe báyji lε, nzob mbijw ká riŋ-ε ba Zāa Batis se bil law kōr ká kudu zaf ká Zude a ka-káa mii:

² «I suo kér bay baarī, bay ji lε, nam tōŋ dī mbāa hoy ro bay haŋa Ngerewuру ví re mbay ká tusiri key*.»

³ Zaa na fa nzob ká Ezay nzob yaanja bay saa nzaa Ngerewuру baa bay be pola lew hoy mii:

«I láa kusol nzob mgba belej ká bil law kör mii:

“I léke faa Ngerembay báy kere!
I léke hą ni ka do sikfa kparak kparak[†]!”

⁴ Zaa na nduo gari ká i kaŋ báy suŋ zambal, a sin si-e báy sal huo bil. Tazala báy num zoro ká bisuy ze ba fe sum be.

⁵ Nzobri ká ḥgerepuo ká Zuruzalem, báy nzobri riw bele ká kudu zad ká Zude, roč báy nzobri ká i naa puori riw bele ká kiri mbii Zurdę na i se luo-ε.

⁶ Zadka i se í vää naa nzaa-ri ká tul feyaa bari na báyji le, ka daa tul-ri nduo mbii Zurdę.

⁷ *Fariziri báy *Sadusiri ḥgji bamba i vi zad ká Zaa daa tul nzobri nduo mbii ká dī bay kókó kóm. Zadka Zaa ko ri vi na báyji le, ka baa ha ri mii: «Baarì mjiri kuotolri! A ve ze fere rī dūu here Ngerewuру ká'a t̄ji báy nam kún sal báy na le?»

⁸ I daa ped ká do báy zadε ká kie suo kér báy baari na ndaw ro!

⁹ Kókó ká í kér ká bil law-rī mii: “Buru ba vu bulu *Abaraham,” na munu ya, báy ji le, mī baa ha ri: tisawri ká do key kara, Ngerewuру maa báy férē ri ha ri vi ba vu bulu Abārahamri.

¹⁰ Timbede key na, tikal do saw puuri. Puu hāa hāa ká lie ndaya le, Ngerewuру a kún ni báy sawke nzed a vbu ni bo huu.

¹¹ Bi na, mī daa tul-rī nduo mbii báy kíeke mii, í suo kér báy baari ro. Roo le, nzob ká'a ví fal-i vuku na, hurusuo-ε kal tul-i pavbad, a dikon be hoy kara, mī maa báy nán ká bal-ε ya. Be na, a dāa rī nduo bil Tem Law Pie, báy huu.

¹² Fe vekē naŋ be na do nduo-ε kek, ka'a vekēnaŋ be na taŋ pedede, a fāa pāre zuo bil pul. Roo le, mbuyke na, ka'a nzúŋ báy huu ká se a ru-ruma ya baŋguo.»

I dāa tul Zezu nduo mbii (Mrk 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ Báyji le, Zezu uru saa kudu zad ká Galele, a se luu Zaa ká do nzaa mbii Zurdę báy haŋa ni ka dāa tul-e nduo mbii.

¹⁴ A le, Zaa hii bayke ya, a baa hą ni mii: «Bi ze, mī se sít haŋa mù dāa tul-i nduo mbii; wāa, dāa mina ndaw roč, mù vi luo-i key hoy le?»

¹⁵ Báyji le, Zezu yijra báy bay hą ni mii: «Timbede key na, mu dāa munu ká mī vbi mù, báy ji le, báy faa ká mini key na ze náa dāake fe ká do báy zadε ká Ngerewuру hii bayke.» Lees, Zaa hii bay na ziŋ ni a dāa tul-e nduo mbii.

¹⁶ Zadka Zezu t̄ji saa mbii na báyji le, ká zadε ku hoy nulue mgbusa bolon hą ni kō Tem Ngerewuру ká dī saa dī munu ká bede pie a ví kaw tul-e kokro.

¹⁷ Báyji le, kusol nzob mgba belej ká nulue mii: «Be key na ba vu-i; mī kō ni ba nzob nun-i. Ba be na ze sùo-i rīi mī bamba ká tul-e.»

4

Ngeretemndaya lie law Zezu (Mrk 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ Falé ku le, Tem Law Pie nda faa pol Zezu hą ni se bil law kör bay haŋa ḥgeretemndaya ka lie law-ε ká dī.

² Munu ká'a saŋ fe sum bisie sín niŋ, sun sín niŋ na, kōn piri law-ε.

³ Báyji le, ḥgeretemndaya, nzob lie law nzob na soro ba lakun-ε a baa hą ni mii: «Zadka mù ba Vu Ngerewuру le, mu mbi nzaa-a hą tisawri key na i férē ba maapa hą mu sū náa kō.»

⁴ Lees, Zezu yijra báy bay hą ni mii: «I dāa do bil mbede Ngerewuру mii:
“Fe sum hoy ze nzob a kawke báy kum-nun ya,

roo le, bayri riw bele ká t̄ji saa nzaa Ngerewuру ze,
nzob a kawke báy kumnum taa tusueke*.”»

⁵ Falé ku le, ḥgeretemndaya na sùu ni kpuru se Zuruzalem, ba puo ká do bod ba taa Ngerewuру, a hą ni do tul *hul kāni Ngerewuру ká siya zenlej

⁶ ndaw roč, a baa hą ni mii: «Zadka mù ba Vu Ngerewuру le, mu zo bo siri náa kō, báy ji le, mbede Ngerewuру baa mii:
“Ngerewuру a mbika nzi-ε hą led nza-aped beri ká nulue,

[†] 3:3 3.3 Ezay 40.3. * 4:4 4.4 Kijja bol kusol ba sidike 8.3.

le, i yaŋaŋa mü báy nduo-ri zan
bay haŋa tisaw mbjw kara ka nda
bal-a ya[†].»

⁷ Lee, Zezu yiŋra báy bay haŋ ni mii: «I
dāa do bil mbede Ngerewuřu ndāw mii:
“Ngerembay Ngerewuřu bo na, mü ti lie
law-e ya[‡].»

⁸ Rōbay, ḥgeretemndaya na sūni a
séke tul kuo ká gaŋ zeŋlen, rōo a kiɛ ni
puoruori riw bele ká tusiri key báy riŋ
dikakeri ndāw,

⁹ a baa haŋ ni mii: «Zadka mü huku pol-
i, mü ruo mī le, fe niri riw bele key na mī
haŋa mü.»

¹⁰ Báyji le, Zezu baa haŋ ni mii: «Satan,
mu zól ká nzaa-i ba lew, báy ji le, i dāa do
bil mbede Ngerewuřu mii: “Ngerembay
Ngerewuřu bo na, be huo-e kí høy ze mü
húku pol-e mü ruo ni, a mü mbi sūo-o haŋ
ni[§].»

¹¹ Be nu ku báyji le, ḥgeretemndaya na
poŋ fal-e. Ro, led̄ nzaaped Ngerewuřururi
na tji yir i vi lakun Zezu í tina fe sūm haŋ
ni su.

*Zeju tii saw ped be ká kudu zad ká
Galele*

(Mrk 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Mbay *Erod mgba Zāa bo hul sal. Fal
ká Zezu laa soro bayke na, ka naa sūo-e ká
kudu zad ká Zude, a zól a se kudu zad ká
Galele.

¹³ Ka poŋ Nazaređ, ká ba puo ká'a ḥgoŋ
ká dī na, a vāa kaw Kapernayum, ba puo
ká do nzaa maambii ká Galele na. Ba
tusiri nzob Zabulonri báy nzob Neftaliri.

¹⁴ Be ze haŋ bay ká Ezay nzob yaŋaŋa bay
saa nzaa Ngerewuřu baa na, do munu
báy zad. Bayke baa mii:

¹⁵ «Bo tusiri Zabulon, bo tusiri Neftali,
faa ká se ba maambii, tusiri ká mbii
Zurdę fi kelu,
ká kudu zad ká Galele ká saw nzobri
bod bod naa dī:

¹⁶ Nzobkeri ká i kaw bil suŋ tilo na,
i kókɔ zad taŋa ká'a tāŋ kad kad!
A bari ká tem huđ guba tul-ri gbukru na,
zad taŋa a hie gbay gbay ká tul-ri*.»

[†] 4:6 4:6 Simri 91.11-12. [‡] 4:7 4:7 Kjija bol kusol ba sidike 6.16.

^{*} 4:16 4:16 Ezay 8.23-9.1. Ká tusirike ku na, nzobri ká i ba Zibri, báy nzobri ká i tuu Ngerewuřu ya na, i zukri
kí, a dāa haŋ hawri jm ri. Ká tusirike na ku ze Zezu tii saw ped be ká dī.

¹⁷ Uru saa sieke ku báyji le, Zezu tii
saw ka-káa haŋ nzobri mii: «I suo kér bay
baari, bay ji le, nam ká Ngerewuřu a ví
réke mbay ká tul nzobri na, tōn dī mbää!»

*Zeju dī led̄ nduobel-eri ba niŋ
(Mrk 1.16-20; Luk 3.1-11)*

¹⁸ Zezu se nzaa kporo maambii ká
Galele. Zadka'a tji dī na báyji le, ka kō
wārari ba sidī ká i ba yū kí, ká i ba nzob
súo mbii. Ba Simon ká i dī ni ba Piyer, báy
yū-e Andere ká i do vbuka basaŋ bari bo
mbii.

¹⁹ Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «I se fal-i,
le, mī haŋa rī vi ba nzob nzáa nzobri laa
ro.» ²⁰ Zadē ku høy le, i poŋ basaŋ bari
na a i se fal Zezu.

²¹ Zadka'a se ndii ba pola rōbay na, ka
kō nzob kíri sidī i ba yū kí. Ba Zak, báy
yū-e Zāa ká i kaw bil tuo bari ziŋ bāa bari
Zebede, i do léke nun basaŋ bari. Lee, ka
dī ri.

²² Ká zadē ku høy le, i poŋ bāa bari báy
tuo na a i se fal Zezu.

²³ Zezu se báy puori ká kudu zad ká
Galele riw bele, a fere nzobri fe ká bil *hul
mbú kí bari Zibri, a ka-káa Bay Kere ká
se tul réke mbay Ngerewuřu ká tusiri key,
a vaa nzobri báy kíri sém bari riw bele,
báy nzob kpēdéri riw bele ndāw.

²⁴ Báyji le, soro bay Zezu na yaŋa zad
kpol kpol ká tusiri Siri riw bele. Nzobri
ká kíri sémri bod bod dāa nun-ri tuo sie
ndāw, nzobri ká temndaya do tul-ri ndāw,
nzob kükuri ndāw, rōo báy nzobri ká súo-
ri hu wūo ndāw na, i víke ri luo-e, ze ka
vaa ri riw bele.

²⁵ Lee, ruć nzobri ḥgji bamba ká i uru
saa zadri bod bod na i se fal-e: nzobri ká
i uru saa kudu zad ká Galele ndāw, tusiri
Dekapol ndāw, Zuruzalem báy kudu zad
ká Zude ndāw, rōo nzaa kporombii Zurdę
ká fi kelu ndāw pi.

¹ Ruɔ nzobri ŋgii bamba vi luo Zezu. Zadka'a kɔ ri vi na báyji lε, ka uru a vää hil tul mbɔrɔ a kaw dī. Lεε, led nduoobel-eri soro i vi kaw lakun-ε. ² Báyji lε, ka tii sɔw fére ri fe mii:

³ «Suoriya ba taa nzobri ká i kɔ mii, bari se sie Ngerewuру í daa kɔn be ká bil law-ri; bari na, puoruo Ngerewuру ba taa bari*.

⁴ Suoriya ba taa nzobri ká i kaw báy rew; bari na, Ngerewuру a húo law-ri báy.

⁵ Suoriya ba taa nzobri ká i se yudsudu; bari na, Ngerewuру a haŋa ri tusiri key na ba taa bari.

⁶ Suoriya ba taa nzobri ká kɔn dáa fe ká rii law Ngerewuру daa ri lok lok; bari na, Ngerewuру a haŋa kɔnke maa ri sib sib.

⁷ Suoriya ba taa nzobri ká i ba nzob kókɔ nun sie nzobri; bari na, Ngerewuру a kókɔ nun sie bari.

⁸ Suoriya ba taa nzobri ká law-ri taŋ kad kad; bari na, i kókɔ Ngerewuру báy nun-ri gbak gbak.

⁹ Suoriya ba taa nzobri ká i daa h̄a nzobri zuɔ zinj k̄i, a i daa h̄a d̄ekkekē do sakra nzobri; bari na, Ngerewuру a d̄ika ri ba vi-eri.

¹⁰ Suoriya ba taa nzobri ká i kɔ sek̄e fe bay tul Ngerewuру ká i h̄iɛ ni; bari na, puoruo Ngerewuру ba taa bari.

¹¹ «Zadka nzobri rad r̄i, mase i daa nun-ri tuɔ sie, mase i t̄iri r̄i k̄ire bod bod bay tul-i na, suoriya ba taa baar̄i.

¹² I záy suo-ri i daa suoriya, bay ji lε, fe tunduo baar̄i ŋgii bamba do nulue giyan r̄i. Munu ndaw ze, nzobri dáake fe sek̄e zinj *nzob yāŋa bayri saa nzaa Ngerewuру ká i do pol ha r̄i na.»

*Tom báy zad taŋ ká tusiri key
(Mrk 9.50; Luk 14.34-35)*

* 5:3 5.3 Zadka i baa mii: «Puoruo Ngerewuру ba taa nzob» na, bayke baa mii, nzobke ku na do báy fe s̄amiri ŋgi-ŋgi ká vi báy faa ká Ngerembay réke mbay ká tul-e. Ba fe ká nzobke d̄oke do ro bo, ka gi-giyan bay zinj ká luo Ngerewuру lew ya.

¹³ «Baari na, i do munu ba tom bay tul nzobri ká tusiri key. Roo lε, zadka ráake tii na w̄a, fe ji ndaw r̄o bay dáake h̄a ni ȳji a raa ba k̄i r̄obay lε? Fe ká bay dáake h̄a ni ndádke na tiya. Ba fe ká do nun kúna zuɔ bisuy h̄a nzobri tod báy bal-ri hoy ro.

¹⁴ «Baari na, i ba zad taŋa nzobri ká tusiri key. Ngerepuo ká do tul kuo na, faa ká bay haŋa ni m̄u suo-ε m̄u na, tiya.

¹⁵ Do faa mb̄iw munu ndaw, nzob ti dáa huu taa huu ndele r̄o, a mbi tuŋguo guba di ya, roo lε, ka'a dáa s̄ii siya h̄a ni taŋ zad kad kad ká tul nzobri riw bele ká i kaw hula na ha ri kóke zad.

¹⁶ Be ze, i h̄a zad taŋa baar̄i na ka tāŋ kad kad ká pol nzobri. Be ndaw r̄o, i kókɔke fe dáa kere baar̄i na lε, i dáake riŋ d̄ika bo tul Bāa baar̄i ká kaw nulue na báy.»

Fe fére ká se tul bol kusol

¹⁷ «Kókɔ ká i kér ká bil law-ri mii, m̄i vi báy bumra *bol kusol *Moyze, báy fe fére *nzob yāŋa bayri saa nzaa Ngerewuру na. Bi na, m̄i vi báy bumra ya, roo lε, m̄i vi báy kíe sɔw fekeri ku na ta-taŋ ba kεlε.

¹⁸ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i: zadka tumbam báy tusiri do kɔb báy na, vu fe ká ndji ká i vbie do bil bol kusolke na ti bumra mb̄iw ya, kp̄uru maa báy feri riw bele ká a t̄ii na, ka t̄ii báy zadε.

¹⁹ S̄awke mini ze, nzob ká wad tul bol kusol mb̄iw, a kɔ ba bol kusol ká ndji hoy ká sakra bol kusol h̄awri, r̄o a fere k̄u-εri bay haŋa ri daa munu na ndaw lε, nzobke ku na, Ngerewuру a kókɔ n̄i ba nzob ká ndji hoy ká bil puoruo be. Roo lε, nzob ká do tul bol kusol key na báy zadε nzedem, a fere k̄u-εri bay haŋa ri daa munu na ndaw lε, nzobke ku na, Ngerewuру a kókɔ n̄i ba nzob luye ká bil puoruo be.

²⁰ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ: zadka i daa vu mbom bo tul fe ká Ngerewuру hii na kal tul vu mbom ká *Fariziri báy *nzob fére nzobri bol kusolri daa na ya lε, *puoruo Ngerewuру na ba taa baar̄i ya.»

Fe férē ká se tul law fáa

21 «Baarì na, bay ká i baa h̄a bulu naari ká piēdke lew na, ī laa ndāw. Bayke baa mii: "Mù ti ika nzob ya; a zadka nzob i hud l̄e, i haṇa ni se pol nzob kún sal bayri ha ri d̄aa bay bo tul-e h̄a ni kō sekē fe†."

22 Roo l̄e, bi na, m̄i baa ha r̄i ta-taŋ: nzob h̄a h̄a ká law-ε fāa ni ká tul yū-ε l̄e, maa bay séke ni pol nzob kún sal bayri. A nzob ká d̄i yū-ε "mbuo" l̄e, maa bay séke ni pol *nzob kún sal bay luyeri. A nzob ká kō yū-ε ba k̄ok̄o nzob l̄e, maa bay vbuta ni bo bil huu ká ru-ruma ya.

23 Munu zu l̄e, zadka mù se *hul kāni Nḡerewūru bay haṇa ni *fe poy, r̄oɔ mü ker se tuł yū-ɔ ká mù daa bay ziŋ ni l̄e,

24 mu ála fe poy na ku ká bo zadē, a mú yū mü vāa zúc ziŋ ni ndāw r̄oɔ, mü ví mbi fe poyke na h̄a Nḡerewūru bay.

25 «Zadka nzob daa bay ziŋ mù, r̄oɔ bo báy k̄i í se mbjw h̄oy ba zad fón bay l̄e, mu léke bayke ziŋ ni ba vaa h̄oy báy sed baari ká faa na ku, bo h̄a ni ka pón mù. Munu ya l̄e, ka'a d̄aa kp̄uru h̄a mù se nzaa nzob kún sal bay. L̄ee, nzob kún sal bay na a d̄aa mù nduo nduo d̄omay mgbaka nzobri h̄a ni suru mù ȳod̄ bo hul sal.

26 M̄i baa h̄a mù ta-taŋ ba tusue k̄i: mù ti t̄ii ká zadē ku ya, kp̄uru maa báy mbol borí ká mù púo o ḥḡid̄ bele ndāw r̄o!»

Fe férē ká se tul d̄áa nun pie

27 «Bay ká i baa ha r̄i na, ī laa ndāw. Bayke baa mii: "Mù ti d̄áa nun pie ya‡."

28 A roo l̄e, bi na, m̄i baa ha r̄i ba tusue k̄i: nzob h̄a h̄a ká k̄o-kóm d̄eke ba luo máy nzob báy nun pie l̄e, ka naa ziŋ ni ká bil law-ε d̄od̄ ro zu.

29 Munu zu l̄e, zadka nun-a fi hodo ze h̄a mù daa feyāa l̄e, mu ḥḡókdo mü naa ni, mü vbuta ni biŋ bo bisuy. Bay haṇa nun-a mbjw tiya na, ndad mba séke báy sùo-ori riw bele se zad k̄ok̄o sekē fe ká bil huu ká ru-ruma ya.

30 A zadka nduo hodo bo ze h̄a mù daa feyāa l̄e, mu kūn ni mü vbuta ni biŋ bo bisuy. Bay haṇa nduo-ɔ mbjw tiya na,

ndad mba séke báy sùo-ori riw bele se zad k̄ok̄o sekē fe ká bil huu ká ru-ruma ya.»

Fe férē ká se tul n̄ii máy nzob

(Mat 19.9; Mrk 10.11-12; Luk 16.18)

31 «I baa pola lew ndāw mii: "Nzob ká n̄ii máy be na, ndad bay haṇa ni ka daa mbede n̄ii máy be na, a h̄a ni ndāw r̄oɔ a n̄ii ni zól báy§."»

32 A roo l̄e, bi na, m̄i baa ha r̄i: w̄ara nzob h̄a h̄a ká do báy máy ká nzaa w̄ara k̄i ya, r̄oɔ w̄ara n̄ii ni na, zadka máyke na yāa w̄ara k̄i l̄e, w̄ara ká n̄ii ni na ze daa h̄a ni vi ba máy d̄áa nun pie. W̄ara nzob ká yāa ni na kara daa nun pie ndāw.»

Fe férē ká se tul haa hud

33 «R̄obay, bay ká i baa h̄a bulu naari ká piēdke lew na, ī laa ndāw. Bayke baa mii: "Fe ká mù haa hud bay d̄áa na, mu pón fal-ε ya, a mü daa feke ká mù haa hudke ká nun Nḡerembay na, h̄a ni ka o báy zadē*."»

34 A roo l̄e, bi na, m̄i baa ha r̄i bay haṇa r̄i haa hud ya mgbaŋ. Mu haa hud báy riŋ nulue ya, bay j̄i l̄e, nulue na ba zad kaw Nḡerewūru.

35 Mu haa hud báy riŋ tusiri ya ndāw, bay j̄i l̄e, tusiri na ba zad t̄ok̄o bal-ε. Mu haa hud báy riŋ Zuruzalem ya, bay j̄i l̄e, Zuruzalem na ba ḥgerepuo Mbay Luye.

36 Mu mgba tul-a mü háake hud ya ndāw, bay j̄i l̄e, mü maa bay haṇa suy tul-a mbjw mini kara ka fuu ya ndāw, mü maa bay férē ni h̄a ni vi ba pire ya ndāw pi.

37 Ndad bay haṇa r̄i baa bay kpad̄ h̄oy. "Ba tusue" l̄e, ba tusue k̄i, a "ba tusue ya" laa l̄e, ba tusue ya k̄i laa zu. Bay h̄awri ká ī daa zuo d̄i ku na, uru saa luo ḥgeretemndaya ro zu.»

Fe férē ká se tul vb̄ida gbaa ndaa

(Luk 6.29-30)

38 «Bay ká i baa pola lew na, ī laa ndāw. Bayke baa mii: "Nzob ká fumra nun kū-ε

† 5:21 5.21 T̄ii kele 20.13; Kij̄na bol kusol ba sidike 17.8.

5.18. § 5:31 5.31 Kij̄na bol kusol ba sidike 24.1-4.

bol kusol ba sidike 5.11; 23.22; Ruɔ bari 30.2.

‡ 5:27 5.27 T̄ii kele 20.14; Kij̄na bol kusol ba sidike

5:33 5.33 Soro ped d̄áa Leviri 19.12; T̄ii kele 20.7; Kij̄na

bol kusol ba sidike 5.11; 23.22; Ruɔ bari 30.2.

le, i fúmra nun-e na ndaw, a nzob ká haw sere kú-e laa le, i háw ser-e na ndaw laa[†].

³⁹ A roo le, bi na, mì baa ha ri: fe ndaya ká nzob daa zinj mù na, mu vbida gbaa ndaake ya. Zadka nzob nda hala nun-a fi hodo le, mu fére fi gel hą ni ka nda ndaw.

⁴⁰ Zadka nzob hii bay mbika tul-a bay séke mù zad fón bay bay yaanja gari fi siya bo le, mu mbi maagari bo mú daa nde tul-e hą ni ndaw.

⁴¹ Zadka nzob sōd mù bay haña mù se zinj ni sal faa mbijw le, mu se zinj ni sal faa sidí.

⁴² Nzob ká gój mù fe na, mu hą ni; a nzob ká hii bay kpáka mù fe laa le, mú béd ni ya.»

Fe fére ká se tul hii nzob tul ḡaní (Luk 6.27-28,32-36)

⁴³ «Bay ká i baa ká piedske lew na, i laa ndaw. Bayke baa mii: "Mù hii kú-o, a mú tuñ nzob tul ḡaní bo na káy."

⁴⁴ A roo le, bi na, mì baa ha ri: i kó nzob tul ḡaní baari ba nzob nun-ri, a i daa nzaa bay kere bay tul nzobri ká i daa nun-ri tuç síe.

⁴⁵ Be ndaw rōo, i ví ba vu Bää baari Ngerewuру ká kaw nulue na báy. Be na, ka hą sие be tii tul nzob law mgbórori ndaw, nzob law kereri ndaw pi. Rōbay, ka hą mbam tō tul nzob fe dää báy zadéri ká nun-e ndaw, tul nzob fe dää káyari kara ndaw pi.

⁴⁶ Zadka i hii nzobri ká i kó ri ba nzob nun-ri kí hoy na wāa, bay ii ndaw rōo Ngerewuру a haña ri fe tunduo le? Wāa, *nzob yaanja larimbuori ká i kó ri ba nzob ndayari na, i daa faa mbijw munu ndaw ya le woo!

⁴⁷ Zadka i hii soko hą yu baari kí hoy na wāa, fe ji ze ba fe kere ká do bod ká i daa na le? Nzobri ká i tuu Ngerewuру ya hoy kara, i daa munu na ndaw ya le?

⁴⁸ «Munu zu le, i do báy zadé nzedém faa mbijw munu ká Bää baari Ngerewuру ká kaw nulue do báy zadé nzedém na.»

6

Fe fére ká se tul haña fe hą nzob kükuri

¹ Zezu baa na rōbay mii: «Baari na, i nze báy sòo-ri ká bay kód Ngerewuру ká nun nzobri bay dábke sòo-ri hoy ha ri kóke ri ya. Zadka i daa munu le, i ti zinj fe tunduo ká luo Bää baari ká nulue na ya.

² «Be ze, zadka mù mbi fe bay mgbáke ini zinj nzob sие le, mu hą vbem ka mgba ká dí káy káy ya. Mu daa munu ká nzob nzaa rúo bayri daa ká bil *hul mbú kí bari báy faa buori bay haña nzobri písi ri ká dí ku na ya. Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kí: bele fe tunduo bari kí ze i zinj dōd ro ku.

³ Roo le, bo na, zadka mù mbi fe bo báy nduo-o fi hodo bay mgbáke ini zinj nzob sие le, kókó ká nduo-o fi gel ka kó feke na.

⁴ Be ndaw rōo, fe haña ini bo na, a doko zad muni, le, Bää-ka ká nulue ká kó fe ká nzob daa ká zad muni na, a haña mù fe tunduoke na báy.»

Fe fére ká se tul dää nzaa bay kere (Luk 11.2-4)

⁵ «Zadka i daa nzaa bay kere na, i daa munu ká nzob nzaa rúo bayri daa ku ya. Bari na, i hii doko siya ndaw rōo bay dää nzaa bay kere ká bil *hul mbú kí bari, báy faa buori ndaw bay dábke sòo-ri ká nun nzobri riw bele ha ri kó ri. Mì baa ha ri ta-taŋ ba tusue kí: bele fe tunduo bari kí ze i zinj dōd ro ku.

⁶ Roo le, bo na, zadka mù daa nzaa bay kere na, mu nduo hul nam bo, mú mgba faa hul gbukru do tul-a, a mú daa nzaa báy kere ká pol Bää-ka ká do zad munike zinj mù na. Lée, Bää-ka ká kaw nulue ká'a kó fe ká nzob daa ká zad muni na, a haña mù fe tunduoke na báy.

⁷ A zadka i daa nzaa bay kere na, i káy fal bay taa mbijwke hoy baŋguo munu ká nzobri ká i tuu Ngerewuру ya na ya. Bari na, i ker ká bil law-ri mii, bari baa bay ḡi-ŋgi munu na ndaw rōo, Ngerewuру a láa bay bari na báy.

⁸ I mbóro fe dää bari na ku ya, bay ii le, Bää baari ká kaw nulue na, kó fe ká i se sieke na pola dōd ndaw rōo, i vbi ni ku báy.

[†] 5:38 5.38 Tii kele 21.24; Soro ped dää Leviri 24.20; Kijja bol kusol ba sidike 19.21.

⁹ «Munu zu lε, faa dάa nzaa bay kere na ze do key:

“Bǎa buru ká mù kaw nulue,
Ndad bay haña nzob hǎa hǎa lε,
ka tuu mù bo huo-ɔ kǐ hoy mù ba
Ngerewuru.

¹⁰ Ndad bay haña mu ví re mbay ká tusiri key.

Ndad bay haña nzob hǎa hǎa ká tusiri key na,

ka dāa fe ká law-a hii, munu ká i dāa ká nulue na.

¹¹ Mu hǎ buru ḥgaw, bo buru re maa buru ká vuri key.

¹² Mu nda buma ka ziñ buru ká tul fe dάa kǎaya buru,

faa mbjw munu ká buru kara buru nda buma ziñ nzobi

ká dāa kǎaya ziñ buru ndāw na.

¹³ Mu hǎ buru se bil nzaa úla ya,
roo lε, mu yāa buru yāa mǎa ká bil nduo ḥgeretemndaya.

[Tusueke lε, réke mbay ndāw, h̄urusuo ndāw,
r̄oñ riñ dika ndāw na ba taa bo banjuo kpafara.

Amem. Ndad bay haña ni ka do munu na kǐ.]”

¹⁴ «I kō, zadka ī nda buma ziñ nzobi ká i dāa kǎaya ziñ r̄i na lε, Bǎa baarī ká kaw nulue na, a ndáka buma ziñ r̄i ndāw.

¹⁵ Roo lε, zadka ī nda buma ziñ nzobi ká i dāa kǎaya ziñ r̄i na ya lε, Bǎa baarī kara ti ndáka buma ká tul fe kǎaya baarī na ziñ r̄i ya ndāw pi.»

Fe fére ká se tul sán sòo

¹⁶ «Zadka ī sañ sùo-r̄i ī s̄ fe ya ká pol Ngerewuru na, ī dāa sùo-r̄i ba s̄ie munu ká nzob nzaa rúo bayri ya. Bari na, i siñ tul nun-ri mbid mbid bay haña nzobi riw bele i kō mii, i sañ sùo-ri ī s̄ fe ya. M̄i baa ha r̄i ta-tañ ba tusue k̄i: bele fe tunduo bari k̄i ze i ziñ d̄od ro ku.

¹⁷ Roo lε, bo na, zadka mù sañ sùo-ɔ mü s̄ fe ya na, mu wáa nun-a, mü dāa num kā nda tul-a,

¹⁸ bay haña nzob mbjw mini kara ka kō mii, mù sañ sùo-ɔ sañ na ya, ba Bǎa-ka ká do zad muni ziñ mù na huo-ε hoy ze kō. Lεe, be ká'a kaw nulue ká kō fe ká

nzob dāa ká zad muni na, a hanja mù fe tunduoke na báy.»

Fe fére ká se tul feziňa

(Luk 12.33-34)

¹⁹ «I mbu feziňari ká tusiri key kibli kibli ya. Tusiri key na ba zad ká ndereri nde fe ká d̄i ndāw, fe kō vay ká d̄i a bié ndāw, nzob riibari kara vuo hul a í rii fe ká d̄i ndāw pi.

²⁰ Roo lε, ī mbu feziňari h̄ Ngerewuru kóro ká nulue. Ba zad ká ndereri nde fe ká d̄i ya, fe kō vay ká d̄i a bié ya ndāw, riibari kara vuo hul a í rii fe ká d̄i ya ndāw pi.

²¹ Tusueke lε, zad ká feziňa bo do d̄i na, ba zad ká law-a hoy kara te d̄i nzokdo banjuo ndāw.»

Nun nzob do munu ba huu ndele be

(Luk 11.34-36)

²² «Nun nzob na dō munu ba huu ndele ká sùo nzob. Zadka nun-ari dō báy kere lε, sùo-ɔri riw bele a táñ kad kad.

²³ Roo lε, zadka nun-ari ba sem lε, sùo-ɔri riw bele na a doko bil suñ tilo. Be mini ze, zadka zad taña bo vi ba suñ tilo nduñ lε, suñ tiloke ku na a doko mina ro lε?»

Ngerewuru, mase feziňa

(Luk 16.13)

²⁴ «Nzob mbjw maa bay dāa ped h̄ bāa gañ beri sidí ya, bay jí lε, a ím nzob mbjwke, a hii nzob sidike, mase a zúo ziñ nzob ni, a tuñ bay nzob nu. I maa bay séke fal Ngerewuru ndāw, r̄oñ fal feziňari ká tusiri key ndāw buruk sidí bele ya.»

Dáa law bo tul Ngerewuru nzokdo

(Luk 12.22-31)

²⁵ «Sawke mini ze, m̄i baa ha r̄i: ī h̄ law-r̄i kā nzáa-r̄i bay tul fe s̄um, mase mbii nzókó ká ī se sieke bay káwke báy kumnun na ya, mase bay tul gari ká ī ndúo na kara ya ndāw. Wāa, káw báy kumnun baarī na kal tul fe s̄umri, a sùo-r̄i kara kal tul gari ká ī nduo ndāw na ya lε woo?

²⁶ I mbi nun-r̄i ī kō nduyri ká i h̄aari tumbam siya ku. Bari na, i ru fe ya ndāw, i vbie fe pay i dāa zuo bil pul ya ndāw,

roo le, Bää baari ká kaw nulue na hól ri. A waa baari na, i kal tul-ri kal ya le woo?

²⁷ Ká sakra baari key na waa, nzob ve ze báy faa law-ε ká nzaa ni na, a máa bay dáa nam kí nde tul nam káw báy kumnun be na le woo?

²⁸ «A munu ku waa, bay ji ndaw rōo, i h̄ law-ri nzáa r̄i bay tul gari ndúo do súo-ri le? I békłe fukri feri ká do mbuu ká bil wáari ku i k̄. I d̄aa ped ya, i kañ gari ya ndaw.

²⁹ Roo le, m̄i baa ha r̄i ta-taj: Mbay Salomon kí ká ba nzob riñ dika ká'a kaw bil feziña badak na høy kara, ka nduo gari nduy mba fukri fe niri na key ya.

³⁰ Feri ká fuu do mbuu ká bil wáari ká do vuri key, ká ruo le, i f̄aa ri zuo huu høy le, Ngerewuřu kó-kóm ba tul-ri a ha ri fuu mbuu ba gama ku ya rōo, maa bay baari ze, ka ti hanja r̄i gari ká i se sieke na ya le woo? Áa, baari ká mbika law baari ndji na!

³¹ Munu zu le, i h̄ law-ri ka nzáa r̄i i baa mii: “Fe ji ze buru suña,” mase “Fe ji ze buru nzókó,” mase “Gari ji ze buru ndúo le” na munu ya.

³² Nzobri ká i tuu Ngerewuřu ya ze i nzaa feri ká mini key bañguo. Roo le, Bää baari ká kaw nulue na k̄ feri ká i se sieke na k̄.

³³ I nzaa faa h̄ Ngerewuřu ze ka re mbay ká tul-ri, a i d̄aa fe ká do báy zadé pola d̄ekre ro le, a hanja r̄i fe niri ká i se sieke na riw bele nde ci báy.

³⁴ Munu zu le, i h̄ law-ri ka nzáa r̄i bay tul nam taa ruo ya, bay ji le, nam taa ruo na, do báy fe kér bay be k̄. Bil namri mbjw mbjw riw bele na do báy fe kér bay bari.»

7

I d̄aa bay ka bo tul nzob ya (Luk 6.37-38,41-42)

¹ Zezu baa na rōbay mii: «I d̄aa bay ka bo tul nzob ya, bay hanja bo Ngerewuřu kara ka d̄aa bay bo tul-ri ya,

² bay ji le, Ngerewuřu a d̄aa bay bo tul-ri faa mbjw munu ká i d̄aa zinj k̄-baari na ku. Faa mbjw munu ká i lie fe h̄

nzobri na, be ndaw ze Ngerewuřu a lieke fe ha r̄i.

³ «Waa, bay ji ndaw rōo mù gedē kóm ba bum suy ká bo nun yu-ɔ, a mú k̄ kparañ ká bo nun-a ku ya w̄um høy le?

⁴ A ku waa, mù d̄aa mina mú baa h̄ yu-ɔ mii: “H̄ mi mbi bum suy ká bo nun-a ku h̄ mù,” a laa ká kparañ bo nun-a ku le?

⁵ Bo nzob nzaa rúo bay! Kparañ ká bo nun-a na, mu mbi pola a mú k̄ zad ka tataj ndaw rōo, mú k̄ faa mbika bum suy ká bo nun yu-ɔ na ku báy.

⁶ «Fe ká do bod ba taa Ngerewuřu na, i mbi i h̄ nzob law mgbórɔri ká i do munu ba väyri na ya, ká i mgbaka i fere i d̄aa so tul-ri i loro r̄i yak yak. Rōbay, i vBUKU fe kere Ngerewuřu ká i k̄ ba fe ká ndad bamba tasiri na ka zúo pol nzobri ká i do munu ba mbel puori na ya, ká i mgbaka i t̄od duña duña.»

Vbi Ngerewuřu fe ká i se sieke (Luk 11.9-13)

⁷ «I vbi Ngerewuřu fe, le, a hanja r̄i. I nzaa fe, le, ka'a mbika bo pol-ri ha r̄i báy. I nda faa hul, le, ka'a mgbúda ha r̄i,

⁸ bay ji le, nzob h̄a h̄a ká vbi ni fe le, a hanja ni; a nzob ká nzaa fe le, a mbika bo pol-e h̄a ni. Ze, nzob ká nda faa hul le, a mgbúda h̄a ni.

⁹ Waa, nzob ve ká sakra baari key ká vi-e vbi ni ḷgaw le, ka'a mbika tisaw ze bo nduo-ε h̄a ni le?

¹⁰ Mase vi-e vbi ni s̄ji le, a mbika kuɔtɔl ze h̄a ni le?

¹¹ Baari ká i ba nzob law ndayari le, i k̄ faa hanja fe kereri h̄ vu baari ku ya rōo, maa bay Bää baari ká kaw nulue ze, ti hanja fe kereri h̄ nzobri ká i gɔŋ ni na ya le woo!

¹² «Feri riw bele ká i hii bay hanja k̄-baari d̄aa ha r̄i na, baari høy kara i d̄aa faa mbjw munu h̄ nzobri. Be ze ba mára saw bay *mbede bol kusol *Moyze báy mbede taa *nzob yaqana bayri saa nzaa Ngerewuřu ká i d̄aa.»

I mbi faa kumnun taa tusueke (Luk 13.24)

¹³ «Zadka ĩ hii kumnun taa tusueke na, ĩ nduo báy faa hul ká aa ya hiyaw, bay ji lε, faa hul ká se ba zad bíe na aa banṭaŋ. Faa séke ba badi høy kara se ya ndaw, a h̄a nzobri ḥgiji bamba i se dí bud bud.

¹⁴ Roo lε, faa hul ká se ba zad kumnun taa tusueke na aa ya, a séke ba badi kara ḥgōn bamba tasiri ndaw, a nzobri ká i zin faake na, i ḥgiji ya nzékre høy.»

Kókɔ puu báy lereke (Luk 6.43-44)

¹⁵ I nze báy sùo-ři bay tul nzobri ká i dí sùo-ri ba *nzob yaqanja bayri saa nzaa Ngerevwuru na. Zadka i vi luo-ři lε, i daa sùo-ri munu ba baduri, roo lε, bil lawri ká nziyya na i ba vay koyri ká mgbor bamba.

¹⁶ I kókɔ ri báy ped dää bari. Waa, nzob a hóro tavokɔ saa kurikuŋ le woo? Mase, nzob a hóro nzum saa ḥgatukru ndaw le woo?

¹⁷ Puu h̄a h̄a ká dō báy kere na, a líe lereke báy kere. A roo lε, puu ká ndaya na, a líe lereke ndaya.

¹⁸ Puu kere na ti máa líe lereke ndaya ya, a puu ká ndaya na kara ti máa líe lereke báy kere ya ndaw.

¹⁹ Puu h̄a h̄a ká líe lereke ndaya na, i téke ni nzed bay vbuka ni bo huu.

²⁰ Munu zu lε, báy ped dää bari nzobkeri ku na ndaw rōo, ĩ kókɔke ri báy.

Ndad bay dää law hiiya Ngerevwuru (Luk 13.25-27)

²¹ «Nzobri ká i dí mī “Mbay, Mbay” na, i ti doko sakra nzobri ká Ngerevwuru re mbay ká tul-ri na riw bele ya. Roo lε, ba nzobri ká i daa law hiiya Baa ká kaw nulue na huo-ri høy ze i doko dī.

²² Sieke ku na, nzobri ḥgiji bamba i báa h̄a mī mī: “Mbay Mbay, waa buru yaa bay saa nzaa-a búru baa h̄a nzobri báy riŋ-a ya lε” mase, “Buru dī riŋ-a búru níike temndayari ká tul nzobri ya lε” mase, “Buru daa fe saŋri bōd bōd ḥgiji bamba báy riŋ-a ya lε?”

* **8:2 8:2** Bol kusol Ngerevwuru baa mī, nzob ká kpíri do sùo-ε na, ka maa bay séke hul kani Ngerevwuru mbāa, bay ji lε, ka ba nzob ká taŋ kad kad ká nun Ngerevwuru ya.

²³ Báyji lε, mī báa ta-taŋ ha ri mī: “Mī tuu rī bá mbiw ya mgban! I zól ká nzaa-i ba lew, baarī nzob fe dää kāyari!”»

Dáa hul do tul tisaw (Luk 6.47-49)

²⁴ «Be mini ze, nzob h̄a h̄a ká laa bayri ká mī baa key, a yaa a dääke ped lε, ka dō munu ba nzob nun nzem ká daa tigbaa hul be báy tisaw.

²⁵ Ze mbam tɔ h̄a mbii yaa zad remlen remlen ká s̄aw hulke, mase zuu kuu báy ḥgónke bivbid bivbid ká tul hulke na ku høy kara, hulke haw ya, bay ji lε, tigbaa hulke na i daa báy tisaw.

²⁶ Roo lε, nzob h̄a h̄a ká laa bayri ká mī baa key, a dääke ped ya lε, ka dō faa mbiw munu ba mbúo nzob ká daa hul be dō tul dikudi.

²⁷ Zadka mbam tɔ na, mbii yaa zad remlen remlen ká s̄aw hulke. Zuu kuu báy ḥgónke bivbid bivbid ká tul hulke na h̄a ni haw wuruk zuo siri h̄a hulke ku na h̄iē ba h̄iē bamba tasiri.»

²⁸ Zadka Zezu fere nzobri fe key na o báyji lε, tuku ruo nzobri ha ri kaw silili bay tul gosi fe fére be,

²⁹ bay ji lε, ka fere ri fe báy hūrusuo ká uru saa luu Ngerevwuru bo, ka fere ri fe munu ká nzob fére nzobri *bol kusol bari fere ri na ku ya.

8

Zezu vaa nzob ká kpíri do sùo-ε (Mrk 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Zadka Zezu dī saa tul mbōrō na, ruo nzobri ḥgiji bamba se fal-ε wuu wuu.

² Báyji lε, nzob mbiw munu ká kpíri do sùo-ε na soro a ví huku pol-e gburuk a baa h̄a ni mī: «Mbay, zadka mù hii lε, mù maa bay haŋa sùo-i key na duo mgberen*.»

³ Lε, Zezu ndada nduo-ε a zaa ni a baa h̄a ni mī: «Mì hi-hii! Sùo-č na ka duo mgberen h̄a mù.» Zadka ku høy lε, kpíri be na o h̄a sùo-ε duo mgberen.

⁴ Falé ku lε, Zezu baa h̄a ni mī: «Mu laa bay key báy kere! Kókɔ ká mu baa bayke

ha nzob! Roo le, mu se mü vāa kīs sūo-ɔ hä *nzob fe poy Ngerewuру ka kō. Falε ku ro le, *fe poy kā *bol kusol *Moyze mbi nzi-ε kā dī hä nzobri kā kpiri do sūo-ri kā i vaa le i puo na, mu puo[†]. Be ndāw rōo, a kīs nzobri riw bele ha ri kō mii, sūo-ɔ na vaa báy kere báy.»

*Zezu vaa led ped ḥgerenzob yum
(Luk 7.1-10; Zaq 4.43-54)*

⁵ Zadka Zezu do ndúo ba bil puo kā Kapernayum na báyji le, ḥgerenzob yum mbiw munu kā Rōm sorø ba lakun-ε, a kod̄ ni bay haña ni ka sō ni.

⁶ Ka baa hä ni mii: «Mbay, led ped bi naa hula báy sém hä sùo-eri hu wúo riw bele, a kō séke fe ḥgijī bamba tasiri.»

⁷ Lεε, Zezu baa hä ni mii: «Mì séke vāw bay vāa vaa ni.»

⁸ Báyji le, ḥgerenzob yum na yijra báy bay hä ni mii: «Mbay, bi høy mī maa bay haña mü daa tul-a nduo bil hul bi ya. Roo le, mu baa bay mbiw kī høy le, sùo led ped bi na a vāa báy kere,

⁹ bay ji le, bi høy kara mī do báy gaŋ tul-iri kā mī daa bol nzaa-ri, a mī do báy nzob yum biri kā i daa bol nzaa-i ndāw pi. Zadka mī baa hä nzob mbiw mii: «Mu se,» le, ka se na kī. A mī baa hä nzob kī mii: «Mu vi,» le, ka vi. A mī yīl mī baa hä led ped bi mii: «Daa fe key,» le, ka daa feke na kī.»

¹⁰ Zadka Zezu laa baykeri na munu báyji le, tuku ni hä ni baa hä nzobri kā i se fal-ε na mii: «Mì baa ha rī ta-taŋ ba tusue kī: kā sakra led Izarayelri riw bele na, mī zin̄ kīri nzob kā daa law-ε bo tul-i mini key na ya.»

¹¹ Röbay, mī baa ha rī: nzobri ḥgijīa bamba i úru saa fi tīi sée báy fi riŋ sée i mgba zad kaw kā nzaa fe sūm zin̄ *Abaraham, Izak, báy *Zakob kā *puoruo Ngerewuру.

¹² Roo le, nzobri kā i ker mii, bari ba led bil puoruo Ngerewuру na, ka'a vbúku ri zuo fal kpaŋ kā ba bil suŋ tilo. Zadε ku na, nzobri réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a i su sere-ri ḥgér ḥgér kā dī.»

¹³ Falε ku le, Zezu baa hä ḥgerenzob yum na mii: «Mu se puo. Ndad̄ bay haña feke ka daa munu kā mü dāake law-a bo tul-e na.» Lεε, kā zadε ku hoy sùo led ped be na vaa ni.

*Zezu vaa nzob suoseremri ḥgijī bamba
(Mrk 1.29-34; Luk 4.38-41)*

¹⁴ Röbay, Zezu se bil hul Piyer, le, ka zin̄ māa fay Piyer kā sùo-ε mbi huu bid̄ bid̄ naa hii kā dī.

¹⁵ Báyji le, ka zaa nduo-ε, le, kā zadε ku hoy sùo zaŋa be na poŋ ni hä ni uru siya a daa fe sūm hä ni su.

¹⁶ Zadka sée daa nduo-ε bo tul vay puu dēr na báyji le, nzobri ḥgijī bamba kā temndayari do tul-ri na, i fāa ri i séke hä Zezu. Lεε, báy bay kā tīi saa nzi-ε na ka niike temndayari a vaa nzob sémri riw bele.

¹⁷ Fe kā'a daa na, hä bay kā Ezay nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuру baa na, do munu báy zadε. Bayke baa mii: «Be na, ka fāa kpedε naari do tul-e, a yāa suoserem naari a soh‡.»

*Séke fal Zezu ba fe vbem ya
(Luk 9.57-62)*

¹⁸ Nam mbiw munu kā ruo nzobri kiri Zezu gbuk na báyji le, ka mbi nzi-ε hä led̄ nduobel-εri bay túo maambii ba fi kēlu.

¹⁹ Lεε, nzob fére nzobri *bol kusol mbiw munu sorø ba lakun-ε a baa hä ni mii: «Mbay, zadri riw bele kā mü séke dī na, mī séke fal-a njim njim.»

²⁰ Báyji le, Zezu yijra báy bay hä ni mii: «Mínri na, luo nam bari do dī, a nduyri høy kara kpaŋ nam bari do dī ndāw. Roo le, bi *Vu Nzob na, zad kā bay haña mī daa tul-i nduo dī, bay mgbaka tāram sùo-i kā dī na tiya.»

²¹ Lεε, nzob kī mbiw munu kā ba led̄ nduobel-ε baa hä ni mii: «Mbay, mu pón faa hä mī se mí vāa vóro bāa ndāw rōo, mí yīl mī se fal-a báy.»

²² Báyji le, Zezu yijra báy bay hä ni mii: «Mu se fal-i, a bo mü pón hä bari kā i do munu ba nzob huſeri na i vóro huſ kī.»

† 8:4 8.4 I kīi Soro ped dāa Leviri 14.10. ‡ 8:17 8.17 Ezay 53.4.

*Zeju hą nzaa zuu kuŋ nzęd
(Mrk 4.35-41; Luk 8.22-25)*

²³ Fale ku le, Zeju hil a kaw bil tuo, le, led nduoħal-eri su ni a i se dī maa fe.

²⁴ A le, ká zadę ku høy, bawda zuu bura uru a kuu bivbis bivbis ká tul maambii na hą mbii nda nzaa tuo paw pāw a puda tul-ri. Roo le, Zeju na-nam.

²⁵ Báyji le, led nduoħal-eri soro ba lakun-ę i tuma ni i gúuke fe hą ni mii: «Mbay, mu yąa buru! Naa húkaril!»

²⁶ Lęe, Zeju baa ha ri mii: «Daa mina rɔo, i ba toko mini le? Mina rɔo, mbika law baari ndji mini key høy le?» Ro, a uru siya a baa bay ḥgo-ḥgoŋ zin zuu báy mbii na, le, nzaa-ri kuŋ nzęd a hą zad do ndiŋ.

²⁷ Báyji le, nzobri ká i do zadę ku na i kaw yer i baa mii: «Ledban key na wąa, ba kiri nzob ji ndaw rɔo, mbii báy zuu kara daa vu mbom bo tul-e mini key le?»

*Zeju vaa warari sidī ká temndayari do tul-ri
(Mrk 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Zadka Zeju tuo mbii a tji fi kelu ká tusiri nzob Gadbarari na báyji le, warari tul-ri sidī ká temndayari do tul-ri na, i tji saa puŋ kuo ká Zibri voro hud ká dī a i suč nun-ę. Ká bil körke ku na, nzob maa bay mbika faa tji dī ya, bay ji le, nzobkeri ká temndayari do tul-ri ká i mgbor bamba na i do dī.

²⁹ Báyji le, i tii saw dāa fe bōkoko bōkoko mii: «Bo Vu Ngerewuřu, fe ji rɔo, mù nzáake fal buru le woo? Mù vi bay dāa nun buru tuo sie pola ndaw rɔo, nam kún sal bay na ka vi báy le?»

³⁰ Di ya báy zadę ku na kudu mbel puɔri ḥgii bamba i do suňa fe.

³¹ Báyji le, temndayari na i kod Zeju i baa mii: «Zadka mù níi buru le, mu hą buru rii tul mbelri na ku.»

³² Lęe, ka baa ha ri mii: «I tji i se!» Báyji le, temndayari na tji ká tul nzobri ká sidī na, i dūu i vāa rii tul mbel puɔri na. Zadę ku høy le, kudu mbelri ká riw bele ku na, i zuč dūl vbušubu báy takra, i tji nzaa

ŋenj í zod kirim kirim zuč maambii hą mbii yąa ri gbäy báy zad bari riw bele.

³³ Báyji le, nzob kóro mbel puɔri na, i haw dūl i se bil ḥgerepuo, i vāa kij bay feri riw bele ká kal, báy bay ká se tul temndayari ká i tji saa tul nzobri ká sidī na hą nzobri laa.

³⁴ Lęe, nzobri ká bil ḥgerepuo ku riw bele na, i tji bud bud i suč nun Zeju. Zadka i mbi nun-ri i kō ni na báyji le, i kod ni bay haŋa ni ka zól ká tusiri bari.

9

*Zeju vaa nzob ká sùo-ę hu wǔc
(Mrk 2.1-12; Luk 5.17-26)*

¹ Zeju hil a kaw bil tuo a tuo maambii a yji a se puo be.

² Lęe, i mbi nzob mbiw munu ká sùo-ę hu wǔc ká naa hii i víke hą ni. Zadka Zeju kō law-ri ká i dāa bo tul-e na báyji le, ka baa hą nzob ká sùo-ę hu wǔc na mii: «Vu-i, mu siŋ law-a; feyäa bori na, mě nda bumake zinj mù ro.»

³ Báyji le, nzob fere nzobri *bol kusol haneri ká i laa bayke na, i ker bay ká bil law-ri i baa mii: «Ledban key na, baa bay a třirike rijn Ngerewuřu*.»

⁴ Lęe, munu ká Zeju kō kér bay bari kō na, ka fere a vbi ri mii: «Bay ji ndaw rɔo, i do báy kér bayri ká ndaya minī ká bil law-ri le?»

⁵ Bay hą ze báake se ya le? “Mě nda buma feyäa bori na zinj mù,” mase, “Úru siya mü se-sed” le?

⁶ Roo le, mě hii bay haŋa rii kō, bi *Vu Nzob na, mě do báy hūrusuo ká tusiri key bay ndáka buma ká tul feyäa nzobri!» Báyji le, ká zadę ku høy, Zeju baa hą nzob ká sùo-ę hu wǔc na mii: «Úru siya mü mbi hii bo mü se puo!»

⁷ Lęe, ledban na uru siya a zól faa puo.

⁸ Zadka ruč nzobri kō feke na munu báyji le, hịs dāa ri zikiki ha ri písike Ngerewuřu bay tul kiri hūrusuo fe dāa saŋ ká mini ká'a dāa hą nzobri na.

* 9:3 9:3 Barí Zibri na, i kō mii, ba Ngerewuřu k̄i huo-ę høy ze maa ndáka buma feyäa nzobri zinj ri. Zadka Zeju nda buma feyäa ledban na, nzob fere nzobri bol kusolri do zinj ni gal gal, bay ji le, Zeju ká nda buma zinj nzob a vaa ni na, kie mii ka ba Ngerewuřu.

*Zeju dī Matiye
(Mrk 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Zeju zōl ká zadē ku a dō kali báyji lε, ka kō nzob mbijw ká rinj-ε ba Matiye kaw hul yāna larimbuo. Báyji lε, ka baa h̄ ni mii: «Mu se fal-i.» Lεε, Matiye na uru siya a se fal-ε.

¹⁰ Nam mbijw ká Zeju kaw nzaa fe sum ká puo Matiye na, *nzob yāna larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgba ndaya ká *Fariziri dī ri ba nzob feyāari na, i vi ḷgii bamba í kaw nzaa fe sum ziŋ Zeju báy led̄ nduobal-εri.

¹¹ Zadka Fariziri kō fekeri na báyji lε, i vbi led̄ nduobal-εri mii: «Bay ji ndaw rōo, gaŋ tul-ri na su fe ziŋ nzob yāna larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgba ndaya mini key lε?»

¹² Báyji lε, Zeju laa bay bari na a baa mii: «Nzobri ká sùo-ri do báy kere báy na, i se síe nzob hanja sawpuu váa nzob ya. Roo lε, nzob suoseremri ze se síe nzob hanja sawpuu.

¹³ Munu zu lε, i se í fére saw bay ká Ngerewuру baa dō bil mbede be na í kō. Ka baa mii: “Kókō nun síe nzob ze rii law-i bo, ba *fe poy ká í puo h̄ m̄i ze rii law-i ya[†].» M̄i vi bay dika nzobri ká i ker mii, bari ba nzob dāa fe báy zadēri na ya, roo lε, m̄i vi bay tul nzobri ká i kō sùo-ri ba nzob feyāari.»

*Bay ká se tul tāw fe báy fe fie
(Mrk 2.18-22; Luk 5.33-39)*

¹⁴ Báyji lε, led̄ nduobal Za'a Batisri soro i se luo Zeju í vbi ni bay mii: «Wāa bay ji ndaw rōo, būru *Fariziri na, būru saŋ sùo būru ban̄guo, a poŋ led̄ nduobal-ari māa, i daa munu ya lε?»

¹⁵ Lεε, Zeju yijra báy bay ha ri mii: «Nzobri ká i dī ri vi zad suoriya yāna k̄ na, zadka nzob máy fie do ziŋ ri kō rōbay na, i māa dāa sùo-ri ba síe lε? Munu ya mgban! Roo lε, namri ká'a ví vuku na, i náa nzob máy fie ká sakra bari; be ndaw rōo i sāŋ sùo-ri báy.

[†] 9:13 9.13 Oze 6.6. I k̄ii 1 Samiyel 15.22 báy Mise 6.8 ndaw. [‡] 9:17 9.17 Ká bil sewke ku na, huɔ vuy ká i sāŋ ba bōl ze Zibri koro him do di. Zadka him na ví loŋ báyji lε, hew bōl huɔ na. Munu zu lε, dō nun áŋ him fie do tāw bōl ya, bo munu ya lε, bōl na a fúo. Ká bil bay key na, Zeju hii bay báa mii, tāw fe dāa Zibri na, ti māa báy fe fie ká Zeju víke h̄ nzobri ya.

¹⁶ Rōbay, nzob mbijw ti mbika nzaa gari fie bay būoke nun tāw gari ya, bay ji lε, nzaa gari fieke ku na, a hanja tāw gari na gōdō tir tir h̄ gōdō garike ku na mba taa pola ku rōbay.

¹⁷ Do faa mbijw munu ndaw, nzob ti áŋ him fie zuo tāw bōl huɔri ya. Zadka nzob dāa munu lε, bōl huɔri na a fúo kpom, lε, him na a zúo bisuy, bōl huɔri kara a bīé ndaw. Roo lε, him fie na i áŋ zuo bōl huɔ fieri. Be ndaw rōo, him báy bōl huɔri na, i mgbaka k̄i zeb zeb báy kere báy[‡].

*Zeju vaa máy tikdī, báy máy ká suoserem sím daa ni
(Mrk 5.21-43; Luk 8.40-56)*

¹⁸ Zadka Zeju dō báa bay ziŋ ri kō báy na báyji lε, mbay Zi'b mbijw munu ví huku siri gburuk ká pol-e a baa h̄ ni mii: «Vu-i ká ba led̄ máy tikdī na hu ká timbedē key. Munu hoy kara mu ví daa nduo-o bo tul-e, lε, ka'a ȳii a kaw báy kumnum.»

¹⁹ Lεε, Zeju uru siya báy led̄ nduobal-εri a í se fal-ε.

²⁰ Zadka i se nun-ri ba pola na báyji lε, máy mbijw munu ká suoserem sím daa ni mbiimbām duɔ fale sidī ro na, soro a vi báy fal Zeju a zaa nzaa gari be ká fi siri,

²¹ báy ji lε, ka baa ká bil law-ε mii: «Zadka m̄i ziŋ faa mí zaa nzaa gari be k̄i hoy lε, sùo-i na a váa.»

²² Báyji lε, Zeju fere kóm a kō ni a baa h̄ ni mii: «Vu-i máyke, mu siŋ law-a, bay ji lε, law-a ká mù dāa bo tul-i na, h̄ sùo-o na vaa mù.» Ká zadē ku hoy lε, sùo led̄ máy tikdī na vaa ni.

²³ Zadka Zeju t̄ii puo mbay na báyji lε, ka kō nzobri ká i mgba t̄iŋ bari gbiri gbiri dō nduo-ri ká i dō di ya bay súka nzob vóro hudri, rōo ruo nzobri ká i guu fe gürum gürum ndaw.

²⁴ Lεε, Zeju baa ha ri mii: «I t̄ii ba kēlē, bay ji lε, led̄ máy tikdī key na h̄u ya, roo lε, ka na-nam.» Báyji lε, bari na i sie ni sie hoy.

²⁵ Zadka Zezu h̄a ruo nzobri t̄ii kεle na báyji lε, ka nduo a se hula, a v̄āa mgba nduo led̄ mág tikd̄i na h̄a ni uru siya.

²⁶ Lεε, soro bayke na ȳaa zad̄ kpol kpol ká tusirike ku riw bele.

Zeju vaa rawri sidi, báy nzob ká kusole mbii gbāj

²⁷ Zadka Zezu z̄ol ká zadε ku báyji lε, rawri tul-ri sidi i dii fal-ε í guu fe báy bawda kusol-ri beleñ mii: «Kód̄ ñguo høy *vu bulu David, mu k̄o nun sie buru!»

²⁸ Zadka Zezu t̄ii puo na báyji lε, rawri ká tul-ri sidi na i soro i vi lakun-ε, lε, ka vbi ri bay mii: «Lεε, i k̄o mii, m̄i maa bay d̄áa fe ká i vbi m̄i na lε?» Lεε, i yijra báy bay h̄a ni mii: «Uu, Mbay, mù ma-maa.»

²⁹ Báyji lε, Zeju zaa nun-ri a baa mii: «Feke ka do munu ha r̄i maa báy zad̄ lawr̄i ká i d̄aa bo tul-i.»

³⁰ Lεε, nun-ri na mgbuda gberere ha ri k̄o-kóm. Falε ku lε, Zeju baka ri ñgo-ñgoñ mii: «I laa báy kere nd̄aw r̄o! I h̄a nzob mbiw mini kara, ka laa bay fe ká kal key na ūya.»

³¹ Roo lε, t̄ii bari ku hoy lε, i lo soro Zeju ká tusirike na ku riw bele.

³² Zadka rawri na i do zól munu hoy lε, nzobri vi báy nzob mbiw ká temndaya do tul-e h̄a kusol-e mbii gbāj na h̄a Zeju.

³³ Falε ká Zeju nii temndaya ká tul-e na báyji lε, ledban na tii s̄aw báa bay. Lεε, tuku ruo nzobri ha ri baa mii: «Í! Kiri fe ká mini key na, buru k̄o ká tusiri *Izarayel key ba mbiw ya mgbāj!»

³⁴ Roo lε, *Fariziri na i gedε mii: «Ba mbay tul temndayari ze h̄a ni h̄urusuo nii temndayakeri na ku.»

³⁵ Báyji lε, Zeju h̄ari báy ñgerepuori báy vu puori riw bele, a fere nzobri fe ká bil *hul mbú k̄i bari Zibri, a ka-káa Bay Kere ká se tul réke mbay Ngerewuřu ká tusiri key, r̄o a vaa nzob semri riw bele, báy nzob kpēderi riw bele.

³⁶ Zadka'a mbi nun-ε a k̄o ruo nzobri báyji lε, ka k̄o nun sie bari, bay ji lε, nzobkeri ku na i t̄a bamba, a law-r̄i hoy kara s̄aa nd̄aw, munu ba baduri ká nzob kóro ri tiya.

³⁷ Báyji lε, ka baa h̄a led̄ nduobal-eri mii: «Fe payri na ñgiji bamba a ñgoñ maa vbie, roo lε, nzob pedkeri ñgiji ya.»

³⁸ Munu zu lε, i kód̄ Ngerembay ká ba ñgerenzob wáa na, h̄a ni ka pie báy nzob pedkeri ka ñgiji maa fe ha ri zúo tul nzob h̄awri r̄obay.»

10

Nzob ndáy nzaapedri ká duɔ falε sidi (Mrk 3.13-19; Luk 6.12-16)

¹ Zeju d̄i led̄ nduobal-eri ká duɔ falε sidi ha ri vi luo-ε. Báyji lε, ka ha ri hurusuo ká bay haña ri niike temndayari, a i váake nzob semri báy nzob kpēderi riw bele.

² Rij *nzob ndáy nzaapedri ká duɔ falε sidi na ze do key: pola d̄ekre lε, ba Simón ká i d̄i ni ba Piyer báy yu-ε Andere, Zak báy yu-ε Z̄a, bari sidi bele ká i ba vu Zebede nd̄aw,

³ Fili báy Batelemi nd̄aw, Toma báy Matiye, be ká'a ba nzob ȳaŋa larimbuo nd̄aw, Zak vu Alfe báy Tade nd̄aw,

⁴ Simon ká hii nzob beri a ru-ruy bay tul-ri nd̄aw, r̄o Zudas Iskariyod ká mbi tul Zeju nd̄aw pi.

Zeju pie led̄ nduobal-eri bay haña ri kakáa bay be

(Mrk 6.7-13; Luk 9.1-6)

⁵ Bari ká duɔ falε sidi key na, Zeju pie ri a baa ha ri mii: «I se tusiriri ká s̄aw nzobkeri ba Zib ya na ya, a i nduo bil puo mbiw ká kudu zad̄ ká Samari na ya nd̄aw,

⁶ roo lε, led̄ Izarayelri ká i do munu ba vu baduri ká i ze-zee na ze i se luo-ri.

⁷ I se i v̄āa ka-káa bay mii: “Nam ká Ngerewuřu tii s̄aw réke mbay ká tul nzobri ká tusiri key na tōn d̄i mbää deb hoy ro.”

⁸ I v̄āa nzob semri nd̄aw, nzobri ká i hu na kara, i túma ri ha ri kaw báy kumnum nd̄aw, nzobri ká kp̄iri do s̄uori kara, i h̄a s̄uo-ri duo mgbereñ nd̄aw, a i nii temndayari ká tul nzobri nd̄aw pi. H̄urusuo ká m̄i ha r̄i key na, m̄i ha r̄i hoy hoy h̄a nzobri munu na nd̄aw.

⁹ Zadka ĩ mbi faa varu le, ĩ yaa lari mbjw mini ī daa bo bil bɔl baari ya.

¹⁰ I se báy bɔl varu ya ndaw, ĩ faga gari ba sidi ya ndaw, ĩ faga dikɔnri ya ndaw, a ī mgba kaw ya ndaw, bay ji le, nzob ped na do báy faa ká bay sunja lere pedke.

¹¹ «Zadka ĩ tji njerepuo, mase vu puo le, ĩ nzaa nzob ká maa bay mgbaka rí báy kere ndaw rɔɔ ī se luo-ε, le, ĩ naa puo be na kpuru maa bay zól baari.

¹² Zadka ĩ do ndúo bil puo nzobke le, ĩ hii soko ha nzobri ká i kaw di na ī baa mii: “Dekèke ka sád ziñ ri.”

¹³ Zadka nzob puokeri mgba rí báy kere le, fe sami baari a doko tul-ri. A zadka i mgba rí báy kere ya laa le, fe sami baari na, a sád ba tul-ri kí suo-ri.

¹⁴ Zadka nzobri mgba rí báy kere ya, mase i hii bay láa bay baari ya le, ĩ tji ká bil hulke, mase bil puoke ku na, ī nda kusal ká bal-ri kub kub.

¹⁵ Mí baa ha rí ta-tan̄ ba tusue kí: nam kún sal bay na, bay ká i kún bo tul nzob puokeri ku na, a ngón kal tul-e taa hay ká i daa bo tul nzob ndayari ká *Sodom báy Gomor na pavbad rɔbay*.»

*Dáa nun tuɔ sie ká bay tul Zezu
(Mrk 13.9-13; Luk 21.12-17)*

¹⁶ «Ì kɔ, bi na mī píe rí munu ba baduri ká i do sakra váy koyri. Munu zu le, ĩ nze báy suo-ri faa mbjw munu ká soyri, a ī daa fe ndaya mbjw ya munu ká bede pieri.

¹⁷ I nze báy suo-ri bay tul nzobri! I mgbaka rí ī daa rí zuɔ nduo nzob kún sal bayri; i ndáka rí báy ndoy dɔŋ ká bil *hul mbú kí bari Zibri kara ndaw.

¹⁸ I faga rí bay dáa rí kaw pol nzob réke tul puori ndaw, pol mbay luyeri ndaw bay tul-i, a le, ká zadé ku na ĩ báa nasi bay ká se tul-i ká pol-ri báy pol nzob kiri ká i ba Zib ya na ha ri laa.

¹⁹ A zadka i mgba rí bay dáa rí kaw pol nzob kún sal bayri le, ĩ ha law-ri ka nzaa rí bay tul bayri ká ĩ vaa báa na ku ya, mase faa báakeri ká ĩ báa ká zadé ku ya ndaw. Bayri ká ĩ báa na, Ngerewuру a

haŋa ni tji ká nzáa-ri ká bil saw sieke ku báy.

²⁰ Bayri ká ĩ báa na, ba baari ze ĩ báa ya, roo le, ba Tem taa Baa baari Ngerewuру ze a dáa zuɔ nzáa-ri ha rí baa báy.

²¹ «Namke ku na yu kíri mbika tul kí ha ri i ri ndaw, baa ledri dáa munu ziñ vu bari ndaw, a ledri kara i úru ziñ nzob mbón ri rí ha ri daa bay huɔf bo tul-ri ndaw.

²² Nzobri riw bele, i fúy rí bay tul-i. Roo le, nzob ká mgba ngo-ngeñ kipuru tji gbuke le, Ngerewuру a yaŋa ni.

²³ Zadka i daa nun-ri tuo sie ká bil njerepuo hañe le, ĩ díu ī se puo kí. Mí baa ha rí ta-tan̄ ba tusue kí: bil njerepuori ká *Izaryel na, ĩ ti séke dí o riw bele ya hoy, bi *Vu Nzob na, mí ví báy riñ díka.

²⁴ «Nzob ká fere fe na, ka ti kál tul gañ be ká fere ni fe ya; a led káw hoy kara ti kál tul baa káw be ya ndaw.

²⁵ Munu zu le, nzob ká fere fe na, ka daa suoriya bay doko munu ba gañ tul-e; a led káw hoy kara, ka daa suoriya bay doko munu ba baa káw be ndaw. A zadka i dí mí bi baa puo ba *Belzebul, njeretemndaya na wāa, riñ ji ro ze i tuu ha rí baari ká ĩ ba led bil hul biri na le woo!»

*Nzob ká do nun híe ni
(Luk 12.2-7)*

²⁶ «Munu zu le, ĩ daa híe nzob mbjw ya. Feri riw bele ká dō lanzɔŋ na a tji dō zad hie gbay gbay, a feri riw bele ká dō zad muni kara, nzobri kókɔ riw bele.

²⁷ Feri ká mí baa ha rí ká zad muni na, ĩ káy i baa bayke ká bisie biribin̄. A bay ká mí baa ba dadí ha rí na kara, ĩ ka-káake ba siya ká sikfa puo rɔɔ ha nzobri laa báy.

²⁸ Nzobri ká i i naysuo nzob, a ī maa bay ika pāra nun suo nzob ya na, ĩ híe ri ya. Roo le, ĩ híe Ngerewuру ká maa bay bís naysuo báy pāra nun suo sidi bele wuruk zuɔ zad kókɔ seke fe ká bil huu ká ruruma ya baŋguɔ na.

* **10:15 10.15** I kíi Tiika saw fe 19.23-28. Puori ká Sodom báy Gomor na Ngerewuру bié kipukdu kipukdu bay tul fe dáa yaa nzobkeri.

²⁹ Tjtiri na waa, i faa ri ba sidi ndaw roo, i hie báy sii sii mbjw hoy ya le? Be nu ku hoy kara, zadka Baa baari na ha faa ya le, tjtiri mbjw mini kara ti tódó bo siri ya.

³⁰ Baarì na, suy tul-rí hoy kara, Ngerewu na kji báy nzi-e lem lem riw bele.

³¹ Munu zu le, i daa hié ya, báy ji le, ká nun Ngerewu na, i kál tul tjtiri wuruk wuruk kál róbay!»

*Kié suo ba nzob taa Krisi ká nun nzobi
(Luk 12.8-9)*

³² «Nzob ha ha ká baa ta-taj ká nun nzobi mii, beri ba taa bi le, bi hoy kara, mi báa ta-taj ká pol Baa ká nulue ndaw mii, ka ba taa bi.

³³ Roo le, nzob ha ha ká baa ta-taj ká nun nzobi mii, beri kó mi ya le, bi hoy kara, mi báa ta-taj ká pol Baa ká kaw nulue ndaw mii, mi kó ni ya.»

*Nzobi te bil kí bay tul Zezu
(Luk 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ «Kókó ká i kér ká bil law-rí mii, mi vi báy ha ja dékéke ka do tusiri key. Mi vi báy ha ja dékéke ka do ya, roo le, mi vi báy maamii téke bil kí.

³⁵ Mi vi báy téke sakra led wára nzob báy bi-e, sakra led máy tikdi báy mi-e, roo sakra máa fay báy máy vi-e,

³⁶ a nzob ini taa simri ká bil hul mbjw kara, i ví ba nzob tul ñgani kí.

³⁷ «Nzob ká hii bi-e mase mi-e kal mi le, ka maa báy bá nzob bi ya. Nzob ká hii vi-e warake mase máyke kal mi le, ka maa báy bá nzob bi ya ndaw.

³⁸ A nzob ká mbi puu say hud be a sob, a séke fal-i ya le, ka maa báy bá led nduobal-i ya[†].

³⁹ «Nzob ká hii kóro kumnun be na, a doko báy kumnun taa tusueke ya. Roo le, nzob ká'a pón suo-e yod báy tul-i na, a zin kumnun taa tusueke.»

*Fe tunduo ká nzobi zin
(Mrk 9.41)*

⁴⁰ «Nzob ká mgbá ri ba suo-e báy kere le, ka mgbá mi ndaw zu. A nzob ká mgbá

mí ba suo-e báy kere laa le, mgbá nzob ká píe mi na ba suo-e ndaw.

⁴¹ Nzob ká mgbá nzob yaña báy saa nzaa Ngerewu báy kere báy báa ká'a ba nzob yaña báy saa nzaa Ngerewu na ndaw; a nzob ká mgbá nzob ká daa fe báy zadé ká nun Ngerewu báy báa ká'a ba nzob ká'a daa fe báy zadé ká nun Ngerewu na ndaw pi.

⁴² Nzob ká ha mbii huoke tunguo toy mbiw kí hoy ha led mbjw ká ndii ká sakra led nduobal-iri key báy báa ká'a ba led nduobal-i na le, mi báa ha ri ta-taj ba tusue kí: nzobke ku na a zin fe tunduo be.»

11

*Záa Batis pie led nduobal-eri se luo Zezu
(Luk 7.18-35)*

¹ Zadka Zezu fere ri báy beri key na ha led nduobal-eri ká duo fale sidi na o munu báyji le, ka zol ká zadé ku a se nun-e ba pola ba ñgerepuo hawri a fere nzobi fe, a ka-káa Bay Kere ha nzobi ká bil tusirike.

² Záa Batis ká i mgbá ni naa hul sal na, zadka'a laa soro báy ped dái *Krisi na báyji le, ka pie led nduobal-e haneri ha ri vää vbi ni.

³ báy mii: «Wáa ba bo ze mù ba Krisi, nzob ká Ngerewu waa báy píe ni ví yaña nzob na mase, buru Zibri buru giyan nzob kí báy le?»

⁴ Le, Zezu yijra báy báy ha ri mii: «I yí i se bo, i vää kí fal feri ká i laa báy suku-rí, i kó báy nun-rí ndaw key na ha ni laa.

⁵ Ráwri kó-kóm *taj kad kad ndaw, nzob kpédéri se siya kiyaw kiyaw ndaw, nzobi ká kpíri do suo-ri kara, kpíri bari na o a pón suo-ri duo mgberej ndaw, mbikiri laa báy báy ndaw, nzobi ká i hu hoy kara, i tuma i kaw báy kumnun ndaw, roo

[†] **10:38 10:38** Nzob ká mbi puu say hud báy séke fal Zezu na, ba nzob ká do dí ya báy kóko séke fe ndaw, báy huka báy tul-e hoy kara ndaw pi.

i ka-káa Bay Kere h̄a nzob kükuri ndaw pi.

⁶ Nzob ká d̄aa law-e bo tul-i a p̄oñ ya l̄e, suoriya ba taa be.»

Nasi bay ká se tul Z̄a Batis

⁷ Zadka led̄ nduobel Z̄ari na, i zol v̄aw báyji l̄e, Zezu tii s̄aw báa bay se tul Z̄a h̄a ruo nzobri mii: «Zadka i se bil law k̄or bay láa káa bay Z̄a ká kaa na w̄a, fe ji ze i v̄aa k̄o l̄e? W̄a, i se i v̄aa k̄o nzob ká d̄o tul bay be ya munu ká ñgasikri ká zuu kila ri mgbaya mgbaya l̄e? Munu ya!

⁸ A w̄a ba fe ji k̄i r̄oñ i se i v̄aa k̄o l̄e? I se i v̄aa k̄o nzob ká nduo gari nduy ziriri ziriri l̄e? Kúy! Nzobri ká i nduo gari ká nduy munu ku na, bil puo mbay luyeri ze ba zad̄ káw bari.

⁹ A ku w̄a, fe ji k̄i r̄oñ i se i v̄aa k̄o l̄e? I se i v̄aa k̄o nzob ȳaŋa bay saa nzaa Nḡerewuru l̄e? Nda ndad! Roo l̄e, m̄i baa ha r̄i: be Z̄a na, ka ba nzob ȳaŋa bay saa nzaa Nḡerewuru taa hoyke ya,

¹⁰ bay ji l̄e, be Z̄a na, Nḡerewuru baa bay se tul-e ká bil mbede be mii: “Bi na, m̄i p̄ie led̄ nzaaped bi h̄a ni ví do pol-a, bay haŋa ni ka léke faa bo pola h̄a mù*.”»

¹¹ Zezu baa ha ri mii: «M̄i baa ha r̄i ta-tan̄ ba tusue k̄i: sakra nzobri ká m̄áyri mboñ ri ká tusiri key na, nzob m̄bjw mini ká kal tul Z̄a Batis kal na, tiya. Ze munu hoy kara, nzob ká ndji ká bil sew ká Nḡerewuru tii s̄aw réke mbay ká tul nzobri na, nzobke d̄o báy fe s̄ami mba tul-e taa Z̄a Batis na pavbad.

¹² Tii s̄awke saa sew ká Z̄a Batis ka-káa kp̄uru t̄ji vuri key na, nzobri h̄a réke mbay Nḡerewuru na k̄o sek̄ fe ñḡii bamba tasiri, a nzob h̄urusuori dar ri gbaw.

¹³ I k̄o, kp̄uru t̄ji sewke taa Z̄a na, *mbede bol k̄usol *Moyze báy mbede *nzob ȳaŋa bayri saa nzaa Nḡerewuru riw bele na, i baa bay se tul sew ká

Nḡerewuru a tiika s̄aw réke mbay ká tul nzobri.

¹⁴ A zadka i hii bay ȳaŋa bay bi l̄e, Z̄a na k̄i ze do munu ba *Eli ká nzob ȳaŋa bayri saa nzaa Nḡerewuru baa bay ȳii be na[†].

¹⁵ Nzob ká do báy suku l̄e, ka laa.

¹⁶ «Nzob ve ndaw r̄oñ, m̄i mgbaka bay líeke nzobri ká timbeđe key l̄e? I r̄ii ledri ká i kaw káa i guu fe ká sakra k̄i mii:

¹⁷ “Buru ul t̄iw ha r̄i, l̄e, i nda-nday ya! Buru di sim rew hudri ha r̄i kara, i re s̄uor̄i ya ndaw!”

¹⁸ I k̄o, Z̄a Batis na vi, a sanj s̄uō-e a s̄u fe ya ndaw, a nzɔ him ya ndaw. L̄ee, nzobri baa mii: “Temndaya ze d̄o tul-e.”

¹⁹ A bi *Vu Nzob ká m̄i vi na laa l̄e, m̄i s̄u fe ndaw, a mí nzɔ him ndaw, l̄e, nzobri baa mii, m̄i ba nzob fe s̄um luye ndaw, mí ba nzob buo him ndaw, a mí mgbu ziñ *nzob ȳaŋa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgbu ndaya ndaw, le ji maale. Roo l̄e, nun nzem taa Nḡerewuru na, kie s̄uō-e ba fe ká do báy zad̄e báy faa lere ped be ká d̄o báy kere.»

*Kókɔ sek̄ fe, a d̄oko tul puori ká i tuŋ
Zezu ñgereŋ*

(Luk 10.13-15)

²⁰ Báyji l̄e, Zezu tii s̄aw báa bay ñgɔ-ñgɔñ ziñ nzobri ká bil puori ká'a d̄aa fe sanri ñḡii bamba ká d̄i na, bay ji l̄e, i hii p̄oñ fe d̄aa ȳaa bari ya. Ka baa mii:

²¹ «Baari nzobri ká Korazin, kókɔ sek̄ fe ba taa baari! Baari nzobri ká Besayda, kókɔ sek̄ fe ba taa baari ndaw, bay ji l̄e, fe sanri ká m̄i d̄aa báy h̄urusuo Nḡerewuru ká sakra baari na, ba fe ká m̄i d̄aa ká bil ñgerepuo ká Tir báy Sidon ze munu l̄e, ba c̄iñ lew hoy nzob puokeri ku na, i d̄aa sie a í n̄u sié í puu kp̄a kp̄a í súoke kér bay bari ká tul fe d̄aa ȳaa bari na[‡].

²² S̄awke mini ze, m̄i baa ha r̄i ta-tan̄: nam ká Nḡerewuru a kún sal bay na, bay

* **11:10 11.10** Malasi 3.1. I k̄ii T̄ji kele 23.20 ndaw. † **11:14 11.14** Do faa m̄bjw munu ká Eli vi pola h̄a Elize na, Zibri ker i baa mii, pola r̄oñ bay haŋa Krisi, nzob ká Nḡerewuru waa bay p̄ie ni vi na vi l̄e, nzob m̄bjw a vika báy h̄urusuo munu ká Eli bay léke faa be. Ká zad̄ ni key, Zezu baa mii, ba Z̄a Batis ze leke faa bari. I k̄ii Malasi 3.23.

‡ **11:21 11.21** Tir báy Sidon na ba puori ká nzobkeri kó Nḡerewuru ya; ba puori ká nzob ȳaŋa bayri saa nzaa Nḡerewuru baa bay i túŋke nzobkeri na tuŋ. I k̄ii Ezay 23; Ezekiyel 26-28; Amos 1.9-10; Zuyel 4.4-8; Zakari 9.2-4.

ká'a kún bo tul-rí na a kál taa hág ká'a kún bo tul nzobri ká Tir báy Sidon na pavbad róbay.

23 A baari nzobri ká Kapernayum, wáa i ker í baa mii, i fáa rí kpuru se nulue lew le woo? Munu ya mgbañ! Ngerewuру a yijra rí kpuru ha rí se puo nzob huferi ká zad baw, bay ji le, fe sajri ká mě dfaa ká sakra baari ku na, ba fe ká mě dfaa ká bil ngerepuo ká Sodom ze munu le, kpuru tji vuri key kara, Sodom na a doko ku róbay§.

24 Be mini ze, mě baa ha rí: nam ká Ngerewuру a kún sal bay na, bay ká'a kún bo tul-rí na a kál taa hág ká'a kún bo tul nzobri ká Sodom na pavbad róbay.»

I vi luo Zezu i mgbaka taram (Luk 10.21-22)

25 Sieke ku na, Zezu mbi bay a baa mii: «Bää, bo ká mù ba Ngereimbay nulue ndaw, Ngereimbay tusiri key ndaw na, mě pisi mù bay tul fe niri key ká mù myu nzob nun nzemri báy nzob fe kókori, a mú mgbuda nun nzobri ká i kó fe njii ya na ha ri kó.

26 Ba tusue, taambol Bää, bay ji le, bo na mù hii bay haña ni ka do munu.»

27 Zezu mbi bay a baa hág nzobri mii: «Feri riw bele na Bää pōn zuo nduo-i. Nzob mbijw mini ká tuu mě ba Vi-e na, tiya, ba Bää huo-e høy ze tuu mě. Róbay, nzob mbijw mini ká tuu Bää na tiya ndaw, ba bi ká mě ba Vi-e huo-i høy báy nzobri ká mě hii bay mgbúda nun-ri ha ri tuu ni na ze, i tuu ni.

28 «Baari riw bele ká soña hii rí ha rí tåake kpuy na, i vi luo-i, le, mě haña rí mgbaka taram.

29 I dín tul-rí ká pol-i i yáa fe boko sol-i, a i ba led fe fére bi, bay ji le, bi na, mě ba nzob dín tul ndaw, a mí se yududu ndaw pi. I vi luo-i le, i mgbaka taram sùo-rí,

30 bay ji le, fe boko sol taa bi ká mě haña rí na, a húo solri lom ndaw, a soña bi ká

mě haña rí hoy kara, hii ya habri ndaw pi*.»

12

Zezu ba mbay tul nam mgbaka taram Zibri (Mrk 2.23-28; Luk 6.1-5)

1 Fale ku ká ba *nam mgbaka taram Zibri na, Zezu báy led nduoibal-eri i saka báy bil wáa fe payri. Léé, kón i led nduoibal-eri ha ri tii saw haw tul fe pay na bay sunja.

2 Zadka *Fariziri kó munu na báyji le, i baa hág Zezu mii: «Mu kó led nduoibal-ari ká i dfaa fe ká *bol kusol naari haa faa dáake ká sie nam mgbaka taram na!»

3-4 Léé, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Fe dää *David ká i dfaa bayke do bil mbede Ngerewuру na wáa, i kji ya hoy le? Ká bil sewke ku na, zadka kón i ni báy nzob beri na, ka se bil *hul kani Ngerewuру ká i dfaa báy huo, a fáa maapari ká i hág ba fe tunduo hág Ngerewuру na, báy nzob beri i su na wáa, i kó ya le? Báy faa bol kusol naari le, maapakeri ku na, David báy nzob beri do báy faa ká bay sunja ya, ba nzob fe poyri huo-ri hoy ze i do báy faa ká bay sunja*.

5 Mase, i kji bay ká do bil *mbede bol kusol *Moyze ká se tul nam mgbaka taram Zibri na ya le? Bayke baa mii, nzob fe poyri ká i dfaa ped ká bil *hul kani Ngerewuру báy nam mgbaka taram na, ze i wad tul bol kusol nam mgbaka taram bay tul ped dää bari hoy kara, bayke mgbaka tul-ri ya†.

6 Mě baa ha rí: ká zad ni key na, nzob ká kal tul hul kani Ngerewuру pavbad na, do dí.

7 Mbede Ngerewuру baa mii: «Kókó nun sie nzob ze rii law-i bo, ba *fe poy ká i puo hág mě ze rii law-i ya‡.» Ba fe ka i kó saw bayke ta-tan zu le, i ti dää bay bo tul nzobri ká bay mgbaka tul-ri ya na ya,

§ 11:23 11.23 Puo ká Sodom na, Ngerewuру bie kpukdu kpukdu bay tul fe dää yáa nzobri. Ba fe ká bari Zibri riw bele ko-kó. I kji Tiika saw fe 19.23-29. * 11:30 11.30 Fe boko sol na, ba faa ká bay haña dfaa ped ka se ya. Zibri na, fe boko sol na ba bol kusol bari, roo le, Fariziri dää bol kusol Moyze báy zad sajmakeri hág ni vi ba bawda soña ká hii bamba. Be ze Zezu díke ri bay haña ri vi luo-e hág ni ka soña zinj ri. * 12:3-4 12.3-4 I kji 1 Samiyel 21.1-6. † 12:5 12.5 Ruo bari 28.9-10. ‡ 12:7 12.7 Oze 6.6.

⁸ bay ji le, bi *Vu Nzob na mĩ ba mbay tul nam mgbaka t̄aram.»

**Zezu vaa nzob ká nduo-ε mbjw hu wúč
(Mrk 3.1-6; Luk 6.6-11)**

⁹ Zezu uru ká zadε ku, a se bil *hul mbú kj bari Zibri mbjw munu.

¹⁰ Lεε, wāra nzob mbjw munu ká nduo-ε mbjw hu wúč na kaw d̄i. Báyji le, Farizi haneri ká i d̄o zadε na, i vbi Zezu bay mii: «Wāa, *bol kusol naari na h̄a faa ká bay vaa nzob ká s̄ie nam mgbaka t̄aram le?» I baa munu, bay ji le, i nzaa faa bay d̄áa bay bo tul-e.

¹¹ Lεε, Zezu ȳijra báy bay ha ri mii: «Ká sakra baari key na wāa, nzob ve ze badu be ká mbjw h̄oy lie bo luɔ ká s̄ie nam mgbaka t̄aram, le, ka'a séke bay vāa kúo ni t̄ii k̄ele ya le?

¹² A ku wāa, nzob na kal tul badu pavbad ya le woo! Be mini ze, faa do h̄oy bay d̄áa fe kere ká s̄ie nam mgbaka t̄aram na.»

¹³ Báyji le, ka fere a baa h̄a ledban na mii: «Ndáda nduo-ɔ.» Lεε, ka ndada nduo-ε na, le, nduo-ε na vaa báy kere a d̄o munu ká taa mbini.

¹⁴ Be nu ku báyji le, *Fariziri na t̄ii i vāa mbú kj i nzaa faa bay ika Zezu.

Zezu ba led ped Ngerewūru

¹⁵ Zadka Zezu kō ká *Fariziri hii bay ika ni na báyji le, ka naa s̄ùo-ε ká zadε ku, le, ruɔ nzobri ngii bamba se fal-ε. Ka vaa nzob s̄emri riw bele,

¹⁶ roo le, ka baka ri ηγο-ηγοη bay haña ri baa bay be h̄a nzobri tuu ni ya.

¹⁷ Be ze h̄a bay ká Ngerewūru baa báy faa Ezay nzob ȳaŋja bay saa nzaa Ngerewūru na, d̄o munu báy zadε.

¹⁸ Bayke baa mii:
«Be key na, ka ba led ped bi ká m̄i naa ni.

M̄i kō ni ba nzob nun-i, a s̄ùo-i rii m̄i bamba ká tul-e.

M̄i haña Tem bi d̄o tul-e
h̄a ni káake káa faa ká m̄i ȳaŋja ke
nzobri na
h̄a s̄aw nzobri riw bele.

¹⁹ Be na, ka ti d̄áa r̄od̄i ya;
kusol-e ti mgbaka belen ya nd̄aw,

nzob mbjw kara ti láa kusol-e ká faa buori ya nd̄aw pi.

²⁰ Nzob ká t̄a nd̄oli nd̄oli munu ká ηgasikri ká f̄u-fumra na,
ka ti h̄aw ni ya.

A nzob ká h̄urusuo-ε ηgii ya munu ká huu ndele
ká d̄o mbuu na kara,
ka ti rumu ni ya nd̄aw.

Ká'a d̄áa munu kp̄uru bay haña fe ká m̄i d̄áa
bay ȳaŋja ke nzobri na
ka o riw bele, a haw ȳum ká tusiri key.

²¹ Lεε, s̄aw nzobri riw bele i d̄áa law-ri te tul-e nzokd̄o.»

**Zezu báy Belzebul
(Mrk 3.22-30; Luk 11.14-23)**

²² Báyji le, i s̄ùu ledban mbjw munu ká temndaya d̄o tul-e, a r̄a nun-ε gbiibli, a mbii kusol-e gbaŋ nd̄aw na í víke ni h̄a Zezu. Lεε, ka vaa ni h̄a ni baa bay a k̄óm.

²³ Báyji le, tuku ruɔ nzobri riw bele ká i d̄o zadε na ha ri baa mii: «Wāa, be key na ka ba *vu bulu David, nzob ká Ngerewūru waa bay píe ni vi na ya le?»

²⁴ Roo le, *Fariziri ká i laa bayke na i baa mii: «Ledban key na, nii temndayari, bay ji le, ba *Belzebul ká ba mbay tul temndayari ze h̄a ni h̄urusuo nii temndayakeri na ku.»

²⁵ Munu ká Zezu kō kér bay bari kō ro na, ka baa ha ri mii: «Puoruo taa h̄a h̄a ká nzobkeri te bil k̄i na, a b̄ie. A puo h̄a h̄a mase nzob ini taa h̄a h̄aari r̄o, i te bil k̄i k̄ara, a b̄ie kad kad.»

²⁶ Do faa mbjw munu nd̄aw, zadka *Satan nii temndayari ká i ba nzob be, a ruu ziŋ s̄ùo-ε s̄ùo-ε na wāa, puoruo be na a d̄oko báy kere baŋguo mina le? A ndáka s̄iri ruk ruk!

²⁷ A zadka i baa mii, m̄i nii temndayari báy faa h̄urusuo Belzebul na wāa, h̄urusuo ve ze nzob baari na, i níike temndayari na ku le? Fe d̄áa nzob baari k̄i k̄ie mii, bay báa baari Fariziri na d̄o báy zadε ya.

²⁸ A ze bo, ba hurusuo Tem Ngerewuру rōo mī nīike temndayari lε, kie mii: sīe kā Ngerewuру tii sāw réke mbay kā tul nzobri na, tīi sakra baari dōd ro zu.

²⁹ «A ku wāa, nzob a dāa mina a maa rīi hul nzob hūrusuo bay fāa fe beri lε? Ndad bay sīn ni pola ndāw rōo, a fāa feri kā bil hul be na báy.

³⁰ Nzob kā zuo ziñ mī ya lε, ba nzob kā túñ mī njereñ zu. A nzob kā sō mī bay fāa nzobri ha ri se fal-i ya lε, ka ba nzob kā dāa hā nzobri zekre kad kad.

³¹ Sawke mini ze, mī baa ha rī: feyāa jī ji kā nzobri dāa, mase kīri tīiri taa jī ji kā nzobri tīiri Ngerewuру kara, ka'a māa ndāka bumake ziñ ri. Roo lε, nzob kā tīiri Tem Law Pie na, ka ti ndāka bumake ziñ ni ya.

³² Nzob kā baa bay a túñke bi *Vu Nzob na, Ngerewuру a ndāka bumake ziñ ni. Roo lε, nzob kā baa bay a túñke Tem Law Pie na, ka ti ndāka bumake ziñ ni kā sew ni ya ndāw, sew kā'a ví vuku ya ndāw pi.»

Kókɔ puu báy lereke (Luk 6.43-45)

³³ «Zadka puu do báy kere lε, lereke kara do báy kere, a zadka puu ndaya lε, lereke hoy kara ndaya ndāw, bay jī lε, i kō puu báy lereke.

³⁴ Baari mjiri kuötörl! Baari kā law-rī ndaya key wāa, ī māa bāa bay báy kere mina lε woo! Fe kā mbaa bil law nzob gbay gbay na ndāw rōo, tīi kā nzi-e báy.

³⁵ Nzob kere na, fe kā úru saa bil law-ε na do báy kere. A nzob ndaya laa lε, fe kā uru saa bil law-ε na, do ndaya laa.

³⁶ Mī baa ha rī ta-tan: nam kúñ sal bay na, nzob hāa hāa lε, a kījña fal bay bāa beri kā gōr gōr hoy na riw bele,

³⁷ bay jī lε, báy faa bay bori kā tīi kā nzaa-a na, Ngerewuру a náake bay kā tul-a, a báy faa bay bori kā tīi kā nzaa-a na ndāw ze, ka'a dāake bay bō tul-a.»

Fariziri hii bay kókɔ fe sañ (Mrk 8.11-12; Luk 11.29-32)

³⁸ Báyji lε, nzob fére nzobri *bol kusol haneri báy Farizi haneri, i baa hā Zezu

mii: «Mbay, buru hii bay hanja mù dāa fe sañ mbijw hā buru kō.»

³⁹ Lεe, Zezu yīñra báy bay ha ri mii: «Nzobri kā timbede kā i ba nzob law ndayari kā i do tul Bay Ngerewuру ya na, i vbi fe sañ ze bay kókɔ. Roo lε, fe sañ kī bōd kā bay dāa nde tul-e taa hay kā Ngerewuру dāa kā tul *Zonas, nzob yāaŋa bay saa nzaa Ngerewuру na, tiya.

⁴⁰ Munu kā Zonas naa bil bawda sīi bisie say, sun say na, bi *Vu Nzob na, mī naaŋa bil luɔ hud bisie say, sun say faa mbiw munu na ndāw*.

⁴¹ Nam kā Ngerewuру a ví kúñ sal bay zuo tul nzobri na, nzobri kā bil njerepuo kā *Ninive na, i úru ziñ nzobri kā timbede key i daa bay zuo tul-ri, bay jī lε, nzobri kā Ninive na, zadka i laa kāa bay Zonas na báyji lε, i suo kér bay bari kā tul fe dāa yāa bari. Mī baa ha rī: nzob kā do pol-rī key na, ka kal tul Zonas pavbad rōbay.»

⁴² Rōbay, sew kā Salomon re mbay kā tul led Izarayelri na, māy mbijw munu kā ba mbay kā tul nzobri kā fi hocno na, uru faa dī dī kā gbū zad a vi bay láa bay nun nzem Mbay Salomon na. Sāwke mini ze, nam kā Ngerewuру a ví kúñ sal bay zuo tul nzobri na, māy na a úru ziñ nzobri kā timbede key a dāa bay zuo tul-ri, bay jī lε, nzob kā do pol-rī kā i kō ni báy nun-rī key na, ka kal tul Salomon pavbad rōbay†.

Yīi temndaya faa bal ba sidike (Luk 11.24-26)

⁴³ «Zadka temndaya mbijw tīi saa tul nzob na báyji lε, ka zol a vāa hāari bil law kōr ba lie ba lew a nzaara zad bay dāa puo kā dī. Munu kā'a nzaara kpuy a a ziñ ya na báyji lε,

⁴⁴ ka baa kā bil law-ε mii: “Mī yīi bay séke bol nduobel-i kā hul nam bi kā mī tīi saa dī pola na.” Zadka'a yīi saa lew a vi dī na báyji lε, ka kō bil hul na do hoy kā i fāa kereñ kereñ, a i leke feri zuo dī njay ngay.

⁴⁵ Ro, a yīi nzek a vāa fāa temndaya kīri tul-ri tōnō say kā law-ri ndaya kal tul-e taa be ku rōbay, a víke ri zuo bil hulke

* **12:40 12.40** I kīi Zonas 1.17. † **12:42 12.42** 1 Mbayri 10.1-13; 2 Soro fe sāw bulu bari 9.1-12.

na, a i d̄aa puo ká d̄i. Be nu ku laa l̄e, ledbanke na kaw báy kere ya ḥḡii bamba tasiri kal taa pola ku r̄obay. Bari nzob ndayari ká timbede key na, feke a d̄oko faa mb̄jw munu ziñ ri nd̄aw.»

*Nzob ini Zezu taa tusuekeri
(Mrk 3.31-35; Luk 8.19-20)*

⁴⁶ Zadka Zezu do báa bay h̄a ruo nzobri kōb r̄obay na, mi-e báy yuñ-eri i ví do kelle i nzaa faa bay báa bay ziñ ni.

⁴⁷ [L̄ee, ledban mb̄jw munu baa h̄a ni mii: «Mu laa key, máa-ña báy yuñ-ori i do kelle i hii bay báa bay ziñ mù.】]

⁴⁸ Báyji l̄e, Zezu yjñra báy bay h̄a ledban na mii: «Nzob ve ze ba máa, mase nzob veri ze i ba yuñ-iri l̄e?»

⁴⁹ Falé ku l̄e, ka tuu nduo-e ba luo lednduobal-eri a baa mii: «I k̄o, máa báy yuñ-i taa tusuekeri na ze i kaw key,

⁵⁰ bay ji l̄e, nzob ká d̄aa law hiiya Bāa ká nulue na ze ba yuñ-i, mase tinää, mase máa.»

13

*Law bay ká se tul nzob mii para fe pay
(Mrk 4.1-9; Luk 8.4-8)*

¹ Ká bil namke ku na, Zezu t̄ii saa hula a vāa kaw nzaa maambii bay férē nzobri fe ká d̄i.

² L̄ee, ruo nzobri ḥḡii bamba mb̄u k̄i mer mer i kiri ni, a d̄aa h̄a ni hil bil tuo a kaw d̄i, l̄e, nzobri riw bele do siya t̄or ká nzaa maambii na.

³ Ka baa bayri ḥḡii bamba ha ri báy faa law bayri mii: «Nzob pay mb̄jw munu t̄ii a se wāa be bay mii para fe pay.

⁴ Zadka'a do mii para fe pay na báyji l̄e, p̄are haneri tod kporon kporon zuo lafaa. L̄ee, nduyri vi i re.

⁵ A p̄are haneri laa l̄e, ḡay zuo tul tisaw ká siri laa tul-e ndii munu hoy. L̄ee, fe paykeri na uru vbuñubu, bay ji l̄e, s̄aw-e bar siri ḥḡii ya.

⁶ A zadka sie zañ báyji l̄e, ví nzuñ vay fe paykeri na h̄a ni huo wúo, bay ji l̄e, s̄aw-e bar siri ḥḡii ya.

⁷ A p̄are haneri ḡay zuo bil ḥḡatukruri h̄a ḥḡatukruri na uru a kpañ tul fe paykeri na.

⁸ Roo l̄e, p̄are haneri ḡay zuo tusiri kere a d̄aa para báy kere. Haneri d̄aa para ba isod, h̄awri d̄aa para ba sín yie, a bil-eri laa l̄e, d̄aa para ba sín say.»

⁹ L̄ee, Zezu baa na r̄obay mii: «Nzob ká do báy suku l̄e, ka laa.»

Bay ji ze Zezu mbi law bay a bāake bay le?

(Mrk 4.10-12; Luk 8.9-10)

¹⁰ Báyji l̄e, lednduobal-eri soro ba lakun-e i vbi ni bay mii: «Bay ji nd̄aw r̄o, mù baa bay h̄a nzobri báy faa law bayri le?»

¹¹ L̄ee, ka yjñra báy bay ha ri mii: «Baari na, Nḡerewuru mgbuda nun-ri ha r̄i kóke feri ká do zad muni ká se tul faa ká'a réke mbay ká tul nzobri. Roo l̄e, bari na, ka h̄a nun-ri mgbuda ká d̄i ya.

¹² Tusueke l̄e, nzob ká do báy fe na, Nḡerewuru a haña ni k̄i nde tul-e h̄a ni kaw bil-e badak. Roo l̄e, nzob ká d̄oke ya na, h̄ay ká ndii ká'a d̄oke na kara, ka'a náa d̄od a p̄on ni.

¹³ «Sawke mini ze, m̄i mbi law bayri mí bāake bay, bay ji l̄e, i k̄o fe báy nun-ri k̄i, roo l̄e, i k̄o seke hoy. I laa bay báy suku-ri k̄i, roo l̄e, i k̄o sawke ya.

¹⁴ Be ze, h̄a bay ká Ezay ȳa saa nzaa Nḡerewuru se tul-ri na do munu báy zadé. Bayke baa mii:

“Nzob niri key na, i láa bay báy suku-ri k̄i,

roo l̄e, i ti kókō sawke ya.

I kókō feri báy nun-ri k̄i,
roo l̄e, i kókō ba badí munu hoy!”

¹⁵ Nḡerewuru baa bay se tul-ri mii:

“Law nzob niri key na ví do tidí.

I mbii suku-ri diñ diñ báy vay,

í um nun-ri s̄ii s̄ii do d̄i,
bay haña bo nun-ri ka k̄o fe ya,
suku-ri ka laa bay ya nd̄aw,
a law-ri kara ka vuó ya nd̄aw,
bo i suo kér bay bari i vi luo-i h̄a mi
vaa ri ya*.”

¹⁶ «A baari laa l̄e, suoriya ba taa baari, bay ji l̄e, nun-ri k̄o fe, suku-ri kara laa bay nd̄aw.

* 13:15 13.15 Ezay 6.9-10.

¹⁷ Mī baa ha rī ta-tan̄ ba tusue kī: *nzob yaŋja bayri saa nzaa Ngerewuру, báy nzobri ká i dāa fe báy zadse ká nun Ngerewuру ká pola lew ḥgji bamba, i dāa kōn bay kókɔ fe ká ī kō key, roo lε, i kō feke na báy nun-ri ya. I dāa kōn láa bayri ká ī laa key, roo lε, i laa bayke na ya.»

*Mára law bay ká se tul para fe pay mūike
(Mrk 4.13-20; Luk 8.11-15)*

¹⁸ Zezu mbi bay a baa mii: «Ì te suku-rī i láake sāw mára law bay ká se tul nzob mii pāra fe pay na.

¹⁹ Zadka nzob laa bay ká se tul faa ká Ngerewuру réke mbay ká tul nzobri, rōo a kō sāwke ya lε, ḥgeretemndaya ví naa bayke ká i ru do bil law-e na hón ba fal. Nzobke ku na do munu ba pāra fe pay ká gay zuo lafaa.

²⁰ A nzob hāne laa lε, do munu ba pāra fe pay ká gay zuo tul tisaw ká siri laa tul-e ndii munu høy. Ka laa Bay Ngerewuру, a yaŋa bayke kod høy báy suoriya,

²¹ roo lε, ka hā bayke na bar sāw ká bil law-e ya. Ba nzob ká do tul Bayke na bole dī ndii høy. A ze bo, zadka fe sekse, mase fe dāa nun tuo sīe tīi tul-e bay tul Bay Ngerewuру na lε, ka pōŋ mbika law-e na yak.

²² Nzob hāne rōbay, do munu ba pāra fe pay ká gay zuo bil ḥgatukruri. Ka laa Bay Ngerewuру kī, roo lε, kér bay feri ká tusiri key báy kōn fezijari ká ula ni na kpaŋ bayke na hā pāre mbjw tiya.

²³ A nzob hāne laa lε, do munu ba pāra fe pay ká gay zuo tusiri kere. Ka laa Bay Ngerewuру, a kō sāwke ndāw. Nzobke ku na, lere ḫe do dī, tul-e mbjw lε, dāa pāra ba isōd, hāne dāa pāra ba sīŋ yie, a bil-eri laa lε, dāa pāra ba sīŋ say.»

Law bay ká se tul naŋ dāw

²⁴ Rōbay, Zezu mbi law bay kī bod a bāake bay ha ri mii: «Réke mbay Ngerewuру ká tusiri key na, do munu ba fe nzob wāa ká ru mjiri naŋ kere do bil wāa be.

²⁵ Zadka nzobri rīi nam yim riw bele báyji lε, nzob tul ḥgani be vāa ru pāra naŋ dāw do bil wāa naŋ na a uru a zōl.

²⁶ Zadka fe pay na uru a dāa tul báyji lε, naŋ dāw kara uru ziŋ ni mbjw høy ndāw.

²⁷ «Báyji lε, led káwri na i vāa ziŋ nzob wāa na i vbi ni mii: “Mbay, fe ká mù ru do wāa bo na wāa, ba naŋ kere ze mù ru ya lε woo? Wāa, naŋ dāwri na uru saa hāa rōo, i do sāw naŋri na ku lε?”

²⁸ Lēe, ka yīŋra báy bay ha ri mii: “Ba nzob tul ḥgani ze dāa fe ku.”

«Báyji lε, i vbi ni mii: “Wāa, mù hii bay hanja būru se būru vāa mún naŋ dāw na ka zúč bisuy lε?”

²⁹ Lēe, nzob wāa na yīŋra báy bay ha ri mii: “Ū-uu munu ya báy. Zadka ī mun lε, i mgbāka ī mun báy naŋ kere na mbjw høy.

³⁰ Pój ha ri ḥgōŋ mbjw ziŋ naŋ na, kpuru maa báy nam vbie naŋ na, lε, mī bāa hā nzob ped vbie naŋri mii: ‘I téđ naŋ dāwri na pola ī sīŋ báy tul-e tul-e, ī dāa zúč tul kī bay nzúŋ báy huu, a falē ro lε, ī mbū pāra naŋ kere na ka zúč bil pul bi báy.’ »

*Law bay ká se tul para túŋ
(Mrk 4.30-32; Luk 13.18-19)*

³¹ Zezu mbi law bay kī mbjw rōbay a bāake bay ha ri mii: «Réke mbay Ngerewuру ká tul nzobri ká tusiri key na, do munu ba pāra túŋ† mbjw ká nzob mii do wāa be.

³² Ká sakra mjiriri riw bele na, pāra túŋ na ḥgōb ya kākalke, roo lε, zadka’ā tīi na, ka ḥgōb mba fe pay hāwri riw bele, a vi ba puu hā nduyri ví dāa kpaŋ bari do nzaa tōykeri.»

*Law bay ká se tul fe hew fe
(Luk 13.20-21)*

³³ Zezu mbi law bay kī na rōbay a bāa mii: «Réke mbay Ngerewuру ká tul nzobri ká tusiri key na, do munu ba fe hew fe ká máy nzob wal ndii, a zukri báy sūm ba kantoy say, rōo hā ni hew kpuru a mbaa fe fededse.»

† 13:31 13.31 Báy nzaa gerek lε, ba pāra túŋ ya, roo lε, Zezu baa bay se tul pāra mutarde ká ḥgōb maa pāra túŋ.

*Zeju tina saw fe ká do zad muni báy
faa law bay
(Mrk 4.33-34)*

³⁴ Bay niri riw bele key na, Zeju baa h̄a ruo nzobri báy faa law bayri. Bay ká'a baa ha ri taŋ mbika law bay ya na, tiya.

³⁵ Be ze, bay ká Ngerewuру baa pola lew báy faa nzob yaq̄a bay saa nzi-ε na, do munu báy zadε. Ka baa mii: «M̄i mgbúda nzaa-i bay báa bay báy faa law bay. Feri ká do zad muni ba piedke lew hoy báy d̄áa tusiri na, M̄i tina saw bayke kad kad ba kele‡.»

Zeju tina saw mára law bay ká se tul naŋ d̄aw

³⁶ Báyji lε, Zeju poŋ ruo nzobri a zol a se puo. Lεε, led nduobal-εri soro ba lakun-ε i baa h̄a ni mii: «Mu tina saw mára law bay ká se tul naŋ d̄aw ká do saw naŋ kere ká bil wáa na h̄a buru laa.»

³⁷ Ro, Zeju yin̄ra báy bay mii: «Nzob ruka mijiri naŋ kere na, ba bi *Vu Nzob.»

³⁸ A wáa laa lε, ba tusiri key. M̄ijiri naŋ kere na, ba bari ká Ngerewuру re mbay ká tul-ri. Naŋ d̄aw laa lε, ba bari ká ngeretemndayari re mbay ká tul-ri.

³⁹ Nzob tul ngani ká ru naŋ d̄aw do saw naŋ kere na, ba ngeretemndaya; nam vbie naŋ na ba sie órɔ bie nam ká tusiri key. A nzob vbie naŋri laa lε, ba led nzaaped Ngerewuру ká nulue.

⁴⁰ «Do faa mbijw munu ká i ted naŋ d̄aw bay nzúŋ báy huu na, órɔ bie nam ká tusiri key na kara a doko munu nd̄aw.»

⁴¹ Bi Vu Nzob na, m̄i píe led nzaaped biri ká nulue, bay nán nzobri riw bele ká i d̄aa h̄a nzobri d̄aa feȳa, báy bari ká i d̄aa k̄aya na ká bil puoruo fe ηgid bele ba fal.

⁴² I vbúku ri zuo bil huu ká se kalu kalu. Ba zad ká i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo ká d̄i, a i su sere-ri ηgér ká d̄i nd̄aw.»

⁴³ Roo lε, sieke ku na, nzob fe d̄aa báy zadεri na, i nduŋ ká bil puoruo Bää bari Ngerewuру faa mbijw munu ká sie nduŋ. Nzob ká do báy suku bay láake lε, ka laa.»

Law bay ká se tul fezinja ká do wáa

‡ 13:35 13.35 Simri 78.2.

⁴⁴ Zeju baa na r̄obay mii: «Réke mbay Ngerewuру ká tul nzobri na, do munu ba bawda fezinja ká do zad muni ká bil wáa, ká nzob t̄i d̄i a mbi a d̄aa muu ba zad k̄i ká bil wáake na ku. Lεε, suo-ε rii ni ηgii bamba tasiri, a h̄a ni vāa hie fe beri kpakla kpakla a poŋ larike a ȳi a ví hieke wáake na.»

Law bay ká se tul zaw ká ndad bamba tasiri

⁴⁵ «R̄obay, réke mbay Ngerewuру ká tul nzobri na, do munu ba nzob d̄áb fe hie ká nzaa zaw kere ká ndad bamba tasiri bay hie.»

⁴⁶ Zadka'a ziŋ zawke mbijw ká larike ηgoŋ bamba tasiri na báyji lε, ka se a vāa f̄a fe beri riw bele, a h̄ie ba fal kpakla kpakla, a poŋ larike a hieke zawke na ba taa fe.»

Law bay ká se tul basan

⁴⁷ «Réke mbay Ngerewuру ká tusiri key na, do faa mbijw munu ba nzob suo mbii ká vbu basaŋ bo maambii, lε, mgb̄a k̄iri sjiri ηgii bamba bod̄ bod̄ riw bele báy riŋ-ε riŋ-ε.»

⁴⁸ Zadka sjiri tab d̄i tusuru báyji lε, nzob suo mbiiri na, i kuɔ basaŋ na zuo nzaa kporo ká kele mgbarak. Falε lε, i kaw siri i kele sj̄i kere kere i d̄aa zuo zede, a hayri ká ndaya ndaya laa lε, i vbuku zuo maambii.»

⁴⁹ Órɔ bie nam ká tusiri key kara a doko munu nd̄aw. Led nzaapedri ká nulue na i ví wál sakra nzob law mgbórɔri báy nzobri ká i d̄aa fe báy zadε ká nun Ngerewuру na do bod̄ bod̄.»

⁵⁰ I f̄aŋ nzob law mgbórɔri bay vbúku ri zuo bil huu ká se kalu kalu. Ba zad ká i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo ká d̄i, a i su sere-ri ηgér ká d̄i nd̄aw.»

Bay ká Zeju baa a sínke tul fe fére be

⁵¹ Zeju vbi led nduobal-εri mii: «Lεε, i laa bay niri key laa riw bele k̄i zu lε woo?» Lεε, i hii do d̄i h̄a ni mii: «Buru la-laa.»

⁵² Báyji lε, ka yin̄ra báy bay ha ri mii: «Nzob fére nzobri *bol kusol h̄a h̄a ká vi ba nzob ká Ngerewuру re mbay ká tul-e

na, ka do munu ba baa puo ká tina fezinja fie ndaw, taa tawke ndaw saa bil guma kóro fe be§.»

*Nzob saw puo Zezuri hii bay be ya
(Mrk 6.1-6; Luk 4.16-30)*

⁵³ Zadka Zezu kji law bayri key na o báyji le, ka uru ká zadé ku,

⁵⁴ a se puo ká'a njog ká dí, a tii saw fere nzobri fe ká bil *hul mbú kí bari Zibri. Fe ká'a fere na tuku nzobri ká i do zadé na ha ri kaw yer a i vbi bay ká sakra kí mii: «Nun nzem key na wáa, ka úruke saa hág le? Húrusuo ve kí róo, ka dáake fe sanri key na mini le?»

⁵⁵ Wáa, ka ba vu nzob sáka puu ya le woo? Mase, mi-é ba Mari ya le? Zak báy Zezeb, róo Simón báy Zud ndaw na wáa, i ba yú-eri ya le?

⁵⁶ Mase, tini-eri riw bele na i do sakra naari ká zad ni key ya le? A ku wáa, ka zin húrusuo niri key na riw bele saa zad hág le?»

⁵⁷ Be ze, fe niri key na, do ba ngud puu téke bal-ri ha ri daa law-ri bo tul-e ya. Báyji le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Nzob yáanja bay saa nzaa Ngérewuru na, i hije ni báy zadri riw bele, roo le, ba nzob puo mboj niri báy nzob ini beri huo-ri hóy ze, i hije ni ya.»

⁵⁸ Be ze, Zezu dáake fe sanri njii bamba ká puo bari ya, bay jí le, i hii dáa law-ri bo tul-e ya.

14

*Bay hud Zaa Batis
(Mrk 6.14-29; Luk 9.7-9)*

¹ Ká bil sewke ku na, Mbay *Erod ká ba nzob réke tul puori ká kudu zad ká Galele na laa soro bay Zezu,

² a baa hág nzob ped beri mii: «Ledban key na ba Záa Batis ká tji saa luó hud! Sawke mini ze, ka do báy húrusuo ká bay dáa fe sanri.»

³⁻⁴ Tusueke le, zadka Záa Batis kaw báy kumnun báy na, Mbay Erod mbi nzi-é ha ri mgba ni í siñ ni báy sal lari í daa ni bo hul sal, bay jí le, Mbay Erod ká yáa

Erodiade ká ba máy yú-é Filib na, Záa baa hág ni banjuo mii, ka do báy faa ká bay kóro Erodiade na ba máy be ya.»

⁵ Mbay Erod na hii báy ika Záa, roo le, ka hije nun ruo nzobri, bay jí le, nzobri riw bele kó Záa ba nzob yáanja bay saa nzaa Ngérewuru.

⁶ Báyji le, nam ká i do dáa suoriya bay tul nam mboja Mbay Erod na, vu Erodiade ká ba led máy tikdi na nda-nday ká nun ruo nzobri ká i dí ri ha ri ví kaw zad suoriyake ku na. Léé, nday be na rii law Erod bamba tasiri

⁷ hág ni waa fe a háake hud mii: «Fe jí hije hóy mù vbi mì kara, mì haña mù.»

⁸ Báyji le, led máy tikdi na, báy faa nzaa boko mi-é ká'a yáa na, ka báake hág Erod mii: «Mu dáa tul Záa Batis ka bo bil patinza, a mú hág mì ká zad ni key!»

⁹ Zadka Mbay Erod laa bayke na munu báyji le, sùo-é rii ni ya. Roo le, bay tul hud ká'a haa ka nun ruo nzobri ká'a dí ri na, ka mbi nzi-é ha ri víke báy tul Záa Batis hág led máy tikdi na.

¹⁰ Ka pie nzob mbijw se a vää kuñ tul Záa ká bil hul sal na a daa

¹¹ bo bil patinza, a víke hág led máy tikdi na yáa a séke hág mi-é na.

¹² Zadka led nduobal Záari laa soro bay hud be na báyji le, i ví mbi hud be na í vää voro. Fale ku róo, i se í vää lo soro feri ká kal na hág Zezu laa.

*Zezu hol nzobri isod sođ duć zad ndebe
(Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17; Záa 6.1-14)*

¹³ Zadka Zezu laa soro bay hud Záa na báyji le, ka hil a kaw bil tuo a zol huo-é ká zadé ku bay séke ba zad ká do kólók. Léé, ruo nzobri ká njii bamba ká i kó ni tji na, i uru ká bil puori báy bal-ri í dii fal-é wuu wuu ká nzaa kporombii.

¹⁴ Zadka Zezu tji saa bil tuo a kó ruo nzobri na báyji le, ka kó nun sie bari a vaa nzob sem bari.

¹⁵ Zadka zad ba láw pira pira na báyji le, led nduobal Zezuri soro ba lakun-é í baa hág ni mii: «Síe ti mbáa, zad ni key kara ba bil law kör ze do key. Munu zu

§ 13:52 13.52 Fezinja tawke na ba feri ká nzobri fere se tul Ngérewuru báy faa bol kusol Moyze. A fezinja fie laa le, ba feri ká nzobri fere se tul Ngérewuru báy faa fe fére ká Zezu fere ri.

le, mu ála ruɔ nzobri key na ha ri zól, i se bil puɔri í vää hie fe sumri í sú.»

¹⁶ Lëe, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «I se síe séke ci ya. Baarì kí ze, i ha ri fe sum ha ri sú.»

¹⁷ Lëe, i yijra báy bay hą ni mii: «Buru do báy maapa ba ndebe báy sjiri ba sidí hoy ze do key.»

¹⁸ Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «I víke ba key hą mì.»

¹⁹ Zadka Zezu mbi nzi-ε hą ruɔ nzobri riw bele kaw tul suy barak barak báyji le, ka yaa maapa ká ndebe báy sjiri ká sidí na, a ura nun-ε ba siya a daa taambol hą Ngerevwuru, rɔɔ a haw maapa na a hą led̄ nduobal-eri ha ri leke ruɔ nzobri na ha ri sú.

²⁰ Bari riw bele na, i sú mbaa bil-ri maa báy zad kón bari, a bieri ká tòŋ ká i faa na mbaa budu dɔrɔrɔ dɔrɔrɔ ba duɔ fal̄ sidí!

²¹ Bari ká i sú na, wàrari maa isod̄ sōd̄ duɔ zad ndebe (5.000) taŋ kijna máyri báy ledri.

Zeju se-sed ká tul mbii (Mrk 6.45-52; Zaa 6.15-21)

²² Fal̄ ku ndji hoy le, Zezu hą led̄ nduobal-eri hil i kaw bil tuo i zol̄ pola hą ni bay séke ba nzaa kporombii ká fi kelu. Zadka i zol̄ na, Zezu tòŋ fal kɔb bay báa hą ruɔ nzobri zol̄ faa puo.

²³ Fal̄ ká'a ha ri zol̄ na báyji le, ka vää hil tul kuo bay dää nzaa bay kere ká ci. Zadka zad guba kí na, ka kaw zadé ku huo-ε hoy.

²⁴ A tuo ká led̄ nduobal-eri kaw di i zol̄ na do law mbii ro. Zuu kuu a suɔ nun-ri hą mbii nda tuo paw pāw hą ni laŋ beŋna beŋna.

²⁵ Nzaa faa nzaaruo na báyji le, Zezu uru a se tul mbii takam takam ba luo led̄ nduobal-eri na ro vää.

²⁶ Zadka i kɔ ni, ká'a se tul mbii na munu báyji le, hịe daa ri zikiki ha ri baa mii: «Ba wuru ze se vuku!» Ro, i guu fe báy hịe gürum gürum.

²⁷ Roo le, ká zadé ku hoy, Zezu baa ha ri mii: «Ba bi kí zu, i siŋ law-ri, i hą hịe ka dää ri ya!»

²⁸ Ro, Piyer mbi bay a baa hą ni mii: «Mbaya, zadka ba bo kí zu le, mu mbi nzaa-a hą mì se tul mbii na mí se luo-ɔ.»

²⁹ Lëe, Zezu yijra báy bay hą ni mii: «Mu vi na maa!» Báyji le, Piyer t̄ji saa bil tuo na, a se tul mbii bá luo Zezu.

³⁰ Roo le, zadka'a kɔ zuu ká kuu ba hịe bamba na báyji le, hịe ví daa ni hą ni tii saw ríŋ mbii, le, ká guu fe belen mii: «Mbaya, mu yaa mì!»

³¹ Zadé ku hoy le, Zezu zuda nduo-ε a mgba ni a baa hą ni mii: «Bo ká mbika law-a ndji hoy na; bay ji ndaw rɔɔ mù mäy bay ká tul-i rii fe ká mì maa bay kórɔ mù ká tul mbii na ya le?»

³² Zadka i hil tul-ri sidí bele i kaw bil tuo na báyji le, nzaa zuu na ví kuŋ nzed̄.

³³ Lëe, nzobri ká i kaw bil tuo na, i ví huku pol Zezu i baa hą ni mii: «Ba tusue kí, bo na, mù ba Vu Ngerevwuru.»

Zeju vaa nzobri ká Zenezaređ (Mrk 6.53-56)

³⁴ Zadka i tuo maambii na báyji le, i t̄ji fi kelu ká zadri ká kiri Zenezaređ kör.

³⁵ Nzobri ká tusirike ká i kɔ ba Zezu na, i daa bayke nda zad kpol kpol riw bele ha ri vi báy nzob sémri riw bele hą ni.

³⁶ I kod ni bay hanja ni ka pón faa ha ri záa nzaa gari be fi siri hoy bo i vää. Bari riw bele ká i zaa na, i vaa báy kere.

15

Bay fe saw puo ká Fariziri gede tul-e (Mrk 7.1-13)

¹ Báyji le, Farizi hñéri báy nzob fére nzobri *bol kusol hñéri ká i uru saa Zuruzalem na, i vi luo Zezu i vbi ni bay mii:

² «Bay ji ndaw rɔɔ, led̄ nduobal-ari daa vu mbom bo tul fe saw puo ká bulu naari kie na ya le? Bari na, i siŋ nduo-ri báy zadé munu ká ba fe saw puo na ya hoy, i sú fe.»

³ Lëe, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «A baari na waa, bay ji ndaw rɔɔ, i wad bol kusol Ngerevwuru báy dää fe saw puo baari ká i fere na le woo?»

* ^{15:4} 15.4 T̄ji kelé 20.12. † ^{15:4} 15.4 T̄ji kelé 21.17.

⁴ I kɔ, Ngerewuru baa mii: "Mu d̄aa vu mbom ka bo tul bāa-ka báy máa-ŋa*." Rōbay, ka baa mii: "Nzob ká fasf mi-ε báy bi-ε lε, d̄o nun ika ni[‡]."

⁵⁻⁶ Roo lε, baari na ī kie fe s̄aw puo baari mii, zadka nzob d̄o báy fe bay s̄ókoke bi-ε báy mi-ε, r̄o a baa mii, beri ti haŋa ri ya, bay j̄i lε, ba fe ká beri kɔrɔ d̄o bod bay haŋa Ngerewuru lε, nzobke ku na se sie d̄áa vu mbom bo tul nzob mbón niri ya. Báy faa d̄áa fe s̄aw puo baari ká mini key na, ī pōŋke Bay Ngerewuru d̄o fi mbjw.

⁷ Baari nzob nzaa rúo bayri! Bay ká Ezay yaa saa nzaa Ngerewuru se tul-ři na d̄o báy zadε k̄i. Bayke baa mii:

⁸ "Nzobri key na, i d̄aa mbay bo tul-i báy nzaa-ri h̄oy,
roo lε, bil law-ri do d̄i d̄i zinj m̄i.

⁹ Rúo ká nzobri key ruo m̄i na do ba fe ká ḡor h̄oy,
bay j̄i lε, feri ká i fere nzobri na
ba fe s̄aw puo nzobri k̄i h̄oy bo,
ba Bay bi ya[‡]."

Fe ká d̄aa h̄a nzob s̄íke ndiŋ ndiŋ (Mrk 7.14-23)

¹⁰ Falε ku báyji lε, Zezu d̄i ruo nzobri a baa ha ri mii: «Í te suku-ři í láake bay key na báy kere í tuu s̄awke ta-taŋ:

¹¹ Fe ká nzob s̄u báy nzi-ε se bil-e na ti d̄áa h̄a ni s̄íke ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru ya. Roo lε, fe ká t̄i saa nzaa nzob, ze d̄aa h̄a ni s̄íke ká nun Ngerewuru.»

¹² Báyji lε, ledf nduobal Zezuri soro ba lakun-ε í vbi ni bay mii: «Bay bo ká m̄ù baa key na b̄ie law *Fariziri kpukdu kpukdu. W̄a m̄ù k̄o munu ya lε?»

¹³ Lεε, ka ȳiŋra báy bay ha ri mii: «Puuri riw bele ká Bāa Ngerewuru ká nulue maa ya na, i mún ri nzar nzar zuo bisuy. Farizikeri ku na, i d̄o munu ba puukeri na.

¹⁴ I pōŋ ri, ba bari rawri ze i d̄aa puu nduo nduo k̄u-i bari. A zadka raw daa puu nduo nduo raw k̄u-ε lε, i lie s̄idi bele wuruk zuo luɔ.»

¹⁵ Báyji lε, Piyer mbi bay a baa h̄a Zezu mii: «Mu tína s̄aw mára law bay ká m̄ù baa h̄a Fariziri na h̄a ſuru laa!»

¹⁶ Lεε, ka baa mii: «Baari rōbay! Baari ká ī ba ledf nduobal-iri k̄i h̄oy kara, ī t̄a láá bay key na kpuy lε woo?

¹⁷ Fe ká se bil nzaa nzob na, kal a se bil-e a t̄i ba m̄íri zuo bisuy.

¹⁸ Roo lε, fe ká t̄i saa nzaa nzob na uru saa bil w̄ara law-ε, be ze h̄a nzob s̄íke ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru. W̄a, ī k̄o munu ya lε?

¹⁹ Kér bay k̄ayari nd̄aw, ika nzob nd̄aw, d̄áa nun pie nd̄aw, taka mgbáy bapibí nd̄aw, riiba nd̄aw, kúd bay gbad gbad zuo nzaa nzob nd̄aw, r̄o r̄aŋa k̄i nd̄aw na, ba feri ká uru saa bil w̄ara law nzob.

²⁰ Be ze, ba feri ká d̄aa h̄a nzob s̄íke ndiŋ ndiŋ ká nun Ngerewuru, bo suŋa fe taŋ s̄íe nduo báy zadε munu ká ba fe s̄aw puo bari na, be ze d̄aa h̄a nzob s̄íke ndiŋ ndiŋ ká nun-ε ya.»

Máy tul puo ká d̄aa law-ε bo tul Zezu (Mrk 7.24-30)

²¹ Falε ku lε, Zezu uru saa zadε na ku, a se tusiri ká d̄o d̄i ya báy ḡerepuo Tir báy Sidon.

²² Báyji lε, máy mbjw munu ká s̄aw be d̄o tusiri *Kanaa se luo Zezu a d̄aa fe b̄elen mii: «Mbay! Vu bulu *David, kóð ḡugu h̄oy, mu k̄o nun s̄ie bi! Vu-i ká ba led máy tikdi na, temndaya d̄o tul-e a d̄aa nun-ε tuo s̄ie bamba tasiri.»

²³ Roo lε, Zezu f̄ere nzaa máy na mgbud ya. Ro, ledf nduobal-eri soro ba lakun-ε í vbi ni mii: «Zezu, mu nii ni h̄a ni zól ba lew, bay j̄i lε, ka guu fe a séke fal naari ḡanguo.»

²⁴ Lεε, Zezu ȳiŋra báy bay mii: «Ngerewuru píe m̄i ba luo baduri ká i ze-ze ká í ba ledf Izarayelri na huo-ri k̄i h̄oy, a máy key na s̄aw be bod.»

²⁵ Be nu ku h̄oy kara, máy na ví huku pol Zezu gburuk a baa mii: «Mbay, mu so m̄i!»

²⁶ Zezu ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «Do ndadf bamba bay mbika fe s̄um ká d̄o bay tul ledri a vbu h̄a vu várri ya.»

[‡] 15:9 15.9 Ezay 29.13.

²⁷ Lεε, máy na yijra báy bay h̄ ni mii: «Zadε k̄j na zu, Mbay. Be nu ku h̄oy kara vu várí na, bum fe súm bāa káw bari ká ḡay saa tutakra zuo siri na i dam i s̄u.»

²⁸ Báyji lε, Zezu yijra báy bay h̄ ni mii: «Áa, máy, mbika law bo na ḡijjí bamba. Ndad báy haña feke ka daa munu ká mù hii.» Lεε, ká zadε ku na h̄oy, sùo vi-e na nduo kiyaw kiyaw.

Zezu vaa nzob suosereMRI

²⁹ Zezu zol ká zadε ku a se nzaa maambii ká Galele. Falε ku lε, ka vāa hil tul mborɔ̄ mbiw munu a kaw d̄i.

³⁰ Báyji lε, ruo nzobri ḡijjí bamba vi luoε. I f̄a nzob kpēd̄eri ndaw, nzob r̄awri ndaw, nzobri ká sùo-ri hu w̄u ndaw, nzobri ká kusol-ri mbii gb̄aj ndaw, r̄o báy sém h̄awri ḡijjí bamba ndaw na, i víke ri zuo pol Zezu, lε, ka vaa ri.

³¹ Zadka ruo nzobri kó nzobri ká kusol-ri mbii gb̄aj ká i baa bay ndaw, nzobri ká sùo-ri hu w̄u ká i vaa ndaw, nzob kpēd̄eri ká i se-sed báy kere ndaw, r̄o r̄awri ká i k̄o-kóm ndaw na báyji lε, tuku ri ha ri písi Ngerewuру led Izarayelri.

Zezu h̄ol warari iscd̄ sc̄d duɔ̄ zad niŋ (Mrk 8.1-10)

³² Zezu d̄i led nduoabal-eri a baa ha ri mii: «Mì k̄o nun s̄ie nzobri key, bay ji lε, ba nam say ro i do ziŋ m̄i a i ti báy fe súm ya. M̄i hii bay haña ri zol tan s̄uŋa fe ya, ká yij bari lε, i líe k̄on ká faa.»

³³ Lεε, led nduoabal-eri vbi ni mii: «Zad ni key na ba bil law k̄or d̄ar h̄oy. W̄a, zad h̄a na ndaw r̄o buru séke d̄i bay nzáa fe súm h̄a ruo nzobri ká mini key na, i s̄u mbaa bil-ri lε?»

³⁴ Lεε, Zezu vbi ri mii: «Maapa ba mina ze i d̄oke lε?» I yijra báy bay h̄ ni mii: «Ba t̄oŋo say báy vu s̄i h̄aneri.»

³⁵ Báyji lε, Zezu mbi nzi-ε h̄a ruo nzobri kaw siri.

³⁶ Falε ku ndaw r̄o, a ȳa maapa ká t̄oŋo say báy s̄iiri na a daa taambol h̄a Ngerewuру, r̄o a haw a h̄a led nduoabal-eri leke ruo nzobri na.

* **16:4 16.4** Fe saj ká Zezu do d̄áake b̄anggu na, k̄ie mii ka ba Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni vi. Zadka Fariziri báy Sadusiri i vbi fe saj na, k̄ie kér bay bari ká ndaya báy law-ri ká i daa bo tul Zezu ya.

³⁷ Nzobri riw bele su mbaa bil-ri sīb sīb maa báy zad k̄on bari. A bie maapakeri báy s̄iiri ká sad na, led nduoabal-eri f̄a mbaa budu d̄orɔ̄rɔ̄ d̄orɔ̄rɔ̄ t̄oŋo say.

³⁸ Warari ká i s̄u maapa na, tul-ri ba iscd̄ sc̄d duɔ̄ zad niŋ (4.000), taŋ k̄iŋa máyri báy ledri.

³⁹ Zadka Zezu h̄a ruo nzobri zol na, ka hil a kaw bil tuo a se ba tusiri Magadan.

16

Fariziri báy Sadusiri vbi Zezu bay kókɔ fe saj

(Mrk 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Báyji lε, *Fariziri báy *Sadusiri vi luo Zezu bay nzáa nzi-ε, ze i vbi ni bay haña ni ka daa fe saj mbiw h̄a bari k̄o mii, hurusuo-ε na uru saa luo Ngerewuру.

² [Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Baari na, lág lε i baa mii, “Ruo na zad a doko ndad bamba, bay ji lε, tumbam ba s̄iε.”

³ A tibie piecd̄ laa lε, i baa mii, “Vuri key na mbam a tókɔ̄, bay ji lε, tumbam s̄i do wuo a do guu.” Baari na, i k̄o faa ndáy s̄aw bay ká se tul feri ká do tumbam, roo lε, s̄aw bay ká se tul feri ká do bil sewri key na, i maa bay ndáy s̄awke ya.]

⁴ Nzobri ká timb̄d̄e ká i ba nzob law ndayari ká i do tul Bay Ngerewuру ya na, i vbi fe saj ze bay kókɔ! Roo lε, fe saj k̄i b̄od ká bay d̄áa nde tul-e taa h̄ay ká Ngerewuру daa ká tul *Zonas na, tiya*.» Falε ku lε, ka poŋ ri a zol.

Zezu baka led nduoabal-eri bay tul fe fére Fariziri

(Mrk 8.14-21)

⁵ Led nduoabal Zezuri tuo mbii i se fi k̄elu. Zadka i do séke ba nzaa kporo ká fi k̄elu na báyji lε, i k̄o i baa mii, bari yijra f̄a maapa na sel.

⁶ Báyji lε, Zezu baka ri mii: «I nze báy sùo-ri! I k̄oro sùo-ri ká tul fe hew fe *Fariziri báy *Sadusiri.»

⁷ Lεε, led nduoabal-eri tii s̄aw báa bay ká sakra k̄i mii: «Ka baa bay munu bay tul maapa ká náa yijrari f̄áake.»

⁸ Ro, Zezu kɔ́ kér bay bari na a vbi ri mii: «Baari nzobri ká mbika law baari ndii høy! Bay ji ndaw rɔ̄ i may bay ká sakra kɔ́ se tul maapa ká i yijra fáake na le?»

⁹ Waa, i kɔ́ ya báy le woo? I ker se tul maapa ká ndebe ká mì haw mì h̄ w̄arari ba isod̄ sōd̄ duɔ̄ zad̄ ndebe na ya le woo? Mase bie ká tōn̄ na waa, i fāa mbaa budu ba mina le?

¹⁰ Robay, maapa ká tōn̄ say ká mì haw, mì h̄ w̄arari ba isod̄ sōd̄ duɔ̄ zad̄ niŋ̄ ká bie tōn̄ ká i fāa mbaa budu wuruk wuruk na waa, i ker se dí ya høy le?

¹¹ Waa daa mina ndaw rɔ̄, i ker i baa mii, bay tul maapa ze mì báake bay ziŋ̄ ri le? Mì baa mii: "I nze báy sùo-ri bay tul fe hew fe Fariziri báy Sadusiri."»

¹² Be nu ku rɔ̄, led̄ nduobal-eri laa bay be na taŋ̄ báy. Ka baa ha ri bay haŋ̄a ri nze báy sùo-ri bay tul fe fére Fariziri báy Sadusiri ká do munu ba fe hew fe.

Zeju baa bay huđ be báy t̄ii be saa luɔ̄ huđ (Mrk 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³ Zeju t̄ii tusiri ká do lakun ḥgerepuo ká riŋ̄-e ba Sezare-Filib. Báyji le, ka vbi led̄ nduobal-eri mii: «Waa, nzobri baa bay mina ze se tul-i bi *Vu Nzob le?»

¹⁴ Lεε, i yijra báy bay mii: «Nzob haŋ̄eri baa mii, mù ba Z̄a Batis; nzob kiri bod̄ baa mii, mù ba *Eli, a nzob kiri rɔ̄bay baa mii, mù ba Zeremi, mase bā nzob kí ká yaa bay saa nzaa ḥgerewuru.»

¹⁵ Báyji le, ka ȳii a vbi ri mii: «A baari k̄i na waa, i baa mii, mì ba nzob ve le?»

¹⁶ Lεε, Simon Piyer yijra báy bay h̄ ni mii: «Mù ba *Krisi, nzob ká ḥgerewuru waa bay píe ni vi; mù ba Vu ḥgerewuru, Nzob Káw Báy Kumnum.»

¹⁷ Báyji le, Zeju mbi bay a baa h̄ ni mii: «Simon, vu *Zonas[†], suoriya ba taa bo. Ba nzob ze h̄ nun-a taŋ̄ ká tul tusue bay na key ya, roo le, ba Bāa ká kaw nulue ze mgbuda nun-a ká dí.»

¹⁸ Mì baa h̄ mù ta-taŋ̄: bo na mù ba Piyer, mára riŋ̄ke ba tisaw. Báy faa h̄urusuo-i na, mù d̄áa h̄ nzobri ḥgjii bamba í d̄áake law-ri bo tul-i. Nzob

mbika lawkeri ká i mbu tul k̄i riw bele na, do ba hul fi ká mì mbuo do tul tisawke na. Ze ba na huđ høy kara, ti doko báy h̄urusuo haw yum ká tul-e ya.

¹⁹ Nzobri ká mì re mbay ká tul-ri na, mì h̄ mù h̄urusuo ndáka faa pol-ri munu ba nzob ká k̄or̄ lakerere mbay do nduo-e. Fe ká mù haa faake ká tusiri key na, a bá fe ká Nḡerewuru haa faake ká nulue ro, a fe ká mù pɔ̄n̄ faake ká tusiri key laa le, a bá fe ká Nḡerewuru pɔ̄n̄ faake ká nulue ndaw pi.»

²⁰ Báyji le, Zeju baka led̄ nduobal-eri ḥgo-ḥgoŋ̄ bay haŋ̄a ri baa h̄ nzob mb̄iŋ̄ mii, beri ba Krisi, nzob ká Nḡerewuru waa bay píe ni vi na ya.

Zeju baa bay huđ be báy t̄ii be saa luɔ̄ huđ

(Mrk 8.31-9.1; Luk 9.22-27)

²¹ Uru saa sieke ku na, Zeju tii saw báa bay ta-taŋ̄ h̄ led̄ nduobal-eri mii: «Do nun haŋ̄a mì se Zuruzalem, a mí k̄o seke fe ḥgjii bamba ká nduo ḥgerē Zibri ndaw, *ḥgerenzob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri ndaw pi. I ika mì, a ndeke dí nam sayke le, mì t̄ii saa luɔ̄ huđ mi kaw báy kumnun.»

²² Báyji le, Piyer mgba ni a t̄ike ḥgeren̄ ba nzaa zad̄, a tii saw báa bay ziŋ̄ ni mii: «Mbay, fe key na ka t̄ii tul-a ya! ḥgerewuru ka k̄or̄ mù!»

²³ Roo le, Zeju fere kóm ba luo-e a baa h̄ ni mii: «Satan, mu zól ká lakun-i dí dí ba lew! Bo na, mù daa puu bo faa h̄ mì, bay ji le, kér bay bo na do ba kér bay nzobri høy bo, do ba kér bay taa ḥgerewuru ya.»

²⁴ Báyji le, Zeju baa h̄ led̄ nduobal-eri mii: «Nzob ká hii bay séke fal-i le, ka pɔ̄n̄ sùo-e yaklak h̄ mì a mbi puu say huđ be a sob a séke fal-i.»

²⁵ Tusueke le, nzob ká hii k̄or̄ kumnun be k̄i sùo-e na, kumnun taa tusueke na, ka ti zíŋ̄ ya. A roo le, nzob ká pɔ̄n̄ sùo-e yod̄ bay tul-i le, a zíŋ̄ kumnun taa tusueke na.

²⁶ A zadka nzob ziŋ̄ feri ká tusiri key riw bele, rɔ̄ a ziŋ̄ kumnun taa tusueke ya na waa, ba feziŋ̄a ji k̄i zu le woo! Mase

[†] 16:17 16.17 Nzob ndáy bay haŋ̄eri baa mii: Simon, vu Z̄a.

fe ji do di ku ká nzob a maa bay haŋa Ngerewuру a súoke kumnun taa tusueke na le?

²⁷ Tusueke le, bi *Vu Nzob na, mī vika báy riŋ díka Baa báy led nzaaped beri ká nulue mbiw hoy. Nzob h̄a h̄a le, mī púo ni maa báy ped d̄aa beri.

²⁸ Mī baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i: nzob h̄aneri ká sakra bari ká i do zad̄ ni key na, i ti huka ya kp̄uru bay kókō mī bi Vu Nzob ká mī ví réke mbay na báy nun-ri nd̄aw r̄o i hu báy.»

17

Sùo Zezu fere do bod ká tul kuo (Mrk 9.2-13; Luk 9.28-36)

¹ Falé ká d̄aa nam yie na, Zezu h̄a Piyer, Zak báy Z̄a ká i ba yū k̄i na se ziŋ ni tul kuo ká gaŋ zeŋleŋ ká do nzaa zad̄, a i kaw di huo-ri.

² Báyji le, ká zad̄e ku na, sùo Zezu fere gb̄y ká nun-ri: nun-ε nduy munu ká sie, a gari beri laa le, puu k̄arara munu ba zad taŋa.

³ Ká zad̄e ku hoy, led̄ nduobal-eri ká say na, i k̄o *Moyze báy *Eli ká i t̄i í do loko soro ziŋ Zezu.

⁴ Báyji le, Piyer mbi bay a baa h̄a Zezu mii: «Mb̄ay, do ndad̄ bamba bay haŋa náa káwri zad̄ ni key. Zadka mù hii le, mī d̄aa hul pud̄i ba say do zad̄ ni key. Mbiw ba taa bo, mbiw ba taa Moyze, a mbiwke laa le, ba taa Eli.»

⁵ Zadka'a do báa bay munu k̄ob r̄obay báyji le, sii mbam ká taŋ a do gberen vi puma a guba tul-ri gbukru, le, ká bil sii mbamke ku na kusol mgba beleŋ ká di mii: «Be key na, ka ba Vu-i; mī k̄o ni ba nzob nun-i. Ba fe na ze sùo-i r̄ii mī bamba ká tul-e. I laa bay be.»

⁶ Zadka led̄ nduobal-eri laa kusol ká mgba munu na báyji le, h̄iŋ d̄aa ri zikiki ha ri lie rad̄ zuo siri i d̄aa nzaa pol-ri tuŋ siri.

⁷ Roo le, Zezu soro ba lakun-ri a zaa ri a baa mii: «I úru siya, i d̄aa h̄iŋ ya.»

⁸ Zadka i ura nun-ri báyji le, i k̄o nzob mbiw ya, ba Zezu huo-ε hoy ze do.

⁹ Zadka i do d̄ira saa tul kuo na, Zezu mbi nzi-ε h̄a led̄ nduobal-eri ká say na

mii: «Fe ká t̄ii nun-ri ká i k̄o key na, i h̄a bayke ka t̄ii ká nzáa-ri h̄a nzob mbiw ka laa ya kp̄uru maa báy nam ká bi *Vu Nzob mī t̄jike saa luɔ hud na.»

¹⁰ Falé ku le, led̄ nduobal-eri vbi ni bay mii: «Bay ji nd̄aw r̄o, *nzob fére nzobri bol kusolri baa mii: "Do nun haŋa Eli ka vi pola nd̄aw r̄o, *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni vi na ka vi báy" le?»

¹¹ L̄ee, ka ȳiŋra báy bay ha ri mii: «Ba tusue k̄i, do nun haŋa Eli na ka vi a leke feri riw bele h̄a ni do báy zad̄e zeb zeb.»

¹² A roo le, mī baa ha r̄i ta-taŋ: nzob ȳaŋja bay saa nzaa Ngerewuру mbiw munu ká Eli na vi d̄od̄ ro, le, nzobri tuu ni ba be ya, i d̄ara ni munu ká law-ri hii. Be ze do faa mbiw munu nd̄aw, bi Vu Nzob na i d̄ára mī k̄o seke fe.»

¹³ Be nu ku báyji le, led̄ nduobal-eri k̄o i baa mii, bayke key na ka baa se tul Z̄a Batis.

Zezu vaa nzob kuku (Mrk 9.14-29; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Zadka Zezu báy led̄ nduobal ká say na i di saa tul kuo i do di ya deb báy ruɔ nzobri na báyji le, w̄ara nzob mbiw soro ba luo Zezu a huku pol-e a baa mii:

¹⁵ «Mb̄ay, kód hoy, mu k̄o nun s̄ié vu-i ká ba led̄ w̄ara nzob ká k̄o seke fe ñḡii bamba key. Suoserem kuku d̄ara ni bāŋguɔ, a mbi ni bo huu nd̄aw, bo mbii nd̄aw pi.»

¹⁶ Ze mī mgba ni mī séke luo led̄ nduobal-ari, roo le, faa vāa ni mba ri.»

¹⁷ Báyji le, Zezu ȳiŋra báy bay h̄a nzobri mii: «Baari nzob law ñgo-ñgɔri ká law-ri ndaya! Wāa, nam t̄oŋ ba mina báy r̄o, bay haŋa mī kaw ziŋ r̄i r̄obay le? Nam t̄oŋ ba mina báy r̄o, mī iki law-i ká tul-ri le? I mgba led̄ na i víke ba key h̄a mī.»

¹⁸ Báyji le, Zezu ȳiŋ temndaya na, le, ká zad̄e ku hoy temndaya na t̄ii ká tul led̄ kuku na a p̄oŋ ni vaa kiyaw kiyaw.

¹⁹ L̄ee, led̄ nduobal-eri k̄i laa ro i soro i vi lakun-ε i mgba ni do fi mbiw i vbi ni bay mii: «Bay ji nd̄aw r̄o buru maa bay nii temndaya ni key na ya le?»

²⁰ Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Do munu bay tul mbika law baari ká ndji høy. Mí baa ha rí ta-taŋ ba tusue kí: zadka mbika law baari njøb ya maa pàra túŋ ká ndji høy lε*, i báa hñ kuo key na mii: "Mu sóro ká zad ni key, a mú se mú vña dō lew," lε, a sóro na kí. Fe mbjw ká'a mbaka ri mba na, tiya.

²¹ [Roo lε, kíri temndaya ká mini key na, báy faa cääa nzaa bay kere báy sánj sùo høy ze, nzob a máa bay níike ni hñ ni tñi saa tul nzob.]

Zeju baa bay huđ be báy tñi be saa luɔ huđ

(Mrk 9.30-32; Luk 9.43b-45)

²² Nam mbjw munu ká Zeju báy led nduořal-eri i zinj kí riw bele ká kudu zad ká Galele na báyji lε, Zeju mbi bay a baa ha ri mii: «Bi *Vu Nzob na, nzob tul njani biri i pónj mí bo nduo nzobri ha ri i mí,

²³ a ndeke dí nam sayke lε, mí tñi saa luɔ huđ mí kaw báy kumnun.» Bayke ku na cääa hñ led nduořal-eri dääake sие njii bamba tasiri.

Bay ká se tul púo larimbuo

²⁴ Zeju báy led nduořal-eri i tñi ká Kapernayum. Báyji lε, *nzoř yäana larimbuori ká bay tul *hul kñni Ngerewuřu soro i vña zinj Piyer í vbi ni bay mii: «Wäa, larimbuo ká bay tul hul kñni Ngerewuřu na, njere tul-ri puo ya lε?»

²⁵ Lεε, ka yijra báy bay mii: «Ka pu-puo puo.»

Zadka Piyer do nduo ſa hula báyji lε, Zeju mbi bay a baa pola se tul larimbuo na a baa hñ ni mii: «Simon, wäa, mú ker mina ro ká bil law-a lε? Wäa, mbayri ká tusiri key na, i yäa larimbuo saa nduo nzob veri, mase i puo tul fe bari hñ nzob veri lε? I yäa saa nduo vu bari mase, nzob tul puori lε?» Lεε, Piyer yijra báy bay mii: «I yäa saa nduo nzob tul puori.»

²⁶ Báyji lε, Zeju yíi a baa hñ ni mii: «Munu zu báyji lε, vu mbayri ze puo larimbuo ya.

²⁷ Ze munu høy kara, bay hanja náa dō ſa njud puu bay tul nzob mbý larimbuori key ya lε, mu se maambii mú vña bo-boy, lε, titire sjí ká mù mgbaka dëkre ku na, mu mgbúda nzi-ε, lε, mù zinj lari ká dí ká maa naa. Lεε, mù púoke tul-a ndaw, tul-i ndaw sidi bele.»

18

Nzob ve ze ba njerenzoř lε?

(Mrk 9.33-37; Luk 9.46-48)

¹ Ká bil sàw sieke ku na led nduořal Zezuri soro ſa lakun-ε í vbi ni bay mii: «Ká sakra nzobri ká Ngerewuřu re mbay ká tul-ri na wäa, nzob ve ze ba njerenzoř lε?»

² Báyji lε, Zeju dí led mbjw ká ndji munu hñ ni ví dō sikða bari

³ a baa mii: «Mí baa ha rí ta-taŋ ba tusue kí: zadka i suo kér bay baari a i dñj tul-ri bay doko munu ká ledri ká ndji key na ya lε, i ti doko sakra nzobri ká Ngerewuřu re mbay ká tul-ri na ya.

⁴ Nzob ká dñj tul-e munu ká led ká ndji key na lε, nzobke na ku ze, i kókó ni ſa nzob ká mba tul kñ-eri ká *puoruo Ngerewuřu.

⁵ A nzob ká mgba led mbjw, munu ká led key na ſa sùo-ε bay tul-i lε, ka mgba mí bi kí sùo-i zu.»

Hanya nzob dää feyaa ba fe ká ndaya

(Mrk 9.42-48; Luk 17.1-2)

⁶ Roo lε, nzob ká ula led mbjw ká ndji mini ká sakra ledri ká do key ká i dää law-ri bo tul-i na hñ ni dää feyaa lε, sínj bawda tisaw do sol' nzobke a vbu ni hñ ni riŋ a bo tigba maambii na, ndad mba hanja ni kaw báy kumnun a ula led na.

⁷ Kókó seké fe minake ze do bay tusiri key, bay tul feri ká do dí a dää hñ nzobri dää feyaa na lε! Ba tusue, fekeri na a doko baŋguo. Roo lε, kókó seké fe ba taa nzob ká do ſa njud puu ká dää hñ nzobri dääfe feyaa.

⁸ Zadka ſa nduo-č mase bal-a ze dää hñ mü dää feyaa lε, mu kuŋ ni gbad mü vbu biŋ bo bisuy. Séke báy nduo-č mbjw,

* **17:20 17.20** Báy nzaa gerek lε, ſa pàra túŋ ya, roo lε, Zeju baa bay se tul pàra mutarde ká njøb maa pàra túŋ.

mase báy bal-a mbjiw se zad kumnun taa tusueke na, ndadf mba séke báy nduo sidi bele, mase bal-a sidi bele ha ri vbu mù bo bil huu ká ru-ruma ya banguo.

⁹ A ze bo, ba nun-a ze dfaa h̄a mù dfaa feyäa laa le, mu ḥgökdo ni mü naa ni a mü vbu ni biŋ bo bisuy. Séke báy nun-a mbjiw däru se zad kumnun taa tusueke na, ndadf mba séke báy nun-ari sidi bele ha ri vbu mù bo zad kókɔ s̄ek̄e fe ká bil huu ká ru-ruma ya.

Law bay ká se tul badu ká zee

(Luk 15.3-7)

¹⁰ I nze báy sùo-r̄i ndaw r̄! I ím led mbjiw mini ká sakra k̄-eri key na ya, bay ii le, m̄i baa ha r̄i ta-tan̄: led nzaapedri ká nulue ká i k̄-kóm ba tul-ri na, i d̄o pol Bää ká nulue báy namri riw bele bay tul-ri.

¹¹ [Bi *Vu Nzob na, m̄i vi tusiri key bay ȳaŋaŋa nzobri ká i ze-zee.]

¹² W̄a, i ker mina ká bil law-r̄i le? Zadka nzob mbjiw d̄o báy badu ba isod mbjiw, r̄o mbjiw ví zee ká sakra k̄-eri le, ka ti pón̄ h̄ayri ká sín̄ tōn̄ mbjiw p̄are tōn̄ mbjiw ku do tul kuo, bay v̄aa nzáa taa h̄ay ká zee na ku ya le woo? ¹³ M̄i baa ha r̄i ba tusue: zadka'a ziŋ̄ badu be ká zee mbjiw na le, ba fe suoriya be ḥgii bamba tasiri mba tul nzob h̄awri ká sín̄ tōn̄ mbjiw p̄are tōn̄ mbjiw ká i zee ya na.

¹⁴ Do faa mbjiw munu ndaw, Bää baari ká kaw nulue na, ka hii báy haŋa led mbjiw ká ndii ká sakra k̄-eri key na ka zee ya.

Faa léke bay ká sakra nzob mbika lawri

¹⁵ «Zadka ȳ-o dfaa k̄aya ziŋ̄ mù le, mu se mü v̄aa ziŋ̄ ni, bo báy k̄i sidi k̄i h̄oy, le, mu k̄ie ni k̄aya ká'a dfaa ziŋ̄ mù na. A ze bo, zadka ȳ-o na laa bay bo le, mu ȳaŋ̄ ni ba ȳ-o ro zu.

¹⁶ Ze bo, zadka'a hii bay lāa bay bo na ya le, mu ȳi mü v̄aa nzaa nzob k̄i mbjiw mase sidi munu ha ri se ziŋ̄ mù, bay haŋa bo, bayri riw bele ká i léke na, i léke ká nun nzob bay nasikeri sidi mase sayri munu*.

¹⁷ Zadka'a hii bay lāa bay bari ya le, mu v̄aa baa bayke ká zad mbū k̄i nzob mbika lawri. A ze bo, zadka'a hii bay lāa bay bari na ya r̄obay laa le, mù k̄o ni ba nzob ká tuu Ngerewuřu ya, mase ba nzob ndaya munu ká nzob ȳaŋaŋa larimbuo.

¹⁸ «M̄i baa ha r̄i ta-tan̄ ba tusue k̄i: feri riw bele ká i haa faake ká tusiri key na, a bá fe ká Ngerewuřu a háa faake ká nulue ndaw, a feri riw bele ká i p̄on̄ faake ká tusiri key laa le, a bá fe ká Ngerewuřu p̄on̄ faake ká nulue ndaw pi.

¹⁹ M̄i baa ha r̄i ta-tan̄ na r̄obay mii: zadka nzobri sidi ká sakra baari zuo ziŋ̄ k̄i bay tul fe ji ji ká tusiri key bay d̄aake nzaa bay kere le, Bää ká kaw nulue na, a haŋa r̄i feke.

²⁰ Tusueke le, zad ká nzobri sidi, mase say i zuo ziŋ̄ k̄i ká d̄i báy riŋ̄-i le, bi na m̄i d̄o ziŋ̄ ri mbjiw h̄oy.»

Faa ndáka buma ká sakra k̄i

²¹ Báyii le, Piyer soro ba lakun Zezu a vbi ni báy mii: «Mbay, w̄a, zadka ȳ-i dfaa k̄aya ziŋ̄ m̄i le, m̄i ndáka buma ziŋ̄ ni faa bal ba mina le? W̄a, a séke kpuru faa bal ba tōn̄ say le?»

²² Léε, Zezu ȳiŋ̄ra báy bay h̄a ni mii: «U-uu munu ya. M̄i baa h̄a mu: Kpuru faa bal ba tōn̄ say h̄oy ya, roo le, kpuru faa bal ba sín̄ tōn̄ say ba tōn̄ say.

²³ «Síe ká Ngerewuřu re mbay ká tul nzobri na, ka'a d̄áa fe munu ba mbay ká hii k̄iŋ̄a bol feri ká nzob ped feri kpaa.

²⁴ Zadka'a tii s̄aw k̄iŋ̄a bol feri na báyii le, i mgba nzob ped be mbjiw munu ká mbol be d̄o tul-e ba sak isod s̄od duo zad duo ká mba k̄iŋ̄a†.

²⁵ Munu ká'a maa púo mbol be na ya báyii le, mbay tul-e na mbi nzi-ε bay haŋa ri mgba ni i hie ni, máy be ndaw, vi-eri ndaw, feziŋ̄a feri riw bele ndaw, r̄o bay p̄on̄ larike i púoke mbol na báy.

²⁶ Báyii le, nzob ped na ví huku pol-e gburuk a kod ni mii: “Mu h̄a law-a ká huo mù l̄om ká tul-i, le, mbol bori ká d̄o tul-i na, m̄i púo mù ḥgid̄ ḥgid̄ bele báy.”

* **18:16 18.16** K̄iŋ̄a bol kusol ba sidike 19.15. † **18:24 18.24** Lari ká nzob ped a púo mbay tul-e na, ba lari ped mbiimbam duo falé ndebe.

²⁷ Lεε, mbay tul-e na kɔ nun sίe be a naa mbɔl ká tul-e a pɔŋ ni se zad sed be.

²⁸ «Falε ká nzob ped na tji ká zadε na ku báyii lε, ka vāa dar bāw ped be mbjw munu gbukru ká mbɔl be do tul-e ba nun lari ká ndjii høy‡. Lεε, ka ví mgba sol-e a fuu vedε a baa hā ni mii: “Mu púo mī mbɔl bi ká do tul-a na!”

²⁹ Báyii lε, bāw ped be na huku siri gburuk ká pol-e a koſ ni mii: “Mu hā law-a ka huo mù lóm ká tul-i, lε, mī púo mù mbɔl bo na báy.”

³⁰ Lεε, ka hii puu bayke ya, a mgba ni bo hul sal kpuru maa báy haŋa ni puo mbɔl ká do tul-e na.

³¹ «Zadka bāw ped be hāwri kɔ fe ká kal na báyii lε, i daa sίe ḥgjii bamba tasiri ha ri se í vāa kii fal feri riw bele ká kal na hā mbay tul-ri.

³² Báyii lε, mbay tul-ri na cí nzob ped be na hā ni vi a baa hā ni mii: “Bo nzob ped ká mù mgbor bamba! Bi na, mī naa bay mbɔl bi na ká tul-a riw bele ba fal, bay ji lε, mù koſ mī bay haŋa mī daa munu ziŋ mù.

³³ A bo na wāa, mù maa bay kókɔ nun sίe bāw ped bo na munu ká mī daa ziŋ mù na ku ya le woo?”

³⁴ Lεε, law mbay tul-e na fāa ni gbururu gbururu ha ri mgba ni í vbu ni bo hul sal ká nduo nzob píri nzobri kpuru maa báy haŋa ni puo mbɔl ká tul-e na ḥgid bele ndāw rɔ!

³⁵ «Be ze, baarī høy kara, nzob hā hā ká sakra baarī ká nda buma báy bil wāra law-ε riw bele ziŋ yū-ε ya le, Bāa ká kaw nulue na, a dāa faa mbjw munu ká mbay daa ziŋ nzob ped be na ndāw pi.»

19

Bay ká se tul nīi máy nzob (Mrk 10.1-12)

¹ Zadka Zezu fere nzobri bay beri key na ɔ munu báyii lε, ka zol ká kudu zad ká Galele a se zad ká do nzaa mbii Zurde ká fi kelu ká bil kudu zad ká Zude.

‡ 18:28 18.28 Lari ká nzob ped a púo kū-ε na, ba lari ped nam mbjw.
19.5 Tiika saw fe 2.24. ‡ 19:7 19.7 Kjina bol kusol ba sidike 24.1-3.

² Lεε, ruo nzobri ḥgjii bamba i se fal-ε, lε, ka vaa sem bari.

³ Báyii lε, Farizi hāneri soro ba lakun-ε bay nzáa nzi-ε ze í vbi ni bay mii: «Ká bil *bol kusol naari na wāa, wāra nzob do báy faa ká bay níi máy be bay tul bay ji ji høy kara mgbum lε?»

⁴ Lεε, Zezu yīnra báy bay ha ri mii: «Wāa, bay ká i daa do bil mbede Ngerewuру na í kii í kɔ ya høy le woo? Báy tiikake lew høy na, Nzob Dáa Feri Riw Bele na daa wāra nzob báy máy nzob zeb*.

⁵ Sāwke mini ze, “wāra nzob a pōŋ bi-ε báy mi-ε, bay káw ziŋ máy be; lε, bari sidi bele reb na, i ví ba nzob ká mbjw†.”

⁶ Be mini ze, i ba nzob ká sidi mbää, roo lε, i ba nzob ká mbjw. Munu zu lε, nzobri ká Ngerewuру sinj ri zuo kī na, ndaſ bay haŋa nzob ká wál sakra bari ya.»

⁷ Lεε, *Fariziri vbi ni bay mii: «A munu ku wāa bay ji ndāw rɔ, *Moyze mbi nzi-ε hā wāra nzob daa mbede níi máy be na hā ni ndāw rɔ, a níi ni zol lε‡?»

⁸ Lεε, Zezu yīnra báy bay mii: «Bay tul law ḥgoŋo baarī ze, Moyze hā faa ha rī níike máy baarī. Roo lε, báy tiikake na do munu ya.

⁹ Mī baa ha rī: zadka nzob do báy máy ká máyke nzaa wāra kī ya, rɔ wāra na níi ni a yāa máy kī le, wārake ku na daa nun pie.»

¹⁰ Báyii lε, led nduobel-εri baa hā ni mii: «Zadka simsed wāra nzob do munu bay tul máy be le, yāa máy ya na ndaſ mba cí.»

¹¹ Lεε, ka yīnra báy bay ha ri mii: «Wārari riw bele na i maa bay yāa kér bay ni key ya, roo lε, ba bari ká Ngerewuру ha ri hūrusuoke høy ze, i máa yāa bayke.

¹² Nzob hāneri yāa máy ya, bay ji le, ndjw ri hu-hu báy máa bari ká mboŋke ri høy; a nzob hāwri lε, i yāa máy ya, bay ji le, i ba nzobri ká i lo gum-ri lo; a nzob kiri laa le, i yāa máy ya, bay ji le, i kōrō sūo-ri i daa ped hā réke mbay Ngerewuру

* 19:4 19.4 Tiika saw fe 1.27.

† 19:5

ká tul nzobri na se ba pola. Nzob ká maa bay yaaŋa bay key lε, ka yaa.»

*Zezu sam fe zuo tul ledri
(Mrk 10.13-16; Luk 18.15-17)*

¹³ Báyji lε, nzobri vi báy ledri hą Zezu bay haŋa ni ka daa nduo-ε bo tul-ri a dääke nzaa bay kere. Roo lε, led nduoibal-eri haa ri.

¹⁴ Lεε, Zezu baa ha ri mii: «I ála ledri ha ri vi luo-i bo, i haa ri ya, bay ji lε, Ngerewuru re mbay ká tul bari ká i do munu kă ledri key.»

¹⁵ Falé ká'a daa nduo-ε bo tul-ri na, ka pɔŋ ri a zol ká zadε ku.

*Baka bay ká se tul fezinja
(Mrk 10.17-31; Luk 18.18-30)*

¹⁶ Báyji lε, led kuban mbjw munu soro ba lakun Zezu a vbi ni bay mii: «Mbay, fe kere ji ki ndaw rɔɔ, mǐ dää bay zinjke kumnun ká do baŋguɔ na le?»

¹⁷ Lεε, ka yinjra báy bay hą ni mii: «Bay ji rɔɔ, mù vbi mǐ bay ká se tul fe kere lε?» Nzob mbjw keklek hɔy ze ba nzob kere. Zadka mù hii bay zinj kumnun ká do baŋguɔ na le, mu daa vu mbom ka bo tul *bol kusol ká *Moyze ha r̄i na ndaw rɔ! Lεε, led kuban na yji a vbi ni mii: «Waa, bol kusol taa hąakeri le?»

¹⁸ Lεε, Zezu yinjra báy bay mii: «Mù ti ika nzob ya, mù ti dää nun pie ya, mù ti ri-riiba ya, mù ti kúd bay zuo nzaa nzob ya,

¹⁹ mù dää vu mbom bo tul baa-ka báy maa-ŋa§, rɔɔ mü hii kū-ɔ munu ká sùo-ɔ bo ki*.»

²⁰ Báyji lε, led kuban na baa hą ni mii: «Bol kusolkeri ku riw bele na, mǐ do tul-e báy zadε. Waa, hąa ji rɔbay ze puo mǐ báy lε?»

²¹ Lεε, Zezu baa hą ni mii: «Zadka mù hii bay ví ba nzob kere munu ká Ngerewuru ba nzob kere na le, mu se mü vaa hie fe bori riw bele ká mù döke na, a mü pɔŋ larike hą nzob kükuri, lε, mü

doko báy fezinja taa tusuekeri ká nulue. Falé ro lε, mu yji mü se fal-i báy.»

²² Zadka led kuban na laa bayri na munu báyji lε, ka zol mgbiriŋ, bay ji lε, ka do báy fezinjaŋ njii bamba.

²³ Lεε, Zezu baa hą led nduoibal-eri mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue ki: bay haŋa nzob fezinja diŋ tul-e hą Ngerewuru re mbay ká tul-e na, zadε njooŋ bamba.

²⁴ Mì baa ha r̄i na rɔbay: bay haŋa zambal ka nduo luo zoy a tji ká nun-ε na, do njooŋ bamba tasiri. Roo lε, haŋa nzob fezinja diŋ tul-e hą Ngerewuru re mbay ká tul-e na, do njooŋ bamba tasiri kal di rɔbay†.»

²⁵ Zadka led nduoibal-eri laa bayke na munu báyji lε, tuku ri ha ri baa mii: «A munu ku waa, nzob ve ze a máa bay zinj pam na báy lε?»

²⁶ Báyji lε, Zezu gedse kóm ba luo-ri a baa ha r̄i mii: «Fe key na, nzobri ze faake mba ri, roo lε, Ngerewuru na fe ká mba ni mba na mbjw tiya.»

²⁷ Lεε, Piyer mbi bay a baa hą ni mii: «Mu kɔ, buru na buru pɔŋ feri riw bele, a búru se fal-a. A key waa, fe ji ze a doko bay tul buru na le?»

²⁸ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue ki: zadka bi *Vu Nzob mǐ kaw tul karingaw riŋ dika báy sew ká feri riw bele a ví ba fie na, baari ká tul-r̄i duɔ fal-ε sidī ká i tɔŋ fal-i na, i kaw tul karingaw mbayri ndaw bay réke tul saw kani led Izarayelri ká duɔ fale sidī na.

²⁹ Nzob haa haa ká pɔŋ hul beri, mase yu-eri báy tini-eri, mase bi-ε báy mi-ε, mase vi-eri mase wáa beri báy tul-i lε, Ngerewuru a haŋa ni kiri faa bal ba isod sɔd, a do báy kumnun ká do baŋguɔ.

³⁰ Roo lε, nzobri njii bamba ká i do pola timbede key na, i doko fal. A nzobri njii bamba ká i do fal timbede key na, i doko pola.»

§ **19:19 19.19** Tji kele 20.12-16; Kjija bol kusol ba sidike 5.16-20. * **19:19 19.19** Soro ped dää Leviri 19.18.

† **19:24 19.24** Fe ká Zezu baa bayke ká zad ni key na, tuku led nduoibal-eri, bay ji lε, Zibri ker mii, nzob ká do báy fezinja njii na, fezinja be na kie mii, ka ba nzob ká'a rii law Ngerewuru, rɔɔ puoruo Ngerewuru kara ba taa be ndaw pi. Roo lε, Zezu kie ri mii, kér bay bari do báy faake ya.

20

Law bay ká se tul nzob wáa

¹ Sie ká Ngerewuru re mbay ká tul nzobri ká tusiri key na, do munu ba nzob wáa mbjw munu ká tji tibie pied a fáa nzobri ha ri vää daa ped ká wáa be.

² Báyji le, ka siŋ tul bay zinj nzob pedri na, bay haŋja ped nam mbjw le, ka púo ri larike maa dí. Fale ku rōo, a poŋ ri ha ri se wáa na báy.

³ Zadka síe so ndíi báyji le, ka tji a vaa zinj nzob kíri ká i kaw káa taŋ dää ped.

⁴ Ka baa ha ri mii: «Ì se wáa bi na, bo i vää daa ped ká dí, le, mě púo rí lari ped baari na báy zadé.»

⁵ Lee, nzobkeri na i zol í se wáa na. Zadka síe ví dō law tul báyji le, nzob wáa na tji a daa munu na rōbay, rōo síe ká fere sùo-e na kara, ka daa munu ndaw.

⁶ A zadka síe daa nduo-e bo tul vay puu der báyji le, ka tji na rōbay a vää zinj nzob kíri ká i do káa gør a baa ha ri mii: «Daa mina rōo í dō zad ni key baŋguo hą saw síe kal rí gør hoy taŋ dää ped le?»

⁷ I yijra báy bay hą ni mii: «Buru kaw taŋ dää ped, bay jí le, nzob mbjw hą buru ped ya.» Ka yjí a baa ha ri mii: «Munu zu le, í se wáa bi í vää daa ped ká dí.»

⁸ Zadka, zad ba láw na báyji le, nzob wáa na baa hą nzob kóro fe beri mii: «Mu dí nzob pedri na mú puo ri lari bari. Mu tii sawke saa tul bari ká i daa ped ká fal key, rōo, mú tji ke tul nzob hayri ká i daa ped ká pola na báy.»

⁹ Lee, bari ká i tii ped báy síe ká daa nduo-e bo tul vay puu der na i vi. Báyji le, nzob hąa hąa le, zinj lari ped nam mbjw.

¹⁰ Fale ku le, nzobri ká i daa ped báy titire dékre na laa ro i vi. Lee, i ker ká bil law-ri í baa mii, bari zinj lari ngyi-ŋgii wuruk wuruk kal tul-e taa kú-i bari na ku. Roo le, nzob hąa hąa le, ka hą ni lari ped nam mbjw na ndaw.

¹¹ Zadka i zinj lari na báyji le, i ngyuri sùo-ri í baa bay zinj nzob wáa na

¹² i baa mii: «Bari ká i daa ped ká fal buru key saw síe mbjw hoy māa, mù púo ri maa kí báy buru ká buru daa ped báy

tibie pied hoy, búru tāa ká dí pōdō pōdō ká bísie biribij le?»

¹³ Báyji le, nzob wáa na yijra báy bay hą nzob mbjw ká sakra bari ku mii: «Nzob buo-i, mě daa ba bukru ze zinj mù ya. Wāa, náa siŋ tul bay ká bay haŋja mě púo mù lari ped nam mbjw ya le woo?

¹⁴ Munu zu le, mu yáa lari ped bo, mú se zad sed bo. Be ká'a daa ped ká fal key mgbadá na, mě hii bay púo ni maa kí báy taa bo ku.

¹⁵ Wāa, mě do báy faa ká bay dáa fe ká law-i hii báy lari bi na ya le woo? Mase, mù daa kpere bay bá ká mě ba nzob law kere na le?»

¹⁶ Fale le, Zezu siŋ tul law bay na a baa mii: «Nzobri ká i kó ri ba nzob ká i dō fal na, sieke le, i doko pola, a nzobri ká i kó ri ba nzobri ká i dō pola laa le, i yíi í dō fal.»

Zuzu baa bay se tul huđ be (Mrk 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Zezu báy led nduobal-eri ká duɔ fale sidí na i se faa í tji zad ká hil ba Zuruzalem. Báyji le, sed bari ká faa ku na, ka fáa ri do fi mbjw a baa bay zinj ri mii:

¹⁸ «Ì laa key, náa séri ba Zuruzalem na ro väy. Ba zad ká i pón mě bi *Vu Nzob bo nduo *ŋgerenzob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri ká dí. Bari na, i dää bay huđ bo tul-i,

¹⁹ a i poŋ mě bo nduo nzobri ká i tuu Ngerewuru ya ha ri się mě, i ndaka mě báy ndoy dōŋ, a i ber mě dō tul puu say huđ. Ndeke dí nam sayke le, mě tji saa luɔ huđ.»

Vbiw máy Zebede bay tul vi-eri (Mrk 10.35-45)

²⁰ Báyji le, máa vu Zebederi na soro báy vi-eri ba lakun Zezu, a dīŋ tul-e ká saw bal-e bay vbika ni fe.

²¹ Lee, Zezu vbi ni bay mii: «Fe ji ze mù hii le?» Lee, máy na yijra báy bay hą ni mii: «Vu-iri ká tul-ri sidí ká mù kó ri key na, sieke ká mù réke mbay na, mu hą nzob mbjw ka káw tunduo hodo bo, a nzob mbini ka káw tunduo gel bo laa.»

²² Lee, Zezu yijra báy bay hą vi-eri na mii: «Fe ká i vbi key na, i kó ya hoy. Sèke

fe ká do bil kobo ká Ngerewuru a haŋa mĩ nzɔ na wäa, i maa ká bay nzɔkɔ ndaw le?» Læs, i yijra báy bay h̄a ni mii: «Üu! Buru ma-maa.»

²³ Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Batusue, seke fe bi ká do bil kobo na i kókɔ na k̄i. Roo le, káw tunduo hodo bi, báy káw tunduo gel bi na, ba bay bi ya. Zadkeri ku na do bay tul nzobri ká Bää Ngerewuru leke bay tul-ri.»

²⁴ Zadka bie led nduobel-eri ká tōŋ duɔna, i laa bayke na munu báyji le, law-ri se ri bay tul yu kiri ká tul-ri sidī na.

²⁵ Báyji le, Zezu dī ri riw bele a baa ha ri mii: «I k̄o ndaw mii, mbayri ká i re mbay ká tul nzobri ká tusiri key na, i re tul puori ñgo-ñgoŋ h̄a nzobri h̄iɛ bol nzaa-ri. A bari ká i ba nzob rewpuori na kara, i h̄a nzobri daa fe báy h̄urusuo.

²⁶ Roo le, fe ká mini key na do nun haŋa ni ka do sakra baar̄i ya. Zadka nzob hii bay vika ba bawda nzob ká sakra baar̄i le, ka daa sùo-ɛ ba nzob dáa ped ha ri.

²⁷ Mase zadka nzob mbjw hii bay doko pola d̄ekre ká sakra baar̄i le, ndad bay haŋa ni ka vi ba koy baar̄i.

²⁸ Be ze, bi *Vu Nzob na mĩ víke tusiri key bay haŋa nzobri daa ped h̄a mĩ ya. Roo le, mĩ vi bay dáa ped h̄a nzobri a mí mbi sùo-i h̄a hud bay púoke tul nzobri ñgiji bamba.»

Zeju mgbudā nun rawri ba sidī

(Mrk 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Zadka Zezu báy led nduobel-eri i zol saa Zeriko na báyji le, ruɔ nzobri se fal-ɛ ñgiji bamba tasiri.

³⁰ Læs, rawri tul-ri sidī kaw lafaa. Zadka i laa mii, Zezu ze kal väy na báyji le, i tii saw gúu fe beleŋ beleŋ mii: «Mbay, *vu bulu David, kód ñguɔ h̄oy mu k̄o nun s̄ie buru!»

³¹ Báyji le, ruɔ nzobri baa bay ñgo-ñgoŋ ziŋ ri bay gbú nzaa-ri. Roo le, i guu fe mgba mgba ba pola pola rɔbay mii: «Mbay, vu bulu David, kód ñguɔ h̄oy mu k̄o nun s̄ie buru!»

³² Læs, Zezu s̄ii bal-ɛ zik a do a d̄i ri ha ri vi luo-ɛ a vbi ri bay mii: «Fe ji ze i hii bay haŋa mĩ daa ha ri le?»

³³ Læs, i yijra báy bay h̄a ni mii: «Mbay, mu daa h̄a nun buru k̄o-kóm.»

³⁴ Báyji le, Zezu k̄o nun s̄ie bari, a zaa nun-ri, le, ká zadə ku h̄oy nun-ri na mgbudā gberere ha ri k̄o-kóm a i se fal-ɛ.

21

Zeju rii ñgerepuo ká Zuruzalem

(Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40; Zaa 12.12-19)

¹ Zadka Zezu báy led nduobel-eri i tōŋ di ya deb báy ñgerepuo ká Zuruzalem, a i t̄i dī ya báy Befaze, ba puo ká do lakun kuo Oliviye báyji le, ka pie led nduobel-eri sidī ha ri se pola

² a baa ha ri mii: «I se puo ká do pol-ri ku. Zadka i t̄i dī le, zadə ku h̄oy i kókɔ maasoba mbjw ba máake ká i taa ni do, ká vi-e do lakun-ɛ, le, i hína ni i víke ri h̄a mĩ.

³ Zadka nzob vbi r̄i bay le, i baa h̄a ni mii: “Ngerembay ze se s̄ieke,” le, ká zadə ku h̄oy, nzobke na a pón ha ri z̄olke i víke ri h̄a mĩ.»

⁴ Fefe ku na t̄i mini h̄a bay ká Ngerewuru baa ká piɛdke lew báy faa nzob yasaŋa bay saa nzi-ɛ na, do munu báy zadə. Bayke na ze do key:

⁵ «I baa h̄a nzobri ká *Sion* na mii: “I k̄o, mbay baar̄i na vi ba luo-ri vuku.

Ka ba nzob siika sùo ya, a kaw tul maasoba,

ba vu maasoba ze ka kaw tul-e.»

⁶ Báyji le, led nduobel-eri zol i vää daa munu ká'a baa ha ri na.

⁷ I faa máa maasoba báy vi-e na i víke ri. I laba maagari bari zuɔ tul-ri, le, Zezu hil a kaw d̄i.

⁸ Ruɔ nzobri laba maagari bari zuɔ faa ká pol-e bay haŋa ni ka se tul-e a kál, a nzob h̄awri laa le, i kuð nzaa tɔy vay puuri i laba zuɔ faa rið rið bay dáake mbay bo tul-e.

* 21:5 21:5 Sion na ba ñgerepuo ká Zuruzalem. † 21:5 21:5 Zakari 9.9.

⁹ Báyji lε, ruɔ nzobri ká i se pol Zezu, báy bari ká i se fal-ε na, i guu fe gúrum gúrum báy nzaa-ri ba siya mii:
 «Hozana! Naa písiri vu bulu David!
 Ndad bay haña Ngerevwuru ka sám fe zuo
 tul nzob
 ká vi báy riŋ Ngerevmbay!

Hozana! Naa písiri Ngerevwuru ká kaw
 nulue!»

¹⁰ Zadka Zezu tji Zuruzalem na báyji lε, nzobri riw bele ká bil puo na, i se tul kí hali hali í baa mii: «Lecban key na wáa, ka ba nzob ve lε?»

¹¹ Lεε, ruɔ nzobri yijra báy bay mii: «Ba Zezu, nzob yáaŋa bay saa nzaa Ngerevwuru ká uru saa Nazaređ, puo ká kudu zad ká Galele.»

Zezu nii nzob fe hieri ká bil hul kani Ngerevwuru

(Mrk 11.15-19; Luk 19.45-48; Zaa 2.13-22)

¹² Báyji lε, Zezu se bil mgbanj ká *hul kani Ngerevwuru do dí a nii nzob dáb fe hieri báy bari ká i se dí bay híe fe na riw bele. Ka kira tutakra bari nzob kú kí lariri, báy kariŋgaw nzob hie káy bédseri zuo nzári nzári[‡]. ¹³ Falé lε, ka baa ha ri mii: «Ngerevwuru baa ta-taŋ ká bil mbedse be mii: “Hul bi na i díka ba hul dák nzaa bay kereš.” Roo lε, baari na, i dó férē ni ba puy nzob riibari!»

¹⁴ Lεε, rawri báy nzob kpédseri, i soro ba lakun-ε ká bil mgbanj hul kani Ngerevwuru na, lε, ka vaa ri.

¹⁵ Roo lε, zadka *ngereenzob fe poyri báy nzob férē nzobri *bol kusol Zibri kó fe kere ká'a dák, rōo báy ledri ká i dák fe báy nzaa-ri gúrum gúrum ká bil mgbanj hul kani Ngerevwuru mii: «Hozana! Naa písiri vu bulu David» na lε, law-ri fáa ri bamba,

¹⁶ ha ri vbi Zezu mii: «Bayri ká ledri baa ku na wáa, mù la-laa kí zu lε?» Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Mì la-laa na kí. Bay ká dō bil mbedse Ngerevwuru na wáa, i kí ya rōbay lε woo? Bayke baa mii: “Feri ká mù dák na há ledri báy led-

nzaa wanri høy kara, i mgbuda nzaa-ri i pisi mù*.”»

¹⁷ Falé ku báyji lε, Zezu pōŋ ri a tji ká bil ngerepuo na, a se Betani a vāa naa di.

*Zezu fad puu nzum
(Mrk 11.12-14,20-24)*

¹⁸ Zezu tji tibie a yíi a se ba ngerepuo ká Zuruzalem. Zadka'a se faa kób rōbay na, kón se ni.

¹⁹ Lεε, ka mbi nun-ε a kó puu nzum mbijw munu ká dō lakun faa a to a se saw-ε. Roo lε, ka kó ba vayke høy. Báyji lε, ka baa há puu nzum na mii: «Bo na mù ti líe mbää wúm.» Ká zadé ku høy lε, puu nzum na huɔ wúɔ riw bele.

²⁰ Zadka led̄ nduobal-eri kó munu na báyji lε, tuku ri ha ri kaw yer í vbi ni mii: «Daa mina ndaw rōo, puu nzum key na huɔ wúɔ saa zadé høy key lε?»

²¹ Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Mì baa ha rí ta-taŋ ba tusue kí: zadka í dō báy mbika law, rōo í máy báy ká dí ya lε, i máa dák fe munu ká mì dák zinj puu nzum key høy ya, roo lε, i máa bay báa há kuo ká dō key na mii: “Mu mū báy saw-a ká zad ni key a mú zo bo maambii,” lε, feke na a doko munu na kí.

²² Zadka í dák law-rí bo tul Ngerevwuru lε, feri riw bele ká í vbi ká bil nzaa bay kere na, ka'a dák ha rí.»

*Nzob ve ze mbi nzaa há Zezu daa fe lε?
(Mrk 11.27-33; Luk 20.1-8)*

²³ Zezu se bil mgbanj ká *hul kani Ngerevwuru do dí, a fere nzobri fe ká dí. Zadka'a do férē nzobri fe na báyji lε, *ngereenzob fe poyri báy ngere Zibri i soro í vi lakun-ε í vbi ni bay mii: «A ve ze mbi nzaa há mù ndaw rōo mù dák fe niri key lε? Mase, nzob ve ze há mù faake lε?»

²⁴ Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Bi kara, mì vbika rí bay mbijw høy bay kóko ndaw. Zadka í yijra báy bayke há mì lε, bi kara mì kíe rí nzob ká mbi nzaa há mì dák fe niri key na.

[‡] 21:12 21.12 Lari ká i dák ped ká bil hul kani Ngerevwuru na, ba lari ka dō bod. Be ze, nzob kú kí lariri na, ped bari ba kú lari ká nzobri dák ped nam báy nam, báy taa høy ká i dák ped ká bil hul kani Ngerevwuru.

§ 21:13 21.13 Ezay 56.7. * 21:16 21.16 Simri 8.3.

²⁵ Dáa tul nzobri nduo mbii ká Záa dää na wäa, uru saa luo Ngerewuру mase, uru saa luo nzobri hoy le?»

Lëe, i tii sàw máy bay ká sakra kí mii: «Náa báari mina ro le? Zadka náa yijnrari báy bay hñ ni mii, uru saa luo Ngerewuру le, a yíi a vbi naari mii, bay jí ndaw rco, náa dáari law naari bo tul bay ká Záa baa na ya le?

²⁶ A zadka náa baarí mii, uru saa luo nzobri le, ruç nzobri úru í dää so tul naari, bay jí le, nzobri riw bele kó Záa na ba nzob yáaŋa bay saa nzaa Ngerewuру.»

²⁷ Báyji le, i yijrira báy bay hñ Zezu mii: «Buru kó ya.» Lëe, ka yijrira báy bay ha ri mii: «Munu zu le, nda-ndac! Bi hoy kara, mì ti kíe rí nzob ká mbi nzaa hñ mì dáake fe niri key na ya ndaw.»

Law bay ká se tul ledri ká sidí

²⁸ Zezu mbi bay röbay a baa mii: «Ì ker mina ze ká bil law-rí le? Nzob mbjw do báy led wärari ba sidí. Báyji le, ka baa hñ ngere led na mii: “Vu-i, vuri key na mu se wáa bi, bo mú vää dää ped ká dí.”

²⁹ Lëe, led na yijrira báy bay hñ ni mii: “Mì hii ya.” Fale le, law-ε nzaa ni hñ ni suo kér bay ñe, a se wáa na a vää dää ped ká dí.

³⁰ «Báyji le, baa ledri na vää vbi nzob vbiele na faa mbjw munu ndaw. Lëe, led na baa hñ bi-ε mii: “Mbay bi, mì hi-hii, mì séke,” roo le, ka se ya wǖm.

³¹ Wäa, sakra ledri ká sidí key na, nzob hñ ze dää law hiiya bi-ε na le?» Lëe, *ngerezenzob fe poyri báy ngere Zibri na, i yijrira báy bay hñ ni mii: «Ba ngere led.» Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha rí ta-taj ba tusue kí: Ngerewuру tii sàw réke mbay ká tul *nzob yáaŋa larimbuori báy máy dää nun pieri na pola ha rí.

³² Záa Batis na vi luo-rí, a fere rí dää fe ká ño báy zadé ká nun Ngerewuру. Roo le, i dää law-rí bo tul bay be na ya. Ba nzob yáaŋa larimbuori báy máy dää nun pieri na ze i dää law-ri bo tul bay be. A

fale ká i kó fe dää nzobkeri na ku hoy kara, i fere bil law-rí bay dää law-rí bo tul bay be na ya.»

Law bay ká se tul nzob pedri ká law-ri ndaya

(Mrk 12.1-12; Luk 20.9-19)

³³ «Ì te suku-rí i láake law bay kí ro. Ngerezenzob wáa mbjw munu mgbá wáa a maa para puuri do dí, a te kpaj gbi gbi kiri dí gbuk, a tie luç mbjw do dí bay dúóke lere puu na, rco a mbuo fe ga-gaŋ do bil wáa hñ nzob kórkeri kaw dí†. Fale le, ka pón pedke zuç nduo nzob pedkeri ká'a fáa ri na, bay haŋa bo few hóro lere puu na vi le, i wál taa beri a i pón taa bari. Fale ku rco, a zol a se varu.

³⁴ «Zadka few hóro lereke na vi báyji le, nzob wáa na pie led káw beri ba luo nzob pedkeri na bay yáaŋa lereke ká ño bay tul-e na.

³⁵ Roo le, nzob pedkeri na i mgbam led káw beri i ndaka nzob mbjw wó̄b wó̄b, i mgba nzob mbjw i ni, a i vuku nzob ndeke dí sayke báy tisawri i ni.

³⁶ «Báyji le, nzob wáa na pie led káw ñe taa kíri kal nzob polari ku röbay. Lëe, nzob pedkeri na dää ziŋ ri ndaya faa mbjw munu ká i dää ziŋ nzob polari na ku.

³⁷ Laa le, nzob wáa na pie vi-e kí ro ba luo-ri; a ker ká bil law-ε mii, i híe vu beri na.

³⁸ Roo le, zadka nzob pedkeri na mbi nun-ri i kó vu nzob wáa ká se vuku na báyji le, i baa bay ká sakra kí mii: “I kó, nzob ká'a mgbaka fe pile na zu! Náa séri náa vää íri ni, a bo náa pónri fe pile na ba taa naari.”

³⁹ Ro, i vää mgba ni i vbu ni bo fal wáa na a i ni.

⁴⁰ «A munu ku wäa, zadka nzob wáa na vi le, fe jí ndaw rco a dää ziŋ nzob pedkeri na le?»

⁴¹ Lëe, i yijrira báy bay hñ ni mii: «Ka'a ika nzob ndayakeri na taŋ kókó nun sié bari. Röbay a yáaŋa wáa na a dää nduo

† 21:33 21.33 Ká zad ni key na, fe ká nzob wáa maa na, Kuori kó feke ya. Led Izarayelri ze dí ba viye. Ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a ño zuþa ká i dí ba rezin. Ba fe pay bari ká i sú lereke, a i dáake him ndaw. Ká bil Mbede Ngerewuру na, zadka i baa bay se tul viye le, hñe ba fe ká i maa ño bil wáa, a hñe laa le, ba led Izarayelri kí sùo-ri ká Ngerewuру kó-kóm ba tul-ri a hii bay haŋa lere bari dí.

ndúo nzob kiri, bay hanja few hóro lereke na vi le, i séke báy taa be na h̄ ni.»

⁴² Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Bay ká do bil mbede Ngerewuru na wāa, i kii ya hoy le?»

“Tisaw ká nzob mbúo hulri vbu bo bisuy na,
ȳi a vi ba tisaw kere ká kal tul tisaw h̄awi pavbad,
a ba tisaw tigbāa hul taa tusueke.

Feke ku na ba ped d̄áa Ngerebay,
a ba fe ká ndad bamba bay kókɔ‡.”

⁴³ «S̄awke mini ze, m̄i baa ha r̄i ta-taj: fe kereri riw bele ká i dōke i ba nzob taa Ngerewuru na, Ngerewuru a yaanja saa nduo-r̄i a h̄ s̄aw nzob kiri ká i d̄áa fe ká do báy zadé a rii law-ε.»

⁴⁴ [Nzob ká lie bo tul tisaw key na le, a gur s̄ùo-ε ruk ruk. A zadka tisaw na ze tōd̄o bo tul nzob laa le, a r̄en ni r̄enene.]

⁴⁵ Zadka *ngerenzō fe poyri báy *Fariziri laa law bayri key ká Zezu baa na ku báyji le, i k̄o i baa mii, ka baa bay se tul bari zu.

⁴⁶ Ro ze, i nzaa faa bay mgbaka ni, roo le, i h̄ie ruo nzobri, bay ji le, ruo nzobri na i k̄o Zezu ba nzob yaanja bay saa nzaa Ngerewuru.

22

Law bay ká se tul nam suoriya yaanja ki

(Luk 14.15-24)

¹ Zezu mbi law bay k̄i na r̄obay, a b̄aake bay h̄ nzobri ká i do láa bay be na mii:

² «Síe ká Ngerewuru re mbay ká tul nzobri ká tusiri key na do munu ba mbay ká d̄aa bawda fe s̄um suoriya yaanja máy h̄ vi-e,

³ a d̄i nzobri ká bay hanja ri vi zadé. Zadka namke na vi báyji le, ka pie led káw beri v̄aa d̄i nzobri ká'a d̄i ri pola na bay hanja ri ví s̄u fe s̄um suoriya na. Roo le, nzobkeri na i hii vika ya.

⁴ L̄ee, mbay na pie led káw be kiri r̄obay a baa mii: “I v̄aa baa h̄ nzobri ká m̄i d̄i ri pola na mii: ‘Timbedé key na, m̄i leke fe s̄um suoriya bi na zuo zeb zeb ro. Nday biri báy vuy biri ká ηgōb ndab ndab na,

m̄i i ri ro. A feri riw bele na, m̄i leke zuo zeb zeb ro. I vi bo, i s̄u fe s̄um suoriya yaanja k̄i na.’”

⁵ Báyji le, nzobri ká'a d̄i ri na, i ker se tul ciw be na mbjw ya. Nzob h̄a h̄a le, mbi faa a se zad sed be. Nzob ni zol a se wáa be, a nzob nu zol a se zad fere nun lari be laa.

⁶ A nzob h̄awi laa le, i mgba led káw beri na, i d̄ara ri mbolonj mbolonj a i ri.

⁷ Zadka mbay na laa bayke munu báyji le, law-ε f̄a ni puu-u h̄ ni mbi nzi-ε, a pie nzob ȳum beri ha ri v̄aa i ri, a i nzud puo bari báy huu kpoy kpoy.

⁸ Fale ku báyji le, mbay na baa h̄ led káw be kiri mii: “Fe s̄um suoriya yaanja k̄i na, m̄i leke zuo zeb zeb ro. Roo le, bari ká m̄i d̄i ri na, fe d̄áa bari maa bay hanja ri vi ya.

⁹ Munu zu le, i se báy wad faari a i d̄i nzobri riw bele ká i ziñ ri na ha ri ví s̄u fe s̄um bawda suoriya na.”

¹⁰ Báyji le, led káwri na i se báy wad faari, i mbū nzobri riw bele ká i ziñ ri na: nzob law ndayari ndaw, nzob law kereri ndaw pi. Be ze, h̄ biñ hul fe s̄um suoriya na mbaa ba nzobri mer mer.

¹¹ «Báyji le, mbay na nduo a se hula, a k̄o nzobri ká i kaw nzaa tutakra fe s̄um na. L̄ee, ka k̄o w̄ara nzob mbiw ká nduo gari séke zad suoriya yaanja k̄i na ya hoy, kal a kaw d̄i ndaw.

¹² L̄ee, mbay na v̄aa vbi ni mii: “Nzob buo-i, d̄aa mina ndaw r̄oo, mù nduo mü vi zad suoriya yaanja k̄i na key, tañ ndúo gari yaanja k̄i na le?” L̄ee, zad bay zee ledban na sel.

¹³ Be nu ku ro, mbay na baa h̄ led káw beri mii: “I mgba ni i siñ bal-εri báy nduo-εri, i vbu ni bo zad ká sii ndui ká kele. Ba zad ká nzobri réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a i s̄u sere-ri ηgér ηgér ká d̄i.”

¹⁴ Báyji le, Zezu siñ tul law bay na a baa mii: «Igerewuru d̄i nzobri ηgii bamba, roo le, nzobri ká'a nan ri na, i ηgii ya nzekre hoy.»

*Vbiw Fariziri ká se tul larimbuo
(Mrk 12.13-17; Luk 20.20-26)*

‡ 21:42 21.42 Simri 118.22.

¹⁵ Báyji le, *Fariziri vāa mbū kī í nzaara faa bay nzáa nzaa Zezu báy faa vbiwri.

¹⁶ Fale ku báyji le, i pie nzob hñneri ká i ba led nduobel-ri, báy Zib hñneri ká i zuo fal Mbay *Erod na ha ri vāa baa hñ Zezu mii: «Mbay, buru kō ndaw, bo na mù baa sùo bay, a mù fere nzobri tusue bay ká se tul fe dáa ká rii law Ngerewu. Mù yaa kér bay nzob mú dáake fe ya, bay ji le, bo na mù baa bay ziñ nzob tañ náa nun nzob.

¹⁷ Munu zu le, mu tína kér bay bo hñ buru laa. Waa, *bol kusol naari hñ faa bay hanja nzob puo larimbuo hñ Mbay Sezar mase, hñ faa ya le?»

¹⁸ Báyji le, Zezu kō kér bay bari ká ndaya na a baa ha ri mii: «Baari nzob nzaa rúo bayri! Waa, bay ji ndaw rco, i nzaa nzaa-i bay mgbaka mī báy bay le?»

¹⁹ Lari ká i púoke larimbuo na, i kíe mī hñ mi kó.» Lée, i tina lari na mbjw i kíe ní.

²⁰ Báyji le, Zezu yii a vbi ri mii: «Tul nzob, báy riñ nzob ká i vbie do lari key na waa, ba nzob ve zu le?»

²¹ Lée, i yijra báy bay hñ ni mii: «Ba Mbay Sezar.» Báyji le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Munu zu le, feri ká do bay tul Mbay Sezar le, i hñ Sezar, a feri ká do bay tul Ngerewu laa le, i hñ Ngerewu.»

²² Zadka Fariziri laa bay ká Zezu baa ha ri munu na báyji le, tuku ri ha ri kaw yer a i pōn ni i zol yóron yorcoñ.

*Vbiw Sadusiri ká se tul tñi saa luç hud
(Mrk 12.18-27; Luk 20.27-40)*

²³ Báyji le, báy bil namke ku na *Sadusiri soro i vi luo Zezu. Ba bari Sadusiri na ze i ker i baa mii, nzob hu le, ti tñi saa luç hud ya.

²⁴ Ro, i vi vbi Zezu mii: «Mbay, *Moyze baa mii, zadka nzob hu tañ mbón nzob le, ndad bay hanja yu-e ka yaa máy pile be na a mboñke nzob, a kóroke mijiri yu-e ká hu na.*

²⁵ Báyji le, nzob báy yu-e ri tul-ri tñon say i do sakra buru. Ngere led ká yaa máy na hu tañ mboñke nzob, a pōn máy pile na hñ tñon fal-e.

²⁶ Nzob ndeke dí sidike na ví hu a pōn máy pile na hñ nzob ndeke dí sayke. Nzob ndeke dí sayke na kara feke do ziñ ni munu na ndaw, hñ bari ká tul-ri tñon say na, i yaa máyke na a i hu tañ mboñke nzob báy zad bari riw bele.

²⁷ Ká fal hud bari ku riw bele na, máy na kara ví hu ndaw.

²⁸ A munu ku waa, sieke ká nzobri tñi saa luç hud na, nzob ve ká sakra bari ká tul-ri tñon say ku na, máy na a bá taa be le, bay ji le, bari ká tul-ri tñon say riw bele na, i yaa ni yaa báy zad bari.»

²⁹ Lée, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Baari na i wuru faa, bay ji le, bay ká do bil mbede Ngerewu na, i laa ya ndaw, a i kó hñrusuo Ngerewu ya ndaw pi.»

³⁰ Tusuëke le, sie ká nzobri tñi saa luç hud na, warari báy máyri i ti yaaña ki ya, roo le, i cfoko munu ba led nzaaped Ngerewururi ká nulue.

³¹ A bay ká se tul tñi nzobri saa luç hud na waa, i kii bayke ká Ngerewu baa do bil mbede be ha ri na ya hoy le woo? Fal hud *Abaraham ndaw, Izak ndaw, rco báy *Zakob ndaw na, bole dí dí ndaw rco Ngerewu baa mii:

³² «Mí ba Ngerewu Abaraham, Ngerewu Izak, a mí ba Ngerewu Zakob ndaw.»[†] Munu zu le, Ngerewu na ba Ngerewu nzob káw báy kum-nunri bo, ka ba Ngerewu nzob huideri ya.»

³³ Ruç nzobri ká i laa bay fe fére Zezu na tuku ri ha ri kaw yer riw bele.

*Bol kusol ká kal taa hawri riw bele
(Mrk 12.28-34; Luk 10.25-28)*

³⁴ Zadka *Fariziri laa mii, Zezu mgbana nzaa *Sadusiri na báyji le, i mbu tul kí,

³⁵ le, nzob mbjw ká sakra bari ká ba nzob fére nzobri *bol kusol Zibri na soro ba lakun Zezu bay nzáa nzi-e báy bay, ze a vbi ni mii:

³⁶ «Mbay, ká bil *mbede bol kusol naari na waa, bol kusol taa hñ ze kal taa hawri riw bele le?»

³⁷ Lée, Zezu yijra báy bay hñ ni mii: «Ngerebay Ngerewu bo na, mù híi

* 22:24 22.24 Kijja bol kusol ba sidike 25.5-6. † 22:32 22.32 Tñi kélé 3.6.

ni báy bil law-ari riw bele ndaw, báy para nun suo-ori riw bele ndaw, roo báy kér bay bori riw bele ndaw pi‡.

38 Be key ze ba titire bol kusol ká kal taa hawri riw bele.

39 A bol kusol ndeke ci sidike ká ndadf bamba tasiri a rii bol kusol taa titireke ndaw na ze do key: "Mù hii kú-o munu ká suo-o bo ki§."

40 Bol kusol niri ká sidí key na, mbu fe fére mbede bol kusol *Moyze báy taa *nzob yaanja bayri saa nzaa Ngerevwuru riw bele."

*Bay ká se tul Krisi, vu bulu Mbay David
(Mrk 12.35-37; Luk 20.41-44)*

41 Nam mbijw munu *Fariziri mbu ki. Zadka Zezu kó ri na báyji lε, ka vbi ri bay mii:

42 «Ì ker bay mina ze ká bil law-ri lε? *Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa bay píe ni ví yáa nzobri na wáa, ka ba vu bulu ve lε?» LEE, i yíinra báy bay ha ni mii: «Ka ba vu bulu Mbay *David.»

43 Báyji lε, Zezu yíi a vbi ri bay mii: «A munu ku wáa, daa mina ndaw roo, Mbay David ká baa bay báy faa Tem Ngerevwuru na ci ni ba Ngerembay lε? Mbay David na baa mii:

44 "Ngerevwuru Ngerembay baa ha Ngerembay bi mii:

'Mu ví káw tunduo hodo bi,
kpuru maa báy haña mì haw yum ká
tul nzob tul ngani bori

ha ri do ba fe dää bal-a zuo di*.'

45 «A zadka Mbay David ci Krisike na ba Ngerembay na wáa, daa mina roo a yíi a ba vu bulu Mbay David ndaw le woo?»

46 Lee, nzob mbijw ká'a yíinra báy bay ha ni na tiya. Uru saa namke ku na nzob mbijw ká'a zinj faa bay vbika ni bay na ti mbää.

‡ 22:37 22.37 Kijja bol kusol ba sidike 6.5. § 22:39 22.39 Soro ped dää Leviri 19.18.

* 23:4 23.4 Bol kusol Ngerevwuru kie nzobri faa dää fe ká rii law Ngerevwuru. Roo lε, Fariziri daa zad sanjmakeri bod bod nde tul-e, a daa ha dää vu mbom bo tul fekeri riw bele na, vi ba bawda sofa ká tul Zibri.

† 23:5 23.5 Ká bil vu bol huori ká Zibri siŋ do nzaa pol-ri báy puu nduo-ri na, i daa vay mbede ká Bay Ngerevwuru haneri do ci i daa nduo ci. Sal ká Zibri túnke gari bari píe yul na, i daa i kíeke mii, bari nduo kiyaw kiyaw a bari rii law Ngerevwuru.

23

*Bay ká se tul nzob fére nzobri bol
kusolri báy Fariziri*

(Mrk 12.38-39; Luk 11.43,46; 20.45-46)

1 Falé ká Zezu baa bay ziŋ *Fariziri na, ka baa bay ha ruo nzobri báy led nduoibal-eri mii:

2 «Nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri na, ba ped bari ká bay tína saw bay *bol kusol Ngerevwuru munu ká *Moyze daa ká pola lew na.

3 Munu zu lε, feri riw bele ká i baa bayke ha ri na, i daa vu mbom ka bo ci. Roo lε, fe dää bari na i mbóro ya, bay ji lε, feri ká i fere na, i daa feke ya.

4 Bari na i siŋ soba ká hii bamba tasiri i daa bo tul kpáa nduo nzobri, roo lε, vu nduo-ri ñgeden mini hoy kara, i hii záake ya*.

5 Feri riw bele ká i daa na, i daa bay kíeke suo-ri ká nun nzobri hoy. Be ze, vu bol huo ká i siŋ do nzaa pol-ri báy puu nduo-ri na, taa bari ñgob kal taa nzob hawri, i nduo gari ká i tun nzi-e báy sal ha ni pie yul na, kal taa nzob hawri ndaw†.

6 I hii káw zad káw riŋ díka ká zad fe sum suoriya luyeri, i hii zad káw riŋ díka ká do pola ká bil *hul mbu ki bari ndaw.

7 I hii haña nzobri hii soko korma korma ha ri ká zad ruo ká nun nzobri, a i hii haña nzobri ci ri ba "mbay, mbay" ndaw pi.

8 «Roo lε, baari na i ha nzobri ci ri ba "mbay" ya, bay ji lε, mbay baari mbijw hoy keklek, a baari riw bele na i ba yu ki.

9 I ci nzob mbijw mini ká tusiri key ba "báa" ya, bay ji lε, Baa baari mbijw hoy kaw nulue.

10 I ha nzobri ci ri ba "gan bi" ya ndaw, bay ji lε, gan tul-ri mbijw hoy ba *Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa bay píe ni vi na.

11 Nzob ká ba ñgerenzob ká tul-ri ká sakra baari na, a dää suo-e ba nzob ped baari, bay ji lε,

* 22:44 22.44 Simri

¹² nzob h̄a h̄a ká ura tul-e ba siya lε, Ngerewuru a mḡbaka d̄in siri, a nzob h̄a h̄a ká d̄in tul-e ba siri laa lε, Ngerewuru a úra ba siya.»

Zezu d̄aa bay bo tul nzob nzaa rúo bayri

(*Mrk 12.40; Luk 11.39-52; 20.45-47*)

¹³ «Kókɔ sek̄e fe ba taa baari *nzob fére nzobri bol kusolri báy *Fariziri ká ī ba nzob nzaa rúo bayri! Nzobri ká i hii bay haña Ngerewuru re mbay ká tul-ri na, ī gbakra faake h̄a ri. Baari k̄i sùo-r̄i h̄oy kara, ī hii bay haña Ngerewuru re mbay ká tul-ri ya, a nzobri ká i hii bayke h̄oy kara ī haa ri faake.»

¹⁴ [«Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kókɔ sek̄e fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! I kɔ nun s̄ie m̄ay pileri ya, ī duku mijiri fezinja bari rudusu bele, be nu ku h̄oy kara ī d̄aa nzaa bay kere p̄i-pie ká nun nzobri bay k̄iske sùo-r̄i ba nzob kereri. S̄awke mini ze, bay ká Ngerewuru a kún bo tul-ri na, a yngón bamba tasiri kal taa nzob h̄awri r̄obay.»]

¹⁵ «Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kókɔ sek̄e fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! I haari báy zadri riw bele, báy faa bil mbiiri, báy tusiri buo d̄i d̄i ī nzaa nzobri ká i ba Zīb ya ha ri vi ba nzob kód Ngerewuru. A zadka ī zīn nzob mbiw lε, ī d̄aa h̄a ni vi ba nzob ká ndaya ká maa bay kókɔ sek̄e fe, mba r̄i faa bal ba sid̄i r̄obay ká bil huu ka ru-ruma ya na!»

¹⁶ «Baari rawri ká ī nda faa pol nzobri na: kókɔ sek̄e fe ba taa baari! I baa mii: "Zadka nzob haa hud báy riŋ *hul kani Ngerewuru lε, ba fe ya báy. A zadka'a haa hud báy riŋ lari ká nduy ziriri ziriri ká do bil hul kani Ngerewuru na ro lε, be ndaw r̄o, ī baa mii ndad bay d̄aa báy, bay jī le, nzobke mbi sùo-e a háake hud ba tusue."

¹⁷ Baari ká ī ba kókɔ, ī ba raw! Ba lari ká nduy ziriri ziriri na mase, hul kani Ngerewuru ká d̄aa h̄a lari na vi ba fe ká do bod ba taa Ngerewuru na ze ndad mba mbini na ya le woo?

¹⁸ I baa na r̄obay mii: "Zadka nzob haa hud báy riŋ *tutakra fe poy Ngerewuru lε, ba fe ya r̄obay. A zadka'a haa hud báy riŋ fe haña h̄oy ká bo tul tutakra fe poy na ku ro lε, be ndaw r̄o, ī baa mii ndad bay d̄aa báy, bay jī le, nzobke mbi sùo-e a háake hud ba tusue."

¹⁹ Baari rawri! Fe haña h̄oy mase, tutakra fe poy Ngerewuru ká d̄aa h̄a fe haña h̄oy na vi ba fe ká do bod ba taa Ngerewuru na ze ndad mba mbini na ya le woo?

²⁰ Be ze, nzob ká haa hud báy riŋ tutakra fe poy na, ka haa hud báy riŋ tutakra fe poy báy fe haña h̄oyri riw bele ká zuo d̄i zu.

²¹ Nzob ká haa hud báy riŋ hul kani Ngerewuru na, ka haa hud báy riŋ hul kani Ngerewuru báy riŋ Ngerewuru ká kaw bil-e zu.

²² A nzob ká haa hud báy riŋ nulue laa lε, ka haa hud báy riŋ karingaw kaw Ngerewuru, r̄o báy riŋ Ngerewuru nzob kaw d̄i na.»

²³ «Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kókɔ sek̄e fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! Vay feri ká báre f̄u bûy bûy ká riŋ-e ba mante, mase anete, mase kum̄e na, duɔ lε, ī naa mbiw h̄a Ngerewuru báy zad̄e zad̄e. Roo lε, fe ká do bil bol kusol ká do nun d̄aa, munu ká ba d̄aa fe ká do báy zad̄e ká nun Ngerewuru ndaw, kókɔ nun s̄ie nzobri ndaw, r̄o doko tul Bay Ngerewuru ndaw na, ī yin̄ra d̄aake. Be ze, ba feri ká ndad bay d̄aa nun-r̄i bo d̄i tan̄ yin̄ra bie fe h̄awri.

²⁴ Baari rawri ká ī nda faa pol nzobri! Mbii baari ká fe hoy ká ndii do d̄i na ī du-d̄uo r̄o ī nz̄o, roo lε, ī tuu zambal báy kukre malak ba bil-r̄i tan̄ kókoke!»

²⁵ «Baari nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kókɔ sek̄e fe ba taa baari! Baari nzob nzaa rúo bayri! Fal tuŋguo t̄oy báy tuŋguo ḷgaw ze ī wàa h̄a ni *tan̄ kad̄ kad̄, roo lε, fe ká mbaa bil-e ká ī su ī nz̄o na, ī zīn báy faa riiba báy kókɔ nun fe.

²⁶ Bo Farizi, nzob nun raw! Mu wáa bil tuŋguo t̄oy báy tuŋguo ḷgaw pola h̄a ni

ka tān kad kad ro lε, fal-ε kara a tān kad kad báy.»

²⁷ «Baarì nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri: kókɔ seké fe ba taa baarì! Baarì nzob nzaa rúo bayri! I rii tupalri ká i rōj báy pōr h̄ ni puu kp̄a kp̄a a ndad ká fal-ε kelle key h̄oy, roo lε, bil-ε ká nziya na ba h̄uru hud' nzobri báy fe pújkeri ká kj̄ri bod' bod.

²⁸ Baarì h̄oy kara ī do faa mb̄iw munu ndaw. Ká nun nzobri ká kelle na, i kō r̄i ba nzobri ká i d̄aa fe báy zadé ká nun Ngerevw̄ru, roo lε, ká bil law-r̄i nziya na, nzaa rúo bayri báy fe d̄áa k̄ayari ze mbaa d̄i nzii nzii.»

*Bay ká'a mgbaka tul nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri
(Luk 11.47-51)*

²⁹ «Baarì *nzob fére nzobri bol kusolri báy *Fariziri, baarì nzob nzaa rúo bayri, kókɔ seké fe ba taa baarì. Baarì na ī mbuo tupal *nzob yāja bayri saa nzaa Ngerevw̄ru báy kere, a i d̄aa tupal nzobri ká i d̄aa fe báy zadé ká nun Ngerevw̄ru na vur vur

³⁰ a i baa mii: "Ba fe ká buru do zin bulu buru ká piedke lew na lε, buru ti zúo zin ri bay d̄áa sím nzob yāja bayri saa nzaa Ngerevw̄ru na zuo siri ya."

³¹ Be ze, báy bay báa baarì kj̄ ī kóke sùo-ri mii, ī ba vu bulu nzobri ká i i nzob yāja bayri saa nzaa Ngerevw̄ru.

³² Munu zu lε, ī se nun-ri ba pola ī órɔ bie ped ká bulu baarì tii s̄aw d̄áake na!

³³ Baarì s̄oyri! Mjiri kuɔtolri! I d̄aa mina ī t̄ji d̄ul ká bil kókɔ seké fe ká bil huu ká ru-ruma ya ká'a t̄ji tul-ri na lε woo?

³⁴ I laa key: m̄i p̄ie báy nzob yāja bayri saa nzaa Ngerevw̄ru ndaw, nzob nun nzemri ndaw, r̄o báy nzobri ká i fére ri *bol kusol Ngerevw̄ru ndaw pi. I ika nzob h̄aneri, a i ber nzob h̄aneri ha ri hu ká tul puu say hud. I ndáka nzob h̄aneri báy ndoy d̄oŋ ká bil *hul mb̄u kj̄ baarì, r̄o ī nii ri puo báy puo munu ká bulu baarì d̄aa na,

³⁵ bay haña bay sím nzobri riw bele ká baarì Zibri ī ri gor h̄oy taŋ k̄aya ká i d̄aa zin nzob na, ka mgba tul-ri, tii s̄awke saa

tul sím *Abel ká ba nzob fe d̄áa báy zadé, kp̄uru t̄jike tul-e taa Zakari, vu Baraki ká ī i ni ká sikfa *hul k̄ani Ngerevw̄ru báy zad ká *tutakra fe poy bo d̄i na.

³⁶ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue kj̄: bay sím nzob niri key riw bele na, a mgbaka tul s̄aw nzobri ká timbedé key.»

*Zezu re sùo-ε bay tul nzobri ká Zuruzalem
(Luk 13.34-35)*

³⁷ «Zuruzalem, Zuruzalem! Baarì nzobri ká Zuruzalem ká ī i *nzob yāja bayri saa nzaa Ngerevw̄ru, a i vbuku nzobri ká Ngerevw̄ru pie ri ha r̄i na báy tisawri ī i ri. W̄a, faa bal ba mina ze, m̄i hii bay mb̄u nzob baarì na d̄o s̄aw bal-i, munu ká máa k̄ay mb̄u ke vi-eri d̄o s̄aw bal-ε a guba tul-ri báy t̄ay bar-ε na lε! Roo lε, baarì na ī hii puu bayke ya.

³⁸ I kō, Ngerevw̄ru a pón hul k̄ani baarì na bavbaw ha r̄i.

³⁹ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ: úru saa vuri key na, ī ti kókɔ m̄i mb̄aa kp̄uru maa báy sieke ká ī báa mii: "Ndad báy haña Ngerevw̄ru ka sám fe zúo tul nzob ká vi báy riŋ Ngerembay‡!"»

24

*Zezu baa bay hul k̄ani Ngerevw̄ru ká'a bie
(Mrk 13.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Zezu t̄ji saa *hul k̄ani Ngerevw̄ru. Zadka'a d̄o zól báyji lε, led' nduobel-eri soro ba lakun-ε ī kie ni hulri ká i mbuo ba gama ká d̄o bil mgbaŋ hul k̄ani Ngerevw̄ru na bay haña ni ka ko.

² Báyji lε, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Fe niri riw bele key na w̄a, ī kō-kō kj̄ zu lε? M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue kj̄: tisaw ká i mbúoke hulri key na, ti tóŋ mb̄iw k̄ay tul kj̄ ká zad ni key ya. Nzobri gáy ri riw bele zuo siri.»

*Fe sekéri ká'a t̄ji
(Mrk 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Zezu se a kaw tul kuo ká riŋ-ε ba Oliviye. Zadka'a kaw di na báyji lε, led' nduobel-eri kj̄ ro i soro ba lakun-ε ī d̄o fi mb̄iw ī vbi ni mii: «Mu baa h̄a buru laa,

‡ 23:39 23.39 Simri 118.26.

sie haa ndaw roo, fe niri key na a vika le? Robay, fe ji ndaw roo a kál a kie buru nam ká mù yíi, mase sie óro bie nam ká tusiri key na le?»

⁴ Læs, Zezu yiinra báy bay ha ri mii: «I nze báy suo-ri báy haña nzob mbjw mini kara ka úla rí ya,

⁵ bay ji le, nzobri ví ñgji bamba báy riñ i í baa mii: "Ba bi ze mi ba *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay pie ni ví yáa nzobri na." I úla nzobri ñgji bamba.

⁶ I láa bay soro ruyri ká nzobri ruu kí ká lakun-ri, a í laa soro ruyri ká nzobri ruu kí dí dí ndaw. Roo le, í hæ suo-ri ka tó ya, bay ji le, ndad báy haña fe niri key na ka tji pola ndaw ro! Roo le, ba sie óro bie nam ká tusiri key na ya røbay.

⁷ Nzobri ká saw puo bari mbjw, i úru báy rúu ziñ nzobri ká saw puo kíri bod. Nzobri ká bil puoruo mbjw, i úru báy rúu ziñ nzob puoruo kíri. Kon luye a lie báy zad zad ndaw, tusiri a láñ yik yik báy zadri ndaw pi.

⁸ Fe nuri riw bele ku na, a doko munu ba tiika nduo ká se mýri nzob báy haña ni ka mboñ.

⁹ I mgbaka rí i daa nun-ri tuo sie a í i rí. Saw nzobri riw bele ká tusiri key na i fúy rí bay tul-i.

¹⁰ Sieke ku na, nzobri ñgji bamba i pón mbika law bari; i mbika tul kí a i fúy kí.

¹¹ Nzobri ká i dí suo-ri ba *nzob yáana báyri saa nzaa Ngerewuру na i ñgji bamba, i tui í ula nzobri ñgji bamba.

¹² Káaya nzobri ká i daa ká yáa zad ba pola pola na, a daa hæ fal ini nzobri ñgji bamba a húoke deñ deñ.

¹³ Roo le, nzob ká mgba ñgo-ñgoñ kpuru tji sie óro bie nam na, Ngerewuру a yáana ni.

¹⁴ Bay Kere ni ká se tul Ngerewuру ká re mbay ká tul nzobri na, i ka-káake báy zadri riw bele ká tusiri key báy haña saw nzobri riw bele i laa bayke. Fale ku ndaw roo, óro bie nam na a ví báy.»

*Bawda bie ká'a tji tul nzobri
(Mrk 13.14-23; Luk 21.20-24)*

¹⁵ «Baarì na í kókó nzob ká i dí ba "Fe ñm ká maa báa ya" ká Daniyel, nzob yáana báy saa nzaa Ngerewuру baa bayke piedke lew na. Fe ñmke ku na a doko siya ká *zad ká tañ kadañ ká bil *hul káni Ngerewuру. (Nzob ká kíi mbedse key na le, ka laa sawke ta-tañ!)

¹⁶ Zadka i kó munu na báyji le, bari ká i kaw kuduzañ ká Zude na, ndad báy haña ri díu ba tul kuori.

¹⁷ Nzob ká'a mgbaka taram ká tul hul siya na*, ka ti dí bay vää fáa fe beri ká hula ya ndaw,

¹⁸ a nzob ká'a doko wáa na ti yíi se puo báy mbika maagari be ya ndaw pi.

¹⁹ Namkeri ku na, mýri ká i doko bil, báy mýri ká ledri áw wán bari na, i kókó seké fe ñgji bamba.

²⁰ I kód Ngerewuру báy haña díul baari na, ka do báy few lew ted ya ndaw, mase báy nam mgbaka taram naari Zibri ya ndaw pi!

²¹ Ká bil namke ku na, kókó seké fe ká'a tui tul nzobri na, a kál tul zad pavbad: úru saa nam ká Ngerewuру díake tusiri kpuru tji vuri key na, kíri kókó seké fe ká mini na nzob kó ya røbay, roo bil namri ká'a vi vuku hoy kara, nzob ti kókó kíri seké fe ká mini mbáa mgban.

²² Zadka Ngerewuру mbi nzi-e báy yiinra namkeri ku na ba fal ya le, nzob mbjw mini kara, ti káw báy kumnum ya. Roo le, namkeri ku na ka yiinra ba fal bay tul nzob beri ká'a nan ri zuo bod.

²³ Zadka nzob baa ha rí mii: "I kó-kóm i kó *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay pie ni ví yáa nzobri na, ka do zad ni key," mase, "ka do lew," le, í daa law-ri ka bo dí ya.

²⁴ I kó, nzobri ká i dí suo-ri ba Krisi, báy nzobri ká i dí suo-ri ba *nzob yáana báyri saa nzaa Ngerewuру na, i tui í daa bawda fe sanri báy feri ká mba kókó bay úlake nzobri. Ze faa do dí le, nzobri ká Ngerewuру nan ri zuo bod ba taa be na hoy kara, i úla ri ndaw.

²⁵ I laa key, mì baa bayke ha rí ro.»

Vu Nzob a yíi a vi

* ^{24:17 24.17} Zibri na, zadka i daa hul le, i daa tul-e aa rad rad do dí ba zad mgbaka taram bari.

²⁶ «Munu zu lε, zadka nzobri baa ha rī mii: “I kɔ, *Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni vi na, do bil law kɔr,” lε, i se dī ya. Mase, i baa ha rī mii: “Krisi muu sūo-e do key,” lε, i daa law-rī ka bo tul bay bari na ku ya,

²⁷ bay ji lε, munu ká mbam siɛ yela ha nzobri kɔ haran̄ saa fi tii sίe kpuru tii fi riŋ sίe na, sieke ká bi *Vu Nzob mī ví na, a doko faa mbijw munu ndaw.

²⁸ Nzobri riw bele i kókɔ ni, bay ji lε, zad ká huds fe bo dī na, zadε na ku ze tamiri mbu kī ká dī.»

Sie yīi Vu Nzob (Mrk 13.24-27; Luk 21.25-28)

²⁹ «Ba vaa hoy ká fal kókɔ seke fe ká bil namkeri ku na, sίe a doko guu ndaw, few ti hie mbāa ndaw, mbaymawri gáy saa tumbam ndaw, rōo húrusuori ká tumbam kara i láŋ yik yik ndaw pi.

³⁰ Be nu ku báyji lε, fe ká'a kíe vika bi *Vu Nzob na a tīi ká tumbam. Ká sieke ku na, saw nzobri riw bele ká tusiri key na i réke sùo-ri, lε, i kókɔ mī bi Vu Nzob ká mī ví saa nulue ká bil síi mbam báy bawda húrusuo, báy riŋ dika.

³¹ Báyji lε, bawda tīw a mgbaka báy zad gúrum gúrum, lε, mī píe led nzaaped biri ká nulue ha ri se báy tīw zadri ká niŋ ká tusiri key, bay haŋa ri mbu nzob biri ka mī nan ri zuo bōs ba taa bi na, saa fi mbjɛ mgbu gbu zad ká fi mbini.»

Fe fére ká se tul puu nzum (Mrk 13.28-31; Luk 21.29-33)

³² «Ì laa mára bay ká se tul puu nzum na, a i fére fe ká dī! Zadka i kɔ rōo nzaa tóykeri luo vay a do rék rek lε, i kɔ ta-taŋ mii, nzaa buru mbam do dī ya ro zu.

³³ Do faa mbijw munu ndaw, zadka i kɔ fe niri key na riw bele tīi lε, i kɔ ndaw mii, bi *Vu Nzob na mī dō dī ya deb bay ví; mī do faa hul ro.

³⁴ Mī baa ha rī ta-taŋ ba tusue kī: nzobri ká timbeče key na, i ti huka riw bele ya hoy ze fe niri riw bele key na a tīi.

³⁵ Tumbam báy tusiri na a kál hón bele. A roo lε, bay biri na ti kál ya mgbaŋ.»

Ngerewuru huo-e hoy kɔ sieke (Mrk 13.32-37; Luk 17.26-30,34-36)

³⁶ «Bay ká se tul namke mase saw sieke ká bi *Vu Nzob mī yīi bay ví na, nzob mbijw mini kara kɔ ya. Led nzaaped Ngerewururi ká nulue ya ndaw, bi Vu Nzob kara ya ndaw; ba Baa huo-e hoy ze kɔ.

³⁷ Fe ká kal báy sewke taa *Noe na, sieke ká bi Vu Nzob mī vika na, a doko faa mbijw munu ndaw.

³⁸ I kɔ, báy bil sewke taa Noe ká pola lew ká mbii yāa zad ya rōbay na, nzobri su fe í nzō fe, máyri báy wārari i yāa kī, mase i hā vu bariri kara yāa kī kpuru maa báy nam ká Noe nduoke bil hul tumbii na.

³⁹ Nzobri māy bay ká tul sùo-ri kpuru maa báy mbii ká ví yāa zad mgbāri, a fāa ri riw bele. Nam ká bi Vu Nzob mī yīi mí vi na kara, a doko faa mbijw munu ndaw.

⁴⁰ Be mini ze, wārari sidī ká i doko wāa na, i mbika nzob mbini, a i pōn nzob mbjɛ mgbāmi.

⁴¹ A máyri sidī ká i do naŋ fe na, i mbika nzob mbini, a i pōn nzob mbjɛ mgbāmi.

⁴² Munu zu lε, i káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji lε, nam ká Ngerembay baari a víke na i kɔ ya.

⁴³ I kɔ báy kere ndaw rō! Zadka nzob puo kɔ saw sίe ká nzob riiba a víke bil hul be ba suŋ na lε, a káw báy nzaa bal-ɛ kekeke bo, ka ti pōn faa hā nzob riiba haw faa hul be a fāa fe beri ya.

⁴⁴ Sawke mini ze, baari hoy kara i káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji lε, saw sίe ká i ker ya na ndaw rō, bi Vu Nzob na mī víke báy.»

Led ká do tul ped be, báy be ká do tul ped be ya (Luk 12.41-48)

⁴⁵ «Munu ku wāa, led káw hā ze do báy nun nzem, a do tul ped be báy zadε lε? Be key na, bāa káw be pōn ped zuo nduo-e a hā ni kɔ-kóm ba tul led káw hāwri, bay haŋa ni ka leke ri fe sum bari báy zadε zadε báy nam nam.

⁴⁶ Suoriya a bá taa ledke ká bāa káw be yīi a ví ziŋ ni ká zad dāa ped ká mini key.

⁴⁷ Mī baa ha rī ta-taŋ ba tusue kī: be na, bāa káw be a pón ped kórō fe beri riw bele zuo nduo-ε.

⁴⁸ Roo le, zadka'a ba led káw ká ndaya le, a kér bay ká bil law-ε mii: "Bāa káw bi mgba roy ká bay vika."

⁴⁹ Ro, a tii sāw bōd bāw ped beri na a su a nzō ziŋ koy himri ndaw.

⁵⁰ Báyji le, báy nam ká'a ker ya na, bāa káw be na a ví tū tul-e mbuda báy sāw sie ká'a kō ya.

⁵¹ Lεε, ka'a mgbaka ni a dara ni kō seke fe ḥgjii bamba, a daa ni kaw zad kókō seke fe ziŋ nzob h̄awri ká i ba nzob nzaa rúo bayri. Ba zad ká nzobri réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a í su sere-ri ḥgér ḥgér ká dī.»

25

Law bay ká se tul máy tikdiri ká tul-ri duɔ

¹ Zezu baa mii: «Síeke ká Ngerewuру a réke mbay ká tul nzobri ká tusiri key na, a doko munu ba máy tikdiri ká tul-ri duɔ, ká i fāa huu ndele bari a í t̄ike bay vāa suo nun nzob máy fie.

² Nzob ndeberi ká sakra bari ku na i ba kókori, a nzob ndebekeri laa le, i ba nzob nun nzemri.

³ Bari ká i ba kókori na, i fāa huu ndele bari munu høy taŋ mgbaka num kī do nduo-ri.

⁴ A bari nzob nun nzemri na laa le, i fāa huu ndele bari do nduo-ri báy num kī kék.

⁵ Munu ká nzob máy fie na vi vaa ya na báyji le, bari riw bele ká tul-ri duɔ na, i duku nam gbaru gbaru, a í zuo nam rád bele.

⁶ «Maa báy nzaa zad buo báyji le, i baa bay beleŋ mii: "Nzob máy fie na se vuku ro, í tii í suo nun-ε!"

⁷ Báyji le, bari máy tikdiri riw bele na i tuma saa tul nam a í tii sāw léke huu ndele bari.

⁸ Lεε, bari kókori na i gōŋ máy nun nzemri na mii: "I h̄a buru num baarī na ndii h̄a buru daa zuo bil huo huu ndele buru ká do rumá key woo!"

⁹ Báyji le, máy nun nzemri na yijra báy bay ha ri mii: "Uwaa, num buru na ḥgjii maa haŋa náa doŋri kī ya. I se luo nzob dák̄keri na í vāa hie."

¹⁰ Zadka kókō máy tikdiri na i zol bay vāa hie num na báyji le, nzob máy fie na ví tii ká fal-ri. Lεε, bari máy nun nzemri ká i giyan ni kekeke na, í nduo ziŋ ni mbiw høy í se hul suoriya yāaŋa kī na, le, í dar faa gbak bo tul-ri.

¹¹ «Fale ku ndii ndaw rōo, bari kókori ká ndebe na i vi í dī nzob máy fie na mii: "Mbay, Mbay, mgbúda faa h̄a buru!"

¹² Lεε, ka'a yijra báy bay ha ri mii: "Mī baa ha rī ta-taŋ ba tusue kī: mī kō rī ya."

¹³ «Munu zu le, í káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji le, namke báy sāw sieke na í kō ya.»

Law bay ká se tul led káwri ká tul-ri say (Luk 19.11-27)

¹⁴ Zezu baa na rōbay mii: «Síe yīi bi *Vu Nzob na, a doko munu ba nzob mbiw ká do séke ba varu, le, ka dī led káw beri a pón feziŋa beri zuo nduo-ri.

¹⁵ Led káw be ká mbiw na, ka fāa lari ká nduy ziriri ziriri ḥgjii-ḥgjii zuo bawda bōl ba ndebe h̄a ni. Nzob ndeke dī sidike le, ka fāa zuo bōl ba sidī h̄a ni, a nzob ndeke dī sayke laa le, ka fāa zuo bōl ba mbiw h̄a ni*. Nzob h̄a h̄a le, ka h̄a ni lari maa báy tul hurusuo-ε. Fale ku ndaw rōo, a uru a zol faa varu be na.

¹⁶ Úru saa namke ku høy le, led káw be høy ká yāa bōl lari ba sidī na kara daa faa mbiw munu na ndaw, a ziŋ mbiike ba bōl sidī a daa zuo tul-e ndaw.

¹⁷ Nzob h̄a h̄a ká yāa bōl lari ba sidī na kara daa faa mbiw munu na ndaw, a ziŋ mbiike ba bōl sidī a daa zuo tul-e ndaw.

¹⁸ Roo le, nzob taa høy ká yāa bōl lari ba mbiw na, se a vāa tie luɔ a mbedē lari bāa gaŋ be na diš diš do dī.

¹⁹ «Zadka bole dī maa fe na báyji le, bāa gaŋ bari na yīi a vi a tii sāw kīŋa fal fe beri na ziŋ ri.

* 25:15 25.15 Bil bōl mbiw na, lari ká dī maa lari ped mbiimbam duɔ falé ndebe.

²⁰ Nzob hay ká yáa lari bol ndebe na soro ba lakun báa gañ be báy bol lari kí ba ndebe zuo tul-e a baa há ni mii: "Mbáy, mu kó, mù há mí bol lari ba ndebe, le, mí zinj kí ba ndebe zuo tul-e."

²¹ Leé, báa gañ be na baa há ni mii: "Ndadf bamba, mù ba led káw kere, mù do tul fe ká mí dää zuo nduo-ó na báy zadé. Munu ká fe ká ndjj ká mí dää zuo nduo-ó ká mù dää há ni tii suku na, timbedé key mí pón feri ngi-ngjii ro zuo nduo-ó. Mu ví káw bil suoriya zinj mí."

²² Báyji le, be ká'a yáa bol lari ba sidí na soro a vi lakun báa gañ be na ndaw a baa há ni mii: "Mbáy, mu kó, mù há mí bol lari ba sidí, le, mí zinj mbiike bol sidí zuo tul-e."

²³ Leé, báa gañ be na baa há ni mii: "Ndadf bamba, mù ba led káw kere, mù do tul fe ká mí dää zuo nduo-ó na báy zadé. Fe ká ndjj ká mí dää zuo nduo-ó ká mù dää há ni tii suku na, timbedé key na mí pón feri ngi-ngjii ro zuo nduo-ó. Mu ví káw bil suoriya zinj mí."

²⁴ Báyji le, be ká'a yáa bol lari ba mbijw na soro a vi lakun báa gañ be a baa há ni mii: "Mbáy, mí kó ndaw, bo na mù ba nzob ká mù yíñ bamba tasiri. Bo na mù hii bay zinj fe ká bil ped kú-ori: fe ká mù ru ya na, mù vbie; a fe ká mù mii páré ya kara, mù mbu zuo tul ki.

²⁵ Mí dää híe ngjii bamba, ze mí vää tie luó mí mbédé lari bo na do dí. Mu kó, be ze do key. Mu yáa fe bo na."

²⁶ Báyji le, gañ tul-e na baa há ni mii: "Bo led káw ká mù ndaya, a mú ba lay! Munu ká mù kó mí ba nzob ká mí ru fe ya, a le, mí vbie feke, a mí mii páré fe ya, a le, mí mbu feke zuo tul kí, wáa,

²⁷ dää mina mù há lari bi na há nzob kí kpaa a dákke ped, ze síe yíñ bi le, mí zinj mbiike zúo tul-e ya le?"

²⁸ Báyji le, báa gañ be na baa há nzob ped beri na mii: "I naa bol lari na ká nduo-é í há nzob taa hág ká döké báy bol duó na ka nde tul-e taa be,

²⁹ bay ji le, nzob hág hág ká do báy fe na, i hañja ni kí nde tul-e, le, ka kaw bil ndadi. Roo le, nzob ká ti báy fe ya na, hág ká ndjj hág ká'a döké na kara, i náa

död bay pón ni."

³⁰ A be led káw ká ba nzob ká góra, í mbi ni í vbu ni bo zad ká sii nduñ ká kélé. Ba zad ká nzobri réke rew báy mbii nundi mgbobo mgbobo, a í sú sere-ri ngér ngér ká dí."

Vu Nzob a vi kún sal bay

³¹ «Zadka bi *Vu Nzob mí yíñ báy riñ dika mbay báy led nzaapedri riñ bele ká nulue na báyji le, mí káw tul karingaw riñ dika bi.

³² Sáw nzobri riñ bele i mbú kí ká pol-i, le, mí kélé ri ha ri do bod bod, munu ká nzob kóro fe hol kéléke sakra baduri báy vuyri do bod bod.

³³ Mí dää baduri do tunduo hodó bi, a vuyri laa le, do tunduo gel bi.

³⁴ Báyji le, bi ká mí ba mbay na mí báa há nzobri ká i do tunduo hodó bi na mii: "Baarí ká Báa sám fe zuo tul-ri na, í ví yáa fe kere puoruó ká'a leke bay tul-ri báy titire dää tusiri ká pied lew hóy na ba taa báaři,

³⁵ bay ji le, zadka kón se mí na, í há mí fe sum mí sú, kón mbii hóy se mí kara, í há mí mbii mí nzó ndaw. Mí ba varu nzob na, í mgba mí ba sùo-ri,

³⁶ mí se tigbáa-i hóy kara, í há mí gari mí nduo ndaw, sùo-i ká se mí na, í kó-kóm ba tul-i ndaw, róo, hul sal ká mí naa dí kara, í vää kó mí ndaw pi."

³⁷ Báyji le, bari nzob fe dää báy zadéri na, i yíñra báy bay mii: "Mbáy, síe hág ndaw róo buru kó mù ká kón se mú, róo buru hág mù fe sum mù sú; mase síe hág ndaw róo kón mbii se mú, róo buru hág mù mbii mù nzó le?

³⁸ Mase síe hág ndaw róo, buru kó mù ba varu nzob, róo buru mgba mù ba sùo buru; mase síe hág ndaw róo, mù se tigbáa-a hóy, róo buru hág mù gari mù nduo le?

³⁹ Síe hág ndaw róo, buru kó mù báy sem, mase mù naa hul sal ndaw róo, buru vää kó mù le?"

⁴⁰ Báyji le, bi ká mí ba mbay na mí yíñra báy bay ha ri mii: "Mí baa ha rí ta-tañ ba tusue kí: síe hág hág ká í daa fe niri key na zinj nzob mbijw ká ba led ká

ndii hoy ká sakra yu-iri le, ba bi ze ī dāa feke key na zinj mī ndaw ku.”

⁴¹ «Fale le, bi ká mī ba mbay na mī báa hā nzobri ká i kaw tunduo gel bi na mii: “I zól ká nzaa-i dī dī ba lew, baari ká fadī Ngerewuру mgbaka rī! I zól i se bil huu ká ru-ruma ya baŋguo ká i leke do bay tul ḡeretemdaya báy led nzaaped beri,

⁴² bay ji le, zadka kōn se mī na, ī hā mī fe sum mī su ya; kōn mbii se mī kara, ī hā mī mbii mī nzō ya ndaw.

⁴³ Mī ba varu nzob, le, ī mgbaka mī ba suo-ri ya; mī se tigbaa-i hoy kara, ī hā mī gari mī nduo ya ndaw; suo-i se mī, mase mī naa hul sal kara, ī vāa kō mī ya ndaw pi.”

⁴⁴ Lēe, i yijra báy bay mii: “Mbaya, sée haa ndaw rōo, buru kō kōn ká se mù, mase kōn mbii ká se mù, mase mù ba varu nzob, mase tigbaa-a ká do hoy, mase suo-o ká se mù, mase hul sal ká mù naa dī na rōo, buru vāa sō mù ya le?”

⁴⁵ Báyji le, bi ká mī ba mbay na, mī yijra báy bay ha ri mii: “Mī baa ha rī ta-taj ba tusue kj: zadka ī dāa fe niri key na zinj nzob mbiw ká ba led ká ndii hoy ká sakra yu-iri ya le, ba bi ze ī dāa feke key na zinj mī ya ndaw ku.”

⁴⁶ Bari nzobkeri key na, Ngerewuру a haña ri kō seké fe ká do baŋguo kpadsara na. Roo le, nzob fe dāa báy zadseri na, i kaw báy kumnun baŋguo.”

26

Zudas báy mbay Zibri leke bay bay mgbaka Zezu

(Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2; Zaq 11.45-53)

¹ Zadka Zezu fere nzobri báy beri key na o riw bele báyji le, ka baa hā led nduobal-eri mii:

² «I kō ndaw, tōn nam sidī hoy ro bay dāa *nam suoriya tūi saa bil koy na, le, bi *Vu Nzob na i pōy mī bo nduo nzobri ha ri ber mī do tul puu say huf.»

³ Báyji le, *ngerezob fe poyri báy ngere Zibri mbū kī ká bil boro mbay ngerezob fe poy luye ká ba Kayif,

⁴ ro, i nzaa faa ba law bay mgbaka Zezu bay ika ni.

⁵ Roo le, i baa mii: «Ndad bay mgbaka ni ká sée nam fe sum suoriya ya, ká ruo nzobri úru i dāa so tul naari.»

Máy mbiw dāa num zuo tul Zezu
(Mrk 14.3-9; Zaq 12.1-8)

⁶ Zezu na do Betani luo nzob ká i dī ni ba Simon nzob kpiri.

⁷ Báyji le, máy mbiw munu soru a vi lakun-e. Ka mgbaka guma ká i dāa báy tisaw ká riŋ-e ba alabastre ká num mbaa dī. Numke ku na bārē fū būy būy ká larike kara ḡoŋ bamba. Zadka Zezu kaw nzaa fe sum na, máy na vāa kuna num na tōlōlō zuo tul-e.

⁸ Zadka led nduobal-eri kō feke na munu báyji le, law-ri se ri ha ri baa mii: «Bay ii ndaw rōo, ka bie num na mini key zuo bisuy gor hoy le?»

⁹ Ba fe ká nzob hie ba pola zu le, a zinj larike ḡoŋ bamba a pōy larike hā nzob kukuri!»

¹⁰ Zadka Zezu kō kér bay bari na munu báyji le, ka baa ha ri mii: «Mina ze ī yoklo máy key na mini le? Fe ká'a dāa zinj mī key na, ba fe kere ká ndad bamba tasiri.

¹¹ I kō, nzob kukuri na i doko zinj rī baŋguo kpadsara, roo le, bi na, mī ti doko zinj rī baŋguo ya.

¹² Máy na kuna num ká bārē fū būy būy na zuo tul-i, rōo bay haña ri vōroke mī báy.

¹³ Mī baa ha rī ta-taj ba tusue kj: zadri riw bele ká tusiri key ká i ka-káa Bay Kere key ká dī na, i loko soru fe ká máy key dāa na, bay haña nzobri kérke bay se tul-e.»

Zudas hii pōy Zezu bo nduo ḡerenzob fe poyri

(Mrk 14.10-11; Luk 22.3-6)

¹⁴ Báyji le, nzob mbiw ká sakra led nduobal Zezuri ká duɔ falə sidī, ká riŋ-e ba Zudas Iskariyod na, se luo *ngerezob fe poyri

¹⁵ a baa ha ri mii: «Zadka mī pōy Zezu bo nduo-rī le, fe ji ze ī haña mī le?» Lēe, i fāa lari rōm ba sīn say ī hā ni.

¹⁶ Úru saa séeke ku na báyji le, Zudas tii saw nzáa faa bay kókɔ saw sée ká'a máa bay pōy Zezu bo nduo-ri.

Zezu su fe s̄um suoriya t̄ii saa bil koy ziŋ led nduobel-eri

(*Mrk 14.12-21; Luk 22.7-14,21-23; Zaa 13.21-30*)

¹⁷ Titire nam ká i dáake suoriya maapa ká taŋ fe hew fe na báyji le, led' nduobel Zezuri soro ba lakun-ε í vbi ni bay mii: «Zad' h̄a ze mù hii bay haŋa b̄uru se dí b̄uru vāa leke fe s̄um suoriya t̄ii saa bil koy na ká dí le?»

¹⁸ L̄ee, ka ȳiŋra báy bay ha ri mii: «Ì se n̄gerepuo ká Zuruzalem ká luo nzob mb̄iw munu í baa h̄a ni mii: "Mb̄ay baa mii: 'Bi na, s̄aw s̄ie b̄i t̄on dí ya deb̄ hoy ro, le, ká bil hul bo key ze m̄i dáa fe s̄um suoriya nam t̄ii saa bil koy na báy led' nduobel-iri ká dí.' »»

¹⁹ Báyji le, led' nduobel Zezuri daa munu ká'a mbi nzi-ε ha ri, ro í leke fe s̄um suoriya t̄ii saa bil koy na.

²⁰ Zadka s̄ie riŋ bele na, Zezu kaw nzaa fe s̄um báy led' nduobel-eri ká duɔ fale siði na.

²¹ Zadka i do suŋa fe báyji le, ka mbi bay a baa mii: «M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i: nzob mb̄iw ká sakra baari na, a mbika tul-i.»

²² L̄ee, bayke ku na d̄aa h̄a led' nduobel-eri dáake s̄ie n̄gii b̄amba tasiri, í tii s̄aw vbika ni bay mb̄iw mb̄iw báy zad' bari riw bele mii: «Mb̄ay, ba b̄i ya na maa?»

²³ Báyji le, Zezu ȳiŋra báy bay mii: «Nzob ká mb̄u nduo fe s̄um ziŋ m̄i na, ba be ze a mbika tul-i.»

²⁴ Bi *Vu Nzob na, m̄i huka munu ká i baa bayke d̄o bil mbede N̄gerewūru se tul-i. Roo le, kókɔ seke fe taa minake ze a doko bay tul nzob ká mbi tul bi Vu Nzob na le! Nzobke ku na, mbón ni ya ndad mba mbón ni.»

²⁵ Báyji le, Zudas be ká'a pón ni bo nduo nzobri na vbi ni mii: «Mb̄ay, ba b̄i ya na maa!» L̄ee, Zezu ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «Ba bo ya mina le?»

Zezu báy led' nduobel-eri kaw nzaa fe s̄um law mb̄iw

(*Mrk 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kɔ 11.23-25*)

* **26.31 26.31** Zakari 13.7.

²⁶ Zadka i do suŋa fe na báyji le, Zezu mbi maapa a daa taambol h̄a N̄gerewūru ndaw r̄o, a haw a h̄a led' nduobel-eri a baa ha ri mii: «Ì ȳa í s̄u; be ni key na ba naysuo-i zu.»

²⁷ Falé ku le, ka ȳiŋra báy bay ha ri a baa mii: «Ì ȳa í nzob báy zad' baari riw bele.»

²⁸ Be ni key na ba s̄im s̄uo-i zu. Ba s̄im bi ká'a úo zuo siri bay s̄inke *sáka kuni ká N̄gerewūru saa ziŋ nzobri n̄gii b̄amba bay haŋa n̄i ndáke buma feȳa nzobri.

²⁹ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ: tii s̄awke saa vuri key na, m̄i ti nzok̄o mbii lere puu key na ziŋ r̄i mb̄aa kp̄uru maa báy nam ká m̄i nzok̄oke taa fie ziŋ r̄i báy nam ká Bāa a réke mbay ká tul nzobri na.»

³⁰ Falé ká i dí sim nam suoriya í písike N̄gerewūru na báyji le, i zol í vāa kaw tul kuo ká riŋ-ε ba Oliviye.

Zezu baa bay ká tul máy bay Piyer

(*Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34; Zaa 13.36-38*)

³¹ Báyji le, Zezu baa h̄a led' nduobel-eri mii: «Bil suŋ key na, feri ká'a t̄ii tul-i na, a haŋa r̄i d̄uu riw bele í pōŋ m̄i, bay j̄i le, N̄gerewūru baa do bil mbede be mii: "M̄i ika nzob kókɔ baſu, le, kuſu baſuri na, i zékre k̄i kperke kperke báy zad' riw bele*."»

³² Roo le, zadka m̄i t̄ii saa luɔ huſ na, m̄i vāa giyan r̄i ká kuſu zad ká Galele.»

³³ L̄ee, Piyer mbi bay a baa h̄a ni mii: «Ze nzob h̄awri riw bele pōŋ mù hoy kara, bi na, m̄i ti pōŋ mù ya mgban.»

³⁴ Báyji le, Zezu ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «M̄i baa h̄a mù ta-taŋ ba tusue k̄i: ká bil sun ká d̄o key na, pola r̄o bay haŋa tuo ka-káa le, mù máy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kó m̄i ya.»

³⁵ L̄ee, Piyer ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «Ze bay haŋa m̄i hu na ziŋ mù hoy kara, m̄i ti máy bay ká tul-a ya.» L̄ee, led' nduobel-ε h̄awri riw bele na i baa faa mb̄iw munu ndaw.

Zezu daa nzaa bay kere ká Gesemane

(*Mrk 14.32-42; Luk 22.39-46*)

³⁶ Falə ku báyji lε, Zezu fəa led nduoabal-eri a t̄jike zadf mbjw munu ká i d̄i ba Gesemane. Ká zadf ku na, ka baa ha ri mii: «Ì káw zadf ni key, ká m̄i náa sùo-i ndji bay vāa dáa nzaa bay kere.»

³⁷ Báyji lε, ka naa Piyer báy vu Zebederi ká tul-ri sidf na ha ri se zinj ni. A lε, ka tii s̄aw kókɔ s̄ie, a law-ε se ni r̄ii fe ká se bay mī-miira mini,

³⁸ ro a baa ha ri mii: «M̄i k̄o s̄ek̄e fe ká bil law-i maa hud. Ì káw zadf ni key zinj m̄i báy nzaa bal-iri kekeke.»

³⁹ Falə ká'a ala ri a se d̄i ndji munu ba pola na báyji lε, ka guba siri mbuka a kod Ngerewuru mii: «Bää, zadka faa do d̄i lε, fe s̄ek̄e ká'a d̄áa m̄i key na, mu h̄a ni ka do d̄i d̄i zinj m̄i, roo lε, mu daa fe munu ká law-a ze hii bo, munu ká law-i ze hii ya.»

⁴⁰ Falə ku lε, ka ȳji a se luo led nduoabal-eri ká say na, lε, ka zinj ri ká tul nam. Ro, a tuma ri a baa h̄a Piyer mii: «Ì maa káw siya zinj m̄i s̄aw s̄ie mbjw ya h̄oy lε woo?»

⁴¹ Ì káw báy nzaa bal-iri kekeke í d̄aa nzaa bay kere, ká bay lie bo bil nzaa úla. Ká bil law nzob na, law hiiya d̄áa kere ze mbaa d̄i gbay gbay, roo lε, h̄urusuo-ε maa ya.»

⁴² Ka naa sùo-ε na r̄obay faa bal ba sidike, a vāa kod Ngerewuru mii: «Bää, zadka fe s̄ek̄e ká'a d̄áa m̄i key na, faa náake ká bay haŋa m̄i k̄o na tiya lε, mu daa fe ká law-a ze hii.»

⁴³ Báyji lε, ka ȳji a ví zinj led nduoabal-eri na r̄obay ká tul nam, bay ji lε, nam hii nun-ri dik dik báy.

⁴⁴ Ka naa sùo-ε ba k̄i na r̄obay, a vāa kod Ngerewuru ndeke d̄i faa bal ba sayke, a d̄aa nzaa bay kere faa mbjw munu ká'a d̄aa ká polari na.

⁴⁵ Falə ku lε, ka ȳji a ví zinj led nduoabal-eri a baa ha ri mii: «Ì na-nam r̄obay í mgba t̄aram sùo-ri k̄ele? S̄aw s̄ie ká i pónke bi *Vu Nzob bo nduo nzob feyaari na vi ro.»

⁴⁶ I úru siya náa séri! I k̄o-kóm i k̄o nzob ká'a mbika tul-i na do key.»

*Ngerε Zibri mgba Zezu
(Mrk 14.43-50; Luk 22.47-53; Zaa 18.3-12)*

⁴⁷ Zadka Zezu do báa bay k̄ob báy na báyji lε, Zudas ká ba nzob mbjw ká sakra led nduoabal-eri ká duo fale sidf t̄ji báy ruo nzobri bud bud. I vi báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri do nduo-ri. Nzobkeri ku na, ba *ngerezob fe poyri báy ngere Zibri ze pie ri.

⁴⁸ Zudas, nzob mbika tul Zezu na, ka leke bay zinj ruo nzobri a baa mii, fe ká beri d̄áa bay haŋa ri kóke ni na ze do key: «Nzob ká m̄i mgba ni girik mí awan nzi-ε lε, ba be ká i hii na zu. I mgba ni.»

⁴⁹ Ví Zudas ká munu na báyji lε, ka soro kod h̄oy ba laken-ε a baa h̄a ni mii: «Soko woo Mbay,» lε, ka mgba ni girik a awan nzi-ε.

⁵⁰ Báyji lε, Zezu ȳijra báy bay mii: «Nzob buo-i, fe ká mù vi bay d̄áake na, mu daa.» Ro, nzob h̄awri daa so tul Zezu kuruk i mgba ni.

⁵¹ Lεε, nzob mbjw ká sakra bari ká i do zinj Zezu na, naa maamii be hiyaw saa ngole, a téke suku led káw ngerezob fe poy luye na mbekef bo bisuy.

⁵² Báyji lε, Zezu baa h̄a ni mii: «Mu ȳijra maamii bo na ka nduo ngole, bay ji lε, nzobri riw bele ká i ru-ruy báy maamii na, i huka hud maamii ndaw.»

⁵³ Mù ker mii, zadka m̄i kod Bää bay haŋa ni ka pie báy led nzaapedri ká nulue ha ri ví s̄o m̄i lε, ká zadf ku h̄oy na, ka ti pie báy kudu bari ngij h̄ej h̄ej zadf du fal-ε sidf h̄a m̄i ya k̄i le woo†?

⁵⁴ A zadka'a daa munu ku na waa, a d̄áa mina h̄a bay ká se tul fe ká'a t̄ji ká do bil mbede be na, a doko munu báy zadf lε?»

⁵⁵ Falə ku lε, Zezu baa h̄a ruo nzobri na mii: «Ì t̄ji báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri bay mgbaka m̄i r̄ii fe ká m̄i ba d̄ombirim nzob lε woo! Namri riw bele na, m̄i kaw bil *hul k̄ani Ngerewuru bay fére r̄i fe, lε, i mgba m̄i ya.»

⁵⁶ Roo lε, fe niri riw bele key na t̄ji mini h̄a bay ká *nzob ȳaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru d̄aa do bil mbede pola na, do

† 26:53 26.53 Ká R̄om na, kudu nzob ȳumri mbjw lε, tul nzobri ká d̄i ba isod s̄od duo zadf yie.

munu báy zadε.» Be nu ku báyji lε, led nduoabal-εri riw bele pɔŋ ni, a í zuɔ d̄ul had bele.

*Zezu do pol nzob kúŋ sal bay luyeri
(Mrk 14.53-65; Luk 22.54-55,63-71; Zqa 18.13-14,19-24)*

⁵⁷ Nzobri ká i mgba Zezu na, i séke ni luo Kayif ká ba *ŋgerenzob fe poy luye. Ká zadε ku na, *nzob fére nzobri bol kusolri, báy ŋgere Zibri mbu kí ká d̄i.

⁵⁸ Lεε, Piyer na dii fal Zezu d̄i báy salke a se d̄aka d̄aka kp̄ru a t̄i nzaa mgbanj ŋgerenzob fe poy luye na. Ka r̄i a kaw bil mgbanj ziŋ nzob kóro zadri bay kókɔ, waa, fekeri ku na a kál mina lε?

⁵⁹ Báyji lε, ŋgerenzob fe poyri báy kudu nzob kúŋ sal bay luye ká luo Zibri na, i nzaa faa bay kúd bay zuɔ nzaa Zezu, bo bay d̄áake bay huđ bo tul-e, a í i ni.

⁶⁰ Báyji lε, nzob kúd bayri vi ŋgii bamba í kud bay zuɔ nzi-ε, roo lε, i ziŋ bay mbjw mini ká mgba tul-e ya. Laa lε, w̄arari sid̄i t̄i

⁶¹ í baa mii: «Ledban key na baa mii: beri maa b̄i *hul k̄ani Ngerewuру key na wukluk wukluk, a nam say lε, beri mbúo do zadε.»

⁶² Báyji lε, ŋgerenzob fe poy luye na, uru siya a baa h̄a Zezu mii: «Bay niri ká nzob niri mbi bo tul-a key na w̄a, mù ti ȳinra báy bay mbjw ya hoy lε?»

⁶³ Roo lε, Zezu mgba nzi-ε d̄o d̄i. Báyji lε, ŋgerenzob fe poy luye na mbi bay a baa h̄a ni mii: «Báy riŋ Ngerewuру Nzob Káw Báy Kumnum na, mu haa huđ mü ȳinrake báy vbiw ká m̄i vbi mü key na h̄a buru laa. W̄a, mù ba *Krisi, Vu Ngerewuру, nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni ví ȳa nzobri na lε?»

⁶⁴ Zezu ȳinra báy bay h̄a ni mii: «Be kí ze mù baa ku. Roo lε, m̄i baa ha r̄i tataŋ: úru saa vuri key na, bi *Vu Nzob na í kókɔ m̄i kaw tunduo hodó Ngerewuру Nzob H̄urusuo. R̄obay, í kókɔ m̄i ká m̄i ví saa nulue ká bil sii mbam.»

⁶⁵ Báyji lε, ŋgerenzob fe poy luye na go gari be kí suo-ε t̄ir a baa h̄a *nzob kúŋ sal bay luyeri na mii: «Í kó í kó mbää, ka t̄iiri Ngerewuру! Náa vbikari nzob nasi bay

kiri bay d̄áake mina báy lε? Ngerewuру ká'a t̄iiri ni na, í laa suo-ri kí riw bele ro!

⁶⁶ W̄a, í ker mina lε?» Lεε, i ȳinra báy bay mii: «Bay mgba tul-e, a d̄aa fe ká maa huđ.»

⁶⁷ Falε ku báyji lε, i s̄a-s̄ami zuɔ nun-ε, a í b̄od ni; nzob h̄aneri nda hala nun-ε i vbike nzi-ε mii:

⁶⁸ «Bo ká mù d̄i suo-ɔ ba Krisi na, nzob ve ze nda mù key lε? Baa h̄a buru laa!»

*Piyer may bay ká tul Zezu
(Mrk 14.66-72; Luk 22.56-62; Zqa 18.15-18,25-27)*

⁶⁹ Piyer kaw mgbanj ká kεlε, lε, led máy mbiw munu ká ba led káw soro ba lakun-ε a baa h̄a ni mii: «Bo kara mù se ziŋ Zezu, ledban ká kudu zad ká Galele na ndaw.»

⁷⁰ Lεε, Piyer may bayke ká nun nzobri riw bele a baa mii: «Bay bo ká mù baa key na, m̄i t̄a láa kp̄uy.»

⁷¹ Falε ku l̄e, ka se nun-ε ba nzaa kókɔ munu, lε, led máy kí ká ba led káw kó ni a baa h̄a nzobri ká i do zadε na mii: «Ledban key na, ka se-sed ziŋ Zezu ká Nazared na mbiw hoy!»

⁷² Lεε, Piyer ȳi a may bay ba kí na r̄obay, a haa huđ mii: «Ledban key na, m̄i kó ni ba mbiw ya mgbanj!»

⁷³ Falε ku ndii hoy lε, nzobri ká i do zadε ku na, i soro ba lakun-ε i baa h̄a ni mii: «Ba tusue, mù ba nzob mbjw ká sakra bari ku, bay jí lε, kusol bay bo na r̄i taa bari ndaw.»

⁷⁴ Báyji lε, Piyer tii saw hää huđ zuɔ tul-e mii: «Mi hu mak mak! Ledban key na, ká nun Ngerewuру lε, m̄i kó ni ya!» Lεε ká zadε ku hoy, tuo ka-káa kóñrōŋ.

⁷⁵ Zadka'a laa káa tuo na báyji lε, ka ker se tul bay ká Zezu baa h̄a ni pola mii: «Pola r̄oo bay hanja tuo ka-káa lε, mù máy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kó m̄i ya na.» Báyji lε, ka t̄iiri báy mbii mjiri mgbobo mgboño.

¹ Báy tibie pied na, *ngérenzob fe poyri báy ngére Zibri riw bele na i mbi nzaa-ri í daa bay hud bo tul Zezu.

² Báyji le, i ha ri mgba ni í sinj ni í séke ni hą Pilad nzob réke tul puo ká kudu zad ká Zude.

Zudas i sùo-ε (Ped 1.18-19)

³ Lεε, Zudas ká mbi tul Zezu na laa soro bay hud ká i daa bo tul Zezu na báyji le, kér bay i ni ba hud hą ni fąa lari róm ká sinj say ká i hą ni pola bay mbíke tul Zezu na, a yíike a vää zinjke *ngérenzob fe poyri báy ngére Zibri

⁴ a baa ha ri mii: «Bi na, mě daa feyaa, bay ji le, mě mbi tul nzob ká bay mbijw mgba tul-e ya ha ri daa bay hud bo tul-e.»

Lεε, i yíinra báy bay hą ni mii: «Bay buru ti dí ya! Ba ped bo zu.»

⁵ Báyji le, Zudas mii lari na zăy zuo bil *hul kąni Ngérewuru na, a zol a vää daa sal taa sol-e a hu taa puu ten reŋ.

⁶ Lεε, ngérenzob fe poyri fąa lari na njim do nduo-ri í baa mii: «Lari key na, *bol kusol naari haa faa ká bay dää zuo bil guma lari ká bo bil hul kąni Ngérewuru key, bay ji le, ba lari sím.»

⁷ Falę ku le, i sinj tul bay i fąa larike na, í vää hieke wää nzob mbúo pąy, í fere wáake na ba zad vóro hud nzob tul puori.

⁸ Sąwke mini ze, kpuru tji vuri key hoy kara, i dí wáake na ba wää sím.

⁹ Be ze hą bay ká Zeremi nzob yąanya bay saa nzaa Ngérewuru baa ká piedke lew na do munu báy zadę. Ka baa mii: «I yąa lari róm ká sinj say ká led Izarayelri ker mii, a máa hie nzobke na,

¹⁰ i fąa i hą bay hieke wää nzob mbúo pąy na, munu ká Ngérembay mbi nzi-ε hą mě na*.»

Zeju do pol Pilad

(Mrk 15.2-5; Luk 23.3-5; Zaa 18.33-38)

¹¹ Báyji le, Zeju do pol Pilad nzob réke tul puo ká kudu zad ká Zude. Lεε, ka vbi ni mii: «Bo kę ze, mù ba mbay Zibri kélé?» Lεε, Zeju yíinra báy bay hą ni mii: «Be kę ze mù baa ku.»

¹² Zadka *ngérenzob fe poyri báy ngére Zibri i daa bay bo tul-e na, ka fere nzaa-ri mgbud ya.

¹³ Báyji le, Pilad baa hą ni mii: «Bayri riw bele ká i daa bo tul-a key na wąa, mù la-laa kį zu le?»

¹⁴ Roō le, Zezu fere bay mbijw mini kara hą ni ya, a hą bayke ku na tuku nzob réke tul puo na hą ni kaw yer.

I kuy bay hud bo tul Zezu

(Mrk 15.6-15; Luk 23.13-25; Zaa 18.39-19.16)

¹⁵ Ká bil mbiimbamri mbijw mbijw riw bele na, zadka *nam suoriya tji saa bil koy vi báyji le, nzob réke tul puo tina nzob mbijw ká naa hul sal ká nzobri hii bay be na bānguō munu munu ha ri.

¹⁶ Lεε, bil namke ku na nzob mbijw munu, ká bay fe dää ndaya be yąa zad kpol kpol na, naa hul sal; riŋ-ε ba Zezu-Barabas.

¹⁷ Báyji le, Pilad vbi ruo nzobri ká i mbu tul kį ká dí na mii: «Nzob hąa ze ī hii bay hańa mě tina ni ha rī le? Zezu-Barabas mase, Zezu ká i dí ni ba *Krisi, nzob ká Ngérewuru waa bay píe ni ví yąa nzobri na le?»

¹⁸ Ka vbi ri munu, bay ji le, ka kō ndaw, ba fe dää sere ze i pōŋke Zezu nduo nduo-ε.

¹⁹ Báy namri ká Pilad kaw tul karingaw kún sal bay na, mąy be pie nzaa ped hą ni mii: «Kök ká mù daa sùo-č nduo bil bay ledban ni key ká bay mbijw kara mgba tul-e ya na, bay ji le, sunę na, mě kō sekę fe ngii bamba báy lom bay tul-e.»

²⁰ Ro, *ngérenzob fe poyri báy ngére Zibri i daa bay nduo law ruo nzobri ba pola pola bay hańa ri vbi nzob réke tul puo na hą ni ka tína Barabas ze ha ri, a i i Zezu.

²¹ Báyji le, nzob réke tul puo na mbi bay a vbi ri rɔfbay mii: «Sakra nzobri ká sidí key na wąa, nzob ve ze ī hii bay hańa mě tina ni ha rī le?» Lεε, i yíinra báy bay gbaw mii: «Barabas!»

²² Báyji le, Pilad vbi ri mii: «A ku wąa, Zezu ká i dí ni ba Krisi na, hąa ji ze mě dää zinj ni le?» Lεε, i yíinra báy bay hą ni

* 27:10 27.10 I kii Zeremi 32.6-15; 18.2; 19.1; Zakari 11.12-13.

báy zad̄ bari riw bele mii: «Ber ni do tul puu say hud!»

²³ Lεε, Pilad̄ ȳji a vbi ri mii: «K̄aya ji r̄oɔ ka d̄aa lε?» Lεε, i guu fe báy nzaa-ri ḡurum mḡba mḡba ba siya mii: «Ber ni do tul puu say hud!»

²⁴ Zad̄ka Pilad̄ k̄o ká kér bay bari kal tul-e pavbad̄, a fe gúu bari kara se ba pola pola báyji lε, ka ȳaa mbii a s̄eke nduo-ε ká nun ruɔ nzobri na a baa ha ri mii: «Bay hud led̄ban key na ka mḡba tul-i ya, m̄i naa nduo-i ká d̄i. Ba bay baari k̄i ro zu.»

²⁵ Lεε, ruɔ nzobri riw bele baa mii: «Ndad̄ bay haŋa bay sím be na, ka bo tul buru báy vu bururi.»

²⁶ Báyji lε, Pilad̄ tina Barabas na ha ri; ka ha ri nda Zezu báy ndoy d̄oŋ rad̄ rad̄ nd̄aw r̄oɔ, a p̄oŋ ni ha ri v̄aa ber ni do tul puu say hud báy.

Nzob yumri sie Zezu (Mrk 15.16-20; Z̄aa 19.2-3)

²⁷ Báyji lε, nzob ȳum Piladri s̄uu Zezu i séke ni bil boro mbay nzob réke tul puo, lε, kudu nzob ȳumri riw bele na mbu k̄i i kiri ni.

²⁸ I mḡba ni i nan gari beri a i nduo ni maagari mbay ká s̄ji ḥḡaw ḥḡaw.

²⁹ Fale ku lε, i kaŋ ḥḡatukru ba taguba mbay nd̄aw r̄oɔ, i mbi guba tul-e. I d̄aa ḥgasikri nduo ndúo hodo be, a i huku siri ká pol-e i sie ni mii: «Soko woo, mbay Zibri!»

³⁰ I s̄a-s̄ami tob̄ tob̄ zuɔ nun-ε, a i ȳaa ḥgasikri na saa nduo-ε, i z̄oɔke tul-e rad̄ rad̄.

³¹ Zad̄ka i sie ni kp̄uru maa ri na báyji lε, i naa maagari mbay ká i nduo ni na, i ȳji i nduo ni gari beri nd̄aw r̄oɔ, i séke ni bay bér ni do tul puu say hud.

I ber Zezu do tul puu say hud (Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43; Z̄aa 19.17-27)

³² Zad̄ka i t̄ji ká bil ḥgerepuo na báyji lε, i dar nzob mbjw munu gbukru ká riŋ-ε ba Sim̄on, nzob ká Sir̄en. Lεε, nzob ȳumri i mḡba ni i haan ȳaa puu say hud Zezu na a sob̄.

³³ Lεε, i t̄ji zad̄ ká riŋ-ε ba Golgota, márake le baa mii, zad̄ tuŋguo tul.

³⁴ Ká zad̄e ku ze, i h̄a Zezu him ká i zukri báy zódi bay haŋa ni ka nzɔ. Roo lε, zad̄ka Zezu p̄uu horob a lie a k̄o lε, ka hii bay nzok̄o ya a p̄oŋ.

³⁵ Fal̄e ká i ber ni do tul puu say hud na báyji lε, i f̄a gari beri i d̄aa d̄ii d̄ii r̄oɔ i leke k̄i.

³⁶ Lεε, i kaw siri ká zad̄e ku a i k̄or̄ ni kek̄.

³⁷ R̄obay, ká bay k̄eke bay hud ká i d̄aa bo tul-e na, i d̄aa mbede i ber do tul puu say hud ká siya mii: «Be key na, ka ba Zezu, mbay Zibri.»

³⁸ Báyji lε, i ber d̄ombirimri sidi do lakun-ε. Nzob mbini do tul puu say hud k̄i ká tunduo hodo be, a nzob mbj̄e laa lε, d̄o tul puu say hud k̄i ká tunduo gel be.

³⁹ Nzobri ká i kal ká zad̄e ku na, i rad̄ ni i téke tul-ri boko boko ⁴⁰ i baa mii: «Bo ká mù hii gbúr *hul k̄ani Nḡerew̄uru, a nam say h̄oy lε, mù mbúo k̄i do zad̄e na, zad̄ka mù ba Vu Nḡerew̄uru k̄i lε, mu ȳaa s̄uo-ɔ bo k̄i, a m̄u d̄i saa tul puu say hud na ku h̄a buru k̄o!»

⁴¹ Nḡerenzo b̄ fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri, báy ḥgere Zibri kara, i sie ni faa mbjw munu nd̄aw mii:

⁴² «Ka ȳaa nzob h̄awri, roo lε, ka maa bay ȳaŋa s̄uo-ε be k̄i ya! Zad̄ka'a ba mbay led̄ Izarayelri k̄i lε, ka d̄i saa tul puu say hud na timbede key h̄a buru k̄o! Be ro lε, buru d̄aa law buru bo tul-e báy!

⁴³ Be na ka d̄aa law-ε bo tul Nḡerew̄uru. Munu zu lε, nda-ndad! Nḡerew̄uru hii ni lε, ka ȳaa ni ká tul puu say hud na h̄a buru k̄o! W̄a, ka baa mii, beri ba Vu Nḡerew̄uru na ya lε woo?»

⁴⁴ Báyji lε, d̄ombirimri ká i ber ri do lakun-ε na kara, i rad̄ ni faa mbjw munu nd̄aw pi.

Hud Zezu (Mrk 15.33-41; Luk 23.44-49; Z̄aa 19.28-30)

⁴⁵ Báy sie ká do law tul na, fe guba nun sie h̄a zad̄ do gbukru kp̄uru maa báy sie ká fere s̄uo-ε.

⁴⁶ Maa báy sie ká fere s̄uo-ε na báyji lε, Zezu baa bay báy bawda kusol-e beleñ mii: «Eli, Eli, Lema Sabatani,» báy nzaa bay naari lε, baa mii: «Nḡerew̄uru bi!

Ngerewuru bi! Bay ji ndaw roo mu poj mi le?»

⁴⁷ Nzob haneri ká i do zadé ká i laa kusol-e ká mgba beleñ na i baa mii: «I kó ni ká'a dí *Eli ku!»

⁴⁸ Ká zadé ku hoy le, nzob mbijw ká sakra bari ku na cduu a vaa mbi vay gari ká nzó mbii nzó, a doj mbii fe súuke zuo dí, a siñ do nzaa ñgasikri, roo a zuda hñ Zezu bay hanja ni ka nzó.

⁴⁹ Roo le, nzob hñwri baa mii: «Giyan náa kóri! Eli na a ví yaña ni le, náa kókori báy†!»

⁵⁰ Báyji le, Zezu daa fe beleñ ba kí, le, law-e ví tuo.

⁵¹ Be nu ku báyji le, gari ká kuñ bil *hul kani Ngerewuru na saka tár saa siya kpuru mgba siri gbaa‡. Tusiri lañ yik yik ndaw, tisawri kara saka heñlen heñlen ndaw, ⁵² tupalri kara mgbusa do hoy nduo nduo hñ ruo nzobi ká i ba taa Ngerewuru, roo í hu na, i tñi saa luó hud.

⁵³ I zol saa tupal bari na, a fal tñi Zezu saa luó hud na, i se Zuruzalem, ñgerepuo ká do boñ ba taa Ngerewuru na hñ nzobi ñgi-ñgji kó ri.

⁵⁴ Zadka ñgerenzob yum báy nzob yum hñwri ká i kóro Zezu na, i kó tusiri ká lañ báy feri riw bele ká tñi munu na báyji le, hiñ daa ri ñgji bambas tasiri í baa mii: «Ledban key na, ka ba Vu Ngerewuru ba tusue!»

⁵⁵ Måy haneri ká i dii fal Zezu saa kudu zad ká Galele lew ká i daa ped hñ ni na, i do dí dí i kó feri ká kal na deke.

⁵⁶ Ká sakra bari ku na, Mari ká puo be do Madala do di ndaw, Mari máa Zak báy Zezeb ndaw, roo báy máa vu Zebederi ndaw pi.

I daa Zezu bo luó hud

(Mrk 15.42-47; Luk 23.50-56; Zaa 19.38-

42)

⁵⁷ Zadka zad ba lág na báyji le, nzob feziña mbijw munu riñ-e ba Zezeb ká puo

† 27:49 27.49 I kí 2 Mbayri 2.1-12. Eli, nzob yaña bay saa nzaa Ngerewuru ká piedske lew na, ka ba nzob ká hu ya, roo le, Ngerewuru mbi ni. Zibri na i ker i kó mii, zadka nzob taa Ngerewuru do bil bawda kókó seke fe roo a di Eli le, Eli na a ví sóko ni. ‡ 27:51 27.51 Gari ká kuñ zad ká tañ kadañ báy zad ká tañ kadañ bambas tasiri ká bil hul kani Ngerewuru na, zadka Zezu hu ká tul puu say hud, a naa bay feyäa ká tul nzobi na báyji le, garike na saka tár saa siya kpuru mgba siri gbaa, kie mii faa do hoy ká timbede bay hanja nzobi soro ba lakan Ngerewuru tañ hiñ.

be do Arimate vi. Be kara ka ba led nduobal Zezu ndaw.

⁵⁸ Be na, ka urú a se luo Pilad a vbi ni hud Zezu na. Lës, Pilad mbi nzi-e ha ri mbi hud Zezu na í hñ ni.

⁵⁹ Báyji le, Zezeb mbi hud na a kaa báy gari fie ká ndaf bamba a *tañ kad kad,

⁶⁰ a vaa daa ni bo huo tisaw fie ká'a kpere ba taa be Zezeb kí sùo-e do ba taw na. Fale ku roo, a ha ri giri bawda maa tisaw, a mbiike diñ do di a zol.

⁶¹ Báyji le, Mari ká puo be do Madala báy Mari taa mbijwke na, i kaw siri ká nzaa tupal na í kó-kóm ba badi.

Nzob kóro tupalri

⁶² Tñi nzaaruo *nam mgbaka taram Zibri na báyji le, *ñgerenzob fe poyri, báy *Fariziri i se mbijw hoy luo Pilad

⁶³ i baa mii: «Mbay, buru ker se tul báy ká nzob úla nzobi key baa báy káw báy kumnum be kób róbay mii: beri hu, ze bo daa nam say le, beri tñi saa luó hud bay kaw báy kumnum.

⁶⁴ Munu zu báyji le, mu mbi nzaa-a hñ nzob yumri kóro tupal na kekeke kpuru mgba nam ndeke di sayke bay hanja led nduobal-eri, i vi í rii hud be na í vaa baa hñ nzobi mii: “Ka tñi saa luó hud” na ya. Kúd bay ká mini key na, a kál taa pola ká mii, beri ba nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni vi na pavbad róbay.»

⁶⁵ Báyji le, Pilad yinra báy bay ha ri mii: «I kó, nzob kóro zadri na ze i kaw ku. I ha ri se í vaa kóro tupal na munu ká law-ri hii.»

⁶⁶ Báyji le, i se í vaa ríi nzaa huo tisaw na gbérekeñ do di, i daa nzob kóro zadri na kaw nzi-e kekeke.

28

Zeju tñi saa luó hud

(Mrk 16.1-10; Luk 24.1-12; Zaa 20.1-10)

¹ Báy tiika nam dimasi ká fal *nam mgbaka taram Zibri na báyji le, Mari ká

puo be do Madala báy Mari taa kí na, i se í vää piyęŋ tupal na. ² Báyji lε, ká zadę ku na tusiri laŋ yik yik, lε, led nzaaped Ngerembay vi saa nulue a giri bawda maa tisaw ká i rjike nzaa huo na bo fi mbjw a kaw tul-e.

³ Ka nduy ndäw ndäw munu ba mbam ká sie, a gari beri puu zedede munu ká sari hą.

⁴ nzob yumri ká i koro tupal ká í kō ni na, hịe daa ri í tō kpak kpak, í zuo siri rad munu ba nzob huferi.

⁵ Báyji lε, led nzaaped Ngerewuру ká nulue na mbi bay a baa hą máyri na mii: «Ì daa hịe ya, bay ji lε, mě kō ndäw, Zezu ká i ber ni do tul puu say hud na, be ze í nzaa ni key.

⁶ Ka ti zad ni ya; ka tji saa luɔ hud a kaw báy kumnun munu ká'a baa bayke ha rı pola na. I vi í kō zad ká i daa ni bo dī na.

⁷ I se ba vaa í vää baa hą led nduobel-eri mii: "Zezu na tji saa luɔ hud. Ka se bay vaa giyan rı ká kudu zad ká Galele. Be ze ba zad ká í kókō ni ká dī." Be ze ba bay ká mě hii bay báa ha rı zu."

⁸ Báyji lε, máyri na i zol saa tupal ku na kod hoy báy nun hịe ndäw, báy bawda suoriya ndäw pi. I duu í vää baa bayke hą led nduobel Zezuri na.

⁹ Lεε, zadę ku hoy Zezu suo nun-ri a baa mii: «Soko baarì woo!» Lεε, i soro ba lakun-ε í huku siri í mgba bal-ε í ruo ni.

¹⁰ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Ì daa hịe ya! I se í vää baa hą yu-iri ha ri se kudu zad ká Galele. Zadę ku ze í kókō mě ká dī.»

Nzob yumri lo soro feri ká kal

¹¹ Zadka máyri na i se faa kōb röbay na, nzob yum hñneri ká sakra nzob koro tupalri na i se fil ngerepuo í vää kji fal feri ká kal na riw bele hą *ngerenzoß fe poyri.

¹² Zadka ngerenzoß fe poyri laa munu na báyji lε, i mbu kí báy ngere Zibri, a i leke bay zuo fil kí riw bele, ro i fəa lari wuruk wuruk hą nzob yumri na í baa ha ri mii:

¹³ «Ì baa hą nzobri mii: "Sunę ká buru na-nam báy ze, led nduobel Zezuri ví rii hud be na serere í zolke!"

¹⁴ A zadka nzob réke tul tuo laa bayke lε, buru kí buru léke law-ε, bay náake bay ká tul-ri báy.»

¹⁵ Zadka nzob yumri na yaa lari na báyji lε, i daa faa mbjw munu ká i kieke ri. Be ze hą bayke na yäake zad kpol kpol ká sakra Zibri kpuru tji vuri.

*Zeju tina sùo-ε hą led nduobel-eri
(Mrk 16.14-18; Luk 24.36-49; Zaa 20.19-23; Ped 1.6-8)*

¹⁶ Báyji lε, led nduobel-eri ká duɔ falε mbjw na, i zol i se kudu zad ká Galele ká tul mborɔ ká Zezu baa bayke pola ha ri.

¹⁷ Zadka i kō ni na báyji lε, i huku pol-ε í ruo ni. Roo lε, nzob hñneri mäy bay ká tul-e röbay.

¹⁸ Báyji lε, Zezu soro ba lakun-ri a baa ha ri mii: «Baa Ngerewuру hą mě hurusuo ká tul feri riw bele, ká nulue ndäw, ká tusiri key ndäw pi.

¹⁹ Munu zu lε, i se báy saw puo nzobri bod bod riw bele, a i daa ha ri vi ba led nduobel-iri, bo i daa tul-ri nduo mbii báy riŋ Baa ndäw, riŋ Led ndäw, rɔɔ riŋ Tem Law Pie ndäw,

²⁰ a i fére ri dää vu mbom bo tul feri riw bele ká mě fere rı na. A lε, bi na, mě sád ziŋ rı báy namri riw bele kpuru maa báy órɔ bie nam ká tusiri key.»

Marki Bay kere Ngerewuru ká Marki daa mbedeke

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Tiika kew bay ká bil mbede key na hii báa mii, bayri ká do bil mbede ni na, ba Bay Kere ká se tul Zezu Krisi Vu Ngerewuru. Nzob dáa mbede key na baa bay se tul fe sanri ká Zezu daa na mba bay báa beri, bay haña nzobri kó mii, Zezu na do báy hurusuo ká uru saa luo Ngerewuru. Ka vbie soro bayri bod bod a kíike fal feri ká kal báy tójnóke tójnóke ya, roo le, ka kélé ped hñeri ká Zezu daa ká kudu zad ká Galele, varu be ká'a se ngerepuo Zuruzalem ndaw, roo kókó seké fe be, hud be, báy tji be saa luó hud ká Zuruzalem ndaw pi.

Ndji báy ndji le, nzobri ká i kíija mbede key na, i kókó Zezu ba Vu Nzob ká kó seké fe a pøn suo-e hñ hud bay yaanjake nzobri ngijí bamba. Zadka i ber Zezu do tul puu say hud, ká ngerezenzob yum ká Róm ká kóro ni baa mii: «Ledban key na ba Vu Ngerewuru ba tusue kí» na, be ze ba zad kér bay ká bamba na zu. Be ze, tji Zezu saa luó hud na, daa hñ nzobri kó ta-tan mii, bay ká ngerezenzob yum baa na do báy zad.

Máa bayri ká do bil-e

Tiika Bay Kere ká se tul Zezu Krisi: 1.1-13

Pedri ká Zezu daa ká kudu zad ká Galele: 1.14-9.50

Varu ká i se kudu zad ká Galele kpuru tji Zuruzalem: 10

Oró bie namri ká Zezu daa ká Zuruzalem: 11-15

Tji Zezu saa luó hud: 16.1-8

Tji Zezu ká nun nzobri báy zóli be ba nulue: 16.9-20

Káa bay Zaa Batis
(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Zaa 1.19-28)

* 1:3 1.3 Malasi 3.1; Ezay 40.3.

¹ Tiika Bay Kere ká se tul Zezu *Krisi, Vu Ngerewuru na ze do key:

² Ká pieške lew ká bil mbede Ezay nzob yáana bay saa nzaa Ngerewuru na, Ngerewuru baa hñ Zezu Krisi mii:
«Mu kó key! Bi na, mì pie led nzaaped bi hñ ni se pol-a bay léke faa bo.

³ I láa kusol nzob mgba beleñ ká bil law kör mii:

I léke faa Ngerembay báy kere!
I léke hñ ni ka do sikfa kparak kparak*!»

⁴ Báyji le, Zaa se bil law kör a daa tul nzobri nduo mbii, a ka-káa hñ nzobri mii:
«Ì suo kér bay baarí, bo í daa tul-rí nduo mbii, le, Ngerewuru a ndáka buma ká tul feyaa baarí zin rí.»

⁵ Nzobri ká ngerepuo ká Zuruzalem báy nzob vu puo hñwri ká kudu zad ká Zude riw bele na, i se luo-ε. Zadka i se i vää naa nzaa-ri ká tul feyaa bari na báyji le, ka daa tul-ri nduo mbii Zurdε.

⁶ Zaa na nduo gari ká i kañ báy suy zambal, a siñ bil-e báy sal bil huo. Tazala báy num zoro ká bisuy ze ba fe sum be.

⁷ Ka ka-káa hñ ruo nzobri a baa mii:
«Nzob ká'a ví fal-i vuku na hurusuo-e kal tul-i pavbad. Mì maa húku siri bay hina sal dikón be ya.

⁸ Bi na, mbii ze mì daa tul-rí nduo dí, roo le, be na a dáa rí nduo bil Tem Law Pie.»

Zaa daa tul Zezu nduo mbii

(Mat 3.13-4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Bil sewke ku na, Zezu uru saa puo ká Nazareð, kudu zad ká Galele. Lës, Zaa daa tul-e nduo mbii Zurdε.

¹⁰ Zadka Zezu tji saa mbii na báyji le, ká zadé ku høy ka kó nulue mgbusda gbereré do hoy, le, Tem Law Pie dí zà munu ká bede pie dí a ví kaw tul-e kokrø.

¹¹ Lës, ka laa kusol nzob mgba beleñ ká nulue mii: «Mù ba vu-i; mì kó mù ba nzob nun-i. Ba bo na ze suo-i rii mì bamba ká tul-a.»

¹² Báyji le, ká zadé ku høy Tem Law Pie hñ Zezu se bil law kör

¹³ a kaw dí nam siñ niñ, le, *Satan vää lie law-ε ká dí. Ka kaw sakra nay bisuyri,

lε, led nzaaped Ngerewururi ví tina fe sum h̄a ni su.

*Zeju dī led nduobal-eri niŋ
(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11)*

14 Ká bil sewke ku na i mgbala Z̄a bo hul sal. Fale na ku báyii lε, Zeju se kudu zad ká Galele a ka-káa Bay Kere Ngerewuru ká dī

15 a baa mii: «Nam ká Ngerewuru tuu na vi ro. S̄aw s̄ie ká'a ví réke mbay ká tul nzobri na tōn dī mbāa ro! I suo kér bay baari í d̄aa law-r̄i bo tul Bay Kere Ngerewuru.»

16 Báyii lε, ka se nzaa kporo maambii ká Galele. Lεe, ka kɔ Simon báy yu-ε Andere ká i ba nzob suo mbii, i dō vbuka basan bari bo mbii bay suo.

17 Lεe, Zeju baa ha ri mii: «Ì se fal-i, lε, m̄i haŋa r̄i vi ba nzob nzaa nzobri laa ro.»

18 Zadε ku høy lε, i pɔŋ basan bari na, a i se fal Zeju.

19 Zadka Zeju se ndii ba pola na báyii lε, ka kɔ Zak vu Zebede, báy yu-ε Z̄a ká i kaw bil tuo bari i dō léke nun basan bari.

20 Ká zadε ku høy lε, ka dī ri. Lεe, i pɔŋ bāa bari Zebede báy nzob ped bariri kaw bil tuo na a i se fal Zeju.

*Zeju nii temndaya
(Luk 4.31-37)*

21 Báyii lε, Zeju báy led nduobal-eri i uru i se njerepuo ká Kapernayum. Ká bil *nam mgbaka t̄aram Zibri na, Zeju se a nduo bil *hul mbū k̄i Zibri, a tii s̄aw fére nzobri fe.

22 Lεe, nzobri ká i laa bay be na, tuku ri ha ri kaw silili bay tul gosi fe fére be, bay ji lε, ka fere ri fe báy h̄urusuo ká uru saa luo Ngerewuru bo, ka fere ri fe munu ká *nzob fére nzobri bol kusolri na ku ya.

23 Ká zadε ku ká Zeju dō fére fe na báyii lε, nzob mbiw munu ká temndaya do tul-e tii tul-ri ká bil hul mbū k̄i bari na a baa bay beleñ mii:

24 «Bo Zeju ká Nazareñ, bay ji k̄i gbad r̄o, mù nzáake fal buru mini key lε? Wāa, mù vi bay b̄ie buru le woo? Mù ba ve le na, m̄i kɔ ta-taŋ: mù ba nzob ká mù taŋ kadəŋ ká Ngerewuru pie mù vi!»

25 Lεe, Zeju yiw temndaya na a baa h̄a ni mii: «Mu mgbala nzaa-a dō dī; mú t̄i ká tul ledban na key!»

26 Ká zadε ku høy lε, temndaya mgbala nzob na, a laŋ ni yik yik, a guu fe beleñ, r̄o a t̄i ká tul-e.

27 Báyii lε, nzobri riw bele ká i dō zadε ku na, zad bay zee ri sel ha ri vbi bay ká sakra k̄i mii: «Hā ji zu lε? Ba fe fére fie báy h̄urusuo kél? Ledban key na, ka mbi nzi-ε h̄a temndayari høy kara, i h̄iε ni mgbum ya!»

28 Feke ku na daa h̄a riŋ Zeju mgbala ȳa zaſ kpol kpol ká kudu zad ká Galele riw bele.

*Zeju vaa nzob suosereemri
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

29 Zadka Zeju báy led nduobal-eri tii saa *hul mbū k̄i Zibri na báyii lε, i se bil hul Simon báy Andere. Lεe, Zak báy Z̄a su ri.

30 Zadka i r̄ii hula na, nzobri baa bay máa fay Simon h̄a ni, bay ji lε, s̄uo-ε zaŋ bid bid h̄a ni naa siri.

31 Báyii lε, Zeju soro ba lakun m̄ay na, a mgbala nduo-ε a ura ni h̄a ni kaw siya. Ká zadε ku høy lε, s̄uo zaŋa be na pɔŋ ni, lε, m̄ay na h̄a fe sum h̄a Zeju báy led nduobal-eri.

32 Zadka s̄ie riŋ h̄a zad do pira pira báyii lε, nzobri f̄aŋ nzob suosereemri riw bele báy bari ká temndayari dō tul-ri na, a i séke ri h̄a Zeju.

33 Nzobri ká njerepuoke riw bele mbū k̄i ba faa hul bari na.

34 Lεe, Zeju vaa nzobri njij bamba ká k̄iri sem bari bod bod na. Ka nii temndayari njij bamba ndaw, a haa ri faa báa bay, bay ji lε, temndayari na kɔ ni kɔ.

*Zeju ka-káa ká kudu zad ká Galele
(Luk 4.42-44)*

35 Tibie piëd, ká nzaaruo sil o ya báy høy lε, Zeju uru a t̄i saa hula a se ba zad ká dō bisuy kɔlɔk a d̄aa nzaa bay kere ká dī.

36 Lεe, Simon báy nzob buɔ-eri i v̄aa nzaara ni kp̄uru kp̄uru.

37 Zadka i ziŋ ni báyii lε, i baa h̄a ni mii: «Nzobri riw bele i nzaara mù.»

³⁸ Báyji lε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Náa séri zad kí ba vu puori ká dō lakun naari. Do nun haŋa mī vāa ka-káa Bay Kere ká dī; sāwke mini ze mī víke.»

³⁹ Be ze, ka se puo báy puo ká kudu zad ká Galele riw bele, a ka-káa bay ká bīl *hul mbū kí Zibri ká dī, a nii temndayari ndaw.

Zezu vaa nzob kpíri (Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

⁴⁰ Nzob mbjw munu ká kpíri do sùo-ε vi luo Zezu a húku siri a kod ní mii: «Zadka mū hii lε, mū maa bay haŋa sùo-i key na ka duo mgberen.»

⁴¹ Báyji lε, Zezu kó nun síe be a ndadfa nduo-ε a zaa ni a baa hā ni mii: «Mì hi-hii! Sùo-ɔ na, ka duo mgberen hā mū.»

⁴² Ká zadε ku høy lε, kpíri na o hā sùo-ε do báy kere.

⁴³ Lεε, pola rōo bay haŋa ni zol na, Zezu baa bay ḥgo-ḥgoŋ ziŋ ni mii:

⁴⁴ «Kökä ká mu baa bayke hā nzob! Roo lε, mu se mū vāa kíe sùo-ɔ hā *nzob fe poy Ngerewuřu ka kó. Falε ku ro lε, *fe poy ká *bol kusol *Moyze mbi nzi-ε ká dī hā nzobri ká kpíri do sùo-ri ká i vaa lε i puo na, mu puo. Be ndaw rōo, a kíe nzobri riw bele ha ri kó mii, sùo-ɔ na vaa báy kere kad kad báy.»

⁴⁵ Roo lε, ledban na zol a vāa kii bay feri ká kal na hā nzobri riw bele hā bayke yāa zad kpol kpol. Sāwke mini ze, Zezu ziŋ faa ká bay séke ḥgerēpuori na mbāa; ro a kaw nzaa zad ḥgereŋ. Be nu ku høy kara, nzobri tīj báy zadri bod bod í vi luo-ε.

2

Zezu nda buma tul feyāa nzob ká sùo-ε hu wūc (Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

¹ Namri kal ká falε ku ndii rōo, Zezu yīi a se Kapernayum na báy. Lεε, zadka nzobri laa mii ka dō puo na báyji lε,

² ruo nzobri mbū kí ḥgii bamba tasiri ká luo-ε hā zad tōkō bāl ká faa hul ká kelle kara tiya. Lεε, Zezu ka-káa Bay Kere ha ri.

* 2:14 2.14 Matiye Levi ba nzob ká mbjw høy.

³ Báyji lε, nzob haŋeri i víke báy nzob mbjw ká sùo-ε hu wūc luo Zezu; wārari ba niŋ ze i sob ni.

⁴ Zadka i tīj luo-ε na báyji lε, i ziŋ faa ká bay séke báy nzob suoserem na hā ni ya bay tul ruo nzobri. Ze i hil tul hul ká siya i vuo maa báy zad káw Zezu. Báy faa ká i vuo na, i dīrake nzob ká sùo-ε hu wūc na báy hīi be zāa bo pol Zezu. ⁵ Zadka Zezu kó law-ri ká i dīrake nzob ká sùo-ε hu wūc na mii: «Vu-i, feyāa bori na mī nda bumake ziŋ mù ro.»

⁶ Nzob fére nzobri *bol kusol haŋeri ká i kaw zadε ndaw na, zadka i laa bay ká Zezu baa na báyji lε, i ker bay ká bīl law-ri mii:

⁷ «Bay ji ndaw rōo, ledban key na baa bay munu a tīrike rinj Ngerewuřu le woo? Nzob ve ze maa bay ndáka buma tul feyāa nzobri lε? Ba Ngerewuřu huo-ε høy ya lε woo!»

⁸ Zadka i dō kér bayke munu høy lε, ká zadε ku na Zezu kó kér bay bari a baa ha ri mii: «Bay ji ndaw rōo kér bay ká mini key na dō bīl law-ri lε?»

⁹ Bay hā ze bāake se ya bay bāa hā nzob ká sùo-ε hu wūc na lε? «Mī nda buma feyāa bori na ziŋ mù,» mase, «Úru siya mū mbi hīi bo mū se-sed» lε?

¹⁰ Roo lε, mī hii bay haŋa rī kó, bi *Vu Nzob na, mī dō báy hūrusuo ká tusiri key bay ndáka buma ká tul feyāa nzobri!»

¹¹ Báyji lε, ka baa hā nzob ká sùo-ε hu wūc na mii: «Mī baa hā mū, úru siya mū mbi hii bo a mū se puo!»

¹² Ká zadε ku høy lε, ledban na uru siya, a mbi hii be, a zol ká nun ruo nzobri. Zōli be na tuku nzobri riw bele ha ri pisi Ngerewuřu i baa mii: «Fe ká dō mini key na, buru kó ba mbjw ya mgban!»

Zezu dī Levi (Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Falε ku lε, Zezu yīi ba kí a se nzaa kporombii ká Galele. Lεε, ruo nzobri vi luo-ε, a lε, ka fere ri fe.

¹⁴ Kali be na báyji lε, ka kó Levi ká ba vu Alfe kaw hul yaŋa larimbuo*. Lεε, ka

baa h̄ ni mii: «Mu se fal-i!» Báyji lε, Levi na uru siya a se fal-ε.

¹⁵ Fale ku lε, Zezu se hul Levi a kaw nzaa fe sum zinj ni. Lεe, *nzob yaŋa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgba ndaya ká *Fariziri dí ri ba nzob feyəari na, i ngii bamba kaw nzaa fe sum zinj Zezu báy led̄ nduobel-εri, báy ji lε, nzobri ká i se fal Zezu ngii bamba na, ruɔkeri ba k̄iri nzobri ká mini key.

¹⁶ Zadka *nzob fére nzobri bol kusolri ká i ba Fariziri na, i k̄o Zezu kaw nzaa fe sum zinj nzob yaŋa larimbuori báy nzobri ká Fariziri dí ri ba nzob feyəari na báyji lε, i vbi led̄ nduobel-εri mii: «Bay ji ndaw r̄o, ka su fe zinj nzob yaŋa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgba ndaya mini key lε?»

¹⁷ Báyji lε, Zezu laa bay bari na a baa ha ri mii: «Nzobri ká sùo-ri do báy kere báy na, i se sie nzob haŋa sawpuu vāa nzob ya. Roo lε, nzob suosereŋri ze se sie nzob haŋa sawpuu. M̄i vi bay dika nzobri ká i ker mii, bari ba nzob dāa fe báy zadεri na ya, roo lε, m̄i vi bay tul nzobri ká i k̄o sùo-ri ba nzob feyəari.»

Vbiw ká se tul sáŋ sùo (Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Ká sewke ku na, led̄ nduobel Zaŋa Batisri báy led̄ nduobel *Fariziri i saŋ sùo-ri i su fe ya. Báyji lε, nzobri ví vbi Zezu bay mii: «Wāa, bay ji ndaw r̄o, led̄ nduobel Zaŋari báy led̄ nduobel Fariziri saŋ sùo-ri, a p̄oŋ led̄ nduobel-ari māa i dāa munu ya lε?»

¹⁹ Lεe, Zezu yiŋra báy bay ha ri mii: «Nam ká nzob yaŋa máy fie na, zadka nzob máy fie na do zinj ri k̄ob báy lε, nzobri ká'a dí ri vi zad suoriya yaŋa k̄i na, i sáŋ sùo-ri i su fe ya mina lε? Munu ya mgbaŋ! Zadka nzob máy fie do zinj ri k̄ob r̄obay na, i ti sáŋ sùo-ri ya.»

²⁰ Roo lε, namri ká'a ví vuku na, i náa nzob máy fie ká sakra bari; namke na ku ndaw r̄o, i sáŋ sùo-ri báy.

²¹ «Nzob mbijw ti kúŋ gari fie a s̄a do tul t̄aw gari ya. Zadka nzob dāa munu lε, nzaa gari fieke na, a haŋa t̄aw gari na

ḡod̄o tir tir h̄ ḡod̄o garike ku na mba taa pola ku r̄obay.

²² R̄obay nzoň mbijw ti áŋ him fie zuo t̄aw b̄ol huɔri ya. Zadka nzob dāa munu lε, him na a lón a suo b̄ol huɔri na, h̄ him ndaw, b̄ol ndaw na ba fe ká bie sid̄i bele. Munu zu lε, ndad b̄ay áŋ him fie zuo b̄ol huɔ fieri.»

Zeju baa bay ká se tul nam mgbaka t̄aram Zibri

(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Nam mbijw munu ká ba *nam mgbaka t̄aram Zibri na, Zezu báy led̄ nduobel-εri i saka báy bil wāa fe payri. Lεe, báy sed̄ bari ku na, led̄ nduobel-εri tii saw haw tul fe pay na bay suŋa.

²⁴ Báyji lε, *Fariziri k̄o munu ro í vbi Zezu mii: «Mu k̄o, bay ji ndaw r̄o led̄ nduobel-ari dāa fe ká *bol kusol naari haa faa dāake ká sie nam mgbaka t̄aram na lε?»

²⁵⁻²⁶ Lεe, Zezu yiŋra báy bay ha ri mii: «I k̄ii mbede ká baa bay se tul fe dāa *David báy nam ká zad̄ ngɔŋ zinj ni na ya wūm k̄i le woo? Zadka k̄on i David báy nzob beri na, ka se bil *hul k̄ani Ngerewuřu ká i dāa báy huɔ, a fāa maapari ká i h̄ ba fe tunduo h̄ Ngerewuřu ká nzob fe poyri huo-ri hɔy ze maa bay suŋa na a su a h̄ nzob beri na su zinj ni ndaw. Sewke ku na Abiyatar ze ba *ŋgerenzob fe poy luye.»[†]

²⁷ Zezu baa ha ri na r̄obay mii: «Ngerewuřu dāa nam mgbaka t̄aram bo bay tul nzobri, bo nzob do bay tul nam mgbaka t̄aram ya.»

²⁸ Munu zu lε, bi *Vu Nzob na, nam mgbaka t̄aram kara m̄i ba mbayke.»

3

Zeju vaa nzob ká nduo-ε hu wūc (Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Fale ku lε, Zezu yiŋ a se bil *hul mbū k̄i Zibri ba k̄i r̄obay. Lεe, nzob mbijw ká dí ku na nduo-ε hu wūc.

² Báyji lε, *Fariziri ká i do zadε ku na i ngāa Zezu zii bay kókó wāa, ká'a vāa ledban na ká sie nam mgbaka t̄aram na

[†] 2:25-26 2.25-26 I k̄ii 1 Samiyel 21.1-6.

le? I kɔ ni munu, bay ji le, i nzaa faa bay dää bay bo tul-e.

³ Báyji le, Zezu baa hą nzob ká nduo-ε hu wǖc na mii: «Úru siya mú vi ká nun ruo nzobri ku riw bele.»

⁴ Falé ku le, ka vbi bari ká i kɔ ni na mii: «Bol kusol naari na baa mina le? Ndad bay dää fe kere mase ndad bay dää ndaya ze ká sie nam mgbaka taram na le? Ndad bay yqanja nzob mase ndad bay pón nzob hą ni hu le?» Lεε, i hii bay férē nzi-ε ya.

⁵ Báyji le, Zezu kɔ-kóm rie falé gbusk báy law faa. Law-ε kara se ni mgbuk mgbuk bay tul law-ri ká ngɔŋ na. Ze a baa hą ledban na mii: «Ndáda nduo-ɔ!» Lεε, ledban na ndada nduo-ε na, le, nduo-ε na vaa báy kere.

⁶ Zadka Fariziri kɔ Zezu ká vaa ledban na ku báyji le, i tji saa bil hul mbú kí i vää ziŋ Zib hñenri ká i zuo fal Mbay *Erod, a i nzaa faa bay ika Zezu.

Ruo nzobri vi pol Zezu

⁷ Báyji le, Zezu báy led nduobal-εri i naa sùo-ri ká zadε ku i se ba nzaa kporombii ká Galele. Lεε, ruo nzobri ḥgji bamba i se fal-ε. I uru saa kudu zad ká Galele ndaw, kudu zad ká Zude ndaw,

⁸ ḥgerepuo ká Zuruzalem ndaw, tusiri Idume ndaw, tusiri ká nzaa mbii Zurde fi kelu ndaw, rɔ̄o zad ká do maa báy ḥgerepuo Tir báy Sidon ndaw na; i vi luo-ε, bay ji le, i laa bay soro feri riw bele ká Zezu dää na.

⁹ Munu ká nzobri ruo ḥgji bamba na, Zezu baa hą led nduobal-εri bay haŋa ri mgba tuo i sin do fi mbjw hą ni, bay haŋa nzobri i tóf ni ya.

¹⁰ Tusueke le, munu ká'a vaa nzob suoseremri ḥgji bamba na, nzobri riw bele ká sem daa nun-ri tuo sie na, i takra i tóf fal bal kí mbɔ̄r mbɔ̄r ba luo-ε bay záa sùo-ε.

¹¹ A zadka temndayari kɔ ni na báyji le, i ví naa pol-e gbäy i daa fe belen belen mii: «Mù ba Vu Ngerewuру!»

¹² Roo le, Zezu baka ri ḥgɔ-ŋgɔŋ bay haŋa ri baa bay be hą nzobri tuu ni ya.

Zezu nan nzob nday nzaapedri duɔ̄ falé sidi
(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Falé ku le, Zezu se a hil tul kuo a kaw di, rɔ̄o a di nzobri ká law-ε hii, le, i vi luo-ε.

¹⁴ Ka nan ri ba duɔ̄ falé sidi ká sakra bari ku a di ri ba *nzob nday nzaapedri bay haŋa ri do ziŋ ni ndaw, bay píe ri ha ri ka-káa Bay Kere,

¹⁵ a ha ri hurusuo ká bay níike temndayari ndaw pi.

¹⁶ Nzobri ká duɔ̄ falé sidi ká'a nan ri na ze do key: Simón (be ká Zezu di ni ba Piyer),

¹⁷ Zak báy yu-ε Zaq ká i ba vu Zebede (ká Zezu tuu riŋ ha ri ba Buaneze, sawke baa mii, i do munu ba mbam ká yiw),

¹⁸ Andere ndaw, Filib ndaw, Batelemi ndaw, Matiye ndaw, Toma ndaw, Zak vu Alfe ndaw, Tade ndaw, Simón ká hii nzob beri a ru-ruy bay tul-ri ndaw,

¹⁹ rɔ̄o Zudas Iskariyod, be ká'a mbika tul Zezu ndaw pi.

Hurusuo Zezu báy hurusuo Satan maa kí ya

(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Falé ku le, Zezu báy led nduobal-εri i di saa tul kuo i se hula. Báyji le, ruo nzobri mbú kí ḥgji bamba mer mer ha ri ziŋ faa sunja fe ya.

²¹ Zadka nzob ini Zezuri laa bayke na báyji le, i mbi faa i se bay vää su Zezu bay zólke, bay ji le, i ker i baa mii: «Tul-e fe-fere.»

²² Lεε, *nzob fére nzobri bol kusolri ká i uru saa Zuruzalem i vi zadε na i baa mii: «Belzebul ká ba ḥgeretemndaya do tul-e! Ba mbay tul temndayari na ze hą ni hurusuo bay haŋa ni níike temndayakeri ná ku.»

²³ Báyji le, Zezu di ri a baa bay báy faa law bay ha ri mii: «Waa, *Satan a daa mina a nii Satan le?»

²⁴ Zadka puoruo mbjw, rɔ̄o nzobkeri te bil kí le, puoruoke ku na ti séke sed ya.

²⁵ A zadka nzob iniri te bil kí sùo-ri le, i bíe kí.

²⁶ Do faa mbjw munu ndaw, zadka Satan ruu ziŋ sùo-ε sùo-ε, rɔ̄o téke bil kí do puoruo be na le, hurusuo-ε ti tiika ya hą puoruo be na gbu.

²⁷ «I kɔ, nzob mbjw maa bay ríi hul nzob hurusuo bay fā fe beri ya, roo le,

ndad bay sín ni pola ndaw rōo, a fāa feri ká bil hul be na báy.

²⁸ Mī baa ha rī ta-tan̄ ba tusue kī: feyāa nzobri riw bele báy t̄iri Ngerewuру riw bele ká nzobri daa na, Ngerewuру a máa ndáka bumake zin̄ ri.

²⁹ Roo le, nzob ká t̄iri Tem Law Pie na, ka ti ndáka bumake zin̄ ni ya mgbañ. Bay feyāa be na do tul-e bañguo.»

³⁰ Zezu baa bay key mini ha ri, bay ji le, nzob fére nzobri bol kusolri baa mii: «Temndaya do tul-e.»

Máa Zezu báy yū-eri (Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

³¹ Báyji le, máa Zezu báy yū-eri i ví do faa hul ká kelle, í pie nzob bay haña ni vāa dī Zezu ká hula ha ri.

³² Lēe, ruo nzobri kaw sāw bal Zezu í kiri ni gbuk a í baa hā ni mii: «Mu laa key! Máa-ña báy yū-ori i do kelu í vbi bay bo bay kókō mù.»

³³ Báyji le, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Nzob ve ze ba máa, mase nzob veri ze i ba yū-iri le?»

³⁴ Fale ku le, ka kō-kóm ba tul ruo nzobri ká i kiri ni gbuk na a baa mii: «Í kō! Máa báy yū-iri na ze do key.»

³⁵ Nzob ká daa law hiiya Ngerewuру ze ba yū-i, mase tināa, mase máa.»

4

Law bay ká se tul nzob mii para fe pay (Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

¹ Zezu tii sāw fére nzobri fe ba kī rōbay ká nzaa maambii ká Galele. Ruo nzobri njii bamba mbū kī mer mer í kiri ni hā ni hil a kaw bil tuo ká tul maambii, a pōñ ruo nzobkeri riw bele kaw siri ká nzaa maambii na. ² Ka fere ri feri njii bamba báy faa law bayri mii:

³ «Te suku-rī í laa key! Nzob pay mbjw munu tji a se wáa be bay mii pāra fe pay.

⁴ Zadka'a do mii pāra fe pay na báyji le, pāre haneri tod kporon kporon zuo lafaa. Lēe, nduyri vi í re.

⁵ A pāre haneri laa le, gāy zuo tul tisaw ká siri laa tul-e ndii munu høy. Lēe, fe

paykeri na uru vbutubu, bay ji le, siri laa tul tisawke na laa høy.

⁶ A zadka sie zañ báyji le, ví nzuñ vay fe paykeri na hā ni huç wūç, bay ji le, sāw-ε bar siri njii ya.

⁷ A pāre haneri gāy zuo bil ngatukruri ndaw, le, ngatukruri na uru a kpañ tul fe paykeri na ha ri lie mbiw ya.

⁸ Roo le, pāre haneri gāy zuo tusiri kere, le, fe paykeri na tii báy kere a gañ a lie báy kere. Haneri daa pāra ba sín say, hawri daa pāra ba sín yie, a bil-eri laa le, daa pāra ba ike mbiw.»

⁹ Fale ku le, Zezu baa ha ri mii: «Nzob ká do báy suku báy láake le, ka laa.»

Bay ji rōo Zezu mbi law bayri a bāake báy le? (Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Zadka Zezu naa sūo-ε báy ruo nzobri na báyji le, nzobri ká i do lakun-ε báy led nduo-bal-eri ká duo fale sidī na, í vbi ni bay haña ni ka tína sāw law bayri na ha ri laa.

¹¹ Lēe, ka yijra báy bay ha ri mii: «Baarì na, fe ká do zad muni ká se tul faa ká Ngerewuру réke mbay ká tul nzobri na ka ha rī kō. Roo le, nzob hawri na, i laa bayke báy faa law bayri kī høy,

¹² bay haña bo,
“I kō báy nun-ri kī, roo le, i kō ba badí munu høy;
I laa bayke báy suku-ri kī, roo le, i kō sāwke ya*.
Zadka i laa bayke báy kere le, i súo ker báy bari

i vi luo Ngerewuру hā ni nda buma ká tul feyāa bari na†!»

Zezu tina sāw law bay ká tul para fe pay mīike (Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Fale le, Zezu baa ha ri mii: «Í laa sāw law bay na key ya wūm le woo? A wāa, í dāa mina ndaw rōo báy láá sāw law bay hawri riw bele le?

¹⁴ Nzob mii pāra fe pay na do munu ba nzob káa Bay Ngerewuру.

¹⁵ A nzob haneri laa le, i do munu ba lafaa ká pāra fe pay gāy zuo dī. Zadka i

* 4:12 4:12 Ezay 6.9-12. † 4:12 4:12 Ezay 6.9-10.

laa bayke na báyji lε, *Satan vi kof høy a naa bay na ká i ru dō bil law-ri na hón ba fal.

¹⁶ Do faa mbjw munu ndaw, nzob haneri do munu ba tul tisaw ká pāra fe pay gāy zuo dī, lε, sāw-ε bar siri ya. Bari na, zadka i laa Bay Ngerewūru na, i yāa kod høy báy suoriya.

¹⁷ Lεe, i hā Bayke na bar sāw ká bil law-ri ya; i do tul Bayke na bole dī ndii høy. Zadka fe sēke, mase fe dāa nun tuō sīe tīj tul-ri bay tul Bay Ngerewūru na lε, i poŋ mbika law-ri na yak.

¹⁸ Nzob haneri rōbay, i do munu ba pāra fe pay ká gāy zuo bil ngatukruri. Nzobkeri ku na, i laa Bay Ngerewūru na kī,

¹⁹ roo lε, ker bay feri ká tusiri key, mase kōn fezijari ká ula ri, mase kōn feri bod bod ká dō bil law-ri na, kpan Bayke na hā pāre mbjw tiya.

²⁰ A nzob bil-eri laa lε, i do munu ba pāra fe pay ká gāy zuo tusiri kere. Ba nzobri ká i laa Bay Ngerewūru i yāa bo law-ri, a i lie lereke do dī. Lereke haneri ba sīn say, hāwri ba sīn yie, a bil-eri laa lε, ba ike mbjw.

Law bay ká se tul huu ndele (Luk 8.16-18)

²¹ Fale lε, Zezu baa ha ri mii: «Wāa, nzob a mbika huu ndele a dāa sīi rō, a dāa tuŋguo guba dī, mase a dāa sīi sāw ngōŋ dōkro lε? Uwaa, munu ya! Wāa, ndad bay dāa sīi tutakra ya lε woo?

²² Tusueke lε, feri riw bele ká dō lanzōŋ na, namke vi lε, a tīj do zad hie gbay gbay ká nun nzobri. A feri riw bele ká dō zad muni kara, feke na a tīj do kēlē gbay gbay hā nzobri kō.

²³ Nzob ká dō báy suku láa bay lε, ka laa..»

²⁴ Ka baa ha ri na rōbay mii: «Bay ká i laa na, i kō báy kere ndaw rō! Faa mbjw munu ká i lie fe ha nzobri na, be ndaw ze Ngerewūru a lieke fe ha rī; ze fe kī kara a dāa nde dī ha rī rōbay.

²⁵ Tusueke lε, nzob ká dō báy fe na, Ngerewūru a haŋa ni kī nde tul-e. Roo

lε, nzob ká dōke ya na, hāy ká ndii ká'a dōke na kara, ka'a nāa dōd a poŋ ni.»

Réke mbay Ngerewūru do munu ba miiri ká tīj sūo-ε

²⁶ Zezu baa ha ri na rōbay mii: «Réke mbay Ngerewūru ká tul nzobri na do munu ba nzob ká ru miiri ká bil wāa.

²⁷ Zadka rúkake o báyji lε, nzobke zōl a se puo. Suŋ báy bisie, ze ka na-nam mase ka kaw siya nzokdō høy kara, fe pay na tīj a ngōŋ hā nzob wāa na kō ngóŋke ya wūm.

²⁸ Tusiri na uru fe pay sūo-ε. Titire lε, fe pay na dāa vay; fale lε, ka dāa tul; rō a hūu báy kere.

²⁹ Zadka fe pay na ngōŋ báyji lε, nzobke na vi báy mii a vbieke, bay jī lε, few vbie fe pay na vi ro.»

Réke mbay Ngerewūru do munu ba para túŋ

(Mat 13.31-32,34; Luk 13.18-19)

³⁰ Zezu baa na rōbay mii: «Fe ji rō nāa mgbakari bay lieke réke mbay Ngerewūru ká tul nzobri ká tusiri key na lε? Mase báy faa law bay ji ndaw rō, nāa dāari ha ri láake bay ká se tul-e na lε?

³¹ Réke mbay Ngerewūru na do munu ba para túŋ.‡ Ká sakra miiriri riw bele ká tusiri key na, parake na ngōb ya kakalke,

³² roo lε, zadka i mii ni na, ka tīj a ví ngōb mbaa fe pay hāwri riw bele. Nzaa tøykeri na ngōb bamba hā nduyri maa kaw temke i dāa kpan bari do dī.»

³³ Be mini ze, Zezu fere ri Bay Ngerewūru báy faa kīri law bayri ká mini key ngīi bamba hā nzobri, maa báy zad hurusuo-ri ká bay haŋa ri láake baykeri nā.

³⁴ Bay ká'a baa ha ri taŋ mbika law bay ya na, tiya, roo lε, zadka báy led nduobel-eri huo-ri høy i kaw na, ka tina sāw baykeri riw bele ha ri laa.

Zezu hā nzaa zuu kuj nzed *(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)*

³⁵ Namke ku ká ba láw na, Zezu baa hā led nduobel-eri mii: «Náa séri ba nzaa kporombii ká fi kēlu.»

‡ 4:31 4.31 Báy nzaa gerek lε, ba pāra túŋ ya, roo lε, Zezu baa bay se tul pāra mutarde ká ngōb maa pāra túŋ.

³⁶ Lεε, i pɔŋ ruɔ nzobri kaw zadε ku, i kaw bil tuo ká Zezu kaw dī a i se ziŋ ni. Bawda tuo hñeri do lakun-ε taa be ndaw.

³⁷ Báyji lε, zuu bura uru bivbid a tii sɔw kúuka hñ mbii nda tuo paw pāw a kal a mbaa bil tuo na.

³⁸ Roo lε, Zezu d̄aa fe gede tul-e a nānam ká tigbāa tuo na. Lεε, led nduobal-εri tuma ni i gúuke fe hñ ni mii: «Mbay, huđ ká'a ika naari key na wāa, mù kō ba fe ya lε woo?»

³⁹ Báyji lε, Zezu uru saa tul nam a baa bay ḥgo-ŋgoŋ ziŋ zuu báy mbii na mii: «Pɔŋ! Mgbā nzaa-a!» Lεε, nzaa zuu na kuŋ nzed hñ zad do ndin.

⁴⁰ Fale ku lε, ka baa hñ led nduobal-εri mii: «Daa mina rɔɔ, i ba toko mini key lε? Wāa, i d̄aa law-ři bo tul-i ya báy lε?»

⁴¹ Hjε d̄aa ri ḥgij bamba ha ri baa bay ká sakra k̄i mii: «Nzob ni key na wāa, ba nzob ve ndaw rɔɔ, zuu báy mbiiri kara d̄aa vu mbom bo tul-e mini key lε?»

5

Zeju vaa nzob ká temndaya do tul-e (Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

¹ Báyji lε, Zezu báy led nduobal-εri i tii nzaa kporombii ká fi kēlu ká tusiri nzob Gerazari.

² Zeju dī saa bil tuo, lε, ká zadε ku hoy, nzob mbjw munu tii saa zad ká tupalri do dī a suo nun-ε. Ledbanke ku na, temndaya do tul-e

³ hñ ni d̄aa puo ká tupalri. Nzob mbjw maa bay mgbaka ni bay sín ni ya. Sal lari kara maa bay sínke ni ya.

⁴ Tusueke lε, faa bal ḥgij-ŋgij ze i siŋ nduo-ε báy bal-ε báy sal lari, lε, ka mijira sal larikeri na mgbad mgbad riw bele. Nzob mbjw mini ká maa bay mgbaka ni na tiya.

⁵ Baŋguɔ kpadara, suŋ báy bisie na, ka hñari sakra tupalri báy kuori a guu fe beleŋ beleŋ, a yiw suo-ε báy tisawri hñ ni tii nūo.

⁶ Zadka ledban na kō Zeju ká se lew vuku na báyji lε, ka d̄uu a se luo-ε a vāa huku pol-e

⁷ a guu fe beleŋ a baa mii: «Zeju, Vu Ngerewuру ká nulue siya, fe ji ze do

sakra náa lε woo? M̄i kod mù báy rinj Ngerewuру, mu férε tul-i ya!»

⁸ Ledban na baa munu, bay ji lε, Zezu mbi nzi-ε bay haña temndaya na ka tii ká tul-e.

⁹ Báyji lε, Zezu vbi ledban na a baa mii: «Riŋ-a ba ji lε?» Lεε, ka yiŋra báy bay ha ni mii: «Riŋ-i ba Nḡi-ŋgij, bay ji lε, buru temndayari na buru ḥgij bamba.»

¹⁰ Rōbay, ledban na kod ni a naa pol-e mgbáa, bay haña ni ka nii temndayari na ha ri zol dī dī ká zadε na ku ya.

¹¹ Ká zadε ku na kudu mbel puɔri ḥgij bamba i do suŋa fe dī ya báy hñ kuo.

¹² Báyji lε, temndayari ká i do tul ledban na, i kod Zeju i baa mii: «Nii buru se tul mbelri na ku bay haña buru rii tul-ri!»

¹³ Lεε, ka pɔŋ faa ha ri, ze temndayari na tii ká tul ledban na i d̄uu i vāa rii tul mbelri na. Kudu mbelri ká tul-ri maa isod sōd duɔ zad sidi na, i zuɔ d̄ul vbuþubu báy takra i tii nzaa ḥgeŋ i zod kirim kirim zuɔ maambii hñ mbii yāa ri riw bele.

¹⁴ Nzob kóro mbel puɔri na, zadka i kō munu báyji lε, i haw d̄ul i vāa d̄aa bayke nda zad ká ḥgerepuo báy vu puori ká do bisuy. Lεε, nzobri se riw bele i kō fekeri ká kal na.

¹⁵ Zadka i tii luo Zeju na báyji lε, i kō ledban ká temndayari ḥgij-ŋgij do tul-e pola na kaw di, gari do suo-ε, a do báy kere. Lεε, hjε d̄aa ri. ¹⁶ Báyji lε, nzobri ká i kō temndayari ká tii ká tul ledban a i rii tul mbel puɔri na, i k̄i bayke hñ nzobri laa.

¹⁷ Zadka i laa bayke munu na báyji lε, i tii sɔw kōd Zeju báy haña ni ka zol ká tusiri bari.

¹⁸ Fale lε, Zeju hil a kaw bil tuo na, lε, nzob ká temndayari do tul-e pola ká'a vaa ni na vbi ni bay haña ni ka pɔŋ faa hñ beri do ziŋ ni.

¹⁹ Roo lε, Zeju hñ ni faa ya a baa hñ ni mii: «Yiŋ mū se puɔ ká luo nzob ini bori, a mū k̄i fal feri riw bele ká Ngerembay d̄aa ziŋ mù báy faa law kere ðe na ha ri laa.»

²⁰ Báyji lε, ledban na uru a zol k̄i na laa, a tii sɔw ka-káa bay feri riw bele ká Zeju

daa ziŋ ni na hą nzobri ká tusiri Dekapol*. Nzobri riw bele ká i laa bayke na i kaw yer.

*Vu Zayrus báy máy ká sím tii ni
(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)*

²¹ Zezu yiji báy tuo na rɔbay a se nzaa kporombii ká fi kəlu. Lεε, ruo nzobri ɳgii bamba mbu kij i kiri ni gbuk ká nzaa kporombii na ku.

²² Báyiji le, mbay tul *hul mbu kij Zibri mbiw munu ká riŋ-e ba Zayrus tii zadə na ku. Zadka'a kō Zezu na báyiji le, ka kii a naa pol-e

²³ a kod ni mii: «Mbay! Vu-i ká ba led máy nzob naa siri ba hud. Kód ɳguo høy, mu ví daa nduo-o bo tul-e bo hą sùo-e ka vaa a káw báy kumnun hą mǐ.»

²⁴ Zadka Zezu laa bay be na munu báyiji le, ka uru a se ziŋ ni. Ruo nzobri ɳgii bamba se fal-e í mbuo ni luo luo.

²⁵ Lεε, ká zadə ku na, máy mbiw do dí ku ká sím tii ni daa mbiimbam duɔ fale sidí ro.

²⁶ Báy faa haari be ká luo nzob haŋa sawpuu váa nzobri bōd bōd ɳgii bamba na, ka kóke seke fe ká nduo-ri bamba, a bie lari be riw bele. Roo le, sawpuukeri ku na so ni mbiw ya, hą sím na tii ni ba pola pola.

²⁷ Zadka led máy na laa soro bay ká se tul Zezu na báyiji le, ka rii sakra ruo nzobri, a ɻu kpuru a tii ká fal-e a zaa gari be,

²⁸ bay ji le, ka baa ká bil law-e mii: «Zadka mǐ zaa gari beri kij høy le, sùo-i na a váa.»

²⁹ Ká zadə ku høy, sím ká tii ni na nzi-e kuŋ nzed hą ni kō mii, sùo beri vaa báy kere.

³⁰ Lεε, ba vaa høy Zezu kō mii, húrusuo tii saa sùo beri, a fere nun-e ká sakra ruo nzobri a vbi ri mii: «A ve ze zaa gari bi le?»

³¹ Báyiji le, led nduo-bal-eri yijra báy bay hą ni mii: «Ruo nzobri ká i mbuo mù luo luo key na, mù kō ya rōo, mú baa mii, a ve ze zaa sùo-o le, na le woo?»

³² Roo le, Zezu kō-kóm rie ni bay kókō nzob ká daa fe na ku.

* 5:20 5.20 Tusiri Dekapol na, ɳgerəpuori ba duɔ dí.

³³ Lεε, led máy na hiej daa ni hą ni to dék dék, bay ji le, fe ká daa hą sùo-e vaa na ka kō kō. Ka ví huku siri ká pol Zezu, a baa sùo bay ká bil law-e riw bele hą ni.

³⁴ Báyiji le, Zezu yijra báy bay hą ni mii: «Vu-i máyke, law-a ká mù daa bo tul-i na, hą sùo-o na vaa mù. Mu se báy kere dékkeké; suoserem bo na ti dáa mù mbää.»

³⁵ Zadka Zezu do báa bay kōb rɔbay na báyiji le, nzob nzaaped haneri vi saa puo mbay Zayrus i baa hą Zayrus na mii: «Vu-o na hu-hu. Wāa, bay ji ndaw rōo mù yoklo mbay Zezu na báy le?»

³⁶ Zezu laa bay bari ka i baa na, roo le, ka daa law-e bo dí ya; ka baa hą mbay tul hul mbu kij Zibri na mii: «Hą hiej ka dáa mù ya; mu daa law-a ka bo tul-i!»

³⁷ Zezu pɔŋ faa hą nzob mbiw su ni ya. Roo le, ba Piyer báy Zak báy yu-e Zāa huori høy ze i su ni.

³⁸ Zadka i tii puo mbay tul hul mbu kij Zibri na báyiji le, Zezu kō nzobri ká i kaw zad hud ká i do bōd sùo-ri i reke rew índa saa nzaa beleŋ beleŋ.

³⁹ Lεε, ka rii a se hula a baa ha ri mii: «Bay ji ndaw rōo i dara sùo-ri, i re-rew mini key le? Led máy tikdi na hu ya, roo le, ka na-nam.»

⁴⁰ Báyiji le, bari na i siɛ ni siɛ høy. Lεε, Zezu ha ri tii kélé riw bele, a hą baa led báy máa led, rōo báy led nduo-bal-eri ká say na rii ziŋ ni i se zad ká led máy tikdi na naa dí.

⁴¹ Báyiji le, Zezu mgba nduo-e a baa hą ni mii: «Talita Kum.» Bay nzaa bay naari le, baa mii: «Máy tikdi, mǐ baa hą mu, úru siya.»

⁴² Ká zadə ku høy le, led máy tikdi ká do báy mbiimbam duɔ fale sidí na uru siya a tii saw se-sed. Zadka i kō feke na, zad bay zee ri sel ha ri kaw yer.

⁴³ Lεε, Zezu baa bay ɳgɔ-ɳgɔŋ mii: «I hą bay key na ka tii ká nzaa-ri hą nzob mbiw ka laa ya.» Fale ku rōo a baa ha ri mii: «I hą ni fe sum hą ni su!»

ya

(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)

¹ Zezu uru ká zadə na ku a se puo ká'a ḥgoṇ ká dī, lε, led nduo-bal-eri su ni.

² Zadka *nam mgbaka ṭaram Zibri vi báyji lε, Zezu se *hul mbū kī bari Zibri a tii sāw fére nzobri fe. Lεε, nzobri ḥgii bamba ká i laa fe fére ḫe na tuku ri ha ri baa mii: «Hay! Fe fére beri key na, uru saa ḥaṇa lε? Nun nzem key na, a ve ze ḥaṇi lε? Mase a ve rōo ḥaṇi h̄urusuo dāa kiri fe sanri ká mini key lε?»

³ Wāa, ka ba nzob sáka puu, vu Mari na ya lε? Ka ba yū Zak báy Zoze báy Zud báy Simōn ya lε? Tini-eri ti sakra naari key ya lε woo?» Feke ku na dāa ha ri dāake lawri bo tul Zezu ya.

⁴ Lεε, Zezu baa bay ha ri mii: «Nzob yāaṇa bay saa nzaa Ngerewuṛu na, i h̄ie ni báy zadri riw bele, roo lε, ba nzob puo mboṇ niri báy nzob sāw kāni beri báy nzob ini beri huo-ri h̄oy ze i h̄ie ni ya.»

⁵ Sāwke mini ze, Zezu maa dāa fe san ká puo mboṇ ni ya, roo lε, ka dāa nduo-ε bo tul nzob suoserm hāneri a vaa ri.

⁶ Law-ri ká i hii dāa bo tul-e ya na tuku ni ḥaṇi kaw yer.

Zezu pie led nduo-bal-eri sidī sidī bay hāja ri ka-kāa bay be

(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)

Fale ku lε, Zezu se puori ká kiri Nazaređ kōr a fere fe ká dī.

⁷ Ka dī led nduo-bal-eri ká duɔ fale sidī, a tii sāw píe ri sidī sidī, a ha ri h̄urusuo ká tul temndayari.

⁸ Pola rōo bay píe ri na, ka baa ha ri mii: «I mgbala fe mbijw do nduo-ri báy sed varu baari ya, kāw h̄oy ze i mgbala. I se báy fe sum ya ndaw, bōl ya ndaw, i dāa lari ka nduo tul gari baari ya ndaw.

⁹ I nduo gari ka kāy tul kī ya. I ndaa dikōn ze ka do bal-ri.»

¹⁰ Ka baa ha ri na rōbay mii: «Zadka i se puo mbijw, rōo nzob dī rī bay hāja rī kaw zin ni kā puo ḫe na lε, i kāw dī kpuru maa báy zól baari.»

¹¹ Zadka i se puo mbijw munu, rōo nzob puokeri hii bay mgbaka rī báy kere ya,

mase i hii bay láa bay baari ya lε, i tii ká puoke ku, a i nda kusal puoke ká bal-ri kub kub bay bákake ri se tul fe kāya ká i dāa na.»

¹² Báyji lε, led nduo-bal-eri zol i se kákā bay hāja nzobri suo kér bay bari.

¹³ I nii temndayari ḥgii bamba ndaw, a i dāa num zuo tul nzob suosermri ḥgii bamba ha ri vaa ndaw pi.

Bay hud Zāa Batis

(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)

¹⁴ Soro bay Zezu mgbala a yāa báy zadri riw bele ḥaṇa bayke tōdō a bo suku Mbay *Erod. Nzob hāneri baa bay ká tul Zezu mii: «Ba Zāa Batis ká tii saa luɔ hud! Sāwke mini ze, ka do báy h̄urusuo ká bay dāa fe sanri.»

¹⁵ Nzob hāwri baa mii: «Ba *Eli*.» Nzob kiri bod rōbay baa mii: «Ba nzob yāaṇa bay saa nzaa Ngerewuṛu mbijw ká do munu ká nzob mbijw ká ba nzob yāaṇa bay saa nzaa Ngerewuṛu naari ká piedke lew.»

¹⁶ Zadka Mbay Erod laa bayke munu na báyji lε, ka baa mii: «Ba Zāa Batis ká mī ha ri kuŋ tul-e na; ba be na ze ka tii saa luɔ hud ku lε!»

¹⁷ Tusueke lε, zadka Zāa kaw báy kum-nun kōb báy na, Mbay Erod mbi nzi-ε ha ri mgbala Zāa i siŋ ni báy sal lari i dāa ni bo hul sal, bay ji lε, Mbay Erod ká yāa Erodiade ká ba máy yū-ε Filib na,

¹⁸ Zāa baa ḥaṇi baŋguɔ mii, ka do báy faa kā bay kōrō máy yū-ε na ba taa be ya.

¹⁹ Ba fe ká dāa ḥaṇi law Erodiade fāa ni ká tul Zāa a hii bay ika ni, roo lε, ka maa dāa munu ya bay tul Erod

²⁰ ká h̄ie ni, a kō ni ba nzob fe dāa báy zadə ká do bod ba taa Ngerewuṛu, ze a kōrō ni. Zadka Mbay Erod laa bay Zāa na, law-ε nzaa ni. Be nu ku h̄oy kara, ka hii láa bay be na mgbum.

²¹ Báyji lε, nam mbijw munu na Erodiade ziŋ faa. Namke ku na ba nam mboṇa Mbay Erod ká'a dāake fe sum ḥaṇa nzobri. Ka dī ḥgere beri báy ḥgerenzob yūmri báy ḥgerenzob réke tul puori ká kuđu zad ká Galele.

* 6:15 6.15 Eli na ba nzob yāaṇa bay saa nzaa Ngerewuṛu ká bay be do bil Mbede Ngerewuṛu ká piedke.

²² Báyji le, vu Erofiade ká ba led máy tikdi na rii a se bil hul fe sum bari na a nda-day. Lëe, nday ká'a nda na rii law Mbay Erod báy nzobri ká'a dí ri kaw ziñ ni na. Báyji le, Mbay Erod baa hą ni mii: «Vbi mǐ fe ká law-a hii, le, mǐ haña mù.»

²³ Ka haa huđ ká dí mii: «Fe ká mù vbika mǐ na, mǐ haña mù na kí. Ze ba na tafelé puoruo bi høy kara, mǐ haña mù!»

²⁴ Báyji le, led máy tikdi na zol ká nzaa Mbay Erod na, a se luo mi-e a vbi ni mii: «Haa ji ze mǐ vbika le woo?» Lëe, mi-e na yiñra báy bay hą ni mii: «Mu se mü vbi ni tul Zaa Batis ze hą mǐ.»

²⁵ Lëe, led máy tikdi na takra a yii báy tul bal-e nzek, a se luo mbay na a baa hą ni mii: «Mì hii bay haña mù hą mì tul Zaa Batis ká zad ni key kod høy ka bo bil patinza hą mǐ.»

²⁶ Zadka Mbay Erod laa bayke munu báyji le, suo-e rii ni ya. Roo le, ka hii bay béd led máy tikdi na ya, bay tul huđ ká'a haa ká nun ruç nzobri ká'a dí ri kaw ziñ ni na.

²⁷ Zadé ku høy, ka mbi nzi-e a pie nzob yum mbiw ká körö zad na bay haña ni se a vää kuñ tul Zaa Batis a víke. Lëe, nzob yum na se bil hul sal na a kuñ tul Zaa Batis

²⁸ a daa bo bil patinza a víke hą led máy tikdi na, le, led máy tikdi na yaa a séke hą mi-e na.

²⁹ Zadka led nduobel Zaa laa bayke munu báyji le, i ví mbi huđ be na í voro.

Zezu hól nzobri ba isod sōd duɔ zad ndebe

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Zaa 6.1-14)

³⁰ Nzob ndáy nzaaped Zezuri yii saa zad ka-káa Bay Kere, i se luo-e i kii fal feri riw bele ká i daa báy fe ká i fere nzobri na hani.

³¹ Nzobri ká i vi luo-e a i zol na i ngiji bamba tasiri hą Zezu báy led nduobel-eri i ziñ faa ká bay suña fe kara ya. Såwke mini ze, Zezu baa hą led nduobel-eri na mii: «I vi ziñ mì, bo náa vää káwri zad ká do kólök i mgba tåram suo-ri ká dí ndji.»

³² Báyji le, i tii i zol huo-ri høy i vää hil bil tuo i se ba zad ká do kólök na.

³³ Roo le, nzobri ngiji bamba kó Zezu báy led nduobel-eri ká i kaw bil tuo i zol

våw na. Lëe, i tii báy puo puo riw bele, i duu fal kí báy ból-ri i tii zadé na ku pola hą Zezu báy led nduobel-eri na.

³⁴ Zadka Zezu tii saa bil tuo, a kó ruç nzobri ká i mbu kí mer mer na ku báyji le, ka kó nun sie bari, bay ji le, nzobkeri rii baduri ká nzob körö ri tiya. Lëe, Zezu tii såw fére ri fe ngiji bamba.

³⁵ Zadka sie tòn ndji bay riñ na báyji le, led nduobel-eri soro ba lakun-e i baa hą ni mii: «Síe kal ro, a zad ni key na ba bil law kör ze do key.

³⁶ Hą nzobri key na i se puori báy vu puori ká kiri naari key i vää hie fe sum i su.»

³⁷ Lëe, Zezu yiñra báy bay ha ri mii: «Baarí kí ze i ha ri fe sum ha ri su.» Báyji le, led nduobel-eri vbi ni mii: «Úwaa, mü hii bay haña buru vää hie maapa hą nzobri su le? Fe sumke ku na a máa lari ped nam isod sōd sidi!»

³⁸ Lëe, Zezu baa ha ri mii: «I do báy maapa ba mina le? I se i vää kó!» Zadka i se i vbi bay i laa na báyji le, i yii i baa hą ni mii: «Buru do báy maapa ba ndebe báy siiri ba sidi.»

³⁹ Falé ku le, Zezu mbi nzi-e hą led nduobel-eri bay haña ri hą nzobri kaw siri báy kudsuke kudsuke ká tul suy pame.

⁴⁰ Lëe, nzobri kaw báy kewke kewke. Kewke taa sín ndebe ndebe ndaw, isod sōd ndaw pi.

⁴¹ Báyji le, Zezu yaa maapa ká ndebe báy sii ká sidi na, a ura nun-e ba siya a daa taambol hą Ngerewuru, róo a haw maapa na a hą led nduobel-eri bay haña ri leke nzobri na. Ka leke ri sii ká sidi na ndaw ká sakra bari riw bele.

⁴² Bari riw bele na i su mbaa bil-ri maa báy zad kón bari.

⁴³ Lëe, led nduobel-eri na i faa bie maapa báy sii na mbaa budu ba duɔ fale sidi.

⁴⁴ Bari ká i su maapa na, wárari maa isod sōd duɔ zad ndebe (5.000).

*Zezu se tul maambii
(Mat 14.22-33; Zaa 6.15-21)*

⁴⁵ Falé ku ndji høy le, Zezu hą led nduobel-eri hil i kaw bil tuo i zol pola

ha ni bay séke fa nzaa kporombii ká fi kélù ba njerépuo Besayda. Zadka i zol na, Zezu tòn fal kób bay báa ha ruo nzobri zol faa puo.

46 Fale ká'a ha nzobri zol na báyji le, ka se tul kuo bay d'aa nzaa bay kere.

47 Zad sii báyji le, tuo na do bil law mbii, le, Zezu huo-e hoy ze do siri.

48 Nzaa fáa nzaaruo na led nduobal Zezuri zinj faa ká bay híla tuo na mbáa, bay ji le, zuu kuu njiji bamba a suo nunri. Zadka Zezu ko munu na báyji le, ka se tul mbii takam takam ba luo-ri, tòn ndji munu hoy bay haña ni kál ri.

49 Zadka i kó ni ká'a se tul mbii na munu báyji le, i kó i baa mii ba wúru, ro í guu fe gúrum gúrum.

50 Tusueke le, i kó ni báy zad bari riw bele, a í tó kpak kpak. Roo le, ká zadé ku na Zezu baa ha ri mii: «Ba bi kí zu, í sin law-ri, í hañ híe ka d'aa rí ya!»

51 Fale ku róo a hil a kaw zinj ri ká bil tuo na, le, nzaa zuu na ví kun nzéed. Feké ku na tuku ri njiji bamba tasiri ha ri kaw yer.

52 Tusueke le, fe sañ ká Zezu daa báy maapa na, fe kókó bari maa bay kókó sawke ya.

Zeju vaa nzobri ká Zenezaređ (Mat 14.34-36)

53 Zeju báy led nduobal-eri tuo maambii i tji fi kélù ká zadri ká kiri Zenezaređ kör, a í sinj tuo na do nzaa kporombii.

54 Zadka i tji saa bil tuo na munu hoy le, nzobri kó ba Zezu.

55 Zad ká'a do dí ká nzobri laa bay be na, i d'uu báy tul puori riw bele, a í tii saw fáa nzob semri báy hiike í séke hañ ni.

56 Zadri riw bele ká Zezu se dí, ká ba vu puori ká do bisuy, mase puori, mase njerépuori kara, nzobri vi báy nzob sem bari i daa zuo zad áake ká nun ruo, a í kod Zezu bay haña ni ka pçøn faa ha ri zaa nzaa gari be fi siri hoy. Læs, bari riw bele ká i zaa nzaa gari be na, i vaa báy kere.

* 7:7 7.7 Ezay 29.13. † 7:10 7.10 Tij kélé 20.12. ‡ 7:10 7.10 Tij kélé 20.12.

7

Zeju baa bay ká se tul fe saw puo (Mat 15.1-9)

1 *Fariziri báy nzob fére nzobri *bol kusol haneri ká i uru saa Zuruzalem na, i ví mbü kí i kiri Zeju.

2 Báyji le, i njáa led nduobal Zeju haneri ká i su fe tañ síe nduo-ri *tañ kad kad munu ká Zibri daa ba fe saw puo bari na ya.

3 Tusueke le, Fariziri báy Zib hawri riw bele na, i daa vu mbom bo tul fe fére bulu bari ká i yáa; i síe nduo-ri tañ kad kad róo i su fe báy.

4 Zadka i uru saa zad fe hie hoy kara, i síe nduo-ri tañ kad kad munu ká bol kusol bari kie na róo, i su fe báy. I daa vu mbom bo tul fe saw puo hawri bod bod njiji bamba, munu ká faa wáa kobo báy tasa báy suna.

5 Báyji le, Fariziri báy *nzob fére nzobri bol kusolri na i vbi Zeju báy mii: «Bay ji ndaw róo led nduobal-ari daa vu mbom bo tul fe saw puo ká bulu naari daa na ya le? I síe nduo-ri báy faake munu ká bulu naari fere naari na ya hoy í su fe!»

6 Læs, Zeju yijra báy báy ha ri mii: «Bay ká Ezay yáa saa nzaa Ngjerewuru se tul-ri na do báy zadé. I ba nzob nzaa rúo bayri munu ká'a daa do mbede mii:

“Nzobri key na i daa mbay bo tul-i báy nzaa-ri hoy,

roo le, bil law-ri do dí dí zinj mì.

7 Rúo ká nzobri key ruo mì na
do ba fe ká gor hoy,
bay ji le, feri ká i fere nzobri na
ba fe saw puo nzobri kí hoy bo,
ba Bay bi ya*.”

8 «Baarì na, i pçøn bol kusol Ngjerewuru bo fi mbiw i daa vu mbom bo tul fe saw puo nzobri hoy.»

9 Fale le, ka baa ha ri mii: «Baarì na i kó faa túñ bol kusol Ngjerewuru na njeren, bay mgbaka fe saw puo baarì ká i fere nzobri na njø-njøn!»

10 Tusueke le, bol kusol ká Ngjerewuru ha *Moyze na baa mii: “Mu daa vu mbom ká bo tul báa-ka báy máa-ja†.” Róbay,

“Nzob ká fac mi-e báy bi-e le, do nun ika ni‡.”

¹¹ Roo le, baari na i fere fe saw puo baari mii, zadka nzob do báy fe bay sókoke bi-e báy mi-e, rōo a baa mii, beri ti haña ri ya, bay ji le, ba korban, bayke baa mii, ba fe ká beri korc do bod bay haña Ngerewuru, le,

¹² i pōn faa hā nzobke ku na bay haña ni ka sō nzob mbón niri na mbāa.

¹³ Báy faa fe fére saw puo baari ká i suo i fere kí mini key na, i pōnke Bay Ngerewuru do fi mbjw. Rōbay, i daa feri njii bamba ká rii kíre be niri key ndaw.»

Fe ká daa hā nzob siike ndij ndij (Mat 15.10-20)

¹⁴ Báyji le, Zezu dī ruo nzobri na rōbay a baa ha ri mii: «Baari riw bele na, i te suku-ri i láake bay bi key na báy kere i tuu sawke ta-tan!»

¹⁵ Fe mbjw ká nzob sū se bil-e ká daa hā ni siike ndij ndij ká nun Ngerewuru nā, tiya. Roo le, fe ká tji saa bil law nzob ze daa hā ni siike ká nun Ngerewuru.

¹⁶ [Nzob ká do báy suku bay láake le, ka laa..]»

¹⁷ Zadka Zezu pōn ruo nzobri a rii hula báyji le, led nduobal-eri vbi ni saw law bayke ká'a baa ha ri na.

¹⁸ Lēe, ka baa ha ri mii: «Baari kara, i tāa láa bay key na kpuy le woo? Fe sum mbjw mini ká nzob sū se bil-e na ti dāa hā nzob siike ndij ndij ká nun Ngerewuru ya,

¹⁹ bay ji le, fe key na kal a se bil-e bo, bo bil wāra law-e ya; fale le, ka níike mjiri riw bele ba kélé.» Be ze báy faa bayri key na, Zezu baa mii, fe sumri riw bele na ba fe kere ká maa bay sunja.

²⁰ Lēe, ka baa na rōbay mii: «Ba fe ká tii saa bil wāra law nzob, ze daa hā nzob siike ká nun Ngerewuru,

²¹ bay ji le, ká bil wāra law nzob ká nziya ze kér bay kāayari ká hā nzob dāake fe kāayari na tji saa dī: kér bay riiba ndaw, ika nzob ndaw, dāa nun pie ndaw,

²² kókó nun fe ndaw, dāa law mgborō ndaw, úla nzob ndaw, takā mgbáy bapibi

ndaw, dāa sere ndaw, rāja kí ndaw, siika sùo ndaw, rōo fe dāa kókó ndaw pi.

²³ Feyāakeri riw bele key na uru saa bil law nzob, rōo a daa hā ni siike ndij ndij ká nun Ngerewuru.»

Máy ká ba Zib ya daa law-e bo tul Zezu (Mat 15.21-28)

²⁴ Fale ku le, Zezu uru ká zadē na ku, a se tusiri ká do dī ya báy ngerepuo Tir. Ka tji puoke ku a rii a se hul mbjw munu a hii bay haña nzob mbjw karā ka kō zad káw be ya, roo le, faa mū sùo-e tiya.

²⁵ Zadē ku hoy, máy mbjw munu ká temndaya do tul vi-e ká ba led máy tikdi na laa soro bay Zezu, le, ka vi a naa pol-e.

²⁶ Máyke ku na ka ba Zib ya, i mboj ni ká Fenisi ká tusiri Siri. Lēe, ka kod Zezu bay haña ni ka nii temndayari ká do tul vi-e na.

²⁷ Roo le, Zezu yijra báy bay hā ni mii: «Ála ledri ha ri sū fe hā bil-ri mbaa pola ndaw rō, bay ji le, do ndad bamba bay mbika fe sum ká do bay tul ledri a vbu hā vu vayri ya.»

²⁸ Báyji le, máy na yijra báy bay hā ni mii: «Zadē kí na zu, Mbay. Roo le, vu vayri ká i naa saw tutakra na, i dam bum fe sum ká gāy saa nzaa ledri siya na i sū.»

²⁹ Lēe, Zezu baa hā ni mii: «Mu se puo. Báy faa bay ká mü yijra báy kere na, temndaya na tji ká tul vu-o na ro.»

³⁰ A zadka máy na yijri a se puo báyji le, ka kō vi-e na ká temndaya tji ká tul-e a pōn ni naa hii.

Zezu hā mbiki laa bay

³¹ Zezu uru ká tusiri Tir a yijri báy faa ká tji Sidon, a kal báy tusiri Dekapol, rōo a se ba nzaa maambii ká Galele.

³² Lēe, nzobri vi báy mbiki ká tāa báa bay kpuy na hā ni, a i kod ni bay haña ni ka daa nduo-e bo tul mbiki na a vaa ni.

³³ Báyji le, Zezu mgba ni a tjiike ká sakra ruo nzobri, a daa vu nduo-eri nduo suku mbiki na, rōo a sā-sāmi a daa nda rīm-e.

³⁴ Fale ku rōo, a ura nun-e ba siya, a yāa omi fōn a baa hā ledban na mii: «Efata.» Báy nzaa bay naari le, baa mii: «Suk-ari ka laa bay.»

³⁵ Ká zadə ku høy suk-eri na vuo ndaw, a rjim-ε kara taŋ báy kere hą ni baa báy yororo yororo.

³⁶ Báyji lę, Zezu baka nzobri ká i do zadə na báy haŋa ri baa bayke hą nzob mbiw ya. Roo lę, baŋguč ká'a baa munu ha ri na høy kara, i daa hą bayke se ba pola pola.

³⁷ Law nzobri naa wöl a tuku ri ha ri kaw yer i baa mii: «Feri riw bele ká'a daa na ndad bamba! Ka hą mbikiri laa báy ndaw, a nzobri ká i baa báy ya høy kara, i baa báy *taŋ kad kad ndaw pi.»

8

Zeju həl nzobri isəd səd duɔ zad niј (Mat 15.32-39)

¹ Bil sewke ku na, ruo nzobri njii bamba mbu kij ba kij robay ká luo Zezu, roo lę, fe sum tiya. Báyji lę, Zezu dī led nduobal-eri a baa ha ri mii:

² «Mì kō nun sie nzobri key, báy ji lę, ba nam say ro i do zinj mì a i ti báy fe sum ya.

³ Zadka mì ha ri zol taŋ suŋa fe lę, i líe kón ká faa, báy ji lę, ruɔkeri ká sakra bari ku na i uru faa dī dī.»

⁴ Lëe, led nduobal-eri baa hą ni mii: «Úwaa! Zad haa ndaw roo buru séke dī báy zinj fe sum hanę hą nzobri su mbaa bil-ri ká bil law kör key lę?»

⁵ Báyji lę, Zezu vbi ri mii: «Maapa ba mina ze i döke lę?» Lëe, i yinjra báy báy hą ni mii: «Ba tōn̄ say.»

⁶ Ro, Zezu mbi nzi-ε hą ruo nzobri kaw siri. Fale lę, ka yaa maapa ká tōn̄ say na a daa taambol hą Ngerewuру, roo a haw a hą led nduobal-eri báy haŋa ri leke ruo nzobri na. Lëe, i yaa i leke ri na.

⁷ I do báy vu sjii haneri ndaw. Báyji lę, Zezu daa taambol hą Ngerewuру báy tul sjikeri na, a baa hą led nduobal-eri báy haŋa ri leke nzobri na robay.

⁸ Lëe, nzobri riw bele su mbaa bil-ri sib sib maa báy zad kón bari. A bie maapakeri báy sjiri ká sad na, led nduobal-eri faa mbaa budu ba tōn̄ say.

⁹ Nzobri ká i do zadə na, i maa isəd səd duɔ zad niј (4.000). Fale ku roo Zezu pōŋ faa ha ri zol, lę,

¹⁰ ká zadə ku høy, báy led nduobal-eri na, i hil i kaw bil tuo i se ba tusiri Dalamanuta.

Fariziri vbi Zeju báy haŋa ni daa fe saŋ (Mat 16.1-4)

¹¹ Farizi haneri vi luo Zeju i tii səw máy báy zinj ni báy nzáake nzi-ε. Ze i vbi ni báy haŋa ni ka daa fe saŋ mbiw hą bari kō mii, húrusuo-ε na uru saa luo Ngerewuру.

¹² Báyji lę, Zezu yaa bawda ɔmi fōn a baa mii: «Báy ji kij roo, nzobri ká timbedə key vbi báy kókō fe saŋ lę? Mì baa ha rí ta-taŋ ba tusue kij, fe saŋ mbiw mini kara mì ti haŋa rí kō ya!»

¹³ Fale ku lę, ka pōŋ ri a hil a kaw bil tuo zinj led nduobal-eri i yjj a i se ba nzaa maambii ká fi kelu.

Fe fére kqaya Fariziri báy nzob Erodri (Mat 16.5-12)

¹⁴ Báyji lę, led nduobal-eri yinjra faa maapa na sel. I do báy maapa mbiw munu høy ká bil tuo.

¹⁵ Lëe, Zezu baka ri a baa mii: «I nzə báy sùo-ři! I kóro sùo-ri ká tul fe fére kqaya *Fariziri báy nzob Erodri ká do munu ba fe hew fe na.»

¹⁶ Báyji lę, led nduobal-eri tii səw máy báy ká sakra kij, báy ji lę, i do báy maapa ya.

¹⁷ Munu ká Zezu kō fe ká i baa bayke na, ka baa ha ri mii: «Báy ji ndaw roo i máy báy ká sakra kij mii, i do báy maapa ya lę? Waa, i kō ya báy lę woo? I kō táŋke ya báy lę? Nun-ři mgbuda ká dī ya báy dōrō zu lę?»

¹⁸⁻¹⁹ I do báy nun báy kókō fe, lę, i kō ya! I do báy suku báy láá báy, lę, i láake ya! Waa, mina lę woo? Maapa ká ndebe ká mì haw hą nzobri ká isəd səd duɔ zad ndebe (5.000) ha ri su na waa, i yj-yinjra lę? Waa, i faa bie mbaa budu mina lę?» Lëe, i yinjra báy báy hą ni mii: «Mbaa budu duɔ fale sidi.»

²⁰ Zezu vbi ri robay mii: «Zadka mì haw maapa ba tōn̄ say báy tul nzobri ká isəd səd duɔ zad niј (4.000) na waa, i faa bie mbaa budu dōrōrō dōrōrō bá mina lę?» Lëe, i yinjra báy báy hą ni mii: «Ba tōn̄ say.»

²¹ Báyii le, Zezu vbi ri rɔbay mii: «Wāa, ĩ kɔ ya báy le woo?»

Zezu mgbusa nun raw

²² Falé ku le, Zezu báy led nduoabal-eri i tii Besayda. Lεε, nzobri sùu nzob rāw mbijw munu ká dī, i vike hā Zezu i kod ni bay haŋa ni ka zaa ni bo a vaa.

²³ Báyii le, ka mgba nduo rāw na a t̄ike ni saa b̄il puo a séke nzaa zad. Falé le, ka daa mbii sami dō nun rāw na, a daa nduo-eri bo tul-e a vbi ni mii: «Mù kɔ fe le?»

²⁴ Lεε, rāw na ura nun-ε ba siya a baa mii: «Mì kɔ nzobri, roo le, i r̄ii puuri ká se-sed.»

²⁵ Falé ku rɔbay le, Zezu daa nduo-eri ba k̄i bo tul nun nzob rāw na. Báyii le, rāw na kɔ-kóm ba siksa, le, nun-ε na taŋ hā ni kɔ zad báy kere kad kad.

²⁶ Falé ku ká báy haŋa rāw na ka zól na báyii le, Zezu baa hā ni mii: «Mu se bil puo ya.»

Piyer kɔ Zezu ba Krisi

(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

²⁷ Falé ku le, Zezu báy led nduoabal-eri, i zól ba vu puori ká do dī ya báy Ngerepuo Sezare-Fili. Zadka i se faa báy na báyii le, Zezu vbi ri bay mii: «Wāa, nzobri baa báy mina ze se tul-i le?»

²⁸ Lεε, i yinjra báy bay hā ni mii: «Nzob haneri baa mii, mù ba Zāa Batis. Nzob k̄iri bod baa mii, mù ba *Eli. Nzob h̄awri rɔbay baa mii, mù ba nzob yāa bay saa nzaa Ngerewuру mbijw munu.»

²⁹ Báyii le, Žezu vbi ri mii: «A baaři k̄i na wāa, ĩ baa mii, m̄i ba nzob ve le?» Piyer yinjra báy bay hā ni mii: «Mù ba *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay pie ni vi.»

³⁰ Be nu ku ro, Zezu baka ri ngo-ngoŋ bay haŋa ri baa bayke na hā nzob mbijw ya.

Zezu baa bay hud be báy t̄i be saa luɔ hud

(Mat 16.21-28; Luk 9.22-27)

³¹ Falé ku le, Zezu tii sāw fēre led nduoabal-eri fe mii: «Bi *Vu Nzob na, dō nun haŋa m̄i kɔ seké fe ngii bamba. Ngere Zibri báy *ngereñzob fe poyri báy *nzob fēre nzobri bol kusolri na i túŋ m̄i

ŋgeren a ī i m̄i, a ndeke dī nam sayke le, m̄i t̄i saa luɔ hud.»

³² Zezu baa bayke ta-taŋ ha ri. Lεε, Piyer mgba ni a t̄ike ŋgeren ba nzaa zad a tii sāw báa bay zin ni bay tul bayri ká'a baa na.

³³ Báyii le, Zezu fēre nun-ε a kɔ led nduoabal-eri a yiw Piyer mii: «Satan, mu zól ká lakun-i dī dī ba lew, báy j̄i le, kér bay bo na do ba kér bay nzobri h̄oy bo, dō ba kér bay taa Ngerewuру ya.»

³⁴ Falé ku le, Zezu dī ruo nzobri báy led nduoabal-eri a baa ha ri mii: «Nzob ká hii bay séke fal-i le, ka pōŋ sūo-ε yaklak hā m̄i, a mbi puu say hud be, a soō a séke fal-i.»

³⁵ Tusueke le, nzob ká hii bay kóro kumnun be na, kumnun taa tusueke na, ka ti zin ya. Roo le, nzob ká'a pōŋ sūo-ε yōd bay tul-i, mase bay tul Bay Kere na, a zin kumnun taa tusueke.

³⁶ A zadka nzob zin feri ká tusiri key riw bele, rōo a zin kumnun taa tusueke ya na wāa, ba feziňa j̄i k̄i zu le woo!

³⁷ Fe j̄i ndāw rōo, nzob a máa bay haŋa Ngerewuру a súoke kumnun taa tusueke na le?

³⁸ Tusueke le, nzob ká daa sahoy bay tul-i, báy tul bay biri ká nun nzobri ká timbede key ká i pōŋ Ngerewuру í daa fe k̄aya na, bi Vu Nzob na, sieke ká m̄i vika báy riŋ dika ká Bāa hā m̄i báy led nzaaped Ngerewuру ká nulue na, m̄i dāa sahoy bay tul nzobke ndāw.»

9

¹ Rɔbay ka baa ha ri mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i: nzob haneri ká sakra bari ká i dō zad ni key na, i ti huka ya kpuru bay kókó nam ká Ngerewuру a ví réke mbay báy h̄urusuo-ε na báy nun-ri ndāw rōo í hu báy.»

Sùo Zezu fēre dō bod ká tul kuo

(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Falé ká daa nam yie na, Zezu hā Piyer, Zak báy Zāa se zin ni tul kuo ká gaŋ zeŋlen ká dō nzaa zad a ĩ kaw dī huori. Báyii le, ká zadé ku na, sùo Zezu fēre gbäy ká nun-ri.

³ Gari beri nduy ziriri ziriri a puu kpaa kpaa. Nzob mbiw ká tusiri key ká maa bay wáa gari h̄a ni puu do munu na, tiya.

⁴ Báyji lε, *Eli báy *Moyze t̄ii ri mbudsa í do loko soro zinj Zezu.

⁵ Lεε, Piyer mbi bay a baa h̄a Zezu mii: «Mbay, do ndaf bamba bay haña náa káwri zaf ni key. H̄a buru daa hul pudi ba say. Mbiw ba taa bo, mbiw ba taa Moyze, a mbiwke laa lε, ba taa Eli.»

⁶ Tusueke lε, ka kō bay báa ya, bay ji lε, h̄ie daa ri zikiki.

⁷ Báyji lε, sii mbam ví guba tul-ri gbukru, lε, ká bil sii mbamke ku na kusol mgba beleñ ká dí mii: «Be key na ka ba Vu-i; m̄i kō ni ba nzob nun-i. I laa bay be!»

⁸ Zadé ku h̄oy lε, led nduobal Zezuri kókóm rie ri gbuk, roo lε, i kō nzob mbiw mbáa, ba Zezu huo-ε h̄oy ze do zinj ri.

⁹ Zadka i do díra saa tul kuo na, Zezu mbi nzi-ε ha ri mii: «Feri ká ī kō key na, ī baa bayke h̄a nzob mbiw ya kpuru maa báy nam ká b̄i *Vu Nzob m̄i t̄ijke saa luɔ hud.»

¹⁰ Lεε, led nduobal-εri daa vu mbom bo tul bay ká'a baa ha ri na, roo lε, i m̄ay bay zinj k̄i mii: «T̄ii saa luɔ hud ká fal hud be na w̄a, bayke baa mina zu lε?»

¹¹ Falé ku lε, led nduobal-εri vbi ni bay mii: «Bay ji ndaw r̄o, *nzob fére nzobri bol kusolri baa mii, "Do nun haña Eli ka vi pola ndaw r̄o, *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay pie ni na, ka vi báy" lε?»

¹² Lεε, Zezu yiñra báy bay ha ri mii: «Ba tusue k̄i, do nun haña Eli na ka vi pola ndaw r̄o, bay léke feri riw bele h̄a ni do báy zadé zeb zeb. Roo lε, m̄i vbika r̄i bay: "W̄a, bay ji ndaw r̄o mbede Ngerewuру baa mii, do nun haña Vu Nzob na a kókó s̄eké fe ñgii bamba, a í tun ni ñgerenj lε?"

¹³ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ: nzob yaaña bay saa nzaa Ngerewuру mbiw munu ká Eli na vi ro, lε, nzobri dara ni munu ká lawri hii, munu ká mbede Ngerewuру baa bayke pola se tul-e na.»

*Zezu nii temndaya ká do tul led mbiw
(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ Zadka Zezu báy led nduobal-εri ká say i vi dí ya báy led nduobal-ε h̄awri báyji lε, i kō ruɔ nzobri ñgii bamba ká i kiri led nduobal-ε h̄awri na, báy nzob fére nzobri *bol kusol h̄anéri ká i do m̄ay báy zinj k̄i.

¹⁵ Zadka ruɔ nzobri kō Zezu na báyji lε, tuku ri a í d̄uu ba luo-ε bay h̄ii soko h̄a ni.

¹⁶ Báyji lε, Zezu vbi led nduobal-ε h̄awri na mii: «Fe ji ndaw r̄o ī m̄ayke bay zinj k̄i munu lε?»

¹⁷ Lεε, nzob mbiw ká sakra ruɔ nzobri ku na yiñra báy bay h̄a ni mii: «Mbay, m̄i vi báy vu-i h̄a m̄u, bay ji lε, temndaya do tul-e a yoklo ni ñgii bamba h̄a ni t̄a báa bay kpuy.»

¹⁸ Zadri riw bele ká temndaya mbi ni ká dí na, ka daa ni nda siri gbay h̄a mbii nzi-ε t̄ii fūka fūka ndaw, a su sere ñger ñger a bo kpamgbaj ndaw pi. Ze m̄i kod led nduobal-ari bay haña ri nii temndayake na, lε, faake mba ri.»

¹⁹ Báyji lε, Zezu baa h̄a ruɔ nzobri mii: «Baarì nzob law ñgo-ñgori! W̄a, nam t̄on ba mina báy r̄o bay haña m̄i kaw zinj r̄i r̄obay lε? Nam t̄on ba mina báy r̄o m̄i iki law-i ká tul-r̄i lε? Mgba led na ba lie h̄a m̄i.»

²⁰ Lεε, i mgba led na í séke h̄a ni. Zadka temndaya mbi nun-ε a kō Zezu báyji lε, ka mgba led na a laŋ ni yik yik, a daa ni bo siri gbirik. Led na giri siri mgbeleñ mgbeleñ, a mbii nzi-ε kara t̄ii fūka fūka ndaw pi.

²¹ Báyji lε, Zezu vbi baa led na a baa mii: «Fe ni key na, daa ni nam mina ro lε?» Lεε, baa led na baa h̄a ni mii: «Daa ni báy tóy be k̄i h̄oy kpuru t̄ii timbede key.»

²² Banjuɔ na, temndaya na mbi ni bo huu ndaw, bo mbii ndaw bay ika ni. Roo lε, zadka hurusuo-ɔ maa dāa fe lε, mu kō nun s̄ie buru a m̄u s̄o buru.»

²³ Báyji lε, Zezu baa h̄a ni mii: «Mina r̄o m̄u baa mii: "Zadka hurusuo-ɔ maa dāa fe lε," na lε? Nzob ká dāa law-ε bo tul-i lε, fe mbiw ti mbaka ni ya.»

²⁴ Lεε, ká zadé ku h̄oy, baa led na re beleñ a baa mii: «M̄i dāa law-i bo tul-a; mu s̄o m̄i ká tul mbika law-i ká ñgii ya!»

²⁵ Zadka Zezu kō nzobri ká i d'uu í nde tul ruo nzobri ká i kiri ni na báyii le, ka yjw temndaya na a baa h̄ ni mii: «Bo temndaya ká mù haa led̄ key h̄ ni tā báa bay kpuy, a laa báy ya ndaw key na, m̄i baa h̄ mù, t̄i ká tul led̄ na mú yjí mú vi mbää wǖm.»

²⁶ Lεε, temndaya na laj ni yik yik a guu fe belej, a t̄i saa tul led̄ na, a p̄on ni naa siri kparak r̄i nzob ká hu-hu h̄ nzobri ká i nj̄i bamba dō zad̄ na i baa mii: «Ka hu-hu!»

²⁷ Ro, Zezu mgba nduo-ε a ura ni h̄ ni dō siya zékre.

²⁸ Zadka Zezu báy led̄ nduobal-εri i r̄i i se hula í dō huo-ri hoy na báyii le, i vbi ni bay mii: «Daa mina ndaw r̄o, buru maa bay níi temndaya ni key na ya le?»

²⁹ Lεε, Zezu yj̄iŋra báy bay ha ri mii: «Kiri temndaya ká mini key na, báy faa nzaa bay kere k̄i hoy ze nzob a níike ni.»

*Zeju baa báy hud̄ be báy t̄i be saa luɔ
hud̄ ba k̄i r̄obay*

(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

³⁰ Fal̄e ku le, Zezu báy led̄ nduobal-εri t̄i saa hula na ku í zol, í kal báy kudu zad̄ ká Galele. Zezu hii bay haña nzobri kō zad̄ kaw fe ya,

³¹ bay j̄i le, ka dō fére led̄ nduobal-εri fe. Ka baa ha ri mii: «Bi *Vu Nzob na, i mgbaka m̄i í p̄on m̄i bo nduo nzobri, le, i ika m̄i. Fal̄e daa nam say le, m̄i t̄i saa luɔ hud̄.»

³² Báyii le, led̄ nduobal-εri laa s̄aw bayke na taŋ ya, a i daa h̄iŋ ká bay vbika ni.

Nzob ve ze ba ḡerenzob le?

(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

³³ Zezu báy led̄ nduobal-εri i t̄i Kapernayum í r̄i i se hula. Zadka i r̄i hula na báyii le, Zezu vbi ri bay mii: «Fe j̄i ndaw r̄o i m̄ay bayke zin̄ k̄i ká faa ku le?»

³⁴ Lεε, i dō silili, bay j̄i le, ká faa na i m̄ay bay ká sakra k̄i bay kók̄o w̄a, nzob ve ze ká sakra bari r̄o, ba ḡerenzob le?

³⁵ Báyii le, Zezu kaw siri a d̄i led̄ nduobal-εri ká duɔ fal̄e sid̄i na a baa ha ri mii: «Nzob ká hii bay doko pola le, ndad̄

bay haña ni ka dō fa órō fal, a fa nzob d̄áa ped h̄a nzobri riw bele.»

³⁶ Fal̄e ku le, ka mgba led̄ mb̄iw ká ndji munu, a d̄aa ni dō sakra bari, r̄o a m̄bi ni a mbuɔ ni a baa ha ri mii:

³⁷ «Nzob ká mgba led̄ mb̄iw munu ká led̄ key na ba s̄uo-ε bay tul-i le, ba bi ki s̄uo-i ze ka mgba m̄i ba s̄uo-ε ku. A nzob ká mgba m̄i ba s̄uo-ε le, ba bi hoy ze ka mgba m̄i ya, roo le, ka mgba nzob ká p̄ie m̄i vi na ndaw.»

*Nzob ká ruu zin̄ naari ya le, ka ba nzob fal̄ ḡaŋ naari
(Luk 9.49-50)*

³⁸ Z̄a mbi bay a baa h̄ Zezu mii: «Mb̄ay, buru kō nzob mb̄iw ká nii temndayari báy r̄iŋ-a, le, buru nzaa faa bay háa ni, bay j̄i le, ka se-sed zin̄ naari ya.»

³⁹ Roo le, Zezu baa mii: «I haa ni ya. Nzob ká d̄aa fe saŋ báy r̄iŋ-i na, ti báa bay k̄aya zin̄ m̄i ba vaa ya,

⁴⁰ bay j̄i le, nzob ká ruu zin̄ naari ya na, ka ba nzob fal̄ ḡaŋ naari.

⁴¹ A nzob ká'a káa mbii tuŋguo t̄oy mb̄iw ha r̄i nzob, bay báa ká i ba nzob *Krisi le, m̄i baa ha ri ta-tan̄ ba tusue k̄i: nzobke ku na a zin̄ fe tunduo fe.»

*Haña nzob d̄aa feyaa ba fe ká ndaya
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)*

⁴² «Nzob ká ula led̄ mb̄iw ká ndji mini ká sakra ledri ká dō key ká i d̄aa law-ri bo tul-i na h̄ ni d̄aa feyaa le, s̄in̄ bawda tisaw do sol nzobke a vbu ni bo maambii na ndad̄ mba haña ni kaw báy kumnun a ula led̄ na.

⁴³ Zadka ba nduo-ɔ ze d̄aa h̄ mù d̄aa feyaa le, mu kuŋ ni bo bisuy. Séke báy nduo mb̄iw se zad̄ kumnun taa tusueke na, ndad̄ mba séke báy nduo-ɔ sid̄i bele se zad̄ kók̄o séke fe ká bil huu ká ru-ruma ya bānguɔ.

⁴⁴ [Ba zad̄ ká kayri hu ká d̄i ya ndaw, huu kara rumá ká d̄i ya ndaw bānguɔ.]

⁴⁵ A zadka ba bal-a ze h̄ mù d̄aa feyaa le, mu kuŋ ni bo bisuy. Séke kp̄ed̄e báy bal mb̄iw se zad̄ káw kumnun taa tusueke na, ndad̄ mba séke báy bal-a sid̄i bele ha ri vbu mù bo zad̄ kók̄o séke fe ká bil huu ká ru-ruma ya.

46 [Ba zad ká kayri hu ká dí ya ndaw, huu kara ruma ká dí ya baŋguo ndaw.]

47 Røbay, zadka ba nun-a ze daa hą mù daa feyaa lę, mu ḥgókdo ni mú naa ni. Séke báy nun-a mbjw̄ daru hą Ngerewuру re mbay ká tul-a na, ndad mba séke báy nun-ari sidi bele ha ri vbu mù bo zad kókó seke fe ká bil huu ká ru-ruma ya.

48 Ba zad ká kayri hu ká dí ya ndaw, huu kara ruma ká dí ya baŋguo ndaw.

49 Kókó seke fe ká nzobri riw bele kó na ha ri ví ndáske munu ká tom daa hą fe sum ndad.

50 Tom na ba fe kere, roo lę, zadka ráake tji na wąa, fe ji ze i dákake hą ni yji a raa ba kí báy lę? Ndad bay haŋja baarí kí ze i ba tom ráake, a i kaw dékéke ká sakra kí.»

10

*Nzob ti kúŋ sakra nzob yaaŋa kíri ya
(Mat 19.1-12; Luk 16.18)*

1 Zezu uru ká zadse ku a se ba kudu zad ká Zude ká nzaa baa Zurde fi kelu. Ruɔ nzobri mbu kí ba kí røbay ká luo-ε. Lës, ka tii saw férre ri fe munu ká'a daa baŋguo na.

2 Báyji lę, Farizi haneri solo ba lakun-ε bay nzáa nzi-ε ze i vbi ni bay mii: «Ká bil *bol kusol naari na wąa, wąra nzob do báy faa ká bay nii máy be lę?»

3 Lës, Zezu yji a vbi ri mii: «Bol kusol ji ze *Moyze ha rí lę?»

4 I yijra báy bay hą ni mii: «Moyze pɔŋ faa hą nzob bay haŋja ni ka daa mbede nii máy be na ndaw rɔɔ a nii ni zól báy*.»

5 Báyji lę, Zezu baa ha ri mii: «Bay tul law ḥgɔŋ baarí ze Moyze mbíke bol kusol na ku a dákake mbede ha rí.

6 Roo lę, zadka Ngerewuру daa feri riw bele báy tiikake lew hoy na, ka daa wąra nzob báy máy nzob zeb.

7 «Sawke mini ze, wąra nzob a pón bi-ε báy mi-ε bay káw ziŋ máy be,

8 lę, bari sidi bele reb na, i ví ba nzob ká mbjw̄. Be mini ze, i ba nzob ká sidi mbää, roo lę, i ba nzob ká mbjw̄.

* **10:4 10.4** Kjija bol kusol ba sidike 24.1-3. † **10:8 10.8** Tiika saw fe 2.24. ‡ **10:19 10.19** Tjj kele 20.12-16; Kjija bol kusol ba sidike 5.16-20.

9 Munu zu lę, nzobri ká Ngerewuру siŋ ri zuo kí na, ndad bay haŋja nzob ka wál sakra bari ya.»

10 Falé ká Zezu báy led nduobal-εri i yji í se hula na, led nduobal-εri vbi ni bayri ba kí se tul bay ká'a baa hą nzobri na ku.

11 Lës, Zezu baa ha ri mii: «Zadka nzob nii máy be zol, rɔɔ a yaa máy kí lę, ka daa kaya ziŋ máy be na a daa nun pie.

12 Do faa mbjw̄ munu ndaw, máy nzob ká zol saa hul wąra, rɔɔ a yaa wąra kí lę, ka daa nun pie ndaw.»

Zezu sam fe zuo tul ledri

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

13 Nzobri vi báy ledri hą Zezu bay haŋja ni ka daa nduo-ε bo tul-ri, roo lę, led nduobal-εri haa ri.

14 Zadka Zezu ko munu na báyji lę, law-ε se ni a baa hą led nduobal-εri na mii: «I ála ledri ha ri vi luo-i bo, i haa ri ya, bay ji lę, Ngerewuру re mbay ká tul bari ká i do munu ká ledri key.

15 Mí baa ha rí ta-taŋ ba tusue kí: nzob ká yaa Ngerewuру ba law-ε hą ni re mbay ká tul-e munu ká led na ya lę, ka ti doko sakra nzobri ká Ngerewuру re mbay ká tul-ri na ya wǖm.»

16 Falé ku lę, ka faa ledri na a mbuɔ ri do nduo-ε, rɔɔ a daa nduo-ε bo tul-ri.

Bay ká se tul nzob fezina

(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

17 Zadka Zezu se faa báy na báyji lę, nzob mbjw̄ munu duu a vāa huku pol-e a vbi ni mii: «Mbay kere, hą ji ze mí dák rɔɔ bay ziŋke kumnum ká do baŋguo na lę?»

18 Lës, Zezu baa hą ni mii: «Bay ji rɔɔ mù dí mí ba nzob kere lę? Ngerewuру kí huo-ε hoy ze ba nzob kere bo, nzob kí mbjw̄ mini ká nde ni nde na, tiya.

19 Mu kó bol kusolri ká Ngerewuру hą nzobri ká baa mii: «Mù ti ika nzob ya, mù ti dákda nun pie ya, mù ti ri-riiba ya, mù ti kúd bay zuo nzaa nzob ya, mù ti úla nzob mú yaa fe be ya, rɔɔ mù dák vu mbom bo tul baa-ka báy máa-ŋa.»

20 Báyii le, nzob na baa h̄ ni mii: «Mbay, bol kusolkeri ku na, b̄áy kuban bi k̄i hoy m̄i do tul-e riw bele t̄ii vuri.»

21 L̄ee, Zezu jri ni a hii ni a baa h̄ ni mii: «Fe mb̄iw puo mù. Mu se mú vāa hie fe bori riw bele ká mù d̄oke na, bo mó pón larike h̄ nzob k̄ukuri. Munu nd̄aw r̄o, mù d̄oko b̄áy feziňa taa tusuekeri ká nulue. Fale ro le, mu ȳii mó se fal-i b̄áy.»

22 Zadka nzob na laa bay ká Zezu baa munu na báyii le, ka siŋ tunun-e mbid mbid a z̄ol mgbirinj, bay ji le, ka do b̄áy fezinjari ḥgji bamba.

23 Báyii le, Zezu k̄o-kóm rie fal-e gbuk a baa h̄ led nduobal-eri mii: «Do ḥgōn bamba b̄áy hańa nzob fezinjari d̄in tul-ri h̄ Ngerewuřu re mbay ká tul-ri!»

24 Bayri ká'a baa na ȳokl̄ kér bay led nduobal-eri. Roo le, Zezu baa na r̄obay mii: «Vu-iri, do ḥgōn bamba bay hańa nzob ka h̄ Ngerewuřu re mbay ká tul-e!»

25 Hańa zambal nduo luč z̄oy a t̄ii ká nun-e na do ḥgōn bamba tasiri. Roo le, hańa nzob fezinjari d̄in tul-e h̄ Ngerewuřu re mbay ká tul-e na, do ḥgōn bamba tasiri kal d̄i r̄obay.»

26 Bayri ká Zezu baa na, tuku led nduobal-eri ha ri kaw yer í vbi k̄i bay mii: «A munu ku waa, nzob ve ze a máa bay zinj pam na b̄áy le?»

27 Zezu iri ri a baa ha ri mii: «Ba fe ká mba nzobri, roo le, mba Ngerewuřu ya, bay ji le, Ngerewuřu na fe ká mba ni mba na, mb̄iw tiya.»

28 Báyii le, Piyer mbi bay a baa h̄ ni mii: «Mú k̄o, buru na buru p̄on feri riw bele bay séke fal-a.»

29 L̄ee, Zezu baa h̄ ni mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i. Nzob ká p̄on hul be, mase ȳu-eri b̄áy tini-eri, mase bi-e b̄áy mi-e, mase vi-eri, mase wáa be bay tul-i, mase bay tul 'Bay Kere na le,»

30 Ngerewuřu a hańa ni k̄iri isod sođ kal tul-e taa h̄ay ká vuri key. A hańa ni hulri nd̄aw, ȳu-eri nd̄aw, tini-eri nd̄aw, mi-eri nd̄aw, vi-eri nd̄aw, wáari nd̄aw, r̄o b̄áy

d̄áa nun tuč sieri kara nd̄aw ká bil sew ká náa káwri d̄i timbede key. Fale le, ká bil sew ká'a ví vuku na, ká'a hańa ni kumnun ká do b̄angru.»

31 Roo le, nzobri ḥgji bamba ká i do pola timbede key na, i d̄oko fal. A nzobri ká i do fal timbede key na, i d̄oko pola.»

*Zeju baa bay hud be b̄áy t̄ii be saa luč
hud na r̄obay*

(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

32 Zadka Zezu b̄áy led nduobal-eri i se faa í t̄ii zad ká hil ba Zuruzalem na, ka se pol-ri, le, law led nduobal-eri t̄o, a nzobri ká i t̄oŋ fal-ri na kara h̄ie daa ri nd̄aw. Báyii le, ka fāa led nduobal-eri ká duč fale sid̄i na a d̄oke fi mb̄iw a baa bay feri ká'a t̄ii tul-e na ha ri

33 mii: «Ì laa key, náa séri ba Zuruzalem na ro vāy. Ba zad ká i pón m̄i bi *Vu Nzob na bo nduo *ngerenzob fe poyri b̄áy *nzob fére nzobri bol kusolri ká d̄i. Bari na i d̄áa bay hud bo tul-i í pón m̄i bo nduo nzobri ká i tuu Ngerewuřu ya.»

34 Bari key na i s̄ie m̄i, í s̄a-s̄ami zuč nun-i, í ndaka m̄i b̄áy ndoy d̄oŋ a i i m̄i. Fale ká ndeke d̄i nam sayke le, m̄i t̄ii saa luč hud.»

Vbiw Zak b̄áy Zaa

(Mat 20.20-28)

35 Fale le, vu Zebederi ká ba Zak b̄áy Zaa, i soro ba lakun Zezu í baa h̄ ni mii: «Mbay, fe ká buru vbika mù key na, buru hii bay hańa mù daa feke h̄ buru.»

36 L̄ee, Zezu vbi ri mii: «W̄aa, fe ji ze ĩ hii bay hańa m̄i daa ha r̄i le?»

37 I baa h̄ ni mii: «Síeke ká mù káw ba mbay b̄áy riŋ d̄ika na, mu h̄ buru káw lakun-a, nzob mb̄iw ka káw tunduo hodo bo, a nzob mbini ka káw tunduo gel bo laa.»

38 Báyii le, Zezu baa ha ri mii: «Fe ká ĩ vbi key na, ĩ k̄o ya hoy. Séke fe ká do bil kobo ká Ngerewuřu a hańa m̄i nzob na w̄aa, ĩ maa ká bay nzokó nd̄aw, mase ĩ maa ká bay nduo bil-e ká i d̄áa m̄i nduo d̄i na nd̄aw le?»

§ **10:26 10.26** Fe ká Zezu baa bayke ká zad ni key na, tuku led nduobal-eri, bay ji le, Zibri ker mii, nzob ká do b̄áy fezinjari ḥgji-ḥgji na, fezinjari be na kie mii, ka ba nzob ká'a rii law Ngerewuřu, r̄o puoruo Ngerewuřu kara ba taa be nd̄aw pi. Roo le, Zezu kie ri mii, kér bay bari do b̄áy faake ya.

³⁹ Lεε, i baa hą ni mii: «Üu! Buru mamaa.» Bányii lε, Zezu baa ha ri mii: «Batusue kij, baari na, fe seke ká dō bil kobo ká mī nzokc na ī nzokc ndaw, a ī nduo bil kókoc seke fe ká i dāa mī nduo dī na ndaw.

⁴⁰ Roo lε, kaw tunduo hodo bi, mase kaw tunduo gel bi na, ba bay bi ya. Zadkeri ku na do bay tul nzobri ká Ngerewu leke bay tul-ri.»

⁴¹ Zadka bie led nduobel-eri ká tōn duon, i laa bayke na munu báyji lε, law-ri se ri ká tul Zak báy Za.»

⁴² Bányji lε, Zezu dī ri riw bele a baa ha ri mii: «I kō ndaw, nzobri ká i kō ri ba mbay nzobri ká tusiri key na, i re tul puori ḥgo-ŋgoŋ hą nzobri h̄īe bol nzaa-ri. A bari ká i ba nzob rewpuori na kara i hą nzobri daa fe báy húrusuo.»

⁴³ Roo lε, fe ká mini key na ī hą ni dō sakra baari ya. Zadka nzob hii bay vika ba bawda nzob ká sakra baari lε, ka daa suō-ε ba nzob dāa ped ha r̄i.

⁴⁴ Mase zadka nzob mbjw hii bay coko pola dēkre ká sakra baari lε, ndad bay hanja ni ka vi ba koy baari riw bele.

⁴⁵ Tusueke lε, bi *Vu Nzob na mī vi tusiri key bay hanja nzobri daa ped hą mī ya. Roo lε, mī vi bay dāa ped hą nzobri a mi mbi suō-i hą huđ bay púoke tul nzobri ḥgji bamba.»

Raw kō-kóm (Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Zezu báy led nduobel-eri tii ḥgerepuo Zeriko. Zadka i dō kál Zeriko báy ruo nzobri na báyji lε, raw mbjw ká ba vu Time ká riŋ-ε ba Batime kaw lafaa a gōŋ fe.

⁴⁷ Zadka'a laa mii, ba Zezu ká Nazared ze dō kali ku na báyji lε, ka tii saw gúu fe beleŋ mii: «Zezu *vu bulu David, kód ḥguo høy mu kō nun sие bi!»

⁴⁸ Lεε, nzobri ḥgji bamba i gbū ni bay hanja ni ka pón nzi-ε. Roo lε, ka guu fe mgba mgba ba pola pola rōbay mii: «Vu bulu *David, mu kō nun sие bi!»

⁴⁹ Bányji lε, Zezu sii bal-ε zik a dō a baa mii: «Di ni hą mi.» Lεε, i dī Batime nzob raw na ī baa hą ni mii: «Sin law-a mū úru siya, Zezu dī mū!»

⁵⁰ Bányii lε, raw na vbu maagari be gbukra bo siri, a zo zakra zakra a se ba luo Zezu.

⁵¹ Lεε, Zezu vbi ni mii: «Fe ji ze mū hii bay hanja mī daa hą mū lε?» Bányii lε, raw na yijra báy bay hą ni mii: «Mbay, mu daa hą mī kō-kóm ba kij rōbay.»

⁵² Lεε, Zezu baa hą ni mii: «Mu se báy kere, law-a ká mū daa bo tul-i na vaa mū ro.» Ká zadə ku hoy lε, ka kō-kóm a mbi faa fal Zezu na.

11

Zeju se Zuruzalem (Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Zaa 12.12-19)

¹ Zezu báy led nduobel-eri i tōn dī ya báy ḥgerepuo ká Zuruzalem, a ī dō dī ya báy vu puori ká riŋ-ri ba Befaze báy Betani ká dō lakun kuo Oliviye. Bányii lε, ká zadə ku na Zezu pie led nduobel-eri sidī ha ri se pola

² a baa ha ri mii: «I se puo ká dō pol-ri ku. Zadka ī t̄ī dī lε, zadə ku hoy ī zin vu maasoba mbjw ká i taa ni dō dī ká nzob kaw tul-e ba mbjw ya rōbay, lε, ī hína ni ī víke hą mī.

³ Zadka nzob vbi r̄i mii: «Bay ji rōc ī daa munu lε,» lε, ī baa hą nī mii: «Ngerembay ze se sиеke; ndii hoy le a pieke hą mū báy.»

⁴ Bányji lε, led nduobel-eri ká sidī na, i zol ī vāa ziŋ vu maasoba ká i sín ni dō faa hul ká kēle ká lakun faa na ī hína ni.

⁵ Nzob haneri ká i dō dī na, i vbi ri bay mii: «Fe ji ze ī daa munu lε? Bay ji ndaw rōc ī hína vu maasoba na key lε?»

⁶ Lεε, i se báy vu maasoba na hą Zezu, i laba maagari bari zuo faa ká pol-e bay hanja ni ka se tul-e a kál, a nzob hawri laa lε, i laba nzaa tøy vay puuri ká ī kud ká bil wáa.

⁸ Bányji lε, nzobri ḥgji bamba i laba maagari bari zuo faa ká pol-e bay hanja ni ka se tul-e a kál, a nzob hawri laa lε, i laba nzaa tøy vay puuri ká ī kud ká bil wáa.

⁹ Bari ká i se pol Zezu báy bari ká i se fal-ε na, i guu fe gürum gürum báy nzaari ba siya mii:

«Hozana*! Náa písiri Ngerevwuru!
Ndad bay haña Ngerevwuru ka sám fe zuo tul nzob
ká vi báy riŋ Ngerembay!

¹⁰ Ndad bay haña Ngerevwuru ka sám fe zuo tul nzob
ká'a pie ni vi re mbay ká puoruo bulu naari David na!

Hozana! Naa písiri Ngerevwuru ká kaw nulue!»

¹¹ Zezu tji Zuruzalem a kal a rii bil *hul kāni Ngerevwuru. Ka ko-kóm rie fal-ε gbuk a ḥgāa feri riw bele ká kal na. Falé ku le, ka tji a se ba Betani báy led nduobal-eri ká duo fal-ε sidī na, bay ji le, sие ti mbää ro.

Zeju fad nzum (Mat 21.18-19)

¹² Nzaaruo kí ká ba tibie na, Zeju báy led nduobal-eri i tji saa Betani i se faa, le, kōn se ni.

¹³ Lee, ka mbi nun-ε a kó puu nzum mbjw munu báy vayke ka do lew. Ka se sāw-ε bay zin̄ lereke ḥan̄e bay suṇa. Zadka'a se sāw-ε na báyji le, lereke mbjw tiya; ba vayke høy, bay ji le, ba few líeke ya báy.

¹⁴ Báyji le, Zeju baa h̄a puu nzum na mii: «Nzob mbjw ti suṇa lere bo mbää mgbaŋ.» Lee, led nduobal-eri laa bay ká'a baa na.

Zeju nii nzob fe hieri ká bil hul kāni Ngerevwuru

(Mat 21.12-17; Luk 19.45-48; Zaa 2.13-22)

¹⁵ Falé ku le, Zeju báy led nduobal-eri i tji Zuruzalem, le, ka rii a se bil mgbaŋ ká *hul kāni Ngerevwuru do dī a tii sāw nii nzob dáb fe hieri báy bari ká i se dī bay hie fe na. Ka kira tutakra bari nzob kū kí lariri báy karingaw nzob híe kāy bēd̄eri zuo nzari nzari.

¹⁶ Ka ala faa h̄a nzob mbjw kal báy soba fe ká bil hul kāni Ngerevwuru na ya.

* **11:9 11.9** Báy tiikake na, Hozana na baa mii, «Ngerevwuru, mu vi so buru!» Báy sewke taa Zeju laa le, báyke baa mii, «Naa písiri Ngerevwuru!» † **11:17 11.17** Ezay 56.7; Zeremi 7.11.

¹⁷ Falé ku rō, ka fere nzobri fe a baa mii: «Ngerevwuru baa ta-taŋ ká bil mbede be mii: “Hul bi na i dika ba hul dáa nzaa bay kere nzobri ká sāw puo bari bod bod riw bele†,” roo le, baari na ī fere ni ba puy nzob riibari.»

¹⁸ Zadka *ngereenzob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri laa bayke na munu báyji le, i nzaa faa bay ika Zeju. Tusueke le, h̄iē dāa ri, bay ji le, fe ká'a fere ruo nzobri na tuku ri riw bele ha ri kaw yer.

¹⁹ Zadka zad ba láw na báyji le, Zeju báy led nduobal-eri i tji saa ḥgerevpuo na ku í zol.

Nzum ká Zeju fad ni na huo wúc (Mat 21.20-22)

²⁰ Nzaaruo kí ká Zeju báy led nduobal-eri i do kal faa ba tibie pied na, i kó puu nzum na huo wúc tji sāw-ε.

²¹ Báyji le, law Piyer ker se tul bay ká Zeju baa h̄a puu nzum pola na a baa h̄a Zeju mii: «Mbay, mu ko-kóm mú ko! Puu nzum ká mù fad ni na huo wúc do ku!»

²² Lee, Zeju mbi bay a baa h̄a led nduobal-eri mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue kí. I dāa law-r̄i ka bo tul Ngerevwuru!»

²³ Zadka nzob baa h̄a kuo key na mii: “Mu müu ká zad ni key a mü zo bo maambii,” rōo nzobke may bay ká bil law-ε ya, a dāa law-ε bo tul fe ká'a baa bayke na le, Ngerevwuru a haña ni feke na.

²⁴ Sāwke mini ze, m̄i baa ha r̄i: feri riw bele ká ī vbi báy nzaa bay kere na, ndad bay dāa law-r̄i bo dī i baa mii, ī zin̄ feke na ro, le, Ngerevwuru a haña r̄i feke na.

²⁵ Rōbay, zadka ī dō siya i dāa nzaa bay kere, rōo ī kó ká ī dō báy bay zin̄ nzob le, ndad bay haña r̄i nda buma ka zin̄ ni. Be ndaw rōo, Bāa baari ká kaw nulue na, a ndāka buma ká tul fe kāaya baari na zin̄ r̄i ndaw báy.

²⁶ [Roo le, zadka ī nda buma zin̄ nzobri ká i dāa kāaya zin̄ r̄i na ya le, Bāa baari ká nulue na ti ndāka buma zin̄ r̄i ká tul fe kāaya baari na ya ndaw pi.]

Báy faa ve ze Zezu d'áake fe lε?
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

27 Zezu báy led nduo-bal-εri i yiji í se Zuruzalem ba kij rɔbay. Zadka Zezu haari bil mgbanj ká *hul kəni Ngerevwuru do dí na báyji lε, *ngerezenzob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri, rɔo báy ngere Zibri ndaw na, i vi luo-ε

28 i vbi ni bay mii: «A ve ze mbi nzaa hə mü ndaw rɔo mü d'áake fe niri key lε? Mase, nzob ve ze hə mü faa d'áake lε?»

29 Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Mì vbika rì bay mbiw høy bay kókɔ. Zadka i yijra báy bayke hə mì lε, mì kie rì nzob ká mbi nzaa hə mì d'áake fe niri key na.

30 Dáa tul nzobri nduo mbii ká Zaā daa na wəa, uru saa luo Ngerevwuru mase, uru saa luo nzobri høy lε? I yijra báy bayke hə mì laa.»

31 Báyji lε, i tii səw máy bay ká sakra kij mii: «Náa báari mina ro lε? Zadka náa yijrari báy bay hə ni mii, uru saa luo Ngerevwuru lε, a yiji a vbi naari mii, bay ji ndaw rɔo náa d'áari law naari bo tul bay ká Zaā baa na ya lε?»

32 A zadka náa yijrari mii, uru saa luo nzobri lε, a doko mina lε?» Tusueke lε, i d'aa h̄ie ruo nzobri, bay ji lε, nzobri riw bele kō Zaā ba nzob yəaŋja bay saa nzaa Ngerevwuru tusueke.

33 Báyji lε, i yijra báy bay hə Zezu mii: «Buru kō ya.» Lεε, ka yijra báy bay ha ri mii: «Munu zu lε, nda-ndad! Bi høy kara, mì ti kie rì nzob ká mbi nzaa hə mì d'áake fe niri key na ya ndaw.»

12

**Law bay ká se tul nzob pedri ká law-ri
ndaya**

(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

1 Falé ku lε, Zezu tii səw báa bay ha ri báy faa law bay a baa mii: «Nzob mbiw munu mgba wáa a maa para puuri do dí, a te kpanj gbi kiri dī gbuk, a tie

luo mbiw do dí bay d'úoke lere puu na, rɔo a mbuo fe ga-gaŋ do bil wáa hə nzob kórkeri kaw di*. Falé lε, ka pɔŋ pedke zuo nduo nzob pedkeri ká'a fəa ri na, bay haŋja bo few hóro lere puu na vi lε, i wál taa beri a i pón taa bari. Falé ku rɔo a zol a se varu.

2 Zadka few hóro lereke na vi báyji lε, nzob wáa na pie led káw be mbiw se luo nzob pedkeri na bay yəaŋja lereke ká do bay tul beri na.

3 Roo lε, nzob pedkeri na i mgba led káw be na, i ndaka ni wɔb wɔb, i nii ni zol nduo-ε høy soli tanj haŋja ni fe.

4 Lεε, nzob wáa na pie led káw be kij rɔbay se luo-ri. Báyji lε, be na, i ndaka tul-e wɔb wɔb ndaw, a i rad ni.

5 Nzob wáa na pie led káw be kij rɔbay. Báyji lε, be na, i i ni. Ka yiji a pie led káw be kiri ngji bamba, lε, i cfara ri faa mbiw munu ndaw: i ndaka nzob haneri, a i i nzob həwri.

6 Lεε, nzob wáa na ti báy led káwri mbää, ba vi-e ká'a kō ni ba nzob nun-ε ro ze tōŋ. Ka pie ni ba órɔ fal ba luo-ri, a ker ká bil law-ε mii, i h̄ie vu beri na.

7 Roo lε, zadka nzob pedkeri na mbi nun-ri i kō vu nzob wáa na báyji lε, i baa bay ká sakra kij mii: “I kō, nzob ká'a mgba fe pile na zu! Náa séri náa vāa íri ni bo, náa pónri fe pile na ba taa naari.”

8 Ro, i vāa mgba led na i ni, a i vbu ni bo fal wáa na.»

9 Báyji lε, Zezu vbi ri bay mii: «A munu ku wəa, nzob wáa na a d'áa mina lε? Ka'a vāa ika nzob pedkeri na, a hə wáa na hə nzob kiri.

10 Bay ká do bil mbede Ngerevwuru key na wəa, i kii ya báy lε? Bayke baa mii: “Tisaw ká nzob mbúo hulri vbu bo bisuy na,

yiji a vi ba tisaw kere ká kal tul tisaw həwri pavbad,
a ba tisaw tigbäa hul taa tusueke.

11 Feke ku na ba ped d'áa Ngerembay,
a ba fe ká ndad bamba bay kókɔ†.”

* **12.1 12.1** Ka zad ni key na, fe ká nzob wáa maa na, Kuori kō feke ya. Led Izarayelri ze dí ba viye. Ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a do zuba ká i dī ba rezin. Ba fe pay bari ká i sū lereke, a i d'áake him ndaw. Ká bil Mbede Ngerevwuru na, zadka i baa bay se tul viye lε, hané ba fe ká i maa do bil wáa, a hané laa lε, ba led Izarayelri kij sùo-ri ká Ngerevwuru kō-kóm ba tul-ri, a hii bay haŋja lere bari do dí. † **12.11 12.11** Simri 118.22-23.

12 Báyji lε, *ŋgerenzob fe poyri báy nzob fére nzobri *bol kusol Zibri, rɔ̄o báy ŋgerε Zibri ndaw na, i nzaa faa bay mgbaka Zezu, bay ji lε, i kɔ̄ ndaw, law bay ká'a baa na, ka túŋke ri tun. Ro, i pɔ̄n ni í zol, bay ji lε, i hije ruɔ̄ nzobri.

*Fe Ngerewuру báy fe Mbay Sezar
(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)*

13 Falε ku lε, i pie Farizi haneri báy Zib haneri ká i zuɔ̄ fal Mbay *Erod ha ri kaw lakun Zezu bay nzaa nzi-ε báy faa vbiw.

14 Ze i vbi ni mii: «Mbay, buru kɔ̄ ndaw, bo na mù baa suō bay. Mù yaa kér báy nzob mü dákke fe ya, bay ji lε, bo na mù baa bay ziŋ nzob taŋ náa nun nzob, a mü fere nzobri tusue bay ká se tul fe dákka rii law Ngerewuру. Mu baa h̄a buru laa. Waa, *bol kusoł naari h̄a faa bay haŋa nzob puo larimbuo h̄a Mbay Sezar mase, h̄a faa ya lε? Ndad̄ bay púo larimbuo h̄a ni mase, ndad̄ bay púo h̄a ni ya lε?»

15 Lεε, Zezu kɔ̄ bay huo bari na ndaw a vbi ri mii: «Waa, bay ji ndaw rɔ̄o, i nzaa nzaa-i bay mgbaka m̄i báy bay lε? I mbi lari na mbj̄iw i vike h̄a m̄i kɔ̄.»

16 Báyji lε, i mbi lari na i vike h̄a ni, lε, ka vbi ri mii: «Tul nzob, báy riŋ nzob ká i vbie do lari key na waa, ba nzob ve zu lε?» Lεε, i yinra báy bay h̄a ni mii: «Ba Mbay Sezar.»

17 Báyji lε, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Munu zu lε, feri ká do bay tul Mbay Sezar lε, i h̄a Sezar, a feri ká do bay tul Ngerewuру laa lε, i h̄a Ngerewuру.» Lεε, bay ká'a yinra ha ri na tuku ri ha ri kaw yer.

*Vbiw ká bay tul t̄ji nzobri saa luɔ̄ hud
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)*

18 Falε ku lε, Sadusi haneri i vi luo Zezu bay vbika ni bay. Ba bari *Sadusiri na ze i ker i baa mii, nzob hu lε, ti t̄ji saa luɔ̄ hud ya. Báyji lε, i vbi ni bay mii:

19 «Mbay, *Moyze d̄aa *bol kusol do bil mbede h̄a naari mii, zadka nzob do báy yu-ε, rɔ̄o a hu a pɔ̄n máy be taŋ mboŋke nzob lε, ndad̄ bay haŋa yu-ε na ka yaa

máy pile na, a mboŋke nzob a kɔ̄rōke miiri yu-ε ká hu na.

20 Be ze, nzob báy yu-εri tul-ri t̄nɔ̄ say, lε, ŋgerε led na yaa máy a hu taŋ mboŋke nzob.

21 T̄nɔ̄ fal-ε nzob ndeke di sidike yaa máy pile be na, a hu taŋ mboŋke nzob na rɔ̄bay. Led ndeke di sayke na kara do munu na ndaw.

22 Nzobri ká tul-ri t̄nɔ̄ say na, i yaa máyke na yaa riw bele, i hu taŋ mboŋke nzob. Ká fal huđ bari ku riw bele na, máy na kara ví hu ndaw.

23 A munu ku waa, síeke ká nzobri t̄ji saa luɔ̄ huđ na, nzob ve ká sakra bari ku na, máy na a bá taa be lε, bay ji lε, bari ká tul-ri t̄nɔ̄ say riw bele na, i yaa ni yaa báy zad̄ bari riw bele.»

24 Ro, Zezu baa ha ri mii: «Baarì na i wuru faa; a waa i kɔ̄ feke kɔ̄ le woo? Bay ji lε, bay ká do bil mbede Ngerewuру na, i laa ya ndaw, a i kɔ̄ h̄urusuo Ngerewuру ya ndaw pi.»

25 Tusueke lε, síe ká nzobri t̄ji saa luɔ̄ huđ na, w̄arari báy máyri i ti yaaŋa k̄i ya, roo lε, i doko munu ba led nzaaped̄ Ngerewuру ká nulue.

26 A bay ká se tul nzobri ká i t̄ji saa luɔ̄ huđ na waa, i k̄i bay ká do bil mbede ká Moyze d̄aa na ya lε? Zadka Moyze baa bay se tul puu ká gbúda ká huu se di ká bil law k̄or na, Ngerewuру baa ha ni mii: “M̄i ba Ngerewuру *Abaraham, Ngerewuру Izak, a m̄i ba Ngerewuру *Zakob ndaw‡.”

27 Munu zu lε, Ngerewuру na ba Ngerewuру nzob káw báy kumnumunri bo, ka ba Ngerewuру nzob huđeri ya§. Baarì na, i wuru faa mak mak ba tusue.»

*Ngere bol kusol
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)*

28 Nzob mbj̄iw munu ká ba *nzob fére nzobri bol kusolri ká laa máy bay bari a kɔ̄ Zezu ká yinra báy bay báy zad̄ h̄a *Sadusiri na báyji lε, ka soro ba lakun-ε a

‡ 12:26 12.26 T̄ji kele 3.2-6. § 12:27 12.27 Nzobri ká i ba taa Ngerewuру, munu ká Abaraham ndaw, Izak ndaw, rɔ̄o Zakob ndaw na, ze i hu na hu hoy kara, p̄ara nun suo-ri na kaw báy kumnumun bāŋguo. Be ze, Ngerewuру na ba Ngerewuру bari bāŋguo.

vbi ni mii: «Bol kusol haa ze fa ngererke kal hawri riw bele le?»

²⁹ Læs, Zezu baa haa ni mii: «Mu kɔ, *bol kusol ká ba ngererke kal hawri riw bele na ze do key:

“Izarayelri, i te suku-ri i laa!
Ngerembay Ngerewuru naari na,
be huo-e keklek hoy ze ka ba
Ngerembay.

³⁰ Ngerembay Ngerewuru bo na,
mù hii ni báy bil law-ari riw bele
ndaw,
para nun suo-ori riw bele ndaw,
kér bay bori riw bele ndaw,
rco báy hurusuo-ori riw bele ndaw
pi*.”

³¹ Bol kusol ndeke di sidike ze do key
“Mù híi kú-o munu ká suo-ɔ bo kij.”
Bol kusol kij ká kal be niri ká sidí key na
tiya.”

³² Báyji le, nzob fére nzobri bol kusol na baa haa Zezu mii: «Mbay, zadé zu. Bay ká mù baa na ba suo bay kij! Ngerewuru huo-e keklek hoy ze ba Ngerewuru bo, wuru kij ká nde ni nde na tiya.

³³ Munu zu le, nzob haa haa le, ka hii Ngerewuru báy bil law-eri riw bele, kér bay bori riw bele ndaw, rco báy hurusuo-ori riw bele ndaw pi. Ka hii kú-e munu ká suo-e be kij. Dáa fekeri ku na kal haña *fe poy ká i tay báy huu haa Ngerewuru, báy fe poy hawri riw bele na.”

³⁴ Zadka Zezu laa bay ká'a yijra báy faake na báyji le, ka baa haa ni mii: «Mù do di ya bay haña Ngerewuru ka re mbay ká tul-a.» Falé ku le, nzob mbijw zin faa bay vbika ni bay na mbää.

Krisi báy David (Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

³⁵ Zezu do fére nzobri fe ká bil *hul kani Ngerewuru. Báyji le, ka vbi ri mii: «Daa mina rco *nzob fére nzobri bol kusolri baa mii, *Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yaa nzobri na, ka ba vu bulu Mbay *David le woo?

³⁶ I kɔ, Mbay David ká Tem Law Pie nda faa pol-e na baa suo-e kij mii:

“Ngerewuru Ngerembay baa haa
Ngerembay bi mii:

‘Mu ví káw tunduo hodo bi kpuru
maa báy haña m̄i haw yum ká tul
nzob tul ngrani bori
ha ri do ba fe dää bal-a zuo di‡.’

³⁷ Mbay David kij suo-e na di Krisike na ba Ngerembay. A munu ku waa, dää mina rco Krisi na a yíi a ba vu bulu Mbay David ndaw le woo?» Læs, ruo nzobri ngrii bamba laa bay Zezu na báy suoriya.

*Fe dää kaya nzob fére nzobri bol
kusolri*
(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

³⁸ Zezu fere nzobri fe a baa mii: «I nzé báy suo-ri bay tul *nzob fére nzobri bol kusolri ká i hii bay nduo maagari ká p̄i-pie yul bay háarike haa nzobri hii soko korma korma ha ri ká zad ruo ká nun nzobri,

³⁹ i nzaa zad káw riñ dika ká do pola ká bil hul mbú kiri báy zad kaw ngereri ká nam fe sum suoriya bay kaw di.

⁴⁰ I yaa fe máy sieri kpakla kpakla riw bele, rco i yíi i daa nzaa bay kere p̄ipie bay haña nzobri kó le, i pisike ri. Nzobkeri ku na, Ngerewuru a dää ri kó seké fe ngrii bamba.»

*Máy sie mbijw haa fe tunduo haa
Ngerewuru*
(Luk 21.1-4)

⁴¹ Falé ku le, Zezu kaw siri maa báy zad búo lari ká bil *hul kani Ngerewuru, a kó nzobri ká i vi bay dää lari zuo bil huo fe haa Ngerewuru. Nzob fezinari ngrii bamba vi daa lari ngrii zuo di.

⁴² Læs, máy sie mbijw munu ká ba kúku ví daa soli sidí hoy ká ba vu lari nzik nzik na zuo di.

⁴³ Báyji le, Zezu di led nduobal-eri a baa ha ri mii: «I kó key! M̄i baa ha ri ta-tan ba tusue kij, máy sie key ká kúku bamba na, ka haa lari kal nzob hawri riw bele ká i vi daa lari bari zuo bil huo fe key,

⁴⁴ bay ji le, nzob hawri riw bele na, i wal fezinja bari ká maa ri mgbak mgbak na i haa. Roo le, máy key ká feri riw bele

* 12:30 12.30 Kijna bol kusol ba sidike 6.4-6. † 12:31 12.31 Soro ped dää Leviri 19.18. ‡ 12:36 12.36 Simri 110.1.

puo ni na, ka h̄a fe ká'a dōke bay hólke sùo-ε na lōd belē h̄a Ngerewūru.»

13

*Zezu baa bay ká se tul b̄ie hul kani Ngerewūru
(Mat 24.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Zadka Zezu tii saa bil *hul kani Ngerewūru na, led nduo-bal-ε mbjw munu baa h̄a ni mii: «Mbay, mu kɔ-kóm mú kɔ bawda tisaw kereri ká ndad ku! Mu kɔ hulri ká i ura ndad key ku!»

² Lεε, Zezu baa h̄a ni mii: «Mù kɔ bawda tisaw kereri ká i ūrake hulri na k̄i zu lε? Nam h̄anε lε, tisawkeri key na t̄i tón mbjw káy tul k̄i ya. Nzobri gáy ri riw bele zuɔ siri.»

*Feri ká'a kál pola r̄oɔ órɔ bie nam ká tusiri a vika
(Mat 24.3-14; Luk 21.7-19)*

³ Zezu se a kaw tul kuo ká riŋ-ε ba Oliviye, ká do maa báy *hul kani Ngerewūru. Báyji lε, Piyer, Zak báy Zāa, r̄oɔ Andere ndaw na, bari huo-ri ze i kaw ziŋ ni fi mbjw i vbi ni bay mii:

⁴ «Mu baa h̄a buru laa, síe haa ndaw r̄oɔ fe niri key na a vika lε? R̄obay, fe ji ndaw r̄oɔ a kál a kie buru nam ká fe niri riw bele a víke na lε?»

⁵ Báyji lε, Zezu tii saw báa bay ha ri mii: «I nze báy sùo-ři bay haŋa nzob mbjw mini kara ka úla r̄i ya.

⁶ Nzobri ví ŋgii bamba báy riŋ-i í baa mii: “Ba bi ze m̄i ba *Krisi, nzob ká Ngerewūru waa bay píe ni ví yáa nzobri na.” I úla nzobri ŋgii bamba.

⁷ Zadka í láa soro bay ruyri ká nzobri ruu k̄i ká lakun-ři, a í laa soro ruyri ká nzobri ruu k̄i d̄i d̄i ndaw na lε, í h̄a sùo-ři ka t̄o ya, bay ji lε, ndad bay haŋa fe niri key na ka t̄i ndaw r̄o! Roo lε, ba síe órɔ bie nam ká tusiri key ya r̄obay.

⁸ Nzobri ká saw puo bari mbjw, i úru bay rúu ziŋ nzobri ká saw puo kiri b̄od. Nzobri ká bil puoruo mbjw, i úru bay rúu ziŋ nzob puoruo kiri. Tusiri a láŋ yik yik báy zad zad ndaw, k̄on luye a lie báy zadri ndaw pi. Fekeri ku na a doko munu

ba tiika nduo ká se máy nzob bay haŋa ni ka mboŋ.

⁹ Roo lε, baari na, í k̄o sùo-ři báy kere ndaw r̄o! Nzobri mgbaka r̄i bay p̄on r̄i bo nduo nzob kúŋ sal bayri, i ndaka r̄i báy ndoy d̄oŋ ká bil *hul mbú k̄i Zibri ndaw. I fáa r̄i bay dáa r̄i kaw pol nzob réke tul puori ndaw, pol mbay luyeri ndaw bay tul-i, a lε, ká zadse ku na í báa nasi bay ká se tul-i na ha ri.

¹⁰ Do nun ka-káa Bay Kere h̄a nzobri ká saw puo bari b̄od b̄od na riw bele ha ri laa pola ndaw r̄o, órɔ bie nam ká tusiri na ka vi báy.

¹¹ A zadka i mgba r̄i bay dáa r̄i kaw pol nzob kúŋ sal bayri lε, í h̄a law-ři ka nzaa r̄i bay tul bayri ká i v  a b  a na ku ya. K   zadse ku h  y, í b  a bay k   Ngerewūru ha r  . Bayke ku na, ti uru saa luo-ři ya, roo lε, ba Tem Law Pie ze a d  a baykeri na zuɔ nz  a-ři ha r   b  a b  y.

¹² Namke ku na, y   k  ri mbika tul k   ha ri i ri ndaw, b  a ledri d  a munu ziŋ vu bari ndaw, a ledri kara i úru ziŋ nzob mb  n r   r   ha ri daa bay huđ bo tul-ri ndaw.

¹³ Nzobri riw bele i f  y r   bay tul-i. Roo lε, nzob ká mgba ŋg  -ŋg  n kp  ru t  i gb  ke lε, Ngerewūru a y  aŋa ni.»

*Fe seke a d  a nzobri k   Zude
(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)*

¹⁴ «Namke ku na í k  k  o nzob k   i d   ni ba “Fe   m k   maa b  a ya” kaw zad k  a maa k  w d   ya. (Nzob k   k  i mbede key na lε, ka laa sawke ta-tan!) Zadka i k   munu na b  yji lε, bari k   i kaw kudu zad k   Zude na, ndad bay haŋa ri d  u ba tul kuori.

¹⁵ Nzob k  a mgbaka t  ram k   tul hul siya na*, ka ti d   bay v  a mbika fe k   hula ya ndaw,

¹⁶ a nzob k  a d  ko w  a na ti y  i se puo bay mbika maagari be ya ndaw pi.

¹⁷ Namkeri ku na, m  yri k   i d  ko bil, b  y m  yri k   ledri   w w  n bari na, i k  k  o seke fe ŋgii bamba.

¹⁸ I k  d Ngerewūru bay haŋa feri key na, ka t  i b  y few lew ted ya!

* 13:15 13.15 Zibri na, zadka i daa hul lε, i daa tul-e aa rad rad do d   ba zad mgbaka t  ram bari.

¹⁹ Ká bil namkeri ku na, kókɔ sekε fe ká'a t̄i tul nzobri na, a kál tul zad pavbad. Uru saa nam ká Ngerewūru d̄áake feri riw bele kpuru t̄i vuri key na, k̄iri kókɔ sekε fe ká mini na nzob k̄o ya r̄obay, r̄o bil namri ká'a vi vuku høy kara, nzob ti kókɔ k̄iri sekε fe ká mini mbää mgban.

²⁰ A zadka Ngerembay mbi nzi-e bay yij̄ra namkeri ku na ba fal ya le, nzob mbj̄w mini kara ti káw báy kumnun ya. Roo le, namkeri ku na ka yij̄ra ba fal bay tul nzob beri ká'a nan ri zuo bod ba taa be.

²¹ Zadka nzob baa ha r̄i mii: "I k̄o-kóm i k̄o *Krisi, nzob ká Ngerewūru waa bay píe ni ví yasa nzobri na, ka dō zad ni key" mase "ka dō lew," le, i d̄aa law-r̄i ka bo d̄i ya,

²² bay ji le, nzobri ká i d̄i sùo-ri ba Krisi, báy nzobri ká i d̄i sùo-ri ba *nzob yasa bayri saa nzaa Ngerewūru na, i t̄i i d̄aa fe saŋri báy feri ká mba kókɔ bay úlake nzobri. Ze faa do d̄i le, nzobri ká Ngerewūru nan ri zuo bod ba taa be na høy kara, i úla ri ndaw.

²³ Munu zu le, baari na, i nze báy sùo-r̄i! M̄i baa bayke riw bele ha r̄i ro.»

Sie yíi Vu Nzob (Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ «Ká bil namkeri ku, ká fal kókɔ sekε feke ku na, sie a doko guu ndaw, few ti hie mbää ndaw,

²⁵ mbaymawri tiika saw gáy saa tumbam ndaw, r̄o hurusuori ká i d̄o tumbam kara i láŋ yik yik ndaw pi.

²⁶ Báyii le, nzobri kókɔ m̄i bi *Vu Nzob ká m̄i ví saa nulue ká bil sii mbam báy bawda h̄urusuo, báy riŋ d̄ika.

²⁷ Bi na, m̄i píe led nzaaped biri ha ri se báy t̄iw zadri ká niŋ ká tusiri key bay mbú nzobri ká m̄i nan ri zuo bod ba taa bi na, saa fi mbj̄e mgbaka gbü zad ká fi mbini.»

Fe fére ká se tul puu nzum (Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ «Ì laa máa bay ká se tul puu nzum na, a i fére fe ká d̄i! Zadka i k̄o r̄o nzaa t̄oykeri luo vay a do rék rek le, i k̄o ta-tan mii, nzaa bura mbam do d̄i ya ro zu.

²⁹ Do faa mbj̄w munu ndaw, zadka i k̄o fe niri key na t̄i le, i k̄o ndaw mii, bi *Vu Nzob na, m̄i dō d̄i ya deß bay ví; m̄i do faa hul ro.

³⁰ M̄i baa ha r̄i ta-taj ba tusue k̄i: nzobri ká timbede key na, i ti huka riw bele ya høy ze fe niri riw bele key na a t̄i.

³¹ Tumbam báy tusiri na a kál hón bele. A roo le, bay biri na ti kál ya mgban.»

Ngerewūru huo-e høy k̄o sieke (Mat 24.36-44)

³² «Bay ká se tul namke mase saw sieke ká bi *Vu Nzob m̄i yíi bay ví na, nzob mbj̄w mini kara k̄o ya. Led nzaaped Ngerewūruri ká nulue ya ndaw, bi Vu Nzob kara ya ndaw; ba Bää huo-e høy ze k̄o.

³³ Munu zu le, i k̄o sùo-r̄i báy kere ndaw ro! I káw báy nzaa bal-r̄i kekeke, bay ji le, namke ká'a vika na i k̄o ya.

³⁴ Do munu ba nzob ká do séke ba varu ká'a p̄oŋ fe beri zuo nduo led káw beri. Nzob h̄a h̄a h̄a le, ka h̄a ni ped ká maa bay hanja ni ka d̄aa. Ka baka nzob kóro faa hul bay hanja ni ka káw báy nzaa bal-e.

³⁵ Munu zu le, i káw báy nzaa bal-r̄i kekeke, bay ji le, nam ká ngereenzob puo a yíi a vi na, i k̄o ya. K̄o ya le, ka'a vika báy nzaa láw, mase báy nzaa zad buo, mase báy tuo ká ka-káa, mase báy tibie kara, i k̄o ya ndaw.

³⁶ Zadka'a t̄i tul-r̄i mbudsa le, kókɔ ká'a zinj r̄i ká tul nam!

³⁷ Bay ká m̄i baa ha r̄i key na, m̄i baa h̄a nzobri riw bele: i káw báy nzaa bal-r̄i kekeke!»

14

Mbayri nzaa faa bay mgbaka Zezu (Mat 25.1-5; Luk 22.1-2; Zaa 11.45-53)

¹ Nam t̄oŋ sidí høy ro bay hanja ri d̄aa *nam suoriya t̄i saa bil koy báy *nam suoriya maapa ká i d̄aa taj fe hew fe na báyii le, *ngereenzob fe poyri báy nzob fére nzobri *bol kusol Zibri i nzaa faa ba law bay mgbaka Zezu bay ika ni.

² LEE, i baa h̄a k̄i mii: «Ndad bay mgbaka ni ká sie nam fe sum suoriya ya, ká ruo nzobri mgbaka i uru zinj naari.»

Máy ká d̄aa num zuɔ tul Zezu
(Mat 26.6-13; Zaq 12.1-8)

³ Zezu na do Betani luo nzob ká i d̄i ni ba Simon nzob kp̄iri. Zadka'a kaw nzaa fe sum na báyji le, máy mbjw rii tul-ri ká hula báy guma ká i d̄aa báy tisaw ká riŋ-ε ba *alabastre* ká num mbaa d̄i. Numke ku na riŋ-ε ba *nar* ká bare fū būy būy, a tanj kárara ká larike ḥgoŋ bamba. Ro, a haw nzaa guma numke na a kuna t̄olc̄ zuɔ tul Zezu.

⁴ Lεε, nzob ḥaneri ká i kaw d̄i na, law-ri se ri ha ri baa bay ká sakra k̄i mii: «Úwaa! Bay ji ndaw r̄o máy key na bie num na munu le?»

⁵ Ba fe ká nzob hie ba pola zu le, a zinj larike maa lari ped mbiimbam mbjw bay haŋa nzob kükuri.» Ze, i baa bay zinj máy na ḥgo-ḥgoŋ.

⁶ Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «I pón ni d̄ekeke! Bay ji ndaw r̄o i yōklo ni mini key le? Fe ká'a d̄aa zinj m̄i key na, ba fe kere ká ndasf bamba tasiri.

⁷ I k̄o, nzob kükuri na, i doko zinj r̄i ḥaŋguo kpafara. Ze bo i hii d̄aa kere zinj ri le, faa do høy i d̄aa. A roo le, bi na, m̄i ti doko zinj r̄i ḥaŋguo ya.

⁸ Máy na, fe ká maa d̄aa ni ze ka d̄aa. Ka kuna num ká bare fū būy būy na zuɔ tul-i pola ndaw r̄o bay haŋa ri vōroke m̄i báy.

⁹ M̄i baa ha r̄i ta-tanj ba tusue k̄i: zadri riw bele ká tusiri key ká i ka-káa Bay Kere ká d̄i na, i loko soro fe ká máy key d̄aa na, bay haŋa nzobri kérke bay se tul-e.»

Zudas hii bay mbika tul Zezu
(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

¹⁰ Báyji le, Zudas Iskariyod, be ká'a ba nzob mbjw ká sakra led nduobal-εri ká duɔ fale sidi na se luo *ŋgerenzob fe poyri bay léke faa bay pón Zezu bo nduo-ri.

¹¹ Zadka i laa bayke na munu báyji le, i d̄aa suoriya i waa zinj ni bay haŋa ni lari. Ro, Zudas tii saw nzáa faa bay kókó saw sie ká'a máa bay pónke Zezu bo nduo-ri na.

Zezu sū fe sum nam suoriya t̄i saa bil koy zinj led nduobal-εri
(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14,21-23; Zaq 13.21-30)

¹² Titire nam ká i d̄áake suoriya maapa ká tanj fe hew fe na, ba nam ká i ike baduri i púoke fe h̄a Ngereɛmbay i d̄áake fe sum suoriya t̄i saa bil koy. Lεε, led nduobal Zezuri vbi ni bay mii: «Zad h̄aa ze mù hii haŋa buru se d̄i búru vā leke fe sum suoriya t̄i saa bil koy na h̄a mù le?»

¹³ Báyji le, Zezu pie led nduobal-εri sidī a baa ha ri mii: «I se ḥgerepuo ká Zuruzalem. Ká zadε ku na i zinj wāra nzob mbjw sob tinay mbii, le, i se fal-ε.»

¹⁴ Hul ká'a rii d̄i na, i baa h̄a nzob hulke na mii, «Mbay baa mii, wāa, bil hul ká beri káw d̄i báy led nduobal beriri bay sunja fe sum suoriya t̄i saa bil koy na d̄o h̄aa le?»

¹⁵ Lεε, ka'a kíe r̄i hul káy tul k̄i mbjw ká bil-e aa rad rad ká i leke feri riw bele zeb zeb zuɔ d̄i báy zadε ro na. Zadε ku na ze, i léke fe sumri na ká d̄i bay haŋa náa súri.»

¹⁶ Báyji le, led nduobal-εri na i zol i t̄i ḥgerepuo i vāa zinj feri riw bele báy zadε munu ká Zezu baa ha ri na. Ze i leke fe sum suoriya na ká d̄i.

¹⁷ Zadka síe riŋ bele na, Zezu báy led nduobal-εri ká duɔ fale sidī na i se i t̄i bil hulke na.

¹⁸ A zadka i kaw nzaa tutakra fe sum, i do sunja fe na báyji le, Zezu baa ha ri mii: «M̄i baa ha r̄i ta-tanj ba tusue k̄i: nzob mbjw ká sakra baari ká sū fe zinj m̄i key na, a mbika tul-i.»

¹⁹ Báyji le, led nduobal-εri d̄aa sie riw bele i t̄i saw vbika ni bay mbjw mbjw báy zad bari riw bele mii: «Ba bi ya na maa?»

²⁰ Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Ba nzob mbjw ká sakra baari ká duɔ fale sidī key ká mbu nduo fe sum zinj m̄i.»

²¹ Ba tusue, bi *Vu Nzob na, m̄i huka munu ká i baa bayke do bil mbede Ngereɛwuru se tul-i. Ro le, kókó seke fe taa minake ze a doko bay tul nzob ká mbi tul bi Vu Nzob na le! Nzobke ku na, mbón ni ya ndad mba mbón ni.»

Zezu báy led nduobal-εri kaw nzaa fe sum law mbjw
(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kɔ 11.23-25)

²² Zadka i do sunja fe na báyji le, Zezu mbi maapa a daa taambol hä Ngerewuru ndaw rco, a haw a hä led nduobal-eri a baa ha ri mii: «Ì yäa; be ni key na, ba naysuo-i zu.» ²³ Falé ku le, ka yji a mbi kobo, a daa taambol hä Ngerewuru, rco a ha ri nzö báy zad bari riw bele.

²⁴ Ka baa ha ri mii: «Be ni key na ba sim suo-i zu. Ba sim bi k'a úo zuo siri bay siñke *sáka kuni k'a Ngerewuru saa zin nzobri njii bamba.

²⁵ Mí baa ha ri ta-taŋ ba tusue kj: mí ti nzökö mbii lere puu na mbää, kpuru maa báy nam k'a mí nzökoke taa fie zinj ri báy nam k'a Ngerewuru a réke mbay k'a tul nzobri na.»

²⁶ Falé k'a i dí sim nam suoriya i písike Ngerewuru na báyji le, i zol i vaa kaw tul kuo k'a riñ-e ba Oliviye.

*Zeju baa bay k'a tul máy bay Piyer
(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Zaq 13.36-38)*

²⁷ Báyji le, Zezu baa hä led nduobal-eri mii: «Baari na i pón mí riw bele munu k'a i daa bayke do bil mbede Ngerewuru mii: "Mí ika nzob körö badu, le, baduri na i zékre kj kperke kperke báy zad zad riw bele*."»

²⁸ Roo le, zadka mí tji saa luɔ huds na, mí vaa giyan ri k'a kudu zad k'a Galele.»

²⁹ Báyji le, Piyer baa hä ni mii: «Ze nzob hawri riw bele poŋ mü hoy kara, bi na mí ti pón mü ya.»

³⁰ Lës, Zezu yijra báy bay hä ni mii: «Mí baa hä mü ta-taŋ ba tusue kj: vuri, k'a bil sun key na, pola rco bay haña tuo ka-káa ba sidí le, bo na mü máy bay k'a tul-i faa bal ba say mii, mü k'o mí ya.»

³¹ Roo le, Piyer gede bayke báy hurusuo mii: «Ze bay haña mí hu na zinj mü hoy kara, mí ti máy bay k'a tul-a ya!» A le, led nduobal-e hawri riw bele na i baa faa mbjw munu ndaw.

*Zeju daa nzaa bay kere k'a Gesemane
(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)*

³² Falé ku le, Zezu báy led nduobal-eri i tji zad mbjw munu k'a riñ-e ba Gesemane. Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Ì kaw zad ni

key, a bi le, mí séke bay vaa d'aa nzaa bay kere.»

³³ Zezu hä Piyer báy Zak báy Zaq i se zinj ni. Lës, law-e tii saw seké ni rii fe k'a se bay mi-miira mini key, a hië daa ni zikiki.

³⁴ Ka baa ha ri mii: «Mí k'o seké fe k'a bil law-i maa huds. I kaw zad ni key báy nzaa bal-ri kekeke.»

³⁵ Ka se ndji munu ba pola a kii rad a naa siri a kod Ngerewuru bay haña bo, zadka faa do dí le, seké fe k'a doko bay tul-e na ka daa ni ya.

³⁶ Ka baa mii: «Bää, fe k'a mba mü mba na tiya. Fe seké k'a d'aa mí key na, mu hä ni ka do dí dí zinj mí, roo le, mu daa fe k'a law-a ze hii bo, fe k'a law-i ze hii ya.»

³⁷ Falé ku le, ka yji a se luu led nduobal-eri k'a say na, le, ka zinj ri k'a tul nam. Ro, a tuma ri a baa hä Simón Piyer mii: «Simón, mü na-nam le woo? Mü maa kaw siya saw síe mbjw ya hoy le woo?»

³⁸ I kaw báy nzaa bal-ri kekeke í daa nzaa bay kere, k'a bay lie bo bil nzaa úla. K'a bil law nzob na law hiiya d'aa kere ze mbaa dí gbay gbay, roo le, hurusuo-e maa ya.»

³⁹ Ka naa suo-e na robay a vaa kod Ngerewuru munu k'a daa pola na báy.

⁴⁰ Báyji le, ka yji a ví zinj led nduobal-eri na robay k'a tul nam, bay ji le, nam hii nun-ri dik dik báy. Lës, i k'o bay k'a bay yijra hä ni ya.

⁴¹ Zadka'a yji saa zad d'aa nzaa bay kere faa bal ba sayke na báyji le, ka baa ha ri mii: «Ì na-nam robay í mgba taram suo-ri kele? Maa ro; saw síe k'a i pónke bi *Vu Nzob bo nduo nzob feyäari na vi ro.»

⁴² I úru siya náa séri! I k'o-kóm í k'o nzob k'a mbika tul-i na do key.»

*I mgba Zeju
(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Zaq 18.3-12)*

⁴³ Zadka Zeju do báa bay kof báy na báyji le, Zudas k'a ba nzob mbjw k'a sakra led nduobal-eri k'a duɔ fal-e sidí na, tji báy ruɔ nzobri k'a i vi báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri do nduo-ri. Ba *ngerezob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri báy njere Zibri ze pie ri se.

* 14:27 14.27 Zakari 13.7.

44 Zudas, nzob mbika tul Zezu na, ka leke bay ziŋ ruɔ̄ nzobri a baa mii, fe ká beri dää bay haŋa ri kóke ni na ze do key: «Nzob ká mĩ mgba ni girik mí ɔ̄w nzi-ε lε, ba be ká i hii na zu. I mgba ni i kóro ni haŋ ni se ziŋ r̄i.»

45 Ví Zudas ká munu høy lε, ka soro ba lakun-ε a baa haŋ ni mii: «Mbay!» Lεε, ka mgba ni girik a ɔ̄w nzi-ε.

46 Ro, nzob hawri daa so tul Zezu kuruk i mgba ni.

47 Lεε, nzob mbijw ká sakra bari ká do zadε na, naa maamii här a téke suku led káw ḥgerenzob fe poy luye na mbeked bo bisuy.

48 Báyji lε, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «I t̄i báy maamiiri báy puuri gbiri gbiri bay mgbaka mĩ r̄i fe ká mĩ ba dombirim nzob le woo!

49 Namri riw bele na mĩ do ziŋ r̄i mí fere r̄i fe ká bil *hul kāni ḥgerewuru, lε, i mgba mĩ ya. Roo lε, fekeri t̄i munu bay haŋa bay ká do bil mbede ḥgerewuru na, ka do munu báy zadε.»

50 Be nu ku báyji lε, led̄ nduobel-εri riw bele pɔ̄ŋ ni, a i zuɔ̄ d̄ul had bele.

51 Lεε, led̄ kuban mbijw munu rie gari nam høy do sùo-ε a séke fal Zezu. Báyji lε, i lie mgbaka ni.

52 Roo lε, ka pɔ̄ŋ gari nam be na ba nduo-ri a d̄uu sùo-ε høy nduod̄i.

Ngere Zibri kuŋ bay bo tul Zezu (Mat 26.57-68; Luk 22.54-55,63-71; Zaq 18.13-14,19-24)

53 I se báy Zezu ká luo *ḥgerenzob fe poy luye, lε, i mbuŋ ḥgerenzob fe poyri riw bele, ḥgerē Zibri báy *nzob fére nzobri bol kusolri ndaw ká d̄i.

54 Lεε, Piyer na dii fal Zezu d̄i báy salke daka daka kpuru a t̄i bil mgbaŋ ḥgerenzob fe poy luye na. Ká zadε ku na, ka kaw a nūu huu ziŋ nzob kóro zadri.

55 Báyji lε, ḥgerenzob fe poyri báy kudu nzob kúŋ sal bay luye ká luo Zibri na riw bele, i nzaa faa bay dää bay bo tul Zezu bay ika ni. Roo lε, i ziŋ bay mbijw ká bay dää bo tul-e ya.

56 Tusueke lε, nzobri ḥgjj bamba i kud bay zuɔ̄ nzaa Zezu, lε, bay bari na zuɔ̄ k̄i ya.

57 Báyji lε, nzob hñneri uru i kud bay zuɔ̄ nzi-ε mii:

58 «Buru laa bay ká nzi-ε mii, beri b̄iε *hul kāni ḥgerewuru ká nzob mbuo báy nduo-ε. A nam say høy lε, beri dää k̄i ká nduo nzob daa ya.»

59 Roo lε, ká tul bay na ku høy kara, bay bari zuɔ̄ k̄i ya w̄um.

60 Báyji lε, ḥgerenzob fe poy luye na uru siya ká sakra nzobri a vbi Zezu mii: «Bay niri ká nzob niri mbi bo tul-a key na w̄a, mù ti ȳinra báy bay mbijw ya høy lε?»

61 Lεε, Zezu mgba nzi-ε do d̄i a baa bay mbijw ya. Báyji lε, ḥgerenzob fe poy luye na vbi ni bay ba k̄i r̄obay mii: «W̄a, mù ba *Krisi, nzob ká ḥgerewuru waa bay pie ni ví ȳa nzobri na lε? ḥgerewuru ká nzobri pisi ni na w̄a, mù ba vi-e le woo?»

62 Lεε, Zezu ȳinra báy bay haŋ ni mii: «Zadε zu; mĩ ba be na k̄i, lε, bi *Vu Nzob na baari riw bele na, i kókɔ̄ mĩ kaw tunduo hodo ḥgerewuru Nzob H̄urusuo. R̄obay, i kókɔ̄ mĩ ká mĩ ví saa nulue ká bil sii mbam.»

63 Báyji lε, ḥgerenzob fe poy luye na go gari be k̄i sùo-ε t̄ir a baa mii: «Káy! Náa vbikari nzob nasi bay k̄iri bay dääke mina báy lε?»

64 Bay niri ká'a baa a t̄irike ḥgerewuru na, i la-la. W̄a, i ker mina lε?» Lεε, nzobri riw bele na daa bay bo tul-e i baa mii: «Bay mgba tul-e, a daa fe ká maa hud.»

65 Be nu ku ro, nzob hñneri tii s̄aw s̄as̄ami zuɔ̄ nun-ε, i siŋ nun-ε báy vay gari, i nda ni gúk guk i baa haŋ ni mii: «Baa haŋ buru laa; kíes buru nzob ká nda mù key!» Ro, nzob kóro zadri na, i nda hala nun-ε kpäy kpäy.

Máy bay Piyer ká tul Zezu (Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Zaq 18.15-18,25-27)

66 Piyer kaw bil mgbaŋ k̄ob høy lε, led̄ máy mbijw munu ká sakra led̄ káw *ḥgerenzob fe poy luye na t̄i bil mgbaŋ na.

⁶⁷ Zadka'a kɔ Piyer do nūu huu báyij lε, ka ḥqā ni zii a baa h̄ ni mii: «Bo kara mù se zinj Zezu, ledban ká Nazarecf na ndaw.»

⁶⁸ Lεε, Piyer māy a baa mii: «Mì kɔ ya. Bay ká mù baa key na, m̄ tāa láa kpuy.» Fale ku le, ka uru a t̄i saa nzaa mgbañ na ndii munu, [lε, tuo ka-káa.]

⁶⁹ Roo lε, led māy na kɔ ni a tii s̄aw báa bay na rōbay h̄ nzobri ká i dō zadē na mii: «Ledban key na, ka ba nzob mbjw ká sakra bari ku.»

⁷⁰ Lεε, Piyer ȳi a māy bay ba k̄i rōbay. Fale ku ndii h̄oy lε, nzobri ká i dō zadē na, i baa h̄ ni mii: «Ba tusue, mù ba nzob mbjw ká sakra bari ku, bay ji lε, mù ba nzob ká kudu zad ká Galele.»

⁷¹ Báyij lε, Piyer tii s̄aw h̄áa hud mii: «Mi hu mak mak! Ledban ká i baa bay be h̄ m̄ key na, ká nun Ngerewu lε, m̄ kɔ ni ya!»

⁷² Lεε, ká zadē ku h̄oy, tuo ka-káa faa bal ba sidike. Lεε, Piyer ker se tul bay ká Zezu baa h̄ ni pola mii: «Pola rōo bay haña tuo ka-káa ba sidī lε, mù māy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kɔ m̄ ya na.» Báyij lε, ka t̄i báy rew b̄od̄ek b̄od̄ok.

15

Zezu kaw pol Pilad
(Mat 27.1-2,11-14; Luk 23.1-5; Zaa 18.28-38)

¹ Báy tibie pied h̄oy, *ngerezenzob fe poyri báy ngere Zibri báy *nzob fére nzobri bol kusolri, rōo báy kudu nzob kúñ sal bay luye ká luo Zibri bele na, i mbu k̄i bay mbika nzaa-ri bay dāa fe zinj Zezu. Báyij lε, i ha ri mgba ni i siñ ni i séke ni h̄ Pilad.

² Ro, Pilad vbi Zezu mii: «Bo k̄i ze, mù ba mbay Zibri kél?» Lεε, Zezu ȳiñra báy bay h̄ ni mii: «Be k̄i ze mù baa ku.»

³ Fale lε, ngerezenzob fe poyri daa bayri ḥgji bamba zuo tul-e.

⁴ Báyij lε, Pilad ȳi a vbi ni bay rōbay mii: «Mù ti ȳiñra báy bay ya lε? Bayri riw bele ká i dāa bo tul-a key na w̄a, mù la-laa k̄i zu lε?»

⁵ Lεε, ka ȳiñra báy bay mbjw h̄ ni ya, h̄ bayke ku na tuku Pilad h̄ ni kaw yer.

I kuj bay hud bo tul Zezu
(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Zaa 18.39-19.16)

⁶ Ká bil mbiimbamri mbjw mbjw riw bele na, zadka *nam suoriya t̄i saa bil koy vi báyij lε, ruo nzobri vāa vbi Pilad h̄ ni tina nzob mbjw ká hul sal ha ri.

⁷ A lε, sewke ku nā, nzob mbjw riñ-ε ba Barabas naa hul sal báy nzobri ká i t̄i ká tul nzob rewpuori, a i nzob mbjw.

⁸ Báyij lε, ruo nzobri se luo Pilad, a i tii s̄aw vbika ni feri ká'a dāa bānguɔ ha ri nā.

⁹ Lεε, Pilad ȳiñra báy bay ha ri mii: «Wāa, i hii bay haña m̄ tina Zezu, mbay baarí Zibri na ha r̄i lε?»

¹⁰ Ka vbi ri munu, bay ji lε, ka kɔ ndaw, ba fe dāa sere ze *ngerezenzob fe poyri pōñke Zezu nduo nduo-ε.

¹¹ Báyij lε, ngerezenzob fe poyri na, i suru tigbañ ruo nzobri bay haña ri kod Pilad h̄ ni ka tina Barabas ze ka h̄ bari.

¹² Lεε, Pilad mbi bay a vbi ruo nzobri ba k̄i mii: «Wāa, h̄a ji ze i hii bay haña m̄ dāa zinj nzob ká i d̄i ni ba mbay Zibri na lε?»

¹³ Báyij lε, i dāa fe báy nzaa-ri ba k̄i ḡom i baa mii: «Ber ni do tul puu say hud!»

¹⁴ Lεε, Pilad vbi ri mii: «A ku w̄a, kāaya ji rōo ka dāa lε?» Báyij lε, i guu fe báy nzaa-ri ḡurum mgba mgba ba siya mii: «Ber ni do tul puu say hud!»

¹⁵ Munu ká Pilad hii bay dāa fe h̄ s̄uo ruo nzobri rii ri na, ka tina Barabas ha ri, a h̄ nzob ȳum beri nda Zezu báy ndoy dōñ rad rad. Fale ku ndaw rōo, a pōñ ni ha ri vāa ber ni do tul puu say hud báy.

Nzob yumri sie Zezu
(Mat 27.27-31; Zaa 19.2-3)

¹⁶ Nzob ȳumri na i séke báy Zezu ká bil boro mbay nzob réke tul puo na, a i d̄i kudu nzob ȳumri riw bele na mbu k̄i zinj ri ká d̄i.

¹⁷ I nduo ni maagari mbay ká s̄ii hola hola. I kan ḥgatukru ba taguba mbay rōo i mbi guba tul-e.

¹⁸ Fale ku rōo i tii s̄aw hii soko h̄ ni mii: «Soko woo, mbay Zibri!»

¹⁹ Ro i zōd tul-e báy ḥgasikri rad rad, i s̄a-s̄ami tob tob zuo nun-ε; i huku siri

ká pol-e, í dñj tul-ri munu ká i kawke pol mbay.

²⁰ Zadka i sie ni kpuru maa ri na báyij le, i naa maagari mbay ká sjí hola hola na, í yji í nduo ni gari beri ndaw rco, í tji ke ni ba nzaa zad bay bér ni do tul puu say hud.

I ber Zezu do tul puu say hud
(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Zaa 19.17-27)

²¹ Nzob mbjw, puo be do Sirén, rij-e ba Simón, ka ba baa Alezandere báy Rufusi, uru saa puo bisuy a do kali báy faa na ku. Báyij le, nzob yumri mgba ni í haa ni yaa puu say hud Zezu na a sob.

²² LEE, i séke ni ba zad ká rij-e ba Golgota, márake le baa mii, zad tuñguo tul.

²³ Ká zadé ku na, i hii bay haña ni him ká i zukri báy fe zónke ká i dí ba mir na hñ ni nzó. Roo le, ka nzó ya.

²⁴ Fale ku le, i ber ni do tul puu say hud, a í leke kjí gari beri í daa dii dji bay kókó fe ká nzob hñha hñha a zinj.

²⁵ Såw sie ká i bérke ni do tul puu say hud na, maa báy sie ká uru ndji ba siya.

²⁶ Mbede hud ká i ber do tul-e na, kie nzobri bay hud ká i daa bo tul-e. Mbedeke ku na baa mii: «Mbay Zibri.»

²⁷ I ber dombirimri sidí do tul puu say hudri ndaw ká lakun Zezu. Nzob mbini do tul puu say hud kjí ká tunduo hodo be, a nzob mbjé laa le, do tul puu say hud kjí ká tunduo gel be.

²⁸ [Be munu rco, bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ka do munu báy zadé. Bayke baa mii: «Nzobri kjí ni do sakra dombirimri.»]

²⁹ Nzobri ká i kal ká zadé ku na, i rad ni í téke tul-ri boko boko í baa mii: «Hé! Bo ká mù hii gbúr *hul kani Ngerewuru, a nam say hoy le, mù mbúo kjí do zadé na,

³⁰ mu yaa suo-ó bo kjí, a mú dí saa tul puu say hud na ku hñ buru kó!»

³¹ Ngerezob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri, i sie ni faa mbjw munu na ndaw ká sakra kjí mii: «Ka yaa nzob hñwri, roo le, ka maa bay yaañja suo-e be kjí ya!

³² Ndad bay haña be *Krisi, mbay *Izarayel na, ka dí saa tul puu say hud na timbedé key hñ buru kó! Zadka buru kó ro le, be rco buru dáa law buru bo tul-e báy!» A nzobri ká i ber ri do tul puu say hud ká lakun Zezu na, i rad ni ndaw.

Hud Zezu
(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Zaa 19.28-30)

³³ Báy sie ká do law tul na, fe guña nun sie hñ zad do gbukru kpuru maa báy sie ká fere suo-e.

³⁴ Sie ká fere suo-e na báyij le, Zezu baa bay báy bawda kusol-e beleñ mii: «Eloy, Eloy, lama sabatani!» Báy nzaa bay naari le, baa mii: «Ngerewuru bi! Ngerewuru bi! Bay ji ndaw rco mù poñ mi le?»

³⁵ Nzob haneri ká i do zadé ká i laa kusol-e ká mgba beleñ na i baa mii: «Ì laa! Ka dí *Eli!»

³⁶ Báyij le, nzob mbjw ká sakra bari ku dñu a vña dñj mbii fe súuke zuo vay gari ká nzó mbii nzó, a siñ dñ nzaa ngasikri, rco a zuda hñ Zezu bay haña ni ka nzó a baa mii: «Ì giyan náa kóri! Waa, Eli na a ví dñra ni saa tul puu say hud na le?»

³⁷ Báyij le, Zezu daa fe beleñ, le, law-e ví tuo.

³⁸ Be nu ku le, gari ká kúñ bil *hul kani Ngerewuru na saka tár saa siya kpuru mgba siri gbaa.

³⁹ Zadka ngerezob yum ká do pol Zezu ká'a kóri ni na kó kiri hud ká Zezu hu na báyij le, ka baa mii: «Lédban key na ba Vu Ngerewuru ba tusue kjí!»

⁴⁰ Máy haneri i do zadé ku ndaw, i do dí dí í kó feri ká kal na deke. Ká sakra bari ku na, Mari ká puo be do Madala ndaw, Mari máa Zoze báy Zak ká ba led kuban ndaw, rco Salome ndaw pi.

⁴¹ Bari na ze i se fal Zezu i daa ped hñ ni báy namri ká'a dñke kudu zad ká Galele na. Máy kjí ngi-jngi ká i uru saa Galele i se zinj Zezu kpuru se ngerepuo Zuruzalem na, i do zadé ku ndaw.

I daa Zezu bo luç hud
(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Zaa 19.38-42)

⁴² Nam ká Zezu hu na ba nam ká do pol *nam mgbaka taran Zibri, ká i lëkeke fe

sum bay tul namke na. Munu ká zad' ba láw ro na báyji lε,

⁴³ Zezeb ká puo be do Arimate na vi. Be na ka ba ngerē Zibri ká bil kudsu nzob kún sal bay luye, ká i h̄ie ni bamba. Be kara ka giyan nam ká Ngerewuру a ví réke mbay ká tusiri key na nzokdō. Báyji lε, ka mgbā sùo-e ḥgo-ḥgoŋ ba wāra nzob, a se luó Pilad a vbi ni huđ Zezu bay vóro.

⁴⁴ Zadka Pilad laa mii, Zezu hu-hu na báyji lε, tuku ni, ze a dī ngerenzob yūm a vbi ni mii: «Zezu na hu bole dī dī ro le?»

⁴⁵ Zadka'a laa bay ká nzaa ngerenzob yūm ká baa h̄a ni mii, Zezu hu ro na báyji lε, ka pōŋ faa h̄a Zezeb mbi huđ na.

⁴⁶ Báyji lε, Zezeb se a vāa hie gari pie ká ndad' bamba a vīke a dīra huđ Zezu saa tul puu say huđ a kāarike ni. Falé ku lε, ka mbi a vāa dīa bo huo tisaw ká i kperē ba luđ huđ ba tāw, rōc a ha ri giri bawda maa tisaw, a mbiike diđ do dī.

⁴⁷ Lεe, Mari ká puo be do Madala báy Mari máa Zoze na, i kō zad' ká i dīa huđ Zezu na bo dī.

16

Zezu t̄i saa luđ huđ

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Zaq 20.1-10)

¹ Zadka *nam mgbaka tāram Zibri kal na báyji lε, Mari ká puo be do Madala, báy Mari máa Zak, rōc báy Salome ndāw na, i se í vāa hie numri ká bāre fū būy būy bay séke bay dāa zuo tul huđ Zezu.

² Tibie ká sīe dimasi ká sīe t̄i mbuu na báyji lε, māyri na i se ba tupal̄,

³ lε, i baa bay ká sakra k̄i mii: «A wāa, a ve ze a giri maa tisaw ká mbii nzaa huo na ba zad' k̄i a pōŋ faa h̄a naari lε?»

⁴ Zadka i mbi nun-ri í kō-kóm ba bādi na báyji lε, i kō bawda maa tisaw na giri bo fi mbjw ro.

⁵ Báyji lε, i se í rīi luđ huđ na, lε, i kō led' kuban mbjw ká nduo maagari ba pie kaw fi hodso. Lεe, h̄ie dīa ri ḥgij bamba.

⁶ Báyji lε, led' kuban na baa ha ri mii: «I h̄ie ya! I nzaa Zezu ká Nazaređ, be ká i ber ni do tul puu say huđ. Ka t̄i saa luđ huđ a kaw báy kumnum; ka ti zad' ni ya. I kō-kóm í kō zad' ká i dīa ni bo dī na ze do key. ⁷ I se bo í vāa baa h̄a Piyer báy

led' nduođal Zezu h̄awri mii, ka se bay vāa giyan rī ká kudu zad' ká Galele. Be ze ba zad' ká i kókō ni ká dī munu ká'a baa ha rī pola na!»

⁸ Báyji lε, māyri na i t̄i saa luđ huđ na, i dīu dī báy tupal na, bay ji lε, h̄ie dīa ri ḥgij bamba a i t̄o dēk dēk. H̄ie ká dīa ri na ha ri baa bayke h̄a nzob mbjw ya.

Zezu zin Mari ká Madala (Mat 28.9-10; Zaq 20.11-18)

⁹ [Falé ká Zezu t̄i saa luđ huđ ba tibie pied' ká sīe dimasi na báyji lε, ka t̄i tul Mari ká Madala pola, be ká'a nīi temndayari tōnō say ká tul-e.

¹⁰ Mari na se a k̄i bayke na h̄a bari ká i do zin ni ká i dīa sīe í kaw báy rēw.

¹¹ Lεe, zadka i laa bayke ká'a baa mii, Zezu kaw báy kumnum ká beri kō ni báy nun beri na báyji lε, i dīa law-ri bo tul bay be na ya.

Zezu zin led' nduođal-eri ká tul-ri sidī (Luk 24.13-35)

¹² Falé ku lε, Zezu kie sùo-e báy faa k̄i bod', a t̄i tul led' nduođal-eri ká tul-ri sidī ká i do séke ba vu puo ká bisuy.

¹³ Bari na, i yīi í k̄i bayke h̄a led' nduođal-ε h̄awri. Lεe, i dīa law-ri bo tul bay bari na ya ndāw.

Zezu zin led' nduođal-eri ká tul-ri duɔ fale mbjw

(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Zaq 20.19-
23; Ped 1.6-8)

¹⁴ Falé ku báyji lε, Zezu t̄i tul led' nduođal-eri ká duɔ fale mbjw ká i kaw nzaa tutakra bay suŋa fe. Ka uru zin ri bay law-ri ká i dīa bo tul-e ya ndāw, bay law-ri ká ḥgoŋ ká i do tul bay bāa bari ká mii, bari kō ni báy kumnum ro na ya ndāw pi.

¹⁵ Báyji lε, ka baa ha ri mii: «I se báy zadri riw bele ká tusiri key, i ka-káa Bay Kere h̄a nzobri riw bele.

¹⁶ Nzob ká dīa law-ε bo tul-i, a dīa tul-e nduo mbii lε, Ngerewuру a yāŋa ni. A nzob ká dīa law-ε bo tul-i ya laa lε, Ngerewuру a dāa bay bo tul-e.

¹⁷ Lεe, bari ká i dīa law-ri bo tul-i na, fe saŋri ká i dāa h̄a nzobri kō na ze do key: i

níi temndayari báy riŋ-i ndaw; i báa nzaa fieri ndaw.

¹⁸ Zad̄ka i mgba soy báy nduo-ri, mase i nzɔ sɔwpuu hud kara, feke ti dáa ri seke mbiw ya; i dáa nduo-ri bo tul nzob suoseremri, lε, i váa báy kere kiyaw kiyaw ndaw.»

*Zezu se ba nulue
(Luk 24.50-53; Ped 1.9-11)*

¹⁹ Falε ká Ngerembay Zezu baa bay munu ha ri na báyji lε, Ngerewu naa ni se nulue a h̄a ni kaw tunduo hodo be.

²⁰ Lεε, led̄ nduobal-εri se í ka-káa Bay Kere báy zadri riw bele. Ngerembay sad ziŋ ri báy pedri ká i d̄aa. Báy faa fe d̄aa saŋri na, nzobri ko mii, bay bari na batusuε ki.]

Luku Bay kere Ngerewuru ká Luku daa mbedeke

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na baa h̄a nzobri mii, Zezu ba Nzob Yaq̄a Nzobri ká Ngerewuru waa bay pie ní h̄a ni yaa led Izarayelri. Ba led Izarayelri huo-ri h̄oy ya, roo le, ka ba nzob yaaŋa saw nzobri riw bele. Soro bay feri ká Luku daa do bil mbede key na, ruokeri do maa k̄i báy bay ká do bil mbede Matiye báy mbede Marki. Roo le, báy faa nzáara sawke le, nzob dáa mbede key na, daa bay k̄iri ḥ̄gi-ŋ̄gi zuo d̄i, munu ká soro bay mbonja Zezu ká'a tina báy nzi-ε lem lem, kuban ká hu ká Zezu h̄a ni ȳi a kaw báy kumnun ndaw, soro bay ká se tul Zase ndaw, r̄o soro bay nzobri ká Zezu ziŋ ri ká faa Emayus ndaw pi. R̄obay, ka d̄aa law bay k̄iri zuo d̄i ndaw, munu ká law bay ká se tul nzob law kere ká Samari, báy law bay ká se tul led k̄i t̄i, r̄o a ȳi a ví zuo ziŋ bi-ε.

Zeju na k̄o nun s̄ie nzobri. Ka d̄aa law kere ziŋ nzob semri, ziŋ nzobri ká i do bil kók̄o s̄ek̄e fe ndaw, nzobri ká i d̄aa nun-ri tuo s̄ie ndaw, r̄o nzob k̄uk̄uri ndaw pi. Ká bil mbede key riw bele na, nzob maa bay ziŋ suoriya ká tul ví Zezu Nzob Yaq̄a Nzobri ndaw, ká tul yum ká'a haw ká tul h̄urusuo ḥ̄geretemndaya ndaw pi.

Máa bayri ká do bil-e

Mbonja Z̄a Batis báy taa Zeju: 1-2

Ped d̄aa Z̄a Batis: 3

Ped d̄aa Zeju, báy ká'a bay be ká kudu

zad ká Galele: 4.1-9.50

Uru saa kudu zad ká Galele kp̄uru mgba Zuruzalem: 9.51-19.27

Bay Zeju ká baa ziŋ nzob túŋ ni ḥ̄gerenri ká Zuruzalem: 19.28-20.47

Bíe ká'a bóko tul Zuruzalem, báy s̄ie ȳi

Vu Nzob: 21

Kók̄o s̄ek̄e fe Zeju, t̄i be saa luɔ hud, báy z̄ol be ba nulue: 22-24

Luku h̄ii soko h̄a Tiyofil

¹ Soko bo Tiyofil ká mù ba nzob luye. Nzobri ḥ̄gji bamba i nzaa faa í d̄aa mbede í k̄iike feri ká kal ká sakra buru na báy zadε.

² Nzobri ká i k̄o fekeri báy nun-ri titire d̄ek̄re ká i vi ba nzob ka-káa Bay Kere na, i k̄i fal fekeri báy nzi-ε riw bele h̄a buru laa.

³ Be mini ze, bi kara m̄i k̄o ba fe ká ndad bamba bay d̄áa mbede k̄i báy k̄iike feri ká kal báy nzi-ε lem lem na h̄a mù bo Tiyofil nzob luye, bay ji le, m̄i vbi saw fekeri ká kal báy titire d̄ek̄re na riw bele, mí k̄o báy zadε ta-tan ḥ̄gjif bele.

⁴ M̄i d̄aa mini key bay haŋa mù yaa bay ká i fere mù pola na ka ba suo bay.

Led nzaaped ká nulue baa bay mboŋa Z̄a Batis

⁵ Sew ká *Erod re mbay ká tusiri Zibri ká kudu zad ká Zude na báyji le, nzob mb̄iw munu ba *nzob fe poy, riŋ-ε ba Zakari. Ká sakra nzob fe poyri na, ka kaw ziŋ kudu nzob taa Abiyari. Riŋ máy be ba Elizabed, vu bulu *Aron, ḥ̄gerenzob *fe poy ká piɛdke lew.

⁶ Bari sidi bele na, i ba nzobri ká i d̄aa fe báy zadε ká nun Ngerewuru, í d̄aa vu mbom bo tul *bol kusol Ngerembay i h̄iε bol nzi-ε báy zadε riw bele.

⁷ L̄ee, i mbonj led ya, bay ji le, Elizabed na se suo. Bari sidi bele na i d̄i táw bamba ro.

⁸ Nam mb̄iw munu kudu nzob Zakariri i d̄o d̄aa ped bari ká pol Ngerewuru, le, Zakari kara do d̄aa ped be ká pol-e ndaw.

⁹ Munu ká ba fe saw bari nzob fe poyri na, i d̄aa dii dii í náake ni do bod bay haŋa saw s̄ie d̄aa nzaa bay kere na vi le, ka nduo a se bil hul k̄ani Ngerembay, a uu fe h̄a bare fu buy buy h̄a Ngerewuru.

¹⁰ Zadka saw s̄ie ká'a do úuke fe ká bil hula na vi báyji le, ruɔ nzobri riw bele mb̄u tul k̄i i kaw kele í d̄aa nzaa bay kere.

¹¹ Báyji le, led nzaaped Ngerembay mb̄iw ká nulue t̄i tul Zakari a d̄o pol-e ká fi hodo *tutakra úu fe na.

¹² Zadka Zakari k̄o ni na báyji le, h̄a h̄iε d̄aa ni a t̄o gbala gbala.

¹³ Báyii le, led nzaaped ká nulue na baa h̄a ni mii: «Zakari, mu h̄ie ya, bay ji le, fe ká mù kod Ngerewūru bayke na tōdō bo suk-e. Elizabeth ká bā máy bo na, a mbón led w̄ara nzob, le, mù túu riŋ-e ba Z̄a.

¹⁴ Ka'a bá fe bawda suoriya bo, a nzobri ḥgii bamba i dáa suoriya bay tul mboja be ndaw,

¹⁵ bay ji le, a bá bawda nzob ká nun Ngerewūru. Ka ti nzok̄o him yin̄ke ya ndaw, him h̄ay ká yin̄ ya kara ka ti nzok̄o ya ndaw. Tem Law Pie ze a mbáa bil law-e gbay gbay báy dol be ká'a dōke bil mi-e kōb h̄oy na.

¹⁶ Be na, a haŋa led Izarayelri ḥgii bamba tasiri ȳi í se fal Ngerembay Ngerewūru bari na.

¹⁷ Ka'a séke pol Ngerembay bay léke faa be. Fe dáa beri báy kér bay beri, a doko báy h̄urusuo munu ká taa *Eli, nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerewūru. Ka'a léke law bāa ledri báy vu bari bay haŋa ri zuo zin̄ ki mbjw h̄oy ndaw, a leke law nzob mbaka nzaari, a ha ri ȳa nun nzem nzob fe dáa báy zad̄eri ká nun Ngerewūru ndaw pi. Ka'a dáa munu a lēkeke law nzobri ha ri dōke di ya báy vika Ngerembay.»

¹⁸ Báyii le, Zakari ȳi a vbi led nzaaped ká nulue na mii: «W̄aa, m̄i dáa mina r̄o m̄i k̄o bay ká mù baa h̄a m̄i key na ba s̄uo bay le? Bay ji le, bi na, m̄i d̄i t̄aw ro, a máy bi kara ba ḥgeremay ndaw pi.»

¹⁹ L̄e, led nzaaped ká nulue yin̄ra báy bay h̄a ni mii: «Bi na, m̄i ba Gabiriyel, nzob doko pol Ngerewūru bay dáa ped h̄a ni. Ze ka pie m̄i bay haŋa m̄i ví baa Bay Kere key na h̄a m̄u.»

²⁰ Ze mu laa: timbede key na kusol-a a mbii gbaŋ, mù ti máa báa bay ya kp̄uru maa báy nam ká fekeri a ví na ndaw r̄o, mù báa bay na báy, bay ji le, mù d̄aa law-a bo tul bay ká m̄i baa h̄a mù na ya. Roo le, feri ká m̄i baa bayke h̄a mù na, sewke ví le, a doko munu.»

²¹ Báyii le, sieke ku na, ruo nzobri ká i kaw k̄el na, i giyan̄ Zakari na kurum a h̄a law-ri nzaa-ri bay tul ká'a kaw bil

*hul k̄ani Ngerewūru h̄a bole d̄i bamba na.

²² Zadka'a t̄ii saa d̄i na báyii le, ka zin̄ faa ká báa bay zin̄ ri ya, a d̄aa bá nduo-e h̄oy ze ha ri a kaw ba mbiki. L̄e, nzobri k̄o í baa mii: «Fe tina nun h̄a Zakari ká bil hul k̄ani Ngerewūru.»

²³ Zadka nam ped Zakari o na báyii le, ka ȳi a se puo.

²⁴ Fal namkeri ku na báyii le, máy be Elizabeth na ȳa bil, a m̄u bilke ku na bá few ndebe a baa mii:

²⁵ «I k̄o fe ká Ngerembay d̄aa zin̄ m̄i na ze do key: timbede key na ka d̄aa nun-e bo tul-i, a naa fe ká d̄aa sahoy bo nun-i ká sakra nzobri.»

Led nzaaped ká nulue baa bay mboja Zezu

²⁶ Bil ká'a d̄o ndeke d̄i few yieke na báyii le, Ngerewūru pie led nzaaped ká nulue ká riŋ-e ba Gabiriyel se puo ká Nazaretd kudf zad ká Galele,

²⁷ luo máy tikdi mbjw ká riŋ-e ba Mari. Ka ba máy mbana nzob mbjw munu ká riŋ-e ba Zezeb ká ba vu bulu Mbay *David.

²⁸ Led nzaaped ká nulue na nduo a se zad ká Mari kaw d̄i a baa h̄a ni mii: «Soko woo, bo ká Ngerewūru d̄aa law kere zin̄ m̄u! Bo na, Ngerembay sad zin̄ m̄u.»

²⁹ Zadka Mari laa bayke na ku báyii le, bil law-e nzaa ni h̄a ni baa ká bil law-e mii: «K̄iri soko ji ze mini key le?»

³⁰ Báyii le, led nzaaped ká nulue na baa h̄a ni mii: «Mari, mu h̄ie ya, bay ji le, Ngerewūru d̄aa law kere zin̄ m̄u.»

³¹ Mu k̄o, mù ȳaŋa bil bay mbón led w̄ara nzob, le, mù túu riŋ-e ba Zezu.

³² Ka'a bá bawda nzob, i d̄ika ni ba Vu Ngerewūru ká nulue siya. Ngerembay Ngerewūru na, a dáa ni kaw tul karingaw mbay ká s̄aw k̄ani bul-e David.

³³ Ka'a réke mbay ká tul led Izarayelri baŋguo kpadara w̄m. Puoruo be na, gbuke ti tiika ya.»

³⁴ Báyii le, Mari vbi led nzaaped ká nulue n̄a mii: «Fe key na w̄aa, a doko mina zu le? Bay ji le, m̄i naa zin̄ w̄aa nzob ya báy.»

³⁵ Lεε, led nzaaped ká nulue na yijinra báy bay h̄a ni mii: «Tem Law Pie a ví káw tul-a, a h̄urusuo Ngerevw̄ru ká nulue siya na a guba tul-a báy tem be rididi. S̄awke mini ze, led ká do bod ba taa Ngerevw̄ru ká mù mbón ni na, i dika ni ba Vu Ngerevw̄ru.

³⁶ R̄obay, mu k̄o, Elizabeth ká ba nzob ini bo ká'a dí táw, ká i dí ni ba máa suo na, ka do bil ba few yie ro. Bilke ku na a mbón ba led w̄ara nzob,

³⁷ bay ji le, Ngerevw̄ru na, fe mbjw mini kara mba ni ya.»

³⁸ Báyji le, Mari baa h̄a ni mii: «Mì ba led káw Ngerembay. Ndad bay haña ni ka daa zinj m̄i munu ká mù baa ká nzaa-a ku.» Falé ku báyji le, led nzaaped ká nulue na p̄on ni a z̄ol.

Mari se luo Elizabeth

³⁹ Bil namke ku hoy na, Mari uru vad a se ba puo ká do lakun kuori ká tusiri Zuda,

⁴⁰ a nduo a se bil hul Zakari a v̄aa hii soko h̄a Elizabeth.

⁴¹ Zadka Elizabeth laa kusol Mari ká hii soko h̄a ni na báyji le, led ká naa bil-e na uru ndururu ndururu, le, Elizabeth na kara Tem Law Pie mbaa bil law-e gbay gbay,

⁴² a h̄a ni baa bay báy bawda kusol-e belein mii: «Bo na, fe s̄amí Ngerevw̄ru do tul-a ká sakra máy kú-ori. Led ká do bil-a hoy kara, fe s̄amí do tul-e ndaw!»

⁴³ Máa Ngerembay bi ká vi bay kókó m̄i key na w̄aa, law kereke uru saa h̄a r̄o, a vi tul-i mini key le,

⁴⁴ bay ji le, zadka kusol soko bo t̄od̄o bo suk-i na, led ká do bil-i na uru ndururu ndururu báy bawda suoriya.

⁴⁵ Suoriya ba taa bo ká mù daa law-a bo tul bay ká Ngerembay baa h̄a mù na, bay ji le, fekeri na a doko báy zadé.»

Sim ká Mari di

⁴⁶ Báyji le, Mari baa mii:

«Mì s̄ii gay Ngerembay!

⁴⁷ Bil law-i daa suoriya ngji bamba bay tul Ngerevw̄ru, Nzob Yañja m̄i.

⁴⁸ Bi ká m̄i ba led káw be taa máyke hoy

ká mí díñ tul-i na, ka daa nun-e bo tul-i.

S̄awke mini ze, tii s̄awke vuri key kp̄uru v̄aw na,

nzobri riw bele i báa mii, bawda suoriya ba taa bi,

⁴⁹ bay ji le, Ngerevw̄ru Nzob H̄urusuo na

daa feri ká ndad bamba tasiri zinj m̄i.

Rinj-e tanj kadañ,

⁵⁰ a k̄o nun s̄ié nzobri ká i h̄iñ ni na mbiimbam báy mbiimbam bañguo.

⁵¹ H̄urusuo nduo-e na daa feri ká ngɔñ bamba tasiri.

Ka nii nzob siika s̄uori na ha ri d̄uu kperke kperke.

⁵² Ka nii mbayri ká tul kariñgaw mbay bari,

a ȳi a ura tul nzobri ká i díñ tul-ri.

⁵³ Ka h̄a nzob k̄onri fe kereri ngji bamba h̄a bil-ri vbida kpad kpad, a h̄a nzob fezinjari z̄ol nduo-ri hoy soli.

⁵⁴⁻⁵⁵ Ka ví so nzob ped beri ká i ba led Izarayelri na.

Ka ker se tul Abaraham báy vu bul-eri, a mgba ini zinj ri bañguo kpadara munu ká'a waa na, bo ka yijinra ri ya.»

⁵⁶ Lεε, Mari na kaw zinj Elizabeth maa few say ndaw r̄o, a ȳi a se puo báy.

Mboñga Zaq Batis

⁵⁷ Zadka nám maa bay haña Elizabeth mboñ na báyji le, ka mboñ ba led w̄ara nzob.

⁵⁸ Zadka nzob tul kpanj beri báy nzob ini beri k̄o bawda law kere ká Ngerembay daa zinj ni na báyji le, i daa suoriya zinj ni mbiw hoy.

⁵⁹ Zadka led na daa nam ndeke dí t̄ono sidike na báyji le, i vi bay *kúñ ñgori be, i hii bay túu rij bi-e Zakari ze bo tul-e.

⁶⁰ Roo le, mi-e mbi bay a baa ha ri mii: «U-uu, munu ya. I túu rij-e ba Zaq.»

⁶¹ Bari riw bele ká i do zadé na, i yijinra báy bay h̄a ni mii: «Úwaa, bo na, nzob ini bo h̄a r̄o, i tuu rij-e mini key le?»

⁶² I ȳi í fere kóm b̄om ba luo bi-e bay kókó w̄aa, rij ji ze ka hii bay túu h̄a ni le?

⁶³ Báyji le, Zakari ȳi a vbi ri tutakra dáa mbede. Lεε, ka vbie fe do dí mii: «Zaq ze

ba rij-ε.» Zadka i kɔ munu na báyji lε, bari riw bele na, zad bay zee ri sɛl.

⁶⁴ Zadɛ ku høy, kusol Zakari na vuo bolon h̄ ni baa bay ba k̄j, a tii saw pisi Ngerevw̄ru.

⁶⁵ Báyji lε, nzob tul kpaŋ bari riw bele ká i do zadɛ na, h̄jɛ d̄aa ri zikiki. A nzobri riw bele ká i d̄aa puo ká lakun kuori ká kudu zadke ká Zude na, i lo soro feri ká kal na.

⁶⁶ Bari riw bele ká i laa bayke na, i kɔrɔ d̄o bil law-ri í baa mii: «Led key na w̄a, a d̄oko mina lε?» Tusueke lε, nduo Ngerembay d̄o tul led na.

Sim ká Zakari d̄i

⁶⁷ Zakari, bāa led tupeŋ na, Tem Law Pie mbaa bil law-ε gb̄ay gb̄ay h̄ ni t̄inake bay ká'a ȳa saa nzaa Ngerevw̄ru na mii:

⁶⁸ «Mì pisi Ngerembay Ngerevw̄ru naari led Izarayelri,

bay ji lε, ka kɔ-kóm ba tul nzob taa beri, a ví ȳa naari.

⁶⁹ Ka h̄ naari Nzob Ȳaŋa Nzob ká ba Nzob H̄urusuo

ká t̄ii saa saw bulu naari, Mbay David ká ba nzob ped be,

⁷⁰ munu ká'a baa bayke pied lew høy báy faa nzob ȳaŋa bay saa nzi-εri ká'a nan ri d̄o bod na.

⁷¹ Nzob Ȳaŋa Nzob ká'a pie ni h̄ naari na,

a ȳaŋa naari saa nduo nzob tul ḥ̄gani naari,

báy bari riw bele ká i hii d̄áa s̄ekε ziŋ naari.

⁷² Sawke mini ze, ka k̄eke bawda law ini be h̄ bulu naari,

a k̄erk̄e baŋguɔ se tul sáka kuni ká taŋ kadaŋ ká'a sáake ziŋ ri pola na.

⁷³ Ba bay ká'a waa ziŋ bulu naari *Abaraham,

⁷⁴ bay ji lε, ka hii bay ȳaŋa naari saa nduo nzob tul ḥ̄gani naari

bay pón faa d̄o høy bo, náa d̄áari ped h̄ ni taŋ h̄jɛ,

⁷⁵ báy law ká *taŋ kad kad bo,

náa d̄ori báy zadɛ nzedɛm ká nun-ε báy namri riw bele ká náa káwri báy kumnum na.

⁷⁶ Bo ká mù ba led tupeŋ na,

i cika mù ba nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerevw̄ru ká nulue siya,

bay ji lε, mù séke pol Ngerembay bay léke faa be,

⁷⁷ bay haŋa nzob taa beri kó í baa mii, a ndáka buma ká tul feȳa bari a ȳaŋake bari.

⁷⁸ Be ze ba fe bawda law kere be ká'a haŋake s̄ie t̄ii, a so bil law naari nzar.

⁷⁹ Zad taŋake na, a táŋ ká bil law nzobri ká i do bil suŋ ká tem huđ d̄o tul-ri, a kie naari faa ká bay haŋa náa séri báy law d̄ek̄eke.»

⁸⁰ Báyji lε, led na ḥ̄goŋ ba pola pola, a nze kp̄ay kp̄ay báy kér bay. Ka kaw bil law k̄or kp̄uru maa báy nam ká'a t̄inake sùo-ε ká zad hie ká nun led Izarayelri.

2

Bay mboŋa Zezu

(Mat 1:18-25)

¹ Ká bil sewke ku na, Mbay Sezar Oguš ká R̄om mbi nzi-ε h̄ nzobri riw bele ká bil puo beri bod bod bay haŋa ri d̄aa rij-ri d̄o bil mbede k̄iŋa nzobri.

² Dáa rij nzobri d̄o bil mbedeke ku na ba titireke r̄obay ká Kirinis báke nzob réke tul nzobri ká tusiri Siri.

³ Be ze nzobri riw bele i séke puo puo bari bari bay d̄áa rij-ri d̄o bil mbede k̄iŋa nzobri na.

⁴ Zezeb høy kara uru saa puo ká Nazaređ ká kudu zad ká Galele bay séke ba kudu zad ká Zude. Ka se puo ká rij-ε ba Beteleh̄em, ba puo ká i mboŋ Mbay *David ká d̄i, bay ji lε, ka ba *vu bulu David.

⁵ Ka se báy Mari ká ba máy mbana be ká d̄o bil na bay vāa d̄áa rij-ri ndaw.

⁶ Zadka i kaw Beteleh̄em k̄ob r̄obay na, nam mboŋa be na maa

⁷ h̄ ni mboŋ led pol be ba led w̄ara nzob. Ka kaa ni báy gari a d̄aa ni bo bil gbokro fe sum ndayri ká zadɛ na ku, bay ji lε, hul nám varuri na, zad nam ti d̄i ya.

Led nzaaped ká nulue t̄ii tul nzob k̄or baduri

⁸ Di ya báy Betelehém na, nzob kóro baduri naa wáa í kóro badu bari ba suŋ ká di.

⁹ Lée, led nzaaped Ngerembay ká nulue tji tul-ri mbuda hą zad hie ri gberere, a kiri ri gbuk do sikda. Báyii le, h̄iε daa ri ɳgii bamba tasiri ha ri t̄ kpak kpak.

¹⁰ Lée, led nzaaped ká nulue na baa ha ri mii: «Ì h̄iε ya, bay ji le, m̄i vi báy bawda bay suoriya ká ba Bay Kere fie ha r̄. Bayke ku na, a doko bay tul nzobri riw bele.

¹¹ Bil suŋ ká vuri key na, i mboŋ Nzob Yaŋaŋa Nzobri ká fil puo *David ha r̄. Be na ka ba Ngerembay a ba *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni ví yaa nzobri na.

¹² Fe ká bay haŋa r̄ kóke ba sùo bay na ze do key: led tuperenke ku na, i kaa ni báy gari, i daa ni bo bil gbokro fe sum ndayri. Be ze ba zad ká i zin ni ká di.»

¹³ Zadse ku hoy ruo led nzaapedri ká nulue tji gikiki, i zuo tul led nzaaped taa mbjwke na, i pisi Ngerewuру í baa mii:

¹⁴ «Riŋ dika ba taa Ngerewuру ká kaw nulue siya!

Dekkeke taa be do tusiri key bay tul nzobri ká'a hii ri.»

Nzob kóro baduri se bay kókɔ Zezu

¹⁵ Zadka led nzaapedri ká nulue poŋ nzob kóro baduri kaw zadse, i ȳi báy tul bal-ri nzek ba nulue na báyii le, nzob kóro baduri na, i baa bay ká sakra k̄i mii: «Munu zu le, náa séri kpuru ba Betelehém, bo náa vää kóri fe ká kal ká di, fe ká Ngerembay h̄a náa láari bayke na.»

¹⁶ Báyii le, i takra í zol fal k̄i ba váake, le, i vää zin Mari ndaw, Zezeb ndaw, a i zin led tuperen ká naa bil gbokro fe sum ndayri na ndaw pi.

¹⁷ Zadka i k̄o led tuperen na báyii le, i baa bay feri ká led nzaaped ká nulue baa se tul led key na h̄a nzobri laa.

¹⁸ Bari riw bele ká i laa bay ká nzob kóro baduri baa na, tuku ri ha ri kaw yer bay tul bayri na ku.

¹⁹ Be Mari laa le, kóro bay feri na ku do bil law-ε kōf, a ker bay ká di ɳgii bamba.

²⁰ Zadka nzob kóro baduri do ȳi ba zad káw bari na báyii le, i daa riŋ dika bo tul Ngerewuру, í pisi ni bay tul feri riw bele ká i laa bayke a i k̄o báy nun-ri na do maa báy zadse munu ká led nzaaped ká nulue baa bayke pola ha ri laa na.

²¹ Zadka nam tono sidi maa báyii le, i kun ɳgori led tuperen na ndaw r̄o, í tuu riŋ-ε ba Zezu. Ba riŋ ká led nzaaped ká nulue tuu pola d̄od ndaw r̄o, mi-ε do bil be báy.

I kie led tuperen ká bil hul kani Ngerewuру

²² Zadka nam maa bay haŋa máa led na ka tji kele na báyii le, Zezeb báy Mari i mbi faa bay séke ɳgerepuo Zuruzalem bay d̄aa *fe poy se tul-e bay tul mboŋa be munu ká *bol kusol *Moyze baa. I mbi led tuperen na í séke bay kies ni h̄a Ngerembay

²³ faa mbjw munu ká i daa bayke do bil *mbede bol kusol Ngerembay mii: «Led polri riw bele ká i ba led w̄arari na, i d̄aa ri zuo bod ba taa Ngerembay*,»

²⁴ bay púo fe h̄a Ngerembay munu ká i baa bayke do bil mbede bol kusol Ngerembay mii: «I mgbaka b̄edse pieri ba sidi, mase i fáa vu k̄ay b̄edseri ba sidi ndaw r̄o, bay haŋa Ngerewuру báy.»

²⁵ Báyii le, nzob mbjw munu kaw Zuruzalem, riŋ-ε ba Simeon. Nzobke ku na ba nzob fe d̄aa báy zadse, a h̄iε Ngerewuру. Ka giyan nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni ví huo law led Izarayelri. Be na, Tem Law Pie sad zin ni

²⁶ a baa h̄a ni pola hoy mii: «Mù ti huka ya kpuru bay kókɔ *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni ví yaa nzobri na báy nun-a ndaw r̄o.»

²⁷ Lée, Tem Law Pie suru ni h̄a ni se bil *hul kani Ngerewuру. Zadka Zezeb báy Mari i mbi Zezu í séke ni bil hul kani Ngerewuру bay d̄aa fe ká bol kusol baa na báyii le,

²⁸ Simeon na yaa ni a mbuo ni do nduo-ε a písike Ngerewuру mii:

²⁹ «Mbay, fe ká mù waa na mù daa ro. Timbede key na, bi ká m̄i ba nzob ped bo na,

* **2:23 2.23** Tji kel 13.2, 12, 15.

mu ála mě hą mě se báy law huoke
dékkek,

³⁰ bay ji lę, mě kɔ Nzob Yaqan Yaqan Nzobri
ká mù pie ni na báy nun-i.

³¹ Nzob Yaqan Yaqan Nzobri key na,
mù leke faake ká pol s̄aw nzobri riw
bele.

³² Be na, a bá zad taŋa
bay haŋa s̄aw nzobri bođ bođ ká
tusiri key tuu mù,
a d̄aa riŋ d̄ika bo tul nzob bori ká i
ba led Izarayelri.»

³³ Bay ká Simeon baa se tul led na hą
zad bay zee bāa led báy máa led na sel.

³⁴ Báyji lę, Simeon sám fe zuo tul-ri, rōo
a baa hą mi-ε Mari nā mii: «Ngerewu
naa led ni key na hą ni do ba fe ledi
nzobri ká i tuŋ bay be ngereŋ, a ba fe
úru siya nzobri ngii bamba ká *Izarayel
ká i yaa bay be. Be na a yji a ba fe kíe
law hiiya Ngerewu, roo lę, nzobri túŋ
ni ngereŋ.

³⁵ Be munu ndaw rōo, a vbidsake kér
bay nzobri ngii bamba ká do zad muni
na ba zad táŋke. A bo ká mù ba mi-ε na,
kókó seke fe bo a doko munu ba mii ká i
mbi i vbieke wāra law-a.»

³⁶ Lëe, nzob yaqan bay saa nzaa
Ngerewu mbiw munu ba máy nzob do
di, riŋ-ε ba Anna. Ka ba vu Fanuyel, a ba
s̄aw kani Azər. Ka ba máy ká mbiimbam
be ngii bamba ro. Báy máy tikdi be hoy
na, ka yaa wāra, a d̄aa mbiimbam tōn
say ziŋ ni.

³⁷ Falé ku rōo wāra na hu, a pōŋ ni kaw
ba máy sie. Ka kaw ba máy sie kij kpuru
a ngónke, a d̄aa mbiimbam s̄in tōn sidī
pare niŋ. Ka se-sed di ya báy hul kani
Ngerewu bāŋgu, a mbi bal-ε tō zad kij
ya. Ka d̄aa ped hą Ngerewu suŋ báy
bisie, a saŋ sūo-ε a d̄aake nzaa bay kereri.

³⁸ Lëe, be na kara, ka ví ziŋ ri ká
saw sieke na ku ndaw, a tii saw pisi
Ngerewu. Ka baa bay ká se tul led
piyēn na hą nzobri riw bele ká i giyan mii,
Ngerewu a yaqan yaqan Nzobri ká Zuruzalem
na.

³⁹ Zadka Mari báy Zezeb d̄aa fekeri na
báy zad fekeri na ku riw bele do bil law-ε.

kusol Ngerembay baa na báyji lę, i yji í se
kudu zad ká Galele, puo bari ká Nazaređ.

⁴⁰ Led na ngōŋ ba pola pola a nze kpay
kpay báy kér báy. Nun nzem mbaa law-ε,
lę, Ngerewu d̄aa law kere ziŋ ni.

Varu ká Zezu se báy led be ká mbiimbam be ba duɔ fale sidī

⁴¹ Nzob mbón Zezuri na, i se Zuruzalem
báy mbiimbam mbiw mbiw riw bele báy
d̄aa suoriya t̄i saa b̄il koy.

⁴² Zadka Zezu na d̄aa mbiimbam duɔ
fale sidī na báyji lę, i sūu ni se Zuruzalem
zad suoriya munu ká ba fe s̄aw puo bari
ká i d̄aa bāŋgu na.

⁴³ Zadka nam suoriya na o báyji lę,
i yji faa puo, lę, vu bari Zezu na kaw
Zuruzalem kōb. Lëe, nzob mbón niri na i
ko ya.

⁴⁴ Bari na i ker í baa mii, ka se ziŋ
nzobri ká i ba baw sed varu bari. Lëe,
i se-sed nam mbiw, a fale lę, i tii s̄aw
nzáara ni ká sakra nzob ini bariri ndaw,
nzob buo bari ndaw pi.

⁴⁵ Zadka i nzaara ni kpuy, í ziŋ ni ya na
báyji lę, i yji í se Zuruzalem na robay báy
nzáara ni ká di.

⁴⁶ Ndeke di nam sayke na báyji lę, i ziŋ
ni ká bil *hul kani Ngerewu. Ka kaw
sakra nzob fere nzobri fe, a te suk-e kie a
láake báy bari. Lëe, ka yji a vbi ri báy ká
tul báy bari na.

⁴⁷ Bari riw bele ká i laa báy be na, tuku
ri ha ri kaw yer báy tul báy nun nzem be
ká t̄i saa nzi-ε ndaw, báy báy ká'a yinra
báy kere do di ha ri ndaw pi.

⁴⁸ Zadka mi-ε báy bi-ε i mbi nun-ri í kō
ni na báyji lę, zad bay zee ri sel. Lëe, mi-ε
baa hą ni mii: «Vu-i, báy ji ndaw rōo,
mù d̄aa fe mini key ziŋ buru lę? Mu kō,
buru bā-ka buru nzaara mù báy rew yen
yen.»

⁴⁹ Lëe, Zezu yinra báy báy ha ri mii:
«Báy ji rōo, í nzaara mě lę? Ped ká Bāa
pōŋ zuo nduo-i na ndad bay haŋa mě
mgbá sawke. Wāa, í kō ya hoy lę woo!»

⁵⁰ Lëe, báy be ká'a baa ha ri na, vu
law-ri ya.

⁵¹ Báyji lę, ka yji ziŋ ri a se Nazaređ a
d̄aa vu mbom bo tul-ri. Lëe, mi-ε na kō
feke na ku riw bele do bil law-ε.

⁵² Zezu na njɔŋ ba pola pola, num nzem be kara se ba pola pola ndaw, a vi ba nzob law kere ká nun Ngerewu ndaw, nun nzobri ndaw pi.

3

Ká bay Zaa Batis (Mat 3.1-12; Mrk 1.1-8; Zaa 1.19-28)

¹ Fekeri ku na do báy mbiimbam duɔ fale ndebeke ká Mbay Tiber Sezar réke mbay ká tusiri Rom kɔb rɔbay. Sewke ku na, Pos Pilad báke nzob réke tul puori ká kudu zad ká Zude. *Erod re tul puori ká kudu zad ká Galele. Yu-e Filib re tul puori ká tusiri Iture báy Tarakonik. A Lizaniyas laa le, re mbay ká tusiri Abilen.

² Ká sakra Zibri laa le, Anasi báy Kayif i ba *njerenzob fe poyri. Sewke ku na Ngerewu h̄a bay tɔdɔ bo suku Zaa ká ba vu Zakari ká do bil law kɔr.

³ Lεε, Zaa tii s̄aw séke báy puori riw bele ká kiri mbii Zurde a ka-káa h̄a nzobri mii: «I suo kér bay baari bo, i daa tul-ri nduo mbii, le, Ngerewu a ndáka buma ká tul feyaa baari zinj ri.»

⁴ Be mini ze, h̄a bay ká Ezay nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewu baa pola do bil mbede be na, do munu báy zadε. Bayke baa mii:

«I láa kusol nzob mgba beleŋ ká bil law kɔr mii:

I léke faa Ngerembay báy kere;

I léke h̄a ni ka do sikfa kparak kparak!

⁵ Kporori riw bele na i léke maa k̄i gbay gbay;

Kuori báy mbɔrɔri riw bele i gáy ri gbururu zuo siri,

Faa ráakeri na i ndada ri do sikfa kparak kparak,

Faari ká ba kporo kara i léke h̄a ni maa k̄i ruŋ ruŋ ndaw.

⁶ Lεε, nzobri riw bele i kóko faa ká Ngerewu leke

a yáake nzobri na.»

⁷ Báyji le, ruo nzobri vi luo Zaa báy haŋa ni ka daa tul-ri nduo mbii, le, ka baa ha ri mii: «Baari m̄iiri kuɔtolri! A ve ze fere r̄i díu here Ngerewu ká'a t̄i báy nam kún sal bay na le?»

⁸ I daa ped ká do báy zadε ká kie súo kér bay baari na ndaw rɔ! I baa sùo-r̄i høy mii: "Buru ba vu bulu Abaraham" na munu ya, bay ji le, m̄i baa ha r̄i: tisawri ká do key høy kara, Ngerewu maa bay fére ri ha ri vi ba vu bulu Abaraham!

⁹ Timbedε key høy kara, tikal do s̄aw puuri ro. Puu h̄a h̄a ká lie ndaya le, Ngerewu a kún ni báy s̄awke nzed a vbu ni bo huu.»

¹⁰ Báyji le, ruo nzobri vbi ni bay mii: «A munu ku w̄a, buru dáa mina báy sùo buru le woo?»

¹¹ Lεε, ka yinra báy báy ha ri mii: «Nzob ká do báy gari ndúo do sùo-e ba sidi le, ka wál mbijw a h̄a yu-e høy ká tike ya. A nzob ká do báy fe sum na, ndad báy haŋa ni ka daa faa mbijw munu na ndaw.»

¹² Báyji le, nzob yaaŋa larimbuo hñeri laa ro, i vi luo Zaa báy haŋa ni ka daa tul-ri nduo mbii, ze i vbi ni mii: «Mbay, a buru na w̄a, buru dáa mina báy sùo buru le woo?»

¹³ Lεε, ka yinra báy báy ha ri mii: «I yaa fe k̄i ka kal tul fe ká *bol kusol fere r̄i ná ya.»

¹⁴ Báyji le, nzob yumri laa ro i ví vbi ni bay mii: «A buru na w̄a, buru dáa mina báy sùo buru le woo?» Lεε, ka yinra báy báy ha ri mii: «Baari na, i yaa fe nzob báy hñerusuo ya ndaw, i daa bay gɔb ka bo tul nzob ya ndaw. Fe ká i púoke r̄i ká ba fe tunduo baari na, i daa law-ri ka bo dí bo, i nzaa k̄i ka nde tul-e ya.»

¹⁵ Lεε, nzobri riw bele ká i do zadε ku na, i daa law-ri nzokdo te tul Zaa i ker i baa mii, kɔ ya le, Zaa ze ba *Krisi, nzob ká Ngerewu waa báy pie ni ví yaa nzobri na.

¹⁶ Báyji le, Zaa mbi bay a baa ha ri riw bele mii: «Bi na, mbii ze m̄i daa tul-ri nduo dí, roo le, nzob ká'a ví fal-i vuku na, hñerusuo-e kal tul-i pavbad. M̄i maa bay hina sal dikon ká bal-e ya. Be na, a dáa r̄i nduo bil Tem Law Pie báy huu.»

¹⁷ Fe veke naŋ do nduo-e kæk, ka'a vekeke naŋ be na taŋ pedede, a faa p̄are a daa zuo bil pul be. Roo le, mbuyke na, ka'a nzúŋ báy huu ká se a ru-ruma ya banjuo.»

¹⁸ Be mini ze, Zāa baa bay báy nzaa boko kíri bod bod njii bamba, a káake káa Bay Kere hā nzobri.

¹⁹ Báyji le, Zāa yiw Erod nzob réke tul puori ká kudu zad ká Galele, bay ji le, ka yāa Erodiade ká ba máy yū-e, a dāa fe kāayari njii bamba bod bod ndāw.

²⁰ Lēe, Erod dāa fe kāaya kī mbjw rōbay nde tul-e taa hāwri, a ha ri mgbā Zāa bo hul sal.

*I dāa tul Zezu nduo mbii
(Mat 3.13-17; Mrk 1.9-11)*

²¹ Falé ká Zāa dāa tul nzobri nduo mbii riw bele na, Zezu kara hā ni dāa tul-e nduo mbii ndāw. Zadka Zezu do bil mbii kōb a do dāa nzaa bay kere na báyji le, nulue mgbuda bolōj.

²² hā Tem Law Pie dī zāa munu ká bēdē pie a ví mgbā tul-e kōkrō a kaw dī. Báyji le, kusol nzob mgbā belen ká nulue mii: «Mù ba vu-i; mī kō mù ba nzob nun-i. Ba bo na ze sùo-i rii mī bamba ká tul-a.»

*Saw bulu Zezu Krisi
(Mat 1.1-17)*

²³ Zadka Zezu tii sāw dāa ped na, ka dāa mbiimbam maa sīn̄ sayri munu. Ká bil kér bay nzobri le, i baa mii, ka ba vu Zezeb. Zezeb ba vu Heli,

²⁴ Heli ba vu Matađ, Matađ ba vu Levi, Levi ba vu Melsi, Melsi ba vu Zanay, Zanay ba vu Zezeb,

²⁵ Zezeb ba vu Matatiyas, Matatiyas ba vu Amos, Amos ba vu Nayum, Nayum ba vu Esli, Esli ba vu Nagay, Nagay ba vu

²⁶ Mat, Mat ba vu Matatiyas, Matatiyas ba vu Semey, Semey ba vu Zosek, Zosek ba vu Zoda,

²⁷ Zoda ba vu Yohana, Yohana ba vu Reza, Reza ba vu Zorobabel, Zorobabel ba vu Salasiyel, Salasiyel ba vu Neri, Neri ba vu

²⁸ Melsi, Melsi ba vu Adi, Adi ba vu Kosam, Kosam ba vu Elmadam, Elmadam ba vu Er, Er ba vu

²⁹ Zezu, Zezu ba vu Eliyezer, Eliyezer ba vu Zorim, Zorim ba vu Matađ, Matađ ba vu Levi, Levi ba vu

³⁰ Simeon, Simeon ba vu Zuda, Zuda ba vu Zezeb, Zezeb ba vu Zonam, Zonam ba vu Eliyakim, Eliyakim ba vu

³¹ Meleya, Meleya ba vu Mena, Mena ba vu Matata, Matata ba vu Natan, Natan ba vu *David, David ba vu

³² Zese, Zese ba vu Obed, Obed ba vu Boaz, Boaz ba vu Salmon, Salmon ba vu Naason, Naason ba vu

³³ Aminadab, Aminadab ba vu Admīn, Admīn ba vu Arni, Arni ba vu Esrōm, Esrōm ba vu Fares, Fares ba vu Zuda, Zuda ba vu

³⁴ *Zakob, Zakob ba vu Izak, Izak ba vu *Abaraham, Abaraham ba vu Tara, Tara ba vu Nakōr, Nakōr ba vu

³⁵ Seruk, Seruk ba vu Rago, Rago ba vu Falék, Falék ba vu Eber, Eber ba vu Sala, Sala ba vu

³⁶ Kaynam, Kaynam ba vu Arfazad, Arfazad ba vu Sēm, Sēm ba vu *Noe, Noe ba vu Lamēk, Lamēk ba vu

³⁷ Matusala, Matusala ba vu Enok, Enok ba vu Zared, Zared ba vu Maleleyel, Maleleyel ba vu Kaynan, Kaynan ba vu

³⁸ Enos, Enos ba vu Sēđ, Sēđ ba vu *Adam, Adam ba vu Ngerewuřu.

4

*Ngeretemndaya lie law Zezu
(Mat 4.1-11; Mrk 1.12-13)*

¹ Yii Zezu saa mbii Zurđ na báyji le, Tem Law Pie mbaa bil law-e gbay gbay, a nda faa pol-e hā ni se bil law kōr.

² Lēe, ká bil namri ká sīn̄ niŋ̄ na, ngeretemndaya lie law-e ká dī. Bil namkeri ku na, munu ká mbii fe sum tōđō bo bil-e ya wūm, kpuru maa báy ūrō bie nam na báyji le, kōn̄ piri law-e.

³ Báyji le, ngeretemndaya na baa hā ni mii: «Zadka mù ba Vu Ngerewuřu le, mu mbi nzaa-a hā tisaw key na, ka fēre vi ba maapa hā mū sū náa kō.»

⁴ Lēe, Zezu yīnjra báy bay hā ni mii: «I dāa do bil mbede Ngerewuřu mii: “Fe sum kī mbjw hōy ze, nzob a kawke báy kumnun ya, roo le, bayri riw bele ká tījī saa nzaa Ngerewuřu na ze, nzob a kawke báy kumnun taa tusueke*.”»

⁵ Falé ku báyji le, ngeretemndaya na sūni a séke tul kuo ká siya. Ká zadē ku hōy, ka kie ni puoruori riw bele ká tusiri key hā ni kō

* 4:4 4.4 Kija bol kusol ba sidike 8.3.

⁶⁻⁷ a baa h̄a ni mii: «H̄urusuo báy feziñakeri riw bele ku na, i d̄aa zuo nduo-i. Ze, nzob h̄a h̄a ká m̄i hii l̄e, m̄i haña ni munu ká law-i hii. Ze bo, zadka mù huku pol-i l̄e, fe niri riw bele ká mù k̄o key na, m̄i haña mù ba taa bo.»

⁸ Báyji l̄e, Zezu yijiñra báy bay h̄a ni mii: «I d̄aa do bil mbede Nḡerewūru mii: "Nḡerembay Nḡerewūru bo na, be huo-e ki h̄oy ze mù húku pol-e mú ruo ni, a mú mbi sùo-o h̄a ni†."»

⁹ R̄obay, ñgeretemndaya na sùu ni se Zuruzalem a h̄a ni d̄o tul *hul k̄ani Nḡerewūru ká siya zeñleñ ndaw r̄o, a baa h̄a ni mii: «Zadka mù ba Vu Nḡerewūru l̄e, mu zo bo siri náa k̄o,

¹⁰ bay ji l̄e, mbede Nḡerewūru baa mii: "Nḡerewūru a mbika nzi-e h̄a led nzaaped beri ká nulue ha ri k̄oró mù."»

¹¹ R̄obay, i d̄aa do bil mbede Nḡerewūru mii: "I yañaña mù báy nduori zan bay haña tisaw mb̄iw kara ka nda bal-a ya‡."»

¹² L̄ee, Zezu yijiñra báy bay h̄a ni mii: «I d̄aa do bil mbede Nḡerewūru mii, "Nḡerembay Nḡerewūru bo na, mù ti líe law-e ya§."»

¹³ Fale ká ñgeretemndaya nzaara faari k̄ire bod bod riw bele ká bay líe law Zezu na báyji l̄e, ka p̄oñ ni a zol a baa mii: «Nam k̄i d̄o ku, náa kókó ziñ k̄i báy.»

Zezu tii saw dáa ped be (Mat 4.12-17; Mrk 1.14-15)

¹⁴ Báyji l̄e, Zezu yiji a se kudu zad ká Galele, l̄e, h̄urusuo Tem Law Pie mbaa bil law-e gbay gbay. L̄ee, nzobri lo soro bay be ká kudu zadke na ku riw bele.

¹⁵ Ka fere nzobri fe ká bil *hul mb̄u k̄i Zibri bod bod ká'a se d̄i, l̄e, nzobri riw bele pisi ni.

I tuñ Zezu ñgeren ká Nazareñ (Mat 13.53-58; Mrk 6.1-6)

¹⁶ Zezu yiji a se Nazareñ, ba puo ká i h̄ol ni ká d̄i. Ká bil *nam mgbaka t̄aram Zibri na, ka nduo a se bil *hul mb̄u k̄i bari munu ká'a daa bañguo kpadsara na. Ka uru siya bay k̄injia Bay Nḡerewūru,

¹⁷ l̄e, i mbi mbede Ezay nzob yañaña bay saa nzaa Nḡerewūru h̄a ni. Ka hina bil mbedeke na ku yérere, a nzaara zad k̄injake a ziñ. Báyji l̄e, bay ká'a k̄ii na ze d̄o key:

¹⁸ «Tem Nḡerembay do tul-i;
Ka náa m̄i do bod bay haña m̄i ka-káá
    Bay Kere
    h̄a nzob k̄ukuri.

Ka píe m̄i bay haña m̄i ka-káá t̄ii saa bil
    seke fe
    h̄a nzobri ká i naa hul salri,
H̄a r̄awri k̄o-kóm ndaw,
R̄o, nzobri ká i mgba nzaa-ri na,
    m̄i tína ri ká d̄i h̄a law-ri huo.

¹⁹ Ka píe m̄i bay haña m̄i ka-káá mbiimbam
    ká Nḡerembay d̄áake law kere ziñ
    nzobri*.»

²⁰ Zadka Zezu k̄ii bay na o báyji l̄e, ka kaa mbede na njim do d̄i, a zuda h̄a nzob k̄oró hul mb̄u k̄i na, a yiji a kaw siri bay fére nzobri fe. L̄ee, nzobri riw bele ká i kaw bil hul mb̄u k̄i ku na, i mb̄u kóm yim ba luo-e.

²¹ Falé ku báyji l̄e, ka tii saw báa bay ha ri mii: «Vuri key na, bay ká i d̄aa do bil mbede Nḡerewūru key na, feke t̄ii a do báy zadse ro. Feke do munu maa báy bay ká i laa báy k̄injake ku.»

²² Bari riw bele ká i do d̄i a i laa bay be na, i baa bay be báy kere. Bay kere ká t̄ii saa nzi-e na tuku ri riw bele ha ri baa mii: «Waa be key na, ka ba vu Zezeb ya l̄e woo?»

²³ L̄ee, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Máyke tiya, baari na, i séke kpuru i baa sim bay báa nzobri na h̄a m̄i mii: "Bo nzob haña sawpuu váa nzob na, mu vaa sùo-o sùo-o h̄a buru k̄o!" I báa h̄a m̄i r̄obay mii: "Fe sañri riw bele ká mù d̄aa ká Kapernayum ká i baa bayke h̄a buru laa na, be ze mù d̄aa ká saw puo bo ndaw key!"»

²⁴ Báyji l̄e, Zezu yiji a baa na r̄obay mii: «Mì baa ha r̄i ta-tañ ba tusue k̄i: nzob yañaña bay saa nzaa Nḡerewūru ká i yáa

† 4:8 4:8 K̄injia bol kusol ba sidike 6.13. ‡ 4:11 4:11 Simri 91.11-12. § 4:12 4:12 K̄injia bol kusol ba sidike 6.16.

* 4:19 4:19 Ezay 61.1-2.

bay be báy kere ká sáw puo be na, mbjw tiya.

²⁵ Mí baa ha rí: sew ká *Eli báke nzob yaanja bay saa nzaa Ngerewuру róbay, ká mbam tó ya ba mbiimbam say báy few yie h̄ kón luye lie gbiib bo puoruori riw bele na, máy sieri ḥgji bamba dō tusiri *Izarayel.

²⁶ Ze munu hoy kara Ngerewuру pie Eli se luo máykeri na ya, roo le, ka pie ni se luo máy sие mbjw munu ká kaw vu puo ká rinj-ε ba Serebta ká tusiri Sidon.

²⁷ Róbay, sewke ká Elize ba nzob yaanja bay saa nzaa Ngerewuру na, nzob kpíriri ḥgji bamba dō tusiri Izarayel. Léε, kpíri na duo ká sùo nzob mbjw mini ká sakra bari nzob kpíriri na kú ya. Roo le, ba Naaman ká ba nzob ká tusiri Siri huo-ε hoy ze, kpíri na duo ká sùo-ε.»

²⁸ Léε, bari riw bele ká i kaw hul mbú kí na, zadka i laa bayke na munu báyji le, law-ri fáa ri puu-u,

²⁹ i uru gbaw í daa so tul-e, a í nii ni tji saa bil puo bari na, a í se ziŋ ni kpuru se tul kuo ká puo bari do dí na bay súru ni saa suku ba siri h̄ ni lie.

³⁰ Roo le, Zezu kal ká sakra bari ku hiyaw a zol.

Zeju nii temndaya saa tul nzob ká Kapernayum (Mrk 1.21-28)

³¹ Fale ku báyji le, Zezu se Kapernayum, puo ká kudu zad ká Galele. Ká bil *nam mgbaka t̄aram Zibri na, ka fere nzobri fe ká dí.

³² Fe ká'a fere ri na tuku ri ha ri kaw silili, bay ji le, bay be na dō báy h̄urusuo ká uru saa luo Ngerewuру.

³³ Ká bil *hul mbú kí na, nzob mbjw munu temndaya dō tul-e. Ka tii sáw dáa fe ba siya bōkoko bōkoko mii:

³⁴ «Óy! Bo Zezu ká Nazaređ, bay ji kí gbad róo mù nzáake fal buru le? Wāa, mù vi bay bie buru le woo? Mù ba ve le na, m̄i kó ta-tan: mù ba nzob ká mù tan kadjan ká Ngerewuру pie mù vi!»

³⁵ Báyji le, Zezu ȳiw temndaya na a baa h̄ ni mii: «Mu mgba nzaa-a dō dí; mú tji ká tul ledban na key!» Báyji le, temndaya na mbi ni nda siri gbirik ká nun

ruo nzobri riw bele, róo a tji ká tul-e tan dáa seké mbjw ziŋ ni,

³⁶ a h̄ nzobri riw bele ká i kaw zadε na, feke tuku ri, ha ri baa bay ká sakra kí ba lie ba lew mii: «Kiri bay ni key na wāa, dō mina zu le? Zezu na mbi nzi-ε báy wāra, báy h̄urusuo h̄ temndayari, le, i tji i d̄uu!»

³⁷ Báyji le, soro bay be ȳa zadri riw bele ká kudu zadke ku.

Zeju vaa nzob suoseremri ḥgji bamba (Mat 8.14-17; Mrk 1.29-34)

³⁸ Tíi Zezu saa *hul mbú kí Zibri na ku báyji le, ka se bil hul Simón. Léε, máa fay Simón na, suoserem sùo zaŋa se ni, a h̄ sùo-ε mbi huu bid' bid' naa dí. Léε, i vbi Zezu bay haŋa ni vaa ni.

³⁹ Ro, ka soro sùo-ε ba lakun máy na a díŋ ba tul-e, a mbi nzi-ε a ȳiw suoserem sùo zaŋa na. Báyji le, suoseremke huo ni, a pɔŋ ni kaw báy kere. Zadε ku hoy le, máa fay Simón na uru siya a daa fe sum ha ri sū.

⁴⁰ Zadka sie rinj s̄iw na báyji le, nzobri riw bele ká i dō báy nzob suoseremri ká kíre bod' bod' na, i fáa ri i séke luo Zezu. Léε, ka daa nduo-ε bō tul-ri mbjw mbjw a vaa ri.

⁴¹ Temndayari kara tji saa tul nzob s̄emri ḥgji bamba ndāw i guu fe beleŋ beleŋ i baa mii: «Bo na mù ba Vu Ngerewuру!» Roo le, Zezu ȳiw ri a haa ri faa báa bay, bay ji le, bari temndayari na i kó ndāw, be na, ka ba *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni ví ȳa nzobri na.

Zeju ka-káá ká kudu zad ká Zude (Mrk 1.35-39)

⁴² Zadka nzaaruo sil na báyji le, Zezu tji saa bil puo, a se ba zad ká dō bisuy kólök. Léε, ruo nzobri tii sáw nzáara ni. Zadka i ziŋ ni na báyji le, i hii bay kúŋ ni kaw ziŋ ri ká'a mgbaka a zol ká lakun-ri.

⁴³ Roo le, Zezu baa ha ri mii: «Do nun haŋa m̄i se tul puo kiri ndāw, bay ka-káá Bay Kere ká se tuł Ngerewuру ká re mbay ká tul nzobri na. Sáwke mini ze, Ngerewuру pie m̄i bayke.»

44 Falε ku báyii lε, ka se a ka-káa bay ká bil *hul mbú kí Zibri bōd bōd ká kudu zad ká Zude.

5

Simon Piyer báy baw ped beri, i se fal Zezu (Mat 4.18-22; Mrk 1.16-20)

1 Nam mbjw munu, zadka Zezu dō nzaa bawda maambii ká riŋ-e ba Zenezaređ na, ruɔ nzobri nz̄u kí nzid nzid, í kiri ni gbuk do sikda bay láa Bay Ngerewuřu.

2 Zadka'a mbi nun-e a kɔ-kóm na báyii lε, ka kɔ tuori ba sidī do nzaakon, lε, nzob suo mbiiri dī saa bil tuori na, í dō wāa basaŋ bari.

3 Ze, Zezu hil a kaw bil tuo taa mbjwke ká ba taa Simon, a vbi ni bay haŋa ni ka súru nzaa mū tuu na ndii ká nzaakon ba zad kí h̄a beri. Báyii lε, ka mgba zad káw a kaw dī ká bil tuo na, rɔɔ a fere ruɔ nzobri fe.

4 Zadka'a baa bayri na o báyii lε, ka ȳi a baa h̄a Simon mii: «Mu súru nzaa mū tuu na mak ba zad dīke, a bo báy nzob buɔ-ɔri í vbuku basaŋ baar̄ zúɔ mbii í súoke mbii, a í kuɔ báy sjiri vi kelle.»

5 Lεε, Simon ȳinra báy bay h̄a ni mii: «Úwaa! Mbay, buru na buru suo mbii ba sunje kí høy kpuru h̄a nzaaruo sil tul buru koy koy, lε, buru mbi fe mbjw vbeŋ ya mgbaŋ! Roo lε, munu ká mù mbi nzaa-a bay haŋa mī daa na, mī vbúku basaŋri na zúɔ mbii ba kí mí kɔ.»

6 Falε ká i se í vbuku basaŋ bari na ku báyii lε, sjiri tař dī tusuru, a í tii s̄aw góđo basaŋkeri na.

7 Lεε, i kaa nduo-ri í dīke baw kini bari ká i kaw bil tuo kí na bay haŋa ri vi bo, í sɔ bari. Báyii lε, bari ku na, i vi í mgba sjiri na ziŋ rī mbaa bil tuo bari na gbay gbay sidī bele, a h̄a mbii mgba gar tuori na fededē rīi fe ká se bay rī-riŋ mini key.

8 Zadka Simon Piyer na kɔ munu báyii lε, ka huku pol Zezu gburuk a baa mii: «Mbay, mu sóro suo-ɔ ká lakun-i ba fal, bay ji lε, mī ba nzob feyqa.»

9 Simon na, h̄ie daa ni zikiki, baw kini be h̄awri ká i dō ziŋ ni na høy kara, h̄ie

daa ri munu ndaw bay tul sjiri ká i mgba nj̄iamba tasiri na.

10 Zak báy Z̄a ká i ba vu Zebederi, ká i ba baw kini Simonri na høy kara, h̄ie daa ri ndaw pi. Lεε, Zezu baa h̄a Simon mii: «Mu daa h̄ie ya. Tii s̄awke vuri key na, mù bá nzob séke kini nzobri laa ro!»

11 Lεε, i ȳi saa bil maambii na báy tuo bari í ví daa daa nzaakon í t̄i kelle, í pɔŋ fe bariri riw bele ba fal a í se fal Zezu.

Zeju vaa nzob mbjw ká kpiri do suo-e (Mat 8.1-4; Mrk 1.40-45)

12 Nam mbjw munu ká Zezu kaw njerepuo mbjw munu na, nzob mbjw ká kpiri zuɔ suo-e kpurukud do puoke na ku. Zadka'a mbi nun-e a kɔ Zezu na báyii lε, ka ví huku pol-e mgbuu a dīŋ tul-e ká s̄aw bal-e a kod ni mii: «Mbay, zadka mù hii lε, mù maa bay haŋa suo-i key na ka duo mgberen.»

13 Báyii lε, Zezu ndadfa nduo-e a zaa ni a baa h̄a ni mii: «Mì hi-hii! Sùo-ɔ na ka duo h̄a mù!» Lεε, ká zadf̄e ku høy kpiri na o ká suo-e.

14 Falε ku lε, Zezu mbi nzi-e a baa h̄a ni mii: «Kokɔ ká mu baa bayke h̄a nzob! Roo lε, mu se mü vāa kíe suo-ɔ h̄a *nzob fe poy Ngerewuřu. Falε ku ro lε, *fe poy ká *bol kusol *Moyze mbi nzi-e ká dī h̄a nzobri ká kpiri do suo-ri ká i vaa le i puo na, mu puo. Be ndaw rɔɔ, a kíe nzobri riw bele ha ri kɔ mīi, suo-ɔ na vaa báy kere kad kad báy.»

15 Falε be nu ku na báyii lε, soro bay fe dāa Zezu na ȳa zad mbiki mbiki, a h̄a ruɔ nzobri mbuo ni luo luo bay láa bay be ndaw, bay haŋa ni ka vaa ri ká tul s̄em bari ndaw pi.

16 Lεε, Zezu na, naa suo-e ba zadri ká do kɔlɔk a daa nzaa bay kere.

Zeju vaa nzob ká suo-e hu wūc (Mat 9.1-8; Mrk 2.1-12)

17 Nam mbjw munu, Zezu dō fére nzobri fe. Lεε, *Fariziri báy *nzob fére nzobri bol kusolri ká i vi báy puo puo saa kudu zad ká Galele ndaw, kudu zad ká Zude ndaw, rɔɔ njerepuo ká Zuruzalem kara ndaw na, i kaw zadf̄e ku. H̄urusuo

Ngerembay do tul Zezu bay haŋa ni vǎake nzob sémri.

¹⁸ Báyji lε, nzob hñéri sob nzob mbjw munu ká sùo-e hu wúo báy hii be i víke, a í nzaa faa bay mbika ni í r̄ike se hula, bo í vǎa daa ni ka naa pol Zezu.

¹⁹ Roo lε, i ziŋ faa ká bay kálke ya bay tul ruo nzobri. Báyji lε, i mbi ni í hílké tul hul ká siya, i nzuo faa ká tul-e siya, a í díra ni báy hii be zaŋ ká sakra ruo nzobri na, i daa ni bo pol Zezu. ²⁰ Zadka Zezu kó law-ri ká i daa bo tul-e na báyji lε, ka baa hñ nzob ká sùo-e hu wúo na mii: «Nzob buo-i, feyäa bori na, m̄i nda bumake ziŋ mù ro.»

²¹ Zadka nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri, i laa bayke na báyji lε, i tii saw kér bay ká fil law-ri í baa mii: «Ledban key na ka ba nzob ve kí ndaw r̄o, a baa bay a t̄irike riŋ Ngerewuру mini key lε? Nzob ve ze maa bay ndáka buma tul feyäa nzobri lε? Ba Ngerewuру huo-e høy ya lε woo!»

²² Lεe, munu ká Zezu kó kér bay bari kó na, ka yjijra báy bay ha ri mii: «Bay ií ndaw r̄o kér bay ká mini key na do fil law-ri lε?

²³ Bay hñ a ze báake se ya lε? «M̄i nda buma feyäa bori na ziŋ mù,» mase, «úru siya mü se-sed» lε?

²⁴ Munu zu lε, nda-ndad! M̄i hii bay haŋa r̄i kó mii, bi *Vu Nzob na, m̄i do báy hurusuo ká tusiri key bay ndáka buma ká tul feyäa nzobri!» Báyji lε, ka baa hñ nzob ká sùo-e hu wúo na mii: «M̄i baa hñ mù, úru siya mü mbi hii bo a mü se puɔ!»

²⁵ Zadé ku høy lε, ledban na uru siya vad ká nun ruo nzobri riw bele, a mbi fe nam be a séke puo. Zól be ku na, ka pisi Ngerewuру.

²⁶ Nzobri ká i do zadé na, feke tuku ri riw bele ha ri pisi Ngerewuру na ndaw. H̄iŋ daa ri ha ri báake bay mii: «Vuri key na, fe ká ba h̄iŋ zikiki ká ndad kókó laa ro, buru kó!»

Zezu dī Levi (Mat 9.9-13; Mrk 2.13-17)

²⁷ Falé ku báyji lε, Zezu t̄ji kele, lε, ka kó nzob yāa larimbuo mbjw ká riŋ-e ba

Levi kaw hul yāa larimbuo. Lεe, Zezu baa hñ ni mii: «Mu se fal-i.»

²⁸ Báyji lε, Levi na uru siya, a poŋ fe beri riw bele yāa a se fal-e.

²⁹ Falé ku lε, Levi daa fe sum ḡiji bamba tasiri ká fil puo be bay tul Zezu. Lεe, *nzob yāa larimbuori báy nzob hñwri ruo ḡiji bamba í ví kaw nzaa fe sum ziŋ ri ndaw.

³⁰ Lεe, *Fariziri báy nzob fére nzobri *bol kusol bariri na, law-ri se ri ha ri baa bay ziŋ led nduobal Zezuri í vbi ri mii: «Mina r̄o, i suš i nzó ziŋ nzob yāa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mgba ndaya mini key lε?»

³¹ Báyji lε, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Nzobri ká sùo-ri do báy kere báy na, i se síté nzob haŋa sāwpuu váa nzob ya. Roo lε, nzob suoséremri ze se síté nzob haŋa sāwpuu.

³² M̄i vi bay díka nzobri ká i ker mii, bari ba nzob daa fe báy zadéri na ya, roo lε, m̄i vi bay tul nzobri ká i kó sùo-ri ba nzob feyäari, ze bay haŋa ri suo kér bay bari.»

Vbiw ká se tul sáy sùo

(Mat 9.14-17; Mrk 2.18-22)

³³ Báyji lε, nzob hñéri vbi Zezu mii: «Baŋguo na led nduobal Z̄a Batisri i saŋ sùo-ri í suš fe ya í díake nzaa bay kere. Led nduobal *Fariziri kara i daa munu na ndaw. W̄a, daa mina ndaw r̄o led nduobal-ari na i suš i nzó mgbum lε?»

³⁴ Lεe, Zezu yjijra báy bay ha ri mii: «W̄a, nam ká nzob máy fie yāa máy be na, i máa bay haŋa nzobri ká'a dí ri vi zad suoriya yāa kí na, ha ri saŋ sùo-ri í suš fe ya ká nzob máy fie na do ziŋ ri kób r̄obay na lε woo? Munu ya mgbaŋ!»

³⁵ Roo lε, namri ká'a ví vuku na, i náa nzob máy fie ká sakra bari. Be ro lε, i sán sùo-ri báy.»

³⁶ Lεe, Zezu mbi law bay mbjw a báake bay ha ri mii: «Nzob mbjw ti gōkó nzaa gari fie, a bóke nun kan̄ gari ya. Zadka nzob daa munu lε, gari fie ká i gō na, a doko báy kere mbää ndaw, a nzaa gari fie ká i búoke nun kan̄ gari na kara ti mgbaka kí báy t̄aw gari na báy kere ya ndaw pi.

³⁷ Rəbay, nzob mbijw ti áŋ him fie zuo tāw bəl huɔri ya. Zadka nzob d̄aa munu l̄e, him fie na a lōn a suo bəl huɔri na, h̄im na kii zuo bisuy, a bəl huɔri kara, a b̄is ndāw.

³⁸ Roo le, ndad bay áŋ him fie zuo bəl huɔ fieri.

³⁹ Ndāw rəbay, nzob ká nzō tāw him nzō ro na, ti h̄ii bay nzok̄o him fie ya, bay j̄i le, nzobri baa mii, "Tāw him na ze ndad."»

6

Zezu ba mbay tul nam mgbaka tāram (Mat 12.1-8; Mrk 2.23-28)

¹ Nam mbijw munu ká ba *nam mgbaka tāram Zibri na, Zezu bāy led̄ nduobel-eri i saka bāy bil wāa fe payri. L̄ee, led̄ nduobel-eri haw tul fe pay h̄aneri, í ūri bāy nduo-ri a í sū.

² Bāyji le, Farizi h̄aneri ká i do í k̄o ri na i vbi bay mii: «Bay j̄i ndāw r̄o i d̄aa fe ká *bol kusol naari h̄aa faa d̄aake ká sie nam mgbaka tāram na le?»

³⁻⁴ Bāyji le, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «W̄a, í k̄ii mbede ká baa bay se tul fe d̄aa *David na ya le? David na, zadka k̄on i ni bāy nzob beri na, ka se bil *hul k̄ani Ngerewuru ká i d̄aa bāy huɔ, a f̄a maapari ká i h̄a ba fe tunduo h̄a Ngerewuru na a sū, r̄o a h̄a nzob beri sū ndāw. Bāy faa bol kusol naari le, maapākeri ku na, ba nzob fe poyri huo-ri hoy ze i do bāy faa ká bay sūja.»*

⁵ Rəbay, Zezu baa ha ri mii: «Bi *Vu Nzob na m̄i ba mbay tul nam mgbaka tāram.»

Zezu vaa nzob ká nduo-ε hu wūc (Mat 12.9-14; Mrk 3.1-6)

⁶ Nam mgbaka tāram k̄i mbijw munu na, Zezu r̄ii a se bil *hul mbū k̄i Zibri mbijw, a tii s̄aw f̄ere nzobri fe ká d̄i. L̄ee, w̄ara nzob mbijw ká nduo hodo be hu wūc do d̄i.

⁷ L̄ee, *nzob f̄ere nzobri bol kusolri bāy *Fariziri ká i do zad̄e ku na, i ȳgaa Zezu zii bay kók̄o w̄a, ka'a vāa nzob ká sie nam mgbaka tāram na le? I d̄aa munu,

bay j̄i le, i nzaa faa bay zīn bay h̄anē ká bay d̄aake bay bo tul-e.

⁸ Roo le, Zezu k̄o kér bay ká d̄o bil lawri, a baa h̄a nzob ká nduo-ε hu wūc na mii: «Úru siya mū do bāy zad̄ gaña bo ká nun ruo nzobri riw bele.» L̄ee, led̄ban na uru siya a do bāy zad̄ gaña be na.

⁹ Fale ku bāyji le, Zezu fere nun-ε ba luo-ri a baa ha ri mii: «M̄i vbi r̄i: w̄a, *bol kusol naari na baa mina le? Ndād̄ bay d̄aa fe kere mase ndad bay d̄aa ndaya ze ká sie nam mgbaka tāram na le? Ndād̄ bay yāanja nzob mase ndad bay b̄is ni le?»

¹⁰ Fale ku le, Zezu k̄o-kóm ba nun-ri mbijw mbijw riw bele, r̄o a mbi bay a baa h̄a led̄ban na mii: «Ndād̄a nduo-ɔ!» L̄ee, k̄a ndada nduo-ε, le, nduo-ε na vaa bāy kere.

¹¹ Roo le, nzob f̄ere nzobri bol kusolri bāy Fariziri na, law-ri f̄a ri gbururu gbururu, a í tii s̄aw m̄ay bay ká sakra k̄i bay kók̄o fe ká i máa bay d̄aa zīn Zezu.

Zezu nan nzob ndāy nzaapedri duɔ fal-ε sid̄i (Mat 10.1-4; Mrk 3.13-19)

¹² Bāyji le, ká bil namkeri ku na, Zezu se a hil tul kuo bay d̄aa nzaa bay kere ká pol Ngerewuru. Ka d̄aa nzaa bay kere kp̄uru h̄a nzaaruo sil ni koy koy.

¹³ Zadka nzaaruo sil na bāyji le, ka d̄i nzobri riw bele ká i se fal-ε na, a nan ri ba duɔ fale sid̄i ká sakra bari ku a d̄i ri ba nzob ndāy nzaapedri:

¹⁴ Sim̄on ká Zezu d̄i ni ba Piyer bāy yū-ε Andere, Zak bāy Zāa ndāw, Filib bāy Batelemi ndāw,

¹⁵ Matiye bāy Toma ndāw, Zak vu Alfe bāy Sim̄on be ká hii nzob beri a ru-ruy bay tul-ri ndāw,

¹⁶ Zud vu Zak ndāw, r̄o Zudas Iskariyod, be ká'a f̄ere suo-ε a vi ba nzob mbika tul Zezu ndāw pi na.

Zezu fere ruo nzobri fe, a vaa nzob suoſeremri (Mat 4.23-25)

¹⁷ Zezu bāy led̄ nduobel-eri i d̄i saa tul kuo, a í tāa i do zad̄ ká d̄o rāy munu. Zad̄e ku na, i zīn led̄ nduobel-eri ȳgii bamba ká d̄i, a ruo nzobri kara ȳgii bamba tasiri

* 6:3-4 6.3-4 I k̄ii 1 Samiyel 21.1-6.

uru saa kudu zad ká Zude riw bele ndaw, ngerepuo Zuruzalem ndaw, báy puori ká do nzaa maambii ká Tir báy Sidon ndaw pi.

¹⁸ Bari na, i vi bay láa bay ká nzi-e ndaw, bay haña suo-ri ká se ri na kara ka vaa ha ri ndaw. Bari ká temndayari daa nun-ri tuç síe na kara, i vaa kiyaw kiyaw ndaw pi.

¹⁹ Ruç nzobri riw bele ká i do zadse ku na, i nzaa faa záa ni, bay ji le, húrusuo tji saa luo-e a vaa nzobri riw bele.

Suoriya báy kókø seke fe (Mat 5.1-12)

²⁰ Falé na ku báyji le, Zezu fere nun-e ba luo led nduobel-eri a baa mii:
«Suoriya ba taa baari nzob kükuri
ká i kó mii, i se síe Ngerewuру;
baari na, puoruo Ngerewuру ba taa
baari†.

²¹ Suoriya ba taa baari ká kón Ngerewuру
dáa rí timbede key;
baari na, Ngerewuру a haña kónke
maa rí sib sib báy.
Suoriya ba taa baari ká i kaw báy rew
timbede key;
baari na, Ngerewuру a haña rí zay
suo-ri báy.

²² Zadka nzobri fuy ri, mase i túj rí
ngerej, mase i rad' ri, mase i baa bay
baari ndaya bay tul-i ká mì ba *Vu Nzob
na le, suoriya ba taa baari.

²³ Zadka fekeri ku tji tul-ri na, i záy suo-ri
i zo zakra zakra, bay ji le, fe tunduo baari
ngiji bamba do nulue giyanj ri. Be munu
ndaw ze, bulu bari dáake seke ziñ *nzob
yaña bayri saa nzaa Ngerewuру pola.

²⁴ Roo le,
Kókø seke fe ba taa baari nzob fezinjari
ká i se síe Ngerewuру ya;
baari na, i ziñ fe taa baari na död ro.

²⁵ Kókø seke fe ba taa baari ká i kaw bil
ndadi badak
ká kón Ngerewuру ti bil law-ri ya;
baari na, kón a ika rí báy.

Kókø seke fe ba taa baari ká i kaw báy
nzaa

† **6:20 6.20** Zadka i baa mii: «Puoruo Ngerewuру ba taa nzob» na, bayke baa mii, nzobke ku na do báy fe samiri ngi-ngij ká vi báy faa ká Ngerembay réke mbay ká tul-e. Ba fe ká nzobke döke do ro bo, ba fe ká'a gi-giyanj bay ziñ ká luo Ngerewuру lew ya.

sere sem nzoké timbede key;
baarí na, i doko bil síe, a í re-rew báy.

²⁶ Kókø seke fe ba taa baari
ká nzobri riw bele baa bay baari báy
kere.
Be munu ndaw ze, bulu bari dáake
ziñ nzobri
ká i dí suo-ri ba nzoþ yaña bayri saa
nzaa Ngerewuру pola na.»

I hii nzob tul ngani baari (Mat 5.38-48; 7.12a)

²⁷ «Roo le, baari ká i láá mì key na, mì
baa ha ri: I hii nzob tul ngani baari, i daa
kere ziñ nzobri ká i fuy ri.

²⁸ I sám fe ka zúo tul nzobri ká i fad ri, i
daa nzaa bay kere bay tul nzobri ká i daa
fe seke ziñ ri.

²⁹ Zadka nzob nda hala nun-a fi mbjw
le, mu fére fi mbini hñ ni ka nda ndaw.
Zadka nzob mbi maagari bo le, mu haa
ni faa bay haña ni ka mbi vu gari fi siya
bo ya ndaw.

³⁰ Nzob hñ haña ká vbi mù fe le, mu hñ
ni. A zadka nzob mbi fe ká ba fe bo le,
mu yñi mü vbi ni bayke ya.

³¹ Fe ká i hii bay haña nzobri daa ha ri
na, i daa faa mbjw munu ka ziñ ri.

³² «Zadka i hii nzobri ká i hii ri hoy na
wáa, bay ji ndaw rco i giyanj bay haña
nzobri pisi ri ká dí le? Yñi! Nzob feyäari
hoy kara, i hii nzobri ká i hii ri!

³³ Zadka i daa kere ziñ nzobri ká i daa
kere ziñ ri hoy na wáa, bay ji ndaw rco
i giyanj bay haña nzobri pisi ri ká dí le?
Nzob feyäari na hoy kara, i daa faa mbjw
munu na ndaw.

³⁴ A zadka i hñ nzob kpaa fe baari ká i
daa law-ri bo dí, i ker i baa mii, húrusuo
maa bay yñjra feke ha ri na wáa, bay
ji ndaw rco i giyanj bay haña nzobri pisi
ri ká dí le? Nzob feyäari hoy kara, i kpaa
fe munu ká sakra kí, rco i ker bay yñjra
hñ kí faa mbjw munu ká i kpaa feke na
ká sakra kí.

³⁵ I daa munu ya, roo le, i hii nzob tul
ngani baari, i daa kere ziñ ri, a i kpaa

ri fe í giyan ha ri yijra báy feke ha rí ya. Zadka í daa munu le, fe tunduo baari a ŋgiŋa bamba tasiri, a í ba vu Ngerewuру ká nulue siya, bay ji le, ka daa kere ziŋ nzob máy nunri ndaw báy nzob mgbórori.

36 I h̄ law kere ka mbaa bil law-ři faa mbjw munu ká law kere mbaa bil law Bää baari Ngerewuру na.»

*I kuŋ bay ka zuo tul k̄-i baari ya
(Mat 7.1-5)*

37 «I kuŋ bay ká zuo tul k̄-i baari ya, le, Ngerewuру a kúŋ bay zuo tul-ři ya. I daa bay bo tul k̄-i baari ya, le, Ngerewuру a dáa bay bo tul-ři ya. I nda buma ka zin k̄-i baari, le, Ngerewuру a ndáka buma zin r̄i.

38 I h̄ fe h̄ k̄-i baari, le, Ngerewuру a haŋa r̄i fe. Ka'a kúna fe mbaa bil bo baari taŋ l̄ieke a iki do d̄i a laŋ yik yik h̄ ni mbaa d̄i gbay gbay. Faa mbjw munu ká i lie fe h̄ nzobri na, be ki ndaw ze Ngerewuру a l̄ieke fe kere beri ha r̄i.»

39 Robay, Zezu mbi law bay mbjw munu a baa ha ri mii: «Rāw a dáa puu nduo nduo rāw k̄-e, a i séke sed le? A ku w̄a, i ti l̄ie sidi bele wuruk zuo luɔ ya le?»

40 Nzob ká fere fe na, ka ti kál tul gan be ká fere ni fe na ya, roo le, nzob fere fe h̄aŋa h̄aŋa ká daa ped beri báy kere h̄ ni o riw bēle na, a doko munu ba gaŋ be.

41 «W̄a, bay ji ndaw roo, mù gede kóm ba bum suy ká bo nun yu-ɔ, a mú kó kparan ká bo nun-a ku ya w̄um h̄oy le?»

42 A ku w̄a, mù dáa mina roo, mú baa h̄ yu-ɔ mii: "Yu-i, giyan h̄ mi mbi bum suy ká bo nun-a ku h̄ mù," a mú kó kparan ká bo nun-a ku na ya h̄oy le? Bo nzob nzaa rúo bay! Kparan ká bo nun-a na, mu mbi pola a mú kó zad ka ta-taŋ ndaw roo, mú kó faa mbika bum suy ká bo nun yu-ɔ na ku báy.»

*Kókó puu báy lereke
(Mat 7.16-20; 12.33-35)*

43 «Puu kere na ti l̄ie lereke ndaya ya. A puu ká ndaya na ti l̄ie báy kere ya ndaw.»

44 Puu h̄aŋa h̄aŋa kara, i kó ni báy lere be, lere be. Nzob ti hóro lere nzum saa puu

ngatukru ya. Mase, nzob ti hóro tavokó saa kurikuŋ ya.

45 Nzob kere na, fe kere ká uru saa bil law-ε na, t̄i k̄el. A nzob ndaya na laa le, fe ndaya ká do bil law-ε na, t̄i k̄el ndaw. Nzob h̄aŋa h̄aŋa le, fe ká mbaa bil law-ε gbay gbay na ndaw roo, t̄i ká nzi-ε báy.»

*Bay ká se tul hulri ká sidī
(Mat 7.24-27)*

46 Zezu baa h̄aŋa nzobri na robay mii: «Bay ji ndaw roo, i d̄i m̄i mii "Mbay, Mbay," a i daa fe ká m̄i baa ha r̄i na ya le woo?»

47 M̄i kíe r̄i, nzob ká r̄i nzob ká vi luo-i a laa bay bi a dáake ped.

48 Nzobke ku na do munu ba nzob ká tii saw mbúo hul be. Ka tie luɔ d̄i d̄i kp̄okro a zin tisaw, roo a leke tigb̄a hul na do d̄i bay mbúo. Zadka mbam t̄o a h̄aŋa mbii ȳa zad remlen remlen a nda hul na paw p̄aw h̄oy kara, hul na laŋ sùo-ε ndii ya, bay ji le, nzob dáa hul key na leke tigb̄a hulke báy kere.

49 Roo le, nzob ká laa bay bi a dáake ped ya na, ka r̄i nzob ká daa hul be do tusiri bina taŋ l̄éke tigb̄a hulke. Zadka mbam t̄o ká mbii ȳa zad remlen remlen a nda h̄an hul na paw p̄aw na báyji le, zadse ku h̄oy hulke ku na haw wuruk zuo siri a biɛ ruk ruk bele.»

7

*Zeju vaa led káw ŋgerenzob yum ká R̄om
(Mat 8.5-13)*

1 Falé ká Zezu baa bay be o riw bele h̄aŋa nzobri ká zadse ku na báyji le, ka zol ká d̄i, a se Kapernayum.

2 L̄ee, ŋgerenzob yum mbjw munu ká R̄om do báy led káw ká'a hii ni bamba naa sem ká d̄i. Semke na daa ni h̄aŋa hud be t̄oŋ ndii mini.

3 Zadka ŋgerenzob yum na laa soro bay Zezu na báyji le, ka d̄i ŋgeré Zib h̄aneri, a pie ri se luɔ Zezu bay haŋa ni ka vi bo, a váa led káw beri na h̄aŋa beri.

4 L̄ee, bari na i se luɔ Zezu i kod ni kp̄uru kp̄uru i baa mii: «ŋgerenzob yum key na, ndaf bay haŋa mù so ni,

⁵ bay ji le, ka hii saw naari Zibri bamba. Ba be ze ka daa *hul mbu kij naari key.»

⁶ Báyji le, Zezu uru siya a se ziñ ri. Zadka i se í tòñ di ya deb báy puo be na báyji le, ñgerenzob yum na pie nzob buo-eri ha ri baa ha Zezu mii: «Mbay, mu yóklo suo-ç gor hoy ya, bay ji le, bi hoy mi maa bay hanja mù daa tul-a nduo bil hul bi ya.

⁷ Sawké mini ze, mi kó suo-i maa bay séke luo-ç suo-i ya. Roo le, mu baa bay mbijw bo, ha suo led kaw bi na ka vaa.

⁸ Mi baa munu, bay ji le, bi hoy kara mi do báy gañ tul-iri ká mi daa bol nzaa-ri, a mi do báy nzob yum biri ká i daa bol nzaa-i ndaw. Zadka mi baa ha nzob mbijw mii: «Mu se,» le, ka se na kij. A mi baa ha nzob kij mii: «Mu vi,» le, ka vi. A mi yii mi baa ha led kaw bi mii: «Daa fe key,» le, ka daa feke.»

⁹ Zadka Zezu laa baykeri na munu báyji le, tuku ni ha ni fere kóm ba luo ruo nzobri ká i se fal-e na a baa ha ri mii: «Mi baa ha ri ta-tan: ká tusiri *Izarayel riw bele na, kiri dää law bo tul-i mini key na, mi ziñ ká di ya mgbanj!»

¹⁰ Zadka nzobri ká ñgerenzob yum pie ri na, i yii í tji puo na báyji le, i kó led kaw ká suo-e se ni na vaa báy kere.

Zezu tuma vu máy sie ká hu na ha ni kaw báy kumnun

¹¹ Falé ku báyji le, Zezu zol a se ba puo mbijw munu ká riñ-e ba Nayi. Leé, led nduoabal-eri báy ruo nzobri ñgiji bamba, i se faa ziñ ni mbijw hoy.

¹² Zadka i se di ya deb báy nzaa puo na báyji le, nzobri mbi hud báy hiike dukuku, i tjiike saa bil puo ba zad vóro hud. Ka ba led wára nzob keklek a ba vu máy sie. Leé, nzobri ká puoke ku na ñgiji bamba tasiri, i mgba ni í se ziñ ni ba zad vóro hud na.

¹³ Zadka ñgerembay mbi nun-e a kó máy sie na munu báyji le, ka kó nun sie be a baa ha ni mii: «Mu re-rew ya!»

¹⁴ Báyji le, ka soro ba lakun hud na a zaa dañni hud na, le, nzob sób hudri na i sii bal-ri zik i do. Leé, Zezu mbi bay a baa

ha hud na mii: «Kuban, mi mbi nzaa-i ha mù. Uru siya!»

¹⁵ Leé, hud na kaw siri a tii saw báa bay. Falé ku le, Zezu mgba ni a daa nduo nduo mi-e.

¹⁶ Feké ku na mbi hije ha nzobri riw bele ká i do zadé ku, ha ri písi Ñgerewuru í baa mii: «Bawda nzob yaña bay saa nzaa Ñgerewuru mbijw kij laa ro tji sakra naari ká vuri key!» Róbay, «Ñgerewuru vi bay sóko nzob feri.»

¹⁷ Bayke ku na yaña zad kpol kpol ká kuðu ká Zude riw bele ndaw, báy puori riw bele ká i kiri Zude ndaw pi.

Zezu baa bay se tul Za Batis (Mat 11.2-19)

¹⁸ Led nduoabal Zaari vaa lo soro feri ká kal na riw bele ha ni laa. Báyji le, ka di nzobri sidi ká sakra bari ku,

¹⁹ a pie ri ba luo ñgerembay báy hanja ri vbi ni mii: «Wáa, ba bo ze mù ba *Krisi, nzob ká Ñgerewuru waa bay pie ni ví yaña nzobri na mase, buru Zibri na buru giyanj nzob kij báy le?»

²⁰ Zadka nzobkeri tji luo Zezu na báyji le, i baa ha ni mii: «Za Batis pie buru ba luo-ç bay vbika mù báy kóko, wáa, ba bo ze mù ba Krisi, nzob ká Ñgerewuru waa bay pie ni ví yaña nzobri na mase, buru Zibri buru giyanj nzob kij báy le?»

²¹ Báyji le, ká bil saw sieke ku na, Zezu vaa nzobri ñgiji bamba ká suosarem bari bod bod. Ka vaa nzobri ká tul feri ká se ri ndaw, a nii temndayari ká tul nzobri ndaw, róo a mgbuda nun rawri ñgiji bamba ha ri kó zad ndaw pi.

²² Leé, Zezu yijra báy bay ha led nduoabal Zaari na mii: «Í yii í se bo, i vaa kii fal feri ká í kó báy nun-ri, i laa báy suku-ri ndaw key na ha Za laa. Rawri kó-kóm *tañ kad kad ndaw, nzob kpëdseri se siya kiyaw kiyaw ndaw, nzobri ká kpíri do suo-ri kara, kpíri bari na o a poñ suo-ri duo mgberen ndaw, mbikiri laa bay ndaw, nzobri ká i hu hoy kara, i tuma í kaw báy kumnun ndaw, róo i ka-káa Bay Kere ha nzob kükuri ndaw pi.

²³ Nzob ká daa law-e bo tul-i a poñ mbika law-e ya le, suoriya ba taa be.»

²⁴ Zadka led nzaaped Zaari zol báyji lε, Zezu tii s̄aw báa bay se tul Zāa h̄a ruo nzobri mii: «Zadka i se bil law k̄or bay láa káa bay Zāa ká kaa na w̄a, fe ji ze i v̄aa k̄o lε? W̄a, i se i v̄aa k̄o nzob ká do tul bay be ya munu ká ḥgasikri ká zuu kila ri mḡbaya mḡbaya lε? Munu ya!

²⁵ A w̄a ba fe ji k̄i r̄o i se i v̄aa k̄o lε? I se i v̄aa k̄o nzob ká nduo gari nduy ziriri ziriri lε? Kúy! Nzobri ká i nduo gari ká nduy mḡbilik mḡbilik a i kaw bil ndadi na, bil puo mbay luyeri ze ba zad káw bari.

²⁶ A ku w̄a, fe ji k̄i r̄o i se i v̄aa k̄o lε? I se i v̄aa k̄o nzob yāa bay saa nzaa Nḡerewuru lε? Nda ndad! Roo lε, m̄i baa ha r̄i: be Zāa na, ka ba nzob yāa bay saa nzaa Nḡerewuru taa h̄oyke ya,

²⁷ bay ji lε, be Zāa na, Nḡerewuru baa bay se tul-e ká bil mbede be mii:

“Bi na, m̄i píe led nzaaped bi h̄a ni ví do pol-a

bay haña ni ka léke faa bo pola h̄a mù*.”

²⁸ «M̄i baa ha r̄i ta-taj: sakra nzobri ká máyri mboj ri ká tusiri key na, nzob mbiw mini ká kal tul Zāa kal na tiya. Ze munu h̄oy kara, nzob ká ndji ká bil sew ká Nḡerewuru tii s̄aw réke mbay ká tul nzobri na, nzobke dō báy fe s̄ami mba tul-e taa Zāa Batis na pavbad.»

²⁹ Tusueke lε, nzobri riw bele báy *nzob yāa larimbuori ká i laa bay Zāa na i k̄o mii, Nḡerewuru ba nzob ká d̄aa fe báy zad̄. Ro, i h̄a Zāa d̄aa tul-ri nduo mbii.

³⁰ Roo lε, *Fariziri báy *nzob fére nzobri bol kusolri na, i tuŋ fe ká Nḡerewuru hii bay haña ri d̄aa na ḥgeren i h̄a Zāa d̄aa tul-ri nduo mbii ya.

³¹ Zezu baa r̄obay mii: «Nzob ve ndaw r̄o, m̄i mḡbaka bay líeke nzobri ká timbede key lε? W̄a i r̄ii nzob veri lε?

³² I r̄ii ledfri ká i kaw káa i guu fe ká sakra k̄i mii:

“Buru ul t̄jw ha r̄i, lε, i nda-nday ya!

Buru d̄i sim rew hudri ha r̄i kara, i re-rew ya ndaw!”

³³ I k̄o, Zāa Batis na vi, a saŋ s̄uo-e a s̄u maapa ya ndaw, a nzob him ya ndaw. Lee,

baari na i baa mii: “Temndaya ze do tul-e.”

³⁴ A bi *Vu Nzob ká m̄i vi na laa lε, m̄i s̄u fe ndaw, a mí nzob him ndaw, lε, baari na i baa mii, m̄i ba nzob fe s̄um luye ndaw, mí ba nzob buo him ndaw, a mí mḡba buo ziŋ nzob yāa larimbuori báy nzobri ká soro bay bari mḡba ndaya ndaw, lε ji maale.

³⁵ Roo lε, nun nzem taa Nḡerewuru na, nzobri k̄o ba fe ká do báy zad̄ báy faa vi-eri riw bele ká i yāa bayke.»

Zezu nda buma ziŋ máy feyaa

³⁶ Nam mbiw munu Farizi mbiw munu d̄i Zezu bay haña ni s̄u fe ziŋ n̄i. Lee, ka se bil puo be na a kaw nzaa fe s̄um ziŋ ni mbiw h̄oy.

³⁷ Lee, máy mbiw munu ká soro bay be mḡba ndaya na dō bil puoke na ku. Zadka'a laa mii, Zezu kaw nzaa fe s̄um ká bil puo Farizike na báyji lε, ka mbi guma num ká i d̄aa báy tisaw ká riŋ-e ba alabastre ká num ká bāre f̄u būy būy mbaa d̄i,

³⁸ a ví d̄oke fal Zezu ká s̄aw bal-e. Ka re-rew h̄a mbii nun-e zuo bal Zezu, a nzun báy s̄uy tul-e, r̄o a ɻaw bal-eri a d̄aa num ká bāre f̄u būy būy na zuo d̄i.

³⁹ Lee, Farizi ká d̄i Zezu na k̄o munu báyji lε, ka ker bay ká bil law-e a baa mii: «Zadka ledban key na ba nzob yāa bay saa nzaa Nḡerewuru taa tusueke lε, a kókɔ kiri máy ká zaa ni na key, a kókɔ ni ba máy nzob fe d̄aa yāa.»

⁴⁰ Báyji lε, Zezu mbi bay a baa h̄a Farizi na mii: «Sim̄on, m̄i báa bay mbiw h̄a mù laa.» Lee, Sim̄on yiŋra báy bay h̄a ni mii: «Mbay, baa h̄a m̄i laa.»

⁴¹ Lee, Zezu baa mii: «Nzobri sid̄i kpaa lari, lε, i yiŋra h̄a nzobke ya báy. Nzob mbiwke na, mbol ká do tul-e ká bay haña ni puo na maa lari ped mbiimbam sid̄i. A nzob sid̄ike na laa lε, maa lari ped few sid̄i.

⁴² Munu ká i do báy fe mbiw ká bay puoke mbol bari ya na, ka h̄a mbol bari na sid̄i bele do tul-e. A ku w̄a, nzob taa h̄a r̄o, a kókɔ ni ba nzob nun-e mba nzob h̄aw lε?»

* 7:27 7.27 Malasi 3.1.

43 Lεε, Simon yijinra báy bay hą ni mii: «Mì kɔ lε, nzob ká yaa mbol do tul-e ba bawdake ḥŋgi-ŋgii ká'a púo riw bele.» Zezu baa hą ni mii: «Mù yijinra báy zadε.»

44 Falε ku báyji lε, ka fere nun-ε ba luo máy na a baa hą Simon mii: «Mù kɔ máy key na kɔ lε? Bi na, m̄i vi bil puo bo, lε, mù hą m̄i mbii wáa bal-i ya. Roo lε, be na, ka wāa bal-i báy mbii nun-ε, r̄c̄ a nzun báy suy tul-e.

45 Bo na, mù mgba m̄i girik ya. Roo lε, máy key na, báy ví bi ká bil hule key na, ka aw bal-iri baŋguo a p̄oŋ nzi-ε ya r̄obay.

46 Bo na, mù kuna num zuo tul-i ya. Roo lε, be na, ka daa num ká báre f̄u būy būy zuo bal-iri.

47 S̄awke mini ze, m̄i baa hą mù: feyaa beri ká ḥŋgi bamba na, Ngerewuру nda bumake ziŋ ni ro. Bay tul buma ká'a nda ziŋ ni na ku ze, máy na kie híi ká'a híi ni ḥŋgi bamba. Roo lε, nzob ká feyaa be ndii ká Ngerewuру nda bumake ziŋ ni na, nzobke a híi ni ndii na laa.»

48 Lεε, Zezu ȳji a baa hą máy na r̄obay a baa mii: «Feyaa bori na o ká tul-a ro.»

49 Báyji lε, bari ká i kaw nzaa fe s̄um ziŋ Zezu na, i tii s̄aw kér bay ká bil law-ri, i baa mii: «Nzob ni key w̄aa, ka ba nzob ve r̄c̄, nzob feyaa h̄oy kara ka nda buma ziŋ ri mgbum key lε?»

50 Falε ku lε, Zezu baa hą máy na mii: «Law-a ká mù daa bo tul-i na yaa mù ro. Mu se báy kere d̄ekeke.»

8

Máyri ká i su Zezu

1 Falε ku báyji lε, Zezu se báy Ngerepuori báy vu puori, a ka-káa Bay Kere ká se tul réke mbay Ngerewuру ká tusiri key na ha ri.

2 Led̄ nduobel-eri ká duɔ falε sid̄i na, i se ziŋ ni báy máy h̄aneri ká Zezu nii temndayari saa tul-ri, a vaa sem̄ bari na. Máykeri na ze riŋ-ri do key: Mari ká i d̄i ni ba Mari ká puo be do Madala, ká Zezu nii temndayari ba tōn̄ say saa tul-e ndaw, r̄c̄

3 Z̄ani ká ba máy Suza, be ká'a ba nzob kóro feri ká bil puo mbay *Erod ndaw, r̄c̄

Suzan báy máy h̄awri ndaw pi. Máykeri key na, i se ziŋ Zezu báy led̄ nduobel-eri, a i so ri báy fe kere bari.

*Law bay ká se tul para fe pay m̄ike
(Mat 13.1-9; Mrk 4.1-9)*

4 Nzobri ká ḥŋgerepuori mb̄iw mb̄iw na i ví mbu k̄i mer mer ká luo Zezu. Báyji lε, ka mbi law bay key na a baa ha ri mii:

5 «Nzob pay mb̄iw munu t̄ii a se wáa bay m̄ii p̄ara fe pay be. Zadka'a do m̄ii p̄ara fe pay na báyji lε, p̄are h̄aneri tod̄ kporoŋ kporoŋ zuo lafaa. Lεε, nzobri se tul-e ndaw, a nduyri kara ví re ndaw.

6 A p̄are h̄aneri laa lε, ḡay zuo tul nzekre. Zadka fe paykeri na t̄ii báyji lε, huo w̄u, bay ji lε, s̄aw-ε huo ya.

7 A p̄are h̄aneri ḡay zuo sakra ngatukruri ha r̄i uru maa k̄i vbuþubu, h̄a ngatukruri kpaŋ tul fe paykeri na.

8 Roo lε, p̄are h̄aneri ḡay zuo tusiri kere, lε, fe paykeri na uru báy kere a daa p̄ara báy kere. S̄awke mb̄iw lε, daa p̄ara ba isod̄ri munu kal tul-e taa h̄ayri ká'a mii na.» Lεε, Zezu baa na r̄obay mii: «Nzob ká do báy suku bay láake lε, ka laa.»

*Bay ji Zezu mbi law bay, a baa lε?
(Mat 13.10-17; Mrk 4.10-12)*

9 Falε ku báyji lε, led̄ nduobel Zezuri vbi ni báy h̄anja ni tina s̄aw mára law bay ká'a baa na ku.

10 Lεε, ka yijinra báy bay ha ri mii: «Baari na, Ngerewuру mgbusa nun-ri ha r̄i kóke feri ká do zad̄ muni ká se tul faa ká'a réke mbay ká tul nzobri. Roo lε, nzob h̄awri na, m̄i baa bay ha ri báy faa law báyri bay h̄anja bo
“i k̄o báy nun-ri, roo lε, i k̄o s̄awke ya;
i laa báy suku-ri, roo lε, i laa ba láake k̄i h̄oy*.”»

*Zezu tina s̄aw mára law bay ká se tul m̄ii para fe pay
(Mat 13.18-23; Mrk 4.13-20)*

11 Zezu baa mii: «Ì k̄o s̄aw mára law bay key na ze do key: P̄ara fe pay na do munu ba Bay Ngerewuру.

12 Nzob h̄aneri do munu ba lafaa ká p̄ara fe payri ḡay zuo d̄i. Bari na, i laa Bay

* 8:10 8.10 Ezay 6.9-10.

Ngerevwuru na, roo le, ngerevtemndaya ví naa bayke ká i laa bo law-ri na hón ba fal bay haŋa bo, i dāa law-ri bo tul bayke na ku h̄ Ngerevwuru yáake ri ya.

¹³ Nzob haneri do munu ba pāra fe pay ká gāy zuo tul nzekre. I laa Bay Ngerevwuru, a í yāa bāy suoriya, roo le, i h̄ bayke na bar sāw ká bil law-ri ya. I dāa law-ri bo tul Bayke na ku bole dī ndjī hoy. Zadka fe lie law t̄ji tul-ri le, i poŋ mbika law bari na yak.

¹⁴ A pāra fe pay haneri ká gāy zuo sakra ngatukruri na, do munu ba bari ká i laa Bay Ngerevwuru, roo le, i poŋ faa h̄ kér bay feri bod bod, mase fezinja, mase kōn feri ká tusiri key na kpāŋ faake h̄ lereke n̄gɔŋ ya.

¹⁵ Pāra fe pay haneri ká gāy zuo tusiri kere na do munu ba nzobri ká law-ri puu kpāŋ kpāŋ a do hoy bay yāaŋa bay. Bari na i laa Bay Ngerevwuru í kōrō do bil law-ri í do tul-e baŋguo; ze í lie lerekeri do dī.»

*Law bay ká se tul huu ndele
(Mrk 4.21-25)*

¹⁶ «I kō, nzob mbijw ti dāa huu taa huu ndele, rōo a mbi suna a gǔbake, mase a daa sīi sāw n̄gɔŋ dokro ya. Roo le, i daa huu ndele na sīi siya bay haŋa bo, nzobri ká rīi hula na, i kóke zad.

¹⁷ Tusueke le, feri riw bele ká do lanzoŋ na, namke vi le, a t̄ji do zad hie gbay gbay ká nun nzobri. A feri riw bele ká do zad muni kara feke na a t̄ji do kele gbay gbay h̄ nzobri kō.

¹⁸ I nze bāy sūo-ři bāy faa láa bay baarī ká i laa na! Tusueke le, nzob ká do bāy fe na, Ngerevwuru a haŋa ni k̄i nde tul-e. Roo le, nzob ká dōke ya na, h̄ay ká ndjī ká'a ker se tul-e bay zīŋ na kara, ka'a nāa dōd a poŋ ni.»

*Nzob ini Zezu taa tusuekeri
(Mat 12.46-50; Mrk 3.1-20)*

¹⁹ Māa Zezu bāy yū-ři i vi bay kókō ni. Roo le, i zīŋ faa ká bay séke kpuru se luoe ya, bay jī le, ruo nzobri n̄gī ſamba, i mbuo ni luo.

²⁰ Lεε, i baa h̄ Zezu na mii: «Māa-ŋa bāy yū-ři i do kēlu i hii bay kókō mù.»

²¹ Lεε, Zezu yīŋra bāy bay h̄ nzobri riw bele mii: «Māa bāy yū-ři na, ba bari ká i laa Bay Ngerevwuru a í dāake ped.»

*Zeju h̄ nzaa zuu bura kuj nzed
(Mat 8.23-27; Mrk 4.35-41)*

²² Nam mbijw munu, Zezu bāy led nduobal-ři, i hil i kaw bil tuo. Lεε, Zezu baa ha ri mii: «Nāa séri ba nzaa kporombii ká fi kēlu.» Lεε, i zōl na k̄i.

²³ Zadka tuo se tul mbii kōb rōbay na, Zezu na-nam. Bāyji le, ká zadse ku hoy zuu bura uru bivbid a tii sāw kúuka ká tul maambii na h̄ mbii daa bay mbaa bil tuo na. Lεε, tuo na tōŋ ndjī bay fēre ri te mbii ha ri zīŋ bīe.

²⁴ Bāyji le, led nduobal-ři soro ba lakun-ε í tuma ni í gúuke fe mii: «Mbāy! Mbāy! Nāa húkari!» Lεε, Zezu na tuma a uru siya, a baa bay n̄gō-ŋgōŋ zīŋ zuu bāy mbiiri ká nda tuo paw pāw na ha ri mgba nzaa-ri. Lεε, zad do ndjī; zuu na kuu ya ndāw, mbii na kara nda tuo mbāa ndāw pi. ²⁵ Falē ku le, Zezu baa h̄ led nduobal-ři mii: «Mbika law baarī na do hāa le?» Bāyji le, h̄iš daa ri zikiki, a tuku ri ha ri kaw yer i vbi bay ká sakra k̄i mii: «Ledban key na wāa, ka ba nzob ve rōo, a mgba nzaa zuu bāy mbiiri kara kék kék ha ri daa vu mbom bo tul-e mini key le?»

*Zeju vaa ledban ká temndaya do tul-e
(Mat 8.28-34; Mrk 5.1-20)*

²⁶ Zezu bāy led nduobal-ři na i t̄ji fi kēlu ká tusiri nzob Gerazari ká do maa bāy kudu zad ká Galele.

²⁷ Zadka Zezu dī a do siri na bāyji le, ledban mbijw munu ká n̄gerepuoke ku, ká temndayari n̄gi-ŋgī do tul-e na suo nun-ε. Ba dīš lew hoy na, ka nduo gari ya ndāw, a naa hula ya ndāw, roo le, zad nam be ba tupalri.

²⁸ Zadka'a mbi nun-ε a kō Zezu na bāyji le, ka huku pol-e gburuk a gúuke fe belein belein bāy bawda kusol-e mii: «Zeju, Vu Ngerevwuru ká nulue siya, fe ji ze do sakra nāa le woo? Mī kof mù, mu fēre tul-i ya!»

²⁹ Ka baa munu, bay jī le, Zezu mbi nzi-ε bay haŋa temndaya ka t̄ji ká tul-e. Tusueke le, ledban key na temndayakeri na i mgba ni faa bal n̄gi-ŋgī. Ze i

sin nduo-εri báy bal-εri báy sal lari bay kóroke ni kék høy kara, ka m̄jira salri na mgbad mgbad h̄a temndaya na kuō ni a séke bil law korrí.

³⁰ Báyji le, Zezu ȳji a vbi ni mii: «Rij-a ba ji le?» Ka ȳinra báy bay h̄a ni mii: «I d̄i m̄i ba Nḡi-ŋḡii.» Ka baa munu, bay ji le, temndayari ḥḡi-ŋḡii do tul-e.

³¹ L̄ee, bari temndayakeri na, i kod Zezu bay haña ni ka mbi nzi-ε a nii bari zúo *luo zad baw ká ḡbuke tiya na ya.

³² Zadε ku na kuđu mbel puɔri ḥḡi bamba do s̄uña fe ká hñan kuo. Báyji le, temndayari na, i kod Zezu bay haña ni ka p̄on faa h̄a bari se bari r̄ii tul mbel puɔri na ku. L̄ee, Zezu na p̄on faa ha ri.

³³ Báyji le, temndayari na t̄ji ká tul ledban na, i duu í vāa r̄ii tul mbelri na. Kuđu mbelri riw bele ku na, i zuo d̄ul vbuđubu báy takra, i t̄ji nzaa ḥgeñ i zod̄ kirim kirim zuo maambii h̄a mbii ȳa ri riw bele.

³⁴ Zadka nzob kóro mbel puɔri k̄o feri ká kal na munu báyji le, i haw dul í vāa d̄aa bayke nda zad ká ḥgerepuo báy vu puori ká do bisuy.

³⁵ Báyji le, nzobri t̄ji fal k̄i bud bud, í se bay vāa kókó fe ká kal na. Zadka i t̄ji luo Zezu na báyji le, i zin ledban ká temndayari do tul-e pola ká i t̄ji saa d̄i na. Gari do s̄uo-ε a kaw s̄aw bal Zezu a do báy kere. L̄ee, h̄je d̄aa ri.

³⁶ Bari, nzobri ká i k̄o feke ká kal na, i lo soro fe ká Zezu d̄aa a vāake ledban h̄a temndayari t̄ji saa tul-e na ha ri laa.

³⁷ Báyji le, nzobri riw bele ká tusiri Geraza na, i kod Zezu bay haña ni ka zól ká zad bari, bay ji le, h̄je d̄aa ri ḥḡi bamba tasiri. L̄ee, Zezu hil a kaw bil tuo bay zól.

³⁸ Báyji le, ledban ká temndayari t̄ji saa tul-e na kod Zezu bay haña ni ka p̄on faa h̄a feri do zin ni. Roo le, Zezu baa h̄a ni báy haña ni zól a baa mii:

³⁹ «Mu ȳji m̄u se puɔ, bo m̄u lo soro feri riw bele ká Nḡerewuru d̄aa zin m̄u na ha ri laa.» L̄ee, ledban na uru a vāa hañari bil ḥgerepuo na bele, a vāa ka-káa bay feri riw bele ká Zezu d̄aa zin ni na ha ri laa.

Vu Zayrus báy máy ká zaa nzaa gari

Zezu

(Mat 9.18-26; Mrk 5.21-43)

⁴⁰ Zadka Zezu ȳji saa nzaa kporombii ká fi kelu na báyji le, ruɔ nzobri ȳa ni báy kere, bay ji le, bari riw bele na i giyan ni.

⁴¹ Báyji le, nzob mb̄iw munu ba mbay tul *hul mb̄u k̄i Zibri, rij-ε ba Zayrus vi a huku s̄aw bal Zezu gburuk, a kod ni bay haña n̄i ka se puo be,

⁴² bay ji le, ka do báy led mb̄iw keklek, ba led máy tikdi ká mbiimbam be maa duɔ fale sidi do d̄i ya bay huka.

Zadka Zezu uru a se ba badi na báyji le, nzobri mbuo ni luo luo.

⁴³ L̄ee, máy mb̄iw do d̄i ku, ká s̄im t̄ji ni d̄aa mbiimbam duɔ fale sidi ro. Be na ka bie fe beri riw bele ká luo nzob haña s̄awpuu vāa nzobri, roo le, nzob mb̄iw ká'a máa bay vaa ni na tiya.

⁴⁴ Báyji le, ka soro a se báy fal Zezu, a zaa nzaa gari be ká fi siri. Zadε ku høy le, s̄im ká t̄ji ni na, nzi-ε kuŋ nzed.

⁴⁵ L̄ee, Zezu vbi nzobri a baa mii: «A ve zaa m̄i key le?» Ruɔ nzobri riw bele ká i do zadε na, i máy tul-ri. L̄ee, Piyer baa h̄a ni mii: «Mb̄ay, ruɔ nzobri ká i kiri m̄u í mbúo m̄u luo luo key na, m̄u k̄o ya le woo?»

⁴⁶ Roo le, Zezu gedē bayke a baa h̄a ni mii: «Nzob zaa m̄i, bay ji le, m̄i k̄o hurusuo t̄ji saa s̄uo-i.»

⁴⁷ Zadka led máy na k̄o ba be k̄i s̄uo-ε báyji le, ka vi báy h̄je a t̄o d̄ek d̄ek, a huku s̄aw bal Zezu gburuk, a k̄ii bay feri na ká nun ruɔ nzobri riw bele. Ka k̄ii bay fe ká d̄aa h̄a ni záake Zezu, báy faa ká d̄aa h̄a s̄uo-ε vāake ká zadε ku na ndaw.

⁴⁸ L̄ee, Zezu baa h̄a ni mii: «Vu-i máyke, law-a ká m̄u d̄aa bo tul-i na, h̄a s̄uo-ɔ na vaa m̄u. Mu se báy kere d̄ekēkē ro.»

⁴⁹ Zadka Zezu do báa bay k̄ob r̄obay na báyji le, nzob nzaaped mb̄iw uru saa puo mb̄ay Zayrus, a ví zin ni a baa h̄a ni mii: «Vu-ɔ na hu-hu! Mu yoklo Mb̄ay Zezu na ḡor mb̄aa.»

⁵⁰ Zadka Zezu laa bayke munu na báyji le, ka mbi nzi-ε h̄a Zayrus mii: «H̄a h̄je ka d̄aa m̄u ya! Mu d̄aa law-a ka bo tul-i, le, vu-ɔ na a vāa báy kere.»

⁵¹ Zadka i tji puo Zayrus na báyii le, Zezu h̄a faa bay haña nzob mb̄jw kara, ka rii ziñ ni se hula ya. Roo le, ba Piyer báy Zaqá báy Zak, r̄o bāa led báy máa led ze i se ziñ ni.

⁵² Lëe, nzobri riw bele, i re-rew, í re sùori bay tul huđ led na. Báyii le, Zezu baa ha ri mii: «Ì re-rew ya. Ka hu ya, roo le, ka na-nam.»

⁵³ Lëe, bari na, i sie ni sie hoy, bay ji le, i kō ba huđ na kj.

⁵⁴ Báyii le, Zezu mgba nduo led na, a baa bay báy bawda kusol-e mii: «Máy tikdi, úru siya!»

⁵⁵ Falé ku le, tem sùo led na yjii a vi dí h̄a ni tuma, a uru siya ká zadé ku hoy. Lëe, Zezu mbi nzi-ε bay haña ri h̄a ni fe su.

⁵⁶ Báyii le, bi-ε báy mi-ε na zadé bay zee ri sel ha ri kaw yer. Roo le, Zezu baa ha ri bay haña ri baa bay fe ká kal na h̄a nzob mb̄jw ya.

9

Zeju pie led nduobel-εri ká duɔ fale sidī (Mat 10.5-15; Mrk 6.7-13)

¹ Zezu mbu led nduobel-εri ká duɔ fale sidī na, a h̄a ri h̄urusuo níi temndayari riw bele, a í vaa nzob semri ndaw.

² Falé ku le, ka pie ri bay haña ri vāa kakáa bay ká se tul réke mbay Ngerewuřu ká tul nzobri, a í vaa nzob semri.

³ Ka baa ha ri mii: «Ì mgba fe mb̄jw do nduo-r̄i báy sed varu baar̄i ya. Ì mgba káw ya ndaw, b̄ol ya ndaw, fe sum ya ndaw, lari ya ndaw, nzob mb̄jw ka do báy garí ba sidī ya ndaw pi.

⁴ Ze bo, puo h̄a h̄a ká í se dí, r̄o nzob mgba r̄i naa luo-ε báy kere le, í káw dí kp̄uru maa báy zól baar̄i.

⁵ A puo h̄a h̄a ká í se dí r̄o, nzobkeri hii bay mgbaka r̄i báy kere ya le, í tji ká puoke ku na í nda kusal puoke ká bal-r̄i kuđ kuđ bay bákake ri se tul fe k̄aya ká i c̄aa na.»

⁶ Lëe, bari led nduobel-εri na i zol í se báy tul puori riw bele, í ka-káa Bay Kere h̄a nzobri, a í vaa nzob semri báy zadri riw bele.

Kér bay zukri Erod (Mat 14.1-12; Mrk 6.14-29)

⁷ Soro bay feri riw bele ká kal na tōđo bo suku *Erod ká ba nzob réke tul puori ká kuđu zad ká Galele na. Lëe, ka kō bay ká bay kér mb̄aa, bay ji le, nzob haneri baa mii, Zaqá Batis tji saa luđ huđ.

⁸ Nzob kiri baa mii: «Ba *Eli ze tji.» Nzob h̄awři bod r̄obay baa mii: «Nzob yaña bay saa nzaa Ngerewuřu mb̄jw munu ká piēdke lew ze tji a kaw báy kumnun.»

⁹ Roo le, Erod na baa mii: «Zaqá na, m̄i ha ri kuj tul-e. Wāa, ledbanke kú na ka ba nzob ve r̄o, m̄i laa soro bay fe dáa beri riw bele mini key le?» Ze ka nzaa faa bay kókó Zezu.

Zeju hol nzobri ba issod sōđ duɔ zad ndebe (Mat 14.13-21; Mrk 6.30-44; Zaqá 6.1-14)

¹⁰ Lëe, *nzob ndáy nzaapedri na, i yjii í ví kjii fal feri riw bele ká i c̄aa na h̄a Zezu laa. Ka fāa ri zuo fal-ε, a zōlke ba zadé kj bodé ká dō dí ya báy ngerepuo ká riñ-ε ba Besayda.

¹¹ Zadka ruđ nzobri laa mii, ka do dí ya báy Besayda na báyii le, i se fal-ε wuu wuu. Zadka i tji luo-ε na, ka mgba ri báy kere, a baa bay ká se tul réke mbay Ngerewuřu ká tul nzobri na ha ri, a vaa bari ká i se sie haña sem bari vaa.

¹² Zadka zadé ba láw báyii le, led nduobel-εri ká duɔ fale sidī na, i soro í vi lakun-ε í baa h̄a ni mii: «Ála ruđ nzobri key na ha ri zól í se bil puori báy vu puori, bo í ziñ fe sum í su, a í ziñ zadé nam kara i naa dí, bay ji le, zad ká náa káwri dí timbedé key na ba bil law kör ze do key.»

¹³ Roo le, Zeju yijra báy bay ha ri mii: «Baar̄i kj ze, í ha ri fe sum ha ri su.» Lëe, i yijra báy bay h̄a ni mii: «Maapa ba ndebe báy sjiri ba sidī hoy ze do key. Wāa, mù hii bay haña buru se, búru vāa hie fe sumri bay tul ruđ nzobri na key riw bele le?» ¹⁴ I baa munu, bay ji le, wārari hoy tul-ri maa issod sōđ duɔ zad ndebe ká zadé ku (5.000). Lëe, Zeju baa h̄a led nduobel-εri na mii: «Ì mgba kuđu nzobri maa siñ ndebe ha ri káw tul kj zukum zukum.»

¹⁵ Lεε, i laa nzi-ε í hą nzobri riw bele kaw siri.

¹⁶ Báyii le, Zezu yąa maapa ká ndebe báy sjii ká sidi na, a ura nun-ε ba siya a daa taambəl hą Ngerewūru bay tul fe sumri na, rōo a haw a hą led nduobel-εri leke ruo nzobri na.

¹⁷ Bari riw bele na, i su hą bil-ri mbaa maa báy zad kón bari, a bieri ká tōn ká i fąa na mbaa budu ba duɔ falε sidi.

*Zezu baa Krisi
(Mat 16.13-19; Mrk 8.27-29)*

¹⁸ Nam mbjw munu, Zezu daa nzaa bay kere ká nzaa zad, le, led nduobel-εri do zin ni. Lεε, ka vbi ri bay mii: «Wąa, ruo nzobri baa bay mina ze se tul-i le?»

¹⁹ I yijra báy bay hą ni mii: «Nzob haneri baa mii, mù ba Ząa Batis, nzob kiri bod baa mii, mù ba *Eli. Nzob hąwri rōbay baa mii, mù ba nzob yąanja bay saa nzaa Ngerewūru mbjw munu ká pola lew ká tji saa luɔ hud a kaw báy kumnun.»

²⁰ Báyii le, ka yji a vbi ri mii: «A baari kí na wąa, i baa mii mī ba nzob ve le?» Piyer yijra báy bay hą ni mii: «Mù ba *Krisi, nzob ká Ngerewūru waa bay pie ni ví yąa nzobri na.»

*Zezu baa bay hud be báy tji be saa luɔ hud
(Mat 16.20-28; Mrk 8.30-9.1)*

²¹ Báyii le, Zezu baka ri ḥgo-ḥgoj bay haŋa ri baa bayke na hą nzob mbjw ya.

²² Ka baa ha ri na rōbay mii: «Bi *Vu Nzob na, do nun haŋa mī kō seke fe ḥgij bamba. Ngere Zibri báy *ngerezob fe poyri báy *nzob fere nzobri bol kusolri na, i túŋ mī ḥgeren a i i mī, a ndeke dī nam sayke le, mī tji saa luɔ hud mī kaw báy kumnun.»

²³ Falε ku le, ka baa hą nzobri riw bele mii: «Nzob ká hii bay séke fal-i le, ka pón sùo-ε yaklak hą mī, a mbi puu say hud be a soō nam báy nam a séke fal-i.»

²⁴ Tusueke le, nzob ká hii bay kóro kumnun be na, kumnun taa tusueke na, ka ti zin ya. Roo le, nzob ká pón sùo-ε yōd bay tul-i na, a zin kumnun taa tusueke.

²⁵ A zadka nzob zin feri ká tusiri key riw bele, rōo a daa sùo-ε bo bisuy, mase

a biε ká dī na wąa, ba fezinja jī kī zu le woo!

²⁶ Tusueke le, nzob ká daa sahoy bay tul-i báy tul bay biri na, bi Vu Nzob na, sieke ká mī vika báy riŋ dika bi ndaw, riŋ dika taa Bāa ndaw, rōo riŋ dika taa led nzaaped Ngerewūruri ká nulue ndaw na, mī dāa sahoy bay tul nzobke ndaw.

²⁷ Mī baa ha rī ta-taj ba tusue kī: nzob haneri ká sakra bari ká i do zad ni key na, i ti huka ya kpuru bay kókó nam ká Ngerewūru a ví réke mbay na báy nun-ri ndaw rōo i hu báy.»

*Led nduobel Zezuri kō riŋ dika be ká tul kuo
(Mat 17.1-8; Mrk 9.2-8)*

²⁸ Falε ku maa nam tōnō sidiri munu ká fal bay beri na ku báyii le, Zezu na hą Piyer, Ząa báy Zak se zin ni i hil tul kuo mbjw munu bay daa nzaa bay kere ká dī.

²⁹ Zadka'a do dāa nzaa bay kere kōb rōbay na, nun-ε fere do bod, a gari beri kara fere a puu rak rak ndaw.

³⁰ Lεε, ká zadε ku høy nzobri sidi tji i do loko soro zin Zezu. Ba *Moyze báy *Eli

³¹ ká i tji i do sikda riŋ dika. I lo soro zin Zezu se tul hud be ká'a huka ká ḥgerepuo Zuruzalem, a ḥrōke ped be ká Ngerewūru hą ni.

³² Lεε, Piyer báy baw sed beri na, i zuɔ nam rád. Roo le, zadka i tuma na báyii le, i kō riŋ dika Zezu báy nzobri ká sidi ká i do zin ni na.

³³ Zadka nzobkeri do zól bay pón Zezu na báyii le, Piyer baa hą ni mii: «Mbay, do ndad bamba bay haŋa náa kawri zad ni key. Hą bürü daa hul pudī ba say. Mbjw ba taa bo, mbjw ba taa Moyze, a mbjwke laa le, ba taa Eli.» Tusueke le, bay ká'a baa na do ni nduŋ munu høy.

³⁴ Zadka Piyer do baa bay fekeri na munu kōb rōbay na, sii mbam ví guba tul-ri gbukru. Zadka Piyer báy baw sed beri, i kō sii mbam ká ví guba tul-ri gbukru na báyii le, hịe daa ri.

³⁵ Ká bıl sii mbamke ku na, kusol mgba beleñ ká dī mii: «Be key na, ka ba Vu-i ká mī naa ni do bod. I laa bay be.»

³⁶ Falε ká kusol baa bay ha ri na báyii lε, i kɔ Zezu huo-ε høy ze do. Bil namkeri ká Zezu cō ziŋ ri rɔbay na, i mȳu fekeri rik rik, i lo soro fe ká i kɔ báy nun-ri na h̄a nzob mbjw ya.

*Zezu vaa led ká temndaya dō tul-e
(Mat 17.14-18; Mrk 9.14-27)*

³⁷ Nzaaruoke taa ruo na báyii lε, Zezu báy led nduobel-eri ká say na, i dī saa tul kuo, le, ruo nzobri vi fal k̄i yaw yaw í suɔ nun-ε.

³⁸ Báyii lε, ká bil ruo nzobkeri ku na, wāra nzob mbjw tii s̄aw dāa fe beleñ mii: «Mbay! M̄i kodf mù, mu dāa nun-a ka bo tul vu-i ká ba led wāra nzob mbjw keklek høy key na h̄a m̄i,

³⁹ bay ji lε, temndaya mbjw mgba ni h̄a ni guu fe ba vaa munu høy, a lañ ni ḥgo-ḥgoŋ yik yik a h̄a mbii nzi-ε tji fūka fūka. Temndayake ku na dāra ni k̄o seké fe ḥgii bamba, a zóli be ká tul-e kara ḥgoŋ bamba tasiri.

⁴⁰ Lεε, m̄i kod led nduobel-ari bay haña ri nii temndayake na, roo lε, faake mba ri.»

⁴¹ Báyii lε, Zezu yijra báy bay a baa mii: «Baarì nzob law ḥgo-ḥgori ká law-ri ndaya! Wāa, nam tōn ba mina báy rɔɔ bay haña m̄i kaw ziŋ r̄i rɔbay lε? Nam tōn ba mina báy rɔɔ m̄i iki law-i ká tul-ri lε? Mgba vu-o na ba líe h̄a m̄i.»

⁴² Zadka led na soro dī ya deb ba lakun Zezu munu báyii lε, temndaya na mbi ni a dāa ni nda siri gbirik, a lañ ni ḥgo-ḥgoŋ yik yik. Báyii lε, Zezu yijw temndaya na h̄a ni tji, a h̄a led na kaw báy kere, a dāa ni nduo ndúo bi-ε.

⁴³ Lεε, bari riw bele ká i dō zadε na, feke tuku ri bay tul bawda h̄urusuo Ngerewuру.

*Zezu baa bay hud be báy t̄i be saa luo
hud ba ki rɔbay
(Mat 17.22-23; Mrk 9.30-32)*

Zadka nzobri kaw yer bay tul feri riw bele ká Zezu daa rɔbay na báyii lε, ka baa h̄a led nduobel-eri mii:

⁴⁴ «Baarì na, bayri ká m̄i baa ha r̄i timbedε key na, i mgba bayke báy kere ndaw r̄o! Bi *Vu Nzob na, i pōñ m̄i bo nduo nzobri.»

⁴⁵ Lεε, i laa bayke na taŋ ya. S̄aw bayke na mȳu ri mȳu bay haña bo i laa taŋ ya, roo lε, i dāa h̄iε bay vbika Zezu bayke na.

Nzob ve ze ba ḥgerenzob le?

(Mat 18.1-5; Mrk 9.33-37)

⁴⁶ Báyii lε, led nduobel Zezuri tii s̄aw máy bay ká sakra k̄i bay kókɔ wāa, nzob ve ze ká sakra bari r̄ɔɔ ba ḥgerenzob le?

⁴⁷ Lεε, Zezu k̄o kér bay bari ká bil law-ri na, ro, a mgba led mbjw a dāa ni do lakun-ε

⁴⁸ a baa ha ri mii: «Nzob ká mgba led key na ba s̄uo-ε bay tul-i lε, ba bi k̄i s̄uo-i ze ka mgba m̄i ba s̄uo-ε ku. A nzob ká mgba m̄i ba s̄uo-ε lε, ka mgba nzob ká pie m̄i vi ze ba s̄uo-ε ndaw. Tusueke lε, nzob ká ba led ndii ká sakra baarì riw bele na, ba be ze, ka ba ḥgerenzob.»

*Nzob ká ruu ziŋ Zezu ya na, ba nzob
fal ḥgaŋ be
(Mrk 9.38-40)*

⁴⁹ Báyii lε, Z̄aa mbi bay a baa mii: «Mbay, buru k̄o wāra nzob mbjw ká nii temndayari báy riŋ-a, le, buru nzaa faa bay háa ni, bay ji lε, ka se fal-a ziŋ buru ya.»

⁵⁰ Roo lε, Zezu yijra báy bay h̄a ni mii: «Ì haa ni ya, bay ji lε, nzob ká ruu ziŋ r̄i ya lε, ba nzob fal ḥgaŋ baarì zu.»

*Puo mbjw ká Samari hii bay yaŋya Zezu
ba s̄uo-ε ya*

⁵¹ Zadka namri tōn dī ya bay haña Zezu zol a se ba nulue na báyii lε, law-ε te bay séke Zuruzalem.

⁵² Báyii lε, ka pie nzob nzaapedri se pol h̄a ni ndaw r̄ɔɔ, a se fal-ri báy. Bari nzob nzaapedri na, i tji puo mbjw munu ká dō kudu zad ká Samari bay léke zad nam beri riw bele h̄a ni.

⁵³ Roo lε, nzob puokeri ku na, i hii bay yaŋya ni báy kere ya, bay ji lε, ka mbi nun-ε ndoy ba Zuruzalem.

⁵⁴ Zadka led nduobel-eri ká ba Zak báy Z̄aa k̄o feke na munu báyii lε, i vbi ni mii: «Mbay, wāa, mù hii bay haña buru mbi nzaa buru h̄a huu ka úru saa nulue a duku ri lε?»

⁵⁵ Báyii lε, Zezu fere nun-ε ba luo-ri a uru ziŋ ri.

56 Falε ku lε, i zol í se puo ki.

*Séke fal Zezu na baa fe vbem ya
(Mat 8.19-22)*

57 Zadka i se faa kɔb rɔbay na, wāra nzob mbjw munu baa hā Zezu mii: «Zadri riw bele ká mù séke dī na, mī séke fal-a njm njm.»

58 Lεε, Zezu baa hā ni mii: «Mínri na, luɔ nam bari do dī, a nduyri hoy kara kpaj nam bari do dī ndaw. Roo lε, bi *Vu Nzob na, zad ká bay haŋa mī daa tul-i nduo dī bay mgbaka t̄aram s̄ò-i ká dī na tiya.»

59 Zezu baa hā wāra nzob kī bod mii: «Se fal-i.» Lεε, nzob na baa hā ni mii: «Mbay, mu pón faa hā mī se mí vāa vóro bāa ndaw rōo, mí ȳi mí se fal-a bāy.»

60 Lεε, Zezu ȳinjra bāy bay hā ni mii: «Pón hā bari ká i do munu ba nzob huferi na i vóro huf kī, roo lε, bo na, mu se mū vāa ka-kāa bay ká se tul réke mbay Ngerewuру ká tusiri key na.»

61 Wāra nzob kī bod rɔbay ȳi a baa hā ni mii: «Mbay, bi na mī séke fal-a kī. Roo lε, mu pón faa hā mi se mí vāa daa soko hā nzob ini biri ndaw rōo, mí ȳi mí se fal-a bāy.»

62 Lεε, Zezu mbi law bay a baa hā ni mii: «Nzob hā hā ká mbi kpāa nday a do pa-pay, rōo a fere nun-e ba fal-e lε, ka maa dāa ped hā réke mbay Ngerewuру se ba pola ká tusiri key ya.»

10

Zezu pie led nduobel-eri s̄in t̄onc say

1 Fal fekeri ku bāyii lε, Ngerembay nan led nduobel-e kiri bod bod ba s̄in t̄onc say, a mgba ri s̄idi s̄idi a pie ri ha ri se pol hā ni ká bil ḥgerepuori bāy zadri riw bele ká be kī s̄ò-e a séke dī.

2 Ka baa hā ri mii: «Fe payri na ḥgij bamba, a ḥgōn maa vbie, roo lε, nzob pedkeri ḥgij ya. Munu zu lε, i kōd Ngerembay ká ba ḥgerenzob wāa na, hā ni ka pie bāy nzob pedkeri ka ḥgij maa fe ha ri zúo tul nzob hāwri rɔbay.»

3 I se! Mī pie rī munu ba vu baduri kā i do sakra vāy koyri.

4 I mgba vu bōl lari, mase bōl séke varu ka do nduo-rī ya ndaw, a í fāa dikōn bal-rī ya ndaw pi. I tāa í do faa í daa soko hā nzob mbjw ya.

5 Zadka i t̄ii puo, rōo i se bil puo nzob mbjw munu lε, i sám fe zúo dī pola i baa mii: “Dekēke ka dō bil puo key.”

6 Zadka nzob law lōm naa bil puo key na lε, law dēkēke taa baarī na a doko tule. A zadka nzob law lōm tī dī ya lε, fe sāmi baarī na a ȳi a ví do tul-rī kī hoy.

7 Lεε, i kāw bil puoke na ku. Feri kā i harī na i sū ndaw, a i nzō zinj ri ndaw, bay jī lε, nzob ped na do bāy faa kā bāy zinj fe tunduo ped be. I hāari bāy faa hulri lēm lēm ya.

8 «Rōbay, puo hāa hāa kā i t̄ii dī, rōo nzobri mgba rī bāy kere lε, feri kā i harī na i sū.

9 I vāa nzob s̄emri kā bil puoke ku a i baa hā nzob puokeri mii: “S̄aw s̄ie kā Ngerewuру a ví réke mbay kā tul nzobri na, tōn dī mbāa kā lakun-rī ro.”

10 Roo lε, zadka i t̄ii puo mbjw munu, rōo nzob puokeri mgba rī bāy kere ya lε, i t̄ii i se faa buo i baa mii:

11 “Kusal puo baarī kā mbuclō bal buru na hoy kara, buru nda kub kub zuo tul-rī. Roo lε, do nun haŋa rī kō ndaw rō: s̄aw s̄ie kā Ngerewuру a ví réke mbay kā tul nzobri na, tōn dī mbāa ro.”

12 Mī baa ha rī ta-taŋ: nam kūn sal bay na, bāy kā i kūn bo tul nzob puokeri ku na, a ḥgōn kal taa hāy kā i daa bo tul nzob ndayari kā S̄odōm na pavbad rōbay.»

*Puori kā tuŋ bay Zezu ḥgerenj
(Mat 11.20-24)*

13 «Baarī, nzobri kā Korazin, kōkō sekē fe ba taa baarī! Baarī, nzobri kā Besayda, kōkō sekē fe ba taa baarī ndaw, bay jī lε, fe sanri kā mī daa bāy hūrusuo Ngerewuру kā sakra baarī na, bā fe kā mī daa kā bil ḥgerepuo kā Tir bāy Sidon ze munu lε, ba dī lew hoy nzob puokeri ku na, i dāa s̄ie a i kaw bil s̄ie, i sūo ke kér bay bari kā tul fe dāa yāa bari na.

14 S̄awke mini ze, nam kā Ngerewuру a kūn sal bay na, bāy kā'a kūn bo tul-rī na

a kál taa h̄ay ká'a kúj bo tul nzobri ká Tir báy Sidon na pavbadf r̄obay.

¹⁵ A baari nzobri ká Kapernayum, w̄a i ker í baa mii, i fāa r̄i kp̄uru se nulue lew le woo? Munu ya mgban! Ngerevw̄uru a yijra r̄i kp̄uru ha r̄i se puo nzob huðeri ká zad baw.»

¹⁶ Lee, ka baa h̄a led nduobal-eri r̄obay mii: «Nzob ká laa bay baari le, ka laa bay bi ndāw zu. A nzob ká tuj r̄i ñgeren le, ka tuj m̄i ñgeren ndāw. A nzob ká tuj m̄i ñgeren na, tuj nzob ká píe m̄i vi na ñgeren ndāw.»

Led nduobal Zezu ká sīj tōn̄ say na i yū i vi

¹⁷ Báyji le, bari ká Zezu pie ri sīj tōn̄ say na i yū i ví ziñ ni báy bawda suoriya í baa mii: «Mbay, taambol riñ-a ze buru mbíke nzaa buru h̄a temndayari kara, i d̄aa vu mbom bo tul buru.»

¹⁸ Báyji le, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Mì k̄o *Satan lie saa nulue gb̄ay ba sùke munu ká mbam sié yela.

¹⁹ I laa bay bi key: m̄i ha r̄i h̄urusuo bay haña r̄i t̄dke tul soyri báy ndáyri ndāw, a í kálke tul h̄urusuo nzob tul ñgani naari riw bele. Fe mb̄iw mini kara ti d̄aa r̄i sek̄ ya.

²⁰ I d̄aa suoriya bay tul temndayari ká i d̄aa vu mbom bo tul-r̄i ku h̄oy ya, roo le, i d̄aa suoriya bay tul riñ-r̄i ká Ngerevw̄uru d̄aa do bil mbede pam be ká nulue.»

Zezu zay sùo-ε (Mat 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Ká zadé ku h̄oy, Tem Law Pie h̄a suoriya mbaa bil law Zezu gb̄ay gb̄ay h̄a ni b̄aake bay mii: «Báa, bo ká mù ba Ngerembay nulue ndāw, Ngerembay tusiri key ndāw na, m̄i písi mù bay tul fe niri key ká mù myu nzob nun nzemri báy nzob fe kókori, a mú mgbuda nun nzobri ká i k̄o fe ñgii ya na ha ri k̄o. Ba tusue, taambol Báa, bay ji le, bo na mù hii bay haña ni ka do munu.»

²² Falé le, Zezu baa mii: «Feri riw bele na, Báa poñ zuo nduo-i. Nzob mb̄iw mini ká tuu m̄i mii, a ve ze ba Vi-e le na, tiya.

Ba Băa huo-ε h̄oy ze tuu m̄i. R̄obay, nzob mb̄iw mini ká tuu Băa na tiya ndāw; ba bi ká m̄i ba Vi-e huo-i h̄oy báy nzobri ká m̄i hii bay mgbuda nun-ri ha ri tuu ni na ze, i tuu ni.»

²³ A fale ku le, Zezu fere nun-ε ba luo led nduobal-eri a baa ha ri huo-ri h̄oy mii: «Suoriya ba taa nzobri ká i k̄o fe ká í k̄o báy nun-r̄i na.

²⁴ Ba tusue k̄i, m̄i baa ha r̄i: *nzob yāñja bayri saa nzaa Ngerevw̄uru báy mbayri ká pola lew ñgii bamba i d̄aa k̄on bay kókō fe ká í k̄o key, roo le, i k̄o feke na báy nun-ri ya. I d̄aa k̄on bay láa bayri ká í laa key, roo le, i laa bayke na ya.»

Law bay ká se tul nzob law kere ká Samari

²⁵ Nzob mb̄iw munu ká ba *nzob fére nzobri bol kusolri na uru siya a vbi Zezu bay, bay nzáake nzi-ε a baa mii: «Mbay, fe ji ze m̄i d̄aa ndāw r̄o bay káwke báy kumnum bañguo le?»

²⁶ Lee, Zezu yijra báy bay h̄a ni mii: «Bay ji ze i d̄aa do bil *mbede bol kusol naari na le? W̄a, mù k̄i mú laa bayke mina le?»

²⁷ Lee, ledban na yijra báy bay h̄a ni mii: «Ngerembay Ngerevw̄uru bo na, mù hii ni báy bil law-ari riw bele ndāw, báy p̄ara nun sùo-ɔri riw bele ndāw, báy h̄urusuo-ɔri riw bele ndāw, r̄o báy kér bay bori riw bele ndāw pi. R̄obay, mù hii k̄u-ɔ munu ká sùo-ɔ bo k̄i*.»

²⁸ Báyji le, Zezu yijra báy bay h̄a ni mii: «Nda ndad! Mù yijra bay na h̄a m̄i báy kere. Fe niri key na, mù d̄aa munu bañguo le, mù káw báy kumnum bañguo.»

²⁹ Ro le, nzob ká fere nzobri bol kusolri na hii nzaa nasi bay be. Ro, a vbi Zezu mii: «Nzob ve ze ba báw k̄u-i le?»

³⁰ Báyji le, Zezu yijra mbi bay a baa h̄a ni mii: «Nzob mb̄iw munu uru saa Zuruzalem a se ba Zeriko. Báyji le, ka t̄i sakra nzob riibari. Lee, i mgba ni í ndaka ni w̄ob w̄ob í nan gari beri, báy fe h̄awri í poñ ni bo gbeleñ ba hud a í z̄ol.

* 10:27 10.27 Kijna bol kusol ba sidike 6.5; Soro ped d̄aa Leviri 19.18.

³¹ Lεε, faake ku na, *nzob fe poy Ngerewuru mbijw munu se dī ndaw. Zadka'a ví dar ledban na gbukru na báyji lε, ka mbi nun-ε mari bo zad kij, a to faa kuŋ pola a kal.

³² Rōbay, nzob ped Ngerewuru mbijw munu ba nzob ká sāw kāni Levi kij høy kara dāa faa mbijw munu na ndaw. Zadka'a vi dī ya deb báy zad nam ledban na báyji lε, ka mbi nun-ε mari bo zad kij, a to faa kuŋ faa pola a kal na rōbay.

³³ Roo lε, nzob mbijw munu ká kudu zad ká Samari se varu báy faa na ku ndaw. Ba nzobri ká Zibri kō ri ba fe ya. Zadka'a ví dar ledban na ku gbukru a mbi nun-ε a kō ni na báyji lε, ka kō nun sīe be, ³⁴ a soro ba lakun-ε a mgba ni a wāa nūc-eri na báy mbii feri kad kad, a kuna num zuo dī, rōo a kuo báy vay gariri. Falé ku lε, ka mbi ni bo tul maasoba be kij sūo-ε, a séke hul nam varuri a dāa ni varu báy kere.

³⁵ Nzaaruoke ku báyji lε, ka nduo bil bōl be a fāa lari vay ba sīdī, a hāz nzob kōrō faa hūl varuri na a baa hāz ni mii: "Mu yāa lari na key bo, mū dāake ledban key na báy kere hāz mī. Ze bo mū bie lari ki bay tul-e høy kara, yī bi lε, bi kij sūo-i mī púo mū mbol fe høyri ká mū bie bay tul-e ká fal-i na báy."

³⁶ Lεε, Zezu vbi ni bay mii: «Ká sakra nzobri ká say key na wāa, nzob ve ze ba bāw nzob ká tji saa sakra nzob riibari na lε woo?»

³⁷ Nzob ká fere nzobri bol kusolri na yīnra báy bay mii: «Ba nzob ká kō nun sīe ledban na.» Báyji lε, Zezu baa hāz ni mii: «Mu se mū dāa faa mbijw munu ká be na ndaw.»

Zezu se luu Marte báy Mari

³⁸ Zadka Zezu báy led nduobal-εri i se faa kōb rōbay na, i tji púo mbijw munu. Lεε, máy mbijw ká riŋ-ε ba Marte mgba ni ba bil hul be a dāa ni varu.

³⁹ Lεε, yū-ε ká riŋ-ε ba Mari na do dī ndaw, a kaw siri ká sāw bal Ngerembay Zezu a laa bay be.

⁴⁰ Roo lε, Marte na yōklō sūo-ε báy ped fe karari yīnra bamba tasiri. Ndī munu høy lε, ka ví ziŋ Zezu a vbi ni mii: «Mbay,

yū-i na poŋ ped fe karari dāa mī fāw huoi høy na wāa, mū kō ba fe kere zu lε? Mu baa hāz ni bo, ka vi a so mī.»

⁴¹ Lεε, Ngerembay yīnra báy bay hāz ni mii: «Marte, bo na, mū hā law-a nzáa mū ba lie ba lew, mū yōklō sūo-ε bay tul feri yīnra bamba tasiri.

⁴² Roo lε, fe mbijw høy ze ndad bamba tasiri. Fe ká Mari kō ba fe kere a naa a dāa nun-ε bo dī na, nzob ti yāa saa nduo-ε ya.»

11

Zezu fere led nduobal-εri faa dāa nzaa bay kere

(Mat 6.9-13; 7.7-11)

¹ Nam mbijw munu Zezu do dāa nzaa bay kere ká zad hāne munu. Zadka'a dāa nzaa bay kere o na báyji lε, led nduobal-ε mbijw ká sakra nzob hāwri vbi ni mii: «Mbay, mu fére buru dāa nzaa bay kere munu ká Zāa fere led nduobal-εri na.»

² Lεε, Zezu baa ha ri mii: «Zadka ī dāa nzaa bay kere na, ī baa mii: "Bāa buru, Ndād bay hanja nzobri riw bele i tuu mū bo huo-ε kij høy mū ba Ngerewuru. Ndād bay hanja mu ví re mbay ká tusiri key.

³ Mu hāz buru yāgaw, bo buru re maa buru nam báy nam

⁴ Mu nda buma tul fe dāa yāa buru, bay jī lε, buru kara buru nda buma ziŋ nzobri riw bele
ká i dāa kāaya ziŋ buru na.
Mu hāz buru se bil nzaa úla ya."»

⁵ Ka baa ha ri na rōbay mii: «Munu ká nzob mbijw ká sakra baarī key se luo nzob buo-ε mbijw munu ba nzaa zad buo a baa hāz ni mii: "Nzob buo-ε, mu kpaa mī maapa ba say

⁶ hāz mi séke hāz nzob buo-ε hāne ká uru saa varu a tji tul-i ká mī do báy fe mbijw ká nduo-ε báy dāa hāz ni ya."»

⁷ Lεε, nzob buo-ε na naa hula gengeŋ, a yīnra báy bay hāz ni mii: «Mu yōklō mī ya. Hāz mi naa cēkeke mī úo. Faa hul bi kara dār gbukru do dī ro, a búru vu-iri kara buru naa hii dōd ndaw. Mī maa bay úru siya bay fāa maapari na hāz mū ya."»

⁸ Ku wāa, nzob a dāa fe munu ndāw le? Mī baa ha rī ta-tan̄: ze ka'a úru siya bay hanja ni fe bay bā kā'a ba nzob buɔ-e na ya høy kara, ka'a úru a hā ni feri riw bele kā'a se sieke na mgbum bay náake sahoy kā'a doko tul-e.

⁹ «Bi na, mī baa ha rī: ī vbi Ngerewuру fe, le, a hanja rī. I nzaa fe, le, ka'a mbika bo pol-rī ha rī báy. I nda faa hul, le, ka'a mgbúda ha rī,

¹⁰ bay jī le, nzob hāa hāa kā vbi ni fe le, a hanja ni; a nzob kā nzaa fe le, a mbika bo pol-e hā ni. Ze, nzob kā nda faa hul le, a mgbúda hā ni.

¹¹ «Wāa, bāa led hāa kā sakra baari key kā vi-e vbi ni sīi le, ka'a mbika kuɔtōl ze bo nduo-e hā ni le?

¹² Mase, ka vbi ni pāra kāy le, ka'a mbika ndāy ze bo nduo-e hā ni le?

¹³ Baari kā ī ba nzob law ndayari le, ī kō faa hanja fe kereri hā vu baari ku ya rōo, maa bay Bāa baari kā kaw nulue ze, ti hanja Tem Law Pie hā nzobri kā i vbi ni na ya le woo!»

Zezu báy Belzebul (Mat 12.22-30; Mrk 3.22-27)

¹⁴ Nam mbjw munu Zezu do nii temndaya kā tul ledban kā temndaya mbii kusol-e gbaŋ hā ni baa bay ya. Zadka temndaya na tji saa tul-e na, pōŋ ni hā ni tii saw bāa bay hā ruɔ nzobri kā i do zadē ku na tuku ri ha ri kaw yer.

¹⁵ Roo le, nzob haneri kā dī ku baa mii: «Ba *Belzebul kā bā mbay tul temndayari na ze hā ni hūrusuo bay hanja ni niike temndayakeri na ku!»

¹⁶ Nzob hāwri kā dī ku rōbay, i hii bay nzāa nzi-e. Ze, i vbi ni bay hanja ni ka daa fe saŋ mbjw ha ri kōke hūrusuo-e na uru saa luo Ngerewuру le, bari kō.

¹⁷ Munu kā Zezu kō kér bay bari kō ro na, ka baa ha ri mii: «Puoruo taa hāa hāa kā nzobkeri te bil kī na, a bīe, a hūlri kā dī kara a hāw wukluk wukluk.

¹⁸ A munu ku waa, zadka *Satan ruu zin̄ sūo-e sūo-e na wāa, puoruo be a doko báy kere bānguɔ mina le? Mī baa munu, bay jī le, ī baa mii, Belzebul ze hā mī hūrusuo hā mī niike temndayari.

¹⁹ A zadka mī nii temndayari báy faa hūrusuo Belzebul na wāa, hūrusuo ve ze nzob baari na, i niike temndayari na ku le? Fe dāa nzob baari kī kie mii, bay bāa baari *Fariziri na do báy zadē ya.

²⁰ A ze bo, ba hūrusuo Ngerewuру ze, mī niike temndayari le, be nu ku na kie mii, sie kā Ngerewuру tii saw réke mbay kā tul nzobri na, tji sakra baari ro.

²¹ «Zadka nzob hūrusuo fāa fe ruy beri zuɔ sūo-e rōo a kōrōke faa hul be le, feziŋa beri riw bele na cō kūnunu.

²² Roo le, zadka nzob kā hūrusuo-e kal taa be na tji tul-e le, a mgbaka ni vēb a nan fe ruy beri kā'a dāa law-e bo dī na, a leke feziŋa beri riw bele kā'a fāa na yāa yāa hā nzobri.

²³ «Nzob kā zuɔ zin̄ mī ya le, ba nzob kā tún mī ḥgeren̄ zu. A nzob kā sō mī bay fāa nzobri ha ri se fal-i ya le, ka ba nzob kā dāa hā nzobri zekre kī kad̄ kad̄.»

Yī temndaya faa bal ba sidīke (Mat 12.43-45)

²⁴ «Zadka temndaya mbjw tji saa tul nzob na bāyji le, ka zōl a hāari bil law kōr ba lie ba lew, a nzaara zad bay dāa puo kā dī. Zadka'a nzaara kpuy a zin̄ ya na bāyji le, ka baa kā bil law-e mii: “Mī yīi bay séke bol nduobal-i kā hul nam bi kā mī tji saa dī pola na.”

²⁵ Zadka'a yīi saa lew, a vi dī na bāyji le, ka kō bil hul na kā i fāa kereŋ keren̄, a i leke feri zuɔ dī ḥgāy ḥgāy.

²⁶ Ro, a yīi nzek a vāa fāa temndaya kī tul-ri tōn̄ say kā law-ri ndaya kal tul-e taa be ku rōbay, a vīke ri zuɔ bil hulke na, a i dāa puo kā dī. Be nu ku laa le, ledbanke na kaw báy kere ya ḥgīi bamba tasiri kal taa pola ku rōbay.»

²⁷ Zadka Zezu do bāa bay fekeri munu høy le, máy mbjw munu kā do sakra ruɔ nzobri na, baa bay báy bawda kusol-e beleŋ mii: «Suoriya ba taa máy kā mbón mù, a aw mù wān̄.»

²⁸ Bāyji le, Zezu yīiŋra báy bay hā ni mii: «Munu na kī. Roo le, nzobri kā i laa Bay Ngerewuру, a i dāa vu mbom bo dī na māa, suoriya ba taa bari.»

*Zezu hii dáa fe saj ha nzobri ká timbede key ya
(Mat 12.38-42)*

²⁹ Zadka ruo nzobri mbu kí mér mér ká luo Zezu na báyji le, ka mbi bay a baa mii: «Nzobri ká timbede key na, i ba nzob law ndayari, ze í vbi fe saj ze bay kókó. Roo le, fe saj kí bod ká bay dáa nde tul-e taa hay ká Ngerewuру daa ká tul *Zonas na, tiya.

³⁰ Do faa mbijw munu ká Zonas do ba fe kíe fe ha nzobri ká ngerepuo ká *Ninive kó na, bi *Vu Nzob na hoy kara, mì doko ba fe kíe fe ha nzobri ká timbede key.

³¹ Sew ká Salomon re mbay ká tul led Izarayelri na, máy mbijw munu ká ba mbay ká tul nzobri ká fi hodo na, uru faa dí dí ká gbu zad, a vi bay láá bay nun nzem Mbay Salomon. Sawké mini ze, nam ká Ngerewuру a ví kúñ sal bay zuo tul nzobri na, máy na a úru zinj nzobri ká timbede key, a dáa bay zuo tul-ri, bay ji le, nzob ká do pol-ri ká ī kó ni báy nun-ri key na, ka kal tul Salomon pavbad róbay.

³² Róbay, nam ká Ngerewuру a ví kúñ sal bay zuo tul nzobri na, nzobri ká bil ngerepuo ká Ninive na, i úru zinj nzobri ká timbede key í dāa bay zuo tul-ri, bay ji le, nzobri ká Ninive na, zadka i laa káa bay Zonas na báyji le, i suo kér bay bari ká tul fe dáa yáa bari. Mì baa ha ri: nzob ká do pol-ri key na, ka kal tul Zonas pavbad róbay.»

*Nun nzob do munu ba huu ndele be
(Mat 5.15; 6.22-23)*

³³ «Nzob mbijw ti dáa huu taa huu ndele, rōo a mbi sii lanzonj, mase a mbi tuŋguo guba dí ya. Roo le, huu ndele na, i dāa huu taa dí, rōo í dāa sii siya bay haña bo, nzobri ká i rii hula na, i kóke zad.

³⁴ Nun-ari na do munu ba huu ndele ká sùo-o. Zadka nun-ari do báy kere le, sùo-ori riw bele a táñ kad kad. Roo le, zadka nun-ari ba sem le, sùo-ori riw bele, a doko bil sunj tilo.

³⁵ Munu zu le, ī nze báy sùo-ri bay haña zad taña ká hie ká bil law-ri na, ka férē a ba sunj tilo ya.

³⁶ Zadka bil law-ari riw bele do fil zad taña, rōo fe ká bay sii dí sii ndji tiya le, sùo-ori riw bele na, a táñ kad kad, a hie gbie munu ká huu ndele ha mù kóke zad báy kere.»

*Zezu dāa bay bo tul Fariziri báy nzob férē nzobri bol kusolri
(Mat 23.1-36; Mrk 12.38-40)*

³⁷ Zadka Zezu do báa bay kób báy na báyji le, Farizi mbijw munu dí ni bay haña ni se puo be a sú fe. Lée, Zezu se zinj ni a vää kaw nzaa fe súm na.

³⁸ Báyji le, Farizi na ñgaa fe dáa be, le, tuku ni, bay ji le, ka sít nduo-ε *tañ kad kad munu ká *bol kusol bari kíe na ya hoy, a kal a kaw nzaa fe súm.

³⁹ Lée, Ngerembay baa ha ni mii: «Áa! Baarì *Fariziri, i do munu ba tuŋguo tóy báy tuŋguo ñgaw ká ī wàa fal-ε kí hoy ha ni tañ kad kad. Roo le, bil law-ri ká nziyya na, law riiba báy law mgboró ze mbaa dí dörörö.

⁴⁰ Baarì kókori! Ngerewuру ká dāa fal fe ká kélle na, ka dāa bil-e ká nziyya ndåw ya le woo?

⁴¹ Munu zu le, fe ká do bil tuŋguo tóy báy tuŋguo ñgaw baarì na, i ha nzob kukuri. Be ndåw rōo, feri riw bele a táñ kad kad bay tul-ri báy.

⁴² «Baarì Fariziri, kókó seke fe ba taa baarì, bay ji le, vay feri ká báre fú bûy bûy ká riñ-ε ba mante, mase ruu, mase kíri vay náy ji ji hoy kara, duó le, i naa mbijw ha Ngerewuру báy zadé zadé, roo le, dāa fe ká do báy zadé ká nun Ngerewuру báy mgbaka ini zinj ni na, i pón fal-ε tañ dāake. Be ze, ba feri ká ndad bay dāa nun-ri bo di tañ yinjra bie fe hawri.

⁴³ «Baarì Fariziri, kókó seke fe ba taa baarì, bay ji le, i hii bay káw zad káw riñ díka ká do pola ká bil hul mbú kíri, a i hii bay haña nzobri hii soko korma korma ha ri ká nun nzobri riw bele ká zad ruo.

⁴⁴ «Kókó seke fe ba taa baarì, bay ji le, baarì na i do munu ba tupalri ká gó maa kí ruy ruy ká nzob kó zadé ya, ká nzobri ká i se tul-e kara, i kó ba tupalri ya.»

⁴⁵ Báyji le, nzob férē nzobri bol kusol mbijw munu ká sakra nzob hawri ká i do

zadəs ku na vbi ni bay mii: «Mbay, bay ká mù baa mini ku na, mù radf buru key ndaw zu waa, mù kó ya lo!»

⁴⁶ Lεε, Zezu yijra báy bay mii: «Baari *nzob fére nzobri bol kusolri na kara ndaw: kókó seké fe ba taa baari, bay ji le, i daa soba ká hii bamba tasiri bo tul nzobri bay haña ri soñ. A baari kí suo-ri na, vu nduo-ri ñgedeñ mini hoy kara i hii záake ya.

⁴⁷ Kókó seké fe ba taa baari! Baari na i mbuo tupal *nzob yaaña bayri saa nzaa Ngerewuru ká bulu baari i ri na vur vur.

⁴⁸ Be ze i kíeke suo-ri ba nzobri ká i hii bay fe dää bulu baari ziñ ri, bay ji le, bari na, i i nzob yaaña bayri saa nzaa Ngerewuru, a baari laa ro ze, i ba nzob léke tupalkeri na vur vur.

⁴⁹ Sawké mini ze, Ngerewuru fere nzobri fe báy faa nun nzem be ta-tan mii: "Mí pie nzob yaaña bayri saa nzaa-i, báy *nzob ndáy nzaapedri ha ri se luo nzob niri na key. Lεε, bari nzobkeri na, i ika nzob haneri a i daa nun nzob haneri tuo sie ñgii bamba."

⁵⁰ Ze, bay sím nzob yaaña bayri saa nzaa Ngerewuru riw bele ká i i ri ká piëske báy sew ká Ngerewuru dääke tusiri kpuru tji vuri na kara, ka'a dää bayke zuo tul nzobri ká timbede key:

⁵¹ tii sawke saa tul sím *Abel kpuru tji ke tul-e taa Zakari ká i i ni ká sikfa zad ká *tutakra fe poy bo di báy *hul kani Ngerewuru na. Mí baa ha ri ta-tan: bay sím nzob niri key riw bele na, a doko tul saw nzobri ká timbede key.

⁵² «Kókó seké fe ba taa baari nzob fére nzobri bol kusolri, bay ji le, baari na, i mbi lakerere mgbúda faa hul nun nzem ká bay tul pam na do nduo-ri. Lεε, baari kí suo-ri kara, i nduo di ya, a nzobri ká i hii bay ndúo di hoy kara, i haa ri faake.»

⁵³ Fal bay ku báyji le, Zezu uru ká zadəs ku a zol. Lεε, nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri na, law-ri fáa ri ha ri tii saw úru ziñ ni báy bay gal gal bay tul bayri na ku, ro i vbi ni bayri kíre bod bod ñgii bamba

⁵⁴ i nzáake nzi-ε bay láa bay kí bod ká'a tji saa nzi-ε.

12

Zezu bo led nduobel-eri bay tul nzob nzaa rúc bayri

(Mat 10.26-27)

¹ Ká bil namkeri ku na, ruo nzobri mbu kí mér mér ká luo Zezu a i tōd fal fal kí mbör mbör. Lεε, Zezu tii saw báa bay ziñ led nduobel-eri pola mii: «I kóró suo-ri ká tul fe hew fe *Fariziri ká ba nzaa rúc bay bari na.

² Feri riw bele ká do lanzon na, a tji do zad hie gbay gbay; a feri riw bele ká do zad muni kara, nzobri kókó riw bele.

³ Sawke mini ze, feri riw bele ká i baa bayke ká zad muni na, nzobri láa bayke ká bisie biribinj. Bayri riw bele ká i ñgú-ñgúrike ká sakra kí ká bil hul nam baari na hoy kara, i doko sikfa puo ndaw rōo, i ka-káake ba siya hā nzobri laa báy.»

Ngerewuru huo-ε hoy ze ba nzob ká nadaf híe ni

(Mat 10.28-31)

⁴ «Baari nzob buo-iri, mí baa ha ri: nzobri ká i naysuo nzob, a fale le, i maa bay dää fe mbjw ziñ ni mbää na, nadaf bay híe ri ya.

⁵ Mí kíe ri nzob ká nadaf híe ni: i híe Ngerewuru ká maa bay ika naysuo nzob, a fale le, ka do báy húrusuo bay vbuka ni bo bil zad kókó seké fe ká bil huu ká ruruma ya bañguo na. Ba tusue mí baa ha ri: be na ze ka ba nzob ká nadaf híe ni.

⁶ «Títiri na waa, i fáa ri ba ndebe ndaw rōo, i hie báy vu larí sidí hoy ya le? Be nu ku hoy kara, Ngerewuru yijra fal-ri mbjw ya.

⁷ A suy tul-ri kara, Ngerewuru kíi báy nzi-ε lem lem riw bele. Munu zu le, i daa híe ya, bay ji le, ká nun Ngerewuru na, i kál tul titiri wuruk wuruk kal rōbaya!»

Kíe suo ba nzob taa Krisi ká nun nzobi

(Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ «Mí baa ha ri ta-tan: nzob hāa hāa ká baa ta-tan ká nun nzobi mii, beri ba taa bi le, bi *Vu Nzob kara mí báa ta-tan ká pol led nzaaped Ngerewururi ká nulue ndaw mii, ka ba taa bi.

⁹ Roo le, nzob ká baa ta-tan ká nun nzobi mii, beri kó mí ya le, bi Vu Nzob

na kara mǐ báa ta-tanj ká nun led nzaaped Ngerewururi ndaw mii, mǐ kó ni ya.

¹⁰ A nzob haa haa ká'a báa bay, a túnke bi Vu Nzob na, Ngerewuru a ndáka bumake zin ni. Roo le, nzob ká tjiri Tem Law Pie na, ka ti ndáka bumake zin ni ya.

¹¹ «Zadka i mgba rí i séke bay d'áa bay bo tul-rí ká bil *hul mbú kí Zibri, mase pol mbayri báy nzob réke tul puori kara, í haa law-rí ka nzáa rí ká dí bay tul bayri ká í báa bay yáanake sùo-rí, mase bayri ká í báa ká zadé na ku ya,

¹² báy jí le, ká zadé ku hoy ze Tem Law Pie a fere rí bayri ká bay haña rí baa na.»

Law bay ká se tul nzob feziña ká ba kòkɔ

¹³ Ká bil ruo nzobri ku na, nzob mbijw munu mbi bay a baa haa Zezu mii: «Mbay, mu baa haa yú-i, bo búru kí búru leke kí fe pile ká báa buru pón na saa sikfa.»

¹⁴ Báyji le, Zezu yíijra báy bay haa ni mii: «Bo ledban ni key! Nzob ve ze d'áa mǐ kaw ba nzob d'áa bay, mase nzob wál fe baari ká rí le?»

¹⁵ Falé ku báyji le, ka yíi a baa haa nzobri riw bele ká i do zadé na mii: «Í nzé báy sùo-rí! Kókɔ nun fe taa jí ji hoy kara, í kóró sùo-rí ká dí, báy faa zin feri na í ti zin káw báy kumnun taa tusueke ká dí ya. Ze feziñakeri njii na bamba hoy kara, be ze ba faake ya.»

¹⁶ Röbay, Zezu baa bay báy faa law bay ha ri a baa mii: «Nzob feziña mbijw munu, fe payri do wáa be njii bamba.

¹⁷ Léé, ka ker bay ká bil law-ε a baa mii: «Mí d'áa mina kí ro zey le, báy jí le, zad ká bay haña mǐ daa fe pay biri riw bele zuo dí na tiya.»

¹⁸ Röbay, ka yíi a baa mii: «Mí kó ro! Fe ká mǐ d'áa na ze do key: mǐ góðó pul biri riw bele zuo bisuy, mí kañ kíri ba bawdake bawdake kal tul-e taa polari na ku röbay, a mí fáa pára fe pay biri báy fe kere biri riw bele zuo dí.

¹⁹ Falé ku le, mǐ báa haa sùo-i mii: 'Mu naa d'ekéke ro! Mù do báy feziñari njii bamba tasiri ká bay haña mù káwke báy mbiimbam mbiimbam maa fe ro. Munu

zu le, mu mgba taram sùo-ɔ, mú su mú nzɔ, a mú d'áake suoriya.' "

²⁰ Ro, Ngerewuru baa haa ni mii: "Bo kókɔ nzob! Bil sun ká vuri key kí na, mǐ mgbaka mù bay náa pára nun sùo-ɔ na. Ku wáa, feri ká mù leke zuo báy zadé zeb zeb na, a bá taa ve ro le?"

²¹ Mǐ baa ha rí: a doko faa mbijw munu ndaw bay tul nzob ká mbú feziñari njii njii ba taa be ká tusiri key, roo le, ká luo Ngerewuru ká nulue na, ka do báy feziña mbijw ká dí ya.»

Haa law-rí ka nzáa rí ya (Mat 6.25-34)

²² Falé ku le, Zezu baa haa led nduobaleri mii: «Sawke mini ze, mǐ baa ha rí: í haa law-rí ka nzáa rí bay tul fe sum ká í se sieke bay káwke báy kumnun na ya, mase bay tul gari ká í ndúo na kara ya ndaw,

²³ báy jí le, káw báy kumnun baari na kal tul fe sumri ndaw, a sùo-rí kara kal tul gari ká í nduo na ndaw pi.

²⁴ I mbi nun-rí i kó gambereri ká i haa tumbam siya ku. Bari na, i ru fe ya ndaw, í vbie fe pay ya ndaw, a í do báy pul mase dura kóró fe kere bari mbijw ya ndaw pi. Roo le, Ngerewuru hól rí! A baari na, Ngerewuru kó-kóm ba tul-rí, báy jí le, í kal tul bari nduyri na ku röbay.

²⁵ «Ká sakra baari key na wáa, nzob ve ze báy faa law-ε ká nzaa ni na, a máa bay d'áa nam kí nde tul nam káw báy kumnun be na le woo?

²⁶ Munu ká í maa bay d'áa vu fe ndíj mini key ya wáa, báy jí rö, í ker bay se líe se lew bay tul fe hawri ká tón na le?

²⁷ I békéle fukri feri ká do mbú ká bil wáari ku í kó. I daa ped ya ndaw, í kañ gari ya ndaw, roo le, mǐ baa ha rí ta-tan: Mbay Salomon kí ká ba nzob riñ díka ká'a kaw bil feziña badak na hoy kara, ka nduo gari nduy mba fukri fe niri key na ya.

²⁸ Feri ká fuu do mbú ká bil wáari ká do vuri key, ká ruo le, i fáa ri zuo huu hoy le, Ngerewuru kó-kóm ba tul-ri a ha ri fuu mbú ba gama ku ya rö, maa bay baari ze, ka ti haña rí gari ká í se sieke na ya le

woo? Aa, baari ká mbika law baari ndii na!

²⁹ «Munu zu le, i yoklo suo-ri baanguo bay tul feri ká i sunja ya ndaw, bay tul feri ká i nzoko ya ndaw,

³⁰ bay ji le, nzobri ká tusiri key ká i tuu Ngerewuру ya ze i nzaa feri ká mini key baanguo. Roo le, baari na, i do báy Baa ká kó feri ká i se sieke na.

³¹ I nzaa faa hág Ngerewuру ze ka re mbay ká tul-ri, rōo a haña ri fe niri ká i se sieke na nde dí báy.»

Fe fére ká se tul fezinja

(Mat 6.19-21)

³² «Baari vu badu biri na, i híes ya, bay ji le, Baa baari ká kaw nulue na do báy suoriya bay haña ri kaw bil puoruo be.

³³ I hie feri ká i döke a i pón larike hág nzob kükuri. I nzaa bōl lari ká go-gödö ya i daa fezinja baari ka zúo dí, a i kóro ka do nulue. Be ze ba zad ká nzob körö fezinja be do dí le, bie ya baanguo kpafara. Ba zad ká riibari maa bay sóro i vi lakun-é ya ndaw, ndereri kara nde fe ká dí ya ndaw pi.

³⁴ Tusueke le, zad ká fezinja baari do dí na, zadé na ku ndaw ze law-ri kara te dí nzokdo.»

Káw báy nzaa bal kekeke

³⁵ «Baari na, nadaf bay haña ri siñ tul gari ped baari báy sal huo, i hág huu ndele baari hie, rōo i giyanke nam ví Ngerembay na.

³⁶ I do munu ba led káwri ká i kaw i giyan báa káw bari ká se ba zad yáaŋ kí. Zadka'a yíi saa dí a ví a nda bufaa hul na báyji le, i do dí ya bay mgbúda faa hág ni i mgbá ni báy kere.

³⁷ Suoriya a bá taa led káwri ká báa káw bari ví ziñ ri ká i kaw báy nzaa bal-ri kekeke! Mí báa ha ri ta-taŋ ba tusue kí: ba báa káw bari na kí suo-é ze, a nduo gari ped be a siñ báy sal huo, a ha ri kaw nzaa tutakra fe sum, rōo a vi suo-é bay léke ri báy nzi-é nzi-é báy.

³⁸ Zadka báa káw bari na vi báy nzaa zad buo, mase báy zad ká do díi hóy a ví ziñ ri ká i kaw báy nzaa bal-ri kekeke na le, suoriya a bá taa bari.

³⁹ I kó báy kere ndaw rō! Zadka nzob puo kó saw sie ká nzob riiba a víke bil hul be na le, ka ti pón faa hág nzob riiba haw faa hul be, a fáa fe beri ya.

⁴⁰ Munu zu le, baari hóy kara, i káw báy nzaa bal-ri kekeke, bay ji le, saw sie ká i ker ya na ndaw rōo, bi *Vu Nzob na mī víke báy.»

Led káw ká do tul ped be, báy be ká do tul ped be ya
(Mat 24.45-51)

⁴¹ Piyer vbi Zezu mii: «Mbay, law bay ká mù baa key na, mù baa hág buru huo buru hóy mase, mù baa hág nzobri riw bele le?»

⁴² LEE, Ngerembay yijinra báy bay hág ni mii: «Led káw hág ze do báy nun nzem, a do tul ped be báy zadé le? Be key na, báa káw be a pón ped ká bil hul beri zuo nduo-é hág ni kó-kóm ba tul-e, a hág led káw hawri fe sum bari báy zadé báy nam nam.»

⁴³ Suoriya a bá taa ledke ká báa káw be yíi a ví ziñ ni ká zad dáa ped ká mini key.

⁴⁴ Mí báa ha ri ta-taŋ ba tusue kí: be na, báa káw be a pón ped körö fe beri riw bele zuo nduo-é.

⁴⁵ Roo le, zadka led káwke na ker ká bil law-é mii, báa káw beri na mgbá roy ká báy vika na, ka tii saw bód led káw hawri ká i ba máyri báy wárari, rōo a gibla fe sum, a dékde him kpuru hág ni daa ni se tiika tiika.

⁴⁶ Báyji le, báy nam ká'a ker ya na, báa káw be na a ví tji tul-e mbudsa báy saw sie ká'a kó ya. LEE, ka'a mgbaka ni a dara ni kó seke fe njii bamba, a daa ni kaw zad kókó seke fe ziñ nzob hawri ká i do tul ped bari báy zadé ya na.

⁴⁷ I kó, led káw ká kó law hiiya báa káw be kó, rōo a leke suo-é ya, a daa law hiiya be ya ndaw na, i ndáka ni njii bamba tasiri.

⁴⁸ Roo le, led káw ká kó law hiiya báa káw be ya, rōo a daa fe káaya ká'a máa bay haña ri nda ni na, i ndáka ni na kí, roo le, i ndáka ni ndii munu hóy. Nzob ká Ngerewuру hág ni fe njii bamba na, a vbika ni falé njii bamba. A nzob ká'a pón

feri njii-njii zuo nduo-e na, a vbika fe kiri njii-njii zuo tul-e taa hawri.»

Téke bil kí ká bay tul Zezu (Mat 10.34-36)

⁴⁹ Zezu baa na rōbay mii: «Mì vi tusiri key bay dāa huu bo dī. Mì kaw báy kér bay njii bamba kpuru h̄a m̄i tii s̄aw haña huu se.

⁵⁰ Do nun haña ri dāa m̄i nduo bil kókɔ seke fe. Law-i kara mbi huu bid bid kpuru maa báy pedke ká'a ókoke báy zadē.

⁵¹ Wāa, i ker i baa mii, m̄i vi bay haña c̄ekke ka do tusiri key le? Munu ya. Mì baa ha ri: bi na m̄i vi bay haña téke bil kí ka do.

⁵² I kō, tii s̄awke vuri key na, nzob iniri ká tul-ri ndebe na, i téke bil kí. Nzob saykeri, i téke bil kí zinj nzob sidikeri; a nzob sidikeri laa le, i téke bil kí zinj nzob saykeri.

⁵³ Bāa led, a b̄ie zinj vi-e ká ba led wāra nzob; a vi-e na kara, a b̄ie zinj bi-e ndāw. Máa led, a b̄ie zinj vi-e ká ba led máy tikdi; a vi-e na kara, a b̄ie zinj mi-e ndāw. Máa fay, a b̄ie zinj máy vi-e; a máy vi-e na kara, a b̄ie zinj máa fay be ndāw pi.»

Kóko faa ndáy saw feri ká do timbede key (Mat 16.2-3)

⁵⁴ Zezu baa rōbay h̄a ruo nzobri mii: «Zadka i kō sii mbam uru, a do fi zad rinj s̄ie le, ká zade ku h̄oy i baa mii, mbam na tō vuku. Lēs, mbam na ví tō munu ká i baa na.

⁵⁵ A zadka i kō zuu ká kuu a uru saa fi hodo na i baa mii, zad a zān. Lēs, zad zañ na kí.

⁵⁶ Uwaa, baari nzob nzaa rúo bayri! Baari na, i kō faa ndáy s̄aw fe ká kie fe ká tumbam báy tusiri key na tie nun-ri bamba. Wāa, dāa mina rōo, i maa ndáy s̄aw fe ká kie feri ká do timbede key ya le?

I léke bay ká sakra ki (Mat 5.25-26)

⁵⁷ «Wāa, bay ji ndāw rōo, i mbi nzaa-ri s̄uo-ri bay tul fe h̄ayri ká do báy zadē bay dāa na ya le?»

⁵⁸ Zadka nzob dāa bay zinj mù, rōo bo báy kí i se mbijw h̄oy ba zad fōn bay le, mu dāa h̄urusuo-o riw bele ka tuñ kí h̄a bo báy kí i léke bayke ká sakra kí ká faa ku h̄oy, bo h̄a ni ka pón mù. Munu ya le, ka'a dāa kpuru h̄a mù se nzaa nzob kúñ sal bay. A nzob kúñ sal bay na, a dāa mù nduo nduo dōmāy mgbaka nzobri h̄a ni suru mù yōd bo hul sal.

⁵⁹ Mì baa h̄a mù ta-taj: mù ti t̄ii ká zadē ku ya kpuru maa báy haña mù puo mbol bori na kū njid bele ndāw rō!»

13

I suo kér bay baari

¹ Ká sewke ku na, nzob h̄aneri ví lo soro feri ká Pilad dāa zinj nzob h̄aneri ká i uru saa kudu zad ká Galele h̄a Zezu laa. Nzobkeri ku na, zadka i do púo *fe poy bari ká *hul kāni Nḡerew̄u na, Pilad h̄a nzob yum beri i ri, h̄a s̄imke zukri kí báy fe poy bari na mbijw h̄oy.

² Lēs, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Kō ya le, i ker i baa mii, nzobkeri ku na i dāa feyaa kal tul nzob Galele h̄awri riw bele, ze i kóke seke fe njii bamba tasiri munu ku.

³ Uwaa, munu ya! Mì baa ha ri: zadka i suo kér bay baari ká tul fe kāya ya le, baari h̄oy kara i zinj b̄ie riw bele munu ká bari na ndāw.

⁴ Mase, i kér se tul nzobri ká tul-ri duō fale t̄on̄ sidi ká i kaw s̄aw hul ká gañ p̄erere ká Silowe, rōo hulke haw a r̄en̄ ri r̄en̄ne na. Kō ya le, i ker i baa mii, nzobkeri ku na bay mgba tul-ri kal tul nzob h̄awri riw bele ká Zuruzalem na ku.

⁵ Uwaa, munu ya. Mì baa ha ri: zadka i suo kér bay baari ká tul fe kāya ya le, baari h̄oy kara i zinj b̄ie riw bele munu ká bari na ndāw.»

⁶ Falē le, Zezu mbi law bay key ndāw a baa ha ri mii: «Nzob mbijw munu maa nzum dō wáa fe. Falē kā bole dī maa fe ká'a vi bay hōro lereke báyii le, ka zinj mbijw ya.

⁷ Lēs, ka baa h̄a nzob kōrō wáa na mii: «Mu kō, ba mbiimbam say ro, m̄i vi bay hōro lere puu na key, le, m̄i zinj lereke

mbīw ya. Mu kuŋ ni nzed ba fal! Bay jī ndaw rō̄ ka do a bie zad gō̄ hō̄ le?”

⁸ Roo le, nzob kō̄ wáa na yijra báy bay hā ni mii: “Mbay, pón ni hā ni do munu ká sew ni hā mi kō̄, bo hā mi tie saw-e, a mí daa m̄jiri feri ka zúo dī mí kō̄ ndaw rō̄!

⁹ Zadka káy rō̄, ka lie le, nda-ndad, mu pón ni. A bo munu ya le, mu ha ri kuŋ ni mgbum.”»

Zeju vaa máy mbīw ká s̄ie nam mgbaka t̄aram

¹⁰ Nam mbīw munu ká ba *nam mgbaka t̄aram Zibri na, Zeju fere nzobri fe ká bil *hul mbū̄ k̄i mbīw munu.

¹¹ L̄ee, máy mbīw munu do dī ku, ká temndaya do tul-e a r̄aa ni te koŋgoŋ hā ni ziŋ faa ká bay ndada s̄uo-e kparak ya. Suoseremke kū na daa ni ba mbiimbam duɔ̄ fale t̄ono sidi ro.

¹² Zadka Zeju mbī nun-e a kō ni na báyji le, ka dī ni hā ni vi luo-e a baa hā ni mii: «Tināa, suoserem bo na o ká tul-a ro.»

¹³ Falē ku rō̄ a daa nduo-e bo tul-e. L̄ee, zadē ku hō̄, máy na ndada s̄uo-e kparak a tii saw pisi Ngerewu.

¹⁴ Báyji le, mbay tul hul mbū̄ k̄i na law-e faa ní puu-u, bay jī le, Zeju vaa nzob ká s̄ie nam mgbaka t̄aram. Ka mbī bay a baa hā ruō nzobri mii: «Bil namri ká yie na ba nam ká nzob a dāake ped. Ze bil namkeri na ku ze, ba nam ká i víke báy s̄em ká do s̄uo-r̄i na hā ni vaa bo, ba nam mgbaka t̄aram rō̄ i ví hā ni daa ped ká di ya.»

¹⁵ L̄ee, Ngerembay yijra báy bay hā ni mii: «Baarī nzob nzaa rúō bayri! Sakra baarī key na wāa, nzob hā hāa hina nday be, mase maasoba be ká diki a kū ni hā ni vāa nzobii ká s̄ie nam mgbaka t̄aram na ya le?»

¹⁶ I kō̄, máy key ká ba saw kāni bulu naari *Abarāham ká *Satan mgbā ni a sin ni mbiimbam duɔ̄ fale t̄ono sidi ro timbede key na wāa, ndad báy hina salkeri na ká bil nam mgbaka t̄aram na ya le?»

¹⁷ Zadka Zeju baa bayri na mini key báyji le, sahoy se nzob tul ḥgani beri riw bele. Roo le, ruō nzobri riw bele daa bawda suoriya bay tul feri ká ndad bamba tasiri ká Zeju daa na.

Law bay ká se tul p̄ara túŋ ká ḥgob ya (Mat 13.31-32; Mrk 4.30-32)

¹⁸ Zeju baa mii: «Réke mbay Ngerewu ká tul nzobri ká tusiri key na wāa, r̄ii jī le? Wāa, fe jī rō̄ m̄ī mgbaka bay lieke le?

¹⁹ Réke mbay Ngerewu na do munu ba p̄ara túŋ* mbīw ká nzob mii do bil wáa be. L̄ee p̄arake t̄ii a ḥgob a vi ba puu hā nduyri v̄i daa kpaj̄ bari do nzaa t̄oykeri.»

Law bay ká se tul fe hew fe (Mat 13.33)

²⁰ Zeju baa na rō̄bay mii: «Hāa jī rō̄ m̄ī mgbaka bay lieke réke mbay Ngerewu ká tul nzobri ká tusiri key na le?»

²¹ Réke mbay Ngerewu na do munu ba fe hew fe ká máy nzob wal ndii, a zukri báy s̄um ba kāntoy say, rō̄ hā ni hew kp̄uru a mbaa fe fedede.»

Law bay ká se tul faa hul ká aa ya hiyaw

(Mat 7.13-14,21-23)

²² Zadka Zeju se nun-e ba Zuruzalem na báyji le, ka t̄aa ká ḥgerepuori báy vu puori a fere nzobri fe.

²³ L̄ee, nzob mbīw vbī ni báy mii: «Mbay, nzobri ká i ziŋ pam na wāa, i ḥgij ya hō̄ le?» Báyji le, Zeju yijra báy bay hā nzobri riw bele mii:

²⁴ «I daa h̄urusuo-r̄i tuŋ k̄i báy ndúo báy faa hul ká aa ya hiyaw, bay jī le, m̄ī baa ha r̄i ta-tan: nam hāne le, nzobri ḥgijna bamba, i nzáara faa báy ndúo dī, le, i ti máa ya.»

²⁵ Sieke ku na, zadka ḥgerenzob puo a úru siya a dar faa hul gbak do dī na báyji le, baarī ká i doko kēle na, i tiika saw ndáka faa hul i bāake báy hā ni mii: «Mbay, mgbúda faa hā buru!» L̄ee, ka'a yijra báy bay ha ri mii: «M̄ī kō zad ká i uru saa dī ya.»

* **13:19 13.19** Báy nzaa gerek le, ba p̄ara túŋ ya, roo le, Zeju baa báy se tul p̄ara mutarde ká ḥgob maa p̄ara túŋ.

²⁶ Zadka i laa bayke na munu báyji le, i tiika báa hą ni mii: "Buru na, buru sū fe, a buru nzō fe ziŋ mù. Lεε, bo na mù fere buru fe ká faa buori ká bil puo buru."

²⁷ Báyji le, ḥgerenzob puo na a báa ha rī ba k̄i mii: "M̄i k̄o zad ká ī uru saa d̄i ya. I zól ká nzaa-i ba lew, baari nzob fe d̄áa k̄ayari!"

²⁸ Zadka ī kókō bulu baari *Abaraham báy Izak báy *Zakob r̄o báy *nzob yāaŋa bayri saa nzaa ḥgerewūru riw bele ká i káw bil *puoruo ḥgerewūru, làa ká ḥgerewūru vbuku r̄i zuo kele na, ká zadē ku na ī réke rew báy mbii nun-r̄i mgbobo mgbobo, a ī sū sere-ri ḥger ḥger!

²⁹ Nzobri úru saa fi gel báy fi hodso, r̄o fi t̄i sie báy fi rij sie ī mgba zad káw ká nzaa fe sūm ká puoruo ḥgerewūru.

³⁰ I k̄o, ká sakra nzob hāneri ká i laa Bay ḥgerewūru ká fal nzob hāwri na, sieke le, ī doko pola. A nzobri ká ī laa bayke pola h̄a nzob hāwri na, sieke le, nzob hāneri kā sakra bari ku na i ȳi ī do fal.»

Zeju se nun-ε ba Zuruzalem (Mat 23.37-39)

³¹ Ká sieke ku na, Farizi hāneri soro ī vi luo Zeju ī baa h̄a ni mii: «Mu zól ká zad ni key na ba puo k̄i, bay ji le, Mbay *Erod nzaa faa bay ika mù.»

³² Lεε, Zeju ȳiŋra báy bay ha ri mii: «I se ī vāa baa h̄a mbay huo na mii: "Vuri báy ruo na, m̄i nii temndayari ká tul nzobri, m̄i vaa nzob suoseremri, a ndeke d̄i nam sayke na, m̄i d̄áa ped bi na o báy zadē bele."

³³ Ndaſ bay ha ja m̄i se nun-i ba pola vuri ndāw, ruo ndāw, ruo h̄aw kara ndāw, bay ji le, ká Zuruzalem hoy ba zad ká nzob yāaŋa bay saa nzaa ḥgerewūru, maa huka ká d̄i bo, ká zad k̄i ya!

³⁴ «Zuruzalem, Zuruzalem! Baari nzobri ká Zuruzalem ká ī i *nzob yāaŋa bayri saa nzaa ḥgerewūru, a ī vbuku nzobri ká ḥgerewūru pie ri ha r̄i na báy tisawri ī i ri. Wāa, faa bal ba mina ze, m̄i hii bay mbú nzob baari na do saw bal-i munu ká māa k̄ay mbúke vi-eri do saw

bal-ε a guba tul-ri báy t̄ay bar-ε na le! Roo le, baari na ī hii puu bayke ya.

³⁵ Nda ndad! ḥgerewūru a pón hul kani baari na ha r̄i. M̄i baa ha r̄i ta-tan: ī ti kókō m̄i mbāa kpuru maa báy sieke ká ī báa mii: "Ndaſ bay ha ja ḥgerewūru ka sám fe zúo tul nzob ká vi báy rij ḥgerembay†!"»

14

Zeju vaa nzob báy nam mgbaka t̄aram Zibri

¹ Nam mb̄iw ká ba *nam mgbaka t̄aram Zibri na, Zeju se luo mbay *Fariziri mb̄iw munu ká'a d̄i ni bay ha ja ni sū fe. Lεε, bari ká i kaw zadē na i ḥgaa Zeju zii bay kókō.

² Báyji le, nzob mb̄iw munu ká fe nduo ni na t̄i a do pol Zeju.

³ Lεε, Zeju mbi bay a vbi *nzob fére nzobri bol kusolri báy Fariziri mii: «Báy faa *bol kusol naari na, vaa nzob suoserem ká bil nam mgbaka t̄aram na, ndad bay d̄áa mase ndad bay d̄áa ya le?»

⁴ Báyji le, i do tul k̄i silili. Lεε, Zeju mgba nzob suoserem na a vaa ni, r̄o a pón faa h̄a ni zol.

⁵ Falē ku le, ka baa ha ri mii: «Ká sakra baari key na wāa, nzob ve ze, vi-e mase nday be lie bo luo mbii ká sie nam mgbaka t̄aram le, ka'a séke ba vaa bay vāa kúo ni t̄i kele ya le?»

⁶ Lεε, i k̄o faa ȳiŋra báy bay do tul bay key na h̄a ni ya.

Law bay ká se tul d̄in tul báy siika sùo

⁷ Zeju k̄o faa ká nzobri ká i d̄i ri d̄i w fe sūm na, i nzāarake zad káw kereri bay káw d̄i ká pol nzob hāwri. Báyji le, ka mbi law bay key na a baa ha ri mii:

⁸ «Zadka i d̄i mù bay ha ja mù se mū vāa sū fe ká zad yāaŋa k̄i na le, mu mgba zad káw kere ká do pola mū káw d̄i ya r̄obay, bay ji le, k̄o ya le, sakra nzobri ká i d̄i ri bay ha ja ri sū fe na, nzob hāne ká d̄i ku a kál tul-a do d̄i.

⁹ Zadka mù mgba zad káw kere mū kaw di pola, r̄o nzob ká d̄i r̄i d̄i w sūm na ví báa h̄a mù mii: "Mu pón zad káw key na

† 13:35 13.35 Simri 118.26.

hą nzob ni,” le, mù úru báy sahoy dən dən, mú vāa kaw órō fal ká mgbadfa.

¹⁰ Ze, ndad bay dáa munu ya. Zadka i dí mü bay haŋa mü vāa sū fe, rɔɔ mü se dí le, mu vāa mgbaka zad káw ká órōke mgbadfa ká fal, mú káw dí, bay haŋa bo zadka nzob díka mü na vi le, ka baa hą mü mii: “Mbáa, mu sóro ba pola ba zad káw kere key.” Be munu ndaw rɔɔ, a bá fe riŋ díka bo ká nun nzobri riw bele ká i kaw nzaa fe sūm ziŋ mü na báy.

¹¹ Tusueke le, nzob hą hą ká ura tul-e ba siya na, Ngerewuру a mgbaka díŋ ba siri. A nzob ká díŋ tul-e ba siri laa le, ka'a úru do siya.”

¹² Falé ku le, Zezu baa hą nzob ká'a dí ni diw sūm na a baa mii: «Zadka mü leke fe sūm, mú dí nzob ba bisie mase tilaw le, mu dí nzob buɔ-ɔri ya ndaw, yuɔ-ɔri ya ndaw, nzob ini bori ya ndaw, mase nzobri ká i ba nzob fezinja ká tul kpaŋ bo ya ndaw, ká kɔ ya le, i díka mü diw suo bole taa bo ká i sū na.

¹³ Roo le, zadka mü leke fe sūm ruɔ na, ndad bay haŋa mü dí nzob kükuri ndaw, nzobri ká sùo-ri hu wuɔ ndaw, nzob kpədəri ndaw, rɔɔ nzob rawri ndaw pi.

¹⁴ Zadka mü d̄aa munu le, mü d̄oko báy suoriya. Ze i maa bay púo mü feri na suo bole taa bo na ku ya hoy kara, sieke ká nzob fe dáa báy zadəri ká nun Ngerewuру i tji saa luɔ hud na, Ngerewuру a púo mü mbolke báy.”

Law bay ká se tul fe sūm ruɔ (Mat 22.1-10)

¹⁵ Zadka i kaw nzaa fe sūm ruɔ na, nzob mbjw munu ká sakra bari ká laa bay ká Zezu baa na báyji le, ka baa hą ni mii: «Suoriya a bá taa nzob ká'a káw nzaa fe sūm ká bil *puoruo Ngerewuру.»

¹⁶ Ro, Zezu mbi law bay mbjw a baa hą ni mii: «Nzob mbjw munu dí nzobri njii bamba tasiri, a leke fe sūm njii-njii bay haŋa ri.

¹⁷ Zadka sàw síe sūŋa fe na maa báyji le, ka pie led káw be hą ni vāa baa hą nzobri ká'a dí ri na mii, “I vi ro, bay ji le, fe sūm na i leke o bele ro.”

¹⁸ Báyji le, bari riw bele ku na, i baa bay tɔŋ fal kí fal kí i tii sàw báa bay bay náake sùo-ri. Nzob mbjwke na baa hą led káw na mii: “Mí hie wáa mbjw, ze ndad bay haŋa mī se mí vāa kɔ. Mí kod mü, mu se mü baa hą baa káw bo na, ka hą law-ε ka huo lóm ká tul-i.”

¹⁹ Nzob kí yíi a baa hą ni rɔbay mii: “Mí hie ndayri ba duɔ, ze mī séke bay vāa lie ri bay kókɔ. Mí kod mü, mu se mü baa hą baa káw bo na, ka hą law-ε ka huo lóm ká tul-i.”

²⁰ Nzob kí rɔbay yíi a baa hą ni mii: “Mí yaa máy timbedε key rɔbay. Sàwke ze mī maa bay séke ya.”

²¹ Báyji le, led káw na yíi a vāa baa baykeri hą baa káw be. Léε, law-ε fàa ni puu-u a baa hą led káw be na mii: “Mu se ba vaa ba faa buori ku báy faa hayri ká woro zad ká bil puɔ na key bo, mü fàa nzob kükuri ndaw, nzobri ká sùo-ri hu wuɔ ndaw, nzob rawri ndaw, rɔɔ nzob kpədəri ndaw bo, mü ha ri vi ziŋ mü mbjw hoy.”

²² Falé ku ndii le, led káw na ví baa bayke hą ni mii: “Mbáy, feri ká mü mbi nzaa-a ká dí hą mī na, mī d̄aa ro, roo le, zad tòŋ kɔb rɔbay.”

²³ Báyji le, baa káw be na baa hą ni mii: “Mu tji mü se báy bufraari ká bod bod báy bufraa wáari ku bo, mü haa nzobri riw bele ká mü ziŋ ri na ha ri vi í nduo bil hule key bo, hą bil hul bi ka mbaa ba nzobri mér mér.

²⁴ Mí baa ha ri ta-tan: nzobri riw bele ká mī dí ri diw sūm pola na, nzob mbjw mini ká sakra bari na ti mbika sūmke na nda nzi-ε kpáy ya.”

Fe ká d̄o nun dáa bay báke led nduobel Zezu (Mat 10.37-38)

²⁵ Ruɔ nzobri njii bamba tasiri, i se faa ziŋ Zezu mbjw hoy. Léε, ka fere kóm ba luo-ri a baa hą ri mii:

²⁶ «Nzob ká vi luo-i rɔɔ, a pɔŋ fal bi-ε ya ndaw, mi-ε ya ndaw, máy be ya ndaw, vi-eri ya ndaw, yu-ε wàrakeri báy máykeri ya ndaw, rɔɔ sùo-ε be kí sùo-ε kara ya ndaw na le, ka maa bá led nduobel-i ya.

²⁷ Nzob ká sob puu say hud be a séke fal-i ya lε, ka maa bá led nduobal-i ya.

²⁸ «Wāa, ká sakra baarī key na, zadka nzob hii bay mbúo hul ga-gan lε, ka káw siri pola a kii suy larike riw bele a kō ká'a maa báy dáa pedke hā ni o bele rōo, a tii saw dáa pedke na báy ya lε woo!

²⁹ Munu ya rōo, ka tii saw dáa ped hulke na lε, larike a ókɔ ba tīgbāa hūl na ku hoy riw bele, a hā ni ziŋ faa dáa sùo hulke na ya. Lεe, nzobri riw bele ká i kókɔ tukiri ped be na, i tiika saw síe ni

³⁰ i baa mii, “Ledban ni key na tii saw úra hul be, le hūrusuo-e maa dáa pedke na o ya!”

³¹ «Mase, zadka mbay mbjw hii bay séke bay vāa ru-ruy ziŋ mbay kī lε, ka káw siri a békle pola a kō wāa, nzob beri ká isod̄ duɔ zad̄ duɔ (10.000) ku na, i ruu ziŋ nzob tul ngāni beri ká isod̄ duɔ zad̄ sín sid̄ (20.000) ká i vi vuku bay rúu ziŋ beri na kī zu lε?

³² Zadka'a kō rōo, ka maa bay rúu ziŋ nzob tul ngāni beri na ya lε, ka pie nzaaped̄ ba vāa hā mbay kū-e ká do dī dī kōb rōbay ku na, bay vbika ni bay feri ká bay dáa bay haŋa dēkeke ka dōke sakra bari na.

³³ Be mini ze, nzob hā hā ká sakra baarī key ká pōj fe beri riw bele ya lε, ka maa bá led nduobal-i ya.»

Tom ká ráake tji

(Mat 5.13; Mrk 9.50)

³⁴ «Tom na ba fe kere, roo lε, zadka ráake tji na wāa, fe ji ndāw rōo bay dāake hā ni yī a raa ba kī báy lε? Fe ká bay dāake hā ni ndādke na tiya.

³⁵ Ka ti dáa fe bay sóke tusiri ya, a ba mīri fe ká ndad̄ tusiri ya ndāw. Ba fe ká bay kúna zuɔ bisuy munu hoy. Nzob ká do báy suku bay láake lε, ka laa!»

15

Law bay ká se tul badu ká zee

(Mat 18.12-14)

¹ Nzob yaŋa larimbuori báy nzob kīri ká soro bay bari mgba ndaya i soro ba lakun Zezu riw bele bay láa bay be ká'a do báake.

² Lεe, *Fariziri báy *nzob fére nzobri bol kusolri, i ḥgūri bay ká sakra kī i baa mii: «Ledban ni key na, ka yāa nzobri ká soro bay bari mgba ndaya, a sū fe ziŋ ri!»

³ Báyji lε, Zezu mbi law bay key a baa ha ri mii:

⁴ «Nzob ve ká sakra baarī key ká do báy badu ba isod̄ mbjw, rōo zee mbjw ká sakrake lε, ka ti pōj hāyri ká sín tōn̄ mbjw pāre tōn̄ mbjw na do zad̄ dol bari ká bisuy, bay vāa nzáa taa hāy ká zee na ku kpūru, a ziŋ ni ya lε woo?

⁵ A zadka'a ziŋ hāy ká mbjw ká zee na lε, ka mbi ni a dāa ni bo tul kpāa nduo-e báy suoriya a t̄ike puɔ.

⁶ Zadka'a t̄ji puɔ na báyji lε, ka dī nzob buɔ-eri báy nzob tul kpāj beri a baa ha ri mii: “I dāa suoriya ka zin̄ mī, bay ji lε, badu bi ká zee na mī zin̄ ni ro.”

⁷ Do faa mbjw munu ndāw, mī baa ha ri: suoriya ká'a dōko nulue bay tul nzob feyāa mbjw ká suo kér bay be ká tul feyāa be na, a mbaka tul suoriya bay tul nzobri ká sín tōn̄ mbjw pāre tōn̄ mbjw ká i kō sùo-ri ba nzobri ká i dāa fe báy zad̄e, a i se síe súo kér bay bari ya na.»

Law bay ká se tul máy ká lari be zee

⁸ «Mase, máy hā ze do báy lari ba sak duɔ rōo tōd̄ sak mbjw a zee lε, ka ti dāa huu taa huu ndele, a fāake bil hul be daka daka a nzāarake kpūru a zin̄ ya lε woo?

⁹ Zadka'a nzaara kpūru a zin̄ na báyji lε, ka dī nzob buɔ-eri báy nzob tul kpāj beri a baa ha ri mii: “I dāa suoriya ka zin̄ mī, bay ji lε, lari bi ká zee na mī zin̄ ro.”

¹⁰ Munu zu lε, mī baa ha ri: do faa mbjw munu ba máy ká zin̄ lari be ká mbjw ká'a dāa suoriya na, led̄ nzaaped̄ Nḡerewyruri ká nulue na i dāa suoriya bay tul nzob feyāa mbjw ká suo kér bay be ká tul feyāa be.»

Law bay ká se tul led̄ ká tji

¹¹ Zezu baa na rōbay mii: «Nzob mbjw munu do báy led̄ wārari ba sid̄.

¹² Lεe, nzob vbiele na baa hā bi-e mii: “Bāa, feziŋa bori ká'a dōko bay tul-i na mu wál taa bi hā mī timbed̄e key.” Báyji

lε, bi-ε na wal feziŋa beri na hą ni báy yu-ε sidī bele.

¹³ Fale ku daa nam ndii høy lε, nzob vble na mbu fe beri na ŋgid bele a hie a zol se tusiri kí ká dí dí, a vāa bie larikeri na vεb vεb riw bele bay tul feri ká law-ε hii.

¹⁴ Fale ká'a bie lari beri na o riw bele báyji lε, kón luye lie gbič bo tusirike na ku riw bele hą fe sūm tii sāw púo nduo-ε.

¹⁵ Báyji lε, ka se a vāa ziŋ nzob mbjw munu ká tusirike ku a nduo tul-e. Lεe, nzobke na pie ni se wáa beri hą ni vāa kɔrɔ mbel puɔri ká dí.

¹⁶ Ká zadε ku na, para puuri ká mbelri su na hoy kara, ka re sūo-ε bay sūŋa mbaa bīl-e, roo lε, nzob mbjw mini kara hą ni sū ya. ¹⁷ Báyji lε, ka tii sāw kér bay ká bil law-ε a baa mii: "Nzob ped bāari ba mina ze i kaw bil ndadi badak i sū fe, rōo mī huka hud kón ká zad ni key mgbum lε?"

¹⁸ Bi na mī yīi bay séke luo bāa, a mí vāa baa hą ni mii: 'Bāa, mī daa feyaa ziŋ Ngerewuру ndaw, a mí daa feyaa ziŋ mü ndaw.

¹⁹ Mī maa bay haŋa mü dī mī ba vu-ɔ mbāa ro. Ze munu hoy kara, mu daa ziŋ mī munu ká mü dāake ziŋ nzob ped bori na.'

²⁰ Ro, a uru siya a se ba luo bi-ε na.

«Zadka'a tii lew hoy ká bi-ε mbi nun a kō ni na báyji lε, law-ε naa ni pāy bay tul vi-ε na hą ni duu a suo nun-ε a vāa mgba ni girik a ɻaw nzi-ε.

²¹ Lεe, vi-ε na baa hą ni mii: "Bāa, mí daa feyaa ziŋ Ngerewuру, a mí daa feyaa ziŋ mü ndaw. Mī maa bay haŋa mü dī mī ba vu-ɔ mbāa ro."

²² Ro, bi-ε na baa hą led káw beri mii: "I se ba vaa bo, í vāa mbi maagari kere ká pie yururu í vāa nduo ni, í daa ŋgama ka nduo nduo-ε, a í daa dikon ka zúo bal-ε.

²³ I se í vāa mgba vu nday ká ŋgob ndab ndab í ví i hą ni. A bo, náa súri náa dāakeri suoriya,

²⁴ bay ji lε, vu-i key ká do ba sondori nzob hude na, ka yīi a ví hą mī ziŋ ni báy kumnun rɔbay. Be na, ka ze-zee, rōo a yīi hą mī ziŋ ni ba kí rɔbay." Báyji lε, i tii sāw záy suo-ri.

²⁵ «Lεe, ŋgerε led na tōŋ ba wáa kɔb rɔbay. Zadka'a uru saa wáa a tōŋ dī ya deb báy puɔ na báyji lε, ka laa gire fe haŋri ndaw, gire nday ká nzobri nda riŋma riŋma ndaw pi.

²⁶ Ro, a dí led káw mbjw munu ká sakra nzob hawri a vbi ni sāw feke.

²⁷ Lεe, be na ka yīŋra báy bay hą ni mii: "Yu-ɔ na ze yīi a vi ze, bāa-ka i vu nday ká ŋgob ndab ndab, bay ji lε, ka ziŋ vi-ε ká zee na báy kere."

²⁸ Zadka ŋgerε be na laa bayke na munu báyji lε, ka daa hēre a hii bay nduo se bil puo bi-ε na ya. Ro ze bi-ε na tii a ví kod ni bay haŋa ni ka se puo.

²⁹ Lεe, ka yīŋra báy bay hą bi-ε na mii: "Mu kō, mbiimbam ba mina mī kaw ziŋ mü key mí daa pedri ŋgji bamba hą mü, a mí mba nzaa-a ba mbjw ya mgbaŋ. Lεe, bi na māa mü hą mī vu vuy mbjw mini kara, bay haŋa mī i bo búru nzob buo-iri, búru dāake suoriya ya.

³⁰ Roo lε, vu-ɔ ká do key ká'a fāa feziŋa bori a vāa bie vεb vεb bay tul máy nun pieri, a yīi a vi lε, be na māa mü i vu nday ká ŋgob ndab ndab hą ni lε!"

³¹ Lεe, bi-ε na yīŋra báy bay hą ni mii: "Vu-i, bo na mü kaw ziŋ mī baŋguɔ tii vuri key. Ze feri riw bele ká mī dōke na ba fe bo zu.

³² Roo lε, do nun haŋa náa dāari suoriya, a náa záyri suo naari, bay ji lε, yu-ɔ ká do ba sondori nzob hude na, ka yīi a vi báy kumnun rɔbay. Be ká'a ze-zee na, ka yīi hą mī ziŋ ni ba kí rɔbay."»

16

Law bay ká se tul nzob kóro fe ká ba nzob fe dāa law

¹ Zezu baa hą led nduobal-εri mii: «Nzob mbjw munu ba nzob feziŋa, lε, ka do báy nzob kóro fe. Báyji lε, i ví baa hą ni mii, nzob kóro fe be na bie feziŋa beri bamba.

² Lεe, nzob feziŋa na dī ni a baa hą ni mii: "Bay ji ze, mí laa se tul-a yāa yāa mini key lε? Mu kí fal fe biri ká mī pōŋ zuo nduo-ɔ na hą mī kō, bay ji lε, bo na, mü māa bay kóro fe biri na mbāa ro."

³ «Báyii le, nzob kórc fe na yíi a ker bay ká bil law-e a baa mii: "Gan tuł-i a náa mě ká bil ped bi key na wäa, mě dáa mina báy sùo-i ro zey le? Ped pay na mě kó faake ya, ze góñ fe kara a bá sahoy bi bamba tasiri ndaw."

⁴ Ka ker kpuru a daa "O-oo! Mě kó fe ká mě dáa ro! Zadka mě ti bil ped bi na mbää le, fe dáa kere biri ká mě dáa ziñ nzobri na ndaw röö, i mgbáke mě ba sùo-ri báy."

⁵ «Báyii le, ka díi nzobri riw bele ká mböl gañ be do tul-ri na ha ri vi fal kíj fal kíj a baa bay ziñ ri. Ka vbi nzob ká vi titire dëkre na mii: "Bo na, mböl ká do tul-a bay haña mù puo gañ bi na wäa, ba mina le?"

⁶ Ka yijra báy bay hæ ni mii: "Mě púo ni guma num ba isöd söd duö zad niñ (4.000)." Báyii le, nzob kórc fe na yíi a baa hæ ni mii: "Mbede mböl bo na ze do key. Káw siri ba vaa mü bumra, a mü daa ba isöd söd duö zad sidí (2.000) ka do díi."

⁷ «Fale ku le, ka vbi nzob ndeke díi sidike na mii: "Bo na, mböl bo ba mina ze bay haña mù puo le?" Lëë, ka baa hæ ni mii: "Mě púo ni bøl nañ isöd sidí báy sín ndebe (250)." Lëë, nzob kórc fe na baa hæ ni mii: "Mbede mböl bo na ze do key. Mü daa ba isöd sidí (200) ka do díi."

⁸ «Nzob kórc fe ká fe dáa be röö röö na, zadka gañ tul-e kó nzem ká'a nze munu na báyii le, be kíj sùo-e ka pisi ni. Tusueke le, nzob tusiriri key na i nze ká tul fe bari ká tusiri key na mba led zad tañari ká i ker bay ká se tul puoruo bari ká nulue.»

⁹ Báyii le, Zezu baa ha ri mii: «Bi hoy kara, mě baa ha rí ta-tañ: feziña høyri ká tusiri key ká do báy zadé ya na, i fña i mgbáke buö bay haña bo, zadka fekeri ti nduo-ri mbää le, i mgbaka rí ha rí kaw zad káw kere ká do bánguö kpadara na báy.

¹⁰ Nzob ká daa vu mbom bo tul feri ká ndji na, a dáa vu mbom bo tul bawda feri ndaw pi. A nzob ká daa vu mbom bo tul fe taa ndji ndji ya na, ka ti dáa vu mbom bo tul bawda feri ya ndaw pi.

¹¹ Ku waa, zadka i daa vu mbom bo tul feziña ká tusiri key ká do nduo-ri ku

ya waa, nzob ve röö a haña rí feziña taa tusue na ha rí kórc le?

¹² A zadka i daa vu mbom bo tul feziña nzob kíj ká do nduo-ri ku ya waa, nzob ve kíj röö a haña rí fe taa høy ká do báy tul-ri kíj sùo-ri le?

¹³ Led káw mbjw maa báy dáa ped hæ bää gañ beri sidí ya, báy jí le, a jm nzob mbjwke, a hii nzob sidike, mase a zúç ziñ nzob ni, a tuñ bay nzob nu. I maa bay séke fal Ngerewuñu ndaw, röö fal fezinjari ká tusiri key ndaw buruk sidí bele ya.»

Bayri bod bod ká Zezu baa

(Mat 11.12-13; 5.31-32; Mrk 10.11-12)

¹⁴ *Fariziri ká i do zadé ká i laa bayri ká Zezu baa riw bele na, i sië ni sië hoy, báy jí le, i ba nzob taká kón lariri.

¹⁵ Lëë, Zezu baa ha ri mii: «Baarì na, i hii bay dáa sùo-ri ba nzob fe dáa báy zadéri ká nun nzobri, roo le, Ngerewuñu na kó fe ká bil law-ri. Feri ká nzobri kó ba bawda fe na, Ngerewuñu kó ba fe jm ká nun-ε.

¹⁶ «Sew ká nzobri híj *bol kusol ká *Moyze daa báy mbederi ká *nzob yáñja bayri saa nzaa Ngerewuñu daa ndaw na, do kpuru mgba sewke taa Záa Batis. Tii sawke báy sewke taa Záa Batis na, i ka-káa Bay Kere ká se tul réke mbay Ngerewuñu ká tul nzobri. Nzobri riw bele i nzaa faa kpuru í nduo í se díi.

¹⁷ Bay haña tumbam báy tusiri kal na ñgöñ bamba na kíj, roo le, bay haña vu fe ká ndji ká i vbie dö bil bol kusolke ká kal na ñgöñ kal tul-e röbay.

¹⁸ «Wára nzob hæ hæ ká nii máy be a yáñ máy kí na, wárase ku na daa nun pie. A nzob ká yáñ máy ká wára nii ni na, ka daa nun pie ndaw.»

Law bay ká se tul nzob feziña báy Lazar

¹⁹ «Nzob mbjw munu ba nzob feziña, a nduo gari lari ká nduy mgbilik mgbilik a ndad bamba do sùo-ε, a kaw bil ndadí báy nam nam.

²⁰ Lëë, nzob mbjw munu ká ba nzob kuku, riñ-ε ba Lazar sùo-ε te nuç gbör gbör riw bele na, ka naa faa hul nzob feziña na.

²¹ Ka re siò-e bay dám bum ñgaw ká gay saa tutakra nzob feziña siya zuo siri na bay réke hą bil-e ka mbaa. A le, váyri kara i vi sel nǖkeri ká dō siò-e na.

²² «Báyji le, nzob kuku na ví hu. Lεε, led nzaaped Ngerewüruri ká nulue i ví siù p̄a nun siò-e na, i vāa hą ni kaw zad káw kere ká lakun *Abaraham ká nulue. Falé le, nzob feziña na ví hu ndaw, hą nzobri mbi ni i vāa voro ni.

²³ Báyji le, nzob feziña na kaw zad kókō seké fe ká zad baw a ura nun-e ba siya a kó-kóm dí dí mak, le, ka kó Abaraham báy Lazar ká i kaw lakun ki.

²⁴ Ro, a re belej a baa mii: «Báa Abaraham, kód ñguo hoy, mu kó nun sie bi! Mu pie Lazar hą ni ka daa vu nduo-e nduo mbii, a tóðo bo kusol-i ká huo kurum kurum key hą ni ka huo lom hą mī, bay ji le, mī kó seké fe ñgii bamba tasiri ká bil huu na key.»

²⁵ «Báyji le, Abaraham yijra báy bay hą ni mii: «Vu-il! Mu kér se tul káw bo ká bil ndadí báy káw báy kumnun bo ká tusiri kób r̄obay na mú kó. A Lazar na laa le, kaw bil seké feri ñgii bamba. Timbeđe key na, law-e huo ni ká zad ni key, a pōñ mù bo laa ro ze, mù kaw bil seké fe ku.

²⁶ R̄obay, mu kó bawda luɔ ká gbuke tiya do sakra naari. Ze, nzobri ká i hii bay úru saa luo buru key, i se luo-r̄i lew na, faa tiya. Bari ká i hii bay úru saa luo-r̄i lew, a i vi luo buru líe key na kara faa tiya ndaw.»

²⁷ Be nu ku ro, nzob feziña na yijra báy bay hą ni mii: «Báa Abaraham, munu zu le, kód ñguo hoy, mī daa síe ká pol-a bay haña mù pie Lazar hą ni ka se bil puo báa,

²⁸ bay ji le, yū-iri, tul-ri ndebe i kaw dí ku. Ka se bo a vāa baa taña sāw feri ká tji tul-i key na bay haña bari na kara i vi zad kókō seké fe key na ya.»

²⁹ «Lεε, Abaraham yijra báy bay hą ni mii: «Yū-ori na, mbede ká *Moyze daa báy taa *nzob yaqana bayri saa nzaa Ngerewuru kara do nduo-ri dí ku. Ndad bay haña ri laa bay bari.»

³⁰ Báyji le, nzob feziña na baa mii: «Uwaa, bāa Abaraham, i ti yaqana bayke ya. Roo le, zadka nzob tji saa sakra nzob huideri a se luo-ri le, i siú kér bay bari ká tul fe dáa bari!»

³¹ Lεε, Abaraham baa hą ni mii: «Zadka i laa bay Moyze báy taa nzob yaqana bayri saa nzaa Ngerewuru ká i daa do mbede na ku ya le, nzob tji saa sakra nzob huideri hoy a vāa baa ha ri kara, i ti yaqana bayke ya.»

17

Bay ká se tul feyäa báy ndáka buma ziñ ki

(Mat 18.6-7,21-22; Mrk 9.42)

¹ Zezu baa hą led nduobal-eri mii: «Fe ká'a dáa hą nzob daa feyäa na, ti lad ya. A roo le, kókó seké fe a doko tul nzob ká daa hą kū-e daa feyäa na!»

² Síñ bawda tisaw do sol nzobke a vbu ni bo maambii na ndad mba haña ni kaw báy kumnun a ula led mbijw ká ndii ká sakra ledri ká dō key na hą ni daa feyäa.

³ Munu zu le, i nze báy sūo-r̄i!

«Zadka yū-ó daa feyäa le, mu vāa baa bayke ziñ ni. Ze bo, ka suo kér bay be ká tul feyäa be na le, mu nda bumake ziñ ni.

⁴ Ze, ka daa feyäa ziñ mù faa bal ba tōñ say ká bil nam mbijwke na ku hoy, rōo a suo kér bay be, a ví vbi mù law huoke munu bañguo le, mu nda bumake ka ziñ ni.»

⁵ Báyji le, *nzob ndáy nzaapedri baa hą Ngerembay mii: «Mu hą mbika law buru ka ñgii ba pola pola.»

⁶ Lεε, ka yijra báy bay mii: «Zadka mbika law baari ñgob ya maa p̄a túñ ká ndii hoy le*, i máa báa hą puu ká dō ku bay haña ni ka mü báy sāw-e a zo bo maambii a bár sāw ká dí, le, a dáa vu mbom bo tul-r̄i.»

Ped dáa led káw Ngerewuru

⁷ «Munu ká nzob mbijw ká sakra baari do báy led káw mbijw ka'a pōñ ped payri, mase ped kóró ndayri zuo nduo-e, rōo led káw na uru saa wáa a vi le, ka'a báa hą

* **17:6 17.6** Báy nzaa gerek le, ba p̄a túñ ya, roo le, Zezu baa bay se tul p̄a mutarde ka ñgob maa p̄a túñ.

ni mii: "Vi ba vaa mú káw nzaa fe sum key" le?

⁸ Úwaa, ka ti báa munu ya, roo le, a báa h̄ ni mii: "Suo gari bori, mú léke suo-ɔri dem dem, a mú kára fe sumri na h̄ m̄ s̄ a mí nz̄ fe zuɔ d̄i nd̄aw r̄o, mu s̄ taa bori a mú nz̄ zuɔ d̄i báy."

⁹ Led káw ká d̄aa fe báy zad̄e maa báy nzaa ká gaŋ tul-e mbi h̄ ni na w̄a, ba fe ka'a d̄aa taamb̄ol h̄ ni r̄obay le woo? Ü-uu, munu ya!

¹⁰ Baarì hoy kara do faa mb̄jw munu nd̄aw, zadka i d̄aa feri riw bele ká m̄ mbi nzaa-i ká d̄i ha r̄i na, ndaf bay haŋa r̄i baa mii: "Buru ba led káwri hoy, ze búru d̄aa ped ká do nun haŋa buru d̄aa."

Zezu vaa nzobri ká kp̄iri zuɔ suo-ri

¹¹ Zezu se ba Zuruzalem, a kal báy faa ká bo sakra kudu zad ká Samari báy Galele.

¹² Zadka'a tii puo mb̄jw munu báyji le, nzobri duɔ ká kp̄iri zuɔ suo-ri na, i suɔ nun-ε i t̄a a i do d̄i ḥgeren,

¹³ i d̄aa bawda kusol-ri bo siri mii: «Zezu, Mbay buru, kóð ḥguɔ hoy, mu kó nun s̄ie buru key!»

¹⁴ L̄ee, zadka'a mbi nun-ε, a k̄ ri na báyji le, ka baa ha ri mii: «i se bo i v̄aa k̄ie suo-ri h̄ nzob fe poyri ha ri k̄.» Zadka i z̄ol i se faa na báyji le, kp̄iri bari na o h̄ suo-ri duo mgberen.

¹⁵ Nzob mb̄jw ká sakra bari na, zadka'a k̄ kp̄iri ká o ká suo-ε na báyji le, ka ȳi báy tul bal-ε nzek, a pisi Ngerewuру báy bawda kusol-e belen ba siya,

¹⁶ a huku siri gburuk ká saw bal Zezu a háke ni taamb̄ol. Nzobke ku na, ka ba nzob ká Samari ká Ziřri k̄ ri ba fe ya.

¹⁷ Báyji le, Zezu mbi bay a baa mii: «Bari na w̄a, kp̄iri o ká suo-ri báy zad bari duɔ riw bele ya le? W̄a, nzob t̄nɔ mb̄jwkeri na, i do zad h̄a le?

¹⁸ R̄o, i poŋ ba nzob tul puo key hoy ȳi a ví d̄aa taamb̄ol h̄ Ngerewuру key le?»

¹⁹ Fal̄e ku báyji le, Zezu baa h̄ ni mii: «Úru siya a mú se zad sed bo. Law-a ká mù d̄aa bo tul-i na ȳa mù ro.»

Sie h̄aa Ngerewuру a ví réke mbay le? (Mat 24.23-28,37-41)

²⁰ Nam mb̄jw munu, *Fariziri vbi Zezu bay mii: «Síe h̄aa nd̄aw r̄o, Ngerewuру a ví réke mbay ká tusiri key le?» L̄ee, Zezu ȳinra báy bay ha ri mii: «Réke mbay Ngerewuру na a vika báy faa kók̄ báy nun gbak gbak ya.

²¹ R̄obay, nzob ti báa mii: «Ka do key!» mase, «Ka do lew!» ya, bay ji le, i k̄, réke mbay Ngerewuру na do sakra baari timbed̄e key ro.»

Sie h̄aa r̄o, Vu Nzob a ví tusiri key le?

²² Fal̄e ku báyji le, Zezu baa h̄ led nduobal-eri mii: «Bil namri ká'a vika na, i d̄aa k̄on kók̄ bi *Vu Nzob nam mb̄jw munu hoy ká sakra nam beri na ku, roo le, i ti kók̄ ni báy nun-ri ya báy.

²³ Nzobri báa ha r̄i mii: «Vu Nzob na do key,» mase «ka do lew.» L̄ee, i se d̄i ya, i d̄uu fal-ri ya.

²⁴ I k̄, munu ká mbam s̄ie yela a taŋ zad gberere saa fi hod̄o kp̄uru mgba fi gel na, s̄ieke ká bi Vu Nzob m̄ ví na, a doko faa mb̄jw munu nd̄aw.

²⁵ Roo le, pola r̄o bay haŋa m̄ vi na, do nun haŋa bi Vu Nzob m̄ k̄ seke fe ḥgii bamba tasiri, a nzobri ká timbed̄e key kara i tún m̄ ḥgeren.

²⁶ «Nam ká bi Vu Nzob m̄ vika na, a doko faa mb̄jw munu báy feri ká kal báy sewke taa *Noe na.

²⁷ Sewke ku na, nzobri s̄ fe i nz̄ fe, máyri báy w̄arari i ȳa k̄ kp̄uru maa báy nam ká Noe nd̄uk̄e bil hul tumbi na. Fal̄e ku le, mbií ví ȳa zad remlen remlen, a b̄ie nzobri mburuk mburuk riw bele.

²⁸ Sie ví bi Vu Nzob na, a doko faa mb̄jw munu báy fe ká kal báy sewke taa *Lod na. Nzobri s̄ fe i nz̄, i hie fe zin k̄ ba lie ba lew, i paa wáari a i d̄aa hulri.

²⁹ Roo le, nam ká Lod t̄ike saa puo ká Sod̄om na, Ngerewuру pie báy huu báy tisawri ká mbi huu ḡay saa nulue zuɔ siri, a se bilam bilam a b̄ie ri riw bele.

³⁰ Namke ká bi Vu Nzob m̄ ȳi mí t̄i ká nun nzobri na, a doko faa mb̄jw munu nd̄aw.

† 17:31 17.31 Ziřri na, zadka i d̄aa hul le, i d̄aa tul-e aa rad rad do d̄i ba zad mgbaka t̄aram bari.

³¹ «Namke ku na, nzob ká mgba t̄aram ká tul hul siya na^t, ze fe beri dō bil hula kara, ka ti dī a se dī bay vāa fāa ya. A nzob ká dō wāa kara, ti yīi a se puō ya ndāw.

³² I kér se tul máy Lod ká fere kóm wōri, a zinj huđ na í kō.

³³ Nzob ká'a nzáa faa kóro kumnun be na, a doko báy kumnun taa tusueke ya. Roo le, nzob ká'a pōj sùo-ε yōd na, a kóro kumnun taa tusueke.

³⁴ Mī baa ha ri ta-taŋ: ká bil suŋke ká bi Vu Nzob mī ví na, nzobri sidī i naanja hii zinj kī mbijw. Lēe, i mbika nzob mbini, a i pōj nzob mbijie mgbāmi.

³⁵ A máyri sidī ká i doko dūu fe ká nzaa sān mbijw na, i mbika nzob mbini, a i pōj nzob mbijie mgbāmi.

³⁶ [Wārari sidī ká i doko wāa na, i mbika nzob mbini, a i pōj nzob mbijie mgbāmi.]

³⁷ Báyji le, led nduobel-eri vbi ni mii: «Mbay, zad hāa rōo, fe niri key na a kál ká dī le?» Lēe, ka yinjra báy bay ha ri mii: «Zad ká huđ fe bo dī na, zadē na ku ze tamiri mbū kī ká dī.»

18

Law bay ká se tul máy sīe báy nzob kún sal bay

¹ Fale ku le, Zezu mbi law bay key a baa ha ri bay kīske ri dāa nzaa bay kere baŋguo, i hā sùo-rī tāa ká dī ya.

² Ka baa ha ri mii: «Puo mbijw munu na, nzob kún sal bay do dī, lē, ka hīe Ngerewuру ya ndāw, a kō nzob ba fe ya ndāw pi.

³ Lēe, ká puoke ku na, máy sīe mbijw munu do dī ku ndāw, a se luō-ε baŋguo kpadara bay hanja ni ka dāa bay be báy zadē hā ni a baa mii: “Mu ndáda faa bay būru nzob tul ḥgani bi na hā mī.”

⁴ Lēe, nzob kún sal bay na hii bay kún sal bay be na hā ni ya munu munu baŋguo kpadara. Ro, a ker ká bil law-ε mii: “Ba tusue kī, mī hīe Ngerewuру ya ndāw, mī kō nzob ba fe ya ndāw,

⁵ roo le, munu ká máy ni key na yōklo mī bamba na, mī ndáda faa bay be na

hā ni. Munu ya le, ka'a ví luo-i baŋguo kpadara hā tul-i wura wōb wōb gōr hōy.”»

⁶ Fale ku báyji le, Ngereembay baa hā nzobri ká zadē ku mii: «I laa bay ká nzob kún sal bay ká ndaya baa key na ta-taŋ!

⁷ Wāa, Ngerewuру a dāa mina a ndada faa bay nzob taa beri ká i re hā ni suŋ báy bisie na ya le woo? Wāa, a pōj hā fale dī le?

⁸ Mī baa ha ri ta-taŋ: ka'a ndáda faa bay bari na ba vaa hōy ha ri. Ku wāa, zadka bi *Vu Nzob mī yīi mí vi tusiri key na wāa, mī zinj nzobri ká i kaw tul mbika law bari na kī zu le?»

Law bay ká se tul Farizi báy nzob mbū larimbuo

⁹ Rōbay, Zezu mbi law bay key a baa bay tul nzobri ká i kō sùo-ri ba nzob fe dāa báy zadéri, a i kóke kū-i bari ba fe ya na.

¹⁰ Ka baa mii: «Nzobri sidī, i se bil *hul kāni Ngerewuру bay dāa nzaa bay kere. Nzob mbini ba Farizi, a nzob mbijie laa le, ba nzob yāa ja larimbuo.

¹¹ Báyji le, Farizi na naa sùo-ε ḥgeren a do siya a daa nzaa bay kere ká bil law-ε, a kīike fe dāa beri mii: “Ngerewuру bi, mī hā mü taambol, bay ii le, mī dō munu ba bie nzob hāwri ku ká i ba nzob riibari ya ndāw, nzob dāa ndayari ya ndāw, nzob dāa nun pieri ya ndāw, mase mī dō munu ba nzob yāa ja larimbuo ká dō key na ya ndāw pi.

¹² Bi na, bil dimasi mbijw mbijw riw bele na, mī saŋ sùo-i mí sū fe ya faa bal ba sidī sidī, a feri riw bele ká mī zinj na, duɔ le, mī naa mbijw hā mü.”

¹³ Báyji le, nzob yāa ja larimbuo na laa ro naa sùo-ε a do dī dī huo-ε, a hii bay úra nun-ε ba siya ba luo Ngerewuру ya, roo le, ka nda law-ε zad zad a bāake bay hā Ngerewuру mii: “Ngerewuру bi, mu hā law-a ka huo lōm ká tul-i, bi ká mī ba nzob feyā na.”»

¹⁴ Lēe, Zezu baa mii: «Mī baa ha ri ta-taŋ: nzob mbū larimbuo key na, Ngerewuру naa bay ká tul-e hā ni yīi a se puō báy law huoke. Roo le, nzob taa hāw ká ba Farizi na, bay do tul-e báy, bay ii le, nzob hā hā ká ura tul-e ba siya le,

Ngerewuru a mgbaka tun siri, a nzob ká diñ tul-e laa lε, ka'a úra dō siya.»

*Zeju sam fe zuɔ tul ledri
(Mat 19.13-15; Mrk 10.13-16)*

¹⁵ Lεε, nzobri fāa led tupenri høy kara i vieke luo Zeju bay haña ni ka dsa nduo-ε bo tul-ri. Zadka led nduobel-eri kō munu na báyji lε, i haa ri.

¹⁶ Roo lε, Zeju ha ri soro báy led tupenri na ba lakun-ε a baa mii: «I ála ledri ha ri vi luo-i bo, i haa ri ya, bay ji lε, Ngerewuru re mbay ká tul bari ká i do munu ká ledri key.

¹⁷ Mī baa ha rī ta-taŋ ba tusue kī: nzob ká yāa Ngerewuru ba law-ε hā ni re mbay ká tul-e munu ká led na ya lε, ka ti doko sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na ya wūm.»

*Soro bay ká se tul feziŋa
(Mat 19.16-30; Mrk 10.17-31)*

¹⁸ Báyji lε, mbay Ziř mbjw munu vbi Zeju mii: «Mbay kere, fe ji ze mī dāa ndāw rōo bay zinke kumnun ká do baŋguo na lε?»

¹⁹ Lεε, Zeju yīi a baa hā ni mii: «Bay ji rōo, mù dī mī ba nzob kere lε? Ngerewuru kī huo-ε høy ze ba nzob kere bo, nzob kī mbjw mini ká nde ni nde na, tiya.

²⁰ Mu kō, bol kusolri ká Ngerewuru hā nzobri na baa mii: “Mù ti dāa nun pie ya, mù ti ika nzob ya, mù ti ri-riiba ya, mù ti kūf bay zuo nzaa nzob ya, rōo mù dāa vu mbom bo tul bāa-ka báy máa-ŋa*.»

²¹ Báyji lε, ledban na yinra báy bay hā ni mii: «Bol kusolkeri ku na, báy kuban bi kī høy mī dō tul-e riw bele tji vuri.»

²² Fale ká Zeju laa báy be na munu báyji lε, ka yinra báy bay hā ni mii: «Fe mbjw puo mù rōbay. Fe bori riw bele ká mù dōke na, mu se mü vāa fāa mü hie, a mü pōn larike mü léke nzob kükuri. Munu ndāw rōo, mù doko báy feziŋa taa tusuekeri ká nulue báy. Fale ro lε, mu yīi mü se fal-i báy.»

* **18:20 18.20** Tji kēle 20.12-16; Kjīna bol kusol ba sidike 5.16-20. † **18:26 18.26** Fe ká Zeju baa bayke ká zad ni key na, tuku led nduobel-eri, bay ji lε, Ziři ker mii, nzob ká do báy feziŋa ngi-njii na, feziŋa be na kis mii, ka ba nzob ká'a rii law Ngerewuru, rōo puoruo Ngerewuru kara ba taa be ndāw pi. Roo lε, Zeju kie ri mii, kér bay bari do báy faake ya.

²³ Zadka ledban na laa bayke na munu báyji lε, ka siŋ tunun-ε mbid mbid, bay ji lε, ka dō báy feziŋari njii bamba tasiri.

²⁴ A zadka Zeju kō ni ká'a siŋ tunun-ε mbid mbid na báyji lε, ka baa mii: «Do njōŋ bamba bay haña nzob feziŋari diñ tul-ri hā Ngerewuru re mbay ká tul-ri!

²⁵ Bay haña zambal ka nduo luɔ zoy a tji ká nun-ε na do njōŋ bamba tasiri. Roo lε, haña nzob feziŋa diñ tul-e hā Ngerewuru re mbay ká tul-e na, do njōŋ bamba tasiri kal dī rōbay.»

²⁶ Báyji lε, bari ká i do zadē ká i laa bayke na i baa mii: «A munu ku waa, nzob ve ze a máa bay zin pam na báy lε†?»

²⁷ Lεε, Zeju yinra báy bay mii: «Fe ká nzobri maa dāa ya na, Ngerewuru maa dāa.»

²⁸ Báyji lε, Piyer baa hā Zeju mii: «Mu kō, būru na būru pōn fe būruri riw bele ká būru dōke na bay séke fal-a.»

²⁹ Lεε, Zeju baa ha ri mii: «Mī baa ha rī ta-taŋ ba tusue kī: nzob ká pōn hul be, mase máy be, mase yū-eri, mase nzob mbón niri, mase vi-eri bay tul réke mbay Ngerewuru na lε,

³⁰ Ngerewuru a haña ni fe kīri njii bamba ká bīl sew ká náa kāwri dī timbedē key, rōo ká bīl sew ká'a ví vuku na, ka'a haña ni kumnun ká do baŋguo na.»

*Zeju baa báy kókō seke fe ká'a tji tul-e
(Mat 20.17-19; Mrk 10.32-34)*

³¹ Fale ku báyji lε, Zeju fāa led nduobel-eri ká duɔ fale sidī na ha ri dō fi mbjw bod, a baa bay ha ri mii: «I laa key, náa seri ba Zuruzalem na ro väy. Ká zadē ku na, bayri riw bele ká *nzob yāa bayri saa nzaa Ngerewuru dāa dō bīl mbedē ká se tul-i bi *Vu Nzob na, a doko báy zadē.»

³² I pōn mī bo nduo nzobri ká i tuu Ngerewuru ya. Bari na i sīs mī i rad mī, a i sa-sāmi zuɔ nun-i.

³³ I ndāka mī báy ndoy dōn a i i mī. Ndeke dī nam sayke lε, mī tji saa luɔ hud.»

³⁴ Roo le, bay ká Zezu baa na, led nduobel-εri laa taŋ ya mgbaŋ. Saw bayke ku na mµu ri mµu ha ri kó fe ká'a baa bayke na ya.

*Zeju mgbuda nun raw h̄ ni k̄o zad
(Mat 20.29-34; Mrk 10.46-52)*

³⁵ Zadka Zeju se a do dí ya deb báy puo ká Zeriko na báyji lε, raw mbiw munu kaw lafaa a gɔŋ fe.

³⁶ Zadka'a laa gire bal nzobri ká mgba rib rib ká i kal faa na báyji lε, ka vbi bay mii: «Saw sed baari key na w̄a, ba ji ki zu maale?»

³⁷ Lεe, i baa h̄ ni mii: «Zeju ká Nazaref na ze kal faa key v̄ay.»

³⁸ Zadka'a laa bayke na munu báyji lε, ka guu fe beleŋ mii: «Zeju, *vu bulu David, kód ŋguo hoy mu kó nun s̄ie bi!»

³⁹ Lεe, nzobri ká i se pola na, i uru zin ni bay haŋa ni ka pón nzi-ε. Roo le, ka guu fe mgba mgba ba pola pola rɔbay mii: «Vu bulu *David, kód ŋguo hoy mu kó nun s̄ie bi!»

⁴⁰ Báyji lε, Zeju sii bal-ε zik a do a mbi nzi-ε bay haŋa ri mgba ni í vieke h̄ ni. Zadka raw na soro a vi lakun Zeju na báyji lε, Zeju vbi ni mii:

⁴¹ «Fe ji ze mù hii bay haŋa m̄i d̄aa h̄ mù lε?» Lεe, raw na yiŋra báy bay h̄ ni mii: «Mbay, mu d̄aa h̄ m̄i k̄o-kóm ba ki rɔbay.»

⁴² Lεe, Zeju ȳi a baa h̄ ni mii: «Mu k̄o-kóm ba ki. Law-a ká mù d̄aa bo tul-i na vaa mù ro.»

⁴³ Báyji lε, ká zadε ku hoy ka k̄o-kóm a se fal Zeju na a pisi Ngerewu. Ruo nzobri riw bele ká i k̄o feke na, i pisi Ngerewu ndaw.

19

Zeju báy Zase

¹ Zadka Zeju t̄i Zeriko na, ka saka báy faa bil puɔ.

² Lεe, nzob mbiw ká ba nzob feziŋa ká riŋ-ε ba Zase ká ba ŋgerε tul *nzob ȳaŋa larimbuori na do dí.

³ Be na, ka nzaa faa bay kókɔ, w̄a Zeju na ba nzob ve ki gbad lε? Roo le, munu ká'a ba gɔy nzob bamba tasiri na, ka zin faa ká bay kókɔ ni ya bay tul ruo nzobri.

⁴ Ro, a d̄uu pola a v̄aa hil tul puu ká ba sikomɔr a kaw dí bay kókɔ Zeju ká'a kál báy faa ká bo saw puu na ku. ⁵ Zadka Zeju ví t̄i saw puu na ku báyji lε, ka ura nun-ε ba siya a baa h̄ ni mii: «Zase, mu dí ba vaa, bay ji lε, vuri key na, ndad bay haŋa m̄i naa bil puo bo.»

⁶ Lεe, Zase na takra a dí saa tul puu na, a mgb̄a ni báy suoriya.

⁷ Báyji lε, nzobri riw bele ká i do zadε i k̄o feke na i ŋḡ-ŋḡuri í baa mii: «Daa mina rɔɔ, ledban key se a v̄aa naa luo nzob feyaa ká mini key lε?»

⁸ Lεe, Zase soro a ví do pol Ngerembay a baa h̄ ni mii: «Mbay, mu k̄o, fe biri na, m̄i wál saa sikda bay haŋa nzob kükuri. Ze, zadka m̄i ȳa fe nzob ba bukru laa lε, m̄i haŋa ni ki niŋ nde tul-e taa mbiwke na ku.»

⁹ Báyji lε, Zeju baa h̄ ni mii: «Vuri key na, pam do bil puo key ro, bay ji lε, ledban ni key na ka ba vu bulu *Abaraham ndaw.»

¹⁰ Tusueke lε, bi *Vu Nzob na, m̄i vi bay nzáa nzobri ká i ze-ze na bay ȳaŋa ri.»

Law bay ká se tul mbay báy nzob ped beri

(Mat 25.14-30)

¹¹ Zeju mbi law bay mbiw rɔbay a baa h̄ nzobri ká i ví laa bay beri na. Munu ká'a t̄oŋ dí ya deb báy Zuruzalem na, nzobri ker mii, réke mbay Ngerewu na a t̄i tul-ri kod munu hoy.

¹² Lεe, ka baa mii: «Nzob mbiw munu ká saw be ba mbay se ba varu faa díke báy haŋa ri mbi ni ba mbay ndaw rɔɔ, a ȳi a vi saw puo be na báy.»

¹³ Pola rɔɔ bay zól na, ka dí nzob ped beri ká duɔ. Nzob h̄a h̄a lε, ka h̄ ni lari maa báy lari ped few say a baa ha ri mii: «Lari ká m̄i ha ri key na, i dáake fe hieri kpuru maa báy ȳi bi.»

¹⁴ Roo le, nzob puo beri na, i tuŋ ni ŋgeren a i pie nzob nzaa pedri se fal-ε bay báa h̄ ŋgeredɔm̄ayri mii: «Ledbanke ku na báy hii bay haŋa ni ka ba mbay buru ya.»

¹⁵ «Zadka ŋgeredɔm̄ayri daa ni kaw ba mbay, ká'a ȳi a vi saw puo be na báyji lε,

ka ha ri dī nzob ped beri ká'a ha ri lari pola na bay kókó wāa, nzob mbiw le, ziñ mbiike ba mina mina le?

¹⁶ Báyji le, nzob titire dékre na vi a baa mii: "Mbay, lari ká mù hā mī na, mī ziñ kī ba duɔ zuɔ tul-e rōbay."

¹⁷ Lεε, mbay na baa hā ni mii: "Ndaf bamba, led ped kere! Munu ká mù dāa vu mbom bo tul vu feri ká ndii mini na, mī haña mù re tul ḥgerepuori bā duɔ ro."

¹⁸ Báyji le, nzob ndeke dī sidike vi a baa hā ni mii: "Mbay, lari ká mù hā mī na, mī ziñ kī ba ndebe zuɔ tul-e."

¹⁹ Lεε, mbay na baa hā ni mii: "Bo na kara mī haña mù re tuł ḥgerepuori ba ndebe."

²⁰ Lεε, nzob ped kī yīl a vi a baa hā ni mii: "Mbay, mu kō, lari ká mù hā mī na ze do key; mī kuo báy vay gari luk luk mí dāa mū.

²¹ Mī dāa hīe, bay ji le, bo na, mù ba nzob ká mù yiñ bamba tasiri, a mū dāa ped ndāw rōc mū ziñ fe ya ndāw, mù ru fe ndāw rōc mū mbū zuɔ tul kī ya ndāw pi."

²² Báyji le, mbay na baa hā ni mii: "Bo led kaw ká mù ndaya! Báy báy bo ká mù baa ká nzaa-a ku na, mī dāake bay bo tul-a. Mù kō mī ba nzob ká mī ḥgerēt bamba tasiri, ká mí dāa ped ndāw rōc, mí ziñ fe ká dī ya ndāw, mí ru fe ndāw rōc, mí ziñ lereke ká dī ya ndāw pi.

²³ A munu ku waa, dāa mina mù hā lari bi na hā nzob kī kpaa a dāake ped, ze sīe yīl bi le, mī ziñ mbiike zuɔ tul-e ya le?"

²⁴ Fale ku báyji le, ka baa hā nzobri ká i do zadē ku na mii: "Lari ká do nduo-e na, i naa i hā nzob taa hāy ká dōke ba duɔ na."

²⁵ [Lεε, i baa hā ni mii: "Mbay, be na ka do báy lari ba duɔ ro!"]

²⁶ Báyji le, ka baa ha ri mii: "Mī baa ha ri: nzob ká do báy fe na, ḥgerewuru a haña ni kī nde tul-e. Roo le, nzob ká dōke ya na, hāy ká ndii ká'a dōke na kara, ka'a nāa dōd a pōñ ni.

²⁷ A bay ká se tul nzob tul ḥganí biri ká i hii bay haña mī re mbay ká tul-ri ya na, i mgba ri i vieke hā mī, a i vbere ri ká nun-i key hā mi kō."

*Zezu tii Zuruzalem
(Mat 21.1-11; Mrk 11.1-11; Zaa 12.12-19)*

²⁸ Fale ká Zezu baa bay mini báyji le, ka nda faa pol hā nzobri bay séke Zuruzalem.

²⁹ Zadka'a tōñ dī ya deb bay tī puo Befaze báy Betani ká do dī ya báy kuo ká riñ-ε ba Oliviye na, ka pie led nduobal-εri sidī ha ri se pola a baa ha ri mii:

³⁰ «I se puo ká do pol-ri ku. Zadka'i tī dī na, i ziñ vu maasoba mbiw ká i taa nī do dī, ká nzob kaw tul-e ba mbiw ya rōbay. I hīna ni i víke hā mī.

³¹ A zadka nzob vbi rī mii: "Bay ji rōc, i hīna ni le," le, i baa hā ni mī: "Ngerembay ze se sieke."

³² Lεε, bari ká'a pie ri se na, i ziñ feri riw bele munu ká'a mbi nzi-ε ká dī ha ri na.

³³ Zadka i do hīna vu maasoba na munu báyji le, bāa gañkeri na vbi ri bay mii: «Bay ji ndāw rōc, i hīna vu maasoba na key le?»

³⁴ Lεε, i yījra báy bay mii: «Ngerembay ze se sieke.»

³⁵ Fale ku le, i se báy vu maasoba na hā Zezu. Ro, i dāa maagari bari zuɔ tul-e i hā Zezu hil a kaw dī.

³⁶ Zōli bari na báyji le, nzobri laba maagari bari zuɔ faa ká pol-e bay haña ni ka se tul-e a kál.

³⁷ Munu ká'a do dī ya deb báy Zuruzalem báy faa ká uru saa tul kuo Oliviye na báyji le, ruɔ led nduobal-εri riw bele dāa bawda suoriya, a i tī saw pī Ngerewuру báy bawda kusolri bay tul fe sañri riw bele ká i kō báy nun-ri na

³⁸ i baa mii:
«Ndaf bay haña Ngerewuру ka sám fe zuɔ tul mbay

ká vi báy riñ Ngerembay!

Law lōm báy riñ dīka ba taa Ngerewuру ká kaw nulue!»

³⁹ Báyji le, Farizi haneri ká i do sakra ruɔ nzobri na i baa hā Zezu mii: «Mbay, mu úru ziñ led nduobal-ari na ha ri mgba nzaa-ri.»

⁴⁰ Lεε, Zezu yījra báy bay ha ri mii:
«Mī baa ha ri ta-taŋ, zadka bari key na i

mgba nzaa-ri lε, tisawri ká do key kara, i gúu fe beleŋ beleŋ!»

Zeju re rew bay tul nzobri ká Zuruzalem

⁴¹ Zadka Zeju tòŋ di ya deň báy Zuruzalem ká'a mbi nun-ε a kó puoke na báyji lε, ka re-rew bay tul nzobkeri

⁴² a baa mii: «Áa! Baarì nzobri ká Zuruzalem, mì re-rew bay tul-ři! Ba fe ká ĩ laa s̄aw bay fe ká'a máa haňa r̄i káwke c̄ekke timbede key na zu! Roo lε, timbede key na fekeri ku na fumra nun-ri gbiбли.

⁴³ Tusueke lε, namri ká'a ví vuku na, nzob tul ḥgani baari t̄i tul-ři bay kiri puo baari gbuk do sikda, a í nduo zař yāa yāa

⁴⁴ í bie puo baari na kpukdu kpukdu, hulri ndaw, baari nzob puori ndaw pi. I ti pón tisaw hulri mbijw kara kaj tul kí haři ya, bay ji lε, sew ká Ngerevwuru vi bay yāa na, vuo law-ri ya.»

Zeju kaw hul kani Ngerevwuru

(Mat 21.12-17; Mrk 11.15-19; Zaq 2.13-22)

⁴⁵ Báyji lε, Zeju se bil mgbaŋ ká *hul kani Ngerevwuru do dí a tii s̄aw níi nzob dāb fe hieri ká dí

⁴⁶ a baa ha ri mii: «Ngerevwuru baa ká bil mbede be mii: "Hul bi na a bá hul dāa nzaa bay kere*!" Roo lε, baari na ĩ fere ni ba puy nzob riibari.»

⁴⁷ Zeju fere fe báy namri riw bele ká bil hul kani Ngerevwuru. Ngerezenzob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri, r̄oč báy ngere Zibri ndaw na, i nzaa faa bay ika ni.

⁴⁸ Roo lε, i kó faa ká bay zinke ni ya, bay ji lε, ruo nzobri riw bele te suku-ri kie bay láake bay be.

20

Ngere tul Zibri vbi bay kókɔ saw hýrusuo Zeju

(Mat 21.23-27; Mrk 11.27-33)

¹ Nam mbijw munu ká Zeju do fére nzobri fe a ka-káa Bay Kere ká bil

mgbaŋ ká *hul kani Ngerevwuru do dí na, *ngerezenzob fe poyri báy *nzob fére nzobri bol kusolri, r̄oč báy ngere Zibri ndaw na, i ví

² vbi ni bay mii: «Mu baa h̄a buru laa, wāa, a ve ze mbi nzaa h̄a mù ndaw r̄oč mù dāake fe niri key le? Mase, nzob ve ze h̄a mù faa dāake le?»

³ Lεε, Zeju ȳiŋra báy bay ha ri mii: «Bi kara, mì vbika r̄i bay mbijw bay kókɔ. I baa h̄a mì laa:

⁴ dāa tul nzobri nduo mbii ká Zaq dāa na wāa, uru saa luo Ngerevwuru mase, uru saa luo nzobri hoy le?»

⁵ Ro, í tii s̄aw máy bay ká sakra kí mii: «Náa báari mina ro le? Zadka náa ȳiŋrari báy bay h̄a ni mii, "uru saa luo Ngerevwuru" le, a ȳii a vbi naari mii, bay ji ndaw r̄oč náa dāari law naari bo tul bay ká Zaq baa na ya le?»

⁶ A zadka náa baari mii, "uru saa luo nzobri" le, ruo nzobri riw bele na, i vbuku naari báy tisaw bay ika naari, bay ji lε, bari na, i kó Zaq ba nzob yāa na, bay saa nzaa Ngerevwuru.»

⁷ Báyji lε, i ȳiŋra báy bay h̄a Zeju mii: «Dāa tul nduo mbii taa Zaq na, buru kó zař ká uru saa dí ya.»

⁸ Lεε, Zeju ȳiŋra báy bay ha ri mii: «Munu zu le, nda-ndad! Bi hoy kara mì ti kíe r̄i nzob ká mbi nzaa h̄a mì dāake fe niri key na ya ndaw.»

Law bay ká se tul nzob pedri ká law-ri ndaya

(Mat 21.33-46; Mrk 12.1-12)

⁹ Fale ku le, Zeju mbi law bay key a tii s̄aw báake bay h̄a nzobri mii: «Nzob mbijw munu mgba wáa a maa p̄ara puuri do dí*. Fale le, ka p̄on pedke zuo nduo nzob pedkeri ká'a fāa ri na, bay haňa bo few hóro lere puu na vi le, i wál taa beri, a í pón taa bari. Fale ku r̄oč, a zol a se varu bay dāa nam ḥgi-ŋgii.»

¹⁰ Zadka few hóro lereke na vi báyji lε, nzob wáa na pie led káw be mbijw se luo

* 19:46 19:46 Ezay 56.7. * 20:9 20:9 Ká zař ni key na, fe ká nzob wáa maa na, Kuori kó feke ya. Led Izarayelri ze dí ba v̄iye. Ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a do zuba ká i dí ba rezin. Ba fe pay bari ká i s̄u lereke, a í dāake him ndaw. Ká bil Mbede Ngerevwuru na, zadka i baa bay se tul v̄iye le, hāne ba fe ká i maa do bil wáa, a hāne laa le, ba led Izarayelri kí s̄u-ri ká Ngerevwuru kó-kóm ba tul-ri a hii bay haňa lere bari do dí.

nzob pedkeri na bay haŋa ni ka vāa yāa lereke hānéri ká dō bay tul béri na a víke hā beri. Roo le, nzob pedkeri na i ndaka led kāw be na wōb wōb, a í nii ni zōl nduo-e hōy soli taŋ haŋa ni fe.

¹¹ Lεε, nzob wāa na pie led kāw be kī na rōbay. Lεε, be na kara, i mgbā ni i ndaka ni wōb wōb ndāw, i rad ni a i nii ni zōl nduo-e hōy soli.

¹² Bāyji le, nzob wāa na yīi a pie led kāw be kī ndeke dī sayke. Lεε, be na, i hā ni nuo mgbārmi mgbārmi, a i nii ni tīi kēle.

¹³ Bāyji le, nzob wāa na ker kā bīl law-e a baa mii: "Key wāa, mī dāa mina ro zey le? Vu-i kā mī kō ni ba nzob nun-i na, mī pīe ni se luo-ri. Kō ya le, i hīe ni."

¹⁴ Roo le, zadka nzob pedkeri na i mbi nun-ri i kō vu nzob wāa na bāyji le, i baa bay kā sakra kī mii: "I kō, nzob kā'a mgbaka fe pile na zu! Nāa iri ni, a bo nāa pōnri fe pile na ba taa naari."

¹⁵ Ro i vāa mbi ni i vbu ni mgbirinj bo fal wāa na a i ni.

"A munu ku wāa, fe ji ze nzob wāa na a dāa ziŋ ri le?

¹⁶ Ka'a vāa ika nzob pedri na, a hā wāa na hā nzob kīri."

Zadka nzobri laa baykeri na munu bāyji le, i baa mii: "Feke ti doko munu ya mgbāŋ!"

¹⁷ Roo le, Zezu kō ri zii a baa ha ri mii: "A munu ku wāa, bay ni kā dō bil mbede Ngerewuřu na, márake baa mina le?"

"Tisaw kā nzob mbúo hulri vbu bo fisuy na,

yīi a vi fa tisaw kere kā kal tul tisaw hāwri pavbad,

a ba tisaw tigba hul taa tusueke[†]."

¹⁸ Nzob hāa hāa kā lie bo tul tisaw key na le, a gur sūo-e ruk ruk. A zadka tisaw na ze tōdō bo tul nzob laa le, a rēŋ ni rēnene."

Ngereri ngakla Zezu bay tul púo larim-buo

(Mat 22.15-22; Mrk 12.13-17)

¹⁹ Kā sāw sīeke ku hōy *ngerezenzob fe poyri bāy nzob fére nzobri *bol kusol Zibri na, i nzaa faa bay mgbaka Zezu, bay

ji le, i kō ndāw, law bay kā'a baa na ka túŋke ri tuŋ. Roo le, i hīe ruo nzobri.

²⁰ Ro ze, i tii sāw ḥgāja Zezu a i pie nzobri kā i dāa sūo-ri ba nzob kereri ha ri se luo-e bay vbika ni bay, bo zadka i ziŋ bay hāne bod kā nzi-e le, i pōŋ ni bo nduo nzob réke tul puo bari kā dō bāy hūrusuo bay dāake bay bo tul-e.

²¹ Ro, i vbi ni bay mii: «Mbāy, bāru kō ndāw, bay bori kā mū baa, bāy fe fēre bori kā mū fere nzobri na dō bāy zadse. Mū naa nun nzob mbiw ya, roo le, mū fere nzobri tusue bay kā se tul fe dāa kā rii law Ngerewuřu.

²² Mu baa hā bāru laa. Wāa, bol kusol naari hā faa bāy haŋa nzob puo larimbuo hā Mbāy Sezar mase, hā faa ya le?»

²³ Lεε, Zezu kō kér bay bari kā i hii nzāake nzi-e na a baa ha ri mii:

²⁴ «I mbi lari na mbiw i kīs mī hā mī kō.» Bāyji le, ka baa mii: «Tul nzob, bāy riŋ nzob kā i vbie dō lari key na wāa, ba nzob ve zu le?» Lεε, i yīnra bāy bay hā ni mii: «Ba Mbāy Sezar!»

²⁵ Bāyji le, ka baa ha ri mii: «Munu zu le, nda-ndad! Feri kā dō bay tul Mbāy Sezar le, i hā Sezar, a feri kā dō bay tul Ngerewuřu laa le, i hā Ngerewuřu!»

²⁶ Bay kā'a baa kā nun ruo nzobri na, i ziŋ kāya mbiw kā dī kā bay mgbāke nzi-e ya. Roo le, bay kā'a yīnra na tuku ri riw bele ha ri kaw silili.

Sadusiri nzaa nzaa Zezu bay tul tīi nzobri saa luɔ hud

(Mat 22.23-33; Mrk 12.18-27)

²⁷ Sadusi hānéri soro i vi luo Zezu. Ba bari *Sadusiri na ze i baa mii, nzob hu le, ti tīi saa luɔ hud ya. Ro, i vbi Zezu bay

²⁸ mii: «Mbāy, *Moyze daa *bol kusol dō bil mbede hā naari mii, nzob kā yāa māy kā'a dō bāy yū-e, rōo a hu taŋ mboŋke nzob le, ndad bay haŋa yū-e na ka yāa māy pile na a mboŋke nzob, a kōrōke mjiri yū-e kā hu na.

²⁹ Be ze, nzob bāy yū-e ri tul-ri tōnō say, le, ngere led na yāa māy a hu taŋ mboŋke nzob.

³⁰ Lεε, tōnō fal-e nzob ndeke dī sidike yāa māy pile na a hu taŋ mboŋke nzob.

[†] 20:17 20:17 Simri 118.22.

³¹ A nzob ndeke dī sayke na kara, yaa māy na ndaw a hu taŋ mboŋke nzob. Bari ká tul-ri tōnō say na, i yaa māyke na báy zad̄ bari riw bele, i hu taŋ mboŋke nzob.

³² A fale ku le, māy na kara ví hu ndaw.

³³ A munu ku wāa, sieke ká nzobri t̄ji saa luɔ hud na, nzob ve ká sakra bari ká tul-ri tōnō say ku na, māy key na a bá taa be le, bay j̄i le, bari ká tul-ri tōnō say na, i yaa ni yaa báy zad̄ bari riw bele.»

³⁴ Báyj̄i le, Zezu yin̄ra báy bay ha ri mii: «Nzobri ká timbed̄e key na, māyri báy wārari i yaa ki.

³⁵ Roo le, sew ká'a ví vuku na, nzobri ká Ngerewuру k̄o ri maa bay haŋa ri t̄ji saa luɔ hud i kaw báy kumnun na, yaaŋa k̄i ti tiika mbāa.

³⁶ Bari na, i ti huka mbāa; i máa k̄i gb̄y báy led̄ nzaaped̄ Ngerewuру ká nulue. I ba vu Ngerewuру, bay j̄i le, ka tina ri saa bil hud ha ri kaw báy kumnun.

³⁷ A bay ká se tul t̄ji saa luɔ hud na, Moyze k̄i fal bayke ká bil mbede be ta-taŋ báy dol ká'a do pol puu ká gbúda ká huu se dī ká bil law k̄or na, a dī Ngerembay mii, "M̄i ba Ngerewuру *Abaraham, Ngerewuру Izak, a mí ba Ngerewuру *Zakob ndaw."

³⁸ Munu zu le, Ngerewuру na ba Ngerewuру nzob káw báy kumnunri bo, ka ba Ngerewuру nzob huferi ya, bay j̄i le, nzob taa beri riw bele ká i hu na, ka k̄o ri ba nzobri ká i kaw báy kumnun bay tul-e.»

³⁹ Fal̄e ku báyj̄i le, nzob fére nzobri bol kusol han̄eri mbi bay i baa h̄a ni mii: «Mbay, mu baa bay nadaf bamba.»

⁴⁰ I baa munu, bay j̄i le, i zin̄ faa ká bay vbika ni bay k̄iri mbāa.

Krisi báy David

(Mat 22.41-46; Mrk 12.35-37)

⁴¹ Lεε, Zezu vbi ri a baa mii: «Daa mina r̄o i baa mii, *Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni ví yaa nzobri na, ka ba vu bulu Mbay *David le woo?»

⁴² Mbay David k̄i sùo-e baa ta-taŋ ká bil Mbede Simri mii:

"Ngerewuру Ngerembay baa h̄a Ngerembay bi mii:

'Mu ví káw tunduo hod̄o fi
⁴³ kp̄uru maa báy haŋa m̄i haw ȳum
ká tul nzob tul ḥgāni bori ha ri do ba
fe d̄áa bal-a zuɔ dī.' "

⁴⁴ A zadka Mbay David dī Krisike na ba Ngerembay na wāa, d̄aa mina Krisi na a ȳi a ba vu bulu Mbay David ndaw le woo?»

*Fe d̄áa ḥgereri ká do báy zad̄e ya
(Mat 23.1-36; Mrk 12.38-40)*

⁴⁵ Zadka ruɔ nzobri riw bele i do i laa báy ká Zezu fere ri na báyj̄i le, Zezu baa h̄a led̄ nduobal-erri mii:

⁴⁶ «I nze báy sùo-ri bay tul *nzob fére nzobri bol kusolri ká i hii báy ndúo maagari ká p̄i-pie yul báy háarike h̄a nzobri hii soko korma korma ha ri ká zad̄ ruɔ ká nun nzobri, i nzaa zad̄ káw riŋ dika ká do pola ká bil hul mb̄u k̄iri báy zad̄ kaw ḥgereri ká nam fe s̄um suoriya báy kaw dī.

⁴⁷ Bari na, i k̄o nun sie māy sieri ya, a i su fe bari ká i d̄oke na veb veb bele, r̄o i ȳi i d̄aa nzaa bay kere p̄i-pie, i d̄abke sùo-ri ká nun ruɔ nzobri. Bari na, s̄ek̄e fe ká do bay tul-ri na, a ḥgōy bamba tasiri kal tul nzob h̄awri.»

21

*Māy s̄ie ká mbi fe h̄a Ngerewuру
(Mrk 12.41-44)*

¹ Zezu kaw bil *hul k̄ani Ngerewuру, a k̄o-kóm rie fal-ε gbuk, le, ka k̄o nzob feziŋari ká i ví d̄aa fe haŋa h̄oy bari zuɔ bil huo fe.

² Báyj̄i le, ka k̄o māy s̄ie mb̄iw munu ndaw ká k̄uku bamba ví d̄aa sol̄i sid̄i h̄oy zuɔ bil huo fe na.

³ Lεε, ka baa mii: «M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i: māy s̄ie key ká k̄uku bamba na, ka h̄a lari kal nzob h̄awri riw bele,

⁴ bay j̄i le, bari ku riw bele na, i wal feziŋa bari ká maa ri mgbak mgbak na i h̄a. Roo le, māy key ká feri riw bele puo ni na, ka h̄a fe ká'a se sieke bay h̄olke sùo-ε na l̄od̄ bele h̄a Ngerewuру.»

*Bíe ká'a bóko tul hul k̄ani Ngerewuру
(Mat 24.1-2; Mrk 13.1-2)*

⁵ Nzob han̄eri do báa bay se tul *hul k̄ani Ngerewuру ká tisawkeri ndad̄

bamba tasiri, báy feri ká ndad bamba ká i fáa í hág Ngerewúru bay lékeke hul káni ke na. Roo le, Zezu baa ha ri mii:

⁶ «Feri ká i kó key na, bil namri ká'a ví vuku na, tisaw mbijw mini kara ti tón káy tul kí ya. Nzobri gáy ri riw bele zuo siri.»

*Kókó seke fe báy bie ká'a tji tul nzobri
(Mat 24.3-14; Mrk 13.3-13)*

⁷ Báyii le, i vbi ni bay mii: «Mbay, fe niri key na wáa, síe hág ndáw róo a tji le? Mase, fe ji ndáw róo a kál a kíe buru nam ká fe niri key na a tji le?»

⁸ Léee, Zezu yíinra báy bay a baa mii: «Í nze báy súo-rí hág nzob ka úla rí ya, bay ji le, nzobri ví ngíi bamba báy riñ-i í baa mii: "Ba bi ze, mís ba *Krisi, nzob ká Ngerewúru waa bay píe ni ví yáa nzobri na." Mase, i báa mii: "Ba sewke na ro zey." Roo le, i se fal-ri ya.

⁹ Zadka i laa soro ruyri ká nzobri ruu kí, báy úru ká nzobri uru ziñ kí na le, i hág súo-rí ka tó ya, bay ji le, ndad bay haña fe niri key na ka tji ndáw ró. Roo le, ba síe óro bie nam ká báy váake ká tusiri key ya róbay.»

¹⁰ Falé ku le, ka yíi a baa ha ri mii: «Nzobri ká sáw puo bari mbijw, i úru bay rúu ziñ nzobri ká sáw puo kíri bod. Nzobri ká bil puoruo mbijw, i úru bay rúu ziñ nzob puoruo kíri.

¹¹ Tusiri a lán súo-e bamba tasiri yik yik ndáw, kón luye a líe bo puori bod bod ndáw, húd duku mburuk kara a ika nzobri báy zad zad ndáw. Feri ká ba fe híe ngíi bamba tasiri báy fe sañri kara i tji ká tumbam ndáw pi.

¹² «Roo le, pola róo bay haña fe niri key na ka tji le, nzobri i mgabaka rí, a i dúa nun-rí tuo síe. I fáa rí bay vää kúñ bay bo tul-rí ká bil *húl mbú kí Zibri bay vää dúa rí zuo hul sal, i fáa rí bay dúa rí kaw pol nzob réke tul puori ndáw, pol mbay luyeri ndáw bay tul-i.

¹³ Be ze ba faa ká bay haña rí báake nasi bay bi na ha ri.

¹⁴ Roo le, bay ká i báa bay yáanake súo-rí na, i kér bayke ká bil law-rí pola a i hág law-rí ka nzaa rí ká dí ya,

¹⁵ bay ji le, bi kí ze mís haña rí bayri ká'a tji saa nzáa-rí, báy kíri nun nzem bay haña nzob tul ngáni baarí mbijw mini kara ti zíñ faa ká bay yíinra báy bay ha rí ya ndáw, i ti zíñ faa ká bay túñ baykeri ngereñ ya ndáw pi.

¹⁶ Bää baarí báy máa baarí ndáw, yú baarí báy nzob ini baarí hawri ndáw, róo nzob buo baarí ndáw na, i mgabaka rí i pón rí zuo nduo nzob tul ngáni baarí ha ri i ruo nzobri ká sakra baarí ku.

¹⁷ Nzobri riw bele na, i fúy rí bay tul-i.

¹⁸ Roo le, suy tul-rí mbijw mini kara ti muu a zee ya.

¹⁹ I mgba ngó-ngóñ, be ndáw róo Ngerewúru a yáanake rí báy.»

*Bíe ká'a bóko tul ngerepuo ká Zuruzalem
(Mat 24.15-21; Mrk 13.14-19)*

²⁰ «Zadka i kó nzob yúmri kíri Zuruzalem gbuk le, be ndáw róo, i kókó mii, bie Zuruzalem na tón ndíjí hoy ro.

²¹ A le, bari ká i káw kudu zad ká Zude na, ndad bay haña ri dúu ba tul kuori, a bari ká i káw bil puo ká Zuruzalem na, ndad bay haña ri naa súo-ri ngereñ dí dí, a bari ká i kaw vu puori hoy kara, ndad bay haña ri yíi í se Zuruzalem na ya,

²² bay ji le, ba namri ká Ngerewúru a haña nzobri kó seke fe a dálake súo-e, bay haña bayri riw bele ká i dúa do bil mbede Ngerewúru na ka do munu báy zadse.

²³ Namkeri ku na, mágri ká i doko bil, báy mágri ká ledri áw wán bari na, i kókó seke fe ngíi bamba, bay ji le, bawda kókó seke fe a tji tul nzobri ká kudu zad key hág héré Ngerewúru do tul nzobkeri ku.

²⁴ I ika nzobri ngíi bamba báy maamii ndáw, i mgabaka ri mgbam bay dúa ri zuo tul puori bod bod riw bele, róo nzobri ká i tuu Ngerewúru ya na, i tód bil puo ká Zuruzalem na duña duña kpuru maa báy nam ká Ngerewúru tuu na ka maa.»

Síe yíi Vu Nzob

(Mat 24.29-31; Mrk 13.24-27)

²⁵ «Feri ká'a kíe ri ha ri kóke na ze do key: Síe a féré do bod ndáw, few báy mbaymawri kara i féré í dó bod ndáw. Sáw puo nzobri bod bod ká tusiri key na,

i réke sùo-ri huri huri, a í nguri sùo-ri bay tul maambiiri ká gire mgbaka gbúksu gbuksu.

²⁶ Nzobri lie zuo siri rad báy h̄j̄e bay tul feri ká'a t̄ji ká tusiri key, bay ji le, h̄urusuori ká tumbam na, i láñ yik yik.

²⁷ Fal fekeri ku báyji le, i kókō m̄ bi *Vu Nzob ká m̄ vi ká bil sii mbam báy bawda h̄urusuo báy riñ cíka.

²⁸ Zadka fekeri na tii sáw t̄ji na báyji le, ī siñ law-r̄i, i úra tul-r̄i bád ba siya, bay ji le, nam ká Ngerewūru a náake sal koy feyāa saa sol-r̄i na, t̄on d̄i mbää ro.»

*Fe fére ká se tul puu nzum
(Mat 24.32-35; Mrk 13.28-31)*

²⁹ Fale ku le, Zezu mbi law bay key a baa ha ri mii: «I kó-kóm i kó puu nzum báy puu h̄awri riw bele ká do ku.

³⁰ Zadka ī kó nzaa toykeri tii sáw luo vay le, ī kó mii, nzaa bura mbam d̄o d̄i ya ro zu.

³¹ Do faa mbijw munu ndaw, zadka ī kó fe niri key na t̄ji le, ī kó ndaw mii, sieke ká Ngerewūru a réke mbay ká tusiri key na do d̄i ya deb bay ví ro zu.

³² M̄ baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i: nzobri ká timbede key na, i ti huka riw bele ya hoy ze fe niri riw bele key na a t̄ji.

³³ Tumbam báy tusiri na a kál h̄ón bele. A roo le, bay biri na ti kál ya mgbañ.»

I káw báy nzaa bal-r̄i kekeke

³⁴ «I nze báy sùo-r̄i ndaw ro! Munu ya le, kér bay baari a hii dík dik bay tul fe sum luye, mase bay tul fe nzokó luye, mase bay tul kér bay feri ká tusiri key. Munu le, nam kún sal bay na, a t̄ji tul-r̄i mböñ ba vaa munu hoy.

³⁵ Tusueke le, munu ká gbana mgba fe na, namke ku na a mgbaka nzobri ká tusiri key riw bele r̄em faa mbijw munu ndaw.

³⁶ I káw báy nzaa bal-r̄i kekeke, a í daa nzaa bay kere banjuo bay haña bo, zadka namke vi le, ī zin h̄urusuo bay kálke tul fe sekéri riw bele ká'a t̄ji, bay doko zékre ká pol bi *Vu Nzob na.»

³⁷ Bisie le, Zezu fere nzobri fe ká bil *hul kāni Ngerewūru banjuo kpafara. A

tilaw laa le, ka se a vāa naa tul kuo ká riñ-e ba Oliviyē.

³⁸ Ruɔ nzobri riw bele vi luo-e ká bil hul kāni Ngerewūru ba tibie pieñ bay láa bay be.

22

Zibri leke bay ká sakra k̄i bay mgbaka Zezu

(Mat 26.1-5; Mrk 14.1-2; Zaa 11.43-53)

¹ Nam suoriya maapa ká i daa taŋ fe hew fe ká i d̄i ba *nam suoriya t̄ji saa bil koy na, t̄on d̄i mbää ro.

² Ngereñzob fe poyri báy nzob fére nzobri *bol kusol Zibri i nzaa faa bay ika Zezu, roo le, i daa h̄j̄e nzobri ká i úru zin̄ ri.

Zudas hii bay mbika tul Zezu
(Mat 26.14-16; Mrk 14.10-11)

³ Báyji le, *Satan nduo bil law Zudas ká i d̄i ni ba Iskariyod ká ba nzob mbijw ká sakra led nduobal-eri ká duɔ fale sid̄i na.

⁴ Ro, a se a vāa leke bay zin̄ *ngereñzob fe poyri báy ñgere tul nzobri ká i kɔrɔ *hul kāni Ngerewūru na, bay zin̄ faa bay pón̄ Zezu bo nduo-ri.

⁵ Báyji le, i daa suoriya a í waa zin̄ ni bay haña ni lari.

⁶ Lee, ka hii bayke zin̄ ri; ro a tii sáw nzaa faa bay kókó sáw sie ká'a máa bay pón̄ Zezu bo nduo-ri taŋ haña ruɔ nzobri kó bayke.

Zezu ha led nduobal-eri leke fe sum suoriya t̄ji saa bil koy

(Mat 26.17-25; Mrk 14.12-21; Zaa 13.21-30)

⁷ Nam mbijw ká sakra namri ká i d̄áake fe sum suoriya maapa ká taŋ fe hew fe ká i iké baduri bay d̄áake fe sum suoriya t̄ji saa bil koy na vi báyji le,

⁸ Zezu pie Piyer báy Zaa a baa ha ri mii: «I se í vāa léke fe sum suoriya t̄ji saa bil koy na, bo náa súri.»

⁹ Báyji le, i ȳji í vbi ni bay mii: «Zad h̄a ze mù hii bay haña buru se búru vāa léke fe sumri na ká d̄i h̄a mù le?»

¹⁰ Lee, ka baa ha ri mii: «I kó, zadka ī nduo ñgerepuo na le, zadke ku hoy ī zin̄

wāra nzob mbijw ká sob tinay mbi, le, ĩ se fal-ε í nduo bil puo ká'a se ba badi na,

¹¹ a í baa h̄a nzob hulke na mii: "Mbay hii kókɔ, wāa, bil hul ká beri káw dí báy led nduoabal beriri bay suŋa fe sum suoriya t̄i saa bil koy na do h̄a le?"

¹² Lεε, ka'a kíe r̄i hul káy tul k̄i mbijw ká bil-e aa radf radf ká i leke feri riw bele zeb zeb zuo dí. Zadε ku na ze, ĩ léke fe sumri na ká dí."

¹³ Báyji le, i se ĩ vāa ziŋ feri riw bele báy zadε munu ká Zezu baa ha ri na, ro ĩ leke fe sum suoriyake na ká dí.

Zeju báy led nduoabal-eri kaw nzaa fe sum law mbijw

(Mat 26.26-30; Mrk 14.22-26; 1Ko 11.23-25)

¹⁴ Zadka saw sieke na vi báyji le, Zeju báy *nzob ndáy nzaapedfri i vi a ĩ kaw nzaa fe sum ziŋ k̄i mbijw h̄oy.

¹⁵ Lεε, ka baa ha ri mii: «Bi na, m̄i re suo-i ḥŋi-ŋgii bay suŋa fe sum suoriya t̄i saa bil koy na key ziŋ r̄i pola ndaw r̄o, bay kókɔ seke fe báy.

¹⁶ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ: m̄i ti suŋa fe sum key na ziŋ r̄i mbää kp̄ru maa báy nam ká Ngerewuру a réke mbay ká tul nzobri ha ri k̄o saw fe ká'a daa na *taŋ kad kad ndaw r̄o.»

¹⁷ Fale ku le, ka mbi kobo mbijw munu, a daa taambol h̄a Ngerewuру bayke, r̄o a baa ha ri mii: «I ȳa kobo na key ĩ daa tud nzaa k̄i.

¹⁸ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ: tii sawke saa vuri key na, m̄i ti nzokɔ mbi lere puu na mbää, kp̄ru maa báy nam ká Ngerewuру a réke mbay ká tul nzobri na vi ndaw r̄o.»

¹⁹ Fale ku le, ka ȳi a mbi maapa, a daa taambol h̄a Ngerewuру ndaw r̄o, a haw a ha ri a baa mii: «Be ni key na ba naysuo-i [ká m̄i p̄on bay tul-r̄i. I daa mini key baŋguo bo, ĩ kérke bay se tul-i.]»

²⁰ Fale ká i s̄u maapa riw bele na báyji le, ka mbi kobo a daa faa mbijw munu ndaw, a baa mii: «Kobo key na ba *sáka kuni fie ká Ngerewuру siŋ ziŋ r̄i báy faa sim bi ká'a úo zuo siri bay tul-r̄i.]

²¹ I k̄o, nzob ká'a mbika tul-i na kaw nzaa fe sum key ziŋ m̄i.

²² Ba tusue, bi *Vu Nzob na m̄i huka munu ká Ngerewuру leke faake pola. Roo le, kókɔ seke fe taa minake ze a doko bay tul nzob ká mbi tul-e le!»

²³ Báyji le, led nduoabal-eri tii saw vbika bay ká sakra k̄i ba lie ba lew mii: «A ve ndaw r̄o, a bá nzob dáa fe mini key ká sakra naari key le?»

Ped dáa ḥŋerenzob

²⁴ Led nduoabal-eri tii saw máy bay ḥŋo-ŋgoŋ bay kókɔ wāa, nzob ve ze ká sakra bari r̄o, i kókɔ ni ba ḥŋerenzob le?

²⁵ Lεε, Zeju baa ha ri mii: «Mbayri ká saw nzobri ká tusiri key na, i re tul nzobri ḥŋo-ŋgoŋ. A nzob réke tul puori na, i daa h̄a nzobri dí ri ba nzob dáa kere ziŋ nzobri.

²⁶ Roo le, kiri fe dáa bari ká mini key na ti doko sakra baari ya. Nzob ká'a bá ḥŋerenzob ká sakra baari na, ka daa suo-e ba led ká ndii. A nzob ká'a réke tul-r̄i na, do nun haŋa ni ka daa suo-e ba nzob dáa ped ha r̄i.

²⁷ Ku waa, a ve ze ba ḥŋerenzob le? Nzob ká kaw nzaa fe sum, mase nzob ká daa ped h̄a k̄-eri le? Wāa, ba nzob ká kaw nzaa fe sum ya le? Roo le, bi na, m̄i do sakra baari key ba nzob dáa ped ha r̄i.

²⁸ Baarì na, ĩ ba nzobri ká ĩ mgba law-r̄i ḥŋo-ŋgoŋ ziŋ m̄i bay tul feri bof bof ká t̄i tul-i a líe m̄i.

²⁹ Sawke mini ze, m̄i h̄a hurusuo réke mbay ha r̄i faa mbijw munu k̄a Bāa h̄a m̄i,

³⁰ bay haŋa bo, ĩ káw nzaa tutakra fe sum bi ká bil puoruo bi i s̄u a ĩ nzɔ. Rōbay, ĩ káw tul kariŋgaw mbayri bay réke tul saw k̄ani led Izarayelri ká duɔ fale sidī nā.»

Zeju baa bay ziŋ Piyer ká'a máy bay ká tul-e

(Mat 26.31-35; Mrk 14.27-31; Zga 13.36-38)

³¹ Báyji le, Zeju baa mii: «Simɔn, Simɔn, mu laa key! *Satan vbi bay baari bay mbaka r̄i munu ká i mbakake p̄ara fe pay bay f̄a mbuyke zuo bisuy.

³² Roo le, bi na, m̄i daa nzaa bay kere bay tul-a, bay haŋa fal mbika law bo na

ka huo ya. Ze bo zadka mù yii mü ví leke faa bo lε, mù hanja húrusuo h̄a yū-ɔri.»

³³ Lεε, Piyer baa h̄a ni mii: «Mbay, m̄i do d̄i ya bay séke hul sal ziñ mù nd̄aw, bay huka ziñ mù nd̄aw pi.»

³⁴ Báyji lε, Zezu yijra báy bay h̄a ni mii: «Piyer, m̄i baa h̄a mù ta-tan, vuri key na, tuo ti ka-káa ya kōb høy lε, bo na mù máy bay ká tul-i faa bal ba say mii, mù kō m̄i ya.»

Zeju baa bay h̄a led nduobal-eri bay tul fe sekε

³⁵ Fale ku lε, Zezu baa ha ri mii: «Zadka m̄i píe r̄i tañ bol lari ká nduo-r̄i nd̄aw, bol varu nd̄aw, r̄o a h̄a ni mii: «Fe puo nduo-r̄i lε?» Lεε, i yijra báy bay h̄a ni mii: «Fe puo buru mbjw ya.»

³⁶ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Timbedε key na, fe ká bay hanja r̄i daa na ze do key: nzob ká do báy bol lari lε, ndad bay hanja ni ka mbi do nduo-ε. Do faa mbjw munu nd̄aw, nzob ká do báy bol varu na, ka mbi do nduo-ε. A nzob ká ti báy maamii ya laa lε, ndad bay hanja ni ka mbi maagari be, a hie bo a pón larike a vāa hieke.»

³⁷ M̄i baa ha r̄i ta-tan: bay ni ká do bil mbedε Ngerewuру na, do nun hanja m̄i daa h̄a ni o báy zadε ɔgidi bele. Bayke baa mii: “Be na, i daa ni bokó ziñ dombirimri mbjw høy*.” Tusueke lε, bayri ká i daa do bil mbedε Ngerewuру se tul-i na, a ókɔ báy zadε riw bele.»

³⁸ Báyji lε, led nduobal-eri baa h̄a ni mii: «Mbay, mu k̄o, maamiiri sidi do key!» Lεε, ka yijra báy bay mii: «Be nu ku na, maa ro.»

Zeju kod Ngerewuру ká tul kuo Oliviye (Mat 26.36-46; Mrk 14.32-42)

³⁹ Zeju tji saa hula a se ba tul kuo ká riñ-ε ba Oliviye, munu ká'a se ñaŋguɔ kpadsara. Lεε, led nduobal-eri se fal-ε.

⁴⁰ Zadka'a tji zadε ku báyji lε, ka baa ha ri mii: «I daa nzaa bay kere, be r̄opie i lie bo bil nzaa úla ya báy.»

⁴¹ Fale ku lε, ka soro ká lakun ri ndii, di munu ká tisaw ká nzob mbi a vbu mari

bo zad k̄i, r̄o a huku siri a tii saw kód Ngerewuру

⁴² a baa mii: «Bää, zadka law-a hii lε, mu naa fe sekε ká'a dää m̄i key. Roo lε, mu daa fe ká law-a ze hii bo, law-i høy ze hii ya.»

⁴³ [Báyji lε, led nzaapedε Ngerewuру mbiw uru saa nulue a vi h̄a ni húrusuo.

⁴⁴ Munu ká'a kō sùo-ε maa hud na báyji lε, ka naa saw bal Bi-ε mgbáa a kod ni, h̄a töröm ká tji saa sùo-ε zuɔ siri na, do munu ba gɔrɔ sím.]

⁴⁵ Fale ká'a kod Ngerewuру ku na, ka uru siya a se luu led nduobal-eri na r̄obay. Lεε, ka ziñ ri ká tul nam, bay ji lε, kér bay i ri ba hud.

⁴⁶ Báyji lε, ka ví tuma ri a baa ha ri mii: «Kúy! Nam ji ze munu lε? Uru siya a i daa nzaa bay kere, be r̄opie i lie bo bil nzaa úla ya báy.»

Ngere Zibri mgba Zeju

(Mat 26.47-56; Mrk 14.43-50; Zaq 18.3-11)

⁴⁷ Zadka Zeju do báa bay kōb høy na báyji lε, ruɔ nzobri tji terere. Zudas ká ba nzob mbjw ká sakra led nduobal-eri ká duɔ fal-ε sidi na nda faa pol-ri. Ka soro ba lakun Zeju bay mgbaka ni girik.

⁴⁸ Lεε, Zeju baa ha ni mii: «Zudas, báy faa mgbaka m̄i girik munu ze mù hii mbike tul-i, bi ká m̄i ba *Vu Nzob na bay pón m̄i bo nduo nzobri na key lε?»

⁴⁹ Zadka led nduobal-eri kō fe ká ví ziñ Zeju na munu báyji lε, i vbi ni bay mii: «Mbay, buru nda ri báy maamii buru key lε?»

⁵⁰ Lεε, nzob mbjw ká sakra bari ku na mbi maamii, a téke suku led káw *ŋgerenzob fe poy luye na fi hodo mbeked bo bisuy.

⁵¹ Báyji lε, Zeju mbi bay a baa ha ri mii: «Ála! Maa ro!» Fale ku lε, ka zaa suku led káwke na munu lε, r̄ji do zadε.

⁵² Ro, a mbi bay a baa h̄a ɔgidi fe poyri báy mbay nzob kóro *hul kani Ngerewuру, báy ɔgidi Zibri ká i vi bay mgbaka ni na, a baa ha ri mii: «I tji báy maamii, báy puuri gbiri gbiri bay

* 22:37 22.37 Ezay 53.12.

mgbaka mĩ, rĩ fe ká mĩ ba dombirim nzob le woo!

⁵³ Namri riw bele ká mĩ do zinj rĩ ká bil hul kani Ngerewu na, i nzaa faa mgbaka mĩ ya, roo le, nam ká vuri na ba nam ká i zinj hurusuo taa suŋ ro bay mgbaka mĩ key.»

Máy bay Piyer ká tul Zezu
(Mat 26.57-58,69-75; Mrk 14.53-54,66-72; Zaa 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Zadka i mgbaka Zezu na, i sùu ni í séke ni luo *ngerezob fe poy luye. Læs, Piyer na dii fal-e báy salke daka daka di di.

⁵⁵ Báyji le, nzobri mbere huu do mgbanj i kaw di. Læs, Piyer kaw sakra bari ndaw.

⁵⁶ Zadka Piyer kaw fi huu na báyji le, led máy mbiw munu ká ba led káw kó ni, a ngaa ni zii a baa mii: «Ledban key na haari zinj Zezu ndaw.»

⁵⁷ Læs, Piyer máy a baa hæ led máy na mii: «Mì kó ni ya.»

⁵⁸ Falé ku ndji hoy le, nzob kí kó ni a baa mii: «Bo na, mù ba nzob mbiw ká sakra bari ku.» Læs, Piyer yijra báy bay hæ ni mii: «Hay! Ba bi ya!»

⁵⁹ Såw sie kal maa mbiw munu le, nzob kí gedé bayke a baa mii: «Ba tusue! Ledban key na haari zinj Zezu, bay ji le, ka ba nzob ká kudu zad ká Galele.»

⁶⁰ Læs, Piyer yij a baa mii: «Bay bo ká mù baa key na, mì taa láá kpuy!» A le, ká zadé ku hoy ká Piyer do báa bay kób hoy le, tuo ka-káa kójrøn.

⁶¹ Báyji le, Ngerembay Zezu fere nun-e a kó ni mbji. Zadka nun Piyer báy Zezu zuo kí munu báyji le, ka ker se tul bay ká Zezu baa hæ ni pola mii: «Vuri key na, mù máy bay ká tul-i faa bal ba say, røo tuo a ka-káa báy na.»

⁶² Zadé ku hoy le, Piyer tji báy mbii mjiri mgbobo mgbobo.

I rad Zezu
(Mat 26.67-68; Mrk 14.65)

⁶³⁻⁶⁴ Báyji le, nzobri ká i mgbaka Zezu ká i kóro ni na, i sie ni í sinj nun-e báy vay gari i nda ni, røo i vbi ni bay mii: «Nzob ve ze nda mù key le? Baa hæ buru laa!»

⁶⁵ Ro, i rad ni sim nzaari ngii bamba bod bod røbay.

Zeju kaw zad fój bay Zibri
(Mat 26.59-66; Mrk 14.55-64; Zaa 18.19-24)

⁶⁶ Nzaaruo sil báyji le, ngere Zibri báy *ngerezob fe poyri, báy *nzob fére nzobri bol kusolri, i mbu kí i hæ Zezu se zinj ri pol kudu nzob kúñ sal bay luye bari Zibri.

⁶⁷ Læs, i vbi Zezu bay mii: «Mù ba *Krisi, nzob ká Ngerewu waa bay pie ni ví yaa nzobri na le? Mu baa hæ buru laa.» Læs, ka yijra báy bay ha ri mii: «Zadka mì baa hæ rí kara, i ti yaaña bayke ya.»

⁶⁸ Ze, mì vbi rí bay hoy kara, i ti yijra hæ mì ya ndaw.

⁶⁹ Roo le, úru saa vuri key na, bi *Vu Nzob na mì káw tunduo hodó Ngerewu Nzob Hurusuo.»

⁷⁰ Báyji le, bari riw bele ká i do zadé ku na, i baa mii: «Munu le, bo na, mù ba Vu Ngerewu kí waa?» Læs, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Be kí ze i baa ku. Mì ba be na kí.»

⁷¹ Báyji le, i baa mii: «Káy! Náa vbikari nzob nasi bay kíri bay dáké mina báy le, bay ji le, naari sùo naari kí náa láari bay beri na ká nzi-e!»

23

Zeju kaw pol Mbay Pilad
(Mat 27.1-2,11-14; Mrk 15.1-5; Zaa 18.28-38)

¹ Báyji le, bari kudu *nzob kúñ sal bay luyeri riw bele ká i mbu tul kí na, i uru i sùu Zezu i séke ni pol Pilad ká ba nzob réke tul tuo.

² Ká zadé ku na i tii såw góo ni í baa mii: «Ledban key na, buru zinj ni ká zad úla nzob bururi, a dää hæ tul nzobri ngon a haa ri bay haña ri puo larimbuo hæ Mbay Sezar ya. Ka baa mii, beri kí ze beri ba *Krisi, nzob ká Ngerewu waa bay pie beri ví yaa nzobri na, ba mbay buru Zibri.»

³ Báyji le, Pilad vbi Zezu mii: «Bo kí ze, mù ba mbay Zibri kélé?» Læs, Zezu yijra báy bay hæ ni mii: «Be kí ze mù baa ku.»

⁴ Báyji le, Pilad baa hæ *ngerezob fe poyri, báy ruo nzobri mii: «Mì kó bay

mbijw ká bay dáa bo tul ledban key na ya.»

⁵ Be nu ku báyji le, nzobri gedé bayke ngor-ngor kipuru kipuru í baa mii: «Fe fére be na daa haj saa kudu zad ká Galele, a tiki kudu zad ká Zude riw bele, kipuru mini key rōo a víke zad ni key.»

⁶ Báyji le, ka vbi ri bay mii: «Ledban key na, ka ba nzob ká Galele kij kélé?»

Zeju kaw pol Erod

⁷ Zadka Pilad laa mii, Zeju vi saa kudu zad ká Galele, ba tusiri ká *Erod re mbay ká dí na báyji le, ka pie ni se luo-ε, bay ji le, sieke ku na, Erod do Zuruzalem.

⁸ Zadka Erod kó Zeju ku na báyji le, suo-ε rii ni njii bamba, bay ji le, ba pied ká lew hoy ka laa soro bay be, a hii bay kókó ni, a daa law-ε te tul haña ni ka daa fe saj mbijw munu haj ni ko.

⁹ Báyji le, Erod na vbi ni bayri njii bamba. Læs, Zeju fere nzi-ε mgbud ya.

¹⁰ Ngérenzob fe poyri báy *nzob fere nzobri bol kusolri ká i do zadé na, i daa bayri ká ndaya ndaya zuo tul-e.

¹¹ Fale le, Erod báy nzob yum beri na, i sie ni i luo mbúo ká tul-e, i nduo ni maagari mbay ká nduy mgbilik mgbilik, rōo í pieke ni haj Pilad ba kij rōbay.

¹² Ká bil namke ku hoy, Pilad báy Erod i poŋ tul ngani bari ká pola na, a i vi ba nzob buo kij.

I kuŋ bay hud bo tul Zeju

(Mat 27.15-26; Mrk 15.6-15; Zaa 18.39-19.16)

¹³ Pilad mbu *ngérenzob fe poyri, báy ngere Zibri báy ruo nzobri

¹⁴ a baa ha ri mii: «I víke báy ledban key na haj mī i baa mii, ka ula nzobri a daa haj tul-ri ngor. Nda ndad! Roo le, zadka mī vbi ni baykeri ká pol-ri le, mī zinj kaya mbijw ká i dákake bay bo tul-e na ya.»

¹⁵ *Erod kara zinj kaya be ya ndaw. Säwke mini ze, ka pieke ni haj mī rōbay. Ledban key na, ka daa kaya mbijw ká maa bay haña ni zinjke hud ya!

¹⁶ Munu kara, mī haña ri zod ni báy ndoy dōŋ. Fale le, mī poŋ ni.»

¹⁷ [Banjo, ká bil nam fe sum *nam suoriya tii saa bil koy na, Pilad tina nzob mbijw saa hul sal haj ruo Zibri, bay ji le, ba fe saw puo bari.]

¹⁸ Báyji le, ruo nzobri daa fe báy nzaari góm riw bele mii: «I ledban na key, a i tina Barabas haj buru!»

¹⁹ Be Barabas na, ka ba nzob ká i mgbáni bo hul sal, bay ji le, ka suru tigbaa nzobri ha ri tii ká bil ngérerpuo ká Zuruzalem, a i nzob mbijw ká di.

²⁰ Munu ká Pilad hii bay poŋ Zeju na, ka baa bay ba kij rōbay haj ruo nzobri.

²¹ Roo le, i daa fe báy nzaari gürum kipuru mii: «Ber ni! Ber ni ber maa! Ber ni do tul puu say hud!»

²² Læs, Pilad mbi bay faa bal ba sayke a baa mii: «A ku waa, kaya ji rōo ka daa le? Mī zinj fe mbijw ká bay haña ni zinjke hud ya. Munu kara, mī haña ri nda ni báy ndoy dōŋ. Fale le, mī poŋ ni.»

²³ Be nu ku báyji le, i gedé bayke i gúuke fe ba pola pola bay haña ni ber Zeju do tul puu say hud. Læs, fe gúu bari na kal tul Pilad,

²⁴ ro haj ni mbi nzi-ε ká dí, a poŋ faa ha ri bay haña ri daa fe ká law-ri hii.

²⁵ Be ze, nzob ká tij-tii a i nzob ká i mgbáni bo hul sal na, Pilad tina ni munu ká law-ri hii, a poŋ Zeju na maa nduo nduo nzob yumri, bay haña ri daa fe zinj ni munu ká law ruo nzobkeri hii.

I ber Zeju do tul puu say hud

(Mat 27.32-44; Mrk 15.21-32; Zaa 19.17-27)

²⁶ Zadka i séke Zeju ba zad ika ni na, i dar nzob mbijw ká Sirén ká uru saa puo bisuy, riŋ-ε ba Simón. Læs, nzob yumri mgbáni i haa ni yaa puu say hud Zeju a sob a séke fal-ε.

²⁷ Báyji le, ruo nzobri se fal-ε njii bamba. Måyri kara se fal-ε i re-rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a i nda lawri zad zad bay tul-e.

²⁸ Læs, Zeju fere nun-ε ba luo-ri a baa ha ri mii: «Måy Zuruzalemri! I re-rew bay tul-i ya! Roo le, i re bay tul-ri báy tul vu baarí maa,

²⁹ bay ji le, namri ká'a ví vuku na, nzobri báa mii, suoriya ba taa maa suori

ká i mboŋ nzob ba mbjw ya, ká led ąw wąn bari ya.

³⁰ Namke ku na, nzobri tiika s̄aw réke sùo-ri bay haŋa kuo ka tóðc a ręŋ ri, mase mborc ka guba tul-ri gbukru a púcf ri.

³¹ I kō, zadka i d̄aa fe mini key ziŋ pam puu na wąa, fe jiri ze i d̄aa ziŋ puu huoke na ro l̄e?»

³² Ro, i vi báy dombirimri sidī ziŋ Zezu bay ika ri ziŋ ni.

³³ Zadka i t̄ike ri zad ká riŋ-ε ba Tunguo Tul na báyji le, nzob yumri ber Zezu do tul puu say hud ká d̄i. Dombirimri na, i ber ri sidī bele ndaw. Nzob mbini do tul puu say hud k̄i ká tunduo hodo be, a nzob mbj̄e laa le, do tul puu say hud k̄i ká tunduo gel be.

³⁴ L̄ee, Zezu baa mii: «Bää! Mu nda buma ziŋ ri, bay ji le, fe ká i d̄aa ku na, i kō ya.» Ro, nzob yumri f̄a gari beri i d̄aa dji dji r̄o i leke k̄i.

³⁵ Nzobri do zadē na ku, a i kō feri ká kal na. A bari ngerē Zibri laa le, i sie Zezu i baa mii: «Zadka'a ba *Krisi, nzob ká Ngerewuру naa ni bay pie ni ví yaa nzobri na le, ka yaa sùo-ε be k̄i sùo-ε munu ká'a yaa nzob hawri na h̄a buru kō!»

³⁶ Nzob yumri kara i sie ni ndaw, i soro ba lakun-ε, a i h̄a ni mbii fe s̄uuke

³⁷ i baa mii: «Zadka mù ba mbay Zibri le, mu yaa sùo-ɔ sùo-ɔ h̄a buru kō!»

³⁸ Mbede hud ká Pilad̄ ha ri ber do tule na baa mii: «Be key na, ka ba mbay Zibri.»

³⁹ L̄ee, sakra dombirimri ká sidī ká i ber ri do tul puu say hud na, nzob mbini lod Zezu a baa mii: «Mù ba Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay pie ni ví yaa nzobri na ya le woo! Mu yaa sùo-ɔ sùo-ɔ k̄i, a mū yaa buru ndaw!»

⁴⁰ Báyji le, nzob taa haw uru ziŋ k̄u-ε na a baa h̄a ni mii: «Mù h̄ej Ngerewuру ya le woo! Bay ká i kuŋ bo tul-a na do munu ká taa be ndaw.

⁴¹ Taa náa le, do báy zadē, bay ji le, náa ziŋ fe k̄aya náa ká maa báy ped d̄aa náa. Roo le, be na, ka d̄aa fe k̄aya mbjw ya.»

⁴² Ro, a fere nun-ε ba luo Zezu a baa h̄a ni mii: «Zezu, zadka mù ví réke mbay na

le, mu kér se tul-i.»

⁴³ L̄ee, Zezu baa h̄a ni mii: «Mì baa h̄a mù ta-taŋ ba tusue k̄i: vuri key na, mù káw ziŋ m̄i ká zad káw ndadi ká luo Ngerewuру.»

Hud Zezu
(Mat 27.45-56; Mrk 15.33-41; Zga 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Maa báy sie ká do law tul na báyji le, fe guba nun sie h̄a zadri riw bele do gbukru kpuru maa báy sie ká fere sùo-ε. L̄ee, gari kūŋ bil *hul k̄ani Ngerewuру na saka saa sikda tär.

⁴⁶ Báyji le, Zezu d̄aa fe beleŋ a baa mii: «Bää! M̄i p̄oŋ ɔ̄mi bi bo bil nduo-ɔ!» Fal bay na ku báyji le, law-ε ví tuo.

⁴⁷ Zadka ngerenzob yum kō feri ká kal na munu báyji le, ka pisi Ngerewuру a baa mii: «Ba tusue, led̄ban key na, ka ba nzob ká bay ti tul-e ya.»

⁴⁸ Ruɔ nzobri ká i ví do zadē bay kókō feri ku na, zadka i kō feri ká kal na munu báyji le, i d̄aa sie i nda law-ri zad zad, a i ȳike faa puɔ.

⁴⁹ Nzobri riw bele ká i ba nzob buɔ Zezu, báy māyri ká i su Zezu saa kuđu zad ká Galele na, i do d̄i d̄i i kō feri ká kal na deke.

I d̄aa Zezu bo luɔ hud
(Mat 27.57-61; Mrk 15.42-47; Zga 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Nzob mbjw munu riŋ-ε ba Zezeb ká puo be do Arimate ká ba puo Zibri. Ka ba nzob ká law-ε ndad̄ bamba, a ba nzob fe d̄aa báy zadē a giyan nam ká Ngerewuру a ví réke mbay ká tusiri key na nzokdo. Be na, ka ba nzob mbjw ká sakra kuđu nzob kūŋ sal bay luye ká luo Zibri, roo le, bay ká i kuŋ bo tul Zezu, báy fe ká i d̄aa ziŋ ni na, ka hii ziŋ ri ya.

⁵² Báyji le, ka uru a se luo Pilad̄ a vbi ni hud Zezu na bay voro.

⁵³ Zadka Pilad̄ hii ziŋ ni na báyji le, ka se a vāa mbi hud Zezu na a kaari báy gari pie ká ndad̄ bamba, a d̄aa bo huo tisaw ká i kperē ba luɔ hud ba tāw ká i d̄aa hud bo d̄i ba mbjw ya báy.

⁵⁴ Ba nam ped ndebe ká s̄aw sie tōŋ ndii hoy bay haŋa *nam mgbaka tāram Zibri ka t̄ji na.

⁵⁵ Mányri ká i su Zezu saa kudu zad ká Galele na, i se fal Zezeb ba zad luɔ̄ hud bay kókɔ̄ tupal ndàw, bay kókɔ̄ fe ká i dää báy hud Zezu ndàw pi. ⁵⁶ Zadka i kɔ̄ zadɛ na báyji lε, i yɔ̄ i se puɔ̄, i leke numri báy vay feri ká báre fū bûy bûy bay dää zuɔ tul hud Zezu na. Falɛ ku lε, i mgba t̄aram sùo-ri ká nam mgbaka t̄aram na, munu ká *bol kusol bari Zibri baa na.

24

Zeju t̄ii saa luɔ̄ hud (Mat 28.1-10; Mrk 16.1-8; Zaq 20.1-10)

¹ Tibie piɛ̄d ká nzaaruo síe dimasi do dí ya bay sil na, máyri na t̄ii i se ba tupal báy numri ká i zuu ká báre fū bûy bûy na.

² Zadka i t̄ii tupal na báyji lε, i kɔ̄ maa tisaw ká i mb̄iike nzaa luɔ̄ hud na giri bo fi mb̄iw.

³ Lεε, i r̄ii i se dí, lε, i kɔ̄ hud Ngereimbay Zezu na ya.

⁴ Zadka i kɔ̄ bay báa mbää na, nzobri sidi, gari bari nduy ziriri ziriri t̄ii ri,

⁵ h̄a h̄je d̄aa ri n̄gj̄i bamba ha ri d̄in tul-ri ba siri. Báyji lε, nzobkeri baa ha ri mii: «Bay j̄i r̄ō i nzaa nzob ká kaw báy kumnun ká sakra nzob huderl̄i lε?»

⁶ Zezu ti zad ni ya; ka t̄ii saa luɔ̄ hud a kaw báy kumnun. I kér se tul bay ká'a baa ha r̄i báy dol be ká'a d̄oke kudu zad ká Galele na.

⁷ Ka baa mii: beri *Vu Nzob na, do nun haŋa ri pɔ̄ŋ beri h̄a nzob feyqari mgba beri, i ber beri do tul puu say hud. Ndeke dí nam sayke lε, beri t̄ii saa luɔ̄ hud.»

⁸ Báyji lε, máyri na i ker se tul bay ká Zezu baa ha ri pola na.

⁹ Zadka i yɔ̄i saa tupal na ku báyji lε, i baa bayke h̄a led nduobal-eri ká duɔ̄ falɛ mb̄iw báy nzob h̄awri ká i do ziŋ ri na riw bele.

¹⁰ Mányri ká i baa bayke h̄a *nzob ndáy nzaapedri na, ba Mari ká puo be do Madala, Zāni ndàw, Mari máa Zak ndàw, r̄ō báy máy h̄awri ká i do zadɛ ziŋ ri ku ndàw pi.

¹¹ Roo lε, bari nzob ndáy nzaapedri na, i laa bay báa máyri na ba l̄om hoy, ze i d̄aa law-ri bo tul bay bari na ya.

¹² Báyji lε, Piyer uru siya a d̄uu a se tupal na, a duu kóm ba bil luɔ̄ hud na, lε, ka kɔ̄ gari ká i käärike Zezu hoy zuɔ dí. Falɛ ku lε, ka yɔ̄i a se puɔ̄, lε, law-ɛ nzaa ni bay tul fe ká kal na.

Zeju kie sùo-ɛ h̄a led nduobal-eri ká faa Emayus (Mrk 16.12-13)

¹³ Namke ku hoy, led nduobal-eri sidi se ba puo ká r̄ij-ɛ ba Emayus. Puoke ku na dí báy Zuruzalem maa sal faa duɔ̄ falɛ sidi.

¹⁴ I d̄o loko soro feri riw bele ká kal na.

¹⁵ Zadka i do báa bayri na ku, i máyke k̄i báyji lε, Zezu k̄i sùo-ɛ soro ba lakun ri a se ziŋ ri.

¹⁶ I kɔ̄ ni k̄i, roo lε, fe guba nun-ri gbiбли ha ri kɔ̄ ni ba Zezu ya.

¹⁷ Báyji lε, Zezu vbi ri bay a baa mii: «Soro j̄i r̄opie t̄od̄o law-ri r̄ō, i lo í séke faa mini key lε?» Zadka i laa vbiw be na báyji lε, i sii bal-ri zik i t̄a, i do báy kér bay.

¹⁸ Lεε, nzob mb̄iw ká sakra bari ká r̄ij-ɛ ba Kiliopas baa h̄a ni mii: «Nzobri riw bele ká n̄gerepuo ká Zuruzalem key laa bay key, w̄a bo mù d̄o h̄a r̄ō, mú laa bay feri ká kal ká bil namri ká síe ni key ya lε?»

¹⁹ Lεε, Zezu vbi ri mii: «Bay j̄iri lε?» Lεε, i baa h̄a ni mii: «Bay feri ká kal ká tul Zezu ká Nazaređ ká'a ba nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuřu, ká d̄o báy h̄urusuo dää fe ndàw, báa bay ká nun Ngerewuřu báy nun nzobri riw bele ndàw na.

²⁰ Ngerezenzob fe poyri báy n̄gerē naari Zibri pɔ̄ŋ ni ha ri d̄aa bay hud bo tul-e i ber ni do tul puu say hud.

²¹ Be ze buru d̄aa law buru te dí nzokd̄o mii, ká'a tína led Izarayelri saa nduo nzob tul n̄gani bururi. Fekeri kal ba nam say ro yuri.

²²⁻²³ Mányri ká sakra buru led nduobal-eri key i t̄ii piɛ̄d i se tupal, lε, i ziŋ hud Zezu ya. Ze i yɔ̄i i ví baa mii, led nzaapedri ká nulue ví t̄ii tul-ri i baa h̄a bari mii, Zezu kaw báy kumnun. Bayke ku na h̄a buru kaw yer.

²⁴ Nzob h̄aneri ká sakra buru key na i se tupal na, lε, i ziŋ feri riw bele munu ká

máyri baa na, roo le, be Zezu na i kō ni báy nun-ri ya.»

²⁵ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Nzob law tiyari! Daa mina i daa law-ri bo tul bayri riw bele ká *nzob yāa bayri saa nzaa Ngerewūru baa na vaa ya le woo!

²⁶ Do nun haña *Krisi, nzob ká Ngerewūru waa bay píe ni ví yāa nzobri na, ka kō seké fe mini key ndaw rōo, a ziñ riñ dika ká luo Ngerewūru na. Wāa, i kō ya le woo!»

²⁷ Falε ku lε, Zezu mbi báy a baa ha ri laa báy feri riw bele ká dō bil mbede Ngerewūru ká se tul-e na, tii sāwke saa bil mbede *Moyze a séke kpūru tii bil mbede nzob yāa bayri saa nzaa Ngerewūru riw bele.

²⁸ Zadka i se dī ya báy puo ká i se ba badi na báyji lε, Zezu mbi nun-ε tim rii nzob ká'a seké ba zad kij.

²⁹ Lεε, i kuñ ni bay haña ni kaw ziñ ri, báy jí lε, ba tilaw ká sie ti mbää. Zadka'a rii a kaw ziñ ri ká hula,

³⁰ a kaw nzaa fe sūm ziñ ri na báyji lε, ka mbi maapa a daa taambol hā Ngerewūru, rōo a haw ha ri.

³¹ Be nu ku rōo, nun-ri ví tañ ha ri kō ni ba Zezu na kij, roo le, ka zee ká sakra bari ku rik.

³² Báyji lε, i baa báy ká sakra kij mii: «Zadka'a ví baa báy hā buru laa, a tina báy feri ká dō bil mbede Ngerewūru ká law buru mbi ba huu ká dī hā buru ká faa na, law buru vi huo mgbalak ká dī. Wāa dō munu ya le woo?»

³³ I uru koo høy i yjí i se Zuruzalem i vāa ziñ led nduobal-εri ká duō fale mbjw báy bari hāwri ká i mbū kij na.

³⁴ Lεε, bari ká i mbū kij na i baa ha ri mii: «Ngerembay tii saa luō hud kij ba tusue! Simon kō ni báy nun-ε!»

³⁵ Báyji lε, bari ká tul-ri sidí na kara, i kii fal feri ká Zezu daa ziñ ri ká faa, báy faa ká'a hāwke maapa na, be rōo i kóke ni ba Zezu báy.

*Zuzu tii sakra led nduobal-εri
(Mat 28.16-20; Mrk 16.14-18; Zaa 20.19-23; Ped 1.6-8)*

³⁶ Zadka i dō báa báy kōf báy na báyji lε, Zezu kij sūo-ε tii sakra bari mbuda a baa ha ri mii: «Dēkēkē ka sád ziñ rī.»

³⁷ Báyji lε, hīe daa ri ha ri tō dēk dēk i ker i baa mii, kō ya le bari kō wūru.

³⁸ Lεε, Zezu vbi ri a baa mii: «Mina rōo law-ri nzaa ri munu le? Mina rōo i māy báy ká bil law-ri munu le?»

³⁹ I kō nduo-iri báy bal-iri key i kō, ba bi kij ze mī kaw key! Zaa sūo-i i kō. Wūru ti báy naysuo báy hūru munu ká i kō mī key ya.»

⁴⁰ Zadka'a baa báy na munu ha ri báyji lε, ka kie ri bol kol nūc ká dō nduo-εri báy bal-εri na ha ri kō.

⁴¹ Lεε, suoriya mbaa bil law-ri a daa ha ri yāake báy fe na ya a i kaw yer. Lεε, Zezu vbi ri báy mii: «I dō báy fe sūm le?»

⁴² Lεε, i vīke báy sīi túke mbjw ha ni.

⁴³ Ze, ka yāa a sū ká nun-ri ku.

⁴⁴ Falε ku lε, ka baa ha ri mii: «Bay feri ká mī baa ha rī báy dol bi ká mī dō ziñ ri kōf rōbay na ze dō key: Do nun haña bayri riw bele ká i baa se tul-i ká dō bil mbede Ngerewūru ká *Moyze daa, báy taa nzob yāa báy saa nzaa Ngerewūru ndaw, rōo báy Mbede Simri ndaw na, o báy zadē.»

⁴⁵ Ze a hā nun-ri ví tañ bay haña ri láake báy ká dō bil mbede Ngerewūru,

⁴⁶ a baa ha ri mii: «Bay ká mbede Ngerewūru baa na ze dō key: *Krisi, nzob ká Ngerewūru waa bay píe ni ví yāa nzobri na, dō nun haña ni ka kō seké fe a hu, a ndeke dī nam sayke le, a tīi saa luō hud a kaw báy kumnum.

⁴⁷ Ndad báy haña ri ka-káa Bay Kereke báy zadri riw bele báy riñ-ε: tii sāwke saa ngerepuo Zuruzalem key, a se báy sāw puo nzobri bod bod riw bele, bay haña ri suo kér bay bari ká tul feyā bari bo, hā Ngerewūru ka nda buma ka ziñ ri.

⁴⁸ Baarì na, i ba nzob báy nasi báy fe niri na key.

⁴⁹ A lε, fe ini ká Bāa waa ziñ rī pola na, bi kij sūo-i mī píeke ha rī báy*. Ze i kaw ngerepuo na key kpūru bo, i ziñ hūrusuo ká'a úru saa nulue na ndaw rō.»

* 24:49 24.49 Fe ini ká Zezu a pieke na, ba Tem Law Pie.

*Zezu se ba nulue
(Mrk 16.19-20; Ped 1.9-11)*

⁵⁰ Falε ku lε, Zezu tji saa Zuruzalem a se zinj ri dī ya báy Betani. Ká zadε ku na, ka ura nduo-ε a sám fe zuo tul-ri. ⁵¹ Zadka'a do sám fe ha rí munu na, Ngerewúru naa ni ká sakra bari a h̄ ni se luo-ε ká nulue.

⁵² A bari laa lε, i ruo ni. Falε lε, í ȳii í se Zuruzalem báy bawda suoriya.

⁵³ Nam báy nam na i kaw bil *hul kąni Ngerewúru a í pisi ni.

Zāa Bay kere Ngerewūru ká Zāa daa mbedeke

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na kie Zezu ba Bay Ngerewūru ká do bañguo, be ká'a «ví yáa súo ziñ nzob, a daa puo ziñ naari» (1.14). Báy fe dää sañri ká ba fe ká kie fe, báy feri ká'a fere nzobri báy nzi-e lem lem se tul fe sañkeri ndaw na, nzob dää mbede key na, h̄a náa kóri mii, húrusuo Zezu báy bawda rinj mgbaka na uru saa luo Ngerewūru. Ka kji fal órō bie soro ká Zezu lo ziñ led nduoñbal-eri ká bil suñ ká i mgbáke ni, rōo a baa bay se tul mgbaka ká i mgbáke Zezu, vbiwri ká i vbi ni, hud be ká tul puu say hud, báy tji be saa luo hud.

Mbede key na do bod báy taa Matiye, Marki, báy Luku. Zāa na kji fal pedri ká Zezu dää, kakalke l̄e, ba hayri ká kudu zad ká Zude báy Galele. Mbii, mase maapa, mase nzob kóro baduri, ká ba feri ká Zibri k̄o ba vaa na, Zezu mbi a kieke nzobri tusue bay ká se tul-e k̄i súo-e a baa mii: «Nzob ká kón mbii se ni l̄e, ka vi luo-i a nzob mbii» (7.37). Rōbay, ka baa mii: «Bi na, m̄i ba nzob kóro badu taa tusueke» (10.11).

Nzob dää mbede key na, kji fal feri key na riw bele bay haña r̄i k̄o mii, Zezu ba Krisi, Vu Ngerewūru, nzob ká Ngerewūru waa bay pie ni ví yáa nzobri na. Zadka i dää law-r̄i bo tul-e l̄e, i káw báy kumnun báy faa be.

Máa bayri ká do bil-e

Zeju ba Bay Ngerewūru: 1.1-18

Zāa Batis báy titire led nduobal Zezuri: 1.19-51

Pedri ká Zezu dää ká zad ruo: 2-12

Bayri ká Zezu baa h̄a led nduobal-eri pola rōo bay huka: 13-17

Kókó seke fe báy hud Zezu: 18-19

Tji Zezu saa luó hud báy nzobri ká'a tji tul-ri: 20-21

Zeju Krisi ba Bay

¹ Pola ndaw rōo báy haña feri riw do na, be ká i d̄i ni ba Bay na do d̄od ro. Ka do ziñ Ngerewūru, a ba Ngerewūru.

² Bay na do ziñ Ngerewūru báy tiika saw feri h̄oy.

³ Báy faa be na, Ngerewūru dääke feri riw bele; fe ká'a dää báy faa be ya na, mbiw tiya.

⁴ Be na, saw káw báy kumnun uru saa luo-e. A káw báy kumnunke ku na ba zad taña ká dää h̄a nun nzobri mgbuda ká d̄i.

⁵ Zad tañake ku na hie bañguo ká bil suñ tilo, l̄e, suñ tilo na yáa bay zad taña na ya*.

⁶ Ngerewūru pie led nzaaped be ká rinj-e ba Zāa†.

⁷ L̄e, be na, ka vi ba nzob bay nasi zad taña na, bay haña nzobri riw bele i laa bayke bo, i dääke law-ri bo tul bay zad tañake na.

⁸ Be Zāa k̄i súo-e na, ka ba zad taña ya, roo l̄e, ka vi báa báa bay nasi zad taña na.

⁹ Zad tañake ku na, ba zad taña taa tusueke. Ka'a ví tusiri key a hie kad kad ká bil law nzobri riw bele.

¹⁰ Be ká i d̄i ni ba Bay na, ka do tusiri key. Ze Ngerewūru dää tusirike na báy faa be h̄oy kara, nzobri ká tusiri key na i tuu ni ya.

¹¹ Ka vi saw puo be, l̄e, nzobri yáa ni ba súo-ri ya.

¹² Roo l̄e, bari riw bele ká i yáa ni i dää law-ri bo tul-e na, ka ha ri faa bay haña ri vi ba vu Ngerewūruri.

¹³ I vika ba vu Ngerewūru munu ká i mboñke nzob ya: báy faa sím ya ndaw, faa law hiiya nzob ya ndaw, roo l̄e, ba Ngerewūru k̄i ze h̄a mboña fieke na.

¹⁴ Be ká i d̄i ni ba Bay na, ka ví yáa súo ziñ nzob a dää puo ziñ naari. Law kere báy tusue bay mbaa bil law-e gbäy gbäy. Buru na, buru k̄o rinj díka be. Ba rinj díka led mbiw h̄oy keklek ká uru saa luo Ngerewūru.

¹⁵ Zāa baa nasi bay ká se tul-e mii: «Ì k̄o, ba nzob key ze m̄i baa bay be mii: «Nzob ká'a ví fal-i vuku na, ka mba m̄i pavbad,

* **1:5 1.5** Ndáy bay haneri baa mii: «suñ tilo na mba tul bay zad taña na ya.» † **1:6 1.6** Ba Zāa Batis.

bay ji le, ka do pola dōd ndāw rōo, i mbón mī báy.”»

16 Naari riw bele na, Ngerewuru h̄a naari law kere fe, ba fe s̄ami ká k̄ay tul ki tul ki ba pola pola.

17 Poła lew na, ka h̄a naari *bol kusol báy faa *Moyze. Roo le, timbede key na, ka h̄a naari law kere báy tusue bay báy faa Zezu *Krisi.

18 Nzob mbjw mini kō Ngerewuru báy nun-e ya. Roo le, be ká'a ba led mbjw h̄oy keklek, a ba Ngerewuru ki s̄uo-e, a kaw lakun Bi-e na ze daa h̄a náa t̄ukeri ni.

Z̄aa Batis baa nasi bay Zezu (Mat 3.1-12; Mrk 1.1-8; Luk 3.1-18)

19 Nam mbjw munu, ḥgeredomay Zibri ká Zuruzalem pie nzob fe poyri báy *Leviri ha ri se luo Z̄aa bay vbika ni bay, bay kókō wāa, be na ka ba ve le?»

20 Zadka i se luo-e na báyji le, ka gbir ya a yijra báy bay ta-taŋ ha ri mii: «Bi na, mī ba *Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yāa nzobri na ya‡.»

21 L̄ee, i vbi ni na rōbay mii «Mù ba nzob ve ki le? Wāa, mù ba *Eli le§?» Z̄aa yijra báy bay mii: «U-uu, mī ba be ya.» I yī i vbi ni na rōbay mii: «A wāa, mù ba nzob yāanja bay saa nzaa Ngerewuru ká Ngerewuru waa bayke na le*?» Ka yijra báy bay ha ri mii: «Ba bi ya.»

22 Ro, i vbi ni bay mii: «A key wāa, mù ba nzob ve ki gbad le woo? Mu yijra báy bayke h̄a buru vāa baa h̄a nzobri ká i pie buru na. A bo ki s̄uo-o na wāa, mù baa bay mina ki ze se tul-a na le?»

23 L̄ee, Z̄aa yijra báy bay ká Ezay nzob yāanja bay saa nzaa Ngerewuru baa pola lew na mii: «Bi na, mī ba be ká baa bay belej ká bil law k̄or mii: “I léke faa Ngerembay h̄a ni ka do sikda kparak kparak na!?”»

24 Ká sakra nzob nzaapedri ká i pie ri ba luo Z̄aa na, Farizi h̄aneri ká i do dī na,

25 i vbi ni bay key mii: «Munu ká mù ba Krisi ya ndāw, mū ba Eli ya ndāw, a mū ba nzob yāanja bay saa nzaa Ngerewuru

ká buru giyan ni ya ndāw na wāa, bay ji ki ndāw rōo, mù daa tul nzobri nduo mbii le?»

26 L̄ee, Z̄aa yijra báy bay ha ri mii: «Bi na, mbii zē mī daa tul-r̄i nduo dī, roo le, nzob mbjw do sakra baari ku ká ī kō ni ya.»

27 Be ká'a ví fal-i vuku na, ka kal tul-i pavbad. Sal dikon ká bal-e h̄oy kara, mī maa bay hina ya.»

28 Fe niri riw bele key na kal ká Betani ká nzaa kporombii Zurdę ká fi k̄elu. Zadę ku ze, Z̄aa daa tul nzobri nduo mbii ká dī.

Zeju ba Vu Badu Ngerewuru

29 Nzaaruo ki na báyji le, Z̄aa kō Zeju ká se yuku ba luo-e na ro a baa mii: «I kō, be key na ka ba *Vu Badu Ngerewuru ká'a náa feyāa nzobri ká tusiri key na zu‡.»

30 Ba be na key ze, mī baa bay be pola mii, “nzob ká'a ví fal-i vuku na, ka kal tul-i pavbad, bay ji le, ka do pola dōd ndāw rōo i mbón mī báy.”

31 Kp̄ru t̄ii timbede key na, ka ba nzob ve kara, bi na mī kō ya. Roo le, mī ví daa tul nzobri nduo mbii bay haŋa led Izarayelri t̄uke ni ba be ká Ngerewuru waa bay be na.»

32 Z̄aa baa nasi bay ká se tul-e mii: «Mī kō Tem Ngerewuru dī saa nulue munu ká bede pie a kaw tul-e k̄okro.»

33 Ka ba nzob ve kara, mī kō ya báy, roo le, Ngerewuru ká pie mī h̄a mī daa tul nzobri nduo mbii na baa h̄a mī mii: “Mu kókō Tem Ngerewuru dī a kaw tul nzob mbjw. Ba be ze a dāa nzobri nduo bil Tem Law Pie.”

34 Bi na, mī kō fekeri na báy nun-i, a mī baa nasi bayke ha r̄i mii: be na, ka ba Vu Ngerewuru.»

Titire led nduobal Zezuri

35 Nzaaruo ki na, Z̄aa báy led nduobal-eri ká tul-r̄i sidī na, i dō zad dol be ká pola na ku rōbay.

36 Zadka'a mbi nun-e a kō Zeju ká do kali na báyji le, ka baa mii: «I kō, be na ka ba *Vu Badu Ngerewuru!»

‡ **1:20 1.20** Báy nzaa gerek le, nzob key na ba Krisi, a báy nzaa eboro laa le, ba Mesi. § **1:21 1.21** I kii Malasi 4.5-6; 3.23-24; Mat 11.14; 17.10-16. * **1:21 1.21** I kii Kijna bol kusol ba sidike 18.15. † **1:23 1.23** Ezay 40.3.

‡ **1:29 1.29** I kii T̄ii kele 12.1-28.

³⁷ Led nduoibal Zäari ká sidi na, i laa munu báyji le, i uru í tøn fal Zezu na.

³⁸ Zadka Zezu fere kóm a kó ri na báyji le, ka vbi ri bay mii: «Haa ji ze í nzaa le?» Lëe, i yji í vbi ni bay mii: «Rabi,» (mára ke baa mií gañ tul-i), «Mù naa zad haa le?»

³⁹ Lëe, Zezu yiñra báy bay ha ri mii: «ì vi le, í kókó báy.» Báyji le, i se ziñ ni í kó zad nam be, a í kaw ziñ ni kpuru maa báy huu mgbanj ká taa korok.

⁴⁰ Led nduoibal Zäari ká i laa bay Zezu a í tøn fal-ε na, nzob mbijwke ba Andere, yu Simon Piyer.

⁴¹ Falé ku le, Andere vää ziñ yu-ε na a baa haa ni mii: «Buru ziñ *Mesi, nzob ká Ngerewuru waa bay píe ni ví yaa nzobri na!» (Mára sáw riñke le, ba Krisi).

⁴² Lëe, ka su Simon na a séke ni luo Zezu. Zadka Zezu mbi nun-ε a kó ni na, ka baa mii: «Bo na, mù ba Simon vu Zäa, i dika mù ba Sefas.» (Mára sáw riñke le, ba Piyer.)

⁴³ Nzaaruo kj na báyji le, Zezu hii bay séke ba kuđu zad ká Galele, ze a vää ziñ Filib a baa haa ni mii: «Mu se fal-i.»

⁴⁴ (Filib na ba nzob ká Besayda, puo fe báy Andere báy Simon Piyerri mbijw høy.)

⁴⁵ Lëe, Filib na vää ziñ Nataniyel a baa haa ni mii: «Nzob ká *Moyze baa bay se tul-e do bil *mbede bol kusol ká *nzob yaañ bayri saa nzaa Ngerewuru kara baa bay se tul-e ndaw na, buru ziñ ni ro! Ba Zezu, vu Zezeb ká puo ká Nazaref.»

⁴⁶ Báyji le, Nataniyel baa haa ni mii: «Waa, fe kere a úru saa Nazaref na ku ndaw zu le?» Lëe, Filib yiñra báy bay haa ni mii «Mu vi le, mù kókó báy.»

⁴⁷ Zadka Zezu mbi nun-ε a kó Nataniyel ká vi ba luo-ε na báyji le, ka baa bay se tul-e mii: «ì kó key, be na, ka ba led *Izarayel taa tusueke, ká fe úla nun nzob mbijw kara ti suo-ε ya.»

⁴⁸ Nataniyel na kaw yer a yji a vbi ni mii: «Daa mina ndaw röö mü tuu mì tañ mini key le?» Lëe, Zezu yiñra báy bay haa

ni mii: «Mì kó mü dööf báy káw bo ká sáw puu nzum ku høy röö, Filib dí mü báy.»

⁴⁹ Báyji le, Nataniyel baa haa ni mii: «Mbáy, bo na mü ba Vu Ngerewuru a mü ba mbay led Izarayelri!»

⁵⁰ Zezu yiñra báy bay haa ni mii: «Mù daa law-a bo tul-i bay kókó ká mì kó mü ká sáw puu nzum ku na le? Mù kókó fe kereri ñgji bamba tasiri kal taa be ni key na báy.»

⁵¹ Lëe, ka baa na röbay mii: «Mì baa ha rì ta-taŋ ba tusue kj: í kókó nulue mgbudfa bolonj haa led nzaaped Ngerewururi hilké ba luo-ε, í dírake vi luo-i bi *Vu Nzob na*.»

2

Zuzu se zad yaañja kj ká Kana

¹ Falé ká ndeke dí nám sayke na, nam suoriya yaañja kj do bil ñgerepuo ká Kana ká kuđu zad ká Galele. Máa Zezu do zadε ku ndaw,

² le, í dí Zezu báy led nduoibal-εri ba zad yaañja kjike na ku ndaw pi.

³ Báyji le, him puo nzobri*, le, máa Zezu ví baa haa ni mii: «Him na ti mbää ro.»

⁴ Roo le, ka yiñra báy bay haa ni mii: «Maa, waa ba bo ndaw röö, mü kíe mì fe ká mì dää le woo? Nám bi na tøn röbay.»

⁵ Báyji le, mi-ε na yji a baa haa nzob dää pedri mii: «Fe ká'a baa ha rì na, í dää.»

⁶ Zadε ku na durari ká i dää báy tisaw ba yie zuo dí; ba durari ká Zibri dää mbii zuo dí bay wáake suo-ri *taŋ kad kad munu ká ba fe sáw puo bari. Bil durake mbijw le, maa tøy mbii sidi ya le, sayri muñu.

⁷ Ro, Zezu baa haa nzob dää pedri na mii: «ì dánj mbii mbaa durari na key.» Ze, i dñaj mbii na haa ni mbaa dí dörörö dörörö. ⁸⁻⁹ Falé ku le, Zezu yji a baa ha ri mii: «ì ví kaa mbii key na í séke haa nzob mbika tul ped nam suoriya na.» Lëe, i kaa mbii ká fere suo-ε ba him na í séke haa ni. Be na, ka kó zad ká uru saa dí ya, roo le, nzob dää pedri ká i kaa mbiike na mää, i kó. Zadka nzob mbika tul ped nam

§ 1:42 1.42 Báy nzaa aramri le, ba Sefas, a báy nzaa gerek laa le, ba Piyer. Zadka Zezu haa riñ fie key na haa Simon na, ka haa ni ped kj bod ro ze bay dää. * 1:51 1.51 I kjj Tiika sáw fe 28.10-22. * 2:3 2.3 Ba him ká yin ya ká Zibri nzob ká nzaa fe sum banquo.

suoriya na lie mbii ká fere sùo-ε na báyji lε, ka kaw yer, a dí wāra nzob máy na

¹⁰ a baa h̄ ni mii: «Mára sawke ká ba tusue lε, i haŋa him ká ndad̄ bamba na h̄ nzobri nzɔ maa ri gulay gulay pola ndàw rɔɔ, í ha ri h̄ay ká raa ya na báy. Roo lε, him ká ndad̄ bamba tasiri na, bo mù kɔrɔ dō kp̄ru t̄ji timbɛd̄e key!»

¹¹ Be ze ba fe saŋ ká Zezu daa titire dekre ká Kana ká kudu zad ká Galele. Ka kie ri ha ri kɔ riŋ dika be, ze led̄ nduobal-eri d̄áake law-ri bo tul-e.

¹² Falε ku lε, ka se ŋgerepuo ká Kapernayum báy mi-ε, yu-εri ndàw, rɔɔ led̄ nduobal-eri ndàw a í kaw dí nam h̄aneri munu.

Zeju nii nzob dáb fe h̄ieri ká hul kani Ngerevwuru

(Mat 21.12-13; Mrk 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ Munu ká *nam suoriya Zibri ká ba *nam suoriya t̄ji saa bil koy t̄n dí ya deb na, Zezu uru a se ŋgerepuo Zuruzalem.

¹⁴ Zadka'a r̄ii a se bil mgbaŋ ká *hul kani Ngerevwuru do dí na, ka zinj nzobri ká i do báy ndayri ká bay hí-hie ndàw, baduri ndàw, rɔɔ b̄ed̄eri ndàw. Ka zinj nzobri ká i ba nzob kyu k̄i vu lariri ká nzaa tutakra bari na kara ndàw pi.

¹⁵ Báyji lε, Zezu daa ndoy d̄əŋ báy sal, a n̄ike ri báy badu bari báy ndayri na riw bele zuɔ fal hul kani Ngerevwuru. Ka mii vu lari nzob kyu k̄i lariri na, a k̄ira tutakra bari na zuɔ siri.

¹⁶ Ka ȳi a baa h̄ nzob dáb b̄ed̄eri na mii: «Ì f̄aa fe baar̄i na í t̄ike t̄ji ká zad ni key ba kele! I daa hul Bāa nā ba hul fe hie ya!»

¹⁷ Zadka led̄ nduobal-eri k̄o munu na báyji lε, i ker se tul bay ká i daa dō bil mbede Ngerevwuru ká baa mii, «Kōn hul bo na d̄áa m̄i lok lok[†].»

¹⁸ Báyji lε, ŋgerε Zibri vbi ni bay mii: «Fe saŋ ji ndàw rɔɔ, mù d̄áa bay k̄ieke buru mii, Ngerevwuru h̄ mù faa bay d̄áa fe mini key na lε?»

¹⁹ Lεε, Zezu ȳijra báy bay ha ri mii: «Zadka ī nduku hul k̄ani ni key lε, nam say lε, m̄i úra ba k̄i.»

²⁰ Lεε, ŋgerε Zibri ȳijra báy bay h̄ ni mii: «Úwaa, hul ká buru daa mbiimbam siŋ niŋ p̄are yie ndàw rɔɔ, o key lε, bo mù baa mii, nam say hoy lε, mù úra ba k̄i kele?»

²¹ Tusueke lε, hul k̄ani ká Zezu baa bayke na, ka baa se tul sùo-ε ká'a huka a daa nam say lε, a t̄ji saa luɔ hud.

²² Falε ká Zezu t̄ji saa luɔ hud a kaw báy kumnun na, led̄ nduobal-eri ker se tul baykeri ká'a baa ha ri na, a í daa law-ri bo tul bay ká dō bil mbede Ngerevwuru, báy bay ká t̄ji saa nzaa Zezu na ndàw.

Zeju k̄o bil law nzobri riw bele

²³ Zadka Zezu dō Zuruzalem bay d̄áa *nam suoriya t̄ji saa bil koy na báyji lε, bil namkeri ku na, nzobri ŋḡi bamba daa law-ri bo tul-e bay tul fe saŋri ká'a daa.

²⁴ Roo lε, Zezu daa law-ε bo tul-ri ya, bay ji lε, ka kɔ kér bay bari riw bele.

²⁵ Ka se s̄ie nzob ká bay haŋa ni ka t̄ina saw feri ká tul nzobri h̄ ni ya. Be k̄i sùo-ε na, ka kɔ fe ká dō bil law nzobri ká nziyya na ŋgid bele.

3

Zeju báy Nikodem

¹ Nzob mbiw munu ká sakra *Fariziri riŋ-ε ba Nikodem a ba ŋgered̄omay Zibri.

² Ka vi luo Zezu ba suŋ a baa h̄ ni mii: «Mbay, buru k̄o lε, ba Ngerevwuru k̄i ze p̄ie mù bay haŋa mù ba nzob fére buru fe, bay ji lε, fe saŋri ká mù daa na, nzob ká Ngerevwuru sad zinj ni ya lε, ka ti māa bay d̄áa ya.»

³ Lεε, Zezu ȳijra báy bay h̄ ni mii: «M̄i baa h̄ mù ta-taŋ ba tusue k̄i: zadka i mboŋ nzob ba k̄i ya lε*, nzobke ku na ti māa bay d̄oko sakra nzobri ká Ngerevwuru re mbay ká tul-ri na ya.»

⁴ Báyji lε, Nikodem na ȳi a vbi ni bay mii: «Wāa, nzob d̄i t̄aw d̄ōd̄ ro key lε, a d̄áa mina ndàw rɔɔ a ȳi ha ri mboŋ ni

* 2:17 2.17 Simri 69.10. * 3:3 3.3 «Mboŋa ká báy faa Tem.» Báy nzaa gerek lε, māa bay ba sid̄i ze do d̄i: mboŋ nzob ba k̄i, mase, mboŋa taa h̄ay ká uru saa nulue.

ba kij le? Waa, nzob a maa bay yii a rii bil mi-ɛ ha ri mbon ni ba sidi rɔbay le?»

⁵ Leee, Zezu yiijra bay bay haq ni mii: «Mì baa haq mù ta-tan ba tusue kij: zadka, i mbon nzob bay faa mbii bay Tem Ngerewuru ya le[†], nzobke ku na ti maa bay coko sakra nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na ya.

⁶ Nzob ká i mbon ni bay faa naysuo le, ka do ba naysuo, a nzob ká i mbon ni bay faa Tem laa le, ba Tem Ngerewuru kij ze haq ni kaw bay kumnun.

⁷ Bay ká mì baa haq mù mii, do nun haŋa ri mbon rì ba kij na, nadaf bay haŋa mu kaw yer ká dif ya.

⁸ I ko, zuu kuu munu ká law-ɛ hii, le, mù laa gire, roo le, mù ko zadaf ká uru saa dif ya ndaw, zadaf ká se ba badsi ya ndaw pi. Ze mbona taa Tem Ngerewuru ká mbon nzob na kara, do faa mbijw munu ndaw.»

⁹ Bayji le, Nikodem baa haq ni mii: «Feku ku na a coko mina zu le?»

¹⁰ Leee, Zezu yiijra bay bay haq ni mii: «Bo ká mù ba nzob fére fe ká rin-a mgba bamba ká tusiri *Izarayel na waa, mù ko saw feri na key ya le?

¹¹ Mì baa haq mù ta-tan ba tusue kij: buru baa bay feri ká buru ko ta-tan na ha rì, a buru baa nasi bay fe ká buru ko bay nun buru, roo le, i hii bay yaana nasi bay buru na ya.

¹² Zadka i daa law-rì bo tul feri ká do tusiri key ká mì baa bayke ha rì na ya waa, i daa mina ndaw rɔ bay daa law-rì bo tul feri ká nulue ká mì baa bayke ha rì na le?

¹³ Nzob mbijw mini kara uru ká tusiri key a se nuluɛ a ko saw feri ká dif ya bay. Ba bi *Vu Nzob huo-i ká mì uru saa nulue mì vi tusiri key, a mì maa bay tína saw feri ha rì laa.

¹⁴ Pola lew na *Moyze zuu fe ba soy a sin mgbanra puu a ura ni do siya ká bil law kɔr[‡]. Do faa mbijw munu ndaw, bi Vu Nzob na i sin mì i ura mì do siya ¹⁵ bay haŋa nzob haq haq ká daa law-ɛ bo tul-i le, ka kaw bay kumnun ká do baŋguo.

¹⁶ I ko, Ngerewuru hii nzobri ká tusiri key ngji bamba, a haq Vi-e ká ba led mbijw

hoy keklek, bay haŋa bo nzob haq haq ká daa law-ɛ bo tul-e le, ka ti bíya, roo le, a kaw bay kumnun ká do baŋguo na.

¹⁷ Tusueke le, Ngerewuru pie Vi-e vi tusiri key bay daa bay bo tul nzobri ya, roo le, bay haŋa nzobri yaa sùo-ri bay faa be.

¹⁸ Nzob ká daa law-ɛ bo tul-e le, bay ti tul-e mbaa. A nzob ká daa law-ɛ bo tul-e ya laa le, bay do tul-e baŋguo, bay jì le, ka daa law-ɛ bo tul Vu Ngerewuru ká ba led mbijw keklek na ya.

¹⁹ Faa daa bayke na ze do key: zad tan vi tusiri key, roo le, nzobri hii sun tilo a i tun zad tan na ngerej, bay jì le, ped daa bari ndaya.

²⁰ Nzob haq haq ká daa fe ká ndaya na, ka jm zad tan na jm a duu ni duu, bay jì le, ka daa hiq bay ped daa ndaya beri na a tí a do zad hie gbari gbari.

²¹ Roo le, nzob ká daa fe bay faa tusue bay na, ka vi zad tan bay haŋa nzobri ko ta-tan mii, ped daa beri na, ba fe ká'a zúke zin Ngerewuru.»

Zaq Batis baa nasi bay

²² Fal^e ku le, Zezu bay ledf nduo**bal**-ɛri uru i se ba zad kij ká kudu zad ká Zude a kaw dif zin ri nam maa fe, a daa tul nzobri nduo mbii.

²³ Zaq kara do daa tul nzobri nduo mbii ká Enon; zad^e ku na do dif ya bay Salim, ba zad ká mbiiri ngji bamba do dif. Ruo nzobri vi luo-ɛ, le, ka daa tul-ri nduo mbii.

²⁴ Ká bil sewke ku na, i mgba Zaq naa hul sal ya bay.

²⁵ Bayji le, ledf nduo**bal** Zaq haneri tii saw máy bay zin Zib mbijw munu se tul waa sùo ká ba fe saw puo bari na.

²⁶ Ro, i se luo Zaq a i baa haq ni mii: «Mbay, nzob ká do zin mù ká nzaa kporombii Zurdeg ká fi kelu ká mù baa nasi bay fe haq buru na, timbede key na, ka daa tul nzobri nduo mbii haq nzobri riw bele se ba luo-ɛ.»

²⁷ Bayji le, Zaq yii a baa ha ri mii: «Zadka Ngerewuru haq fe haq nzob ya le, nzob mbijw mini kara maa bay zína ya.

[†] 3:5 3.5 I kij Ezekiyl 36.25-27. [‡] 3:14 3.14 I kij Ruo bari 2.4-9.

²⁸ Bi na, mĩ ba *Krisi ya, roo le, mĩ ba nzob ká Ngerewuру píe mĩ vi pola h̄a ni. Baarì k̄j sùo-r̄i na, ī maa bay báa nasi bay ká mĩ baa na.

²⁹ I k̄o, w̄ara nzob máy na, máy be do bay tul-e. Roo le, nzob buo nzob máy na, do d̄i ya ká lakun-e bay láa ni nd̄aw, a do báy bawda suoriya bay láa kusol nzob máy na. Bi na, mĩ do munu ba nzob buo nzob máy na. Zadka ruo nzobri se fal Zezu na, suoriya mbaa bil law-i gbäy gbäy.

³⁰ Ndad bay haña riñ-e ka mgba ba pola pola, a bi laa le, mi ȳi ba fal.

³¹ Be ká uru saa nulue na ka kaw tul feri riw bele. Nzob ká uru saa tusiri key na, ka ba taa tusiri a baa bay feri ká'a k̄o ká tusiri key. A nzob ká uru saa nulue a vi laa le, [ka kaw tul feri riw bele,]

³² a baa nasi bay fe ká'a k̄o báy nun-e nd̄aw, a laa báy suk-e nd̄aw pi. Roo le, nzobri riw bele ȳaa nasi bay be na ya.

³³ A roo le, nzob ká ȳaa nasi bay be na, ka hii bayke do d̄i mii, Ngerewuру baa tusue bay na k̄i.

³⁴ Tusueke le, nzob ká Ngerewuру pie ni na, ka nday bol nzaa Ngerewuру, báy ji le, Ngerewuру h̄a Tem be mbaa bil law-e gbäy gbäy.

³⁵ Bää naari na, hii Vi-e a poŋ faa dää feri riw bele zuo nduo-e.

³⁶ Nzob ká dää law-e bo tul Vi-eke na le, ka kaw báy kumnun ká do baŋguo. A nzob ká dää vu mbom bo tul-e ya le, ka ti káw báy kumnunke na ya, roo le, here Ngerewuру do tul-e baŋguo.»

4

Zezu báy máy ká Samari

¹⁻³ *Fariziri laa mii, Zezu dää h̄a nzobri vi ba led̄ nduo bal-eri, a dää nzobri nduo mbii mba Zaa. (Tusueke le, Zezu k̄j sùo-e dää tul nzobri nduo mbii ya, roo le, led̄ nduo bal-eri ze dää tul nzobri nduo mbii.) Zadka Zezu laa mii, soro feri ká'a dää na t̄d̄o bo suku Fariziri na báyji le, ka uru ká kudu zad ká Zude a zol, a ȳi ba kudu zad ká Galele.

⁴ Roo le, ká bay haña ni se kudu zad ká Galele na, a kál báy faa ká bo kudu zad ká Samari.

⁵ Báyji le, ka t̄i puo mbijw ká riñ-e ba Sikar ká do d̄i ya deb báy wáa ká bulu bari *Zakob h̄a vi-e Zezeb ká pola lew na*.

⁶⁻⁸ Ká zadē ku na, luɔ mbii ká Zakob tie pola lew na do d̄i. Munu ká Zezu h̄aari a t̄a bamba na báyji le, ka t̄a a kaw nzaa luɔ mbii na. A led̄ nduo bal-eri laa le, i se ba bil puo bay hie fe sum. Be nu ku le, maa báy sie ká do law tul ro zu.

Báyji le, máy mbijw munu ká kudu zad ká Samari na vi bay d̄áñ mbii. Læs, Zezu baa h̄a ni mii: «Máy, h̄a mĩ mbii mi nzo.»

⁹ Báyji le, máy na do yer a ȳiñra báy bay h̄a ni mii: «Daa mina r̄o bo ká mù ba Ziñ le, mù góñ mĩ mbii bay nzok̄o, bi ká mĩ ba máy ká Samari na le woo!» (Ka baa munu, bay ji le, Ziñri báy *nzobri ká Samari na zuo k̄i bari tiya.)

¹⁰ Læs, Zezu ȳiñra báy bay h̄a ni mii: «Zadka mù k̄o fe law kere ká Ngerewuру mgba ziñ nzobri, a mü tuu nzob ká góñ mü mbii nzok̄o na le, bo k̄i sùo-o ze mü góñ ni mbii na pola, le, a haña mü mbii ká uo yaw yaw ká báy haña mü kawke báy kumnun ká do baŋguo na.»

¹¹ Báyji le, máy na ȳi a vbi ni mii: «Mbay, luɔ mbii le d̄i bamba, a bo le, mü ti báy fe d̄áñ mbii ya; w̄a, mü dää mina nd̄aw r̄o bay zíñ mbii ni key ká uo yaw yaw na bay nzok̄o le?»

¹² Luɔ mbii key na bulu buru Zakob ze h̄a buru. Ba luɔ mbii ká fe k̄i ka nzo, báy vi-eri báy fe h̄ol b̄eri kara nd̄aw pi. W̄a, bo na mü mba tul bulu buru Zakob na le woo?»

¹³ Báyji le, Zezu ȳiñra báy bay h̄a ni mii: «Nzob h̄a h̄a ká nzo mbii ká luɔ mbii key na le, k̄on mbii k̄i a sek̄e ni báy.»

¹⁴ Roo le, nzob ká nzo mbii ká mĩ haña ni na le, k̄on mbii k̄i ti sek̄e ni mbää mgbañ, báy ji le, mbii ká mĩ haña ni na, a doko munu ba mbii ká uo suɔ suɔ ká bil law-e báy haña ni kawke báy kumnun ká'a doko baŋguo na.»

¹⁵ Læs, máy na baa h̄a Zezu mii: «Mbay, ze bo munu zu le, mu h̄a mĩ mbiike na bay

* **4:5 4:5** I k̄j Tiika saw fe 33.19.

haŋa kɔn mbii k̄i ka se m̄i mbāa ndāw, a mí se s̄ie ȳi vi zād ni key bay d̄áŋ mbii k̄i na mbāa ndāw pi.»

¹⁶ Zezu ȳi a baa h̄a ni mii: «Mu se m̄u vāa d̄i w̄ara bo, a bo bāy k̄i, i ȳi i vi.»

¹⁷ L̄ee, máy na ȳinra bāy bay h̄a ni mii: «M̄i ti bāy w̄ara ya.» L̄ee, Zezu baa h̄a ni mii: «Bay bo do bāy zād̄e. W̄ara bo tiya munu ká mù baa,

¹⁸ roo le, mù ȳaa wara zād̄e ndebe, a h̄ay ká mù kāwke timbed̄e key kara, ba w̄ara bo ya ndāw. Bo na, mù baa s̄ùo bay k̄i ze h̄a m̄i.»

¹⁹ Bāyji l̄e, máy na ȳinra bāy bay h̄a ni mii: «Mbay, m̄i k̄o le, mù ba nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerewuřu.

²⁰ Bulu bururi na, i rūo Ngerewuřu ká tul kuo ká kuđu zād̄e ká Samari key[†], roo le, baarī Zibri k̄i i gede mii, zād̄e ká bay rūo Ngerewuřu ká di na ba Zuruzalem.»

²¹ Bāyji l̄e, Zezu ȳinra bāy bay h̄a ni mii: «Máy, mu d̄aa law-a ka bo tul bāy ká m̄i bāa h̄a mù key. Nam ká'a ví vuku na, zād̄e rūo Bāa Ngerewuřu a doko ba k̄i-kii; nzob ti séke s̄ie séke tul kuo key ya ndāw, ká Zuruzalem ya ndāw pi.

²² Baarī nzobri ká kuđu zād̄e ká Samari na, nzob ká i ruo ni na i k̄o s̄awke taŋ ya[‡]. A buru Zibri laa l̄e, nzob ká buru ruo ni na, buru k̄o s̄awke ta-taŋ, bay ji l̄e, pam na vi bāy faa Zibri.

²³ A l̄e, nam a ví vuku, ze namke na vi ro, ká nzob rūo Bāa taa tusuekeri na, i rūo ni bāy faa Tem ndāw, bāy faa tusue bay ndāw pi. Nzobri k̄i i ruo ni mini key na ze ka hii.

²⁴ Ngerewuřu na ba Tem, a l̄e, nzobri ká i ruo ni na, ka hii bay haŋa ri rūo ni bāy faa Tem ndāw, bāy faa tusue bay ndāw pi.»

²⁵ Bāyji l̄e, máy na baa h̄a ni mii: «M̄i k̄o le, nzob ká Ngerewuřu waa bay p̄ie ni ví ȳaa nzobri, be ká i d̄i ni ba *Krisi na a vika. Zadka'a vi l̄e, ka'a tína s̄aw feri *taŋ kad̄ kad̄ riw bele h̄a naari.»

[†] 4:20 4:20 Nzobri ká tusiri Samari na, i d̄aa hul do tul kuo ká rin-ε ba Garizim na, do k̄or zād̄e ká tusiri Samari, bay ji l̄e, Zibri nii ri ká sakra bari. [‡] 4:22 4:22 Nzobri ká tusiri Samari na, mbedseri riw bele ká i d̄aa ká fal Moyze na, i tuŋ bayke ḥgeren. Be mini ze, faa ká bay haŋa ri tūuke Ngerewuřu ba pola munu ká Zibri na, tiya.

²⁶ L̄ee, Zezu ȳinra bāy bay h̄a ni mii: «Ba bi k̄i ze m̄i do bāa bay ziŋ mù key.»

²⁷ Ká zād̄e ku na, led̄ nduobel-eri ví ziŋ ni, le, tuku ri ha ri kaw yer bay tul máy ká Samari ká'a do bāa bay ziŋ ni na ku. Be nu ku h̄oy kara, nzob mb̄jw ká sakra bari ká'a maa bay vbika ni bay mii, fe ji ze beri vbi, mase bay ji k̄i r̄o beri baa ziŋ máy na ku kara, tiya ndāw.

²⁸ Bāyji l̄e, máy na p̄oŋ tinay mbii be na bo nzaa luč mbii, a ȳi a se bil puo a vāa baa h̄a nzobri mii:

²⁹ «I vi i k̄o led̄ban ká k̄i fal fe d̄áa biri riw bele ká m̄i d̄aa ká pola lew key na zíŋ m̄i. W̄a, a bā Krisi, nzob ká Ngerewuřu waa bay p̄ie ni ví ȳaa nzobri na zu le woo?»

³⁰ L̄ee, nzobri t̄i k̄a bil puo yir a i se ba luo Zezu na.

³¹ S̄aw sieke ku na led̄ nduobel-eri kod̄ ni mii: «Mbay, mu s̄u fe!»

³² Roo le, ka ȳinra bāy bay ha ri mii: «Fe s̄um bi do d̄i ku ká bay haŋa m̄i s̄u, roo le, baarī na i k̄o fe s̄umke ya.»

³³ Bāyji l̄e, led̄ nduobel-eri vbi k̄i bāy ba lie ba lew mii: «A ku w̄a, nzob h̄an̄e vi bāy fe s̄um h̄a ni s̄u le woo?»

³⁴ L̄ee, Zezu ba ha ri mii: «Fe s̄um bi na ba d̄áa law h̄iiya nzob ká p̄ie m̄i, a mí d̄aa ped ká'a p̄oŋ zuo nduo-i na h̄a ni o bāy zād̄e.

³⁵ Baarī na i baa mii: “Few niŋ ndāw r̄o, a bā few vbie fe pay bāy.” A bi l̄e, m̄i baa ha r̄i: i mbi nun-r̄i i k̄o wáari ká do ku. P̄ara fe paykeri ḥgoŋ riw bele, a do d̄i ya bāy vbie ro! Do faa mb̄jw munu ba nzobri ká i do d̄i ya bāy d̄áa l̄aw-r̄i bo tul-i.

³⁶ Nzob ká vbie fe pay na, ka ziŋ fe tunduo-ε ro; ka mb̄jw fe paykeri ká ba nzobri na, bay haŋa ri káw bāy kumnum ká do ḥanguo na. Be mini ze, nzob ká ru fe, bāy nzob ká vbie fe pay na, i d̄aa suoriya ziŋ k̄i mb̄jw h̄oy,

³⁷ bay ji l̄e, sim bay bāa nzobri ká baa mii, “nzob mb̄jw ru fe, a nzob k̄i laa l̄e,

vbi-vbieke” na ba tusue bay na kí.

³⁸ Mí píe rí ha rí vbie fe pay ká zad ká i ru fe ká dí ya. Nzob kíri ze i ru fe, roo baari na i vbie fe pay bari na báy.

³⁹ Nzobri ŋgij bamba ká bil kudu zad ká Samari na, i daa law-ri bo tul Zezu bay tul bay ká máy na baa ha ri mii: «Ka kíji fal fe dáa bíri ká pola lew riw bele há mína.»

⁴⁰ Sáwke mini ze, zadka nzobkeri ku vi luo Zezu na, i kod ni bay haŋna ni ka káw ziŋ ri. Ze, Zezu kaw ziŋ ri nam sidi.

⁴¹ Nzobri ŋgij bamba tasiri i daa law-ri bo tul-e bay tul bay ká’a baa ha ri na.

⁴² I baa há máy na mii: «Timbede key na, buru daa law buru bo tul Zezu bay tul bayri ká mù kíji há buru hoy ya, roo le, ba fe ká buru laa báy suku buru kí, a búru kó ta-taŋ mii, ba be na kí ze ka ba Nzob Yaaŋna Nzobri ká tusiri key.»

⁴³ Zadka Zezu daa nam sidi ziŋ ri ká zadse ku na, ka uru a se ba puo be ká kudu zad ká Galele.

⁴⁴ Tusueke le, Zezu baa ta-taŋ suo-e kí mii, nzob yaaŋna bay saa nzaa Ngerewuŋru na, i daa mbay bo tul-e ká tusiri be ya.

⁴⁵ Roo le, zadka’ a tíji kudu zad ká Galele na, nzobkeri yaa ní báy kere, bay ji le, bari kara i se zad *nam suoriya tíji saa bil koy ká Zuruzalem na ndaw, a i kó fe sanjri riw bele ká Zezu daa ká dí na.

Zezu vaa vu ŋgeredomay

⁴⁶ Zezu báy led nduobel-eri i yíji ba kí se Kana ká do kudu zad ká Galele ká’a fere mbii há ni vi ba him ká dí na. Ká zadse ku na, ŋgeredomay mbijw do dí ká suo vi-e se ni naa puo ká Kapernayum.

⁴⁷ Zadka’ a laa mii Zezu vi saa kudu zad ká Zude a do kudu zad ká Galele na báyji le, ka se luo-e a kod ni bay haŋna ni ka se a váa vaa vi-e ká do dí ya bay huka na.

⁴⁸ Lée, Zezu baa há ni mii: «Zadka i kó fe sanjri báy feri ká ndad kókó ya le, i ti dáa law-rí bo tul-i ya.»

⁴⁹ Báyji le, ŋgeredomay na yíinra báy bay há ni mii: «Mbay, kód ŋgu hoy mu se puo bi ba vaa ká vu-i na a huka.»

* ^{5:2 5.2 Betesda:} ká bil táw mbede haneri ká piédske na, i daa ba *Bezada*.

⁵⁰ Lée, Zezu baa há ni mii: «Mu zól mú se puo; vu-o na vaa ro.» ŋgeredomay na daa law-e bo tul bay ká Zezu baa há ni na a zól faa puo.

⁵¹ Zadka’ a se faa kób robay na báyji le, nzob ped beri i suo nun-e i baa há ni mii: «Vu-o na vaa báy kere!»

⁵² Báyji le, ŋgeredomay na vbi ri bay mii: «Maa báy sáw síe mina ndaw roo led na vaa ku le?» Lée, i yíinra báy bay ha ni mii: «Lie ku na, maa báy síe ká fere suo-e, ze suo zaŋa be na ōke.»

⁵³ Lée, bi-e kó ro, ba sáw síe ke ká Zezu baa há ni mii, vu-o na vaa ro na zu. Báyji le, be báy nzob ini beri riw bele na, i daa law-ri bo tul Zezu.

⁵⁴ Be ze ba fe saj ndeke dí ba sidike ká Zezu daa ká fal yíji be saa kudu zad ká Zude, a vi kudu zad ká Galele na.

5

Zezu vaa nzob ká suo-e hu wúo

¹ Fal feri ku na, Zibri daa nam suoriya bari, le, Zezu uru a se ba ŋgerepuo Zuruzalem na robay.

² Ká Zuruzalem na, faa kòkó mbiw ba faa kál baduri do dí. Di ya báy faake ku na, dája do dí ká i mbuo fe i pud ba tem zad ndebe do dí. Riŋ zadke ku na i dí báy nzaa eboro ba *Betesda**

³ Temri ká i pud do lakun mbiike ku na, nzob semri ŋgij bamba tasiri i naa dí rad rad; nzob rawri ndaw, nzob kpéderi ndaw, roo nzobri ká suo-ri hu wúo ndaw pi. [Bari na, i naa i giyan mbii ká’a lanj,

⁴ bay ji le, bil nam haneri ku na, led nzaaped taa Ngerembay dí a vi do bil mbii na a lanj. Lée, nzob sem ká dí titire dekre, a do bil mbii ká lanj ku na le, semke na do mina mina hoy kara, suo nzobke na a váa báy kere.]

⁵ Nzob mbijw ká dí ku na, suo-e se ni naa dí daa mbiimbam sinj say páre tóno sidi ro.

⁶ Zadka Zezu mbi nun-e ka’ a kó ni naa sem bole dí bamba na báyji le, ka vbi ni mii: «Wáa, mù hii bay haŋna suo-o vaa le?»

⁷ Nzob sem na yíinra báy bay há ni mii: «Mbay, zadka mbii na lanj le, nzob mbijw

ká bay mbika mǐ a d'áa mǐ nduo dí na tiya. Zadka mǐ nzaa faa bay séke dí lε, nzob kí ví kunj pol-i gbad a do dí pola d'óf h̄ mǐ.»

⁸ Báyii lε, Zezu baa h̄ ni mii: «Úru siya mú mbi hii bo a mú se-sed!»

⁹ Ká zadse ku hoy lε, sùo ledban na vaa ni kiyaw kiyaw, a mbi hii be a se-sed.

Fefe ku na kal ká síe nam mgbaka t̄aram Zibri.

¹⁰ Báyii lε, ḥgeredomay Zibri baa h̄ nzob ká sùo-e vaa ni na mii: «Vuri key na ba nam mgbaka t̄aram ká nzob daa ped ya. Bol kusol buru na h̄ faa ká bay haña nzob sob hii ká bil nam key na ya.»

¹¹ Lεe, ka yijra báy bay ha ri mii: «Nzob ká vaa mǐ key na baa h̄ mǐ mii: "Mbi hii bo mú se-sed."»

¹² Báyii lε, i vbi ni mii: «A wāa nzob ve kí ze baa h̄ mù lε?»

¹³ Roo lε, nzob ká h̄ sùo-e vaa ni na, ba nzob ve kara ka kō ya, bay ji lε, Zezu zee rik ká sakra ruo nzobri ká i do zadse na.

¹⁴ Fale ku báyii lε, Zezu yīi a zīn nzob ká sùo-e vaa ni na ká bil *hul kāni Ngerewuru a baa h̄ ni mii: «Mu laa, timbede key na mù vaa kiyaw kiyaw ro. Roo lε, mu daa feyāa na mbāa. Munu ya lε, fe ká ndaya kal tul-e taa h̄ay key na a d'áa mù báy.»

¹⁵ Báyii lε, ledban na zol a vāa baa h̄ bari ká i ba ḥgeredomay Zibri na mii, ba Zezu ze vaa beri.

¹⁶ Sāwke mini ze, ḥgeredomay Zibri daa nun-ri bo tul Zezu ler ler, bay ji lε, ka daa fe niri key na ká síe nam mgbaka t̄aram bari.

¹⁷ Ro, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Bāa Ngerewuru daa ped ba pola pola kpuru t̄ji timbede key rōbay, a bi kara mǐ do d'áa ped.»

¹⁸ Bay tul bayke na ku ze ḥgeredomay Zibri nzāarake ni mba taa pola na ku rōbay bay ika ni. I hii bay ika ni bay tul *bol kusol *nam mgbaka t̄aram Zibri ká'a tuñ na ku hoy ya, roo lε, ka yīi a baa mii, Ngerewuru ba Bāa beri, be ze a mgba sùo-e a lieke ni.

Vu Ngerewuru daa fe ká Bi-e hii

¹⁹ Báyii lε, Zezu mbi bay a baa ha ri mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue kí: led na

maa d'áa fe mbijw báy tul-e be kí sùo-e ya. Fe ká Bi-e daa na ndaw rō, ká daa báy. Feri riw bele ká Bi-e daa na, be na kara daa faa mbijw munu ndaw.

²⁰ I kō, Bāa led na kō Vi-e ba nzob nun-e, a kie ni feri riw bele ká'a daa sùo-e kí. Ka'a kie ni pedri ká báy d'áa rōbay mba h̄ay ká i kō key na, lε, i káw yer.

²¹ Munu ká Bāa tina nzobri saa luɔ hud a ha ri kaw báy kumnun na, Vi-e kara h̄ay kumnun h̄ay nzobri ká'a hii faa mbijw munu ndaw.

²² Rōbay, Bāa Ngerewuru na kuñ bay bo tul nzob mbijw ya, roo lε, ka pōn pedke zuo nduo Vi-e bay haña ni ka kúñke bay ka bo tul nzob,

²³ báy haña nzobri riw bele i daa mbay ka bo tul Vi-e na munu ká i d'áake mbay bo tul Bi-e na. Nzob ká daa mbay bo tul Vi-e na ya lε, ka daa mbay bo tul Bi-e ká píe ni na ya ndaw.

²⁴ «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue kí: nzob ká laa bay bi, a daa law-e bo tul nzob ká píe mǐ lε, ka do báy kumnun ká dō baŋguo na. Nzobke ku na i ti d'áa bay bo tul-e ya, roo lε, ka kal nzaa hud na ro a kaw báy kumnun.

²⁵ «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue kí: nam a ví vuku, ze namke na vi ro, ká hudsri láa kusol Vu Ngerewuru, a nzobri ká i laa kusol-e na laa lε, i káw báy kumnun.

²⁶ Munu ká Bāa led do báy h̄urusuo kí sùo-e ká báy haña nzob kaw báy kumnun na, ka h̄ay h̄urusuoke h̄ay Led na bay haña ni ka h̄ay nzobri kaw báy kumnun faa mbijw munu na ndaw.

²⁷ Rōbay, ka h̄ay faa h̄ay Led na bay haña ni ka kuñ sal bay ka zuo tul nzobri, bay ji lε, ka ba *Vu Nzob.

²⁸ I h̄ay bay key na ka tuku r̄i ya, bay ji lε, nam a vika, ká hudsri riw bele ká i naa bil luɔ hud na, i láa kusol Vu Ngerewuru

²⁹ a i t̄ii saa dí. Bari nzob h̄ayri ká i ba nzob daa ped kereri na, a haña ri t̄ji i kaw báy kumnun. Roo lε, bari nzob h̄ayri ká ped d'áa bari ndaya baŋguo na, i t̄ii saa luɔ hud bay haña ri daa bay hud bo tul-ri.

³⁰ Bi na, mǐ maa bay d'áa fe mbijw báy tul gaŋ sùo-i ya. Mǐ kuñ sal bay zuo tul

nzobri, roo le, kún sal bay bi na do báy zadse ndaw, bay ji le, mì nzaa faa bay fe ká law-i ze hii ya, roo le, bay dák fe ká law Ngerewuru ká píe mì ze hii.»

Nasi bayri ká kie Zezu ba Vu Ngerewuru

³¹ Zezu baa mii: «Zadka ba bi ze mì baa nasi bay bi suo-i le, nasi bayke na daa fe ya.

³² Roo le, ba nzob kì bod ze baa nasi bay bi na. Ze, mì kò ndaw, nasi bay ká'a baa se tul-i na ba tusue bay.

³³ Baari na i pie nzaaped ba luo Zaq[†], le, nasi bay be na do ba tusue kì.

³⁴ I kò, bi na, nasi bay nzob ze mì se sieke ya, roo le, mì baa mini bay haña ri dáake law-rì bo tul-i i zinje pam.

³⁵ Zaq na do munu ba huu ndele ká i daa huu taa di ká'a hie kad kad, a le, baari na i daa suoriya ká bil zad taşa be na bole di ndii munu hoy.

³⁶ A roo le, bi na, nzob nasi bay bi ká kal tul-e taa Zaq na do ku: ba pedri ká Baa pøn zuo nduo-i bay haña mì daa o. Pedri ká mì daa na baa nasi bay se tul-i mii, ba Baa ze píe mì.

³⁷ A Baa Ngerewuru kì suo-e ká píe mì na, baa nasi bay bi. Baari na, i laa kusole ba mbjw ya ndaw, i kò nzaa pol-e ba mbjw ya ndaw,

³⁸ a bay be daa puo ká bil law-rì ya ndaw, bay ji le, i daa law-rì bo tul nzob ká'a pie ni na ya.

³⁹ «I békle bil mbede Ngerewuru banjo, bay ji le, i ker i baa mii, i zin káw báy kumnun ká do banjo na ká di. Ba mbedeke na ku ze baa nasi bay biri na ká di.

⁴⁰ Ze munu hoy kara i hii bay vika luo-i bay zin káw báy kumnun na ya.

⁴¹ «Mì nzaa rij dika ká luo nzob ya,

⁴² roo le, mì tuu ri ta-taş a mí kò law ini Ngerewuru ti bil law-rì ya.

⁴³ Bi na, mì vi báy rij Baa, le, i hii bay mgbaka mì ba suo-ri ya. A roo le, zadka nzob kì ká vi báy rij-e be kì, le, be ze i mgba ni ba suo-ri.

⁴⁴ Baari na, i hii zin rij dika ká luo nzob kì ba lie ba lew, a i hii nzaa rij dika ká uru saa luo Ngerewuru huo-e ya. Waa, i doko zad häa ndaw røo, i daa law-rì bo tul-i le?

⁴⁵ «Baari na, koko ká i kér i baa mii, bi ze mì daa bay bo tul-rì ká pol Baa. Ba *Moyze ká i daa law-rì te tul-e nzokdo na ze, a daa bay bo tul-rì.

⁴⁶ Zadka i daa law-rì bo tul bay ká Moyze daa do bil mbede be le, i daa law-rì bo tul-i, bay ji le, mbede ká'a daa na, ka báake bay se tul-i zu.

⁴⁷ «Roo le, munu ká i daa law-rì bo tul fe ká'a daa do bil mbede na ya waa, i daa mina ndaw røo, i daa law-rì bo tul bay biri na le woo?»

6

Zezu ha fe sum ha ruo nzobri

(Mat 14.13-21; Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17)

¹ Falé ku na báyji le, Zezu tuo maambii ká Galele ká i di ba maambii ká Tiberiyad ndaw na a se fi kelu.

² Ruo nzobri njii bamba tasiri tøn fale, bay ji le, i kò fe sañri ká'a daa a vääke nzob semri.

³ Læs, Zezu báy led nduoibal-eri i hil tul mbørø i kaw di.

⁴ Nam suoriya Zibri ká ba *nam suoriya tui saa bil koy na tøn di mbää ro.

⁵ Zezu kò-kóm a kò ruo nzobri njii bamba tasiri ká i vi ba luo-e, ze a baa ha Filib mii: «Zad häa ndaw røo, náa hieri fe sum ká di bay haña nzobri key na i su le?»

⁶ Ka vbi bay munu bay kókò waa, Filib a yijra báy bay mina ze hä ni le, bay ji le, ka kò fe ká be kì a vää daa na ro.

⁷ Læs, Filib yijra báy bay hä ni mii: «Í! Ze lari ped nam isod sôd sidî hoy kara, buru ti hie fe sum ká'a máa bay haña ruo nzobri key na i zin ndii ndii i su ya hoy!»

⁸ Læs, led nduoibal-e kì ká rij-e ba Andere, yu Simón Piyer na baa hä ni mii:

[†] 5:33 5.33 Ba Zaq Batis. I kii Zaq 1.19-27. * 6:9 6.9 Maapa key na ba maapa ká i daa báy sum orge. Orge na, ba para fe pay ká nzob kükuri dáake maapa i su.

⁹ «Led kuban mbjw munu ze do báy maapa ba ndebe*, a sjiri ba sidi. A ku na wäa, a máa ruo nzobri na key le?»

¹⁰ Báyji le, Zezu baa mii: «Ì h̄a nzobri riw bele káw siri baw.» Zadé ku na, suyri luo budum ká dí bamba; ze i kaw tul suy na. Warari ká i dō zadé ku na, tul-ri maa isod̄ sōd̄ duɔ zad̄ ndebe (5.000).

¹¹ Báyji le, Zezu yäa maapa na a d̄aa taambol̄ h̄a Ngerewuру, rōo a h̄a led̄ nduobal-eri leke nzobri ká i kaw siri na. Ka ȳi a d̄aa faa mbjw munu báy sjiri na ndaw, a ha ri s̄u maa ri sib sib munu ká law-ri hii.

¹² Zadka i s̄u maa zad̄ kōn bari riw bele na báyji le, Zezu baa h̄a led̄ nduobal-eri mii: «Ì mbu bieri ká tōn na ká'a mgbaka a bie ḡor h̄oy.»

¹³ Lee, maapa ká ndebe ká i s̄u ká bie tōn na, i f̄a mbaa budu ba duɔ fal-ε sidi.

¹⁴ Zadka nzobri kō fe sanj ká Zezu d̄aa na báyji le, i tii s̄aw báa mii: «Ba tusue k̄j led̄ban key na, ka ba nzob yäanya bay saa nzaa Ngerewuру ká'a vika tusiri key†.»

¹⁵ Munu ká Zezu kō ká i hii bay mgbaka ni báy h̄urusuo bay haña ni ka ba mbay bari na, ka naa s̄uo-ε ba k̄j rōbay a vää kaw tul mbor̄ h̄uo-ε.

Zeju se-sed ká tul mbii (Mat 14.22-33; Mrk 6.45-52)

¹⁶ Zadka zad̄ do pira pira na báyji le, led̄ nduobal-eri se nzaa maambii

¹⁷ i hil bil tuo i kaw d̄i, a i tii s̄aw tuo mbii ba Kapernayum ká do nzaa kporombii ká fi kelu. Be nu ku le, zad̄ sii d̄od̄ ro zu, roo le, Zezu vää zinj ri ya rōbay.

¹⁸ Lee, bawda zuu kuu bivbid̄ bivbid̄, a lañ mbii na kpuksu kpuksu.

¹⁹ Zadka led̄ nduobal-eri hila tuo i se maa sal faa ndebe mase yieri munu báyji le, i mbi nun-ri i kō Zezu ká se-sed ká tul mbii a vi ba luo-ri vuku. Lee, h̄ie daa ri zikiki.

²⁰ Roo le, Zezu baa ha ri mii: «Ba bi k̄j zu, i h̄a h̄ie ka d̄áa r̄i ya!»

²¹ Ro ze, i hii bay mbika ni kaw bil tuo bari na, le, zadé ku h̄oy tuo na t̄i nzaakon ká i hii séke ba badi na kpädere.

²² Nzaaruo k̄j báyji le, ruo nzobri ká i tōn ká nzaa kporombii ká fi kelu na i nzaa Zezu. I kō ndaw ká tuo mbjw h̄oy ze do nzaa mbii na ku ba taw. Ze tuoke ku na Zezu hil a kaw d̄i zinj led̄ nduobal-eri ya, roo le, bari huo-ri h̄oy ze i kaw d̄i a í zölk.

²³ Lee, tuo kiri uru saa ηgerepuo ká Tiberiyad, i vi d̄i ya ká lakun zad̄ ká Zezu d̄aa taambol̄ h̄a Ngerewuру, rōo a h̄a fe sum h̄a nzobri ká d̄i na.

²⁴ A zadka ruo nzobri kō Zezu ya ndaw, led̄ nduobal-eri ya ndaw na báyji le, i uru i hil i kaw bil tuori ku na, a i se ba Kapernayum bay nzáara ni.

Zeju ba ηgaw ká h̄a nzob kawke báy kumnun

²⁵ Zadka i t̄i fi kelu i zinj Zezu na báyji le, i vbi ni mii: «Mbay, s̄ie h̄a ze mù vi zad̄ ni key le?»

²⁶ Zezu ȳijra báy bay ha ri mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄j: baari na i nzaara m̄i bay maapa ká i s̄u maa r̄i sib sib h̄oy bo, i nzaara m̄i bay kókó s̄aw fe sanj ká m̄i d̄aa na ya.

²⁷ Ndaaf bay d̄áa ped̄ ηgoŋ bamba bay tul fe sum ká'a bie ḡor h̄oy ya, roo le, bay tul fe sum ká'a haña nzobri kawke báy kumnun ká do baŋguo na. Fe sumke ku na, bi *Vu Nzob ze m̄i haña r̄i. Ba bi k̄j ze Ngerewuру Baa h̄a m̄i h̄urusuo d̄áa fe ká kieke mii, ka hii bayke zinj m̄i.»

²⁸ A báyji le, i vbi ni bay mii: «Pedri ká Ngerewuру hii bayke na wäa, buru d̄áa mina ndaw rōo, bay d̄áa le?»

²⁹ Lee, Zezu ȳijra báy bay ha ri mii: «Ped ká Ngerewuру giyan bay kókó ká luo-ri na, ba d̄áa law-ri bo tul-i bi ká'a pie m̄i vi na.»

³⁰ Báyji le, i ȳi i vbi ni na rōbay mii: «Fe sanj ii ndaw rōo mù d̄áa h̄a buru kō, a buru kóke bay bo na ba s̄uo bay le? Wäa, fe ii ndaw rōo mù d̄áa le?»

³¹ Bulu bururi ká pola lew na, i s̄u fe ká i d̄i ba manne ká bil law k̄or munu ká mbede Ngerewuру baa mii: “Ka ha ri s̄u fe sum ká uru saa nulue‡.”

³² Roo le, Zezu baa ha ri mii: «Mì baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄j: ba *Moyze ze ha

† 6:14 6.14 I k̄j Kjija bol kusol ba sidike 18.15-18; Mat 11.3. ‡ 6:31 6.31 Simri 78.24; T̄i kélé 16.15.

rī fe sūm ká uru saa nulue na ya, roo lε, ba Băa ze ha rī ḥgaw taa tusueke ká uru saa nulue na.

³³ Tusueke lε, ḥgaw ká Ngerewūru hăna, ba be ká uru saa nulue a vi tusiri key, a hă nzobri káw báy kumnun ká do baŋguo na.»

³⁴ Báyji lε, i baa hă ni mii: «Mbay, mu hă buru ḥgaw key na baŋguo kpadara.»

³⁵ Lee, Zezu baa ha ri mii: «Bi ze mă ba ḥgaw káw báy kumnun ká do baŋguo na. Nzob ká vi luo-i lε, kōn ti seké ni mbăa, a nzob ká daa law-ε bo tul-i lε, kōn mbii kara ti seké ni mbăa ndăw.»

³⁶ Roo lε, bi na mă baa ha rī ro: I kō mă báy nun-ři, lε, ī daa law-ři bo tul-i ya.

³⁷ Nzobri riw bele ká Băa hă mă na, i vika luo-i. A nzob ká vi luo-i lε, mă ti nii ni do kele ya,

³⁸ bay ji lε, mă vi saa nulue bay dää law hiiya bi ya, roo lε, bay dää law hiiya nzob ká píe mă vi na.

³⁹ Law hiiya nzob ká pie mă na ze do key: nzobri ká'a hă mă na, ka hii bay hanja mă pōj nzob mbijw mini kara ka bie ya, roo lε, sie órō bie nam na, mă tína ri saa luó hud.

⁴⁰ Tusueke lε, law hiiya Băa na ba hanja nzobri riw bele tuu mă ba Vi-e, a ī daa law-ři bo tul-i bo ī kaw báy kumnun ká do baŋguo na. Sie órō bie nam na, mă tína ri saa luó hud.»

⁴¹ Zadka Zezu baa mii, «mă ba ḥgaw ká uru saa nulue» na, Zibri ḥguri bay ká sakra k̄j.

⁴² i baa mii: «Be key na, ka ba Zezu, vu Zezeb na ya lo? Buru tuu bi-ε báy mi-ε ta-taj. Wāa, daa mina ndăw rōo, ka baa mii, beri uru saa nulue lε?»

⁴³ Lee, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «ī pōj nzaa nduo ḥguri sùo ká sakra k̄j.

⁴⁴ Zadka Băa ká pie mă na dī nzob ya lε, nzob mbijw mini kara ti vika luo-i a daa law-ε bo tul-i ya. A nzob ká vi luo-i lε, sie órō bie nam na, mă tína ni saa luó hud.

⁴⁵ Pola lew na, *nzob yāa bayri saa nzaa Ngerewūru daa do bil mbede Ngerewūru mii: “Bari riw bele na, Ngerewūru ze a fére ri feš.” Ze nzob hăa

hăa ká laa bay Băa, a yāa fe fére be na lε, a vika luo-i.

⁴⁶ Nzob mbijw mini kara kō Băa na báy nun-ε ya, roo lε, bi huo-i ká mă uru saa luo-ε ze, mă kō ni.

⁴⁷ Mă baa ha rī ta-taj ba tusue k̄j: nzob ká daa law-ε bo tul-i na, ka do báy kumnun ká do baŋguo na.

⁴⁸ Bi na, mă ba ḥgaw káw báy kumnun.

⁴⁹ Bulu baarī ká i sū fe ká i dī ba manne ká bil law kōr na, i hu riw bele.

⁵⁰ Roo lε, nzobri ká i re ḥgaw ni key ká uru saa nulue na, i ti huka ya mgbañ.

⁵¹ Bi na, mă ba ḥgaw ká do báy kumnun ká uru saa nulue. Zadka nzob re ḥgaw ni key na lε, a káw báy kumnun ká do baŋguo na. ḥgaw ká mă hanja na, ba naysuo-i. Mă hă munu bay hanja nzobri ká tusiri key na, i kawke báy kumnun.»

⁵² Zadka Zibri laa munu na báyji lε, i uru báy rōdī gododo ká sakra k̄j mii: «Úwaa! Ledban key na wāa, naysuo-ε taa minake ze a hanja buru sū lε woo?»

⁵³ Lee, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Mă baa ha rī ta-taj ba tusue k̄j: zadka ī yāa naysuo-i bi Vu Nzob ī sū ya ndăw, a ī nzō sím sùo-i na ya ndăw lε, ī ti doko báy kumnun ya.

⁵⁴ Nzob ká sū naysuo-i, a nzō sím sùo-i na lε, ka do báy kumnun ká do baŋguo na. Sie órō bie nam na, mă tína ni saa luó hud.

⁵⁵ Tusueke lε, naysuo-i na ba fe sūm taa tusueke, a sím sùo-i na ba mbii nzok̄ taa tusueke.

⁵⁶ Nzob ká sū naysuo-i, a nzō sím sùo-i ndăw na, nzobke ku na zuo zinj mă, a bi hoy kara mă zuo zinj ni ndăw.

⁵⁷ Băa ká pie mă na, ka kaw báy kumnun. Ba be ze, ka hă mă kaw báy kumnun. Do faa mbijw munu ndăw, nzob ká sū naysuo-i, a nzō sím sùo-i na lε, mă hanja ni kaw báy kumnun na ndăw.

⁵⁸ ḥgaw ni key na, ba ḥgaw ká uru saa nulue. ḥgawke ku na do bod báy fe sūm ká bulu baarī sū ká bil law kōr na. Ze bari ká i sū na hoy kara i hu riw bele. Roo lε, nzob ká re ḥgaw ni key na, a káw báy kumnun ká do baŋguo.»

⁵⁹ Be ze ba bay ká Zezu fere nzobri ká *hul mbú kj ká Kapernayum.

Nzobri njii bamba poŋ fal Zezu

⁶⁰ Zadka ruɔ nzobri ká i se fal Zezu na, i laa bay be munu báyji lε, i daa «Íi!» a í baa mii: «Bay ká njooŋ key na wāa, nzob ve ze a máa láake lε?»

⁶¹ Lεε, Zezu kō ndaw ká led nduoŋbal-εri do njuri sùo-ri se tul bayke na, ze ka ba ha ri mii: «Bay ká mī baa na tuo law-ri tuo lε woo?»

⁶² A ku na, zadka bi *Vu Nzob mī úru saa tusiri key, mí yīi ba zad ká mī uru saa dī pola na wāa, i kér bay mina ká dī lε?»

⁶³ Tem Ngerewuру ze hā nzob kaw báy kumnum. Hurusuo nzob ti dāa fe mbjw ya. Bayri kā mī baa na, ba kumnum taa tusueke ká uru saa luo Tem Ngerewuру,

⁶⁴ roo lε, nzob hāneri ká sakra baari dāa law-ri bo tul-i ya.» (Ká ba tusue lε, titire hoy Zezu kō nzobri ká i dāa law-ri bo tul-e ya na ndaw, a kō nzob ká'a mbika tul-e na ndaw pi.)

⁶⁵ Ka baa rɔbay mii: «Be ze mī baa ha rī pola mii: zadka Bāa hā faa hā nzob ya lε, nzob mbjw mini kara ti vika luo-i, a dāa law-ε bo tul-i ya.»

⁶⁶ Zadze ku hoy lε, nzobri njii-njii ká i se fal-ε na, i naa sùo-ri yórcən yórcən a i se fal-ε mbāa.

⁶⁷ Ro, Zezu vbi led nduoŋbal-εri ká duɔ fale sidi na mii: «Baari hoy kara i hii bay náa sùo-ri ndaw lε woo?»

⁶⁸ Báyji lε, Šimōn Piyer yijra báy bay hā ni mii: «Mbay, buru na buru séke luo nzob ve báy lε woo? Bay bo na dāa hā nzob kāwke báy kumnum ká do baŋguo.»

⁶⁹ A buru laa lε, būru dāa law buru bo tul-a, a būru tuu mù ba Nzob ká Taŋ Kadəŋ ká Ngerewuру pie mù vi.»

⁷⁰ Lεε, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Baari ká tul-ri duɔ fale sidi na, ba bi ze mī nan ri ya lε woo? Roo lε, nzob mbjw ká sakra baari na ba vu njeretemndaya.»

⁷¹ Ka baa bay munu se tul Zudas Iskariyod, vu Šimōn. Ze, ka ba na led nduoŋbal-ε kara, bē kj ze namke vi lε, a mbika tul-e.

7

Nam ká Zezu a tīna sùo-ε na vi ya báy

¹ Falε ku lε, Zezu hāari báy puori bod bod ká kudu zad ká Galele. Ka hii bay séke kudu zad ká Zude ya, bay ji lε, njeređomay Zibri ká dī i nzaa faa bay ika ni.

² Lεε, *nam suoriya hul pudī Zibri na tōŋ dī mbāa*.

³ Ro, yū Zezuri baa hā ni mii: «Mu zól ká zad ni key mú se kudu zad ká Zude bay haŋa bo, nzobri ká i se fal-a na i kō fe sanri ká mù daa.»

⁴ Zadka nzob hii bay haŋa riŋ-ε mgba lε, ka ti mū sùo-ε ya, a séke ba zad hie a dāa fe sanri hā nzobri riw bele kō. A munu ká mù daa kiri fe sanri mini key na, mu dāa bo hā nzobri riw bele kō.»

⁵ (Tusueke lε, yū Zezuri kara, i dāa law-ri bo tul-e ya.)

⁶ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Nam bi na vi ya báy. A baari lε, namri riw bele na, i se munu ká law-ri hii.»

⁷ Baari na, nzob tukeleri key ti fūy rī ya. A bi lε, i fūy mī, bay ji lε, fe dāa bari ká ndaya na, mī baa bayke ba kelle ta-taj ha ri.

⁸ Ze, baari na i zól i se zad suoriya na. A bi lε, mī ti séke dī ya báy, bay ji lε, nam bi na vi ya báy.»

⁹ Fal bay ká'a baa munu ha ri na báyji lε, ka tāa a kaw kudu zad ká Galele.

Zezu se zad suoriya ká Zuruzalem

¹⁰ Fal zól yū-εri ká i zol i se ba zad suoriya ká Zuruzalem na báyji lε, ka uru a zol ba badi ndaw, roo lε, ka se ba badi ba muni.

¹¹ Báyji lε, njeređomay Zibri ká i do zad suoriyake ku na, i nzaara ni i vbi bay be mii: «Wāa, ledban na do zad hā zey lε?»

¹² Ruɔ nzobri hoy kara soro bay Zezu do nzaa-ri yāa yāa, i máyke bay ziŋ kj ba lie ba lew. Nzob hāneri baa mii: «Ledban na ba nzob law kere.» A nzob kiri laa lε, baa mii: «U-uu, mbjw ya! Ka ula nzobri!»

¹³ A lε, nzob mbjw mini kara maa bay áa nzi-ε bay bāa kér bay be ba kelle hā

* ^{7:2 7.2} I kii Soro ped dāa Leviri 23.34; Nehemi 8.14-18; Kjija bol kusol ba sidike 16.13-15.

nzobri laa ya, bay ji le, i daa hije bay ngeredomay Zibri.

¹⁴ Zadka nam suoriyake na kal mgbaka sikfa báyji le[†], Zezu se bil mgbanj ká hul kani Ngerewuru do dí, a tii saw fére nzobri fe ká dí.

¹⁵ Zadka ngeredomay Zibri laa fe fére be munu na báyji le, zad bay zee ri sel haria baa mii: «Ledban key na fere mbedse Ngerewuru ya waa, daa mina ndaw rco, ka tuu faa fére nzobri fe mini le?»

¹⁶ Lee, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Feri ká mì fere nzobri na uru saa luo-i ya, roo le, uru saa luo Ngerewuru ká pie mì.»

¹⁷ Nzob ká mbi suo-e bay dáa law hiiya Ngerewuru ba tusue na, zadka fe fére bi na uru saa luo Ngerewuru le, ká'a kóko; ze uru saa luo-i hoy kara a kóko ndaw.

¹⁸ Nzob ká baa bay ká uru saa luo-e be kí suo-e na, ka nzaa rij dika be suo-e hoy zu. Roo le, nzob ká nzaa rij dika nzob ká pie ni na laa le, ka baa suo bay, fe úla nun nzob mbiw kara ti suo-e ya.

¹⁹ Baari na, *Moyze ha ri *bol kusol ki, roo le, nzob mbiw mini ká sakra baari kara daa vu mbom bo dí ya. Waa bay ji ndaw rco, i nzaa faa bay ika mì le?»

²⁰ Báyji le, ruo nzobri uru báy rödi zin ni i baa mii: «Bo key na waa, mù ba nzob bala le woo! A ve ze nzaa faa bay ika mù ká zad ni key le?»

²¹ Lee, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Bi na, mì daa fe saj mbiw munu hoy báy nam mgbaka taram[‡]. Ze, baari riw bele ká i kó na, zad bay zee ri sel.

²² I kér i kó. Moyze mbi nzi-e bay haña vu baari ká i mboñ ri na, i daa nam tóno sidí le i kuñ ri ngori. (Tusueke le, ba Moyze ze mbi nzi-e ya, roo le, ba bulu naari.) Ze, ba nam mgbaka taram hoy kara, i kuñ ledri ngori mgbum.

²³ Baari na, i kuñ ledri ngori báy nam mgbaka taram bay haña bol kusol Moyze ka döke báy zadse. A waa, bay ji ndaw rco, bi mää, mì vaa nzob hæ suo-e nduo kiyaw kiyaw báy nam mgbaka taram le, law-ri faa ri ká tul-i le?

²⁴ I békle fe dáa nzob báy faake ndaw rco, i kuñ bay ka bo tul-e báy, bo i kó fe ká do nun-ri ká kélé key hoy i mbike bay ka bo tul nzob ya.»

Nzobri may ki bay ká tul Zezu

²⁵ Zadka nzob haneri ká Zuruzalem kó Zezu na báyji le, i kaw yer i baa mii:

²⁶ «Ledban ni key ze, i nzaa faa bay ika ni ya le woo? I kó ká'a do báa bay ká nun ruo nzobri, làa ká ngeredomay Zibri daa fe mbiw zin ni ya ku na! Bari na, i kó ni ba *Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yaa nzobri na ba tusue ro zu le woo?»

²⁷ Ze, Krisi na, zadka'a vika na, nzob mbiw ti kókó zad ká'a uru saa dí ya. Roo le, ledban ni key na, buru kó zad ká'a uru saa dí na ta-tan.»

²⁸ Báyji le, Zezu ká do fére nzobri fe ká bil mgbanj ká *hul kani Ngerewuru do dí na, baa bay ba siya belein mii: «Baari na i kó mì kó ndaw, i kó zad ká mì uru saa dí ndaw kélé? Bi na, mì vi báy tul gañ suo-i hoy ya. Roo le, nzob ká pie mì na, ba nzob ká maa bay dáa law bo tul-e. Baari na i tuu ni ya,

²⁹ roo le, mì tuu ni tuu, bay ji le, mì uru saa luo-e. Ba be kí ze ka pie mì vi.»

³⁰ Zadka ngeredomay Zibri laa bay ká Zezu baa na báyji le, i nzaa faa bay mgbaka ni. Roo le, nzob mbiw daa nduo-e zaa ni ya, bay ji le, nam be na vi ya báy.

³¹ Ká sakra ruo nzobri na, nzobri ngori bamba daa law-ri bo tul-e i baa mii: «Zadka Krisi a vika na, a dáa fe sañri kal taa ledban ni key na le woo?»

³² Bayri ká ruo nzobri baa se tul Zezu na tuo bo suku *Fariziri. Ro, *njerenzob fe poyri báy Fariziri, i pie nzob kóro hul kani Ngerewururi bay haña ri vaa mgbaka Zezu.

³³ Báyji le, Zezu baa mii: «Bi na, mì kaw zin ri ndii munu hoy, rco mí yí ba luo nzob ká pie mì na.»

³⁴ I nzáara mì, roo le, i ti zin mì ya, bay ji le, zad ká mì doko dí na, i maa bay séke dí ya.»

[†] 7:14 7.14 Nam suoriyake na, daa nam tóno sidí. [‡] 7:21 7.21 I kíi Zaq 5.1-15.

³⁵ Báyji lε, njerédomay Zibri vbi bay ká sakra kij mii: «Ka'a séke ba zad haa ndaw rō a baa mii, náa ti zinjri beri mbää ku lε? Ka'a séke luo nzob naari ká i kaw sakra Gerekri bay fére ri fe lε?»

³⁶ Ka baa mii, náa nzáarari beri, roo lε, náa ti zinjri beri ya ndaw, zad ká beri doko di kara, náa maari bay séke di ya ndaw pi. Wāa, bay be ku na, bil-e do mina zu lε?»

³⁷ Óró bie nam suoriyake ká ba nam ká kal taa hawri riw bele na, Zezu uru a do siya ká sakra ruo nzobri a baa bay beleñ ba siya mii: «Nzob ká kón mbii se ni lε, ka ví luo-i a nzó.»

³⁸ Munu ká i daa do bil mbede Ngerewuru na, nzob ká daa law-ε bo tul-i na lε, mbii káw báy kumnun na, a tji a uo suó suó ba njinjake saa bil law-ε.»

³⁹ (Zezu baa bay key na se tul Tem Law Pie ká Ngerewuru a haña nzobri ká i daa law-ri bo tul-e. Ká bil sewke ku na, Ngerewuru haa nzobri Tem Law Pie ya báy, bay ii lε, Zezu na hu a tji saa luó hud a kaw báy riñ dika Bi-ε ya báy.)

⁴⁰ Zadka ruo nzobri laa bay ká Zezu baa na báyji lε, nzob haneri baa mii: «Ledban key na ka ba tusue nzob yáana bay saa nzaa Ngerewuru ká buru giyan ni na.»

⁴¹ Nzob hawri baa mii: «Ka ba Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yáa nzobri na.» Roo lε, nzob kíri may bay zinjri mii: «Lεe, Krisi a úru saa kudu zad ká Galele ndaw pi zu lε woo!»

⁴² Mbede Ngerewuru baa mii, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yáa nzobri na, a bá nzob ká saw bulu Mbay *David, ká'a úru saa Beteléhem, puo ká David kaw di pola lew na.»

⁴³ Ro, ruo nzobri rōd kí ba lie ba lew, í téke bil kí bay tul Zezu.

⁴⁴ Nzob haneri ká sakra bari ku na hii bay mgbaka ni, roo lε, nzob mbijw daa nduo-ε zaa ni ya.

⁴⁵ Báyji lε, nzob kóro hul kani Ngerewururi ká njerenzob fe poyri báy Fariziri pie ri bay mgbaka Zezu na, i yíi í ví zinj ri. Lεe, njeréri na vbi ri mii: «Bay ii ndaw rō, í mgba ni í víke ya lε?»

⁴⁶ Lεe, nzob kóro hul kani Ngerewururi na yinjra báy bay ha ri mii: «Buru kó nzob baa bay munu ká ledban nu ku ba mbijw ya mgbañ!»

⁴⁷ Báyji lε, Fariziri uru zinj ri mii: «Uú! Baarì hoy kara, í yáa nzaa úla be ndaw kélé?»

⁴⁸ Wāa ká sakra buru Fariziri báy njere Zibri na, nzob mbijw ká daa law-ε bo tul-e na, do di ku le woo?

⁴⁹ A ruo nzobri key ká i daa law-ri bo tul-e na, i tuu *bol kusol *Moyze na ya. I ba nzobri ká bebi Ngerewuru mgba tul-ri.»

⁵⁰ Báyji lε, Nikodem ká ba Farizi mbijw munu, be ká'a se luo Zezu pola ba suñ na baa ha ri mii:

⁵¹ «Lεe, bol kusol naari na haa naari faa bay daa bay bo tul nzob tanj láá bay ká nzi-ε ya ndaw, tanj kókó fe ndaya ká'a daa na ya mgbum le woo?»

⁵² Ro, Farizi hawri báy njere Zibri na, i yinjra báy bay haa ni mii: «Áa! Bo kara, mù ba nzob ká kudu zad ká Galele ndaw le woo? Mù bekle bil mbede Ngerewuru báy kere lε, mù ti zinj nzob mbijw ká ba nzob yáana bay saa nzaa Ngerewuru ká úru saa Galele na ya!»

⁵³ [Fale ku lε, nzob haa haa lε, uru a zo faa puç.]

8

¹ Ro, Zezu uru a se ba tul kuo ká riñ-ε ba Oliviye.]

Máy ká daa nun pie

² [Nzaaruó kí ká tibie pied na, Zezu yíi a se bil mgbañ ká *hul kani Ngerewuru do di, lε, ruo nzobri riw bele soro ba lakun-ε. Ka kaw siri a tii saw fére ri fe.

³ Báyji lε, nzob fére nzobri *bol kusol Zibri báy *Fariziri, i dar máy daa nun pie mbijw munu ká wára nzob do naanja zinj ni na gbukru í mgba ni í víke luo-ε, i daa ni do pol nzobri riw bele,

⁴ í baa haa Zezu mii: «Mbay, máy key na, buru dar ni gbukru ká'a do daa nun pie, ze búru mgba ni.

⁵ Ká bil bol kusol *Moyze le, kíri mágri ká mini key na, ndadf bay haña búru vbúku ri báy tisaw a búru i ri. A wāa, bo na, mù baa taa bo mina ze ká dí le?»

⁶ I baa munu i nzáake nzi-ε, bo bay zíñ faa le, í dákake bay ka bo tul-e. Roo le, Zezu sol siri a díñ tul-e a tii sáw vbíe fe báy vu nduo-ε dō siri.

⁷ Munu ká ñgeredomay Zibri gede ni kpañ báy vbiw bañguo ba pola pola na báyji le, Zezu ura tul-e a ndada sùo-ε a baa ha ri mii: «Nzob ká sakra baarí ku ká daa feyäa ba mbjw ya le, ka mbi tisaw a vbúke ni pola bo náa kóri!»

⁸ Falé ku le, ka sol siri a díñ tul-e ba kí a tii sáw vbíe fe dō siri na rōbay.

⁹ Zadka i laa bay na munu báyji le, kér bay bari daa bay bo tul-ri sùo-ri, ha ri náake sùo-ri í zól yórón yórón báy zad bari. Uru saa ñgereri kpuru mgba tul ledri na, i pçn Zezu huo-ε hoy báy mág na dō.

¹⁰ Báyji le, Zezu uru siya a ndada sùo-ε a vbi ni mii: «Mág, nzobri ká i daa bay bo tul-a na, i dō zad hág le? Wāa, nzob mbjw daa bay bo tul-a ya wúm kí le?»

¹¹ Léé, mág na yíñra báy bay hág ni mii: «Mbáy, mís kó nzob mbjw ya.» Ro, Zezu baa hág ni mii: «Bi kara mís daa bay bo tul-a ya ndaw. Mu se zad sed bo, a roo le, mu daa feyäa mbää.»]

Zezu baka ñgeredomay Zibri

¹² Zezu mbi bay a baa ba kí hág ruo nzobri mii: «Bi na, mís ba zad tanja nzobri ká tusiri key. Nzob ká se fal-i le, a doko báy zad tanja bay káwke báy kumnun, bo ka ti séke sed ká bil suñ na mbää mgban.»

¹³ Báyji le, *Fariziri yíñra báy bay hág ni mii: «Bo kí mù baa nasi bay bo sùo-ó. Bay bo na daa fe mbjw ya.»

¹⁴ Zezu yíñra báy bay ha ri mii: «Ze mís baa nasi bay bi sùo-i hoy kara, bay ká mís baa na ba sùo bay. I kó, bi na, mís kó zad ká mís vi saa dí ndaw, a mí kó zad ká mís séke ba badí ndaw pi. Roo le, baarí na, í kó zad ká mís uru saa dí ya, a í kó zad ká mís séke ba badí ya ndaw.»

¹⁵ Baarí na, í kunj bay bo tul nzob munu ká nzobri daa zíñ kí. Bi na, mís daa bay bo tul nzob mbjw ya.

¹⁶ Ze bo, ba bi ze mís kunj sal bay laa le, kúnj sal bay bi na, dō báy zadε, bay jí le, mís dō huo-i ze mí kunj sal bay na ya, roo le, Bää ká pie mís na do zíñ mís.

¹⁷ I daa dō bil *mbede bol kusol baarí kí mii: «Zadka nzobri sidí rōc nasi bay bari maa kí le, nasi bayke na daa ped*.»

¹⁸ Bi na, mís baa nasi bay bi sùo-i kí, a Bää ká pie mís na kara baa nasi bay bi na ndaw.»

¹⁹ Báyji le, Fariziri vbi ni bay mii: «Wāa, bää-ka dō zad hág le?» Léé, Zezu yíñra báy bay ha ri mii: «Baarí na, í tuu mís ya, a í tuu Bää ya ndaw. Zadka í tuu mís le, í tuuka Bää na ndaw.»

²⁰ Be ze ba bayri ká Zezu fere nzobri ká bil *hul káni Ñgerewuru ká zad búo lari. Roo le, nzob mbjw mgba ni ya, bay jí le, nam be na vi ya báy.

Zezu baka ñgeredomay Zibri

²¹ Zezu baa hág ñgeredomay Zibri na rōbay mii: «Mís zól, le, í nzáara mís kpuy a í hu ká bil feyäa baarí. Zad ká mís séke ba badí na, baarí na, í maa bay séke dí ya.»

²² Báyji le, ñgeredomay Zibri vbi bay ká sakra kí mii: «Munu ká'a baa mii, búru maa bay séke zad ká beri séke dí ya na ku wāa, ka'a ika sùo-ε sùo-ε le woo?»

²³ Léé, Zezu yíñra báy bay ha ri mii: «Baarí na, í ba nzobri ká tusiri key, roo le, bi na, mís uru saa nulue. Baarí na, í ba nzob taa tusiriri key, roo le, bi na, mís ba nzob taa tusiri key ya.»

²⁴ Be mini ze, mís baa ha rí mii, í huka ká bil feyäa baarí. Zadka í daa law-rí bo tul-i mii, mís ba nzob ká mís dō bañguo na ya le, í huka ká bil feyäa baarí.»

²⁵ Báyji le, í yíjí í vbi ni bay mii: «Wāa, bo na mù ba ve le?» Léé, Zezu yíñra báy bay ha ri mii: «Mís baa bayke bañguo báy tiikake hoy ha rí.»

²⁶ Mís dō báy bayri ñgíjí bamba bay báa ndaw, bay dáa bo tul-rí ndaw pi. Roo le, nzob ká pie mís na baa sùo bay, a bayri ká

* **8:17 8.17** Kíjña bol kusol ba sidike 19.15.

mě laa ká luo-ε na, mě baa hą nzobri ká tusiri key.»

²⁷ Bay ká Zezu baa se tul Bi-ε na, i laa ya.

²⁸ Lëe, ka baa ha ri mii: «Zadka ī siŋ mě bi *Vu Nzob ī ura mě dō siya le, ī kókō mě ba nzob ká dō baŋguo ndaw, a ī kō mě ba nzob ká mě daa fe mbjw báy tul gaŋ sùo-i ya ndaw pi. Bay ká Bää fere mě hoy ze mě baa.

²⁹ Nzob ká píe mě na ka dō zinj mě, bo ka pɔŋ mě dō huo-i ya, bay ji le, baŋguo na, mě daa fe ká rii law-ε.»

³⁰ Zadka Zezu do báa bay munu na báyji le, nzobri ŋgii bamba daa law-ri bo tul-e.

Bay ká se tul vu Abaraham taa tusuekeri

³¹ Zezu baa bay hą Zibri ká i daa law-ri bo tul-e na mii: «Zadka ī dō tul bay bi ká mě fere rī na báy zadə baŋguo le, ī ba led nduobal-i taa tusuekeri.

³² I tuukake tusue bay na, le báy faa tusue bayke na, ī t̄jike saa bil koy feyäa.»

³³ Báyji le, ŋgeredəmäy Zibri yijra báy bay hą ni mii: «Buru na, buru ba vu bulu *Abaraham, buru ba koy nzob ba mbjw ya mgbaŋ. Wäa, daa mina ndaw rōo mù baa mii, buru t̄ji saa bil koy feyäa na le woo?»

³⁴ Lëe, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Mì baa ha rī ta-tan̄ ba tusue k̄j: nzob hąa haa ká daa feyäa na, ka ba koy feyäa.»

³⁵ Koy nzob na ti daa puo a kaw dī baŋguo kpadara ya, roo le, nzob ká ba led bil puo na, a kaw dī wȳm baŋguo.

³⁶ Zadka Vu Ngerewuру tina rī saa bil koy feyäa na le, ī kaw báy tul-rī ba tusue k̄j.

³⁷ Mě kō ndaw, baari na, ī ba vu bulu Abaraham. Be nu ku hoy kara, ī nzaara mě bay ika mě, bay ji le, bay bi na rii bil law-rī ya.

³⁸ Bi na, mě baa bay fe ká Bää kie mě, a baari laa le, ī daa fe ká bää baari baa ha rī.»

³⁹ Báyji le, i yijra báy bay hą ni mii: «Bää buru na ze ba Abaraham.» Lëe, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Úwaa,

zadka ī ba vu Abaraham taa tusuekeri le, ī dāa feri munu ká'a daa.

⁴⁰ I kō, fe ká mě daa na, mě baa tusue bay ká uru saa luo Ngerewuру ha rī, be nu ku hoy kara, ī nzaara faa bay ika mě. Fe dāa ká munu na, Abaraham daa ba mbjw ya!

⁴¹ Baari na, fe dāa baari rī fe dāa bää baari.»

Báyji le, i yijra báy bay hą ni mii: «Buru na, buru ba led mbanari ya. Bää buru mbjw k̄j hoy ba Ngerewuру.»

⁴² Lëe, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Úwaa, zadka Ngerewuру ba bää baari ba tusue le, ī kókō mě ba nzob nun-rī, bay ji le, mě uru saa luo-ε ze mí vi. Bi na, mě vi báy tul gaŋ sùo-i ya, roo le, ba be ze ka píe mě.

⁴³ Bay ji ndaw rōo, bay ká mě baa key le, ī t̄ja lāa kpuy le woo? Bay ji le, ī maa bay lāa bay bi key na ya.

⁴⁴ Baari na, bää baari ba ŋgeretemndaya, ze ī hii dāa fe ká law bää baari hii. Be na, ka ba nzob ika nzob báy tiikake lew hoy. Ka ba nzob ká'a baa sùo bay ya, bay ji le, sùo bay mbjw mini kara ti luo-ε ya. Zadka'a baa bay kud bay beri na, ba fe ká dō bil naysuo-ε ká tii ni tii ro, bay ji le, ka ba nzob kud bay, a ba bää nzob bay bayluri.

⁴⁵ Bi na, mě baa tusue bay. Be ze, ī hii bay dāake law-rī bo tul-i na ya!»

⁴⁶ Nzob ve ká sakra baari key rōo, a māa bay zinj faa bay dāa bay feyäa bo tul-i le? A wäa, daa mina ndaw rōo, mě baa tusue bay ha rī le, ī daa law-rī bo tul-i ya le?

⁴⁷ Nzob ká ba taa Ngerewuру na, ka laa bay be, roo le, baari na, ī laa bay be ya, bay ji le, ī ba taa be ya.»

⁴⁸ Báyji le, Zibri yijra báy bay hą ni mii: «Yii! Bay buru dō báy zadə. Mū ba nzob kă Samari ya lo? Bo na, temndaya dō tul-a!»

⁴⁹ Lëe, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Úwaa, temndaya dō tul-i ya, roo le, mě daa mbay bo tul Bää. A baari laa le, ī t̄jiri mě.

⁵⁰ Bi na, mě nzaa rij dika bi sùo-i ya, le, nzob mbjw dō dī ku ze nzaa faa bay dāa

riŋ dika bo tul-i. Ba be ze, a kúŋ sal bay báy zadse.

⁵¹ Mí baa ha rí ta-taŋ ba tusue kí: nzob ká dcaa vu mbom bo tul bay bi lε, ka ti huka ya mgbaŋ.»

⁵² Báyji lε, Zibri yíŋra báy bay hą ni mii: «Timbede key na, buru kó ta-tan ro! Bo na, temndaya do tul-a! Abaraham na hu, a *nzob yáŋa bayri saa nzaa Ngerewuру kara, i hu ndaw. Waa, daa mina ndaw rco, bo na, mù baa mii: “Nzob ká dcaa vu mbom bo tul bay bo lε, ka ti huka ya mgbaŋ” lε?

⁵³ Bulu buru Abaraham na hu ro, waa, bo na, mù mba tul-e mba le woo? Nzob yáŋa bayri saa nzaa Ngerewuру kara, i hu ndaw! Waa, mù mgba sùo-č ba jí zu lε?»

⁵⁴ LEE, Zezu yíŋra báy bay mii: «Zadka mí daa riŋ dika bo tul-i kí sùo-i lε, riŋ dika bi na do ba fe ká gó høy. Nzob ká dcaa riŋ dika bo tul-i na, be ze ba Baa. Be kí ze i di ni ba Ngerewuру baari.»

⁵⁵ Be nu ku høy kara, i tuu ni ya, a bi lε, mí tuu ni tuu. Zadka mí baa mii: “Mí tuu ni ya” lε, mí bá nzob kúd bay munu ká baari ndaw. Roo lε, mí tuu ni a mí daa vu mbom bo tul bay beri.

⁵⁶ Bulu baari Abaraham na, zadka'a ker bay se tul nam vika bi na lε, ka daa suoriya. Zadka'a kó munu na, suoriya mbaa bil law-ε gbay gbay.»

⁵⁷ Báyji lε, Zibri yíŋra báy bay hą ni mii: «Úwaa, bo làa ká mù dcaa mbiimbam sín ndebe ya báy key na lε, mù kó Abaraham kereŋ ro key le woo!»

⁵⁸ LEE, Zezu yíŋra báy bay ha ri mii: «Mí baa ha rí ta-taŋ ba tusue kí: pola rco bay haŋa ri mboŋ Abaraham na, mí do dōd ro zu.»

⁵⁹ Zadka ñgeredómay Zibri laa munu na báyji lε, i uru í fáa tisawri bay vbúkuke ni. Roo lε, Zezu mnu sùo-ε ká sakra ruo nzobri, a tii saa zad *hul kani Ngerewuру na.

¹ Zadka Zezu se faa na báyji lε, ka kó nzob mbijw ká ba nzob rāw ká'a tñike saa wuru.

² Báyji lε, led nduobel-eri vbi ni bay mii: «Mbay, bay ií ndaw rco ledban ni key na, i mboŋ ni ba rāw lε? Waa, bay tul feyäa ká be kí sùo-ε ka dcaa, mase bay tul feyäa nzob mbón niri lε?»

³ Lee, Zezu yíŋra báy bay mii: «Do bay tul feyäa be ya ndaw, bay tul feyäa nzob mbón niri ya ndaw, roo lε, ka ba rāw munu bay haŋa ped dää Ngerewuру ka tñake sùo-ε ba kele.»

⁴ Munu ká ba bisie báy na, ndad bay haŋa náa dääri ped ká nzob píe mí dää zuo nduo-i na hą ni o báy zadse. Sun do dí mbää ro ká nzob ti máa bay dää ped ya.

⁵ Zadka mí do tusiri key kób rōbay na, mí ba zad taŋa nzobri ká tusiri key hą nun-ri mgbuda.»

⁶ Falé ká Zezu baa bayri na munu báyji lε, ka sá-sámi bo siri, a zukri báy vu nduo-ε hą ni ba bōdō, rco a dcaa nüu tul nun nzob rāw na

⁷ a baa hą ni mii: «Mu se mü vää wää nun-a báy mbii dñja Silowe.» (Mára saw riŋke baa mii, «ka pie mí.») Báyji lε, nzob rāw na se a wàa nun-ε munu ká Zezu baa hą ni na. Yíi be saa dí na báyji lε, ka kó zad *taŋ kad kad.

⁸ Zadka'a tii puɔ na, nzob tul kpaŋ beri báy nzobri ká i kó ni ba nzob gõŋma pola na i dcaa: «Wüy! Waa, ba ledban ni key ká kaw siri a gõŋ fe na ya lε woo?»

⁹ Nzob hñeri baa mii: «Ba be kí.» A nzob hñwri laa lε, baa mii: «Ú-uu, bá be ya, roo lε, ba ríi kí høy zu.» A lε, nzob rāw na baa sùo-ε kí mii: «Ba bi na kí zu.»

¹⁰ Báyji lε, i yíi í vbi ni bay mii: «Daa mina ndaw rco nun-a mgbuda hą mù kó-kóm lε?»

¹¹ Lee, ka yíŋra báy bay ha ri mii: «Ledban ká i dí ni ba Zezu na ze dcaa bōdō ndii a dcaa nüu tul nun-i hą mí a baa mii: «Mu se dñja Silowe mü vää wää nun-a.» Ze, mí se dí mí vää wàa nun-i na, lε, mí kó zad taŋ kad kad.»

¹² Báyji lε, i vbi ni bay mii: «Waa ledbanke do zad haa lε?» Lee, ka yíŋra báy bay ha ri mii: «Mí kó ya.»

Fariziri vbi ledban ká nun-ε kɔ zad

¹³ Báyji lε, i sùu ledban ká ba r̄aw pola na í víké ni h̄a *Fariziri.

¹⁴ Lεε, nam ká Zezu d̄aa b̄od̄o a mgbūdake nun nzob r̄aw ku na, ba *nam mgbaka t̄aram Zibri.

¹⁵ Be mini ze, Fariziri kara vbi ledban na bay kókō w̄a, fe ji ze d̄aa nd̄aw r̄o o h̄a ni k̄o zad key lε? Lεε, ka baa ha ri mii: «Ka d̄aa b̄od̄o nd̄ii n̄u tul nun-i, ze m̄i se m̄i v̄aa w̄aa, lε, timbede key na m̄i k̄o zad.»

¹⁶ Báyji lε, Farizi h̄aneri baa mii: «Nzob ká d̄aa fe mini key na, ka ba taa Ngerewūru ya, bay ji lε, ka d̄aa vu mbom bo tul nam mgbaka t̄aram na ya.» Roo lε, nzob h̄awri baa mii: «Úwaa, zadka nzob ba nzob feȳa na w̄a, a d̄áa mina nd̄aw r̄o o a maa bay d̄áa k̄iri fe sañri ká m̄ini key lε?» Ro, í téke bil k̄i.

¹⁷ Báyji lε, Fariziri na i ȳi í vbi r̄aw ká k̄o zad ba k̄i báy mii: «A bo k̄i w̄a, m̄u baa bay mina ze se tul nzob ká mgbuda nun-a na lε?» Lεε, ka ȳiñra báy bay mii: «Ka ba nzob ȳaŋja bay saa nzaa Ngerewūru.»

¹⁸ Ngereðomay Zibri hii bay ȳaŋja bay ká mii, ledban key na pola ka ba r̄aw, a timbede key ka k̄o zad ro na ya. Be nu ku báyji lε, i d̄i nzob mbónj niri na

¹⁹ i vbi ri bay mii: «W̄a, ba vu baari ba tusue k̄i lε? Baari k̄i suo-ri ze í baa mii, í mboj ni ba r̄aw lε? W̄a, d̄aa mina k̄i nd̄aw r̄o o, ka k̄o zad ká timbede key lε?»

²⁰ Lεε, nzob mbónj niri na ȳiñra báy bay ha ri mii: «Ba fe ká buru k̄o ta-taŋ, ka ba vu buru ká buru mboj ni ba r̄aw saa w̄uru k̄i.»

²¹ Roo lε, fe ká d̄aa r̄o o ka kóke zad timbede key na buru k̄o ya, a nzob ká d̄aa r̄o o h̄a nun-ε k̄o zad na kara, buru k̄o ni ya nd̄aw pi. I vbi ni be k̄i í laa, ka ba led mbää; ka'a máa ȳiñra báy bayke ha r̄i laa.»

²² I baa munu, bay ji lε, i d̄aa h̄iε ngereðomay Zibri. Ká ba tusue lε, ngereðomay Zibri leke bay zuo bil k̄i pola bay haŋja bo, nzob h̄a h̄a ká d̄i Zezu ba *Krisi, nzob ká Ngerewūru waa bay pie

ni ví ȳaa nzobri na lε, i nii ni t̄ii ká *hul mbú k̄i bari Zibri na.

²³ Be mini ze, nzob mbónj niri na báake bay mii: «Ì vbi ni í laa; ka maa bay ȳiñra báy bayke ha r̄i laa.»

²⁴ Báyji lε, Fariziri na i ȳi a í d̄i nzob r̄aw ká k̄o zad na faa bal ba sidike í vbi ni bay mii: «Mu haa huđ ba tusue ká nun Ngerewūru. Buru k̄o nd̄aw, nzob ká vaa m̄u key na ka ba nzob feȳa.»

²⁵ Lεε, ka ȳiñra báy bay mii: «Ka ba nzob feȳa, mase, ka ba nzob feȳa ya hoy kara, m̄i k̄o ya. Roo lε, m̄i k̄o fe mb̄iw ta-taŋ: pola na m̄i ba nzob r̄aw, a timbede key lε, m̄i k̄o zad.»

²⁶ Báyji lε, i ȳi í vbi ni bay na r̄obay mii: «Fe ji k̄i ka d̄aa h̄a m̄u lε? Ka d̄aa mina nd̄aw r̄o o, a mgbūdake nun-a na h̄a m̄u lε?»

²⁷ Lεε, ka ȳiñra báy bay ha ri mii: «Úwaa, bay ni key na, m̄i baa ha r̄i ro, ze í hii bay ȳaŋja bay bi na ya. W̄a, bay ji nd̄aw r̄o o, í hii bay haŋja m̄i f̄oŋ fal bay key na ba sidī ha ri r̄obay lε? A w̄a, í hii bay vika ba led nduobal-eri nd̄aw pi lε woo?»

²⁸ Báyji lε, i radf ni í baa h̄a ni mii: «Bo k̄i ze m̄u ba led nduobal-ε, a buru lε, buru ba led nduobal *Moyze!»

²⁹ Buru na, buru k̄o lε, Ngerewūru baa bay h̄a Moyze, roo lε, nzob ni key na, zad ká'a vi saa d̄i hoy kara, buru k̄o ya!»

³⁰ Lεε, nzob r̄aw ká k̄o zad na ȳiñra báy bay ha ri mii: «Be k̄i zu woo! Be k̄i ze tuku nzobri ku: nzob ká mgbuda nun-i na w̄a, í k̄o zad ká'a uru saa d̄i ya w̄um lε woo!»

³¹ Buru k̄o lε, Ngerewūru laa nzaa báy kere nzob feȳari ya, roo lε, ka laa nzaa bay kere nzobri ká i h̄iε ni a í d̄aa law hiiya be.

³² Ba d̄iε lew hoy kpuru ti vuri key na nzob laa mii, nzob mgbūda nun nzob r̄aw ká t̄ike saa w̄uru na ba mb̄iw ya mgbāŋ.

³³ Zadka nzob ni key na uru saa luo Ngerewūru ya lε, ka'a máa bay d̄áa fe mb̄iw ya.»

³⁴ Báyji lε, i ȳiñra báy bay h̄a ni mii: «Bo ká i mbónj m̄u ká bil feȳa k̄i key lε,

mù hii bay fére buru fe le woo?» Ro, í nii ni t̄ji saa hul mbú k̄j̄ bari na.

R̄aw ká báy faa tem

³⁵ Zadka Zezu laa mii, i nii nzob r̄aw ká vaa na báyji le, ka se a vāa ziñ ni a baa h̄a ni mii: «Wāa, mù d̄aa law-a bo tul *Vu Nzob na le?»

³⁶ L̄ee, nzob r̄aw na yijra báy bay h̄a ni mii: «Mb̄ay, ka ba ve le? Mu baa h̄a m̄i bo, mi d̄aa law-i ka bo tul-e na maa!»

³⁷ Báyji le, Zezu yijra báy bay h̄a ni mii: «Nzob ká mù k̄o ni báy nun-a, a mù do báa bay ziñ ni key ku na, ba ñe k̄j̄ zu.»

³⁸ L̄ee, nzob r̄aw na ȳi a huku pol-e a baa h̄a ni mii: «Mb̄ay, m̄i d̄aa law-i bo tul-a!»

³⁹ Báyji le, Zezu baa h̄a ni mii: «Bi na, m̄i vi tusiri key bay haña kéle fe ka d̄o: bay haña nzob r̄awri k̄o zadf, a nzobri ká i d̄i sùo-ri ba nzob nun-ri na, i vi ba nzob r̄aw.»

⁴⁰ Farizi haneri ká i d̄o lakun-e ká i laa baykeri na, i vbi bay mii: «Úwaa, wāa, bura kara bura ba nzob r̄awri ndàw le woo?»

⁴¹ L̄ee, Zezu yijra báy bay ha ri mii: «Zadka i ba nzob r̄aw, a i k̄o fal feyāa baari ká i d̄aa na ya le, nzob ti d̄aa bay bo tul-ri ya. Roo le, munu ká i baa sùo-ri mii, i k̄o zadf ta-taj na, bay feyāa baari na mgba tul-ri bañguo.»

10

Zezu ba nzob k̄or̄ badu taa tusueke

¹ Zezu baa mii: «M̄i baa ha r̄i ta-taj ba tusue k̄j̄: nzob ká r̄ii báy faa kpaj̄ baduri na ya, r̄oo a hil tul kpaj̄ ká zadf k̄j̄ le, nzobke ku na ba nzob riiba ndàw, a ba d̄ombirim nzob ndàw pi.

² Roo le, nzob ká r̄ii báy faa kpaj̄ ke na le, ka ba nzob k̄or̄ baduri na.

³ Nzob ká k̄or̄ faa kpaj̄ na, mgbusa faake h̄a nzob k̄or̄ baduri na. Zadka nzob k̄or̄ baduri na d̄i baduri le, baduri na i laa kusol-e. Baduri h̄ayri ká i ba taa beri na, ka d̄i ri báy riñ-ri riñ-ri, a t̄ike ziñ ri k̄el.

⁴ Zadka'a ha ri t̄ji k̄el riw bele na báyji le, ka nda faa pol-ri, le, baduri na, i m̄bi fal-e, bay j̄i le, i laa kusol-e laa.

⁵ A nzob ká uru ká zadf k̄j̄ bod ba varu nzob na, i ti mbika fal-e ya, roo le, i d̄uu ni d̄i d̄i, bay j̄i le, i laa ba kusol-e na ya.

⁶ Zezu baa law bay key na ha ri, roo le, saw fe ká'a b̄aake bay key ha ri na, i k̄o yā.»

⁷ Báyji le, Zezu baa ha ri na r̄obay mii: «M̄i baa ha r̄i ta-taj ba tusue k̄j̄: bi na, m̄i ba faa kpaj̄ r̄ii baduri na.

⁸ Nzobri riw bele ká i vi pola h̄a m̄i na, i ba nzob riibari ndàw, a i ba d̄ombirim nzob ndàw pi. A le, baduri na i laa kusori ya.

⁹ Ba bi k̄j̄ ze m̄i ba faa hul. Nzob ká r̄ii báy faa huñ ká m̄i d̄o d̄i na le, Ngerewuñ a yañja ni. Ka'a máa bay r̄ii d̄i a t̄ji saa d̄i munu ká law-e hii, a ziñ fe sumri ká bay hólké sùo-e.

¹⁰ Nzob riiba na ka vi bay r̄ii ri ndàw, bay ika ri ndàw, r̄oo bay b̄ie ri ndàw pi. A roo le, bi na, m̄i vi bay haña baduri kaw báy kumnum ndàw, a i kaw bil ndadi h̄od̄ok h̄od̄ok ndàw pi.

¹¹ «Bi na, m̄i ba nzob k̄or̄ badu taa tusueke. Nzob k̄or̄ badu tusueke na, ka p̄on sùo-e yak h̄a huñ bay tul baduri beri.

¹² Nzob ká k̄or̄ baduri bay ziñke lari hoy na, zadka väy koy ví ziñ ri le, ka haw d̄ul a p̄on baduri na h̄a väy koy ví ziñ ri, a ruu haneri a mgbam ri a b̄ere ri kperke kperke, bay j̄i le, i ba taa ñe ya.

¹³ Nzobke ku na haw d̄ul a d̄uu, bay j̄i le, ka ba nzob ped lari hoy bo, bay baduri na mgba law-e ya.

¹⁴⁻¹⁵ «Bi na, m̄i ba nzob k̄or̄ badu taa tusueke. Munu ká Bāa tuu m̄i, a bi kara m̄i tuu Bāa ndàw na, d̄o faa mb̄iw munu ndàw, m̄i tuu baduri biri, a bari kara i tuu m̄i ndàw. L̄ee, m̄i p̄on sùo-i yak h̄a huñ bay tul-ri. ¹⁶ M̄i d̄o báy baduri k̄iri bod do ku ká i d̄o bil kpaj̄ key ya. Bari na hoy kara, Ngerewuñ hii bay haña m̄i víke ri a m̄i nda faa pol-ri. I láa d̄iw bi i mbú k̄j̄ kuduke mb̄iw, a nzob k̄or̄ ri hoy kara, a bá mb̄iw hoy ndàw.

¹⁷ Bāa k̄o m̄i ba nzob nun-e, bay j̄i le, m̄i p̄on sùo-i yak h̄a huñ bay haña bo, mi ȳi m̄i káw báy kumnum ba k̄j̄.

¹⁸ Nzob mb̄iw ti náa kumnum bi na ya, roo le, m̄i h̄a báy law hiiya bi k̄j̄. M̄i d̄o

báy h̄urusuo ká bay haña, a mí do báy h̄urusuo ká bay ȳaŋja ba k̄i. Be ze, ba fe ká Bāa mbi nzi-e báy haña m̄i daa.»

19 Bay tul bayri ká'a baa munu na, Zibri téke bil k̄i ba k̄i r̄obay.

20 Ruɔ nzobri ká bil-e ku i baa mii: «Be na, temndaya do tul-e a daa ni ba bala! W̄a, bay ji ndaw r̄oɔ ĩ laa bay be na le woo?»

21 Nzob h̄awri baa mii: «Nzob ká temndaya do tul-e na ti báa bay mini key ya. W̄a, nzob ká temndaya do tul-e na, a máa bay mgbúda nun nzob r̄awri ndaw pi le woo*?»

Ngeredomay Zibri tuŋ Zezu ŋgereŋ

22 Ká bil ŋgerepuo ká Zuruzalem na, i d̄aa nam suoriya ká bay tul hul Ngerewuru. Ba few lew ted.

23 Zezu h̄aari bil mgban̄ ká *hul kani Ngerewuru do d̄i ká zad ká i d̄i ba boro Mbay Salomon.

24 Báyji le, Zibri kiri ni i vbi ni bay mii: «Síe h̄aa ndaw r̄oɔ, mù haña law buru nda siri key le? Mu baa h̄a buru laa mgbum, w̄a, mù ba *Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví ȳa nzobri na le?»

25 L̄ee, Zezu yiŋra báy bay ha ri mii: «Bay key na, m̄i baa ha r̄i pola ro, ze i d̄aa law-r̄i bo d̄i ya. Fe sanri ká m̄i d̄aa báy h̄urusuo Bāa na, baa nasi bay ká se tul-i.»

26 Roo le, i d̄aa law-r̄i bo tul-i ya, bay ji le, i ba badu taa biri ya.

27 Badu biri na i laa kusol-i, a bi laa le, m̄i tuu ri, le, i mbi fal-i.

28 M̄i ha ri kumnun ká do banguo. I ti huka ya mgban̄, a nzob mbjw mini kara ti náa ri saa nduo-i ya.

29 I k̄o, Bāa ká d̄aa baduri zuo nduo-na, ka do báy h̄urusuo kal feri riw bele. Nzob mbjw mini kara maa bay náa ri ká nduo-e ya.

30 Buru Bāa na buru ba nzob ká mbjw.»

31 Be nu ku báyji le, ŋgeredomay Zibri f̄a tisawri ba k̄i bay ikake ni.

* **10:21 10.21** I kji T̄i kelle 4.11; Z̄a 9.32-33. † **10:34 10.34** Zadka Zezu baa mii «mbede bol kusol baari» na, bayke baa mii, Mbede sáka kuni ká piedke. ‡ **10:34 10.34** Simri 82.6.

32 Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «M̄i d̄aa fe kereri ŋgij bamba tasiri báy h̄urusuo Bāa ha r̄i k̄o báy nun-r̄i gbak gbak. W̄a, bay fe taa h̄a ká sakrake key ndaw r̄oɔ, ĩ hii bay vbuka m̄i báy tisaw bay ika m̄i bayke báy le?»

33 L̄ee, Zibri na yiŋra báy bay h̄a ni mii: «Buru hii bay ika mù bay tul fe kere bori ká mù d̄aa ya, roo le, bay tul Ngerewuru ká mù tjiri ni. Bo ká mù ba nzob h̄oy le, mù hii d̄áa sùo-ɔ ba Ngerewuru le woo!»

34 Báyji le, Zezu yiŋra báy bay mii: «I d̄aa do bil *mbede bol kusol† baari k̄i mii: “Ngerewuru baa mii, ĩ do munu ba ŋgerewururi.”‡

35 Buru k̄o ndaw, fe ká mbede Ngerewuru hii bayke na, nzob ti máa bay bumra ya. Zadka bari nzobri ká Ngerewuru ha ri bay be na, ka d̄i ri ba ŋgerewururi le,

36 Bi ká'a náa m̄i do bod a pie m̄i vitusiri key na, d̄aa mina ndaw r̄oɔ, ĩ baa mii, m̄i tjiri Ngerewuru, bay dika ká m̄i d̄i sùo-i ba Vu Ngerewuru le?

37 Zadka m̄i d̄aa fe kereri ká Bāa poŋ zuo nduo-i na ya le, do nun haña r̄i d̄aa law-r̄i bo tul-i ya.

38 Roo le, zadka m̄i d̄aa fekeri, ze ĩ d̄aa law-r̄i bo tul-i ya h̄oy kara, ndaf bay d̄aa law-r̄i bo tul fe sanri ká m̄i d̄aa na. Be ndaw r̄oɔ, ĩ kókoke ta-taŋ mii, bi na m̄i do bil law Bāa, a Bāa kara do bil law-i.»

39 Be nu ku báyji le, ŋgeredomay Zibri nzaa faa r̄obay bay mgbaka ni, roo le, ka t̄i saa nduo-ri yoroŋ,

40 a se ba nzaa kporombii Zurdę́ ká fi k̄elu ba k̄i, a kaw zad ká Z̄a na d̄aa tul nzobri nduo mbii ká d̄i pola.

41 Nzobri ŋgij bamba tasiri vi luo-e i baa mii: «Z̄a d̄aa fe saŋ mbjw ya, roo le, bayri riw bele ká'a baa se tul ledban ni key na do ba tusue k̄i.»

42 Be mini ze, ká zad e ku na nzobri ŋgij bamba d̄aa law-ri bo tul Zezu.

¹ Nzob mbiw ká Betani rij-e ba Lazar naa sém. Puoke ku na tini-e Mari báy Marte i kaw dí ndáw.

² (Ba be Mari ká daa num ká báre fú bùy bùy zuo bal Zezu, róo a nzun báy suy tul-e na. Ba yú-e Lazar ze naa báy sém.)

³ ze tini-eri ká sidi na, i pie nzob mbjw se luo Zezu a baa hág ni mii: «Mbay, nzob buo ká mù hii ni bamba na ka naa báy sém.»

⁴ Zadka Zezu laa bayke na munu báyji lè, ka baa mii: «Sémke ku na ti mbiká hud hág ni ya, roo lè, a bá fe rij díka Ngerevwuru, a ba faa ká bay tíname rij díka Vu Ngerevwuru ba kélé ndáw.»

⁵ Zezu kó Marte báy Mari, róo tinam bari Lazar ndáw na ba nzob nun-e.

⁶ Ze munu hoy kara, zadka'a laa mii, Lazar naa sém na, ka kaw zadé ku a daa nam sidi ká dí róbay.

⁷ Falé ku róo a baa hág led nduobal-eri mii: «Náa yíiri bo náa séri kudu zad ká Zude.»

⁸ Lee, led nduobal-eri yíijra báy bay hág ni mii: «Íi! Mbay, bo ká Zibri nzaara mù timbedé key bay vbúku mù báy tisaw bay ika mù key lè, daa mina ndáw róo, mù hii bay yíi bay séke dí róbay lè woo?»

⁹ Báyji lè, Zezu baa ha ri mii: «Ka bil nam mbiw na wáa, sáw síe ba duó falé sidi ya lè? Nzob ká se-sed ká bisie na, ka ti téke ngud puu ya, bay ji lè, ka kó zad *tanj kad kad.»

¹⁰ Roo lè, nzob ká se-sed ká bil sunj tilo na, a téke ngud puu, bay ji lè, ka do bil zad tanja ya.»

¹¹ Fal bayri ku báyji lè, Zezu baa ha ri mii: «Nzob buo naari Lazar na, ka nanam, lè, míséke bay vää túma ni.»

¹² Lee, led nduobal-eri yíijra báy bay hág ni mii: «Mbay, zadka'a na-nam zu lè, suo-e a vää ni báy.»

¹³ Tusueke lè, Zezu hii bay báa mii, Lazar na hu-hu, roo lè, led nduobal-eri ker í baa mii, Zezu baa bay se tul nam taa hoyke ká nzobri naa.

¹⁴ Báyji lè, Zezu baa ta-tanj ha ri mii: «Lazar na fe daa ni.»

¹⁵ Munu ká mísó do zadé ká dí lew ya na, mísó do báy suoriya ká tul-ri, bay ji lè, be

mini ndáw róo, i ngónke ká bil mbika law baari na báy. A roo lè, náa séri ba lakun-e kí ndáw ró!

¹⁶ Báyji lè, Toma ká i dí ni ba led ndonjo na, baa hág led nduobal hágri mii: «Naari hoy kara, náa séri bo náa vää húri zinj gan tul naari na mbjw.»

Zeju ba nzob túma nzob hág ni kaw báy kumnum

¹⁷ Zadka Zezu do dí ya deb báy puo na báyji lè, ka laa mii, i daa hud Lazar na bo huo tisaw daa nam niy ro.

¹⁸⁻¹⁹ Zibri ngíi bamba se luo Marte báy Mari ká Betani bay haña ri nzaa boko bay tul hud tinam bari na, bay ji lè, Betani na do dí ndii maa sal faa sayri munu hoy báy Zuruzalem.

²⁰ Zadka Marte laa mii, Zezu do dí ya deb báy puo na, ka suo nun-e, roo lè, Mari na kaw puo.

²¹ Lee, Marte baa hág Zezu mii: «Mbay, ba fe ká mù do zad ni key zu lè, yú-i na ti huka ya.

²² Roo lè, mísó kó ndáw, ze timbedé key kara, feri riw bele ká mù vbika Ngerevwuru na ka'a haña mù.»

²³ Báyji lè, Zezu baa hág ni mii: «Tinää, yú-o na a túma a kaw báy kumnum hág mù.»

²⁴ Lee, Marte yíijra báy bay hág ni mii: «Mísó kó lè, síté óró bíe nam ká nzobri tíi saa luó hud na, a túma a kaw báy kumnum báy.»

²⁵ Báyji lè, Zezu baa hág ni mii: «Bi na, mísó ba nzob túma nzob huderí ha ri kaw báy kumnum ká do bañguo. Nzob ká daa law-e bo tul-i na, ze ka hu na hu hoy kara a káw báy kumnum ká do bañguo.»

²⁶ A nzob ká kaw báy kumnum, róo a daa law-e bo tul-i lè, ka ti huka ya mgban. Wáa, mù daa law-a bo tul bayke na kí zu lè?»

²⁷ Lee, Marte na yíijra báy bay hág ni mii: «Zadé zu, Mbay, mísó daa law-i bo tul-a. Mísó kó lè, mù ba *Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa bay píe ni ví yáa nzobri na; mù ba Vu Ngerevwuru, be ká'a ví tusiri key na.»

²⁸ Falé ká Marte baa bay na munu báyji lè, ka yíi a vää zinj yú-e Mari a dákla bay

ziŋ ni mii: «Gan̄ tul-i do kew a hii bay haŋa mù se.»

²⁹ Zadka Mari laa munu báyji lε, ka uru ba vaa a se luo Zezu na.

³⁰ Lεε, Zezu rii bil puɔ̄ ya kɔ̄b báy, roo lε, ka do zad ká Marte ziŋ ni ká dī pola na.

³¹ Zadka ruo Zibri ká i kaw ziŋ Mari bay haŋa ni nzaa boko na, i kɔ̄ ka'a uru ba vaa a tji na báyji lε, i uru í dii fal-ε. I ker í baa mii, kɔ̄ ya lε, ka se ba tupal bay vāa réke hud na.

³² Zadka Mari tji zad ká Zezu do dī na, a mbi nun-ε a kɔ̄ ní báyji lε, ka vāa vbu sùo-ε gbirik bo pol-e a baa h̄a ni mii: «Mbay, ba fe ká mù do zad ni key zu lε, yu-i na ti huka ya.»

³³ Zadka Zezu kɔ̄ ni ka'a re-rew mgbobo mgbobo, rɔ̄o a kɔ̄ Zibri ká i su ni í re-rew munu ndaw na báyji lε, law-ε fuu ni mgbuk mgbuk h̄a ni ziŋ faa káw báy kere ya.

³⁴ Ro, a vbi ri mii: «Wāa, ī dāa ni bo huo tisaw ká zad h̄a lε?» Lεε, i yijra báy bay h̄a ni mii: «Mbay, mù vi lε, mù kókɔ̄ báy.»

³⁵ Mbii nun Zezu ḡay b̄od̄ok b̄od̄ok.

³⁶ Báyji lε, Zibri baa mii: «I kɔ̄ ka'a hii ni ku ya!»

³⁷ Roo lε, nzob haneri ká sakra bari ku na baa mii: «Be k̄'a mgbuda nun nzob r̄aw na wāa, ka maa bay dāa h̄a Lazar na hu ya na ya lε woo?»

Zezu h̄a Lazar ȳii a kaw báy kumnum

³⁸ Law Zezu fuu ni mgbuk mgbuk ba k̄i a se ba tupal. Luɔ̄ hudke ku na ba huo tisaw ká i mbii faake báy tisaw k̄i.

³⁹ Báyji lε, Zezu baa mii: «I súru tisaw na ba fal.» Roo lε, Marte ká ba tinam nzob hud na baa h̄a ni mii: «Mbay, hud na a fuŋa ndaya, báy ji lε, ka dāa nam niŋ ká bil huo tisaw key ro.»

⁴⁰ Báyji lε, Zezu yijra báy bay mii: «Wāa, m̄i baa h̄a mù mii, zadka mù dāa law-a bo tul bay bi lε, mù kókɔ̄ riŋ dika Ngerewuřu na ya lε?»

⁴¹ Zadka i suru tisaw na, Zezu ura nun-ε ba siya a daa nzaa bay kere mii: «Bāa, m̄i h̄a mù taambol bay tul nzaa bay kere bi ká mù laa na.

⁴² M̄i kɔ̄ na, mù láá m̄i baŋguɔ̄, roo lε, m̄i baa munu bay tul ruo nzobri ká i kiri m̄i key na i kɔ̄ bo, i dāake law-ri bo dī mii, ba bo k̄i ze mù pie m̄i.»

⁴³ Fal bayri na ku báyji lε, ka dāa fe ſeleŋ ba siya mii: «Lazar, mu tji kεlε!»

⁴⁴ Zadka ku h̄oy lε, hud na tji báy zad bal-eri báy nduo-eri ká i kari báy gari na, rɔ̄o nun-ε kara, i kari báy vay gari ndaw. Lεε, Zezu baa ha ri mii: «I hina gariri ká sùo-ε na, i pón ni h̄a ni se.»

Ngeređomay Zibri nzaa faa bay ika Zezu

(Mat 26.1-5; Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Ruo Zibri ká sakra bari ká i vi luo Mari na, zadka i kɔ̄ fe ká Zezu dāa na munu báyji lε, i dāa law-ri bo tul-e.

⁴⁶ Roo lε, nzob haneri ká sakra bari ku na, i se luo *Fariziri a i k̄i fal feri ká Zezu dāa na ha ri.

⁴⁷ Báyji lε, Fariziri báy *ŋgerenzob fe poyri dī-dīw h̄a *nzob kún sal bay luyeri mbū k̄i i baa ha ri mii: «Wāa, náá dāari mina ro zey lε? Ledban ni key na, ka dāa fe saŋri ŋgijj bamba!»

⁴⁸ Zadka náá poŋri ni, rɔ̄o ka dāa fe munu baŋguɔ̄ lε, nzobri riw bele i dāa law-ri bo tul-e. A lε, ŋgeredōm̄ayri ká Rōm na i vika i bie hul k̄ani naari, a i bie s̄aw puo naari!»

⁴⁹ Báyji lε, nzob mb̄iw ká sakra bari ká riŋ-ε ba Kayif, be k̄'a ba ŋgerenzob fe poy luye ká bil sewke ku na, mbi bay a baa ha ri mii: «Baarì na, ī kɔ̄ fe mb̄iw ya!»

⁵⁰ I kér ī kɔ̄ báy kere! Do ndad bamba bay tul naari, bay haŋa nzob mb̄iw h̄oy ka hu bay tul ruo nzobri, bo h̄a s̄aw Zibri riw bele na i bie ya.

⁵¹ (Tusueke lε, ka baa bay key na báy tul gaŋ sùo-ε ya, roo lε, munu ká'a ba ŋgerenzob fe poy luye ká bil sewke ku na, ka baa bay fe k̄'a ví vuku, bayke se tul Zezu ká'a huka bay tul s̄aw puo Zibri.

⁵² K̄'a huka bay tul s̄aw puo Zibri h̄oy ya, roo lε, bay mbū vu Ngerewuřuri riw bele ká i b̄ere k̄i na, ka do tul k̄i mb̄iw h̄oy.)

⁵³ Uru saa bil namke ku na ŋgeredōm̄ay Zibri mbi nzaa-ri bay ika Zezu.

⁵⁴ Sāwke ze, Zezu pōj nzaa kíe sùo-e ká sakra ruo Zibri, a naa sùo-e ká zadē ku a se puo mbjw munu ká riŋ-e ba Efrayim ká do dī ya báy law kōr, a kaw dī báy led nduobal-eri.

⁵⁵ Nam suoriya Zibri ká ba *nam suoriya tji saa bil koy do dī ya na báyii le, ruo nzobri uru báy tjiw zadri bod̄ bod̄ i se ba Zuruzalem pola bay wáa sùo-ri munu ká ba fe sàw puo bari ká i dāa baŋguo na. Be ndaw rōo bay gýiaŋke nam suoriya na báy.

⁵⁶ Báyii le, bari na i nzaara Zezu, a i vbi bay ká sakra kij ba lie ba lew ká bil mgbaŋ ká *hul kani Ngerevwuru do dī na mii: «A wàa, i ker mina le? I kō ku na wàa, le, ká'a vika zad suoriya na key zu le?»

⁵⁷ I baa munu, bay ji le, ḡerenzob fe poyri báy Fariziri, i mbi nzaa-ri ká tul Zezu pola hoy mii, zadka nzob ko zad ká'a do dī le, ndad bay haŋa ni ka baa h̄a buru bo, ha ri vāa mgba ni.

12

Mari dāa num zuo bal Zezu (Mat 26.6-13; Mrk 14.3-9)

¹ Tōŋ nam yie ba pola rōo, bay haŋa *nam suoriya tji saa bil koy na ka maa báyii le, Zezu se ba Betani ká luo Lazar be ká'a hu ká Zezu tuma ni h̄a ni kaw báy kumnum na.

² Ká zadē ku na, i dāa fe sum bay dóyke ni, a le, Marte leke sumke h̄a ri sū. Lazar le, kaw zinj nzobri ká i kaw zinj Zezu ká nzaa tutakra fe sum na.

³ A Mari laa le, mbi num ká riŋ-e ba nar ká bāre fū būy būy, a taŋ kad kad ká larike ḡoŋ bamba na ba tasa náy mbjw munu a dāa zuo bal Zezu. Falē le, ka nzuŋ báy suy tul-e h̄a bāra numke ku na yāa zad ká bil hula kpol kpol riw bele.

⁴ Ro, Zudas Iskariyod, be ká'a ba nzob mbjw munu ká sakra led̄ nduobal-eri ká'a mbika tul-e na mbi bay a baa mii:

⁵ «Úwaa, bay ji ndaw rōo, i bie fe munu le? Num key na larike ḡiji bamba wuruk wuruk! Ba fe ká i hie ba pola zu le,

larike a máa lari ped̄ mbiimbam mbjw bay sókoke nzob kükuri!»

⁶ Ka baa munu, bay ji le, ba bay ze ka ker se tul nzob kükuri ya, roo le, ka ba nzob riiba. Munu ká'a ba nzob körə lari bari ká i mbu zuo tul kij na, ka mbi hiyaw hiyaw munu baŋguo.

⁷ Báyii le, Zezu baa mii: «Pōj máy na dékéke h̄a ni dāa fe be. Be ze ba fe ká ndad bamba bay haŋa ni ka dāa. Bay tul nam hud bi ze, ka körəke num na do kpuru tji vuri key.

⁸ Baarì na, nzob kükuri i doko zinj r̄i baŋguo kpadara, roo le, bi na, m̄i ti doko zinj r̄i baŋguo ya.»

⁹ Zadka ruo Zibri laa mii, Zezu do Betani báyii le, i tji vbutubu bay tul Zezu kij huo-e hoy ya, roo le, bay tul Lazar ká'a tuma ni saa luɔ hud h̄a ni kaw báy kumnum na.

¹⁰ A ro ze, *ṅgerenzob fe poyri mbi nzaa-ri bay ika Lazar na ndaw,

¹¹ bay ji le, bay tul-e na ze, Zibri ḡiji bamba i náake sùo-ri, a i dāa law-ri bo tul Zezu.

Nzobri dāa mbay bo tul Zezu

(Mat 21.1-11; Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40)

¹² Nzaaru o kij na báyii le, ruo nzobri ká i do zad *nam suoriya tji saa bil koy ká Zuruzalem na, i laa mii, Zezu se vuku.

¹³ Ze, i fed̄ nzaa tōy vay mgbal kandawri rōo i súŋke nun-e, i guu fe i bāake bay mii: «Hozana! Naa písiri Ngerevwuru!

Ndad bay haŋa Ngerevwuru ka sám fe zuo tul nzob

ká vi báy riŋ Ngerembay!

Ndad bay haŋa Ngerevwuru ka sám fe zuo tul Mbay led̄ Izarayelri!»

¹⁴ Lée, Zezu zinj vu maasoba, a kaw tul-e munu ká mbede Ngerevwuru baa bayke pola mii:

¹⁵ «Baarì nzobri ká *Sion na*,
I dāa h̄iŋ ya.

I kō, mbay baarì na se vuku.

Ka kaw tul vu maasoba[†].»

¹⁶ Ká sieke ku na, led̄ nduobal-eri laa sàw fekeri na ku riw bele ya báy. Roo le, fal hud be báy tji be saa luɔ hud na, zadka

* 12:15 12.15 Sion na ba Zuruzalem. † 12:15 12.15 Zakari 9.9.

led nduobel-eri ker se tul fe ká kal ká tul-e na báyji lε, i kó mii, fekeri na kal munu ká mbede Ngerevwuru baa bayke pola na.

¹⁷ Bari riw bele ká i do ziŋ Zezu báy nam ká'a díke Lazar h̄a ni t̄i saa luɔ hud a kaw báy kumnun na, i lo soro fekeri na baŋguo.

¹⁸ Sáwke mini ze, ruɔ nzobri suo nun-ε, bay j̄i lε, i laa mii, ba be k̄i ze ka d̄aa fe saŋ na key.

¹⁹ Báyji lε, *Fariziri baa bay ká sakra k̄i ba lie ba lew mii: «Ì k̄o, náa maa d̄áari fe mbjw mbää! Nzobri riw bele dii fal-ε!»

Gerekri nzaa faa bay kókó Zezu

²⁰ Ká sakra nzobri ká i vi Zuruzalem bay ruo Ngerevwuru ká bil nam suoriyake ku na, nzob h̄aneri ká i ba Gerekri do d̄i ndaw pi.

²¹ Bari na, i soro í vāa ziŋ Filib ká ba nzob ká Besayda kudu zad ká Galele í kod ni mii: «Ngere, buru hii bay kókó Zezu.»

²² Lεε, Filib na se a vāa baa bayke h̄a Andere. Falε lε, bari sidi bele i vāa baa bayke na h̄a Zezu.

²³ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Nam ká Ngerevwuru a haŋa riŋ díka bi *Vu Nzob k̄iə suo-ε ba k̄ele na vi ro.»

²⁴ M̄i baa ha r̄i ta-taŋ ba tusue k̄i: zadka para naŋ‡ ká nzob ru na hu ya lε, a doko ba be k̄i mbjw h̄oy. Roo lε, zadka'a hu a t̄i ro lε, p̄arake na a h̄u do ŋgedede báy.

²⁵ Nzob ká hii kumnun be na, a doko báy kumnun taa tusueke ya. A nzob ká ŋgor tul fe ká tusiri key ya lε, a kóro kumnun taa tusueke ká'a doko baŋguo.

²⁶ Zadka nzob hii bay d̄aa ped h̄a m̄i lε, ka se fal-i. Zad ká m̄i doko d̄i na, ka'a doko d̄i ziŋ m̄i ndaw. A zadka nzob d̄aa ped h̄a m̄i lε, Bää a d̄aa mbay bo tul-e.»

Zeju baa bay ká se tul hud be

²⁷ Zeju baa mii: «Timbede key na, law-i nzáa m̄i. A key waa, m̄i báa mina ro zey lε? M̄i báa mii: Bää, mu náa m̄i ká bil fe seke ká'a t̄i tul-i key na lε woo? Munu ya mgbaŋ, bay j̄i lε, bay tul fe sekeke na key ze, m̄i víke tusiri key.»

²⁸ M̄i báa mii: Bää, mu k̄iə riŋ díka bo na h̄a nzobri k̄o!»

Báyji lε, kusol mgba saa nulue belein mii: «M̄i k̄iə riŋ díka bi na ro, lε, m̄i k̄iə ba k̄i r̄obay.»

²⁹ Lεε, ruɔ nzobri ká i do zadε í laa kusol ká mgba na i baa mii: «Ba mbam ze ȳiw ku.» A nzob h̄awri laa lε, i baa mii: «Ba led nzaaped ká nulue ze ví baa bay h̄a ni!»

³⁰ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Kusol ká mgba na, bay tul-i ya, roo lε, bay tul-ri zu.»

³¹ Timbede key na, ba saw sie ká Ngerevwuru a d̄áa bay bo tul nzob tukeleri key. Timbede key na Ngerevwuru a nii ŋgeretemndaya ká ba nzob réke mbay ká tusiri key na do k̄ele.

³² Bi na, zadka i sín m̄i í ura m̄i do siya lε, m̄i f̄aŋ nzobri riw bele zuɔ fal-i.»

³³ (Zeju baa bayri na munu, a k̄iɛke k̄iri hud taa jiike ze ká'a huka.)

³⁴ Lεε, ruɔ nzobri ȳiŋra báy bay h̄a ni mii: «Mbede *bol kusol k̄iə buru mii, *Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa bay p̄ie ni ví ȳaŋ nzobri na a káw báy kumnun baŋguo. A waa, d̄aa mina ndaw r̄oɔ, mù baa mii, i sín *Vu Nzob í ura ni do siya lε woo? Waa, Vu Nzobke na ba ve lε woo?»

³⁵ Báyji lε, Zezu baa ha ri mii: «Zad tanja na do sakra baari key bole, a d̄i ndii munu h̄oy. Be ze zadka zad tanja do r̄obay na, i se bil-e bay haŋa sun̄ tilo ka guba tul-ri ya. I k̄o, nzob ká se-sed ká bil sun̄ tilo na, ka k̄o zad ká'a se ba badi ya.»

³⁶ Zadka zad tanja do r̄obay na, i d̄aa law-ri ka bo tul-e. Be ndaw r̄oɔ, i víke ba led zad tanari na báy.»

Law ŋgoŋɔ Zibri

Falε ká Zeju baa bayri munu báyji lε, ka naa suo-ε, a müu d̄i d̄i báy zad káw bari.

³⁷ Ze ka d̄aa fe sanri ŋgii bamba ha ri k̄o báy nun-ri h̄oy kara, i d̄aa law-ri bo tul-e ya.

³⁸ Be mini ze, bay ká Ezay nzob ȳaŋa bay saa nzaa Ngerevwuru baa na, do munu báy zadε. Bayke baa mii:

«Áa! Mbay, waa, nzob ve ze d̄aa law-ε bo tul bay ká buru ka-káake na lε?»

‡ 12:24 12.24 Báy nzaa gerek lε, ba ble ká ba p̄ara fe pay ká do tusiri Izarayel.

Wäa, nzob ve ndaw röö mü kie ni hurusuo-o na ba kelle hä ni kō le§?»
 39 Bari na, i maa bay dää law-ri bo di ya. I kō, Ezay nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuру baa pola lew se tul-ri mii:
 40 «Ngerewuру hä nun-ri fumra gbiбли, a mbii gosi fe kókō bari, bay haŋa bo nun-ri ka kō fe ya, a law-ri kara ka vuo ya ndaw, bo i suo kér bay bari
 i vi luo-e bay haŋa ni ka vaa ri ya*.»
 41 Ezay na baa munu, bay ji le, ka kō rinj dikia Zezu, a baa bay se tul-e.
 42 Ze ká sakra ḥgeredomay Zibri høy kara, nzobi ḥgii bamba i dää law-ri bo tul-e. Roo le, bay tul *Fariziri na, i hii bay báa bayke ba kelle ya, bay ji le, i hii bay haŋa ri nii ri tii ká *hul mbú kj bari Zibri na ya.
 43 I hii bay ndád ká nun nzobi mba ndad ká nun Ngerewuру.

Zeju baa bay ká se tul kúŋ sal bay

44 Báyji le, Zeju baa ta-taŋ ba siya belen mii: «Nzob ká dää law-e bo tul-i na, ka dää law-e bo tul-i høy ya, roo le, ka dää law-e bo tul nzob ká pie mī vi na ndaw.

45 Nzob ká tuu mī na, tuu nzob ká pie mī na ndaw.

46 Bi na, mī vi tusiri key munu ba zad taŋa, bay haŋa nzobi riw bele ká i dää law-ri bo tul-i na, i do bil suŋ tilo na mbää.

47 «Zadka nzob laa bay bi, röö a dää vu mbom bo di ya le, ba bi ze mī dää bay bo tul-e ya. Tusueke le, mī vi bay yaaŋa nzobi ká tusiri key bo, mī vi bay dää bay bo tul nzobi ya.

48 Nzob ká túŋ mī ḥgerenj a yaa bay bi ya laa le, bayke ká mī fere nzobi na ku ze, a dää bay bo tul-e ká sie órō bie nam na.

49 I kō, bay ká mī baa na, mī baa báy hurusuo-i huo-i ya, roo le, Bää ká pie mī na mbi nzi-e sùo-e kj hä mī, bay tul feri ká mī báa, báy feri ká mī fere nzobi na.

50 Ze mī kō le, bayke ku na hä nzobi kaw báy kumnum ká do baŋguo. Be mini ze, feri ká mī baa bayke na, mī baa munu ká Bää baa hä mī.»

13

Zeju wàa bal led nduobal-eri

1 Tòŋ nam mbijw høy bay haŋa *nam suoriya tii saa bil koy na ka maa báyji le, Zeju kō ndaw, nam ká bay álaké tusiri key bay séke luo Bi-e na vi ro. Ka hii nzob taa beri ká tusiri key baŋguo. Ka hii ri kpuru maa báy hud be.

2 Zeju báy led nduobal-eri i do réke ngaw. Báyji le, ḥgeretemndaya dää bay zuo bil law Zudas vu Simón Iskariyod hä ni mbi tul-e.

3 Zeju na kó ká Ngerewuру dää feri riw bele zuo nduo-e, a vi saa luo-e na, ká'a yí ba luo-e na ndaw pi.

4 Báyji le, ka uru siya ká nzaa fe sum na a naa maagari be, a dää bo fi mbijw a mbi vay gari a síŋke puu si-e.

5 Falé ku le, ka kaa mbii zuo bil tuŋguo, a tii saw wáake bal led nduobal-eri, a nzun báy vay gari ká'a síŋke puu si-e na.

6 Zadka'a tii tul Simón Piyer na báyji le, Simón Piyer baa hä ni mii: «Mbay, úwaa, le, mü wáa bal-i ndaw le woo!»

7 Lee, Zeju yíŋra báy bay hä ni mii: «Bo na, fe ká mī dää key na mü kō sawke taŋ ya báy, roo le, bil nam häne le, mü kókó báy.»

8 Báyji le, Piyer baa hä ni mii: «U-uu, mü ti wáa bal-i na ya mgbaŋ!» Lee, Zeju yíŋra báy bay hä ni mii: «Zadka mī wàa bal-a na ya le, náa ti zúo ziŋ kj mbää mgbaŋ.»

9 Báyji le, Simón Piyer baa hä ni mii: «Mbay, munu zu le, mu wáa bal-i høy ya, roo le, mu wáa nduo-i ndaw, tul-i ndaw pi.»

10 Lee, Zeju baa hä ni mii: «Nzob ká sùo mbii na sùo-e *taŋ kad kad ro bo, ka se sie sùo mbii mbää, a wáa ba bal-e høy. Baarì na, sùo-rì taŋ kad kad ro, roo le, ba baarì riw bele ya.»

11 (Zeju baa munu, bay ji le, ka kō nzob ká'a mbika tul-e na ro. Sawke mini ze, ka baa mii: «Baarì na, sùo-rì taŋ kad kad riw bele ya.»)

12 Falé ká'a wàa bal-ri a mbi gari be a nduo na báyji le, ka yí a kaw nzaa fe sum

zin ri a baa ha ri mii: «Fe ká mì dcaa zinj rí key na wäa, i kɔ sawke kɔ kí zu le?»

¹³ I kɔ, baari na, i dí mì ba Ganj tul-rí báy Mbay baari. I dí mì báy zadé kí, báy jí le, mì ba be na kí.

¹⁴ Ze, munu ká i dí mì ba Mbay báy Ganj tul-rí ká mì wàa bal-rí na, baari kara, ndadé bay haña rí wàa bal kí na ndaw.

¹⁵ Mì dcaa ba fe kíe kí ha rí bay haña baari kara, i dcaa faa mbijw munu ka zinj kí ndaw.

¹⁶ Mì baa ha rí ta-tanj ba tusue kí: led káw ká mba tul baa káw be na tiya. Ze led nzaapedé ká mba tul nzob ká pie ni na kara tiya ndaw pi.

¹⁷ Zadka i laa bay fekeri key na a i dákke pedé báy zadé le, i doko báy suoriya.

¹⁸ «Mì baa bay key na bay tul-rí riw bele ya. Nzobri ká mì nan ri na, mì tuu ri tuu. Roo le, ndadé bay haña bay ká i dcaa do bil mbede Ngerewuру na, ka do munu báy zadé. Bayke baa mii: "Nzob ká furu kí búru sú fe mbijw na, fere a ba nzob tul ngani bi*."

¹⁹ Mì baa ha rí timbedé key pola ndaw rco, bay haña feke ka tji báy. Be ndaw rco, zadka feke na tji le, i dää law-rí bo tul-i mii: Bi na, mì dö bañguo.

²⁰ Mì baa ha rí ta-tanj ba tusue kí: nzob ká yaa nzob ká mì pie na, ka yaa mì ndaw zu. A nzob ká yaa mì na, ka yaa nzob ká pie mì vi na ndaw.»

Zeju baa bay se tul Zudas ká'a mbika tul-e

(Mat 26.20-25; Mrk 14.17-21; Luk 22.21-23)

²¹ Fale ká Zeju baa bayri munu na báyji le, law-e fuu ni mgbuk mgbuk, a baa h̄a led nduobal-eri mii: «Mì baa ha rí ta-tanj ba tusue kí: nzob mbijw ká sakra baari na a mbika tul-i.»

²² Báyji le, i kɔ-kóm ba nun kí ba lie ba lew i vbi bay mii, wäa, ba nzob ve kí ze ka baa bay se tul-e ku le?

²³ Læs, nzob mbijw ká sakra led nduobal-eri ká Zeju hii ni bamba na kaw lakun-e.

* 13:18 13.18 Simri 41.9.

²⁴ Ro, Simon Piyer te tay nun-e zima h̄a ni bay haña ni ka vbi Zezu, wäa, ba ve ze ka baa bay se tul-e le?

²⁵ Led nduobalke ku na, fere nzi-e ba luo Zezu a vbi ni mii: «Mbay, wäa, ba ve kí zu le?»

²⁶ Læs, Zezu yijra báy bay h̄a ni mii: «Mì dää ngud maapa nduo vay náy. Ze, nzob ká mì h̄a ni le, ba be na kí zu.» Ro, Zezu mbi ngud maapa na a daa nduo dí a h̄a Zudas vu Simon Iskariyod.

²⁷ Zadé ká Zudas yaa ngud maapa na ku báyji le, *Satan nduo bil law-e. Báyji le, Zezu baa h̄a ni mii: «Fe ká mù hii bay dää le, mu dcaa kod kí hoy.»

²⁸ (Bari ká i kaw nzaa fe sum zinj ni na, nzob mbijw mini kara kɔ saw fe ká'a báake bay h̄a ni na ya.

²⁹ Munu ká Zudas ba nzob kóro lari bari na, nzob hanéri ker mii, Zezu pie ni bay haña ni ka vää hie fe hané bay tul nam suoriyake, mase, bay haña ni ka h̄a fe hanéri h̄a nzob kükuri.)

³⁰ Ká zadé ká'a yaa ngud maapa na ku hoy le, ka tji a zol. Læs, zad sii ro zu.

Zeju h̄a bol kusolie h̄a led nduobal-eri

³¹ Zadka Zudas mbi faa a zol na báyji le, Zezu mbi bay a baa mii: «Timbedé key na, riŋ dika ká bo tul bi *Vu Nzob na, tina suo-e do kele ro, a Ngerewuру kara zinj riŋ dika báy faa bi na.

³² [Munu ká Ngerewuру zinj riŋ dika báy faa bi na,] waka ya hoy le, ka'a dää riŋ dika bo tul-e ndaw.

³³ Baari vu-iri ká mì kɔ rí ba nzob nun-i na, mì káw zinj rí ndji röbay. Munu ká mì baa h̄a Zibri pola na, mì baa ha rí timbedé key ndaw: i nzáara mì, roo le, i maa bay séke zad ká mì séke di ya.

³⁴ Timbedé key na mì ha rí *bol kusolie: i hii kí ba lie ba lew. Munu ká mì hii rí na, i hii kí ba lie ba lew.

³⁵ Zadka i hii kí ba lie ba lew le, be ndaw rco nzobri riw bele i kókó mii, i ba led nduobal-iri na báy.»

Zeju baa bay ká tul máy bay Piyer

(Mat 26.31-35; Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34)

³⁶ Báyji lε, Simon Piyer vbi ni bay mii: «Mbay, wāa, mù séke ba zad hā lε?» Lεε, Zezu yijra báy bay hā ni mii: «Zad ká mī séke dī timbede key na, mù maa bay séke dī ya báy. Roo lε, nam hāne lε, mù séke dī báy.»

³⁷ Báyji lε, Piyer vbi ni mii: «Mbay, bay ji ndāw rōo, mī maa bay séke fal-a timbede key ya lε? Mī do dī ya bay pōn sūo-i hā hud bay tul-a!»

³⁸ Lεε, Zezu yijra báy bay hā ni mii: «Wāa, mù do dī ya ba tusue bay pōn sūo-i hā hud bay tul-i ki lε? Mī baa hā mù ta-taŋ ba tusue ki: pola rōo bay haŋa tuo ka-káa lε, mù máy bay faa bal ba say mii, mù kō mī ya.»

14

Zeju ba faa séke ba luo Bi-ε

¹ Zeju baa hā led nduobal-eri mii: «I hā law-rī ka nzáa-rī ya. I dāa law-rī bo tul Ngerewu, a i dāa law-rī ka bo tul-i.»

² Ká bil puo Bāa na, zad káwri do dī mgbirik mgbirik. Zadka do munu ya lε, mī ti báa bayke ha rī ya. Tusueke lε, mī séke bay léke zad bay tul-rī.

³ Zadka mī se rōo, mí leke zad na lε, mī yīi bay ví fāa rī bay haŋa baarī hoy kara, i vāa káw dī zinj mī mbjw hoy ndāw pi.

⁴ Zad ká mī séke ba badī na, i kō faake kō.»

⁵ Báyji lε, Toma vbi ni bay mii: «Mbay, zad ká mù séke ba badī na, buru kō ya. Wāa, buru dāa mina ndāw rōo, buru kō faake lε?»

⁶ Lεε, Zezu yijra báy bay hā ni mii: «Bi na, mī ba faa ndāw, mí ba tusue bay ndāw, a mí ba káw báy kumnun ndāw pi. Báy faa bi na rōo, nzob a séke luo Bāa bo, faa ki bōd ká nzob a kálke a se luo Bāa na tiya.»

⁷ Zadka i tuu mī tuu lε, i tuuka Bāa ndāw. Uru saa timbede kpuru vāw na, i tuu ni ndāw, a i kō ni ndāw pi.»

⁸ Báyji lε, Filib baa hā ni mii: «Mbay, mu kie buru Bāa na hā law buru ka nda siri.»

⁹ Lεε, Zezu yijra báy bay hā ni mii: «Filib, wāa, dāa mina ndāw rōo, mī kaw zinj rī bole dī key lε, mù tuu mī ya kōb báy

key lε woo? Nzob ká tuu mī lε, ka tuu Bāa ndāw zu. Wāa, dāa mina ndāw rōo, mù baa mii: «Kie buru Bāa» na lε woo?

¹⁰ Wāa, mù ker mū baa mii, mī do bil law Bāa, a Bāa kara do bil law-i na ya lε? Bayri ká mī baa ha rī na, uru saa bil law-i ya. Ba Bāa ká dō bil law-i na ze dāa hā ped beri na o báy zadē báy faa bi.

¹¹ Zadka mī baa mii, mī dō bil law Bāa, a Bāa kara do bil law-i ndāw na, i dāa law-rī ka bo dī. Ze, i dāa law-rī bo tul bay biri ká mī baa na ya ḥguo kara, i dāa law-rī ka bo tul-i bay tul fe saŋri ká Bāa dāa báy faa bi na.

¹² Mī baa ha rī ta-taŋ ba tusue ki: nzob ká dāa law-ε bo tul-i na, a dāa feri ká mī dō dāake na ndāw. Ka'a dāa bawda fe kal fekeri key na kara ndāw, bay ji lε, mī se ba luo Bāa,

¹³ a fe ji ji ká i vbi báy riŋ-i na, mī dāa feke na hā rī bay haŋa riŋ dīka Bāa ka tīna sūo-ε ba kēlē báy faa bi ká mī ba Vi-e na.

¹⁴ Mī baa ha rī na rōbāy, zadka i vbi mī fe báy riŋ-i lε, mī dāa feke na ha rī.»

Zeju waa bay pīe báy Tem Law Pie

¹⁵ Zeju baa hā led nduobal-eri mii: «Zadka i hī mī lε, i dāa vu mbom ka bo tul bol kusol-iri.»

¹⁶ Lεε, mī vbika Bāa bay haŋa ni ka pie báy nzob ki ká ba Nzob Sōkō rī hā ni ka káw zinj rī ḥanguo kpadsara.

¹⁷ Ba Tem báa tusue bay ká nzob tukeleri key maa bay yāŋa ni ya, bay ji lε, i maa bay kókō ni ya ndāw, a i maa bay tuuka ni ya ndāw pi. Roo lε, baarī na, i tuu ni tuu, bay ji lε, ka sadf zinj rī a do bil law-rī.

¹⁸ «Mī ti pōn rī ba led selri ya, mī yīi bay ví zinj rī báy.»

¹⁹ Ndji munu hoy lε, nzobi ká tusiri key na ti kókō mī mbāa. Roo lε, baarī na, i kókō mī ba ki báy, bay ji lε, mī kaw báy kumnun, a baarī hoy kara i káw báy kumnun na ndāw.

²⁰ Zadka namke vi lε, i kókō mii, mī do bil law Bāa, a baarī laa lε, i dō bil law-i, ze bi kara mī do bil law-rī.

²¹ «Nzob ká kōrō bol kusol-iri, a dāa vu mbom bo dī lε, nzobke ku na hī mī zu.

Băa na a hii nzob ká hii mă, a bi kara mă hii nzobke a mí kie sùo-i hă ni ndaw.»

²² Báyji le, Zud, (be ká i dí ni ba Zudas Iskariyod ya) na vbi ni bay mii: «Mbay, wăa, dää mina ndaw rōo, mù kie sùo-o hă buru høy, a mú kie sùo-o hă nzob tukeleri key ya le?»

²³ Lëe, Zezu yijra báy bay hă ni mii: «Zadka nzob hii mă le, a dää vu mbom bo tul bay bi. Băa a hii ni, a buru sidî bele na, buru séke bay vää dää puo ziñ ni.

²⁴ Roo le, nzob ká hii mă ya na, ka dää vu mbom bo tul bay biri ya zu. Bayri ká i laa ká nzaa-i na, uru saa bil law-i ya, roo le, uru saa luo Băa ká pie mă na.

²⁵ Bay fe niri key na, mă baa ha ră báy nam ká mă döke ziñ ră ku høy.

²⁶ Roo le, Nzob Sök Nzob ká ba Tem Law Pie ká Băa a pie báy riñ-i na, a fére ră feri riw bele, a tuma law-ră ká tul feri riw bele ká mă baa ha ră na.

²⁷ «Dekkek ka sád ziñ ră. Ba dékkek taa bi ze mă ha ră. Mă ha ră munu ká nzob tukeleri key ha ră ya. I hă law-ră ka nzáa-ră ya, a i hă hię ka dää ră ya ndaw.

²⁸ I laa báy ká mă baa ha ră ro mii: "Mă zól, roo le, mă yij bay ví ziñ ră báy" na. Zadka i hii mă le, i dää suoriya bay tul zól bi ká ba luo Băa, bay ji le, Băa na mba tul-i.

²⁹ Mă baa báy fe niri key na ha ră pola rōo fekeri na ka tji báy, bay haña bo, zadka fekeri na tji le, i dákake law-ră bo tul bay biri na.

³⁰ Mă ti báa bayri ñgji bamba ziñ ră mbää, bay ji le, ñgeretemndaya, nzob réke mbay ká tusiri key na se vuku. Ka maa dää fe mbjw ziñ mă ya,

³¹ roo le, ndad báy haña nzobri ká tusiri key na, i kō mii, mă hii Băa, a mí dää fe munu ká'a mbi nzi-e hă mă. I úru siya bo, náa zólri ká zad ni key.»

15

Zeju ba sùo puu taa tusueke

* ^{15:1 15.1} Ká zad ni key na, Zezu mbi fe ká Zibri dí ba vjye na a bääke bay se tul-e kij sùo-e báy nzobri ká i ba taa be. Vjye na, ba vay fe ká uo a lie goriyo goriyo a do zuba ká i dí ba rezin. Ba mijri fe pay led Izarayelri ká i sú lereke ndaw, i dákake him ndaw pi. Munu ká Kuori kó feke key ya na, nzob ndáy bayri vbie puu í súoke bol vjye.

¹ Zezu baa hă led nduobel-eri rōbay mii: «Bi na, mă baa sùo puu taa tusueke, a Băa laa le, ba nzob kóróke*. ² Nzaa tøyke hăa hăa ká mgbanjra mă, rōo lereke tiya le, ka kud ba fal. A nzaa tøyke hăa hăa ká lie lereke do di laa le, ka fed báy haña ni ka lie lereke zúba zuña do di.

³ Baari na, law-ră *tañ kaf kad báy faa bay bi ká mă fere ră na.

⁴ I mbuclō mă, munu ká bi kara mă mbuclō ră na. Munu ká nzaa tøy sùo puu do bod báy tul-e a lie ya na, baari høy kara, zadka i mgbanjra mă ya le, i ti líe báy tul gañ sùo-ră ya.

⁵ Bi na, mă baa sùo puu, a baari laa le, i ba nzaa tøykeri. Nzob hăa hăa ká mgbanjra mă, ká bi kara mă mgbanjra ni le, ka'a líe lereke zuba. Tusueke le, zadka mă tiya le, i ti máa bay dää fe mbjw ya.

⁶ Nzob ká mbuclō mă ya le, i vbuka ni ba fal, munu ká nzaa tøy puu ká i kud, le, huç kurum kurum a i fäa i dää huu taa di hă ni se.

⁷ Zadka i mbuclō mă, rōo báy bi dää puo ká bil law-ră le, i vbi fe ká law-ră hii, le, i zín feke na.

⁸ Zadka i lie lereke zuba, rōo nzobri kó i baa mii, i ba led nduobel-iri taa tusuekeri le, riñ dika Băa na a tína sùo-e ká nun nzobri riw bele.

⁹ «Munu ká Băa hii mă na, bi kara mă hii ră ndaw. Ndad báy haña ră do bil law ini bi na banjuc.

¹⁰ Zadka i dää vu mbom bo tul bol kusol-i báy zadé le, i doko bil law ini bi faa mbjw munu ká mă dää vu mbom bo tul *bol kusol Băa, a mí do bil law ini be na.

¹¹ Mă baa báy feri key na ha ră báy haña suoriya bi na ka mbaa bil law-ră. Be ndaw rōo, suoriya baari na a doko báy zadé nzedsem báy.

¹² Bol kusol-i na ze do key: I hii kij faa mbjw munu ká bi kara mă hii ră na.

¹³ Nzob ká mbi sùo-e hă huđ báy tul nzob buç-eri na, ka hii ri ba tusue kij. Ze,

law ini h̄ay ká mini ká kal be ni key na, tiya.

¹⁴ Zadka ī daa bol kusol-i l̄e, ī ba nzob buo-iri.

¹⁵ «Mì ti d̄ika r̄i ba led̄ káwri mbää, bay ji l̄e, led̄ káw na k̄o kér bay bää káw be ya. Roo l̄e, m̄i d̄i r̄i ba nzob buo-iri, bay ji l̄e, m̄i ha r̄i k̄o feri riw bele ká Bää fere m̄i na.

¹⁶ Baari ze ī naa m̄i ya, roo l̄e, bi ze m̄i nan r̄i, a mí pie r̄i ha r̄i se bay hanja bo ī lie lereke. Ba lereke ká'a doko banjuo kpadara. Be ze feri riw bele ká ī vbi Bää báy riñ-i na, ka'a hanja r̄i.

¹⁷ Munu zu l̄e, fe ká m̄i mbi nzaa-i ká d̄i bay hanja r̄i daa na ze do key: I hii k̄i.»

Nzob tukeleri fuy Zezu báy led̄ nduobal-eri

¹⁸ Zezu ȳji a baa h̄a led̄ nduobal-eri mii: «Zadka nzob tukeleri key fuy r̄i l̄e, ī k̄o, i fuy m̄i bi ze pola ndaw zu.

¹⁹ Zadka ī ba taa tukelē key l̄e, bari ká tukelē key na i h̄ii ri, bay ji l̄e, ī ba taa be. Roo l̄e, baari na, ī ba taa tukelē key na ya, bay ji l̄e, bi ze m̄i nan r̄i ká sakra nzob tusiri key. Be mini ze, bari na i fuyke r̄i bayke.

²⁰ I kér se tul bay ká m̄i baa ha r̄i na: led̄ káw ká mba tul bää káw be na tiya. Zadka nzobri daa nun-i tuo sie l̄e, i d̄aa nun-r̄i tuo sie ndaw. A zadka i daa vu mbom bo tul bay biri laa l̄e, i d̄aa vu mbom bo tul bay baari na ndaw.

²¹ I d̄aa fe k̄ayari riw bele ziñ r̄i bay tul-i, bay ji l̄e, Bää ká pie m̄i na i tuu ni ya.

²² Zadka m̄i vi ya, a mí baa bay pola ha ri ya ndaw l̄e, bay feyä ti mgbaka tul-ri ya. Roo l̄e, timbede key na, faa yám suò-ri ká tul feyä bari na tiya.

²³ Nzob ká fuy m̄i l̄e, fuy Bää na ndaw zu.

²⁴ Feri ká ba h̄iñ zikiki ká nzob mbijw maa bay d̄aa ya na, zadka m̄i daa ká sakra bari ya l̄e, bay feyä ti mgbaka tul-ri ya. Roo l̄e, timbede key i k̄o fekeri báy nun-ri h̄oy kara, i t̄oñ ba fuy m̄i a ī fuy Bää kara ndaw.

²⁵ Feri key na t̄ii mini bay hanja bay ká i daa do bil *mbede bol kusol bari mii: "I fuy m̄i ḡor tañ bayke" na, ka do munu báy zadé[†].

²⁶ «Nzob Sókó Nzob na a vika. Ba Tem báa tusue bay ká uru saa luo Bää. Zadka m̄i pie ni saa luo Bää h̄a ni vi l̄e, ká'a báa nasi bay bi na ha r̄i.

²⁷ A baari kara ī báa nasi bay bi, bay ji l̄e, ī kaw ziñ m̄i báy tiikake h̄oy.»

16

¹ Zezu baa h̄a led̄ nduobal-eri na r̄obay mii: «Mì baa bay feri key na ha r̄i, bay hanja bo, sieke ká fekeri t̄ii l̄e, ka ba ndaw taka r̄i ha r̄i pónke mbika law baari na ya.

² I níi r̄i t̄ii ká *hul mbú k̄i baari. Sieke ká'a ví ká nzobri ika r̄i na, ī ker i baa mii, báy kiri ped bari ká mini key na, bari daa ped h̄a Ngerewuru zu.

³ I d̄aa munu, bay ji l̄e, i tuu Bää ya ndaw, ī tuu m̄i ya ndaw pi.

⁴ M̄i baa munu ha r̄i bay hanja bo, zadka sieke vi bay hanja ri daa fekeri na l̄e, ī kérke se tul bay ká m̄i baa ha r̄i pola na.»

Ped ká Tem Law Pie a d̄aa

Zezu baa mii: «Bay key na, m̄i baa ha r̄i báy tiikake ya, bay ji l̄e, m̄i do ziñ r̄i.

⁵ Timbede key na m̄i séke ba luo nzob ká pie m̄i vi na. A l̄e, nzob mbijw ká sakra baari ká vbi m̄i bay mii, "mū se ba zad h̄a l̄e" na, tiya.

⁶ Roo l̄e, bay tul bay niri ká m̄i baa ha r̄i na, ī daa sie ī kaw mbón.

⁷ Ze munu h̄oy kara, m̄i baa tusue bay ha r̄i: do ndad bamba bay tul-r̄i bay hanja m̄i zol. Zadka m̄i zol ya l̄e, Nzob ká'a ví sókó r̄i na ka ti vika ya. Roo l̄e, zadka m̄i zol ro l̄e, m̄i pie ni ha r̄i báy.

⁸ «Be na, zadka'a vi l̄e, a h̄aw nzob tukeleri r̄em ká tul feyä ndaw, ká tul fe ká do báy zadé nzedem ndaw, r̄oñ ká tul kún sal bay Ngerewuru ndaw pi.

⁹ Ka'a hanja nun-ri tañ ha ri k̄o suò-ri ba nzob feyäri, bay ji l̄e, ī hii bay d̄aa law-ri bo tul-i ya.

[†] 15:25 15.25 Simri 35.19; 69.5.

¹⁰ Ka'a haŋa nun-ri taŋ ha ri kɔ zad̩ haa ze fe ká dɔ báy zad̩e na dɔ d̩i le, bay ji ũ, m̩ zol ba luo Baa. A le, i ti kókɔ m̩ mbää.

¹¹ Ka'a haŋa nun-ri taŋ se tul kúŋ sal bay Ngerewuру, bay ji le, ngeretemndaya ká ba nzob réke mbay ká tusiri key na, bay mgba tul-e ro.

¹² «Mì dɔ báy bayri njii bamba bay báa ha r̩i rɔbay, roo le, fekeri kal tul hurusuor̩i timbede key.

¹³ Ze, zadka be ká'a ba Tem báa tusue bay na vi le, ka'a ndáka faa pol-r̩i ká bil tusue bayri riw bele. Ká'a báa bay báy tul gaŋ suo-e ya, roo le, bayri riw bele ká'a laa ká luo Ngerewuру na ka'a báa ha r̩i. Ka'a báa bay feri ká'a ví vuku ha r̩i ndaw.

¹⁴ Be key na, a dáa riŋ dika bo tul-i, bay ji le, ka'a yáŋa fe ká luo-i ndaw rɔo, a baa bayke ha r̩i báy.

¹⁵ Feri riw bele ká ba taa Baa na, ba taa bi ndaw. Be mini ze, m̩ baa ha r̩i mii, ka'a yáŋa fe ká luo-i ndaw rɔo, a baa bayke ha r̩i báy.»

Dáa sie a férē ba suoriya

¹⁶ Zezu baa na rɔbay mii: «Ndji munu le, i ti kókɔ m̩ mbää, a fale ndji laa le, i yí i kɔ m̩ ba k̩i rɔbay.»

¹⁷ Báyji le, led̩ nduobel-e hñeri vbi bay ká sakra k̩i mii: «A ku w̩a, bayke baa mina zu le? Ndji munu le, buru ti kókɔ beri mbää, a fale ndji le, buru yí búru k̩o beri ba k̩i na rɔbay! Rɔo a yí a baa mii, fekeri a doko munu, bay ji le, beri se ba luo Baa beri.

¹⁸ «Ndji munu» ká'a baa na w̩a, bayke hii báa mina k̩i zu le? Buru k̩o sáwke taŋ ya!»

¹⁹ Zezu k̩o ká i hii bay vbika ni bay na báyji le, ka baa ha ri mii: «Ndji munu le, i ti kókɔ m̩ mbää, a fale ndji le, i yí i kɔ m̩ ba k̩i na rɔbay. A w̩a, bay tul bayri na key ze i vbike vbiw ká sakra k̩i ku le?»

²⁰ M̩ baa ha r̩i ta-taŋ ba tusue k̩i: baari na, i réke rew, a i nguri suo-r̩i, roo le, nzobi ká tukelé key na i záy suo-ri. Baari na i dáa sie, le, dáa sie baari na a férē ba suoriya.

²¹ I k̩o, zadka nduo se máy nzob bay haŋa ni mboŋ le, ka d̩aa sie, bay ji le,

saw sie kókɔ seke fe na maa ro. Roo le, zadka led̩ na t̩i le, ka yinra kókɔ seke feke na kpod, a kaw báy suoriya, bay ji le, ka mboŋ nzob vi tusiri key.

²² Baari hoy kara dɔ faa mbijw munu ndaw. Timbede key na i d̩aa sie, roo le, m̩ yí bay kókɔ r̩i ba k̩i báy. Sieke ku na suoriya a mbää bil law-r̩i gbay gbay, le, nzob mbijw mini kara a máa bay náa suoriya baari na ya.

²³ Zadka namke vi le, i ti vbika m̩ vbiw mbää ro. M̩ baa ha r̩i ta-taŋ ba tusue k̩i: feri riw bele ká i vbika Baa báy riŋ-i na, ka'a haŋa r̩i.

²⁴ Kpuru t̩i timbede key na, i vbi fe báy riŋ-i ya. I vbi fe, le, i zin feke. Be ndaw rɔo suoriya baari na a mbää bil law-r̩i gbay gbay, a dɔ báy zad̩e nzedem báy.

²⁵ «Mì baa bayri key na riw bele ha r̩i báy faa law báy. Saw sieke vi le, m̩ ti mbika law bayri mini key na bay báake bayri zin r̩i mbää. Bay ká se tul Baa na, m̩ báa ta-taŋ ha r̩i.

²⁶ Sieke ku na, fe ká i hii na, i vbika Baa báy riŋ-i. M̩ baa ha r̩i mii, m̩ dáa nzaa bay kere ká pol Baa bay tul-r̩i na munu ya.

²⁷ Baa k̩i suo-e na hii r̩i, bay ji le, baari na, i hii m̩, a i d̩aa law-r̩i bo d̩i mii, m̩ uru saa luo Ngerewuру.

²⁸ Ba tusue, m̩ uru saa luo Baa mí vi tusiri key. Timbede key na, m̩ zol ká tusiri key bay yí ba luo Baa.»

²⁹ Led̩ nduobel-eri baa h̩ ni mii: «Uhú! Timbede key na, mù baa bay ta-taŋ h̩ buru taŋ law bay.

³⁰ Timbede key buru k̩o ndaw, bo na, mù k̩o feri riw bele. Vbiwri ká nzobi hii bay vbika mù kara, mù k̩o pola ro. Be mini ze, buru dáake law buru bo tul-a mii, mù uru saa luo Ngerewuру.»

³¹ Báyji le, Zezu yinra báy bay ha ri mii: «Timbede key ndaw rɔo, i d̩aa law-r̩i bo d̩i le woo?

³² I k̩o, nam a ví vuku, ze namke na vi ro, i zékre k̩i kperke kperke báy zad̩ baari, a i pɔŋ m̩ huo-i. Roo le, m̩ dɔ huo-i ya, bay ji le, Baa dɔ ziŋ m̩.

³³ M̩ baa bayri key na riw bele ha r̩i, bay haŋa r̩i dɔ báy d̩ekéke báy faa zúc

zinj mĩ. Baari na, i koko seke fe tukelé key. Roo le, i mgba law-rí ñgo-ñgoñ. Bi na, mĩ haw yum ká tukelé key.»

17

Zezu daa nzaa bay kere bay tul nzobi beri

¹ Falé ká Zezu baa bayri munu na báyji le, ka ura nun-e ba siya a baa mii:

«Bää, namke na vi ro. Tína riñ dika Vu-ɔ ba kélé, bay haña bo Vu-ɔ na ka tinake riñ dika bo na ba kélé ndaw.

² Tusueke le, mù h̄ ni h̄urusuo ká tul nzobi riw bele, bay haña ni ka h̄ káw báy kumnun ká do bañguo na h̄ nzobi riw bele ká mù pøñ ri zuo nduo-e na.

³ Káw báy kumnun ká do bañguo na, ba haña ri tuu mù bo huo-ɔ hoy mù ba Ngerewuru tusue ndaw, a í tuu nzobi ká mù pie ni, be ká'a ba Zezu *Krisi.

⁴ Mĩ ha ri kó riñ dika bo ká tusiri key, mi daa ped' ká mù pøñ zuo nduo-i h̄ ni o báy zade ñgid.

⁵ Ze timbede key na Bää, mù h̄ mĩ se mi káw zinj mù, a mú h̄ mĩ riñ dika ká mĩ döke lakun-a pola död' ndaw rōc tusiri do báy na.

⁶ Mĩ h̄ nzobi ká mù nan ri ká tusiri key, a mú daa ri zuo nduo-i na i tuu mù. I ba nzobi taa bori ká mù pøñ ri zuo nduo-i, i daa vu mbom bo tul báy bo.

⁷ Timbede key na i kó mii, feri riw bele ká mù h̄ mĩ na, uru saa luo-ɔ,

⁸ bay jí le, bayri ká mù baa h̄ mĩ na, mĩ baa ha ri, le, i yaga bayke na a i kó mii, mĩ uru saa luo-ɔ ba tusue k̄i, a í daa law-ri bo dí mii, ba bo k̄i ze mù pie mĩ.

⁹ Mĩ daa nzaa bay kere ká pol-a bay tul-ri. Mĩ daa nzaa bay kere bay tul nzobi tukeleri key ya, roo le, bay tul nzobi ká mù pøñ ri zuo nduo-i na, bay jí le, i ba nzobi taa bori.

¹⁰ Nzobi riw bele ká i ba taa bi na, i ba taa bo, a nzobi riw bele ká i ba taa bo na, i ba taa bi ndaw, le, riñ dika bi mgba ká sakra bari.

¹¹ Ndjj munu le, mĩ ti doko tusiri key mbää, bay jí le, mĩ séke ba luo-ɔ. Roo le, bari na i tón ká tusiri key. Bää, bo ká mù

do bod' mú tanj kadañ na, mu kóro ri báy faa h̄urusuo-ɔ, h̄urusuo ká mù h̄ mĩ na, bay haña ri zúo zinj k̄i ba nzobi ká mbijw hoy munu ká naa.

¹² Zadka mĩ do zinj ri ká tusiri key röbay na, mĩ kóro ri báy faa h̄urusuo ká mù h̄ mĩ na. Mĩ kóro ri h̄ nzobi mbijw mini kara bie ya, roo le, ba nzobi mbijw munu ze bie báy tul gañ sùo-e, bay haña bay ká do bil mbede bo na ka do munu báy zade.

¹³ Timbede key na mĩ séke ba luo-ɔ, be ze mĩ baa bayri mini key na riw bele báy dol bi ká tusiri key röbay, bay haña suoriya taa bi na, ka mbaa bil law-ri gbay gbay a do báy zade nzedem.

¹⁴ Mĩ ha ri bay bo na. Ze nzobi tukeleri na fuy ri, bay jí le, i ba taa bari ya, munu ká bi kara mĩ ba taa bari ya ndaw.

¹⁵ Mĩ daa nzaa bay kere bay haña mù naa ri ká tusiri key ya, roo le, mu kóro ri bay tul ñgeretemndaya.

¹⁶ I ba nzobi ká tukelé key ya, munu ká bi hoy kara, mĩ ba taa tukelé ya ndaw pi.

¹⁷ Mu daa ri zúo bod' ba taa bo báy faa tusue bay. Bay bo na ba tusue bay.

¹⁸ Munu ká mù pie mĩ vi tusiri na, bi kara mĩ pie ri se tusiri na ndaw.

¹⁹ Mĩ mbi sùo-i mí daa bo bod' h̄ mù bay tul-ri, bay haña bo bari kara, i mbi sùo-ri í daa bo bod' ba tusue h̄ mù ndaw.

²⁰ Bay tul bari key hoy ze mĩ dáake nzaa bay kere ká pol-a ya. Roo le, bay tul nzobi riw bele ká i dáa law-ri bo tul-i báy faa káa bay bari.

²¹ Mĩ daa nzaa bay kere bay haña ri zuo zinj k̄i mbijw munu ká bo Bää, mù do bil law-i, a bi kara mĩ do bil law-a ndaw na. Be ndaw rōc bari kara, i zúo zinj naa mbijw hoy bay haña nzobi ká tusiri key kó i baa mii, ba bo k̄i ze mù pie mĩ.

²² Riñ dika ká mù h̄ mĩ na, mĩ suo mi ha ri bay haña ri vi ba nzobi ká mbijw munu ká naa.

²³ Mĩ do bil law-ri munu ká bo mù do bil law-i. Be ndaw rōc, i vika ba nzobi ká mbijw k̄i hoy h̄ nzobi ká tusiri key na, i kó le, i baa mii, ba bo k̄i ze mù pie mĩ, a mú hii ri munu ká mù hii mĩ na.

²⁴ Bää, nzobri ká mù hą mě na, mě hii bay hańja zad ká mě kaw dī na, i kaw dī ziń mě ndaw, bo i kō riń dika bi ká mù hą mě na, bay ji le, mù hii mě pola dōd ndaw rōo tusiri do báy.

²⁵ Bää, bo ká mù dāa fe do báy zadē nzedēm na, nzobri ká tukelē key na i tuu mù ya, roo le, bi na mě tuu mù tuu, a nzob bori na i kō ta-tań mii, ba bo kī ze mù pie mě.

²⁶ Mě dāa ha ri tuu mù, le, mě dāa ha ri tuu mù ba pola pola na rōbay, bay hańja bo law ini ká mù dōke bay tul-i na, ka do bil law-ri, a bi kara mi do bil law-ri ndaw.

18

I mgba Zezu

(Mat 26.47-56; Mrk 14.43-50; Luk 22.47-53)

¹ Falē ká Zezu baa bayri na ku riw bele báyji le, ka fāa led̄ nduobal-eri zuo fal-ε a túoke nduo mbii ká riń-ε ba Sedoro a i tji fi kelu. Lée, zadē ku na wāa do dī, ze Zezu báy led̄ nduobal-eri i se dī.

² Zudas nzob ká ba nzob mbika tul-e na, kō zad na ku ta-tań ndaw, bay ji le, ba zad ká Zezu báy led̄ nduobal-eri i mbū kī ká dī baŋguo kpadara.

³ Báyji le, be Zudas na, ka se wāa na ku báy kuđu nzob yumri báy nzob kóro zadri ká *ŋgerenzob fe poyri báy *Fariziri hā ni na. Bari na i fāa fe yumri zuo súori; i se báy huu ndeleri ndaw, huu mbɔnri ndaw rōo i tji ke tul-ri báy.

⁴ Lée, feri ká'a tji tul Zezu na, ka kō riw bele ro. Ze a sorō ba luo-ri a vbi ri bay mii: «Wāa, a ve ze i nzaa ni le?»

⁵ I yijra báy bay hā ni mii: «Buru nzaa Zezu ká Nazaređ.» Lée, Zezu baa ha ri mii: «Ba bi kī ze mě do key.» Lée, Zudas ká ba nzob mbika tul-e na, do ziń nzobri na ku ndaw.

⁶ Zadka Zezu baa ha ri mii: «Ba bi na kī ze mě do key» na báyji le, i yjí i naa tigbań ri tud tud ba fal, i lie rad zuo siri.

⁷ Lée, Zezu yjí a vbi ri bay ba kī na rōbay mii: «Wāa, a ve ze i nzaa ni le?» I yijra

báy bay hā ni mii: «Buru nzaa Zezu ká Nazaređ.»

⁸ Lée, Zezu yijra báy bay mii: «Mì baa ha rī ro, ba bi na kī zu. Ze ba bi kī ze i nzáa mě laa le, i pón faa hā nzobri key na i se zad sed bari.»

⁹ Zezu baa munu bay hańja bay ká'a baa ziń Bi-e pola mii: «Nzobri ká mù hā mě na, nzob mbjw mini kara zee ya» na*, bayke do munu báy zadē.

¹⁰ Báyji le, Simón Piyer ká do báy maamii na, ka naa hār a téke suku led̄ káw ŋgerenzob fe poy luye na fi hodō mbeked̄ bo bisuy. Riń led̄ káwke ku na ba Malkus.

¹¹ Ro, Zezu baa hā Piyer mii: «Mu yijra maamii bo na ka nduo ŋgole. Kókō seke fe ká Bää leke bay hańja ni ka tji tul-i na wāa, mě maa bay kókō ya maale?»

I sùu Zezu i séke ni pol Anasi

¹² Ro, kudu nzob yumri báy ŋgerē tul-ri, báy nzob kóro zadri ká i ba Zibri na, i lie Zezu rud̄ i mgba ni i siń ni ndaw rōo,

¹³ i sùu ni titire i séke luo Anasi, be ká'a ba fay Kayif. Kayif na ba *ŋgerenzob fe poy luye ká bil sewke na ku.

¹⁴ Ba be na ze ka hā nzaa boko hā ŋgeredəmāy Zibri mii: «Do ndad̄ bamba bay hańja nzob mbjw hōy ka hu bay tul ruo nzobri†.»

Piyer may bay ká tul Zezu

(Mat 26.69-70; Mrk 14.66-68; Luk 22.55-57)

¹⁵ Báyji le, Simón Piyer báy led̄ nduobal Zezu kī munu dii fal-ε. Be led̄ nduobalke ku na, *ŋgerenzob fe poy luye kō ni ta-tań. Be mini ze, ka rīike bil mgbań ŋgerenzob fe poy luye na ziń Zezu mbjw hōy.

¹⁶ Roo le, Piyer na kaw faa kōkō ká kelle. Lée, led̄ nduobal Zezu ká ŋgerenzob fe poy luye kō ni ta-tań na tji a vāa baa bay ziń led̄ máy ká kóro faa kōkō ká kelle na, a hā Piyer na rīi ziń ni.

¹⁷ Báyji le, led̄ máy ká kóro faa kōkō ká kelle na baa hā Piyer mii: «Bo na wāa, mù ba led̄ nduobal led̄ban na key ndaw ya le

* 18:9 18.9 Zaga 17.12. † 18:14 18.14 Zaga 11.49-50.

woo?» Lëe, ka yijra báy bay hą ni mii: «Hay! Ba bi ya.»

¹⁸ Munu ká tecf hu-huo na báyji lε, led káwri báy nzob kórc zadri, i kiri sie huu ká i fāa na í do nýuke. Lëe, Piyer kara kaw zinj ri a do nýu huu na ndaw pi.

Ngerenzob fe poy vbi Zezu bay
(Mat 26.59-66; Mrk 14.55-64; Luk 22.66-71)

¹⁹ Báyji lε, *ngérenzob fe poy luye na tii saw vbika Zezu bay ká se tul led nduobel-eri, báy fe fere ká'a fere nzobri na.

²⁰ Lëe, Zezu yijra báy bay hą ni mii: «Mì baa bay ká nun ruo nzobri riw bele ta-tanj. Mì fere nzobri fe baŋguo ká bil hul mbú kiri mase, ká bil *hul kani Ngérewuru ká ba zadri ká Zibri mbú kí ká dí baŋguo, bo mì baa báy ká zad muni ya.»

²¹ Wąa, bay ji ndaw rōo, mù vbi mì bay mini lε? Mu vbi nzobri ká i laa bayke na. Bari na, fe ká mì fere nzobri na i laa tanj.»

²² Zadka Zezu baa bay munu lε, nzob kórc zad mbjw munu ká do lakun-e na nda hala nun-e kpad a baa hą ni mii: «Wąa, i yijra báy bay munu munu ze hą ngérenzob fe poy luye le woo?»

²³ Lëe, Zezu yijra báy bay hą ni mii: «Zadka mì baa bay na báy zad e ya lε, mu baa. A ze bo, zadka bay ká mì baa na do báy zad e le, bay ji ndaw rōo, mù nda mì munu lε?»

²⁴ Báyji lε, Anasi ha ri sùu ni báy sal ká do suo-e kōb, i séke ni hą Kayif ká ba ngérenzob fe poy luye na.

Piyer may bay ká tul Zezu na rōbay
(Mat 26.71-75; Mrk 14.69-72; Luk 22.58-62)

²⁵ Báyji lε, saw sieke ku na, Simon Piyer kaw nýu huu ká zad e na ku kōb. Lëe, i vbi ni mii: «Bo na wąa, mù ba led nduobel ledban na key ndaw ya le woo?» Roo lε, Piyer may bay a baa mii: «Hay! Ba bi ya.»

²⁶ Rōbay, nzob mbjw munu ká sakra led káw *ngérenzob fe poy luye na ba nzob ini nzob ká Piyer kui basuk-e na vbi ni

bay mii: «Wąa, ba bo ze mì kō mù báy Zezu ká bil wáa na ku ya lε?»

²⁷ Báyji lε, Piyer may bay na ba kí rōbay mii, ba beri ya. Lëe, ká zad e ku høy, tuo ka-káa kōnroq.

I mgba Zezu se pol Pilad
(Mat 27.1-2,11-14; Mrk 15.1-5; Luk 23.1-5)

²⁸ Tibie pied na, ngéredomay Zibri sùu Zezu saa luo Kayif i séke ni boro mbay nzob réke tul puo. Roo lε, bari Zibri na i ríi dí ya, báy haŋa bo, i zaa fe ká *bol kusol bari dí ba fe jm na ya, bo i maa sunja fe sum suoriya tji saa bil koy na.

²⁹ Sawke mini ze, Pilad ká ba nzob réke tul puo na tji a vää zinj ri ká kélé a vbi ri bay mii: «Bay ji ze i daa bo tul ledban na key lε?»

³⁰ Báyji lε, i yijra báy bay hą ni mii: «Zadka'a ba dombirim nzob ya lε, buru ti mgbaka ni bay dáa ni nduo nduo-ɔ ya.»

³¹ Lëe, Pilad yijra báy bay ha ri mii: «Munu zu lε, baari kí ze i yaa ni i vää kun bay bo tul-e suo-ři báy faa bol kusol-ři na.»

Báyji lε, Zibri yijra báy bay hą ni mii: «I poŋ faa hą buru bay haŋa buru i nzob ya.»

³² Be mini ze, feri key kal mini báy haŋa bay ká Zezu baa se tul kiri huđ ká'a huka na, ka do munu báy zad e‡.»

³³ Báyji lε, Pilad ríi a se bil hul be a dí Zezu a vbi ni bay mii: «Bo kí ze mù ba mbay Zibri kélé?»

³⁴ Lëe, Zezu yji a vbi ni bay mii: «Bay ká mù baa key na wąa, uru saa bil law-a kí mase, mù laa ká nzaa nzob kiri lε?»

³⁵ Báyji lε, Pilad yijra báy báy hą ni mii: «Wąa, bi na mì ba Zib maale? Saw bori báy *ngérenzob fe poyri ze i poŋ mù nduo nduo-i. Wąa, fe ji ze mù daa lε?»

³⁶ Lëe, Zezu yijra báy bay mii: «Hýrusuo nzob ká tusiri key ze dáa mì kaw mbay ya. Zadka mì re mbay ká tusiri key lε, nzob biri máa bay ru-ruy ká tul-i hą mì tuo bo bil nduo Zibri key ya. Roo lε, hýrusuo-i na uru saa luo nzob ká tusiri key ya.»

³⁷ Báyji le, Pilad baa h̄a ni mii: «Wāa, mù ba mbay le woo?» Lεε, Zezu yij̄ra báy bay mii: «Be k̄i ze mù baa ku, m̄i ba mbay. Bi na, i mbón̄ m̄i a mí vi tusiri key bay báa nasi bay ká se tul tusue bay. Nzob h̄a h̄a ká hii tusue bay na, ka te suk-e a láake bay bi key.»

³⁸ Báyji le, Pilad vbi ni mii: «Tusue bay ze ba j̄i l̄e?»

*I kuŋ bay hud bo tul Zezu
(Mat 27.15-31; Mrk 15.6-20; Luk 23.13-25)*

Fal bayri na ku báyji le, Pilad t̄ji ba k̄i a se a vāa zin̄ Zibri a baa ha ri mii: «M̄i zin̄ k̄aya mbj̄w ká bay dáake bay hud bo tul ledban key na ya.

³⁹ Roo le, munu ká ba fe saw suo baaři ká m̄i tina nzob mbj̄w saa hul sal ha r̄i bānguč báy *nam suoriya t̄ji saa bil koy na, ī hii bay haña m̄i tina Zezu, mbay baaři Zibri na ha r̄i l̄e?»

⁴⁰ Be nu ku báyji le, i baa bay báy nzaari gúrum mii: «U-u, be ya! Barabas ze bāru hii!» Be Barabaske ku na ka ba dōmbirim nzob.

19

Pilad d̄aa bay hud bo tul Zezu

¹ Be nu ku báyji le, Pilad ha ri mgba Zezu í nda ni báy ndoy dōŋ radf radf.

² Ro, nzob yumri kaŋ ngatukru ba taguba mbay, r̄o i mbi guba tul-e a í nduo ni maagari mbay ká s̄ji hola hola.

³ I soro ba lakun-e í baa mii: «Soko woo, mbay Zibri!» Ro, í nda hala nun-e kpaf kpaf.

⁴ Báyji le, Pilad t̄ji ba k̄i a baa h̄a Zibri mii: «Ì láa m̄i key! M̄i mgbaka Zezu na bay víke k̄ele key bo, bay haña r̄i k̄o mii, m̄i zin̄ fe k̄aya mbj̄w ká bay haña m̄i dáake bay hud bo tul ledban na ku ya.»

⁵ Báyji le, Zezu t̄ji báy taguba ngatukru, báy maagari mbay ká s̄ji hola hola na. Lεε, Pilad baa ha ri mii: «Ì k̄o nzob na ká do ku.»

⁶ Zadka *ŋgerenzob fe poyri báy nzob k̄or̄o zadri mbi nun-ri í k̄o ni munu báyji le, i daa fe báy nzaa-ri gúrum í baa mii: «Ber ni! Ber ni ber māa ka do tul puu say

hud!» Báyji le, Pilad baa ha ri mii: «Ì yāa ni sùo-r̄i bo, i ber ni do tul puu say hud na, bay j̄i le, m̄i k̄o fe mbj̄w ká bay dáake bay hud bo tul-e ya.»

⁷ Báyji le, Zibri yij̄ra báy bay h̄a ni mii: «Buru na, buru do báy *bol kusol mbj̄w. Báy faa bol kusolke ku na, do nun haña ni ka zin̄ hud, bay j̄i le, ka d̄i sùo-e ba Vu Ngerewuру.»

⁸ Zadka Pilad laa bayke na munu báyji le, h̄iε d̄aa ni zikiki ba pola pola.

⁹ Lεε, ka ȳi a se hula na r̄obay, a vbi Zezu mii: «Mù uru saa h̄a le?» Roo le, Zezu yij̄ra báy bay mbj̄w h̄a ni ya.

¹⁰ Báyji le, Pilad baa h̄a ni mii: «Wāa, bi k̄i m̄i baa bay ze mù fere nzaa-i ya ku le? Mù k̄o mú baa mii, m̄i do báy h̄urusuo ká bay tína mù saa hul sal ndaw, bay haña ri ber mù do tul puu say hud ndaw na wāa, mù k̄o munu ya le?»

¹¹ Lεε, Zezu yij̄ra báy bay a baa h̄a ni mii: «Ba Ngerewuру ze h̄a mù h̄urusuo. Zadka Ngerewuру h̄a mù h̄urusuo key na ya le, mù ti mbaka tul-i báy h̄urusuo mbj̄w ya. S̄awke mini ze, nzob ká p̄oŋ m̄i nduo nduo-o na, bay mgba tul-e kal mù r̄obay.»

¹² Úru saa zadε ku na, Pilad nzaa faa bay p̄oŋ Zezu. Roo le, Zibri baa bay báy nzaa-ri gúrum mii: «Zadka mù tina ledban na ku le, mù ti bá nzob taa Mbay Sezar ya. Nzob h̄a h̄a ká d̄i sùo-e ba mbay na, ka ba nzob tul ŋgani Mbay Sezar.»

¹³ Zadka Pilad laa baykeri na munu báyji le, ka mgba Zezu na a t̄ike ni kεle, a vāa kaw tul kariŋgaw mbay ká zad fóŋ bay. (Rin̄ zadke ku na, ba zad bódɔ tisaw, báy nzaa eboro le, i d̄i ba Gabata.)

¹⁴ Namke ku na ba nam léke fe sum suoriya t̄ji saa bil koy ká maa báy saw s̄ie ká do law tul. Báyji le, Pilad baa h̄a Zibri mii: «Ì k̄o mbay baaři na ká do ku.»

¹⁵ Roo le, i tii saw báa bay báy nzaa-ri gúrum gúrum mii: «I ni! I ni bo í ber ni do tul puu say hud!» Lεε, Pilad baa ha ri mii: «Wāa, mbay baaři na k̄i ze, ī hii bay haña m̄i ber ni do tul puu say hud ku le?» Báyji le, ŋgerenzob fe poyri yij̄ra

báy bay h̄ ni mii: «Buru do báy mbay k̄i
bod ká nde Sezar ya.»

¹⁶ Báyji lε, Pilad p̄oŋ Zezu nduo nduo-ri
bay haŋa ri ber ni do tul puu say hud na.

I ber Zezu do tul puu say hud
(Mat 27.32-44; Mrk 15.21-32; Luk 23.26-
43)

Ro, i uru i lie Zezu na ruf i mgba ni

¹⁷ i h̄ ni sob puu say hud fe sùo-ε, a
t̄jike saa ngerepuo bay séke ba zad ká riŋ-
ε ba Tuŋguo Tul. (Báy nzaa eboro lε, i d̄i
ba Ḡolgota.)

¹⁸ Ká zadε ku na ze, nzob yumri ber
Zeju do tul puu say hud ká d̄i, a i ber
nzob kiri sid̄i do lakun-ε ndaw. I ber nzob
mbiŋ do tul puu say hud ká fi hod̄o be, a
i ber nzob ndeke d̄i sidike do tul puu say
hud ká fi gel, a i h̄ Zeju do sikfa.

¹⁹ Báyji lε, Pilad mbi nzi-ε ha ri daa
mbede do gbokro i ber do fi tul-e ká
tul puu say hud na. Bay ká i vbie do
gbokroke na baa mii: «Zeju ká Nazaréd,
mbay Zibri.»

²⁰ Munu ká zad bér Zeju na do d̄i
ya báy ngerepuo na báyji lε, Zibri n̄gii
bamba kii fe na, bay ji lε, fe ká i kii na,
i daa báy nzaa eboro ndaw, nzaa lat̄
ndaw, r̄oŋ báy nzaa gerek ndaw pi.

²¹ Zadka ngerenzob *fe poy Zibri ká i
do d̄i i kii fe na ku munu báyji lε, i pie h̄
Pilad mii: «Mù ti d̄aa ba “Mbay Zibri” ya.
Roo lε, mù d̄aa mii, “Be k̄i ze ka d̄i sùo-ε
ba Mbay Zibri.”»

²² Lεε, Pilad yijra báy bay mii: «Fe ká
m̄i daa na, a doko báy zadε munu.»

²³ Falε ká nzob yumri ber Zeju do tul
puu say na báyji lε, i f̄aŋ gari be i leke
k̄i báy zad bari niŋ bele. Roo lε, i mbi
maagari be ká taŋ s̄ake a do wuu na i
daa bo

²⁴ i baa bay ká sakra k̄i mii: «Náa
góðori maagari na key ya, roo lε, náa d̄aa
r̄i d̄ii d̄ii bay kóko w̄a, nzob ve ze a bá
taa be lε.» Feri key na kal mini bay haŋa
bay ká do bil mbede Ngerewuru na, ka o
báy zadε n̄gid bele. Bayke na baa mii:
«I leke gari biri ká sakra k̄i,
a i mbi maagari bi i d̄áake d̄ii d̄ii*.»

Be ze, ba fe ká nzob yumri na i daa.

²⁵ Di ya báy puu say hud Zezu na, mi-
ε do d̄i, yuŋ mi-ε ndaw, Mari ká ba máy
Kolopas ndaw, r̄oŋ báy Mari ká puo be do
Madala ndaw pi.

²⁶ Báyji lε, Zezu mbi nun-ε a k̄o mi-ε na,
a d̄i ya báy lakun mi-ε ku na, led̄ nduobal-
ε ká'a hii ni bamba na do d̄i ndaw pi.
Zeju na baa h̄ mi-ε mii: «Mgba ni ka
ba vu-ɔ.»

²⁷ Falε ku lε, ka baa h̄ led̄ nduobal-ε na
ku mii: «A bo laa lε, mu k̄o ni ba máa-ŋa.»
Uru saa zadε na ku báyji lε, led̄ nduobal-
ε na, sùu máa Zeju na a zólke faa puo, a
k̄orɔ ni báy kere.

Hud Zezu
(Mat 27.45-56; Mrk 15.33-41; Luk 23.44-
49)

²⁸ Falε ku báyji lε, Zezu k̄o ndaw mii,
ped̄ ká Ngerewuru p̄oŋ zuo nduo-ε bay
haŋa ni ka daa na, ka daa o báy zadε n̄gid
bele ro. Ze a baa mii: «K̄on mbii i m̄i!» Ka
baa munu bay haŋa bay ká do bil mbede
Ngerewuru na, ka do munu báy zadε.

²⁹ Ká zadε ku na, i daa mbii fe súuke do
suna sii d̄i. Báyji lε, nzob yumri mbi vay
gari ká nzob mbii nzob, i daa nduo mbii fe
súuke na, a i daa tuŋ nzaa puu ká i d̄i ba
izob, r̄oŋ i ndada ba nzaa Zeju báy.

³⁰ Zadka Zeju ɻaw mbii fe súuke na báyji
lε, ka baa mii: «Feri riw bele na o n̄gid
bele ro!» Falε ku lε, ka din tul-e mgbura,
lε, law-ε ví tuo.

Nzob yum tuŋ gar Zezu

³¹ Namke ku na ba nam ped̄ ndebe ká i
lēkeke fe súm bay tul nam mgbaka t̄aram
bari Zibri. Nam mgbaka t̄aramke ku na
do bod̄, a ba bawda nam suoriya. S̄awke
mini ze, ngeredəm̄ay Zibri hii bay haŋa
hud nzob ka do siya ká tul puu say hud
ká bil namke na ku ya. Be ze, i vbi Pilad
bay haŋa ni ka gur bal-ri ha ri hu ba vaa
bo, i d̄ira ri saa tul puu say hud na.

³² Báyji lε, nzob yumri na i se ba zad
ká puu say hud do d̄i na. Lεε, i gur bal
nzob titireke, r̄oŋ i gur bal nzob ndeke d̄i
sidike ká i ber ni do lakun Zeju na.

* 19:24 19.24 Simri 22.18.

³³ Zadka i tii tul Zezu na báyji le, i kō ni ba hud ro. Sāwke mini ze i gúrke bal-e na ya.

³⁴ Roo le, nzob yum mbjw munu ká sakra nzob hawri vää tuŋ gar-e wuň báy nzaw be. Leę, ká zadə ku hoy sim báy mbii tii a zuu zuč siri.

³⁵ Nzob ká kō fekeri báy nun-e na, ba nzobke na ze baa nasi bay fekeri; a nasi bay be ká'a baa na ba suo bay. Bay ká'a baa na, ka kō ba suo bay, bay hańa bo baari hoy kara i dāa law-rí ka bo dī ndaw.

³⁶ Feri key na tii mini bay hańa bay ká do bil mbede Ngerewuřu na, ka o báy zadə nzedem. Bayke baa mii: «Hurusuo-e mbjw mini kara ti haw ya[†].»

³⁷ Röbay, i dāa do bil mbede Ngerewuřu ká zad kí bod mii: «Nzobri fére kóm ba luo nzob ká i tuŋ gar-e báy nzaw na[‡].»

I dāa Zezu bo luč hud

(Mat 27.57-61; Mrk 15.42-47; Luk 23.50-56)

³⁸ Fal feri na ku báyji le, Zezeb ká puo be do Arimate na, vää vbi Pilad faa bay mbika hud Zezu. (Be na, ka ba led nduobal Zezu ba muni, bay ji le, ka dāa hje ngeređomay Zibri.) Leę, Pilad poŋ faa hā ni. Ro, a se a vää mbi hud Zezu na.

³⁹ Nikodem, be ká'a nduo tul Zezu ba sunj pola na ka vi ndaw. Ka vi báy sum vay fe ká bare fū būy būy ká i dī ba mir, a høy ká i dī ba aluwe kara ndaw. Híike laa le, maa dañday tom mbjw.

⁴⁰ Báyji le, bari sidi bele na, i mbi hud Zezu, i kaari báy vay gari a i dāa vay feri ká bare fū būy būy na tii dī tul tul munu ká Zibri dāa banjua báy hud nzob rōc i voro na.

⁴¹ Di ya báy zad ká i ber Zezu do tul puu say hud na, wáa mbjw do dī. Ká bil wáake ku na, huo tisaw ká i kpere ba luč hud fie ká i dāa hud bo dī ba mbjw ya röbay na, do diš.

⁴² Ká zadə ku ze, i dāa hud Zezu bo dī, bay ji le, sāw sie tōŋ ndii hoy bay hańa *nám mgbaka tāram Zibri na ka tii.

[†] 19:36 19.36 Tii kele 12.46; Ruč bari 9.12. [‡] 19:37 19.37 Zakari 12.10.

Röbay, zadə do dī ya báy zad puu say hud na.

20

Zeju tii saa luč hud

(Mat 28.1-8; Mrk 16.1-8; Luk 24.1-12)

¹ Tibie pied ká sie dimasi ká zad do dilo dilo röbay na báyji le, Mari ká puo be do Madala tii a se ba tupal na. Zadka'a tii dī na báyji le, ka kō maa tisaw ká i mbjlike nzaa luč hud na giri bo fi mbjw.

² Báyji le, ka duu a vää ziŋ Simón Piyer báy led nduobal kí, be ká Zezu hii ni bamba na a baa ha ri mii: «I mbi hud Ngerembay na saa luč hud, le, buru kō zad ká i dāa ni bo dī ya.»

³ Ro, Piyer báy led nduobal Zezu haw na, i uru vad i dūu ba tupal na.

⁴ Bari sidi bele na, i dūu maa kí reb reb, roo le, led nduobal-e haw na dūu a kal Piyer likid, a tii tupal na kpedere pola.

⁵ Zadka'a duu kóm bay kóko bil luč hud na báyji le, ka kō gari ká i kăarike Zezu na zuč, roo le, ka rii a se dī ya.

⁶ Leę, Simón Piyer ká uru saa fal a vi na maa, rii a se bil luč hud na a kō gari ká zuč,

⁷ rōc gari ká i kăarike tul Zezu na zuč báy gari haw na mbjw ya. Roo le, garike ku na gim zuč zad kí bod.

⁸ Báyji le, led nduobal Zezu ká tii tupal titire dēkre na, rii a se bil luč hud na ndaw. Leę, ka kō feke na, a dāa law-e bo tul tii Zezu na.

⁹ Tusueke le, bay ká do bil mbede Ngerewuřu ká baa mii: «Zeju a tii saa luč hud a kaw báy kumnum» na, led nduobal Zezuri laa ya báy dōrō zu.

¹⁰ Fale ku báyji le, led nduobal-eri ká tul-ri sidi na, i yii faa puč.

Zeju baa bay ziŋ Mari ká puo be do Madala

(Mat 28.9-10; Mrk 16.9-11)

¹¹ Báyji le, Mari na yii a ví do nzaa luč hud na báy rew mgbobo mgbobo. Báy rew ká'a re báy mbii nun-e mgbobo

[§] 19:41 19.41 Ká bil körke ku na, zad

ba tisawri riw bele. Ze, i kpere tisawri kpere ndaw rōc, i dāa hud nzob bo dī báy. Bil sewke ku na, bari Zibri voro hud do tusiri buo ya.

mgbobo ku na, ka dñjke tul-e bay kókó bil luɔ hud na.

¹² Lεε, ka kɔ ledf nzaapedri ká nulue tul-ri sidi, nduo gari ká ba pie kpaa kpaa, a i kaw bil luɔ hud ká Zezu bo dí na. Nzob mbjw kaw fi tul-e, a nzob mbini laa le, kaw fi bal-ε.

¹³ Báyji lε, i vbi Mari bay mii: «Tinam buru, mina rɔɔ mù re-rew maale?» Lεε, ka yijra báy bay ha ri mii: «I mbi hud Ngerembay bi na í zólke dɔd h̄a m̄i kɔ zad ká i daa ni bo dí ya.»

¹⁴ Fal bayri ká'a baa na ku báyji lε, ka fere nun-ε ba fal, lε, ka kɔ Zezu ká do yol ku, roo lε, ka kɔ ni ba Zezu na ya.

¹⁵ Ro, Zezu vbi ni bay mii: «Tina, mina rɔɔ mù re-rew maale? Waa, a ve ze mù nzaa ni lε?»

Mari na ker ká bil law-ε a mgba mii, kɔ ya lε, ba nzob ká kɔro wáa na ku, ze a baa h̄a ni mii: «Zadka ba bo ze mù mbi hud Zezu na lε, mu kie m̄i zad ká mù daa ni bo dí na h̄a m̄i vāa mbi ni.»

¹⁶ Báyji lε, Zezu baa h̄a ni mii: «Mari!» Lεε, ka fere kóm ba luo-ε a baa h̄a ni báy nzaa ebori mii: *Raboni!* (Márake baa mii: «Gan bi!»)

¹⁷ Lεε, Zezu baa h̄a ni mii: «Mgba m̄i ya, bay ji lε, m̄i se luo Bāa ká nulue ya rɔbay. Roo lε, mu se mū vāa baa h̄a yu-iri mii, m̄i se ba luo Bāa ká ba Bāa baari ndaw, rɔɔ luo Ngerewuру bi ká ba Ngerewuру baari ndaw.»

¹⁸ Ro, Mari ká puo be do Madala na se a vāa baa bayke h̄a ledf nduobal-eri mii: «Mì kɔ Ngerembay!» Fale lε, ka kij fal bayri ká'a baa h̄a ni na ha ri laa.

Zezu tji tul led nduobal-eri

(Mat 28.16-20; Mrk 16.14-18; Luk 24.36-49)

¹⁹ Ba tilaw ká síe dimasike ku na, ledf nduobal Zezuri mbu kij i kaw hula i dar faakeri gbak gbak do dí, bay ji lε, i daa hije bay ḥgeredomay Zibri. Báyji lε, Zezu tji sakra bari mbuda a baa ha ri mii: «Dekkeké ka sád ziñ r̄i!»

²⁰ Fal bayri ká'a baa na ku báyji lε, ka kie ri bol kol n̄u ká do nduo-eri báy gar-ε. Zadka ledf nduobal-eri kɔ Ngerembay

bari na báyji lε, suoriya mbaa bil law-ri gbay gbay.

²¹ Lεε, Zezu baa ha ri ba kij na rɔbay mii: «Dekkeké ka sád ziñ r̄i! Munu ká Bāa pie m̄i na, bi kara m̄i pie r̄i ndaw.»

²² Fal bayri na ku báyji lε, ka nda ɔmi pud zuɔ tul-ri a baa mii: «I yaa Tem Law Pie na ba bil law-ri.»

²³ Nzobri ká i naa bay feyaa bari ká tul-ri na, bayke mgba tul-ri mbāa. A bari ká i naa bay feyaa ká tul-ri ya laa le, bayke mgba tul-ri bānguɔ kpadara.»

Toma kɔ Zezu ba Ngerembay be

²⁴ Báyji lε, Toma ká ba nzob mbjw ká sakra ledf nduobal-eri ká duɔ fale sidi ká i dí ni ba ledf ndɔŋo na, ka do sakra bari báy nam ká Zezu tji tul-ri na ku ya.

²⁵ Lεε, ledf nduobal Zezu h̄awri baa h̄a ni mii: «Buru kɔ Ngerembay báy nun buru!» Roo lε, Toma na yijra báy bay ha ri mii: «Zadka m̄i kɔ bol kol n̄u ká do nduo-eri na ya, m̄i daa vu nduo-i nduo bol kol n̄u ke na ku ya ndaw, a m̄i daa nduo-i nduo bol kol n̄u ká gar-ε ku na ya ndaw lε, m̄i ti dāa law-i bo dí ya mgban.»

²⁶ Daa nam tɔnɔ sidi ká fale na ku báyji lε, ledf nduobal Zezuri mbu kij i kaw hula ba kij. H̄aw ku báyji lε, Toma na kaw ziñ ri ndaw ro. Faa hulri ká i dar gbak gbak do dí na h̄oy kara, Zezu tji sakra bari na mbuda a baa ha ri mii: «Dekkeké ka sád ziñ r̄i!»

²⁷ Fale ku lε, ka fere nun-ε ba luo Toma a baa h̄a ni mii: «Mu zuda vu nduo-ɔ ba key mū kɔ nduo-iri key, a mū zuda nduo-ɔ mū daa nduo bol kol n̄u ká gar-i key! Pón nzaa may bay bo, a mū daa law-a bo tul-i.»

²⁸ Lεε, Toma yijra báy bay h̄a ni mii: «Mbay bi! Ngerewuру bi!»

²⁹ Zezu baa h̄a ni mii: «Bay kókó ká mù kɔ m̄i key ndaw rɔɔ, mū daa law-a bo tul-i lε? Suoriya ba taa nzobri ká i kɔ m̄i ya h̄oy a i daa law-ri bo tul-i.»

Mára bay mbede key

³⁰ Zezu daa kiri fe saŋri bodf bodf ḥgeredomay Zibri. Bamba ká nun ledf nduobal-eri ká i daa bayke do bil mbede ni key ya.

³¹ Roo le, feri ká i d̄aa do bil mbede ni key na, bay hanja r̄i dáake law-r̄i bo tul Zezu, a í kō ni ba *Krisi, nzob ká Nḡerew̄uru waa bay píe ni ví ȳaa nzobri na ka ba Vu Nḡerew̄uru. A zadka i d̄aa law-r̄i bo tul-e le, i káw báy kumnun báy faa be.

21

Zeju t̄ii tul led nduobel-eri ká nzaa maambii

¹ Fal feri na ku báyji le, Zezu kie sùo-ε ba k̄i h̄a led̄ nduobel-eri ká nzaa maambii ká Tiberiyad. Faa ká'a k̄eke sùo-ε na ze do key:

² Simon Piyer ndàw, Toma ká i d̄i ni ba led̄ ndən̄o ndàw, Nataniyel ká puo be do Kana ká kudu zad ká Galele ndàw, vu Zebederi ndàw, r̄oo báy led̄ nduobel Zezu k̄iri ká tul-ri sid̄i na, i do zin̄ ri mb̄jw h̄oy.

³ Ro, Simon Piyer baa ha ri mii: «Mì séke báy sáa basan̄.» L̄ee, i baa h̄a ni mii: «Buru h̄oy kara buru séke zin̄ mù ndàw.» Ro ze, i zol i v̄aa kaw bil tuo, le, bil sunke ku na i suo mbii kpuy i mgba s̄ji mb̄jw vben̄ ya.

⁴ Nzaa f̄a ruo ká zad̄ f̄a hie na báyji le, Zezu t̄ii nzaa kporombii, roo le, led̄ nduobel-eri k̄o ni ba be ya.

⁵ L̄ee, ka baa ha ri mii: «Nzob buɔ-iri, le, i mgba s̄ji mgba k̄i zu le woo?» L̄ee, i ȳijra báy bay h̄a ni mii: «Kúy! Buru zin̄ fe mb̄jw ya!»

⁶ Báyji le, Zezu baa ha ri mii: «Munu le, i mbi basan̄ baari na i vbu ba laa bil tuo ká fi hodo ku i k̄o, i mgbaka fe.» L̄ee, i vbu basan̄ bari na. Ro ze, sjiri tāb d̄i tusuru ha ri t̄aa kúo saa bil mbii ba k̄ele na kpuy.

⁷ Báyji le, led̄ nduobel ká Zezu hii ni bamba na baa h̄a Piyer mii: «Ba Nḡerembay!»

Zadka Simon Piyer laa mii, «Ba Nḡerembay» na báyji le, munu ká'a do sùo-ε h̄oy na, ka mbi gari be a nduo a siŋ tul-e h̄ar̄, a zo bo mbii.

⁸ Bie led̄ nduobel Zezuri ká i kaw bil tuo na, i kuɔ basan̄ báy sjiri ká tāb d̄i tusuru na i séke ba nzaa kporombii. Zadka do di ya, d̄i maa ika nduo isod̄ri munu h̄oy.

⁹ Zadka i t̄ii saa bil tuo na báyji le, i kō s̄ie huu do k̄a i d̄aa s̄ji bo tul-e, báy maapa.

¹⁰ L̄ee, Zezu baa ha ri mii: «Sjiri ká i mgba na i wál haneri i víke h̄a m̄i.»

¹¹ Báyji le, Simon Piyer na hil a kaw bil tuo, a v̄aa kuɔ basan̄ ká bawda sjiri mbaa d̄i tusuru na a t̄ike kele. Sjikeri riw bele na ba isod̄ báy siŋ ndebe p̄are say. Ze munu h̄oy kara basan̄ na god̄o ya.

¹² L̄ee, Zezu baa ha ri mii: «I vi bo i s̄u fe key.» Ká sakra led̄ nduobel-eri ku na, nzob mb̄jw mini ká maa bay vbika bay mii, «Mù ba ve le» na tiya, bay ji le, bari na i k̄o ndàw mii, be na ka ba Nḡerembay.

¹³ Báyji le, Zezu soro ba lakun-ri a mbi maapa na, a leke ri a ȳii a mbi s̄ji na a leke ri faa mb̄jw munu na ndàw.

¹⁴ Uru saa nam ká Zezu t̄ike saa luɔ hud na, be ni key na ba kie sùo faa bal ba sayke ro, ka t̄ike tul led̄ nduobel-eri key.

Zeju vbi Piyer bay

¹⁵ Fale ká i s̄u feri na ku báyji le, Zezu fere nun-ε ba l̄uo Simon Piyer a vbi ni bay mii: «Simon vu Zaq, w̄a, mù k̄o m̄i ba nzob nun-a mba nzob niri key le?» L̄ee, ka ȳijra báy bay h̄a ni mii: «Uu, Nḡerembay, mù k̄o ndàw, m̄i hii mù.» L̄ee, Zezu baa h̄a ni mii: «Munu zu le, h̄ol badu biri h̄a m̄i.»

¹⁶ Fale ku le, Zezu vbi ni bay faa bal ba sidike mii: «Simon vu Zaq, w̄a, mù k̄o m̄i ba nzob nun-a le?» L̄ee, ka ȳijra báy bay h̄a ni mii: «Uu, Nḡerembay, mù k̄o ndàw, m̄i hii mù.» L̄ee, Zezu baa h̄a ni mii: «Munu zu le, nda faa pol badu biri h̄a m̄i.»

¹⁷ Báyji le, Zezu ȳii a vbi ni bay ndeke d̄i faa bal ba sayke mii: «Simon vu Zaq, w̄a, mù k̄o m̄i ba nzob nun-a le?» Vbiw ndeke d̄i faa bal ba sayke ká Zezu vbi Piyer mii, «Mù k̄o m̄i ba nzob nun-a le» na báyji le, law Piyer kuŋ mbii gbaſ̄ ro a h̄a ni ȳijra báy bay h̄a Zezu mii: «Mb̄ay, bo na mù k̄o feri riw bele. Mù k̄o ndàw, m̄i hii mù.» L̄ee, Zezu baa h̄a ni mii: «Munu zu le, h̄ol badu biri h̄a m̄i.»

¹⁸ M̄i baa h̄a mù ta-taŋ̄ ba tusue k̄i: zadka mù ba kuban r̄obay na, mù siŋ tul

gari bo báy sal bil siò-o kí, a mú séke zad ká law-a hii. Roo lε, zadka mù dí tág na, mù ndádfa nduo-o kparak bay haña nzob kí ro ka siŋ sal bil bo na hág mù, a kuɔ mù a séke zad ká law-a hii ya.»

¹⁹ (Báy faa bayri key na, Zezu kíeke faa ká Piyer a húkake bay dákla rinj cíka bo tul Ngerewúru.) Fale ku lε, ka baa hág Piyer mii: «Mu se fal-i.»

²⁰ Báyji lε, Piyer fere kóm ba fal-ri, lε, ka kó led nduobal ká Zezu hii ni bamba na dii fal-ri. Ba be ká'a daa nzi-ε hula basuku Zezu ká nzaa fe súm a dákla bay mii: «Mbay, wáa, a ve kí ze a mbika tul-a lε» na.

²¹ Zadka Piyer kó Zaa na munu báyji lε, ka baa hág Zezu mii: «Mbay, a be na wáa, fe ji kí ze a tji tul-e lε?»

²² Zezu yíiŋra báy bay hág ni mii: «Ze mǐ hii bay haña ni kaw báy kumnum kpúru maa báy nam yíi bi hoy kara, bay bo ti dí ya. Bo na, mu se fal-i.»

²³ Be nu ku báyji lε, soro bayke nda nzaa nzobri haraŋ haraŋ ká sakra nzob mbika lawri mii, led nduobal-εke ku na ti hu-hud mbää. Tusueke lε, Zezu baa munu ya, roo lε, ka baa mii: «Ze mǐ hii bay haña ni kaw báy kumnum kpúru maa báy nam yíi bi hoy kara, bay bo ti dí ya.»

²⁴ Ba led nduobal-ε taa mbíwke ká baa bay nasi fekeri na ze, ka daa bay fekeri key na do mbede. A bay nasi beri ká'a baa na, buru kó ba siò bay.

Sin tul bay

²⁵ Zezu daa kíri feri bod bod ngíi bamba tasiri. Zadka náa vbíeri fekeri báy nzi-ε lem lem riw bele do bi mbede lε, mǐ ker mí kó lε, ká bil tusiri key riw bele na, zad ká bay dákla mbedekey zuɔ dí na, a tiika ya mgbaŋ.

Ped nzob ndáy nzaapedfri

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Luku d̄aa a k̄ike fal feri ká Nḡerembay daa ká fal zól b̄e ba nulue, b̄ay haŋa led̄ nduobal-eri z̄inke h̄urusuo í maa káake káa Bay Kere h̄a s̄aw nzobri b̄od b̄od ká tusiri key b̄ay faa Tem Law Pie ká'a píeke ha ri.

Bari led̄ nduobal Zezuri ká i ba nzob ndáy nzaapedfri na, i baa nasi bay t̄ji Zezu saa luɔ̄ hud na h̄a nzobri ká Zuruzalem. Roo le, zadka nzob kúŋ sal bay luyeri ká d̄i i d̄aa nun-ri tuo s̄ie bay tul káa Bay Kere na báyij le, nzob mbika lawri t̄ji dul saa Zuruzalem na i vāa kaw zad k̄i ká kudu zad ká Zude nd̄aw, kudu zad ká Samari nd̄aw, kp̄uru t̄ji Nḡerepuo Antiyos. Zadkeri riw bele k̄u na, i ka-káa Bay Kere ká se tul Zezu Krisi ká d̄i.

Ká bil feri ká kal ku na, baa bay se tul Piyer, Zak, Z̄a, Zak yu Zezu, r̄ō kakalke le, baa bay se tul Pol ze ḥḡii. Nzob d̄aa mbede key na kii fal varuri ká Pol se, ká'a d̄aa h̄a mbu tuł k̄i nzob mbika lawri do kudu zad ká Azi nd̄aw, Maseduwān b̄ay Akayi nd̄aw, r̄ō ká zad k̄iri nd̄aw pi na. Mbede key na, ḥrō bie soro bay Pol ká naa hul sal ká R̄om. Be nu ku hoy kara Bay Nḡerewūru, b̄ay ped d̄aa Tem Law Pie na, nzob ti mḡbaka naa hul sal ya.

Máa bayri ká do bil-e

Uru saa nam zól Zezu ba nulue kp̄uru t̄ji nam pantekod: 1-2

Báa nasi bay Zezu, b̄ay d̄aa nun nzob mbika lawri tuo s̄ie: 3-8

Pol suo kér bay be: 9

Titire nzob mbika lawri ká i ba Zib ya: 10-12

Titire varu ká Pol se: 13-14

Mbu k̄i nzob ndáy nzaapedfri ká Zuruzalem: 15

Varu ndeke d̄i ba sidike ká Pol se: 16-18

Varu ndeke d̄i ba sayke ká Pol se: 19-21

Pol naa hul sal ká Zuruzalem, r̄ō i soro ni se R̄om: 22-28

Luku baa bay se tul mbede key

¹ Nzob buɔ̄-i Tiyofil, mbede key na ndeke d̄i sidike ro zey. Mbede ká m̄i d̄aa h̄a m̄u ká pola na, m̄i k̄ike fal feri riw bele ká Zezu tii s̄aw d̄aa, b̄ay fe féreri ká'a fere nzobri,

² b̄ay tiikake kp̄uru t̄ji nam ká Nḡerewūru mbi ni se nulue. Pola r̄ō bay haŋa ni se nulue na, b̄ay faa h̄urusuo Tem Law Pie na ka k̄ieke nzobri ká'a nan ri ba *nzob ndáy nzaapedfri na fe ká bay d̄aa.

³ Fal huđ be na, ka ȳi a ví t̄ji tul-ri b̄ay kumnun, a kie s̄uo-ε faa bal ḥḡi-ŋḡii ha ri k̄o ta-taj mii, ba be na k̄i. Ká bil namri ká s̄inj niŋ na, ka t̄ji tul-ri a baa bay ká se tul réke mbay Nḡerewūru ká tul nzobri na ha ri.

⁴ Nam mb̄iw munu ká'a mbu k̄i zinj ri na, ka baa ha ri mii: «Ì zól ká Zuruzalem ya, roo le, ī giyan fe ká Bāa waa zinj r̄i na. Be ze ba fe ká m̄i baa bayke pola ha r̄i.

⁵ Tusueke le, Z̄a na d̄aa tul nzobri nduo mbii. Roo le, baar̄i na, nam t̄oŋ ḥḡii ya hoy ro bay haŋa m̄i d̄aa r̄i nduo bil Tem Law Pie.»

Zeju se ba nulue

⁶ Báyij le, *nzob ndáy nzaapedfri mbu k̄i ká luo Zezu í vbi ni bay mii: «Mbay, w̄a ká bil sew ni key ze m̄u léke puoruo *Izarayel na le?»

⁷ Leε, ka ȳiŋra b̄ay bay ha ri mii: «Bay ká se tul namke b̄ay sewke na, Bāa Nḡerewūru huo-ε k̄i hoy ze tuu namke bo, ba bay baar̄i ya.

⁸ Roo le, zadka Tem Law Pie a d̄i a kaw tul-r̄i na, ī zinj h̄urusuo, le, ī bá nzob nasi bay bi ká Nḡerepuo Zuruzalem key, b̄ay kudu zad ká Zude b̄ay Samari riw bele kp̄uru t̄ji gbu tusiri.»

⁹ Falé ká'a baa baykeri na munu báyij le, ká zadε ku hoy Nḡerewūru naa ni ká nun-ri ká sakra bari ku ba nulue. Leε, i k̄o-kóm w̄uam ba fal-ε kp̄uru h̄a s̄ii mbam ví guba tuł-e gbukru ha r̄i k̄o ni mbāa.

¹⁰ Zadka i do í k̄o-kóm w̄uam ba fal-ε ká'a se ba nulue vāw na báyij le, nzobri sidi nduo gari ba pie kp̄a kp̄a t̄ji tul-ri mbuda,

¹¹ í vbi ri bay mii: «Baarì Galeleri, bay ji ndàw ròo, i do i kò-kóm wùam ba nulue lè? Be Zezu ká Ngerewuру naa ni ká sakra baari hą ni zol ba nulue vaw na, ká'a yji faa mbijw munu ká i kò ni báy zóli be ba nulue vaw na.»

Nzob mbika lawri giyan Tem Law Pie

¹² Nzob ndáy nzaapedfri dí saa tul kuo ká riñ-e ba Oliviye, a í yji i se Zuruzalem. Kuoke ku na do dí ya báy Zuruzalem. Sal faake dí do munu ba háari bil puo ká nzobri se ká síe *nam mgbaka taram Zibri na.

¹³ Zadka i tji puo na báyji lè, i hil i se bil hul káy tul kí ká do siya ká ba zad mbú kí bari bánguó na. Riñ nzobkeri na ze do key: Piyer ndàw, Zaä ndàw, Zak ndàw, Andere ndàw, Filib ndàw, Toma ndàw, Batelemi ndàw, Matiye ndàw, Zak vu Alfe ndàw, Simon be ká'a hii nzob beri a ru-ruy báy tul-ri ndàw, ròo Zud vu Zak ndàw pi.

¹⁴ Bari riw bele báy mýri, báy Mari máa Zezu ndàw, ròo báy yu Zezuri ndàw na, i zuo ziñ kí mbijw i mbú kí bánguó kpadsara i daa nzaa báy kere.

Matiyas suo bol Zudas

¹⁵ Nam mbijw munu ká nzob mbika lawri riw bele mbú kí maa isod báy sín sidi na, Piyer uru siya ká sakra yu-eri a baa ha ri mii:

¹⁶ «Yu-iri, do nun haña bay ká Tem Law Pie hą *David baa ká bil mbede Ngerewuру na, ka do munu báy zadé. David na baa bayke pola høy se tul Zudas, be ká'a nda faa pol nzobri ha ri mgba Zezu na.

¹⁷ Be na, pola na i kji ni ziñ buru *nzob ndáy nzaapedfri, a kaw ziñ buru mbijw a daa ped ziñ buru.

¹⁸ Roo lè, ledbanke ku na faa lari ká i hą ni bay tul fe káyaya be na a hieke wáa. Ká bil wáake na, ka lie kparafal bo siri, lè, bil-e saka a hą kára bil-e tji zuo siri gberem.

¹⁹ Bayke ku na, nzobri ká Zuruzalem riw bele laa ha ri túuke riñ wáake báy nzaa bay bari mii, *Hakeledama*. Báy nzaa

bay naari lè, baa mii, "wáa sím." » Lëe, Piyer baa ha ri na ròbay mii:

²⁰ «Ka bil Mbede Simri na David baa mii: "Ndad bay pón puo be hą ni do ba pile kivbiw.

Ndad bay haña nzob mbijw kara ka daa puo ká dí ya*.

Ròbay, ka baa mii:

"Ndad bay haña nzob kí bod, ze ka suo bol ped be[†]."

²¹⁻²² «Munu zu lè, náa náari nzob mbijw ká sakra naari key na, hą ni ka suo bol-e a zúç ziñ buru nzob ndáy nzaapedfri bo, a baa nasi bay tji Ngereembay Zezu saa luç hud na. Nzobke ku na, do nun haña ni ka ba nzob ká do ziñ buru báy namri riw bele ká Ngereembay Zezu döke sakra naari, tii sáwke báy namri ká Zaä dáake tul nzobri nduo mbii kpuru tji sieke ká Ngerewuру mbi Zezu ká sakrá naari hą ni se nulue.»

²³ Báyji lè, i nan nzobri sidi i daa ri do pol-ri: nzob mbijwke riñ-e ba Zezeb Barsabas, be ká i dí ni ba Zustus. A nzob sidike laa lè, riñ-e ba Matiyas.

²⁴ Fale lè, bari riw bele na, i daa nzaa bay kere i baa mii: «Mbay, bo ká mù kò bil law nzobri riw bele na, mu kíe buru nzobri ká sidi key, wáa, nzob hą ze mù náa ni

²⁵ hą ni ba nzob ndáy nzaaped, a suo bol ped Zudas ká'a pón pedke a se ba zad taa høy ká ba taa be na lè?»

²⁶ Báyji lè, i daa díj díj bay náa nzob mbijw ká sakra bari. Lëe, díj díj na tòdò bo tul Matiyas hą ni nde tul nzob ndáy nzaaped høyri ká tòn duo fale mbijw na.

2

Tem Law Pie vi tul nzob mbika lawri

¹ Zadka *nam suoriya pantekod vi báyji lè, nzob mbika lawri riw bele mbú kí ká zad mbijw.

² Lëe, zadé ku høy, giri fe mgba saa nulue vbusubu rii zuu bura, a yáa bil hul ká i kaw dí na kpol kpol.

³ Báyji lè, i kò rím feri tji rii rím huu, wal a do tul-ri mbijw mbijw riw bele.

* **1:20 1.20** Simri 69.25. † **1:20 1.20** Simri 109.8.

⁴ Lεε, Tem Law Pie yaa bil law-ri kpol kpol bele, ha ri tii saw báa nzaa kíri bod bod, munu ká Tem Law Pie ha ri baa na.

⁵ Bil puo ká Zuruzalem na, Zibri ká i híe Ngerewuru ká i uru saa saw puori ká tusiri key bod bod riw bele na i do di.

⁶ Zadka i laa giri fe ká mgba na báyji le, i duu giriri i vi dí báy ruo, le, zad bay zee ri sel, bay ji le, nzob haa haa hoy kara laa bay ká i baa na báy nzaa mbón ni mbón ni.

⁷ Báyji le, i kaw yer, i dákla bay ká sakra kí mii: «Waa, nzob niri ká i baa bay key na, i ba Galeleri riw bele ya le?»

⁸ Uwaa, daa mina ndaw rco, náa láari bayri ká i baa báy nzaa mbón naari mbjw mbjw riw bele mini key le?

⁹ Sakra naari key na, nzob haneri uru saa Parte ndaw, Medes ndaw, Elam ndaw, Mesopotami ndaw, Zude ndaw, Kapados ndaw, Pon ndaw, Azi ndaw,

¹⁰ Firizi ndaw, Pamfili ndaw, Eziste ndaw, tusiri Libi ká do lakun Siren ndaw, rco bari ká i vi saa ngerepuo ká Rom,

¹¹ Zibri báy nzobri ká i fere suo-ri i vi ba nzob kócf Ngerewuru ndaw, Keredri ndaw, Arabiri ndaw na, i baa mii, daa mina rco náa láari bay fe dáa Ngerewuru ká ndad bamba tasiri báy nzaa mboj naari bod bod mini key le woo?»

¹² Bari riw bele na, i kaw yer haa kér bay i ri ba huo, ha ri baa bay ká sakra kí mii: «Sawke mina maa le?»

¹³ Báyji le, nzob haneri sie ri i baa mii: «Him ze daa ri,»

Káa bay Piyer

¹⁴ Báyji le, Piyer báy nzob ndáy nzaaped hawri ká duo fale mbjw na, i uru i do siya. Lεε, Piyer mbi bay a baa báy bawda kusol-e haa nzobri mii: «Baari Zibri, báy baari riw bele ká i kaw Zuruzalem na, i te suku-ri i láake bay biri ká mi báa ha ri key na ta-tan.

¹⁵ Nzobri ká i ko ri key na, ba him ze daa ri munu ká i ker ká bil law-ri ku ya, bay ji le, sie ká do key na, ba saw sie tóco mbjw tibie hoy robay.

¹⁶ Roo le, fe ká daa ri key na, ba fe ká Zuyel nzob yaa bay saa nzaa Ngerewuru baa bayke pola.

¹⁷ Ngerewuru baa haa ni mii:
“Sie óro bie namri ká tusiri key na, mī haña Tem Law Pie bi yaa bil law nzobri riw bele.

Vu baari taa wárakeri báy máykeri na, i yaa bay saa nzaa-i i baa haa nzobri.

Led kuban baari na, mī haña fe tina nun ha ri, a ngereperi hoy kara i kókó fe báy lom.

¹⁸ Ba tusue kí, sieke ku na, mī haña Tem Law Pie bi yaa bil law nzob ped biri taa wárakeri báy máykeri, a i báake bay ká i yaa saa nzaa-i na.

¹⁹ Mī dāa feri ká mba kókó ká tumbam suku, báy fe sañri ká kíe fe ká tusiri key. I kókó sim ndaw, huu ndaw, zuu huu ndaw.

²⁰ Sie a fere suo-e do guu, few hoy kara a fere suo-e ba síe munu ká sim pola rco bay haña nam Ngereembay ká ba bawda nam suoriya na ka vi báy.

²¹ Báyji le, nzob haa haa ká kod Ngereembay le, Ngerewuru a yaa ni*.”

²² «Baari Izarayelri, i laa bay niri key na báy kere! Zezu ká Nazaref na, ka ba nzob ká Ngerewuru kíe ni ba nzob ped be báy faa fe sañri, báy feri ká mba kókó, rco báy feri ká ba fe kíe fe ká Ngerewuru daa báy faa be ká sakra baari, munu ká i ko báy suo-ri ta-tan ndaw ro na.

²³ Nzob key na, i pøñ ni bo nduo ngereedmáy baari. Ze baari nzob feyáari kí i mgba ni i ber ni do tul puu say huo, i i ni munu ká Ngerewuru mbi nzi-e ká dí pola a leke bay haña ni ka do munu.

²⁴ Roo le, Ngerewuru tina ni saa luç huo haa ni kaw báy kumnum, a mjira sal huo be, bay ji le, huo maa bay mg'baka ni naa bil luç ya,

²⁵ munu ká *David baa bay se tul-e mii:

* 2:21 2.21 Zuyel 2.28-32.

"Mī kɔ Ngerembay dō ziŋ mī bānguɔ
kpadara;
ka kaw lakun-i bay haŋa sùo-i ka tɔ
ya.

²⁶ Sàwke mini ze, bil law-i dō báy suoriya,
bay biri ká mī baa na, mī záyke sùo-i,
a naysuo-i kara a doko báy kere;
mī daa law-i te tul-a nzokdo,
Ngerembay,

²⁷ bay ji le, mù ti pón mī dō zad baw
ya.

Bi ká mī dō bōd ba taa bo na,
mù ti pón faa h̄a naysuo-i pun
mbuduk mbuduk ya.

²⁸ Mu daa h̄a mī kɔ faa h̄ayri ká h̄a mī
káw báy kumnum.

Munu ká mù dō ziŋ mī na, suoriya mbaa
bil law-i gbay gbay[†].

²⁹ «Baari yu-iri, mī kíe r̄i bay ká se tul
David ká ba bulu kadok naari na ha r̄i laa
ta-taŋ. Bay ká David baa key na, ka baa
se tul-e be k̄i sùo-e ya, bay ji le, David na
hu ha ri voro ni, a luɔ huđ be h̄oy kara
do sakra naari key t̄ii vuri báy.

³⁰ Roo le, zadka'a kaw báy kumnum
báy na, ka ba nzob yaqna bay saa nzaa
Ngerewuру. Ka kɔ ndaw mii, Ngerewuру
waa bay, a háake huđ mii, nzob mbijw ká
saw k̄ani beri a káw tul kariŋgaw mbay
beri a suo bol beri.

³¹ Be ze, munu ká David kɔ fe ká'a t̄ii
na, zadka'a baa mii: "Ngerembay ti pón
beri dō zad baw ya, a naysuo beri kara
ti pún mbuduk mbuduk ya ndaw" na, ba
bay ká'a baa se tul t̄ii *Krisi saa luɔ huđ.

³² Ba be Zezu na key ze Ngerewuру tina
ni saa luɔ huđ, ze buru riw bele buru ba
nzob nasi bayke.

³³ Bää Ngerewuру na mbi ni kaw tun
duo hodo be ká nulue, a h̄a ni Tem Law
Pie ká'a waa bayke na. Be ze, Zezu h̄a
Tem Law Pie na yaa bil law buru kpol
kpol munu ká i kɔ a i laa báy suku-r̄i ndaw
key ku.

³⁴ Tusueke le, ba David ze Ngerewuру
mbi ni se nulue ya, roo le, David na baa
mii:

"Ngerewuру Ngerembay baa h̄a
Ngerembay bi mii:
Mu ví káw tunduo hodo bi,

³⁵ kpuru

maa báy haŋa mī haw yum
ká tul nzob tul ḥqani bori

ha ri vi ba fe dāa bal-a zuɔ di.' "

³⁶ «Be mini ze, ndad bay haŋa baari led
Izrayelri riw bele i kɔ ta-taŋ mii, be Zezu
key ká i ber ni dō tul puu say huđ na, ba
be na k̄i ze Ngerewuру waa a pie ni ví yaq
nzobri, a daa ni kaw ba Ngerembay.»

³⁷ Zadka nzobri laa bay Piyer na báyji
le, law-ri kuŋ mbii gbad ha ri vbi Piyer
báy nzob ndáy nzaaped h̄awri mii: «Yu
bururi, wāa, buru dāa mina le?»

³⁸ LEE, Piyer yijra báy bay ha ri mii, «I
suo kér bay baari bo, ha ri daa tul-r̄i nduo
mbii báy riŋ Zezu Krisi. Be ndaw r̄o,
Ngerewuру a ndáka buma ká tul feyqa
baari ziŋ r̄i báy. Be r̄o, i zinke fe ini Tem
Law Pie ká Ngerewuру waa bay haŋa r̄i
na báy.

³⁹ Tusueke le, fe inike ká Ngerewuру
waa na, dō bay tul-r̄i ndaw, vu baari
ndaw, r̄o bay tul bari riw bele ká i
dō di di mak mak, bari ká Ngerembay
Ngerewuру naari a dika ri bay haŋa ri vi
luo-e na.»

⁴⁰ Báyji le, Piyer baa bay k̄iri ḥqii
bamba a bákake ri ndaw, a bo ri ndaw
mii: «I t̄ii ká sakra nzob ndayari key bo, i
h̄a Ngerewuру ka yaq r̄i.»

⁴¹ Nzobri ḥqii bamba ká sakra bari na, i
yaa bay be na ha ri daa tul-ri nduo mbii.
Namke ku na, nzobri maa isod sōd duo
zad say (3.000) nde tul nzob mbika law
h̄awri.

Zad káw nzob law mbijwri

⁴² Nzob mbika lawri na i mgba sùo-ri
ṅgo-ṅgoŋ bānguɔ kpadara: i mbu tul k̄i
bay láa fe fére ká *nzob ndáy nzaapedfri
fere ri ndaw, i zuɔ ziŋ k̄i mbijw h̄oy ndaw,
i su fe ziŋ k̄i mbijw h̄oy ndaw, a i daa nzaa
bay kere ziŋ k̄i mbijw h̄oy riw bele ndaw
pi.

⁴³ H̄iɛ mgba nzobri riw bele, bay ji le,
nzob ndáy nzaapedfri na, i daa fe ká mba
kókɔ ḥqii bamba báy fe saŋri.

⁴⁴ Bari riw bele ká i vi ba nzob mbika
lawri na, i mbu tul k̄i ká zad mbijw

[†] 2:28 2.28 Simri 16.8-11.

baŋguɔ, i d̄aa law mbiw ziŋ k̄i ká tul fe bari riw bele.

⁴⁵ I hie zad̄ bari báy fe kereri ká i d̄oke na, í wal larike h̄a k̄i riw bele maa báy zad̄ fe ká nzob h̄a h̄a l̄e, se sieke na.

⁴⁶ Báy namri riw bele na, i mbu k̄i baŋguɔ kpadara ká bil mgbanj ká *hul k̄ani Ngerewuру do d̄i. Isu fe ziŋ k̄i mbiw hoy ká faa hul k̄i. Fe sum ká i su fe ziŋ k̄i mbiw na, i su báy suoriya ndaw báy law ká *taŋ kad̄ kad̄ ndaw pi.

⁴⁷ I pisi Ngerewuру, í ndad̄ ká nun nzobri riw bele. Báyji l̄e, báy namri riw bele na, nzobri ká Ngerewuру ya ri na, ka d̄aa ri nde tul nzob mbiča law h̄awri.

3

Ḡom ká uru a se-sed

¹ Nam mbiw munu ká s̄ie f̄ere suō-e maa s̄aw s̄ie say ká ba s̄aw s̄ie d̄aa nzaa bay kere Zibri na báyji l̄e, Piyer báy Z̄a se ba *hul k̄ani Ngerewuру bay d̄aa nzaa bay kere.

² L̄ee, w̄ara nzob mbiw munu ká i mboŋ ni ba ḡom saa w̄uru nā, i sob ni h̄a ni kaw faa r̄i ba hul k̄ani Ngerewuру k̄i i d̄i ba Faa Kere na, bay haŋa ni ḡoŋ fe ká luo nzobri ká i do r̄i ba bad̄i.

³ Zadka led̄ban na k̄o Piyer báy Z̄a ká i do r̄i ba bad̄i na báyji l̄e, ka ḡoŋ r̄i lari.

⁴ L̄ee, Piyer báy Z̄a sidi bele i k̄o-kóm ba nun-e, ro Piyer baa h̄a ni mii: «Mu k̄o buru key.»

⁵ Báyji l̄e, led̄ban na k̄o-kóm k̄a ba luo ri a giyan bay zin fe ká nduo-ri.

⁶ L̄ee, Piyer baa h̄a ni mii, «Mì do báy lari ká nduo-i key bay haŋa mù ya. Roo l̄e, fe ká m̄i d̄oke na, m̄i haŋa mù: Uru siya mu se-sed báy riŋ Zezu *Krisi ká Nazaređ!» ⁷ Ro, a mgba nduo hodo be a ura ni do siya. Zad̄e ku hoy, bal-eři báy p̄ařa nun bal-eři ḡoŋ kpaŋ do d̄i h̄a ni.

⁸ L̄ee, ka uru vad̄ a do siya a t̄i s̄aw se-sed, a r̄i bil hul k̄ani Ngerewuру ziŋ *nzob ndáy nzaapedfri na a se-sed báy kere, a zo zakra zakra báy suoriya a pisi Ngerewuру.

⁹ Ruč nzobri riw bele ká i k̄o ni se-sed na, i pisi Ngerewuру ndaw.

¹⁰ Zadka i k̄o ni ba be ká'a kaw faa hul k̄ani Ngerewuру ká i d̄i ba Faa Kere a ḡoŋ fe na báyji l̄e, zad̄ bay zee ri sel ha ri kaw yer bay tul fe ká kal ká tul-e na.

Piyer tina s̄aw fe d̄aa bari

¹¹ Led̄ban na p̄oŋ fal Piyer báy Z̄a ya; nzobri riw bele ká zad̄ bay zee ri na, i uru í duu giriri ba luo-ri í v̄aa kiri ri ká bil p̄al ká i d̄i ba p̄al Salomon.

¹² Zadka Piyer k̄o munu báyji l̄e, ka baa h̄a ruč nzobri mii: «Baarì Izarayelri! Bay ji r̄o, fe key na tuku r̄i mini key l̄e? Bay ji r̄o, i k̄o-kóm deke ba tul buru r̄i fe ká h̄urusuo buru, mase law buru ká buru d̄aa bo tul Ngerewuру na ze h̄a led̄ban na séke sed key l̄e?

¹³ Ngerewuру *Abaraham, Ngerewuру Izak báy *Zakob, Ngerewuру bulu naari na, ka d̄aa rin dika bo tuř nzob ped̄ be ká ba Zezu, ká baar̄i k̄i suō-r̄i i p̄oŋ ni bo nduo ḡoŋredomayri í tuŋ ni ḡoŋreŋ ká pol Pilad; ze ba fe ká'a mbi nzi-e ká d̄i a hii bay p̄oŋ ni.

¹⁴ Be ká'a ba Nzob ká Taŋ Kadžan, a ba Nzob Fe Dáa Báy Zad̄e na, baar̄i k̄i ze í tuŋ ni ḡoŋreŋ a í vbi Pilad bay haŋa ni ka tina nzob mbiw ká ba dombirim nzob ku ze ka ha r̄i.

¹⁵ Be mini ze, baar̄i na i d̄aa ha ri i mbay nzob haŋa nzobri kaw báy kumnum, roo l̄e, Ngerewuру tina ni saa luč h̄ud h̄a ni kaw báy kumnum. Buru na, buru ba nzob bay nasike.

¹⁶ Led̄ban ká i k̄o ni key í tuu ni ndaw na, ka se-sed báy faa h̄urusuo riŋ Zezu ká h̄a ni h̄urusuo, báy faa d̄aa law bo tul-e. Be ze, ba faa d̄aa law bo tul Zezu ká d̄aa h̄a suō led̄ban key na vaa ni kiyaw kiyaw, munu ka i k̄o báy nun-r̄i riw bele key ku.

¹⁷ «Yū-iri, fe k̄ayari ká i d̄aa ziŋ Zezu na, ba fe ká i k̄o s̄awke ya, ḡoŋredomay baar̄i hoy kara k̄o s̄awke ya ndaw.

¹⁸ Roo l̄e, be ze d̄aa h̄a bay ká Ngerewuру baa báy faa nzob yaŋa bayri saa nzi-e riw bele pola lew mii, *Krisi a kókó seke fe na, bayke do munu báy zad̄e.

¹⁹ Munu zu l̄e, i suo kér bay baar̄i, a í f̄ere suō-r̄i ba luo Ngerewuру bay haŋa ni ka bumra feyəa baar̄i na ba fal.

20 Be ndaw rōo, Ngereembay a pón saw sie ha rī hā bil law-rī huo lōm, a píe Zezu, nzob kā'a naa ni ví yāa nzobri na ha rī.

21 Timbedē key na, do nun haña Zezu Krisi ka kaw nulue, kpuru maa báy nam kā Ngerewūru a lékeke bal feri riw bele ba fie, munu kā'a baa bayke piēd lew høy báy faa nzob yāa bayri saa nzi-e kā i do bod' ba taa be na.

22 Tusueke le, *Moyze nzob yāa bay saa nzaa Ngerewūru na baa mii: "Ngereembay, Ngerewūru baari na, a píe nzob yāa bay saa nzi-e mbjw munu kā bi kā sakra baari na ha rī. Bay beri riw bele kā'a báa ha rī na, i laa i daa feke.

23 Nzob hāa hāa kā laa bay nzob yāa bay saa nzaa Ngerewūru key na ya le, i náa ni kā sakra nzob Ngerewūruri i ni*."

24 Tii sawke saa tul Samiyel na, *nzob yāa bayri saa nzaa Ngerewūru riw bele baa bay feri kā tji kā bil namri kā náa dori dī vuri key na suo bol kī bol kī.

25 Fe kā Ngerewūru waa báy faa nzob yāa bayri saa nzi-e na do bay tul-rī. Kuni kā'a saa ziñ bulu baari na, i do bil-e ndaw. Ka baa hā Abaraham mii: "Mī sám fe zuo tul saw nzobri riw bele kā tuširi key báy faa saw bo."†

26 Be mini ze, Ngerewūru pie Zezu kā ba nzob ped be na se luo baari Zibri titire dekre bay sám fe zuo tul-rī hā nzob hāa hāa kā sakra baari na ka suo kér bay be kā tul fe dāa kāaya beri.»

4

Piyer báy Zāa kaw pol nzob kúñ sal bay luyeri

1 Zadka Piyer báy Zāa i do báa bay hā nzobri kōb báy na báyji le, nzob fe poyri báy mbay tul nzobri kā i kórō *hul kāni Ngerewūru báy *Sadusiri ví ziñ ri kā dī.

2 Sùo-ri rii ri ya bay tul bay kā i fere nzobri mii, Zezu tii saa luo hud, bayke baa mii, nzobri kā i hu na i māa tji saa luo hud munu ndaw.

3 Báyji le, i mgba ri i vbuku ri zuo hul sal kpuru tji tibie, bay ji le, síe ti mbāa.

4 Ze munu høy kara, nzobri njii bamba kā i laa bay kā i ka-káake ha ri na, i daa law-ri bo tul Zezu. Namke ku na, wārari kā i mbi law-ri na i nde tul nzob mbika law hāwri kā pola, ha rī maa isod' sōd duō zad' ndebe (5.000).

5 Tibieke na báyji le, njeredomay Zibri báy njerereri, rōo báy *nzob fére nzobri bol kusolri ndaw na, i mbu kī kā bil njerepuo kā Zuruzalem.

6 Anasi kā ba *njerenzo fe poy luye, Kayif kā ba fay be ndaw, Zāa báy Alezandere ndaw, rōo báy nzob ini be hāwri na riw bele i kaw zad' bay na ku ndaw.

7 Báyji le, i hā Piyer báy Zāa ví dō pol-ri i vbi ri bay mii, «Baari na, báy faa hýrusuo ve, mase báy riñ nzob ve ze i vāake nzob na ku le?»

8 LEE, Tem Law Pie kā mbaa bil law Piyer na hā ni bāake bay ha ri mii: «Baari mbay buru Zibri báy njerereri kā *Izarayel,

9 vuri key na i vbi buru bay tul fe kere kā buru dāa ziñ gōm mbjw kā uru siya a se-sed, a i hii bay kókō, wāa, sùo-e na vaa ni mina le?»

10 Munu báyji le, baari riw bele báy led Izarayelri riw bele na, ndad' bay haña rī kō ta-taj ndaw rō! Sùo ledban kā vaa na, vaa báy faa riñ Zezu *Krisi kā Nazareñ kā baari kī i fer ni do tul puu say hud, kā Ngerewūru tina ni saa sakra nzob huferi.

11 Ba be Zezu kā mbede Ngerewūru baa bay se tul-e mii:

"Tisaw kā baari nzob mbúo hulri i vbu bo bisuy na,
yī a vi ba tisaw kere kā kal tul tisaw hāwri pavbad'
a ba tisaw tigbāa hul taa tusueke*!"

12 Nzob kī bod' kā pam a úru saa luo-e na, tiya. Kā ba tusue le, riñ nzob kī bod' kā sakra nzobri riw bele kā tusiri key kā Ngerewūru hā naari bay haña náa ziñkeri pam na, tiya.»

13 Zadka njeredomayri laa bay kā Piyer báy Zāa baa báy nun wāra nzob na ku báyji le, tuku ri ha ri kaw yer, bay ji le, i kō Piyer báy Zāa na ba nzobri kā i se zad' fe fére ya, i ba nzob høykeri munu høy,

* 3:23 3.23 Kijja bol kusol ba sidike 18.15,18-19. † 3:25 3.25 Tiika saw fe 22.18. * 4:11 4.11 Simri 118.22.

roo lε, i kɔ ndaw, bari na i ba baw sed Zezu.

¹⁴ Rɔbay, munu ká i kɔ ledban ká sùo-ε vaa ni ká dɔ ziŋ ri ká zadε ku na báyji lε, i kɔ faa ká bay yíŋra báy bay do tul bay bari na ya.

¹⁵ Ro, í mbi nzaa-ri bay haŋa ri tii saa luo nzob kúŋ sal bay luye bari na, í tii sàw may kij bay ká sakra kij mii:

¹⁶ «Fe ji ze náa dáari ziŋ nzob niri key na lε, bay ji lε, fe saŋ ká i daa na do zad hie h̄a nzobri ká Zuruzalem kɔ riw bele! Náa maari bay máyri bayke ya.

¹⁷ Munu báyji lε, bay haŋa bayke ka yàa zad ba pola pola ká sakra nzobri ya lε, náa háari ri a náa baarì ha ri mii, zadka i yíi í baa bay báy riŋ Zezu na rɔbay h̄a nzobri ba kij lε, buru dáa ziŋ ri se se.»

¹⁸ Báyji lε, i dí ri í haa ri bay haŋa ri baa bay, mase i fére nzobri fe báy riŋ Zezu na mbää.

¹⁹ Zadka Piyer báy Zàa laa bayke na ku báyji lε, i yíŋra báy bay ha ri mii: «Baari kij i kér sùo-ri í kɔ, h̄íe *bol kusol Ngerewuру, báy h̄íe bol kusol-ri laa na wàa, h̄àa ze ndad mba h̄aw ká nun Ngerewuру lε?»

²⁰ Buru na, buru maa bay mgbaka sùo buru báa bay fe ká buru kɔ báy nun buru, báy fe ká buru laa báy suku buru na ya.»

²¹ Báyji lε, nzob kúŋ sal bay luye Zibri haa ri ba kij ndaw rɔo, í pɔŋ ri ha ri zɔl báy. I kɔ faa ká bay dáa fe ziŋ ri ya, bay ji lε, nzobri riw bele pisi Ngerewuру bay tul fe saŋ ká kal na.

²² Nzob ká sùo-ε vaa ni key na, mbiimbam mboŋa be kal sín niŋ.

Nzaa bay kere nzob mbika lawri

²³ Zadka i pɔŋ Piyer báy Zàa ha ri zɔl na báyji lε, i se luo nzob bariri, í baa bay feri ká *ŋgerenzob fe poyri báy ŋgereri baa ziŋ ri na.

²⁴ Zadka i laa bayke báyji lε, i mbu nzaa-ri mbjw h̄oy riw bele, í daa nzaa bay kere h̄a Ngerewuру mii: «Mbay tul feri riw bele, bo kij ze mù daa tumbam, mù

daa tusiri báy mbiiri báy feri riw bele ká dɔ dí.

²⁵ Ba bo Ngerewuру kij ze, mù baa bay báy faa Tem Law Pie bo h̄a bulu buru *David pied lew, be ká'a ba nzob ped bo na mii:

“Bay ji rɔo, sàw puo nzobri bod bod law-ri se ri bùbubu bùbubu,
ha ri uru báy siika sùo-ri mini lε?

Bay ji rɔo, nzobri leke sùo-ri í uru buduru buduru gør høy lε?

²⁶ Mbayri ká tusiri key i mbu kij, a ŋgeredɔmàyri kara i uru bay rúu ziŋ Ngerembay báy Krisi, be ká'a naa ni dɔ bod ba nzob ped be†.”

²⁷ «Ba tusue, Ngerewuру buru, ká bil puo ni key na, *Erod báy Pɔs Pilad i mbu kij ziŋ sàw nzobri ká i kɔ mù ya báy led Izarayelri na, i leke bay ká sakra kij bay dáa fe ziŋ Zezu, nzob ká taŋ kadaŋ ká mù naa ni dɔ bod ba nzob ped bo na.

²⁸ Be ze, fe ká mù leke pola báy faa hurusuo-ɔ báy law hiiya bo na, i daa ɔ báy zadε.

²⁹ Timbedε key na, fe seke ká i hii bay dáa ziŋ buru na, mu kɔ. Mu h̄a buru nzob ped bori na hurusuo h̄a buru káake káa bay bo na báy nun wàra nzob.

³⁰ Mu daa nduo-ɔ ka bo tul buru h̄a buru vâake nzob suoseremri, búru dáake fe saŋri báy feri ká mba kókɔ báy riŋ Zezu, nzob ká taŋ kadaŋ ká mù naa ni dɔ bod ba nzob ped bo na.»

³¹ Zadka i daa nzaa bay kere ɔ na báyji lε, zad ká i mbu kij ká dí na laŋ yik yik, Tem Law Pie ví mbaa bil law-ri riw bele, a í ka-káa Bay Ngerewuру báy nun wàra nzob.

Nzob mbika lawri mgba ini ziŋ kij

³² Ruɔ nzobri riw bele ká i mbi law-ri na, i daa law-ri báy kér bay bari maa kij, í dɔ ba nzob ká mbjw høy. Nzob mbjw ká sakra bari ker mii, fe beri na ba taā beri huo beri høy ya, roo lε, bari riw bele na i kɔ fe bari ba fe kij riw bele.

³³ Nzob ndáy nzaapedfri na baa nasi bay tui Ngerembay Zezu saa luo hud na báy

bawda húrusuo, le, Ngerewuru sám fe zuo tul nzob mbika lawri riw bele.

³⁴ Nzob mbijw ká sakra bari ká fe puo nduo-e puo na, tiya. Tusueke le, bari ká i dō báy wáari, mase hulri na, i hie í pɔŋ larike í fā,

³⁵ í víke hā *nzob ndáy nzaapedfri, rɔɔ í leke ká sakra bari nzob mbika lawri na, maa báy tul fe ká nzob hā hā le, se sieke na.

³⁶ Nzob mbijw ká rīj-e ba Zezeb, ká nzob ndáy nzaapedfri dī ni ba Barnabas (saw rījke le, ba nzob dāa wāra bo bil law nzob), saw kāni be ba Levi, ká i mbon ni ká Sipir na,

³⁷ ka hie wáa be mbijw a pɔŋ larike a faa a vieke hā nzob ndáy nzaapedfri.

5

Ananiyas báy máy be Safira

¹ Nzob mbijw rīj-e ba Ananiyas báy máy be Safira, i hie wáa bari mbijw.

² Báyji le, Ananiyas wal nzaa larike ndii. Máy be kara zuo ziŋ ni ká dī ndāw. Ro, a séke báy bie larike na a hā *nzob ndáy nzaapedfri a baa mii: «Bele zey.»

³ Lee, Piyer vbi ni mii: «Ananiyas, sawke mina rɔɔ, mù hā *Satan mbaa bil law-a hā mù baa bay baylu hā Tem Law Pie, a mú kōrō lari wáa bo na, mú víke mini key hoy le?»

⁴ Pola rɔɔ bay haŋa mù hie wáa bo na wāa, ba taa bo ya le? Ze, mù hie hoy kara, ba bay bo zu, mù dāake fe munu ká law-a hii na ya le? Wāa, daa mina rɔɔ, mù mbi nzaa-a sùo-ɔ, rɔɔ mú daa fe mini key le? Ba nzob ze mù baa bay baylu hā ni ya, roo le, ba Ngerewuru!»

⁵ Zadka bayke tōdō bo suku Ananiyas na báyji le, ka lie gbāy ba hud. Nzobri riw bele ká i laa bayke na, hīe daa ri zikiki.

⁶ Ro, led kubanri uru i mbi ni í kaa ni báy gari í vāa voro ni.

⁷ Bole dī ya waka ká daa saw sié say na báyji le, máy be ví rīi hul kā Piyer do dī na taŋ kókō fe ká kal na.

⁸ Lee, Piyer vbi ni mii: «Baa hā mi laa! Lari wáa ká í hie na wāa, bele hoy zey le?» Lee, máy na yijra báy bay mii: «Bele larike kī zu.»

⁹ Báyji le, Piyer baa hā ni mii: «Sawke mina rɔɔ, í hā law-rī māa kī bay líe Tem Ngereembay le? Mu kō, nzobri ká i voro waa-ka na, i dō faa hul ku. I mbika mù munu na ndāw.»

¹⁰ Zadka ku hoy le, ka lie gbāy ba hud ká pol Piyer. Ro ze, led kubanri na i yī í vāa daa tul-ri tuŋ hud Safira na, í mbi ni í vāa voro ni dō lakun wāra.

¹¹ Nzob mbika lawri riw bele ká i mbū tul kī, báy nzob hāwri ká i laa bayke na, hīe daa ri zikiki.

Nzob ndáy nzaapedfri daa fe saŋri

¹² Nzob ndáy nzaapedfri na daa fe saŋri báy feri ká mba kókō ngī-ŋgī ká sakra nzobri. Nzob mbika lawri mbū kī riw bele bānguō ká bil boro Mbay Salomon.

¹³ Ze nzobri baa bay bari báy kere i písike ri bamba hoy kara, nzob mbiw ká'a ndeke tul-ri nde na, tiya, bay ji le, hīe daa ri.

¹⁴ Be nu ku hoy kara, ruɔ nzobri ngī bamba, máyri báy wārari i mbi law-ri hā Ngereembay a í nde tul kī ba pola pola.

¹⁵ Feke ku na daa hā nzobri fāa nzob suoseremri saa hula báy fe nam bari, i daa ri zuo bufaa buo ledēde bay haŋa bo, zadka Piyer do kál faa na báyji le, tem be ka guba tul nzob hāneri.

¹⁶ Ruɔ nzobri ngī bamba tasiri, i uru báy puo báy puo kā do lakun Zuruzalem ndāw í víke báy nzob suoseremri báy nzob hāyri ká temndayari do tul-ri, le, i vaa riw bele.

I fāa nzob ndáy nzaapedfri zuo hul sal

¹⁷ Báyji le, *ngereenzob fe poy luye báy bari riw bele ká i kaw ziŋ ri ká i ba *Sadusiri na, i daa sere ziŋ *nzob ndáy nzaapedfri.

¹⁸ Ro, í fāa ri í daa ri zuo hul sal ká puoke na.

¹⁹ Báyji le, led nzaaped taa Ngereembay uru saa nulue ba suŋ, a ví mgbusda faa hul sal na ha ri tīi kēlē a baa ha ri mii:

²⁰ «Í se í káw *hul kāni Ngerewuru, í ka-káa bay feri riw bele ká se tul káw báy kumnum key na hā nzobri laa.»

²¹ Zadka nzob ndáy nzaapedfri laa bay key na báyji le, i zol í se hul kāni

Ngerewuru ba tibie pied hoy, a i tii saw
fére nzobri fe.

Báyji le, ñgerenzob fe poy luye báy
nzobri ká i kaw ziñ ni na, i dí ñgeré Zibri
riw bele ká i ba nzob kúñ sal bay luyeri
ha ri vi bay fón bay, róç i pie nzaaped hág
nzobri ká i körö hul kani Ngerewuru vää
dí nzob ndáy nzaapedfri ká bil hul sal.

²² Zadka i se hul sal na báyji le, i ziñ ri
ya. Lëe, i yji báy fal-ri nzek i baa hág *nzob
kúñ sal bay luyeri na mii:

²³ «Zadka buru tji nzaa hul sal na, faa
hul mgba do dí gbukru, a nzob körö faa
hul salri na kara i do dí kék. Roo le, zadka
i mgbuda faa hul hág buru se hula na le,
buru kó suo nzob mbjw ya.»

²⁴ Zadka mbay nzobri ká i körö hul kani
Ngerewuru báy ñgerenzob fe poyri laa
bayke na báyji le, i ker bay ká dí kpuç.
Fe ká tji tul nzob ndáy nzaapedfri báy fe
ká'a kali na i kó ya kí wúm.

²⁵ Lëe, nzob mbjw munu tji tul-ri a baa
ha ri mii, «I laa key! Nzobri ká i fáa ri zuç
hul sal na, i do bil hul kani Ngerewuru a
i do fére nzobri fe.»

²⁶ Báyji le, nzobri ká i körö hul kani
Ngerewuru báy mbay bari na, i se i ziñ
nzob ndáy nzaapedfri na, i fáa ri i víke ha
ri. I mgba ri báy húrusuo ya, bay ji le,
i daa híe suo-ri bay nzobri ká i vbukü ri
báy tisawri.

²⁷ Falé ká i fáa ri i víke ri do pol nzob
kúñ sal bay luyeri na báyji le, ñgerenzob
fe poy luye na tii saw vbika ri bay mii:

²⁸ «Pola na wáa, buru haa rí bay haña
rí fere nzobri fe báy riñ nzob na key ya le
woo! A ze i kó fe fére baari na bayke yáa
Zuruzalem kpol kpol riw bele, i hii bay
haña bay hud' nzob key na ka bo tul buru
zu!»

²⁹ Báyji le, Piyer báy nzob ndáy nzaa
ped hawri na, i yijra báy bay ha ri mii:
«Dáa vu mbom bo tul Ngerewuru ndad
mba dáa bo tul nzob!»

³⁰ Baari na, i ber Zezu do tul puu say
hud' i i ni, roo le, Ngerewuru ká bulu
naari kod' ni na ze tina ni saa luç hud.

³¹ Ba be na kí ze Ngerewuru mbi ni hág
ni kaw tunduo hodo be ká ba zad káw
luye, a daa ni kaw ba mbay tul nzobri,

a ba Nzob Yáana Nzobri, bay mgbúda faa
hág Izarayelri suo kér bay bari ká tul feyáa
bari hág Ngerewuru ka nda buma ziñ ri.

³² Buru ndaw, Tem Law Pie ká
Ngerewuru hág ni mbaa bil law nzobri ká
i daa vu mbom bo tul-e ndaw na, buru ba
nzob bay nasike.»

³³ Zadka nzob kunj sal bay luyeri laa
bayke na báyji le, law-ri fáa ri puu-u, i
hii bay ika nzob ndáy nzaapedfri na.

³⁴ Báyji le, nzob mbjw ká sakra bari ku
ba Farizi, riñ-é ba *Gamaliel, a ba nzob
fére nzobri *bol kusol ká nzobri riw bele
hii bay be bamba na do dí. Ka uru siya
ká sakra nzob kúñ sal bay luyeri na, a vbi
ri bay haña ri tina nzob ndáy nzaapedfri
na tji kélé ndjiñ ndaw ró!

³⁵ Fal tji bari na, ka baa hág nzob kúñ
sal bay luyeri na mii: «Baari Izarayelri! I
nze báy suo-ri bay tul feri ká i hii bay dáa
ziñ nzobri key na!

³⁶ I kér i kó! Bole dí bamba ya róbay ze
Tidas tji a baa mii, beri ba nzob luye laa
ro! Ze a fáa nzobri maa isod niñ zuç falé.
Lëe, nzobri i ni a hág nzobri riw bele ká i
se fal-é na, i beré kí kad kad hág fe ká'a hii
bay dáa na do ba fe ká gó ró.

³⁷ Ká fal be Tedas ká bil sewke ká i
dáake riñ nzobri do bil mbede na báyji
le, Zudas, nzob ká kudu zad ká Galele tji.
Be hóy kara ka fáa nzobri ñgjí maa fe zuç
fal-é a séke. Lëe, nzobri i ni na ndaw, a hág
nzobri riw bele ká i se fal-é na, i beré kí
kad kad.

³⁸ Munu zu le, timbedé key na mì baa
ha ri: i yóklo suo-ri ká tul nzobri key na
mbáa! Ála ri ha ri zól! Zadka fe dáa bari
na uru saa luo nzob hóy le, a bíe báy,

³⁹ a ze bo, zadka uru saa luo Ngerewuru
le, i ti máa bíe ya. Kókó ká i ru-ruy ziñ
Ngerewuru!»

Báyji le, bari nzob kúñ sal bay luyeri
na, i yáa kér bay Gamaliel

⁴⁰ i dí nzob ndáy nzaapedfri ha ri nda ri
báy ndoy, a i ha ri báa bay báy riñ Zezu.
Falé ku róç i ala ri ha ri zól báy.

⁴¹ Lëe, nzob ndáy nzaapedfri zól ká zad
fón bay na ku báy suoriya, bay ji le,
Ngerewuru kó ri ba nzobri ká i maa kókó
seké fe báy tul riñ Zezu.

⁴² Nam báy nam ká bil hul kāni Ngerevwuru báy bil hul nzobri na, i fere ri fe baŋguo í ka-káa Bay Kere mii, Zezu ba *Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa a pie ni ví yaa nzobri na.

6

I nan nzob sɔkɔ nzobri ba tɔnɔ say

¹ Bil sewkeri ku na, munu ká ruɔ nzob mbika lawri ɔgii ba pola pola na, nzob mbika lawri ká i uru saa puo kí ká i baa nzaa gerek na, i ɔguri sùo-ri bay tul Zibri ká i baa nzaa eboro, bay jí le, nam báy nam na, zaſka i do wál fe sùm na le, i ker se tul máy sieri ká i baa nzaa gerek na ya.

² Báyji le, *nzob ndáy nzaapedfri ká duɔ falé siði na, i dí nzob mbika lawri riw bele ha ri mbú kí i baa ha ri mii: «Bay haŋa buru pɔŋ ka-káa Bay Ngerevwuru, rɔɔ búru yɔŋ búru ba nzob léke fe sùmri na, ba fe ká do báy faake ya.

³ Sàwke mini ze, yū bururi, i nán wàrari ba tɔnɔ say ká sakra baarì ká nzobri kɔ simsed bari do báy kere, ká Tem Law Pie mbaa bil law-ri, a i do báy nun nzem ndàw na, bo h̄ā buru pón pedkeri key na ka zuɔ nduo-ri ha ri daa.

⁴ A buru na le, ped dáa buru a bá dáa nzaa bay kere báy ka-káa Bay Ngerevwuru h̄ā nzobri laa.»

⁵ Báyji le, bay ká i baa na, nzob mbika lawri hii do dí riw bele. Ze i naa Etjén ká mbika law be ɔgii bamba, ká Tem Law Pie mbaa bil law-ɛ na. I naa Filib ndàw, Prokòr ndàw, Nikanor ndàw, Timon ndàw, Parmenas ndàw, rɔɔ Nikola ká uru saa puo ká Antiyos, be ká'a fere sùo-ɛ a vi ba nzob kód Ngerevwuru na.

⁶ Falé ku báyji le, i fàa ri i kie ri h̄ā nzob ndáy nzaapedfri ha ri daa nduo bo tul-ri, i daa nzaa bay kere bay tul-ri.

⁷ Be nu ku laa le, Bay Ngerevwuru yaa zaſ ba pola pola. Ká bil ɔgerenzo ká Zuruzalem na, ruɔ nzob mbika lawri ɔgii ba pola pola, a nzob fe poyri kara ɔgii bamba i daa law-ri bo tul Zezu.

I mgba Etjén

⁸ Etjén na fe sàmi Ngerevwuru do tul-e h̄ā ni do báy húrusuo dáa feri ká mba kókó, báy fe saŋri ɔgii bamba ká sakra nzobri.

⁹ Roo le, Zib haneri ká i dí *hul mbú kí bari ba «koyri ká i pɔŋ,» ká i uru saa puo ká Sirén báy Alezandere, rɔɔ báy kudu zaſ ká Silisi báy Azi ndàw na, i tii saw máy bay ziŋ Etjén.

¹⁰ Roo le, i maa bay mgbaka ni báy bay ya, bay jí le, Tem Law Pie ze h̄ā ni nun nzem báa bay.

¹¹ Báyji le, i puo nzob haneri puo ndàw rɔɔ, ha ri kud bay zuɔ nzi-ɛ mii: «Bay kàaya ká'a baa a dàake bay bo tul *Moyze báy Ngerevwuru na, buru laa ká nzi-ɛ.»

¹² Be ze, i suru tigbaa nzobri báy ɔgeres Zibri, rɔɔ báy *nzob fere nzobri bol kusolri ndàw na, h̄ā law-ri fàa ri ha ri daa so tul Etjén i mgbaka ni i séke ni luo *nzob kún sal bay luyeri.

¹³ I vi báy nzobri ká i kud bay zuɔ nzi-ɛ mii: «Ledban key na baa bay kàaya baŋguo se tul hul kāni key ká do bod ba taa Ngerevwuru ndàw, se tul *bol kusol Moyze ndàw pi.»

¹⁴ Buru laa bay ká nzi-ɛ mii, Zezu ni ká Nazaretd na, a bíe zaſ ni key wukluk wukluk ndàw, a fere fe nduo puo ká Moyze h̄ā naari na h̄ā ni do bod ndàw pi.»

¹⁵ Báyji le, nzobri riw bele ká i kaw zaſ kún sal bay luye na, i mbú kóm yim ba tul Etjén, le, i kɔ nun-ɛ ríi nun led nzaaped Ngerevwuru ká nulue.

7

Etjén tina saw bay ká pol nzob kún sal bay luyeri

¹ Báyji le, *ɔgerenzo fe poy luye vbi Etjén mii, «Bay ni ká i daa bo tul-a key na waa, ba tusue kí le?»

² Léε, Etjén yiŋra báy bay mii: «Baari yū-iri báy báari, i laa bay bi key na báy kere! Ngerevwuru Nzob Riŋ Díka na tui tul báa naari *Abaraham, báy sewke ká'a döke tusiri ká Mesopotami kób ká'a zol a vää daa puo ká Saran ya báy na,

* 7:3 7.3 Tiika saw fe 12.1.

³ Ngerewuru baa h̄ ni mii: "Mu zól ká tusiri bo, mú pón nzob ini bori mú se tusiri ká m̄ kíe mù*."

⁴ Báyji le, Abaraham na zol a pōn nzob Kalderi a vāa daa puo ká Saran na. Zadka bi-ε hu ká Saran na báyji le, Ngerewuru h̄ ni se tusiri ni ká i kaw d̄ timbede key.

⁵ Ka kaw tusiri nzobi, le, zad ruka fe be tiya. Zad taa ndjike mini kara tiya, roo le, Ngerewuru waā ziñ ni mii, bori haña ni tusirike na ba taa be, báy vu bul-eri. Ze Abaraham ti báy led ká bil sewke ku na ya hoy kara,

⁶ bay ká Ngerewuru baa h̄ ni na ze d̄o key: "Saw bori káw tusiri nzobi. I d̄áa hari vi ba koy i daa nun-ri tuo s̄ie mbiimbam isod niñ."

⁷ Roo le, nzob puokeri ká i ha ri kaw ba koy na, bi k̄j ze m̄ d̄áa bay bo tul-ri. Fal le, i t̄i i ví kaw tusiri ni key na, a í ruo m̄ ká d̄i†."

⁸ Be nu ku na báyji le, Ngerewuru siñ tul bay ká'a waa ziñ Abaraham na, a h̄ ni kuñ ñgori bay kíeke *sáka kuni ká'a saa ziñ ni na. Be ze, zadka Abaraham mboñ Izak daa nam t̄on̄ sidi na, ka kuñ ñgori be. Izak mboñ *Zakob a kuñ ñgori be. Zakob hoy kara, zadka'a mboñ ledri duɔ fale sidi na, ka kuñ ñgori bari ndaw. Ba bari na ku ze, i ba s̄aw bulu naari.

⁹ «Vu Zakobi ká i ba s̄aw bulu naari na, i daa sere ziñ t̄on̄ fal-ri ká ba Zezeb, i mgba ni i hie ni h̄ ni ba koy ká tusiri Ezibte. Roo le, Ngerewuru sad ziñ ni,

¹⁰ a tina ni saa bil kókó seke fe bori riw bele. Ka h̄ ni nun nzem h̄ fe d̄áa be kara rii law *Farawon ká ba mbay ká Ezibte na. Be ze, ka h̄ake Zezeb kaw ba nzob réke bil puo be, báy tusiri Ezibte riw bele.

¹¹ «Báyji le, k̄on luye lie bo tusiri Ezibte na riw bele báy tusiri bulu naari ká *Kanaa ndaw. K̄onke na daa h̄ nzobi k̄ seke fe ñgji bamba tasiri, h̄ būlu naari ziñ fe sum ndjji mini ká bay s̄ókoke s̄uo-ri ya.

¹² Zadka Zakob laa bay soro fe pay ká d̄o tusiri Ezibte na báyji le, ka pie vi-eri ká ba bulu naari na se d̄i faa bal ba mbijw.

¹³ Ndeke d̄i faa bal ba sidike ká i se na báyji le, Zezeb kie s̄uo-ε h̄ ȳ-eri k̄ ni. Be nu ku ndaw r̄o, Farawon kóke s̄aw nzob ini Zezebri na báy.

¹⁴ Báyji le, Zezeb pie nzaa ped bay haña ri vāa d̄i bi-ε Zakob báy nzob ini be h̄awri ká tul-ri s̄in̄ t̄on̄ say pare ndebe na ha ri ví kaw tusiri Ezibte.

¹⁵ Be ze, Zakob na ví kaw Ezibte kpuru ndaw r̄o, a hu ká d̄i báy. Bulu naari taa h̄awri kara, i hu ká d̄i ká fal hud be na ndaw.

¹⁶ Hud bari na nzobi i séke Sikam ká Kanaa, i vāa voro do luɔ hud ká Abaraham hie pola lew ziñ vu Emori na.

¹⁷ «Bay ká Ngerewuru waa ziñ Abaraham pola lew na, zadka namke t̄on̄ d̄i ya deb bay ví báyji le, s̄aw naari mboñ k̄ i s̄ie ba pola pola ká tusiri Ezibte.

¹⁸ Fal le, mbay k̄j ká ba fie ká laa soro bay Zezeb ya na tii s̄aw réke puo ká d̄i.

¹⁹ Mbayke ku na k̄ bulu naari báy nun s̄íe, a ula ri a daa nun-ri tuo s̄ie a haa ri bay haña ri pōn vu bari ká ba led t̄upeñri ha ri hu.

²⁰ Sewke ku na, i mboñ *Moyze ká ndad led bamba ká nun Ngerewuru. I h̄ol ni ká bil hul bi-ε few say.

²¹ Zadka i ziñ faa k̄or̄ ni mbää i pōn ni na báyji le, vu Farawon ká ba led máy tikdi na vāa ziñ ni a mbi ni, a h̄ol ni ba vu bil-e.

²² Ze Moyze na, i fere ni nun nzem nzob Ezibteri riw bele h̄ ni k̄. Ka ñgoñ báy bay ndaw, báy fe d̄áa bori ndaw pi.

²³ «Zadka Moyze daa mbiimbam s̄in̄ niñ na báyji le, ka mbi nzi-ε bay séke bay vāa kókó ȳ-eri ká i ba led Izarayelri na.

²⁴ Zadka'a se na báyji le, ka k̄ led Ezibte mbijw munu ká d̄o d̄áa bay ziñ led *Izarayel na. Ze a ȳa tul led Izarayel ká k̄-ε nda ni na, a nda ni a i ni a vbidsake gbaa ndaake.

²⁵ Ka ker ká bil law-ε mii, ȳ-beriri i kókó bori ba nzob ká Ngerewuru a t̄inake ri saa bil koy. Roo le, i k̄ munu ya.

²⁶ Nzaaruoke na báyji le, ka ȳi a se luori na robay, le, ka ziñ led Izarayelri sidi

† 7:7 7.7 Tiika s̄aw fe 15.13-14.

ká i do ndáka kí. Ka ví do mgbaka ri here báy kusol bay huoke bay húoke law-ri a baa mii: "Yú-iri, baarí ká ī ba nzob ini na, daa mina ī nda kí munu lε?"

²⁷ Bányii le, nzob hág ká nda yú-e njii bamba na tuŋ Moyze ḥgeren a baa mii: "Nzob ve ze náa mù ba mbay, mase nzob kún sal bay tul buru lε?"

²⁸ Wāa, mù hii bay ika mī munu ká mù ike nzob ká Ezibte ká lie na ndaw lε woo‡!"

²⁹ Zadka Moyze laa bayke na báyii le, ka naa sùo-e a tji dūl a vāa kaw tusiri Madian. Ka kaw dī kpuru, a mboŋ led wārari ba sidī ká dī.

³⁰ «Zadka mbiimbam kal sín niŋ na báyii le, Moyze do bil law kör ká lakun kuo ká Sinay. Lεε, led nzaaped ká nulue mbjw tji tul-e ká bil rjm huu ká do puu ká gbúda.

³¹ Zadka Moyze mbi nun-e a kō fe ká tji na, tuku ni hág ni kaw yer, ze a soro ba pola bay kókō feke na. Bányii le, ka laa kusol Ngerembay ká baa hág ni mii:

³² "Mī ba Ngerewuřu bul-ari. Mī ba Ngerewuřu Abaraham, Ngerewuřu Izak, a mī ba Ngerewuřu Zakob ndaw§." Bányii le, hīs dāa Moyze hág ni tō kpak kpak, a hīi bay kō-kóm ba huu na mbāa.

³³ Lεε, Ngerembay baa hág ni mii: "Mu nán dikon ká bal-a, bay jī le, zad ká mù do dī key na ba zad ká do bod ba taa bi.

³⁴ Nzob biri ká i kaw tusiri Ezibte na, mī kō seke fe bari kō. Réke sùo bari na, mī lala, ze mī dī mī vi bay ḥaŋa ri. Timbede key na, mu vi hág mi píe mù se Ezibte*."

³⁵ «Moyze taa mbjwke ká led Izarayelri tuŋ ni ḥgeren i baa mii, nzob ve ze naa ni ba mbay, mase nzob kún sal bay tul bari le na, ba be na kí ze Ngerewuřu pie ni ba mbay ndaw, nzob tina ri saa bil koy ndaw, báy faa led nzaaped ká nulue ká tji tul-e ká bil rjm huu ká do puu ká gbúda ká'a so ni na.

³⁶ Ba be Moyze na ze, ka tina led Izarayelri saa bil koy ká tusiri Ezibte báy faa fe sanři, báy feri ká mba kókō ká tusiri

Ezibte ndaw, ká lakun Maambii Síe ndaw, ká bil law kör mbiimbam sín niŋ ndaw pi.

³⁷ Ba be na key rōbay ze ka baa hág led Izarayelri mii: "Ngerewuřu a píe nzob ḥaŋa bay saa nzi-e mbjw munu ká bi, ká sakra baarí na ha rī†."

³⁸ Zadka led Izarayelri mbu kí ká bil law kör na, be Moyze key na rōbay ze ka do zin ri. Ka do sikda bulu naari báy led nzaaped Ngerewuřu ká baa bay zin ni ká tul kuo Sinay. Be Moyze na ze ḥaŋa bay ká luo Ngerewuřu ká ba bay káw báy kumnum na hág bulu naari, le, i suo í baa hág naari.

³⁹ Roo le, bulu naari hii bay dāa vu mbom bo tul bay be na ya, i tuŋ ni ḥgeren i dāa law-ri bo tul yī ba tusiri Ezibte,

⁴⁰ i baa hág *Aron mii: "Daa wūruri hág buru ha ri nda faa pol naari, bay jī le, Moyzeke ká tina naari saa tusiri Ezibte na, náa kóri zad ka'a se ba badí ya‡."

⁴¹ Ká bil namke ku na, i zuu lari i dāa ni rīi vu nday do i puo ba wūruri bari, a i dāa suoriya bay tul fe ká i dāa báy nduo-ri do na.

⁴² Bányii le, fe dāa bari na dāa hág law Ngerewuřu fere bīr ká tul-ri, a poŋ rī ha ri ruo mbaymawri ká tumbam, munu ká'a baa bayke ká bil mbede nzob ḥaŋa bayri saa nzi-e mii:

"Baarí Izarayelri, wāa, ba bi ze i vbie fe hól i púoke fe hág mī
báy mbiimbam ká náa dāari sín niŋ
ká bil law kör na le?
Ü-uu, ba bi ya.

⁴³ Zadri riw bele ká ī se dī na,
i sob fe ká i pud ba hul wūruri baarí
ká ba Molok,
báy wūruri mbaymaw Refan ká ī dāa
báy nduo-ri na.

Wūrukeli key na i dāa i puo fe ha ri.
Sawke mini ze, mī vbúku rī mī hág nzobri
ví fáa rī

i zölke dī dī mak mak báy Babilon§."

⁴⁴ «Zadka bulu naari do bil law kör báy na, *hul kāni Ngerewuřu ká i dāa báy huo na do sakra bari a kič ri mii, Ngerewuřu do zin ri. Hulke ku na, i dāa munu ká

‡ 7:28 7.28 Tjí kélé 2.14. § 7:32 7.32 Tjí kélé 3.6. * 7:34 7.34 Tjí kélé 3.5,7-8,10. † 7:37 7.37 Kjinja bol kusol ba sidike 18.15. ‡ 7:40 7.40 Tjí kélé 32.1. § 7:43 7.43 Amos 5.25-27.

Ngerewuru mbi nzi-ε a kie Moyze faa dääake hä ni daa munu ká'a kó báy nun-ε.

⁴⁵ Hulke ku na, vu bulu naari poŋ hä vu bari. A bari na laa lε, i sob i séke fal *Zozuye ká nda faa pol-ri kpuru i t̄ike tusiri ká Ngerewuru nii saw nzobri ká i kaw di na pol-ri. Hulke ku na do kpuru t̄ji sewke ká *David réke mbay.

⁴⁶ Be David na ka rii nun Ngerewuru, a vbi ni faa bay dää hul hä be ká'a ba Ngerewuru Zakob na, ka daa puo ká di.

⁴⁷ Roo lε, ba vi-e Salomon ze daa hul hä ni.

⁴⁸ Be nu ku hoy kara, Ngerewuru ká nulue siya ká'a ba Ngerem Tul Feri Riw Bele na, kaw bil hul ká nzob daa báy nduo-ε na ya, munu ká Ngerembay baa hä nzob yaanja bay saa nzi-ε mii:

⁴⁹ "Nulue siya ba zad réke mbay bi,
a tusiri key ba zad tokɔ bal-i.

Waa, kiri hul ji rɔbay, i dää bay haŋa mī lε?

Waa, zad häa ze i daa ba zad mgbaka t̄aram bi lε?

⁵⁰ Fe niri key na waa, ba bi ze, mī daa riw bele ya lε*?"

⁵¹ «Baarì nzob tul ḡoŋori ká law-ri mbii dib dib, ká suku-ri t̄ji suy i laa bay ya ndaw na! I tuŋ Tem Law Pie ngereŋ baŋguɔ! Baarì na i do munu ká bulu baari na ū!

⁵² Nzob yaanja bayri saa nzaa Ngerewuru na, nzob taa häa ze bulu baari na lad dää nun-ε tuo sie lε? Bari na, i i nzobri ká i vi pola i ka-káa bay se tul vika Nzob Fe Dáa Báy Zadé na. Ba be na ze, timbede i mbi tul-e i ni.

⁵³ Baarì ká i yaa *bol kusol Ngerewuru báy faa led nzaapedfri ká nulue na, i daa vu mbom bo tul bol kusol key na ya!»

I i Etjen

⁵⁴ Zadka *nzob kúŋ sal bay luyeri laa bayke na munu báyji lε, law-ri fāa ri puu-u, i su sere-ri ḡer ḡer ká tul Etjen.

⁵⁵ Roo lε, Etjen ká Tem Law Pie mbaa bil law-ε na kó-kóm ba nulue, lε, ka kó rinj dika Ngerewuru báy Zezu ká do siya ká tunduo hodo Ngerewuru

⁵⁶ a baa mii: «I laa key! Mī kó nulue mgbuda do hoy, mí kó *Vu Nzob do siya ká tunduo hodo Ngerewuru!»

⁵⁷ Zadka i laa bayke munu báyji lε, i guu ni gōm i daa nduo-ri mbii basuku-ri i takra i duu vbusubu ba tul-e,

⁵⁸ i mgba ni i t̄ike ni saa bil ḡerepuo na ḡereneŋ ba nzaa zad ndaw rɔɔ, i tii saw vbúku ni báy tisaw bay ika ni báy. Nzob nasi bay huf beri na, i nan gari bari i hä led kuban mbijw munu ká rinj-ε ba Sol hä ni kɔrɔ.

⁵⁹ Zadka i do vbúku ni kɔb rɔbay na, Etjen daa nzaa bay kere a baa mii: «Ngerembay Zezu! Mu yaa ɔmi bi ba luɔ-ɔ!»

⁶⁰ Falé ku báyji lε, ka huku siri mgbuu a daa nzaa bay kere rɔbay báy bawda kusol-e mii: «Mbay, mu daa bay feyaa key na ka bo tul-ri ya!» Fal bay na ku báyji lε, ɔmi be t̄ji hä ni haw sadak.

8

¹ Bay ká se tul huf be na, Sol na hii ziŋ ri ndaw.

Sol dāa nun nzob mbika lawri tuo sie

Namke ku na, bawda fe dää nun tuo sie t̄ji tul nzob mbika lawri ká Zuruzalem ha ri duu i zekre kij kperke kperke, i se bil puori ká kudu zad ká Zude báy Samari, lε, bele ba nzob ndáy nzaapedfri huo-ri hoy ze i tōn ká di.

² Nzob häneri ká i ba nzob híes Ngerewuru na i mbi huf Etjen na i vāa voro, i re huf be na bamba báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo.

³ Sol laa lε, nzaa faa báy hūrusuo bay bie nzob mbika lawri, a se báy hula ḡebre ḡebre a fāa māyri báy wārari ká i ba nzob mbika lawri na ḡid bele, a daa ri zuo hul sal.

Filiib ka-káa Bay Kere ká Samari

⁴ Báyji lε, bari ká i zekre kij na i se báy zad zad, i ka-káa Bay Kere hä nzobri laa.

⁵ Filib na se ḡerepuo mbijw munu ká kudu zad ká Samari, a ka-káa bay *Krisi, nzob ká Ngerewuru waa a pie ni ví yaa nzobri na hä nzobri laa.

* 7:50 7:50 Ezay 66.1-2.

⁶ Zadka ruo nzobri riw bele laa bay Filib, a i kɔ fe sanri ká'a daa na báyji lε, i te suku-ri kie ba luo-ε.

⁷ Ka h̄a temndayari t̄ji saa tul nzob bala haneri ḥgjii bamba. T̄ji bari na, i guu fe beleñ beleñ. Ka h̄a nzobri ká sùo-ri hu wúc báy nzob kp̄d̄eri ḥgjii bamba vaa keb̄re keb̄re,

⁸ h̄a nzobri zay sùo-ri bamba tasiri ká bil ḥgerepuoke na ku.

⁹ Nzob mb̄iw ká riñ-ε ba Simón kaw bil puoke ku, a ba nzob fe dáa mgbjii, h̄a *nzobri ká Samari na i kaw yer. Ka kɔ sùo-ε ba nzob luye

¹⁰ h̄a bari riw bele, tii saa tul ledri kp̄ru t̄ji tul ḥgereri na, i te suku-ri kie bay láa bay be na i baa mii: «Be ni key na ba h̄urusuo taa Ngerewuру ká i d̄i ni ba "H̄urusuo Ngíike".»

¹¹ I te suku-ri riw bele bay láa bay be, bay ji lε, ba pied lew hoy, ka daa fe ha ri kaw yer bay tul fe dáa mgbjii beri na.

¹² Roo lε, zadka i daa law-ri bo tul Bay Kere ká Filib ka-káake se tul Zezu Krisi, báy réke mbay Ngerewuру ká tul nzobri na báyji lε, máyri báy wárari na ha ri daa tul-ri nduo mbii.

¹³ Be Simón k̄i sùo-ε kara daa law-ε bo tul bay na ku, a ha ri daa tul-ri nduo mbii na. Fale ku lε, ka zol mbāa a r̄ji tul Filib banquo. Fe sanri báy feri ká mba kóko ká Filib daa ká'a kɔ na tuku ni h̄a ni kaw yer.

¹⁴ Báyji lε, *nzob ndáy nzaapedri ká i kaw Zuruzalem na i laa mii, nzobri ká kudu zad ká Samari na, i yáa Bay Ngerewuру. Ro, i pie Piyer báy Z̄a ha ri se luo-ri.

¹⁵ Zadka i t̄ji Samari na báyji lε, i v  a mb   nzob mbika law fieri na, i daa nzaa bay kere ká tul-ri bay haña Tem Law Pie ka ví y  a bil law-ri,

¹⁶ bay ji lε, Tem Law Pie ví y  a bil law nzob mb̄iw ká sakra bari ku na ya r  bay; i daa tul-ri nduo mbii báy riñ Ngerembay Zezu hoy.

¹⁷ B  yji lε, Piyer báy Z  a daa nduo-ri bo tul-ri h   Tem Law Pie ví y  a bil law-ri.

¹⁸ Zadka Simón k   mii, Tem Law Pie y  a bil law nzob báy faa d  a nduo bo tul nzob

k   nzob ndáy nzaapedri daa na b  yji lε, ka wal lari a h   Piyer b  y Z  a

¹⁹ a baa ha ri mii, «H   m   hurusuo na key nd  w bo, nzob h  a h  a k   m   daa nduo-i bo tul-e lε, Tem Law Pie ka y  a bil law-ε munu na nd  w.»

²⁰ L  E, Piyer baa h   ni mii: «Mu b  e b  y lari bo na kpukdu kpukdu, bay ji lε, m   ker k   bil law-a mii, fe ini Ngerewuру na, m   maa h  e b  y lari.

²¹ Ped k   b  rur daa na, bay bo ti bil-e ya, bay ji lε, bo na, m   do sikfa k   nun Ngerewuру ya.

²² Mu suo k  r bay bo k   tul fe d  a k  aya bo, m   kod Ngerewuру bay haña bo, faa do ku lε, ka nda buma ziñ m   k   tul k  r k  r bay bo k   mini key na,

²³ bay ji lε, m   k   m   lε, law-a zoñ bak bak b  m  ba, a fey  a kara s  n m   k  d  k nd  w.»

²⁴ Zadka Simón laa bayke na munu b  yji lε, ka baa h   Piyer b  y Z  a mii: «Baarì kara, i daa nzaa bay kere h   Ngerembay bay tul-i, bay haña bay k   i baa ziñ m   key na, ka t  ji tul-i munu na ya.»

²⁵ Fale k   Piyer b  y Z  a baa nasi bay Zezu Krisi i ka-k  a Bay Ngerembay ha ri k   zad   ku na b  yji lε, i mbi faa bay y  i ba Zuruzalem. Sed   bari k   faa na, i ka-k  a Bay Kere h   nzobri k   bil puo h  wri ḥgjii bamba k   kudu zad k   Samari.

Filib ziñ d  m  ay mb  iw k   uru saa Etiyopi

²⁶ Led nzaaped Ngerembay mb  iw munu t  ji tul Filib a baa h   ni mii: «Ur siya m   se nun-a mak ba f   hodfo, m   mbi faa k   nzobri se d  i bamba ya k   uru saa Zuruzalem a se ba Gaza na m   k  .»

²⁷ K   zad   ku hoy Filib uru a se faa na, l  , ka k   ledban mb  iw munu k   tusiri Etiyopi. Ba nzob k   i lo gum-ε lo a ba led k  w mbay k   ba máy nzob k   riñ-ε ba Kandas, a ba nzob k  r fezina mbay na riw bele. Ledbanke ku na, ka se Zuruzalem bay k  d Ngerewuру k   d  .

²⁸ Y  i be ba puo na ka kaw bil puupusu be, a do kiñia mbede k   Ezay nzob y  aŋa bay saa nzaa Ngerewuру daa.

²⁹ Lεε, Tem Law Pie baa hą Filib mii: «Mu se nun-a ba pola ba lakuń puupusu ku.»

³⁰ Bányii le, Filib d̄suu nun-e ba pola a t̄ji zad na, l̄e, ka laa kusol nzob ká Etiyopi ká d̄o kijja mbede Ezay nzob yāa bay saa nzaa Ngerevwuru na. Ro, a vbi ni mii: «Fe ká mù k̄ii key na wāa, mù k̄o s̄awke k̄o k̄i l̄e?»

³¹ Lεε, ka yijra báy bay hą ni mii: «Zadka nzob k̄ie m̄i ya na wāa, m̄i d̄áa mina mí k̄o s̄awke l̄e?» Bányii le, ka baa hą Filib hil a kaw ziŋ ni.

³² Bay ká'a k̄ii ká b̄il mbede na ze d̄o key:

«I mgba ni í kuɔ ni, munu ká i mgba badu
í kuɔ ni

i séke ba zad ika ni.

Munu ba vu badu ká i mgba ni bay mún
suyke

ká'a aa nzi-e a re-rew ya na;

be na kara, ka mgbusa nzi-e a baa bay
mbjw ya.

³³ I d̄aa sahoy bo tul-e, a í d̄aa bay be báy
zadē ya.

Ku waa, vu bul-eri d̄o h̄aa báy r̄o, nzob
a báa bay se tul-ri l̄e,

bay j̄i le, i kuŋ nam be gak ká tusiri
key*!»

³⁴ Lεε, nzob ká Etiyopi na vbi Filib mii:
«M̄i kod mù, mu baa hą m̄i laa. Nzob
yāa bay saa nzaa Ngerevwuru ni key na
baa bay se tul ve l̄e? Se tul be k̄i s̄uo-e
mase, se tul nzob k̄i l̄e?»

³⁵ Bányii le, Filib m̄bi bay ká'a k̄ii ká b̄il
mbede na, a t̄ii s̄aw báa bay Bay Kere ká
se tul Zezu na h̄aa ni. ³⁶ Munu ká i se nun-ri
ba pola báy na, i t̄ii zad mbjw ká mbii d̄o
d̄i. Bányii le, nzob ká Etiyopi na vbi Filib
mii: «Mu k̄o, mbii ze d̄o key! Wāa, fe j̄i ze
haa faa bay haŋa mù d̄aa tul-i nduo mbii
na l̄e?»

³⁷ [Lεε, Filib yijra báy bay hą ni mii:
«Zadka mù d̄aa law-a bo tul Zezu k̄i l̄e,
náa d̄áa.» Nzob ká Etiyopi na yijra báy
bay h̄aa ni mii: «M̄i d̄aa law-i bo tul-e
ba tusue k̄i. M̄i k̄o Zezu *Krisi na ba Vu
Ngerevwuru.»]

* 8:33 8.33 Ezay 53.7-8.

³⁸ Nzob ká Etiyopi na t̄aa báy puupusu na.
Fale ku le, be báy Filib na i d̄i saa d̄i sid̄i
bele i vāa d̄o bil mbii h̄aa Filib d̄aa tul-e
nduo mbii.

³⁹ Zadka i t̄ii saa mbii na ku bányii le, Tem
Ngerevbay mbi Filib na a zéeke serere
h̄aa nzob ká Etiyopi na k̄o s̄uo-e mbää.
Ze munu hoy kara, ka mbi bufaa be báy
bawda suoriya ká b̄il law-e.

⁴⁰ A Filib na le, t̄ii ká Azot lew kpedere.
Fale le, ka se puo báy puo a ka-káa Bay
Kere h̄aa nzobi kp̄uru a t̄ike ḥ̄gerepuo ká
Sezare.

9

Sol suo kér bay be

¹ Sewke ku na Sol d̄aa nun nzobi ká i
se fal Ngerevbay na tuɔ s̄ie baŋguɔ, law-
e nze mgbuk mgbuk a hii bay ika ri. Ka
se luo *ḥ̄gerenzob fe poy luye

² a vbi ni mbede bay séke *hul mbú k̄i
Zibri ká d̄o ḥ̄gerepuo Damas bay haŋa ri
kóke ni. Mbedeke ku na baa mii, zadka
beri ziŋ wāra nzob, mase m̄ay nzob ká
mbi Faa Ngerevbay le, beri mgba ri beri
séke ri Zuruzalem.

³ Zadka'a zol a se d̄i ya deb bay t̄ii
Damas na bányii le, zadē ku hoy zad hie
gberere saa nulue a kiri ni gbuk.

⁴ Lεε, ka lie rad̄ bo siri, a laa kusol
nzob ká d̄i ni mii: «Sol! Sol woo! S̄awke
mina r̄o, mù d̄aa nun-i tuɔ s̄ie munu
le?» ⁵ Bányii le, ka yijra báy bay h̄aa ni
mii: «Mbay, wāa, mù ba ve le?» Lεε,
Ngerevbay yijra báy bay h̄aa ni mii: «M̄i
ba Zezu ká mù d̄aa nun-i tuɔ s̄ie na.

⁶ Uru siya m̄u se bil ḥ̄gerepuo na ku, le,
i k̄ie mù fe ká d̄o nun haŋa mù d̄aa na.»

⁷ Lεε, wārari ká i se ziŋ Sol na, i t̄aa i
do tul k̄i silili i laa kusol nzob ká mgba
na, roo l̄e, i k̄o nzob mbjw ya.

⁸ Sol na uru saa siri, le, ka k̄o zad mbjw
ya ha ri mgba nduo-e mgba i kuɔ ni i séke
Damas.

⁹ Nam ká say na, ka k̄o zad ya, a s̄u fe
ya ndaw, a nzob mbii ya ndaw pi.

¹⁰ Lεε, nzob mbjw munu ká mbi
fal Ngerevbay, riŋ-e ba Ananiyas kaw
Damas. Bányii le, Ngerevbay tina nun h̄aa
ni a d̄i ni mii: «Ananiyas!» Lεε, ka hii

nzi-ε mii: «Mbay, mě do key bay láá bay bo.»

¹¹ Lεε, Ngerembay baa hą ni mii: «Úru siya mú se faa ká bo bil puo ká i dí ba Faa Ká Do Kparak, mú nzaa nzob mbjw ká riŋ-ε ba Sol ká uru saa Tars, a kaw bil puo ká Zudas ku, a do dää nzaa bay kere.

¹² Zadka'a do dää nzaa bay kere na, fe tina nun hą ni. Ba bo Ananiyas ze mù rii tul-e bay dää nduo-č bo tul-e, bo hą ni kɔ zad ba k̄i rɔb̄ay.»

¹³ Báyji lε, Ananiyas yinra báy bay hą ni mii: «Mbay, mě laa bayri ḥgi-ŋgi ká nzobri baa se tul ledban na ká dää ndaya ziŋ nzob taa bori ká Zuruzalem na.

¹⁴ Ka vi zad ni key báy mbede ká uru saa luo ḥgerenzob fe poyri bay mgbakake nzobri ká i dí riŋ-a.»

¹⁵ Lεε, Ngerembay baa hą ni mii: «Mu se, bay ji lε, bi k̄i ze mě naa ledban na key bay haŋa ni ka dää riŋ-i nda zad ká s̄aw nzobri bod bod ndaw, pol mbayri ndaw, rɔc sakra led Izarayelri ndaw pi.»

¹⁶ Bi k̄i ze, mě kíe ni kókɔ séke feri riw bele ká'a kókɔ bay tul-i na báy.»

¹⁷ Zadka Ananiyas zol a tji puo na báyji lε, ka rii a se tul Sol ká hula a dää nduo-č bo tul-e a baa hą ni mii: «Yu-i Sol, Ngerembay Zezu ká tji tul-a ká faa báy ví bo ká Damas na, be k̄i ze ka pie mě bay haŋa mù kɔ zad ba k̄i ndaw, bay haŋa Tem Law Pie ka mbaa bil law-a ndaw pi.»

¹⁸ Báyji lε, ká zadε ku hoy, feri ḡay kpebre kpebre saa nun Sol munu ká hoy feri a zuo siri hą ni kɔ-kóm ba k̄i rɔb̄ay. Lεε, ka uru siya a ha ri daa tul-e nduo mbii.

¹⁹ Falε ku lε, ka su-sum hą hurusuo-ε yji a vi dí ba k̄i.

Sol ka-káa bay ká se tul Zezu ká Damas

Sol na dää nam hñeri ziŋ nzob mbika lawri ká Damas.

²⁰ Ba vaa hoy lε, ka tii s̄aw ka-káa ká bil *hul mbú k̄i Zibri mii, Zezu na ba Vu Ngerewuřu.

²¹ Nzobri riw bele ká i laa bayke na, tuku ri ha ri kaw yer i vbi k̄i bay mii, «Wāa, ba ledban ni key ká daa nun nzobri ká i dí riŋ Zezu na tuo sie ká Zuruzalem

ya le? Ba be ká'a vi bay mgbaka nzobri báy séke ri h̄a *ngerezenzob fe poyri na ya le woo?»

²² Báyji lε, Sol ziŋ hurusuo ba pola pola a káake káa bay a kie nzobri fe mii, Zezu ba *Krisi, nzob ká Ngerewuřu waa a pie ni ví yāa nzobri na. Lεε, Zibri ká i kaw Damas na, i kɔ faa ká bay yinra báy bay h̄a ni mbāa.

²³ Falε ká'a dää nam hñeri na báyji lε, Zibri mbú k̄i mbi nzaa-ri bay ika ni.

²⁴ Roo lε, bayke tōdō bo suku Sol. Nzobri ká Damas kɔrɔ faari ká tji saa ḥgerepuo na riw bele, suŋ báy bisie bay ika ni.

²⁵ Báyji lε, nam mbjw munu ba suŋ, nzobri ká i mbi lawri báy faa Sol na, i mbi ni i dää ni bo bil budu i h̄ilke kòkɔ dudu, i dírake ni bo fal kòkɔ na h̄a ni zol.

Sol yji a se Zuruzalem

²⁶ Sol na yji a se Zuruzalem a nzaa faa báy zuo ziŋ nzob mbika lawri ká dí. Roo lε, bari riw bele na i dää h̄iε be, bay ji lε, i kɔ ni ba nzob mbika law taa tusuekε ya.

²⁷ Báyji lε, Barnabas sùu ni a séke luo *nzob ndáy nzaapedfri, a k̄i bay fe ká Ngerembay dää ziŋ Sol ká faa báy faa ká Ngerembay báake bay ziŋ ni na. Ka baa ha ri na rɔb̄ay mii, Sol ka-káa bay ká se tul Zezu báy nun wāra nzob ká Damas.

²⁸ Úru saa séke ku na, Sol na zuo ziŋ ri mbjw a hñari ziŋ ri, a ka-káa báy riŋ Zezu báy nun wāra nzob ká Zuruzalem.

²⁹ Ka baa bay a may bay ziŋ Zibri ká i baa nzaa ḡerek ndaw. Báyji lε, bari ku na i nzaa faa bay ika ni.

³⁰ Zadka bayke tōdō bo suku nzob mbika lawri ká i kɔ Sol ba yu bari na báyji lε, i sùu ni i séke Sezare i h̄a ni kal kp̄u a se Tars.

³¹ Be nu ku laa lε, nzob mbika lawri riw bele ká i mbú tul k̄i ká kudu zad ká Zude, Galele ndaw, rɔc báy Samari ndaw na, i yāa ɔmi fūo a i kaw d̄ekεkε. Bari na i h̄a hurusuo h̄a k̄i i h̄iε Ngerembay bānguč, a i ḥḡiike ba pola pola báy faa Tem Law Pie ká so ri na.

Piyer vaa Ene

³² Bil sewke ku na Piyer se báy puori riw bele bay kó-kóm. Léε, nam mbjw munu na ka se bay kókó nzob mbika lawri ká i kaw Lida,

³³ lε, ka ziŋ ledban mbjw ká riŋ-e ba Ene naa hii suosereṁ mbiimbam tōn̄ sidi ro, bay ji lε, bal-e hu wúo.

³⁴ Ro, a baa hā ni mii: «Ene, Zezu *Krisi vaa mù ro. Úru siya mú léke fe nam bo.» Zadε ku hoy lε, ledban na uru siya.

³⁵ Zadka nzobri ká Lida báy nzobri ká Saron riw bele kó nzob ká sùo-e vaa ni na báyii lε, i suo kér bay bari i daa law-ri bo tul Ngereṁbay.

Tabita kaw báy kumnun ba kí rɔbay

³⁶ Léε, máy mbjw munu kaw sakra nzob mbika lawri ká Zope, riŋ-e ba Tabita. (Báy nzaa gerek lε, ba Dorkas, sawke lε, ba kidanja.) Be na, ka daa ped kereri ḥgii bamba a mgbá ini ziŋ nzob kükuri.

³⁷ Sewke ku na sùo-e se ni hā ni hu. Falε ká i sùo ni mbii huf o riw bele báyii lε, i mbi ni i vāa daa ni bo bil hul káy tul kí ká do siya.

³⁸ Munu ká Lida do dí ya deb báy Zope na, zadka nzob mbika lawri ká Zope laa mii, Piyer do Lida na báyii lε, i pie wárari ba sidi bay haña ri vāa kóf Piyer hā ni ka vi kod hoy ziŋ ri bo, ka mgbá roy ya.

³⁹ Piyer na uru ba vaa hoy a se ziŋ ri. Zadka'a tji dí na báyii lε, i sùu ni í séke bil hul káy tul kí ká do siya. Máy sieri riw bele i ví kiri ni báy rew i kie ni ḥgamasiri báy gari hawri ká'a sasa ha ri báy káw be báy kumnun rɔbay na.

⁴⁰ Báyii lε, Piyer tina nzobri riw bele ká i kaw hula na tji kelse, a huku siri a daa nzaa bay kere. Falε ku lε, ka uru a kó-kóm ba huf na a baa hā ni mii: «Tabita, úru siya!» Léε, ka mgbuda nun-e a kó Piyer a uru a kaw.

⁴¹ Ro, Piyer na mgbá nduo-e a sō ni hā ni uru siya. Falε lε, ka dí nzob mbika lawri báy máy sieri na, a kie ri Tabita ká yji a kaw báy kumnun na.

⁴² Bayke ku na, nzob Zoperi riw bele laa hā nzobri ḥgii bamba daa law-ri bo tul Ngereṁbay.

⁴³ Léε, Piyer na kaw Zope a daa nam maa fe ká bil puo Simón ká ba nzob gbáa huo.

10

Piyer se puo Körney ká ba nzob yum

¹ Nzob mbjw munu riŋ-e ba Körney kaw Sezare. Ka ba ḥgerenzob yum ká puoruo Róm ká'a re tul nzob yumri ba isod. Kudu nzob yumkeri ku na i dí ri ba «nzob yumri ká Itali.»

² Ledbanke ku na ba nzob ká h̄je Ngerewuру a kod ni báy nzob ini beri riw bele. Ka mgbá ini ḥgii bamba ziŋ nzob kükuri ká i ba Zibri, a daa nzaa bay kere hā Ngerewuру baŋguɔ kpadsara.

³ Nam mbjw munu ká s̄ie fere sùo-e na báyii lε, fe tina nun hā ni kó led nzaaped Ngerewuру mbiw munu ta-tan̄ rii tul-e ká hula a dí ni mii: «Körney!»

⁴ Léε, Körney kó led nzaaped na báy h̄je a baa hā ni mii: «Mbay, mina lε?» Báyii lε, led nzaaped ká nulue na baa hā ni mii: «Nzaa bay kere bo ká mù daa na, Ngerewuру la-laa, a ini ká mù mgbá ziŋ nzob kükuri kara ka kó ndaw, ze a kérke se tul-a.

⁵ Munu zu lε, timbede key na, mu pie warari ha ri se Zope í vāa nzaa Simón ká i dí ni ba Piyer na hā ni vi.

⁶ Ka naa hul Simón, be ká'a ba nzob gbáa huo na. Hul b̄e do nzaa maambii lεr.»

⁷ Falε ká led nzaaped ká nulue baa bayke hā ni a zol na báyii lε, Körney dí led káw beri ba sidi, a dí nzob yum mbjw ká h̄je Ngerewuру ká sakra barī ku ká'a kaw tul-ri na,

⁸ a kí fal feri ká kal na riw bele ha ri laa. Fal bayri ká'a kí na báyii lε, ka pie ri se Zope na.

⁹ Nzaaruoke ká i se faa rɔbay ká í tōn̄ dí ya deb báy Zope na báyii lε, Piyer hil a do tul hul siya bay dāa nzaa bay kere báy s̄ie ká do law tul.

¹⁰ Léε, kón se ni hā ni hii bay suŋa fe. Zadka i do dāa fe suŋ bay haña ni su na báyii lε, ka kó fe tina nun hā ni.

¹¹ Léε, ka kó nulue mgbuda do hoy gberere, hā ni kó fe rii gari a aa gboron̄

ká i sin sal do t̄iwke nin bele uru saa d̄i a bo siri.

¹² Ká bil feke ku na, k̄iri nayri b̄od b̄od riw bele do bil-e, nayri ká bal-ri nin nd̄aw, feri ká i koro siri báy bil-ri nd̄aw, r̄o báy k̄iri nduyri b̄od b̄od nd̄aw pi.

¹³ Lee, ka laa kusol nzob baa h̄a ni mii: «Piyer, úru siya bo mú i mú su!»

¹⁴ Báyji l̄e, Piyer ȳijra báy bay h̄a ni mii: «Úwaa! Mbay, fe ká Zibri haa súnjake i k̄o ba fe ká ndaya, mase ba fe jm̄ ká mini key na, m̄i mbi bo nzaa-i ba mbiw ya mgbaŋ.»

¹⁵ Ndeke d̄i ba sidike na, ka laa kusol nzob baa h̄a ni mii: «Fe ká Ngerewuřu baa ta-tan mii, ba fe kere na, koko ká mu k̄o ba fe jm̄.»

¹⁶ Fekē ku na vi mini faa bal ba say, l̄e, ká zadē ku hoy i ku feke na i ȳike ba nulue ba k̄i.

¹⁷ Zadka Piyer kaw a ker se tul saw fe ká tina nun h̄a ni na kpuy báyji l̄e, nzobri ká Körney pie ri na, i vbi faa ká se ba hul Simon na kpuru, i vāa t̄i d̄i i do faa hul,

¹⁸ i d̄i diw i vbi bay mii: «Zad ni key ze Simon ká i d̄i ni ba Piyer na naa d̄i l̄e?»

¹⁹ Lee, Piyer na do kér bay saw fe ká tina nun h̄a ni na baŋguo. Báyji l̄e, Tem Law Pie baa h̄a ni mii: «Áy, mu k̄o, nzobri ba say i do key i vbi bay bo.

²⁰ Mu úru siya mú d̄i mú vāa ziŋ ri bo, mú se zin̄ ri taŋ máy bay, bay ji l̄e, ba bi k̄i ze m̄i pie ri.»

²¹ Báyji l̄e, Piyer d̄i a ziŋ ri a baa ha ri mii: «Nzob ká i nzaa ni na, ba bi zu. Wāa, sawke mina r̄o i vi key l̄e?»

²² Lee, i ȳijra báy bay h̄a ni mii: «Körney ká ba Ngerezenzob yum na ze pie buru vi luo-o key. Be na, ka ba nzob fe d̄áa báy zadē ká'a ruo Ngerewuřu, ká Zibri riw bele baa bay be báy kere na. Ngerewuřu pie led nzaaped be mbiw saa nulue se luo-e a baa bay ziŋ ni. Zé a pie buru bay haŋa mù se luo-e bo, bay ká mù dōke na, mu baa h̄a ni laa.»

²³ Báyji l̄e, Piyer ha ri ví naa ziŋ ni. Nzaaruoke na, ka uru a se ziŋ ri. Yū-e hān̄eri ká i ba nzob mbika law ká i kaw Zope na, i su ni í se ziŋ ni nd̄aw.

²⁴ Ndeke d̄i nam sidike na, i t̄i Sezare. Pola r̄o bay haŋa ri t̄i Sezare na, Körney d̄i nzob ini beri báy nzob buo-e hāyri ká i ba báw soro be na ha ri kaw i giyan ri.

²⁵ Zadka Piyer do rii ba hula na báyji l̄e, Körney suo nun-e a huku siri mgbu a diŋ tul-e ká pol-e.

²⁶ Roo le, Piyer ura ni do siya a baa h̄a ni mii: «Mu do báy zad gaŋa bo, bay ji l̄e, bi kara m̄i ba nzob munu ká bo na nd̄aw.»

²⁷ Lee, sed bari ba hula na, ka lo soro ziŋ ni, r̄o i t̄i ke tul nzob ruɔri ká i mbu k̄i na.

²⁸ Báyji l̄e, ka baa ha ri mii: «Baarì na i k̄o nd̄aw, Zib h̄a h̄a kara, i haa ni bay haŋa ni se luo nzob hāyri ká i ba Zib ya, mase bay rii bil hul bari ya nd̄aw. Roo le, Ngerewuřu kie m̄i h̄a m̄i k̄o mii, do nun haŋa m̄i k̄o nzob mbiw mini ba nzob ká ndaya, mase ba nzob jm̄ ya.»

²⁹ Sawkē mini ze, zadka i pie h̄a m̄i na, m̄i vi taŋ máy bay. Timbede key na, m̄i hii bay kókó, wāa, bay ji nd̄aw r̄o i pie h̄a m̄i vi l̄e?»

³⁰ Lee, Körney ȳijra báy bay h̄a ni mii: «Nam niŋ ro vuri, ká síe fere sùo-e a do mini ká timbede key ká m̄i do d̄áa nzaa bay kere ká bil hul bi na, nzob mbiw munu nduo gari nduy ziriri ziriri t̄i tul-i mbuda a baa h̄a m̄i mii:»

³¹ «Körney, nzaa bay kere bo ká mù d̄aa na, Ngerewuřu la-la, a ini ká mù mgbu ziŋ nzob kükuri kara, ka k̄o nd̄aw, ze a kérke se tul-a.»

³² Mu pie nzobri ha ri se Zope i vāa nzaa Simon ká i d̄i ni ba Piyer na h̄a ni vi. Ka naa hul Simon, be ká'a ba nzob gbáa huo ká hul be do nzaa maambii ler na.»

³³ Zadē ku hoy m̄i pie nzobri vāa nzáa mù, le, mù d̄aa báy kere mú vi na k̄i. Timbede key na, buru riw bele buru do pol Ngerewuřu bay láa bayri riw bele ká Ngerembay hii bay haŋa mù baa h̄a buru laa na.»

Piyer ka-káa bay ká bil puo Körney

³⁴ Báyji l̄e, Piyer mbi bay a baa mii: «Ba tusue, timbede key na m̄i k̄o le, Ngerewuřu naa nun nzob ya,

³⁵ roo le, s̄aw nzob h̄a h̄a ká h̄is ni a d̄aa fe báy zád̄e na, ka ȳa ni báy kere.

³⁶ Be na, ka h̄a nzobri v̄āa ka-káa bay be h̄a led Izarayelri. Ba Bay Kere ká se tul c̄ekke ká d̄o sakra be báy nzobri báy faa Zezu *Krisi ká ba Nḡerembay tul nzobri riw bele.

³⁷ Fal namri ká Z̄aa ka-káa Bay Nḡerewuru a d̄aa tul nzobri nduo mbii na, fe ká t̄ji ká kudu zád̄ ká Galele báy Zude riw bele na, ba fe ká baari h̄oy kara i kō nd̄aw.

³⁸ Nḡerewuru naa Zezu ká Nazaref do bod a h̄a Tem Law Pie mbaa bil law-ε a h̄a ni h̄urusuo. Ka se báy zád̄ zád̄ a d̄aa fe kereri nd̄aw, a vaa nzob h̄ayri ká i d̄o bil koy nḡeretemndaya riw bele nd̄aw, bay j̄i le, Nḡerewuru do zinj ni.

³⁹ Buru na, buru ba nzob nasi bay feri riw bele ká'a d̄aa ká puo Zibri báy nḡerepuo ká Zuruzalem. Be na, i ber ni do tul puu say hud i ni.

⁴⁰ Roo le, ndeke d̄i nam sayke na, Nḡerewuru tina ni saa luɔ hud h̄a ni kaw báy kumnun. Ka kie s̄ùo-ε

⁴¹ h̄a nzobri riw bele ya, roo le, ka t̄ji tul buru ká Nḡerewuru naa buru pola ba nzob nasi bay f̄ekeri na. Falé ká Nḡerewuru tina ni saa luɔ hud h̄a ni kaw báy kumnun na, buru s̄u fe zinj ni nd̄aw, a búru nz̄o zinj ni nd̄aw pi.

⁴² Be k̄i ze, ka mbi nzi-ε h̄a buru bay haña buru ka-káa bay h̄a nzobri mii, ba beri k̄i ze, Nḡerewuru naa beri a d̄aa beri kaw ba nzob kún sal bay ká tul nzob káw kumnunri báy nzob huideri.

⁴³ Nzob ȳaŋa bayri saa nzaa Nḡerewuru riw bele i baas nasi bay be mii, nzob h̄a h̄a ká d̄aa law-ε bo tul-e le, báy faa r̄inj-ε na nd̄aw r̄oɔ, Nḡerewuru a ndákake buma ká tul feȳa be zinj ni báy.»

Tem Law Pie ȳa bil law nzobri ká i ba Zib ya

⁴⁴ Zadka Piyer d̄o báa bay munu kōb h̄oy le, Tem Law Pie ví ȳa bil law nzobri riw bele ká i laa bay be na.

⁴⁵ Feke ku na d̄aa h̄a nzob mbika lawri ká i ba s̄aw Zib ká i s̄e zinj Piyer na, tuku

ri bay tul Tem Law Pie ká Nḡerewuru h̄a ni ȳa bil law nzobri ká i ba Zib ya na,

⁴⁶ bay j̄i le, i laa bayri ká i baas báy nzaa bayri bod̄ bod̄ í písike Nḡerewuru. Báyji le, Piyer mbi bay a baas ha ri mi:

⁴⁷ «Baari ká i zinj Tem Law Pie munu ká buru Zibri key na w̄a, nzob ve ze a h̄áa r̄i faa ká bay haña ri d̄aa tul-r̄i nduo mbii na báy le?»

⁴⁸ Báyji le, ka mbi nzi-ε ha ri báy haña ri d̄aa tul-ri nduo mbii báy r̄inj Zezu *Krisi. Falé le, i kof ni bay haña ni ka káw zinj ri nam maa fe ndji r̄o.

11

Piyer k̄ii fal ped d̄áa beri

¹ Lεε, *nzob ndáy nzaapedfri báy nzob mbika lawri ká i kaw kudu zád̄ ká Zude na i laa mii, nzobri ká i ba Zib ya na, i ȳa Bay Nḡerewuru nd̄aw.

² Zadka Piyer ȳii a vi Zuruzalem na báyji le, bari ká i ba s̄aw Zibri na, i mbi bay i baas zinj ni mii:

³ «Bo na, mù se luɔ nzobri ká ba Zib ya mú su fe zinj ri!»

⁴ Lεε, Piyer tii s̄aw k̄iiŋa fal feri ká kal na báy nzi-ε lém lém a baas ha ri mii:

⁵ «Bi na, m̄i d̄o puo ká Zope. A zadka m̄i d̄o d̄áa nzaa bay kere na báyji le, fe tina nun h̄a m̄i kō fe r̄ii gari a aa gboron ká i sinj sal d̄o t̄iŋke niŋ bele, uru saa nulue a ví bo siri ká pol-i.

⁶ Lεε, nun-i hu d̄i s̄ii s̄ii a m̄i d̄o békli, le, m̄i kō fe h̄olri ká báal-r̄i niŋ niŋ ká tusiri key, nay b̄isuyri nd̄aw, feri ká i koro siri báy bil-ri nd̄aw, r̄oɔ nduyri ká i se siya nd̄aw pi.

⁷ R̄obay, m̄i laa kusol nzob baas h̄a m̄i mii, "Piyer, úru siya bo mú i mú su!"

⁸ Lεε, m̄i ȳiŋra báy bay mii, "Uwaa! Mbay! Fe ká Zibri haas súŋake i kō ba fe ká ndaya, mase ba fe ſ̄im ká mini key na, m̄i mbi bo nzaa-i ba mb̄iŋ ya mgban!"

⁹ Ndeke d̄i ba siciké na, m̄i laa kusol nzob ká uru saa nulue mii, "Fe ká Nḡerewuru baas ta-tanj mii, ba fe kere na, kókó ká mu kō ba fe ſ̄im."

¹⁰ Feke ku na vi mini faa bal ba say, le, i ȳiŋrake riw bele ba nulue.

¹¹ Zadε ku høy le, wårari ká say ká i pie ri saa Sezare na i ví dō faa hul ká mī naa dī na.

¹² Lεε, Tem Law Pie baa hą mī bay hanja mī se ziŋ ri taŋ māy bay. Bázii le, yuŋ-iri ká tul-ri yie ká i kō ri key na, i sú mī i se ziŋ mī mbjw høy se Sezare na, a búru kíri búru se bil hul Körney ká pie hą mī na.

¹³ Ledban key na tina sāw bay feri ká'a kō ká bil hul be hą búru laa. Ledf nzaaped ká nulue na tji tul-e a baa hą ni mii, "Mu pie nzob hą ni se Zope, a vāa nzaa Simón ká i dī ni bā Piyer na hą ni vi."

¹⁴ Be na, a kíe mù bayri ká bay hanja mù zin̄ke pam, bo báy nzob bori riw bele."

¹⁵ Zadka mī tii sāw báa bay ha ri munu na bázii le, Tem Law Pie dī a ví yāa bil law-ri riw bele, munu ká'a dī a ví yāa bil law naari ká titire na.

¹⁶ Lεε, mī ker se tul bay ká Ngerembay baa pola mii, "Zāa na daa tul nzobri nduo mbii, roo le, baari na, mī dāa rī nduo bil Tem Law Pie."

¹⁷ Munu ká Ngerewūru ha ri fe ini be ká bā Tem Law Pie munu ká'a hą naari ká náa dáari law naari bo tul Ngerembay Zezu *Krisi na wāa, mī ba ve ndāw rōo, mī túŋ fe dāa Ngerewūru na ḥgereñ le?"

¹⁸ Fal bay ká Piyer baa ha ri na bázii le, law-ri nda siri fūo a í pisi Ngerewūru mii: «Ba tusue kī, bari ká i ba Zib ya na høy kara, Ngerewūru ha ri faa ha ri suo kér bay ká tul Feyāa bari, bo i do báy kumnum taa tusueke na.»

Nzobri ká Antiyos yāa Bay Ngerewūru

¹⁹ Sewke ká i ike Etjēn a í tii sāw dāa nun nzob mbika lawri tuo síe ha ri dūu saa Zuruzalem na, nzob mbika lawri na zekre kī kperke kperke í dūu kpuru i tji Fenisi ndāw, tukudu mbii Sipir ndāw, Antiyos ndāw, í ka-káa Bay Kere ká se tul Zezu hą Zibri huo-ri kī høy.

²⁰ Roo le, ká sakra nzob mbika lawri na, nzob hñeri ká puo bari dō Sipir báy Sirēn na, i vi Antiyos í tii sāw báa bay Bay Kere ká se tul Ngerembay Zezu hą nzobri ká i ba Zib ya na ndāw.

²¹ Ngerembay sām fe zuo dī hą nzobri ḥgji bamba suo kér bay bari í daa law-ri bo tul-e.

²² Lεε, soro bay fe ká kal na, tōdō bo suku nzob mbika lawri ká i mbū tul kī ká Zuruzalem ha ri naa Barnabas, í pie ni kpuru se Antiyos.

²³ Zadka'a tji dī a kō law kere ká Ngerewūru daa ziŋ ri na bázii le, ka daa suoriya a bo ri riw bele bay hanja ri kaw tul mbika law bari ká tul Ngerembay na ḥgo-ṅgoŋ ḫanguo.

²⁴ Barnabas na bā nzob law kere ká Tem Law Pie yāa bil law-ε kpol kpol, a bā nzob ká daa law-ε nzokdo te tul Zezu. Be ze daa hą nzobri ḥgji bamba zuo ziŋ Ngerembay í nde tul nzob hawri ká pola.

²⁵ Falé ku le, Barnabas na zōl a se Tars bay nzáa Sol ká dī.

²⁶ Zadka'a ziŋ ni na bázii le, ka yī ziŋ ni se Antiyos a í kaw dī. Maa mbiimbam mbjw na, bari sidi bele i mbū kī ziŋ nzob mbika lawri ká zadf mbū kī bari. I fere nzobri fe ḥgji bamba ká dī. Ká bil puo ká Antiyos na ze i tii sāw túu riŋ hą nzob mbika lawri ba «nzob Krisiri.»

Nzob mbika lawri mgba ini ziŋ yū bari ká Zude

²⁷ Sewke ku na nzob yāa bay saa nzaa Ngerewūru hñeri uru saa Zuruzalem í vi Antiyos.

²⁸ Nzob mbjw ká sakra bari ku ká riŋ-ε bā Agabus uru siya a baa bay báy faa Tem Law Pie ha ri mii, kōn luye a líe bo zadri riw bele. [Tusueke le, kōnke ku na, lie bo zadf báy sew ká Kolod réke mbay.]

²⁹ Zadka nzob mbika lawri laa bayke ku bázii le, i siŋ tul bay mbjw høy bay hanja nzob hāa hāa le, ka hā fe ká maa tul hñrusuo-ε báy píeke bo í sōke yū bari ká i kaw kudu zadf ká Zude na.

³⁰ Be ze bā fe ká i mbū, í daa zuo nduo Barnabas báy Sol ha ri vāa daa zuo nduo *ṅgere tul pedfri ká Zuruzalem.

12

Led nzaaped ká nulue tina Piyer saa hul sal

¹ Ká bil sewke ku na, mbay *Erod tii sāw dāa nun nzob mbika law hñeri tuo síe.

² Ka ha ri i Zak yū Zāa báy maamii.

³ Zadka'a kō fe dāa bē na rii law Zibri bamba bázii le, ka ha ri mgba Piyer ndāw.

(Ba *nam suoriya maapa ká i daa tanj fe hew fe na.)

⁴ Falé ká'a mgba Piyer na báyji lε, ka vāa daa ni bo hul sal, a h̄a nzob yumri ba ninj ninj kóro ni i suo k̄i báy namri riw bele. Ka ker bay tina ni ká nun nzobri ká fal *nam suoriya t̄i saa bil koy bay kún bay bo tul-e.

⁵ Be ze í kóro Piyer na ká bil hul sal, roo lε, nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i na i daa nzaa bay kere ḥgo-ḡgoŋ ḫaŋguo bay tul-e.

⁶ Nam ká Erod ker bay tina ni ká nun nzobri na, ká bil sunke ku na Piyer ká i siŋ ni báy sal lari na, na-nam ká sakra nzob kóro niri ká sidi na. Nzob yumri do faa hul ká kele í kóro ni ndaw.

⁷ Báyji lε, zadé ku hoy led nzaaped Ngérəmbay ká nulue t̄i kpedere a h̄a zad hie kad kad ká bil hul sal na. Lεe, led nzaaped ká nulue na laj ni a tuma ni a baa h̄a ni mii: «Úru siya ba vaa!» Báyji lε, sal lariri ká i siŋke nduo-eri na nzuma yorō zuɔ siri.

⁸ Lεe, led nzaaped ká nulue na baa h̄a ni mii: «Mu siŋ sal huɔ bil-a, a mú nda dikɔn bo do bal-a.» Lεe, Piyer na daa munu. Led nzaaped ká nulue baa h̄a ni na rɔbay mii: «Mu nduo maagari bo ká yururu na a mú vi fal-i.»

⁹ Báyji lε, Piyer t̄i saa hul sal a se fal-ε. Fe ká led nzaaped ká nulue daa zin ni na, nun-ε mgbuda ká dī ya báy, a kɔ ba fe ká tina nun h̄a ni hoy.

¹⁰ I kal nzob yum ká do titire d̄ekre, rɔbay i kal nzob ndeke dī sidike i t̄i faa kòkɔ dudu ká i daa báy lari na, lε, faa na mgbuda sùo-ε hoy bolon ká pol-ri ha ri t̄i. Zadka i t̄i í se faa ká se ba bil puɔ na báyji lε, zadé ku hoy, led nzaaped ká nulue na pɔn ni ká dī a zɔl.

¹¹ Zadka nun Piyer tanj ká tul fe ká kal na, ka baa mii: «Timbede key na m̄i kɔ ro: ba Ngérəmbay k̄i ze pie led nzaaped be h̄a ni ví tina m̄i saa nduo Erod, báy fe k̄ayari riw bele ká Zibri giyan bay dáa zin m̄i na.»

¹² Zadka nun Piyer tanj ká tul sùo-ε na, ka zɔl a se ba puo Mari máa Z̄a ká i dī ni

ba Marki. Ba zad ká nzobri mbu k̄i ruɔ bamba i do dáa nzaa bay kere ká dī.

¹³ Ka nda faa hul ká kele, lε, led káw mbjw ká ba máy nzob ká rinj-ε ba Rod soro a se bay kóko.

¹⁴ Lεe, ka laa kusol Piyer h̄a sùo-ε rii ni ngii bamba tasiri, a pɔŋ mgbúda faa na, a d̄uu a vāa baa ha nzobri mii: «Piyer do faa hul ká kele dī ku!»

¹⁵ Báyji lε, i baa h̄a ni mii: «Bala ze dáa mù le woo?» Lεe, ka gedē a baa ha ri mii: «Ba sùo be k̄i.» I yinjra báy bay h̄a ni mii: «Munu lε, ba w̄uru be zu.»

¹⁶ Báyji lε, Piyer nda faa hul na banguo. Zadka i ví mgbuda faa hul i kɔ ba be na báyji lε, tuku ri riw bele.

¹⁷ Ro, Piyer ura nduo-ε a lan bay haŋja ri pɔŋ rɔd nzaa, rɔɔ a k̄i fal fe ká Ngérəmbay daa a tñake ni saa hul sal na ha ri laa. A ȳi a baa ha ri mii: «I vāa baa bayke h̄a Zak báy yu naari ha ri laa.» Falé ku lε, ká t̄i a se zad k̄i.

¹⁸ Nzaaru sil na báyji lε, nzob yumri se tul k̄i hali hali bay kóko zad ká Piyer na t̄i ba badi.

¹⁹ Erod hoy kara ha ri nzaara ni kpu� i ziŋ ni ya. Falé ká'a vbi nzob yumri ká i kóro Piyer na báyji lε, ka mbi nzi-ε h̄a nzob yum beri i bari nzob kóro faa hul sal na. Ro, a zɔl saa kuđu zad ká Zude a se ḥgerəpuo Sezare bay káw dī ndii.

Hud Mbay Erod

²⁰ Báyji lε, law *Erod na zoŋ ká tul nzobri ká Tir báy Sidqon. Lεe, i tuđ tul k̄i i mbu nzaa-ri mbjw hoy bay zin ni. Falé ká i vāa zin Balatus ká ba nzob kóro bil puo Mbay Erod i leke bay zin ni na báyji lε, i vāa vbi Erod bay haŋja d̄ekke ka do sakra bari, bay ji lε, báy faa puoruo be rɔɔ, i zinke fe sum i s̄u báy.

²¹ Nam ká Erod tuu ha ri na vi báyji lε, ka nduo gari mbay be a kaw tul karingaw mbay a baka ri bay.

²² Lεe, ruɔ nzobri sii gay be báy nzaa-ri ḡom i baa mii: «Ba nzob ze baa bay ku ya, roo lε, ba w̄uru!»

²³ Ká zadé ku hoy led nzaaped Ngérəmbay ká nulue nda ni rib bo siri, bay ji lε, mbay ká do bay dáa bo tul

Ngerevwuru na, ka daa bo tul-e be kí súo-e. Ze kayri sú bil-e hág ni hu.

²⁴ Be nu ku ro, Bay Ngerevwuru na yáa zad ba pola pola, hág nzob mbika lawri njii ba pola pola.

²⁵ A Barnabas báy Sol na le, zadka ped bari ká i pie ri bay haña ri vää daa ká Zuruzalem na o báyji le, i yíi í se Antiyos, a í daa Záa ká i dí ni ba Marki na bo fal-ri hág ni se zinj ri mbijw høy.

13

Tem Law Pie ha ri naa Barnabas báy Sol do bod

¹ Ká sakra nzob mbika lawri ká i mbú tul kí ká Antiyos na, *nzob yáa bayri saa nzaa Ngerevwuru báy nzob fére nzobri fe i kaw dí. Riñ nzobkeri na ze do key: Barnabas ndåw, Simeon, be ká i dí ni ba Nizer ndåw, Lusiyus, be ká'a ba nzob ká Sirgen ndåw, Manahen, be ká i hól ni báy Mbay *Erod mbijw høy ndåw, róo Sol ndåw pi.

² Nam mbijw munu ká i mbú tul kí bay rúo Ngereembay, a í sañ súo-ri í sú fe ya na báyji le, Tem Law Pie baa ha ri mii: «I naa Barnabas báy Sol í daa ri do bod hág mi bay tul ped ká mi dí ri bayke.»

³ Falé ká i sañ súo-ri í sú fe ya, a í daa nzaa bay kere na báyji le, i daa nduo-ri bo tul Barnabas báy Sol na róo, í pøn ri zol báy.

Barnabas báy Sol i se ba Sipir

⁴ Barnabas báy Sol ká Tem Law Pie pie ri mini na, i mbi faa i se ba Selusi ká do nzaa maambii. Ká zadé ku ze, i hila ri ká dí ha ri se tukudu mbii ká Sipir.

⁵ Zadka i tji tukudu mbii ká Sipir na, i dí í se puo ká Salamin í tii sáw ka-káa Bay Ngerevwuru ká bil *hul mbú kí Zibri. Záa-Marki dö zinj ri mbijw a sò ri.

⁶ I hágari tukudu mbii na riw bele, kpuru í tjiike puo ká Pafos. Báyji le, ká zadé ku na i zinj nzob fe dáa mgbíi mbijw munu, riñ-e ba Bar-Zezu. Ka ba Zib, a daa súo-e ba nzob yáa bay saa nzaa Ngerevwuru.

⁷ Ka kaw lakun Serziyus Polus, be ká'a ba nzob réke tul puo ká tukudu mbii, a ba nzob fe kóko ndåw. Báyji le, be Serziyus

Polus na, ka dí Barnabas báy Sol, bay ji le, kón láá Bay Ngerevwuru se ni njii bamba.

⁸ Léé, nzob fe dáa mgbíi ká ba Bar-Zezu (ká riñ-e báy nzaa gerek ba Elimas) na, ka gede bay zinj ri kpañ bay háa faa hág nzob réke tul puo na, ka mbi law-e ya.

⁹ Báyji le, Sol (ká i dí ni ba Pol) ká Tem Law Pie yáa bil law-e kpol kpol na kó ni ba siya ba tiya a baa hág ni mii:

¹⁰ «Bo vu ngerevtemndaya! Bo nzob law ndaya ká mù ba nzob úla nzob, ká mú ba nzob tul ngani fe kereri riw bele. Faa Ngereembay ká do sikfa ká mù mgbá mú råa do fi mbijw na wáa, sie hág róo mù pón nzaa nduo fe dáa bo na le?»

¹¹ Timbedé key na, mu laa key! Nduo Ngereembay a mgbaka mù hág mù råa, le, mù ti kóko zad mbáa bole a dí maa fe.» Zadé ku høy le, nun Elimas sii nduñ hág ni kó zad ya. Ka far zad far róo, a nzaara nzob bay haña ni kuñ ni báy.

¹² Zadka nzob réke tul puo na kó fe ká tji tul Elimas na báyji le, ka daa law-e bo tul Zezu, bay ji le, fe ká Pol báy Barnabas fere ni se tul Ngereembay na, tuku ni hág ni kaw yer.

Pol báy Barnabas i se Antiyos ká tusiri Pisidi

¹³ Báyji le, Pol báy báw sed beri i se í vää kaw bil bawda tuo ká Pafos, í se ba Perze ká tusiri Pamfili. Léé, Záa-Marki pøn ri ká zadé na ku a yíi ba Zuruzalem.

¹⁴ Pol báy Barnabas na laa le, i uru ká Perze na í se nun-ri ba Antiyos ká tusiri Pisidi. Zadka i tji dí na báyji le, i se bil *hul mbú kí Zibri ká bil nam mgbaka taram í kaw dí.

¹⁵ Falé ká i kji bay hágéri ká do bil *mbedé bol kusol báy taa *nzob yáa bayri saa nzaa Ngerevwuru o riw bele na, mbay hul mbú kíri baa ha ri mii: «Baari yú bururi, timbedé key na, zadka í do báy bay ká bay bókoke nzobri le, í baa.»

¹⁶ Báyji le, Pol uru siya a ura nduo-e hág zad do ndiñ róo a baa mii: «Baari led Izarayelri, báy baari ká í ba Zib ya ká í hié Ngerevwuru na, í laa bay bi key na báy kere!

¹⁷ Ngerewuru led Izarayelri key na nan bulu naari báa nzob taa beri. Báy dol bari ká i döke tusiri Ezibte na, ka daa ha ri njii ba pola pola, röbay, báy nduo hodo be na, ka tñake ri báy hýrusuo-ε saa di.

¹⁸ Maa mbiimbam sín niñ na, ka iki law-ε ká tul-ri a köröke ri ká bil law kor.

¹⁹ Fale ku röö, a hą led Izarayelri i sáw nzobri ká ba tñöö say ká i kaw tusiri *Kanaa na, a poñ zadε ku na ha ri ba tusiri bari.

²⁰ Fekeri riw bele ku na, bole di maa mbiimbam isod niñ báy sín ndebe munu. Fale ku le, ka hą nzob dää bayri kaw tul-ri kpüru tji bil sewke ká Samiyel báke nzob yáa bay saa nzaa Ngerewuru.

²¹ «Báyji le, led Izarayelri na i vbi mbay bay haña ni ka káw tul-ri. Lëe, Ngerewuru ha ri Sawul ká ba vu Kis ká sáw káñi be ba Bezame hą ni re tul-ri maa mbiimbam sín niñ.

²² Röbay, fale ká'a tuñ Sawul ñgeren na báyji le, ka yíi a naa *David ba mbay a baa nasi bay be mii: "Mí kó David, vu Žese ba wára law-i. Be ze, a dää feri riw bele ká mǐ hii na hą ni o báy zadε."

²³ Nzob mbiyw ká sáw David na ze Ngerewuru dää ni kaw ba Nzob Yáa Yañi Nzob bay tul led Izarayelri munu ká'a waa na. Be ze ba Zezu.

²⁴ Pola röö bay haña Zezu vi na, Zäa Batis ka-káa bay haña led Izarayelri riw bele i suo kér bay bari bo, i ha ri daa tul-ri nduo mbii.

²⁵ Zadka Zäa do dí ya báy órō bie nam be na báyji le, ka baa mii: "Baari na waa i baa mii, mǐ ba ve le? Mí ba nzob ká i giyan ni na ya. Roo le, i láá mǐ key: nzob ká'a ví fal-i vuku na, sal dikon ká bal-ε høy kara mǐ maa bay hína ya."

²⁶ «Yu-iri, baari ká i ba vu bulu *Abaraham, báy baari ká i ba Zib ya ká i kod Ngerewuru na, ba naari kí ze Ngerewuru pie báy bay pam key na hą naari.

²⁷ Tusueke le, nzobri ká Zuruzalem báy mbay bari na, Zezu ba ve le na i kó ya. Bay ká i kí se tul-e ká bil mbede nzob yáa bayri saa nzaa Ngerewuru báy bil nam mgbaka tåramri riw bele na kara,

i laa sáw bayke tañ ya. Roo le, báy faa bay hud ká i daa bo tul Zezu na hą bay ká nzob yáa bayri saa nzaa Ngerewuru baa se tul-e na, dō munu báy zadε.

²⁸ Ze i zin káaya mbiw ká bay dääke bay hud bo tul-e ya na høy kara, i vbi Pilad bay haña ni poñ faa ha ri i ni.

²⁹ Fale ká Zezu daa feri riw bele o, munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerewuru se tul-e na, i díra ni saa tul puu say hud i vää daa ni bo bil luç hud.

³⁰ Roo le, Ngerewuru tina ni saa luç hud hą ni kaw báy kumnum.

³¹ Lëe, bil namri ká njii maa fe ká fal tji be saa luç hud na, Zezu tji tul bari ká i su ni saa kuđu zad ká Galile kpüru tji Zuruzalem na. Bari na, i ba nzob nasi bay be bay báa bay ká se tul-e na hą led Izarayelri.

³² «Buru kara, buru vi ka-káa Bay Kere key na ha rí kó mii: fe ká Ngerewuru waa zin bulu naari pola lew høy bay dää na,

³³ ka daa timbede bay tul naari ká náa bári vu bari, a tñake Zezu saa luç hud hą ni kaw bay kumnum munu ká'a baa do bil sim ndeke dí siđike ká bil Mbede Simri na mii:

"Bo na mù ba Vu-i;

úru saa vuri key na mǐ ba Bää-ka*."

³⁴ «Röbay, Ngerewuru baa bayke pola lew høy mii, beri tñá ni saa luç hud hą naysuo-ε ka púñ mbuduk mbuduk ya. Ka baa mii:

"Ba tusue kí!

Mí sám fe sami kere bi ká tañ kad kad

ká'a döko wüñ na zuo tul rí,

munu ká mǐ waa zin David na[†]."

³⁵ Sáwke mini ze, Ngerewuru hą David baa bayke do zad kí röbay mii:

"Mù ti pój faa hą naysuo nzob ká do bod ba taa bo na,

puñ mbuduk mbuduk ya[‡]."

³⁶ Be David na, zadka'a kaw báy kumnum báy na, ka daa ped ká law Ngerewuru hii na hą ni o báy zadε; fale ku le, ka ví hu ha ri mbi ni í voro ni dō lakan bul-eri hą naysuo-ε puñ mbuduk mbuduk.

³⁷ Roo le, nzob ká Ngerewuru tina ni saa luç hud na, naysuo-ε puñ mbuduk ya.

* 13:33 13.33 Simri 2.7. † 13:34 13.34 Ezay 55.3. ‡ 13:35 13.35 Simri 16.10.

³⁸⁻³⁹ «Yu-iri, i kɔ báy kere ndáw rɔ! Taambɔl Zezu na ze buru ka-káa bay ká se tul Ngerevwuru ká'a ndáka buma ká tul feyaa baarí ziñ r̄i. Taambɔl Zezu na, nzob h̄a h̄a ká d̄aa law-e bo tul-e le, feyaa beri riw bele na Ngerevwuru a náa ká tul-e ba fal. Feke ku na, *b̄ol kusol *Moyze maa bay d̄aa ya.

⁴⁰ Munu zu le, i nze báy sùo-r̄i bay haña fe ká nzob yaaña bayri saa nzaa Ngerevwuru baa bayke na, ka t̄ii tul-r̄i ya. I baa mii:

⁴¹ "Baarì nzob s̄ie Ngerevwururi na, i káw yer a i b̄ie, bay j̄i le, fe ká m̄i d̄aa ká bil sewke ká i kaw báy kumnun na, i ti d̄aa law-r̄i bo d̄i ya. Ze i ha ri k̄o s̄aw bayke na hoy kara, i ti yaaña ya\\$."

Zibri ká Antiyos yaa Bay Kere Krisi ya

⁴² Zadka Pol báy Barnabas t̄ii saa zad mbú k̄i Zibri na báyji le, nzobri kod ri bay haña ri yii i vi báy nam mgbaka t̄aram taa fal na bay báa bay se tul bay taa mbjwke na ku báy ha ri laa.

⁴³ Fal mbú k̄i ká nzobri zekre k̄i na báyji le, Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya ká i fere sùo-ri i ruo Ngerevwuru na, i ngii bamba se fal Pol báy Barnabas. L̄ee, Pol báy Barnabas na bo ri bay haña ri d̄aa lawri bo tul law kere ká Ngerevwuru d̄aa ziñ ri na, i r̄ii tul-e bañguo kpañara.

⁴⁴ Ká bil nam mgbaka t̄aram taa k̄i na, ruo nzobri ká bil ngerepuo riw bele, i vi mbú k̄i bay láa Bay Ngerembay.

⁴⁵ Zadka Zibri k̄o ruo nzobri na báyji le, i d̄aa sere ziñ Pol i tuñ bay be ngereñ i rad ni, a i mgba nasi zuo tul-e.

⁴⁶ Báyji le, Pol báy Barnabas i baa bay báy nun w̄ara nzob ha ri mii: «Ba baarí k̄i ze Ngerevwuru hii bay haña r̄i laa bay be pola. Roo le, i tuñ bayke ngereñ, a i k̄o sùo-r̄i mii, i maa bay ziñ kumnun ká do bañguo na ya. Munu zu le, nda-ndad! Timbede key na, buru fere sùo buru ba luo nzobri ká i ba Zib ya ro.

⁴⁷ Tusueke le, fe ká Ngerembay mbi nzi-e ká d̄i h̄a buru na ze do key:

"M̄i d̄aa m̄u kaw ba zad tanja ká s̄aw nzobri riw bele,
bay haña bo mu se m̄u ka-káa bay pam na
kp̄uru m̄u t̄ike gb̄u tusiri na h̄a nzobri laa*."

⁴⁸ Zadka nzob h̄ayri ká i ba Zib ya na, i laa bayke munu báyji le, i d̄aa suoriya a i pisi Ngerevwuru bay tul bay be. Bari riw bele ká Ngerevwuru nan ri pola do bay ziñ kumnun ká do bañguo na, i vi ba nzob mbika lawri.

⁴⁹ Be ku r̄o, Bay Ngerembay ȳake zad kpol kpol ká bil tusiri bari riw bele.

⁵⁰ Roo le, Zibri na, i d̄aa bay zuo bil law máy fezijari ká i ruo Ngerevwuru báy ngere puori ha ri suru tigbaa nzobri ha ri d̄aa nun Pol báy Barnabas tuo s̄ie, bo i níike ri ká tusiri bari na.

⁵¹ Be ze, Pol báy Barnabas na, i nda s̄um siri ká bal-ri kuñ kuñ zuo tul-ri, i zol a i se ba Ikonyum.

⁵² Roo le, bari nzob mbika lawri ká i t̄on na, suoriya báy Tem Law Pie mbaa bil law-ri.

14

Pol báy Barnabas se Ikonyum

¹ Zadka Pol báy Barnabas i t̄ii Ikonyum na báyji le, i kal i se *hul mbú k̄i Zibri munu ká i d̄aa bañguo. Bay bari ká i baa na yij bamba tasiri h̄a Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya ká i ngii bamba tasiri na, i vi ba nzob mbika lawri.

² Roo le, Zibri ká i hii bay d̄aa law-ri bo tul Zezu ya na, i suru tigbaa nzob h̄awri ká i ba Zib ya ha ri ker bay ndaya se tul Pol báy Barnabas.

³ Be nu ku hoy kara, Pol báy Barnabas kaw Ikonyum bole d̄i d̄i. Bari na, bay law-ri ká i d̄aa bo tul Ngerembay ngó-ngóñ na, i káake káa Bay Kere Ngerembay báy nun w̄ara nzob. Ngerembay k̄i sùo-e do fal-ri a s̄o ri, h̄a nzobri k̄o bay ká i ka-káake se tul law kere be ká'a mgba ziñ ri na ba tusue bay, a ha ri h̄urusuo d̄aa fe sañri báy feri ká mba kókó na.

⁴ Báyji lε, nzobri ká bil ḡerēpuoke ku na i te bil ki. Nzob hānéri i ba nzob taa Zibri, a nzob hāwri lāa lε, i ba nzob taa *nzob ndáy nzaapedri.

⁵ Ro, Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya, báy mbay bari mbū nzaa-ri mbjw høy bay dää seke ziŋ Pol báy Barnabas i hii bay vbúku ri báy tisawri.

⁶ Lεε, zadka Pol báy Barnabas laa bayke na báyji lε, i d̄uu ba puo ká Listere ndáw, Dérbe ndáw báy vu puo hāwri ká kiri ri ká tusiri Likayoni ndáw pi.

⁷ Ká bil puokeri ku na, i ka-káa Bay Kere ká dī h̄a nzobri laa.

Pol báy Barnabas do Listere

⁸ Bil puo ká Listere na, ledban mbjw munu ká bal-ε hu wūc ká i mboŋke ni saa wūru h̄a ni se-sed ya na kaw dī.

⁹ Lεε, ka laa bay ká Pol dō báa. Báyji lε, Pol ko-kóm ba nun-ε d̄eke, lε, ka ko law-ε ká'a daa bo tul Nḡerembay na maa haŋa sùo-ε ka vaa.

¹⁰ Ro, a baa bay h̄a ni báy bawda kusol-e mii: «Úru siya mú do sikða!» Lεε, ledban na uru siya vad a se-sed.

¹¹ Ruo nzobri ká i dō zadε i kō fe ká Pol daa na báyji lε, i baa bay beleŋ báy nzaa Likayoni mii: «Be ni key na, ba wūruri ro ze i fere sùo-ri ba nzobri i dī i vi luo naari key!»

¹² Be ze, i tūuke rinj-ri ba rinj wūru bari. I dī Barnabas ba Zus, a Pol laa lε, i dī ni ba Ermes, bay ji lε, ka ba nzob mbika tul bay.

¹³ Báyji lε, ḡerenzob *fe poy wūru bari Zus, ká hul be dō dī ya báy nzaa ḡerēpuo deb na, se a vāa fāa bawda bāa ndayri ká i d̄ew ri báy fukri puuri do sol-ri, rōo a vikeri zad d̄ol Pol báy Barnabas, bay ji lε, be báy ruo nzobri na, i hii bay ika ndayri bay púoke fe h̄a Pol báy Barnabas ba wūru bari.

¹⁴ Zadka Barnabas báy Pol ká i ba *nzob ndáy nzaapedfri na, i kō munu báyji lε, kér bay i ri ba hud ha ri gōdō gari bari tir tir, i takra i rīi sakra ruo nzobri

¹⁵ i baa bay beleŋ ha ri mii: «Baari nzobri woo! Bay ji rōo, i daa fe mini key lε? Buru na, buru ba nzob munu ká

bari na ndáw. Bay Kere ká buru ví kakáake ha rī na, buru bóke rī bay haŋa rī ala wūru bari key ká i puo gōr høy na, i fere sùo-ri ba luo Nḡerewūru Nzob Káw Báy Kumnum ká d̄aa tumbam ndáw, tusiri ndáw, maambiiri ndáw, rōo báy feri riw bele ká dō bil-e na.

¹⁶ Pola lew na, ka pōŋ faa h̄a saw puo nzobri bod bod d̄aa fe munu ká law-ri hii.

¹⁷ Be nu ku høy kara, Nḡerewūru kie fe kereri baŋguo kpadara h̄a nzobri kō mii, beri dō key. Ka h̄a mbam tō ha rī ndáw, a ha rī ziŋ fe pay báy fewke fewke riw bele ndáw, a h̄a fe sum maa rī siſ siſ ndáw, a h̄a suoriya mbaa bil law-ri gbäy gbäy ndáw pi.»

¹⁸ Ze nzob ndáy nzaapedfri baa munu høy kara, ḡoŋziŋ ri bamba bay haŋa nzobri pōŋ d̄aa fe poy ha ri.

¹⁹ Báyji lε, zadε ku høy Zibri ká i uru saa Antiyos ká tusiri Pisidi báy Ikoniyum na, i t̄ji Listere i d̄aa bay zuo bil law ruo nzob puokeri ku na ha ri se fal-ri i vbuku Pol báy tisawri bay ika ni. Fale ku rōo, i kuo ni saa bil ḡerēpuo na i d̄aa ni bo nzaa zad i ker mii ka hu-hu.

²⁰ Roo lε, zadka nzob mbika lawri kiri tul-e gbūku na, ka uru siya a se bil ḡerēpuo na ba k̄i. Nzaaruoke na báyji lε, be báy Barnabas na i zol mbjw høy i se puo ká Dérbe.

Pol báy Barnabas ȳii i se Antiyos ká Siri

²¹ Pol báy Barnabas na i ka-káa Bay Kere ká bil puo ká Dérbe, lε, nzobri ḡoŋziŋ bamba yāa bayke na, i vi ba led nduobel Zezu. Fale ku lε, *nzob ndáy nzaapedfri na, i ȳii i se Listere ndáw, Ikoniyum ndáw, rōo i se Antiyos ká tusiri Pisidi ndáw.

²² Nzob mbika lawri ká puokeri ku na, Pol báy Barnabas daa wāra bo bil law-ri, i bo ri bay haŋa ri kaw tul mbika law bari ḡoŋ-ḡoŋ, i baa ha ri mii: «Náa kókori seke feri bod bod pola ndáw rōo, náa séri bil *puoruo Nḡerewūru na báy.»

²³ Zad mbū k̄i mbjw mbjw riw bele ká nzob mbika lawri mbū tul k̄i ká dī na, Pol báy Barnabas nan nzobri bay haŋa ri ba *ḡerē tul pedri. Fale ká i saŋ sùo-ri i sū fe ya i d̄aa nzaa bay kere bay tul-ri na, i

pɔ̄ŋ ri zuo bil nduo Ngereimbay, nzob ká i daa law-ri zuo tul-e na.

²⁴ Falə ku rɔ̄o, i kal báy tusiri Pisidi i tji kuđu zad ká Pamfili.

²⁵ Ká bil kuđu zadke ku na, i ka-káa Bay Kere ká Perze, rɔ̄o í se Atali ká do nzaa maambii na báy.

²⁶ Ká zadə ku na, i r̄ii i kaw bil bawda tuo bay ȳii ba Antiyos ká Siri. Ba Ngerepuo ká nzob mbika lawri pie ri saa di i pɔ̄ŋ ri zuo bil law kere Ngerewūru bay tul ped ká i vāa daa h̄a ni o timbede key na.

²⁷ Zadka i tji Antiyos na báyji le, i d̄i nzob mbika lawri ha ri ví mbu k̄i, i kii fal feri riw bele ká Ngerewūru daa báy faa bari na ha ri laa. Kakalike le, faa ká Ngerewūru mgbuda h̄a nzobri ká i ba Zib ya, ká i daa law-ri bo tul Zezu ndaw na, i kii fale ha ri laa.

²⁸ Pol báy Barnabas kaw ziŋ nzob mbika lawri na bole d̄i maa fe.

15

Mbú k̄i ká Zuruzalem

¹ Báyji le, nzob haneri ká i uru saa Zude i vi Antiyos na, i tii s̄aw fére ȳu bari fe i baa ha ri mii: «Zadka i kuŋ ngori baarí munu ká *bol kusol *Moyze fere nzobri na ya le, i ti ziŋ pam na ya.»

² Bay bari ká i baa na, Pol báy Barnabas may ziŋ ri kpuru i ndorke k̄i ba pola h̄a nzob mbika lawri mbu nzaa-ri bay haña Pol báy Barnabas báy nzob haneri ká sakra bari na, i úru i se Zuruzalem luo *nzob ndáy nzaapedfri báy *ngere tul pedri bo, i léke bayke.

³ Falə ká nzob mbika lawri su ri do faa i wada ri na báyji le, bari na i se nun-ri ba pola i kál báy Fenisi, Samari ndaw, i k̄ike fal feri ká Ngerewūru daa h̄a nzobri ká i ba Zib ya na férēke sùori ba luo Ngerewūru. Bayke ku na mbi bawda suoriya h̄a ȳu bari riw bele.

⁴ Zadka i tji Zuruzalem na báyji le, nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i ndaw, nzob ndáy nzaapedfri ndaw, rɔ̄o ngere tul pedri ndaw na, i mgba ri ba sùo-ri báy kere. Lee, Pol báy Barnabas k̄i fal feri riw bele

ká Ngerewūru daa báy faa bari na ha ri laa.

⁵ Roo le, nzob haneri ká i ba *Fariziri ká i vi ba nzob mbika lawri na, i uru siya i baa ha ri mii, do nun haña nzobri ká i ba Zib ya na, i kuŋ ngori bari ndaw, a i daa vu mbom bo tul bol kusol Moyze ndaw pi.

⁶ Báyji le, nzob ndáy nzaapedfri báy ngere tul pedri mbu tul k̄i bay békle s̄aw bayke na bay kóko.

⁷ Fal bay ká i may bole d̄i bamba ká sakra k̄i na báyji le, Piyer uru siya a baa ha ri mii: «Baari yu-iri, i k̄o ndaw mii, bole d̄i bamba ro, Ngerewūru náa m̄i ká sakra baari bay haña m̄i ka-káa Bay Kere h̄a nzobri ká i ba Zib ya na, i laa i d̄áake law-ri bo tul Zezu.

⁸ Rōbay, Ngerewūru ká ba nzob kókō bil law nzob na, h̄a Tem Law Pie mbaa bil law nzobri ká i ba Zib ya na, faa mbijw munu ká'a h̄a ni mbaa bil law naari key na ndaw.

⁹ Be ze, Ngerewūru na, ká sakra bari báy naari na, náa nun k̄i tiya. Ka wàa feyä bari h̄a law-ri *taŋ kađ kađ, bay tul law-ri ká i daa bo tul Zezu.

¹⁰ Munu ku waä, daa mina rɔ̄o timbede key na i lie Ngerewūru i hii bay d̄áa soba ká hii bamba mini key bo tul nzob mbika lawri ká i ba Zib ya na le? Ba soba ká mba tul bulu naari ndaw, tul naari ndaw pi.

¹¹ Náa kóri ta-taŋ, ba law kere Ngereimbay Zezu ká h̄a ze náa zin̄keri pam, faa mbijw munu ká bari na ndaw.»

¹² Nzobri riw bele ká i mbu k̄i na i kaw ndin̄. Lee, i te suku-ri bay láá báy ká Pol báy Barnabas baa ha ri se tul fe saŋri báy feri ká mba kókō ká Ngerewūru daa báy faa bari ká sakra nzobri ká i ba Zib ya na.

¹³ Zadka i baa bay na o riw bele báyji le, Zak mbi bay a baa mii: «Yu-iri, i te suku-ri i laa bay bi key rɔ̄!

¹⁴ Simon Piyer na k̄i fal faa ká Ngerewūru kóke kóm ba tul s̄aw nzobri ká i ba Zib ya báy tiikake na, bay nán nzob haneri ká bil-e bay haña ri ba nzob taa beri.

¹⁵ Lee, bay ká Simon Piyer baa na, do faa mbijw munu ká Ngereimbay baa báy

faa nzob yaaŋa bayri saa nzi-ε pola lew mii:

¹⁶ "Fale ku lε, mĩ yíi bay dää hul *David ká haw zuo siri na do zade ba kí.

Zad̄ beri ká bie na mĩ léke do siya.

Mĩ léke ni do sikfa báy zad̄e,

¹⁷ bay haŋa nzobri riw bele ká i tōŋ fal na,

i nzáake fal-i;

bay haŋa saw nzobri riw bele ká mĩ díi ri ba nzob taa bi na,

i nzáa mĩ, bi ká mĩ ba Ngerembay.

¹⁸ Be ze ba bay ká Ngerembay, be ká'a h̄a nzobri k̄ fe niri key ba d̄ix lew hoy na baa*."

¹⁹ «Sawke mini ze, mĩ ker mii, nzobri ká i ba Zib ya ká i fere suo-ri ba luo Ngerewu na, nzob ka yókl̄ ri faake ya.

²⁰ Roo lε, ndad̄ bay haŋa náa dääri mbede bo, náa vbikeri ri bay haŋa ri mgba suo-ri ká tul náyri ká nzobri púoke fe h̄a w̄uru bari ndaw, ká tul dää nun pie ndaw, ká tul suŋa nayri ká i piri sol-ri ká sim ndij ba bad̄i na ndaw pi. Zadka i mgba suo-ri bay tul fe niri key na lε, i káw báy kere. Buru p̄on r̄i zuo bil nduo Ngerewu ro.»

²¹ Tusueke lε, ba d̄ix lew báy saw bulu nzobri kpuru t̄i vuri key na, i ka-káa bol kusol Moyze báy ngerepuo mbjw mbjw riw bele. A nam mgbaka t̄aramri riw bele na, Zibri k̄i bol kusolke ku na ká *hul mbú k̄i bari.»

I d̄aa mbede h̄a yu bari ká Antiyos

²² Báyji lε, *nzob ndáy nzaapedri, báy *ngere tul pedri, r̄o báy bari nzob mbika law h̄awri riw bele na, i mbi nzaa-ri mbjw hoy bay nan nzobri ká sakra bari ha ri se ziŋ Pol báy Barnabas se Antiyos. Lε, i naa Zud (ká i d̄i ni ba Barsabas) báy Silas bari sidi bele ká nzob mbika lawri h̄i ri i d̄aa vu mbom bo tul-ri na.

²³ I d̄aa mbede nduo nduo-ri bay haŋa ri séke. Bay ká do bil mbedeke na ze do key:

«Buru nzob ndáy nzaapedri báy ngere tul pedri ká buru ba yu baari na, buru d̄aa mbede ni key na ha r̄i, baari yu bururi ká i ba saw Zib ya ká i kaw Antiyos ndaw, Siri ndaw, r̄o Silisi ndaw na, buru h̄ii soko ha r̄i.

²⁴ Buru laa mii, yu buru haneri ká i uru saa luo buru key, ká buru mbi nzaa buru munu ha ri ya na, i se luo-ri i vää fere kér bay baari báy faa bay bari, i yókl̄ke r̄i.

²⁵ Sawke mini ze, buru mbi nzaa buru mbjw hoy, búru nan nzobri ká sakra buru key bay haŋa ri se ziŋ nzob taa bururi ká ba Barnabas báy Pol na ha ri se luo-ri.

²⁶ Pol báy Barnabas na, i ba nzobri ká i p̄on suo-ri h̄a hud bay tul riŋ Ngerembay naari Zezu *Krisi.

²⁷ Be ze, buru pie Zud báy Silas se luo-ri. Bari na, i báa bayke báy nzaa-ri munu ká do bil mbede ni key na ha r̄i laa ndaw.

²⁸ Tusueke lε, Tem Law Pie ndaw, buru ndaw na, buru mbi nzaa buru báy haŋa r̄i soba ká hii bamba na ya. Roo lε, feri ká do nun haŋa r̄i d̄aa na ze do key:

²⁹ i mgba suo-ri ká tul náyri ká i púoke fe h̄a w̄uru bari ndaw, ká tul dää nun pie ndaw, ká tul suŋa nayri ká i piri sol-ri ká sim ndij ba bad̄i na ndaw pi. Zadka i mgba suo-ri bay tul fe niri key na lε, i káw báy kere. Buru p̄on r̄i zuo bil nduo Ngerewu ro.»

Pol báy Barnabas báy nzob ndáy nzaapedri se Antiyos

³⁰ Báyji lε, nzob mbika lawri ká Zuruzalem na, i p̄on faa h̄a Pol báy Barnabas báy nzob nzaapedri ká i nan ri na ha ri se ba Antiyos. Zadka i t̄i d̄i na báyji lε, i mbu nzob mbika lawri riw bele i ha ri mbede ká i pieke ri na.

³¹ Zadka i k̄i mbedeke a i laa bayke na báyji lε, i d̄aa suoriya bay tul w̄ara ká'a d̄aa bo bil law-ri.

³² Lε, Zud báy Silas ká i ba *nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewu suo-ri na, i bo yu bari ngii bamba, i ḡol ri ha ri ngɔŋ ká bil mbika law bari.

³³ Falē ká i kaw ziŋ ri bole d̄i maa fe na báyji lε, yu bari ká Antiyos na p̄on ri ha ri yíi i se Zuruzalem báy d̄ekke, i vää ziŋ nzobri ká i pie ri na.

³⁴ [Roo lε, Silas kuŋ suo-ε a kaw fal ká Antiyos k̄ob.]

³⁵ Be nu ku le, Pol báy Barnabas kaw Antiyos. Bari báy nzoñ hawri njii bamba i fere nzobri fe í ka-káa Bay Ngereñbay ha ri.

Pol báy Barnabas wal ki

³⁶ Bole dí maa fe na báyji le, Pol baa hñ Barnabas mii: «Naa se náa vña kó yu naari ká tul puo tul puo ká náa káari káa Bay Kere Ngereñbay ká dí pola na náa kó wáa, i kaw mina zu le?»

³⁷ Léé, Barnabas hii do dí, a hii bay haña Záa ká i dí ni ba Marki na se zinj ri.

³⁸ Roo le, Pol kó rii ni ya, a hii bay haña ni se zinj ri ya, báy ji le, varu bari ká i se pola na ka pçn ri ká Pamfili, a zol tañ óro bie ped na zinj ri.

³⁹ Báyji le, i ndor kí báy bayke na ku kpuru í wálke kí hñ nzoñ hñ hñ le, mbi faa sed be a se. Barnabas mgba Marki uu gar-ε i hil bawda tuo i se ba tukudu mbii Sipir.

⁴⁰ A Pol laa le, mgba Silas uu gar-ε. Falé ká nzoñ mbika lawri pçn ri zuo bil law kere Ngereñbay na báyji le, i zol

⁴¹ i se báy zad zad ká tusiri Siri ndaw, Silisi ndaw, i gõl nzoñ mbika lawri ká i mbu tul kí báy zadri bod bod na ha ri nçon ká tul mbika law bari.

16

Pol báy Silas mgba Timote hñ ni se zin ri

¹ Falé ku le, Pol uru a se Dérbe, rco a kal a se Listere báy. Nzoñ mbika law mbjw munu riñ-ε ba Timote kaw dí. Mi-ε ba Zib ká dsa law-ε bo tul Zezu, a bi-ε laa le, ba Gerek.

² Yü-eri ká bil *Krisi ká i kaw Listere báy Ikonyum na, i baa bay be báy kere.

³ Pol hii bay haña ni ka se varu na zin ni. Be ze, a sùu ni ha ri vña kuñ ngori be, ba fe saw bari Zibri, báy ji le, Zibri ká tusirike kú na, i kó riw bele mii, bi-ε ba Gerek.

⁴ Báyji le, i se nun-ri ba pola. Bil puori ká i kal dí na, i mbu nzoñ mbika lawri i baa bay feri ká *nzoñ ndáy nzaapedri báy *ngere tul pedri mbi nzaa-ri ká dí ká

Zuruzalem na ha ri laa, a í bo ri bay haña ri do tul bay ká i mbi nzaa-ri ká dí na.

⁵ Be nu ku ro hñ nzoñ mbika lawri ká i mbu tul kí báy zadri bod bod na, i nçon ká bil mbika law bari, a í nçike nam báy nam ba pola pola.

Tem Law Pie kie Pol zad báy haña ni se dí

⁶ Pol báy Silas i kal báy tusiri Firizi ká kudu zad ká Galasi munu hoy, báy ji le, Tem Law Pie hñ faa ká bay haña ri se kakáa Bay Kere Ngereñwuru ká kudu zad ká Azi ya.

⁷ Zadka i vi dí ya deb báy tusiri Misi na báyji le, i nzaa faa bay séke tusiri Bitini, roo le, Tem taa Zezu pçn faa ha ri ya na röbay.

⁸ Ze i saka báy tusiri Misi í kal i se Toras ká ba puo ká do nzaa maambii.

⁹ Ká bil puoke ku na, fe tina nun hñ Pol ba sun. Ka kó nzoñ ká kudu zad ká Maseduwán do pol-e a kod ni mii: «Mu tuo mbii mü vi Maseduwán key bo, mü so buru!»

¹⁰ Fal fe ká tina nun hñ Pol na, zadé ku hoy le, buru nzaa faa bay úru búru se kudu zad ká Maseduwán na, báy ji le, buru kó ta-tañ mii, Ngereñwuru ze dí buru bay haña buru vña ka-káa Bay Kere na hñ nzoñ ká dí.

Pol báy Silas se ba Filib

¹¹ Úru búru saa Toras na, buru kaw bil bawda tuo, búru se ndoy maa tukudu mbii ká Somotaras. Nzaaruoke na, buru tji Neyapoli.

¹² Úru saa zad nu ku le, buru se Filib ká ba puo ká do titire zad ká bil kudu zad ká Maseduwán. Puoke ku na, nzoñ ká ngerepuo Róm ze i leke í kaw dí. Buru dsaam maa fe ndii ká dí.

¹³ Zadka *nam mgbaka tarám Zibri na vi báyji le, buru tji saa puoke na, búru se nzaa nduo mbii, búru ker búru baa mii, kó ya le, buru zinj zad dáa nzaa bay kere Zibri ká dí. Zadka buru tji dí na, buru kaw siri zinj máyri ká i mbu kí ká dí a búru baa bay ha ri.

¹⁴ Léé, máy mbjw ká sakra bari ku riñ-ε ba Lidi; ba máy ká daf gari kere ká ba sij

hola hola, a uru saa ḥgerepuo ká Tiyatir, a ba máy ká ruo Ngerewuру. Be na, ka laa bay buru, le, Ngerembay mgbuda bil law-e ḥa ni te suk-e kie a yaa bay ká Pol baa na.

¹⁵ Báyii le, ka ḥa buru daa tul-e nduo mbii báy nzob bil puo beri riw bele. Fale ku le, ka dí buru a baa mii: «Zadka i kó mǐ ba nzob ká mǐ zuo ziñ Ngerembay ba tusue le, i vi puo bi i kaw dí.» Ro, a kod buru kpuru, ḥa buru hii do dí ḥa ni.

I mgba Pol báy Silas zuo hul sal

¹⁶ Nam mbjw munu ká buru se ba zad díaa nzaa bay kere na, led máy tikdi mbjw, ba led káw ká wúru mbuma do tul-e, dar buru gbukru ká faa. Be na, ka ba nzob kókó fe ḥa nzobi. Báy faa fe kókó be na, baa kaw beri ziñke lari wuruk wuruk.

¹⁷ Ze, a tii sáw séke fal buru Polri, a guu fe beleñ beleñ a baa mii: «Nzobi key na, i ba led ped' Ngerewuру ká nulue siya! I ka-káa i kíeke rí faa ká bay haña rí ziñke pam!»

¹⁸ Ka díaa munu munu namri maa fe, kpuru ḥa fe gúu be na kal law Pol gberen ḥa ni fere nun-e ba luo led máy tikdi na, a baa bay ziñ wúru mbuma na mii: «Báy riñ Zezu *Krisi, mǐ mbi nzaa-i ḥa mù: tji ká tul-e!» Lëe, zadé ku hoy, wúru mbuma na tji ká tul led máy tikdi na.

¹⁹ Zadka baa káw beri kó ká bari ti ziñ lari báy faa be na mbaa báyii le, i mgba Pol báy Silas, a i kuñ ri ká nun ruo nzobi, i séke ri pol dómáy kúñ sal báyri.

²⁰ I séke ri pol nzob réke tul puori i baa ha ri mii: «Nzob niri key na, i zukri kér bay nzobi ká puo naari key do mañ! Bari na i ba Zibri

²¹ a i fere nzobi fe sáw puo kj ká naari Rómri náa dori báy faa ká bay yaña ya ndaw, bay dáa ya ndaw pi.»

²² Ro, ruo nzobi ká i do dí na, i uru báy bay ginginj bay dáa fe ziñ ri. Lëe, nzob réke tul puori na mgba ri, i gódó gari bari ká sùo-ri tir tir a i mbi nzaa-ri bay haña ri ndaka ri báy ndoy.

²³ Fal ndam ká i nda ri kpuru maa hud na báyii le, i vaa díaa ri zuo hul sal a i mbi

nzaa ḥa nzob kóro faa hul sal na kóro ri kékéke.

²⁴ Zadka nzob kóro faa hul sal na kó ká i mbi nzaa ḥa ni na báyii le, ka ha ri ríi i se bil hul sal ká nziyya a vaa díaa fod zuo bal-ri.

²⁵ Nzaa zad buo díij na báyii le, Pol báy Silas i díaa nzaa bay kere a i dí sim i písike Ngerewuру, le, báw nam hul sal bari na laa kusol-ri ká mgba na.

²⁶ Zadé ku hoy, tusiri lañ yik yik tji tigbaa hul sal na, ḥa faa hulri riw bele mgbudfa do hoy banjanj banjanj. Salri ká i siñke nzob naaña hul salri na kara hina riw bele basak zuo siri.

²⁷ Zadka nzob kóro faa hul sal na tuma saa nam a kó faa hul salri ká do hoy banjanj banjanj na báyii le, ka naa maamii be saa ḥole bay ikake sùo-e, bay ji le, ka ker mii, nzob naaña hul salri na, i tji i zekre kj kad kad riw bele ro.

²⁸ Ro, Pol dí ni báy bawda kusol-e a baa ḥa ni mii: «Mu bíe sùo-ɔ ya! Buru do key riw bele báy!»

²⁹ Báyii le, nzob kóro faa hul sal na vbi huu a takra a séke bil hul sal na, le, sùo-e tó dék dék riw bele a vaa húkuke pol Pol báy Silas.

³⁰ Fale le, ka tina ri a vbi ri bay mii: «Mbay biri woo! Fe ji ndaw róo mì dáa bay haña Ngerewuру yáake mì le?»

³¹ Lëe, Pol báy Silas yíijra báy bay ḥa ni mii: «Mu díaa law-a bo tul Ngerembay Zezu, le, Ngerewuру a yaña mù, bo báy nzob ini bori riw bele.»

³² Fale ku le, i baa Bay Ngerembay ḥa ni, báy nzobi riw bele ká i kaw bil puo be na.

³³ Ká sunke ku hoy na, nzob kóro hul sal na fáa ri a vaa wáa nuo bari na ha ri. Ká zadé ku hoy ndaw ze, ka ha ri díaa tul-e nduo mbii, báy nzob bil puo beri riw bele.

³⁴ Fale le, ka yíijra ri vi bil puo be, a nzaa fe sum ha ri su. Be báy nzob ini bori riw bele na, i díaa bawda suoriya bay tul law-ri ká i díaa bo tul Ngerewuру.

³⁵ Zadka nzaaru sil na báyii le, nzob réke tul puori pie dómáy mgbaká mgbamri na ha ri vaa baa ḥa nzob kóro faa

hul sal na mii, «Mu pónj nzob niri key na ha ri zól.»

³⁶ Lee, nzob kórc faa hul sal na, vāa baa hā Pol mii: «Nzob réke tul puori pie nzaaped hā mī bay hanja mī pōn rī zol. Munu zu le, faa dō hoy, i tji í se zad sed baari báy dēkēke ro!»

³⁷ Roo le, Pol baa hā nzob mgbaka mgbamri na mii: «Hay! Buru na, buru ba led bil puo ká Rōm. Be nu ku hoy kara i mgbā buru, i ndaka buru ká nun ruo nzobri taŋ fōn bay hoy, a i daa buru zuo hul sal. Lee, timbede key rōo, i hii bay tīna buru ba muni hoy le? Munu ya mgban! Ndad bay hanja bari nzob réke tul puori kī i vi sūo-ri ndaw rōo, i tīna buru báy!»

³⁸ Báyji le, nzob mgbaka mgbamri na, i yī i vāa ziŋ nzob réke tul puori na i baa bayke ha ri. Zadka i laa mii, Pol báy Silas i ba led bil puo ká Rōm na báyji le, hīe daa ri ha ri tō yer yer bay tul fe ká i daa ziŋ ri na.

³⁹ Ro, i vi sūo-ri kī i vbi Pol báy Silas law huoke i tīna ri, rōo i kod ri bay hanja ri tī saa puo bari na i zol.

⁴⁰ Tī saa hul sal na, Pol báy Silas se puo Lidi, i kō yū bari i daa wāra bo bil law nzob mbika lawri riw bele na ndaw rōo, i pōn ri i zol báy.

17

Pol báy Silas se Tesalonik

¹ Pol báy Silas i kal báy faa ká tī Amfipoli báy Apoloni, a i tī Tesalonik ká Zibri do báy *hul mbū kī ká dī.

² Lee, Pol kal a se hul mbū kī Zibri na munu ká'a daa tii ni tii bānguō na. Ká bil nam mgbaka tāramri ká say na, ka may bay ká se tul bay ká dō bil mbede Ngerewuřu ziŋ nzobri ká i do zadē na ku.

³ Ka tīna saw Bay Ngerewuřu, a kieke ri ha ri kō ta-taŋ mii: *Krisi, nzob ká Ngerewuřu waa bay pie ni ví yāa nzobri na, do nun hanja ni kō seké fe a hu, rōo a tī saa luo hud. Ka baa mii: «Be Zezu ni key ká mī baa bay be ha ri na, be kī ze ka ba Krisi.»

⁴ Báyji le, Zib hāneri ká i laa bay be na, bayke haw ri rēm a i zuo ziŋ Pol báy Silas. Rōo, nzob hāneri ká i ngijī bamba ká i ba Gerekri i ruo Ngerewuřu, báy ruo máyri ká nun-ri nze-nze na i zuo ziŋ ri ndaw.

⁵ Roo le, Zib hāwri na i daa sere ziŋ ri. Ro, i se faa buo i vāa mbū nzob hāneri ká gōr munu ha ri tī hiyaw hiyaw i fere kér bay nzobri ká bil ngerepuo na. I se vbušubu i rī bil puo Zason, i nzaara Pol báy Silas bay mgbaka ri i séke pol ruo nzobri.

⁶ Lee, i ziŋ ri ya. Ze i mgbā Zason báy nzob mbika law hāneri i kuō ri, i séke luo nzob réke tul puo ká bil ngerepuo na ku, i guu fe ká tul-ri gododo gododo i bāake bay mii: «Nzob niri key na i yoklo kér bay nzobri riw bele ká tusiri key, ze timbede key ndaw rōo i vi zad ni key,

⁷ le, be Zason na ka mgbā ri báy kere ba luo-ε! Bari riw bele key na, i daa fe i túŋke *bol kusol Mbay Sezar, bay jī le, i baa mii, mbay kī bod do ku, riŋ-ε ba Zezu.»

⁸ Báyji le, bay bari ká i baa na, fere kér bay ruo nzobri, báy nzob réke tul puori na.

⁹ Ze i hā Zason báy nzob mbika law hāwri na, i puo mbōl bay ká nzob réke tul puori daa bo tul-ri na ndaw rōo, i pōn ri ha ri zol báy.

Pol báy Silas se Bere

¹⁰ Zad sii báyji le, Pol báy Silas na yū bariri ha ri se ba Bere. Zadka i tī dī na, i kal i se *hul mbū kī Zibri.

¹¹ Zadē ku na, i ziŋ nzobri ká i nze kal Zibri ká Tesalonik, bari na i yāa Bay Ngerewuřu báy kere. Nam báy nam na, i bēkle mbede Ngerewuřu bay kókō, wāa, bay ká Pol baa na do báy zadē kī zu le?

¹² Nzob hāneri ká sakra bari ku ngijī bamba i daa law-ri bo tul Zezu. Ká sakra Gerekri na, may fezinari, báy wārari ngijī bamba daa law-ri bo tul Zezu ndaw.

¹³ Roo le, zadka Zibri ká Tesalonik laa mii, Pol dō ka-káa Bay Ngerewuřu ká Bere na báyji le, i vi i yoklo ruo nzobri hā kér bay bari fere.

¹⁴ Báyji le, yū Polri mgbā roy ya, i uru kof hoy i su Pol ba nzaa maambii bay

hańja ni ka mbi tuo a zól. Lëe, Silas báy Timote ze i tòn fal.

¹⁵ Bari nzobri ká i su Pol na, i se ziń ni kpuru i tíke Atén. Yíi bari ba puo na báyji lë, Pol pie ri bay hańja ri v  a baa h   Silas b  y Timote, bo, zadka faa d   d   l  , i v  a ziń beri k   lew ba vaa.

Pol kaw Aten

¹⁶ Zadka Pol kaw Aten, a giyan vika Silas b  y Timote na b  yji l  , ka k   w  ru bariri k   i d  a y  a b  il puoke ku kpol kpol. Be ze d  a h   law-   mb  ike huu bay tul w  ruri k   i kod na.

¹⁷ B  yji l  , k   b  il *hul mb   k   Zibri na ka may bay ziń Zibri b  y nzobri k   i ba Zib ya k   i ruo Ng  rew  ru na. Nam b  y nam na, ka se kaa a baa bay ziń nzobri k  a ziń ri k   d  .

¹⁸ Nzob f  re nzobri nun nzem hanéri k   i ba nzob fal   gań Epikuri b  y   sitokiri baa bay ziń ni nd  w. Nzob hanéri baa mii: «Bay ji na ro ze, nzob r  d   nu na baa ku l  ?» Nzob h  wri laa l  , baa mii: «R  i fe k  a ka-k  aa bay k   se tul w  ru puo k  ri.» I baa munu, bay ji l  , Pol ka-k  aa bay k   se tul Zezu b  y t  i nzobri saa lu   hud.

¹⁹ Ro, i s  u ni bo pol-ri, i s  eke ni zad f  n bay k   tul kuo Aropaze, r  c i vbi ni bay mii: «Bay fe f  re fie k   mù fere nzobri na, buru m  a bay l  a s  wke k   nzaa-a ya l  ,

²⁰ bay ji l  , bay bori k   mù baa k   t  d   bo suku buru na ba bay fie, ze buru h  i bay l  a s  w bayke.»

²¹ Tusueke l  , nzob Atenri riw bele, b  y nzob varuri k   i naa ziń ri na, i mbi s  w s  ie i kaw ba l  a ba bay, a i lo soro bay fie na ku h  y.

²² B  yji l  , Pol uru a d   siya k   sakra bari k   i do Aropaze na, a baa ha ri mii: «Baar   nzobri k   Aten na, mě k   r  i l  , i ba nzobri k   i puo w  ruri bod bod bamba b  y faa feri bod bod riw bele.

²³ Zadka m   h  ari b  il puo baar   k   mí b  k  le zadri bod bod k   i puo w  ru baar   k   d   na, *tutakra fe poy baar   kara m   k   mb  iw k   d   k   i vbie fe d   d   mii, «Tisaw key na, ba taa w  ru k   nzob k   s  wke ya.» Nda ndad! Munu zu l  , timbed   key

na, fe k   i k   s  wke ya a i ruo ni na, mě vi bay t  na s  wke ha r   laa.

²⁴ Ng  rew  ru k   d  a tusiri b  y feri riw bele k   d   d   na, ka ba Mbay nulue nd  w, Mbay tusiri key nd  w pi. Be na ka kaw b  il hul k   nduo nzob d  a ya.

²⁵ Ka se s  ie hańja nzob d  a fe h   ni ya, bay ji l  , fe mb  iw puo ni ya; be k   ze ka h   nzobri riw bele kumnum nd  w,   mi nd  w, a ha ri feri riw bele nd  w pi.

²⁶ Ng  rew  ru d  a nzob mb  iw pola. B  y faa nzobke na, ka h  k  e s  w nzobri t  i bod bod riw bele, a d  a ri k  aw tusiri key, a tuu ri sewke k   i k  awke d  i b  y faa tabelemke tabelemke munu k  a waa k   b  il law-   pi  d lew h  y na.

²⁷ Ka d  a munu, a h  i bay hańja ri nzaara ni i kaa t  r  m, i nzaa faa i mamke zad kpuru, k   ya le i ziń ni. Tusueke l  , Ng  rew  ru na d   d   ya k   sakra naari key,

²⁸ bay ji l  , taamb  l be na ze n  a k  awkeri b  y kumnum, a n  a s  eri n  a d  aari fe. N  a d  ori munu k   nzob mbika tul sim baar   hanéri baa mii: «N  a b  ri vi-eri.»

²⁹ Munu k   n  a bari vi-eri na, k  k  o k   n  a k  rri mii, Ng  rew  ru d  o munu ba w  ru k   nzobri d  a b  y lari k   nd  y zíriri zíriri, mase lari pie, mase tisaw, k   i ker b  y tul-ri ku h  y i fel na ku ya.

³⁰ Sew k   nzobri d  a fe d  a mb  uo ta   k  k  o s  wke na, Ng  rew  ru k  i fal fe d  a k  ayake ku na mb  a. A roo l  , timbed   key na, ka d  i nzobri riw bele b  y zad zad riw bele bay hańja ri suo k  r bay bari k   tul fe d  a y  a bari.

³¹ Tusueke l  , ka tuu nam k  a k  nke sal bay zuo tul nzobri riw bele k   tusiri key b  y zad   b  y faa nzob k  a naa ni na. Ba fe k  a h   nzobri riw bele k   ta-ta   b  y nam k  a t  na ni saa sakra nzob huideri h   ni kaw b  y kumnum.»

³² Zadka i laa bay t  i nzob saa lu   hud k   Pol baa bayke na b  yji l  , nzob hanéri sie ni. A nzob h  wri laa l  , i baa h   n  i mii: «Nam k   kara, buru l  a bay bo n   b  y!»

³³ Be mini ze Pol z  lke k   sakra bari na.

³⁴ Be nu ku h  y kara, nzob hanéri zuo ziń ni i d  a law-ri bo tul Zezu. Sakra

bari ku na, Deni ká ba nzob mbijw ká sakra *nzob kún sal bay luyeri ká tul kuo Aropaze ndaw, máy mbijw ká riñ-e ba Damaris ndaw, rōc báy nzob hawri na, i do dí ndaw pi.

18

Pol ka-káa Bay Kere ká Körzte

¹ Falé ku báyji le, Pol uru ká Atén a se ba Körzte.

² Zadka'a tji dí na báyji le, ka ziñ Zib mbijw munu riñ-e ba Akilas. Puo ká i mboñ ni ká dí na dō kudu zad ká Pón. Ka vi saa tusiri Itali timbede rōbay báy máy be Prisil, bay ji le, Mbay Sezar ká riñ-e ba Kolod na mbi nzi-e hā Zibri riw bele ha ri tji saa bil ngerepuo ká Róm. Pol na se a vāa kó ri.

³ Munu ká ped dáa bari maa kí mbijw høy ba ped sáa huori í daa ba hul pudí na, ka daa puo ziñ ri, a í daa ped ziñ kí mbijw høy.

⁴ Báy bil nam mgbaka tāramri mbijw mbijw riw bele na, Pol se *hul mbú kí Zibri, a fere nzobri bay ká se tul Zezú *Krisi, a nzaa faa hā Zibri ndaw, Gerekri kara ndaw yaa bayke.

⁵ Lee, zadka Silas báy Timote uru saa kudu zad ká Maseduwān í vi Körzte na báyji le, ka daa sùo-e nduo bil Bay Ngerewuру kí høy riw bele, a ka-káa a bāake nasi bay hā Zibri mii, Zezu ba Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay pie ni ví yaa nzobri na.

⁶ Roo le, Zibri na tuñ bay be na ngerej í rad ni. Munu ká i daa ngon zin ni na, ka uru a taa nduo-e ká tul-ri a kpuo kusal ká gari be, a baa ha ri mii: «Zadka i wūru faa le, ba bay baari ro zu. A bi le, bayke ti tul-i ya. Tii sawke vuri key na, mī séke ba luo nzobri ká i ba Zib ya laa ro.»

⁷ Tji saa hul mbú kí na ku báyji le, ka se puo ledban mbijw ká riñ-e ba Titiyus Zustus. Be na, ka ba nzob ká ruo Ngerewuру ká hul be báy hul mbú kí Zibri huu kí nik na.

⁸ Lee, Krispus ká ba mbay tul hul mbú kí báy nzob ini beri riw bele na, i daa law-ri bo tul Ngerembay. Lee, nzobri ngii bamba ká Körzte ká i laa bay ká Pol baa

na, i daa law-ri bo tul Zezu ndaw, ha ri daa tul-ri nduo mbii.

⁹ Báyji le, nam mbijw munu fe tina nun hā Pol ba sun, le, Ngerembay baa hā ni mii: «Mu daa hije ya! Roo le, mu baa hā nzobri banjuo hā nzaa-a ka hú mù ká dí ya,

¹⁰ bay ji le, mī sad ziñ mù. Nzob mbijw mini kara ti dāa nduo zaa sùo-o bay dāa fe séke ziñ mù ya, bay ji le, bil ngerepuo key na, nzobri ká i ba taa biri na, i ngii bamba dō dí ku.»

¹¹ Be ze hā Pol kāwke Körzte na mbiimbam mbijw báy few yie, a fere nzobri Bay Ngerewuру.

¹² Báy sew ká Galion kaw ba nzob réke kudu zad ká Akayi na, Zibri uru i mbu nzaa-ri i daa so tul Pol i mgba ni, i séke ni zad fón bay

¹³ i baa hā Galion mii: «Ledban key na ka nzaa faa báy haña nzobri ruo Ngerewuру hā ni se maa báy *bol kusol *Moyze ya.»

¹⁴ Zadka Pol aa nzi-e báy yijra báy bay na báyji le, Galion baa hā Zibri mii: «Baarì Zibri, i laa bay bi key! Ba fe huđ, mase ba fe kāaya rōc, nzobke daa le, mī iki law-i mī laa bay baari na.

¹⁵ Roo le, munu ká ba māy bay ká se tul bayri, mase riñri, mase bol kusol baari kí høy na, ba ped baari ro zu! Kiri bayri ká mini key na, mī ti kún sal bayke ya.»

¹⁶ Falé ku le, Galion na nii ri saa zad fón bay na.

¹⁷ Ro, bari riw bele na i daa so tul Sosten ká ba mbay tul hul mbú kí Zibri na i mgba ni, i tii saw ndáka ni ká nzaa faa zad fón bay na. Roo le, fe nuri riw bele ku na, Galion daa fe mbijw ká dí ya.

Pol yji a se Antiyos ká tusiri Siri

¹⁸ Pol na kaw Körzte bole dí maa fe. Falé ku le, ka wada yu-eri, rōc be báy Prisil báy Akilasri i hil i kaw bil bawda tuo bay séke tusiri Siri. Pola rōc bay káw bil tuo na, ka sū tul-e ká Sankere, bay ji le, ka hii órō bie bay ká'a mbi nzi-e ká dí hā Ngerewuру na.

¹⁹ Zadka i tji Efiez na, Pol poŋ báw sed beri ká dí, a kal a se *hul mbú kí Zibri, a may bay ziŋ ri ká dí.

²⁰ I kod ni bay haŋja ni ka sóro nam be ndíj, a káw ziŋ bari nam maa fe rōo a zól báy. Roo le, ka hii ziŋ ri ya.

²¹ Zadka'a poŋ ri bay zól na báyji le, ka waſa ri mii: «Zadka Ngerewuřu hii le, mì yíi bay ví káw ziŋ rí báy.» Lëe, ka kaw bil bawda tuo saa Efiez a se ba Sezare.

²² Zadka i tji Sezare na báyji le, ka dí saa bil bawda tuo na, rōo a kal a se Zuruzalem bay hii soko h̄a nzob mbika lawri ká i mbu tul kí ká dí. Falé ku rōo a zól a se Antiyos ká tusiri Siri.

²³ Zadka'a kaw Antiyos bole dí maa fe ndíj na báyji le, ka yíi a se kudu zad ká Galasi, báy Firizi a h̄a hurusuo h̄a nzob mbika lawri riw bele ká dí.

Apolos kaw Efiez báy Körzte

²⁴ Zib mbjw munu riŋ-e ba Apolos, s̄aw puo be ba Alezandere vi Efiez. Ka ba nzob ríi báy, a kɔ báy ká do bil mbede Ngerewuřu taŋ bamba tasiri.

²⁵ Ka ba nzob ká i fere ni Faa Ngerembay Zezu, rōo be na ka suo a kakáa bay a fere nzobri bay ká se tul Zezu báy zadé. Bay be kara zaŋ sùo ndàw, roo le, dáa tul nduo mbii ká Zaŋ daa hoy ze ka kɔ.

²⁶ Ka tii s̄aw báa bay báy nun wára nzob ká bil *hul mbú kí Zibri. Zadka Prisil báy Akilas laa bay be na báyji le, i mgba ni do fi mbjw í tina s̄aw bay ká se tul Faa Ngerewuřu ká'a kɔ taŋ ya báy na kad kad h̄a ni laa.

²⁷ Munu ká'a waa bay séke kudu zad ká Akayi na, yu-eri ká i ba nzob mbika lawri na h̄a ni hurusuo í daa mbede h̄a ni séke h̄a nzob mbika lawri ká dí, ha ri mgbáke ni ba sùo-ri báy kere. Zadka'a tji dí na báyji le, nzobri ká i vi ba nzob mbika lawri báy faa law kere Ngerewuřu na, ka so ri ḥgjii bamba,

²⁸ bay ji le, ka may bay ziŋ Zibri ká zad ruo, a mba tul-ri, a kie ri fe báy faa bay ká do bil mbede Ngerewuřu na ha ri kɔ mii, Zezu ba *Krisi, nzob ká Ngerewuřu waa bay píe ni ví yáa nzobri na.

19

Pol kaw Efiez

¹ Zadka Apolos kaw Körzte rōbay na, Pol se báy zad zad ká bil kudu zad ká Azi kpuru a t̄ike Efiez. Lëe, ka ziŋ nzob mbika law h̄anéri ká dí,

² a vbi ri bay mii: «Zadka í d̄aa law-ri bo tul Zezu na wáa, í ziŋ Tem Law Pie ziŋ zu le?» Lëe, i yíiŋra báy bay h̄a ni mii: «Bay ká se tul Tem Law Pie na, tōdō bo suku buru ya báy.»

³ Báyji le, Pol vbi ri mii: «Wáa, d̄aa tul nduo mbii taa h̄a ze, i d̄aa rí nduo dí le?» Lëe, i yíiŋra báy bay h̄a ni mii: «Dáa tul nduo mbii taa Zaŋ ze, i d̄aa tul buru nduo dí.»

⁴ Báyji le, ka baa ha ri rōbay mii: «Dáa tul nduo mbii ká Zaŋ d̄aa nzobri nduo dí na, bay tul nzobri ká i suo kér bay bari ká tul fe d̄aa yáa bari, roo le, Zaŋ na baa ha ri bay haŋja ri d̄aa law-ri bo tul nzob ká'a ví fal-e vuku. Be ze ba Zezu.»

⁵ Zadka i laa bayke na munu báyji le, i ha ri d̄aa tul-ri nduo mbii báy riŋ Ngerembay Zezu.

⁶ Lëe, zadka Pol d̄aa nduo bo tul-ri na, Tem Law Pie vi tul-ri, ha ri tii s̄aw báa nzaa bay kiri bod bod, i baa bay ká i yáa saa nzaa Ngerewuřu na h̄a nzobri.

⁷ Nzobkeri ku riw bele na, tul-ri maa duɔ fale sidí.

⁸ Báy káw Pol ká Efiez na, ka se *hul mbú kí Zibri baŋguo. Ká bil few ká say na, ka baa bay báy nun wára nzob, a kakáa bay ká se tul réke mbay Ngerewuřu, a nzaa faa bay haŋja nzobri yáa bayke na ba sùo bay.

⁹ Roo le, nzob h̄anéri ká dí ba nzob law ḥgoŋori, i mbii suku-ri í d̄aa law-ri bo tul bay ká'a baa na ya, a i baa bay káya se tul Faa Ngerembay ká nun ruo nzobri ká i mbu tul kí na. Be ze Pol náake sùo-e a poŋ rí, a fāa nzob mbika lawri a fere ri fe nam báy nam ká bil hul fe fére ká Tiranus fere nzobri fe ká dí.

¹⁰ Pol d̄aa ped key na munu ba mbiimbam sidí h̄a nzobri ká kudu zad ká Azi riw bele, Zibri báy Gerekri kara laa Bay Ngerembay na.

Vu Sevari nzaa faa bay nii temndayari

¹¹ Ngerewuру daa fe saŋri ká ŋgoŋ bamba báy faa Pol.

¹² Be mini ze, nzobri vää fäa vay gari be báy gari ndúo do sùo-ε kara ndaw, i séke bay vää cää taa sùo nzob suoséremri bo hää sùo-ri ka vaa; a nzob häyri ká temndayari do tul-ri na kara, temndayakeri na tji ndaw pi.

¹³ Báyji lë, Zib hanéri ká i se báy zad zad bay nii temndayari na, i nzaa faa bay nii temndayari saa tul nzobri báy riŋ Ngerembay Zezu na ndaw. I baa hää temndayari mii: «Báy riŋ Zezu ká Pol kääke kääna, buru baa ha rí, i tji ká tul-ri!»

¹⁴ Nzobri ká i daa fe key na, tul-ri tōŋo say, i ba vu Sevari ká ba ŋgerenzob *fe poy ká luo Zibri.

¹⁵ Báyji lë, temndaya yjijra báy bay ha ri mii: «Zeju na, mì tuu ni tuu; a Pol kara, ba ve le na, mì kɔ-kɔ. Waa, baari na i ba nzob veri lë?»

¹⁶ Ro, nzob ká temndaya do tul-e na zo kuruk bo tul-ri a mba ri báy hurusuo riw bele. Ka dara ri mbolonj mbolonj ha ri tji dül saa hula nduɔfi nduɔfi báy nuɔ mbisi mbisi.

¹⁷ Zibri báy Gerekri riw bele ká i naa Efiez ká i laa bayke na, hịe daa ri riw bele ha ri daa riŋ dika bo tul riŋ Ngerembay Zezu.

¹⁸ Báyji lë, nzobri ká i daa law-ri bo tul Zeju na, i vi ŋgii bamba tasiri i naa nzaari, i kji bay fe dää käyaya bari riw bele ba kélé.

¹⁹ LEE, nzob hanéri ŋgii bamba ká bil-ri ku ká i daa fe dää mgbii na, i fäa mbede mgbii bari i víke ha ri tay báy huu kpɔlök kpɔlök ká nun ruɔ nzobri riw bele. Zadka i daa suy larike riw bele na, maa lari ped nam isod sɔd duɔ zad sín ndebe. ²⁰ Be mini ze, báy faa hurusuo Ngerembay na, bay be yäake zad báy hurusuo ba pola pola.

²¹ Fal fekeri na ku báyji lë, Pol waa ká bil law-ε bay séke ba kudu zad ká Maseduwān báy Akayi, roɔ bay kál bay séke Zuruzalem báy. Ka baa mii: «Zadka

mì se Zuruzalem na lë, do nun hanja mì se ti mbijw mí kɔ Rɔm.»

²² Báyji lë, ka pie Timote báy Erasi, ká i ba nzob sɔkɔ ni na ha ri se kudu zad ká Maseduwān na. Roo lë, be na, ka kaw kudu zad ká Azi nam maa fe rɔbay.

Bawda bay bo bil puo ká Efiez

²³ Ká bil sewke ku na, bawda bay uru bay tul Faa Ngerembay.

²⁴ Nzob mbijw munu ba nzob túo fe suku riŋ-ε ba Demeterus daa vu hulri ri bawda hul wūru bari ká i dī ba Artemis. Demeterus báy nzob ped beri na, i ziŋ fe ká dī bamba.

²⁵ Báyji lë, nam mbijw munu, ka mbu nzob ped beri báy nzob fe túo kū-eri riw bele do tul kj mbijw hoy, a baa ha ri mii: «Baarì yu-iri, i kɔ ndaw, taambol ped na key ze, náa t̄jikeri suku.

²⁶ Roo lë, baari na, fe ká ledban ni ká ba Pol daa na, i kɔ ndaw, i laa bayke báy suku-ri ndaw. Ka baa mii, wūru ká nzobri daa báy nduo-ri na ba Ngerewuру taa tusuke ya. Be mini ze, ka ziŋ faa a gur hurusuo ruɔ nzobri ha ri hie fekeri na mbää. Ba zad ni ká Efiez key huo-ε hoy ya, roo lë, tōŋ ndjii hoy bay hanja ni yaa kudu zad ká Azi riw bele.

²⁷ Do munu lë, ba ped naari hoy ze a bīe ya, roo lë, bawda riŋ dika hul wūru Artemis na hoy kara, nzobri kókɔ ba fe ya ndaw, a riŋ dika be Artemis ká nzobri kof ni ká kudu zad ká Azi báy zadri riw bele ká tusiri key na hoy kara, a yjii ba fal ndaw pi.»

²⁸ Zadka i laa bayke na munu báyji lë, law-ri fäa ri puu-u, i tii saw dää fe belein belein mii: «Artemis, wūru Efiezri na ŋgɔb mba wūru hawri riw bele!»

²⁹ Bay tul fe gúu bari na, law nzobri ká bil ŋgerepuo riw bele nzaa ri ha ri se tama tama. I mgbä Gayus báy Arisitak ká i ba baw sed Pol ká i ba nzob ká kudu zad ká Maseduwān na, i takra i se fal kj bud bud riw bele i vää mbu tul kj ká zad mbu kj luye.

³⁰ Pol na hii bay doko sakra ruɔ nzobri sùo-ε, roo lë, nzob mbika lawri haa ni.

³¹ Nzob hanéri ká i ba nzob réke tul kudu zad ká Azi ká i ba nzob buɔ Pol kara,

i pie nzob ba luo-ε bay kóf ni hą ni ka mbi
bal-ε nda zad mbú kí luye na ya.

³² Ká zad mbú kí ruo na, feri nduo kí do
maŋ. Nzob hànéri guu fe kíre bod, nzob
hawri guu fe kíre bod ndaw, a ruokeri laa
le, i kɔ saw fe ká i mbúke kí na ya.

³³ Báyji le, nzob hànéri ká sakra ruo
nzobri na baa saw bayke hą nzob mbijw
ká riŋ-ε ba Alezandere ká Zibri suru ni do
pola na. Lee, ka ura nduo-ε a laŋ ká pol
ruo nzobri bay haŋa ri t̄a bo, a baa bay
ha ri laa.

³⁴ Roo le, zadka i kɔ ni ba Zib na báyji le,
i daa fe báy nzaa-ri riw bele ḡom maa saw
síe sidí i baa mii: «Artemis, w̄uru Efeszri
na, ngob mba w̄uru hawri riw bele!»

³⁵ Fale ku báyji le, nzob d̄aa mbede ká
bil ngerepuo na ziŋ faa a hą ruo nzobri
do d̄ekkeke a baa ha ri mii: «Baari nzobri
ká Efesz! Nzobri riw bele kɔ ngerepuo
naari ká Efesz na ba puo ká kɔrɔ hul w̄uru
Artemis ká ba w̄uru luye! I kɔ Efesz ba puo
ká puu w̄uruke t̄od̄ saa tumbam a do di
na ya le woo!

³⁶ Fefe ku na, faa ká bay haŋa nzob
máyke bayke na tiya. Munu zu le, do nun
haŋa r̄i kaw d̄ekkeke, i daa fe báy takra
pod pod ya.

³⁷ Nzob niri ká i faga ri i víke ri key na, i
faga feri ká bil hul w̄ururi ya ndaw, i tjiri
w̄uru naari ya ndaw pi.

³⁸ Zadka Demeterus báy nzob ped beri
hii bay d̄aa bay bo tul nzob le, nam fón
bay, báy nzob fón bayri do di ku ká i d̄aa
bayke na. Be ze ba zad ká i séke di i daa
bay bo tul nzob.

³⁹ Zadka i hii bay d̄aa bay kí bod le, i
léke bayke báy faake báy faa *bol kusol
puo ká zad mbú kí ruo na.

⁴⁰ Feri ká kal ká vuri key na, nzobri ká
Róm i mgbaka i daa bay bo tul naari, bay
jí le, buru maa bay báa saw bay mbú kike
na ta-taŋ ha ri yáa bayke ya.»

⁴¹ Fal bay nzob d̄aa mbede na ku báyji
le, ka hą ruo nzobri zol faa puo.

20

*Pol se a kɔ nzob mbika lawri ká Mase-
duwan*

¹ Zadka law nzob puori báy kér bay bari
nda siri na báyji le, Pol mbú nzob mbika
lawri a huo law-ri. Fale ku r̄o, a waſa ri
a zol ba kudu zad ká Maseduwān na báy.

² Ka se báy zad zad ká bil kudu zad na
key, a bo nzob mbika lawri báy bayri njii
bamba, r̄o a kal a se tusiri Gres

³ a daa few say ká di. Zadka'a do di ya
bay mbika tuo bay séke ba tusiri Siri na,
ka laa bay Zibri ká i kuma ni bay d̄aa fe
ziŋ ni. Be ze hą ni mbi nzi-ε bay yíi báy
faa kudu zad ká Maseduwān na.

⁴ Nzobri ká i se ziŋ ni na ze riŋ ri do
key: Sopater, nzob ká Bere vu Pirus ndaw,
Arisitak báy Sekundus ká i ba nzobri ká
Tesalonik ndaw, Gayus ká D̄erbe ndaw,
Timote ndaw, r̄o Tisik báy Torofim ká i
ba nzobri ká kudu zad ká Azi na ndaw pi.

⁵ Bari na i se pol i vāa giyan̄ buru ká
nzaa maambii ká Toras.

⁶ Buru na, buru kaw Filib, búru daa
*nam suoriya maapa ká i daa taŋ fe hew
fe na ndaw r̄o, búru hil búru kaw bil
bawda tuo búru zol báy. Fale ká daa nam
ndebe na báyji le, buru ziŋ kí ká Toras.
Zadka ku ze, buru daa nam t̄on̄ say ká di.

*Pol vaa led kuban ká lie bá huđ ká
Toras*

⁷ Fal nam mgbaka t̄aram na, buru mbú
kí ziŋ nzob mbika lawri bay d̄aa law
mbijw ziŋ kí. Lee, Pol baa bay ha ri. Munu
ká'a zol ruo na, ka baa bay njii-njii ziŋ ri
kpuru nzaa zad buo.

⁸ Bil hul káy tul kí ká buru mbú kí ká
di na, i daa huu ndeleri zuo di gbäa.

⁹ Báyji le, led kuban mbijw munu riŋ-ε
ba Utik kaw fonetere. Zadka Pol do báa
bay bole di di kɔb r̄obay na, ka duku nam
a kal nam saw, a lie saa tul hul káy tul kí
ndeke di sayke na gbäy nda siri. I se bay
vāa úra ni, le, i mgbaka ni ba huđ yek.

¹⁰ Báyji le, Pol di a diŋ a mbi ni mgbolka
do nduo-ε a baa hą nzobri mii: «I hą law-
ri ka nzaa r̄i ya, báy jí le, ɔmi be t̄oŋ do
di r̄obay.»

¹¹ Fale ku le, ka hil a se siya ba kí, a
haw maapa a su ziŋ ri. Ka lo soro ziŋ ri
kí kpuru, hą nzaa faga nzaaruo ndaw r̄o,
a uru a zol báy.

¹² Lεε, i sùu led kuban na báy kumnun ba puɔ. Káw kumnun be na, daa h̄ law nzobri riw bele nda siri ha ri kaw báy bawda suoriya.

Uru Pol saa Toras ba Mile

¹³ Fal fekeri na ku báyji lε, buru uru búru vāa kaw bil bawda tuo, búru se pola búru se Asos. Ba zad ká Pol waa bay zinj buru ká dī, ze a hil a kaw bil bawda tuo na zinj buru. Ka mbi nzi-ε ká dī munu, bay ji lε, ka hii bay séke báy faa kele.

¹⁴ Zadka buru zinj k̄j ká Asos na báyji lε, ka hil a kaw bil bawda tuo zinj buru, a búru k̄jri búru se ba puo ká Mitilen.

¹⁵ Uru saa zad nu ku na, buru se báy bil maambii kp̄uru t̄ji nzaaruoke búru t̄ji dī ya báy tukudu mbii Kiyo. Nzaaruo k̄j na, buru t̄ji tukudu mbii Samos, a nzaaruoke taa k̄j na báyji lε, buru t̄ji puo ká Mile ká dō nzaa maambii.

¹⁶ Tusueke lε, Pol mbi nzi-ε pola hoy bay tāa ká Efεz na ya, bay ji lε, ka hii bay mgbaka roy ká kudu zad ká Azi ya, ze a nzaa faa a takra a hii bay t̄ji Zuruzalem pola ndāw r̄o, *nam suoriya pantekod na vi báy.

Pol wada ḥgerε tul pedri ká i vi saa Efεz

¹⁷ Zadka buru kaw Mile r̄obay na, Pol pie nzaaped ha ri vāa dī *ḥgerε tul pedri ká tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄j ká Efεz na bay harja ri vi.

¹⁸ Zadka i t̄ji luo-ε na báyji lε, ka baa ha ri mii: «Baarì na, ī k̄o simsed bi báy dol bi ká m̄i dōke sakra baarì, báy titire nam ká m̄i vike kudu zad Azi key na ndāw.

¹⁹ M̄i dīn̄ tul-i m̄i daa ped h̄ Ngerembay báy mbii nun, a m̄i k̄o sek̄e fe ḥgi-ḥgji bay tul Zibri ká i leke bay bay dāa fe zinj m̄i.

²⁰ I k̄o ndāw, bayri ká'a bá kere baarì na, m̄i muu r̄i mb̄iw ya. M̄i ka-káake riw bele ha r̄i, a m̄i fere r̄i fe ká zad ruo ndāw, ká bil hul baarì ndāw pi.

²¹ Ban̄guo na, m̄i dī Zibri báy bari ká i ba Zib ya ndāw na, bay harja ri suo kér bay bari ká tul fe dāa k̄aya bari, i fere sùo-ri ba luo Ngerewu, a ī daa law-ri bo tul Ngerembay naari Zezu.»

²² «Timbede key na, m̄i séke ba Zuruzalem ro munu ká Tem Law Pie h̄ m̄i daa, taŋ kók̄o fe ká'a t̄ji tul-i ká dī.

²³ Roo lε, m̄i k̄o lε, báy puo puo na, Tem Law Pie baka m̄i mii, dāa m̄i bo hul sal, báy kók̄o sek̄e fe na, do giyan m̄i.

²⁴ Bi na, káw kumnun, mase hud hoy kara daa fe mb̄iw ya. Roo lε, fe ká mgba law-i ḥgo-ḥgōn̄ bay dāa na, ba ór̄o bie ped ká Ngerembay Zezu poŋ zuo nduo-i bay harja m̄i daa. Pedke na ba ka-káa Bay Kere ká se tul law kere Ngerewu.»

²⁵ «Zadka m̄i do sakra baarì na, m̄i fere r̄i bay ká se tul réke mbay Ngerewu. Roo lε, timbede key na, m̄i k̄o lε, ká sakra baarì na, nzob ti kók̄o m̄i mb̄aa w̄ym.

²⁶ Be ze, m̄i baa ha r̄i vuri key ta-taŋ: zadka nzob mb̄iw ká sakra baarì key wuru faa lε, bayke t̄i tul-i ya,

²⁷ bay ji lε, feri riw bele ká Ngerewu leke bay dāa na, m̄i ka-káake ha r̄i mi muu r̄i mb̄iw ya.

²⁸ I nze báy sùo-ri, kakalke lε, bay tul nzob mbika lawri riw bele ká Tem Law Pie poŋ ri zuo nduo-ri, bay harja ri nda faa pol-ri munu ká nzobri k̄or̄oke fe hol bari. I k̄o-kóm̄ ba tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄j ká i vi ba taa Ngerewu báy faa sím Vi-e ká uo ká tul puu say hud na.

²⁹ M̄i k̄o lε, zadka m̄i zól mí poŋ r̄i na, nzob law mgbór̄ori ká i do munu ba váy koyri na, i ví sakra baarì i ndor fal-ri kp̄uru bay dāa sek̄e zinj r̄i.

³⁰ Nzob han̄eri ká sakra baarì k̄j hoy kara, i úru báy kúd̄ bay gbad̄ gbad̄ bay úlake nzob mbika lawri bay fāa ri zuo fal-ri.

³¹ Munu zu lε, ī káw báy nzaa bal-ri kekeke. I h̄ law-ri ka kér se tul dol bi ká sakra baarì ká m̄i daa mbiimbam say báy báy ká m̄i fere r̄i mb̄iw mb̄iw riw bele sun báy bisie ban̄guo báy mbii nun-i na.

³² «Timbede key lε, m̄i ala r̄i zuo bil nduo Ngerewu báy harja ni ka k̄or̄ r̄i báy law kere be. Ka do báy hurusuo ká báy harja r̄i ḥgoŋ̄ ba pola pola ndāw, báy harja fe kereri ká'a k̄or̄ báy harja nzob taa beri riw bele na, ī zinj ndāw.

³³ Kón lari baarí, mase feziña baarí, mase gari baarí na, dáa mǐ mbjw ya.

³⁴ Baarí hoy kara i kó ndaw, nduo-i kí ze mǐ dákke ped bay tul fe ká puo mǐ ndaw, bay tul nzobri ká i do ziñ mǐ ndaw pi.

³⁵ Bi na, feri riw bele ká mǐ daa na, mǐ kíeke rí bay haña rí daa mini key ndaw, í sóke nzobri ká hýrusuo-ri tiya, í kérke bay se tul bayri ká Ngérembay Zezu kí sùo-e baa mii: "Mbika fe bay haña nzob na ba suoriya bamba, mba yáanake."»

³⁶ Zadka Pol baa bayri na munu o riw bele báyji le, ka huku siri gburuk ziñ riw bele, a daa nzaa bay kere.

³⁷ Báyji le, bari riw bele na i haw rew safak, i mgbáke nduo-e zududu i ul suk-e.

³⁸ I daa síe ñgji bamba bay tul bay ká'a baa mii, i ti kókó nun beri mbää wüm na. Falé ku le, i su ni kpuru í séke nzaa bawda tuo ndaw roo, i poñ ni hñ ni zol báy.

21

Pol yíi a se Zuruzalem

¹ Zadka buru poñ kí báy mbii nun, búru kaw bil bawda tuo na báyji le, buru se ndoy maa tukudu mbii Kos. Nzaaruoke ku na buru uru búru se tukudu mbii Rode. Úru saa zad nu ku na, buru se puo ká Patara.

² Lëe, buru ziñ bawda tuo ká dí ká se nun-e ba Fenisi, búru hil búru kaw dí a búru zol.

³ Zadka buru do sikda maambii na, buru kó tukudu mbii Sipir do ba nduo gel, a búru se nun buru mak ba tusiri ká Siri, búru tji puo ká Tir. Buru díra ká dí, bay ji le, ba zad ká i fáa sobari saa bil bawda tuo ká dí.

⁴ Ká Tir na buru ziñ nzob mbika lawri ká dí, a búru kaw ziñ ri nam tóñ say. Lëe, Tem Law Pie suru ri ha ri baa hñ Pol bay haña ni ka se Zuruzalem ya.

⁵ Roo le, zadka buru daa nam ba tóñ say na báyji le, buru uru búru mbi faa, le, bari riw bele báy máy bariri báy vu bariri na, i su buru kpuru hñ buru tji saa bil ñgerepuo na. Zadka búru kíri búru tji nzaa maambii na báyji le, buru huku siri ká nzaa kporo, búru daa nzaa bay kere ká dí. ⁶ Falé ká buru wada kí mbjw mbjw

riw bele na ndaw roo, búru poñ kí búru hil búru kaw bil bawda tuo na. A bari na laa le, i yíi faa puo bari.

⁷ Buru uru ká Tir na, búru se báy bawda tuo ba pola kpuru tji Tolemay. Zadka buru tji dí na, buru hii soko hñ yú bururi a búru kaw ziñ ri nam mbjw.

⁸ Nzaaruoke na, buru uru ká zad nu ku búru se kpuru, búru tji ñgerepuo ká Sezare. Buru se luo Filib ká ba nzob káa Bay Kere, búru naa luo-e. Ba be ká sakra nzobri ká tóñ say ká i nan ri ká Zuruzalem na.

⁹ Be na, ka do báy led máy tikdfiri ba niñ ká i yáa bay saa nzaa Ngérewuru í baa hñ nzobri.

¹⁰ Buru kaw dí kpuru nam buru maa fe báyji le, nzob yáanja bay saa nzaa Ngérewuru mbjw, riñ-e ba Agabus uru saa kudu zac ká Zude a ví ziñ buru ká dí.

¹¹ Lëe, ka mbi sal bil huo Pol a síñke bal-eri báy nduo-eri kí sùo-e a baa mii: «I kó, bay ká Tem Law Pie tina máake na ze do key: nzob sal bil huo key na Zibri ká Zuruzalem i síñ ni faa mbjw munu ká mǐ siñ bal-iri báy nduo-iri key, í ala ni bo nduo nzobri ká i tuu Ngérewuru ya.»

¹² Zadka buru laa bayke munu na báyji le, búru kíri ká buru do zadé na, buru kod Pol bay haña ni ka se Zuruzalem ya.

¹³ Roo le, Pol yíijra báy bay hñ buru mii: «Bay ji ndaw roo, i re-rew i daa hñ law-i kuñ mbii gbad mini key le? Bay tul riñ Ngérembay Zezu na, mǐ do dí ya bay haña ri siñ mǐ siñ hoy ya, roo le, hud hoy kara mǐ do dí ya bay huka ká Zuruzalem.»

¹⁴ Munu ká buru ziñ faa ká bay mbaka tul-e ya na, buru poñ nzaa kód ni búru baa mii: «Ndad bay haña Ngérembay ka daa munu ká law-e hii.»

¹⁵ Fal namri ká kal na ku báyji le, buru leke fe bururi a búru uru búru zol ba Zuruzalem.

¹⁶ Nzob mbika law hñeri ká Sezare su buru se puo Manasón ká ba nzob ká Sipir, a ba nzob mbika law ká pié lew hoy, a hñ buru naa luo-e.

¹⁷ Zadka buru tji Zuruzalem na, yú bururi ká dí i mgbá buru báy suoriya.

¹⁸ Nzaaruoke na báyji lε, Pol se ziŋ buru se puo Zak, ká *ŋgerε tul pedri riw bele do mbú kí ká dí.

¹⁹ Pol d̄aa soko ha ri, a kí fal feri riw bele ká Ngerewuру d̄aa ká sakra nzobri ká i ba Zib ya báy nzi-ε lém lém báy faa ped be na ha ri laa.

²⁰ Zadka i laa bayke na báyji lε, i pisi Ngerewuру í baa mii: «Yú buru, mù kó nzobri ba mina mina ká sakra Zibri key ze i d̄aa law-ri bo tul Zezu lε! Roo lε, bari riw bele na, i ba nzobri ká i nduɔ ká tul *bol kusol *Moyze.

²¹ Bari na, i laa bay ká se tul-a mii, mù fere Zibri riw bele ká i kaw sakra nzobri ká i ba Zib ya na, ha ri poŋ bol kusol Moyze, a mú baa ha ri bay haŋja ri kun ŋgori vu bariri mbää ndaw, bay haŋja ri d̄aa fe saw puo naari mbää ndaw pi.

²² Náa d̄áari mina ro lε, bay jí lε, vika bo key na, i laa bayke ba tusue!

²³ Munu zu lε, mu d̄aa fe ká buru báa ha mù. Ká sakra buru key na, nzobri ká i mbi nzaa-ri h̄a Ngerewuру na, i ba niŋ.

²⁴ Bo na, mu se ziŋ ri mú sáŋ sùo-ɔ ziŋ ri, r̄oŋ mú puo feri riw bele ká bay haŋja ri súuke tul-ri. Be mini ndaw r̄oŋ, nzobri riw bele na, i kókó mù ba nzob ká mù do tul fe saw bulu naari mú d̄aa vu mbom bo tul bol kusol Moyze baŋguo. Be r̄oŋ i kókó bay báa nzobri ká i baa se tul-a na ba kúd bay hoy báy.

²⁵ A bay ká se tul nzobri ká i ba Zib ya ká i d̄aa law-ri bo tul Zezu na, buru mbi nzaa buru pola, búru pie báy mbede ha ri bay haŋja ri mgba sùo-ri ká tul náyri ká nzobri púoke fe h̄a wúru bari ndaw, ká tul sím ndaw, ká tul náyri ká i píri sol-ri ká símke ndiŋ ba badí ndaw, r̄oŋ bay tul d̄áa nun pie ndaw na.»

²⁶ Báyji lε, nzaaruoke na, Pol se ziŋ nzobri ká niŋ ku na, i tii saw d̄áa fe saw puo Zibri. Falε lε, ka se bil *hul káni Ngerewuру bay haŋja nzob fe poyri kó nam ká i ór̄ke d̄áa fe saw puo na. Ba nam ká bari nzob fe poyri púoke fe bay tul-ri mbijw mbijw riw bele.

²⁷ Zadka nam ká tōŋ say na tōŋ deň bay haŋja ór̄o bie nam sáŋ sùo-ri maa báyji lε, Zibri ká i uru saa kudu zad ká Azi na, i kó Pol do bil *hul káni Ngerewuру. Léε, bari na i suru tigbaa ruɔ nzobri riw bele í mgba ni

²⁸ i d̄áake fe beleŋ beleŋ mii: «Nzobri ká *Izarayel, i ví sō buru! I kó ledban ni key, ka se báy zadri riw bele a kakáa bay a ūlaké nzobri riw bele se tul led Izarayelri ndaw, se tul *bol kusol *Moyze ndaw, se tul hul káni ni key ndaw pi. Ka d̄aa kpuru h̄a nzobri ká i ba Zib ya hoy kara, i vi bil hul káni Ngerewuру, i bieke zad ká do bod ba taa be na.»

²⁹ (I baa munu, bay jí lε, ká pola na i kó Torofim ká ba nzob ká Efiez na do ziŋ Pol mbijw hoy ká bil ŋgerepuo na ku. I ker i baa mii, Pol h̄a ni r̄ii a se bil hul káni Ngerewuру na.)

³⁰ Báyji lε, nzobri ká bil ŋgerepuo ku na riw bele uru gbaw, a i d̄uu báy zadri riw bele nzal nzal ba tul-e. I mbú so tul Pol na i mgba ni i kuɔ ni i t̄ike ni saa hul káni Ngerewuру na ba zař kí ŋgeren, a i dar faa hulri ba vaa hoy gbukru gbukru do di.

³¹ Zadka i do nzáa faa bay ika ni na báyji lε, bay t̄ođo bo suku ŋgerenzob yum ká R̄om ká do Zuruzalem mii: «Nzobri riw bele ká bil puo ká Zuruzalem na, i se tul kí hali hali.»

³² Zadε ku hoy lε, ka nan nzob yumri báy ŋgerε tul nzob yumri zuɔ tul-e a d̄uuke ba luo ruɔ nzobri na. Zadka ruɔ nzobri kó ŋgerε tul nzob yumri báy nzob yumri na báyji lε, i poŋ nzaa bód Pol na.

³³ Báyji lε, ŋgerε tul nzob yumri soro ba lakun-ε a mgba ni, a mbi nzi-ε ha ri siŋ ni báy sal lari ba sidi. Falε lε, ka vbi ri mii: «Ka ba ve lε? Mase fe jí ze ka d̄aa lε?»

³⁴ Nzob h̄a haa kara d̄aa fe báy nzi-ε beleŋ beleŋ i láake kí ya, lε, ŋgerε tul nzob yumri mbi nzaa ha ri mgba Pol na i t̄ike ni ká sakra ruɔ nzobri ba zad káw nzob yumri ká siya, bay jí lε, ka ziŋ faa ká bay láa saw bayke ba tusue ya bay tul nzobri ká i se tul kí hali hali na.

³⁵ Zadka i t̄ji báy Pol na kpedere ká saw sólo ká bay hil ba siya na báyji lε, nzob

yumri mbi ni zúruru, bay ji le, ruo nzobri nzsu kij nzid nzid.

³⁶ Ruo nzobri ká tój bol-ri na, i daa fe beleñ beleñ i baa mii: «I ni i kij haj buru!»

Pol baa bay ká bay yaqajake sùo-e

³⁷ Tój ndji mini key ká bay haña Pol se bil hul ká siya na báyji le, Pol vbi ñgeré tul nzob yumri na mii: «Léé, mù ti pón faa haj mì baa bay bi key ndji haj mù laa ya le?» Léé, ñgeré tul nzob yumri na yijra báy bay haj ni mii: «Yee, mù kó nzaa gerek ndaw zey kélé?»

³⁸ Munu le, mù ba nzob ká tusiri Ezibte ká uru ziñ nzob réke tul puori ká timbédé key ká'a haj nzob ika nzobri se bil law kör ba issod duó zad niñ na ya (4.000).»

³⁹ Pol yijra báy bay ha ni mii: «Mì ba Zib ká i mboñ mì ká Tars ká tusiri Silisi. Mì ba led bil puó ká bil ñgerépuo ká Tars na key kij. Mì kod mù, mu pón faa haj mì baa bay haj ruo nzobri key na i laa.»

⁴⁰ Ñgeré tul nzob yumri haj Pol do tul sólo ká siya zelen, a lañ nduo-e ba luo ruo nzobri ha ri tāa sém riw bele. Zadka nzaa rödi kuj na báyji le, Pol mbi bay báy nzaa eboro mii:

22

¹ «Baari yu-iri báy báari, i laa bay bi ká mì baa ha ri timbédé key bay yaqajake sùo-i na.»

² Zadka ruo nzobri laa mii, ka baa bay báy nzaa eboro na báyji le, zad do kununu. Ro, Pol mbi bay a baa ha ri mii:

³ «Bi na, mì ba Zib ká i mbón mì ká Tars ká tusiri Silisi. Roo le, i hól mì ká Zuruzalem key, a mí kaw saw bal *Gamaliyel haj ni fere mì *bol kusol bulu naari na báy zad ñgid bele. Mì pón sùo-i báy kér bay bi riw bele haj Ñgerewuru munu ká baari riw bele ká vuri key ndaw.

⁴ Mì daa nun nzobri ká i mbi Faa Ñgerembay Zezu tuo síe ha ri hu, mí mgbá wárari báy máyri, mí siñ ri mí daa ri zuo hul sal.

⁵ Ñgerenzob *fe poy luye báy *nzob kúñ sal bay luyeri riw bele kara, i naa hodo bay bi mii, mì baa sùo bay. Mì yáa mbede ká nduo-ri bay séke haj yu baari Zibri ká Damas, a mí se dí bay mgbaka nzob

mbika lawri bay sín ri báy sal lari, bay fáa ri bay víke ri Zuruzalem bay dáa ri sés-sé.

⁶ «Munu ká mì se faa kób röbay, a mí do dí ya deb báy Damas, báy síe ká do law tul na báyji le, zadé ku hoy zad hie gberere saa nulue a kiri mì gbuk.

⁷ Mì lie rad bo siri, le, mì laa kusol nzob ká dí mì mii: «Sol! Sol woo! Bay ji ndaw rö, mù daa nun-i tuo síe munu le?»

⁸ Léé, mì yijra báy bay haj ni mii: «Mbay, wáa, mù ba ve le?» Báyji le, ka yijra báy bay haj mì mii: «Mì ba Zezu ká Nazaréed ká mù daa nun-i tuo síe na zu.»

⁹ Nzobri ká i do ziñ mì na, i kó zad ká hie, roo le, kusol nzob ká baa bay ziñ mì na i laa ya.

¹⁰ Báyji le, mì vbi ni mii: «Mbay, wáa, mì dáa mina ro zey le?» Léé, ka yijra báy bay haj mì mii: «Uru siya mú se Damas, le, i kíe mù feri riw bele ká mì leke báy haña mù vää daa na báy.»

¹¹ Munu ká mì kó zad ya bay tul zad ká hie gberen ká nun-i na, báw sed biri mgbá nduo-i mgbá rö i kuó mì i séke Damas na báy.

¹² «Léé, nzob mbjw do Damas ku riñ-e ba Ananiyas, ka ba nzob híe Ñgerewuru, a daa vu mbom bo tul bol kusol naari báy zadé ñgid bele, haj Zibri riw bele ká Damas baa bay be báy kere.

¹³ Ka ví ziñ mì a baa haj mì mii: «Yu-Sol, mu mgbúda nun-a mú kó-kóm.» Zadé ku hoy mì ura nun-i mí mgbudá, le, mì kó zad a mí kó ni.

¹⁴ Báyji le, ka baa haj mì mii: «Ñgerewuru bulu naari na náa mù pié lew hoy do bod, bay haña mù kó law híya be, bo mú kó Zezu, ká be huo-e hoy ba nzob fe dáa báy zadé nzédem na, bay haña mù laa bay ká nzi-e.»

¹⁵ Tusuéke le, mù bá nzob nasi bay be bay ka-káa bay feri ká mù kó báy nun-a, a mú laa báy suk-a na ká nun nzobri riw bele.

¹⁶ A timbédé key na wáa, haj ji rö mù giyan báy le? Mu úru siya mu dí riñ Ñgerembay ha ri daa tul-a nduo mbii haj Ñgerembay ka wáa feyáa bori riw bele ká bil law-a haj mù.»

¹⁷ «Falé ká bole dí maa fe na báyji le, mì yji mí se Zuruzalem. Zadka mì se bil *hul kàni Ngerewuру, a mí do dáa nzaa bay kere na, fe tina nun hą mì.

¹⁸ Mì kɔ Ngerembay, le, ka baa hą mì mii: "Mu úru ba vaa mú tji saa bil ngerepuo ká Zuruzalem key, bay ji le, bay ká mù baa se tul-i na, nzobkeri ti yaaŋya ya."

¹⁹ Lée, mì yijra báy bay hą ni mii: "Mbay, bari na i kɔ ta-taŋ, ba bi kì ze mì se bil *hul mbú kì bariri, mí mgba nzobri ká i daa law-ri bo tul-a, mí daa ri zuo hul sal, a mí nda ri ndaw."

²⁰ Zadka i mgba Etjen ká ba nzob nasi bay bo, i i ni na kara mì do zadé, mí hii bayke siŋ ri, a mí kɔrɔ gari bari nzob ika niri na."

²¹ Báyji le, Ngerembay baa hą mì mii: "Uru siya mú se, bay ji le, ba bi kì ze, mì pie mù dí dí se luo nzobri ká i ba Zib ya."»

Pol báy ngere tul nzob yumri

²² Ruo nzobri te suku-ri kpuru, í laa bay ká tji ká nzi-e ká'a baa mii, Ngerewuру pie beri ba luo nzobri ká i ba Zib ya. Be nu ku ro, i tii sàw báa bay báy nzaa-ri riw bele gbaw mii: «Nzob ká mini na, ndad bay haŋa ni ka ti tusiri key ya! Mgba ni í ni, ka maa bay káw kumnum ya!»

²³ Ro, í yiw fe i nan gari bari i vbuku ba siya, rɔɔ i fàa siri i mii ba tul-ri ndaw.

²⁴ Be ze hą ngere tul nzob yumri na mbi nzi-e bay haŋa ri mgba Pol i séke ni bil hul káw nzob yumri ká do siya kávbaw ndaw rɔɔ, bay vbika ni bay báy ndoy bay kókɔ sàw fe ká ruo nzobri gúuke fe mini ká tul-e na.

²⁵ Roo le, zadka i mgba Pol i siŋ ni bay ndáka ni na báyji le, ka vbi ngere tul nzob yumri ká do pol-e na mii: «Nzob ká nzob réke tul puo ká Róm kɔ ni ba led bil puo na wąa, baari do báy faa bay ndáka ni tan bay ká i daa bo tul-e høy le?»

²⁶ Zadka ngere tul nzob yumri laa bay ká Pol baa munu na báyji le, ka duu a se luo ngere tul-e a baka ni mii: «Mu dáa mina báy sùo-ɔ key le? Ledban na, i kɔ ni ba led bil puo ká Róm!»

²⁷ Lée, zadé ku høy ngere tul nzobke na uru a vi luo Pol, a vbi ni bay mii: «Mu baa hą mi laa! Wąa, mù ba led bil puo ká Róm kì le?» Pol yijra báy bay hą ni mii: «Ü-uu, be kì zu.»

²⁸ Báyji le, ngere tul nzob yumri na mbi bay a baa hą ni mii: «Bi na, mì fàa lari ngi-ŋgii mí puo ndaw rɔɔ, ha ri kɔ mì ba led bil puo ká Róm báy.» Lée, Pol yijra báy bay hą ni mii: «Bi le, báy mboŋa bi høy, i kɔ mì ba led bil puo ká Róm.»

²⁹ Zadé ku høy nzobri ká i hii bay vbika ni bay báy ndoy na, i naa sùo-ri ká lakun-ɛ. A ngere tul nzob yumri na, zadka'a kɔ Pol ba led bil puo ká Róm na báyji le, hìe daa ni ngiŋi bamba, bay ji le, ka ha ri mgba ni i siŋ ni báy sal lari.

Pol kaw pol nzob kún sal bay luyeri ká luo Zibri

³⁰ Ngere tul nzob yumri na hii bay kókɔ, bay ji kì rɔɔ Zibri cláake bay bo tul Pol le! Sàwke mini ze, nzaaruoke na báyji le, ka ha ri hina sal lari ká i siŋke ni, a mbi nzi-e hą *ngerenzoɔ fe poyri báy *nzob kún sal bay luyeri riw bele ha ri mbú kì. Falé ku rɔɔ, a sùu Pol a víke ni a daa ni do pol-ri.

23

¹ Pol na kɔ-kóm ba luo nzob kún sal bay luyeri a baa ha ri mii: «Yü-iri, báy kér bay ká *taŋ kad kad ze, mì séke simsed ká sàw bal Ngerewuру kpuru tji vuri key.»

² Lée, ngerenzoɔ fe poy luye ká ba Ananiyas mbi nzi-e hą nzobri ká i kaw lakun Pol na nda tinzi-e wɔɔ do dí.

³ Báyji le, Pol baa hą ni mii: «Bo ká mù do munu ba tøy kere ká bo tupal høy na, Ngerewuру a ndáka tinzaa-a báy. Mù kaw bay kún sal bay bo tul-i munu báy faa *bol kusol naari na, roo le, mù wad tul bol kusolke na mú ha ri nda mì.»

⁴ Lée, nzobri ká i kaw dí ya báy lakun-ɛ deb na i baa hą ni mii: «Ngerenzoɔ *fe poy luye taa Ngerewuру zu waa, mù rad ni le woo!»

⁵ Báyji le, Pol yijra báy bay ha ri mii: «Yü-iri, mì kɔ ni ba ngerenzoɔ fe poy luye le, mì ti báa munu ya, bay ji le, mì kɔ ndaw, i daa do bil mbede Ngerewuру mii:

* ^{23:5 23.5 Tji kélé 22.28.}

"Mbay tul nzob bori na, mù ti báa bay káaya se tul-e munu ya*."»

⁶ Pol na kó ndáw, nzobri ká i ba nzob kún sal bay luyeri na, nzob hñerí ba *Sadusiri, a nzob hñawi ba *Fariziri. Sáwke mini ze, ka baa báy beleñ ba siya hñ ri mii: «Yú-iri, bi na mís ba Farizi, a mí ba vu bil Fariziri! Bay tul dáa law nzokdó te tul tñi nzobri saa luó hñuf na ze, i dáake báy bo tul-i ká vuri ká pol-ri key!»

⁷ Zadka'a baa bay key na munu báyji le, Fariziri báy Sadusiri na, i mäy kí bayke ká zad mbú kí hñ nzobri téke bil kí.

⁸ (I mäy kí báy, bay ji le, Sadusiri kó i baa mii, nzob hñderi ti tñi saa luó hñuf kpay ya mgbañ. Led nzaapedfri ká nulue báy temri kara tiya ndáw. Roo le, Fariziri na i daa law-ri bo tul fe niri na key riw bele).

⁹ Mäy bayke ku na ñgɔñ bamba tasiri hñ zad do giñgiñ. Nzob fére nzobri bol kusol hñerí ká i ba Fariziri na, i uru siya i baa bay báy ñgónke hñ nzobri mii: «Ledban key na buru ziñ káaya be mbjw ya! Kó ya le, tem, mase led nzaapedf ká nulue ze baa bay hñ ni.»

¹⁰ Mäy bay bari na ñgɔñ bamba tasiri hñ ñgeré tul nzob yumri na daa hié a baa mii, kó ya le, i mgbaka Pol na í gɔd ni mbédeke mbédeke. Sáwke ze, ka hñ kudu nzob yumri se í vña mgbaka Pol ká sakra bari na, a í se ziñ ni bil hul kaw nzob yumri ká do siya na rɔbay.

¹¹ Suñke ku na báyji le, Ngérembay tñi tul Pol a baa hñ ni mii: «Siñ law-a, bay ji le, nasi bay bi ká mù baa hñ nzobri ká Zuruzalem key na, do nun haña mù daa munu ká Róm ndáw.»

I leke bay mgbaka Pol bay ika ni

¹² Zadka nzaaru sil hñ sié tñi na báyji le, Zibri mbú kí i sú mjiri zuo nduo kí i baa mii: «Náa súri fe ya ndáw, náa nzóri mbii ya ndáw, kpuru maa báy ika Pol ndáw rɔ.»

¹³ Nzobri ká i leke bay ika ni na i kal sín niñ.

¹⁴ Ro, í vña ziñ *ñgerenzob fe poyri báy ñgeré Zibri í baa ha ri mii: «Buru na, buru mbi nzaa buru búru sú mjiri zuo

nduo kí bay suña fe ya kpuru bo, búru i Pol ná ndáw rɔ.

¹⁵ Munu zu le, baari báy *nzob kún sal bay luyeri na, i pie nzaaped timbede key hñ ñgeré tul nzob yumri hñ ni ka tina Pol a víke ni pol-ri key munu rii fe ká i hñ bay békla fe dáa beri lém lém báy zadé. A búru le, pola rɔ bay haña ni ka vi le, buru do dí ya bay ika ni.»

¹⁶ Zadka vu tinam Pol laa báy ká i leke bay ika ni-ε na munu báyji le, ka zol a vña rii bil hul kaw nzob yumri na, a baa bayke hñ ni.

¹⁷ Báyji le, Pol ci ñgerenzob yum mbjw munu a baa hñ ni mii: «Mu sùu led kuban key na mú séke ni luo ñgeré tul nzob yumri, bay ji le, ka do báy bay hñne bay báa hñ ni.»

¹⁸ Lée, ka sùu led kuban na bo pol-e a séke ni luo ñgeré tul-e a baa hñ ni mii: «Pol, nzob ká naa hul sal na dí mís, a kod mís bay haña mís sùu led kuban key na, mí víke luo-ɔ hñ ni baa bay hñ mù laa.»

¹⁹ Báyji le, ñgeré tul nzob yumri mgba led kuban na báy nduo-ε, a tñike ni ba nzaa zad ndii, a vbi ni bay mii: «Bay ji rɔ, mù vi bay báa hñ mís le?»

²⁰ Lée, led kuban na yijra báy bay hñ ni mii: «Zibri siñ tul bay báy kód mù bo, ruo báyji le, mu tína Pol hñ ni se zad kún sal bay luye munu ká i hñ bay békla fal bay be lém lém hñ ni do báy zadé na.

²¹ Roo le, bo na, mu hii puu bay bari na ya, bay ji le, nzobri kal sín niñ ká sakra bari ku i mýu sùo-ri bay dáa fe seké ziñ ni. Bari na, i sú mjiri zuo nduo kí bay suña fe ya ndáw, bay nzókó mbii ya ndáw kpuru bay ika Pol na ndáw rɔ! Timbede key na, i giyan kekeke bay láa nzaa-a kí hoy.»

²² Ñgeré tul nzob yumri na baka led kuban na ñgɔ-ñgɔñ báy haña ni ka baa bay key na hñ nzob mbjw ka laa ya. Falé ku le, ka poñ ni hñ ni zol.

I soro Pol se Sezare

²³ Falé ku le, ñgeré tul nzob yumri na di ñgerenzob yumri sidí a baa hñ ri mii: «Í léke sùo-ri í mbú nzob yumri ba isod sidí, nzob piriri ba sín tñó say ndáw, rɔ

nzob nzawri ba isod sidi ndaw, a i do di ya bay séke ba Sezare suj key báy huu mgbañ ká'a taa korok.

²⁴ I léke piriri ha Pol ka séke báy kere dækéke ha fe mbijw kara ka záa suo-e ya, a se luo Felis ká ba nzob réke tul puo.»

²⁵ Ka daa mbede bay pie ha Felis. Bay ká'a daa do bil mbedeke na ze do key:

²⁶ «Bi Kolod Liziyas, mi daa mbede key ha mü bo Felis, nzob réke tul puo ká mü ba nzob luye na, mi hiike soko ngi-ngiji ha mü.

²⁷ Ledban ká mi pie ni ha mü na, Zibri mgbá ni i hii ika ni. Zadka mi laa mii, ka ba led bil puo ká Róm na báyji le, mi faga nzob yum biri mi séke mi yáake tul-e, a mi naa ni saa nduo-ri.

²⁸ Munu ká mi hii bay kóko saw fe ká Zibri dáake bay bo tul-e na, mi mgbá ni mi séke ni luo nzob kúñ sal bay bari na.

²⁹ Lee, bay ká i daa bo tul-e na do bay tul *bol kusol bari kí hoy bo, ba bay ká maa dáake bay hud bo tul-e ya ndaw, bay hanja ni ka náake hul sal ya ndaw pi.

³⁰ Zadka mi laa mii, Zibri siñ tul bay bay ika ni na, mi pie ni ba vaa munu hoy ha mü, a mi baa ha bari ká i daa bay bo tul-e na mii, i se luo-o kí ndaw ro, i vaa baa bay bari na ha mü laa báy. Soko ro zu.»

³¹ Báyji le, nzob yumri na i daa fe ká'a baa ha ri na. I suu Pol ká sujke ku hoy i séke ni kpuru i tike puo ká Antipatis.

³² Nzaaruoke na, bari nzob yumri ká i se báy bal-ri na i yji faa puo, a i poñ nzob piriri se ziñ Pol nun-ri ba pola.

³³ Zadka bari nzob piriri na i tii Sezare báyji le, i vaa zuda mbede na nduo nduo nzob réke tul puo a i daa Pol nduo nduo-e.

³⁴ Zadka'a kii mbede na o riw bele na báyji le, ka vbi Pol bay mii: «Mü ba nzob ká kudu zad ká hañ le?» Zadka'a laa mii, ka ba nzob ká tusiri Silisi na báyji le,

³⁵ ka baa ha ni mii: «Zadka nzob dáa bay bo tul-ari na, i vi roo mi dáa bay bo na báy.» Lee, ka mbi nzi-e bay hanja ri koro Pol do bil boro mbay ká bil pile mbay *Erod.

24

Zibri daa bay bo tul Pol

¹ Fale ká daa nam ndebe na báyji le, Ananiyas ká ba *ngerenzob fe poy luye na se Sezare. Ngere Zib haneri báy nzob mbijw ká rijn-e ba Tertulus ká ko *bol kusol Rómri báy zadé a ba nzob yáana tul nzob na, i se ziñ ni i vaa kie suo-ri ká pol Felis nzob réke tul puo na bay dáa bay bo tul Pol.

² Zadka'a di Pol vi na báyji le, Tertulus tii saw dáa bay bo tul-e a baa mii: «Bo Felis ká mü ba Mbay luye, taambol bo ze dækéke döke tusiri buru key ha buru kaw báy law pie kpala kpala. Taambol nun nzem bo kí ze, mü lëkeke feri ká tusiri buru na ha ni do ba fie.

³ Bay tul feri riw bele ká buru ziñ báy namri riw ndaw, báy zadri riw bele ndaw na, buru dáake law buru bo tul-a.

⁴ Roo le, buru hii bay kúñ mü kaw bole di bamba ya. Bay buru ndii do ku, buru hii bay hanja mü laa ziñ buru. Mbay nzob law kere, mu iki law-a bo mü laa hay ká ndii key zin buru.

⁵ «Buru na, buru ziñ ledban key na ba nzob doko law nzob, a wal nzobri kperke kperke ká sakra Zibri riw bele ká tusiri key. Be na, ka ba nzob ndáka faa pol hañ Zibri fere kér bay bari i se fal nzob ká Nazared na.

⁶ Ka nzaa faa kpuru, bay dáa bie bo tul *hul kani Ngerewuру buru ká tañ kadjan na, le, buru mgbá ni ká di. [Buru hii bay kúñ bay bo tul-e munu ká bol kusol buru kie,

⁷ roo le, Liziyas ngere tul nzob yumri na, tii tul buru hiyaw a ví naa ni báy wára hár saa nduo buru, a yáa tul-e.

⁸ Fale ku le, ka mbi nzi-e hañ buru nzob dáa bay bo tul-eri na, hañ buru vi pol-a kí ndaw ro.] Bo kí mü vbi ni bay le, mü kóko feri riw bele ká buru dáake bay bo tul-e na ba suo bay.»

⁹ Zibri riw bele na, i mbu nzaa-ri zuo tul bay na i baa mii, ba tusue, zadé kí zu.

Pol foñ bay be ká pol Felis bay yáajake suo-e

¹⁰ Báyji lε, nzob réke tul puo na kaa nduo-e h̄a Pol bay haña ni baa bay fe na, lε, Pol baa h̄a ni mii: «Mì kɔ mù ba nzob kún sal bay ká tusiri key mbiimbam ḥgjii bamba ro. Sàwke mini ze, m̄i d̄aa law-i bo tul-a báy law kere mí d̄oke pol-a key bay báake sàw bay bi ká bay yaŋjake tul-i na h̄a mù laa ziŋ m̄i.

¹¹ «Kal nam duə fale sid̄i ya r̄obay ze m̄i se Zuruzalem bay rúo Ngerewuру ká d̄i. Bo k̄i mù maa bay békle sàw bayke m̄u k̄o.

¹² Bi na, i ziŋ m̄i ba mbijw mini ká bil *hul k̄ani Ngerewuру, mase bil *hul mbū k̄i Zibri, mase ká bil ḥgerepuo, ká m̄i d̄o máy bay ziŋ nzob, mase m̄i mbū nzobri ha ri uru báy bay ya ndaw pi.

¹³ Bari key na, i maa bay zíŋ fe ká i d̄áake bay bo tul-i timbede key na ya.

¹⁴ Roo lε, m̄i k̄o fe d̄áa biri key na ká pol-a: Bi na, m̄i d̄aa ped̄ h̄a Ngerewuру bulu b̄uru mí séke Faa Ngerembay ká bari na i baa mii, ba faa b̄ie kér bay nzobri. M̄i d̄aa law-i bo tul bayri riw bele ká i d̄aa do bil *mbede bol kusol ndaw, báy taa *nzob yaŋja bayri saa nzaa Ngerewuру ndaw pi.

¹⁵ M̄i d̄aa law-i nzokd̄o te tul Ngerewuру munu ká bari na ku, a mí k̄o mii, be na a haña nzob fe d̄áa báy zad̄eri báy nzob fe d̄áa k̄ayari na riw bele t̄ii saa luɔ hud.

¹⁶ Sàwke mini ze, m̄i d̄aa h̄urusuo-i tuŋ k̄i, bay káw báy kér bay ká taŋ kad̄ ká pol Ngerewuру ndaw, pol nzobri ndaw pi.

¹⁷ «Fale ká d̄aa mbiimbam ḥgjii maa fe ká m̄i ti Zuruzalem ya na, m̄i ȳii saa d̄i mí se bay haña fe ká nzob mbika lawri mbū na h̄a nzobri ká i ba sàw biri ndaw, bay púo feri h̄a Ngerewuру ndaw pi.

¹⁸ Sàwke mini ze, m̄i d̄oke bil hul k̄ani Ngerewuру mí d̄o d̄áa pedkeri, ze i ví ziŋ m̄i ká d̄i. Roo lε, m̄i saŋ suo-i mí puo fe, a mí d̄aa fe sàw puo Zibri na pola ndaw r̄o m̄i r̄ii d̄i báy. Ruɔ nzobri do zíŋ m̄i ya ndaw, fe ndúo k̄i kara ti d̄i ya ndaw pi.

¹⁹ Roo lε, Zib h̄aneri ká kuđu zad̄ ká Azi na i d̄o zad̄e. Zad̄ka i d̄o báy fe h̄ané ká bay d̄áa ziŋ m̄i lε, ba bari k̄i ze, d̄o nun haña ri d̄o pol-a bay d̄áa bay bo tul-i.

²⁰ Mase, báy nam ká m̄i k̄awke pol nzob kún sal bay luye Zibri na, bari ká i do zad̄ ni key na, ndad̄ bay haña ri baa bay fe k̄ayaya ká m̄i d̄aa na h̄a mu laa.

²¹ Fe mbijw h̄oy ká m̄i d̄aa ká namke ku na, ba bay ká m̄i baa báy bawda kusol-i gbarara gbarara ká sakra bari mii: “Bay tul d̄áa law nzokd̄o te tul t̄ii nzobri saa luɔ hud na ze, i d̄áake bay bo tul-i ká pol-ři ká vuri key!”

²² Báyji lε, Felis, nzob réke tul puo ká k̄o Faa Ngerembay maa fe na, ka f̄oŋ bay Pol na ya, a ha nzobri zol a baa ha ri mii: «Zadka Liziyas, ḥgere tul nzob yumri na vi ndaw r̄o, m̄i mbika nzaa-i bay tul bay baar̄i na báy.»

²³ Fale ku báyji lε, ka mbi nzi-e h̄a ḥgerenzob yum báy haña ni ka kóro Pol h̄a ni ka naa bil hul sal ká nziya ya, a haa faa h̄a nzob buo-erí ká i hii bay víke báy feri h̄a ni na ya ndaw pi.

Pol baa bay bay yaŋjake suo-e ká pol Felis

²⁴ Nam kal maa fe ndaw r̄o, Felis vi báy máy fe Dursil ká ba Zib. Ka pie nzaapedf ha ri vää d̄i Pol, a laa bay beri ká se tul d̄áa law bo tul Zezu *Krisi.

²⁵ Roo lε, zad̄ka Pol tii sàw báa bayri ká se tul simsed ká d̄o báy zad̄e ndaw, mgbaka suo ká tul fe d̄áa ndaya ndaw báy nam kún sal bay Ngerewuру ká'a ví ndaw na, Felis d̄aa h̄ie a baa h̄a ni mii: «Mu se mgbum ro. Ze, zad̄ka m̄i ziŋ faa lε, m̄i píe ha ri vää d̄i mù ba k̄i báy.»

²⁶ R̄obay, ka d̄aa law-e nzokd̄o te tul Pol a ker mii, k̄o ya lε, a haña beri lari. Sàwke mini ze, ka pie nzaapedf h̄a Pol vi luo-e baŋguɔ bay sorori ziŋ ni.

²⁷ Fale ká mbiimbam kal sid̄i mini na báyji lε, i tina Felis i h̄a Porsiyus Fetus suo bol-e ba nzob réke tul puo. Felis ká hii bay d̄áa fe ká rii law Zibri na, ka p̄oŋ Pol naa hul sal na r̄obay.

¹ Zadka Fetus tji zad ká'a réke mbay ká dí, a daa nam say ká fale na ku báyji lε, ka uru ká Sezare a se ba Zuruzalem.

² Zadka'a tji dí na báyji lε, *ngérenzob fe poyri báy ngere Zibri mbi riñ Pol í séke nzaa Fetus

³ i kod ni bay hanja ni ka daa fe ká lawri hii bo, a yijra Pol vi Zuruzalem ba kí, bay ji lε, barí na i leke bay zinj kí pola bay hanja nzobri mū faa i i ni.

⁴ Roo lε, Fetus yijra báy bay ha ri mii: «Pol na i kórc ni do Sezare ká lew. A bi kara mī yí bay séke dí ká timbede key.

⁵ Ndad báy hanja ngére ká sakra baari key i se zinj mī mbjw hoy. Ze zadka ledban na daa fe ká kaya lε, i dāa bay bo tul-e.»

⁶ Fetus na daa nam tōn̄ sidi, mase duɔri munu ká sakra bari rōc a yí a se Sezare na báy. Nzaaruoke báyji lε, ka tji a vāa kaw zad fón bay a mbi nzi-ε bay hanja ri vāa mgbáke Pol í víke ni h̄ ni ka káw pol-e.

⁷ Zadka i mgbáke Pol í víke ni na báyji lε, Zibri ká i uru saa Zuruzalem na, i uru vbutubu í ví kiri ni i tii saw dāa bawda bayri ngíi bamba bod̄ zuo nzi-ε, roo lε, i maa bay kókó fe ká i dāake bay bo tul-e na ya.

⁸ Báyji lε, Pol mbi bay ká bay yaŋake tul-e na a baa mii: «Mì dāa fe mbjw ká bay hanja bay ka mgbáke tul-i ya. Mì dāa fe mí wácske *bol kusol Zibri ya ndaw, mī dāa fe mí bieke *hul kani Ngérewuru ya ndaw, a mí tuŋ Mbay Sezar ngereñ ya ndaw pi.»

⁹ Báyji lε, Fetus ká hii bay dāa fe ká rii law Zibri na ka vbi Pol bay mii: «Wāa, mù do báy law hiiya ká bay séke Zuruzalem bay hanja mī vāa dāa bay bori ká zad fón bay na ku ti mbjw h̄ mù lε?»

¹⁰ Lεε, Pol yijra báy bay h̄ ni mii: «Mì do zad fón bay Mbay Sezar key. Zad ni key ze, ba zad ká do nun hanja r̄i dāa bay bi na ká di. Mì dāa kaya ndi mini kara zinj Zibri ya, bo suò-o kara mù k̄ ta-tan ndaw.

¹¹ Zadka mī dāa fe kaya ká maa bay hanja mī zinj huf lε, mī ti māy bay huf bi na ya. Roo lε, zadka bay feri ká i dāa bo tul-i na ba kúd bay hoy lε, nzobri mbjw

mini kara do báy faa ká bay mgbaka mī bay dāa mī bo nduo-ri na ya. Munu lε, mī séke báy bay bi key na ba zad áake h̄ Mbay Sezar ká R̄om ze ka dāa.»

¹² Báyji lε, Fetus mbū kí zinj nzob hanja nzaa boko beri ká zad fón bay na. Fale ká i baa bay zinj kí na báyji lε, ka yijra báy bay h̄ Pol mii: «Zadka mù hii báy hanja Mbay Sezar ze ka dāa bay bo lε, mu séke pol-e ká lew.»

Pol kaw pol Mbay Agiripa

¹³ Fale ká nam kal maa fe na báyji lε, Mbay *Agiripa báy Berenis i se Sezare bay hii soko h̄ Fetus.

¹⁴ Munu ká i dāa namri ká dí ngíi maa fe na báyji lε, Fetus tina fe dāa Pol na h̄ Mbay Agiripa a baa h̄ ni mii: «Mì do báy nzob mbjw munu ká zad ni key ká Felis pōn ni naa hul sal.

¹⁵ Zadka mī se Zuruzalem na báyji lε, *ngérenzob fe poyri báy ngere Zibri mbi riñ-ε i séke nzaa-i, i vbi mī bay hanja mī dāa bay huf bo tul-e.

¹⁶ Lεε, mī yijra báy bay ha ri mii: «Saw buru R̄omri na buru dāa fe munu ya. Nzob ká i mbi riñ-ε i séke nzaa nzob dāa bayri lε, buru h̄ ni do zad fón bay ká nun nzobri ká i dāa bay bo tul-e na bay hanja ni ka tina saw feri ká i dāake bay bo tul-e na, h̄ nzob dāa bayri na i laa. Bo munu ya lε, buru ti pōn ni bo bil nduo nzobri ḡor hoy ya.»

¹⁷ Bari na i vi zinj mī ká zad ni key, lε, mī mgbáke roy ya. Nzaaruoke ku hoy lε, mī se zad fón bay na, a mí mbi nzaa-i bay hanja ri mgbáke ledban na i víke ni.

¹⁸ A lε, nzobri ká i dāa bay bo tul-e na i vi. Lεε, mī ker mí baa mii, i dāa bawda bay bo tul-e.

¹⁹ Roo lε, i māy bay zinj ni se tul fe saw puo bari ká ba faa kód Ngérewuru bari, a i māy bay zinj ni se tul nzob mbjw munu ká riñ-ε ba Zezu ká hu ká Pol baa mii, ka kaw báy kumnum timbede key na.

²⁰ Bi na, mī k̄ faa békle kíri bayri ká mini key na ya. Sawke mini ze, mī vbi Pol mii, zadka'a do báy law hiiya lε, ka se Zuruzalem bo h̄ mī dāa bay fe na ká di.

²¹ Roo le, Pol hii bay séke báy bay be na ká zadf áake, a hii bay haña mě körö ni do hul sal hą Mbay Sezar ká Róm ze ka dfaa bay be. Báyji lę, mě mbi nzaa-i bay haña ri körö ni kpuru maa nam ká mě pieke ni bay haña ni ka se luo Mbay Sezar na.»

²² Báyji lę, Agiripa yijra báy bay hą Fetus mii: «Bi høy kara, mě hii bay láá bay ledban na ku ndaw.» Lëe, Fetus yijra báy bay hą ni mii: «Ruo le, mù láá bay be na báy.»

²³ Nzaaruoke na báyji lę, Agiripa báy Berenis i tji báy nzobri tururu ká nun nzobri, i rii bil bawda *hul mbú kij, báy ñgerenzob yumri ndaw, báy ñgereri ká bil ñgerepuo ndaw pi. Lëe, Fetus mbi nzi-e ha ri tina Pol i mgba ni i vieke ni pol-ri.

²⁴ Báyji lę, Fetus mbi bay a baa mii: «Bo Mbay Agiripa, báy baarři riw bele ká i kaw zad ni key zinj buru na, i kō ledban ni key. Ruo Zibri riw bele ká Zuruzalem báy zad ni key na, i ví re bay be ká luo-i mii, do nun haña ni ka káw báy kumnun mbää.

²⁵ Bi na, mě zinj fe mbjw mini ká bay dáake bay hud bo tul-e ya. Munu ká be kij suo-e hii bay haña Mbay Sezar ká Róm ze ka dfaa bay be na, mě mbi nzaa-i bay pieke ni se luo-e.

²⁶ Roo le, mě kō bay mbjw ká bay dáake mbede se tul-e bay pieke ni hą Mbay Sezar ká Róm ya. Sawké mini ze, mě di ni hą ni do pol-ri key, kakalke lę, ká pol bo Mbay Agiripa, bay haña bo, fal békle bay be na lę, mě kókō faa dáa mbedeke na báy.

²⁷ Tusueke lę, bay haña mě pie báy nzob ká naa hul sal taŋ dáa mbede ká kie saw fe dáa beri hą Mbay Sezar ká Róm na, mě kō ba fe dáa mbúo høy.»

26

Pol føy bay ká bay yaŋake suo-e ká pol Mbay Agiripa

¹ Báyji lę, Mbay *Agiripa baa hą Pol mii: «Mì pøy faa hą mù bay haña mù baa bay bori na hą buru laa.» Lëe, Pol ura nduo-e a tii saw báa bay bay yaŋake suo-e a baa mii:

² «Mbay Agiripa, suo-i rii mě bamba vuri key bay haña mě do pol-a mí baa bay feri riw bele ká Zibri dáake bay bo tul-i na hą mù laa. Suo-i rii mě bamba bay haña mě baa bay yaŋa suo-i ká pol-a,

³ bay ji lę, mù kō fe saw puo Zibri na báy zadf riw bele, a mú kō may bay bari na kara ndaw. Be ze, mě kodf mù bay haña mù iki law-a mú láake bay bi key.»

⁴ «Bi na, báy kuban bi høy na, Zibri riw bele kō simsed biri. I kō dol bi ká ba díe ká sakra nzob biri ká puo bi ndaw, ká Zuruzalem ndaw pi.

⁵ I kō mě ba díe ká lew høy ká mě zuo zinj *Fariziri, ká búru kíri búru yinj ká tul fe saw bulu naari ká bay mgbaka mba nzob hawri. Bari na, i kō ndaw, zadka i hii lę, i máa báa bayke na hą mù.

⁶ Timbede key na, i hą mě vi zadf fón bay ni key, bay ji lę, mě dfaa law-i nzokdó te tul bay ká Ngerewuру waa zinj bulu naari.

⁷ Bayke ku na, saw kani naari ká duɔ fale sidi bele na, i dfaa law-ri bo di i giyan bay kókō feke i dáake ped hą Ngerewuру suŋ báy bisie baŋguo. Agiripa Mbay luye, bay law-i ká mě dfaa nzokdó te tul bay ká Ngerewuру waa na ze, Zibri dáake bay bo tul-i.

⁸ Kúy! Bay haña Ngerewuру tina nzob huderí saa luɔ hud na wāa, dfaa mina ndaw rōo, baarři Zibri na i kō ba fe ká bay dáa law bo di ya lę woo!»

⁹ «Bi na høy kara, pola lew na mě nzaa faari bod bod mí dfaa hýrusuo-i tuŋ kij bay haña riŋ Zezu ká Nazaref na ka gbü.

¹⁰ Be ze ba fe dáa bi ká Zuruzalem. Zadka *ñgerenzob fe poyri hą mě faa na, mě mgba nzob mbika lawri ñgjj bamba zuo hul sal. A zadka i kuŋ bay hud bo tul-ri kara, mě hii bayke zinj ri ndaw.

¹¹ Mě hāari báy bil hul mbú kíri riw bele mí dfaa ri kō seké fe, a mí nzaa faa bay haña ri may bay ká tul mbika law bari. Law fáa bi na nda siri ká tul-ri ya báy, hą mě dfaa nun-ri tuo síe kpuru mí t̄ike bil ñgerepuori ká zad kij.»

Pol baa bay ká se tul suo kér bay be ká pol Mbay Agiripa

¹² «Be mini ze, mǐ yaa mbede ká nduo *ŋgerenzob fe poyri, mí séke Damas báy bol kusol-ri ká i hą mǐ.

¹³ *Agiripa Mbay luye, zadka mǐ se faa rɔbay, ká síe do law tul na báyii le, mǐ kɔ zad taŋa uru saa nulue a hie mba síe a kiri mǐ báy baw sed biri gbuk riw bele.

¹⁴ Báyii le, buru riw bele na, buru lie rad zuo siri, le, mǐ laa kusol nzob ká dī mǐ báy nzaa eboro mii: «Sol! Sol woo! Sawké mina rɔɔ, mù d̄aa nun-i tuɔ síe munu le? Do ŋgoŋ famba bay hanja mù ruu ziŋ mǐ munu ká nday ruu bāa gaŋ be.»

¹⁵ Lεε, mǐ yijra báy bay hą ni mii: «Mbay, wąa, mù ba ve le?» Báyii le, Ngerembay na yijra báy bay hą mǐ mii: «Mǐ ba Zezu ká mù d̄aa nun-i tuɔ síe na.

¹⁶ Mu úru siya mū do sikda, bay ji le, mǐ tji tul-a mini bay náa mù hą mù vi ba nzob ped bi. Mù bá nzob nasi bay bi, mū baa bay feri ká mù kɔ ká timbede key, rɔɔ báy fe kiri ká mǐ kíe mù hą mù kɔ ndaw na.

¹⁷ Mǐ kórɔ mù ká sakra Zibri báy saw nzob hawri ká mǐ píe mù se luo-ri na.

¹⁸ Mǐ píe mù bay hanja mù se luo-ri mū vǎa mgbúda nun-ri, mū tína ri saa bil sun ha ri vi zad taŋa, a mū tína ri saa nduo *Satan ká re mbay ká tul-ri ha ri vi luo Ngerewuру, bay hanja bo, bari na kara báy faa law-ri ká i daa bo tul-i na, mi ndáke buma ká tul feyaa bari ha ri vi ba nzob taa biri a i do sakra nzob hawri ká Ngerewuру nan ri a daa ri zuo bōd na.»

Pol baa bay ped d̄aa beri ká pol Mbay Agiripa

¹⁹ «Be ze, Mbay *Agiripa, fe ká uru saa nulue ká a tji tul-i na, mǐ tuŋ ŋgeren ya.

²⁰ Roo le, titire na mǐ ka-káa Bay Kere ká Damas báy Zuruzalem, rɔɔ báy puori riw bele ká kuſu zad ká Zude ndaw, a mí se luo saw nzobri ká i tuu Ngerewuру ya na ndaw pi. Mǐ ka-káake ha ri bay hanja ri suo kér bay bari ká tul fe d̄aa yaa bari, i fére suo-ri ba luo Ngerewuру, a i daa hą fe d̄aa bari na ka kíe nzobri mii, i suo kér bay bari ká tul fe d̄aa yaa bari na.

²¹ Sawké mini ze, Zibri mgbáke mǐ ká bil *hul kani Ngerewuру, a i nzaa faa bay ika mǐ.

²² Roo le, Ngerewuру so mǐ a kórɔ mǐ hą mǐ kaw kpuru tji vuri, a mí baa nasi bay be hą nzobri riw bele, nzob luyeri ndaw, nzob hoykeri ndaw pi. Bay ká mǐ baa na, do munu báy taa hąy ká *Moyze báy *nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuру baa na. I baa bay feri ká a ví fal-ri na

²³ mii, do nun hanja nzob ká Ngerewuру waa bay píe ni ví yaa nzobri na a kókɔ séké fe. Be k̄i ze a bá titire nzob ká a tji saa luɔ hud, a ka-káa bay zad taŋa ká hą pam hą naari Zibri báy saw nzobri ká i ba Zib ya.»

I ziŋ kąaya Pol mbjw ya

²⁴ Munu ká Pol baa bay munu bay yaaŋake suo-e na báyii le, Fetus kuŋ nzaa bay be a baa bay beleŋ mii: «Pol, ba bala ro ze d̄aa mù key ya! Fe kókɔ bo ká mù kɔ famba na mbi mù ba bala ro!»

²⁵ Báyii le, Pol yijra báy bay hą ni mii: «Fetus, bo ká mù ba mbay luye na, mu kɔ, ba bala ze d̄aa mǐ ya. Bayri ká mǐ baa na ba tusue bay, a ba bay ká do báy faake.

²⁶ Mbay *Agiripa na kɔ saw fekeri key na ta-tan. Be ze hą mǐ maa báa baykeri key na báy nun wāra nzob ká pol-e. Mǐ kɔ ku na, ka kɔ fe niri key na riw bele, bay ji le, ba feri ká kal ká zad hie bo, ká zad muni ya.

²⁷ Mbay Agiripa, bay ká *nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuру baa na, mù daa law-a bo dī k̄i le? Mǐ kɔ ku na, mù daa law-a bo dī nā k̄i.»

²⁸ Báyii le, Mbay Agiripa na yijra báy bay hą Pol mii: «Vu bay bo ká ndji key høy, mù hii bay hanja mǐ fere suo-i mí vi ba nzob *Krisi le?»

²⁹ Lεε, Pol yijra báy bay hą ni mii: «Bole dī ya høy, mase bole a dī ndji høy kara, mǐ kod Ngerewuру bay hanja ni fére mù, bo báy nzobri riw bele ká i laa bay bi vuri key na ha r̄i do munu ká bi key, roo le, sal lari ká i sínke mǐ na, ka sín r̄i ya.»

³⁰ Báyii le, Mbay Agiripa na uru siya, rɔɔ nzob réke tul tuo ndaw, Berenis

ndaw, báy nzobri ká i kaw ziñ ri na, i uru siya gbaw.

³¹ Zadka i naa sùo-ri na, i baa bay ká sakra kí mii: «Ledban ni key na daa fe mbijw ká maa hud ya ndaw, maa naanja hul sal ya ndaw pi.»

³² Lëe, Mbay Agiripa baa hñ Fetus mii: «Ledban ni key na, ba fe ká'a mbi nzi-e bay haña Mbay Sezar ká Róm ze ka daa bay be ya le, a ndácf bay tína ni ká bil hul sal na.»

27

Pol ká naa hul sal na i soro ni ba Róm

¹ Zadka Fetus mbi nzi-e bay haña buru kaw bil bawda tuo búru se tusiri Itali na báyji le, i pøñ Pol báy nzob haneri ká i naa hul sal na zuo bil nduo ñgerenzob yum ká riñ-e ba Zuliyus. Be na, ka re tul nzob yumri ba isod ká tul kudu nzob yumri ká i dí ri ba nzob yumri ká puoruo Mbay Sezar.

² Báyji le, buru hil búru kaw bil bawda tuo ká uru saa Adaramiti a se ba puori ká do nzaa kporombii ká kudu zad ká Azi búru zol. Arisitak, ká ba nzob ká Tesalonik ká kudu zad ká Maseduwän na se ziñ buru mbijw hoy.

³ Nzaaruoke na, buru tåa ká Sidon. Lëe, Zuliyus daa law kere ziñ Pol a pøñ faa hñ ni bay haña ni ka se bil puç ká luo nzob buç-eri ha ri so ni ká tul feri ká'a se sieke.

⁴ Uru saa zad nu ku báyji le, buru hil búru kaw bil bawda tuo búru kal báy lakun tukudu mbii ká Sipir búru laba báy nzaakon ká zuu kuu dí ñgji ya, bay ji le, zuu kuu ñgji bamba ká bil mbii a suo nun buru.

⁵ Falé ku le, buru tuo maambii ká do dí ya báy kudu zad ká Silisi báy Pamfili, búru tji Mira ká do kudu zad ká Lisi.

⁶ Zad nu ku báyji le, ñgerenzob yum na ziñ bawda tuo kí ká uru saa Alezandere, a do dí ya bay séke ba tusiri Itali, ze a hñ buru hil ziñ ni mbijw hoy búru zol.

⁷ Buru daa nam ñgji maa fe, búru se báy bil mbii na daka daka búru tåa ká dí pøðø pøðø kpuru ndaw røø, búru tji búru kó tul puo ká Sinide ká do pol buru dil. Munu ká zuu kuu a suo nun buru ká

buru nzaa faa kpuy, búru ziñ faa séke ba pola ya na báyji le, buru yñi búru rña búru se nun buru ba tukudu mbii Kereñ búru tji tñw zad ká dí ká riñ-e ba Salmone. Falé le, buru kal búru rña báy bawda tuo na, búru se báy nzaakoñ ká fi mbjës.

⁸ Buru kaa tòrom ká nzaakoñ na ku kpuru ndaw røø, búru tñike zad mbijw munu ká riñ-e ba Zad Dol Tuori búru tåa ká dí. Zadé ku na do dí ya báy ñgerepuo ká Laze.

⁹ Munu ká namri kal ñgji bamba na, sesed ba pola báy bawda tuo na ba hud, bay ji le, few varu kere na kal báy nam ká Zibri sánke sùo-ri í su fe ya na. Såwke mini ze, Pol baka nzob ped tuori a baa ha ri mii:

¹⁰ «Yü-iri woo! Mí kó ku na, zadka náa zörlí timbedse key báy faa mbii le, a bá bïe naari. Tuo báy sobari ká zuo bil-e na a bïe riw bele, a naari nzobri ká náa káwri bil-e kara, a bá hud naari ndaw.»

¹¹ Roo le, ñgerenzob yum ká kó Pol na, daa law-e bo tul nzob mgbaka ñgoñ bawda tuo báy ñgere tul nzob bawda tuo hoy, a hii bay dää law-e bo tul bay ká Pol baka ri na ya.

¹² Munu ká Zad Dol Tuori ká bil fewri key, ba zad kere ká bay káw dí ya na báyji le, ruç nzob haneri ká sakra buru mbi nzaa-ri bay haña buru nzáara faa bo, zadka buru ziñ faa le, buru se nun buru ba pola búru tji Finez. Puoke ku na ba zad døl kere ká tukudu mbii Kereñ ká nzobri do dí i kó-kóm ba zad riñ sie ká labil-e fi gel ndaw, ká labil-e fi hodo ndaw pi. Be ze, i hii bay haña buru kíri búru káw dí báy fewri ká zuu kúuke ndaw, mbam tóke ndaw pi.

Zuu buru kuu a lañ bawda tuo ká bil maambii

¹³ Nam mbijw munu ká zuu uru saa fi hodo a tii såw kúuka perere na báyji le, nzob bawda tuori na ker í baa mii, fe ká bari mbi nzaa bari ká dí na, fe ká'a hiyan faake hiyan na tiya. Ro, nzob ped bawda tuori na kuç fe ká mgba bawda tuo do zad mbijw na í daa bo bil-e, í hñ buru se nun buru ba pola maa báy nzaakoñ ká tukudu mbii ká Kereñ na.

¹⁴ Waka ya hoy le, zuu bura uru giñgin saa fi zad tji sie labil-e fi gel. Ba zuu ka uru saa tul kuori ká tukudu mbii ká Kered ká i dí ba zuu ká uru saa fi zad tji sie labil-e fi gel. Zuuke kuu giñgin,

¹⁵ a mbi nzaa bawda tuo na mari ba zad kí hñ bawda tuo na uma sed kpu. Báyji le, buru kaw munu hoy ro hñ zuu kuø buru a séke munu ká law-e hii.

¹⁶ Zuu na kuø buru hñ buru kal ká labil vu tukudu mbii fi mbijé ká zuu kuu dí njii ya ká riñ-e ba Koda, hñ buru yña ñmi ndii ká dí. Buru kaa torom ndaw røo, buru zin faa buru mbi vu tuo ká i siñ do fal bawdake na, buru daa bo bil-e.

¹⁷ Zadka i mbi vu tuo na bo siya báyji le, i kaari bawda tuo na báy sal lari kpidik kpidik hñ ni ñgɔñ kpan kpan. Røbay, i leke tuo báy fe pedkeri riw bele, i daa do bay haña zuu ka kúç ri njii ya, bay ji le, i hije í baa mii, bawda tuo na a dáa dikudi ká do dí ya báy Libi. Be munu ndaw røo, zuu na kuø buru a séke munu ká law-e hii báy.

¹⁸ Munu ká bawda zuu kuu bivbid bivbid hñ mbii lañ bawda tuo beñna beñna na báyji le, nzaaruoke ku na i tii saw fña sobari í vbuku zuø maambii.

¹⁹ Ndeke dí nam sayke na, i nan fe ped bawda tuo haneri báy nduo-ri kí í vbuku zuø maambii.

²⁰ Lee, ká bil namri ká kal maa fe na, buru kó nun sie ya ndaw, mbaymawri ya ndaw pi. Bawda zuu na kuu bañguo a hñ law buru kuj mbii gbad, buru baa mii, buru hu-huka ro bo, buru ti tji suku mbäa.

²¹ Munu ká i sñ fe ya nam maa fe na báyji le, Pol uru siya ká sakra bari a baa ha ri mii: «Yu-iri! Ba fe ká i laa bay bi ká mì baa ha rí pola, a i uru saa tukudu mbii Kered ya na le, a doko báy kere hoy bo, náa ti dokori bil kóko seké feri mini key ya ndaw, náa ti bíeri ya ndaw pi.

²² Timbede key na, mì kod rí bay haña rí siñ law-ri, bay ji le, nzob mbijw ká sakra baari key na ti huka ya. Roo le, bawda tuo hoy ze a bíe.

²³ Mì baa ha rí munu, bay ji le, Ngerewuру ká mì ba nzob taa fe mì daa

ped hñ ni na, pie led nzaaped ká nulue tji tul-i suñe

²⁴ a baa hñ mì mii: “Pol, mu hije ya! Do nun haña mù baa bay mü yáake suo-ó ká pol Mbay Sezar. Mu kó, nzobri riw bele ká i kaw bil bawda tuo zin mü key na, Ngerewuру daa kere zin ri báy faa bo, bay haña ri kaw báy kumnun.”

²⁵ Sawké mini ze, yu-iri, ndad bay haña rí siñ law-ri, bay ji le, mì daa law-i bo tul Ngerewuру. Bay ká'a baa hñ mì na, fekeri a doko munu na kí.

²⁶ Roo le, do nun haña bawda tuo na ka daa dikudi ká do lakun tukudu mbii ká zad hané munu.»

Nzobri tji saa bil bawda tuo ká bie

²⁷ Ndeke dí nam duo fale niñke ká ba suñ na báyji le, bawda zuu na kuø buru ba lie ba lew bañguo ká law sikda Maambii Mediterane. Maa báy nzaa zad buo báyji le, nzob ped bawda tuori na tul-ri loñ ri wüy ha ri ker mii, bari tòñ dí ya báy tusiri.

²⁸ Báyji le, i mbi sal i siñ fe híike hané do dí í vbu bo mbii í kuø vi kele í lie í kó le, ba tunduo gbarak gbarak siñ sisí. Røbay, zadka i se ndii ba pola na, i lie na røbay. Lieke taa be nu ku báyji le, tunduo gbarak gbarak ba duç fale ndebe hoy ro.

²⁹ Lee, i daa hije bay bawda tuo ká'a dár tisawri, ze í fña fe híikeri ká ba niñ ká mgba bawda tuo do zad mbijw ká zuø bil bawda tuo na, i siñ sal do dí, røo í vbuku zuø tigbañ mbii, bo zadka faa do dí le, fekeri na ka mgba bawda tuo na ka do zad mbijw hñ bari gýianke nzaaruo ká'sil.

³⁰ Lee, nzob ped bawda tuori na i nzaa faa bay dí, ze í mbi vu tuo ká do bil bawda tuo na, i daa bo mbii rí fe ká i hii bay siñ fe híikeri do nzaa mü tuu tuo ñgobke í vbuku zuø mbii.

³¹ Zadka Pol kó munu báyji le, ka baa hñ ñgerenzob yum báy nzob yumri mii: «Nzob niri key na, i kaw bil bawda tuo naari key ya le, i ti zin faa ká bay yáana suo-ri ya.»

³² Báyji le, nzob yumri na kud sal ká i siñke vu tuo na, i poñ hñ ni tóðo bo mbii a kal.

³³ Ndii munu ká bay haña nzaaruo sil na báyji lε, Pol bo nzobri riw bele bay haña ri sú fe. Ka baa ha ri mii: «Vuri key na, ba nam duɔ fale ninke ro, ze mbii fe súm tɔdɔ bo bil-ri ya, a i giyan̄ kekeke munu taŋ súna fe.

³⁴ Sàwke mini ze, mě kod rí bay haña rí sú fe. Be ze ba fe ká'a haña rí húrusuo a i káwke báy kúora. I kɔ, suy tul nzob mbijw mini ká sakra baar̄ key hoy kara ti zééke gó̄r ya.»

³⁵ Fal bay ká Pol baa h̄ā buru munu na ku báyji lε, ka mbi maapa a d̄aa taambɔl h̄ā Ngerewuру ká nun nzobri riw bele, rɔɔ a haw a tii sàw súna.

³⁶ Be nu ku báyji lε, bari riw bele na, i siŋ law-ri ḥgo-ḥgoŋ i sú fe.

³⁷ Buru riw bele ká buru kaw bil bawda tuo na, tul buru maa isɔd̄ sid̄ báy siŋ tɔn̄ say p̄ar̄e yie.

³⁸ Zadka i sú fe maa ri sib̄ sib̄ na báyji lε, i f̄āa b̄ol para fe payri ká zuɔ bil bawda tuo na, i vbūku zuɔ mbii bay p̄oŋ bawda tuo na ka hii ya.

³⁹ Zadka nzaaruo sil na báyji lε, tusiri ká buru do di na zee nzob ped bawda tuori na sel. Roo lε, zadka i b̄ekle zad lε, i kɔ dikudi do zad r̄ā mbii ká gulma munu. Be ze, ba zad ká i hii i baa mii, zadka faa do ku lε, bari v̄aa d̄aa tuo na ka daa di.

⁴⁰ Ro ze, i kuð sal fe híike ká mgba bawda tuo do zad mbijw na i p̄oŋ zuɔ mbii, i hina salri ká i siŋke ḥgoŋke na h̄a ni do zad̄e. Fal̄e ku lε, i mbi bawda gari i d̄aa bo siya ká nzaa m̄ūu bawda tuo bay haña zuu ka súru buru kp̄uru, h̄ā buru v̄aa daa dikudi ká nzaakoŋ.

⁴¹ Zadka buru do séke ba pola r̄obay na, bawda tuo v̄i daa dikudi ká tigb̄ā mbii ndoko a t̄ā a do di h̄ā nzaa m̄ūu-ε nduo dikudi malak h̄ā faa zad laŋ sùo-ε tiya. A sàw tigbi-ε na laa lε, zuu f̄ā mbii ndaka di suku suku h̄a ni nan nzari nzari zuɔ mbii.

⁴² Báyji lε, nzob yumri na hii bay ika nzob naaŋa hul salri na bay haña nzob mbijw mini ká sakra bari ka uo mbii a t̄i ful̄ ya.

⁴³ Roo lε, ḥger̄e tul nzob yumri ká hii bay haña Pol t̄i saa bil māambii báy kumnum na, hāa faa bay tul feri ká i hii bay d̄áa na. Ka mbi nzi-ε h̄ā nzobri ká i uo mbii uo na, i zóð zuɔ mbii pola i uo i t̄i k̄el̄e.

⁴⁴ Ka ȳi a mbi nzi-ε h̄ā nzob h̄ayri ká i t̄on̄ na, bay haña ri f̄ā puuri báy fe bawda tuo h̄an̄eri ká nan zuɔ tul mbii temlen̄, r̄oɔ i mgba i t̄jike k̄el̄e. Faake mini ze, nzobri riw bele ká kaw bil bawda tuo na, i t̄i yoron̄ báy kere h̄ā fe mbijw kara d̄aa ri ya.

28

Pol d̄aa fe báy húrusuo Ngerewuру ká Malte

¹ Zadka buru t̄i yoron̄ saa bil hud, a búru do tukudu mbii na báyji lε, i baa h̄ā buru mii, buru do tukudu mbii ká riŋ-ε ba Malte.

² Nzob puokeri ku na i ȳā buru báy bawda law kere. Munu ká mbam to ká ted̄ huo ndik ndik na, i mbere huu h̄ā búru k̄iri búru kaw nzi-ε na riw bele bay n̄u.

³ Báyji lε, Pol v̄aa f̄ā nzaa v̄awri a v̄i d̄aa zuɔ huu, lε, kuɔt̄ol naa di a t̄i bay rám huu na, a te nduo-ε man̄ do di.

⁴ Zadka nzob puɔri k̄o soy ká te nduo-ε a do di man̄ na báyji lε, i baa bay ká sakra ki mii: «Ba tusue k̄i, led̄ban key na ba nzob ika nzob! Ze ka t̄i na saa bil hud ká bil maambii hoy kara, nasi ȳa ni ya r̄obay.»

⁵ Pol veke soy na h̄a ni ḡay zarak bo huu, lε, bole se ni ndiŋ ya.

⁶ Bari key na, i giyan̄ waka munu i baa mii, nduo-ε na a mbáá, mase a líe gb̄ay ba hud ká zad̄e ku hoy. L̄ee, i giyan̄ kurum kp̄uy, h̄ā sùo-ri ȳā ri, lε, i kɔ fe mbijw mini kara kal ká sùo-ε ya. Báyji lε, i ȳi i suo nzaa-ri i baa mii: «Be ni key na ba w̄uru ro ze do key ya!»

⁷ Zad̄e ku na do di ya báy wáa mbay tukudu mbiike ká riŋ-ε ba Pubiliyus. Be na, ka ȳā buru báy kere, a h̄ā buru naa luo-ε nam say báy suoriya.

⁸ Lëe, băa Pubiliyus na naa báy sem bay tul sùo-e ká mbi huu bid' bid' ndaw, a zo-zóbi sim ndaw. Lëe, Pol rii a se tul-e a dcaa nzaa bay kere, rɔɔ a dääke nduo-e bo tul-e a vaa ni.

⁹ Falé ku le, nzob suoserm hawri riw bele ká i naa tukudu mbiike na i vi luo-e i vaa ndaw.

¹⁰ Báyji le, i dcaa feri kire bod' bod' i dääke riñ dika bo tul buru. Röbay, zadka buru do pón ri bay zól na báyji le, i h̄ buru feri bod' bod' ká'a sôkô buru báy faa varu buru.

Pol báy baw sed beri tji Röm

¹¹ Falé ká buru kaw tukudu mbiike few say na báyji le, buru hil bawda tuo mbiw ká i dcaa riñ bo tul-e ba «Wuru Ndognɔri», ká uru saa Alezandere a dō tukudu mbiike na báy few lew tedri.

¹² Báyji le, buru se búru tji ngerepuo ká Sirakus, búru kaw dí nam say.

¹³ Uru saa zad nu ku báyji le, buru se báy nzaakoñ kpuru búru tji Reziyo. Nzaaruoke ku na, zuu kuu saa fi hodø, a suru buru h̄ buru dcaa nam sidî hoy búru tji Puzole.

¹⁴ Ká puoke ku na, buru ziñ yu buru nzob mbika law haneri ká i kod' buru bay haña buru kaw ziñ ri nam tñc say. Be ze, ba saw soro bay varu buru ká buru tji ká Röm na.

¹⁵ Munu ká yu bururi ká Röm laa mii, buru dō dí ya báy puç na báyji le, i uru í suo nun buru. Nzob haneri suo nun buru kpuru, i ziñ buru ká zad fe hie ká Apiyus. A nzob hawri laa le, i ziñ buru ká zad ká i dí ba Zad Káw Varuri Ba Say. Zadka Pol mbi nun-e a kó ri munu na báyji le, ka daa taambol h̄ Ngerevwuru, a ziñ h̄yrusuo.

¹⁶ Zadka buru tji Röm na, i mbi nzaa-ri h̄ Pol bay haña ní ka mbi hul mbiw a naa dí, be báy nzob yum ká körö ni na.

Pol tina saw bay ví be h̄ Zibri ká Röm

¹⁷ Ndeke dí nam sayke ká Pol kaw Röm na, ka dí ngeré Zibri. Zadka'a dí ri ví mbu tul kí na báyji le, ka baa ha ri mii: «Yu-iri! Bi ná, Zibri ká Zuruzalem, i mgba mì i dää mì bo bil nduo nzobri ká Röm tañ fe ká mì dcaa ziñ saw naari led Izarayelri ndaw,

mì dcaa fe mí bïeke fe saw bulu naari ya ndaw pi.

¹⁸ Falé ká nzobri ká Röm vbi mì saw fe dää biri na, i hii bay pón mì tji saa hul sal na, bay ji le, i ziñ fe mbiw ká luo-i ká bay haña mì zinjke hud ya.

¹⁹ Lëe, Zibri na tuñ bayke ngeren. Sawke mini ze, mì ziñ faa bay dää fe kí bod' mbäa, a mí ker mba bay séke báy bay bi na ba zad' áake bay haña Mbay Sezar ze ka dcaa. Roo le, mì do báy bay ká bay dää bo tul saw nzob biri ya.

²⁰ Bay tul saw fe niri key ze, mì díke rí bay haña rí kó, a mí baa bayke ha rí laa. I sín mì báy sal lari, bay ji le, mì dcaa law-i bo tul nzob ká Ngerevwuru waa bay píe ni ví yáa nzobri na. A led Izarayelri riw bele kara dcaa law-ri nzokdo te tul-e i giyan ni bay kókó ni báy nun-ri.»

²¹ Báyji le, Zibri yinjra báy bay h̄ ni mii: «Buru na, buru ziñ mbede mbiw ká uru saa Zude ká baa bay se tul-a na ya. Röbay, yu bururi ká i uru saa lew í vi na, i ví kí fal fe dää bori ká kaya na ya, mase i baa bay ndaya se tul-a h̄ buru laa ya ndaw.

²² Roo le, buru na buru hii bay kókó kér bay bori, bay ji le, buru kó ndaw, báy zadri riw bele na nzobri baa bay kaya se tul kudu nzobri ká i se fal Zezu.»

Pol kie saw bay Zezu h̄ Zibri ká Röm

²³ Báyji le, i leke bay ziñ kí í tuu nam mbiw munu bay ví zinj Pol ká hul nam be. Lëe, namke ku na i vi ngeré bamba í ziñ ni ká dí. Uru saa tibie kpuru mgbá law na, Pol tina saw bay ká se tul réke mbay Ngerevwuru na ha ri laa. Báy faa kijna *mbede bol kusol *Moyze báy taa *nzob yáa bayri saa nzaa Ngerevwuru na, ka tñake saw bayri ká se tul Zezu ha ri, a nzaa faa bay haña ri kó bay ká'a baa na ba sùo bay.

²⁴ Lëe, Zib haneri yáa bay be ká'a baa ha ri na báy kere, a nzob hawri laa le, i hii puu bayke ya.

²⁵ Zól bari na, i te bil kí í zuç ziñ kí ya banguç. Ro, Pol mbi bay a baa ha ri mii: «Bay ká Tem Law Pie baa h̄ bulu naari báy faa Ezay nzob yáa bay saa

nzaa Ngerewuru na do báy zade. Ka baa mii:

²⁶ "Uru siya mú se luo led Izarayelri key na mú baa ha ri mii,
"Baari na, i láa báy suku-rí kí, roo le, i ti kókó sàwke ya.
I kókó báy nun-rí kí, roo le, i kókó ba badí munu høy!"

²⁷ Tusueke le, law nzob niri key na ví do tidi:

i mbii suku-ri dib dib báy vay,
i um nun-ri sjí sjí do dí,
báy haña bo nun-ri ka kó fe ya,
suku-ri ka laa bay ya ndaw,
a law-ri kara ka vuo ya ndaw,
bo í suo ker bay bari í vi luo-i h̄ mi
vaa ri ya*."»

²⁸ Pol baa ha ri na røbay mii: «Mì hii báy haña rí kó báy kere ndaw rø! Nzobri ká i ba Zib ya na, Ngerewuru pie báy bay ká se tul pam na ha ri. Bari na, i láa bayke i yaa.»

²⁹ [Zadka Pol baa bayke munu ha ri na báyji le, Zibri may bay ñgi-ñgji ká sakra kí i zölke.]

³⁰ Fal fekeri ku na, Pol kaw mbiimbam sidí røbay ká bil hul few ká'a mgba ká Røm na. Bari riw bele ká i vi bay kókó ni na, ka mgba ri báy kere ba sùo-ε.

³¹ Ka ka-káa bay ká se tul réke mbay Ngerewuru, a fere ri bay ká se tul Ngerembay Zezu *Krisi báy nun wára nzob. Nzob mbiw mini kara haa ni faáke ya.

---

* **28:27 28.27** Ezay 6.9-10.

Rōmri Mbede ká Pol daa hą nzob mbika lawri ká Rōm

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Pol daa mbede key na hą nzob mbika lawri ká bil ŋgerəpuo luye ká Rōm. Ka daa ha ri bay hanja ri láake Bay Kere ká'a ka-káake báy kōm ká'a waa bay vāa kókɔri.

Titire d̄ekre le, Pol baa bay ká d̄i mii, nzobri ká i ba Zib, báy bari ká i ba Zib ya na, i ba nzob feyəari riw bele. Rōbay, faa ká bay hanja Ngerewuру náake bay ká tul-ri báy faa daa bol kusol na tiya. Roo le, Ngerewuру na daa law kere, a naa bay ká tul nzobri ká i daa law-ri bo tul Zezu. Fefe ku na daa hą nzobri vi ba nzob fieri. Báy faa Tem Law Pie ká i d̄oke na daa hą nzobri kawke d̄ekke ndąw, i báke nzob haw yum ká tul feyəa ndąw pi. A bari Zibri ká i tuŋ Krisi ŋgerenj na hoy kara, i maa ví ba nzob fieri ndąw, roo le, do nun hanja ri suo kér bay bari, i daa lawri bo tul Zezu na ndąw rō!

Ndeke d̄i sidike na, Pol fere ri fe ká maa báy simsed nzob mbika lawri: simsed ká sakra k̄i ndąw, ká pol nzob rewpuori ndąw, rōz̄i zinj nzobri riw bele ndąw pi. Bay ká siŋ tul bayri ká zad ni key na ba hii Ngerewuру ndąw, baw k̄-ɔri ndąw pi. ɔrō bie bay ká bil mbede key na ba soko ká Pol k̄i suo-e hii hą nzob mbika law haneri ká Rōm; rōbay, ka daa rinj d̄ika bo tul Ngerewuру.

Máa bayri ká do bil-e

Nzobri riw bele se sie zinj pam: 1.1–3.20

Dáa law bo tul Zezu Krisi ba faa zinj pam: 3.21–4.25

Ví ba nzob fieri ká bil Krisi: 5–8

Fe ká Ngerewuру leke bay tul led Izarayelri: 9–11

Nzaa boko ká se tul simsed nzob mbika lawri: 12–15

Waa bay varu Pol báy soko beri: 16

Soko ká Pol hii ha ri

¹ Bi Pol ká m̄i ba koy ped Zezu *Krisi, m̄i daa mbede key na ha r̄i. Bi na, Ngerewuру d̄i m̄i h̄ą m̄i ba nzob ndáy nzaaped̄ be, a náa m̄i do bod̄ bay hanja m̄i ka-káa Bay Kere be.

² Ba Bay Kereke ká'a waa pied lew hoy do bil mbede be báy faa nzob yaq̄a bayri saa nzi-e.

³ Bayke ku na ka baa se tul Vi-e, Ngerembay naari Zezu Krisi. Munu ká Vi-e ví yaq̄a suo zinj nzob na, i mboŋ ni ká saw k̄ani Mbay *David.

⁴ Roo le, báy faa Tem Law Pie ká tan kadaŋ na, Ngerewuру daa ni kaw ba Vi-e báy h̄urusuo luye, báy nam ká'a t̄inake ni saa sakra nzob huderri.

⁵ Báy faa be Zezu na, Ngerewuру d̄aake law kere zinj m̄i h̄ą m̄i báke nzob ndáy nzaaped̄, mí ka-káa Bay Kere h̄ą saw nzobri bod̄ bod̄ riw bele bay hanja ri d̄aa law-ri bo tul Zezu i d̄aake vu mbom bo tul-e h̄ą ni ka do ba fe rinj d̄ika be.

⁶ Baari kara i do sakra nzob niri key ndąw, baari ká Rōm ká Ngerewuру d̄i r̄i ha r̄i ba taa Zezu Krisi na.

⁷ Be ze, baari nzob mbika lawri riw bele ká i kaw Rōm, ká Ngerewuру k̄o r̄i ba nzob nun-e, a d̄i r̄i ha r̄i d̄o bod̄ ba taa be na, m̄i daa mbede ni key ha r̄i. Ndad̄ bay hanja law huoke báy d̄ekke Bāa naari Ngerewuру báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád̄ zinj r̄i.

Pol daa k̄on kókɔ nzob mbika lawri ká Rōm

⁸ Pola d̄ekre le, m̄i daa taambol h̄ą Ngerewuру bi báy faa Zezu *Krisi bay tul-ri riw bele, báy ii le, zadri riw bele ká tusiri key na, i lo soro bay mbika law baari ká d̄i.

⁹ Bi na, m̄i daa nzaa bay kere baŋguɔ kpadara bay tul-ri. Ngerewuру ká m̄i daa ped̄ h̄ą ni báy bil law-i riw bele, a mí ka-káa Bay Kere Vi-e na, ka ba nzob bay nasi bi.

¹⁰ Ká bil nzaa bay kere biri baŋguɔ na, m̄i kod̄ ni bay hanja bo, zadka do báy faa law hiiya be le, ka pón faa h̄ą m̄i bo, be ni key na mi se mí vāa k̄o r̄i ro.

¹¹ Tusueke le, k̄on kókɔ r̄i d̄aa m̄i ŋḡi bamba, bay hanja m̄i ha r̄i fe ini ká Tem

Law Pie hą mě na, ha rı̄ njóŋke ká fil mbika law.

¹² Ba be nu ku høy ya, roo le, bay haŋa naari riw bele na, náa sóri kj: bi na, mě zíŋ hýrusuo báy faa mbika lāw baarí, a baarí kara i zíŋ hýrusuo báy faa mbika law bi.

¹³ Yú-iri, mě hii bay haŋa rı̄ ko, mě waa faa bal njii bamba bay séke luo-rı̄, roo le, kpuru tji timbede key kara, fe káká mě báy. Ped káa Bay Kere ká mě kaa na, mě hii bay haŋa lereke ka do dí ká sakra baarí munu ká sáw nzob hawri döke.

¹⁴ I kō, ba ped ká do bay tul-i bay haŋa mě se luo nzobri riw bele: nzob fe kókori báy nzobri ká i kō fe ya ndaw, nzob fe kókori luyeri báy nzobri ká i kō fe ya tuk tuk ndaw pi.

¹⁵ Sáwke mini ze, kón séke luo-rı̄ bay vää ka-káa Bay Kere ha rı̄ ká Róm na kara dáa mě lok lok.

¹⁶ Tusueke le, káa Bay Kere ká mě kaa na, sahoy ndii mini kara se mě ká dí ya, bay jí le, ba hýrusuo Ngerewuřu ká bay yaŋake nzobri riw bele ká i dāa law-ri bo tul Zezu. Pola dékre le, do bay tul Zibri, rco bay tul nzobri ká i ba Zib ya na báy.

¹⁷ Bay Kere key na kie faa ká Ngerewuřu naa bay ká tul nzob hą ni do báy zadé nzedem ká nun-ε. Ba fe ká do báy faa dāa law bo tul Zezu Krisi kj høy, munu ká i dāa bayke do fil mbede Ngerewuřu mii: «Nzob ká do báy zadé nzedem ká nun Ngerewuřu báy faa law-ε ká'a dāa bo tul-e na, a káw báy kumnum*..»

Bay ká mgba tul nzobri

¹⁸ Tusueke le, Ngerewuřu kie here be ká uru saa nulue a do tul feyäri báy fe káyari riw bele ká nzobri dāa na, bay jí le, bay fe dāa káyaya bari ku na ze i híyeŋke faa tuuka tusue bay na.

¹⁹ Here Ngerewuřu do tul-ri, bay jí le, faa ká maa haŋa ri tűuke ni na do ta-tan. Ngerewuřu kj suo-ε kie ri faake.

²⁰ Ba díle lew ká'a dāa tusiri na, ze nzob kō ní báy nun ya høy kara, feri ká'a

dāa na kie ni ta-tan: kie hurusuo-ε ká do banjuč, rco a kie ba be kj huo-ε høy ze ka ba Ngerewuřu. Be ze, nzobri ká i kō feri ká'a dāa na kō rco, i tuu ni ya le, faa yám suo-ri tiya.

²¹ Ze i tuu na Ngerewuřu tuu høy kara, i dāa mbay bo tul-e ya ndaw, a taambol ká ba fe dāa hą ni na høy kara, i dāa ya ndaw. Mbii bay báa bari na vi ba fe ká gør høy, a nun nzem ká tiya na, dāa hą law-ri do tidi.

²² I dí suo-ri ba nzob nun nzemri, a roo le, i ba kókori.

²³ Riŋ dika ká ndad bay dāa bo tul Ngerewuřu Nzob Hu-Hud Ya na, i poŋ a i dāa bo tul feri ká i dāa rī feri ká ti doko banjuč ya: nduyri, mase nayri ká bal-ri niŋ niŋ, mase feri ká i koro siri báy nzaa law-ri kara ndaw pi.

²⁴ Sáwke mini ze, Ngerewuřu náake nduo-ε ká tul-ri ha ri dāa fe jmri munu ká kónke do fil law-ri, i dāake fe dāa sahoy ká sakra kj.

²⁵ Tusue bay ká se tul Ngerewuřu na, i poŋ i suo báy bay baylu. I kod feri ká Ngerewuřu dāa i dāa ped ha ri, a i poŋ Nzob Dáa Feri Riw Bele, be ká ndad bay pisi ni banjuč na. Amem!

²⁶ Sáwke mini ze, Ngerewuřu náake nduo-ε ká tul-ri ha ri dāa fe dāa sahoyri ká kónke dāa ri na: máy bari dāa fe ká do nun dāa ya. I poŋ naanja ziŋ waa bari, a i fere i naa ziŋ kj.

²⁷ Warari kara i dāa faa mbiw munu ndaw. Kón naanja ziŋ kj ze mgba law-ri njirivbil ha ri poŋ naanja ziŋ máy bari. Bari na, i dāa fe dāa sahoy ká sakra kj, a i ziŋke fe tunduo ká maa báy fe dāa káyaya bari na.

²⁸ Faa tuuka Ngerewuřu ká i kō ba fe ya na, dāa hą Ngerewuřu naa nduo-ε ká tul-ri ha ri dāa fe dāa bala, a i dāa fe ká maa bay dāa ya.

²⁹ Fe káyari báy fe dāa gaŋri bod bod riw bele na mbaa law-ri: taká kón fe ndaw, law mgboró ndaw, kókó nun fe ndaw, ika hud ndaw, dāa rōdī ndaw, dāa law ndaw, taká mgbáy bapibi ndaw, rco rāŋa kj ndaw.

* 1:17 1.17 Abakuk 2.4.

³⁰ I ba nzob báa bay káaya se tul nzob ndaw, nzob tul Ngerewuру ndaw, nzob ngákla bayri ndaw, nzob siika sùo-ri ndaw, nzob ndáka giriri ndaw, nzob nzaa bayri ndaw, rōo, í ba nzob t̄i fe ká tul nzob mbójri ri kara ndaw pi.

³¹ I ba nzobri ká i do taŋ nun nzem ndaw, nzob bay mgba mbii yari ndaw, rōo í ba nzob law ngóñɔri báy nzob kókɔ nun sie nzob yari ndaw pi.

³² Nzobkeri ku na, i kɔ faa ká Ngerewuру a kúnke sal bay ká tul fe niri key na ta-taŋ: nzobri ká i d̄aa fe mini na, i maa bay zin̄ hud. Ze munu høy kara, i d̄aa nun-ri ba pola pola. Rōbay, zadka i kɔ nzob k̄iri do d̄aa fe niri na key le, i hii bayke zin̄ ri ndaw.

2

Kúŋ sal bay Ngerewuру do báy zadε

¹ Bo ká mù d̄aa bay bo tul k̄u-ɔri na wāa, mù ba ve le? Zadka mù d̄aa bay bo tul k̄u-ɔri, rōo mú d̄aa feke faa mbijw munu ká bari na ndaw le, bo k̄i sùo-ɔ ze mù d̄aa bay bo tul-a zu. Ká pol Ngerewuру na faa yám sùo-ɔ tiya.

² Náa kóri ndaw mii, Ngerewuру ká d̄aa bay bo tul nzob fe d̄aa munuri, rōo mú ȳii mú d̄aa faa mbijw munu ká bari ndaw na wāa, mù k̄o ku le, bay Ngerewuру ti mgbaka tul-a ya zu le?

³ Bo ká mù d̄aa bay bo tul nzob fe d̄aa munuri, rōo mú ȳii mú d̄aa faa mbijw munu ká bari ndaw na wāa, mù k̄o ku le, bay Ngerewuру ká'a d̄aa h̄a mù ȳii mú suo kér bay bo na wāa, mù k̄o munu ya høy le woo?

⁵ Báy faa law ngóñɔ bo ká mù hii bay súoke kér bay bo ya na, be ze mù mbúk̄e bawda here Ngerewuру do tul-a, báy nam ká'a kieke here be, báy kúŋ sal bay be ká do báy zadε na.

⁶ Bil namke ku na, nzob h̄a h̄a le, Ngerewuру a púo ni fe ká maa báy ped dāa beri:

⁷ bari ká i gedē tul fe d̄aa kereri ban̄guo, í nzáake faa bay haŋa Ngerewuру ka d̄aa riŋ dika bo tul-ri ndaw, ka d̄aa mbay bo tul-ri ndaw, rōo a ha ri ba nzob hu-hud yari ndaw na ze, ká'a haŋa ri káw báy kumnum ká do ban̄guo na.

⁸ Roo le, bari ká i t̄i ká tul Ngerewuру, í tuŋ tusue bay, a í se fal fe d̄aa káayari ban̄guo na, Ngerewuру a kíe ri law fáa be báy here be ká tul-ri mbiki mbiki.

⁹ Namke ku na, kókɔ síe báy doko bil hud a doko tul nzobri riw bele ká i ba nzob fe d̄aa gaŋri. Do bay tul Zibri pola d̄ekre, rōo bay tul nzobri ká i ba Zib ya na báy.

¹⁰ A roo le, nzobri riw bele ká i ba nzob fe d̄aa kereri na, Ngerewuру a haŋa ri riŋ dika ndaw, a d̄aa mbay bo tul-ri ndaw, rōo a ha ri d̄ekre ke ndaw pi. Ka'a d̄aa zin̄ bari Zibri pola d̄ekre, rōo bay tul bari ká i ba Zib ya na báy,

¹¹ bay ji le, Ngerewuру naa nun nzob mbijw ya.

¹² Nzobri riw bele ká i d̄aa feyáa taŋ kókɔ *bol kusol *Moyze na, i zin̄ bíe báy faa bol kusol na ya. A nzobri riw bele ká i k̄o bol kusol na k̄o, rōo í d̄aa feyáa na, Ngerewuру a d̄aa bay bo tul-ri báy faa bol kusol na ku.

¹³ I k̄o, ba nzobri ká i laa bol kusol na ba láake høy ze, Ngerewuру naa bay ká tul-ri a k̄o ri ba nzobri ká i do báy zadε nzedem ká nun-ε ya, roo le, ba bari huori ká i d̄aa fe ká bol kusol hii na ze, ka k̄o ri ba nzobri ká i do báy zadε nzedem ká nun-ε.

¹⁴ Nzobri ká i ba Zib ya, ká i k̄o bol kusol Moyze ya na, zadka bari k̄i i d̄aa fe ká bol kusolke hii báy law-ri le, fe d̄aa bari kie mii, fe ká bol kusol hii bayke na i k̄o báy tul-ri.

¹⁵ Zadka i d̄aa munu le, fe d̄aa bari kie mii, fe ká bol kusol hii na, Ngerewuру d̄aa do bil law-ri ro. Ká bil wāra law-ri na kie bay nasike ndaw, a kér bay bari kara, hāne le kie ri mii, fe d̄aa bari do báy zadε, a hāne laa le kie ri mii, fe d̄aa bari do báy zadε ya.

¹⁶ Be ze ba fe ká'a t̄ii báy nam ká Ngerewūru a kún sal bay báy faa Zezu *Krisi zuo tul feri riw bele ká mū bil law nzobri. Ba bay ká do bil káa Bay Kere ká m̄i kaa na.

Zibri kara bay mgba tul-ri

¹⁷ Bo ká m̄ù ba Zib, ká m̄ú d̄aa law-a bo tul *bol kusol *Moyze, a m̄ú nda giri sùo-ɔ bay tul Ngerewūru bo;

¹⁸ bo ká m̄ù ba nzob kókō law hiiya Ngerewūru, a bol kusol na kara kie m̄ù fe kere ká bay haña m̄ù k̄el;

¹⁹ bo ká m̄ù k̄o sùo-ɔ ba nzob ndáka faa pol r̄awri, a m̄ú k̄o sùo-ɔ ba zad taŋa bay tul nzobri ká i do bil suŋ tilo;

²⁰ bo na nzobri ká i k̄o fe ya tuk tuk na, m̄ù k̄o sùo-ɔ ba nzob fére ri fe, a nzobri ká i do munu ba ledri báy na, m̄ù k̄o sùo-ɔ ba nzob fére ri fe, bay ji le, báy faa bol kusol Ngerewūru na, m̄ù baa mii m̄ù k̄o feri riw bele báy zad̄e ndáw, a m̄ú k̄o tusue bay ndáw pi:

²¹ Nda-ndad! Roo le, bo ká m̄ù fere nzob h̄awri fe na, d̄aa mina ndáw roo m̄ù fere sùo-ɔ fe ya le? Bo ká m̄ù baa mii, nzob ka ri-riiba ya na w̄a, d̄aa mina ndáw roo m̄ù ȳii m̄ù ri-riiba na le?

²² Bo ká m̄ù baa mii, nzob d̄aa nun pie ya na w̄a, d̄aa mina ndáw roo m̄ù ȳii m̄ù d̄aa nun pie na báy le? Bo ká m̄ù ſ̄im w̄uru feri na w̄a, d̄aa mina ndáw roo, m̄ù r̄ii bil hul k̄ani bari, a m̄ú f̄a fekeri ká d̄i r̄obay le woo?

²³ M̄ù nda giri sùo-ɔ bay tul bol kusol Ngerewūru ká m̄ù d̄oke, roo le, m̄ù bie riŋ-e bay ji le, m̄ù d̄aa vu mbom bo d̄i ya,

²⁴ munu ká i d̄aa d̄o bil mbede be mii: «Bay tul fe d̄aa k̄aya baari Zibri na ze, nzobri ká i ba Zib ya na i t̄irike Ngerewūru*.»

²⁵ Bo ká m̄ù ba Zib, ká m̄ù kuŋ ḥgori bay k̄eke sùo-ɔ ba taa Ngerewūru na, zadka m̄ù d̄aa vu mbom bo tul bol kusol Moyze na le, ḥgori bo na ba fe tusue k̄i. Roo le, zadka m̄ù d̄aa vu mbom bo d̄i ya le, d̄o munu ba fe ká m̄ù kuŋ ḥgori ya báy.

²⁶ A zadka nzob kun ḥgori ya, roo a d̄aa fe ká bol kusol hii bayke na le, Ngerewūru a kókō ni ba nzob ká kuŋ ḥgori na ndáw zu ya le woo?

²⁷ Nzob ká d̄aa fe ká bol kusol hii bayke báy zad̄e taŋ *kún ḥgori na, fe d̄áa kere nzobke ku na ze a d̄áa bay bo tul-a, bo ká m̄ù d̄o báy bol kusol ndáw, m̄ú kuŋ ḥgori ndáw, roo le, m̄ù d̄aa vu mbom bo d̄i ya na.

²⁸ I k̄o, Zib taa tusueke na, bay tul naysuo-ɛ ká k̄el key hoy ya, a ḥgori taa tusueke kara, ba hay ká d̄o naysuo ká k̄el key ya ndáw.

²⁹ Roo le, Zib taa tusueke na, ba be ká Ngerewūru fere bil law-ɛ, a ḥgori taa tusueke na ba taa hay ká Tem Ngerewūru d̄aa d̄o bil law nzob, bo ba hay ká i d̄aa d̄o naysuo ká k̄el munu ká bol kusol baa bayke na ya. Kjri Zib ká mini key na, Ngerewūru ze pisi ni bo, ba nzob ya.

3

¹ Zadka d̄o munu na w̄a, ká bay bá Zib na ndadike ba ji k̄i zu le? Kún ḥgori na w̄a, kereke ba ji k̄i le?

² Ndadikeri na do ḥgi-ŋgi, bay ji le, pola d̄ekre le, ba bari Zibri na ze Ngerewūru poŋ bay be zuo nduo-ri.

³ Zib h̄aneri do tul bay bari báy zad̄e ya ba tusue k̄i. A ku na w̄a, bay tul fe d̄áa bari ká munu ku na ze, Ngerewūru a d̄oke tul bay be na mbää ro le?

⁴ U-uu, munu ya! Ze nzobri riw bele i ba nzob kúd bay hoy kara, Ngerewūru d̄aa fe maa báy tusue báy, munu ká i d̄aa d̄o bil mbede be mii:

«Bo Ngerewūru, ndad bay haña nzobri
k̄o m̄ù ba nzob
ká bay báa bo d̄o báy zad̄e.

Ze nzob d̄aa bay bo tul-a hoy kara, m̄ù t̄ii
bil-e yoroŋ*.

⁵ Zadka fe d̄áa k̄aya naari na d̄aa h̄a nzobri k̄o mii, Ngerewūru d̄aa fe báy zad̄e na w̄a, náa báari mina ro le? Ngerewūru ká h̄a náa k̄ori sek̄e fe báy tul fe k̄aya naari na w̄a, ka d̄aa fe báy zad̄e ya zu le? (Be ni key na, m̄i baa sim bay báa nzobri ro.)

* 2:24 2.24 Ezay 52.5; Ezekiel 36.22. * 3:4 3.4 Simri 51.6.

⁶ Fe dää be do báy zadē. Zadka Ngerewūru ba nzob ká fe dää be do báy zadē ya lε, ka'a máa bay kún sal bay zuo tul nzobri ká tusiri key ya.

⁷ Kō ya lε, nzob haneri báa h̄ä m̄i mii: «Zadka kúd bay buru ze dää h̄ä nzobri kóke sùo bay Ngerewūru na *tan kad kad, a k̄eke riŋ dika be ndaw na w̄a, bay ji ndaw r̄o, bay mgba tul buru munu ká nzob feyäri báy lε woo?»

⁸ A w̄a, bay ji ndaw r̄o náa báari mii, náa dääri fe ndaya bo h̄ä fe kere na ka t̄i a se ba pola pola ya lε, munu ká nzob haneri kúdke bay zuo nzaa-i mii, ba bi ze m̄i ka-káa bayri na munu ku! Bay ká mgba tul nzobkeri ku na do báy zadē.

Nzobri riw bele i ba nzob fe dää yä

⁹ A munu ku w̄a, náa báari mina ro lε? Naari Zibri na w̄a, náa mbári tul nzob h̄awri na mba ro lε woo? Ü-uu munu ya! M̄i baa ha r̄i ro mii: Zibri, báy s̄aw nzob k̄iri h̄oy kara, bari riw bele na i do bil feyäa,

¹⁰ munu ká i dää do bil mbede Ngerewūru mii: «Nzob ká do báy zadē ká nun Ngerewūru na, tiya; mb̄iw kara tiya.

¹¹ Nzob nun nzem, tiya ndaw. Nzob ká nzaa Ngerewūru nzaa kara, mb̄iw tiya ndaw.

¹² Nzobri riw bele fere fal-ri h̄ä Ngerewūru, í w̄uru faa í zekre k̄i kperke kperke. Nzob ká dää fe kere na, tiya; mb̄iw kara tiya[†].

¹³ Kusol bay báa bari t̄i ndud ndud munu ká luo tupał ká do h̄oy nduo. Nzaa r̄im-ri do ba nzaa r̄im úla nzob[‡]; bay ká t̄i ká nzaa-ri na kara do munu ba pom soy[§].

¹⁴ I ba nzobri ká nzaa-ri zoŋ bak bak ba nzaa fadi.*

¹⁵ I nduɔ kiyaw kiyaw bay dää s̄im nzob zuo siri.

¹⁶ Zadri riw bele ká i kal d̄i na, i bie feri í dää h̄ä nzobri k̄o seke fe.

¹⁷ Káw báy kere d̄ekeke na, i k̄o faake ya[†].

¹⁸ H̄iε Ngerewūru ndii kara ti bil law-ri ya[‡].

¹⁹ Náa kóri mii, feri riw bele ká *bol kusol baa bayke na, baa h̄ä bari Zibri ká i do bil bol kusolke na, bay haña nzob mb̄iw ká'a máa áa nzi-e a baa bay bay yámke sùo-e yäm na tiya, a nzobri riw bele ká tusiri key na i k̄o sùo-ri ba nzobri ká bay mgba tul-ri ká pol Ngerewūru.

²⁰ Tusueke lε, nzob ká'a máa haña Ngerewūru naa bay ká tul-e a k̄o ni ba nzob ká do báy zadē nzedem ká nun-e báy faa dää bol kusol na, mb̄iw tiya, bay ji lε, ped dää bol kusol na kie nzob h̄ä ni k̄o mii, ka dää feyäa.

²¹ A roo lε, timbede key na, Ngerewūru kie naari faa ká'a náake bay ká tul nzob h̄ä ni do báy zadē nzedem ká nun-e. Ka dää feke na báy faa dää bol kusol ya; ba fe ká *mbede bol kusol báy mbede nzob yäana bayri saa nzi-e baa nasi bayke pola.

²² Ngerewūru naa bay ká tul nzobri ha ri do báy zadē nzedem ká nun-e bay law-ri ká i dää bo tul Zezu *Krisi. Ka dää feke ku na do bay tul nzobri riw bele ká i dää law-ri bo tul-e. Ze i ba na Zib, mase Zib ya h̄oy kara, náa nun k̄i tiya, bay ji lε,

²³ nzobri riw bele dää feyäa a í r̄ók̄e riŋ dika Ngerewūru.

²⁴ Roo lε, Ngerewūru dää law kere ziŋ ri a naa bay ká tul-ri h̄oy h̄oy ha ri do báy zadē nzedem ká nun-e báy faa Zezu Krisi ká tina ri saa bil koy feyäa.

²⁵⁻²⁶ Ba be na k̄i ze, Ngerewūru h̄ä ni do ba vuy *fe poy, h̄ä s̄im be puo mb̄ol feyäa nzobri, bay haña bo báy faa huđ be na, ka ndäke buma ziŋ nzobri ká i dää law-ri bo tul Zezu Krisi. Be mini ze, Ngerewūru k̄eke sùo-e ba nzob ká do báy zadē nzedem. Pola na, ka iki law-e ká tul nzobri ká i dää feyäa. Roo lε, timbede key ká báy faa huđ Krisi na, ka naa bay feyäa ká tul nzobri ha ri do báy zadē nzedem ká nun-e. Be ze, ka k̄eke sùo-e ba nzob ká do báy zadē nzedem ndaw, a ba nzob náa bay ká tul nzobri ká i dää law-ri bo tul Zezu Krisi ndaw.

* 3:12 3.12 Simri 14.1-3; 53.2-4; Ezekiel 7.20. † 3:13 3.13 Simri 5.10. § 3:13 3.13 Simri 140.4. * 3:14 3.14 Simri 10.7. † 3:17 3.17 Ezay 59.7-8. ‡ 3:18 3.18 Simri 3.2.

²⁷ A ku na waa, faa ndáka giri sùo nzobri na do haa báy le woo? Faake mbiw tiya, bay ji le, haña bay naa ká tul nzob haa Ngerewuру kó ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-e na, do báy faa mbika law bo, báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol ya.

²⁸ I kó, naari na, náa kóri ta-taj mii: Ngerewuру naa bay ká tul nzob haa ni bo báy zadé nzedém ká nun-e bay law-e ká'a daa bo tul Zezu Krisi bo, bay vu mbom ká'a daa bo tul bol kusol na ya.

²⁹ I ker í kó ku na waa, Ngerewuру na ba Ngerewuру Zibri kí huo-ri hoy le woo? Waa, ka ba Ngerewuру saw nzob kíri ndaw ya le? Ba tusue kí, ka ba Ngerewuру saw nzob kíri ndaw,

³⁰ bay ji le, Ngerewuру na mbiw hoy. Ba be kí ze ka naa bay ká tul Zibri ha ri do báy zadé nzedém ká nun-e báy faa mbika law bari; ba be na ndaw ze ka naa bay ká tul saw nzob kíri ha ri do báy zadé nzedém ká nun-e báy faa mbika law bari.

³¹ Waa, náa búmrari ndadí bol kusol na báy faa dáa law bo tul Zezu Krisi ro na le? Üuu munu ya! Roo le, naari na, náa kíeri tusue ndadí bol kusol na.

4

Mbika law Abaraham

¹ I kér se tul bulu naari *Abaraham na í kó. Waa, fe ji ze Ngerewuру daa bay tul-e le?

² Zadka ped daa kere Abaraham na daa haa Ngerewuру kóke ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-e na le, ka'a maa ndáka giri sùo-e ká di. Roo le, ka maa daa munu ká pol Ngerewuру ya, bay ji le,

³ mbede Ngerewuру baa ta-taj mii: «Abaraham na daa law-e bo tul Ngerewuру, be ze Ngerewuру kíike fal mbika law be, a kóke ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-e*».

⁴ I kó, nzob ká daa ped na, a yaaña lari ped be. Larike ku na do ba fe haña ká hoy hoy ya; ba fe ká do bay tul nzob pedke.

⁵ Roo le, nzob ká daa law-e bo tul ped daa be ya, rōo a daa law-e bo tul Ngerewuру ká nda buma ziñ nzob feyaa

le, Ngerewuру kii fal mbika law be, a naa bay ká tul-e a kóke ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-e.

⁶ Be mini ze, Mbay *David baa bay suoriya nzob ká Ngerewuру kó ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-e tañ kíja fal ped daa beri. Ka daa do bil mbede mii:

⁷ «Nzobri ká Ngerewuру nda buma ziñ ri ká tul fe daa káaya bari, a bumra feyaa bari na, suoriya ba taa bari.

⁸ Nzob ká Ngerewuру kii fal feyaa be ya na, suoriya ba taa be[†].»

⁹ Suoriyake ku na waa, do bay tul Zibri ká i ba nzob *kún ñgori huo-ri hoy mase, bay tul saw nzobri ká i kuñ ñgori ya ndaw le? I kér í kó, náa baari timbede key mii: «Ngerewuру kii fal mbika law Abaraham, a kóke ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-e.»

¹⁰ Waa, feke ku na kal báy sew ji zu le? Pola dōd ndaw rōo Abaraham kuñ ñgori báy mase, ká fal le? Pola dōd hoy bo, ká fal ya!

¹¹ Kúñ ñgori Abaraham na ba fe ká'a daa ká fal law-e ká'a daa bo tul Ngerewuру bay kíike mii, Ngerewuру kó ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-e báy faa mbika law. Be mini ze, haa Abaraham na víke ba baa bari riw bele ká i daa law-ri bo tul Zezu *Krisi, ká Ngerewuру kó ri ba nzobri ká i do báy zadé nzedém ká nun-e tañ haña ri kuñ ri ñgori.

¹² Ka ba baa nzobri ká i kuñ ñgori ndaw pi. Ba bari ká i kuñ ñgori ká naysuo kele key hoy ya, roo le, ba bari ká mbika law bari do munu ká baa naari Abaraham döke pola ndaw rōo, i kuñ ni ñgori báy na.

Ngerewuру waa fe bay tul nzobri ká i daa law-ri bo tul-e

¹³ Tusueke le, Ngerewuру waa ziñ *Abaraham báy vu bul-eri bay haña ri tusiri na ba taa bari. Bay vu mbom ká Abaraham daa bo tul *bol kusol ze Ngerewuру wáake bay ziñ ni ya, roo le, munu ká Abaraham daa law-e bo tul-e na,

* 4:3 4.3 Tiika saw fe 15.6. † 4:8 4.8 Simri 32.1-2.

be ze h̄ Nḡerewūru wáake bay ziŋ ni a kóke ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-ε.

¹⁴ Zadka fe kereri ká Nḡerewūru waa na do bay tul nzobri ká i d̄aa vu mbom bo tul bol kusol na le, d̄áa law bo tul-e na do ba fe ká ḡor hoy; wáa bay be na kara, daa fe mbiw ya ndaw pi.

¹⁵ Tusueke le, bol kusol ká nzobri wad na ḥgakla here Nḡerewūru. Roo le, zad ká bol kusol ti di ya na, wád tul bol kusol hoy kara ti di ya ndaw.

¹⁶ Be mini ze, fe ká Nḡerewūru waa na, do bay tul nzobri ká i d̄aa law-ri bo tul-e, bay haŋa bo ka ha ri feke na báy law kere be. Fe ká'a waa na do bay tul vu bulu Abarahamri riw bele. Do bay tul nzobri ká Nḡerewūru ha ri bol kusol na huo-ri hoy ya, roo le, bay tul bari ká i d̄aa law-ri bo tul-e munu ká Abaraham na. Be na ka ba bāa naari riw bele,

¹⁷ munu ká Nḡerewūru baa do bil mbede be mii: «Mì h̄a mù do ba bāa saw puo nzobri bod̄ bod̄ ḥgji bamba tasiri‡.» Abaraham na ba bāa naari ká pol Nḡerewūru, bay ji le, ka d̄aa law-ε bo tul-e, be ká'a tuma nzob huferi ha ri kaw báy kumnun ndaw, a fe ká tiya na hoy kara, ka d̄aa h̄a ni do ndaw na.

¹⁸ Bay ká Nḡerewūru waa ká nzobri maa bay kér se di mbāa na, Abaraham d̄aa law-ε te di nzokdo. Be ze, ka vi ba bāa saw puo nzobri bod̄ bod̄ ḥgji bamba tasiri munu ká Nḡerewūru waa ziŋ ni mii: «Vu bul-ari i rúo bamba» na§.

¹⁹ Be na, ka daa mbiimbam maa isodri munu, a kō sùo-ε ba nzob ká fumra úy úy; máy be *Saara hoy kara di tāw a maa bay mbónj nzob mbāa ndaw. Be nu ku hoy kara, Abaraham na do tul mbika law be na banguo.

²⁰ Bay ká Nḡerewūru waa ziŋ ni na, ka may bay ká di ya ndaw, a mbika law be hoy kara huo ya, roo le, mbika law be na h̄a ni h̄urusuo ba pola pola h̄a ni písike Nḡerewūru.

²¹ Ka kō ká bil law-ε ba tusue k̄i mii, Nḡerewūru do báy h̄urusuo, a maa bay d̄áa fe ká'a waa na.

²² S̄awke mini ze, báy faa law-ε ká'a daa bo tul Nḡerewūru na, Nḡerewūru kóke ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-ε.

²³ Rōbay, bay ká i d̄aa do bil mbede mii: «Nḡerewūru kii fal mbika law be, a kóke ni ba nzob ká do báy zadé nzedém ká nun-ε» na* do bay tul-e huo-ε hoy ya.

²⁴ Bayke ku na, do bay tul naari ndaw, naari ká Nḡerewūru a náa bay ká tul naari h̄a náa dori báy zadé nzedém ká nun-ε. Ba naari ká náa d̄áari law naari bo tul be ká'a tina Nḡerembay naari Zezu saa sakra nzob huferi na.

²⁵ Ka p̄oj ni h̄a hud̄ bay tul feyaa naari, a tina ni saa sakra nzob huferi h̄a ni kaw báy kumnun, bay haŋa bo náa bári nzobri ká bay ti tul naari ya, a náa dori báy zadé nzedém ká nun-ε.

5

Náa zúɔri ziŋ Nḡerewūru báy faa Zezu Krisi

¹ Be ze, munu ká Nḡerewūru naa bay ká tul naari h̄a náa dori báy zadé nzedém ká nun-ε báy faa mbika law na, d̄ekēke do sakra naari báy Nḡerewūru bay tul fe ká Nḡerembay naari Zezu *Krisi daa na.

² Báy faa be ká náa d̄áari law naari bo tul-e na, náa dori báy faa káw bil bawda law kere Nḡerewūru na badak timbēcē key. Fe ká h̄a naari suoriya na, ba d̄áa law nzokdo bo tul riŋ d̄ika ká Nḡerewūru a haŋa naari.

³ Ba be nu ku hoy ya, naari na, ká bil kókō seké fe hoy kara, náa d̄áari suoriya, bay ji le, náa kóri ndaw, kókō seké fe na daa h̄a náa ikikeri law naari ba pola pola.

⁴ Iki lawke ku na, daa h̄a náa s̄ukeri law naari ká tul fe ká t̄ji tul naari, a s̄u law ká tul fe ká t̄ji tul naari na, so naari ká tul fe ká náa d̄áari law naari te di nzokdo na.

⁵ Fe ká náa d̄áari law naari te di nzokdo na, law naari ti sáa ká di ya, bay ji le, báy faa Tem Law Pie ká Nḡerewūru h̄a naari na, ka daa h̄a bawda law ini b̄e mbāa law naari gbay gbay.

‡ 4:17 4.17 Tiika saw fe 17.5.

§ 4:18 4.18 Tiika saw fe 15.5.

* 4:23 4.23 Tiika saw fe 15.6.

⁶ Ba tusue, zadka hurusuo naari tiya dæk dæk na, Krisi ví hu bay tul nzob fe dáa yaari báy nam ká Ngerewuru kí tuu.

⁷ I kó, do ḥgɔŋ̊ bamba tasiri báy haŋa nzob yáa huđ ká tul nzob fe dáa báy zadé a hu. Kó ya lε, nzob ḥané a yáaŋ̊a huđ ká tul nzob law kere a hu.

⁸ Roo lε, fe ká kiε naari bawda law ini Ngerewuru na ze do key: zadka náa bári nzob feyáa kó rɔb̄ay na, Krisi ví hu bay tul naari.

⁹ Báy faa huđ be na, bay naa ká tul naari ká pol Ngerewuru timbede key, wáa, bod báy rɔo maa bay hér̄ Ngerewuru ze ka ti yáaŋ̊a naari ká dí ya lε woo?

¹⁰ Pola lew ká náa bári nzob tul ḥganí Ngerewuru báy na, ka daa ḥa náa zuɔri ziŋ ni báy faa huđ Vi-e. A munu ku na wáa, bod báy rɔo, timbede ká náa zuɔri ziŋ ni ro key lε, ka ti yáaŋ̊a naari báy faa Vi-e ká kaw báy kumnun na ya lε woo?

¹¹ Na rɔb̄ay, naari na, náa ndákari giri súo naari ká bil Ngerewuru báy faa Ngerembay naari Zezu Krisi ká daa ḥa náa zuɔri ziŋ ni timbede key na.

Krisi kal tul Adam pavbad

¹² Báy faa nzob mbiw ká ba *Adam na, feyáa ví yáake zad kpol kpol ká tusiri key, a ḥa feyáake ku na ví daa huđ bo tul nzobri riw bele, bay ji lε, nzobri riw bele daa feyáa.

¹³ Pola rɔo bay haŋa Ngerewuru ḥa *bol kusol ḥa *Moyze na, feyáa do tusiri key ro. Roo lε, munu ká bol kusol tiya rɔb̄ay na, Ngerewuru kí fal fe dáa yáa nzobri ya.

¹⁴ Ze munu kara, báy bil sewke taa Adam kpúru tji taa Moyze na, huđ re mbay ká tul nzobri baŋguo kpadsara. Ze nzobri daa ḥaya munu ká Adam ya høy kara, huđ re mbay ká tul-ri.

Adam na mgb̄a a lieke be Krisi ká'a vika

¹⁵ Roo lε, fe dáa ḥaya *Adam báy fe kere ká Ngerewuru ḥa høy høy báy law kere be na, do bod bod. Ba tusue, fe dáa ḥaya nzob mbiw ká ba Adam na daa ḥa nzobri ḥgii bamba zinke huđ. Roo lε, law kere Ngerewuru báy fe haŋa be ká'a ḥa

nzobri ḥgii bamba høy høy báy faa nzob mbiw ká ba Zezu *Krisi na, kal fe dáa Adam na ku pavbad.

¹⁶ A fe haŋa høy ká Ngerewuru ḥa báy faa law kere be na, órɔ bie pedke do bod báy órɔ bie ped feyáa Adam. Kúŋ sal bay bo tul feyáa nzob ká mbiw ká ba Adam na, daa ḥa bay mgb̄a tul nzobri. A ze fe dáa ḥaya nzobri ḥgii na bamba høy kara, fe haŋa høy ká Ngerewuru ḥa báy law kere be na, daa ḥa bay naa ká tul nzobri ha ri do báy zadé nzedem ká nun-

¹⁷ ¹⁷ Ba tusue, báy faa fe dáa ḥaya nzob ká mbiw ká ba Adam na, huđ réke mbay ká tul nzobri. Roo lε, báy faa nzob mbiw ká ba Zezu Krisi na, náa zin̄keri fe kere ká mba k̄jina fal̄: nzobri riw bele ká i do bil bawda law kere Ngerewuru báy fe haŋa høy ká naa bay ká tul nzob na, i káw báy kumnun i re mbay ká tul feyáa báy huđ báy faa Zezu Krisi.

¹⁸ Be mini ze, fe dáa ḥaya nzob mbiw na, daa ḥa bay mgb̄a tul nzobri riw bēle. Ze do faa mbiw munu ndaw, fe dáa nzedem nzob ká mbiw na daa ḥa bay naa ká tul nzobri riw bele ha ri kaw báy kumnun.

¹⁹ ¹⁹ Faa mbiw munu ká wád tul *bol kusol nzob mbiw na daa ḥa nzobri ḥgii bamba víke ba nzob feyáa na, dáa vu mbom nzob ká mbiw na, a dáa ḥa bay naa ká tul nzobri ḥgii bamba ha ri do báy zadé nzedem ká nun Ngerewuru.

²⁰ Bol kusol ká Ngerewuru ḥa *Moyze na, ví daa ḥa fe dáa ḥaya nzobri séke ba pola pola. Roo lε, zad ká feyáa nzobri ḥgii ká dí ba pola pola na, law kere Ngerewuru høy kara yíi a ḥgii bamba tasiri ká dí rɔb̄ay.

²¹ Be ze, do faa mbiw munu ká feyáa re mbay ká tul nzobri ha ri zin̄ huđ na, law kere Ngerewuru ká naa bay ká tul nzobri ha ri do báy zadé nzedem ká nun-ε na, re mbay ká tul naari ḥa náa káwri báy kumnun ká do baŋguo báy faa Zezu Krisi, Ngerembay naari.

Zúč ziŋ Krisi báy faa huſ ſe

¹ A munu ku waa, náa báari mina ro lε? Náa dökori bil feyäa na baŋguo ndaw rō, bay haŋa Ngerewūru ká dákake law kere ziŋ naari ba pola pola mgbum lε woo?

² Ü-uu, munu ya. Bay ká se tul feyäa na, náa bári nzob huſeri ká dí, bay ji lε, hurusuo-ε re mbay ká tul naari mbää. Wäa, náa dáari mina ndaw rō, bay yii bay ví doko bil feyäa na báy lε?

³ Naari riw bele na, i faa tul naari nduo mbii h̄ náa zúkeri ziŋ Zezu *Krisi mbjw høy ká bil huſ ſe. Wäa, i kɔ munu ya lε?

⁴ Munu zu lε, tul naari ká i daa nduo mbii na kie mii, náa húri ziŋ Zezu Krisi ndaw, a i voro naari ziŋ ni ndaw, bay haŋa bo munu ká Bää Ngerewūru tina ni saa sakra nzob huſeri báy bawda riŋ dika be a h̄ ni kaw báy kumnun na, do faa mbjw munu ndaw, naari høy kara náa víri ba nzob fie bay séke simsed fie ndaw pi.

⁵ Munu ká náa zuɔri ziŋ Krisi ká bil huſ ſe na, náa kóri ba tusue, náa zúɔri ziŋ ni mbjw høy báy faa tji be saa luɔ huſ ndaw.

⁶ Náa kóri báy kere ndaw rō! Sim dol naari ká piec̄ke ká náa dökeri bil feyäa kɔb báy na, i ber ni báy Krisi mbjw høy do tul puu say huſ, bay haŋa Ngerewūru ka bieke hurusuo feyäa ká do bil law naari, bo h̄ náa bári koy feyäa na mbää,

⁷ bay ji lε, nzob ká hu ro na, feyäa do báy hurusuo ká tul-e mbää.

⁸ Be mini ze, zadka náa húri ziŋ Krisi na, náa kóri ndaw, náa káwri báy kumnun ziŋ ni.

⁹ Náa kóri ta-taŋ, Krisi ká tji saa sakra nzob huſeri na, huſ ti ika ni mbää ndaw, a ti báy hurusuo ká tul-e mbää ndaw pi.

¹⁰ Huſ ſe na, ka hu báy feyäa na faa bal ba mbjw høy ba gbuke, a bieke hurusuo feyäa. A lε, káw báy kumnun be ká timbede key na, ka kaw bay dákake riŋ dika bo tul Ngerewūru.

¹¹ Baarì høy kara do faa mbjw munu ndaw: bay ká se tul feyäa na, i kɔ sùo-ri ſa nzob huſeri ká dí, bay ji lε, feyäa re mbay ká tul-ri mbää. A bay ká se tul káw báy kumnun na laa lε, i kɔ sùo-ri ſa

nzobri ká i kaw báy kumnun bay dákake riŋ dika bo tul Ngerewūru báy faa zúč ziŋ Zezu Krisi.

¹² Be mini ze, i pón sùo-ri h̄ feyäa re mbay ká tul-ri báy haŋa rí dákake kɔn fe káyaya ká do bil law-ri na mbää.

¹³ I pón faa h̄ nzaa vág sùo-ri ka ba fe ped káyaya báy dákake feyäa mbää. Roo lε, i mbi sùo-ri h̄ Ngerewūru munu ká nzobri ká i tji saa luɔ huſ a i kaw báy kumnun. I mbi sùo-ri báy yore h̄ ni munu ba fe ped kere ká báy dákake fe ká do báy zadə nzedəm a rii law-ε.

¹⁴ Tusueke lε, feyäa na ti réke mbay ká tul-ri mbää, bay ji lε, timbede key na, ba sew ká law kere Ngerewūru ro re mbay ká tul-ri, bo ba sew *bol kusol *Moyze na mbää.

Tji saa bil feyäa bay ví ba nzob ped Ngerewūru

¹⁵ A ku na wäa, náa dáari mina ro lε? Náa dáari fe dákake yäa na ba pola pola, bay ji lε, timbede key na, náa dori bil sew law kere Ngerewūru ro bo, náa dori bil sewke taa *bol kusol na mbää ro lε? Ü-uu, munu ya.

¹⁶ Baarì høy kara i kɔ ta-taŋ ndaw mii, zadka i mbi sùo-ri i dákake ped h̄ nzob bay dákake vu mbom bo tul-e lε, i tji koy nzob ká i dákake vu mbom bo tul-e na. Dákake vu mbom bo tul feyäa ká kuɔ rí ha rí se ba zad̄ huſ ze ndad mase, dákake vu mbom bo tul Ngerewūru ká ha rí se ba zad̄ fe dákake ká báy zadə a rii law-ε na ze ndad lε?

¹⁷ Taambol h̄ Ngerewūru! Pola na, i ba koy feyäa. Roo lε, timbede key na i yäa tusue báy ká i fere rí na, a i dákake vu mbom bo dí báy bil wära law-ri riw bele.

¹⁸ Ngerewūru tina rí saa bil koy feyäa, a ha rí vi ba koy ped be báy dákake fe ká do báy zadə nzedəm ká rii law-ε.

¹⁹ Mí baa sim bay báa nzobri mini bay haŋa rí láake bay bi key na báy kere, bay ji lε, haŋa rí laa bay se bamba. Pola na, i mbi sùo-ri báy yore déd i báke koy fe dákake ſi báy fe ndúo kíri bay dákake fe káyaya. Ze, do faa mbjw munu ndaw, timbede key kara, i mbi sùo-ri na báy yore déd ba koy fe dákake ká do báy zadə nzedəm

bay séke simsed ká *taŋ kad kad a rii law Ngerewuru.

²⁰ Pola ká ĩ ba koy fey়া báy na, fe ká bay haŋa rí dsa do báy zadé nzedem na bay baari mbijw ti bil-e ya.

²¹ A ku waa, fe ji ze ĩ ziŋ ba lere ped ká dí ká mbi sahoy ha rí timbede key le? Tusueke le, pedkeri ku na mbi huſ hoy ze ha rí.

²² Roo le, timbede key na Ngerewuru tina rí saa bil koy fey়া, a ha rí vi ba koy ped be ro. A le, lere ped ká ĩ ziŋ ká dí na, ba simsed ká taŋ kad kad a rii law-e, bo ĩ kawke báy kumnun ká do baŋguo.

²³ Tusueke le, lere fey়া na ba huſ, roo le, fe haŋa hoy ká Ngerewuru h̄a báy faa zúo ziŋ Ngerembay naari Zezu *Krisi na, be ze ba kaw báy kumnun ká do baŋguo kpadsara.

7

Tii saa bil bol kusol

¹ Yu-iri, m̄i baa bay ziŋ rí munu ba nzobri ká i kɔ *bol kusol ko báy kere ro. Zadka nzob kaw báy kumnun báy le, bol kusol do báy h̄urusuo ká tul-e r̄obay. Ba fe ká ĩ kɔ ta-taŋ.

² Máy nzob ká yāa wāra na, zadka wāra kaw báy kumnun báy le, bol kusol na siŋ ri kɔb r̄obay. A ze bo, zadka wāra na hu ro le, faa do hoy h̄a ni báy.

³ Be mini ze, zadka wāra kaw báy kumnun kɔb báy, r̄ɔ ka t̄i a yāa wāra k̄i le, be na, i dika ni ba máy nun pie. A ze bo, zadka wāra na hu ro le, bol kusol ká siŋ ri na naa ká tul-e. Ze ka yāa na wāra k̄i hoy kara, ka ba máy d̄aa nun pie yā.

⁴ Yu-iri, do faa mbijw munu ndaw, baari na ĩ zuo ziŋ Zezu *Krisi ká bil huſ be, ze bay ká se tul bol kusol na, ĩ vi ba nzob huſeri ká dí, bay ji le, ka do báy h̄urusuo ká tul-rí mbää. Timbede key na, ĩ do bay tul nzob k̄i, be ká Ngerewuru tina ni saa sakra nzob huſeri, bay haŋa lere ped naari ka do dí báy kere ba taa be.

⁵ Pola ká náa d̄ori bil fe d̄aa naysuo kɔb r̄obay na, bol kusol ká haa fe mii: «Daa fe key ya» na, d̄aa h̄a k̄on d̄aa fey়া ká do

bil law naari na, suru naari a d̄aa ped ká sùo naari, bay haŋa bo, fey়া na ka mbi huſ h̄a naari.

⁶ Roo le, bay ká se tul bol kusol ká mgba naari ba koy pola na, náa bári nzob huſeri ká dí ro, bay ji le, ka do báy h̄urusuo ká tul naari mbää. Munu zu le, timbede key na, náa maari d̄aa ped h̄a Ngerewuru báy nduo ped fie báy faa h̄urusuo Tem be ká re mbay ro bo, báy faa táw nduo ped bol kusol ká re mbay ká tul naari na mbää.

Bol kusol kie fey়া

⁷ A ku wāa, *bol kusol na ba fey়া le? U-uu, munu ya. Bol kusol na ze kie m̄i fe ká ba fey়া. A bo munu ya le, bol kusol ká baa mii: «Mù ti kókɔ nun fe ya» na, m̄i ti kókɔ ya.

⁸ Báy faa bol kusol key na, fey়া na d̄aa h̄a m̄i kóke kiri kókɔ nun feri bōd bōd ká bil law-i. Ba tusue, zadka bol kusol tiya le, fey়া do ba fe huſe.

⁹ Pola ká bol kusol tiya báy na, kér bay bi do báy kere. A roo le, zadka bol kusol na ví t̄i báyji le, fey়া na laa ro ze ví do báy kumnun a h̄a m̄i vi ba nzob huſe.

¹⁰ Be mini ze, bol kusol ká'a bá faa haŋa m̄i kawke báy kumnun na, ȳii a h̄a m̄i se ba zadhuſ.

¹¹ Báy faa bol kusol na, fey়া ziŋ faa a ūlaké m̄i, a báy faa bol kusolke ku na ndaw ze, m̄i zin̄ke huſ.

¹² Be ze, bol kusol k̄i sùo-e na taŋ kadaŋ, a bay ká do bil-e na kara taŋ kadaŋ ndaw, a do báy zadé nzedem, r̄ɔ a ba kere.

¹³ A ku wāa, bol kusol ká ba fe kere na, a ȳii a vi ba fe saw huſ bi r̄obay le woo? U-uu, munu ya. Roo le, ba fey়া na k̄i ze mbi bol kusol ká ba fe kere na h̄a ni vi ba fe saw huſ bi. Be ze báy faa bol kusolke na, fey়া t̄inake saw k̄aya báy law mgborɔ beri ká kal tul zad na taŋ gbay gbay ba k̄ele.

Ruy ká bil naysuo

¹⁴ Náa kóri mii, *bol kusol na uru saa luo Ngerewuru, roo le, bi na m̄i ba nzob naysuo a m̄i ba koy fey়া.

15 Tusueke lε, fe ká mě d̄aa na mě kō sawke ya, bay ji lε, fe ká law-i hii d̄aa na, mě d̄aa ya, roo lε, fe ká mě sa-saŋ na, be k̄i nd̄aw r̄o mě ȳi mí d̄aa báy.

16 A ze, zadka mě d̄aa fe ká law-i hii ya na lε, kie mii mě zuo ziŋ bol kusol na nd̄aw, a mí kō ni ba fe kere nd̄aw pi.

17 Be ze, feri ká mě d̄aa na, ba bi ze mě d̄aa ya, roo lε, ba feȳa ká d̄aa puo ká bil law-i ze h̄a mě d̄aa.

18 Mě kō mii, fe kere d̄aa puo ká bil law-i ya, mě hii báa mii, ká bil naysuo-i ya. Tusueke lε, k̄on d̄aa fe kere na d̄o bil law-i, roo lε, h̄urusuo d̄aake ze tiya.

19 Fe kere ká mě hii d̄aa na, mě d̄aa ya, roo lε, fe k̄aya ká mě hii d̄aa ya na nd̄aw r̄o, mě d̄aa.

20 Zadka mě d̄aa fe ká law-i hii ya na lε, ba bi k̄i ze mě d̄aa ya, roo lε, ba feȳa ká d̄aa puo ká bil law-i ze h̄a mě d̄aa.

21 Fe ká mě kō baŋguo na ze d̄o key: zadka mě hii bay d̄aa fe kere na, fe k̄aya ze mgba law-i.

22 Ká bil w̄ara law-i lε, d̄aa bol kusol Nḡerew̄uru ze h̄a mě suoriya.

23 A roo lε, mě kō fe k̄i bod ru-ruy ká bil naysuo-iri riw bele ziŋ h̄ay ká kér bay bi zuo ziŋ ni, a d̄aa mě ba koy feȳa.

24-25 Be mini ze, bi na, ká bil kér bay bi lε, mě d̄aa vu mbom bo tul bol kusol Nḡerew̄uru, roo lε, ká bil fe d̄aa naysuo na, mě d̄o ba koy feȳa. Aa, kókō síe h̄ay ká mini key na! Nzob ve nd̄aw r̄o a tína mě ká bil fe d̄aa naysuo ni ká kuɔ mě ba bil hud key lε? Nḡerew̄uru k̄i mbjw h̄oy ze maa. Taambol h̄a ni báy faa Zezu *Krisi ká ba Nḡerembay naari!

8

Káw báy kumnun báy faa Tem Nḡerew̄uru

1 Timbede key na báyji lε, bay mbjw kara mgba tul nzobri ká i zuo ziŋ Zezu *Krisi na mbāa.

2 Hurusuo Tem Nḡerew̄uru ká h̄a nzob kaw báy kumnun báy faa zúo ziŋ Zezu Krisi na, tina mě saa bil h̄urusuo feȳa báy hud.

3 Fefe ku na *bol kusol *Moyze maa bay d̄aa ya, bay ji lε, naysuo na d̄aa h̄a

h̄urusuo-ε tiya. Roo lε, fe ká bol kusol maa bay d̄aa ya na, Nḡerew̄uru k̄i sùo-ε ze d̄aa. Ka pie Vi-e vi tusiri key, a ȳa sùo ziŋ nzob fe d̄aa ȳa, a hu ba vuy *fe poy bay tul feȳa. Be mini ze, Nḡerew̄uru d̄aake bay bo tul feȳa ká d̄o bil naysuo nzob, a b̄ieke h̄urusuo-ε.

4 Ka d̄aa munu bay haŋa bo, fe ká d̄o báy zadse nzedsem ká bol kusol hii bay haŋa náa d̄aari na, ka d̄o báy zadse nzedsem ká sùo naari, h̄a náa séri simsed kere báy faa h̄urusuo Tem Nḡerew̄uru ro bo, báy faa naysuo na mbāa.

5 Tusueke lε, nzobri ká i se simsed báy faa naysuo na, i d̄aa kér bay bari bo tul fe ká k̄on naysooke hii. A roo lε, nzobri ká i se simsed báy faa h̄urusuo Tem Nḡerew̄uru na, i d̄aa kér bay bari bo tul fe ká Tem Nḡerew̄uru hii bayke.

6 Dáa kér bay bo tul fe ká naysuo hii bayke na, h̄a nzob se ba zad hud. Roo lε, d̄aa kér bay bo tul fe ká Tem Nḡerew̄uru hii bayke na, h̄a nzob se ba zad káw báy kumnun báy d̄ekéke.

7 Bari nzobri ká i d̄aa kér bay bari bo tul fe naysuo na, i ba nzob tul nḡani Nḡerew̄uru a i d̄aa vu mbom bo tul bol kusol-e ya. Tusueke lε, bari na i maa bay d̄aa ya.

8 Nzobri ká i d̄o bil fe d̄aa naysuo na, i maa bay r̄ii law Nḡerew̄uru ya.

9 A roo lε, baari na, i ba nzobri ká i se simsed ká naysuo hii na ya, i d̄aa fe ká Tem Nḡerew̄uru ze hii bayke, bay ji lε, be na, ka d̄o bil law-r̄i. Nzob ká d̄o báy Tem taa Krisi ya lε, ka ba taa be ya.

10 Zadka Krisi d̄o bil law-r̄i, ze naysuo-r̄i a zíŋ hud bay tul feȳa h̄oy kara, Tem be ha r̄i kaw báy kumnun, bay ji lε, Nḡerew̄uru naa bay ká tul-r̄i a ha r̄i do báy zadse nzedsem ká nun-ε.

11 Nḡerew̄uru tina Zezu saa sakra nzob huderí h̄a ni kaw báy kumnun. A ze, zadka Tem be d̄o bil law-r̄i lε, be ká'a tina Krisi saa sakra nzob huderí h̄a ni kaw báy kumnun na, a hanja naysuo-r̄i ká d̄o ba fe hude na, kaw báy kumnun nd̄aw báy faa h̄urusuo Temke ká d̄o bil law-r̄i na ku.

¹² Be mini ze yu-iri, fe ká do nun haña náa dáari na do dí. Roo le, fe ká do nun haña náa dáari munu ká naysuo hii na, tiya.

¹³ Zadka ī daa fe ká kōn naysuo ze hii le, ī zinj hud. Roo le, zadka ī hā kōn fe naysuo hu mburuk ká bil law-rī báy faa húrusuo Tem Ngerewūru le, ī káw báy kumnum.

¹⁴ Nzobri riw bele ká Tem Ngerewūru nda faa pol-ri na, ba bari kij ze i ba vu Ngerewūru.

¹⁵ Tem ká Ngerewūru ha rī na, ti dāa rī ba koy hā hie se rī ba kij ya. Roo le, Temke na ha rī vi ba vu Ngerewūru, a hā faa hā náa díkeri ni mii: «Aba, Bāa*».

¹⁶ Temke sùo-e baa nasi bayke ká bil law naari nziyya mii, náa bári vu Ngerewūruri.

¹⁷ Munu ká náa bári vi-eri na, fe kereri ká'a kóri do bay tul nzob béri na, náa zinjri zinj Zezu Krisi mbjw høy, bay ji le, zadka náa kóri seké fe zinj ni mbjw na, náa zinjri riñ díka kara zinj ni mbjw ndaw pi.

Rij díka ká'a doko bañguo

¹⁸ Mí kó le, rij díka ká Ngerewūru a tína do zad hie hā naari na, zadka mí ker se dí le, seké fe ká náa kóri timbede key na, ba fe ká maa mbaka bay líke ya.

¹⁹ Tusueke le, feri riw bele ká'a daa ri na, kōn kóko nam ká'a tñake vi-eri ba kele daa ri lok lok,

²⁰ bay ji le, fekeri ku na, i zuo fal fe púñkeri ká re mbay ká tul-ri ha ri vi ba fe ká gó høy. Ba fekeri ku na ze, i hii bay doko munu ya, roo le, ba Ngerewūru kí ze mbi nzi-e ká tul-ri. Ba gbuke ya báy, roo le, ka kó le,

²¹ nam hñe na, feri riw bele ká'a daa ri na, a tína ri saa bil húrusuo koy feri ká ba púñke. Læs, bari báy vu Ngerewūruri na, i káw báy tul-ri ī zinj rij díka na mbjw høy.

²² Náa kóri ba tusue kí, kpúru tji timbede key na, feri riw bele ká Ngerewūru daa ri na i kó seké fe, i nguri ngur ngur munu ká máy nzob ká kó seké fe bay mbój.

* 8:15 8.15 Báy nzaa aramri le, Aba ba «Bāa.»

²³ Ba bari huo-ri hoy ya, roo le, naari ká Tem Ngerewūru do bil law naari munu ba titire fe ini ká'a hā na, náa nguriri sùo naari ngur ngur báy bil law naari zinj ri bay gýajke nam ká Ngerewūru a óróke ped be ká sùo naari ngid bele, a daa naari kaw dëd ba vi-eri a hā naari sùo fie ká hu-hud ya na.

²⁴ I kó, naari na, náa zinjri pam ro, roo le, fe ká tòñ ká dí na, náa dáari law naari báy ze te dí nzokdo. A waa, nzob ve ze a dāa law-e te tul fe ká'a kó báy nun-e ro na le? Zadka'a kó feke ro na, ka ti dāa law-e te dí mbää.

²⁵ Ze, munu ká náa kérri nzokdo se tul fe ká náa kóri báy nun naari ya báy na, náa gýajri kekeke báy íki law.

²⁶ Do faa mbjw munu ndaw, munu ká húrusuo naari tiya na, Tem Ngerewūru ví sō naari, bay ji le, náa kóri fe ká bay dáake nzaa bay kere báy zadé ya. A le, Tem Ngerewūru kí sùo-e ze daa nzaa bay kere bay tul naari báy nguri ká nzob maa bay báa báy nzi-e ya.

²⁷ Læs, Ngerewūru ká ba nzob békla bil law nzob na, ka kó fe ká Tem hii bay gó na, bay ji le, báy faa ká Ngerewūru hii na, ka dáake nzaa bay kere bay tul nzobri ká i ba taa be.

²⁸ Náa kóri ba tusue mii, nzobri ká i hii Ngerewūru ká'a dí ri bay haña ri daa fe báy faa ká'a leke na, feri riw bele ká tji tul-ri na, a haña fekeri vi ba fe kere ha ri.

²⁹ I kó, nzobri ká Ngerewūru nan ri pola na, ka mbi nzi-e ha ri bay haña ri do munu ká Vi-e, bay haña bo, ká bil ruo vi-eri riw bele na, Vi-e na ka ba ngere led.

³⁰ Bari ká Ngerewūru nan ri pola na, ka dí ri ba taa be; a bari ká'a dí ri ba taa be na, ka naa bay ká tul-ri ha ri do báy zadé nzedem ká nun-e, a bari ká'a naa bay ká tul-ri ha ri do báy zadé nzedem ká nun-e na, ka daa rij díka bo tul-ri.

Fe ká'a máa kúñ sal ini ká Ngerewūru mgba zinj naari na tiya

³¹ A munu ku waa, náa báari mina ro se tul fe niri key na le? Zadka Ngerewūru ba

nzob fal ḥŋan naari na wāa, nzob ve ze a máa bay kúma naari báy lε?

³² I kō, be ká vu bil-e høy kara ka bed naari ya, a pɔŋ ni ba vuy *fe poy h̄a naari riw bele na wāa, dāa mina ndāw rōo, ka ti haṇa naari feri riw bele báy faa Vi-e na ya lε woo?

³³ A ku waa, nzob ve ndāw rōo a dāa bay bo tul nzobri ká Ngerewuру nan ri a dāa ri zuɔ̄ bod ba taa be na lε? Nzob mbjw mini kara tiya. Ba Ngerewuру kí ze naa bay ká tul-ri ha ri do báy zadē nzedēm ká nun-ε.

³⁴ A ku waa, a ve kí ndāw rōo a máa bay haṇa bay mgba tul-ri báy lε? Mbjw tiya, bay jí lε, Zezu *Krisi hu a tji saa luɔ̄ hud a kaw tunduo hodo Ngerewuру, a dāa nzaa bay kere bay tul naari.

³⁵ Fe jí kí ndāw rōo a máa bay kúŋ sal ini ká Krisi mgba ziŋ naari na lε? Fe mbjw ká'a máa bay kúŋ salke na tiya: ba kókɔ̄ sie ya ndāw, doko bil hud ya ndāw, dāa nun tuɔ̄ sie ya ndāw, kōn luye ya ndāw, séke tigbāa høy ya ndāw, fe hudri ká i kiri tul naari gbuk ya ndāw, mase hud maamii høy kara ya ndāw pi.

³⁶ I dāa do bil mbede Ngerewuру mii: «Ngerembay, bay tul-a na ze,

namri riw bele buru dōke ba fe hud, i dāra buru munu ká i kūkɔ̄ke badfuri i séke ba zad ika ri†.»

³⁷ Roo lε, ká bil fe niri riw bele ká tji tul naari na, náa bári bawda nzob háw yumri báy faa hūrusuo nzob ká kō naari ba nzob nun-ε na.

³⁸ Mí kō ba tusue: fe ká'a máa bay kúŋ sal ini ká Ngerewuру mgba ziŋ naari na, mbjw tiya. Ze ba na hud, mase káw báy kumnum høy kara dāa fe mbjw ya. Led nzaapedri ká nulue, mase temndayari ká re mbay, mase hūrusuo kiri høy kara, i ti dāa fe mbjw ya. Feri ká'a tji timbedē key, mase feri ká'a vika vuku høy kara, ti dāa fe mbjw ya ndāw.

³⁹ Wūruri ká tusiri key, mase wūruri ká zad baw høy kara, i ti dāa fe mbjw ya, rōo báy feri riw bele ká Ngerewuру dāa ri na høy kara, i ti dāa fe mbjw ya

ndāw pi. Fe mbjw ká'a máa bay kúŋ sal ini ká Ngerewuру tina báy faa Zezu Krisi, Ngerembay naari na, tiya.

9

Pol re sùo-e bay tul led Izarayelri

¹ Báy riŋ *Krisi lε, bay ká mī báa na ba sùo bay kí bo, ba kúd bay ya. Kér bay ká bil wāra law-i báy faa Tem Law Pie kara, baa nasi bayke mii:

² mī dāa sie ḥŋjii bamba tasiri, a law-i kara nze mgbuk mgbuk bānguɔ̄ bay tul saw biri ká i ba Zibri.

³ Mī re sùo-i bay haṇa bi ze, maa lε, bebi ka mgba tul-i a wálke sakra bi báy Krisi bay tul yū-iri ha ri ziŋ pam, bari ká i ba saw biri na.

⁴ Bari na, i ba led Izarayelri* ká Ngerewuру nan ri, a dāa ri zuɔ̄ bod ha ri vi ba vi-eri. Ka ha ri kō riŋ díka be ndāw, a saa kuniri ziŋ ri ndāw, a ha ri bol kusol ndāw, a kie ri faa rúo ni ndāw, rōo a waa feri ká bay tul-ri ndāw pi.

⁵ I ba vu bulu *Abaraham, Izak, báy *Zakob, a Krisi kí sùo-e ká ví yāa sùo ziŋ nzob na høy kara, ba saw bari ndāw. Ngerewuру Nzob Káw Tul Feri Riw Bele na, ndad̄ bay pisi ni bānguɔ̄ kpadara! Amem!

⁶ Be ze ba fe báa mii, bay ká Ngerewuру waa na, ba fe ká gor høy ya. I kō, vu bulu Izarayelri riw bele ze i ba saw *Izarayel taa tusuekeri ya.

⁷ Vu bulu Abarahamri høy kara, i ba vi-e taa tusuekeri riw bele ya ndāw, bay jí lε, Ngerewuру baa h̄a Abaraham mii: «Báy faa vi-e Izak ze vu bul-eri i rúk̄e bamba munu ká mī waa bayke ziŋ mù na†.»

⁸ Bay key na kie mii, ba nzobri riw bele ká i mboŋ ri ká saw Abaraham ze i ba vu Ngerewuру taa tusuekeri ya. Roo lε, bari huo-ri ká i mboŋ ri báy faa bay ká Ngerewuру waa na høy ze, i ba vu bulu Abaraham taa tusuekeri.

⁹ Bay ká Ngerewuру waa bay tul-e na ze do key: «Káy kí ká báy bil few ká mini

† 8:36 8.36 Simri 44.2-3. * 9:4 9.4 Lef Izarayelri na, i ba vu bulu Zakob. Be Zakob na, Ngerewuру h̄a ni riŋ ba Izarayel. † 9:7 9.7 Tiika saw fe 21.12. ‡ 9:9 9.9 Tiika saw fe 18.10,14. Lef wāra nzobke na ba Izak ká yāa Rebika ba máy be.

key ká mě yíi bay ví na, *Saara a mbón led wāra nzob‡.»

¹⁰ Ba be nu ku høy ya, vu Rebikari ká i ba led ndɔŋɔri na, bää bari mbjw høy ba bulu naari Izak.

¹¹⁻¹² Roo le, pola rōo bay haŋa Rebika mboŋ ri na, Ngerewuру baa h̄a ni mii: «Ngere led na a dīŋ tul-e ká s̄aw bal nzob vble.» Báy bil sew ká Ngerewuру baa bay ku na le, led ndɔŋɔri na, i mboŋ ri ya báy, a fe kere mase fe k̄ayari kara, ledkeri ku na i daa ya báy. Ze Ngerewuру na nan nzobri a dī ri báy faa ká'a leke bo, báy faa ped dāa nzob ya,

¹³ munu ká'a baa do bil mbede be mii: «Mì hii Zakob, a mí pɔŋ *Esaw*.»

Ngerewuру ba mbay tul feri riw bele, a daa feri báy zade

¹⁴ A ku na waa, náa báari mina ro le? LEE, Ngerewuру na ba nzob ká daa fe do báy zade ya zu le? Munu ya!

¹⁵ Be na, ka baa h̄a *Moyze mii: «Mì daa law kere ziŋ nzob ká mě hii bay dāa kere ziŋ ni, a mí kō nun sie nzob ká mě hii bay kókō nun sie be†.»

¹⁶ Feke ku na do bay tul law hiiya nzob ya ndaw, bay tul h̄urusuo nzob ya ndaw, roo le, do bay tul Ngerewuру ká kō nun sie nzob munu ká law-e hii.

¹⁷ Be ze Ngerewuру baa h̄a mbay *Farawon ká bil mbede be mii: «Bo na, mě dāa mù kaw ba mbay bay tñake h̄urusuo-i ba kele báy faa bo, bay haŋa riŋ-i ka mgbáke ká tusiri key riw bele‡.»

¹⁸ Be ze, Ngerewuру kō nun sie nzob munu ká'a hii, a h̄a law ḥgɔŋɔ h̄a nzob munu ká'a hii.

¹⁹ Kō ya le, nzob ḥane a báa h̄a mě mii: «Zadka do munu ku waa, daa mina ndaw rōo Ngerewuру daa bay bo tul nzob báy le? A wāa, ka daa fe ká Ngerewuру k̄i mbi nzi-e bay haŋa ni daa na ya le woo?»

²⁰ A bo nzob ká mù báa bay munu ku na wāa, mù ba ve ndaw rōo, mū máy bay ziŋ Ngerewuру le? I kér i kō, suna ká i mbuo na, a báa h̄a nzob mbúo ni mii: «Bay ji

ndaw rōo, mù mbúo mě do mini key na le woo» na ya.

²¹ Nzob mbúo p̄ay na, maa bay dāa fe báy p̄ay na munu ká law-e hii: p̄ay taa mbjwke ku na, ka maa bay mbúoke tøy ndaa, a pɔŋ bie a mbúoke suna taa høyke. Wāa, i kō munu ya le?

²² Ze, zadka Ngerewuру hii bay doko munu ká nzob mbúo p̄ay na wāa, bay ji bo ze do di le? Ba be k̄i ze ká hii bay k̄ie nzobri here be báy h̄urusuo-e. Be nu ku høy kara, ka iki law-e ḥḡi-ŋḡi ká tul nzobri ká i maa bay zin here be, a i do di ya bay zin bie.

²³ Ba be k̄i ndaw ze ka hii bay k̄ie bawda riŋ dika be bay tul nzobri ká'a kō nun sie bari. Ba bari ká'a leke ri do pola bay haŋa ri zin riŋ dika be na.

²⁴ Nzobkeri ku na, ba naari ká Ngerewuру dī naari ká sakra nzobri ká i ba Zib na ku høy ya, roo le, ká s̄aw nzob k̄iri kara ndaw pi.

²⁵ Be ze ba fe ká Ngerewuру baa bayke do bil mbede Oze nzob ḥaŋa bay saa nzaa Ngerewuру mii:

«Nzobri ká i ba taa bi ya na mě dika ri ba nzob biri; a s̄aw nzobri ká pola lew mě hii ri ya nā, mě kókō ri ba nzob nun-i.*

²⁶ A zad ká i baa ha ri ká dī mii: «I ba nzob biri ya» na, ká zade na ku k̄i ze, i dika r̄i ba vu Ngerewuру, Nzob Káw Báy Kumnum.»†

²⁷ A bay ká se tul led Izarayelri na laa le, Ngerewuру baa báy faa Ezay nzob ḥaŋa bay saa nzi-e mii:

«Ze, Izarayelri ruo munu ká dikudi baa høy kara, nzobri ká mě ḥaŋa ri na, i máa zad zekre høy,

²⁸ bay ji le, Ngerembay a ví dāa fe ká'a baa bay dāa ká tusiri key h̄a ni o báy zade ḥḡid bele ba vaa kod høy.»‡

§ 9:11-12 9.11-12 Tiika s̄aw fe 18.10,14. * 9:13 9.13 Malasi 1.2-3. † 9:15 9.15 T̄i k̄ele 33.19. ‡ 9:17 9.17 T̄i k̄ele 9.16; i k̄i T̄i k̄ele 7-15. § 9:21 9.21 Ezay 29.16; 45.9; Zeremi 18.6. * 9:25 9.25 Oze 2.25. † 9:26 9.26 Oze 2.1. ‡ 9:28 9.28 Ezay 10.22-23.

29 Do munu ká Ezay baa bayke pola ndāw mii:

«Zadka Ngerewuру, Mbay Tul Feri Riw Bele
kōrō vu bulu led Izarayel hñeri hñ
naari ya lε,
náa dükuri mburuk mburuk
munu ká nzobri ká Sodom báy
Gomor.»§

Led Izarayelri daa law-ri bo tul Ngerewuру ya

30 A ku waa náa báari mina ro zey lε?
Bay ká náa báari na ze do key: nzobri
ká i ba Zib ya, ká i nzaa faa bay haña
Ngerewuру naa bay ká tul-ri ha ri do bay
zadse nzedem ká nun-e ya na ze, ka naa
bay ká tul-ri báy faa mbika law.

31 A bari Zibri ká i nzaa faa bay haña
Ngerewuру ka naa bay ká tul-ri ha ri do
bay zadse nzedem ká nun-e báy faa dää
*bol kusol na laa lε, i zinj faake ya wǖm.

32 Bay ji kí zu lε? Bay ji lε, bari na i nzaa
faa bay ndād ká nun Ngerewuру báy faa
ped dää bari bo, báy faa dää law bo tul
Zeu *Krisi na ya. Be ze, i téke tisaw i
lie munu ká Ngerewuру baa bayke do bil
mbede be mii:

33 «Bi na, mī daa tisaw bo puo ká *Sion.
Ba tisaw téke bal nzobri, a daa ha ri lie.
Roo lε, nzob ká daa law-e bo tul-e na,
law-e ti sáa ya mgbaŋ.»*

10

1 Yu-iri, fe ká law-i mgba dī báy
bil wära law-iri riw bele, ká mí kod
Ngerewuру bayke na, bay haña Zibri ká i
ba saw bi na i zinj pam.

2 Mī ba nzob bay nasi bari, a mí ko
mii bari na i nduɔ̄ kiyaw kiyaw bay tul
Ngerewuру, roo lε, nun nzemke ze puo
ri.

3 Tusueke lε, faa ká Ngerewuру náake
bay ká tul nzob hñ ni do bay zadse nzedem
ká nun-e na, i kó ya a i nzaa faake báy tul
ganj suo-ri kí hoy. Be mini ze, i dääke vu

§ 9:29 9.29 Ezay 1.9; Tiika saw fe 19.1-29.

*

9:33 9.33 Ezay 28.16. «Tisaw» na ba Zezu. Munu ká Zibri hii bay
dää law-ri bo tul Zezu Krisi ya na, Zezu na vi ba ñgud puu ká Zibri te a i lie. I hii bay be ya, bay ji lε, bari Zibri
na i giyanz nzob yáa na ya. *

10:5 10.5 Soro ped dää Leviri 18.5. † **10:7 10.7** Kijja bol kusol ba sidike 9.4. ‡ **10:8**

10.8 Kijja bol kusol ba sidike 30.14. § **10:11 10.11** Ezay 28.16.

mbom bo tul faa ká Ngerewuру leke na
ya.

4 Mī baa mini key, bay ji lε, Krisi ká
vi na, ka ba órō bie fe dää bol kusol na,
bay haña bo nzobri riw bele ká i dää law-
ri bo tul-e na, Ngerewuру ka naa bay ká
tul-ri ha ri do bay zadse nzedem ká nun-e.

5 I kó, bay ká se tul haña bay naa ká tul
nzob ha ni do báy zadse nzedem ká nun
Ngerewuру báy faa dää vu mbom bo tul
bol kusol na, *Moyze baa bayke pola hoy
mii: «Nzob ká dää fe ká bol kusol baa báy
zadse riw bele na lε, a káw báy kumnum
báy faa bol kusolke na*.»

6 A bay ká se tul haña Ngerewuру naa
bay ká tul nzob hñ ni do báy zadse nzedem
ká nun-e báy faa dää law bo tul Krisi na,
ka baa mii: «Mu kér ká fil law-a kí hoy
mii, nzob ve ndāw rō̄ a séke nulue lε»,
na ya. (Bayke hii báa mii, bay haña Krisi
dira a vi tusiri key.)

7 Mu kér mii: «Nzob ve ndāw rō̄ a
séke *luō zad baw ká gbuke tiya lε», na
ya ndāw†. (Bayke hii báa mii, bay tína
Krisi saa sakra nzob huideri.)

8 A ku na wǟa, bayke baa mina ro zu lε?
Bayke baa mii: «Bay Ngerewuру na do
dī ya deb ká lakun-a key hoy, a dō nzaa-a
ndāw, rō̄ fil law-a ndāw pi‡.» Bayke ku
na ze ba káa bay dää law bo tul Zezu Krisi
ká bñru ka-káake na.

9 Ze, zadka nzaa-a tji ta-taŋ mii, Zezu ba
Ngerembay, a mü dää law-a bo tul tína ká
Ngerewuру tina ni saa sakra nzob huideri
hñ ni kaw báy kumnum na lε, Ngerewuру
a yáa na ya.

10 bay ji lε, nzob ká dää law-e bo tul
Zezu Krisi na, Ngerewuру naa bay ká tul
nzobke hñ ni do báy zadse nzedem ká nun-
e. A zadka nzaa nzobke tji ta-taŋ na ka
yáa na.

11 I dää bayke dō bil mbede Ngerewuру
ndāw mii: «Nzob hñ a ká dää law-e bo
tul-e na, law-e ti sáa ya mgbaŋ.»§

12 Be mini ze, nzobri ká i ba Zib, mase i ba na Zib ya høy kara, wál sakra bari tiya; Ngereembay ká mbjw key kí ze do bay tul-ri riw bele, a daa kere ziñ nzobri riw bele ká i kod ni,

13 munu ká i daa do bil mbede be mii: «Nzob häa häa ká kod Ngereembay le, Ngereewuru a yaaña ni*.

14 A ku na wäa, nzob ká daa law-e bo tul-e ya ku na, a dää mina ndaw rco a kod ni hä ni yaa ni le? A nzob ká laa soro bay be ya na wäa, a dää mina ndaw rco a daa law-e bo tul-e le? Zadka nzob mbjw kara se a ka-káa Bay Kere ká se tul Zezu ha ri ya na wäa, nzob a dää mina ndaw rco, a laa bay be na le?

15 Zadka i pie nzob bay haña ni vää ka-káa bayke ya na wäa, nzobke a dää mina ndaw rco, a se a ka-káa bayke na le? I daa do bil mbede Ngereewuru mii: «Kókó ví nzob káa Bay Kere Ngereewururi na fa fe suoriya†.»

16 Roo le, ba nzobri riw bele ze i yaa Bay Kere na key ya. Ezay nzob yaaña bay saa nzaa Ngereewuru kí kara re suo-e mii: «Áa! Mbay, wäa, nzob ve ze daa law-e bo tul bay ká buru ka-káake na le‡.»

17 Be mini ze, dää law bo tul Zezu Krisi na, vi báy faa láa káa bay, a káa bayke ká nzob laa na laa le, ba káa Bay Kere ká se tul be Krisi.

18 Lëe, mì vbi bay mii: led Izarayelri key na wäa, i laa káa Bay Kere key na ya wǖm le woo? Ü-uu, i laa laa na kí, bay ji le, mbede Ngereewuru baa ta-taŋ mii: «Kusol-ri yaa zad kpol kpol ká tusiri key, a bay bari ká i baa na ku høy kara, se kpýru a mgba gbü zad dí dí ká tusiri key§.»

19 Mì yji mí vbi bay ba kí na röbay mii: le, káa bay key na wäa, led Izarayelri laa sawke taŋ ya wǖm ba tusue kí le? Ü-uu, i laa sawke ta-taŋ na kí, roo le, i yaa bayke ya. Ngereewuru baa bayke ha ri pola ndaw báy faa Moyze mii: «Mì sám fe zuo tul nzobri ká mù kó ri ba fe ya na

bay haña mù kó le, mu dääke sere ka zinj ri.

A mí sám fe zuo tul nzobri ká mù kó ri ba kòkɔri,

bay haña mù kó le, law-a ka fáa mù ká tul-ri*.

20 Ngereewuru yji a baa bay báy faa Ezay nzob yaaña bay saa nzi-e mii:

«Nzobri ká i nzáa mì ya na, bari ze i zinj mì.

A nzobri ká i kod mì ya na, mì tina suo-i ha ri†.»

21 A bay ká se tul led Izarayelri laa le, Ngereewuru baa mii:

«Bil namri riw bele na, mì kaa nduo-i báy wára law-i hä nzobri ká i ba nzob tjieri, ká i hii dää vu mbom bo tul-i ya na‡.»

11

Ngereewuru pȫn fal led Izarayelri ya

1 Munu zu le, mì vbi bay mii: A munu ku wäa, le, Ngereewuru pȫn led Izarayelri ká i ba nzob beri na pȫn kí wǖm ro zu le woo? Ü-uu, munu ya, bay ji le, bi kí suo-i kara mì ba led *Izarayel, a mí ba vu bulu *Abaraham ká saw kąni Bezame.

2 Ngereewuru na, nzob beri ká'a nan ri pola do boð ba taa be na ka pȫn ri ya. I kér se tul bay ká mbede Ngereewuru baa se tul nzob yaaña bay saa nzaa Ngereewuru *Eli na í kó. Be na, ka re suo-e ká pol Ngereewuru bay tul led Izarayelri mii:

3 «Ngereembay, led Izarayelri na, i i nzob yaaña bay saa nzaa-ari a í bié *tutakra fe poy bori. Ba bi huo-i høy ro ze mì tön, ze i nzaa faa bay ika mì*.

4 A wäa, bay ji ze Ngereewuru yjiŋra do di hä ni le? Ka yjiŋra báy bay mii: «Ba bo huo-o ya, roo le, mì körö nzobri ba isöd duɔ zad tön say (7.000) ká i huku pol wǖru *Baal ya na ba taa bi†.»

5 Ze timbede key høy kara, do faa mbjw munu ndaw. Ngereewuru nan nzobri ká sakra led Izarayelri maa zadse nzekre høy bay yaaña ri báy faa law kere be.

* **10:13 10.13** Zuyel 3.5. † **10:15 10.15** Ezay 52.7. ‡ **10:16 10.16** Ezay 53.1. § **10:18 10.18** Simri 19.5. * **10:19**

10.19 Kjinja bol kusol ba sidike 32.21. † **10:20 10.20** Ezay 65.1. ‡ **10:21 10.21** Ezay 65.2. * **11:3 11.3** 1 Mbayri 19.10-14. † **11:4 11.4** 1 Mbayri 19.18.

⁶ Be na, ka nan ri báy faa law kere be bo, báy faa ped dáká bari ya, bay ji le, zadka'a nan ri bay tul ped dáká bari le, ka dáká bay tul law kereke na ku mbää.

⁷ A ku wäa, fe ji kí ze kal le? Fe ká led Izarayelri nzaa na, i zinj ya. Ba bari huo-ri ká tul-ri nzekre ká Ngerewuру nan ri na ku kí hoy ze i zinj. A nzob hawri na laa le, law-ri ñgoñ ha ri taa láa sáw bayke na kpuy‡,

⁸ munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerewuру mii:
«Ngerewuру dáká hawri bay bari do tidi, nun-ri fumra ká dí gbiбли ndaw, a suku-ri hoy kara mbii diib ká dí kpuru tii timbede key§.»

⁹ Mbay *David kara baa ndaw mii:
«Ndad bay haña fe ndadí bari ká hódfok
hódfok na
ka férē a vi ba ndaw taka ri,
a ba gbana mgbaka ri ndaw,
rōo a ba ñgud puu téke bal-ri ndaw
ha ri zinjke bie ká maa tul-ri.

¹⁰ Ndad bay haña nun-ri ka fumra gbiibli
ha ri kó zad mbää;
a muú dáká hawri sobake ka hii ri
hawri mbol-ri ka te zúruru banguo*.»

Led Izarayelri lie wüm ya

¹¹ Ze mī vbi bay na rōbay mii: le, led Izarayelri ká i hii dáká law-ri bo tul Zezu ya, ká í te bal-ri í lie na wäa, i li-lie kí wüm kí ro zu le woo? Ü-uu, munu ya! Roo le, bay tul fe dáká káya bari na ku ze, nzob hayri ká i ba Zib ya na i zinjke pam. Fefe do munu bay haña led Izarayelri kó le, i dákake sere zinj ri.

¹² Zadka fe dáká káya bari vi ba fe sámi hawri ká tusiri key, a ledí bari vi ba fe sámi hawri ká i ba Zib ya ku na wäa, zadka bari Zibri kí ñgid bele i yí i zinj pam na wäa, a ví ba bawda fe sámi hawri riw bele ya mina le woo!

¹³ Timbede key na, mī báa bay zinj baari ká i ba Zib ya na ro. Bi na, mī ba nzob nday nzaaped bay tul nzobri ká i ba Zib ya. Munu ká ba ped bi na, mī zay suo-i ká dí,

¹⁴ a mí hii bay dáká hawri ká i ba sáw bari na i kó le, i dákake sere zinj ri bo hawri ká i ba káw bay kumnum nzobri ká i hu na ya le woo?

¹⁵ I kér i kó: zadka Ngerewuру pōñ fal Zibri a dáká hawri ká i ba Zib ya na, i zinj faa i zuo zinj ni na wäa, bōd hawri rōo, zadka Ngerewuру a yáñja ri na, a bá bawda fe kere ká ba káw bay kumnum nzobri ká i hu na ya le woo?

¹⁶ Zadka nzob mbi tul fe sum a ha Ngerewuру le, kie mii, bieri riw bele ku na ba taa be. A ze zadka puu do rōo sáwke ba taa Ngerewuру le, nzaa toykeri hoy kara ba taa be ndaw.

¹⁷ *Led Izarayelri na i do munu ba puu oliviye taa puo ká i kuñ nzaa toyke haneri ba fal. A baari ká i ba Zib ya na, i do munu ba nzaa toy puu oliviye taa bisuy ká i daa riñ rji puu oliviye taa puo ha riñ nzoñ mbiike a i so do dí.

¹⁸ A munu ká i nzoñ mbii puu oliviye taa puo na, i ti siika suo-riñ ká tul nzaa toykeri ká i kuñ ba fal na ku ya. Baari na, i ba nzaa toy puu hoy bo, i ba sáwke ya.

¹⁹ Kó ya le i báa hawri mī mii: «I kuñ nzaa toy puuri ku na bay haña buru rji do bolri zu.»

²⁰ Ba tusue kí. Ngerewuру kuñ Zibri na ba fal bay tul mbika law bari ká tiya. A baari laa le, i so do puu oliviyeke a i do dí, bay ji le, i daa law-ri bo Zezu *Krisi. Munu zu le, i nze hawri suo-riñ i sii suo-riñ ya,

²¹ bay ji le, zadka'a kuñ nzaa toy puu oliviye taa puo ká ba led Izarayelri ku na wäa, maa bay baari ká i ba nzaa toy puu oliviye taa bisuy ká i so do dí na, ka ti kuñ riñ ya le?

²² I kó faa ká Ngerewuру báke nzob law kere ndaw, a yíñ ká tul nzob ndaw na. Ka dáká yíñ zinj Zibri ká i hii dáká law-ri bo tul Zezu ya i lie, a baari laa le, ka dáká kere zinj ri. Roo le, ndad bay káw bil law kere be na ndaw rō! Munu ya le, a kuñ riñ munu ká nzaa toy puu na ndaw.

²³ A bari led Izarayelri na, zadka i pōñ law ñgoñjo bari i yíñ i vi le, Ngerewuру a dáká ri rji zadé ká pola na, bay ji le, ka do hawri suo ká bay dáká ri rji zadé ba kí.

‡ 11:7 11.7 I kíj Rōm 9.31; 10.3.   § 11:8 11.8 Ezay 29.10; Kjija bol kusol ba sidike 29.3.   69.23-24.

* 11:10 11.10 Simri

24 Tusueke le, baari ká i ba led Izarayelri ya na, i ba nzaa toy puu oliviye taa bisuy ká i daa rii puu oliviye taa puo na. Ba fe ká dáake ñgoñ bamba tasiri ká nzob maa dää ya. Munu ká Ngerewuру daa ped ká ñgoñ bamba ká nzob maa dää ya na waa, maa bay bari led Izarayelri ká i ba nzaa toy puu oliviye taa puo na, ka ti dää ri rii zadse ba kí ya le!

Led Izarayelri riw bele i zinj pam

25 Yu-iri, mì hii bay tína saw fe ká do zad muni pola na, bay haña bo i kó le, i díke sùo-rí ba nzob nun nzemri ya. Feke na ze do key: Led *Izarayel haneri na i vi ba nzob law ñgoñori. Law ñgoñ bari na a doko munu kpuru maa báy nam ká nzobri riw bele ká i ba Zib ya, ká Ngerewuру nan ri ba taa be na, i ví zinjke pam.

26 Be ze, led Izarayelri riw bele i zinjke pam munu ká Ngerewuру baa do bil mbede be mii:

«Nzob Yaaña Nzobri na a úru saa Sion, a naa fe kaya vu bulu Zakobri.

27 Zadka mì náa feyaa bari na, a bá tusue kuni ká mì saa zinj ri†.»

28 Zadka náa kérri se tul káa Bay Kere ká Zibri tuñ ñgereñ na le, i ba nzob tul ñgani Ngerewuру bay haña bo, baari ká i ba Zib ya na i zinj kereke ká dí. Roo le, zadka náa kérri se tul faa ká Ngerewuру nánke ri na laa le, i ba nzob nun-e bay tul bulu bari,

29 bay ji le, Ngerewuру na h̄a fe le, ka yíi a vbinda ya, a nzobri ká'a dí ri na kara, ká suo kér bayke ya ndaw.

30 Baari na, pola na i mba nzaa Ngerewuру, roo le, timbede key na Ngerewuру kó nun síe baari, a daa law kere zinj ri bay tul Zibri ká i mba nzi-e.

31 Zadka mbaka nzaa bari do ba faa ká Ngerewuру kóke nun síe baari na le, a kókó nun síe bari faa mbijw munu ká baari na ndaw,

32 bay ji le, be na ka mgba nzobri riw bele do bil mbaka nzaa bay kíke law kere be h̄a nzobri riw bele.

33 Kuu-wuy! Ngerewuру na ba bawda nzob!

Nun nzem be báy fe kókó fe na, gbuke tiya!

Feri ká'a mbi nzi-e ká dí na, nzob ká'a máa bay kókó sawke kó na, mbijw tiya!

Feri ká'a leke ká bil law-e bay dää na kara, nzob ká'a máa kókó sawke kó na, mbijw tiya ndaw!

34 I daa do bil mbede Ngerewuру mii: «Nzob ve ze ko kér bay Ngerembay na le? Nzob ve ndaw rōo, maa bay haña ni nzaa boko le‡?»

35 «Waa, nzob ve ndaw rōo, h̄a ni fe rōo bay haña ni yíi a puo ni mbolke le§?»

36 Tusueke le, feri riw bele uru saa luo-e; feri riw bele do báy faa h̄urusuo-e ndaw, a feri riw bele do bay tul-e ndaw pi!

Riñ díka ba taa be banguç kpadara. Amem! Ndad bay haña ni ka do munu na kí!

12

Séke simsed ká rii law Ngerewuру

1 Yu-iri, munu ká Ngerewuру daa law kere zinj naari na, mì bo rí bay haña rí mbi sùo-rí báy yore dēd h̄a ni ba *fe poy ká do báy kumnun bod ba taa be a rii law-e. Be ndaw rōo, a bá tusue rúo Ngerewuру ká uru saa bil law-rí ká do nun haña rí daa na.

2 I mbóro nduo ped nzob tukeleri ká tusiri key na ya, roo le, i h̄a Ngerewuру ze ka fére kér bay baari ba fie, a ha rí nun nzem fie ká bay haña bo, i maa kéléke fe ká law-e hii: fe ká ba kere ndaw, a rii law-e ndaw, rōo a do báy zadse nzedem ndaw pi.

3 Báy faa law kere ká Ngerewuру h̄a mì na, mì baa ha rí riw bele: nzob h̄aa h̄aa le, ka kó sùo-e ba nzob ká bamba ya. Roo le, ka kó sùo-e maa báy faa mbika law ká Ngerewuру h̄a ni na.

4 I kó, sùo náa nzob ká mbijw key na, nzaa vawkeri ñgiji bamba, a ped dää nzaa vawkeri ká mbijw mbijw na kara do bod bod.

† 11:27 11.27 Ezay 59.20-21. ‡ 11:34 11.34 Ezay 40.13.

§ 11:35 11.35 Zob 41.3.

⁵ Do faa mbijw munu ndaw, ze nāa ruɔri na bamba høy kara, nāa dori ba sùo ká mbijw høy báy faa zúo ziŋ Zezu *Krisi. Naari riw bele na, nāa zuɔri ziŋ kí munu ba nzaa váw sùo-ri ká mbijw.

⁶ Nāa dori báy fe iniri bod bod ká Ngerewuру h̄a naari høy høy maa báy zad ped ká'a hii bay hanja nāa dáari. Be ze, zadka nzob mbijw ká sakra naari key, do báy fe ini yaŋa bay saa nzaa Ngerewuру a baa h̄a nzobri le, do nun hanja ni ka daa maa báy mbika law ká'a dōke na.

⁷ Zadka nzob kí do báy fe ini ká bay dáake ped h̄a nzobri le, do nun hanja ni ka daa pedké na báy zadse ndaw rō! A nzob ká do báy fe ini fére nzobri fe laa le, ka fére ri fe na.

⁸ Nzob ká do báy fe ini dāa wāra bo bil law nzobri le, ka daa munu na kí. Nzob ká ba nzob hanja nzobri fe le, ka daa báy law kere ká puluk. Be ká'a ba nzob ndáka faa pol nzobri le, ka daa báy faake. A nzob ká ba nzob kókó nun sie nzobri laa le, ka daa báy suoriya.

⁹ Ndad' bay hanja law ini taa tusueke ze ka do sakra baari. I tuŋ fe kāyari na ḥgerenj ba fal, a i mgba saw fe kere ze i daa.

¹⁰ I kó kí ba nzob nun kí munu ba yū kíri ká i hii kí, a i daa mbay bo tul kí ba lie ba lew.

¹¹ I nduo kiyaw kiyaw a i dāake ped h̄a Ngerembay báy bil law-ri riw bele bo, i ba lay ya.

¹² I daa suoriya bay tul fe ká Ngerewuру waa ziŋ rí ká i daa law-ri te dī nzokdo na. I iki law-ri ká bil fe sekeli ká tji tul-ri, a i daa nzaa bay kere baŋguo kpádara.

¹³ Yū baari ká bil Krisi ká i se sie fe na i sō ri ká dī, a i mgba nzobri ká i vi luo-ri na báy kere.

¹⁴ I sám fe zuo tul nzobri ká i daa nun-ri tuo sie. I sám fe ze ka zuo tul-ri bo, i fád ri ya.

¹⁵ I daa suoriya ziŋ nzobri ká i do bil suoriya, a i re-rew ziŋ nzobri ká i kaw báy rew.

¹⁶ I zúo ziŋ kí báy kere ba lie ba lew. I sii sùo-ri ya, roo le, i kó nzobri riw bele ba nzob, a i naa nun nzob mbijw ya. I di sùo-ri ba nzob nun nzemri ya.

¹⁷ Zadka nzob daa fe sekeli kere na, i yíi i daa fe sekeli kere na, i ká fal-e ya, roo le, fe kere ze i daa ká nun nzobri riw bele.

¹⁸ Zadka bay do, rō faa bayke do fi luorí le, i daa kpuru i leke bayke, a i káw dékeli ka ziŋ nzobri riw bele.

¹⁹ Baari nzobri ká mī kó rí ba nzob nun-i na, fe sekeli ká nzobri daa ziŋ rí na, i puo mbolke sùo-ri ya, roo le, i ála faa h̄a Ngerewuру ze ka daa here be ka ziŋ ri munu ká'a baa do bil mbede be mii: «Mból fe sekeli ká nzobri daa ziŋ rí na,

i ála h̄a mī bi kí, mi vbida gbaa ndaake.

Bi kí ze mī púo mbolke ká'a máa tul nzobke na báy*.

²⁰ Rōbay, ka yíi a baa mii:

«Zadka kón se nzob tul ḥgani bo le, mu h̄a ni fe sum h̄a ni ka su; a zadka kón mbii ze se ni le, mu h̄a ni mbii ka nz.

Zadka mù daa munu le, be ndaw rō bawda sahoy a mgbaka ni báy†.

²¹ Mu h̄a fe kāyaya na ka mba tul-a ya, roo le, mu h̄aw yum ká tul fe kāyaya báy faa fe dāa kere.

13

Dáa vu mbom bo tul nzob rewpuori

¹ Nzob h̄a h̄a le, ka daa vu mbom bo tul nzob rewpuori, bay ji le, rewpuo h̄a h̄a kara uru saa luo Ngerewuру. Bari ká i kaw tul puori na, ba be kí ze ka daa ri kaw tul kariŋgaw mbay.

² Be mini ze, nzob ká tuŋ ri ḥgerenj le, ka nda puu bay feri ká Ngerewuру mbi nzi-e ká dī na zu. A nzobri ká i nda puu bayke na, ba bari kí sùo-ri ze i ḥi bay bo tul-ri.

³ Tusueke le, nzobri ká i daa fe kere na, i ti dāa h̄i nzob rewpuori ya, roo le, bari ká i daa fe kāyaya ze i h̄i ri. Wāa, mù hii bay hanja h̄i nzob rewpuori mgba mù ya le? Munu zu le, mu daa fe kere, bo ha ri pisi mù ká dī,

* 12:19 12.19 Kjinja bol kusol ba sidike 32.35. † 12:20 12.20 Sim bayri 25.21-22.

⁴ bay ji le, Ngerewuru daa pedke zuo nduo-ri bay haŋa ri sōke mù h̄a mù daa fe kere. Ze bo, zadka mù daa fe k̄aya laa le, mu h̄a h̄ie ka mgba mù, bay ji le, h̄urusuo ká Ngerewuru ha ri na do bay haŋa ri dāake fe sēke ziŋ nzob fe dāa k̄aya. I daa pedke na munu bay k̄ieke h̄ere Ngerewuru ká tul nzob fe dāa k̄aya.

⁵ S̄awke mini ze, ndad̄ bay dāa vu mbom bo tul nzob rewpuori. Mu daa munu bay dūuke h̄ere Ngerewuru hoy ya, roo le, mu daa b̄ay faa k̄er bay bo ká bil law-a k̄i ndaw r̄o!

⁶ S̄awke mini ndaw ze, i púoke larimbuo, bay ji le, bari ká i ba nzob rewpuori ká i ha r̄i puo larimbuo na, ba ped ká Ngerewuru k̄i daa zuo nduo-ri bay haŋa ri daa b̄ay faake.

⁷ Feri riw bele ká do bay haŋa r̄i puo nzobri na, i puo ri: i puo larimbuo h̄a nzob mbú larimbuori, a i puo tul feri ká i tuu ha r̄i na kara ndaw pi. Nzob ká do nun h̄ie ni le, i h̄ie ni; a nzob ká do nun dāa mbay bo tul-e laa le, i daa mbay bo tul-e.

⁸ I h̄a mb̄ol nzob mbiw kara ka do tul-r̄i ya. Rōo le, mb̄ol mgb̄aka ini ziŋ k̄i ze ka do tul-r̄i baŋguo. Nzob ká hii yu-eri le, ka daa feri riw bele ká *bol kusol hii bayke na b̄ay zad̄e.

⁹ Tusueke le, bol kusolri ká mii: mù ti dāa nun pie ya, mù ti ika nzob ya, mù ti ri-riiba ya, mù ti kóko nun fe ya, rōo b̄ay bol kusol h̄awri riw bele na, mb̄u tul-e mbiw hoy ká bil bol kusol ká baa mii: «Mu hii k̄u-ɔ munu ká sùo-ɔ bo k̄i*».

¹⁰ Nzob ká hii k̄u-ε na, ka ti dāa fe sēke ziŋ ni ya. Be ze, h̄ii k̄u-ɔ na ba dāa feri riw bele ká bol kusol hii bayke b̄ay zad̄e nzed̄em.

¹¹ Bil namri ká náa kawri d̄i timbed̄e key na, ndad̄ bay haŋa náa kóri b̄ay kere ndaw r̄o! Ba nam túma saa tul nam ro, bay ji le, nam ká Ngerewuru a yáŋjake naari ŋgid bele na, tōŋ d̄i munu ba nam ká náa mbikeri law naari na ku mbāa ro.

¹² Sun̄ tilo na do d̄i ya bay zékre, a h̄a zad̄ taŋa laa ro ze do taŋ. Munu zu le,

náa pónri fe dāa k̄aya ká bil sun̄ tilo na riw bele ba fal, a náa fáari fe remri ka zúo sùo naari, a náa rúkeri ruy ká bil zad̄ taŋa.

¹³ Náa dāari fe ká do b̄ay zad̄e munu ká nzobri dāake fe ká bisie. Náa nzéri b̄ay sùo naari ká tul dāa k̄on fe k̄aya b̄ay koy him, dāa fe jm̄ri b̄ay fe dāa sahoy ndaw, rōo rōd̄ k̄i b̄ay dāa sere ndaw pi.

¹⁴ I h̄a Ngerembay Zezu *Krisi ze ka re mbay ká tul-r̄i, a i pón faa h̄a k̄on naysuo kúo r̄i ha r̄i daa fe ká law-ε hii na mbāa.

14

I mgba k̄i b̄ay kere i dāa bay bo tul k̄i ya

¹ Nzob ká mbika law be ŋgoŋ ya na, i mgba ni b̄ay kere taŋ máy bay ziŋ ni ká tul kér bay beri.

² Nzob h̄an̄e le k̄o a baa mii, b̄ay faa mbika law beri na, beri maa bay sun̄a feri riw bele; a nzob k̄i ká ŋgoŋ ká bil mbika law ya laa le, ka saŋ náy saŋ a láa ba vaynay k̄i hoy.

³ Nzob ká s̄u feri riw bele na, ndad̄ bay haŋa ni ka jm̄i nzob sáŋ náy na ku ya, a nzob ká saŋ náy saŋ laa le, ka dāa bay bo tul nzob ká s̄u feri riw bele na ya, bay ji le, be na Ngerewuru yáa ni b̄ay kere.

⁴ A ku na w̄a, mù ba ve ndaw rōo bay dāa bay bo tul nzob ká ba nzob ped bo ya na le? Ze, fe dāa be do b̄ay zad̄e, mase b̄ay zad̄e ya hoy kara, ba bay gaŋ tul-e zu. A le, fe dāa be na a doko b̄ay zad̄e, bay ji le, Ngerembay ká ba gaŋ tul-e na, do b̄ay h̄urusuo ká bay sók̄o ni ká d̄i.

⁵ Rōb̄ay, nzob h̄an̄e le ker a baa mii, nam h̄an̄eri ku na do bod̄ ká nun Ngerewuru kal nam h̄awri; a nzob k̄i laa le ker a baa mii, namri riw bele na maa ba k̄i mbiw hoy. Ndad̄ bay haŋa nzob h̄a h̄a le, ka k̄o kér bay be ká bil law-ε na ka ta-taŋ.

⁶ Nzob ká k̄o nam h̄an̄ do bod̄ kal nam h̄awri na, ka dāa munu a dāake mbay bo tul Ngerembay. A nzob ká s̄u feri riw bele na, ka dāa munu a dāake mbay bo tul Ngerembay ndaw, a dāake taamb̄ol h̄a ni

* 13:9 13.9 Soro ped dāa Leviri 19.18; Luk 10.25-37.

bay tul fe sumri na. A nzob ká sū feri riw bele ya na kara, ka dāaa munu báy dāake mbay bo tul Ngerembay, a dāake taambol hā Ngerewuru ndāw pi.

⁷ Tusueke le, nzob mbijw ká sakra naari key ká kaw báy kumnun báy tul gañ sùo-e na, tiya, a nam huds naari hoy kara, Ngerewuru re mbay ká dī ndāw.

⁸ I kō, zadka náa káwri báy kumnun báy na, náa káwri bay dāaa ped hā Ngerembay. A zadka náa húri laa le, náa sékeri bay vāa káw ziñ ni. Ze náa húri na hu, mase náa káwri báy kumnun hoy kara, náa bári taa Ngerembay,

⁹ bay ji le, *Krisi na hu a yjí a kaw báy kumnun bay bá Ngerembay ká tul nzob huderí ndāw, nzob káw báy kumnunri ndāw pi.

¹⁰ A bo na wāa, bay ji ke rōo mù dāake bay bo tul yuñ-ó na le? Bay ji kí ndāw rōo mù jmke yuñ-ó na le? I kō, naari riw bele na, náa dokori pol Ngerewuru bay haña ni ka kuñ sal bay bo tul naari.

¹¹ Ka baa do bil mbede be mii:
«Bi Ngerembay Nzob Káw Báy Kumnum na,
mī baa ta-tan ha rī mii:
nzobri riw bele i húku pol-i,
nzob hāa hāa kara a báa ta-tan báy
nzi-e mii,
bi na, mī ba Ngerembay*.»

¹² Be mini ze, nzob hāa hāa ká sakra naari key na, a kijna fal fe dāaa beri sùo-e kí hā Ngerewuru.

Mu dāaa fe ká'a bīe mbika law yuñ-ó ya

¹³ Munu zu le, náa pónri nzaa nduo dāaa bay bo tul kí na ka gbū. A roo le, fe ká do nun haña rī mbi nzaa-rī ká dī na ze do key: i dāaa fe mbijw ká'a dāaa hā yuñ baari te bal-ri ká dī, ha ri dāaa feyā ya.

¹⁴ Bi le, zúo ziñ Ngerembay Zezu na dāaa hā mī kō ba tusue mii, fe sum ká ba jm ká bay sa-san̄ báy tul gañ sùo-e na mbijw tiya. A ze bo, zadka nzob kí ker a baa mii, fe sum key na ba fe sánke le, feke na vi ba fe sánke bay tul-e be kí zu.

¹⁵ Bo na, zadka mù bīe bil law yuñ-ó báy faa fe sum bo ká mù sū na le, mù dāaa fe

báy faa law ini mbāa ro zu. Yuñ-ó ká *Krisi hu báy tul-e na, mu dāaa hā ni ka zin̄ bīe bay tul fe sum bo hoy ya!

¹⁶ Fe ká i kō ba fe kere na, i dāaa hā ni ka ba faa haña nzobri bāake bay ndaya se tul-ri ya,

¹⁷ bay ji le, nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri na, fe ká Tem Law Pie hā ni mgba law-ri na ba dāaa fe báy zadē ndāw, káw dēkēkē ndāw, rōo dāaa suoriya ndāw, bo ba fe sum báy fe nzok̄o ya.

¹⁸ A nzob ká dāaa ped hā Krisi báy nduo ped ká mini key na, ka rii law Ngerewuru ndāw, a nzobri hoy kara, hii bayke ziñ ni ndāw pi.

¹⁹ Munu zu le, náa nzáari faa fe ká'a dāaa hā dēkēkē dōke sakra naari ndāw, fe ká'a sók̄o naari hā náa ngóñkeri ká bil mbika law ba pola pola ndāw pi.

²⁰ Mu bīe ped Ngerewuru báy faa fe ká mù sū hoy ya. Ba tusue kí, fe sumri riw bele na maa sūn̄a, roo le, sūn̄a fe hāne ká'a dāaa hā nzob hāwri dāake feyā na do ba fe ká ndaya.

²¹ Pón sūn̄a náy ndāw, nzok̄o him ndāw, rōo báy feri riw bele na, ndad̄ mba dāaa hā yuñ-ó lieke bo bil feyā na.

²² Fe ká mù kō ká bil wāra law-a ba fe kere báy faa mbika law na, mu kór̄o do bil law-a ká sakra bo báy Ngerewuru. Nzob ká dāaa fe ká law-e ruu ni ká dī ya na, suoriya ba taa be.

²³ A roo le, nzob ká law-e ruu ni báy tul fe sum, rōo a mbi feke a sū le, bay do tul-e, bay ji le, ka dāaa báy faa kér báy kere ká uru saa bil wāra law-e na ya. Feri riw bele ká nzob dāaa báy kér báy ká uru saa bil wāra law-e ká ruu ni ká dī na, ba feyā.

15

I mgba kí báy kere munu ká Krisi dāaa ziñ rī

¹ Naari ká náa ngóñri ká bil mbika law ro na, ba ped naari ká bay sók̄o nzobri ká i ngóñ ká bil mbika law bari ya báy na, bo náa nzáari fe ká rii law naari hoy ya.

² Ndad̄ bay haña nzob hāa hāa ká sakra naari key na, ka nzaa fe ká'a ndad̄ yuñ-e,

* **14:11 14.11** Ezay 45.23.

a so ni ká dí h̄ ni ngónke ká bil mbika law be ba pola pola.

³ I k̄o, *Krisi k̄i sùo-e kara nzaa faa fe ká rii law-e h̄oy ya, roo le, seke fe t̄i tul-e munu ká nzob mbjw baa bayke do bil mbede Ngerevw̄ru mii: «T̄iri ká nzobri t̄iri mù bo Ngerevw̄ru na, ȳi a zuo tul-i*».

⁴ Ze feri riw bele ká i daa bayke do bil mbede Ngerevw̄ru pola na, i daa do bay féreke naari fe, bay haña bo, báy faa iki law ndaw, d̄áa w̄ara bo bil law ndaw ká náa ȳaari bayke na, náa d̄áakeri law naari nzokdo ka te tul fe ká Ngerevw̄ru waa bayke bay tul naari na.

⁵ Ndad̄ bay haña Ngerevw̄ru ká ba nzob d̄áa w̄ara bo bil law nzob ndaw, a h̄ súu law h̄a nzob ndaw na, ka daa h̄a kér bay baari ka maa k̄i, ha r̄i káwke báy kere zin k̄i ba lie ba lew munu ká Zezu Krisi hii bayke na.

⁶ Be mini ze, baari riw bele na, i pisi be ká'a ba Bāa Ngereembay naari Zezu Krisi báy law máa k̄i ndaw, kusol máa k̄i ndaw pi.

⁷ Munu zu le, i mgba k̄i báy kere munu ká Krisi mgba r̄i báy kere h̄a ni ba fe riñ dika Ngerevw̄ru.

⁸ M̄i baa ha r̄i ba tusue: Krisi na vi ba nzob ped Žibri bay d̄áake fe ká Ngerevw̄ru waa zin bulu bari na h̄a ni ka o báy zadé bay kíeke mii, Ngerevw̄ru na do tul bay be.

⁹ R̄obay, ka vi bay haña nzobri ká i ba Žib ya na, i pisi Ngerevw̄ru bay tul law kere be, munu ká i daa bayke do bil mbede Ngerevw̄ru mii:

«Bi na, m̄i pisi mù ká s̄aw nzobri ká i ba Žib ya,

m̄i dika sim mí gólike riñ mbay bo†»

¹⁰ R̄obay, i baa do bil mbede be mii:

«Baari s̄aw nzobri ká i ba Žib ya na, i daa suoriya zin nzobri ká Ngerevw̄ru nan ri do bod̄ ba taa be‡»

¹¹ I daa do bil mbede na r̄obay mii:

«Baari s̄aw nzobri riw bele ká i ba Žib ya na,

i pisi Ngereembay!

Ndad̄ bay haña s̄aw nzobri riw bele, d̄i sim í d̄áake riñ dika bo tul-e§!»

¹² Ezay nzob ȳaana bay saa nzaa Ngerevw̄ru baa ndaw mii:

«Vu bulu David* mbjw munu a vika. Be na, a réke mbay ká tul s̄aw nzobri ká i ba Žib ya;

le i d̄áa law-ri te tul-e nzokdo†.»

¹³ Be ze, ndad̄ bay haña Ngerevw̄ru ká ba nzob haña law nzob te tul-e nzokdo na, ka h̄a suoriya ka mbaa bil law-ri gbay gbay, a h̄a d̄ekkeke be ka sácf zin r̄i ndaw báy faa mbika law baari, bay haña r̄i ba nzob d̄áa law te tul-e nzokdo báy faa h̄urusuo Tem Law Pie.

Pol orɔ bie ped be ká Azi, a waa bay varu ki

¹⁴ Ȳu-iri, bi k̄i sùo-i kara m̄i k̄o mii: baari na law kere mbaa bil law-ri gbay gbay, i k̄o s̄aw feri riw bele ndaw, a i maa bay haña k̄i nzaa boko ndaw pi.

¹⁵ Ze munu h̄oy kara, zad̄ h̄ané ká bil mbede ni ká m̄i daa ha r̄i key na, m̄i suu law-i mí tokro tem law-ri ká tul feri ká i k̄o pola na. M̄i daa munu bay tul law kere ká Ngerevw̄ru daa zin m̄i,

¹⁶ a náa m̄i do bod̄ ba koy ped Zezu *Krisi bay tul s̄aw nzobri ká i ba Žib ya. A bi le, m̄i mbi sùo-i mí d̄áake ped, a mí káake káa Bay Kere Ngerevw̄ru bay haña bo, nzobri ká i ba Žib ya na, i víke ba nzobri ká i rii law Ngerevw̄ru, munu ba *fe poy ká rii law-e, i ba nzob ká *tan kad̄ kad̄ báy faa Tem Law Pie.

¹⁷ Be mini ze, báy faa zúo zin Zezu Krisi na, m̄i maa ndáka giri sùo-i ká tul ped Ngerevw̄ru ká m̄i daa na.

¹⁸ Tusueke le, zadka m̄i uru mí baa bay feri ku na, ba bi ze m̄i daa báy h̄urusuo-ya, roo le, ba Krisi ze daa fekeri báy faa bi, bay haña nzobri ká i ba Žib ya na, i d̄áake vu mbom bo tul Ngerevw̄ru. Ka

* 15:3 15:3 Simri 69.10. † 15:9 15:9 Simri 18.50. ‡ 15:10 15:10 Kijja bol kusol ba sidike 32.43; Ezay 66.10.

§ 15:11 15:11 Simri 117.1. * 15:12 15:12 Báy nzaa gerek na, i daa ba «vu bulu Izay», roo le, Izay (Zese) na ba baa David. † 15:12 15:12 Ezay 11.10. Ká zad̄ ni key na, Ezay baa bay ká se tul Krisi.

daa báy faa bay biri ndaw, ped d'aa biri ndaw,

¹⁹ báy hýrusuo Tem Law Pie ká tina súo-e báy faa fe d'aa sanri ndaw, báy feri ká mba kókó ndaw pi. Be mini ze, mě ka-káa Bay Kere ká se tul Krisi na mí séke báy zadri riw bele, tii sawke saa Zuruzalem kpuru tji kudu zad ká Iliri.

²⁰ Roo le, mě mbi súo-i mí ka-káa Bay Kere Krisi ká zadri ká nzobri laa ká dí ya báy kí hoy. Mě daa munu bay káy fal ped ká nzob kí daa ro na ya.

²¹ Mě hii bay haña ni ka do munu ká i daa do bil mbede Ngerewuру mii:

«Bari ká nzob ka-káa bay be ha ri ya báy na, i kókó ni;
a bari ká i laa soro bay be ya báy na,
i láa káa bay be‡.»

²² Be ze, ba fe ká hiyen faa banjuo hág mě séke luo-ri ya.

²³ Roo le, timbede key na, mě órō bie ped bi ká bil kudu zadri key na ro. Munu ká ba díle lew hoy mě daa kón séke bay vää kókó rí na,

²⁴ mě hii bay séke tji tul-ri báy nam ká mě kálke ba Espay. Tusueke le, kál bi ba lew na, mě ker bay vää kókó rí ha rí so mě báy faa varu bi na. Mě naanja tul-ri nam maa fe hág sáy kókó rí na, ka nda siri ndji ndaw rōo mí kál báy.

²⁵ Timbede key le, mě se ba Zuruzalem bay tul ped nzob mbika lawri ká i kaw dí na,

²⁶ bay ji le, nzob mbika lawri ká kudu zad ká Maseduwán báy Akayi na, i mbi nzaa-ri bay mbú fe bay sókoke nzob kükuri ká i do sakra nzob mbika lawri ká Zuruzalem na.

²⁷ Bari na, i uru báy law hiiya bari ki bay mbú fe; a ze munu hoy kara, ba ped ká do tul-ri bay haña ri daa, bay ji le, bari ká i ba Zib ya na, Zibri ká i ba nzob mbika lawri ká Zuruzalem na, i so ri báy faa káa Bay Kere ha ri zinje fe sami Ngerewuру zinj ri mbíw hoy. Munu zu le, bari ká i ba Zib ya na hoy kara, i sókó Zibri na báy feziña bari.

²⁸ Be ze, zadka mě órō bie ped key, a mí vää daa fe mbú na zuo nduo nzobkeri le,

mě kál báy faa tul-ri ndaw rōo mí se Espay na báy.

²⁹ Ze, mě kó ndaw, zadka mě tji tul-ri le, mě tji báy bawda fe sami Krisi.

³⁰ Ze yú-iri, fe ká mě bo rí ká dí báy riŋ Ngerembay naari Zezu Krisi ndaw, báy law ini ká Tem Law Pie hág naari ndaw na ze do key: i daa nzaa bay kere bay tul-i ká pol Ngerewuру, i rúke ruy zinj mě.

³¹ I daa nzaa bay kere bay haña mě tji ká bil nduo nzob law ñgoñɔri ká Zude na, bay haña bo, fe mbúri ká mě séke ba Zuruzalem na, nzob mbika lawri ká dí i yáa báy suoriya.

³² Be ndaw rōo, zadka Ngerewuру hii le, mě tji tul-ri báy bawda suoriya, a mí yáa ñmi ká sakra baarí.

³³ Ndad bay haña Ngerewuру nzob haña ñekéke hág nzob na, ka sád zinj rí riw bele. Amem! Ndad bay haña ni ka do munu na kí.

16

Pol hii soko hág nzob mbika lawri ká Rom

¹ Yú-iri, tinam naari Febe ká ba nzob ped Ngerewuру ká sakra nzob mbika lawri ká i mbú tul kí ká Sankere na, ka se ba luo-ri vaw.

² Zadka'a se le, mě kod rí bay haña rí mgba ni báy kere báy riŋ Ngerembay naari Zezu *Krisi faa mbiw munu ká baari nzob Ngerewuру i dákake zinj kí na. I so ni ká tul feri riw bele ká'a se sieke ká luo-ri, bay ji le, be kí súo-e na, ka so nzobri ñgi-ñgi ndaw, a bi hoy kara ka so mě ndaw pi.

³ I hii soko hág Prisil báy waa be Akilas ká i ba baw ped bi ká bil ped Zezu Krisi.

⁴ Bari na, i nzüu sím bari do guma ndaw rōo i yáake mě. Ba bi huo-i hoy ze mě yíi báy taambol ha ri ya, roo le, ba nzob mbika lawri ká i mbú tul kí báy zadri bod bod riw bele ká i ba saw Zib ya na kara, i daa munu ndaw.

⁵ I hii soko hág nzob mbika lawri ká i mbú tul kí ká luo-ri na. I hii soko hág Epaynéd ká mě hii ni bamba na ndaw. Be

‡ 15:21 15.21 Ezay 52.15.

na, ka ba titire nzob ká'a mbi law-ε hä Krisi ká kudfu zad ká Azi.

⁶ I hii soko hä Mari ká daa ped bamba bay tul-ři na.

⁷ Andoronikus báy Zuniyas ká i ba nzob ini bi ká búru kíri buru naa hul sal mbjw na, i hii soko hä ri. Bari na, i ba *nzob ndáy nzaapedri ká nzobri daa mbay bo tul-ri, a i mbi law-ri hä Krisi pola hä mǐ.

⁸ I hii soko hä Ampiliyatus, be ká mǐ ko ni ba nzob nun-i báy faa law ini Ngerembay.

⁹ I hii soko hä Urbę, be ká'a ba báw ped naari ká bil ped Krisi, rō Estakis ká mǐ hii ni bamba na.

¹⁰ I hii soko hä Apelęs; ká bil kókō seke fe høy kara ka mgba mbika law-ε ḥgo-ŋgoŋ ká tul Krisi na. I hii soko hä nzob bil hul Arisitobulri ndaw.

¹¹ I hii soko hä nzob ini bi Erodion. I hii soko hä nzob bil hul Narsiseri ká i daa law-ri bo tul Ngerembay naari.

¹² I hii soko hä Tirifēn báy Tirifoz, bari ká i daa suō-ri taa tom ká bil ped Ngerembay, rō tināa Persid, be ká'a daa ped bamba hä Ngerembay ndaw na.

¹³ I hii soko hä Rufusi ká daa ped ndad bamba hä Krisi, rō i hii soko hä mi-ε ká do munu ba máa ndaw na.

¹⁴ I hii soko hä Asinkrid ndaw, Felegon ndaw, Ermes ndaw, Patorobas ndaw, Ermes ndaw, rō báy yu-iri riw bele ká i do zinj ri na ndaw pi.

¹⁵ I hii soko hä Filolok báy Zuli, Nere báy tini-ε ndaw, rō i hii soko hä Olimpas báy nzob taa Ngerewururi riw bele ká i do zinj ri na.

¹⁶ I mgba ki gírik girik i úl suku kí, i híike soko lik lik hä kí ba lie ba lew. Nzob mbika lawri riw bele ká i mbu tul kí i kaw zad ni key na, i hii soko ha rí.

Orō bie nzaa boko Pol

¹⁷ Yu-iri, mǐ bo rí bay haña rí nze báy suō-ři bay tul nzobri ká i daa hä téke bil kí do na. Nzobkeri ku na i daa hä nzobri wuru faa kere báy faa fe fere bari ká do

bod báy Bay Ngerewuru ká i yaa pola na. Bari na, i mgbañra ri ya,

¹⁸ bay ji le, kiri nzobri ká mini key na, i nzaa bil-ri kí høy bo, i daa ped hä Ngerembay naari *Krisi ya. Báy faa nzaa ráa bay bari ndaw, báy bay ká tji rëm rëm ká nzaa-ri ndaw na, i ülake nzobri ká nundi nze ya.

¹⁹ Baarì laa le, vu mbom ká i daa bo tul Ngerembay na, nzobri riw bele kɔ-kɔ. Be ze, mǐ dáake suoriya bay tul-ři, a mǐ hii bay haña rí ba nzob nun nzemri ká se tul fe dáa kere, a i do ba nzobri ká *tanj kad kad se tul fe káaya.

²⁰ Ngerewuru ká ba nzob haña dékéke hä nzob na, waka ya høy le, ka'a bís húrusuo *Satan ha rí rëj ni báy bal-ři. Ndad bay haña law huoke Ngerembay naari Zezu Krisi ka sád zinj rí!

²¹ Timote ká ba báw ped bi na, ka hii soko ha rí, rō nzob ini biri ká ba Lusiyus báy Zasón rō Sosipater høy kara, i hii soko ha rí ndaw pi.

²² A bi Tertus ká Pol hä mǐ vbie mbede key kara, mǐ hii soko ha rí báy riŋ Ngerembay ká mbu naari mbjw høy na.

²³ Gayus ká yaa mǐ naa húl be na, ka hii soko ha rí ndaw. Ká puo be ze nzob mbika lawri mbu ki ká dí. Erasi, be ká'a ba nzob kóro lari ká bil ḥgerepuo key na, ka hii soko ha rí ndaw, yu naari Kartus kara hii soko ha rí ndaw pi.

²⁴ [Ndad bay haña law kere Ngerembay naari Zezu Krisi ka sád zinj rí riw bele. Ndad bay haña ni ka do munu na kí.]

Rij díka ba taa Ngerewuru kí mbjw høy

²⁵ Náa dáari rij díka bo tul Ngerewuru! Be na, ka maa bay haña húrusuo ha rí döké tul mbika law baari, munu ká bayke do bil káa Bay Kere ká mǐ kaa na. Ba káa Bay Kere ká se tul Zezu *Krisi, a kíe naari fe ká Ngerewuru daa do zad muni ba díe lew høy*.

²⁶ A roo le, timbede ka tina feke do zad hie gbay gbay báy faa bay ká *nzob yaaña bayri saa nzaa Ngerewuru daa do bil

* **16:25 16:25** Fe ká Ngerewuru daa do zad muni ba díe lew na, ba haña Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya na i zúo zinj kí i vi ba nzob ká mbjw báy faa dáa law bo tul Zezu Krisi.

mbede na, maa báy bol nzaa Ngerewūru Nzob Káw Baŋguo, bay haŋa sáw nzobri riw bele tűuke ni bo, í dákke law-ri bo tul-e a í dákke vu mbom bo tul-e ndaw.

²⁷ Ngerewūru huo-ε ká ba nzob nun nzem na, riŋ dika ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baŋguo báy faa Zezu Krisi. Amem! Ndad' bay haŋa ni ka do munu na kj†.

---

† **16:27 16.27** Rōm 16.25-27 key na, tágw mbede hñəri i daa do zadri bōd bōd: fal 16.24, mase fal 14.23, mase fal 15.33.

1 Köręteri

Titire mbede ká Pol daa / hą nzob mbika lawri ká Köręte

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa hą nzob mbika lawri ká be ki ka daa ri do ńgerepuo ká Köręte. Bil sewke ku na, Köręte ba ńgerepuo luye ká kudu zad ká Akayi. Ba ńgerepuo ká riń-e mgbamba bay tul fe hieri ká dí, bay tul fe saw puo bari Gerekri ndaw, wuru púo bari ndaw, rōo fe dáa nun pie bari riw bele ndaw pi.

Bay tul ped dáa bari ká mini key na ze, bari ká i ba nzob mbika law fieri ká i ńgoń ya rōbay na, do nun hańja ri nzaa faa í se simsed kere ká maa báy káa Bay Kere na ndaw rō! Sawke mini ze, i daa mbede i vbiķe Pol bay hańja ni ka ha ri nzaa boko ká se tul yańja kí ndaw, se tul náy ká i púoke fe hą wúruri ndaw, se tul fe ká do nun dáa ká pol nzob mbika law hawri ndaw, rōo se tul fe iniri bod bod ká Tem Law Pie hą nzobri ndaw pi. Pol yinra báy bay ha ri, rōo a tina bay hawri zuo pol-ri: dáa sere ká tul kí ká sakra nzob mbika lawri ndaw, fe dáa nun pie bari ndaw, mgbaka yu-ó bay séke ni luo nzob kún sal bayri ndaw, káw nzaa fe sum Ngerembay ndaw, rōo tji saa luo hud ndaw pi. Ká bil fe niri key riw bele na, Pol hii bay báa mii, simsed nzob mbika lawri na, ba law ini.

Máa bayri ká do bil-e

Téke bil kí ká do sakra nzob mbika lawri: 1-4
Nzob mbika law hańeri ká simsed bari ndaya: 5-6

Bay ká se tul yańja kí: 7

Káw báy tul nzob mbika law na, faa tabelemke do dí: 8-10

Hańja feri do báy zadé zadé ká zad mbú kí, rōo law ini: 11-14

Bay ká se tul tji saa luo hud: 15

Fe mbú, faa varu ká Pol leke, rōo báy soko be: 16

Soko ká Pol hii ha ri

¹ Bi Pol ká Ngerewuру dí mě báy faa law hiiya be hą mě ba nzob ndáy nzaaped Zezu *Krisi na, búru yu búru Sosten búru daa mbede key na, búru hiike soko ha rí

² baari nzob mbika lawri ká i mbú tul kí ká ńgerepuo ká Köręte. Mě daa mbede key na ha rí baari ká Ngerewuру náa rí do bod báy faa zúo ziń Zezu Krisi, a dí rí bay hańja rí kaw ba nzob taa beri. Mě daa mbede na hą bari riw bele ká i kaw zad kíri riw bele ká i ruo Zezu Krisi Ngerembay naari, be ká'a ba Ngerembay bari ndaw, rōo Ngerembay búru ndaw pi na.

³ Ndad bay hańja law huoke báy dékéke taa Bää naari Ngerewuру báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád ziń rí.

Pol daa taambol hą Ngerewuру

⁴ Mě daa taambol bańguo hą Ngerewuру bay tul law kere ká'a daa ziń rí báy faa zúo ziń Zezu *Krisi.

⁵ I kó, báy faa be na, Ngerewuру ha rí fe iniri riw bele: hayri ká ba gosi báa bayri riw bele ndaw, rōo fe kókori kara riw bele ndaw pi na.

⁶ Saw bay Krisi ká búru tina ha rí na bar saw ńgoń kpay kpay ká sakra baari

⁷ ká i kaw i giyan nam Ngerembay naari Zezu Krisi ká'a yíi a vi na, hą fe ini mbjw kara ka puo rí ya.

⁸ Ba be na kí ze, a hańja rí bar saw ńgoń kpay kpay kpuru tji órō bie nam na, bay hańja bo, nzob mbjw mini kara maa bay dáa bay bo tul-rí báy nam ká Ngerembay naari Zezu Krisi a yíi a vi na ya.

⁹ Tusueke le, Ngerewuру ká dí rí bay hańja rí zuo ziń Vi-e Zezu Krisi Ngerembay naari na, ka do tul bay be ká'a waa na.

Téke bil kí ká do sakra nzob mbika lawri

¹⁰ Yu-iri, mě kod rí báy riń Ngerembay naari Zezu Krisi: i hą law-rí ka maa kí mbjw hą téke bil kí ka ti sakra baari ya, i zúo ziń kí báy faa kér bay ká mbjw, i hą nzaa-rí ka maa kí.

¹¹ Yu-iri, mě báa munu, bay ji le, nzob ini Koloweri ví baa hą mě mii, rōd kí do sakra baari.

¹² Bay ká mě hii bay báa key na, nzob hאגنے baa mii: «Bi mě ba taa Pol,» nzob kí baa mii: «Bi mě ba taa Apolos,» nzob kí bod rɔbay baa mii: «Bi mě ba taa Piyer,» a nzob kí rɔbay baa mii: «Bi mě ba taa *Krisi.»

¹³ Wäa, le Krisi na wal sùo-ε bod bod ro le? I baa hág mě laa, wäa, ba bi Pol ze i ber mě dö tul puu say hud bay tul-ri le? Mase, i dää tul-ri nduo mbii báy riŋ bi Pol na le?

¹⁴ Mě dää taamböl hág Ngerewuřu, bay ji le, mě dää tul nzob mbjw kara nduo mbii ká sakra baarí ku ya, ba Krispus báy Gayus huo-ri hoy ze mě dää tul-ri nduo mbii.

¹⁵ Be ze, nzob mbjw mini kara ka baa mii, beri dää tul beri nduo mbii báy riŋ-i na ya.

¹⁶ Aa, ba tusue kí, nzob ini Estefanasri kara, mě dää tul-ri nduo mbii, bieri le, mě dää tul nzob kí nduo mbii kara, mě kó mbää.

¹⁷ Bay dää tul nzobri nduo mbii ze Krisi pie mě vi bayke ya. Roo le, ka pie mě hág mě ka-káa Bay Kere be. A káa bayke ku na, mě kaa báy nzaa ráá bay, mase báy nun nzem nzob ya, bay haŋa bo húrusuo hud Krisi ká tul puu say hud na, ka dö ba fe ká gør hoy ya.

Nun nzem ká tusiri báy nun nzem taa Ngerewuřu

¹⁸ Tusueke le, káa bay hud *Krisi ká tul puu say hud na, dö ba fe kókó ká nun nzobri ká i se ba faa zad bíe. Roo le, naari ká náa dori faa pam ro na, bayke na dö ba húrusuo Ngerewuřu.

¹⁹ I kó, Ngerewuřu baa dö bil mbede be mii: «Nzobri ká i ba nzob nun nzem na, mě bíe nun nzem bari na krukdu krukdu, a nzobri ká i ba nzob fe kókóri kara, mě haŋa fe kókó bari na dö ba fe ká gør hoy*.»

²⁰ Zadka dö munu ku wäa, nzob nun nzem na a báa mina rɔbay le woo? A wäa, nzob ká kó *bol kusol ta-tan na, a báa mina rɔbay le woo? Wäa, nzob máy bayri ká tusiri key na, i báa mina rɔbay

le woo? Nun nzem nzob tukeleri key na, Ngerewuřu hág ni dö ba fe kókó.

²¹ I kó, báy faa nun nzem Ngerewuřu na, nzob tukeleri key i maa bay tuuka ni báy faa nun nzem bari na ya. Sawke mini ze, rii law Ngerewuřu bay yáŋa nzobri ká i dää law-ri bo tul-e báy faa káa bay ká nzobri kó ba fe kókó hoy na†.

²² Zibri na, i vbi fe saŋ ze bay kókó, a Gerékri laa le, i nzaa nun nzem.

²³ A naari laa le, náa káari káa Krisi ká i ber ni dö tul puu say hud. Ba fe ká dö ba ngud puu téke bal Zibri, a nzobri ká i ba Zib ya laa le, i kó ba fe kókó ká nun-ri.

²⁴ Roo le, bari ká díw Ngerewuřu dí ri na, i ba na Zib, mase i ba na Zib ya kara, Krisi na kie húrusuo Ngerewuřu ndaw, a kie nun nzem be ndaw pi.

²⁵ Fe dää Ngerewuřu ká nzobri kó ba fe kókó na, nze mba nun nzem nzobri ká tusiri key, a húrusuo Ngerewuřu ká i kó dö dék dék na kara kal tul húrusuo nzobri ká tusiri key ndaw.

²⁶ Yu-iri, i kér se tul dol baarí ká pola ká Ngerewuřu díke rí na í kó. Ká sakra baarí na, nzob nun nzemri ḥgii ya, nzob húrusuori ḥgii ya ndaw, a nzob luyeri hoy kara, i ḥgii ya ndaw pi.

²⁷ Roo le, Ngerewuřu nan bari ká nzob tusiriri key kó ri ba kókó na bay dákake sahoy bo nun nzob nun nzemri; a nan bari ká nzob tusiriri key kó ri ba nzobri ká húrusuo-ri tiya dék dék na, bay dákake sahoy bo tul nzobri ká i dö báy húrusuo;

²⁸ a nan bari ká nzob tusiriri kó ri ba fe vbuka bo bisuy, a i kó ri ba fe jm, rō i kó ri ba fe ya na, bay haŋa bari ká nzobri kó ri ba nzob luye na, i vi ba nzobri ká i dö gør hoy.

²⁹ Be ndaw rō, nzob mbjw mini kara maa bay ndáka giri sùo-ε ká pol Ngerewuřu ya.

³⁰ Ba be kí ze, ka ha rí zuo zin Zezu Krisi, a hág náa víri ba nzob nun nzemri. Báy faa be na, Ngerewuřu náake bay ká tul naari hág náa dori nzedem ká nun-ε, a

* 1:19 1.19 Ezay 29.14. † 1:21 1.21 Nzobri ká i ber ri do tul puu say hud na, Zibri ker i baa mii, ba nzobri ká bebi Ngerewuřu bo tul-ri. I baa mii, dää law bo tul nzob ká munu ku na ba fe jm ká ndaya bamba tasiri. Be ze, dää hág hud Krisi na do ba ngud puu bay tul Zibri.

tina naari saa bil koy fey়া a h̄ náa dori
bod ba taa be.

³¹ Be ze, munu ká i d̄aa do bil mbede Nḡerew̄uru mii: «Nzob ká hii bay ndáka giri sùo-ε le, ka nda giri bay tul fe ká Nḡerembay d̄aa‡.»

2

Káa bay Pol ká Körge

¹ Yu-iri, zadka m̄i se luo-r̄i bay ka-káa tusue Bay Nḡerew̄uru ká do zad muni ha r̄i na, m̄i baa bay báy nzaa ráa bay, mase báy nun fe kók̄o bi ya,

² bay ji le, m̄i mbi nzaa-i ká d̄i pola hoy báy dol bi ká sakra baar̄i, bay báa bay se tul nzob mbijw hoy ká ba Zezu *Krisi, be ká i ber ni d̄o tul puu say hud.

³ Bi na, zadka m̄i se luo-r̄i na, h̄urusuo-i tiya d̄ek d̄ek, h̄je d̄áa m̄i mí t̄o gbalá gbalá.

⁴ Fe ká m̄i fere nzobri báy bay ká m̄i ka-káake na, m̄i baa báy faa gosi bayri báy nun nzem bay kúke nzobri ya, roo le, ba h̄urusuo Tem Nḡerew̄uru ze d̄aa h̄a bayke mgba law-r̄i.

⁵ Be ndáw r̄o, mbika law baar̄i na, a doko tul nun nzem nzob hoy ya, roo le, a doko tul h̄urusuo Nḡerew̄uru.

Nun nzem taa Nḡerew̄uru

⁶ A buru na hoy kara, buru ka-káa bay nun nzem na h̄a nzobri ká i ḥgɔŋ ká bil mbika law. Roo le, ba nun nzem ká tusiri key ya ndáw, nun nzem nzob h̄urusuori ká i re mbay ká tusiri key, ká i d̄o séke ba zad b̄ie ya ndáw pi.

⁷ Nun nzem ká buru ka-káake na, ba nun nzem Nḡerew̄uru ká do zad muni kp̄uru t̄ji timbede key báy. Ba nun nzem ká Nḡerew̄uru mbi nzi-ε ká d̄i pola ndáw r̄o tusiri do báy na, bay haña ni ka do ba fe riŋ dika naari.

⁸ Nun nzemke ku na, mbay ká tusiri key ká'a kók̄o s̄awke k̄o na, tiya, bay ji le, ba fe ká i k̄o s̄awke k̄o zu le, i ti bér Nḡerembay Nzob Riŋ Dika Luye na do tul puu say hud ya.

⁹ Lεε, feke do munu ká i d̄aa bayke do bil mbede Nḡerew̄uru mii:
Fe ká nun nzob k̄o ya ndáw,

fe ká suku nzob laa ya ndáw,
fe ká nzob ker bayke nd̄ii mini kara ya
ndáw na,
feke na ku ze Nḡerew̄uru leke do bay tul
nzobri ká i hii ni.*

¹⁰ A le, ba naari ze Nḡerew̄uru h̄a nun naari taŋ ká d̄i báy faa Tem be, bay ji le, Tem na ar saw feri vbad vbad riw bele, ze kér bay Nḡerew̄uru ká do zad muni na hoy kara, ka k̄o s̄awke ndáw.

¹¹ A ku na w̄a, nzob ve ndáw r̄o a kók̄o kér bay nzob na le? Nzob mbijw ti kók̄o ya; ba tem ká do bil law nzobke na k̄i hoy ze a kók̄o. Do faa mbijw munu ndáw, kér bay Nḡerew̄uru na nzob mbijw mini kara maa kók̄o s̄awke ya; ba Tem Nḡerew̄uru k̄i huo-ε hoy ze k̄o.

¹² Naari na, Tem ká náa d̄okeri na ba tem nzob tukeleri key ya, roo le, ba Tem ká uru saa luo Nḡerew̄uru, bay haña bo náa kókeri saw feri riw bele ká Nḡerew̄uru h̄a naari báy law kere be.

¹³ Be ze, zadka buru baa bay fe niri key h̄a nzobri na, buru baa báy nun nzem nzob ya, roo le, buru baa báy faa feri ká Tem Nḡerew̄uru fere buru. Be mini ze, buru tina saw fe tusue taa Tem Nḡerew̄uru h̄a nzobri ká i do báy Temke na.

¹⁴ Nzob ká do báy Tem Nḡerew̄uru ya na, ka maa bay yāŋja tusue bay ká uru ká luo Temke na ya. Fekeri ku na, nzobke k̄o ba fe kók̄o hoy ká nun-ε, a maa bay kók̄o s̄awke ya, bay ji le, nzob ká do báy Tem Nḡerew̄uru ndáw r̄o, maa bay kók̄o s̄awke báy.

¹⁵ Nzob ká do báy Tem Nḡerew̄uru na, ka maa bay békle saw feri riw bele, le, nzob maa bay bál ni ya.

¹⁶ I d̄aa do bil mbede Nḡerew̄uru mii: «Nzob ve ze k̄o kér bay Nḡerembay le? Nzob ve ndáw r̄o maa bay haña ni nzaa boko lε†?»

Roo le, naari na, Tem Nḡerew̄uru h̄a náa kóri kér bay Krisi.

3

Nzob ped Nḡerew̄uru

‡ 1:31 1.31 Zeremi 9.23. * 2:9 2.9 Ezay 64.3; Zeremi 3.16. † 2:16 2.16 Ezay 40.13.

¹ Yu-iri, tusueke le, mĩ maa bay báa bay ziŋ rĩ munu ká nzobri ká Tem Ngerewuру nda faa pol-ri na ya, roo le, mĩ baa bay ziŋ rĩ munu ba nzobri ká i sú báy tul-ri, a í ba led tupeñri báy faa dáa law bo tul *Krisi.

² Sawke mini ze, fe ká mĩ fere rĩ na do faa mbjw munu ba wãŋ ká i hã ledri aw, bo do munu ba ñgaw ya, bay ji le, hýrusuo-rĩ maa bay réke ñgaw ya báy. Ze timbede key kara i maa ya báy,

³ bay ji le, baari na i do munu ba nzobri ká i sú báy tul-ri. I kó, zadka dáa sere báy roð kí do sakra baari na wãŋ, i kie sùo-rí ba nzobri ká i sú báy tul-ri na ya zu le? A ku wãŋ, simsed baari na do munu ba simsed nzob keléri na ya le?

⁴ Zadka nzob baa mii: «Bi mĩ ba taa Pol» mase «Bi mĩ ba taa Apolos» na wãŋ, i daa fe munu ká fe dáa nzob keléri na ndaw ya le woo?

⁵ Wãŋ, Apolos ba ve le? Mase Pol ba ve le? Buru na buru ba nzob ped Ngerewuру kí hoy ká daa ha rí dáake law-rí bo tul Zezu. Ká sakra buru key na, nzob hãa hãa le, ka daa ped ká Ngerembay daa zuo nduo-e bay haña ni ka daa na.

⁶ Buru na buru do munu ba nzob payri. Ze bi na, mĩ ru fe zuo siri; Apolos laa le, ba nzob dáa mbii zuo dí, roo le, Ngerewuру ze daa feke na hã ni tii suku.

⁷ Be mini ze, nzob ká ru fe, báy nzob ká daa mbii zuo dí na daa fe ya, roo le, ba Ngerewuру kí huo-e ze, ba nzob dáa feke na hã ni tii a ñgɔŋ.

⁸ Nzob ká ru fe báy nzob ká daa mbii zuo tul fe ruka na, i maa kí mbjw hoy. Nzob hãa hãa le, Ngerewuру a haña ni fe tunduo be maa báy ped be ká'a daa.

⁹ I kó, buru na buru ba báw ped ká bil ped Ngerewuру, a baari laa le, i do munu ba wáa Ngerewuру.

Baari na i do munu ba hul ká Ngerewuру mbuo.

¹⁰ Báy faa law kere ká Ngerewuру daa ziŋ mĩ na, mĩ dáake ped munu ba nzob mbuo hul ká kó gosike báy kere, a mí dáake tigbaa hul na báy zadé. A timbede key le, nzob kí ro ura hul na do tul-e. Roo

le, nzob hãa hãa kara, ka nze báy sùo-e bay tul gosi úra hul na ku ndaw ro!

¹¹ A bay ká se tul tigbaa hul na, nzob mbjw mini kara ti dáa tigbaa hul kí nde tul-e taa pola na mbää, bay ji le, Ngerewuру hã Zezu Krisi do ba tigbaa hulke na död ro.

¹² I kó, nzob hñneri mbuo hul do tul tigbaa hulke na ku báy lari pie, mase lari sís, mase báy tisaw ká larike ñgɔŋ bamba. A nzob hñneri laa le, i mbuo hul na báy puu, mase báy bum suy, mase suy.

¹³ Roo le, nam kúŋ sal bay na, kíri ped nzob hãa hãa kara, a tína sùo-e do zad hie gbay gbay, bay ji le, sieke ku na Ngerewuру a lie pedke na báy huu.

¹⁴ Zadka nzob mbuo hul do tigbaa hul ká huu sú tul-e ya na le, Ngerewuру a haña fe tunduo hã nzobke na ku.

¹⁵ A zadka hulke ku na huu sú tul-e laa le, nzobke ti ziŋ fe tunduo be na ya. Be na, a yañja sùo-e, roo le, a doko faa mbjw munu ba nzob ká tii saa bil huu soli.

¹⁶ Baari na i kó ta-tan mii, i ba *hul kani Ngerewuру, ze Tem Ngerewuру do bil law-rí na wãŋ, i kó munu ya le?

¹⁷ A ze bo, zadka nzob bie hul kani ke na le, Ngerewuру a bie nzobke, bay ji le, hul kani ke na do bød ba taa be. Ba baari na kí ze i ba hul kani be.

¹⁸ Ndad bay haña nzob mbjw mini kara ka úla sùo-e be kí sùo-e ya! Zadka nzob mbjw ká sakra baari kó sùo-e ba nzob nun nzem ká tusiri key le, ka daa sùo-e ka ba kòkò nzob ndaw ro, a vi ba nzob nun nzem taa tusueke na báy,

¹⁹ bay ji le, nun nzem nzob tusiriri key na, Ngerewuру kó ba kòkò ká nun-e. I kó, i daa do bil mbede Ngerewuру mii: «Nzob nun nzemri ká tusiri key na, Ngerewuру fere dáa law bari na ba ndaw taka ri*.

²⁰ I baa do bil mbede na roðay mii: «Ngerembay na kó kér bay nzob nun nzemri na kó; ka kó ba fe ká góy†.»

²¹ Be mini ze, ndad bay haña nzob mbjw mini kara, ka nda giri sùo-e bay tul

* 3:19 3.19 Zob 5.13. † 3:20 3.20 Simri 94.11.

nzob hoy ya, bay ji le, feri riw bele na ba taa baari.

²² Ze ba na bi Pol, mase Apolos, mase Piyer, mase tusiri key, mase kaw báy kumnun, mase hud, mase feri ká timbede key, mase feri ká'a ví vuku hoy kara, riw bele na ba taa baari;

²³ A roo le, baari na i ba taa Krisi, a Krisi na laa le, ba taa Ngerewu.

4

¹ Be mini ze, ndad bay haña rí kó búru Apolos ba nzob ped Krisi. Buru na Ngerewu daa tusue bay be ká do zad muni na zuo nduo buru, bay haña buru fére ri.

² Fe ká ndad bamba tasiri bay haña nzob ped Ngerewu ka daa na, ba dää ped báy zadé nzedem.

³ A bi na le, ze ba na baari, mase nzobri ká tusiri key hoy daa bay bo tul-i kara, mì kó ba fe mbijw ya. Bi kí suo-i kara mì daa bay bo tul-i ya ndaw.

⁴ Ká bil wára law-i na, mì kó fe mbijw ká daa bay bo tul-i ya, be nu ku hoy kie a baa mii, bay ti tul-i ya na munu ya. Nzob ká'a dää bay bo tul-i na, ba Ngerembay.

⁵ Be mini ze, pola ndaw róo, bay haña nam kúñ sal bay ka vi ná, i daa bay mbijw ka bo tul nzob ká tul ped be ya. A roo le, i giyan hág Ngerembay ka vi ndaw ró! Be na, feri ká muu suo-ri ká bil sun tilo na, a tína ri do zad hie gbay gbay, róo kér bay ká nzobri muu do bil law-ri na kara, a tína vbad vbad do zad hie ndaw pi. Be ndaw róo, nzob hág hág kara Ngerewu a pisi ni bay tul fe dää be na báy.

Siika suo nzobri ká Körzte

⁶ Yu-iri, mì mbi fe líe kíri mí báake bay se tul búru Apolos bay haña rí kóke mára sim bay báa nzobri na ta-tan: «I hág fe dää baari ka maa báy zad bay ká i vbie do mbede na bo, i hág ni ka kál zadé ya.» Be ze, nzob mbijw mini ká sakra baari ka nda giri suo-e, a döke fal ngañ nzob a sjirike nzob hág ya.

⁷ A bo na wáa, a ve ndaw róo hág mì suo-ó ba nzob ká bamba mba nzob hágri le woo? Feri ká mì döke na wáa, ba Ngerewu ze hág mì riw bele ku ya le?

Zadka do munu na wáa, daa mina ndaw róo, mì nda giri suo-ó bay tul fe ká mì döke na, ríi fe ká ba fe ini ká uru saa luo Ngerewu ya le?

⁸ Baari na kara i baa mii, feri ká i se sieke ká luo Ngerewu na, i zin maa rí sih sih ro! Baari na, i di suo-ri ba nzob fezijari ká bil Bay Ngerewu na ro! Baari na, i kó suo-ri ba mbayri ro! A buru mää buru ti bil-e mbää ro ya lo! Bi na le, mì re suo-i bay haña rí ba mbayri na kí bay haña buru hoy kara, buru re mbay na ka zin rí ndaw!

⁹ A roo le, bi na, mì kó le, ríi fe ká Ngerewu daa buru *nzob nday nzaapedri na do óró fal. Buru na buru do munu ba nzobri ká i daa bay hud bo tul-ri ká nun ruo nzobri; buru do ba fe kóm nzobri riw bele: led nzaapedri ká nulue ndaw, róo báy nzobri ká tusiri key kara ndaw pi.

¹⁰ Buru na i kó buru ba mbúo bay tul *Krisi, roo le, baari na i kó suo-ri ba nzob nun nzemri ká bil Krisi. Buru na i kó buru ba nzobri ká hurusuo buru tiya dék dék, a baari laa le, i kó suo-ri ba nzob hurusuori. Buru na i jm buru, a baari mää, i daa mbay bo tul-ri!

¹¹ Ze kpuru tji timbede key hoy kara, buru kó seke fe kón ndaw, kón mbii ndaw, róo gari kara puo buru ndaw pi. I ndaka buru ndaw, a búru reke ba puolu puolu ndaw pi.

¹² Buru na buru daa ped búru tåa ká di pödö pödö ndaw róo, búru zinke fe ká bay hólke suo buru báy. Zadka nzobri rad buru le, buru sám fe ze zuo tul-ri; zadka i daa nun buru tuo sée le, buru sun law buru ká di.

¹³ Zadka i rág buru le, buru yijra báy bay huoke ze ha ri. Kpuru tji timbede key na kara, i kó buru do munu ba tumjiri kidá ndaw, a i kó buru ba mijiri hoy ndaw pi.

Pol ker bay se tul nzob mbika lawri ká Körzte

¹⁴ Mì daa mbede key na ha rí bay dáké sahoy bo nun-ri ya, roo le, bay bókoke baari ká i do munu ba vu-iri ká mì kó rí ba nzob nun-i.

¹⁵ I kō, ze nzobri ká i fere rī fe se tul *Krisi na, i ruo na bamba tasiri høy kara, bää baarī na mbjw høy. Tusueke le, ba bi ze mī ba bää baarī báy faa káa Bay Kere ká mī kaa ha rī dääke law-rī bo tul Krisi.

¹⁶ Munu zu le, mī kod rī bay haña rī mbóro fe dää bi.

¹⁷ Säwke mini ze, mī pieke vu-i Timote ká mī kō ni ba nzob nun-i, ká fe dää be do báy zadse ká bil ped Ngerembay na. Be na, a vää túma law-rī ká tul simsed bi ká bil Krisi, munu ká mī fere nzob mbika lawri báy zadri riw bele.

¹⁸ Nzob häneri ká sakra baarī ku na, i sii suo-ri i ker i baa mii, mī ti séke luo-rī bay vää kókō rī mbää.

¹⁹ Roo le, zadka law Ngerewuру hii le, ndii høy le, mī séke luo-rī vaw. Be ndaw rōo, mī kókō bari nzob siika suori na ku báy. Mī kókō ri báy faa bay báa bari na ku høy ya, roo le, báy faa fe dää bari ká'a kie hýrusuo Ngerewuру ká i döke na ndaw rō!

²⁰ I kō, nzobri ká Ngerewuру re mbay ká tul-ri na, ba nzobri ká simsed bari kie hýrusuo Ngerewuру bo, ba nzobri ká i baa ba bay høy ya.

²¹ A wäa, fe ji ze law-rī mgba di le? I hii bay haña mī se luo-rī báy ndoy, mase law ini báy law huoke le?

5

Dää nun pie ká do sakra nzob mbika lawri

¹ Mī te suk-i le, mī laa bayri ká nzobri baa yaa yaa se tul-rī mii, fe dää sahoy do sakra baarī. Mī laa mii, nzob mbjw ká sakra baarī ku naa ziñ may bi-e a do di diki. Ba fe dää ká nzobri ká i tuu Ngerewuру ya høy kara, i maa bay dää ya!

² Be nu ku høy kara, i nda giri suo-rī ká di kelle! Ba fe ká i dää sie ká di, a i naa nzob fe dää sahoy ká munu ku na ká sakra baarī ba fal. Wäa, i kō munu ya wüm le woo?

³⁻⁴ A bi le, ze mī do sakra baarī ya høy kara, báy faa Tem Law Pie na, mī

dää bay bo tul nzobke na död ro báy riñ Ngerembay Zezu, rii fe ká mī do ziñ rī mbjw høy. I mbü kī báy riñ Ngerembay naari h̄a hýrusuo-e ka do ziñ rī. Bi høy kara mī zúo ziñ rī báy faa Tem Law Pie,

⁵ a bo, i naa nzobke ku na ká sakra nzob mbika lawri, a i pón ni bo nduo *Satan báy haña fe kōn naysuo ká do suo-e na ka bíe, a h̄a tem suo-e ka ziñ pam báy nam ká Ngerembay a yii a vi.

⁶ A ku wäa, fe ndáka giri suo ba ji báy le woo? I kō, sim bay báa nzobri ká mii: «Fe hew fe ká ndii munu høy i zukrike sum fe le, dää h̄a sum na hew riw bele a do hodoro» na wäa, i kō munu ya le woo?

⁷ Munu zu le, i naa fe hew fe ká ba nzob fe dää yaa na ká sakra baarī ba fal, bay haña bo i vi ba nzobri ká i *tañ kad kad. Be ndaw rōo, i doko ba sum fe fie ká fe hew fe ti ci mbää na báy. Ká ba tusue le, i tañ kad kad kī ro, bay ji le, *Krisi na i i ni ba vuy *fe poy ká tina naari saa bil koy feyaa.

⁸ Be mini ze, náa dääri suoriya tjí saa bil koy feyaa na* báy ñgaw ká fe hew fe ká ba dää law, báy law mgborc ti di ya na. Roo le, náa dääri suoriya báy law ká tañ kad kad báy tusue bay.

⁹ Ká bil mbede ká mī dää ha rī pola na, mī baa ha rī mii, i mgba baw ka ziñ nzob dää nun pieri ya.

¹⁰ Roo le, mī hii bay báa bay se tul nzobri riw bele ká i ba nzob dää nun pieri, mase nzob riibari, mase nzob kókō nun feri, mase nzob púo wyruri ká tusiri key ya. Munu zu le, ká bay yám ri na, ndad bay haña rī káw tusiri key mbää.

¹¹ Tusueke le, mī hii bay báa ha rī mii: nzob ká di suo-e ba nzob mbika law, rōo a ba nzob dää nun pie ndaw, mase nzob kókō nun fe ndaw, mase nzob púo wyruri ndaw, mase nzob tjiri nzobri ndaw, mase nzob buo him ndaw, mase koj riiba na, i mgba baw ka ziñ ni ya. Nzob ká munu ku na, fe sum høy kara i sáñ sýnake ziñ ni.

¹² Dää bay bo tul nzobri ká i kō Zezu ya na wäa, ba ped bi le woo? Ü-uu, ba ped bi

* **5.8** Nam suoriya tjí saa bil koy na ba nam suoriya ká Zibri daa þanqoð bay kérke bay se tul tjí bari saa bil koy ká tusiri Eziþte. I kji mbede Tji kelle 12.23-27.

ya. Waa, ba ped baari nzob mbika lawri ká bay dää bay bo tul nzob taa baari ká i mbu tul kij na ya le woo?

¹³ Baari na kij ze, i naa nzob law mgborc na ká sakra baari ba fal munu ká mbede Ngerewuru baa na. A bari nzobri ká i kó Zezu ya na, ba Ngerewuru ze a dää bay bo tul-ri.

6

Faa léke bay nzob mbika lawri

¹ Zadka nzob mbjw ká sakra baari do báy bay zinj yu-e na waa, daa mina ndaw rco i poj dää bayke ká pol nzob Ngerewururi, a i séke ni pol nzob kúñ sal bayri ká i kó Ngerewuru ya hoy ha ri daa bayke na le woo?

² I kó ku na waa, nzob Ngerewururi ti kúñ sal bay bo tul nzobri ká tusiri key ya le woo? A zadka i kúñ sal bay bo tul nzob tusiriri na waa, daa mina ndaw rco i maa bay kúñ sal báy ká tul vu feri ká ndi-ndii mini ya le?

³ I kó ku na waa, náa kúñri sal bay bo tul led nzaapedri ká nulue ndaw ya le woo? A munu ku waa, daa mina ndaw rco náa maari bay kúñ sal bay bo tul fe niri key ya le?

⁴ Zadka i do báy bayri ká munu zinj kij na waa, daa mina ndaw rco i se báy bay baari na ká pol nzob keléri ká nzob mbika lawri ká i mbu tul kij kó ri ba fe ya na, ha ri kúñ sal bay baari na le?

⁵ Mí baa munu bay haña sahoy ka se ri. Waa, ká sakra baari ku na, nzob mbjw mini ká ba nzob nun nzem ká maa bay léke bay baari key na tiya kij wum le?

⁶ Waa, ba fe kere kij bay haña nzob mbi tul yu-e, rco a séke ni zad foy bay ká pol nzobri ká i kó Ngerewuru ya na ha ri daa bay bo tul-e le woo?

⁷ Ba tusue kij, bay ká do sakra baari ká daa ha ri séke kpuru se zad foy bay na, kie ledi baari ro. Bay ji ndaw rco, i iki law-ri ká tul fe kaya ká i daa zinj ri na ya le? Waa, bay ji ndaw rco i iki law-ri ká tul nzob fe dää röd rödri na ya le?

⁸ Ba baari kij hoy ro ze, i yij i ba nzob fe dää kayaari, i ba nzob fe dää röd rödri na, a i daa fekeri ku na zinj yu baari!

⁹ I kó, nzob fe dää munuri ku na, ba nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri ya. Waa, i kó munu ya le woo? I úla súori ya! Nzob dää nun pieri ndaw, nzob púo wúruri ndaw, nzob nzaa máy kíri ndaw, nzob fére súo ba máyri ndaw, warari ká i fere i naa zinj kij ndaw,

¹⁰ nzob riibari ndaw, nzob kókó nun feri ndaw, nzob buo himri ndaw, nzob tíri nzobri ndaw, rco báy nzob yáa fe báy húrusuori ndaw na, ba nzobri ká Ngerewuru re mbay ká tul-ri ya.

¹¹ Nzob haneri ká sakra baari hoy kara, pola na i do munu ndaw. Roo le, timbede key na Ngerewuru wáa feyáa baari kad kad, a náa ri do bod ba taa be, a naa bay ká tul-ri báy faa rinj Ngerembay Zezu *Krisi, báy faa Tem Ngerewuru naari na ndaw.

Sùo nzob ba hul káw Tem Ngerewuru

¹² Nzob haneri ká sakra baari baa mii: «Feri riw bélé na faake do hoy bay haña mí daa.» Ba tusue kij, roo le, feri riw bele na ba fe sókó nzob ya. Bi hoy kara, mí maa bay báa mii: «Feri riw bele na faake do hoy bay haña mí daa.» Ba tusue kij, roo le, mí ti dää súo-i ba koy bay tul fe mbjw ya.

¹³ I baa ndaw mii: «Fe sum do bay tul bil, ze bil kara do bay tul fe sum.» Ba tusue kij, roo le, Ngerewuru a bie ri sidí bele. Súo nzob na, Ngerewuru daa bay tul nun pie ya. Súo nzob na do ba taa Ngerembay, a Ngerembay laa le, do bay tul súo nzob.

¹⁴ Munu ká Ngerewuru tina Ngerembay saa luó huó hó ni kaw báy kumnum na, a tína naari kara ndaw saa luó huó hó náa káwri báy kumnum báy faa húrusuo-e.

¹⁵ I kó ndaw, súo-ri na do ba nzaa vaw súo *Krisi. A munu ku waa, mí mbika nzaa vaw súo Krisi na bay vaa zúcke zinj máy dää nun pie na le woo? Üuu, munu ya mgbañ!

¹⁶ Mase, nzob ká zuo zinj máy dää nun pie na, báy kij i vi ba nzob ká mbjw hoy na

wāa, ĩ kō munu ya lε? I dāa do fil mbede Ngerevwuru ndāw mii: «Bari ká sidī bele reb na, i ví ba nzob ká mbjw.»*

17 Munu zu lε, nzob ká zuo zinj Ngereembay na, tem bari zuo kī mbjw høy.

18 Fe ká ba nun pie na ĩ dūu dī dī. Fe dāa yāa hawri riw bele ká nzob dāa na, do sùo-e kēle key høy. Roo lε, nzob ká pōn sùo-e a ba nzob dāa nun pie na, ka dāa feyāa a bieke naysuo-e be kī sùo-e.

19 Sùo-rī na ba hul kaw Tem Law Pie. Temke ku na Ngerevwuru hā ni dāa puo ká bil law-rī. Wāa, ĩ kō munu ya lε? Baarì na ĩ do ba taa Ngerevwuru bo, ĩ do báy tul gañ sùo-rī ya,

20 bay ji lε, Ngerevwuru puo bawda mbol ká ba hje zikiki ká tul-rī. Munu zu lε, ĩ mbi sùo-rī ĩ dāake riñ dika bo tul Ngerevwuru.

7

Yijra bay Pol ká se tul vbiw yaaña ki

1 Timbede key na, mī báa bay se tul vbiw baarì ká ĩ dāake mbede hā mī na. Nzob haneri baa mii, do ndad bamba bay yaaña kī ya.

2 Zadé kī zu, roo lε, bay haña nun pie ka yāa zad ya lε, ndad bay haña wāra nzob hāa hāa lε, ka do báy máy be, ze máy nzob høy kara ka do báy wāra ká do bay tul-e ndāw.

3 Wāra nzob na, ndad bay haña ni ka pón sùo-e hā máy be, ze máy nzob høy kara, ndad bay haña ni ka pón sùo-e hā wāra munu na ndāw pi.

4 Máy nzob na ti dāa fe ká law-e hii báy tul gañ sùo-e ya: sùo máy nzob na do bay tul wāra, ze wāra nzob høy kara ti dāa fe ká law-e hii báy tul gañ sùo-e ya ndāw pi. Sùo wāra nzob na do ba taa máy be.

5 I bēd kī sùo-rī ya. Zadka ĩ hii bay dāa munu bay sānke sùo-rī bay dāake nzaa bay kere lε, ĩ hā law-rī ka maa kī ká dī pola ndāw rō! Falē roo lε, ĩ yī, ĩ naa zinj kī na báy, bo munu ya lε, kōn naanja zinj kī ká dāa rī ká ĩ mgba sùo-rī ká dī ya na, a dāa ha rī lieke bo fil ndaw *Satan.

6 Bay ni ká mī baa ha rī key na, ba nzaa-i ze mī mbi ha rī ya, roo lε, ba nzaa boko ze mī ha rī.

7 Tusueke lε, mī hii bay haña nzobri riw bele i kaw huo-ri munu ká bi key, roo lε, nzob hāa hāa lε, do báy fe ini ká Ngerevwuru hā ni. Nzob ni do báy fe ini dāa fe key, a nzob nu laa lε, do báy fe ini dāa fe kew laa.

8 A bari ká máy bari tiya, báy máy pileri na, mī baa ha ri mii, kereke lε, ndad bay haña ri kaw munu huo-ri bañguo munu ká bi key ndāw.

9 Roo lε, zadka i maa bay mgbaka sùo-ri ya lε, i nzaa nzob i yāa. I kō, kereke lε, yaaña kī na ndad mba haña mgbáy ka se rī a kál tul-rī.

10 A bari nzob yaaña kiri na laa lε, mī mbi nzaa-i mini key ha ri. Ba bi huo-i høy ze mī mbi nzaa-i na ya, roo lε, uru saa luo Ngereembay: máy nzob na do nun haña ni ka tji ká hul wāra ya.

11 A ze bo, ka tji ká hul wāra na laa lε, ka yāa wāra kī ya, mase ka yī a zúo zinj wāra be na. A wāra nzob laa lε, ka ti nii máy be ya ndāw.

12 Bari bieri laa lε, bay ká mī báa key na, ba bi ze mī báa bo, ba Ngereembay ya. Zadka wāra nzob ba nzob mbika law, a do báy máy ká mbi law-e ya, rō máy na hii bay kaw zinj ni bañguo lε, wāra na ti nii ni ya.

13 Ze do faa mbiw munu ndāw, zadka máy nzob ba nzob mbika law, a do báy wāra ká mbi law-e ya, rō wāra na hii bay kaw zinj ni bañguo lε, máy na ti pón waa be na ya.

14 Tusueke lε, wāra nzob ká mbi law-e ya na, taambol máy be ká mbi law-e na ze, Ngerevwuru dāake ni do bod. A ze, máy nzob ká mbi law-e ya høy kara, taambol waa be ká mbi law-e na ze, Ngerevwuru dāake ni do bod. Ze vu bari høy kara, i do bod ba taa Ngerevwuru, i do munu ba vu nzobri ka i mbi law-ri ya na ya.

15 A ze bo, zadka nzob ba nzob mbika law ya, rō a hii bay pón máy be mase waa be lε, pón faa hā ni ka dāa munu. Høy ká munu ku na, nzob mbika law

* **6:16 6.16** Tiika saw fe 2.24.

ká ba máy nzob, mase wāra nzob hoy dcaa munu kara, bay ti tul-e ya, bay ji le, Ngerevwuru dí rí bay haña rí kaw dækéke ziñ ki.

¹⁶ A ze, bo máy nzob ká mù ba nzob mbika law na, kó ya le mù dää hą waa bo suo kér bay be hą Ngerevwuru yaa ni le, mù kó-kó le woo? Mase, bo wāra nzob ká mù ba nzob mbika law na wāa, kó ya le, mù dää hą máy bo suo kér bay be hą Ngerevwuru yaa ni le, mù kó-kó le woo?

Mu do zad ká Ngerevwuru dí mù ká dí na

¹⁷ Ndad bay haña nzob haa haa hoy kara, ka se simsed munu bañguo báy húrusuo ká Ngereembay haa ni maa báy zad ká Ngerevwuru díke ni na. Be ze, ba *bol kusol ká mī haa nzob mbika lawri ká zadri riw bele.

¹⁸ Zadka nzob kuñ ńgori död, rōo Ngerevwuru dí ni le, ka ti bumra bol kol nūo ńgori na ya. A zadka nzob kuñ ńgori ya, rōo Ngerevwuru dí ni le, ka ti *kuñ ńgori na ya.

¹⁹ Kúñ ńgori, mase kúñ ńgori ya hoy kara, daa fe mbjw ya. Fe ká ndad bamba le, ba híe bol kusol Ngerevwuru.

²⁰ Ndad bay haña nzob haa haa le, ka kaw zad ká'a do dí pola rōo Ngerevwuru dí ni báy na.

²¹ Zadka Ngerevwuru dí mù na wāa, mù ba koy le? Mu kér bay ka se dí ya, roo le, zadka faa do dí bay haña mù kaw báy tul-a le, nda-ndad, mu dcaa.

²² Mī baa munu, bay ji le, koy ká Ngereembay dí ni na, ka kaw báy tul-e bay dää fe ká rii law Ngerevwuru. Do faa mbjw munu ndaw, nzob ká kaw báy tul-e ká Ngereembay dí ni na, ka vi ba koy taa *Krisi.

²³ Baarì na, Ngerevwuru puo mbol ká ńgoñ bamba tasiri ká tul-rí ha rí vi ba nzob taa be. Munu zu le, i ti dää koy taw feri ká i dää ká pola na mbää.

²⁴ Yu-iri, ndad bay haña nzob haa haa le, ka kaw pol Ngerevwuru báy zad ká'a do dí pola ndaw rōo, ka díke ni na.

Nzobri ká i kaw tañ yaaña ki, báy máy pileri

²⁵ Bay ká se tul led kubanri báy led máy tikdiri na, ba bol nzaa Ngereembay ze mī ha rí ya, roo le, fe ká mī ker ki hoy ze mī baa ha rí. A munu ká Ngerevwuru dää law kere ziñ mī na, mī ba nzob ká maa bay haña rí dää law-rí bo tul-i.

²⁶ Bay kókó sие ká náa dori bil-e timbede key na, do ndad bamba bay haña nzob ka kaw zad ká'a do dí na.

²⁷ Wāa, mù yaa máy ro le? Munu zu le, mu naa sùo-ó ká dí ya. Wāa, mù mbi sùo-ó bay yaaña máy ya báy le? Munu zu le, mu nzaa faa yaaña máy na ya,

²⁸ roo le, zadka mù yaa máy na, mù dää feyaa ya. Ze, led máy tikdi hoy yaa wāra kara, ka dää feyaa ya ndaw. A roo le, bari nzob yaaña kíri na, i kókó seké fe ká tusiri key. Ba fe ká mī hii bay haña ni ka tii tul-rí ya.

²⁹ Yu-iri, i kó, fe ká mī hii bay báa ha rí na ze do key: nam tòñ deb hoy ro. Munu zu le, tii sàwke vuri key na, ndad bay haña wàrari ká i do báy máy na, i haa kér bay bari ka do tul máy bari na bañguo hoy ya ndaw,

³⁰ a bari nzobri ká i re báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo na, ndad bay haña ri re ba rew hoy bañguo ya ndaw, bari nzobri ká i kaw báy siem na, ndad bay haña ri haa kér bay bari ka do tul kaw bil suoriya hoy bañguo ya ndaw, a bari nzobri ká i ba nzob hie feri na, i kér se tul feri ká i hie, a i döke hoy ya ndaw,

³¹ nzobri ká i dam fe kereri ká tusiri key na, i haa kér bay bari ka do tul fekeri na ku hoy bañguo ya ndaw, bay ji le, tusiri ká do key na, a kál hón báy fekeri.

³² Mī hii bay haña rí kaw báy kér bay ya. Nzob ká yaa máy ya na, ped Ngereembay ze mgba law-ε, a mbi sùo-ε a nzaa faa bay ndad ká nun-ε.

³³ Roo le, nzob ká do báy máy na, mbi sùo-ε bo bil fe tusiri a nzaa faa bay ndad ká nun máy be,

³⁴ ze law-ε waa sidí. Do faa mbjw munu ndaw, máy fal kpañ, mase led máy tikdi na mbi sùo-ε bo bil ped Ngereembay. Be na, ka nzaa faa a mbi sùo-ε báy zadé ńgid bele haa Ngereembay na. Máy ká do báy

wara na ka mbi sùo-ε bo bil fe tusiri, a nzaa faa ndád ka nun wara.

³⁵ Bay ni ká mì baa key na, mì baa ba ndadí baari bo, mì hula ba ndaw ze ha ri ya. Ze i yaa kì, mase i kaw buo hoy kara, mì hii bay haña ri se simsed ká báy faake, a í mbi sùo-ri báy zadé riw bele hą Ngerembay.

³⁶ Náa baari bay se tul led kuban báy led máy tikdi ká i mgba mbana ziñ kì, rɔɔ í yì í mbi nzaa-ri bay pón kì na. Zadka led kuban ker mii, beri daa fe báy zadé ya ziñ máy mbana beri, rɔɔ kòn yaanja ni daa ni bañguo le, i yaa kì munu ká i ker na; be led kubanke ná, ká daa feyaa ya.

³⁷ Roo le, zadka ba led kubanke na ze, mbi nzi-ε ká bil law-ε bay káw tañ máy, rɔɔ nzob suru ni ká dí báy húrusuo bay haña ni ka yaa máy ya na ya le, ka daa báy kere zu.

³⁸ Munu zu le, led kuban ká yaa máy mbana be na, ka daa nda-ndad, a roo le, nzob ká kaw tañ máy na, ka daa fe ndad bamba tasiri.

³⁹ Máy ká yaa wara ká wara kaw báy kumnun báy na, ka káw ziñ ni bañguo, a zadka wara na hu ro le, faa be do hoy bay haña ni ka yaa wara ká law-ε hii. Roo le, warake ku na ndað bay haña ni ka ba nzob mbika law.

⁴⁰ Be nu ku hoy kara, zadka'a kaw tañ wara le, a káw báy suoriya mba káw báy wara. Be ze ba kér bay bi, a mí kó le, Tem Ngerewuру do ziñ mì.

8

Náy ká i púoke fe hą wúruri

¹ Timbede key na, náa kókori fal vbiw baari ká i vbi se tul náyri ká i púoke fe hą wúruri na. Ba tusue kì, naari na, náa bári nzob fe kókori riw bele munu ká i baa na. Roo le, fe kókore ku na daa hą nzob sìike sùo-ε, a law ini na le, daa hą nzob ñgójke ká bil mbika law be ba pola pola.

² Nzob ká daa sùo-ε ba nzob fe kókori na, fe ká do bay haña ni ka kó na, ka kó ya báy.

³ Roo le, nzob ká hii Ngerewuру na, Ngerewuру kara tuu nzobke ndaw.

⁴ Munu zu le, náa kóri bayri ká se tul vbiw baari ká i vbi na. Wáa, náyri ká i púoke fe hą wúruri na, maa bay súja le? Náa kóri ta-taŋ ndaw, wúru na ba fe ya ká tusiri key, a Ngerewuру le, mbijw hoy keklek.

⁵ Ba tusue kì, feri ká nzobri dí ba wúru ká i do tumbam, mase tusiri key na i do dí ku. Wúruri ndaw, mbayri ndaw na, i ñgiji bamba tasiri.

⁶ Be nu ku hoy kara, naari na, náa kóri Ngerewuру na mbijw hoy keklek, be ká'a ba Bää nzob dáa feri riw bele a náa dori bay tul-e. Do faa mbijw munu ndaw, Ngerembay na mbijw hoy, be ká'a ba Ngerembay Zezu *Krisi ká feri riw bele do báy faa be, a náa káwri báy kumnun báy faa be na.

⁷ Roo le, nzobri riw bele ze tuu tusue bay na ku ya. Nzob hñneri ká púo wúru ze tii ri pola na, daa hą timbede key kara, zadka i sù náy ká i púoke fe na le, rii fe ká ba taa wúruri na báy, a hą kér bay bari ká ñgiji ya na daa hą law-ri yóklo ri ha ri dáake bay bo tul-ri báy faa fe súm na.

⁸ Ba fe súm ze a dáa hą nzob soro ba laken Ngerewuру ya. Ze, zadka náa súri fe hoy kara náa ti zinri fe ká dí ya ndaw, mase náa súri fe ya hoy kara, náa ti zinri fe ká dí ya ndaw pi.

⁹ Roo le, baari na, i nze báy sùo-ri báy haña káw báy tul-ri ká se tul fe súm báy fe nzokó na, ka ba ñgud puu téke bal nzobri ká i ñgøj ká bil mbika law bari ya na ya.

¹⁰ Tusueke le, zadka nzob ká mbika law-ε ñgøj ya, ká kó mù bo ká mù ba nzob fe kókó ká mù kaw bay súja fe ká bil hul wúru bari na wáa, suru ni bay haña ni ka sù náy ká i púoke fe na ndaw ya le woo?

¹¹ Ze, bay tul fe kókó bo na, yu-ó ká Krisi hu bay tul-e na wúruke faa bay tul-a.

¹² Zadka mù daa feyaa munu ziñ yu-ó ká mbika law be ñgøj ya na, hą kér bay be yóklo ni na le, mù daa feyaa mú túñke Krisi kí sùo-ε.

¹³ Be mini ze, bay tul súja náy bi ze, a haña yu-i lieke bo bil feyaa le, mì ti súja náy na mbää bay haña yu-i ka wúruke faa ya.

9

Faa ká Pol káake káa Bay Kere

¹ Bi na, ī kō, mī dō báy faa ká bay káw báy tul-i. Bi na mī ba nzob ndáy nzaaped, a mí kō Zezu Ngereembay naari. Baari na ī ba lere ped bi ká bil ped Ngereembay.

² Ze, nzob hawri kō mī ba nzob ndáy nzaaped ya kara, baari na do nun haşa rī kō mī ba nzob ndáy nzaaped ba tusue kī. Tusueke le, báy faa zúç ziñ Ngereembay na, baari na kī ze ī ba nzobri ká kie mii, mī ba nzob ndáy nzaaped.

³ Bay ká mī baa bay yaañake tul-i se tul nzobri ká i daa bay bo tul-i na ze dō key.

⁴ Baari na, ī kō ndāw, buru na buru do báy faa ká bay yaañafe sum báy fe nzokō ba fe tunduo ped buru.

⁵ Buru do báy faa ká bay doko báy māy ká ba nzob mbika law na hā ni su buru munu ká Piyer báy nzob ndáy nzaaped hawri, rōo yū Ngereembayri ndāw i daa na ya le?

⁶ Mase ba búru Barnabas huo buru høy ze buru dää ped bay zíñ fe ká dī bay hólke söö buru le?

⁷ Wāa, ī laa ba mbjw mii, nzob rúu yūm hōl söö-e söö-e ndāw le? Mase, nzob ve ndāw rōo paa wāa le, ka ti sūña fe ká bil wāake na ya le? Mase, nzob kōrō fe hōl hāa rōo, ti nzokō wānke ya le woo?

⁸ I ker ī baa mii, bay ká mī baa key na, ba mbii bay bāa nzobri høy ya, roo le, *bol kusol *Moyze høy kara baa bayke faa mbjw munu ndāw.

⁹ Mbede bol kusolke na baa mii: «Nday ká dō tōd nañ bay haşa pāre ka t̄i na, mu siñ nzi-e ya*.» Bay key na wāa, Ngereewuru baa se tul ndayri kī huo-ri høy le woo?

¹⁰ Wāa, ka baa bay ni key na bay tul naari kī ndāw ya le? Tusueke le, i daa bay key na do bil mbede bay tul naari na kī. Nzob ká pa-pay na, a dää law-e nzokdo te tul zíñ fe payke, a nzob ká nda nañ na, ka ker nzokdo se tul zíñ pāre na.

¹¹ Munu ká buru ru mjiri kere ká ba Bay Ngereewuru do bil law-rī na, zadka buru zíñ fe hāne ndji ká nduo-rī bay hólke

söö buru ká tusiri key na wāa, ba fe ká ndaya zu le woo?

¹² Zadka nzob hawri do báy faa ká bay zíñ fe hól söö-ri ká luo-rī na wāa, buru na buru do báy faa mba tul nzobkeri na ku ya le woo? Roo le, buru na, fe ká i hā buru ba fe tunduo na, buru yāa saa nduo-ri ya; buru iki law buru ká dī bay dää puu bo faa káa Bay Kere ká se tul *Krisi na ya.

¹³ I kō ta-taj ndāw, nzobri ká i dää ped ká bil *hul kāni Ngereewuru na, i ziñ fe tunduo bari kā dī i sū, a bari nzob fe poyri ká i dää ped i puo fe ká *tutakra fe poy laa le, i ziñ fe tunduo bari ká dī i sū ndāw.

¹⁴ Do faa mbjw munu ndāw, Ngereembay na mbi nzi-e bay haşa nzob káa Bay Kereri na, i ziñ fe ī hólke söö-ri bay tul ped káa Bay Kere ká i daa na.

¹⁵ Roo le, bi na, báy faa ká mī dōke na, mī yāake fe mbjw ya ndāw, a mí dää mbede key na, bay yaañake fe ya ndāw pi. Haşa mī yāa fe saa nduo-rī na, do ndad bamba bay haşa mī hu! Ndáka giri ká bay yaañafe saa nduo-rī ya na, nzob mbjw mini kara ti náa ya.

¹⁶ Bi na, kaa Bay Kere ká mī kaa na, mī nda giri söö-i ká dī ya, bay ji le, káa Bay Kereke ku na, ba ped ká dō tul-i bay haşa mī dää. Ze zadka mī dää munu ya le, bīe ka ba taa bi!

¹⁷ Ba fe ká bi kī söö-i ze, mī naa söö-i bay dää ped na key le, mī giyan bay zíñ fe tunduo pedke na. Roo le, munu ká ba ped bi kī ká Ngereewuru dää zuç nduo-i bay haşa mī dää na, mī pōj söö-i bo dī bay dää.

¹⁸ A wāa, fe tunduo jike ze, mī ziñ ká bil pedke na le? Bi ká mī ba nzob káa Bay Kere na, fe ká rii law-i ḥgj-ŋgij na ba kakáa Bay Kere høy høy hā nzobri tañ vbika fe ká dō bay tul-i bay haşa mī vbi.

¹⁹ Bi na mī kaw báy tul-i, a mí ba koy nzob mbjw ya. Be nu ku høy kara, mī dää söö-i ba koy nzobri riw bele bay yaañake ruç nzobri ḥgj-ŋgij hā Krisi.

²⁰ Zadka mī dō ziñ Zibri le, mī dō munu ba Zibri na ndāw bay yaañake ri hā Krisi. Ze mī dää vu mbom bo tul bol kusol

* 9:9 9.9 Kjija bol kusol ba sidike 25.4.

Moyze ya høy kara, zadka mǐ dō zin Zibri na lε, mǐ dō munu ba nzob ká dāa vu mbom bo dī bay yāanake ri hā Krisi na.

21 Do faa mbjw munu ndāw, zadka mǐ dō zin nzobri ká i kō bol kusol Moyze ya na lε, mǐ dō munu ká bari na ndāw, taŋ kér se tul bol kusolke na, bay yāanake ri hā Krisi. Be nu ku na kie a baa mii, mǐ dāa vu mbom bo tul bol kusol Ngerewuру ya na ya, bay ji lε, bi na, mǐ hje bol kusol Krisi na.

22 A nzobri ká i ḥgoŋ ká bil mbika law bari ya na, mǐ dō zin ri rii fe ká mǐ ḥgoŋ ká bil mbika law-i ya ndāw, bay yāanake ri hā Krisi. Be mini ze, mǐ nzaa faa mí pōŋ sūo-i hā nzobri riw bele bay yāanake nzob hāneri.

23 Mǐ dāa fe niri key na riw bele munu bay haŋa káa Bay Kere na ka se ba pola pola bay haŋa bo, fe sāmi ká'a doko na, mi dō bil-e ndāw.

24 I kō, nzobri ká i faa k̄i dul na, i zuo dul na riw bele, i dūu bay zin fe tunduo ká dī, a lε, nzob mbjw høy mba k̄-eri a zin fe tunduoke na. Wāa, i kō munu ya lε? Munu zu lε, baarī na i mgba sūo-r̄i ḥgo-ḥgoŋ, i dūu munu na ndāw bay zin fe tunduoke na ndāw ro.

25 Nzob faa k̄i dulri riw bele na, i mgba sūo-r̄i ḥgo-ḥgoŋ baŋguo. I dāa munu bay zin ke fe tunduo ká waka ya høy lε, a ndákā siri. A roo lε, naari na, náa dāari law naari nzokdo te tul fe tunduo ká'a doko baŋguo.

26 Sāwke mini ze, mǐ dūu ndoy mí dāa nun-i ndekde bo tul day na ku bay t̄i dī na k̄i. Bi na, mǐ dō munu ba nzob ká h̄um nduo-ε a sii fe le sii úo ya.

27 Bi na, mǐ dāa sūo-i ba koy mí mgba sūo-i ḥgo-ḥgoŋ bay haŋa bo, fal káa Bay Kere ká mǐ kaa hā nzob hāwri na, bi k̄i sūo-i mi rōkō fe tunduoke ya.

10

Fe dāa led Izarayelri ká bil law k̄or

1 Yu-iri, mǐ hii bay túma law-r̄i se tul fe ká t̄i tul bulu naari ká i se zin *Moyze na.

* **10:5 10.5** I k̄ii mbede T̄i k̄elə na bay láá soro bay led Izarayelri na. † **10:7 10.7** T̄i k̄elə 32.1-6. ‡ **10:8 10.8** Ruɔ bari 25.1-9. § **10:10 10.10** I k̄ii Ruɔ bari 16-17.

Bari riw bele na i se bil sii mbam, a i tuo maambii bāy zad bari riw bele.

2 Ká bil sii mbam bāy bil maambii na, bari riw bele na i dāa tul-ri nduo mbii bāy faa zúo zin Moyze.

3 Bari riw bele na i sū fe sūm taa mbj̄e ká uru saa luo Ngerewuру,

4 a bari riw bele na, i nzō mbii taa mbj̄e ká Ngerewuру hā ni t̄ii saa sāw tisaw nzir nzir. Tisawke ku na, su ri ká faa sed bari, a lε, tisawke na ze ba *Krisi.

5 Be nu ku høy kara, ruɔ nzobri ká sakra bari ku na, i rii law Ngerewuру ya, be ze hā hud bari zūke mgbirik mgbirik ká bil law k̄or*.

6 Fe niri ká t̄ii key na, do ba fe kie k̄i hā naari bay haŋa náa dori bāy kōn fe dāa kāyari munu ká bari ká pola lew na ku yā.

7 Kōkō ká i púo wūruri munu ká nzob hāneri ká sakra bari dāa ku ya, munu ká i dāa bayke do bil mbede Ngerewuру mii: «Ruɔ nzobri kaw siri bay sūja sūm ndāw, bay nzōkō fe ndāw; fale ku na ndāw roo i uru gbaw i zuo nday i nda ká pol wūru bari na bay†.»

8 Náa ti pónri sūo naari bay dāake nun pie munu ká nzob hāneri ká sakra bari dāa hā nzobri ba iscd̄ sōd duɔ zad sīn sidi pāre say (23.000), i zinke hud ká bil nam mbjw høy na ya‡.

9 Náa ti líeri law Ngerembay munu ká nzob hāneri ká sakra bari dāa hā sōy ted ri ha ri zinke hud ku ya.

10 Baarī na, i ti ḥgo-ṛi sūo-r̄i munu ká nzob hāneri ká sakra bari dāa hā led nzaaped Ngerewuру ví duku ri na ya§.

11 Fe niri ká t̄ii tul-ri ku na, do ba fe kie k̄i hā naari. I dāa bayke ku na do bil mbede Ngerewuру bay bākake naari ká náa dori dī ya bāy órō bie nam na.

12 Munu zu lε, nzob ká ker a baa mii, beri mba fe na, ka kō tul-e bāy kere ndāw ro!

13 Fe lie law ji ji ká t̄ii tul-ri na, ba fe ká lie nzobri riw bele munu ndāw, roo lε, Ngerewuру ká kaw tul bay beri ká'a waa na, ka t̄i pón faa hā fe lie law na ka kál

tul hurusuo-r̥ ya. Zadka fe líe law na t̥ii tul-r̥ i̥l̥e, Ng̥erew̥uru a haña r̥i̥ hurusuo ha r̥i̥ s̥uke law-r̥, a l̥ekeke faa ha r̥i̥ t̥ike saa bil-e báy.

Mgbaka s̥uo ká tul púo w̥ururi

¹⁴ Be mini ze, baari ká m̥i̥ k̥o r̥i̥ ba nzob nun-i na, i̥ naa s̥uo-r̥i̥ ká bil púo w̥ururi.

¹⁵ M̥i̥ baa bay key na ziñ r̥i̥ muñu ba nzob nun nzemri. Bay ká m̥i̥ baa key na i̥ kér s̥uo-r̥i̥ k̥i̥ i̥ k̥o.

¹⁶ Zadka náa káwri nzaa fe sum Ng̥erembay ziñ k̥i̥ mbj̥w, ká náa nzóri mbii lere puu s̥uke bay dáake taambol h̥a Ng̥erew̥uru na w̥a, kie a baa mii, náa dori bil feke na mbj̥w h̥oy báy faa sim *Krisi ká uo ká tul puu say hud bay tul naari na ya le? A maapa ká náa suri na kie a baa mii, náa dori bil feke ká mbu naari mbj̥w báy naysuo Krisi na ya le?

¹⁷ Munu ká maapa mbj̥w h̥oy na, báy ruo naari bele h̥oy kara, náa víri ba s̥uo ká mbj̥w, bay ji̥ le, naari riw bele na náa suri maapa ká mbj̥w na.

¹⁸ I kér se tul led Izarayelri na i̥ k̥o. Nzobri ká i̥ s̥u fe ká i̥ i̥ púoke *fe poy h̥a Ng̥erew̥uru na w̥a, i zuo ziñ ni ya zu le?

¹⁹ A w̥a, m̥i̥ báa mina ro le? Nay ká i̥ i̥ púoke w̥ururi, mase w̥ururi k̥i̥ s̥uo-ri na w̥a, ba fe tusue k̥i̥ zu le?

²⁰ Ü-uu, munu ya. Roo le, fe ká nzobri ká i tuu Ng̥erew̥uru ya i puo na, i puo h̥a ng̥eretemndayari bo, i puo h̥a Ng̥erew̥uru ya. Ze, m̥i̥ hii bay haña r̥i̥ zuo ziñ temndayari ya.

²¹ Baarì na, i̥ d̥aa mina bay nzok̥ fe taa temndayari ndaw, a i̥ nz̥o taa Ng̥erembay ndaw sid̥i̥ bele b̥or̥k le woo? I d̥aa mina i̥ kaw nzaa fe sum Ng̥erembay i̥ s̥u ndaw, a i̥ kaw nzaa fe sum temndayari i̥ s̥u ndaw sid̥i̥ bele b̥or̥k le woo?

²² A w̥a, náa ngaklari here Ng̥erew̥uru, mase hurusuo naari mba tul-e le?

Feri riw bele ká i̥ d̥aa na, i̥ d̥aa ke riñ dika bo tul Ng̥erew̥uru

²³ Nzob̥ haneri ká sakra baari baa mii: «Feri riw bele na faake do h̥oy bay haña m̥i̥ d̥aa.» Ba tusue k̥i̥, roo le, feri riw bele

na ba fe s̥ók̥o nzob̥ ya. Nzob̥ haneri baa mii: «Feri riw bele na faake do h̥oy bay haña m̥i̥ d̥aa,» roo le, feri riw bele na d̥aa h̥a nzob̥ ng̥ónke ká bil mbika law ya.

²⁴ Ndad̥ bay nzáa faa fe kere ká bay tul-a h̥oy ya, roo le, i̥ nzaa fe ká báy tul nzob̥ h̥awri h̥oy kara ndaw ro!

²⁵ Náyri riw bele ká i̥ hie ká zad̥ fe híe na, i̥ s̥u-s̥u k̥i̥ h̥oy tan̥ vbi ka vbi se tul-e h̥a kér bay ka yoklo r̥i̥ ká d̥i̥ ya,

²⁶ bay ji̥ le, mbede Ng̥erew̥uru baa mii: «Tusiri báy feri riw bele ká do bil-e na ba taa Ng̥erembay.»

²⁷ Nzob̥ ká mbi law-e ya na, zadka'a d̥i̥ r̥i̥ r̥o i̥ hii do d̥i̥ i̥ se le, feri riw bele ká'a ha r̥i̥ na i̥ s̥u tan̥ vbi ka vbi se tul-e h̥a kér bay ka yoklo r̥i̥ ká d̥i̥ ya.

²⁸ A roo le, zadka nzob̥ baa ha r̥i̥ mii, náy key na uru saa zad̥ *fe poy zu, le, i̥ s̥u ya, bay haña nzob̥ ká baka mù na h̥a kér bay be ka yoklo ni ya.

²⁹ M̥i̥ baa bay key na bay tul kér bay ká yoklo r̥i̥ ya, roo le, bay tul kér bay be ká yoklo ni na. K̥o ya le, nzob̥ hané vbi m̥i̥ mii, d̥aa mina ndaw r̥o, fe ká faake do h̥oy ká m̥i̥ d̥aa na, nzob̥ k̥i̥ a yoklo kér bay bi ká d̥i̥ le?

³⁰ Zadka m̥i̥ d̥aa taambol h̥a Ng̥erew̥uru bay tul fe ká m̥i̥ s̥u na w̥a, d̥aa mina ndaw r̥o, nzob̥ a báa ziñ m̥i̥ se tul fe ká m̥i̥ d̥aa taambol ndaw r̥o mí s̥u na le?

³¹ Be ze, ba na fe sum ze i̥ s̥u, mase ba fe nzok̥ ze i̥ nz̥o, mase fe ji̥ ji̥ h̥oy i̥ d̥aa na kara, i̥ d̥aa feri riw bele bay dáake riñ dika bo tul Ng̥erew̥uru.

³² I se simsed ká bay dáake puu bo faa h̥a Zibri ya ndaw, nzobri ká i̥ ba G̥erek ya ndaw, r̥o nzob̥ mbika lawri ká i̥ mbu tul k̥i̥ ya ndaw pi.

³³ I d̥aa munu ká bi. Bi na m̥i̥ d̥aa hurusuo-i tuñ k̥i̥ bay r̥ii law nzobri riw ká bil feri riw bele; m̥i̥ nzaa fe kere ká bay tul-i k̥i̥ h̥oy ya, roo le, bay d̥aa fe ká do bay tul nzobri riw bele bay haña ri zin̥ke pam.

11

¹ Imbóro fe d̥aa bi munu ká bi h̥oy kara, m̥i̥ mboro fe d̥aa *Krisi.

Káw máy nzob báy wara nzob ká pol Ngerewuřu

² Mí písi rí, bay ji le, ī ker se tul-i báy namri riw bele, a ī tōj fal fe sāw nzob mbika lawri ká mī fere rí na baŋguo.

³ Roo le, mī hii bay haŋa rí laa bay key na báy kere ndaw rō! *Krisi na ba mbay ká tul wārari riw bele, wāra nzob na ba mbay ká tul máy nzob, a Ngerewuřu laa le, ba mbay ká tul Krisi.

⁴ Wāra nzob ká daa fe guba tul-e rō a dáake nzaa bay kere, mase a tñake sāw bay ká'a yaa ká luo Ngerewuřu na le, ka daa mbay bo tul wāra ká ba mbay tul-e na ya. Be na, ka dō munu ba máy ká sū tul-e tan kpori kpori.

⁵ A le, máy nzob ká daa nzaa bay kere, mase ka tina saw bay ká'a yaa ká luo Ngerewuřu taŋ kuo tul-e le, ka daa mbay bo tul wāra ká ba mbay tul-e na ya. Be na, ka dō munu ba máy ká sū tul-e tan kpori kpori.

⁶ Zadka máy nzob kuo tul-e ya le, ka kúd sūy tul-e na kud! A roo le, munu ká kúd sūy tul, mase sū tul ba sahoy máy nzob na le, ka kuo tul-e kuo!

⁷ Wāra nzob na ti kuo tul-e ya, bay ji le, be na ka mbi sùo ziŋ Ngerewuřu a ba fe riŋ dika be. A roo le, máy nzob na ba fe riŋ dika wāra nzob.

⁸ Tusueke le, wāra nzob na i daa ni báy faa máy nzob ya, roo le, máy nzob ze i daa ni báy faa wāra nzob*.

⁹ A wāra nzob na, i daa ni bay tul máy nzob ya, roo le, máy nzob ze i daa ni bay tul wāra nzob.

¹⁰ Sāwke mini ze, máy nzob na ka kuo tul-e báy kíke húrusuo mbay ká bo tul-e, bay haŋa led nzaapedri ká nulue i kóke ni.

¹¹ Be nu ku hoy kara ká pol Ngerembay na, máy nzob na do báy tul gaŋ sùo-e taŋ wāra nzob ya ndaw, a wāra nzob hoy kara do báy tul gaŋ sùo-e taŋ máy nzob ya ndaw pi.

¹² Ze, i daa máy nzob báy faa wāra nzob hoy kara, wāra nzob na máy nzob ze mboŋ ni. A feri riw bele na, sāwke uru saa luo Ngerewuřu.

¹³ I kér sùo-rí kí i kō, máy nzob ká kuo tul-e ya hoy a daa nzaa bay kere na wāa, báy kere kí zu le?

¹⁴ Ká tusiri key na, ī kō ndaw, bay haŋa wara nzob poŋ suy tul-e píe bululu na ba fe sahoy;

¹⁵ a máy nzob ká poŋ suy tul-e pí-pie laa le, ba fe písi ni, bay ji le, ba fe ká Ngerewuřu hā ni bay haŋa ni ka pón munu a púdke tul-e na wāa, ī kō munu ya le?

¹⁶ Zadka nzob hii bay máy bay key na le, ka laa bay key na ta-tan: buru na, buru do báy fe sāw kí ya ndaw, a mbú kí nzob mbika lawri hoy kara, ī döke ya ndaw pi.

Ndad bay suŋa fe sūm Ngerembay báy faake

¹⁷ Bay ká mī báa ha rí key na, bay písi rí ká dī ya, bay ji le, ká zad mbú kí baarí na, fe kāyari ze ī daa mba tul fe kereri.

¹⁸ Titire le, nzobri baa ha mī mii, zadka ī mbú kí i kaw le, téke bil kí do sakra baarí, a le, mī yaa bayke haneri ká dī.

¹⁹ Ba tusue kí, téke bil kí na a doko sakra baarí na kí, be ndaw rō i kókoke nzobri ká i do tul bal-ri báy zadse ká sakra baarí na báy.

²⁰ Roo le, baarí na, zadka ī mbú kí i kaw na, ba fe sūm Ngerembay ze ī su ya,

²¹ bay ji le, zadka ī kaw nzaa fe sūm na, nzob hā hā hoy kara takra bay suŋa taa be taa be, a hā nzob haneri i kaw báy kōn, a nzob haneri laa le, fe nzokc daa ri tud.

²² Wāa, ī do báy hul ká bay suŋa fe ká dī, a ī nzō fe ká dī ya le? Mase, ī hii jm nzob mbika lawri ká i mbú tul kí hā sahoy ka se nzobri ká fe bari tiya na le woo? Bay jiike kí báy ze, ī giyan bay haŋa mī baa ha rí le? Wāa, mi písi rí ká dī le woo? Munu ya!

²³ I kō, fe fére ká mī ziŋ ká luo Ngerembay a mí suo mí fere rí na ze do key: Ká bil sunke ká i mbika tul Ngerembay Zezu bay ika ni na, ka mbi maapa,

²⁴ a falə ká'a daa taambol hā Ngerewuřu na báyji le, ka haw a baa hā led nduobal-eri mii: «Be ni key na ba

* **11:8 11.8** I kí Tiika saw fe 2.18-25.

naysuo-i ká do bay tul-ri. I dcaa mini key baŋguɔ̄ bo i kérke bay se tul-i.»

²⁵ Do faa mbjw munu ndaw, fal fe sum na ku báyji lε, ka mbi kobo a baa hā ri mii: «Kobo key na ba *sáka kuni fie ká Ngerewuру siŋ ziŋ rī báy faa sím bi. Nam haa haa ká i nzɔ fe key lε, i dcaa munu i kérke bay se tul-i.»

²⁶ Nam haa haa ká i su maapa key, a i nzɔ fe key na lε, kie a baa mii, i do ka-káa bay hud Ngerembay ká bay tul naari na kpuru maa báy nam ká'a yii a vi.

²⁷ Be mini ze, nzob ká su maapa, mase ka nzɔ fe taa Ngerembay na báy faake ya lε, bay mgba tul nzobke na ku, bay ji lε, ka jm naysuo Ngerembay báy sím be.

²⁸ Munu zu lε, nzob haa haa ká hii bay suŋa maapa a nzɔ fe key na lε, ndad bay haŋa ni ka békle bil law-ε kí suo-ε a kó ndaw rɔ! Ze bo, zadka fe mbjw tiya ro lε, ka su a nzɔ báy.

²⁹ A nzob ká su a nzɔ, rɔ a kó suo Ngerembay ká dí ya lε, ka su a nzɔ a dáake fe káyaya, a dáake bay bo tul-e fe kí suo-ε.

³⁰ Sáwke mini ze, ruo nzobri ká sakra baarí, i báke nzob semri ndaw, i tákake cék cék ndaw, a ruóke haneri laa lε, i zinje hud ndaw pi.

³¹ A roo lε, zadka náa bekleri bil law naari kí suo naari lε, bay Ngerewuру ti mgbaka tul naari ya.

³² Ze, zadka Ngerembay daa bay bo tul naari, a haa náa kóri séke fe ká dí kara, ka daa bay kíeke naari fe bo, bay haŋa nam ká'a kúŋke bay zuo tul nzobri na, ka daa bay ka zuo tul naari munu ká'a dáake zuo tul nzob tukeleri ya.

³³ Yu-iri, be ze, zadka i mbu kí bay suŋa fe sum Ngerembay lε, i giyan kí ndaw rɔ!

³⁴ Ze, zadka kón i nzob lε, ka su fe ká puo be rɔ a vi báy. Be ndaw rɔ, i háké bay Ngerewuру mgba tul-ri ká zad mbu kí baarí na ya báy. A bay ká se tul fe hawri na lε, nam ká mì séke luo-ri ndaw rɔ, mì leke báy.

nzobri

¹ Yu-iri, timbedse key na náa kókori fal vbiw baarí ká i vbi se tul fe ini Tem Law Pie na. Mí hii bay haŋa rī kó tusue bay ká se tul fe inikeri na ta-tan.

² Baarí na i kó ndaw, zadka i tuu Ngerewuру ya rɔbay na, i poŋ suo-ri h̄ temndayari kuɔ rī ha rī se fal w̄ururi ká baa bay ya mgbudu hoy.

³ Sáwke mini ze, mí baa bay haŋa bayke ka mgba law-ri. Zadka Tem Ngerewuру ze re mbay ká tul nzob lε, nzobke ku na ti báa mii: «Fadi ka mgba Zezu» na ya. A roo lε, nzob ká baa mii: «Zeju ba Mbay» lε, ba h̄urusuo Tem Law Pie ze h̄a nzobke báake bay ku.

⁴ Fe ini Tem na kíre bod bod, roo lε, Tem Law Pie ká h̄a na mbjw hoy.

⁵ Nduo pedri na kíre bod bod, roo lε, Ngerembay ká náa dáari ped h̄ ni na mbjw hoy.

⁶ Kíri pedri na bod bod, roo lε, ba Ngerewuру ká mbjw na kí ze daa pedri riw bele ká bil law nzobri mbjw mbjw riw bele.

⁷ Nzob haa haa lε, ped dáa Tem ká do bil law-ε na tina suo-ε bay sókoke nzobri riw bele.

⁸ Tem Law Pie h̄a nzob mbjw bay nun nzem, a nzob kí laa lε, Tem ká mbjw ku na ze h̄ ni báake bay báy gosi fe kókó.

⁹ Tem ká mbjw ku na, ka h̄a nzob kí daa law-ε bo tul Ngerewuру bay dáake fe ká mba kókó, a nzob kí laa lε, ka h̄ ni fe ini ká bay váake nzob semri.

¹⁰ Ka h̄a nzob kí fe ini dáa fe saŋri, a nzob kí laa lε, ka h̄ ni fe ini tína sáw bay ká i yáa saa nzaa Ngerewuру, a nzob kí rɔbay, ka h̄ ni fe ini ká bay haŋa ni wálke sakra Tem taa tusue báy taa temndayari. Ka h̄a nzob kí fe ini ká bay báake nzaa bay kíri ká nzob laa ya, a nzob kí rɔbay lε, ka h̄ ni fe ini ndáy nzaa baykeri na ku.

¹¹ Fekeri riw bele ku na, ba ped dáa Tem taa mbjwke; ka wal fe inike ku na bod bod h̄a nzobri mbjw mbjw munu ká law-ε hii.

¹² I kó, *Krisi na do munu ba suo nzob ká mbjw ká nzaa vawkeri njii bamba. Ze

nzaa vawkeri ká bod bod njii na bamba hoy kara, i vi ba suo ká mbijw.

¹³ Naari riw bele na, ze náa bári Zibri, mase Zib ya, náa bári koy nzob, mase nzobri ká i kaw báy tul-ri hoy kara, i daa naari nduo bil Tem Law Pie bay haña bo náa víri ba suo ká mbijw, a Tem taa mbijw na key ndaw ze, mbaa bil law naari riw bele.

¹⁴ Be mini ze, nzob na do ba puu suo-e ká mbijw hoy kpuruñ ya, roo le, nzaa vawkeri bod bod do di.

¹⁵ Zadka bal baa mii: «Munu ká mī ba nduo ya na, mī ba taa suo ya» na wāa, bal na ti bá nzaa vaw suo ya le?

¹⁶ A zadka suku baa mii: «Munu ká mī ba nun ya na, mī ti bá taa suo ya» na wāa, suku na ti bá nzaa vaw suo ya le?

¹⁷ Zadka suo nzob riw bele ba nun kī hoy na wāa, ka'a dāa mina a laa bay le? A zadka suo nzob riw bele ba suku kī hoy na wāa, ka'a dāa mina a yāa bari fe le?

¹⁸ Tusueke le, Ngerewuру na daa nzaa vaw suo na mbijw mbijw do báy zadə zadə munu ká law-e hii.

¹⁹ Zadka suo nzob riw bele ba nzaa vaw suo ká mbijw hoy na wāa, suo nzob na do hāa báy le woo?

²⁰ Be mini ze, nzaa vaw suo-ri riw bele ká bod bod na, i vi ba suo ká mbijw hoy.

²¹ Be ze, nun ti báa hā nduo mii: «Mī se sīe bo ya.» A tul hoy kara ti báa hā bal mii: «Mī se sīe bo ya» na, munu ya.

²² Roo le, nzaa vaw suo ri ká náa kóri ri ba fe ya ká hūrusuo-ri tiya na, i do báy ped dāa bari.

²³ A nzaa vaw suo hayri ká náa kóri ri ba fe pisi ya na hoy kara, náa kórori báy kere mba hawri robay. A nzaa vaw suo hayri ká náa kóri ri ba zad sahoy na hoy kara, bari na ku ze, náa púdri ri njii bamba tasiri.

²⁴ A nzaa vaw suo hayri ká ba zad sahoy ya na ze, náa pōjri do kélé. Ba Ngerewuру kī ze daa nzaa vaw suo nzob na zuo kī, a daa mbay bo tul nzaa vaw suo keri ká nzobri kó ba fe pisi ya na.

²⁵ Be mini ze, nzaa vaw suo-ri riw bele na, i ker bay se tul kī ba lie ba lew hā téke bil kī tiya.

²⁶ Zadka nzaa vaw suo mbijw kó seke fe le, nzaa vaw suo hawri riw bele kó seke fe ziñ ni. A zadka i daa mbay bo tul nzaa vaw suo mbijw le, nzaa vaw suo hawri riw bele ku na, i zay suo-ri ziñ ni.

²⁷ Baarì na, ī ba suo Krisi; nzob hāa hāa le, do munu ba nzaa vaw suo-e ká bod bod na ku.

²⁸ Be mini ze, mbū kī nzob mbika lawri na, Ngerewuру hā nzobri ped dāa bari bod bod do di: titire le, ba nzob ndáy nzaapedfri; nzob ndeke dī sidikeri ba nzob yāa bayri saa nzaa Ngerewuру; nzob ndeke dī saykeri laa le, ba nzob férē nzobri fe. A fale ku le, ba bari nzob dāa fe sanri ndaw, bari ká i do báy fe ini vaa nzob semri ndaw, nzob sōkō nzobri ndaw, nzob ndáka faa pol nzobri ndaw, rōc bari ká i baa nzaa bayri bod bod ká nzob laa ya na ndaw pi.

²⁹ Náa kóri ndaw, bari riw bele na i ba *nzob ndáy nzaapedfri ya ndaw, bari riw bele na, i ba *nzob yāa bayri saa nzaa Ngerewuру ya ndaw, bari riw bele na i ba nzob férē nzobri fe ya ndaw, bari riw bele na i do báy fe ini dāa fe sanri ya ndaw.

³⁰ Bari riw bele na i ba nzob vaa semri ya ndaw, bari riw bele na i do báy fe ini báa nzaa bay kīri ká nzob laa ya na ya ndaw, bari riw bele na i ba nzob ndáy saw bayri ká i baa báy nzaa kīri na ya ndaw pi.

³¹ Baarì na, do ndad bamba bay haña rī daa kōn fe ini hāy ká ndad bamba tasiri. A le, timbede key na, mī kíe rī faa fe ká kal tul fe ini hawri riw bele.

13

Law ini

¹ Ze, mī do báy fe ini báa nzaa bay nzobri bod bod báy nzaa bay led nzaapedfri ká nulue hoy kara, zadka law ini ti law-i ya le, bay báa biri na do ba fe ká gor hoy munu ba bagum ká i hañ wōb wōb, mase, tul fe ká i nda kpūc kpūc.

² Ze, mī do báy fe ini yāa bay saa nzaa Ngerewuру, mase, mī kó saw feri riw bele ká Ngerewuру daa do zad muni, a mī ba bawda nzob fe kókō, mase mī do báy mbika law ká bay sóroke kuo do zad

kí kara, zadka law ini ti law-i ya lε, mǐ do ba fe ká gør høy.

³ Ze, mǐ fāa feziña biri riw bele, mí leke hą nzob kükuri, a mí tay sùo-i báy huu høy kara, zadka law ini ti law-i ya lε, fekeri ku na dää fe mbjw hą mǐ ya.

⁴ Nzob law ini na, iki law-ε; nzob law ini na, ba nzob law kere. Ka ba nzob dää law bo tul fe nzob ya ndaw, ka ba nzob ndáka giri ya ndaw, a ba nzob siika sùo ya ndaw pi.

⁵ Nzob law ini na, dää fe dää sahoy ya ndaw, a dää hän ya ndaw, ka hą nun-ε sj̄iŋgaw nj̄gaw kă tul nzob ya ndaw, a mgba tul nj̄ani bay ya ndaw pi.

⁶ Nzob law ini na, dää suoriya ká tul fe kąaya ya, roo lε, ka záy sùo-ε ká tul tusue bay.

⁷ Nzob law ini na, sū law-ε ká tul feri riw bele, a dää law-ε bo tul Ngerewuру baŋguɔ, a kaw nzokdo bay tul yu-εri, a iki law-ε ká tul feri riw bele.

⁸ Law ini na gbuke tiya. A yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuру na gbuke dō dī. Báa nzaa bay kiri ká nzob laa ya na kara a gbú ndaw, a kókɔ saw feri na høy kara a gbú ndaw pi.

⁹ Naari na, náa kóri saw feri ndii høy ndaw, a yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuру høy kara, náa yaaři ndii høy ndaw pi.

¹⁰ A roo lε, zadka fe ká dō báy zadə nzedəm na tii lε, fe ká náa kóri ndi-ndii høy na a zékre.

¹¹ Zadka mǐ tōŋ led báy na, bay báa bi, kér bay bi báy mbii bay báa bi na, dō munu ba taa led. A roo lε, zadka mǐ vi ba nj̄erenzob ro na báyii lε, mǐ pōŋ fal fe dää ledri na riw bele ba fal.

¹² Timbede key na báyii lε, fe ká náa kóri na dō munu ba tem fe ká nzob kō dō nun-ε kputul key høy. A lε, namke na, náa kókɔri fekeri na báy nun naari gbak gbak. Timbede key lε, mǐ kō saw fekeri na ndi-ndii báy. A namke na vi lε, mǐ kókɔ feri riw bele na *taŋ kad kad munu ká Ngerewuру høy kara kō mǐ taŋ kad kad.

¹³ Be ze, timbede key na, feri ba say ze dō key: dää law bo tul Ngerewuру ndaw, dää law nzokdo te tul fe ndaw, roo law ini ndaw pi. Roo lε, ká sakra feri ká say

key na, fe ká ndadf bamba kal taa hawri na, ba law ini.

14

Nzaa boko ká se tul fe ini Tem Law Pie

¹ Be mini ze, ī nzaa faa law ini. Fe iniri ká Tem Law Pie hą na ī dää konke, kakalke lε, ba yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuру.

² Tusueke lε, nzob ká do báy fe ini báa nzaa bay kiri ká nzob laa ya na, ka baa hą nzobri ya, roo lε, ka baa hą Ngerewuру. Bayri ká'a baa na nzob mbjw mini kara laa sawke ya. Tusue bay Ngerewuру ká dō zaſ muni na, ka baa báy h̄urusuo Tem Law Pie.

³ Roo lε, nzob ká baa bay ká'a yaa saa nzaa Ngerewuру na, ka dää hą h̄urusuo nzobri tuŋ kí bay nj̄óŋke ká bil mbika law ndaw, a yiw nzobri ndaw, a hą nzaa boko bay húoke law-ri ndaw pi.

⁴ Nzob ká baa nzaa bay kiri ká nzob laa ya na, ka hą h̄urusuo hą be kí sùo-ε, a nzob ká baa bay ká'a yaa saa nzaa Ngerewuру na laa lε, ka hą h̄urusuo hą nzob mbika lawri riw bele ká i mbu ki.

⁵ Bi na, mǐ hii bay haŋa baari riw bele na, ī baa nzaa bay kiri ká nzob laa ya. Roo lε, fe ká law-i mgba dī bamba na, ba haŋa rī baa bay ká ī yaa saa nzaa Ngerewuру. Tusueke lε, nzob ká baa bay ká'a yaa saa nzaa Ngerewuру munu ku na, ped dää be mba tul nzob báa nzaa bay kiri ká nzob laa ya na ku báy. A zadka nzob baa nzaa bay kiri ká nzob laa ya na lε, ī hą nzob kí ká maa bay ndáy saw bayke ká'a baa na ku ka dō dī ndaw ro, bay haŋa nzob mbika lawri riw bele i nj̄óŋke ká bil mbika law.

⁶ Be ze, yu-iri, ī kér i kō, zadka mǐ se luo-ri, roo mǐ baa nzaa bay kiri ká nzob laa ya na wąa, a sókɔ rī mina lε? Roo lε, zadka mǐ se luo-ri, mí tina saw fe ká Ngerewuру kie mǐ, mase mǐ ha rī tuu tusue bay Ngerewuру, mase mǐ se báy bay ká mǐ yaa saa nzaa Ngerewuру, mase mǐ se báy fe fére ha rī na lε, be ze a sókɔ rī.

⁷ Do faa mbjw munu ba t̄iŋ báy nzaa na, zadka kusol fekeri na mgba báy zadə

zadə ya na waa, nzob a d'aa mina ndaw rōo, a laa ba kusol t̄iw ze mgba, mase kusol nzaña na ze mgba lε?

⁸ Zadka nzob fe úl yum na ul mgba báy zad kusolke ya na waa, nzob a d'aa mina ndaw rōo, a leke sùo-ε bay séke yum na lε?

⁹ Do faa mbiw munu ndaw, zadka i baa bay h̄a nzob báy nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na waa, nzob a d'aa mina ndaw rōo, a laa s̄awke na ta-tan̄ lε? Baykeri ku na kal ba zuu hoy.

¹⁰ Ká tusiri key na, k̄iri nzaari bod̄ bod̄ do d̄i, a bil nzaa baykeri ku na, nzaa ká láa s̄awke tiya na, tiya.

¹¹ Roo lε, zadka nzob baa bay ziñ m̄i báy nzaa ká m̄i laa ya na lε, nzob ká baa bay ziñ m̄i ku na, ka d̄o ba varu bi ndaw, a bi hoy kara, m̄i do ba varu be ndaw pi.

¹² Be ze, munu ká i d̄aa k̄on fe ini Tem Law Pie na, fe ini ká h̄a nzob mbika lawri riw bele ñgónke na, i nzaa faake ñgi-ñgij.

¹³ Be mini ze, nzob ká baa nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na, d̄o nun haña ni ka vbi Ngerewuру ka h̄a ni fe ini nday saw bayke na ku,

¹⁴ bay ji lε, zadka m̄i d̄aa nzaa bay kere báy nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na lε, bil law-i d̄aa nzaa bay kere, a roo lε, kér bay bi d̄o tid̄i.

¹⁵ A munu ku waa, m̄i d'aa mina ro lε? M̄i d'aa nzaa bay kere báy nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na ndaw, a m̄i d̄aa nzaa bay kere báy kér bay bi kara ndaw pi. M̄i d̄ika sim báy nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya ndaw, a m̄i d̄i sim báy kér bay bi hoy kara ndaw pi.

¹⁶ Ba tusue k̄i, zadka m̄i d̄aa taambol h̄a Ngerewuру báy nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na waa, nzob ká kaw ba nzob láa bay hoy ká zad mbú k̄i ká'a laa bay bi ká m̄i baa na ya waa, a d'aa mina a d̄aa «Amem» do tul nzaa bay kere bi na ku lε woo?

¹⁷ Ze nzaa bay kere taambol bi ndad na bamba hoy kara, h̄a hurusuo h̄a ku-i ká

bil mbika law be ya.

¹⁸ M̄i d̄aa taambol h̄a Ngerewuру bay tul nzaa bay kiri ká nzob laa ya ká m̄i baa mba r̄i riw bele.

¹⁹ Roo lε, ká zad mbú k̄i nzob mbika lawri na, báa bayri ba ndebe h̄a nzobri laa ta-tan̄ na, ndad mba báa bayri wuruk wuruk báy nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na.

²⁰ Yu-iri, i d̄o munu ba ledri báy faa bay báa baar̄i na mbáa. Fe ká ba fe k̄aya na, i h̄a law-r̄i ba law led ká d̄i, roo lε, báy faa mbii bay báa baar̄i na, ndad bay haña r̄i vi ba ñgōr̄o nzob ká d̄i.

²¹ I k̄o, Ngerembay baa d̄o bil mbede be mii:
«Bay faa nzobri ká i baa nzaa r̄im bayri, báy faa nzobri ká i baa nzaa ká nzob laa ya na,

m̄i báa h̄a nzob biri na.

Ze munu hoy kara i ti láa bay bi ya*..»

²² Be ze, fe ini báa nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na, ba fe k̄ies ká bay tul nzobri ká i mbi law-ri na ya, roo lε, bay tul nzobri ká i mbi law-ri ya na. A fe ini yaña bay saa nzaa Ngerewuру na laa lε, ba fe fére ká bay tul nzobri ká i mbi law-ri ya na ya, roo lε, bay tul nzob mbika lawri.

²³ Zadka nzob mbika lawri riw bele mbú k̄i, rōo i tii saw báa nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na riw bele báy zad bari, rōo nzob ká se ba sed̄ be hoy, mase nzob ká mbi law-ε ya hoy r̄ii a se tul-r̄i na lε, báy faa bayri ká'a laa na, bay feyaa be na mgba tul-e ha ni d̄áake bay bo tul-e be k̄i sùo-ε.

²⁴ Roo lε, zadka nzobri riw bele baa bay ká i yaña saa nzaa Ngerewuру, rōo nzob ká vi ba ví be hoy, mase nzob ká mbi law-ε ya hoy r̄ii a se tul-r̄i na lε, báy faa bayri ká'a laa na, bay feyaa be na mgba tul-e ha ni d̄áake bay bo tul-e be k̄i sùo-ε.

²⁵ A kér bay beri ká d̄o zad muni na kara, a tína d̄o zad hie gbay gbay h̄a ni lie gburuk, a huku siri ká pol Ngerewuру a kod ni a baa mii: «Ngerewuру na do sakra baar̄i ba tusue k̄i.»

* **14:21 14.21** Ezay 28.11-12. Ngerewuру na hii bay haña nzobri laa bay be ta-tan̄. Be ze a baa bay ha ri báy nzaa ká i la-la. Roo lε, zadka led̄ Izarayelri t̄ji ká tul Ngerewuру i hii bay d'aa vu mbom bo tul bay be ya na, ka h̄a nzobri haw yum ká tul-ri ha ri se d̄i d̄i báy saw puo bari ká nzobkeri baa nzaa bay k̄i ká i laa ya na. Be ze ká zad ni key na, Pol hii bay báa mii, fe ini báa nzaa bay k̄iri ká nzob laa ya na, ba fe k̄ies fe ká bay tul nzobri ká i daa law-ri bo tul Zezu ya.

Léke fe báy zadε zadε ká zad mbú kí

²⁶ Yu-iri, wāa náa dāari mina ro lε? Zadka ī mbú kí lε, nzob mbjw ká sakra baari mbi sim a dī; a nzob kí uru a fere nzobri fe; a nzob kí baa bay fe ká Ngerewuру h̄ ni t̄ji nun-ε; a nzob kí uru a baa bay báy nzaa bay kíri ká nzob laa ya; a nzob kí laa lε, uru a nday s̄aw bayke na. Roo lε, ndad bay haña fekeri riw bele ku na, ka sō nzob mbika lawri ha ri ḥgónke ká b̄il mbika law.

²⁷ Ze bo, zadka nzob baa nzaa bay kíri ká nzob laa ya na lε, nzobri sidī mase ḥgijj bambake lε, ka ba say ze i baa bay na. R̄obay, i baa bay na báy t̄jñóke t̄jñóke, lε, nzob kí a nday s̄aw baykeri na ku.

²⁸ A zadka bo, nzob nday s̄aw baykeri na mbjw tiya lε, nzob ká do báy fe ini báa nzaa bay kíri ká nzob laa ya na, ka mgba nzi-ε ká zad mbú kí, a baa bay ká b̄il law-ε ndaw, a baa h̄ Ngerewuру ndaw pi.

²⁹ A bari nzob yāanja bay saa nzaa Ngerewuру na laa lε, nzobri sidī, mase say ze i baa bay lε, nzob h̄awri ká i kaw i laa baykeri na, i békle b̄il baykeri na i kō.

³⁰ Ze nzob kí ká kaw r̄o Ngerewuру h̄ fe t̄ji nun nzobke lε, nzob ká do báa bay ku na, ka pón nzi-ε.

³¹ Be ndaw r̄o, baari riw bele na, bayri ká ī yāa saa nzaa Ngerewuру na, ī báa báy t̄jñóke t̄jñóke bay haña bo, baari riw bele na nun-ri ká mgbúda a ī zinje hurusuo ká b̄il mbika law.

³² Nzob yāanja bayri saa nzaa Ngerewuру na, ndad bay haña ri dāa vu mbom bo tul s̄uo-ri báy faa bay báa bari,

³³ bay j̄i lε, Ngerewuру na ba Ngerewuру nzob law l̄om bo, ka ba Ngerewuру nzob dāa fe nduo kí wor wor ya.

Munu ká zad mbú kí nzob mbika lawri riw bele na,

³⁴ ndad bay haña máyri mgba nzaa-ri. I pón faa ha ri bay haña ri baa bay ká dī ya, roo lε, i ba nzob dāa vu mbom munu ká *bol kusol Zibri baa na.

³⁵ Zadka i hii bay láá s̄aw bay fe h̄aneri lε, i vbi waa bari ká puo. I kō, haña máy

nzob baa bay ká zad mbú kí nzob mbika lawri na, ba fe ká do báy zadε ya†.

³⁶ Wāa, Bay Ngerewuру na, s̄awke uru saa luo-ri kí h̄oy lε? Mase, ba baari huo-ri kí h̄oy ze, bayke t̄ji tul-ri lε woo?

³⁷ Zadka nzob kō s̄uo-ε ba nzob yāanja bay saa nzaa Ngerewuру, mase ka kō s̄uo-ε ba nzob ká do báy fe ini Tem Ngerewuру lε, ndad bay haña ni ka kō mii, bay ká mī dāa do b̄il mbede ha r̄i key na, ba bol kusol Ngerembay.

³⁸ A ze bo, zadka nzob tuu bay key ya lε, Ngerewuру kara tuu ni ya ndaw.

³⁹ Yu-iri, be ze ī dāa kōn yāanja bay saa nzaa Ngerewuру, a ī haa nzobri faa báa nzaa bay kíri ká nzob laa ya na ya.

⁴⁰ Roo lε, ndad bay dāa fekeri riw bele báy faake faake, r̄o báy zadε zadε ndaw.

15

T̄ji Krisi saa luɔ hud

¹ Yu-iri, timbede mī hii bay túma law-ri se tul káa Bay Kere ká mī kaa ha r̄i ká ī yāa bayke a ī do tul-e na.

² Zadka ī mgba bayke ḥgo-ḡgoṇ munu ká mī ka-káake ha r̄i na lε, ī yāa s̄uo-ri. Munu ya lε, mbika law baari na do ba fe ká ḡor h̄oy.

³ Fe ká mī zinj na, mī suo mí fere r̄i. Fe ká ndad bamba tasiri na ze do key: *Krisi na hu bay tul feyāa naari munu ká i baa bayke pola do b̄il mbede Ngerewuру na.

⁴ I voro ni, a lε, ndeke dī nam sayke na ka t̄ji saa luɔ hud, a ȳi a kaw báy kumnum munu ká i dāa bayke do b̄il mbede Ngerewuру.

⁵ Fal t̄ji be saa luɔ hud na, ka t̄ji tul Piyer, r̄o a t̄ji tul led nduobel-eri ká duɔ fal-ε sidī na báy.

⁶ Fale lε, ka t̄ji tul yū-eri mbudfa kal isod ndebe. Ruo nzob h̄aneri ká sakra bari ku na, i kaw báy kumnum báy, roo lε, nzob h̄aneri ze i hu.

⁷ Fale ku r̄obay na, ka t̄ji tul Zak, r̄o a t̄ji tul *nzob nday nzaapedri riw bele báy.

⁸ A fal bari ku riw bele na, ka t̄ji tul-i bi h̄oy kara ndaw munu ba led t̄inake.

† 14:35 14.35 Ze dāa r̄i fe ká Pol haa máyri haa ká bay haña ri baa bay ká zad mbú kí h̄oy kara, ndad bay haña r̄i kí Ped 2.18; 21.9; r̄o 1Kō 11.5 ndaw.

⁹ Ká ba tusueke kí lε, bi na, ká sakra nzob ndáy nzaapedri na, m̄i tòŋ fal, a mi maa bay haŋa ri dí m̄i ba nzob ndáy nzaaped ya, bay ji lε, m̄i d̄aa nun nzob mbika lawri tuɔ̄ s̄ie.

¹⁰ Roo lε, báy faa law kere ká Nḡerew̄uru d̄aa ziŋ m̄i na, m̄i do munu ba nzob na kí. A law kere ká'a d̄aa ziŋ m̄i na, do ba fe ká ḡor h̄oy ya. Bi na m̄i d̄aa ped mba nzob ndáy nzaaped h̄awri riw bele. Ká ba tusue kí lε, ba bi h̄oy ya, roo lε, ba law kere Nḡerew̄uru ká do ziŋ m̄i.

¹¹ Ze ba na bi, mase ba na bari kara, ba káa bay na ku ze buru ka-káake, a ba káa bayke na ku nd̄aw ze, i d̄aa law-r̄i bo d̄i ku.

T̄ii saa luɔ̄ hud

¹² Zadka náa káari káa mii, *Krisi t̄ii saa luɔ̄ hud ká sakra nzob huferi a kaw báy kumnun na w̄a, d̄aa mina nd̄aw r̄o, nzob h̄aneri ká sakra baar̄i baa mii, nzob ká t̄ii saa luɔ̄ hud a kaw báy kumnun na tiya lε?

¹³ Zadka ba tusue ká t̄ii saa luɔ̄ hud tiya na lε, Krisi h̄oy kara t̄ii saa luɔ̄ hud a kaw báy kumnun ya nd̄aw.

¹⁴ Zadka be Krisi na ka t̄ii saa luɔ̄ hud a kaw báy kumnun ya lε, káa bay ká buru kaa na do ba fe ká ḡor h̄oy nd̄aw, d̄aa law bo tul-e na h̄oy kara, do ba fe ká ḡor h̄oy nd̄aw pi.

¹⁵ R̄obay, zadka ba tusue ká nzob huferi ti t̄ii saa luɔ̄ hud ya na lε, náa bári nzob kúd̄ bay zuɔ̄ nzaa Nḡerew̄uru, bay ji lε, náa baar̄i mii, ka h̄a Krisi t̄ii saa sakra nzob huferi a h̄a ni kaw báy kumnun, roo lε, ka d̄aa munu ya.

¹⁶ Zadka ba tusue ká nzob huferi t̄ii saa luɔ̄ hud í kaw báy kumnun ya lε, Krisi h̄oy kara t̄ii saa luɔ̄ hud a kaw báy kumnun ya na nd̄aw pi.

¹⁷ A zadka Krisi t̄ii saa luɔ̄ hud ya lε, mbika law baar̄i na do ba fe ká ḡor h̄oy nd̄aw, i do bil feȳari baŋguɔ̄ r̄obay nd̄aw,

¹⁸ a bari ká i d̄aa law-ri bo tul Krisi r̄o i hu na, i b̄ie ro.

¹⁹ Zadka náa d̄áari law naari nzokd̄o te tul Krisi báw naari ká tusiri key kí h̄oy

lε, náa bári s̄ie bamba tasiri mba nzobri riw bele.

²⁰ Tusueke lε, Krisi na t̄ii saa sakra nzob huferi a kaw báy kumnun. Be na, ka ba titire nzob huferi ká'a t̄ii saa luɔ̄ hud a kaw báy kumnun. Krisi ká ba titire nzob huferi ká t̄ii saa luɔ̄ hud na kie mii, nzobri ká i hu na i t̄ii saa luɔ̄ hud a i kaw báy kumnun nd̄aw pi.

²¹⁻²² Ba tusue kí, munu ká nzobri riw bele hu báy faa zúo ziŋ nzob ká mbiw h̄oy ká ba *Adam na, báy faa zúo ziŋ nzob ká mbiw ká ba Krisi nd̄aw na ze, nzobri t̄iike saa luɔ̄ hud báy báy kumnun faa mbiw munu nd̄aw pi.

²³ Roo lε, t̄ii saa luɔ̄ hudke ku na, nzob h̄a h̄a lε, a doko zaf dol be dol be. Krisi na ba titire nzob ká t̄ii saa luɔ̄ hud, r̄o nam ká'a yíi a vi na, bari ká i ba taa be na i tóŋ dí báy.

²⁴ Fale ku r̄o, a bá ór̄o bie nam ká mgbadfa na báy. Krisi na a b̄ie h̄urusuo ká kal tul zaf na riw bele nd̄aw, h̄urusuori riw bele nd̄aw, r̄o báy h̄urusuo temri riw bele nd̄aw pi. Fale lε, ka'a pón puoruo h̄a Nḡerew̄uru Báa na.

²⁵ Do nun haŋa Krisi ka re mbay kp̄yru maa báy Nḡerew̄uru ká mba tul nzob tul ñḡani beri riw bēle, h̄a ni t̄o ri do bal-ε kék.

²⁶ J̄r̄o bie nzob tul ñḡani ká'a b̄ie ni na ba hud.

²⁷ Ba tusue kí, mbede Nḡerew̄uru baa mii: «Nḡerew̄uru d̄aa feri riw bele zuɔ̄ pol-e*.» Zadka'a baa mii: «Feri riw bele zuɔ̄ pol-e» na Nḡerew̄uru ká d̄aa feri riw bele zuɔ̄ pol Krisi na t̄i bil-e ya. Be ze ba bay ká do taŋ kad̄.

²⁸ A zadka feri riw bele zuɔ̄ pol Krisi na, be Vu Nḡerew̄uru kí sùo-ε na, a d̄aa sùo-ε bo pol Nḡerew̄uru ká'a d̄aa feri riw bele zuɔ̄ pol-e na. Be nd̄aw r̄o, Nḡerew̄uru a réke mbay báy zadε riw bele ká tul feri riw bele báy.

²⁹ I kér se tul nzobri ká i d̄aa tul-ri nduo mbii bay tul nzob huferi na i ko. Zadka ba tusue ká huferi t̄ii i kaw báy kumnun ya na w̄a, bay ji nd̄aw r̄o, i ha ri d̄aa tul-ri nduo mbii bay tul-ri báy lε?

* 15:27 15.27 Simri 8.7.

³⁰ A naari k̄i na w̄aa, bay ji nd̄aw r̄o, náa ȳiri sùo naari dō k̄elé báy nam nam h̄a huđ r̄obay l̄e woo?

³¹ Yu-iri, báy nam mb̄jw mb̄jw riw bele na m̄i do nzaa huđ! M̄i baa ta-taŋ munu bay tul ndáka giri sùo-i ká bay tul-r̄i, báy zúč ziŋ k̄i naari ká bil Zezu Krisi Nḡerembay naari na.

³² M̄i ru-ruy na ká Efēz key ziŋ nzobi ká i dō munu ba nay bisuyri. Zadka m̄i ker munu ká nzobi ker na w̄aa, ndadike ba ji ze m̄i ziŋ ká d̄i l̄e? Zadka ba tusue ká hudri t̄i í kaw báy kumnun ya na, náa d̄áari munu ká sim bay báa nzobi baa mii:
«Náa s̄úri a náa nzóri, bay ji l̄e, ruo na náa húkari.»

³³ I úla sùo-r̄i ya! Mgbaka b̄aw ziŋ nzob ká simsed be ndaya na bie simsed kere.

³⁴ Be mini ze, ndad̄ bay haŋa r̄i ȳii í mgba tul-r̄i báy kere sùo-r̄i k̄i í k̄o, a í pón̄ d̄áa feȳa na. Tusueke l̄e, nzob h̄aneri ká sakra baar̄i ku na tuu Nḡerew̄uru ya. M̄i baa munu bay haŋa sahoy ka se r̄i.

Sùo nzob huderí ká t̄i saa luɔ́ huđ

³⁵ Ko ya l̄e, nzob h̄an̄e a vbika bay a baa mii, w̄aa, hudri na i t̄i í kaw báy kumnun mina l̄e? W̄aa, báy sùo taa h̄a ze i t̄ike l̄e?

³⁶ Bo k̄oko nzob! M̄iiri ká mù daa zuɔ luɔ na, zadka'a fere s̄ùo-e ya l̄e, ti t̄i ya.

³⁷ Fe ká mù ru ba siri ká ba p̄ařa naŋ, mase p̄ařa fe pay h̄awri na, ba p̄ařa fe pay k̄i h̄oy ze mù ru bo, ba sùo puu ká'a t̄i ze mù ru ya.

³⁸ Roo l̄e, ba Nḡerew̄uru ze h̄a sùo h̄a parake na munu ká law-e hii. M̄iiri ká báy riŋ-ri mb̄jw mb̄jw na, be k̄i ze ka ha ri sùo ká maa báy tul-ri tul-ri.

³⁹ Naysuori riw bele na sùo-ri maa k̄i riw bele ya. Naysuo nzob na do bod̄, taa nayri do bod̄ nd̄aw, taa nduyri do bod̄ nd̄aw, roo taa sjiri kara do bod̄ nd̄aw pi.

⁴⁰ Sùo ká nulue do d̄i nd̄aw, sùo ká tusiri kara do d̄i nd̄aw pi. Fe h̄a h̄a l̄e, do báy zad̄ nduy be nduy be ká maa báy zad̄ sùo-e.

⁴¹ Sie do báy zad̄ nduy be nd̄aw, few d̄oke báy taa be bod̄ nd̄aw, mbaymawri h̄oy kara d̄oke báy taa bari bod̄ nd̄aw pi.

Ze ká sakra mbaymawri na ku kara, nduy bari na maa k̄i riw bele ya, i do bod̄ bod̄.

⁴² Zadka Nḡerew̄uru a haŋa hudri t̄i í kaw báy kumnun na kara a d̄oko faa mb̄jw munu nd̄aw. Sùo nzob ká bo luɔ na dō ba fe huđe. A zadka'a t̄i a kaw báy kumnun na laa l̄e, ka ti hu-huđ mb̄aa.

⁴³ Sùo nzob ká bo luɔ na, dō ba fe vbuka bo bisuy a t̄a d̄ek d̄ek. A zadka'a t̄i a kaw báy kumnun na laa l̄e, ká'a d̄oko báy riŋ d̄ika báy bawda h̄urusuo.

⁴⁴ Sùo nzob ká bo luɔ na, ba sùo ká tusiri key. A zadka'a t̄i a kaw báy kumnun laa l̄e, ka dō ba sùo nzob ká kaw báy kumnun báy faa Tem Nḡerew̄uru. Munu ká sùo nzob ká tusiri key dō d̄i na, sùo nzob ká kaw báy kumnun báy faa Tem Nḡerew̄uru na h̄oy kara a d̄oko d̄i nd̄aw pi.

⁴⁵ Mbede Nḡerew̄uru kara baa nd̄aw mii, titire nzob ká ba *Adam na, Nḡerew̄uru h̄a ni ɔmi h̄a ni k̄awke báy kumnun; a Adam taa fal ká ba *Krisi na, ka ba Tem ká h̄a nzob k̄awke báy kumnun ká do baŋguo na.

⁴⁶ Sùo nzob ká kaw báy kumnun báy faa Tem Nḡerew̄uru na dō pola ya, roo l̄e, sùo nzob ká tusiri key ze dō pola, roo sùo ká kaw báy kumnun báy faa Tem na t̄oŋ d̄i báy.

⁴⁷ Titire nzob ká ba Adam na, Nḡerew̄uru daa ni báy s̄um siri, a ba nzob ká tusiri key. A Adam taa fal ká ba Krisi na laa l̄e, ka uru saa nulue.

⁴⁸ Nzob ká i ba taa tusiri key na, i r̄ii nzob ká Nḡerew̄uru daa ri báy s̄um siri na. A nzob ká i ba taa Nḡerew̄uru ká nulue na laa l̄e, i r̄ii nzob ká vi saa nulue.

⁴⁹ Munu ká náa r̄iiri nzob ká Nḡerew̄uru daa ni báy sum siri na, dō faa mb̄jw munu nd̄aw, náa r̄iiri nzob ká vi saa nulue na nd̄aw pi.

⁵⁰ Yu-iri, bay ká m̄i hii bay haŋa r̄i laa na ze dō key: sùo nzob ká Nḡerew̄uru daa báy s̄um siri h̄oy na, *puoruo Nḡerew̄uru ba taa be ya, a fe ká ba fe huđe kara maa bay káw báy kumnun ká do baŋguo na ya.

⁵¹ Roo l̄e, m̄i t̄ina fe ká dō zad̄ muni na ha r̄i k̄o. Náa ti naanjarı luɔ huđ riw bele

baŋguo ya, roo le, órō bie nam na, sùo naari riw bele a férē.

⁵² Zadka t̄jw mgba ba órō bie na, ká zadē ku høy Ngerewuру a haŋa nzob huferi t̄ji saa luɔ̄ huđ. Ká zadē ku na, ba t̄ȳ nun ká te zima, le, a férē naari riw bele a h̄a náa kawri ba nzobri ká i ti hu-huđ mbää.

⁵³ Tusuęke le, do nun haŋa fe ká pu-puŋ na, ka férē a vi ba fe ká puŋ mbää ro; a sùo hude na ka férē a vi ba sùo ká hu mbää ndäw.

⁵⁴ Zadka fe púŋke na a férē a vi ba fe ká puŋ mbää ndäw, sùo hude na a férē a vi ba sùo ká hu mbää ndäw na le, bay ká do bil mbede Ngerewuру na a doko munu báy zadē. Bayke baa mii: «Huđ na ti mbää ro. Ngerewuру haw yum ká tul-e[†].»

⁵⁵ «Bo huđ, h̄urusuo haw yum bo na w̄a, do zad̄ h̄a ro le woo?

Bo huđ, fe rem bori na w̄a, do zad̄ h̄a báy le woo[‡]?»

⁵⁶ Fe rem huđ na ba feȳa; a h̄urusuo feȳa na laa le, uru saa bil *bol kusol.

⁵⁷ Roo le, riŋ d̄ika ba taa Ngerewuру ká h̄a náa h̄awri yum báy faa Ngerembay naari Zezu Krisi.

⁵⁸ Be mini ze, yu-iri, baar̄i ká m̄i k̄o r̄i ba nzob nun-i na, i mgba sùo-r̄i ñgɔ-ñgɔŋ a i laŋ sùo-r̄i se líe se lew ya. I nduɔ̄ kiyaw kiyaw baŋguo ká bil ped Ngerembay, bay j̄i le, i k̄o ndäw, ped ká i daa báy faa zúo ziŋ ni na do ḡor høy ya.

16

Fe mbū ká bay sókoke nzobri ká Zuruzalem

¹ Timbede key na, m̄i báa báy ká se tul fe mbū ká bay sókoke nzob mbika lawri ká Zuruzalem. Baar̄i høy kara do nun haŋa r̄i daa báy faake munu ká m̄i fere nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i bōđ bōđ ká kuđu zad ká Galasi na.

² Báy nam dimasi mbiw mbiw riw bele na, nzob h̄a h̄a le, lari k̄a' zin na, ka bō haŋeri a kōrō d̄o fi mbiw báy haŋa nam ká m̄i t̄ji tul-r̄i le, nzob ka se síe mbū fe mbää ro.

³ Ze zadka m̄i se na le, nzobri ká i nan ri na, m̄i píe ri báy mbede bay nasi do nduo-ri ha ri séke báy fe ká i mbū na h̄a nzobri ká Zuruzalem.

⁴ A ze bo, i k̄o ká maa bay haŋa m̄i se ndäw le, bari nzobkeri ku na i séke zin m̄i ndäw.

Feri ká Pol waa bay d̄áa

⁵ M̄i ker bay séke kuđu zad ká Maseduwan. Fal sed̄ bi na ku ndäw r̄o m̄i t̄ji tul-r̄i bay kók̄o r̄i báy.

⁶ Bi na, m̄i káw zin r̄i nam maa fe, k̄o ya le, m̄i káw zin r̄i báy lew ted riw bele. Zadka m̄i hii bay séke ba baar̄i na, baari høy kara i sók̄o m̄i ká d̄i.

⁷ Be ni key na, m̄i hii bay kók̄o r̄i munu høy mí kál siya ya. Zadka Ngerembay p̄oŋ faa h̄a m̄i le, m̄i káw zin r̄i nam maa fe ro.

⁸ Roo le, timbede key le, m̄i káw Efēz key kpuru maa báy *nam suoriya pantekod,

⁹ báy j̄i le, faa do høy h̄a m̄i báy haŋa m̄i daa ped Ngerembay ká d̄i, a ze nzob tul ñgani biri kara, i ñgij̄i bamba ká d̄i ndäw.

¹⁰ A zadka Timote se luo-r̄i le, i mgba ni báy kere ká sakra baar̄i h̄a h̄ie ka daa ni ya, báy j̄i le, be na ka daa ped Ngerembay munu ká m̄i daa na ndäw.

¹¹ H̄a nzob mbiw ka ndol̄o ni ya, roo le, i so ni báy faa varu be na h̄a ni ȳi báy kere d̄ek̄e a vi zin m̄i, báy j̄i le, b̄i ndäw, r̄o yu-iri ndäw na, buru giȳaŋ ni ká zad ni key.

¹² A bay ká se tul yu naari Apolos na, m̄i suru tigbi-ε baŋguo báy haŋa ni be báy yu naari h̄awri na i se luo-r̄i. Roo le, timbede key na, k̄on séke luo-r̄i na daa ni ya báy. Be nu ku le, zadka nam do høy h̄a ni le, a se kók̄o r̄i báy.

Órō bie nzaa boko báy soko Pol

¹³ I káw báy nzaa bal-r̄i kekeke i káw tul mbika law baar̄i na ñgɔ-ñgɔŋ, i mgba sùo-r̄i ba w̄a na i se luo-r̄i.

¹⁴ I daa feri riw bele báy law ini.

¹⁵ Yu-iri, m̄i do báy bay mbiw bay bókokeri r̄obay. Estefanas báy nzob ini beri na i tuu ri ndäw. Baar̄i na i k̄o ndäw, bari na i ba titire nzobri ká i mbi law-ri

[†] 15:54 15.54 Ezay 25.8.   [‡] 15:55 15.55 Oze 13.14.

ká kudu zad ká Akayi, a í mbi sùo-ri bay
dáa ped bay sókəke nzob Ngerewüruri.

¹⁶ Nzobri ká munu ku na, ĩ d̄aa vu
mbom ka bo tul-ri, báy bari riw bele ká
i d̄aa pedke ziŋ ri na.

¹⁷ Vika kóm Estefanas báy F̄ortunatus,
r̄o Akayikus ndaw na, sùo-i rii m̄i ká d̄i
bamba. Munu ká ĩ do faa d̄i d̄i ziŋ m̄i na,
fe ká puo m̄i na i d̄aa h̄a m̄i,

¹⁸ a í huo law-i munu ká i h̄ooke law-ri
baŋguɔ na. Nzobri ká munu ku na, ĩ k̄o
faa p̄isi ri ndaw r̄o!

¹⁹ Nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i bod
bod ká kudu zad ká Akayi na, i hii soko
ha r̄i. Akilas báy Prisil báy nzob mbika
lawri ká i mbū k̄i ká bil hul bari na, i hii
soko lik lik ha r̄i báy riŋ Ngerembay.

²⁰ Yū buru riw bele ká i do zad ni key
na i hii soko ha r̄i. I hii soko h̄a k̄i ba lie
ba lew, í mgbáke k̄i gírik girik.

²¹ Ba bi Pol k̄i ze m̄i d̄aa mbede soko
key na báy nduo-i ha r̄i ku.

²² Zadka nzob hii Ngerembay ya l̄e, fadi
ka mgba ni!

Marana tha, Ngerembay buru, vi!

²³ Ndaf bay haŋa law huoke
Ngerembay Zezu ka sád ziŋ r̄i riw bele.

²⁴ Baarì riw bele ká ĩ zuɔ ziŋ Zezu *Krisi
na, m̄i hii r̄i.

2 Körteri

Mbede ndeke dí sidike ká Pol daa / h̄a nzob mbika lawri ká Körte

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede ni key ká ba ndeke dí sidike ká Pol daa h̄a nzob mbika lawri ká Körte na kie mii, sakra nzob mbika lawri báy Pol na, bay do dí ngóñ doñ doñ. Nam varu ká Pol suo, báy h̄urusuo ká'a döke ba nzob ndáy nzaaped na yókló nzob mbika lawri h̄a láa kí ya do sakra bari. Báy faa léke bayri na, i gbúke nzaa láa kí ya ká do h̄a zuo kí do sakra nzob mbika lawri báy Pol nzob ndáy nzaaped na. Pol daa mbede ni key a bääke sáw fe ká daa ká beri bääke bay ngó-ñgóñ ziñ ri, rōo a bääke sáw fe ká daa h̄a ni síuke varu ká'a leke faake na. Ka baa bay suoriya be se tul zuo kí be báy bari, rōo a kod ri bay haña ri mbü fe bay sókoke nzob mbika lawri ká i ba kükuri ká í kaw kuđu zad ká Zude na. Robay, ka baa sáw fe ká se tul h̄urusuo ká'a döke ba nzob ndáy nzaaped na. Ka do báy faa ká bay dáa fe munu ba nzob ndáy nzaaped, bay ji le, ba fe ká Ngerembay kí sùo-e h̄a ni báy haña ni sóke nzob mbika lawri ha ri ngóñke ba pola pola.

Máa bayri ká do bil-e

Zúo kí ká do sakra Pol báy nzob mbika lawri: 1-7
Fe mbü ká bay tul nzob mbika lawri ká kuđu zad ká Zude: 8-9
Pol baa sáw h̄urusuo ká'a döke ba nzob ndáy nzaaped: 10-13

Soko ká Pol hii h̄a nzob mbika lawri ká Körte

¹ Bi Pol, ká Ngerewuру h̄a m̄i ba nzob ndáy nzaaped Zezu *Krisi báy law hiiya be na, búru yú-i Timote búru daa mbede key na ha rí, baarí nzob mbika lawri ká i mbü tul kí ká Körte, báy nzob taa Ngerewuру riw bele ká i kaw kuđu zad ká Akayi riw bele.

² Ndad fay haña law huoke báy dëkeke Bää naari Ngerewuру, báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád ziñ rí.

Pol daa taambol h̄a Ngerewuру

³ Náa písiri Ngerewuру, Bää Ngerembay naari Zezu *Krisi, be ká'a ba nzob kókó nun sie nzobri, a ba Ngerewuру nzob huo law nzob ká bil feri riw bele ndaw na.

⁴ Be na, ká huo law buru ká bil kókó seké feri riw bele ká buru kó. Be mini ze, báy faa law buru ká'a huo na, buru hoy kara, buru maa bay húoke law nzobri ká i do bil kókó seké feri bod bod na.

⁵ Ze munu ká buru kó seké feri ngii bamba faa mbijw munu ká Krisi kó na, Ngerewuру huo law buru ngii bamba faa mbijw munu ndaw báy faa zúo ziñ Krisi.

⁶ Læs, kókó seké fe ká buru kó na, daa h̄a buru húoke law-ri a i zíñke pam. A law buru ká Ngerewuру huo na, daa h̄a buru hoy kara buru húoke law-ri, bo i íkike law-ri ká tul kókó seké fe taa mbijw ká i kó na faa mbijw munu ká buru kó ndaw.

⁷ Be mini ze, buru kó ta-tan ká bil law buru mii, baarí na i kó na seké fe hoy kara, i doko tul mbika law baarí, bay ji le, munu ká i kó seké fe faa mbijw munu ká buru kó na, law buru ká Ngerewuру huo na, ká'a húo law-ri faa mbijw munu ká'a daa ziñ buru na ndaw.

⁸ Yú-iri, kókó seké fe ká tji tul buru ká kuđu zad ká Azi na, buru hii bay haña rí laa ta-tan. Ba ruy ká ngóñ bamba tasiri ze ziñ buru, a kal tul h̄urusuo buru pavbad. Law buru sáa h̄a buru ker mii, buru maa bay tji ká bil-e bay káw báy kumnum mbää.

⁹ Buru na buru mgba mii, ba nam hud buru kí ze maa. Læs, feke ku na do munu bay haña buru dääke law buru ka te tul h̄urusuo buru ya, roo le, bay haña buru dääke law buru bo tul Ngerewuру, nzob tína nzobri saa luç hud ha ri kaw báy kumnum.

¹⁰ Ba be kí ze, ka yáa buru saa bil hud, ze a yáa buru na róbay. Ba tusue kí, buru daa law buru nzokdo te tul-e, búru baa mii ká'a yáa buru munu ba pola na róbay.

11 Baari sùo-rì hoy kara, munu ká i daa nzaa bay kere i sóke buru ndaw na, Ngerewuру a láa nzaa bay kere baari báy taa ruç nzobri ká i daa bay tul buru, a sámke fe zuo tul buru, a h̄a nzobri ḥgij bamba i dáake ni taambol bay tul buru na.

Pol tina saw bay varu be ká'a suo

12 I kō, saw ndáka giri sùo buru na ze do key: kér bay buru kie buru ta-tan mii, simsed buru ká sakra nzobri ká tusiri key, rōo kakalke le, ká sakra baari nzob mbika lawri ndaw na, ba simsed ká buru se báy faake ndaw, rōo báy law pie ká uru saa luo Ngerewuру ndaw pi. Simsedke ku na, buru se báy faa nun nzem nzobri ká tusiri key ya, roo le, báy faa law kere Ngerewuру.

13-14 Tusueke le, mbede ká buru daa harí na, kér bay kij bod mūu dí báy h̄ay ká i kii, a i laa ku na ya. Timbede key na, i laa bayke riw ya báy. Mī kō le, i laa bayke *tan kad kad báy, bay haña bo nam ká Ngerembay Zezu a yíi a vi na, i ndáka giri sùo-rì bay tul buru munu ká buru hoy kara, buru ndákake giri sùo buru bay tul-ri ndaw na.

15-16 Bi na, mī daa law-i bo tul-ri, be ze mí wáake varu bay séke luo-rì pola ndaw rōo, bay kál se kudu zad ká Maseduwān. Üru saa dí ku ndaw rōo, mī ker bay yíi báy faa tul-ri na rōbay. Be munu rōo, a bá fe sámi ká i zin ndeke dí ba sidsike. A fale ku ndaw rōo, mī ker bay haña ri so mī báy faa varu bi ká mī séke ba kudu zad ká Zude na.

17 A ku wāa, varu ká mī waa a mí se munu ká mī baa ya ku na, mī waa ba baylu hoy le? Mase, feri ká mī waa ku na wāa, mī hii bay dáa fekeri báy faa nun nzem nzobri hoy, a h̄a sùo bayri ká tji ká nzaa-i na, yíi a ba kúd bay ndaw le woo?

18 Bay ká mī baa ha ri na, sùo bay báy kúd bay zukri kij ká dí ya. Ngerewuру ká do tul bay be na, ka ba nzob bay nasi bi.

19 I kō, Zezu *Krisi Vu Ngerewuру ká búru Silas* báy Timote, buru ka-káa bay be ha ri na, sùo bay báy kúd bay zukri kij

ká fil bay be ya. Roo le, ka ba nzob ká sùo bay kij mbijw hoy ze do nzi-e baŋguo.

20 Tusueke le, feri riw bele ká Ngerewuру waa na, ba Zezu Krisi kij ze daa feke o ḥgid báy zadse. Be mini ze, zadka náa hiiri «Amem,» náa dáakeri rij dika bo tul Ngerewuру le, náa dáari báy faa Zezu Krisi.

21 Nzob ká daa h̄a náa zuɔri ziŋ kij ká fil Zezu Krisi na, be ze ba Ngerewuру. Ba be na kij ze ka nan naari zuɔ bod,

22 a te surum do sùo naari ba nzob taa be ndaw, rōo a h̄a Tem be yáa fil law naari kpol kpol bay haña bo, náa kóri tataj mii, feri riw bele ká'a waa bay tul naari na, náa ziŋri ziŋ na kij.

23 Bi na, mī yíi mí se Körte ya, bay ji le, mī hii bay haña law-ri ka se ri ba pola pola ya. Ngerewuру ze ba nzob bay nasi bi; ze bo, mī kuð ba bay laa le, ka h̄a mī hu mak mak.

24 Buru na, bay ká se tul mbika law baari na, buru hii bay réke mbay ká tul-ri ya, bay ji le, i do tul mbika law baari ḥgo-ŋgoŋ. A roo le, buru zuɔ ziŋ ri mbijw hoy ká tul pedke bay haña ri kaw báy suoriya.

2

1 Be ze, mī mbi nzaa-i bay yíi se luo-rì h̄a law-ri ka se ri ba kij ya.

2 I kō, zadka bi kij mī daa h̄a law-ri se ri na wāa, nzob ve ndaw rōo a haña mī suoriya báy le? Wāa, ba baari na ká mī daa h̄a law-ri se ri ku na ya le woo?

3 Sawke mini ze, mī dáake mbede na harí tan séke luo-rì, bay haña bo, zadka mī se le, baari ká i dáa h̄a mī ziŋ suoriya na, i úru i daa h̄a law-i ka se mī ya. Ba tusue kij, fe ká mī kō ta-tan na, zadka mī do fil suoriya le, baari kara, i daa suoriya riw bele ndaw.

4 I kō, mbede ká mī daa ha ri ku na, mī daa báy law-i ká nze mgbuk mgbuk, báy bawda kér bay ndaw, rōo mí re báy mbii nun-i mgbobo mgbobo ndaw pi. Báy faa mbede ku na, mī hii bay haña ri ziŋke law seké ya, roo le, mī hii bay kíe ri mii, mina ze mī hii ri le.

* **1:19 1.19** Silas na, báy nzaa gerek le, i dí ni ba Silvin.

Ndaka buma ziŋ nzob ká d̄aa fe seke ziŋ nzob

5 Ze nzob h̄anē d̄aa na fe seke ziŋ nzob k̄j kara, ba bi huo-i ze ka d̄aa feke ziŋ m̄i ya, roo le, ba baar̄i riw bele zu. Bay r̄ii ba bay ya le, ba ruoke h̄aneri.

6 Nzobke ku na, yīw ká ruo nzobri yīw ni ká sakra baar̄i na maa ni mgbak mgbak.

7 Be mini ze, timbede key na ī nda buma ro ka ziŋ nzobke na a i huo law-ε, bay haña kér bay ká i ni bamba na, ka s̄a law-ε ya.

8 Munu zu le, m̄i kod r̄i bay haña r̄i d̄aa kere ro ka ziŋ ni, i k̄ieke ni h̄a ni k̄o ta-tan mii, ka ba nzob nun-r̄i.

9 Tusueke le, m̄i d̄aa mbede ku na ha r̄i bay kók̄o w̄a, ī d̄aa feri riw bele ká m̄i kie r̄i na báy zadē zadē k̄j zu le?

10 I k̄o, zadka ī nda buma ziŋ nzob ká tul fe d̄aa k̄aya be le, bi kara m̄i nda buma ziŋ nzobke na ndaw. A ze m̄i nda na buma ziŋ nzob bay tul fe ji ji hoy kara, ba fe ká m̄i d̄aa ká pol *Krisi bay tul-r̄i.

11 M̄i d̄aa munu bay haña *Satan ka ziŋ h̄urusuo a kálke tul naari ya, bay ji le, naari na, náa kóri kér bay k̄aya be ká'a hula ba ndaw na ta-tan.

Nguri s̄ò Pol báy h̄aw ȳum be báy faa Krisi

12 Zadka m̄i se mí t̄ji Toras, bay ka-káa Bay Kere ká se tul *Krisi na, Ngerembay h̄a m̄i faa báy kere bay haña m̄i d̄áake ped.

13 A roo le, law-i do k̄iw bay tul ȳu naari Tite* ká m̄i ziŋ ni ya. Be mini ze, m̄i wada nzobri ká Torasi na, a mí kal bay séke kuđu zad ká Maseduwān.

14 Taambol h̄a Ngerewūru ká nda faa pol buru, h̄a buru haw ȳum ká tul feri riw bele báy faa zúo ziŋ Krisi! Ka f̄a buru a d̄áake ped bay haña nzobri t̄uuke Krisi báy zadri riw bele faa mb̄īw munu ba num ká b̄are f̄u báy zadri riw bele.

15 Tusueke le, ká pol Ngerewūru na bára s̄ò buru f̄u bára Krisi ká sakra nzobri ká'a ȳa ri, báy bari ká i se ba zad b̄íe.

16 Nzobri ká i se ba zad b̄íe na, i k̄o buru ba fe ká b̄are f̄u k̄ipiri k̄ipiri, a se ziŋ ri ba zad hud; a nzobri ká Ngerewūru ȳa ri na laa le, i k̄o buru ba fe ká b̄are f̄u b̄uy b̄uy, a se ziŋ ri ba zad káw báy kumnum ká do baŋguo. A w̄a, nzob ve ze maa bay d̄áa fe niri key na le woo? Buru na buru maa bay d̄áa pedke.

17 I k̄o, buru na buru do munu ká ruo nzob h̄aneri ká i fere Bay Ngerewūru ba faa feziŋa bari hoy ku na ya. Roo le, munu ká Ngerewūru k̄j ze pie buru ba nzob ka-káa bay be na, buru ka-káake báy law pie ká nun-ε munu ba nzob ped Krisi.

3

Nzob ped kuni fie

1 A ku na w̄a, buru tii s̄aw ndáka giri s̄ò buru ba k̄j ndaw r̄o, ha r̄i kóke buru ba tusue *nzob ndáy nzaapedri na le woo? Mase, ndad bay haña buru d̄aa munu ká nzob h̄aneri, a búru séke luo-ri báy mbede bay nasi buru, mase buru ȳa mbede saa nduo-r̄i r̄o, búru séke luo nzob mbika law h̄awri na le woo?

2 I k̄o, baar̄i k̄j ze ī ba mbede bay nasi buru ká *Krisi vbie do wara law buru, h̄a nzobri riw bele i k̄o, a i k̄ii.

3 Ba fe ká do ta-tan. Baar̄i na, ī ba mbede ká Krisi k̄j s̄ò-ε vbie báy faa ped ká'a h̄a buru d̄aa ká sakra baar̄i. Ka vbie mbedeke báy mbii vbie mbede hoy ya, roo le, ka vbie báy Tem Ngerewūru, Nzob Káw báy Kumnum. R̄obay, ka vbie mbedeke na do t̄ji tisaw ya, roo le, ka vbie do bil law nzob.

4 Buru na, buru maa bay d̄áa pedke na ku, bay ji le, buru d̄aa law buru nzokdo bo tul Ngerewūru báy faa Krisi.

5 Ped ká buru d̄aa na, ba ped ká buru maa bay d̄áa báy tul gaŋ s̄ò buru ya, roo le, h̄urusuo buru uru saa luo Ngerewūru.

* 2:13 2.13 Pol d̄aa mbede a p̄ieke Tite se Körte bay lékeke bay ká ḷgoŋ d̄on d̄on ká do sakra Pol báy nzobri ká Körte. Pol giyaŋ yīi Tite na nzokdo báy kér bay mii, nzobri ká Körte na, i yiŋra báy bay ba kere ze h̄a beri mase, mina le? Daa r̄ii fe ká Pol báy Tite, i waa bay ziŋ k̄j ká Torasi. A le, Pol ziŋ Tite ká kuđu zad ká Maseduwān.

⁶ Ba be kí ze, ka daa h̄a h̄urusuo buru maa, a h̄a buru vi ba nzob ped kuni fie ká'a saa ziñ naari na. Kuni fie key na ba fe ká do tul *bol kusol ká i vbie na h̄oy ya, roo le, ba fe ká do tul Tem Ngerewu. I kó, bol kusol ká i vbie na h̄oy kara vi báy huds h̄a nzob, a Tem Ngerewu laa le, h̄a nzob kaw báy kumnun. ⁷ Bol kusol ká Ngerewu kí sùo-e vbie pola lew do tjiñ tisaw h̄a *Moyze na, vi báy riñ dika a nduy ziriri ziriri. Ze riñ dikake ti doko banjuso ya h̄oy kara, daa h̄a nzaa pol Moyze nduy bamba tasiri, a h̄a led Izarayelri maa bay gedé kóm kàa ba badi ya. A bol kusol ká vi báy huds h̄a nzobri kí le, do báy bawda riñ dika ku ya rco,

⁸ maa bay ped dää Tem ká h̄a nzobri kaw báy kumnun ze, riñ dikake a kál tul-e pavbad ya le woo?

⁹ Ped dää bol kusol ká daa bay huds bo tul nzobri kí le, do báy riñ dika ku ya rco, maa bay ped dää Tem ká h̄a Ngerewu ndáke buma ziñ nzobri ha riñ vi ba nzobri ká i do báy zadé nzedem na, riñ dikake a kál tul zadé pavbad ya le woo?

¹⁰ Tusueke le, kuni fie ká Ngerewu saa ziñ nzobri na, riñ dikake ba h̄ies zikiki h̄a kuni ká piedke na yíi a ba fe mbää h̄oy rö.

¹¹ I kó, bol kusol ká ti doko banjuso ya kí le, do báy riñ dika ku ya rco, maa bay Tem Ngerewu ká do banjuso ze, riñ dikake a ngijina bamba ya le woo?

¹² Munu ká buru daa law buru nzokfo te tul feri key na, buru baa bayke báy nun wara nzob ba kele h̄a nzobri.

¹³ Buru na, buru daa munu ká Moyze pud nun-e pud báy vay gari bay haña led Izarayelri kó riñ dika ká nduy ká do kali ká nzaa pol-e na ku ya.

¹⁴ Kér bay bari do tidi. Ze kpuru tjiñ timbede key h̄oy kara, zadka i kí *Mbede *sáka kuni ká piedke ká Ngerewu h̄a Moyze na le, vay gari na pud nun-ri h̄a law-ri vuvo ya. Kér bay bari do tidi kó, bay jí le, nzob ká zuñ ziñ Krisi ndaw rco, Ngerewu a nzuo vay gari na h̄a nun-e mgbuda báy.

¹⁵ Ba tusue, kpuru tjiñ vuri key kara,

zadka led Izarayelri kí *mbede bol kusol ká Ngerewu h̄a Moyze na le, vay gari na pud nun-ri banjuso kó, robay.

¹⁶ A ze bo, zadka nzob daa law-e bo tul Ngerembay le, Ngerewu nzuo vay gari na ká nun-e a h̄a nun-e mgbuda.

¹⁷ I kó, Ngerembay na ze ba Tem, a ze zad ká Tem Ngerembay do ci na, zadé na ku ze ba zad hina sùo nzobri.

¹⁸ Naari riw bele ká vay gari nzuo ká nun naari h̄a náa kóri riñ dika Ngerembay na, náa yañari sùo ziñ ni. Ka fere naari a h̄a náa riñni ni báy riñ dika ká se nun-e ba pola nam báy nam. Be ze ba ped dää Tem Ngerembay.

4

Fezija luye ká i kóro do bil gbari ká ba fe ká gør høy

¹ Ngerewu daa law kere ziñ buru, a daa ped key na zuñ nduw buru. Säwke mini ze, law buru sáake ya bayke.

² Buru tuñ fe dää sahoy báy fe dää yañari ká nzobri daa ká zad muni na ba fal. Buru ula nzobri ya ndaw, a búru dää Bay Ngerewu nduo kí ya ndaw pi. Roo le, tusue bay kí ze buru baa ba kele, a búru baa bay haña nzobri riw kóke buru ba nzob fe dää báy zadéri. Ngerewu ze ba nzob bay nasi buru.

³ A ze bo, Bay Kere ká buru ka-káake na tanj ya le, do bay tul nzobri ká i se ba zad bie.

⁴ Bari nzobkeri ku na, i daa law-ri bo tul *Krisi ya, bay jí le, ngeretemndaya ká re mbay ká tusiri key na fumra nun-ri gibil ha ri maa bay kókó zad tanja ká ba Bay Kere ká se tul riñ dika Zezu Krisi na ya. Ba be ze, ka yañ fe dää Ngerewu.

⁵ I kó, buru na, káa bay ká buru kaa na, buru kaa se tul sùo buru ya, roo le, bay ká buru ka-káake na baa mii, Zezu Krisi na ba ngere mbay ká tul feri riw. A buru laa le, buru ba koy baari bay tul-e.

⁶ I kó, Ngerewu baa pola mii: «Zad tanja ka tanj ká bil sun tilo*.» Ze timbede key na, ba be Ngerewu na kí ze ka h̄a zad tanja be na tanj ká bil law buru kad

* 4:6 4:6 Tiika saw fe 1.3.

kad, bay haŋa buru kóke riŋ díka be ká tina sùo-e kad kad ká sùo Krisi. Sàwke mini ze, buru káake káa Bay Kere hágzobri.

⁷ Roo le, buru na, buru ba nzob naysuo høy. Ze buru t̄a na d̄ek d̄ek høy kara, fe kere ká ndad̄ bamba ká buru ka-káake na, Ngerewuřu daa d̄o bil naysuo buru munu ba feziŋa luye ká i k̄or̄ d̄o bil gbari ká ba fe ká ḡor̄ høy na. Ka daa munu bay haŋa nzobri kóke bawda hýrusuo ká kal tul zad̄ na ba taa Ngerewuřu bo, ba taa buru ya.

⁸ Nzobri gur hýrusuo buru ruk ruk báy faa kókō seke feri bod̄ bod̄, roo le, i zin̄ faa réŋ buru ya; kér bay i buru ba hud̄, roo le, law buru s̄a ya.

⁹ Nzobri daa nun buru tuo síe, roo le, Ngerewuřu p̄oŋ fal buru ya; nzobri ndaka buru, roo le, i zin̄ faa ika buru ya ḥḡy.

¹⁰ Ba tusue k̄j, báy namri riw bele na, buru kō seke fe hág sùo buru maa hud̄ faa mbjw munu ká Zezu kō na, bay haŋa bo, nzobri riw bele ká i kō buru na i kō mii, Zezu kaw báy kumnun ká sùo buru ndaw̄.

¹¹ Káw buru ká tusiri key na, buru d̄o bil hud̄ baŋguō bay tul Zezu, bay haŋa bo, káw báy kumnun Zezu na ka kíe sùo-e táŋ kad kad ká sùo buru ká d̄o ba fe huđe na.

¹² Be mini ze, zadka buru ka-káa Bay Kere Krisi na, hud̄ d̄aa ped̄ ká tul buru, a baari laa le, hýrusuo káw báy kumnun Zezu ro ze d̄aa ped̄ ká tul-ri.

¹³ R̄obay, nzob mbjw baa ká bil mbede Ngerewuřu mii: «Mì ka-káa Bay Ngerewuřu, bay ji le, m̄i d̄aa law-i bo tul-e[†].» Do faa mbjw munu ndaw̄, buru na, munu ká buru d̄aa law buru bo tul Zezu na, buru ka-káa bay ká se tul-e.

¹⁴ Buru kō ndaw̄, Ngerewuřu ká tina Ngerembay Zezu saa luɔ̄ huđ hág ni kaw báy kumnun na, ká'a tina buru saa luɔ̄ huđ a hág buru kaw báy kumnun zin̄ Zezu, hág náa d̄ori pol Ngerewuřu na mbjw høy.

¹⁵ I kō, feri riw bele ká t̄ji tul buru na, ba fe kere ká bay tul-ri, bay haŋa law kere Ngerewuřu na ka yáa zad̄ kpol kpol, a hág ruɔ̄ nzobri d̄aa ke ní taambol, hág ni ka d̄o ba fe riŋ díka be.

Káw báy kumnun báy faa d̄áa law bo tul Ngerewuřu

¹⁶ Sàwke mini ze, buru hág law buru s̄a ya. Ze naysuo buru t̄a d̄ek d̄ek høy kara, Ngerewuřu hág p̄ařa nun sùo buru zin̄ hýrusuo nam báy nam baŋguō kpadara.

¹⁷ I kō, bawda kókō seke fe ká buru kō ká timbede key na a kál. A zadka buru ker se tul bawda riŋ díka ká kal feri riw ká d̄o baŋguō ká Ngerewuřu a d̄áa d̄o bay tul buru na le, r̄ii fe ká kókō seke feke ku na ba fe ya.

¹⁸ Tusue k̄j, báy d̄aa law buru bo tul fe ká nzob kō báy nun-e na ya, roo le, fe ká nzob kō báy nun-e ya na, be ze buru d̄aa law buru bo d̄i, bay ji le, fe ká nzob kō báy nun-e na, waka ya høy le, a kali. A roo le, fe ká nzob kō báy nun-e ya na do baŋguō kpadara.

5

¹ Sùo ká buru káwke tusiri key na d̄o munu ba hul pud̄i ka'a bíe. Ze a bíe na høy kara, buru kō ndaw̄, Ngerewuřu a haŋa buru sùo fie ká nulue. Sùo fieke ku na ba hul ká nduo nzob ze mbuo ya, roo le, ba Ngerewuřu k̄j ze mbuo, a ba fe ká'a doko baŋguō.

² A timbede key na, buru re sùo buru bay haŋa Ngerewuřu ka mbi sùo ká d̄o baŋguō ká ba hul káw buru ká nulue na, a d̄aa nduo sùo buru munu ba gari fie.

³ Be munu r̄oč, gari fie na nduo sùo buru le, suo buru na a doko høy høy ya.

⁴ Ba tusue, sùo buru ká buru káwke tusiri key na, buru re bay fe sek̄eri ká buru kō ká timbede key. Buru re bay haŋa Ngerewuřu ka naa t̄aw sùo buru key na ya, roo le, buru hii bay haŋa ni ka fér̄e buru, a hág buru sùo fie ká'a doko baŋguō. Be mini ze, sùo buru ká tusiri key ká d̄o ba fe huđe na, ká'a fér̄e hág sùo fie ká'a doko baŋguō na ro re mbay ká tul-e.

⁵ Nzob ká leke faa fe key na, ba Ngerewuřu. Ka hág buru Tem Law Pie be bay kíeke mii, fe kereri riw bele ká'a waa bay tul buru na, buru zin̄.

⁶ Be ze, buru mgba law buru ḥḡo-ḥḡoŋ baŋguō. Buru kō ndaw̄, zadka buru d̄o

[†] 4:13 4.13 Simri 116.10.

bil naysuo key le, buru do dī dī báy zad káw buru ká dō laku Ngereembay.

⁷ Ze munu høy kara, buru kaw báy faa law buru ká buru dāa bo tul Ngereewuru bo, báy faa feri ká buru kó báy nun buru ya.

⁸ Ba tusue, buru na buru mgba law buru ḥgo-ḥgoŋ baŋguo. Tusueke le, ká bil wāra law buru na, buru hii bay pón naysuo key bay zól bay vāa káw laku Ngereembay.

⁹ Ze buru do bil naysuo ká tusiri key, mase buru se na luo Ngereembay høy kara, fe ká ndad bambā tasiri ká law buru mgba dī na, ba dāa fe ká rii law-e.

¹⁰ I kó, naari riw bele na, náa dökori pol *Krisi bay haŋja ni ka kūŋ sal bay ka zúč tul naari bay haŋja nzob hāŋ hāŋ le, ka zinj fe tunduo ká maa báy zad fe dāa be, ká ba kere mase, ndaya báy nam ká'a dōke bil naysuo ká tusiri key báy na.

Ped dāa hāŋ nzobri zuo zinj Ngereewuru báy faa Krisi

¹¹ Buru na, fe ká ba híe Ngereembay na, buru kó bayke ta-tan. Be mini ze, buru nzaa faa bay haŋja bayke ka mgba law nzobri. Ngereewuru sùo-e na tuu buru ta-tan. Mí ker mí kó le, ká bil wāra law-rí na i tuu mǐ ta-tan ndaw.

¹² Buru ti tiika sàw ndáka giri sùo buru kí sùo buru ká luo-rí ya. Roo le, buru ha rí faa bay haŋja rí nda giri sùo-rí bay tul buru. Be ndaw rōo, i zinj mbii bay ká bay yíŋra hāŋ bari nzobri ká i dāa riŋ dika bo tul fe ká kēle høy tan dāa riŋ dika bo tul fe ká dō bil law nziyya na.

¹³ Ze ba tusue (munu ká nzob haneri baa mii,) buru ba kòkó le, ba bay ká dō sakra buru báy Ngereewuru bo, bayke dō nzaa-rí ya. A ze bo, kér bay buru na dō báy zadē laa le, ba fe kere ká dō bay tul-rí.

¹⁴ I kó, law ini *Krisi na re mbay ká tul buru hāŋ buru dāake ped buru na báy faake, bay iŋ le, buru kó ta-tan mii, be na ka hu bay tul nzobri riw bele. Be ze, hāŋ nzobri riw bele huke zinj ni.

¹⁵ Krisi na hu bay tul nzobri riw bele bay haŋja bo, nzobri ká i kaw báy kumnun

na, i dāa feri báy tul-ri mbāa, roo le, i dāa feri bay tul be ká'a hu ndaw rōo, a tii saa luŋ hud a kaw báy kumnun bay tul-ri na.

¹⁶ Be ze, timbedē key na, buru kó nzobri faa mbijw munu ká nzobri ká tusiri key kó na mbāa. Ze, pola lew buru kó na Krisi ba nzob naysuo høy kara, timbedē key buru kó ni munu mbāa.

¹⁷ Be mini ze, nzob ká zuo zinj Krisi na, ka vi ba nzob fie. Táw feri ká piedke lew na zekre kad, a hā fe fieri laa ro ze ví suo bol-e.

¹⁸ Fekeri riw bele ku na, ba fe dāa Ngereewuru. Ka dāa hāŋ náa zuɔri zinj ni báy faa Krisi. Rōbay, ka hā ped haŋja nzobri zuo zinj ni na zuo nduo buru.

¹⁹ Tusueke le, báy faa be na, Ngereewuru hāŋ nzobri riw bele zuo zinj ni, a ndāke buma zinj ri taŋ fón fal fe dāa kāya bari. Be na kí ze, ka dāa ped haŋja nzobri zuo zinj ni na zuo nduo buru hāŋ buru ka-káake.

²⁰ Be mini ze, buru na buru dāa ped munu ba nzob suo bol Krisi. Zadka buru kod rí báy riŋ Krisi mii, kód ḥgoŋ høy, i zúč zinj Ngereewuru na, ríi fe ká Ngereewuru bo rí báy faa buru.

²¹ Krisi na dāa feyäa ndji kara ba mbijw ya. Roo le, Ngereewuru hāŋ ni suo bol naari nzob fe dāa yaari, bay haŋja bo, báy faa zúč zinj Krisi na, Ngereewuru ka ndāke buma zinj naari a hā náa vīri ba nzobri ká i do báy zadē nzedem ká nun-e.

6

¹ Munu ká buru dāa ped mbijw zinj Ngereewuru na, buru bo rí báy haŋja rí pón law kere ká Ngereewuru dāa zinj rí na, hā ni ka do ba fe ká gōr høy ya.

² I kó, Ngereewuru baa mii:
Báy bil sew ká mǐ dāa law kere zinj nzobri na, mǐ laa rēw bo;

A bil namri ká mǐ yaŋ nzobri na, mǐ sō mù ndaw pi*.

Yū-iri, i laa key: bil sew ká dō key na, ba bil sew ká Ngereewuru dāa law kere zinj nzobri. A bil nam ká dō key na, ba bil nam ká Ngereewuru yaŋake nzobri.

* 6:2 6.2 Ezay 49.8.

³ Buru na, ped Ngerewuru ká buru do dáké na, buru hii bay dáká puu bo faa hág nzob mbíw báké bay kágaya se tul ped buru na ya.

⁴ Pedri riw bele na, buru daa báy faake bay haña nzobri kóke buru ba nzob ped Ngerewuru. Ze buru kó seké feri bód bód, mase nzobri daa nun buru tuó sie høy kara, buru iki law buru bañguo kpadsara.

⁵ Nzobri ndaka buru ndáw, i fáa buru zuó hul sal ndáw, í suru tigbáa ruó nzobri ha ri daa bay zinj buru ndáw pi. Buru daa ped búru táká dí pódó pódó ndáw, nam høy kara mgba nun buru ya ndáw, a búru kó seké fe kón ndáw pi.

⁶ Buru kie súo buru ba nzob ped Ngerewururi báy law buru ká *taŋ kad kad ndáw, báy fe kókó ndáw, báy íki law ndáw, báy law kere ndáw, báy húrusuo Tem Law Pie ndáw, báy law ini taa tusueke ndáw pi.

⁷ Buru baa súo bay hág nzobri ndáw, buru daa pedke na báy húrusuo Ngerewuru ndáw. Fe dáká ká do báy zadé nzédém na, be ze ba fe rem ká buru mgba búru rúke ruy ndáw, búru yáake tul buru ndáw pi.

⁸ Nzobri daa mbay bo tul buru, a nzob hánéri laa le, i daa sahoy ze bo nun buru. I baa bay kágaya se tul buru, a nzob hánéri laa le, i baa bay kere ze se tul buru. I kó buru ba nzob kúd bayri, a roo le, súo bay kí ze buru baa.

⁹ I daa ríi fe ká i kó buru ba mbíw ya, a roo le, nzobri riw bele tuu buru tuu. I kó buru ba nzob huferi, a roo le, buru kaw báy kumnum báy. I daa fe seké zinj buru, a roo le, i i buru ya ñgúy.

¹⁰ I daa buru kó sie, roo le, buru daa suoriya bañguo kpadsara. I kó buru ba nzob kúkuri, roo le, feziňa ká se tul káa Bay Kere na buru leke nzobri ñgji bamba. Nzobri ker mii, buru ti báy feziňa mbíw ya, a roo le, tusueke le, buru do báy feri riw bele.

¹¹ Baarí yú bururi ká Körte, buru baa bay ta-tan kí ze ha rí. Buru mgbusa bil

law buru riw bele do høy ha rí.

¹² Buru le, buru siŋ law buru ká tul-rí ya, roo le, baarí ze í siŋ law-rí ká tul buru.

¹³ Be ni key na, í hág mís baa bay zinj rí munu ba vu-iri ro: kód̄ ñguo, í póŋ bil law-rí ka do høy hág buru faa mbíw munu ká buru høy kara, buru daa zinj rí na!

I zúo zinj nzobri ká i tuŋ Ngerewuru ngereŋ na ya

¹⁴ Baarí na, nzobri ká i kó Ngerewuru ya na, í zúo zinj ri ká tul fe dáká yáa bari na ya. I kó, fe ká do báy zadé nzédém na wáa, a dáká mina a zuó zinj fe kágaya le? Wáa, zadé taja na a zúo zinj sunj tilo ndáw le?

¹⁵ Wáa, *Krisi a zúo zinj ñgeretemndaya ndáw le woo? Wáa, nzob mbika law báy nzob ká mbi law-ε ya na i máa bay zúo zinj kí le?

¹⁶ Wáa, *hul káni Ngerewuru a dáká mina a hii bay zinj wúruri le? I kó, naari na náa bári hul káni Ngerewuru Nzob Káw Báy Kumnum, munu ká be kí ka baa do bil mbedé be mii:

Mí dáká puo zinj nzob biri, a mí se sakra bari.
Mí bá Ngerewuru bari, a bari laa le, i bá nzob biri[†].

¹⁷ Sáwke mini ze, í naa súo-rí ká sakra nzobri ká i yáa bay bi ya na,
bo í mgbaŋra fe dáká bari ya.
Fe ká ba kágaya na í záa ya.
Be ndáw róo, mí yáanja rí báy kere báy[‡].

¹⁸ Mí bá báa baarí,
a baarí laa le, í bá vu-i máykeri báy wárakeri.
Bi Ngerembay Nzob Húrusuo Luye ze mí baa bay ku§.

7

¹ Baarí yú-iri ká mí kó rí ba nzob nun-i na, bay nuri riw bele ká Ngerewuru waa na do bay tul naari. Munu zu le, náa wáari bil law naari hág ni ka táŋ kad kad, bo hág em ndíi kara ka zaa súo naari ya ndáw, tem súo naari ya ndáw pi. Náa mgbári súo naari ñgo-ñgoŋ, a bo náa séri

† 6:16 6.16 Soro ped dáká Leviri 26.11-12; Ezekiyel 37.27.

6.18 2 Samiyel 7.14; Zeremi 31.9.

‡ 6:17 6.17 Ezay 52.11; Ezekiyel 20.34, 41.

§ 6:18

simsed ká báy faake, a náa káwkeri bil híe Ngerewu.

Pol daa suoriya

2 Baarì na, i pón bil law-rí ka do hoy hágburu! Buru na, buru daa káyaya ziñ nzob mbijw ya ndaw, buru hág nzob mbijw raw faa be ya ndaw, a búru daa fe dáa riiba ya ndaw pi.

3 Bay key na, mísaa bay dákake bay bo tul-rí ya. Tusueke le, munu ká mísaa ha rí pola na, buru kó rí ba nzob nun buru ba tusue. Ze ba na huđ, mase káw báy kumnum hoy kara, fe ká'a wál sakra naari na tiya.

4 Bi na, mísaa law-i te tul-rí nzokdo, a mí ndáke giri sùo-i bamba tasiri bay tul-rí. Ká bil kókó seke fe bururi riw bele na, mísaa mgba law-i ñgo-ñgoñ, a suoriya kara mbaa bil law-i gbáy gbáy ndaw pi.

5 Ba tusue, zadka buru tji kuđu zad ká Maseduwán na, buru ziñ faa ká bay mgbaka taram sùo buru ndii ya. Kókó seke feri bođ bođ ziñ buru ká dí: nzobri ruu ziñ buru ndaw, róo buru hoy kara, híe do bil law buru ndaw pi.

6 A roo le, Ngerewu ká ba Nzob Huo Law Nzob na, ka huo law buru báy vika Tite ká yíi a ví ziñ buru.

7 Ba vika be ku hoy ya, roo le, bay law-é ká i huo ká'a ví lo soroke hág buru laa. Ka baa mii, kón kókó mísaa kí na daa rí lok lok ndaw, i daa sée bamba bay tul káyaya baarí ndaw, róo i mbi sùo-rí ba nzob fal ñgañ bi bay yáanya tul-i ndaw pi. Sáwke mini ze, timbede key na mísaa döké bil suoriya mbaa taa pola ku róbay.

8 I kó, ze mbede ká mísaa pola ha rí na, daa ha rí dákake sée hoy kara, timbede key na, mísaa ker bayke mbää. Titire ká mísaa laa mii, mbedekey daa ha rí daa sée na, yoklo kér bay bi bamba,

9 roo le, timbede key na mísaa suoriya. Síe ká i daa bay tul mbede bi na ku ze hág mísaa suoriya na, munu ya, roo le, bay sée ká i daa na, daa ha rí suo kér bay baarí a í súoke nduo ped baarí. Be ze, ba fe suoriya bi. Ba dáa sée ká Ngerewu híe bayke a kíe mii, báy faa mbede ká buru

píeke ha rí na, buru daa fe seke ndii kara ziñ rí ya.

10 I kó, dáa sée ká Ngerewu mbi a dákake ped na, daa hág nzob súoke kér bay be a zíñke pam, bo ba fe ká ti mbika kér bay hág nzob ya. Roo le, dáa sée munu ká nzob tukeleri key daa na, mboñ huđ mboñ.

11 Dáa sée ká Ngerewu mbi a dákake ped na, i kó lereke na i kó mbää: mina ze timbede key i mbi sùo-rí bay léke faa bay key bay haña bay ka naa ka tul-rí le! Mina ze i tuñ fe káyaya na ñgeren le! Mina ze i daa híe bay tul lere fe káyake na le! Mina ze i daa kón kókó mísaa kí na le! Mina ze i mbi sùo-rí bay dáa law híiya Ngerewu na le! Mina ze i uru kod hoy i daa bay bo tul nzob fe dáa káyaya na le! Báy faa fe niri riw bele ká i daa na kíe mii, i daa sùo-rí nduo bil fe káyake na ku mbää.

12 Be ze, zadka mísaa mbede ha rí na, mísaa bay tul nzob tud bay na ku ya ndaw, bay tul nzob ká i tud nun-e báy bay na ku ya ndaw, roo le, mísaa bay haña rí kó sùo-rí súo-rí ká pol Ngerewu mii, mina ze i mbi sùo-rí i do fal buru le!

13 Be ze, báy faa fe dáa kere baarí na, i húoke law buru bamba tasiri.

Ba law buru ká i daa hág ni huo hoy ya, roo le, zadka buru kó Tite ká do bil suoriya bay tul law-é ká i huo na, sùo buru kara yíi a rii buru bamba tasiri róbay.

14 Be mini ze, písi ká mísaa rí ká nun Tite pola na, baarí hoy kara i daa sahoy bo nun-i ya. A munu ká buru baa sùo bay ha rí bañguo na, law kere ká i daa ziñ Tite na kíe mii, mísaa rí báy faake!

15 Zadka Tite na ker se tul mgbaka ká i mgba ni ba sùo-rí báy híe ndaw, sùo tókó ndaw, róo báy vu mbom ká i daa bo tul-e na, ka yíi a híe bay baarí bamba róbay.

16 Bi na, suoriya mbaa bil law-i bay law-i ká mísaa bo tul-rí ká tul feri riw bele na.

¹ Yu-iri, buru hii bay haşa r̄i k̄ law kere ká Ngerewuру d̄aa ziñ nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i báy zadri b̄od b̄od ká kudu zad ká Maseduwān na.

² Fe líe lawri b̄od b̄od t̄ji tul-ri ha ri do bil kók̄o seke fe, roo le, suōriya bari kal tul zad. Ze i ba k̄uku nzob hoy kara, i mgba ini i kíeke law-ri ká d̄o puluk.

³ M̄i baa ha r̄i, i uru báy law hiiya bari k̄i i h̄a fe maa báy zad fe ká d̄o nduo-ri, a i ȳi i h̄a kal tul h̄urusuo-ri r̄obay. Bi sùo-na, m̄i ba nzob bay nasike.

⁴ I kod buru ñgii bamba tasiri bay haşa buru ha ri faa bo, ha ri mbu fe na ndaw, bay píeke h̄a nzob mbika lawri ká Zuruzalem na.

⁵ Bari na, i d̄aa feke i kálke zadse ká buru ker na pavbad, bay j̄i le, i mbi sùo-ri pola h̄a Ngerembay, fale r̄o, i mbi sùo-ri h̄a buru báy faa law hiiya Ngerewuру báy.

⁶ Be mini ze, buru kod Tite bay haşa ni ka se luo-ri, a mbu fe ká'a tii pedke pola na a óróke bie ped law kere na.

⁷ Baarì na, i d̄aa feri ñgi-ñgii báy kere. I ñgoñ ká bil mbika law ndaw, i d̄o báy mbii bay ndaw, fe kók̄o ndaw, ndúo kiyaw kiyaw ká bil ped Ngerewuру ndaw, r̄o law ini ká i d̄oke bay tul buru ndaw pi. Ze munu hoy kara, buru hii bay haşa r̄i kie sùo-ri ba nzob law kereri ká puluk na ndaw.

⁸ Ba nzaa-i ze m̄i mbi ha r̄i ya, roo le, m̄i lo soro fe d̄aa kere nzob h̄awri ze ha r̄i, bay haşa baarì kara i kíeke tusue law ini ká do bil law-ri na.

⁹ Baarì na, i k̄ law kere Ngerembay naari Zezu *Krisi na k̄: be ká'a kaw bil ndadfi badak na, ka d̄aa sùo-e ba nzob k̄uku bay tul-ri, bay haşa bo báy faa k̄uku be na i zinje fe kereri.

¹⁰ Timbedse key na, m̄i haşa r̄i kér bay bi: ped fe mbu ká i tii sawke kie ro na, do ndad bamba bay haşa r̄i séke nun-ri ba pola, bay j̄i le, baarì na i ba titire nzobri ká i d̄aa pedke, a i ba titire nzobri ká i mbi sùo-ri báy zadse i d̄aake.

¹¹ Munu zu le, i d̄aa ped fe mbu key na ba pola a i óróke bie. I mbi sùo-ri báy

zadse munu ká i mbi nzaa-ri ká d̄i i d̄aake ped báy fe ká do nduo-ri h̄a ni ka wuo nzaa sure báy kere.

¹² I k̄, zadka nzob uru báy law hiiya fe, r̄o a mbi fe h̄a Ngerewuру le, Ngerewuру ȳa feke na báy kere, a kóke fe ká nzobke d̄oke na bo, ka sòd ni bay tul fe ká ti nduo-ri ya na ya.

¹³ Ba fe ká i ti fáa fe baarì i h̄a nzob k̄ukuri, a i poñ sùo-ri kaw ba síe ya, roo le, buru baa munu bay haşa nzob mbika lawri sò k̄i ba lie ba lew, a bo h̄a law-ri ka maa k̄i.

¹⁴ Timbedse key na, i kaw bil ndadfi a i maa bay sòk̄o nzobri ká i se síe fe. Be ndaw r̄o, nam ká fe ti nduo-ri ya, r̄o bari ze i kaw bil ndadfi le, i máa bay sòk̄o r̄i báy. Be munu r̄o, law-ri a máa k̄i báy,

¹⁵ munu ká i d̄aa do bil mbede Ngerewuру mii:

Sakra nzobri ká i vää fáa fe sùm na, nzobri ká i fáa ñgii bamba na, fe sùmke kal tul-ri ya, a bari ká i fáa ñgii ya na, fe sùmke na puo ri ya*.

Tite mbi sùo-e bay sòk̄o ped fe mbu ká Korȝete

¹⁶ Taambol h̄a Ngerewuру ká d̄aa h̄a kér bay ndúo kiyaw kiyaw d̄o bil law Tite bay tul-ri, munu ká buru ndaw.

¹⁷ Zadka buru vbi ni báy haşa ni se luo-ri na, ka ȳa bayke. Ba be nu ku hoy ya, roo le, ka uru báy law hiiya be k̄i a mbi nzi-e bay séke luo-ri.

¹⁸ Buru pie yü buru mbjw h̄a ni se ziñ ni ndaw. Yu buruke ku na nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i báy zadri b̄od b̄od riw bele na, i pisi ni bay tul ped káa Bay Kere ká'a d̄aa.

¹⁹ R̄obay, nzob mbika lawri na, i naa ni bay haşa ni su buru báy faa varu buru na, bay óróke ped law kere ká puluk na h̄a ni ka ba fe riñ d̄ika Ngerembay ndaw, bay kíeke nzobri ká Zuruzalem law hiiya buru ká bay sòk̄e nzob h̄awri ndaw pi.

²⁰ Buru d̄aa munu bay haşa nzob mbjw kara, ka baa bay k̄aya se tul buru bay tul bawda lari ká i mbu i poñ zuo nduo buru na ya.

* ^{8:15 8.15} T̄ji kel̄ 16.18.

²¹ Buru nzaa faa ká bay dää pedke báy zadə ká nun Ngerembay ndaw, ká nun nzobri hoy kara ndaw pi.

²² Buru pie nzob kí mbjw ká ba yu buru na röbay ha ni se ziñ bari ká sidí ku ndaw. Ba nzob ká buru békle ni faa bal ñgi-ñgii ká bil pedri bod bod, le, ka nduo ká dí kiyaw kiyaw bañguo. Timbede kara ka nduo kal taa pola ku röbay bay tul law-e ká'a dää bo tul-ri bamba tasiri na.

²³ A bay ká se tul Tite laa le, ka ba baw sed bi a daa ped ziñ mì bay tul-ri. A yu buru hawri ká i su ni na ku laa le, i ba led nzaaped nzob mbika lawri ká i mbu tul kí báy zadri bod bod ká ped dää bari dää riñ dika bo tul *Krisi.

²⁴ Munu zu le, zadka i tji tul-ri le, i kíe ri mii, i kó ri ba nzob nun-ri ba tusue, bay haña bo nzob mbika lawri ká i mbu tul kí bod bod ká luo-ri na, i kó ta-taj ndaw mii, ndaka giri buru ká bay tul-ri na ka do ba bay baylu ya.

9

Fe mbú ká bay tul nzob kükuri ká Zuruzalem

¹ A bay ká se tul lari ká bay sókoke nzob mbika lawri ká kudu zad ká Zude na, ba fe ká mì ti dää mbede kí ha rí mbää.

² Tusueke le, mì kó law hiiya baari ndaw, a mí nda giri suo-i bay tul-ri ká luo nzobri ká kudu zad ká Maseduwän ndaw mii: «Ba kíe hoy nzob mbika lawri ká kudu zad ká Akayi na, i mbu lari a i do dí ya bay sókoke yu bari ká kudu zad ká Zude.» Suo-ri ká nduo kiyaw kiyaw ká tul fe haña ini ku na, dää wära bo bil law ruo nzobri ká sakra bari ku na bamba tasiri.

³ Be ze, mì pieke yu-iri se luo-ri, a mí hii bay haña rí mgba saw larike na, ka do do munu ká mì baa hą nzobri ká kudu zad ká Maseduwän pola na, bay haña ndaka giri bi ká bay tul-ri na ka ba bay baylu ya.

⁴ A ze bo, munu ya roo, zadka nzob mbika lawri ká kudu zad ká Maseduwän na i se ziñ mì ká luo-ri, roo i vaa ziñ fe mbu na maa kí ya kob le, a bá sahoy buru bamba tasiri, a taa baari le, ba fe báa bayke mbää ro!

⁵ Be ze, mì ker mí baa mii, do ndad bamba bay haña mì pie yu-iri na se lourri pola, bay haña ri leke faa fe mbu na, munu ká i waa bayke. Mì hii bay haña rí mgba saw fe mbu na döf ndaw roo mi se báy, a bo hą ni ka do ta-taj ba fe haña ini ká uru saa bil wära lawri kí bo, nzob ka sōd rí sōd ká dí ya.

⁶ I kér i kó! Nzob ká ru fe ndji le, a ziñ parake ndji; a nzob ká ru fe ñgi-ñgii laa le, a ziñ ñgi-ñgii laa.

⁷ Munu zu le, ndad bay haña nzob hañha le, ka hañ munu ká law-e hii. Ka'a haña báy kér bay ya ndaw, nzob ti sōd ni sōd ya ndaw, bay ji le, Ngerewuру hii nzob ká mbi fe a hañ báy suoriya.

⁸ I kó, Ngerewuру na do báy hurusuo ká bay haña rí fe kereri bod bod bédék bédék bay haña bo, i do báy feri riw bele ká i se sieke bañguo na ndaw, roo bie feri ká wuruk wuruk ká bay mbika bay dääke ped kereri riw bele na ndaw,

⁹ munu ká mbede Ngerewuру baa mii: Nzob ká law-e tañ puluk na,
ka hañ fe püy püy hañ nzob kükuri.

Law kere be na do bañguo kpadara*.

¹⁰ Tusueke le, Ngerewuру ká ba nzob haña mjiri hañ nzob pay, roo fe sum ká bay haña ni ka hólke suo-e ndaw na, a haña rí mjiri feri riw bele ká i se sieke na, roo a dää hañ fe payke ñgoñ ba pola pola bay haña bo báy faa fe haña law kere baari ká puluk na, lereke ka do dí ukpak ukpak.

¹¹ I doko báy feri bédék bédék riw bele bay haña bo, báy faa fe haña baari na i kíeke law kere baari ká puluk na hañ nzobri kó, a hañ ruo nzobri ká i ziñ fe báy faa buru na, i dääke taambol hañ Ngerewuру.

¹² I kó, ped fe mbu ká i dää na, ba fe ká bay sókoke nzob mbika lawri ká i kaw bil sie ká Zuruzalem hoy ya, roo le, ka'a dää hañ nzobri ñgii bamba dääke taambol hañ Ngerewuру.

¹³ Báy faa ped fe mbu baari na, i kíeke tusue mbika suo-ri, hañ bari nzob mbika lawri na i pisi Ngerewuру bay tul vu mbom ká i dää bo tul Bay Kere *Krisi, a

* 9:9 9.9 Simri 112.9.

í pisi r̄i bay tul law-r̄i ká do puluk ha r̄i lēkeke feziňa baar̄i ha ri, báy nzob h̄awri riw bele.

¹⁴ R̄obay, i kókɔ r̄i ba nzob nun-ri, a i daa nzaa bay kere bamba bay tul-r̄i, bay tul bawda law kere ká Ngerewuřu daa ziň r̄i.

¹⁵ Taambol h̄a Ngerewuřu bay tul bawda fe hańja ini be ká mba k̄iňa fal-ε!

10

Nzobri ká i d̄i sùo-ri ba nzob ndáy nzaapedri

¹ Nzob h̄aneri baa mii, zadka m̄i do sakra baar̄i na, m̄i se yududu, a zadka m̄i do zad k̄i r̄o mí pie báy mbede ha r̄i ro le, m̄i baa bay ñgoň bamba ká d̄i báy. Roo le, ba bi Pol k̄i sùo-i ze m̄i kod r̄i báy riň Zezu *Krisi be ká'a se yududu na,

² i daa í súru tigb̄a-i bay hańja mi ȳiw r̄i báy nam ká m̄i séke luo-r̄i bay kókɔ r̄i na ya. Nzob h̄aneri daa bay ḡor hoy bo tul-i mii, bi na m̄i daa ped Ngerembay faa mbjw munu ká nzobri ká tusiri key.

³ Tusueke le, buru ba nzobri ká tusiri key, roo le, buru ru-ruy munu ká nzobri ká tusiri key ya.

⁴ Fe remri ká buru rúke ruy na, uru saa tusiri key ya, roo le, uru saa luo Ngerewuřu. Ba fe remri ká h̄urusuo-ri maa bay b̄íke h̄urusuo nzob tul ñgani Ngerewuřuri. Buru daa nzaa kúd bay baylu nzobri na gb̄u,

⁵ buru b̄íe h̄urusuo feri riw bele ká i nda giri sùo-ri í híyęńke faa tuuka Ngerewuřu ndaw, r̄o buru baa bayri ká suo kér bay nzobri ha ri daa vu mbom bo tul Krisi ndaw pi.

⁶ Zadka daa vu mbom baar̄i na do báy zadse nzedem le, buru do d̄i ya bay daa bay bo tul wád bol kusolri riw bele.

⁷ Baar̄i na í k̄o fal feri ká keler hoy! Zadka nzob ker ká bil law-ε a k̄i mii, beri ba taa Krisi le, ka k̄o báy kere ndaw r̄o! Buru na buru ba taa Krisi ndaw.

⁸ Ze m̄i nda na giri sùo-i maă fe ndji bay tul h̄urusuo ká Ngerembay h̄a m̄i na kara sahoýke se m̄i ya, bay ji le, h̄urusuoke ku

na do bay hańja r̄i ñgónke ká bil mbika law ba pola pola bo, bay b̄íeke r̄i b̄íe ya.

⁹ M̄i hii bay hańja r̄i k̄o m̄i ba nzob d̄áa mbede bay d̄áake h̄íe bo bil law-r̄i ya.

¹⁰ Ba tusue k̄i, nzob h̄aneri tjiri m̄i í baa mii: «Pol na, zadka'a daa mbede a pieke h̄a buru le, ka baa bay ñgónke ñgónke ze do di h̄a buru, a ze bo, zadka'a ví do sakra buru le, ka ba fe ya ndaw, a bay báa be kara huo deň deň ndaw pi.»

¹¹ Nzob ká baa bay munu ku na, ka k̄o báy kere ndaw r̄o! Feri ká m̄i baa bayke do bil mbede ha r̄i ku na, zadka m̄i se luo-r̄i le, m̄i d̄áa feke báy zadse munu ká m̄i b̄áake ku na!

¹² Ba tusue, bari nzob h̄aneri ká i d̄i sùo-ri ba nzob luyeri na, buru ti úru bay d̄áa kpere ziň ri ya ndaw, buru ti mḡbaka sùo buru bay lieke taa bari ya ndaw pi. Bari sùo-ri k̄i hoy ze, i k̄o sùo-ri ba nzob luye, a í mḡba sùo-ri í lieke sùo-ri sùo-ri k̄i hoy. Bari na, i ba kòkɔ nzob!

¹³ Buru le, buru ti ndáka giri sùo buru h̄a ni kal tul h̄urusuo buru munu ká nzob h̄aneri ya. Buru nda giri sùo buru k̄i hoy ká bil ped ká Ngerewuřu daa zuo nduo buru. Be ze, h̄a buru séke kp̄uři t̄i luor̄i.

¹⁴ A ze sed ká buru se luo-r̄i na ku kara, ba wad faa tabelem zad ped buru na ya, bay ji le, buru k̄i ze buru ba titire nzobri ká buru se luo-r̄i búru ka-káa Bay Kere ká se tul Krisi na ha r̄i.

¹⁵ Munu zu le, buru nda giri sùo buru se tul pedri ká nzob k̄iri daa na ya. Roo le, buru daa law buru te nzokfo búru hii bay hańja mbika law baar̄i na, ka ñgoň ba pola pola ndaw, ped ká buru daa ká sakra baar̄i na ka se ba pola pola ndaw, a búru wadke tul faa tabelem ká Ngerewuřu tuu h̄a buru na ya.

¹⁶ Be ndaw r̄o, buru zin faa ká bay vää ka-káa Bay Kere h̄a nzobri ká i kaw tusiriri ká do d̄i d̄i ziň r̄i na, taŋ ndáka giri sùo buru ká tul ped ká nzob k̄iri daa ká zad ped bari na ya.

¹⁷ I daa do bil mbede Ngerewuřu mii: «Nzob ká hii bay ndáka giri sùo-ε le,

* **10:17 10.17** Zeremi 9.23; 1 Ko 1.31.

ka nda giri bay tul fe ká Ngereembay
dāa*..»

¹⁸ Tusueke le, nzob ká Ngereewuru kó ni
ba nzob kere na, ba be ká dí sùo-e ba
nzob luye ya, roo le, ba be ká Ngereembay
baa nasi bay be báy kere.

11

Pol ba tusue nzob ndáy nzaaped Krisi

¹ Mí vbi rí bay haña rí iki law-rí í laa bay
mbúo bi ká mí báa ndíi key. Kód̄ ñguo, ī
iki law-rí ká tul-i í laa.

² Baari na, mí kó rí ba nzob nun-i, mí
dāa sere bamba tasiri bay tul-rí; ba dāa
sere ká uru saa luo Ngereewuru, bay ji le,
mí hii bay haña rí do báy zadé nzedém
bay tul *Krisi, munu ba máy tikdi ká koro
sùo-e, a do báy zadé nzedém bay tul nzob
mbana be kí huo-e.

³ A roo le, mí dāa híe bay nzob haneri
ká i ví búmra kér bay baari, hág law-rí
ká *taŋ kad kad ká ī dāa bo tul Krisi ba
tusue na, ī pón faa mbjw munu ká *Ev
pónke sùo-e hág sçy ula ni hág ni rág faa
Ngereewuru na*.

⁴ Mí dāa híe, bay ji le, baari na, zadka
nzob hané ví kie rí bay ká se tul Zezu ká
do bod̄ báy hág ká buru kie rí na le, ī yáa
bayke munu mgbum hág! Rág bay, zadka
nzob hané ví baa bay ká se tul tem ká do
bod̄ báy Tem Ngereewuru, mase nzobke ví
ka-káa bay kí ká do bod̄ báy káa Bay Kere
ká buru kaa ha rí na le, ī yáa bayke munu
mgbum hág ndaw!

⁵ Fe ká mí ngáa mí kó laa le, bari nzobri
ká i dí sùo-ri ba nzob ndáy nzaaped luyeri
ku na, fe mbjw ká i kó mba mí mba na
tiya.

⁶ Ze mí ba na nzob nzaa ráá bay ya hág
kara, fe ká mí baa bayke na, mí kó sàwke
kó! Ba fe ká buru kie rí ta-taŋ faa bal̄ ñgi
ñgii báy zadri riw bele.

⁷ Zadka mí do ka-káa Bay Kere
Ngereewuru ha rí na, mí dāa pedke na
hág hág taŋ yáa fe saa nduo-rí. Mí dāa
munu mí díŋke tul-i bay haña rí víke ba
nzob taa Ngereewuru. A wáa, fe ká mí dāa
ku na ba fe dāa káaya zu lè woo?

⁸ Ped ká mí dāa na, nzob mbika lawri
ká puo kíri ze i púa mí fe tunduoke hág mí
dāake ped hág hág bay tul-rí. Mí dāa ha
ri vi ba nzob kükuri bay haña mí so rí.

⁹ Zadka mí do luo-rí na mí se sít feri,
roo le, mí ba soba nzob mbjw ya, bay ji
le, yú bururi ká i uru ká kuđu zad ká
Maseduwán í vi na, i vi báy feri ká mí
se sieke. Ká bil feri riw bele na, mí mgba
sùo-i ñgɔ-ñgɔŋ bay doko ba soba baarí
ya. Ze mí dāa munu ba pola rág bay.

¹⁰ Báy faa tusue bay Krisi ká do bil law-i
na, mí baa ta-taŋ mii: nzob mbjw ti haa
mí faa ndáka giri sùo-i bay tul ped káa
Bay Kere ká mí dāa hág hág ká kuđu zad
ká Akayi riw bele na ya.

¹¹ Wáa, bay ji ke ze mí báake munu le?
Mase, bay báa mii, mí hii bay baarí ya na
le? Ngereewuru le kó ta-taŋ, mí kó rí ba
nzob nun-i.

¹² Fe ká mí dāa na, mí dāa munu ba
pola rág bay, bay haña bari ká i baa mii,
ped dāa búru kíri maa kí ku na, i ti zíŋ
mbii bay ndíi ká bay ndáke giri sùo-ri ya.

¹³ Bari nzobkeri ku na, i ba nzob ndáy
nzaaped taa tusuekeri ya, i ula nzobri í
fere sùo-ri ba nzob ndáy nzaaped Krisi.

¹⁴ Fe dāa bari ku na tuku nzob mbjw ya,
bay ji le, *Satan sùo-e hág kara fere sùo-e
ba led nzaaped ká nulue ba zad tanja.

¹⁵ Be mini ze, nzob ped ñgeretemndayari
ká i fere sùo-ri ba tusue nzob ped
Ngereewuru na kara, tuku nzob mbjw
mbáa ndaw. Írake le, i zíŋ fe ká'a máá
báy zad fe dāa bari na báy.

Pol kó seke feri bod̄ bod̄ bay tul Krisi

¹⁶ Mí kág mí baa na rág bay: ndad̄ bay
haña nzob mbjw kara ka kó mí ba kòkó
nzob ya. Mase zadka ī kó mí ba kòkó nzob
laa le, ī mgba mí ba sùo-ri bay haña bo,
bi hág kara, mi nda giri sùo-i ndíi ndaw.

¹⁷ Ba tusue, bay ká mí báa timbedé key
na, ba bay ká rii law Ngereembay ya, roo
le, ká bil fe niri ká mí nda giri sùo-i ká dí
key na, mí baa bay munu ríi fe ká mí ba
kòkó nzob.

* 11:3 11.3 Tiika sàw fe 3.1-13.

¹⁸ Munu ká nzobri ḥgiji bamba nda giri sùo-ri bay tul feri ká ba taa tusiri key na, bi kara mì ndáka giri sùo-i ndàw.

¹⁹ Baarì ká i dì sùo-ri ba nzob nun nzemri na, i iki law-ri ká tul kòkò nzobri mgbum le woo!

²⁰ Bari ká i dara rì ba koy, mase i sùrì báy sere, mase i bukru rì, mase i kó rì nzekru a í nda hala nun-ri høy kara, be nu ku ndàw rōc, i iki law-ri ká dì báy!

²¹ Buru na lè, feri key na húrusuo buru maa bay dák munu ya. Sahoy báake se mì bamba!

A lè, fe ká nzobri nda giri sùo-ri ká dì ku na, bi høy kara mì maa bay ndáka giri sùo-i ká dì munu ndàw. Be ni key na, mì baa rii fe ká mì tji kòkò nzob laa ro!

²² Wāa, i ba *Eborori lè? Bi kara mì ba Eboro ndàw. Wāa, i ba led Izarayelri lè? Bi kara mì ba led *Izarayel ndàw. Wāa, i ba vu bulu *Abaraham lè? Bi kara mì ba vu bulu Abaraham ndàw.

²³ Wāa, i ba nzob ped *Krisi lè? (Ndandad! Timbede key na, mì báa bay rii nzob ká tul-e fe-fere kí ro!) Bi na, mì mba ri pavbad rōbay. Mì dāa ped mba ri a mì tāa ká dì pōdō pōdō, nzobri mgba mì bo hul sal kal ri ndàw, i ndaka mì faa bal ḥgiji bamba kal ri ndàw, rōc mí do bil hud faa bal ḥgiji-ŋgiji ndàw pi.

²⁴ Sāw biri ká i ba Zibri na, i mgba mì faa bal ba ndebe, a í ndaka mì nduo sín say pāre tōnō mbjw mbjw faa bal ba ndebe.

²⁵ Dōmayri ká Rōm i zōd mì báy habla faa bal ba say, nzobri vbuku mì báy tisaw faa bal ba mbjw bay ika mì, hul tumbii rij mì faa bal ba say ndàw, rōc, mí naa bil maambii nam mbjw suñ mbjw ndàw pi.

²⁶ Báy faa varu biri ká mì se baŋguo na, mì tji ká bil hud ká bil mbiiri ká yāa zad ndàw, mì tji saa nduo dōmbirimri ndàw, saa nduo sāw biri ká i ba Zibri ndàw, ká nduo nzobri ká i ba Zib ya ndàw pi. Mì kó seké fe ká bil ḥgerepuori ndàw, ká bil law korrí ndàw, ká bil maambiiri ndàw, rōc, mí tji saā nduo nzobri ká i dì sùo-ri ba yū-iri ndàw pi.

²⁷ Mì dāa sùo-i taa tom mí dāa pedri ká ḥgiji bamba tasiri, a mí tāa ká dì pōdō pōdō, faa bal ḥgiji-ŋgiji nam mgba nun-i ya ndàw, kōn báy kōn mbii kara í mì ndàw, faa bal ḥgiji-ŋgiji fe sūm maa law-i ya ndàw, a mí kō seké fe ted, rōc gari kara puo mì ndàw pi.

²⁸ Bie feri ká tōl na mba kijja høy ro! Roo lè, fe ká law-i mgba dì hā mì na-nam ya nam báy nam na, bay tul nzob mbika lawri riw bele ká mì re sùo-i bay tul-ri.

²⁹ Zadka húrusuo nzob yīi fal lè, bi høy kara mì do rii fe ká húrusuo-i yīi fal ndàw, a zadka nzob lie bo bil feyāa lè, law-i nzé mgbuk mgbuk bay tul-e.

³⁰ Ze bo, ba fe ká bay ndáka giri sùo-i lè, mì ndáka giri sùo-i bay tul húrusuo-i ká tiya na.

³¹ Ngerewuру ká ba Bāa Ngerembay Zezu na, ka kō ndàw, mì kud báy ya. Ndad bay pisi ni baŋguo kpadara!

³² Zadka mì do Damas kōb báy na, nzob réke tul puo ká dāa ped hā Mbay Aretas na, hā nzob yumri kōrō faari bay mgbaka mì.

³³ Roo lè, yū-iri ká ḥgerepuoke na dák mì kaw bil budu, rōc i hā mì tji báy nun kòkò dudu, a í dīrake mì báy sal bo fal-ε[†]. Be mini ze, mì tjiike saa nduo-ri ha ri mgba mì ya ḥgūy.

12

Ngerewuру hā Pol kō feri ká nulue

¹ Bi na, ze ndáka giri ndad na ya høy kara, do nun haŋa mì nda giri sùo-i. Timbede key na mì loko soro feri ká Ngerembay hā mì kō báy lōm, rōc báy feri ká do zad muni ká'a mgbusa nun-i ká dì hā mì kō na, bo ha rī laa.

² Maa mbiimbam duɔ fale niñ ro, mì kō nzob mbjw munu ká se fal Zezu *Krisi ká Ngerewuру mbi ni hā ni se nulue lew. Ka mbi ni báy kumnum, mase báy lōm kara mì kō mbāa; Ngerewuру huo-ε høy ze kō.

³ Ba tusue, mì kō lè, nzobke ku na Ngerewuру mbi ni hā ni se zad káw ndadi ká luo-ε. Roo lè, ka hā ni se báy lōm, mase

[†] 11:33 11.33 Ped 9.24-25.

báy kumnun kara mě kō ya; Ngerewuru huo-e høy ze kō.

⁴ Ká zadə ku na, Ngerewuru hə nzobke laa bayri ká nzob maa bay ndáy ya, nzob mbjw kara do báy faa ká bay báa bayke ya ndaw.

⁵ Nzobke ku na, mě ndáka giri sùo-i bay tul-e, a bay bi høy le, mě ti ndáka giri sùo-i ya, mase munu ya le, mě ndáka giri sùo-i bay tul húrusuo-i ká tiya.

⁶ A ze mě hii na bay ndáka giri sùo-i høy kara, mě ti bá kókō nzob ya, bay ji le, bi na, bay ká mě báa na ba sùo bay. Ze munu høy kara, mě ti ndáka giri sùo-i ká dí ya, bay ji le, mě hii bay haña nzobri kō mě ba híe zikiki bay tul feri ká mě ndáke giri sùo-i na ya, roo le, i híe mě bay tul fe dää bi ndaw, báy tusue bayri ká mě baa ndaw pi.

⁷ A feri ká nulue ká mě kō na, Ngerewuru hii bay haña mě sii sùo-i ká dí ya. Be ze, ka dää sem bo sùo-i*, munu ba nzob nzaaped Satan bay haña ni ka dää nun-i tuo sie, a bo hə mi ziñ faa siika sùo-i ya.

⁸ Mě kodf Ngerewuru faa bal ba say, bay haña ni ka naa sem ká do sùo-i na ba fal,

⁹ roo le, ka yijra báy bay hə mě mii: «Law kere bi na maa bay sókō mù, bay ji le, zadka húrusuo-o tiya na ndaw rōo, húrusuo-i tina sùo-e kad kad ká dí báy.» Be ze, mě hii bay ndáka giri sùo-i bay tul húrusuo-i ká tiya na, bay haña húrusuo Krisi ka pud mě.

¹⁰ Be mini ze, mě dää suoriya bay tul húrusuo-i ká tiya, mase tjiri ká nzobri tjiri mě, mase bil huđ ká mě dō dí, mase nzobri ká i dää nun-i tuo sie, mase kókō seke feri bod bod ká tjii tul-i bay tul Krisi na. Tusueke le, zadka húrusuo-i tiya na, be ndaw rōo, mě ziñ húrusuo ba tusue báy.

Pol re sùo-e bay tul nzob mbika lawri ká Körzte

¹¹ Mě baa bay rii fe ká mě tjii kókō nzob. Baari ze i suru mě hə mě dää munu ku. Tusueke le, ba baari ze i bá nzob yaaña

tul-i! Ze mě ba na fe ya høy kara, bari ká i dí sùo-ri ba nzob ndáy nzaaped luyeri na, fe mbjw ká i kō mba mě ká dí mba na tiya.

¹² Feri ká kie mii, mě ba nzob ndáy nzaaped na, do kele gbay gbay báy dol bi ká sakra baari. Mě sūu law-i ká tul ped, mě dää feri ká mba kókō, báy fe sañri bod bod ndaw.

¹³ Wāa, fe ii ze ba fe kere ká mě dää hə nzob mbika law hawri, rōo mī dää ha ri ya le woo? Fe mbjw ká mě kō le, mě vi ba soba baari ya. Ze bo munu zu le, i nda buma ziñ mě bay tul fe dää bi na ku!

¹⁴ I kō, timbede key na, faa bal ba sayke ro mě do dí ya bay séke luo-ri key, le, mě ti bá soba baari mbjw ya. Bi na, káw báy kumnun baari ze mě nzaa faake bo, mě se sée lari baari ya. Ká ba tusueke le, njereri ze i körö lari bay dääke fe hə vu bari, bo ba ledri ze i körö lari bay dääke fe hə njereri ya.

¹⁵ A bi le, mě doko báy suoriya bay fáa feri riw bele ká mě döke, bay dää sùo-i taa tom bay tul-ri bay sóke ri. Wāa, báy kókō ká mě kō ri ba nzob nun-i na ro ze, i yjí i hii bay bi ya le?

¹⁶ Baari na i kō ndaw, báy dol bi ká sakra baari na, mě ba soba baari ya. Roo le, nzob hñeri ker i baa mii, bi na mě mba báy law, ze mī do úla ri ku.

¹⁷ Wāa, yū-iri ká mě pie ri se luo-ri na, i yaa fe saa nduo-ri le?

¹⁸ Mě kodf Tite bay haña ni ka se luo-ri, rōbay mě pie yū buru ká i kō ni kō na se ziñ ni. A ku na wāa, i báa mii, Tite na ula ri a yaa fe saa nduo-ri le? Wāa, nzaa nduo ped búru Tite, báy simsed búru kí na, maa kí ya le?

¹⁹ Ko ya le, ba dīe høy i ker ká bil law-ri mii, buru nzaa faa náa bay ká tul buru høy. Yū-uu munu ya. Yū-iri ká mě kō ri ba nzob nun-i, ká pol Ngerewuru na, buru baa bayri key na munu ká *Krisi hii, buru baa baykeri riw bele ku na ha ri bay haña ri ngónke ká tul mbika law baari.

* ^{12:7 12.7} Báy nzaa gerek le, ba njatukru ká do bil naysuo Pol a yoklo ni þanguo. Ruo nzob hñeri ker i baa mii, ba sem ká do bil naysuo-e, roo le, nzob mbjw kara kó táñke ya.

²⁰ Mĩ daa h̄ie mí baa mii, k̄o ya le, zadka m̄i t̄ji luo-r̄i l̄e, m̄i ti zin̄ r̄i munu ká law-i hii na ya. Zadka d̄o munu zu le, baar̄i hoy kara, i kók̄o m̄i báy suoriya ya! M̄i daa h̄ie bay r̄od̄i, mase d̄áa sere, mase law fáa, mase kók̄o nun fe, mase t̄jiri k̄i, mase rad̄ k̄i, mase siika sùo, mase d̄áa fe nduo k̄i ká d̄o sakra baar̄i ndaw̄ pi.

²¹ M̄i daa h̄ie bay ȳi bi fal ká m̄i séke luo-r̄i na, Nḡerew̄uru ka d̄aa sahoy bo nun-i bay tul-r̄i h̄a m̄i re-rew bay tul rūkeri ká i r̄ji tul feyaa bari bañguo, ká i hii bay pón fal fe d̄áa imri ya ndaw̄, d̄áa nun pieri ya ndaw̄, r̄oo fe d̄áa gōb gōbkeri ya ndaw̄ na.

13

Ər̄o bie báka bay Pol báy soko be

¹ Ba faa bal ba sayke ro ze m̄i séke luo-r̄i v̄aw. Munu ká i daa d̄o bil mbede Nḡerew̄uru mii, bayri riw bele ká i léke na, i léke ká nun nzob bay nasikeri sid̄i mase sayri munu*!

² Zadka m̄i se luo-r̄i faa bal ba sidike na, nzobri ká i daa feyaa na m̄i yiw ri ká d̄i. A timbede ká m̄i kaw zad̄ k̄i ká m̄i daa mbede ha r̄i key hoy kara, nzob fe d̄áa k̄ayari ká pola, báy nzob h̄awri riw bele ku na, m̄i k̄ay mí baa ha ri na r̄obay: faala k̄i ká m̄i t̄ji luo-r̄i le, m̄i ti vb̄e-vb̄em zin̄ nzob mbijw ya.

³ Baar̄i na, i gedfe bay kók̄o fe ká kie mii, ba *Krisi ze baa bay báy faa bi na, i kók̄o feke na k̄i! Krisi na ba nzob ká t̄a d̄ek d̄ek ká bil ped ká'a daa ká sakra baar̄i na ya, r̄oo le, ka tina h̄urusuo-e kad̄ kad̄ ba k̄ele.

⁴ Ba tusue k̄i, i ber ni do tul puu say hud̄ bay h̄urusuo-e ká tiya na, a r̄oo le, ka kaw báy kumnum báy faa h̄urusuo Nḡerew̄uru. Báy faa zúo zin̄ ni na, buru hoy kara h̄urusuo buru tiya ndaw̄, a r̄oo le, báy faa ped ká buru d̄áa ká sakra baar̄i na, buru k̄eke r̄i káw báy kumnum buru ká buru kaw zin̄ ni báy faa h̄urusuo Nḡerew̄uru na.

⁵ I békle bil law-r̄i k̄i sùo-r̄i i k̄o, w̄a, i daa law-r̄i bo tul Zezu Krisi ba tusue k̄i

zu le? I k̄o ndaw̄, w̄a, Zezu Krisi d̄o bil law-r̄i ya le woo? Bo munu ya le, i r̄ok̄o faake ro!

⁶ Roo le, bi na, m̄i k̄o Zezu ta-tan̄ a mi ker mí k̄o le, baar̄i na, i kók̄o m̄i ba tusue nzob ndáy nzaaped Krisi.

⁷ Buru kod̄ Nḡerew̄uru bay haña r̄i daa fe k̄aya mbijw ya. Buru na, buru daa mini bay kíeke sùo buru ba tusue nzob ped na, munu ya. Ze i k̄o h̄urusuo buru maa na ya hoy kara, buru hii bay kók̄o r̄i ká zad̄ fe d̄áa kere, bay j̄i le,

⁸ buru na, buru maa bay d̄áa fe mbijw ká bay túñke tusue bay Nḡerew̄uru na ya, r̄oo le, buru daa fe ká bay tul tusue bay na.

⁹ Zadka h̄urusuo buru ñgii ya, a ze bo, baar̄i ze h̄urusuo-r̄i d̄o d̄i ñgi-ñgii laa le, ba fe suoriya buru bamba tasiri. Be ze, buru kod̄ Nḡerew̄uru bay haña r̄i vi ba nzobri ká i d̄o báy zad̄e nzed̄em.

¹⁰ Ze, m̄i d̄o d̄i d̄i zin̄ r̄i hoy kara, m̄i daa mbede key na mí pieke pola ha r̄i, bay haña bo, zadka m̄i se luo-r̄i le, m̄i yiw r̄i ñgo-ñgoñ báy faa h̄urusuo ká Nḡerembay h̄a m̄i na mbáa. H̄urusooke ku na, d̄o bay haña r̄i ñgónke ká bil mbika law ba pola pola bo, d̄o bay bieke r̄i bie ya.

¹¹ Yu-iri! Timbede key na bay bi o ro. I d̄o báy suoriya, i mgba sùo-r̄i ñgo-ñgoñ, a i se nun-r̄i ba pola. I daa w̄ara bo bil law k̄i, i h̄a kér bay baar̄i maa k̄i i káwke d̄ekke zin̄ k̄i, le, Nḡerew̄uru nzob law ini báy d̄ekke na a sád zin̄ r̄i.

¹² I hii soko lik lik h̄a k̄i ba lie ba lew i mgba k̄i gírik girik. Nzob mbika lawri riw bele na i hii soko ha r̄i.

¹³ Ndad̄ bay haña law huoke Nḡerembay Zezu Krisi, báy law ini Nḡerew̄uru báy h̄urusuo Tem Law Pie ká h̄a náa zúokeri k̄i na, ka sád zin̄ r̄i riw bele!

* **13:1 13.1** I k̄ii Kj̄iña bol kusol ba sidike 19.15.

Galasiri Mbede ká Pol daa / h̄a nzob mbika lawri ká Galasi

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, Pol daa bay bákake nzob mbika lawri ká i mbu tul kí báy zadri bod bod ká kudu zad ká Galasi, bay tul fe dáa nzob hñéri ká i vi saa zad kí a í rii sakra nzob mbika lawri í fere nzobri fe ká do bod báy taa hñay ká Pol fere ri na. Nzobkeri ku na, i tuñ hñrusuo ká'a döke ba nzob ndáy nzaaped na í baa mii, nzobri ká i ba Zib ya na Ngerewuру a náa bay ká tul-ri, roo le, zadka i daa vu mbom bo tul bol kusol Moyze na ndaw ro! Pol yinra báy bay ba vaa a baa mii, beri vi ba nzob ndáy nzaaped báy faa diw ká Krisi kí suo-e dí beri bayke. Ka baa ndaw mii, Ngerewuру yaa nzob a naa bay ká tul-e báy fe ká Zezu Krisi daa bo, báy faa dáa bol kusol Moyze ya. Krisi na tina nzob mbika lawri saa bil koy bol kusol, a timbede key na, do nun haña nzobri kó fe dáa kere Tem Law Pie na ká bil simsed bari.

Bay ká do bil mbede ni key na, rii kí báy bay hñéri ká Pol daa h̄a nzob mbika lawri ká Róm.

Máa bayri ká do bil-e

Pol baa saw fe ká se tul hñrusuo ká'a döke ba nzob ndáy nzaaped: 1-2

Ngerewuру naa bay ká tul nzobri ká i daa law-ri bo tul Krisi: 3-4

Tji saa bil koy bol kusol, báy ped dáa nzob mbika lawri: 5-6

Soko ká Pol hii h̄a yu-eri

1-3 Baarì yu-iri ká i ba nzob mbika lawri ká i mbu tul kí bod bod ká kudu zad ká Galasi na, búru yu-iri riw bele ká i do ziñ mī key na, buru hii soko ha rí. Mbede key na, bi Pol ze mī daa ha rí. Mī ba nzob ndáy nzaaped taa nzob ya ndaw, nzob rōc píe mī ya ndaw, roo le, Zezu *Krisi kí suo-e báy Bää naari Ngerewuру ká tina ni saa luø hñud, a h̄a ni kaw báy

kumnun ze píe mī. Ndad bay haña law huoke báy dëkéke Ngerewuру Bää naari báy Ngereembay Zezu Krisi ka sád ziñ rí.

4 Krisi na pōñ suo-e h̄a hñud bay tína naari saa bil koy feyäari, bay haña bo fe ndayari ká tusiri key na, i do báy hñrusuo ká tul naari mbää. Ka daa munu, báy ji le, Bää naari Ngerewuру hii bay haña ni ka daa.

5 Riñ díka ba taa Ngerewuру mbiimbam báy mbiimbam bañguo! Amem! Ndad bay haña ni ka do munu na kí.

Káa Bay Kere na mbjw hoy

6 Yu-iri, Ngerewuру dí rí báy faa law kere *Krisi. Roo le, timbede key na law-i kuñ mbii gbad, bay ji le, i pōñ ni yak a í fere suo-ri báy láá káa bay kí ká bod ro.

7 Tusueke le, Bay Kere kí ká bod na tiya. Roo le, mī baa mini ha rí, bay ji le, mī kó ku na, nzob hñéri fere tul-ri a í nzaa faa bay férē káa Bay Kere Krisi key na do fi mbjw.

8 Ze, zadka buru kí, mase led nzaaped ká nulue hoy ví ka-káa Bay Kere key na h̄a ni do bod báy taa hñay ká buru baa ha rí na le, fadí Ngerewuру ka mgba ni.

9 Munu ká buru baa ha rí pola ro na, mī káy mí baa timbede key na rōbay: zadka nzob kí ze ví ka-káa Bay Kere key na h̄a ni do bod báy taa hñay ká i yaa ká luo buru key na le, fadí Ngerewuру ka mgba ni.

10 Waa, i ker mina ro le? Timbede key na, mī nzaa faa bay dáa fe ká rii law nzobri, mase fe ká rii law Ngerewuру le? Mī hii bay haña Ngerewuру ze ka kó mī rii law-e. Waa, mī nzaa faa bay ndád ká nun nzobri zu le? Munu ya! Zadka mī nzaa faa bay ndád ká nun nzobri rōbay le, mī ti bá nzob ped taa Krisi ya.

Pol vi ba nzob ndáy nzaaped

11 Yu-iri, mī baa ha rí ta-taj: káa Bay Kere ká mī kaa ha rí na, ba kér bay nzob ya.

12 Mī yaa ká luo nzob ya ndaw, a nzob mbjw mini kara fere mī ya ndaw, roo le, ba Zezu *Krisi kí suo-e ze kíe mī h̄a mī kó.

13 Baarì na, i laa bay simsed bi ká pola ká mí tóñke fal fe dáa Zibri ká ba kód Ngerewuру na. Faa ká mī daa suo-i tuñ

kj mí d'áake nun nzob mbika lawri tuo sie tan kókó nun sie bari bay bie ri na, i kó ndaw.

¹⁴ Nzobri ká i ba báw biri báy saw biri ká i tøn fal fe d'áa Zibri ká ba kód Ngerewuру na, mì nduo kiyaw kiyaw ká dí mí mba tul-ri riw bele.

¹⁵ Roo le, pola røo bay haña ri mbón mì na, Ngerewuру náa mì do bod, a dí mì báy faa law kere be bay haña mì vi ba nzob ped be.

¹⁶ Ze nam ká Ngerewuру hii na vi báyji le, ka kie mì Vi-e na, bay haña mì ka-káa Bay Kere be na hñ nzobri ká i ba Zib ya, ká i kó Ngerewuру ya na ha ri laa. Lës, mì se mí vbi nzaa boko ká luo nzob mbijw ya,

¹⁷ a mì se Zuruzalem luo *nzob ndáy nzaapedri ká i do pola hñ mì na ya ndaw, roo le, mì zol ba vaa hoy mì se tusiri Arabi. Fale ku røo, mì yji mì se Damas báy.

¹⁸ Fale ku ká daa mbiimbam say ndaw røo, mì se Zuruzalem bay kókó Piyer, a mí daa nam duø fale ndebe hoy zin ni.

¹⁹ Mì zinj nzob kj mbijw mini ká ba nzob ndáy nzaaped ká dí ya, roo le, ba Zak huoe kj hoy ká ba yu Ngeresembay ze mì zinj ni.

²⁰ Bay ká mì vbie do mbede ha ri key na ba suo bay kj. Ngerewuру ba nzob bay nasi bi, mì kuð bay ya.

²¹ Fale ku røo, mì zol mì se tusiri Siri báy Silisi.

²² Bil sewke ku na, nzob mbika lawri ká i mbu tul kj bod bod ká kuðu zad ká Zude na, i kó mì ya røbay.

²³ I laa ba soro bay bi hoy mii: «Be ká'a daa nun nzob mbika lawri tuo sie bamba ká pola na, ka do bod ro. A timbede key le, ka ka-káa Bay Kere taa mbijwe ká'a bie bayke ká pola na hñ nzobri d'áake lawri bo tul Krisi.»

²⁴ Lës, i písike Ngerewuру bay tul-i.

2

Nzob ndáy nzaaped hawri zuø zinj Pol

¹ Fale ká daa mbiimbam duø fale niñ ndaw røo, mì yji mì se Zuruzalem na ba kj. Be nu ku ro, i mbu nzaa-ri riw bele hñ búru Barnabas hñ ni kie zuø kj buru. Ro, buru hii bay maa kj riw bele, a búru leke ped ká bay d'áa. Buru na, buru

² Mì yji mì se dí, bay ji le, Ngerewuру kie mì bay haña mì se. Zadka mì tji dí na báyji le, mì zinj nzob ndáka faa pol nzobri ká dí. Lës, buru mbu kj fi mbijw bod, a mì tina saw bay káa Bay Kere ká mì kaa hñ nzobri ká i ba Zib ya na ha ri laa. Mì daa munu bay haña ped ká mì daa pola báy taa hoy ká timbede key na, ka do ba fe ká gør hoy ya.

³ Tite ká ba báw sed bi, a ba Gerék na hoy kara, bari nzob ndáka faa pol nzobri ká dí na, i do zinj ni kpan bay haña ni ka kunj ñgori munu ká Zibri na ya.

⁴ Fefe do munu, bay ji le, nzobri ká i dí suo-ri ba nzob mbika lawri ví nduo sakra naari bay békle naari bay kókó wña, faa ji ndaw røo náa tjikeri saa bil *bol kusol Zibri, a náa zuøri zinj Zezu *Krisi na le. Bari na, i hii bay d'áa naari ba koy bol kusol Zibri na,

⁵ roo le, buru poñ faa ndji mini kara ha ri ya, bay haña káa Bay Kere ká ba tusue bay na, ka do munu bay tul-ri.

⁶ A bari ká nzob mbika lawri kó ri ba nzob ndáka faa pol-ri taa tusuerkeri na wña, bay ji ze, i baa le? (Ze, i ba na nzob ndáka faa pol nzob, mase nzob hoykeri hoy kara, daa fe mbijw ya, bay ji le, Ngerewuру kó nzob báy faa fe ká do suo-e ká kélé key hoy ya.) Bari ká i ba nzob ndáka faa pol-ri na, i daa bay kj mbijw bo tul bay bi na ya.

⁷ Roo le, bari na i kó ndaw mii, Ngerewuру poñ ped káa Bay Kere na zuø nduo-i bay haña mì kaa hñ nzobri ká i ba Zib ya na faa mbijw munu ká'a poñ pedke zuø nduo Piyer hñ ni kaa hñ Zibri na.

⁸ Røbay, i kó, Ngerewuру ká hñ hurusuo hñ Piyer kawke ba nzob ndáy nzaaped ká sakra Zibri na, ba be kj ze ka hñ mì hurusuo hñ mì kawke ba nzob ndáy nzaaped ká sakra nzobri ká i ba Zib ya na.

⁹ Zak báy Piyer ndaw, røo Zaa, bari ká nzob mbika lawri kó ri ba ñgeré tul-ri na, i kó ba Ngerewuру ze daa ped key na zuø nduo-i. Be nu ku ro, i mbu nzaa-ri riw bele hñ búru Barnabas hñ ni kie zuø kj buru. Ro, buru hii bay maa kj riw bele, a búru leke ped ká bay d'áa. Buru na, buru

vää dää ped ká sakra nzobri ká i ba Zib ya, a bari laa lε, i vää dää ped ká sakra nzobri ká i ba Zib na laa.

¹⁰ Fe mbiw høy ká i vbi buru na, ba haŋa buru kér se tul nzob kükuri. Ba fe ká mgba law-i baŋguo bay dää.

Pol baa ziŋ Piyer ká tul fe dää be ká Antiyos

¹¹ Zadka Piyer se Antiyos na, mě baa ziŋ ni ká nun nzob mbika lawri, bay jii lε, fe dää be do báy zadε ya.

¹² Tusueke lε, pola rōo báy haŋa Zib hñeri ká i do ziŋ Zak ká Zuruzalem i vi nā, ka sū fe mbiw høy ziŋ nzob mbika lawri ká i ba Zib ya. Roo lε, zadka i vi na báyji lε, ka naa sùo-ε a sū fe ziŋ ri mbää, bay jii lε, ka daa h̄i Zibri ká bay *kūŋ ñgori mgba law-ri na.

¹³ Zib hñawi ká i ba nzob mbika law na kara, i tii s̄aw dää huo munu ká Piyer na ndaw. Fe dää k̄aya bari na ku Barnabas k̄i sùo-ε h̄a ni daa sùo-ε nduo d̄i ziŋ ri ndaw pi.

¹⁴ Zadka mě kō simsed bari ká maa báy tusue báy ká do bil káa Bay Kere na ya báyji lε, mě uru mí baa ziŋ Piyer ká nun ruo nzobri riw bele mii: «Bo ká mù bá saw Zib k̄i, a mú vi ba nzob mbika law mü pōŋ fe s̄aw bori na wāa, daa mina ndaw rōo, timbede key lε, mü ȳii mü suru tigbaa nzob mbika lawri ká i ba Zib ya na, ha ri daa fe dää Zibri lε?

¹⁵ «Náa na, s̄aw náa ba Zib k̄i bo, náa ba nzobri ká i d̄i ri ba “nzob feyäari” munu ká nzobri ká i ba Zib ya na ya.

¹⁶ Ze do munu høy kara, náa kō ta-tan̄ ndaw mii, nzob na, Ngerewuру kō ni do báy zadε nzedem ká nun-ε báy tul fe ká Zezu *Krisi daa k̄i høy bo, báy faa dää vu mbom bo tul *bol kusol *Moyze ya. S̄awke mini ze, naari Zibri kara, náa d̄áari law naari bo tul Zezu Krisi báy haŋa Ngerewuру ka kō naari ba nzobri ká náa dori báy zadε nzedem ká nun-ε báy tul fe ká Krisi daa bo, báy faa dää vu mbom bo tul bol kusol ya. Nzob mbiw mini ká Ngerewuру kō ni ba nzob ká do báy zadε

nzedem ká nun-ε báy faa dää vu mbom bo tul bol kusol na, tiya*.

¹⁷ «Zadka Ngerewuру kō naari ba nzob ká náa dori báy zadε nzedem ká nun-ε báy tul fe ká Krisi daa, rōo náa dori faa mbiw munu ká nzobri ká náa d̄iri ri ba “nzob feyäari” ká i ba Zib ya na wāa, ba Krisi ze h̄a náa d̄áari feyäa na ku lε? Munu ya mgbaŋ!

¹⁸ A roo lε, zadka mě pōŋ faa dää law-i te tul dää vu mbom bo tul bol kusol Moyze, rōo mí ȳii mí lie bo d̄i mí daa ba k̄i na rōbáy lε, b̄e nu ku na, ba bi k̄i ze, mě daa feyäa.

¹⁹ Fal bol kusol ká daa báy bo tul-i na ku báyji lε, mě mgbaŋra ni mbää wūm, báy haŋa bo, mi káw báy kumnum báy tul Ngerewuру. Hud Krisi ká tul puu say hud na, mě zuo ziŋ ni mbiw høy ká d̄i.

²⁰ Bi na, mě kaw báy kumnum, roo lε, mě kaw báy tul gaŋ sùo-i ya; ba Krisi ze kaw bil law-i. Káw bi ká timbede key na, mě kaw báy faa dää law-i bo tul Vu Ngerewuру, be ká'a hii mě a pōŋ sùo-ε h̄a hud báy law hiiya be a súoke bol-i.

²¹ Fe law kere Ngerewuру key na, mě hii báy túŋ ñgereŋ ba fal ya. I kō, zadka dää vu mbom bo tul bol kusol na a máa báy haŋa Ngerewuру kō nzob do báy zadε nzedem ká nun-ε na lε, hud Krisi na do ba fe ká gør høy!»

3

Dää bol kusol, mase mbika law

¹ Uwaa, baar̄i nzob mbika lawri ká kuđu zad ká Galasi, mina ze tul-ři fere munu ku lε? Nzob ve ze ula ři munu ku lε? Hud Zezu *Krisi ká tul puu say hud na, mě baa bayke ta-tan̄ ha ři laa ro.

² Mě vbika ři vbiw mbiw høy báy haŋa ři ȳinra h̄a mi laa: Tem Law Pie taa Ngerewuру ká ĩ ȳa na wāa, ĩ ȳa báy faa dää vu mbom bo tul *bol kusol Zibri, mase báy faa láa káa Bay Kere, ká ĩ d̄áake law-ři bo d̄i na lε?

³ Wāa, daa mina ndaw rōo, kér báy puo ři munu ku lε? Titire na, ĩ tii s̄aw mbika sùo-ři h̄a Ngerewuру báy faa Tem Law

* 2:16 2.16 Simri 143.2.

Pie, a timbede key le, i hii bay óro bie báy
húrusuo-rí kí høy ro le?

⁴ Feri njí-ŋgíjí ká tji tul-rí na wáa, tji gør
høy le? Üuu, ba fe ká ti doko gor høy ya.

⁵ I kó, zadka Ngerewúru ha rí Tem be,
a daa fe sanjri ká sakra baarí na wáa, ka
daa báy faa bol kusol ká i daa vu mbom
bo dí na mase, báy faa káa Bay Kere ká i
yáa bayke, a í dákake law-rí bo dí na le?

⁶ I kér se tul *Abaraham na i kó. Mbede
Ngerewúru baa bay se tul-e mii: «Abara-
ham na daa law-ε bo tul Ngerewúru, be
ze Ngerewúru kíike fal mbika law be, a
kóke ni ba nzob ká do báy zade nzedem
ká nun-ε*».

⁷ Be ze do nun haña rí kó mii, bari ká
i daa law-ri bo tul Krisi na ze, i ba vu
Abaraham taa tusuekeri.

⁸ Mbede Ngerewúru baa pola mii,
Ngerewúru a dáa hág nzobri ká i ba Zib
ya na, i vi ba nzobri ká i do báy zade
nzedem ká nun-ε báy faa mbika law bari
na. Sáwke mini ze, Ngerewúru waa bay
kereke na ziñ Abaraham pola lew mii:
«Mí sám fe zuo tul sáw nzobri riw bele
báy faa bo†.»

⁹ Lee, Abaraham na daa law-ε bo tul-e,
ze a ziñke fe sámi na. Be mini ze, bari
riw bele ká i daa law-ri bo tul Krisi na,
ka sám fe zuo tul-ri faa mbíjw munu ká'a
sámke fe zuo tul Abaraham na.

¹⁰ A roo le, bari ká i daa law-ri te tul
dáa vu mbom bo tul bol kusol na, bebi
Ngerewúru bo tul-ri, bay ji le, mbede
Ngerewúru baa mii: «Nzob hág hág ká
daa vu mbom bo tul bay ká i daa dö bil
*mbede bol kusol, a daa feri riw bele ká
dö bil mbedeke na báy zade bangú ya
le, bebi Ngerewúru bo tul-e‡.»

¹¹ Be mini ze, i kó ta-tan ro: nzob mbíjw
mini ká Ngerewúru kó ni ba nzob ká dö
báy zade nzedem ká nun-ε báy faa daa
vu mbom bo tul bol kusol na, tiya, bay
ji le, mbede Ngerewúru baa ta-tan mii:
«Nzob ká do báy zade nzedem ká nun
Ngerewúru báy faa law-ε ká'a daa bo tul-
e na, a káw báy kumnum§.»

¹² Roo le, dáa bol kusol na maa kí báy
dáa law bo tul Ngerewúru ya, bay ji le, i
daa do bil mbede Ngerewúru ndaw mii:
«Nzob ká daa fe ká bol kusol baa báy
zadé riw bele na, a káwke báy kumnum
báy faa bol kusolke na*.»

¹³ Roo le, timbede key na, Zezu Krisi
ví naa bebi bol kusol ká bo tul naari.
Zadka i ber ni do tul puu say hud na,
bebi Ngerewúru ká dö tul naari na, ka
mbi súo-ε a súoke bol naari bay haña
bebi ke na ka ti tul naari mbää, bay ji le,
mbede Ngerewúru baa mii: «Nzob hág
hág ká i ber ni dö tul puu say hud na,
bebi Ngerewúru bo tul-e†.»

¹⁴ Zezu Krisi na daa munu bay haña fe
sámi ká Ngerewúru waa ziñ Abaraham
na, ka dö bay tul nzobri ká i ba Zib ya na
báy faa be, róo bay haña náa yáari Tem
ká Ngerewúru waa bay tul nzobri ká i daa
law-ri bo tul-e na.

Bay ká Ngerewúru waa na, bol kusol ti súo ya

¹⁵ Yu-iri, mí mbika fe mbíjw ká tusiri
key bay kíekeri fe. Zadka nzobri sidí siñ
tul bay ziñ kí, a í su miiri zuo nduo kí
na, nzob mbíjw maa báy bumra bayke ya
ndaw, a maa dáa kí zuo dí ya ndaw pi.

¹⁶ Ze feke dö faa mbíjw munu báy bay
ká Ngerewúru waa ziñ *Abaraham báy
vu bul-e. Mbede Ngerewúru baa bay key
na bay tul vu bul-eri riw bele ya‡, roo le,
bayke dö ta-tan, a kíe se tul vu bul-e mbíjw
kí høy ká ba Krisi.

¹⁷ I kó, bay ká mí hii bay báa ze dö key:
Ngerewúru na siñ tul bay ziñ Abaraham,
a waa bay káw tul bayke na. Falé ku na
daa mbiimbam isod niñ báy siñ say ndaw
róo, Ngerewúru hág *bol kusol na dö báy.
Roo le, bay ká'a siñ pola ziñ Abaraham na,
bol kusol na maa bay bumra bayke ya, a
maa dáa kí zuo dí ya ndaw pi.

¹⁸ A zadka Ngerewúru hág nzobri fe kere
ká'a waa báy faa daa vu mbom bo tul bol
kusol le, bayke kíe mii, ka hág fe bay bay
ká'a waa na mbää. Roo le, báy faa wáa

* 3:6 3:6 Tiika sáw fe 15.5-6. † 3:8 3:8 Tiika sáw fe 12.3. ‡ 3:10 3:10 Kíjja bol kusol ba sidíke 27.26. § 3:11
3:11 Abakuk 2.4. * 3:12 3:12 Soro ped dáa Leviri 18.5. † 3:13 3:13 Kíjja bol kusol ba sidíke 21.23. ‡ 3:16
3:16 Tiika sáw fe 12.7.

bay ze Ngerewuru kīcke law kere be hā
Abaraham.

¹⁹ Wāa, bay ji ndaw rō Ngerewuru hā
bol kusol hā Zibri lē? Ka hā bol kusol kī
nde dī bay haña bo, nāa kōkeri fe dāa
naari kā ndaya kā rii nun-e ya na. Bol
kusolke ku na a dāa ped duñ duñ maa bāy
nam kā vu bulu Abaraham kā ba *Krisi na
a vīke. Ba be na ze, Ngerewuru waa bay
bay tul-e. A ze bol kusol na Ngerewuru hā
led nzaapedri kā nulue bay haña ri nday
bayke hā *Moyze kā ba nzob dōko sikfa
nzobri bāy Ngerewuru.

²⁰ Nzob dōko sikfa nzobri na, do bay
tul kudu nzobri kā sidī. A roo lē, zadka
Ngerewuru waa bay zinj Abaraham na, ka
dāaa feke huo-e kī hoy.

Bol kusol kōrō naari kpūru maa bāy nam mbika law

²¹ Wāa, *bol kusol bāy waa bay kā
Ngerewuru hā na tuñ kī tuñ lē? U-uu
munu ya mgban! Zadka faa do dī bay
haña nzobri kaw bāy kumnun bāy faa
dāa vu mbom bo tul bol kusol lē, nzob
a māa bay dāa bol kusol ndaw rō hā
Ngerewuru kōke ni ba nzob kā do bāy
zadē kā nun-e.

²² Roo lē, i dāaa do bil mbede
Ngerewuru ta-tañ mii, nzobri riw bele
na, feyaa mgba ri kek§, bay haña bo fe kā
Ngerewuru waa na, ka ha rī bay law-rī
kā i dāaa bo tul Zezu Krisi.

²³ Pola rō bay haña faa bay mbika law
ka tji na, bol kusol mgba naari kek ba koy,
a giyañke bay mbika law kā Ngerewuru
kīes naari na tji kēle.

²⁴ Be mini ze, bol kusol na kōrō
naari kpūru hā *Krisi vīke, bay haña bo
Ngerewuru ka kō naari ba nzobri kā i do
bāy zadē nzedem kā nun-e bāy faa mbika
law.

²⁵ Roo lē, munu kā bay mbika law tji key
na, bol kusol na ba gañ tul naari mbāa.

²⁶ Timbede key na, bāy faa mbika
law ze, i zuñ zinj Zezu Krisi, a i ba vu
Ngerewururi riw bele.

²⁷ Baari riw bele na i dāaa tul-rī nduo
mbii bay zuñ zinj Zezu Krisi, hā be Krisi kī
suo-e na yaa bil law-rī kpol kpol riw bele.

²⁸ Munu zu lē, wāl sakra saw kī ti mbāa.
Zib mase Zib ya kara tiya ndaw, koy bāy
nzob hoyke kara tiya ndaw, wāra nzob
bāy may nzob kara tiya ndaw pi. Baari
riw bele na, i zuñ zinj Zezu Krisi, a i vi ba
nzob kā mbijw hoy.

²⁹ Be ze, zadka i ba taa Krisi lē, i ba vu
bulu *Abaraham a i zinj feri riw bele kā
Ngerewuru waa bay tul-e na ndaw.

4

¹ I laa bay kiri kā mgbal law-i bay bāa
ha rī na. Led kā'a kāw tul fe pile bi-e na,
ze fe bi-eri riw bele do bay tul-e hoy kara,
zadka'a ba led kōb rōbay na, ka dāaa suo-e
do munu ba led kāw,

² a dāaa vu mbom bo tul nzobri kā i ba
gan tul-e a i kō-kōm ba tul-e bāy tul ped
beri na, kpūru maa bāy nam kā bi-e tuu
na.

³ Naari hoy kara, nāa dōri faa mbijw
munu ndaw. Zadka nāa bāri led kōb
rōbay na, nāa dōri bil koy fe dāa bulu
naari banquo, ha ri do ba gan tul naari.

⁴ Roo lē, zadka nam kā Ngerewuru tuu
na vi lē, ka pie Vi-e hā may nzob mboj ni.
Lee, Vi-eki ku na dāaa vu mbom bo tul bol
kusol Zibri na,

⁵ bay haña bo, bari kā i do bil koy bol
kusol na, ka tinake ri bo, hā nāa vikeri ba
vu Ngerewuru.

⁶ Bay kīes rī ha rī kō mii, i ba vi-e taa
tusuekeri na, Ngerewuru pie Tem Vi-e do
bil law naari. Temke na hā nāa baari bay
mii: «Aba, Baa.»

⁷ Be ze, timbede key na, muñ ba koy
mbāa, roo lē, muñ ba vu Ngerewuru.
Munu kā muñ ba vi-e na, ka'a haña muñ fe
kereri riw bele kā'a kōrō do bay tul vi-eri
na ndaw.

Law Pol na-nam ya bay tul nzob mbika lawri

⁸ Pola lew kā i kō Ngerewuru ya na, i
ba koy *fe poy wāru taa goñ goñkeri.

⁹ Roo lē, timbede key na, i tuu
Ngerewuru, (mī hii bāa mii: ba
Ngerewuru ze tuu rī timbede key.) Wāa,
dāaa mina ndaw rō, i yāj i se bil fe taa
goñ goñkeri kā hurusuo-ri tiya dēk dēk

na rɔbay le? Daa mina ndaw rɔo, i hii yii bay dāa koy bari na ba kij rɔbay le?

¹⁰ Baari na, i daa law-ri bo tul nam haneri ndaw, few dāa suoriya haneri ndaw, bil few haneri ndaw, rɔo mbiimbam haneri ndaw pi.

¹¹ Bi na, law-i na-nam ya bay tul-ri. Pedri riw bele kā mī daa kā sakra baari o na wāa, do ba fe kā gōr hoy le?

¹² Yu-iri, bi na mī naa sūo-i kā bil *bol kusol Žibri a mī do munu kā baari. Ze, mī kod rī timbede key bay haŋa rī daa faa mbijw munu kā bi. Baari na, zadka mī se luo-ri na, i daa fe kāaya mbijw zin mī ya.

¹³ Fe kā daa hā mī kāake kāa Bay Kere kā luo-ri titire dēkre na, i kō ndaw; ba sūo-i ze se mī.

¹⁴ Sūo-i kā se mī na, daa ha rī kō sekse fe bamba. Be nu ku hoy kara, i jm mī ya, a i tūn mī ḥgereŋ ya ndaw, roo le, i mgba mī ba sūo-ri munu ba led nzaaped Ngerewuру, mase munu kā Zezu *Krisi kī sūo-e.

¹⁵ Wāa, suoriya baari na do hāa rɔbay le? Mī bāa ha rī: ba fe kā faa do dī zu le, i nāa pāra nun-ri bay haŋa mī.

¹⁶ Wāa, timbede key na, mī yī mī vi ba nzob tul ḥgani baari ro bay tul sūo bay kā mī baa hā rī na le?

¹⁷ Nzobri kā i fere kāa Bay Kere na, kér bay bari ndaya kā tul rī. I hii bay kūo rī saa luo-i key na bay dāa rī zu fal-ri.

¹⁸ Ba tusue kī, do ndad bamba bay haŋa rī nduɔ kiyaw kiyaw kā tul fe kere. Ze, mī do sakra baari, mase mī ti ya hoy kara, ndad bay dāa munu hanjuo kpadsara.

¹⁹ Baari yū-iri kā mī kō rī ba nzob nun-i na, mī do bil kōkō sekse fe ḥgii bamba tasiri bay tul-ri na rɔbay. Kōkō sekse feke ku na, do munu ba nduo kā se máy nzob bay haŋa ni mboŋ. A doko munu kpuru maa báy nam kā Krisi yāa zad kā bil law-ri kpol kpol.

²⁰ Tem sūo-i tji kerenj kerenj. Mī hii bay doko zin rī mbijw hoy, bay kōkō faa kā bay báake bay ha rī, bay ji le, mī ker bay ḥgii bamba se tul-ri.

Bay kā se tul sāka kuni kā kīre sidī

²¹ Baari kā i hii doko bil *bol kusol hanjuo na, i baa hā mī laa: bay kā bol kusol baa na wāa, i laa ya le?

²² I daa do bil mbede Ngerewuру mii, *Abaraham do báy ledri ba sidī. Led mbiwke na, ka mboŋ zin Agar kā ba máy fal, a ba koy*. A led ndeke dī sidike laa le, ka mboŋ zin Saara kā ba máy pol be na.

²³ Be kā mi-e ba máy fal a ba koy na, ka mboŋ led faa mbiw munu kā máyri mboŋke ledri riw bele hanjuo. Roo le, máy pol na, mboŋ munu kā be na ya. Ka mboŋ báy faa bay kā Ngerewuру waa zin Abaraham[†].

²⁴ Soro fe kā kal key na, kie naari fe. Máyri kā sidī key na, kie *sāka kuni kā kīre sidī. Mbiwke ba Agar kā ba koy, a kie kuni kā Ngerewuру saa kā tul kuo Sinay, zad kā'a hā nzobri bol kusol kā dī. Ledri kā'a mboŋ na i ba koyri.

²⁵ Agar kā do munu ba tul kuo Sinay kā tusiri Arabi na, ka do munu ba ḥgerepuo kā Zuruzalem kā timbede kā ba koy báy nzobri riw bele kā i do dī.

²⁶ Roo le, Zuruzalem kā nulue na do báy tul-e. Be na ze, ka ba máa naari,

²⁷ bay ji le, i daa do bil mbede Ngerewuру mii:

«Bo kā mù ba máa suo kā mù mboŋ ya na,
mu záy sūo-o!»

Bo kā nduo se mù ba mbijw ya báy na,
mu daa fe beleŋ beleŋ ba siya báy
suoriya,
bay ji le, máy kā wāra pōn ni na,
a doko báy ledri ḥgii mba máy kā
wāra hii ni[‡].»

²⁸ Yu-iri, baari na i do ba ledri kā i mboŋ ri báy faa bay kā Ngerewuру waa, munu kā i mboŋke Izak.

²⁹ Sewke kā i mboŋke ledri kā sidī key na, led kā i mboŋ ni munu kā led hawri riw bele na, ka daa nun nzob hā kā i mboŋ ni báy faa hūrusuo Tem Ngerewuру na tuo sīe bamba. Ze, timbede key hoy kara do faa mbijw munu ndaw.

* 4:22 4.22 Tiika saw fe 16.1-16. † 4:23 4.23 Saara kā ba máa suo. ‡ 4:27 4.27 Ezay 54.1.

³⁰ A wāa, mbede Ngerevwuru baa mina le? Mbedeke baa mii: «Mu nii máy ká ba koy na báy vi-e, bay ji le, vu máy koy na ti zinj fe pile bi-e zinj vu máy pol ya§.»

³¹ Yu-iri, munu zu le, naari na, náa bári vu máy koy ya, roo le, náa bári vu máy pol.

5

I daa sùo-rì ba koy bay tul bol kusol na mbää

¹*Krisi na tina naari saa bil koy bay haña náa káwri báy tul naari ba tusue! Munu zu le, i mgba sùo-rì ñgo-ñgoŋ bay káw báy tul-rì, a i nze báy sùo-rì bay yji i vi ba koyri na mbää.

² Bi Pol na, mǐ baa ha rì ta-tanj: zadka i kuŋ ñgori bay haña Ngerevwuru ka kō rì ba nzobri ká i do báy zadé nzedem ká nun-e le, fe ká Krisi daa na do ba fe ká gør høy ká nun-rì.

³ Mǐ baka rì ba kí faa bal ba mbiw na rɔbay: nzob häa häa ká ha ri kuŋ ni ñgori na, do nun haña ni daa vu mbom bo tul *bol kusol na báy nzi-e ñgid bele.

⁴ Baarì ká i nzaa faa bay haña Ngerevwuru ka kō rì ba nzobri ká i do báy zadé nzedem ká nun-e báy faa dáa vu mbom bo tul bol kusol na, zadka i daa munu le, i naa sùo-rì ká luo Krisi, a i naa sùo-rì ká bil law kere Ngerevwuru na ndaw.

⁵ Roo le, naari na, náa hiiri bay haña Ngerevwuru ka hä náa dori báy zadé nzedem ká nun-e. Ba fe ká náa dáari law naari te dí nzokdo, a náa gýanri feke na kekeke báy húrusuo Tem Law Pie ká daa ped ká bil law naari báy faa mbika law na.

⁶ Zadka náa zuɔri zinj Zezu Krisi na, *kuŋ ñgori, mase kuŋ ñgori ya høy kara, fe ze ba fe ya, roo le, fe ká ndad bamba na ba mbika law ká daa fe báy faa law ini.

⁷ Pola na, i daa fe ndad bamba. A wāa, timbede key na, nzob ve ze daa puu bo pol-rì ha rì daa vu mbom bo tul tusue bay na mbää le?

⁸ I kō, bay ká i baa í súruke tigbäa-ri bay mbáke tul-rì na, uru saa luo Ngerevwuru ká di rì na ya.

⁹ Sim bay báa nzobri baa mii: «Tumbom ndji høy tuo bo mbii le, mbii fü riw bele*.»

¹⁰ Bi na, mǐ kō le, baari ká i zuɔ zin Zezu Krisi na, i ti yji i ker bay kí bod ya. Mǐ kō ndaw, nzob ká do fére tul-rì na, ze ka ba na nzob ji ji høy kara, Ngerevwuru a dáa bay bo tul-e hä ni kō seke fe.

¹¹ Yu-iri, zadka ba bi ze mǐ ka-káa kúŋ ñgori banguo mí baa mii, ba fe kere na wāa, bay ji ndaw rɔo, i daa nun-i tuɔ síe mini key báy le? Zadka mǐ daa munu le, káa Bay Kere ká mǐ kaa se tul Krisi ká i ber ni do tul puu say hud na, ti bá ñgud puu téke bal nzob mbiw ya.

¹² Nzob nuri ká i yɔklo kér bay baari ku na, mǐ hii bay haña ri se báy ped dáa bari na ba pola pola bo, i lo gum ri mgbum!

¹³ A baari yu-iri laa le, bay ká se tul bol kusol na, Ngerevwuru dí rì bay haña rì kaw báy tul-rì. Roo le, i hä káw báy tul-rì na, ka vi ba faa ká bay dáake fe ká kón naysuo hii ya. I hä law ini ze ka do bil law-rì i dáake ped hä kí ba lie ba lew,

¹⁴ bay ji le, bol kusolri riw bele na mbü tul-e mbiw høy mii: «Mu hii kú-ɔ munu ká sùo-ɔ bo kí.»

¹⁵ I nze báy sùo-rì ndaw rɔ! Zadka i hii kí ya, rɔo i zɔrɔ kí báy bay hadf hadf le, i bie kí kadf bele.

I hä Tem Law Pie ka nda faa pol-rì

¹⁶ Munu zu le, bay ká mǐ báa ha rì na ze do key: i hä Tem Law Pie ze ka nda faa pol-rì. Zadka i daa munu le, i ti dáa fe ká kón naysuo hii na mbää.

¹⁷ Tusueke le, fe ká kón naysuo hii na, tuŋ fe ká Tem Law Pie hii na ñgerenj ba fal. A fe ká Tem Law Pie hii na laa le, tuŋ fe ká naysuo hii na ñgerenj ba fal na ndaw. Bari sidí bele na i tuŋ kí tuŋ ñgerenj ha rì zinj faa dáa fe kereri ká i hii bay dáa na ya.

18 Roo le, zadka Tem Law Pie nda faa pol-ri le, *bol kusol na do báy húrusuo ká tul-ri mbää.

19 Feri ká nzobri hii bay dáa báy kón naysuo-ri na do ta-taŋ: dáa nun pie ndaw, dáa fe jm ndaw, séke simsed taa góbkeri ndaw,

20 púo wururi ndaw, dáa fe dáa mgbíiri ndaw, fúy kíri ndaw, róo dáa ródi zinj kí ndaw pi. Nzobkeri ku na, i daa sere zinj kí ndaw, i ba nzob law fáa ndaw, í ba nzob kókó nun fe ndaw, a í bie kí kad kad í te bil kí taŋ zúo kí ndaw pi.

21 I ba nzob dáa kón fe ndaw, nzob dáa súo-ri ba koy him ndaw, nzob fe súm luyeri ndaw, róo i daa fe kíri bód bód ká ri fe niri key na ndaw pi. Mí baka ri timbede key munu ká mì baka ri ká pola na báy. Bari ká i do bil fe niri key baŋguo na, i ti doko sakra nzobri ká Ngerewu re mbay ká tul-ri na ya.

22 Roo le, zadka Tem Law Pie ze nda faa pol-ri le, feri ká'a hii bay haŋa nzobri daa na ze do key: kókó nzob ba nzob nun ndaw, dáa suoriya ndaw, káw dékéké ndaw, íki law ká tul nzobri ndaw, dáa kere ndaw, mgbaka ini ndaw, róo doko tul bay ndaw pi.

23 Ka'a bá nzob law huoke lóm ndaw, a ba nzob kókó faa mgbaka súo-ε ndaw pi. Bol kusol tuŋ fe niri key na ñgerenj ya!

24 Bari ká i ba taa Zezu *Krisi na, i poŋ dáa kón fe naysuo na riw bele munu ri fe ká i ber ni do tul puu say hud.

25 Munu ká Tem Law Pie ze há náa káwkeri báy kumnun na, ndad bay haŋa ni ka nda faa pol naari, a kíe naari simsed kere.

26 I vi ba nzob siika súo-ri ya, í ñgákla kí a í daa sere zinj kí ya ndaw.

6

I daa kere zinj nzobri riw bele

1 Yu-iri, zadka í kó nzob do dáa káaya le, baarí ká Tem taa Ngerewu nda faa pol-ri na, í se í vää yíijra ni ví do faa kere báy kusol bay kere ká huo lóm ze ka zinj ni. Roo le, mu nzé báy súo-ó ndaw ró, ká bay líe bo bil fe káyake na.

2 I so kí ká bil kér bayri ba lie ba lew. Zadka í dáa munu le, be ndaw róo í dáake vu mbom bo tul *bol kusol *Krisi na báy.

3 Zadka nzob ker a baa mii, beri ba nzob tusue le, ka ba nzob tusue ya a ula súo-ε súo-ε kí.

4 Ndad bay haŋa nzob há há le, ka békle fe dáa be na a kó. Zadka ped dáa beri na do báy kere le, ka'a dáa suoriya bay tul ped be ká'a daa na bo, ka ti mgbaka súo-ε a líeke nzob hawri ká'a mba ri na ya.

5 Ba tusue kí: nzob há há le, ka soso ba ká maa tul-e be kí súo-ε.

6 Nzob ká i fere ni Bay Kere na, do nun haŋa ni be hoy kara, ka yíi a wál fe kere beri ká'a döke na, a há nzob ká fere ni fe na.

7 I úla súo-ri ya! Ngerewu na nzob sié ni ya: fe ká nzob ru na a zinj lereke kí.

8 Zadka nzob ru fe ká rii kón naysuo ká do bil law-ε le, a zinj fe tunduoke ká ba hud na. Roo le, zadka nzob ru fe ká rii law Tem Law Pie laa le, Tem Law Pie na a haŋa ni fe tunduoke ká ba káw báy kumnun ká do baŋguo na.

9 Ndad bay haŋa náa dáari fe kere baŋguo taŋ haŋa law naari ka saa. Zadka náa dáari munu baŋguo, róo namke vi le, náa zinjri fe tunduoke na.

10 Munu zu le, zadka náa zinjri faa le, náa dáari kere zinj nzobri riw bele, kakalke le, zinj yú naari ká i ba nzob mbika lawri.

Óró bie bay

11 I kó, timbede key na, bi kí súo-i ze, mì daa óró bie mbede key na báy nduo-i ba ñgóbké gboldoro gboldoro ha ri.

12 Mí baa ha ri: bari ká i hii bay mgbaka ri báy húrusuo ha ri kunj ñgori na, i ba nzobri ká i hii bay kíe súo-ri ká nun nzobri ká kélé. Tusueke le, i daa munu bay haŋa nzobri daa nun-ri tuo síe bay tul *Krisi ká i ber ni do tul puu say hud na ya.

13 Bari kí súo-ri ká i ba nzob *kúnj ñgori na kara, i daa vu mbom bo tul *bol kusol na báy zadé riw bele ya. Roo le, i hii bay gedé ri bay haŋa ri kunj ñgori na, bay

haŋa bo i maa ndáke giri sùo-ri bay tul
bol kol nüɔkeri ká zuɔ sùo-rĩ na.

¹⁴ A bi lāa le, mǐ nda giri sùo-i bay tul fe
mbj̄iw hoy ká ba Krisi, Ngereɛmbay naari
ká i ber ni do tul puu say huds na. Munu
ká Krisi hu ká tul puu say huds bay tul-
i na, feri ká tukelē key na, mǐ kɔ ba fe
ká dō gɔr hoy, a mi hɔ kér bay biri se dī
mbää.

¹⁵ Kún̄ ɳgori mase kún̄ ɳgori ya hoy
kara, be ze ba fe ya, roo le, fe ká ndad
bamba na, bay haŋa náa víri ba nzob fie
báy faa hurusuo Tem Law Pie.

¹⁶ A þari riw bele ká i se faa kere ni key
na laa le, ndad bay haŋa dɛkɛke báy law
kere Ngerewuру ka sád zin̄ ri, rɔɔ a sád
zin̄ nzobri riw bele ká i ba taa be na.

¹⁷ Tii sàwke saa bil nam ká vuri key na,
mǐ hii bay haŋa nzob ka yɔklo kér bay bi
mbää, bay ji le, bol kol nüɔri ká zuɔ sùo-i
key na, kie mii, mǐ ba taa Zezu.

¹⁸ Yu-iri, ndad bay haŋa law huoke
Ngereɛmbay naari Zezu Krisi ka sád zin̄ rĩ
riw bele. Amem! Ndad bay haŋa ni ka dō
munu na ki.

Efεzri

Mbede ká Pol daa h̄a nzob mbika lawri ká Efεz

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na nzobri ker í baa mii, ba mbede ká i daa se sakra nzob mbika lawri ká i mbú tul kí báy zadri bod̄ bod̄ ká tusiri Azi Miner, ká Ngerepuo Efez do di na. Ká bil mbede key na, Pol daa ha ri kó fe ká Ngerewūru mbi nzi-ε ká dí piedke lew høy bay dää. Ka'a mbú feri riw bele ká nulue ndaw, tusiri key ndaw zuo pol mbay ká mbjw høy ká ba Krisi.

Mbú tul kí nzob Krisiri riw bele na, Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya na, i zuo zinj kí mbjw høy ba sùo ká mbjw, ká Krisi ba tul. Zúc kíke ku na do munu, bay ji le, Ngerewūru nan nzobri zuo bod̄ ba taa be, a nda buma zinj ri bay tul fe ká Krisi daa, a ha ri pam báy faa law kere be. Ka h̄a Tem Law Pie h̄a nzob taa beri. Ba be Tem Law Pieke na ku ze ka daa ha ri zuo zinj kí. Be ze, zadka nzob mbika law haa h̄a daa ped̄ be ped̄ be na le, nzob mbika lawri ká i mbú tul kí na, i zinj h̄urusuo a í ñgoñ ká bil mbika law bari na ba pola pola. Mbede key na, baa bay røbay se tul fe ká nzob mbika lawri dää bay kíke zúc kíke na h̄a ni ka do ba fe tusue: mgbaka ini ndaw, dää vu mbom bo tul kí ndaw, røc̄ haña taambøl h̄a Ngerewūru ndaw pi.

Máa bayri ká do bil-e

Pam ká báy faa Krisi: 1-2

Zúc kí nzob mbika lawri: 3.1-4.16

Simsed nzobri ká i zuo zinj Krisi: 4.17-6.24

Soko ká Pol hii h̄a nzob mbika lawri

¹ Bi Pol ká Ngerewūru h̄a m̄i ba nzob nday nzaaped Zezu *Krisi báy law hiiya be na, m̄i daa mbede key na ha r̄i baari nzob taa Ngerewūruri ká i kaw Efez*, ká i daa law-r̄i bo tul Zezu Krisi.

* **1:1 1.1** Ká bil tåw mbede hñeri ká piedke lew na, i daa «ká i kaw Efez» na do dí ya.

² Ndad fay haña law huoke báy dëkeké Bää naari Ngerewūru, báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád zinj r̄i.

Fe kere ká Ngerewūru h̄a naari báy faa zúc zinj Zezu Krisi

³ Náa písiri Ngerewūru, Bää Ngerembay naari Zezu *Krisi, be ká'a h̄a naari fe sámi báy riñ-ε riñ-ε riw bele ká nulue báy faa zúc zinj Krisi!

⁴ I kó, pola røc̄ bay haña Ngerewūru daa tusiri na, ka naa naari zuo bod̄ ba taa be báy faa Krisi, bay haña bo náa táñri kad̄ kad̄ ká pol-e tañ bay ká tul naari.

Báy faa law ini be na,

⁵ ka mbi nzi-ε pola lew høy bay haña náa bári vi-eri báy faa Zezu Krisi. Ka daa munu, bay ji le, feke ku na rii law-ε.

⁶ Munu zu le, riñ díka ba taa Ngerewūru bay tul bawda law kere be ká'a h̄a naari báy bil law-ε puluk, bay ji le, náa zuori zinj Vi-e ká'a kó ni ba nzob nun-ε na.

⁷ Báy faa sím be ká uo ká tul puu say hud na, Ngerewūru tñake naari saa bil hurusuo feyä ká mgba naari ba koy, a nda bumake zinj naari. Be ze, ka kíe naari bawda law kere be ká mba kíja fal-ε wuruk wuruk na,

⁸ a hágke naari nun nzemri báy gosi fe kókɔri riw bele.

⁹ Ka h̄a náa kóri fe ká do zad̄ muni ká'a mbi nzi-ε ká dí pied̄ lew høy báy law hiiya be bay dää báy faa Krisi na.

¹⁰ Feke ku na, órø bie nam na le, feri riw bele ká nulue ndaw, tusiri key ndaw na, ká'a mbú zuo tul kí mbjw høy ká pol mbay ká mbjw høy ká ba Krisi.

¹¹ Báy faa zúc zinj Krisi na, buru Zibri na buru zinj fe kereri ká Ngerewūru waa bay tul nzob beri, bay ji le, ka naa buru pola lew høy báy faa ká'a leke. Fekeri riw bele ku na, ka daa maa báy fe ká'a hii a mbi nzi-ε ká dí bay dää sùo-ε.

¹² Munu zu le, buru Zibri ká buru ba titire nzobri ká buru daa law buru nzokdo te tul Krisi na, buru daa riñ díka bo tul Ngerewūru ká ba bawda nzob luye!

¹³ A baari ká ī ba Zib ya na hoy kara, zadka ī laa tusue bay ká ba Bay Kere ká ha rī zinjke pam na, ī dääake law-rī bo tul Krisi. Be ze, Ngerevwuru téke surum zuo sùo-rī ba taa be, a háké rī Tem Law Pie ká'a waa bayke pola na[†].

¹⁴ Temke ku na, ba fe ká Ngerevwuru hág a kíeke mii, fe kereri riw bele ká'a waa bay tul nzob beri na, náa zinjri ḥgid bele báy nam ká'a tñake naari wúm saa bil hurusuo feyা ká mgba naari ba koy na. Riñ dika ka ña taa be!

Nzaa bay kere Pol

¹⁵ Be mini ze, úru saa nam ká mǐ láake soro ñay law-rī ká ī dää bo tul Ngerevembay Zezu, rōo báy ini ká ī mgba ziñ nzob mbika lawri riw bele na,

¹⁶ mǐ dää taambol hág Ngerevwuru ñaŋguo ñay tul-rī.

¹⁷ Ká bil nzaa bay kere biri na, zadka mǐ ker se tul-rī le, mǐ vbi Ngerevwuru, Bää Nzob Riñ Dika Luye ká ba Ngerevwuru Ngerevembay naari Zezu *Krisi na, ñay haña ni ka ha rī Tem Law Pie hág ni ka ha rī nun nzem ndaw, kókó saw feri ndaw bo, ī tūuke ni ta-tanj.

¹⁸ Mǐ kod ni ñay haña ni ka mgbúdfa nun bil law-rī ká nziyya ñay haña rī kó fe ká ī dää law-rī te dí nzokdo ká'a díke rī bayke na. Mǐ kod ni ñay haña rī kó fe rinj díka luye ká'a dää do ñay tul nzobi ká i ba taa be,

¹⁹ rōo báy bawda hurusuo ká do ñay tul naari ká náa dääari law naari bo tul-e na, maa ñay mgbaka a líeke fe kíri ya. Hurusuoke ku na, ba hág ká Ngerevwuru tina do zad hie báy bawda hurusuo-

²⁰ báy nam ká'a tñake Krisi saa luo hudi hág ni kaw tunduo hodo be ká nulue.

²¹ Ká zadə ku na, Krisi re mbay ká tul hurusuo temri riw bele ká re mbay ndaw, tul nzob réke tul nzobi riw bele ndaw, tul hurusuori riw bele ndaw, tul hurusuo ká kal tul hurusuo hawri riw bele ndaw, rōo báy rinjri riw bele ká mgba ká bil sew ni key hoy ya, roo le, ká bil sewri ká'a ví vuku kara ndaw pi.

²² Ba tusue, Ngerevwuru dää feri riw bele zuo pol Krisi a hág ni ba mbay luye ká tul nzob mbika lawri riw bele

²³ ká i ba sùo-e na. Ká sakra nzob mbika lawri na, Krisi yáa zad kpol kpol ká dí, ba ñe kí ze ka yáa zadri riw bele.

2

Law kere Ngerevwuru dää ha nzob huðeri kawke báy kumnun

¹ Pola lew na, baari ká ī ba Zib ya na, ī dō ba nzob huðeri bay tul fe dää yáa baari.

² I do bil fe dää yáa ī se simsed munu ká nzob tukeleri, a ī tónjke fal mbay tul temndayari ká tusiri key ká dää ped timbede ká bil law nzobi ká i t̄j-t̄jí ká tul Ngerevwuru.

³ A buru Zibri riw bele laa le, buru do munu ká bari ndaw. Buru do bil fe dää naysuo, a búru dääake fe ká naysuo báy kér ñay buru hoy ze hii. Munu ká buru do munu na, buru do ba nzobi ká here Ngerevwuru do ñay tul buru munu ká nzob hawri.

⁴ Roo le, Ngerevwuru na ba nzob kókó nun sie nzob ndaw, a law ini be ká ñay tul naari kara ḥgii bamba tasiri ndaw pi.

⁵ Ze náa bári nzob huðeri bay tul fe káaya naari na hoy kara, ka dää hág náa kawri báy kumnun ziñ *Krisi. Ba law kere Ngerevwuru ze dää ha rī zinjke pam.

⁶ Báy faa zúo ziñ Zezu Krisi na, Ngerevwuru hág náa kawri báy kumnun ziñ ni mbjw hoy, a dää hág náa réri mbay ziñ ni mbjw ká tul hurusuo temri riw bele.

⁷ Ka dää munu ñay kíeke led falri ká bil sewri riw bele ká'a ví vuku na ha ri kó bawda law kere be ká ba híe bamba zikiki ká'a dää báy law hiiya be ziñ naari báy faa Zezu Krisi.

⁸ Tusueke le, law kere Ngerevwuru ze dää ha rī zinjke pam ñay law-rī ká ī dää bo tul Krisi. Pamke ku na uru saa luo-rí ya, roo le, ba fe ini ká Ngerevwuru kí ze hág.

[†] 1:13 1.13 I kíjí Ezekiyel 36.26-27; 37.14; Zuyel 2.28-30.

⁹ Feke ku na, ba lere ped dää baari rōo nzob mbijw mini a ndákake giri sùo-e ká dí ya.

¹⁰ Ba Ngerewuру kij ze daa naari a hą náa zinjeri pam báy faa zúo zinj Zezu Krisi, bay haña náa dáari ped kere ká'a leke do pola bay haña náa dáari na.

Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya vi ba nzob ká mbijw

¹¹ Baari ká ī ba mbii ndjw Zib ya, ká Zibri dī rī ba nzobri ká ī kuŋ ḥgori ya, a ī dī sùo-ri ba nzob kúŋ ḥgoriri báy faa fe ká nzob daa do naysuo na, ī kér se tul cōl baari ká pola lew na ī ko.

¹² Ká bil sewke ku na ī do dī dī zin *Krisi, a ī ba led Izarayelri ká Ngerewuру nan ri a daa ri zuo bod ba taa be na ya. I ba varuri a ī do fal kpaj kuni ká Ngerewuру waa a saa bay tul nzob beri na. Baari na, ī kaw tukelé key taŋ fe ká ī daa law-rī te dī nzokdo ndaw, taŋ Ngerewuру ndaw pi.

¹³ A roo le, timbede ká báy faa zúo zinj Zezu Krisi na, baari ká ī do dī dī na ī soro deb ba lakun-e báy faa sim be ká uo ká tul puu say hud.

¹⁴ Krisi kij sùo-e ze daa hą dēkēkē do sakra nzobri ká i ba Zib báy nzobri ká i ba Zib ya na, ha ri vi ba nzob ká mbijw høy. Báy hud be ká tul puu say hud na, ka wúrake kòkò badòkò ká kuŋ sakra nzobri ha ri ba nzob tul ḥŋani kiri na.

¹⁵ Be Krisi na, ka bumra *bol kusol Zibri báy zad sajmakeri ká bod bod, a hą saw nzobri ká sidi key na vi ba nzob fie mbijw høy ro báy faa zúo zinj ni, a daa hą dēkēkē do sakra naari.

¹⁶ Báy hud be ká tul puu say hud na, ka bieke law zónke, a mbu saw nzobri ká sidi na vi ba nzob ká mbijw høy, a daa ha ri zuo zinj Ngerewuру.

¹⁷ Be Krisi na, ka ví ka-káa Bay Kere ká hą dēkēkē hą baari ká ī ba Zib ya ká ī do dī dī zinj Ngerewuру ndaw, rōo bari ká i ba Zib ká ī do dī ya deb høy zinj ni na ndaw pi.

¹⁸ Be ze, báy faa Krisi na, naari riw bele ká náa bári Zibri ndaw, Zib ya ndaw na, taambol Tem Law Pieke ká mbijw na ku

ze, náa zinjeri faa bay sóro ba luo Băa Ngerewuру.

¹⁹ Be mini ze, baari ká ī ba Zib ya na, timbede key ī ba varu nzob mbää ndaw, a ī ba nzobri ká ī vi saa tul puo kij mbää ndaw, roo le, ī ba saw nzob taa Ngerewuру, a ī ba nzob ini beri ro.

²⁰ Baari høy kara, i mbúo rī mbijw høy zinj buru Zibri ba *hul kani Ngerewuру ká do tul tigbäa hul ká ba *nzob ndáy nzaapedri báy *nzob yaaŋa bayri saa nzaa Ngerewuру na. A tisaw ká bo tjuw hulke ku na, be ze ba Zezu Krisi kij sùo-e.

²¹ Ba be kij ze ka daa hą hul mgbä kij báy kere riw bele kpaj a hą ni vi ba hul kani Ngerewuру ká do bod ba taa be.

²² Baari ká ī ba Zib ya na høy kara, báy faa zúo zinj ni na, i mbúo rī mbijw høy zinj nzob mbika law hawri hą naari riw bele náa víri ba hul ká Ngerewuру daa puo ká dī báy faa Tem be.

3

Ped ká Ngerewuру daa zuo nduo Pol bay tul nzobri ká i ba Zib ya

¹ Bi Pol ká i mgbä mī naa hul sal bay tul ped Zezu *Krisi ká mī daa bay tul baari ká ī ba Zib ya na, zadka mī ker se tul feri riw bele ká Ngerewuру daa na le, mī daa nzaa bay kere bay tul-rī.

² Ped ká Ngerewuру daa zuo nduo-i báy faa law kere be bay haña mī daa bay tul-rī na, ī laa bayke dōd ro.

³ Fe ká'a waa bay dää ká do zad muni na, ka tina sawke hą mī ko, munu ká mī baa ndji do bil mbede ká mī daa ha rī key na.

⁴ Zadka ī kji bayke le, ī kókò mii, fe ká do zad muni ká se tul Krisi na, mī ko tataŋ.

⁵ Piëdke lew na, fe ká do zad muni na, Ngerewuру baa bayke hą nzobri ya, roo le, timbede key na ka tina sawke báy faa Tem be hą nzob beri ká i do bod ba *nzob ndáy nzaapedri báy nzob yaaŋa bayri saa nzi-e na ha ri ko.

⁶ I ko, fe munike na ze do key: nzobri ká i ba saw Zib ya, ká ī laa káa Bay Kere a ī yaa bayke na, i do bil fe kereri ká Ngerewuру hą nzob beri na mbijw høy zinj

bari ká i ba Zibri na a í vi ba nzob ká mbijw hoy, rōo í do bil fe ká Ngərewūru waa bay tul nzobri ká i zuo ziñ Zezu Krisi na mbijw hoy ndaw.

⁷ Bi na, báy faa law kere ká Ngərewūru dää ziñ mì, báy húrusuo-e ká dää ped' ká bil law-i na, ka háké mì fe ini háké mì vike ba nzob káa Bay Kere key.

⁸ Bi na, mì ba led' ká sakra nzob taa Ngərewūruri mgbada. Ze be nu ku hoy kara, Ngərewūru dää law kere ziñ mì, a háké mì ka-káa fe kere Krisi ká mba kiiñna háké nzobri ká i ba Ziñ ya ndaw,

⁹ a mí dää háké nzobri riw bele kóke fe ká Ngərewūru leke faake bay dää na do zad hie. Ba fe ká Ngərewūru Nzob Dáa Feri Riw Bele dää do zad muni ba díñ lew hoy,

¹⁰ bay haña bo timbede key ká báy faa nzob mbika lawri riw bele ká i mbü tul kí na, temri báy húrusuori ká re mbay na i kóke nun nzem be báy faa gosikeri bod' bod' riw bele.

¹¹ Be ze fe ká'a hii bay dää maa báy bay ká'a mbi nzi-e ká díñ lew hoy na, ka dää o báy faa Zezu Krisi Ngərembay naari.

¹² Báy faa zúo ziñ ni ndaw, rōo báy law naari ká náa dääri bo tul-e ndaw na, náa ziñri faa ká bay doko pol-e tañ law tóko.

¹³ Munu zu lë, mì kod' rí bay haña law-rí ka sáa bay tul kókó seke feri ká mì do bil-e bay tul-rí na ya. Kókó seke fekeri ku na, i ziñ fe kereri ká díñ a ba fe riñ díka ká bay tul-rí.

Nzaa bay kere Pol

¹⁴ Be ze, zadka mì ker se tul feri ká Bää Ngərewūru dää na lë, mì huku siri ká pole,

¹⁵ be ká sáw nzob iniri riw bele ká nulue báy tusiri key díñ ni ba Bää na.

¹⁶ Mì kod' Ngərewūru Nzob Riñ Dika Luye ká do báy feri riw bele na, ka ha rí húrusuo ká bil law-rí nziyya báy faa Tem bée.

¹⁷ Mì kod' ni bay haña *Krisi ka dää puo ká bil law-rí báy faa mbika law. Mì kod' ni bay haña rí bar sáw, a i do ñgɔñ kpay kpay ká bil law ini,

¹⁸ bay haña bo, baari báy nzob háké riw bele ká i ba taa Ngərewūru na i maa

bay kókó wáa, mina ze bawda law ini Krisi ká gbuke tiya ká aa a pie ndaw, gañ a di ndaw na lë!

¹⁹ Mì kod' ni bay haña rí kó law ini Krisi ká mba tul feri riw bele ká maa bay haña nzob kó ya na, bay haña bo feri riw bele ká ba taa Ngərewūru na, ka yáa bil law-rí kpol kpol.

²⁰ Riñ díka ba taa Ngərewūru ká maa bay dää feri ká kal tul zad báy húrusuo-e ká dää ped' ká bil law naari. Ka maa bay dää fe kal tul háké ká náa vbíri ni riw bele ndaw, a kal tul kér bay naari pavbad ndaw pi.

²¹ Riñ díka ba taa be báy faa nzob mbika lawri riw bele ká i mbü tul kí, rōo báy faa Zezu Krisi báy bil sewri riw bele mbiimbam báy mbiimbam banguo. Amem! Ndaf' bay haña ni ka do munu na kí.

4

Bá nzob mbijw ká bil Krisi

¹ Munu zu lë, bi ká i mgba mì naa hul sal bay tul Ngərembay na, mì kod' rí bay haña rí se simsed ka maa báy taa háké ká Ngərewūru hii a díke rí na.

² I se simsed ká yuduñu i díñ tul-rí a i ikiñ law-rí. I súu law-rí ká tul kí ba lie ba lew báy law iñi.

³ I dää húrusuo-rí tun kí i kóro sáw zúo kí ká Tem Ngərewūru ha rí báy faa díke ká'a sínke rí mbijw na.

⁴ I kó, nzob taa Krisiri na sùo-ri mbijw rëw, Tem Law Pie kara mbijw rëw ndaw, a fe ká Ngərewūru díke naari ká náa dääri law naari te díñ nzokdo bay ziñ na kara, mbijw rëw ndaw pi.

⁵ Ngərembay na mbijw rëw, mbika law mbijw rëw ndaw, dää tul nduo mbii na kara mbijw rëw ndaw pi.

⁶ Ngərewūru ká ba Bää nzobri riw bele na mbijw rëw, a re mbay ká tul nzobri riw bele ndaw, a dää ped' báy zadri riw bele ndaw, a do bil law nzobri riw bele ndaw pi.

⁷ Roo lë, naari na, nzob háké háké lë, *Krisi háké ni fe ini ká maa báy zadse,

8 munu ká bayke do bil mbede pola ká bil law ini.
Ngerevwuru mii:

«Zadka'a haw yum a hil ba siya na,
ka faga nzobri ká i mgba ri mgbam na
se fal-ε
a ha fe tunduo be ha nzobri.»*

9 «Ka hil ba siya» na waa, bil bayke baa mina le? Bayke baa mii, pola roo bay haña Krisi uru a se luo Bi-ε na, ka dí kpuru a se zad baw.†

10 Be ká'a dí na, ba nzob taa mbijwke ká uru kpuru a se nulue siya bay haña bo, ka re mbay ká tul feri riw bele báy zadri riw bele.

11 Ba be kí ze ka ha fe ini ha nzobri báy zadé zadé. Ka ha nzob haneri vi ba *nzob ndáy nzaapedri, nzob kiri ba *nzob yaana bayri saa nzaa Ngerevwuru, nzob kiri laa le, i ba nzob káa Bay Kere, a nzob kiri robay i ba nzob kíro badu Ngerevwuru báy nzob fére nzobri fe.

12 Ka daa munu bay haña bo, nzob taa Ngerevwururi i maa bay dáa ped ká'a pón zuo nduo-ri, ha nzob mbika lawri ká i do munu ba suo Krisi na, i ngóŋke ká bil mbika law bari ba pola pola,

13 ha naari riw bele na náa zúkeri zin kí mbijw hoy ká bil mbika law ndaw, tuuka Vu Ngerevwuru ndaw pi. Naari na, náa víkari ba nzobri ká ngóŋ-ŋóŋ, a náa yaari fe dáa Krisi na báy zadé nzédém.

14 Be ndaw roo, náa ti dokokeri ba led tueri ká nzob fe fére bayluri ula ri ha ri se líe se lew munu ba hul tumbii ká zuu veke ni ha ni laj bejna bejna ya.

15 Roo le, zadka náa baari tusue bay ba kelle ha nzobri báy faa law ini le, náa ngóŋri ká bil feri riw bele kpuru, a náa yáakeri fe dáa Krisi, be ká'a ba tul.

16 Taambol be na ze, nzaa nduo suo-eri ká bod bod na, i zuo kí i ngóŋ kpáŋ ha suo bele na sin kí báy kere báy zad dokmakeri. Be mini ze, zadka nzaa nduo suo nzob mbijw mbijw bele daa ped báy kere le, suo riw bele na ngóŋ a se ba pola

* 4:8 4:8 Simri 68.18. Zadka ngere tul nzob yumri báy nzob beri haw yum, roo fale ku i yí i se puo le, ngere tul nzob yumri na leke feri ká i faga ká nzaa ruy na a ha nzobri. Do faa mbijw munu ndaw, munu ká Zezu Krisi haw yum ká tul ngerevemndaya ká tul puu say hud, a kaw tunduo hodo Bi-ε Ngerevwuru na, ka leke fe iniri bod bod ha nzob mbika lawri riw bele. † 4:9 4:9 Nzob ndáy báy haneri baa mii, «pola roo báy haña Krisi uru a se luo Bi-ε na, ka dí kpuru a vi tusiri key.»

Káw ba nzob fie ká bil Krisi

17 Bay ká mě baa ha rí a mí gede tul-e báy riŋ Ngerevembay na ze do key: i se simsed munu ká nzobri ká i tuu Ngerevwuru ya na mbää. Bari na, i se fal kér bay bari ká daa fe mbijw ya,

18 a fe kókó bari hoy kara do kpalu ndaw. Káw báy kumnun ká Ngerevwuru ha nzob na, i kó ya wúm, báy ji le, nun-ri fumra gbiibli ká dí, a law-ri kara ngóŋ ba tisaw.

19 Sahoy mbijw mini kara se ri ká tul fe daa bari na ya. I pón suo-ri ha fe daa góó góókeri a í dákake fe imri lóke lóke tanj kókó fal suo-ri.

20 Roo le, baari na, báy faa key na ze i tukue *Krisi ya.

21 Baari na, i laa bay ká se tul-e na ba tusue, a í fere rí tusue bay ká bil Zezu.

22 I fere rí fe bay haña rí naa suo-ri ká bil tág fe dáa baari ká kie simsed káaya baari báy kón fe nzaa úlari ká bie rí na ba fal,

23 bo ha kér bay ká bil law-ri na ka fére a vi ba fie.

24 I mbi suo fie ká Ngerevwuru daa ha ni ríi ni na i nduo do suo-ri. Báy faa tusue bay na, i kíeke suo-ri ba nzob ká daa feri báy zadé, a í do bod ba taa be.

25 Munu ká i naa suo-ri ká bil kúcf bay na, nzob ha ha le, ka baa tusue bay ha kú-ε, bay ji le, naari riw bele na náa bári nzaa nduo suo ká mbijw.

26 Zadka law-ri faga rí le, i nze báy suo-ri ká báy dáa feyáa. Law faga baari na i ha sie ka riŋ ká dí ya,

27 i pón faa mbijw ha ngerevemndaya ya.

28 Nzob ká ba nzob riiba le, ka pón nzaa nduo riiba be na ka gbü, a bo a daa ped báy nduo-ε bay haña ni ka zin faa a ha fe ha nzobri ká i se sie fe.

29 I ha bay káaya mbijw mini kara ka tji ká nzaa-ri ya, roo le, i baa bay ká maa

sókó nzobri, a daa kere ziŋ nzobri ká i laa bayke na.

³⁰ Tem Law Pie Ngərewūru na ī daa nun-ε túc síe ya. Be na ka ba bol nduo Ngərewūru ká bo sùo-ři, a kíeke rì ba nzob taa be kpuru tii nam ká'a óroke ped be ká sùo-ři ḥqid bele a yaa rì.

³¹ Law zónke riw bele ndaw, dää nun sii ḥqaw ḥqaw ká tul nzob ndaw, law fāa ndaw, dää nzaabay ndaw, t̄iri nzob ndaw, rōo fe dää law mgbōrōri bod bod riw bele ndaw na, ī pónj ba fal.

³² I daa law kere ziŋ k̄i ī k̄o nun síe k̄i, a ī h̄a law-ři ka huo ká tul k̄i munu ká Ngərewūru h̄a law-ε huo l̄om ká tul-ři báy faa Krisi na.

5

Séke simsed ká bil zad tanya

¹ Baarì na, munu ká ī ba ledri ká Ngərewūru k̄o rì ba nzob nun-ε na ī mbóro fe dää be.

² Feri riw bele ká ī daa na, ī daa báy law ini munu ká *Krisi hii naari, a mbi sùo-ε h̄a huđ bay tul naari ba *fe poy ká bare fū būy būy a rii law Ngərewūru.

³ Baarì na, ī ba taa Ngərewūru. Munu zu le, dää nun pie ndaw, fe dää īm ndaw, mase kókó nun fe ndaw na, maa báy hańa bayke mbijw mini kara ka mgba ká sakra baarì ya.

⁴ Rōbay, báa bay sahoy ndaw, loko kókó sorori ndaw, rōo luo mbúo ká tul nzob ndaw na, maa bay hańa ni ka do sakra baarì ya, roo le, ī daa taambol ze ka h̄a Ngərewūru.

⁵ I k̄o báy kere ndaw rō! Nzob ká pónj sùo-ε a ba nzob dää nun pie, mase nzob dää fe īm, mase nzob kókó nun fe na, ka k̄o fekeri ku na ba wūru ká'a kod. Nzobke ku na, fe kereri ká dō bay tul nzobri ká Krisi báy Ngərewūru re mbay ká tul-ri na, ka ti zíŋ mbijw ya.

⁶ I h̄a nzob mbijw mini kara ka úla rì báy kókó bayri ya. Bay tul fe dää k̄aya ká mini key na ze, h̄ere Ngərewūru a zúcke tul nzobri ká i daa tul ḥgoŋo ziŋ ni.

⁷ Munu le, k̄iri nzobri ká munu ku na ī mgbāŋra ri ya.

⁸ Pola na, ī dō bil suŋ tilo, roo le, timbede key le, báy faa zúc ziŋ Ngərembay na ī dō bil zad tanya. Munu zu le, ī se simsed munu ba nzobri ká i dō bil zad tanya,

⁹ báy ji le, zad tanya ke ku na daa h̄a nzob lie lereke ba fe dää kereri riw bele: fe dää ká dō sikda ndaw, fe dää tusue ndaw pi.

¹⁰ I daa h̄urusuori tuŋ k̄i ī béklik fe ká rii law Ngərembay.

¹¹ Fe dää gōb gōbkeri ká gōr hōy ká do bil suŋ tilo na, ī mgbāŋra ri ndji ya, roo le, ī tina ri do zad hie gbay gbay.

¹² Fekeri ká nzobri dää ká zad muni ku na, ba fe dää sahoy ká nzob maa bay báa bayke ya.

¹³ Roo le, zadka fe dääkeri riw bele ku na dō zad hie gbay gbay le, s̄aw fekeri tina sùo-ε dō zad hie gbay gbay.

¹⁴ Tusueke le, feri riw bele ká tii a dō zad hie gbay gbay na, vi ba zad tanya. S̄awke mini ze i baa mii: «Bo ká mù nanam na, mu túma. Bo ká mù ba nzob hude na, mu túma ká sakra nzob huder, a le, Krisi a hańa nun-a tań báy*.

¹⁵ Munu zu le, ī nze báy sùo-ři bay tul k̄iri simsed baarì na ndaw rō! I se simsed munu ká kókó nzobri ya, roo le, ī se simsed munu ká nzob nun nzemri

¹⁶ ká ī dää fe kere báy bil nam ká Ngərewūru h̄a na, bay ji le, bil nam ká náa dori dī key na, ba nam ká ndaya.

¹⁷ S̄awke mini ze, ī dää fe dää kókó ya, roo le, ī dää h̄urusuo-ři tuŋ k̄i ī kóke fe ká Ngərembay hii bay hańa rì dää na.

¹⁸ I h̄a him ka dää rì túc ya, báy ji le, a hańa rì dää fe gōb gōbkeri, roo le, ī h̄a Tem Ngərewūru ze ka mbaa bil law-ři gbay gbay,

¹⁹ bo ī baa bay i sóke k̄i báy simri ndaw, sim písi ndaw, rōo báy sim ká'a ha rì ndaw na, ī písike Ngərembay báy bil law-ři riw bele.

²⁰ Ká bil feri riw, báy bil namri riw bele na, ī dää taambol h̄a Băa Ngərewūru báy

* ^{5:14 5.14} Nzob hańeri ker ī baa mii, bay key na, ba sim ká nzob mbika lawri ká titire dēkre i dī ká síe dää tul nduo mbii.

rinj Ngereembay naari Zezu Krisi,

²¹ a i dñj tul-r̃i ká pol k̄i bay tul h̄ie Krisi ká do bil law-r̃i na.

Fe dáa nzobri ká i zuɔ ziŋ Krisi

²² Mányri, i dñj tul-r̃i ká pol waa baari munu ká i dñaa ziŋ Ngereembay,

²³ bay ji le, w̄ara nzob na ba mbay ká tul máy nzob munu ká *Krisi ba mbay ká tul nzob mbika lawri riw bele. Be Krisi na, ka ba Nzob Yaaŋa nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i riw bele ká i do munu ba sùo-ε na.

²⁴ Be ze, baari máyri na i dñj tul-r̃i ká pol waa baari ká tul feri riw bele faa mbijw munu ká nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i riw bele dñake ziŋ Krisi.

²⁵ A baari w̄arari laa le, i hii máy baari faa mbijw munu ká Krisi h̄ike nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i riw bele a pōŋ sùo-ε h̄a huđ bay tul-ri.

²⁶ Ka w̄aa ri báy mbii báy bay be ha ri *taŋ kad kad, a dñaa ri zuɔ bod ba taa be.

²⁷ Ka dñaa munu bay haŋa nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i riw bele na, i do pol-e munu ba máy ká k̄orɔ sùo-ε bay tul waa be, ká'a kíe sùo-ε ká pol-e ká bil ndadi máy be riw bele a taŋ kad kad, taŋ fe ſim ká mbuo dñi ndaw, taŋ bol kol nuɔ ndaw, a di t̄aw ya ndaw, rɔɔ fe k̄aya mbijw mini kara do sùo-ε ya ndaw pi.

²⁸ Munu zu le, do nun haŋa w̄arari na, i k̄o máy bari ba nzob nun-ri munu ká i kóke sùo-ri ba nzob nun-ri na. Nzob ká hii máy be na, ka hii sùo-ε be k̄i sùo-ε.

²⁹ Tusueke le, nzob mbijw mini kara ti sáŋ sùo-ε sùo-ε ya, roo le, ka h̄ol ni a k̄o-kóm ba tul-e faa mbijw munu ká Krisi kóke kóm ba tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i riw bele,

³⁰ bay ji le, naari na, náa bári nzaa nduo sùo-ε.

³¹ «S̄awke mini ze, w̄ara nzob a pōŋ bi-ε báy mi-ε bay káw ziŋ máy be, bari sidí bele reb na, i ví ba nzob ká mbijw[†].»

³² Bayke ku na ba bawda fe, a ze m̄i ker mi k̄o le, feke ku na baa se tul Krisi báy nzob mbika lawri bod bod ká i mbu tul k̄i riw bele,

³³ a roo le, bayke na do bay tul-r̃i ndaw: ndad bay haŋa nzob h̄aa h̄aa le, ka hii máy be munu ká'a h̄ike sùo-ε, a máy nzob h̄oy kara ka h̄ic waa be.

6

¹ Baari ledri ká i ba taa Ngereembay na, i dñaa vu mbom ka bo tul nzob mbónri, bay ji le, ba fe ká do báy zadse.

² Bol kusol mbijw baa mii: «Mu dñaa vu mbom ka bo tul báa-ka báy máa-ŋa*.» Bol kusol key na ba titire ká Ngereewuru waa fe k̄i nde tul-e a baa mii:

³ Mù dñaa vu mbom ka bo tul báa-ka báy máa-ŋa na le, mù káw báy suoriya a mú káwke tusiri key h̄a bol-a ka c̄ike.

⁴ A baari báa ledri laa le, i dñaa h̄a tul vu baari ka f̄ere ya, roo le, i h̄ol ri báy faa f̄ere ri fe ndaw, haŋa ri nzaa boko ká uru saa luo Ngereembay ndaw pi.

⁵ A baari koyri na, i dñaa vu mbom ka bo tul báa gaŋ baari ká tusiri key báy h̄ie ndaw, báy tókó ká pol-ri ndaw, roo báy law mbijw ká taŋ kad kad munu ká i dñake ped h̄a Krisi.

⁶ I dñaa ped ha ri báy sfoko ká i do fal-ri k̄ek key h̄oy bay ndádke ká nun-ri ya. Roo le, i dñaa law hiiya Ngereewuru báy bil law-r̃i riw bele munu ba nzob ped Krisi.

⁷ I dñaa ped ha ri báy law kere r̃ii fe ká i dñaa h̄a Ngereembay bo, i dñaa h̄a nzobri h̄oy ya,

⁸ bay ji le, i k̄o ndaw, nzob h̄aa h̄aa ká ba koy, mase nzob ká kaw báy tul-e h̄oy kara, Ngereembay a haŋa ni fe ká maa tul-e bay fe kere ká'a dñaa na.

⁹ Do faa mbijw munu ndaw, baari ká i ba báa gaŋ bari na, i dñaa fe báy zadse ka zíŋ koy baari. Kóko ká i dñára ri, bay ji le, i k̄o, baari ndaw, koy baari ndaw na, báa gaŋ baari mbijw h̄oy do nulue. Be na ka naa nun nzob mbijw ya.

Daa fe rem Ngereewuru ka zúɔ sùo-ri

¹⁰ Ká bay sín tul bay key na le, i h̄a bawda h̄urusuo Ngereembay ka dñaa ha ri vi ba nzob h̄urusuo.

[†] 5:31 5.31 Tiika s̄aw fe 2.24; 1Ko 6.16; Mat 19.5.

* 6:2 6.2 T̄i k̄ele 20.12; K̄iŋa bol kusol ba sidike 5.16.

¹¹ Fe remri riw bele ká Ngerewuru ha rí na, ĩ faa zúc sùo-rí; be ndaw rco, ĩ mgbáke sùo-rí ñgo-ñgoñ bay tul fe dää law ñgeretemndaya na báy. ¹² Tusueke le, naari na náa rúri ruy ziñ nzob ya, roo le, náa rúri ziñ hýrusuo temndayari ká i re mbay ká tukelé key ndaw, ziñ hýrusuori riw bele ndaw, rco ziñ hýrusuo mbay ká bil sunj tilo ká tusiri key ndaw pi.

¹³ Sàwke mini ze, fe remri riw bele ká Ngerewuru h̄a na, ĩ faa zúc sùo-rí. Be ndaw rco, zadka nam ká ndaya na vi le, nzob tul ñganí ti ziñ faa ká bay mbaka tul-rí ya báy. A fal ruy ká ĩ ruu kpuru tji gþuke na ro le, ĩ haw yum na ro zu.

¹⁴ Munu zu le, ĩ do dí ya í mgba tusue bay na ñgo-ñgoñ munu ba nzob yum ká mbi sal huo a síñke puu si-e. I h̄a fe dää baarí ka do sikfa munu ba gari lari ká ñgoñ kókyo ká nzob yum nduo do nzaa law-e siya bay yámke fe remri.

¹⁵ I ka-káa Bay Kere káw dékéke na báy sùo ndúóke kiyaw kiyaw h̄a nzobri munu ba nzob yum ká nda dikon do bal-e bay séke sed báy kere.

¹⁶ I dää law-rí ka bo tul Ngerembay bañguo munu ba ñganí ká nzob yum mgba do nduo-e bay tul guo ñgeretemndaya[†].

¹⁷ I yáa pam ká Ngerewuru ha rí na munu ba taguba, báy Bay Ngerewuru ká Tem Law Pie ha rí na, ka do munu ba maamii.

¹⁸ I dää nzaa bay kere bañguo báy faa Tem Law Pie i kóóke Ngerewuru báy kíri nzaa bay kereri bod bod h̄a ni ka so rí ká bil feri riw bele. I káw báy nzaa bal-rí kekeke í gedse tul nzaa bay kere, í dää bay tul nzob Ngerewururi riw bele.

¹⁹ I dää nzaa bay kere bay tul-i, bay haña bo Ngerewuru ka h̄a m̄i bay høy ká do báy zadse bay báa. Be ndaw rco, m̄i báake bay báy nun wára nzob h̄a nzobri kó Bay Kere ká do zad munu ká se tul Zibri báy nzobri ká i ba Zib ya ká i vi ba nzob ká mbjw høy na.

²⁰ Bi na, m̄i suo bol *Krisi. Bay tul Bay Kere key na ze i síñ m̄i báy sal lari h̄a

m̄i naa hul sal. Munu zu le, ĩ dää nzaa bay kere bay haña m̄i baa bayke báy nun wára nzob munu ká ba ped bi ká bay haña m̄i dää na.

Jro bie soko Pol ká mgbada

²¹ M̄i hii bay haña baarí hoy kara ĩ laa bay ká se tul-i báy dol bi key na. Yü naari Tisik ká náa kóri ni ba nzob nun naari, a ba nzob ped Ngerembay ká ped dää be do báy zadse na, a loko soro feri riw bele ká se tul-i na ha rí laa báy.

²² Sàwke mini ze, m̄i pie ni ba luo-rí bay haña ni ka baa bay zad dol buru na ha rí laa, a húoke law-rí ndaw pi.

²³ Ndad bay haña dékéke báy law ini, rco báy mbika law ká uru saa luo Bää Ngerewuru báy Ngerembay Zezu *Krisi na, ka sád ziñ rí riw bele.

²⁴ Ndad bay haña law húoke Ngerewuru ka sád ziñ nzobri riw bele ká i hii Ngerembay naari Zezu Krisi báy law ini ká fere sùo-e ya.

[†] 6:16 6.16 Guoke na, i dää fe do nzi-e, ze bo zadka i so le, mbi huu bilam a se feri.

Filibri

Mbede ká Pol daa / ha nzob mbika lawri ká Filib

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol naa hul sal ze a daa a pieke hä titire nzob mbika lawri ká i mbü tul kí ká be kí ka daa ri do kudu zad ká Maseduwäñ. Ka kí fal feri ká tii tul-e ká'a do bil-e, a daa taamböl ha ri bay tul sóko ká i so ni. Ká bil puo ká Filib na, ped dää bari nzob fe fére bayluri na dara zúo kí nzob mbika lawri a haa ri séke ba pola í ñgöñ ká bil mbika law ya. Be ze ba fe ká yoklö kér bay Pol hä ni dáake mbede ni key.

Nzobri ká i daa law-ri bo tul Krisi na, Ngerewuru naa bay ká tul-ri ha ri zuo zinj ni. Zúo zinj Krisi báy tuuka ni na, kal tul feri riw bele pavbad. Ze ba na fe jí ji hoy tji tul nzob hoy kara, nzobke do báy dëkëke báy suoriya. Säwke mini ze, Pol nzob ndáy nzaaped na, ze ka naa na hul sal hoy kara, ka daa bay key na do bil mbede ni key mii: «Ì daa suoriya ká bil Ngerembay Banjuc» (4.4).

Máa bayri ká do bil-e

Feri ká tji tul Pol ká'a do bil-e: 1.1-26

Fe dää Krisi do ba fe mbóro nzob mbika lawri: 1.27-2.30

Tuuka Krisi na kal tul feri riw bele: 3.1-4.9

Taamböl bay tul sóko ká nzob mbika lawri so ni: 4.10-23

Soko ká Pol hii ha ri

¹ Bi Pol buru Timote ká buru ba koy ped Zezu *Krisi na, buru daa mbede key na ha rí baarí nzob taa Ngerewururi riw bele ká í zuo zinj Zezu Krisi ká i kaw Filib. Buru hii soko ha rí, ñgereri ká i nda faa pol-ri ndaw, rco nzob sóko pedri ndaw pi.

² Ndad báy hanja law huoke báy dëkëke taa Bää naari Ngerewuru, báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád zinj rí.

Pol daa nzaa bay kere bay tul-ri

³ Banjuc na, zadka mě ker se tul-rí na, mě daa taamböl hä Ngerewuru.

⁴ Banjuc kpadsara ká mě do dää nzaa bay kere bay tul-rí riw bele na, mě daa báy suoriya,

⁵ bay jí le, báy titire nam ká i mbike law-ri kpuru tji timbeđe na, i daa law mbijw zinj buru hä káa Bay Kere *Krisi se ba pola pola.

⁶ Mě kó ba tusue kí mii: Ngerewuru ká tii saw dää ped kereke ká bil law-ri na, a dää ba pola pola kpuru hä ni o riw bele báy nam ká Zezu Krisi a yíi a vi.

⁷ Do báy zadé bay hanja mě do báy kiri kér bayri ká mini key se tul-rí riw bele. Tusueke le, mě kó rí ba wära law-i. Ze mě naa na hul sal key, mase báy nam ká mě do hoy mí ka-káa Bay Kere Krisi hä nzobri kó bayke ta-tanj ba tusue bay na hoy kara, baarí riw bele na i do bil law kere ká Ngerewuru daa zinj mě na mbijw hoy.

⁸ Ba tusue kí, mě hii rí báy bil law-ri riw bele munu ká Zezu Krisi hii rí. Ngerewuru ba nzob báy nasike.

⁹ Nzaa bay kere ká mě daa hä Ngerewuru bay tul-rí na ze do key: mě kof ni bay hanja ini ká i mgba na ka se ba pola pola, hä inike ku na daa ha rí tükke Ngerewuru ta-tanj, a i kókó fe ká do báy zadé nzedem,

¹⁰ bay hanja bo i ba nzobri ká i maa kélé fe ká do báy kere. Be ndaw rco, i bá nzobri ká i *tanj kad kad ká bay mbijw kara do tul-rí báy nam ká Krisi a yíi a vi na ya.

¹¹ Zezu Krisi ká do bil law-ri na, a dää ha rí daa fe kereri Banjuc báy zadé, bay dáake rinj dika bo tul Ngerewuru ndaw, písike ni ndaw pi.

Bay Kere Zezu se ba pola pola

¹² Yu-iri, mě hii bay hanja rí kó: fe ká tji tul-i na, daa hä Bay Kere *Krisi séke sed ba pola pola kí hoy

¹³ a hä nzob yumri riw bele ká i koro puo mbay báy nzob hawri riw bele na i kó mii, i mgba mě bo hul sal bay tul ped Krisi ká mě daa.

¹⁴ Rɔbay, mgbaka ká i mgba mǐ bo hul sal na, daa wàra bo bil law ruo yù-iri ha ri káake káa Bay Kere Krisi na báy nun wàra nzob ba pola pola taŋ hịe.

¹⁵ Ba tusue kị, nzob haneri ká sakra bari ku na, i ka-káa Bay Kere Krisi báy dáa sere, báy kpere zinj mǐ, a roo le, nzob hawri ka-káa Bay Kere na báy kér bay kere.

¹⁶ Bari na, i daa pedke báy law ini; i kó ndaw mii, nam bi ká hul sal key na, ba Ngerevwuru kị ze hą mǐ naa dí bay hanja mǐ baa Bay Kere Krisi ká pol nzob kúnj sal bayri hą nzobri kó ta-taŋ mii, ba tusue bay.

¹⁷ Nzob nuri ku na, i ka-káa bay ká se tul Krisi na báy law ndaya báy kpere. I daa munu í hii bay hanja kókó seke fe bi ká bil hul sal na ka káy tul kị ba pola pola.

¹⁸ Ze i kaa na káa Bay Kere Krisi báy law ndaya mase báy law kere hoy kara, yoklo mǐ mbijw ya! Káa Bay Kere Krisi na se ba pola pola a hą mǐ daa suoriya ká dí.

Mǐ dáa suoriya ká dí ba pola rɔbay,

¹⁹ bay ji le, mǐ kó ndaw, taambol nzaa bay kere ká í daa, rɔɔ báy Tem taa Zezu Krisi ká sō mǐ ká dí ndaw na, feri riw bele ká tji tul-i ku na, órɔ bie le, Ngerevwuru a hanja mǐ zinj pam.

²⁰ Fe ká mgba law-i bamba ká mǐ daa law-i te dí nzokdo na, ba hanja sahoy ka se mǐ ká tul fe mbijw ká mǐ daa na ya, roo le, timbede key ká mak vaw na, mǐ kaw báy kumnun mase mǐ hu na hu hoy kara, feri riw bele ká mǐ daa na, mǐ daa taŋ hịe bay hanja bo, nzobri kóke mina ze Krisi ba bawda nzob le!

²¹ Ba tusue kị, káw báy kumnun bi na, mǐ hii bay dáa mbay bo tul Krisi. Ze mǐ hu hoy kara, ba fe ká yji a ndad bamba rɔbay!

²² Roo le, zadka mǐ káw báy kumnun ká tusiri key ba pola rɔbay, a mí maa sókó nzobri ha ri ñgoñ ká bil mbika law le, káw báy kumnun mase, hud hoy kara, fe ká law-i hii na mǐ kó ya báy.

²³ Bil law-i nzaa bay ba sidí: mǐ daa kón pón tusiri key bay vaa káw zinj Krisi, be ze ba fe ká ndad bamba tasiri.

²⁴ Roo le, do nun hanja mǐ kaw tusiri key mí sō rí.

²⁵ Munu ká mǐ kó feke ba tusue na, mǐ kó le mǐ káw báy kumnun báy, mǐ kó le, mǐ káw zinj rí riw bele bay sókó rí hą mbika law baarí ñgónke ba pola pola, a í zinj suoriya ká dí.

²⁶ Be ndaw rɔpie, nam ká mǐ yji ba kị bay kókó rí na, a bá fe saw ndáka giri súorí ba pola pola ká bil Zezu Krisi bay tul fe kere ká'a daa bay tul-i.

²⁷ Ba ji ji hoy kara, í se simsed ka maa báy Bay Kere Krisi na. Be rɔɔ, mǐ se na mí kó rí, mase mǐ ti sakra baarí ya hoy kara, mi laa mii, í mgba law-rí ñgo-ñgoñ maa kị, a í ru-ruy bay tul tusue bay ká do bil Bay Kere Krisi.

²⁸ I hą hịe nzob tul ñgani baarí ka dáa rí mbijw ya. Ba fe ká kie ri mii, i ba nzobri ká i bi-bie; a baarí laa le, í ba nzobri ká í zinj pam. Feke ku na uru saa luo Ngerevwuru,

²⁹ bay ji le, Ngerevwuru daa law kere zinj rí bay hanja rí dáake ped Krisi, ba dáa law bo tul-e hoy ya, roo le, bay kókó seke fe bay tul-e ndaw pi.

³⁰ Timbede key na, í ba baw ruy bi ká se tul Bay Kere Krisi. Ruyke ku na, ba taa mbijwke ká í kó mǐ do nzi-e ká pola na. Ruyke na báy ze do kpuru tji vuri key; ba fe ká í kó ndaw.

2

I do báy kér bay munu ká Krisi

¹ Baarí riw na, í zuo zinj Zezu *Krisi a í zinj hurusuo ká dí. Law ini be na daa wàra bo bil law-rí. Rɔbay, í zuo zinj Tem Law Pie í kó nun síe kị, a í daa law kere zinj kị.

² Munu zu le, mǐ kod rí: í zúo zinj kị í hii kị báy law ká mbijw, i daa law-rí maa kị a í hą kér bay baarí ka maa kị. Be ndaw rɔɔ, í dáa hą suoriya mbaa bil law-i gbay gbay báy.

³ I daa fe mbijw báy kér bay kpere ya, mase bay siika súo-rí ká nun nzobri góر hoy ya, roo le, í diŋ tul-rí ká saw bal kị í kó kú-i baarí ba nzob ká mba tul-rí.

⁴ Ndad bay haña nzob mbijw mini kara, ka nzaa kere be k̄i sùo-ε hoy ya, roo le, ka kér se tul-e taa nzob hawri ndaw.

⁵ I ha kér bay baari ka do munu ká taa Zezu Krisi.

⁶ Be ká'a do maa k̄i báy Ngerewuру ba dje hoy banguo na,

ka nzaa faa báy h̄urusuo bay doko maa k̄i banguo zinj ni ya,

⁷ roo le, be k̄i sùo-ε ka poŋ zad kaw kere be,

a do maa k̄i báy koy nzob.

Ka yaa sùo zinj nzob ha nzobri ko ni ba nzob na k̄i.

⁸ Ka diŋ tul-e a daa vu mbom bo tul Ngerewuру

kpuru a huke hud sahoy ká tul puu say hud.

⁹ S̄awke mini ze, Ngerewuру mbi ni a daa ni kaw zad kaw luye ká kal zad kaw hawri riw bele.

Ka ha ni riŋ ká ndad kal tul riŋ hawri riw bele,

¹⁰ bay haña bo, nzobri riw bele ká nulue ndaw,

tusiri key ndaw, roč báy nzobri ká zad baw ndaw na,

zadka i laa riŋ Zezu le, i húku siri mgbūu

¹¹ i baa bay báy nzaa-ri riw bele mii: «Zezu Krisi ba Ngerembay,»

bay d̄aake riŋ dika bo tul Baa naari Ngerewuру.

Simsed nzob mbika lawri

¹² Munu zu le, yu-iri ká m̄i k̄o r̄i ba nzob nun-i na, báy dol bi ká luo-ri na, i daa vu mbom bo tul Ngerewuру banguo. Ze m̄i ti na sakra baari ya hoy kara, do ndad bamba tasiri robay bay haña ri daa vu mbom bo tul-e timbede key. Munu ká Ngerewuру ha ri pam na, i daa ped ká kie pamke na báy diŋ tul ndaw, h̄is Ngerewuру ndaw,

¹³ bay ji le, ba be ze ka daa ped ká bil law-ri banguo, a ha ri law hiiya d̄a fe ká'a hii, a i órōke bie feke na.

* ^{2:17} 2.17 Zadka Zibri, mase Gerékri puo fe na, i dōn him zuo tul fe, mase lakun fe ká i púoke fe na báy órōke fe poy na ha ni do báy zad. Ká zad ni key na, kóko seké fe Pol, mase hud ká'a huka bay tul Krisi na, do munu ba fe ká'a dōn bay órōke fe d̄a fe kere ká Filibri daa báy faa mbika law ha Ngerewuру.

¹⁴ Feri riw ká i daa na, i daa báy nguri ya ndaw, máy bay ya ndaw,

¹⁵ bay haña bo i ba nzobri ká nzob maa bay d̄aa báy bo tul-ri ya i *taŋ kad kad, a i ba vu Ngerewuру ká fe k̄aya mbijw mini kara mbuo sùo-ri ya ká sakra nzob fe d̄aa báy zad yari báy nzob d̄aa ndaya l̄oke l̄okeri ká tusiri key. Simsed baari ká sakra nzobkeri ku na, i hie munu ká huu ká hie ká bil suŋ tilo,

¹⁶ i se báy bay kaw báy kumnum taa tusueke na ha ri. Zadka i daa munu le, nam ká Zezu *Krisi a yii a vi na, m̄i máa ndaka giri sùo-i bay tul-ri, bay ji le, ba fe ká kie mii, pedri riw bele ká m̄i daa ká mí t̄a ká d̄i počo počo na, ba fe ká do gó hoy ya.

¹⁷ Ko ya le, s̄im bi a zúu zuo siri, a do munu ba fe haña hoy ká m̄i dōn nde tul *fe poy baari ká ba ped mbika law ká i mbi ha Ngerewuру*. Ze bo do munu le, sùo-i a rii m̄i, a mí daa suoriya zinj ri wi bele.

¹⁸ Do faa mbijw munu ndaw, baari hoy kara do nun haña sùo-ri ka rii ri, a i daa suoriya zinj m̄i ndaw.

Pol pie Timote báy Epafodi

¹⁹ M̄i daa law-i te tul Ngerembay Zezu nzokdo bay haña waka ya hoy mi pie Timote ha ni ka se luo-ri, bo yii be le, mi láake soro bay baari a mi zinjke h̄urusuo.

²⁰ Nzob ká ker bay zinj m̄i a ker se tul-ri ba tusue munu ká be na, tiya.

²¹ Nzob hawri riw bele na i nzaa kere bay tul-ri sùo-ri k̄i hoy bo, i nzaa taa Zezu *Krisi ya.

²² Timote na, faa ká'a kieke simsed be báy kere na i k̄o ndaw. Ka mbi sùo-ε a ka-káa Bay Kere Krisi, a daa ped zinj m̄i munu ká led daa ped zinj bi-ε.

²³ S̄awke mini ze, m̄i daa law-i te tul pie ni se luo-ri. Zadka m̄i laa bay ká tul-i na taŋ ro le, ba vaa kod hoy m̄i pie ni se vaw.

²⁴ Bi hoy kara, m̄i daa law-i bo tul Ngerembay, m̄i k̄o ká bil law-i ba tusue

mii, waka ya hoy mĩ séke báy sùo-i kĩ văw bay văa kókɔ r̄i.

²⁵ Mĩ ker mí kɔ ba fe kere báy ȳinjra yu naari Epafodi se luo-r̄i, be ká'a ba báw ped bi báy báw ruy bi ká se tul tusue báy, be ká i pie ni báy fe ká mĩ se sieke h̄a ni víke h̄a mĩ na.

²⁶ Kon kókɔ r̄i riw bele d̄aa ni bamba tasiri. R̄obay, law-ε nzaa ni bay solo suoserem be ká i laa na.

²⁷ Ba tusue k̄i, sùo-ε ká se ni na, huđ be tòŋ ndji mini key, roo le, Ngerewuру k̄o nun sie be a vaa ni. Ka k̄o nun sie be hoy ya, roo le, ka k̄o nun sie bi ndaw, bay hańa bo, law-i ka sáa ba pola pola ya.

²⁸ S̄awke mini ze, mĩ takra bamba báy ȳinjra ni se luo-r̄i bay hańa bo, i ȳi i k̄o ni le, i káw báy suoriya, a bi hoy kara h̄a kér báy bi ka nda siri ndaw.

²⁹ Munu zu le, i ȳa ni ba yu baarí ká bil Ngerembay báy bawda suoriya. Do nun hańa r̄i d̄aa mbay bo tul k̄iri nzob ká mini ká be key na,

³⁰ bay ji le, huđ be tòŋ ndji bay tul ped Krisi. Ka nz̄u sim be do guma a ví so mĩ, a d̄aa fe ká i maa d̄aa sùo-r̄i h̄a mĩ ya na.

3

Doko báy zade ká nun Ngerewuру

¹ Be ze yu-iri, i d̄aa suoriya ká bil Ngerembay.

Mbede ká mĩ d̄aa ha r̄i timbede key na, bayke do munu ká taa pola na ku ndaw. Bay hańa mĩ d̄aa mbede mí baa bayke na ku r̄obay ha r̄i na, ba fe ká mĩ t̄a ká di mbijw ya, bay ji le, bayke ku na ba fe ká'a s̄ókɔ r̄i ha r̄i k̄or̄ke sùo-r̄i.

² I nze báy sùo-r̄i bay tul nzob nzaa úlari ká i ba vây nzobi ká ped d̄aa bari ndaya ká i gede mii, nzob mbika lawri ká i ba Zib ya na, ndad báy hańa nzobi kuj ri ñgori bay kíeke sùo-ri ba nzob Ngerewuру.

³ Tusueke le, ba naari bo, ba bari ze i kie *kúnj ñgori taa tusueke na ya, bay ji le, naari ze náa d̄áari ped h̄a Ngerewuру báy faa Tem be, a náa ndari giri sùo naari bay tul Zezu *Krisi, bo náa d̄áari law naari bo tul fe d̄aa bulu nzobi ya.

⁴ Bi hoy kara, mĩ hii le, mĩ máa d̄aa law-i bo tul fekeri na ku ndaw. Zadka nzob ker a baa mii, beri maa ndad ká nun Ngerewuру báy faa d̄aa fe s̄aw buluri na le, bi na, mĩ mba ni báy kér bayke r̄obay,

⁵ bay ji le, bi na, i mboŋ mĩ d̄aa nam tōn̄o sidī r̄oč, i kuŋ ñgori bi báy. Mĩ ba mbii ndiw *Izarayel ká s̄aw k̄ani Bezamé. Mĩ ba s̄aw Eboro taa tusueke máa báy bāa. A báy ká se tul d̄aa vu mbom bo tul *bol kusol Zibri na, mĩ d̄aa báy nzi-ε lem lem, bay ji le, mĩ ba Farizi,

⁶ a mí nduč kiyaw kiyaw ká d̄i kpuru mí d̄áake nun nzob mbika lawri tuč sie. A báy ká se tul d̄oko tul bol kusol báy zadé na laa le, nzob ziŋ k̄aya bi mbijw ká d̄i ya.

⁷ Roo le, fekeri ku riw bele ká mĩ d̄aa law-i bo d̄i, a mí k̄o ba feziňa bi báy ndadke ká nun Ngerewuру na, timbede key mĩ k̄o ba fe ká gor̄ hoy bay tul Zezu Krisi.

⁸ Ba fe nuri ku hoy ya, roo le, feri riw bele ká pola lew mĩ k̄o ba fe kere a mí d̄aa law-i bo d̄i na, timbede key le, mĩ k̄o ba fe ká gor̄ hoy, bay ji le, fe ká kal tul fekeri riw bele a mí k̄o ba mjiri hoy bay hańa bo, mi tuu Krisi a mí zúo ziŋ ni báy bil law-i riw bele.

⁹ Timbede key na, mĩ d̄aa law-i bo tul d̄aa vu mbom bo tul bol kusol Zibri bay ví ba nzob ká do báy zadé nzedem ká nun Ngerewuру na mbāa. Roo le, mĩ vi ba nzob ká d̄o báy zadé nzedem báy faa law-i ká mĩ d̄aa bo tul Krisi. Ba fe ká Ngerewuру daa ziŋ nzobi riw bele ká i d̄aa law-ri bo tul Krisi.

¹⁰ Fe ká mĩ hii na, ba tuuka Krisi báy hurusuo t̄i be saa luč huđ, bay zúo ziŋ ni ká bil kókɔ sek̄e fe beri, h̄a huđ bi kara ka do munu ká taa be ndaw,

¹¹ bay hańa bo mi d̄aa law-i te nzokfo mii, bi hoy kara, Ngerewuру a tína mĩ saa sakra nzob huđeri h̄a mĩ káw báy kumnum.

Pol bo nzob mbika lawri bay hańa ri mbóro fe d̄aa be

¹² Mĩ baa mii, mĩ ziŋ fekeri na ku riw bele ya rɔbay, mase mĩ ba nzob ká mĩ *taŋ kad kad ro ya ndaw. Roo le, mĩ d̄uu nun-i ba pola bay d̄áa h̄urusuo-i tunj k̄i bay mgbaka fe ká mĩ nii na ba taa bi, bay j̄i le, bi hoy kara Zezu *Krisi mgba mĩ pola ba nzob taa be.

¹³ Yu-iri, mĩ k̄o mí baa mii, bi na mĩ mgba feke na báy nduo-i kpɛb ya báy, roo le, mĩ d̄aa fe mbiw: feri ká mĩ d̄aa pola na mĩ ker se d̄i mbää, a mĩ d̄aa h̄urusuo-i tunj k̄i bay mgbaka fe ká do pol-i.

¹⁴ Mĩ d̄uu nun-i ba pola ba zad fe tunduo bay mgbaka feke ká Ngerewuру d̄ike naari ká nulue bay haŋa náa yaari báy faa Zezu Krisi.

¹⁵ Be ze, naari riw bele ká náa ngónri ká bil mbika law ro na, náa d̄okori báy kiri kér bay ká mini key. Be ro le, nzob haneri ká sakra baarí na ker bay k̄i bod le, Ngerewuру a mgbúda nun-ri ká d̄i báy.

¹⁶ Ba j̄i j̄i hoy kara, fe ká ndad bamba le, náa séri ba pola munu ká náa séri d̄i kpuru t̄ji timbede key.

¹⁷ Yu-iri, baarí riw bele na i mbóro fe d̄áa bi. Búru báw ped firi na buru do ba fe lie k̄i ha r̄i. Be ze, i nḡa nzobri ká simsed bari do munu na í k̄o.

¹⁸ Tusueke le, nzobri nḡii bamba, i se simsed munu ba nzob tul nḡani Krisi ká hu ká tul puu say hud. Bay key na mĩ baa ha r̄i ká pola banquo. A timbede key na mĩ k̄ay mí baa ha r̄i báy mbii nun-i.

¹⁹ Ìrɔ bie nam bari na i b̄ie, bay j̄i le, fe d̄áa naysuo ze ba w̄uru bari, i s̄ii s̄uo-ri ká tul fe ká'a bá fe sahoy bari, a i ker se tul feri ká tusiri key hoy.

²⁰ Roo le, naari na puo naari do nulue, ze Nzob Yaŋaŋa Nzobri ká'a úru saa d̄i na, náa ḡiyani ni báy k̄onke. Be na ká ba Ngerembay naari Zezu Krisi.

²¹ Zadka'a vi le, ka'a fere s̄uo naari ká fumra úy úy na, h̄a ni r̄ii taa be ká do báy bawda h̄urusuo ká nduy mgbilik mgbilik báy h̄urusuo taa h̄ay ká'a haŋa ni réke mbay ká tul feri riw bele.

4

¹ S̄awke mini ze, baarí yu-iri ká mĩ k̄o r̄i ba nzob nun-i ká k̄on kókɔ r̄i ba k̄i d̄aa

m̄i bamba, ká i d̄aa h̄a s̄uo-i r̄ii m̄i a m̄i nda giri s̄uo-i bay tul-ir̄i na, i mgba mbika law baarí nḡo-ŋ̄goŋ̄ mini ká bil Krisi.

Nzaa boko Pol

² Evodi báy Sintisi, m̄i kod r̄i: kód̄ nḡuo hoy i h̄a kér bay baarí ka maa k̄i ba yu k̄i ká bil Ngerembay.

³ Bo ká mù ba báw ped bi taa tusueke na, m̄i vbi mù, mu s̄o ri ha ri káw d̄en ka ziŋ k̄i, bay j̄i le, bari báy Kelema, r̄o báy báw ped bi h̄awri na, i ba báw ruy biri bay haŋa Bay Kere *Krisi na ka se ba pola pola. Bari riw bele na Ngerewuру d̄aa riŋ-ri do bil mbede pam ká nulue.

⁴ I d̄aa suoriya ká bil Ngerembay banquo. M̄i baa na rɔbay, i d̄aa suoriya!

⁵ I h̄a nzobri riw bele k̄o r̄i ba nzob law kereri. Ngerembay na do d̄i ya bay vika.

⁶ I h̄a law-r̄i ka nzáa r̄i se tul fe mbiw ya, roo le, ká bil fe j̄i j̄i hoy kara, i tína fe ká i se sieke na h̄a Ngerewuру. I d̄aa nzaa bay kere i kódske ni a i háke ni taambol.

⁷ Be munu ndaw r̄o, d̄ekéke taa Ngerewuру ká nzob maa bay kókɔ s̄awke ya ká kál tul feri riw bele na, ka'a kóro bil law-r̄i báy kér bay baarí riw bele ká bil Zezu Krisi.

⁸ Yu-iri, órɔ bie bay bi ká m̄i báa na ze do key: i h̄a kér bay baarí riw bele ka bo tul fe kere báy fe ká maa p̄isi; bayke baa mii, feri riw bele ká ba tusue ndaw, feri riw bele ká do báy faake ndaw, feri riw bele ká k̄aya mbiw ti d̄i ya ndaw, feri riw bele ká ndad ká nun nzobri ndaw, r̄o feri riw bele ká maa d̄áa mbay bo d̄i ndaw na.

⁹ Feri ká m̄i fere r̄i ká i yáa bayke, mase hay ká i laa ká nzaa-i a i k̄o m̄i ká zad d̄áake na, i d̄aa feke banquo. Be ndaw r̄o, zadka i d̄aa feke na le, Ngerewuру nzob haŋa d̄ekéke h̄a nzob na, a sád ziŋ r̄i báy.

Pol d̄aa taambol bay tul fe haŋa ini ká i h̄a ni

¹⁰ M̄i d̄aa suoriya nḡji bamba ká bil Ngerembay, bay j̄i le, timbede key na, i ziŋ faa ká bay k̄ieke kér bay baarí se tul-i ba k̄i munu ká pola. Ba tusue k̄i, i ker se tul-i banquo kpadara, roo le, faa ká bay

haŋa r̄í víke báy fe h̄a m̄i na ze tiya, a h̄a namri kal ŋgii bamba.

¹¹ M̄i baa mini bay fe ká m̄i se sieke na, munu ya. Tusueke l̄e, bi na, m̄i fere súo-i faa káw báy kere ká bil feri riw bele.

¹² M̄i k̄o faa káw bisie nd̄aw, faa káw bil ndad̄i nd̄aw. M̄i fere faa haŋa fe ka maa nduo-i báy zadri riw bele ká bil feri riw. Ze m̄i s̄u-s̄um bil-i mbaa, mase k̄on i m̄i hoy kara, m̄i k̄o faake nd̄aw; ze m̄i do báy fe ŋgii bamba, mase fe ti nduo-i ya hoy kara, m̄i k̄o faake nd̄aw.

¹³ Taamb̄ol h̄urusuo ká *Krisi h̄a m̄i na m̄i maa d̄áake feri ku na riw bele.

¹⁴ Be nu ku hoy kara, sók̄o ká ī so m̄i ká bil kók̄o sek̄e fe bi na, ba fe ká ndad̄ bamba.

¹⁵ Baar̄i nzōb mbika lawri ká Filib na, ī k̄o súo-r̄í nd̄aw, zadka m̄i z̄ol saa kudu zad ká Maseduwān báy sew ká buru tii saw ka-káa Bay Kere ká d̄i na, ba baari k̄i hoy ze ī so m̄i a náa súo-r̄í nduo h̄a k̄i.

¹⁶ Báy dol bi ká m̄i do Tesalonik hoy kara, ī pie báy fe ká puo nduo-i na h̄a m̄i kal faa bal ba mbiw.

¹⁷ Bay tul fe haŋa ini ze m̄i nzaa bay zin̄j ká luo-r̄í ya, roo l̄e, m̄i hii bay haŋa Ngerewuřu ka sám fe ka zúo tul-r̄í ba pola pola r̄obay bay tul fe haŋa ini ká ī mgba zin̄j m̄i báy law kere na.

¹⁸ Fekeri ku riw bele ká ī píeke Epafodi víke h̄a m̄i na, m̄i zin̄j báy kere mba tul sieke ká m̄i se, a mí kaw bil-e badak. Fekeri ku na, do munu ba *fe poy ká b̄are fū būy būy ká Ngerewuřu k̄o ba fe kere a r̄ii law-ε.

¹⁹ Ngerewuřu bi ká do báy riŋ díka ká gbuke tiya na, ka'a haŋa r̄í feri riw bele ká ī se sieke báy faa Zezu Krisi.

²⁰ Riŋ díka ba taa Ngerewuřu Bāa naari mbiimbam báy mbiimbam ūaŋguč! Amem! Ndad̄ bay haŋa ni ka do munu na k̄i.

Jr̄o bie soko Pol

²¹ I hii soko h̄a nzōb mbika lawri ká i zuo zin̄j Zezu *Krisi na riw bele h̄a m̄i. Yū-iri ká ī kaw zin̄j m̄i key na, i hii soko ha r̄í nd̄aw.

²² Nzob mbika lawri riw bele ká ī do zad ni key na, i hii soko ha r̄í, kakalke l̄e, ba bari ká ī kaw bil puo Mbay Sezar.

²³ Ndad̄ bay haŋa law huoke Ngerembay Zezu Krisi ka sád zin̄ r̄í riw bele.

Kolosiri Mbede ká Pol daa / ha nzob mbika lawri ká Kolos

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, bay hñeri ká dí daa ba maa kí báy bay ká do bil Mbede ká Pol daa hñ nzob mbika lawri ká Efiez. Ka daa báy nám be ká'a náake hul sal, ze a pieke hñ nzob mbika lawri ká Kolos, bay jí lë, rii fe ká nzobri ká i fere nzobri fe fére baylu na, i daa nzob mbika lawri nduo kí. Ká bil fe fére bari na i baa mii, ndad bay kód wñruri ká re mbay; róbay, ndad bay dáa vu mbom bo tul bol kusol bari ká se tul fe sum, mase fe nzókó. Roo lë, ká bil mbede key na, Pol fere ri fe mii, zad sajmakeri ku na rii fe ká nun nzem do dí kara, i do báy hñrusuo mbjw ká bay sókó nzob hñ ni mgba sùo-é ká tul kón fe naysuo ya.

Pam na, nzob ziñ báy faa hud Krisi Vu Ngereñuru ká tul puu say hud kí hoy. Fe ká Krisi daa na ma-maa bo, nzob se síe fe kí mbää. Nzob mbika lawri ba nzaa vaw sùo ká mbjw, a Krisi laa lë, ba tul. I bá nzobri ká i mgbaka ini ziñ kí, bay jí lë, sal inike na siñ ri zuo kí mbjw hoy riw bele.

Máa bayri ká do bil-e

Krisi, báy ped dáa be: 1.1-2.19

Ped dáa nzob fie ká bil Krisi: 2.20-4.6
Óro bie bay: 4.7-18

Soko ká Pol hii ha ri

¹ Bi Pol ká Ngereñuru hñ mì ba nzob ndáy nzaaped Zezu *Krisi báy law hiiya be na, búru yu-i Timote,

² búru daa mbede key ha rí baari nzob taa Ngereñuru ká i kaw Kolos ká i ba yu búru a i do tul bay Zezu Krisi. Ndad bay haña law huoke báy cékéké taa Ngereñuru, Bää naari ka sád ziñ rí.

Nzaa bay kere Pol

³ Ká bil nzaa bay kere ká búru daa bay tul-rí na, búru daa taambol bañguo hñ Ngereñuru, Bää Ngereñbay naari Zezu *Krisi,

⁴ bay jí lë, búru laa soro bay law-rí ká i daa bo tul Zezu Krisi, báy ini ká i mgba ziñ nzob Ngereñuru riw bele na.

⁵ Zadka tusue báy ká ba Bay Kere tii luo-rí na, daa ha rí tuu fe ká i daa law-rí te di ká Ngereñuru daa do nulue bay tul nzob béri na. Be ze, mbika law báy law ini baari na, bar saw ká di.

⁶ Ba Bay Kereke ku na ze yáa zad kpol kpol ká tusiri key, a lie lereke báy zad zad riw bele munu ká'a dáké ká sakra baari ba dix hoy báy nam ká i láake bay law kere Ngereñuru ba titire céké a i tuu law kereke ta-tan na.

⁷ Epafaras ká ba báw ped búru ká búru kó ni ba nzob nun búru na ze fere rí feke na ku. Ka daa ped bay tul-rí munu ba nzob ped Krisi ká daa ped be báy zadse nzadsem.

⁸ Be na, ka ví lo soro bay ini ká Tem Law Pie ha rí na hñ búru laa.

⁹ Sáwke mini ze, báy nam ká búru láake soro bay baari na, búru daa nzaa bay kere bay tul-rí búru tåa ya. Buru kod Ngereñuru bay haña ni ka ha rí nun nzem báy fe kókó báy faa Tem Law Pie, bo ha rí kóke law hiiya be na ka táj kad kad.

¹⁰ Be ndaw róo, i máa bay séke simsed munu ká Ngereñbay hii i dáké feri ká rii law-é bañguo. I lie lereke báy kere ká bil feri riw bele ká i daa, a i túuke Ngereñuru ba pola pola ndaw.

¹¹ Buru kod Ngereñuru bay haña ni ka so rí báy hñrusuo riñ díka be, bay haña bo i súuke law-rí ká bil feri riw bele, a i ikike law-rí.

¹² I daa taambol báy suoriya hñ Bää Ngereñuru ká daa ha rí ziñ fe kereri ká'a daa do bil zad tanja bay tul nzob béri na mbjw hoy ziñ ri.

¹³ Be na, ka tina naari saa bil hñrusuo sun tilo, a hñ Vi-e ká'a kó ni ba nzob nun-é na re mbay ká tul naari.

¹⁴ Báy faa Vi-e na ze, ka tñake naari saa bil hñrusuo feyaa ká mgba naari ba koy, a nda buma ká tul feyaa naari.

Zeju Krisi ba mbay tul feri riw bele

¹⁵ Ngereñuru ká nzob kó ni báy nun ya na, *Krisi yáa fe dáa be hñ nzob kóke ni.

Krisi na ba titire nzob ká do pola dëkre r̄o, feri riw bele do báy*,

¹⁶ bay ji lε, báy faa be na ze, Ngerewuru dáake feri riw bele ká nulue ndaw, tusiri key ndaw, feri ká nun kó ndaw, feri ká nun kó ya hoy kara ndaw pi. Ka daa wúruri ká i kaw tul karingaw mbay bari ndaw, húrusuo ká kal tul húrusuo hawri ndaw, temri ká re mbay ndaw, r̄o húrusuo ká re tul nzobri ndaw pi. Ba tusue k̄j, feri riw bele na do báy faa be, a do ba fe riñ díka be.

¹⁷ Be k̄j ze ka ba titire nzob ká do pola dëkre ká tul feri riw bele; taambol be na ze feri döke báy zadé zadé.

¹⁸ Be na, ka ba mbay tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄j riw bele, a bari laa lε, i do munu ba sùo-ε. Ka ba saw káw báy kumnum; a ba titire nzob ká t̄j saa sakra nzob huferi, bay haña bo ka do pola ba ngere tul feri riw bele,

¹⁹ bay ji lε, Ngerewuru hii bay haña fe dáa beri riw bele ká do bil law-ε na, ka daa puo ká bil law Vi-e.

²⁰ R̄obay, báy faa be na, ka hii bay haña feri riw bele na i zúo ziñ ni. Báy faa sim Vi-e ká uo ká tul puu say huñ na, ka daa h̄a dëkèkè döke sakra be báy feri riw bele ká tusiri key ndaw, nulue ndaw pi.

²¹ Baarì hoy kara, pola lew na i do fal kpañ Ngerewuru. I ba nzob tul ñganí beri bay tul kér báy baarì ká ndaya ká ha r̄i dáake feri ká ndaya na.

²² A lε, timbedé key na, báy faa Vi-e ká poñ sùo-ε h̄a huñ na, ka daa ha r̄i zuo ziñ ni, a ha r̄i do pol-e báy law ká *tañ kad̄ kad̄, tañ em ndaw, r̄o bay kara ti tul-r̄i mbää ndaw pi.

²³ A roo lε, do ndad̄ bamba bay haña r̄i do tul tusue bay ká do bil Bay Kere na, a i bár saw ká d̄i. Fe ká i daa law-r̄i te d̄i nzokdó ba d̄i báy nam ká i láake Bay Kereke na, i h̄a nzob mbijw mini kara ka daa ha r̄i do d̄i d̄i ká d̄i ya. Bay Kereke ku na, i ka-káake h̄a nzobri riw bele ká tusiri key. Be ze bi Pol, m̄i víke ba nzob pedke.

Ped ká Ngerewuru daa zuo nduo Pol

²⁴ Timbedé key na, m̄i daa suoriya bay tul seke feri ká m̄i kó bay tul-r̄i. Munu ká *Krisi kó seke fe na, bi sùo-i hoy kara m̄i kó seke fe bay tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄j riw bele ká i do munu ba sùo Krisi na. M̄i kó seke fe bay tul-r̄i bay óroke bie seke fe ká tòñ ká bil ped be ká tusiri key.

²⁵ Ngerewuru h̄a m̄i vi ba koy ped nzob mbika lawri maa báy ped ká'a poñ zuo nduo-i bay haña m̄i daa bay tul baarì ká i ba Zib ya na. Ka h̄a m̄i ka-káa bay ká se tul Krisi na báy zadé ñgid bele.

²⁶ Bayke ku na, do zad muni ba d̄iñ lew hoy h̄a nzobri kó ya wúm, a roo lε, timbedé key na ka tina sawke do zad hie h̄a nzob beri kó *tañ kad̄ kad̄.

²⁷ Ngerewuru hii bay dáa ha ri kó waa, mina ze fe ká'a daa do zad muni na ba bawda fe, a ndad̄ bamba bay tul saw nzobri riw bele lε! Feke na ze do key: Krisi daa puo ká bil law-r̄i ha r̄i kó mii, riñ díka ká Ngerewuru daa do bay tul nzob beri na, baarì ká i ba Zib ya na hoy kara i zíñ ndaw pi.

²⁸ Be ze, buru ka-káa Krisi na h̄a nzobri riw bele; buru baka ri a búru fere ri mbijw mbijw báy nun nzemri riw bele ká Ngerewuru h̄a buru, bay haña nzobri mbijw mbijw riw bele na i döke pol Ngerewuru munu ba nzobri ká i ñgoñ báy faa zuo ziñ Krisi.

²⁹ Sawke mini ze, m̄i daa sùo-i taa tom, m̄i ru-ruy báy bawda húrusuo ká Krisi h̄a ni daa ped ká bil naysuo-i.

2

¹ Ba tusue k̄j, m̄i hii bay haña r̄i kó ruy ká ñgoñ bamba tasiri ká m̄i ruu bay tul-r̄i ndaw, bay tul nzob mbika law-r̄i ká i kaw Lawdise ndaw, r̄o bay tul nzob mbika law hawri ká i kó m̄i ya r̄obay na kara ndaw.

² M̄i ruu munu bay dáake wára bo bil law-r̄i, ha r̄i zuo ke k̄j mbijw hoy ká bil law ini. M̄i hii bay haña r̄i laa tusue bay báy fe

* 1:15 1.15 Báy nzaa gerek lε, baa mii: «led pol».

kerekeri bele na ka ta-tan, a í dō tul-e ḥgo-ŋgoṇ. Be ndāw rō, i máa bay tuukake fe ká Ngerewuru dāa dō zād muni ká pola lew hā nzobri kō ya na. Be ze ba Krisi,

³ be ká fe kereri riw bele ká ba nun nzem ndāw, fe kókō ndāw na, dō luo-ε.

⁴ Mī baa munu bay haṇa rī pōṇ faa hā nzob mbiw mini kara, ka úla rī báy nzaa ráa bay høy ya.

⁵ Ze mī dō na dī dī zinj rī høy kara, kér bay bi bo tul-rī baŋguo. Mī dāa suoriya bay tul-rī, bay ji le, i dāa feri riw bele báy faake faake, i kaw tul mbika law baari ḥgo-ŋgoṇ baŋguo kpadara ká bil Krisi.

Feri riw bele na do bil Krisi

⁶ Be mini ze, munu ká i yāa Zezu *Krisi ba Ngerebay baari na, i se simsed ká kie mii, i zuo zinj ni baŋguo na ndāw ro!

⁷ I bár sāw ká bil Krisi hā ni mgba siri nzid nzid. I hā mbika law baari ka ḥgoṇ ba pola pola ká bil Krisi munu ká i fere rī bayke pola na, a i dāa taambol hā Ngerewuru baŋguo kpadara.

⁸ I nze báy sùo-rī bay haṇa nzob mbiw mini kara ka úla rī, a yāa rī zuo fal-ε báy nzaa úla ká gør gør høy na ya. Fekeri ku na ba fe sāw puo nzobri, mase uru saa luo wūruri ká re mbay ká tusiri key høy bo, ba fe ká uru saa luo Krisi ya.

⁹ I kō, fe dāa Ngerewuru riw bele na, dāa puo báy zād ḥgid bele ká sùo Krisi.

¹⁰ Báy faa zúo zinj ni na, i zinjke kér bay, báy hūrusuo, báy feri riw bele ká uru saa luo Ngerewuru. Be na, ka ba mbay tul temri riw bele ká re mbay ndāw, tul hūrusuo ká re tul nzobri riw bele ndāw pi.

¹¹ Báy faa zúo zinj ni na, Ngerewuru kúnjke rī ḥgori. Ba ḥgori ká nduo nzob ze kūn ya. Roo le, ba fe ká Krisi dāa dō bil law-rī nziiya, a náake rī saa bil hūrusuo kōn naysuo ká suru rī ha rī dāa feyāa.

¹² Tul-rī ká i dāa nduo mbii na kie mii, i voro rī mbiw høy zinj Krisi, a i tji saa luo hūf mbiw høy zinj ni ndāw, bay ji le, i dāa

law-rī bo tul hūrusuo Ngerewuru ká tina Zezu saa luɔ hūf hā ni kaw báy kumnun.

¹³ Pola lew na, i dō munu ba nzob hūderi, bay ji le, i dāa fe kāya i se simsed munu ká nzobri ká i kō Ngerewuru ya. Roo le, timbede key na, Ngerewuru ha rī kaw báy kumnun zinj Krisi, a nāa buma zinj naari ká tul fe dāa yāa naari na riw bele.

¹⁴ Zād sajma bol kusolri ká dāa bay bo tul naari, báy bay mbol ká dō tul naari na, ka naa ḥgid bele a bumra baykeri báy hūf Krisi ká tul puu say hūf, a bieke hūrusuo-eri kpukdu kpukdu.

¹⁵ Ká zādē ku na, ka haw yūm ká tul temri ká re mbay, báy hūrusuori ká re tul nzobri na riw bele, a dāa sahoy bo nun-ri ká nun ruo nzobri, a mba tul-ri báy hūf Krisi ká tul puu say hūf.

¹⁶ Munu zu le, i hā nzob mbiw mini kara ka dāa bay bo tul-rī bay tul fe ká i sū, mase bay tul fe ká i nzō na ya. I hā nzob mbiw kara ka sūru rī bay dāa nam suoriya bari, mase sīe tji fewri, báy nam mgbaka tāram bari ya ndāw pi*.

¹⁷ Fe nuri riw bele ku na ba tem feri høy ká kie fe tusue ká'a ví vuku. Roo le, sùo fe na ba Krisi.

¹⁸ Nzobri ká i dāa sùo-ri ba nzob dīn tul-ri, a i ruo led nzaapedri ká nulue na, i pōṇ faa ha ri dāa bay bo tul-rī ha rī mbóroke fe dāa bari ya. Bari nzobkeri ku na, i dāa law-rī bo tul feri ká tina nun ha ri høy. Kér bay bari ká uru saa bil law-rī na, dāa ha ri sīi sùo-ri taŋ feke.

¹⁹ Bari na, i zuo zinj Krisi ká ba mbay tul na mbāa. Be na, ka dāa hā nzob mbika lawri riw bele mgba kī mbiw høy munu ká naysuo báy niwri báy zād dōkmakeri mgba kī báy kere, a ḥgoṇ ba pola pola munu ká Ngerewuru hii.

²⁰ Baari na, i hu zinj Zezu Krisi. Be mini ze, wūruri ká i re mbay ká tusiri key na dō báy hūrusuo ká tul-rī mbāa. Wāa, dāa mina ndāw rō, i ha ri suru rī ha ri dīn tul-rī i dāa fe rīi fe ká i ba nzob tusiri key

* **2:16 2.16** Báy faa zúo zinj Krisi na, báy naa ká tul naari, a náa zinjkeri hūrusuo báy hāw yūm ká tul hūrusuo hāwri riw bele. Náa séri sīe fe kī hūf munu ká ba zād sajmarí ká se tul fe sumri, mase fe nzokori, mase nam suoriyari na nde tul fe ká Krisi dāa na rō, báy ndādke ká nun Ngerewuru ya. Ká bil Krisi na, náa dōri báy feri riw bele ro.

báy le woo? Daa mina ī d'aa vu mbom bo tul bay báa bari ká mii:

²¹ «Mu mbi fe key ya, mu lie fe ku báy nzaa-a ya, a mú záa fe ni key báy nduo-o ya» le?

²² Fe nuri riw bele ku na, zadka nzob sū le, d'aa fe mbjw ziñ ni ya. Zad sañmakeri báy fe férekéri ku na uru saa luo nzob hoy.

²³ Zad sañmakeri ku na rii fe ká ba bay nun nzem ba tusue. Bayke hii báa mii: «I d'aa hurusuo-rí tuñ kí i rúoke Ngerewuru ndaw, dñiñ tul ndaw, a i sán suo-rí ñgi-ñgii ndaw pi.» Roo le, fekeri ku na, i do báy hurusuo mbjw ká bay sókó nzob hág ni mgba suo-e ká tul kón fe naysuo ya.

3

Nzob ká hu ziñ Krisi na ba nzob fie

¹ Baarí na, munu ká ī hu ziñ *Krisi i tji saa luó hud ziñ ni mbjw hoy i kaw báy kumnun na, ī nzaa ferí ká nulue, zad ká Krisi kaw dí ká tunduo hodo Ngerewuru.

² I d'aa law-rí nzokdo ká bo tul feri ká do nulue bo, feri ká tusiri key ya,

³ bay ji le, fe ká tusiri key na, ī ba nzob huferi ro ká dí, a káw báy kumnun taa tusue baarí na mū suo-e ká luo Krisi. Ba fe ká Ngerewuru d'aa do bay tul-rí.

⁴ Sáw káw báy kumnun taa tusue baarí na, be ze ba Krisi. Zadka'a yíi a tina suo-e na, baarí hoy kara ī tina suo-rí ziñ ni, a ī ziñ riñ dika ziñ ni mbjw hoy.

⁵ Munu zu le, kón feri ká tusiri key na, ī hág ni ka hu ká bil law-rí. Dáa nun pie ndaw, d'aa fe jm ndaw, taká mgbáy bapibi ndaw, d'aa kón feri ndaw, rōo kókó nun fe ká ba wúru ká nzobri kod' ndaw na, ī hág fekeri ku na ka hu mburuk mburuk ká bil law-rí.

⁶ Bay tul fe káyari ká munu ku na ze an here Ngerewuru zuo tul nzobri ká i d'aa tul ñgoñç ziñ ni.

⁷ Baarí hoy kara, zadka feyákeri re mbay ká tul-rí kób báy na, ī se simsed munu na ndaw.

⁸ Roo le, timbede key na, ī pón fal fe káyari key na riw bele ba fal: law fáa ndaw, d'aa nun sii ñgaw ñgaw ká tul nzob

ndaw, rōo law ndaya ndaw pi. Tíiri nzob ndaw, kókó bayri ndaw na, ī hág ni ka tji ká nzaa-rí mbjw ya ndaw.

⁹ I báa bay baylu hág kí ya, bay ji le, ī naa táw fe naysuo báy fe d'áakeri na ba fal,

¹⁰ a i vi ba nzob fie ro. Nzobke ku na yáa fe d'aa Ngerewuru Nzob Dáa ni hág ni fere ni ba pola pola, hág ni tuu ni *tan kad kad.

¹¹ Munu zu le, Zib, mase nzob ká ba Zib ya hoy kara tiya ndaw, nzob *kúnj ñgori, mase nzob ká kuñ ñgori ya kara tiya ndaw, nzobri ká i jm saw ri ndaw, nzobri ká i nze nzob ya kara tiya ndaw, koy nzob, mase nzob ká kaw báy tul-e kara tiya ndaw pi. Fe ká ndad bamba tasiri le, ba Krisi ká do tul feri riw, a do bil law-rí riw bele.

¹² Baarí na, ī ba nzob taa Ngerewuru ká'a náa rí zuo bod ba taa be, a kó rí ba nzob nun-e. Munu zu le, ī kó nun sie kí ndaw, i d'aa law kere ziñ kí ndaw, i dñiñ tul-rí ká saw bal kí ndaw, i se yududu ka ziñ kí ndaw, a i íki law-rí ká tul kí ndaw pi.

¹³ Zadka ñguri suo do sakra baarí le, ī suo law-rí ká tul kí, a i nda bumake ziñ kí. I nda buma ka ziñ kí munu ká Ngerembay nda buma ziñ rí.

¹⁴ Robay, fe ká ndad bay d'aa báy na, ba mgbaka ini ziñ kí, bay ji le, sal inike na siñ rí zuo kí mbjw hoy riw bele.

¹⁵ I hág d'ekéke taa Krisi ka re mbay ká bil law-rí, bay ji le, bay káw d'ekéke key na ze Ngerewuru d'ike rí ha rí vi ba nzob ká mbjw hoy. I d'aa taambol hág ni bañguo.

¹⁶ I hág bay Krisi báy ndadíkeri riw bele na, ka d'aa puo ká bil law-rí. I fere kí fe, a i báka kí báy nun nzemke. I dí sim hág Ngerewuru báy bil law-rí riw bele: sim pisi ndaw, sim ká Tem Law Pie ha rí ndaw na, ī hág ke ni taambol.

¹⁷ Fe ji ji ká ī d'aa, ze ba na bay báa baarí, mase fe d'aa baarí hoy kara, ī d'aa báy riñ Ngerembay Zezu a i d'áakeri taambol hág Báa Ngerewuru báy faa be.

Káw nzob mbika law-rí ká sakra ki

¹⁸ Mányri, i dñiñ tul-rí ká pol waa baarí; be ze ba fe d'aa máyri ká i ba taa Ngerembay na.

¹⁹ A baari warari laa le, i kɔ máy baari ba nzob nun-ri, a i ha nun-ri ka sii ḥgaw ḥgaw ká tul-ri ya.

²⁰ Baari ledri le, i daa vu mbom ká bo tul nzob mbónri ká tul feri riw bele, be ze ba fe ká rii law Ngerembay.

²¹ A baari baa ledri laa le, i túd nun vu baari báy bay ya ká law-ri a sáa.

²² Baari koyri, i daa vu mbom ka bo tul baa gañ baari ká tusiri key ká tul feri riw bele. I daa ped ha ri bay doko ká i do fal-ri kék ku hoy bay ndácske ká nun-ri ya, roo le, i daa ped baari na báy law mbjw ká *taŋ kad kad bay tul vu mbom ká i daa bo tul Ngerembay.

²³ Ze ba na ped ji ji hoy i daa kara, i daa báy bil law-ri riw bele rii fe ká i daa ped ha Ngerembay bo, ha nzob hoy ya.

²⁴ I kɔ ndaw, Ngerembay a púo rí fe kere ká'a daa do bay tul nzob taa beri na. Baa gañ baari taa tusueke ká i daa ped ha ni na ze, ba *Krisi.

²⁵ Nzob ká daa ndaya le, a zin feke maa tul-e ndaw, bay ji le, Ngerewuru naa nun nzob mbjw ya.

4

¹ A baari gañ tul koyri laa le, i mgba koy baari na báy kere, i ha ri fe ká do bay tul-ri na báy faake, bay ji le, i kɔ ndaw, baari hoy kara, gañ tul-ri kaw nulue suku di ku.

Pol bo yu-eri bay tul nzaa bay kere báy simsed kere

² I daa nzaa bay kere bañguo, i kaw báy nzaa bal-ri kekeke, a i dáake taambol ha Ngerewuru.

³ I daa nzaa bay kere bay tul buru ndaw, bay haña Ngerewuru ka pón faa ha buru ka-káa bay be ká dō zad muni ká se tul *Krisi na ha nzobri. Bay tul bayke na key ze, i mgbáke mī naa hul sal.

⁴ Munu zu le, i daa nzaa bay kere bay tul-i bay haña mī báake bayke na ka táŋ kad kad ba kele ha nzobri laa, munu ká ba ped bi ká bay haña mī daa na.

⁵ I se simsed báy nun nzemke ká sakra nzobri ká i daa law-ri bo tul Zezu Krisi ya na. Zadka faa dáa kere zin ri do di le, i daa.

⁶ Bay ká tii saa nzaa-ri na, i ha ni tii báy kusol kere a huo yudsudu, a ba kusol ráa bay. Be ndaw rōo, i kókoke faa yijra bay ha nzob haña kara báy faake báy.

ጀር ቤት ሁኔታ አስተያየት የዚሁ አስተያየት አካል

⁷ Yu naari Tisik ká náa kóri ni ba nzob nun naari, a ba baw ped bi ká bil ped Ngerembay na, a vaa loko soro báy ká se tul-i na riw bele ha rí laa báy. Be na, ped dáa be do báy faake.

⁸ Be ze mī pie ni báy haña ni ka se a vaa lo soro báy buru ha rí laa, a yí a húoke law-ri.

⁹ Mī pie ni báy yu naari Onezim ká buru kō ni ba nzob nun buru, ká ped dáa be do báy faake, a ba nzob taa baari ndaw na se zin ni mbjw hoy. Bari na ze, i vaa loko soro feri riw bele ká kal ká luo buru key na ha rí laa.

¹⁰ Arisitak ká naa hul sal zin mī mbjw na, hii soko ha rí. A Marki ká ba vu baa Barnabas na hoy kara hii soko ha rí ndaw. Be na, mī baa bay be ha rí laa pola dōd ro. Zadka'a tii luo-ri le, i mgba ni ba sùo-ri báy kere.

¹¹ Zezu ká i di ni ba Zustus na hii soko ha rí ndaw. Ba bele bari Zibri ká say key na hoy ze, i mbi law-ri i daa ped zin mī ha nzobri kóke mii, Ngerewuru ba nzob ká re mbay. Bari na ku ze i ba nzob huo law-i.

¹² Epafaras ká ba nzob baari na kara hii soko ha rí ndaw. Be na, ka ba nzob ped Zezu *Krisi, a daa nzaa bay kere ḥgo-ḥgoŋ bañguo kpadara bay tul-ri, bay haña rí mgba mbika law baari báy kere, i vi ba nzobri ká i ḥgoŋ kpay kpay ká di, a i daa feri riw ká law Ngerewuru hii.

¹³ Mī báa nasi bay be ha ri: be na, ka daa sùo-ε taa tom ḥgii bamba tasiri bay tul-ri ndaw, bay tul nzob Lawdiseri ndaw, rōo bay tul nzobri ká Erapoli ndaw.

¹⁴ Luku ká ba nzob haña sawpuu ká buru kō ni ba nzob nun buru báy Demas na, i hii soko ha rí ndaw.

¹⁵ I hii soko ha yu naari riw bele ká i kaw Lawdise ndaw, rōo Nimfa báy nzob mbika lawri ká i mbu tul ki ká puo be na ha mī.

¹⁶ Zadka i kii mbede ká mĩ daa ha rĩ key na lε, i nzaa faa kpuru i pieke hą nzob mbika lawri ká i mbu tul ki ká Lawdise na ha ri kii ziŋ rĩ ndaw, rɔɔ baari hoy kara i kii taa bari ká mĩ pieke ha ri na faa mbijw munu ndaw pi.

¹⁷ I baa hą Arisib hą ni ka ko-kóm ba tul ped ká Ngereembay pɔŋ zuo nduo-ε na, hą ni ka daa o báy zadε.

¹⁸ Ká zad ni key na, ba bi Pol ki ro ze mĩ vbie mbede na báy nduo-i, mí h̄iike soko ha rĩ. I ȳiŋra mĩ bay hul sal ká mĩ naa dĩ key na ya. Ndad bay hanja law huoke Ngereewuru ka sád ziŋ rĩ.

1 Tesalonikri Titire mbede ká Pol daa / há nzob mbika lawri ká Tesalonik

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa há nzob mbika lawri ká i ba nzob fieri ká be kí ka ba nzob dáa ha ri mbu tul kí ká Tesalonik, Ngerepuo luye ká kudu zad ká Maseduwán. Fal zól be ká dí na, ka pie Timote se luo-ri, a yí Timote ká'a lo soro bay nzob mbika lawri ká i mbu tul kí i do báy kere na báyí le, Pol daa mbede key na a dáake taambol há Ngerewuru bay tul súu law ká tul mbika law bari ndaw, law ini ká i döke, báy lawri ká i daa nzokdo te tul Ngerewuru ndaw pi.

Ka leke báy vbiw nzob haneri ká se tul yí Ngerembay. Nzob mbika lawri ká Tesalonik daa law-ri te dí mii, Ngerembay na a yí kod hoy. Roo le, munu ká'a yí a vi ya báy na, i vbi-vbiw mii: síe hágá ndaw róo Ngerembay na a yí a vi le? Mase, nzob mbika lawri ká i hu pola, róo Zezu a yí a vi na wáa, a doko mina ro báy tul-ri le?

Pol baa há nzob mbika lawri báy hanja ri kó ta-tanj mii, Ngerembay na a yí a vi na kí, le, nzob mbika lawri riw bele i káw ziñ ni mbjw hoy. Ká báy giyanke namke na, Ngerewuru hii báy hanja ri daa ped bari na nun-ri ka ba pola báy suoriya.

Máa bayri ká do bil-e

Taambol báy pisi Ngerewuru: 1-3

Simsed ká rii law Ngerewuru: 4.1-12

Yí Ngerembay: 4.13-5.11

Ped dáa nzob mbika lawri, báy sín tul báy: 5.12-28

Soko ká Pol hii ha ri

¹ Bi Pol, róo Silas*, báy Timote ndaw na, buru daa mbede key na ha ri baarí nzob mbika lawri ká i mbu tul kí ká Tesalonik,

baari ká i zuç zin Bää naari Ngerewuru báy Ngerembay Zezu Krisi. Ndad báy hanja law huoke báy dékéke Ngerewuru ka sád ziñ ri.

Mbika law báy simsed nzobi ká Tesalonik

² Buru daa taambol há Ngerewuru banjuo kpadara báy tul-ri riw bele, a búru ker se tul-ri banjuo ká bil nzaa báy kere buru.

³ Ká pol Bää naari Ngerewuru na, buru ker se tul mbika law baari ká daa ped ndaw, báy law ini ká i döke ká daa ha ri dáake ped ngó-ngóñ ndaw, róo báy law-ri ká i daa nzokdo te tul Ngerembay naari Zezu *Krisi ká daa ha ri súuke law-ri ndaw na.

⁴ Baari yú bururi ká Ngerewuru kó ri ba nzob nun-e na, buru kó mii, Ngerewuru nan ri ha ri ba nzob taa be,

⁵ báy jí le, káa Bay Kere Krisi ká buru kaa ha ri na, ba báy ká tji ká nzaa buru hoy ya, roo le, ba báy ká tji báy húrusuo, báy faa Tem Law Pie, róo búru kó ta-tanj ndaw mii, ba tusue báy. A baari kara i kó simsed buru ká sakra baari báy nun-ri; buru daa munu báy sókoke ri.

⁶ Baari kí hoy kara i mboro simsed buru báy simsed Ngerembay. Ze nzobi dáa ri kó seké fe ngíi bamba báy tul Bay Kere Krisi ká i yáa na hoy kara, i yáa bayke báy suoriya ká Tem Law Pie ha ri na.

⁷ Be ndaw róo, i víke ba nzobi ká i kíe simsed baari há nzob mbika lawri riw bele ká kudu zad ká Maseduwán báy Akayi na i kó i mbóro.

⁸ Ba tusue kí, Bay Ngerembay na, uru ká luo-ri a tji kudu zad ká Maseduwán báy Akayi hoy ya, roo le, law-ri ká i dáa bo tul Ngerewuru ká bayke yáa zad kpol kpol riw bele na, daa há buru se síe loko soroke mbáa.

⁹ Nzobi riw bele lo soro faa ká i mbake buru ba suo-ri báy nam ká buru döke sakra baari, róo faa ká i pónke púo wúruri í fere suo-ri ba luo Ngerewuru

* **1:1 1.1** Silas mase Silvin na, ba riñ ká mbjw hoy. Báy nzaa gerek le, ba Silvin, a báy nzaa eboroo laa le, ba Silas.

bay dáa ped h̄a ni, be ká'a ba Ngerewūru tusue, Nzob Káw Báy Kumnum,

¹⁰ bay giyanke Vi-e ká'a úru saa nulue. Ba be Zezu ká Ngerewūru tina ni saa luç hud h̄a ni yaa naari ká tul here be ká'a bóko tul nzobri báy nam ká'a ví vuku na.

2

Ped Ngerewūru ká Pol daa ká Tesanik

¹ Yu bururi, i kō báy sùo-r̄i ndaw, sed buru ká luo-r̄i na, buru se gor hoy ya.

² I kō ndaw, pola r̄o báy haña buru se luo-r̄i na, nzobri ká Filib rad buru, i daa nun buru tuç sie bamba. Ze nzobri njii bamba tuñ buru njeren báy sed buru ká luo-r̄i na kara, Ngerewūru h̄a buru h̄urusuo, a daa wára bo bil law buru báy haña buru káake káa Bay Kere ká uru saa luo-e ká se tul *Krisi na ha r̄i.

³ Bay Kere ká buru ka-káake báru díke r̄i na, bayke to faa ya ndaw, kér bay ndaya kara do bil law buru ya ndaw, báru nzaa faa úla nzobri ká dí ya ndaw;

⁴ roo le, buru baa bañguo munu ká Ngerewūru hii, bay ji le, ba be kj ze ka kō buru maa, a poñ pedke zuo nduo buru. Buru nzaa faa báy ndád ká nun nzob ya, roo le, bay ndádke ká nun Ngerewūru, be ká'a ba nzob békle fe ká do bil law nzob.

⁵ I kō ta-tanj ndaw, báy nam ká buru döke sakra baari báy na, buru baa báy ba mbijw báy nzaa ráa báy ya ndaw, a báru ker báy ká báy báa báy zinje fe ká luo-r̄i ba mbijw ya ndaw. Ngerewūru ba nzob báy nasike.

⁶ Buru na, buru nzaa faa báy haña nzobri pisi buru ya: ká luo-r̄i ya ndaw, luo nzob kiri ya ndaw pi.

⁷ Buru ba nzob ndáy nzaaped Krisi. Sawanke mini ze, buru do báy faa ká báy réke mbay ká tul-r̄i, roo le, buru daa munu ya. Buru se báru kaw sakra baari dëkéke munu ká máa led kō-kóm ba tul vi-eri a körö ri báy kere.

⁸ Munu ká buru kō r̄i ba nzob nun buru na, buru do dí ya báy ka-káa Bay Kere Ngerewūru ká se tul Krisi hoy ha r̄i ya, roo le, buru mbi sùo buru h̄a hud báy tul-r̄i, báy ji le, buru hii r̄i bamba!

⁹ Yu bururi, ped ká njooñ bamba ká buru daa sùo buru taa tom báru taa ká di pödö pödö na, i yijra ya ba tusue! Buru daa ped na bisie báy sun báy bá soba nzob mbijw ká sakra baari ya. Be ze buru káake káa Bay Kere Ngerewūru ká se tul Krisi na ha r̄i.

¹⁰ Fe ká buru daa na, i ba nzob báy nasike, Ngerewūru kara ndaw. Simsed buru ká sakra baari nzob mbika lawri na, ba simsed ká *tanj kad kad, a do báy zadé. Nzob mbijw mini kara maa báy dáa báy bo tul buru ya.

¹¹ I kō ndaw, buru daa zinj r̄i mbijw mbijw riw bele munu ká báa led daa zinj vi-eri.

¹² Buru bo r̄i, báru górl̄i, r̄o báru suru tigbaa-r̄i bañguo báy haña r̄i se simsed munu ká Ngerewūru hii, be ká'a dí r̄i na, báy haña r̄i vi ba nzobri ká'a re mbay ká tul-r̄i a i do bil riñ díka zinj ni mbijw hoy.

¹³ Buru daa taamböl bañguo h̄a Ngerewūru na r̄obay, báy ji le, zadka buru ka-káa Bay Kere Ngerewūru ká se tul Krisi ha r̄i na, i laa bayke i yaa bo bil law-r̄i báy kere, a i kō ba báy báa nzobri hoy ya, roo le, ba Bay Ngerewūru. Bayke na do ba Bay Ngerewūru ba tusue kj. Be ze a daa ped báy h̄urusuo ká bil law baari ká i daa law-r̄i bo tul Zezu Krisi.

¹⁴ Yu bururi, baari na i mborø fe dáa nzob Ngerewūruri ká i daa law-ri bo tul Zezu Krisi ká i mbü tul kj ká zadri bod bod riw bele ká kudu zad ká Zude, báy ji le, baari kara nzob puo baari daa nun-r̄i tuç sie munu ká Zibri daa zinj nzob mbika lawri ká kudu zad ká Zude na.

¹⁵ Ba bari Zibri na ze, i i nzob hñeri ká i ba *nzob yaañja bayri saa nzaa Ngerewūru, i i Ngereembay Zezu, a i niiri buru kad kad i daa nun buru tuç sie. I ba nzobri ká i rii nun Ngerewūru ya a i ba nzob tul njani nzobri riw bèle.

¹⁶ I haa buru faa báy haña buru ka-káa Bay Kere Krisi h̄a nzobri ká i ba Zib ya na ha ri zinje pam ya. I daa munu bañguo, be ze i dáake feyaa nde tul kj a njii ba pola pola kpuru mini ndaw r̄o here Ngerewūru tödö bo tul-ri báy.

Pol daa kɔn kókɔ nzobri ká Tesalonik ba kí

17 Yü bururi, báy nam ká náa walkeri kí ká bole dí ndii na (náa kóri kí ya hoy kara, law naari bo tul kí baŋguo kpadara) kɔn kókɔ rí daa buru lok lok hą buru daa hurusuo buru tuŋ kí, a búru nzaa faa bay vǎa kókɔ rí ba kí.

18 Be ze, buru hii bay yíi se luo-rí, a bi Pol na, mì nzaa faa ba mbíw mase ba sidiri munu bay séke, roo le, *Satan haa faake báy.

19 Wāa, nzob veri báy rɔɔ i do ba fe dáa law buru nzokdo te tul-ri, mase ba fe suoriya buru, mase ba taguba riŋ díka ká hą buru kákwe ríka na le? Wāa ba baarí ká i doko pol Ngerembay naari Zezu báy nam ká'a yíi a vi na ya le woo?

20 Ba tusue kí, ba baarí na kí ze i ba fe ndáka giri sùo buru ndaw, fe suoriya buru ndaw pi.

3

1-2 Sàwke mini ze, zadka buru kaw kpúru taŋ láá soro bay baarí, a búru maa bay iki law búru ká dí mbää na, buru mbi nzaa buru bay píe Timote se luo-rí, a pɔŋ buru ká sidí key laa le, buru kák Aten huo buru. Be Timote na ka ba yü naari, a ba baw ped Ngerewuřu ká'a kakáa 'Bay Kere ká se tul *Krisi. Buru pie ni bay haŋa ni ka vǎa daa wāra bo bil law-rí ha rí ñgónke ká bil mbika law baarí,

3 bay haŋa bo, dáa nun tuo síe ká tji tul-ri timbede key na, ka lán mbika law nzob mbíw ká sakra baarí ku ya. Baarí sùo-rí kara i kó ta-taŋ ndaw, kíri dáa nun tuo síe ká mini key na, ba fe ká Ngerewuřu hą faake do bay tul naari.

4 Tusueke le, báy nam ká buru kaw ziŋ rí kób rɔbay na, buru baa ha rí mii, fe dáa nun tuo síe a tji tul naari, a le, fekeri tji na kí. Ba fe ká i kó ta-taŋ ndaw ro.

5 Sàwke mini ze, munu ká mì maa bay iki law-i bay kákwe kpúru ya na, mì pie

Timote ba luo-rí bay láake soro mbika law baarí, bay ji le, mì daa híe ká bil law-i mí baa mii, kó ya le, ñgeretemndaya lie law-rí hą ped ká buru daa ká luo-rí pola na do ba fe ká góy hoy.

6 Roo le, timbede key ká Timote yíi saa luo-rí a vi luo buru key báy bay kere, a lo soro bay ká se tul mbika law baarí ká i do tul-e baŋguo kpadara, báy ini ká i mgba ziŋ kí na hą buru laa. Ka baa hą buru mii, i ker bay se tul buru baŋguo, a kɔn kókɔ buru kara dáa rí lok lok munu ká buru kara, kɔn kókɔ rí daa buru munu ndaw na.

7 Be ze yü bururi, ká bil kókɔ seké fe bururi riw bele, báy fe law sekéri riw bele ká tji tul buru na, zadka Timote ví lo soro mbika law baarí ká i do tul-e baŋguo hą buru laa na, daa hą law buru huo buru mgbalak.

8 Ba tusue kí, munu ká i mgba mbika law baarí ñgo-ñgoŋ i zuo ziŋ Ngerembay na, timbede key law buru nda siri fú hą buru kaw báy kere!

9 Buru dáa mina ze bay dáa taambol hą Ngerewuřu bay tul bawda suoriya ká buru ziŋ bay tul-ri ká pol-e na le woo!

10 Suŋ báy bisie na, buru daa nzaa bay kere ñgo-ñgoŋ bay haŋa ni ka mgbúda faa hą buru vǎa kó rí, a búru kíe rí bie feri ká tòŋ ká bil mbika law baarí na*.

11 Ndad bay haŋa Baa naari Ngerewuřu kí sùo-e báy Ngerembay naari Zezu, ka[†] léke faa hą buru se búru vǎa kó rí ba kí!

12 Ndad bay haŋa Ngerembay ka hą ini ká i mgba ziŋ kí, rɔɔ i mgba ziŋ nzobri riw bele ndaw na, ka káy tul kí ba pola pola hą ni maa báy ini ká buru mgba ziŋ rí.

13 Be ndaw rɔɔ, ka'a haŋa rí hurusuo ha rí vi ba nzobri ká *taŋ kad kad taŋ bay ká do tul-ri ká nun Baa naari Ngerewuřu báy nam ká Ngerembay naari Zezu a ví báy nzobri riw bele ká i ba taa be‡. Amém! Ndad bay haŋa ni ka do munu na kí!

* **3:10 3.10** Pol tji dul saa Tesalonik bay tul Zibri ká i hii bay ika ni. Sàwke ze ka kékere ri titire feri ká se tul mbika law hoy. Be ze ka hii bay yíi se luo-ri bay kíe ri bie feri ká tòŋ ká bil mbika law na. † **3:11 3.11** Nzob dáa mbede key na, ka baa bay se tul Ngerewuřu báy Zezu Krisi ba nzob ká mbíw. ‡ **3:13 3.13** Ká zad ni key na, nzob ndáy bay haneri ker mii, Ngerembay Zezu a ví báy led nzaaped feri riw bele.

4*Simsed ká rii law Ngerevwuru*

¹ Be ze yū bururi, bay séke simsed ká rii law Ngerevwuru na, i fere ká luo buru báy nam ká buru döke luo-rí høy. Simsedke na kí ze i se ro ku, roo le, kód̄ n̄guo høy, buru vbi rí báy riŋ Ngerembay Zezu bay haŋa rí se nun-rí ba pola,

² bay ji le, baarí na i kó ndaw, ba fe fére ká buru yaa saa luo Ngerembay Zezu a búru fere rí.

³ Fe ká Ngerevwuru hii na, ba haŋa rí vi ba nzobri ká *taŋ kad kad ká nun-ε. I nze báy sùo-rí ká bay dää fe l̄r̄o.

⁴ Ndad̄ bay haŋa nzob h̄a h̄a ká sakra baarí na, ka kó faa kór̄ sùo-ε bay káw ziŋ m̄ay be báy kere, báy faa ká do báy zad̄ ká nun Ngerevwuru ndaw, nun nzobri kara ndaw.

⁵ Ka t̄ pón̄ sùo-ε h̄a k̄on fe naysuo kuɔ ni munu ba nzobri ká i tuu Ngerevwuru ya na ya.

⁶ Ká bil fe nuri ku na, ndad̄ bay haŋa nzob mbjw mini kara ka daa k̄aya ziŋ yū-ε, mase a daa fe dää riiba ziŋ ni ya, bay ji le, nzobri ká i daa k̄iri feyaa ká mini key na, Ngerembay a púo ri mbolke munu ká buru baa bayke ha rí a búru baka rí ká d̄i na.

⁷ Tusueke le, Ngerevwuru d̄i naari bay haŋa náa d̄áari fe d̄áa l̄r̄o ya, roo le, bay haŋa náa káwri ba nzobri ká taŋ kad kad ba taa be.

⁸ Be ze, nzob ká tuŋ fe fére ká buru fere rí key na n̄geren̄ le, ba nzob ze ka tuŋ ni n̄geren̄ ya, roo le, ba Ngerevwuru ká ha rí Tem Law Pie na ze ka tuŋ ni n̄geren̄ ku.

⁹ Yū bururi, bay ká se tul mgbaka ini ká sakra kí na, ba fe ká i se s̄ie haŋa nzob daa mbedeke ha rí mbää, bay ji le, ba Ngerevwuru kí ze fere rí faa mgbaka ini ziŋ ki.

¹⁰ Be ze ba fe ká i daa baŋguɔ ziŋ yū baarí riw bele ká kudu zad̄ ká Maseduwāŋ riw bele ndaw ku. Roo le, buru kod̄ rí bay haŋa rí daa nun-rí ba pola r̄ɔbay.

¹¹ I nzaa faa káw d̄ek̄ek̄e, i daa sùo-rí nduo bil fe nzob h̄awri ya ndaw, i daa ped sùo-rí kí i ziŋke fe sum i h̄olke sùo-rí,

munu ká buru mbi nzaa buru ká d̄i ha rí pola na.

¹² Be ndaw r̄o, i bá soba nzob mbjw ya, a nzobri ká i tuu Ngerembay ya na i kó le, i d̄áake mbay bo tul-rí báy.

Bay ká se tul nam yíi Ngerembay

¹³ Yū bururi, bay ká se tul nzob huferi na, buru hii bay haŋa rí laa s̄awke ta-taŋ, bo i daa s̄ie n̄gii bamba tasiri munu ká nzob h̄awri ká i ker i baa mii, nzob hu le, hu w̄um kí zu bo, nzob ká bay dää law te tul-e nzokd̄o na tiya na munu ya.

¹⁴ Náa kóri ba tusue kí mii, Zezu na hu, le, Ngerevwuru tina ni sáa luo hud. Be ze, náa kóri ndaw mii, Ngerevwuru ká tina Zezu saa luo hud na, nam ká Zezu a yíi a vi na, nzobri riw bele ká i hu ká bil mbika law na, Ngerevwuru a tina ri saa luo hud faa mbjw munu ndaw ha ri kaw báy kumnun ziŋ Zezu.

¹⁵ Tusueke le, munu ká Ngerembay fere buru na, buru baa ha rí: naari ká náa káwri báy kumnun kpuru t̄i s̄ie yíi be na, náa ti mbikari bal naari t̄o pola bay súo nun-ε h̄a bari ká i hu na kpay ya mgbaŋ.

¹⁶ Namke ku na, Ngerevwuru a ndáka tul fe keŋ̄, le, kusol mbay tul led nzaapedri ká nulue a mgbaka beleŋ, gire t̄iŋ Ngerevwuru a mgbaka k̄onr̄oŋ, le, Ngerembay kí sùo-ε a d̄i saa nulue bay vika. A le, bari ká i hu ká bil *Krisi na, i t̄iŋ saa luo hud pola,

¹⁷ r̄o naari ká náa káwri báy kumnun báy na, Ngerevwuru a haŋa náa ururi ziŋ ri mbjw høy bay ndúo bil s̄ii mbam bay súo nun Ngerembay ba siya. Be ndaw r̄o, náa káwri ziŋ ni w̄um baŋguɔ.

¹⁸ Munu zu le, i huo law kí báy bayri na key.

5*I káw báy nzaa bal-rí kekeke*

¹ Yū bururi, bay ká se tul nam báy s̄aw s̄ie ká fekeri a t̄iŋ na, ba fe ká i se s̄ie haŋa nzob daa mbedeke ha rí mbää,

² bay ji le, baarí kí sùo-rí na i kó ta-taŋ mii, nam yíi Ngerembay na a t̄iŋ tul nzobri mbudā munu ká nzob riiba t̄iŋke tul nzobri ba sun̄.

³ Zadka nzobri baa mii: «Zad do dække, fe mbjw ti dää fe ya,» le, ká zadse ku høy, bie a tji tul-ri mbudfa munu ba nduo ká tuŋ máy nzob ſwuy; le, i ti zin faa tji dſul ya.

⁴ Roo le, baari yu bururi, i do bil suŋ tilo munu ká nzobri ká i tuu *Krisi ya na ya ká bay haŋa namke le, ka mgbuŋ ri munu ká nzob riiba mgbunjke nzobri na ya.

⁵ Tusueke le, baari riw bele na, i ba led zad tanari, i ba led bisieri ndaw. Náa bári led suŋri ya ndaw, led suŋ tilori ya ndaw pi.

⁶ Be mini ze, náa ti naaŋari nam munu ká nzob høyri naa ku ya. Roo le, náa káwri báy nzaa bal naari kekeke, a náa nzéri báy sùo naari.

⁷ I kō, suŋ ze nzob na-nam, suŋ na ndaw ze him daa nzob tud,

⁸ roo le, naari ká náa bári led zad tanari na, ndad bay haŋa náa nzéri báy sùo naari høy law naari ká náa dáari bo tul Ngerewuру báy ini ká náa mgbári zin nzobri na, ka kóro naari munu ba ḥgaŋ ká kóro nzob yum ká nzaa ruy. Ndad bay haŋa law naari ká náa dáari nzokdo te tul pam na, ka kóro naari munu ba taguba lari ká nzob yum daa guba tul-e a kóroke sùo-e.

⁹ Tusueke le, Ngerewuру di naari bay haŋa here be ze ka bo tul naari ya, roo le, ka di naari bay haŋa náa zinri pam báy faa Ngerembay naari Zezu Krisi,

¹⁰ be ká'a hu bay naari. Ze náa húri na hu mase náa kawri báy kumnun høy kara, nam ká'a yí a vi na, náa káwri zin ni mbjw høy.

¹¹ Munu zu le, i huo law kí i so kí munu ká i daa baŋguo kpadsara na.

Ped dää nzob mbika lawri

¹² Yu bururi, buru kod ri bay haŋa ri daa mbay ka bo tul bari ká i daa ped ká sakra baari, bari ká Ngerembay poŋ ped zuo nduo-ri bay haŋa ri nda faa pol-ri i bo ri na.

¹³ I híe ri a i kó ri ba nzob nun-ri bay tul ped ká i daa. I káw dække ká sakra kí.

¹⁴ Buru kod ri bay haŋa ri baka nzobri ká simsed bari do goð goð ndaw, i huo

law nzobri ká law-ri saa ndaw, i so nzobri ká hýrusuo-ri tiya ndaw, a i iki law-ri ká tul nzobri riw bele.

¹⁵ I há nzob mbjw mini kara ka yíŋra báy ndaya ká nzob daa zin ni na høy ni suo bol-e ya, roo le, i nzaa faa dää kere baŋguo ká sakra baari ndaw, rco báy nzobri riw bele ndaw pi.

¹⁶ I daa suoriya baŋguo.

¹⁷ I daa nzaa bay kere baŋguo kpadsara.

¹⁸ Ká bil feri riw bele ká tji tul-ri na, i daa taambol høy Ngerewuру. Be ze ba fe ká Ngerewuру hii bay haŋa baari ká i zuo zin Zezu *Krisi na i daa.

¹⁹ Tem Law Pie ká daa ped ká bil law-ri na, i mbii ni ya.

²⁰ A bayri ká i yáa saa nzaa Ngerewuру na, i jm ya,

²¹ roo le, i békla baykeri riw bele i yáa høy ká báy kere ka bo bil law-ri,

²² a i nze báy sùo-ri ká tul kíri fe káyari bod bod riw bele.

Sin tul bay

²³ Ndad bay haŋa Ngerewuру ká ba nzob haŋa dække høy nzob na, ka daa ha ri vi ba nzob taa be ká bil sùo-ri ngid bele. Ka kóro sùo-ri riw bele: kér bay baari ndaw, p̄a nun sùo-ri ndaw, rco naysuorì ndaw na ka táŋ kad kad kpuru maa báy nam yí Ngerembay naari Zezu *Krisi.

²⁴ Be ká'a di ri na, ka'a dää feke o báy zadse riw bele, bay ji le, ka do tul bay be.

²⁵ Yu bururi, i daa nzaa bay kere ndaw bay tul buru.

²⁶ I hii soko lik lik høy yu naari riw bele i áwke nzaa kí.

²⁷ Mí kod ri báy riŋ Ngerembay: i kí mbede key na høy yu naari riw bele.

²⁸ Ndad bay haŋa law huoke taa Ngerembay naari Zezu Krisi ka sád zin ri.

2 Tesalonikri

Mbede ndeke dí sidike ká Pol daa / h̄a nzob mbika lawri ká Tesalonik

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, few haneri kal ká falə taa mbjwke ku ndaw rō Pol daa báy. Láa kí báy kere ya ká se tul yíi Ngerembay na, dāa nzob mbika lawri ká Tesalonik nduo kí rōbay. I giyan yíi Ngerembay báy káw báy kumnun bari. Nzob haneri dō dí ku ká í se kpuru í baa mii, Ngerembay na vi ro. Ká b̄il mbede key na Pol baa mii, pola rō bay haña Ngerembay ka yíi a vi na, Nzob Mgboro be ká'a túj Ngerewu ngeren, a dí sùo-e be kí ba Ngerewu na, a t̄i ndaw rō! Be kí a dāa h̄a t̄i ká tul Ngerewu ká tusiri key na se ba pola pola kpuru maa báy zadé ndaw rō Ngerembay a yíi a vi báy. Be ze, dō nun haña nzob mbika lawri i gede tul mbika law bari banjuo i dāa ped bari nun-ri ka ba pola, a í pón dāa fe kere ya.

Máa bayri ká do bil-e

ɔrɔ bie kún sal bay ká tul nzob feyaari:

1 Feri ká'a t̄i pola rō Ngerembay a ví: 2 Diw nzaa bay kere báy dāa ped ba pola pola: 3

Soko ká Pol hii ha ri

1 Bi Pol, rō Silas báy Timote ndaw na, buru dāa mbede key na ha r̄i baari nzob mbika lawri ká í mbu tul kí ká Tesalonik, baari ká í zuo ziŋ Bāa naari Ngerewu báy Ngerembay Zezu *Krisi.

2 Ndad bay haña law huoke báy dēkēkē Ngerewu báy Ngerembay Zezu Krisi ka sád zin̄ r̄i.

Kún sal bay Ngerewu ká'a doko báy nam yíi Ngerembay

3 Yū bururi, buru dāa taambol h̄a Ngerewu. Ba fe ká dō nun haña buru dāa bay tul-r̄i banjuo a dō báy zadé, bay jí l̄e, i dāa law-r̄i bo tul Ngerewu ba

pola pola, a ini ká baari mbjw mbjw í mgba ziŋ nzob h̄awri na se ba pola pola.

4 S̄awke mini ze, buru kara buru nda giri sùo buru bay tul-r̄i ká sakra nzob mbika law h̄awri ká i mbu tul kí, a b̄uru baa ha ri mii, i mgba n̄go-n̄goŋ í dāa law-r̄i bo tul Ngerewu banjuo ká bil fe dāa nun tuo sieri, báy kókó seke feri riw bele ká t̄i tul-r̄i na.

5 Fe niri key na kie ta-taŋ mii, fe ká Ngerewu mbi nzi-e ká dí na dō báy zadé, bay jí l̄e, fekeri ká í suu law-r̄i ká dí na, dāa ha r̄i víke ba nzobri ká í maa haña ni ka re mbay ká tul-r̄i. Be ze ba fe ká í k̄o seke fe bayke.

6 Ba tusue, Ngerewu na a dāa fe báy zadé: nzobri ká i ha r̄i k̄o seke fe na, a yíŋra seke feke dāa ri.

7 A baari ká í k̄o seke fe na, ka'a haña law-r̄i nda siri fuo, buru kara ndaw, báy nam ká Ngerembay Zezu a yíi saa nulue báy led nzaaped beri ká i ba nzob h̄urusuo na.

8 Ka'a yíi ká b̄il r̄im huu ká se bilam bilam bay haña nzobri ká i tuu Ngerewu ya, ká i dāa vu mbom bo tul káa Bay Kere ká se tul Ngerembay naari Zezu ya na, ha ri k̄o seke fe maa báy zad fe dāa bari.

9 Fe seke ká'a t̄i tul-ri na, a bá b̄íe ká'a ó-oko ya banjuo. I doko dí dí ziŋ Ngerembay ndaw, ziŋ h̄urusuo riŋ dika fe ndaw

10 báy nam ká'a yíi a vi bay haña bari riw bele ká i dāa law-ri bo tul-e a í ba taa be na, i pisi ni a í gol riŋ mbay be. Baari sùo-r̄i kí kara, i doko sakra nzobkeri ku na ndaw, bay jí l̄e, káa bay ká buru kaa ha r̄i na, i dāa law-r̄i bo dí.

11 S̄awke mini ze, buru dāa nzaa bay kere banjuo bay tul-r̄i. Buru vbi Ngerewu naari bay haña ni ka ha r̄i ma-maa báy simsed ká'a dīke r̄i bay haña r̄i se na. Buru vbi ni mii, báy faa h̄urusuo na, ka ha r̄i maa dāa fe kereri riw bele ká law-r̄i hii, h̄a pedri ká í dāa báy faa mbika law-r̄i na ka dō báy zadé nzedem.

12 Be ndaw rō, báy faa fe dāa baari na, i dāake mbay bo tul Ngerembay naari Zezu, a be laa l̄e, a dāa mbay bo tul baari

ká ĩ zuo zinj ni na. Fe niri key na, ba lere ped law kere Ngerevwuru naari báy Ngerembay Zezu *Krisi.

2

Feri ká'a t̄ji pola r̄o, Ngerembay a vi

¹⁻² Yü bururi, bay ká se tul yíi Ngerembay naari Zezu *Krisi báy mbú kí naari ká luo-e na, nzob hanéri baa ha rí mii, nam yíi be na vi ro. Ze ba na nzob yáanja bay saa nzaa Ngerevwuru, mase nzob ka-káa, mase nzob daa mbede ze a báake mii, ba buru ze buru baa ha rí kara, buru kod rí bay haanja rí daa h̄a kér bay ka zukri rí mañ ká dí ba vaa ya ndaw, a í h̄a h̄ie ka dáa rí ká dí ya ndaw pi.

³ I h̄a nzob mbjw kara ka úla rí báy kiri bayri ká mini key mbjw ya, bay ji le, pola r̄o bay haanja namke ka vi na, nzobri ñgi-ñgii i tún Ngerevwuru mbáy, r̄o Nzob Mgboro, be ká Ngerevwuru a bíe ni kpukdu kpukdu ká bil huu na a t̄ji ndaw.

⁴ Nzob Mgboro ke na a tún feri riw bele ká nzobri kó ba w̄uru bari báy feri riw bele ká i kod ri na. Ka'a mbika sùo-e ba nzob ká kal tul wurukeri ku riw bele, a daa kp̄ru a kaw *hul kāni Ngerevwuru, a dí sùo-e be k̄i ba Ngerevwuru.

⁵ Fe niri key na, m̄i baa ha rí báy dol bi ká m̄i do zinj rí hoy. W̄a, ĩ yí-yíiñra le woo?

⁶ Roo le, fe mbjw haa faa bay haanja ni t̄ji ká timbede key; feke na ĩ kó-kó. Be mini ze, Nzob Mgboro na a t̄ji báy namke ká Ngerevwuru tuu.

⁷ Tusueke le, h̄urusuo Nzob Mgboro ká daa h̄a nzobri ñgi-ñgii túnke Ngerevwuru na, do dáa ped ba muni ro. Roo le, nzob ká haa faa h̄a ni na tiya ro le,

⁸ be ndaw r̄o, be na a t̄ji báy. A le, báy nam ká Ngerembay Zezu a yíi a vi na, a bíe ni kpukdu kpukdu báy zuu nzi-e pud, a gur h̄urusuo-e ruk ruk báy nduy be ká ziriri ziriri.

⁹ Nzob Mgboro na, a ví báy h̄urusuo *Satan a daa kiri pedri bod bod riw bele ká ba h̄ie zikiki, fe sañri báy feri ká mba kókó bay úlake nun nzobri.

¹⁰ Ka'a dáa kiri fe dáa káyari bod bod riw bele bay úlake nzobri ká i do faa ká'a séke zinj ri ba zad bíe. I zinj bíe, bay ji le, i hii bay yáanja tusue bay ká maa bay yáanja sùo-ri na ya.

¹¹ Sàwke mini ze, Ngerevwuru daa h̄a h̄urusuo nzaa úla daa ped ká bil law-ri bay haanja ri daa law-ri bo tul bay baylu.

¹² Be ze, nzobri riw bele ká i daa law-ri bo tul tusue bay ya, ká kón dáa fe káyaya ze mgba law-ri na, bay a mgbaka tul-ri.

Mgbaka mbika law ñgo-ñgoñ

¹³ Yü bururi, baari ká Ngerembay kó rí ba nzob nun-e na, buru daa taambol h̄a Ngerevwuru bay tul-rí bañguo. Ba fe ká do nun haanja buru daa, bay ji le, Ngerevwuru nan rí báy titire dáa tusiri d̄ekre hoy bay haanja rí zinj pam báy faa Tem Law Pie ká daa ped ká bil law-ri ha rí vi ba nzobri ká *tañ kad kad ndaw, báy faa law-ri ká ĩ daa bo tul tusue bay ndaw pi.

¹⁴ Bay tul bayke na ku ze ka díke rí báy faa káa Bay Kere *Krisi ká buru kaa ha rí na, bay haanja rí zinj riñ díka mbjw hoy zinj Ngerembay naari Zezu Krisi.

¹⁵ Munu zu le, yü bururi, ĩ mgba mbika law baari ñgo-ñgoñ, a ĩ mgba tusue bay ká buru zinj a búru suo búru fere rí na ñgo-ñgoñ, h̄ay ká buru baa báy nzaa buru ndaw, r̄o h̄ay ká buru daa do mbede ha rí kara ndaw pi.

¹⁶ Ndad bay haanja Ngerembay naari Zezu Krisi k̄i sùo-e báy Bää naari Ngerevwuru, be ká'a kó naari ba nzob nun-e, ká'a h̄a law naari huo wúm, a h̄a náa dáari law naari nzokdo te tul fe kere ká náa zinri báy faa law kere be na,

¹⁷ ka daa w̄ara bo bil law-ri, a ha rí h̄urusuo díaa fe kereri bañguo báy faa ped dáa baari ndaw, bay báa baari ndaw pi.

3

Pol vbi yü-erí nzaa bay kere

¹ Yü bururi, órø bie bay buru ze do key: ĩ daa nzaa bay kere bay tul buru, bay haanja bay ká se tul Ngerembay na ka yáza zad ba vaa, h̄a nzobri yáa bayke báy

suoriya faa mbjw munu ká ï daa ká luo-ri-na.

² I d̥aa nzaa bay kere bay haŋa Ng̥erew̥uru ka kóro buru bay tul nzob ndayari báy nzob mgbórɔri, bay ji lε, ba nzobri riw bele ze i d̥aa law-ri bo tul bay ká buru ka-káake na ya.

³ Roo lε, Ngərəmbay na do tul bay ká'a waa; ka'a haja r̄i h̄yrusuo, a k̄orɔ r̄i bay tul fe d̄áa n̄qeretemndaya.

⁴ Ka hą̄ buru d̄aa law buru te tul-ři, a hą̄ buru k̄o ta-tan̄ mii, fe ká̄ buru vbi r̄i bay hańa r̄i d̄aa na ī do d̄áake, a ī d̄aa nun-ři ba pola pola.

⁵ Ndad bay haŋa Ngerembay ka
mgbúda nun-ři ha ři ko ini ká Ngerewuru
mgbá ziŋ ři na ba pola pola, báy súu law
ká *Krisi ha ři na.

Nzaa boko ká se tul d'áa ped

⁶ Yū bururi, buru baka r̄i báy riŋ Nḡerembay Zezu Krisi: nzobri riw bele ká i ba lay, a í se simsed maa báy fe fére ká buru ziŋ a búru suo búru fere r̄i na ya le, ï naa sùo-r̄i dí dí ká lakun-ri.

7 Fe ká i dák ndaw rō bay mbóroke
simsed buru na, baari kij suo-ri kara i ko
ndaw, bay ji le, báy dol buru ká sakra
baari na, buru ba lay ya.

⁸ Buru h̄a nzob mbiw mini kara h̄ol
buru hoy hoy ya, roo ūe, buru d̄aa ped
búru taa ká d̄i p̄od̄o p̄od̄o sun̄ báy fisie
bay h̄ólké sùo buru, bay han̄a bo buru ba
soba nzob mbiw ká sakra baar̄i ya.

9 Ba tusue kí, ze buru dō báy faa ká bay
yaanja fe saa nduo-ří bay hólke sùo buru
kára, buru daa munu ya, roo lë, buru daa
peq búru hij doko ba fe líe ki ha ří mbororo.

10 Tusueke le, báy dol buru ká luo-ří na kara, buru baa ha rí ta-taŋ baŋguo mii: «Nzob ká hii bay dáa ped ya le, ĩ hä ni fe sum ya.»

¹¹ Buru laa mii, nzob haneri ká sakra baari se simsed taa gob gobkeri tan dää ped, i ba nzob daa suo-ri nduo bil fe nzob hawri.

¹² Kiri nzobri ká mini na buru baa harí, búru baka ri báy riŋ Ngerembay Zezu
*Krisi bay haŋa ri mgba ped í daa í hólke
sùo-ri.

¹³ A ūbaari yū bururi na laa le, fe dāa kere na ī pōn falē ya.

14 A zadka nzob yaa nzaa boko ká buru d'aa do bil mbede key na ya lë, i kó ni ba badi munu í zúc ziñ ni ya, bay haña sahoy ka se ni.

15 Be nu ku hoy kara, i ko ni ba nzob tul ngani baari ya, roo le, i bo ni munu ba yu baari.

Trō bie bay Pol

16 Ndad bay haŋa Ngerembay ká ba
nzob haŋa dékéké h̄a nzob na, be k̄i sùo-
e ka ha r̄i dékéké ká bil feri riw bele báy
faa gosi feri bod bod riw bele. Ndad bay
haŋa ni ka sáf ziŋ r̄i riw bele.

17 Ká zad ni key na, ba bi Pol kí ro ze
mí vbie bay ni key na báy nduo-i. «Mì
hii soko ha rì.» Mbederi mbíw mbíw riw
bele ká mí cfaa na, mi cfaa nduo-i iki dí
mini. Be ze ba nduo fe vbie bi.

18 Ndad bay hanja law huoke Ngerembay naari Zezu *Krisi ka sád zinj ri riw bele.

1 Timote Titire mbede ká Pol daa ha Timote

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Ká bil mbede key na, Pol daa wāra bo bil law Timote bay haña ni ka gede tul mbika law be bānguō bay gbū nzaa nzob fe fére bayluri ká daa nzob mbika lawri nduo kij. Ka hii bay haña nzobri ká i nán ri ba nzob ndáka faa pol nzob mbika lawri, mase nzob sōkō pedri na, i bá nzobri ká bay mbjw ti tul-ri ya, a í maa dáa pedke. Ka hii bay haña máy bari ká'a sōkō ri na, i bá máyri ká simsed bari do báy kere. Falē le, Pol bo Timote faa ká bay dáake ped be ba nzob ped tusue taa Zezu Krisi.

Máa bayri ká do bil-e

Baka bay se tul nzob fe fére bayluri: 1
Nzaa boko ká se tul nzob ped
Ngerewūruri: 2-3
Fe ká Timote a dáa: 4-6

Soko ká Pol hii hą Timote

¹ Yü-i Timote, bi Pol ká mī ba nzob ndáy nzaaped Zezu *Krisi báy bol nzaa Ngerewūruru Nzob Yaña naari, báy Zezu Krisi ká náa dáari law naari te tul-e nzokdo na, mī daa mbede key na

² hą mü bo ká mü do munu ba vu bil-i taa tusueke bay law-a ká mü daa bo tul Zezu Krisi*. Ndad bay haña law huoke ndaw, kóko nun sie nzob ndaw, báy dékéke Bää Ngerewūruru báy Ngerembay Zezu Krisi, ka sad zinj mü.

Baka bay ká se tul nzob fe fére bayluri

³ Munu ká mī baa hą mü pola ndaw rō mi zol mi se kudu zad ká Maseduwān na, mu kaw bil ngerepuo ká Efēz, a mū mbi nzaa hą nzob fe fére bayluri na, i daa nzaa fe fére taa gob gobkeri na ka gbu.

⁴ Mu baa ha ri pón nzaa nduo kijna fal bayri na ndaw, kijna saw kāniri báy nzi-ε lem lem na kara, ka gbu ndaw pi.

* 1:2 1.2 I kij Ped 16.1-3.

Fekeri ku na mboj máy bay ba pola pola gør hoy, a sō ped ká Ngerewūruru daa zuo nduo naari bay haña nzobri ngónke ká bil mbika law na ya.

⁵ Mára saw báka bay key na, do bay haña nzob mbika lawri, i hii kij báy bil law ká *taŋ kad kad, báy kér bay kere ká uru saa bil wāra law ndaw, rō báy law-ri ká i daa bo tul Ngerewūruru ba tusue ndaw pi.

⁶ Nzob hñeri i pōj faa kere na ku, a i do bil máy bay taa gob gobkeri.

⁷ Bari na, i mbi sùo-ri ba nzob fére nzobri *bol kusol Ngerewūruru, roo le, bay ká i baa, mase fe ká i fere báy húrusuo-ri na, i kō sawke mbjw ya.

⁸ Náa kóri ndaw, bol kusol Ngerewūruru na, zadka nzob híe báy zadē le, ba fe kere.

⁹ Fe ká náa kóri ta-taŋ ndaw ze do key: bay tul nzobri ká i daa fe báy zadē nzedem na ze, Ngerewūruru dáake bol kusol bayke ya, roo le, bay tul nzob law mgbórōri báy nzob tjeri ndaw, bay tul nzob túŋ Ngerewūruru ngereñri báy nzob feyäri ndaw, nzob ndólō Ngerewūruru báy nzob bís riñ-eri ndaw, nzob ika bää bari mase máa bari ndaw, rōo nzob ika nzobri ndaw pi.

¹⁰ Ka daa bol kusol na do bay tul nzob taka mgbáy bapibiri, báy wārari ká i fere í naa zinj kij ndaw, nzob dāb koyri ndaw, nzob kud bayri báy nzob faa nasi bay bayluri ndaw, rōo bay tul nzobri ká ped dáa kāaya bari bod bod ká maa báy fe fére taa tusueke na ya ndaw pi.

¹¹ Fe fére taa tusueke ku na maa kij báy Bay Kere ká Ngerewūruru daa zuo nduo-i hą mī ka-káake. Bayke ku na baa se tul riñ dika Ngerewūruru, bawda nzob ká maa bay haña nzobri pisi ni.

Pol daa taambol hą Ngerewūruru bay tul law kere be

¹² Mī daa taambol hą Zezu *Krisi ká ba Ngerembay naari ká hą mī húrusuo hą mī dáake ped be. Be na, ka kō mī ba nzob ká mī daa fe báy bol nzi-ε, a mbi mī ba nzob ped be.

¹³ Ze ká pola lew mě ba nzob bie riŋ-e ndaw, mí d'aa nun nzob feri tuɔ sie ndaw, a mí tjiri ni ndaw hoy kara, ka kō nun sie bi a d'aa law kere zinj mě, bay ji lε, pola na, mě d'aa law-i bo tul-e ya ndaw, a feri ká mě d'aa na kara, mě kō ya ndaw pi.

¹⁴ Ba tusue k̄i, Ngerewuru naari na d'aa bawda law kere zinj mě, a h̄a mě d'aa ke law-i bo tul-e, a h̄a mě law ini báy faa zú ziŋ Zezu Krisi.

¹⁵⁻¹⁶ I kō, Zezu Krisi na vi tusiri key bay yaŋaŋa nzob feyəri, a lε, bi na, mě ba mbayke. Law kere ká'a d'aa zinj mě bi ká mě ba mbay nzob feyəna, ka d'aa munu bay kieke nzobri bawda iki law be na ta-tanj. Be ndaw r̄o, nzobri ká i kókō mě na, i d'aa ke law-ri bo tul-e, a i kaw báy kumnum ká do baŋguo kpadara na. Bay ká mě baa key na, ba tusue bay ká maa bay haŋa nzobri riw bele i d'aa law-ri bo d̄i.

¹⁷ Ndad bay haŋa nzobri riw bele, i d'aa mbay ka bo tul Ngerewuru be ká'a re mbay baŋguo ndaw, a ba nzob ká'a hu-hud ya ndaw, be ká nun nzob kō ni ya ndaw, a ba be huo-ε k̄i hoy ze ka ba Ngerewuru. Riŋ dika ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baŋguo! Amem! Ndad bay haŋa ni ka do munu na k̄i.

Pol bo Timote

¹⁸⁻¹⁹ Timote, bo ká mù do munu ba vu bil-i na, nzaa boko ká *nzob yaŋaŋa bayri saa nzaa Ngerewuru baa se tul-a pola na, bayke do faa mbiw munu ká mě baa h̄a mù key ndaw. Zadka mù do tul baykeri na ku lε, mù zinj h̄urusuo ká d̄i. Mu kóro tusue bay ká se tul mbika law, a mú h̄a kér bay ká bil wāra law-a na kara ka tāŋ kad kad ndaw. Be ndaw r̄o, mù rúke ruy taa tusue na báy. Nzob h̄aneri p̄oŋ kér bay kere ká uru saa bil wāra law-ri na, be ze i bieke mbika law bari.

²⁰ Sakra nzobkeri ku na, Imene báy Alezandere i do d̄i ndaw. Bari na, mě p̄oŋ ri zuo nduo *Satan bay haŋa ri úo tjiri Ngerewuru na keŋ keŋ[†].

[†] 1:20 1.20 Fére nzobri Bay Ngerewuru ká báy zadε ya na ba tjiri ni. Be ze h̄a Pol n̄ike nzobkeri ku na ká sakra nzob mbika lawri zuo kele, zad ká ñgeretemndaya re mbay ká d̄i na. * 2:8 2.8 Ká saw Zibri na, zadka i do d'aa nzaa bay kere lε, i ura nduo-ri ba siya ndaw r̄o, i d'aa ke nzaa bay kere na báy.

2

Nzaa boko ká se tul simsed ká zad mbú ki

¹ Titire d'ekre lε, mě baa h̄a nzob mbika lawri bay haŋa ri d'aa nzaa bay kere h̄a Ngerewuru baŋguo, bay vbikake ni feri ndaw, bay kód ni bay tul nzobri ndaw, r̄o bay haŋa ni taambol bay tul nzobri riw bele,

² bay tul mbayri ndaw, nzob rewpuori riw bele ndaw, bay haŋa bo d'ekke ka d'oo puo naari h̄a náa káwkeri báy kere, a náa d'áakeri mbay ka bo tul Ngerewuru báy faa simsed kere.

³ Be ze ba fe ká nadaf bamba, a rii law Ngerewuru Nzob Yaŋaŋa naari na.

⁴ Be na, ka hii bay haŋa nzobri riw bele zinj pam, a hii bay haŋa ri tuu tusue bay ndaw.

⁵ I kō, tusueke lε, Ngerewuru na mbiw. Nzob ká d'oo sikda be báy nzobri kara mbiw ndaw; nzobke na ze ba Zezu *Krisi.

⁶ Be na ka mbi sùo-ε h̄a hud a púoke mbol tul nzobri riw bele, a t̄inake ri saa bil koy feyə. Ka d'aa munu báy nam ká Ngerewuru tuu na, a kieke nzobri ta-tanj mii, Ngerewuru hii bay yaŋaŋa nzobri riw bele.

⁷ Sawke mini ze, Ngerewuru d'aa mě kaw ba nzob ka-káa bay be, a mí ba nzob nday nzaapede be bay fére nzobri ká i ba Zib ya na feri riw bele ká náa d'áari law naari bo d̄i ndaw, a mí fere ri tusue bay na ndaw pi. Bay ká mě baa key na ba sùo bay k̄i bo, ba kúd bay ya.

⁸ Munu zu lε, zadri riw bele ká i mbú k̄i ká d̄i na, mě hii bay haŋa wārari d'aa nzaa bay kere, i ūrake nduo-ri ba siya báy bil law-ri ká *tāŋ kad kad tāŋ law fāa ndaw, tāŋ rōdī ndaw pi*.

⁹ A máyri laa lε, mě hii bay haŋa ri nduo gari ká báy faake, i kúdke nun nzob ya, a i ba nzob fe d'aa bayluri ya ndaw. I ti bá nzob mgbaka tul vāytay vāytay ya, i ti nzáa fe gamari munu ká ba fe suku báy zawri ká nduy ziriri ziriri ká i d'aa báy

lari lør ya ndaw, rōo gariri ká larike ngorj kal tul-ri ya ndaw pi.

¹⁰ Roo le, ndadi māy nzob na ba ped dāa kere be. Be ze ba ped dāa māyri ká i kō sūo-ri ba nzob hīe Ngerewūru.

¹¹ Māyri ká i do fēre ri fe na, ndad bay hanja ri kāw dēkēkē i din tul-ri ká pol nzob ká do fēre ri fe na.

¹² Māyri na, mī hā faa ha ri bay hanja ri fēre wārari fe ya, a i re mbay ká tul-ri ya ndaw. Roo le, ndad bay hanja ri kāw dēkēkē[†].

¹³ Tusueke le, Ngerewūru daa *Adam ze pola ndaw rōo a daa *Ev tōn di bāy.

¹⁴ Rōbay, ba Adam ze ngeretemndaya ula ni ya, roo le, ba Ev ze yāa nzaa úla ngeretemndaya na, a wādke tul *bol kusol Ngerewūru.

¹⁵ A ze munu hoy kara, māyri na, i mboj nzob, a le, i zin pam ká luo Ngerewūru. Roo le, ndad bay hanja ri gedē tul mbika law bari ndaw, i hii nzobri ndaw, i do bāy zadē nzedēm ká nun Ngerewūru ndaw, a i sii sūo-ri ya ndaw rō[‡]!

3

Simsed nzob ped Ngerewūruri

¹ Zadka nzob hii bay ndāka faa pol nzob mbika lawri le, ba ped kere kij ze law-ε mgba dī ku. Bay kā mī baa key na, ba sūo bay.

² Nzob ndāka faa pol nzob mbika lawri na, a bā nzob kā bay ti tul-e ya, a daa feri riw bele bāy zadē. Kā'a bā nzob kā daa law-ε bo tul māy be kij mbijw hoy tañ nzāa māy kij ndaw, a ba nzob nzéke bāy sūo-ε, a do tul bal-ε kekeke ndaw, a bā nzob kā ker fe rōo a daa ndaw, a bā nzob mgbaka varuri bāy kere, rōo a maa bay fēre nzobri fe ndaw pi.

³ Ka ti daa koy him ya ndaw, a ba nzob tud bay ya ndaw, roo le, a bā nzob kā se lōm ndaw, a bā nzob daa nzobri zuo kij

[†] 2:12 2.12 Kā zad ni key na, Pol haa māyri bay hanja ri daa feri kā sakra nzob mbika lawri na ya. Roo le, ka hii bay hanja māyri na, i re tul wārari kā zad mbū kij nzob mbika lawri ya. I kij mbede niri kā baa bay se tul ped dāa māyri na i kō: Pef 18.26; 1 Kō 11.5; Tit 2.3-4. [‡] 2:15 2.15 Kā zad ni key na, Pol tuj fe fēre bayluri kā baa mii yāa kā ba fe kā ndaya ndaw, rōo mboj nzob na kara ba fe kā ndaya ndaw pi na. Pol hii bay hanja māyri na daa fe kā do nun dāa māyri na ndaw rō! ^{*} 3:11 3.11 Nzob ndāy bay hāneri ker i baa mii, māykeri ku na, i bā māy nzob sōkō ped Ngerewūruri.

ndaw, a ba nzob taka kōn lari ya ndaw pi.

⁴ Nzob ndāka faa pol nzob mbika lawri na, a māa bay mgbaka saw nzob bil hul beri bāy kere ndaw, rōo vi-eri hoy kara, i láa nzi-ε i daa vu mbom bo tul-e bāy zadē ndaw,

⁵ bāy ji le, zadka nzob kō faa mgbaka saw nzob bil hul beri ya na wāa, a dāa mina ndaw rōo, a kō faa ndāka faa pol nzob mbika lawri na le woo?

⁶ Be na, ka ti bā nzob mbika law fie ya ndaw, bo munu ya le, a úru a hew sūo-ε dukuku dukuku hā Ngerewūru kūn bay bo tul-e munu kā'a dāake zinj ngeretemndaya na.

⁷ Be na, nzobri kā i mbi law-ri ya hoy kara, i bāa bay be bāy kere. Be ndaw rōo, nzobri ti jm ni hā sahoy mgba nī hā ni tāake ndaw ngeretemndaya ya.

⁸ Do faa mbijw munu ndaw, nzob sōkō ped Ngerewūruri na kara, i bā nzobri kā bay ti doko tul-ri ya, a i daa fe bāy zadē. I bā nzob nzaa rūo bayri ya ndaw, i dāa koy him ya ndaw, rōo i ba nzob fe dāa rōd rōsri ya ndaw pi.

⁹ I bā nzobri kā i doko tul tusue bayri kā se tul feri kā nāa dāari law naari bo dī, bāy kér bay kā *tañ kad kad kā uru saa bil wāra law-ri.

¹⁰ Nzobkeri ku na, i bēklē ri pola ta-tañ i kō ndaw rōo, zadka bay ti tul-ri ya le, be rōo i daa pedke na ka zūo nduo-ri bāy.

¹¹ Bari nzob sōkō ped Ngerewūruri kā i bā māyri na kara*, i māa bay hanja nzobri daa vu mbom bo tul-ri ndaw, i bā māy rāana rāmri ya ndaw, i bā nzob nzéke bāy sūo-ri, a i do tul bal-ri kā tul feri riw bele ndaw pi.

¹² Nzob sōkō ped Ngerewūruri na, i bā nzobri kā i dāa law-ri bo tul māy bari kij hoy tañ nzāa māy kij ndaw, i maa bay mgbaka saw vu bari bāy nzob bil hul bari bāy kere ndaw pi.

¹³ Nzob sɔkɔ ped Ngerewururi ká i daa ped bari báy faake na, nzobri dáa mbay bo tul-ri ndaw, a mbika law ká hą náa zúkeri ziŋ Zezu *Krisi na, i báa báyke báy nun wąra nzob taŋ law tókoke ndaw pi.

Krisi ba saw mbika law naari

¹⁴ Bi na, mì daa mbede key na hą mù, a mí ker mii ndii le, mì séke vaw bay vaa zinj mù báy.

¹⁵ A ze, zadka mì se mí ziŋ mù vaa ya kara, mbede key na a kíe mù faa séke simsed kere ká sakra nzob mbika lawri. Bari riw bele na, i ba nzob taa Ngerewuru Nzob Káw Báy Kumnum. I do munu ba tigbaa hul ká tusue bay bar saw ká dí, a i ba gasay ká so tusue bay na.

¹⁶ I kɔ,
Zeju Krisi na ví yaa sòu ziŋ nzob;
Tem Law Pie kie ni ba nzob ká do báy zadé nzedem;
Led nzaapedri ká nulue kɔ ni;
Saw nzobri riw bele laa bay be;
Nzobri ká tusiri key daa law-ri bo tul-e;
Ngerewuru hą ni kaw zad káw riŋ dika.
Be ze ba tusue bay ká do zad muni ká Ngerewuru tina hą ni do zad hie, ká náa dáari law naari bo dí. Tusue bay key na ba bawda fe na kí!

4

¹ A roo le, Tem Law Pie baa ta-taŋ mii, órɔ bie nam na, nzob haneri i pón tusue bay ká se tul mbika law, bay dáa law-ri bo tul nzaa úlari ká temndayari daa nduo bil law-ri, báy fe fére káyari ká uru saa luo-ri na.

² I yaaŋa nzaa úla nzob bay huori báy nzob kúd bayri ká law-ri do tidi ká tul fe dáa káyaya, a i wyruke faa kere na.

³ Bari nzobkeri ku na, i fere nzobri fe mii, yaaŋa kí ba fe ká ndaya ndaw, suŋa fe haneri hoy kara ba fe ká ndaya ndaw pi. A le, Ngerewuru na daa fe sumkeri na bay haŋa bo nzob mbika lawri ká i tuu tusue bay tuu na, i su báy faa nzaa bay kere, a i háke ni taambol.

⁴ Tusueke le, feri riw bele ká Ngerewuru daa na ba fe kere, fe mbijw ká bay sa-saŋ na tiya. A roo le, ndad bay haŋa ni taambol ndaw rɔɔ, i yaa báy,

⁵ bay ji le, Bay Ngerewuru, báy nzaa bay kere na, daa hą fekeri na taŋ kadən.

Nzaa boko ká se tul fe fére báy simsed Timote

⁶ Zadka mù fere nzob mbika lawri fe nuri ku na le, mù ba tusue nzob ped Zeju *Krisi, a mú ŋgoŋ ká bil tusue báy ká se tul mbika law báy fe fére kere ká mù yaa báyke báy zadé na.

⁷ Mu tuŋ loko soro gɔb gɔbkeri ká maa báy faa mbika law ya na ŋgeren, a mú daa sòu-ɔ taa tom bay doko tul Bay Ngerewuru.

⁸ Fe líe hýrusuo ká ba faa kí ful na, ndad wuo sɔy ya. A roo le, nzob ká daa sòu-ε taa tom bay doko tul Bay Ngerewuru na, ba fe ká ndad bamba tasiri kal feri riw bele, bay ji le, ba fe ká'a sòkɔ ni báy káw kumnum be ká timbede ká tusiri key ndaw, rɔɔ káw báy kumnum ká'a vika vuku ndaw pi.

⁹ Be ze ba tusue bay ká maa bay haŋa nzobri riw bele yaa.

¹⁰ Be mini ze, náa dáari sòu naari taa tom, náa dáakeri ped Ngerewuru, a náa rúkeri ruy, bay ji le, náa dáari law naari nzokdo te tul Ngerewuru Nzob Káw Báy Kumnum, be ká'a ba Nzob Yaaŋa Nzobri riw bele, rɔɔ kakalke le, ba bari ká i daa law-ri bo tul-e.

¹¹ Mu baa bay fekeri key na hą nzob mbika lawri, a mú fére ri báy zadé riw bele.

¹² Mu hą nzob mbijw mini kara ka sjiri mù bay bá ká mù bá kuban ku ya, roo le, mu mbi sòu-ɔ ka do bod ba fe kíe kí hą nzob mbika lawri, ha ri kɔ mù báy bay báa bo ndaw, simsed bo ndaw, mgbaka ini bo ndaw, dáa law bo tul Ngerewuru ndaw, rɔɔ báy law-a ká *taŋ kadən pi.

¹³ Mu mbi sòu-ɔ báy zadé dəd, bo mú kíike bay ká do bil mbede Ngerewuru ká nun nzobri ha ri laa ndaw, mú bo ri ndaw, rɔɔ mú fére ri báyke ndaw pi. Mu daa

fekeri na munu baw ndaw roo, mi yji mi vaa ziin mu báy.

¹⁴ Fe ini ká Ngerewuру ha mu báy haña mu dáake ped be báy sieke ká *nzob yaanja bayri saa nzaa Ngerewuру, ká *ngere tul pedri dáake nduo-ri bo tul-a na, mu daa laysuo ká di ya.

¹⁵ Mu daa fekeri ku na báy zadse, mu mbi suo-o ded mu dáake pedke. Be ndaw roo nzobri riw bele i kókóke ngóen bo ká mu daa ká bil ped Ngerewuру na báy.

¹⁶ Mu nze báy suo-o bay tul simsed bo ndaw, tul fe fére bo ká mu fere nzobri ndaw pi. Mu do tul bal-a ká tul fe niri key na riw bele. Zadka mu daa munu le, mu yaanja suo-o ndaw, roo nzobri ká i laa báy bo na kara, i yaanjake suo-ri ndaw pi.

5

¹ Nzob ká ngó-ngóen ro na, kókó ká mutuñ ni báy bay, roo le, mu baa bay ziñ ni báy kusol huoke, bay ji le, ka do munu ba baa-ka ro. A nzobri ká i ba kubanri le, ndad bay dáa kere ziñ ri munu ká mu dáake ziñ bil máa bori.

² A máyri ká i ngó-ngóen na, mu daa kere ziñ ri munu ká mu dáake ziñ máanari; a máy tikcfiri laa le, mu daa kere ziñ ri báy bil wára law-a ká tanj kad kad munu ká mu dáake ziñ tínañ-ari.

Nzaa boko ká se tul máy sieri

³ Máy sieri ká nzob kó-kóm ba tul-ri tiya na, mu mgbá ri báy kere.

⁴ A roo le, máy sie ká vi-eri mase vu zi-eri do di laa le, ndad bay haña ri kóro ni báy kere í híeke Ngerewuру. Ndad bay haña ri daa munu, í púoke mbol fe kere ká nzob mbón ri daa ziñ ri na. Be ze ba fe ká rii law Ngerewuру.

⁵ Máy sie ká kaw huo-e ká nzob kó-kóm ba tul-e tiya na, ka daa law-e bo tul Ngerewuру nzokdo, a na-nam ya báy nzaa bay kere sun báy bisie.

⁶ A roo le, máy sie ká fe tusiri key hoy mgbá law-e na, ze ka kaw báy kumnum hoy kara, ka do munu ba nzob hude.

⁷ Fe niri key na, mu kíe nzob mbika lawri ta-taj bay haña máy sieri na, nzob

mbiw mini kara, ka daa bay bo tul-ri báy faa simsed bari ya.

⁸ Roo le, zadka nzob kó-kóm ba tul nzob ini beri ya ndaw, roo kakalke le, bil hul beri hoy kara ya ndaw na le, ka poj tusue bay ká se tul mbika law ndaw, a ndaya bo bisuy pavbad kal nzob ká kó Ngerewuру ya robay.

⁹ Máy sieri ká mu fáa riñ ri báy haña nzob mbika lawri so ri na, i bá máyri ká mbiimbam bari a kál sín yie ndaw, a zadka waa bari kaw báy kumnum báy na, i daa law-ri bo tul-ri tanj nzáa wára kí ndaw pi.

¹⁰ Bari na, i bá máyri ká nzobri pisi fe dáa kere bari: í kó-kóm ba tul vu bari báy kere ndaw, í mgbá varuri báy kere ndaw, í diñ tul-ri ká pol nzob Ngerewuру, í so nzobri ká i do bil kókó seke fe ndaw, roo fe dáa bari riw bele kara, ba kere ndaw pi.

¹¹ A roo le, bari máy sieri ká i ngóen ya báy na, mu fáa riñ ri ya, bay ji le, zadka kón yaanja wára kí daa ri báy le, í úru í poj ped *Krisi ká i mbi suo-ri bay dáa na.

¹² Báy faa fe dáa bari key na, nzobri dáake bay bo tul-ri bay tul nzaa-ri ká i mbi ha Ngerewuру ndaw roo í poj na.

¹³ Róbay, munu ká ped dáa bari tiya na, i häari báy faa hul hul, a fe ká ndaya kakalke le, i vi ba máy ráanja ramri ndaw, máy tóko lawri ndaw, í ba máy taká tul bayri ndaw pi.

¹⁴ Sáwke mini ze, mi hii bay haña máy sieri ká i ngóen ya báy na, i yji í yaanja wára kí i mboñ nzob, a í kóro bil hul bari bay haña nzob tul ngáni naari, i zín faa ká bay báake bay káaya se tul naari ya.

¹⁵ Mí baa mini, bay ji le, máy sie häneri i poj faa kere na, a í se fal *Satan na dóor.

¹⁶ Munu zu le, máy ká ba nzob mbika law ká máy sieri ba nzob ini be na, do nun haña ni ka kó-kóm ba tul-ri bo, ka poj ri ha ri ba soña ká tul nzob mbika lawri ya. Be munu ndaw roo, nzob mbika lawri na, i zín faa í so máy sieri ká i kaw huo-ri kí hoy tanj nzob sôkó ri na.

Nzaa boko ká se tul ngere tul pedri

¹⁷ Ngere tul pedri ká i nda faa pol nzob mbika lawri báy kere na, kakalke lε, bari ká i mbi sùo-ri bo bil ped' káa bay báy fére Bay Ngerewuru na, do nun haña nzob mbika lawri dfaa mbay bo tul-ri, a i mgba ri nduo sidí,

¹⁸ bay ji lε, i baa do bil mbede Ngerewuru mii: «Nday ká do tðd nañ bay haña pàrε ka tji na, mu siñ nzi-ε ya*». Røbay, «Nzob ká dfaa ped na, ka maa bay zinj lari ped be†.»

¹⁹ Zadka nzob dfaa bay bo tul ngere tul ped lε, mu yáa bayke ya. Mu giyan h̄a nzob bay nasikeri maa sidí mase say, i kaw dí ndaw røo mú yáa bayke na báy.

²⁰ A bari ká i dfaa feyáa na, mu baa zinj ri ká nun nzob mbika lawri riw bele bay haña h̄ie ka dfaa nzob h̄awri.

²¹ Mí kod mü ba tusue ká pol Ngerewuru báy Zezu *Krisi ndaw, ká pol led nzaapedri ká nulue ká i do báy zadé nzedem ndaw, bay haña mu dfaa vu mbom ka bo tul fe fereri key na báy zadé. Mu dfaa pedke na tañ náa nun nzob ndaw, tañ doko fal ñgañ nzob fe dfaa káaya ndaw pi.

²² Mu takra dfaa nduo-ó bo tul nzob h̄ni ka dáake ped ká sakra nzob mbika lawri ya. Roo lε, mu békłe nzobke na ka ta-tañ ndaw røo, mú dfaa pedke na ka zúo nduo-ε báy. Bo munu ya lε, mü ríi bil fe dfaa káaya nzobke na ndaw. Bo na, mu kóro sùo-ó báy kere nzedem.

²³ Mu nzó ba mbii hoy bánguó ya, roo lε, mu nzó him ndji munu bay bil-a ká yóklo mü bánguó na.

²⁴ Nzob hñneri na, feyáa bari do zad hie gbay gbay ká nun nzobri dðd ndaw røo, bay mgba tul-ri báy. A nzob hñneri laa lε, fal bay ká mgba tul-ri dðd ndaw røo, feyáa bari na tañ ká nun nzobri báy.

²⁵ Do faa mbijw munu ndaw, fe dfaa kereri na kara do zad hie gbay gbay ndaw, a hñyri ká nun nzob kó vaa ya kara, ti doko zad muni bánguó ya ndaw pi.

6

Nzaa boko ká se tul koyri

¹ Koyri riw bele ká i ba nzob mbika lawri na, ndad bay haña ri dfaa vu mbom ka bo tul báa gañ bari báy zadé, bay haña bo nzob mbijw mini kara, ka bíe riñ Ngerewuru báy tusue bayri ká náa fereri na ya.

² Koyri ká báa gañ bari ba nzob mbika lawri na, do nun haña ri pón dfaa vu mbom bo tul báa gañ bari, bay bá ká i ba yú kiri ká bil *Krisi na ya. Roo lε, do nun haña ri dfaa ped bari na ka ndácf mba taa pola ku røbay, bay ji lε, báa gañ bari ká i tuu ndaci ped bari na, i ba nzobri ká i mbi law-ri h̄a Krisi, ká Ngerewuru kó ri ba nzob nun-ε. Be ze ba fe ká mü fére ri a mü bo ri ha ri dfaa.

Bay ká se tul fe fére bayluri

³ Zadka nzob ví fere fe kí bod ká tunj tusue bay Ngerembay naari Zezu *Krisi báy fe fére ká se tul mbika law naari na lε,

⁴ nzobke ku na siika sùo fumra nun-ε gbiбли, a kó fe ya tuk tuk. Sáy máy bay báy ñgú siw bay na dfaa ni ba bala. Fekeri na ku ze mboñ dfaa kón fe ndaw, rød kí ndaw, tñiri kí ndaw, dfaa bay bo tul kí gør gør hoy ndaw,

⁵ røo ndor kí báy bay ká sakra nzobri ká kér bay bari do sikda ya, ká í tuu tusue bay mbää na. Bari na i mgba mii, h̄ie Ngerewuru na ba faa feziya.

⁶ Ba tusue, h̄ie Ngerewuru na ba faa bawda feziya, roo lε, faake do bay tul nzob ká dfaa suoriya bay tul fe ká do nduo-ε.

⁷ I kó, naari na, náa víri tusiri key nduo naari hoy, ze do faa mbijw munu ndaw, náa ti mbikari fe mbijw mini ndaw røo báy yíike ya.

⁸ A ze bo, zadka náa dori báy fe sum báy gari ndúo do sùo naari lε, maa naari zu.

⁹ A nzobri ká bay feziya mgba law-ri kakalke na, bari kí ze i mbi sùo-ri bo bil fe lie law, a í tåake ndaw ñgeretemdaya báy faa kón feri bod bod ká ti sókó ri ya ndaw, a bie ri ndaw na. Kón fe niri key

* 5:18 5.18 Kjíja bol kusol ba sidíke 25.4; 1Ko 9.9. † 5:18 5.18 Luk 10.7.

na, mbi huſ ha ri, a duku ri báy feziŋa bari.

¹⁰ I kɔ, taka kɔn lari na ze ba mára sɔw fe kɔyayari ká boſ boſ. Nzob haneri ká i daa kɔn zíŋ lari bamba na, i wúruke faa mbika law na mak mak, a í mbi sùo-ri bo bil bawda kókɔ seke fe.

Nzaa boko ká se tul Timote kí sùo-ε

¹¹ A bo ká mù ba nzob Ngerewuřu na, mu díú dí dí ká tul feri na ku riw bele, mú daa húrusuo-ɔ tuŋ kí, mú dáake fe ká dō báy zadé ndaw, mú híe Ngerewuřu ndaw, mú daa law-a bo tul-e ndaw, mú mgba ini ndaw, mú iki law-a ndaw, rɔɔ mú se lom ndaw pi.

¹² Mu ru-ruy taa tusue ká tul mbika law, a mú mgba káw báy kumnun ká dō baŋguɔ na, bay jí le, bay be nu ku na ze, Ngerewuřu díke mù, munu ká mù tñake tusue bay ká se tul mbika law na báy kere ká pol ruɔ nzobri ká i ba nzob bay nasi bori na.

¹³ Mí kod mü ká pol Ngerewuřu, nzob hanja kumnun h̄a feri riw bele, ká pol Zezu *Krisi ká baa nasi bay be báy kere ká pol Pɔs Pilad se tul tusue bay na.

¹⁴ Mí kod mü bay hanja mü do tul fe ká m̄ fere mü key na báy zadé, a mú kórɔ sùo-ɔ nzedem h̄a bay kɔaya mbjw ka mgba tul-a ya kpúru maa báy nam ká Ngerewuřu a hanja Ngerembay naari Zezu Krisi a yí a vi.

¹⁵ Namke ku na, ba nam ká Ngerewuřu kí ze daa bo,

Be ká'a ba bawda nzob

ká maa bay hanja nzobri pisi ni na,

Be huo-ε hoy ka ba Gaŋ Tul feri riw;

Ka ba Mbay ká kal tul mbay h̄awri riw bele;

Ka ba Ngerembay ká kal tul ḥgerembay h̄awri;

¹⁶ Be huo-ε kí hoy, ka ba nzob hu-huſ ya; Zad káw be dō bil zad taŋa;

Nzob maa bay séke dí ya ndaw;

Nzob kɔ ni báy nun ya ndaw;

Nzob maa bay kókɔ ni ya ndaw pi.

Rin díka báy húrusuo ba taa be baŋguɔ kpafara.

Amem! Ndad bay hanja ni ka do munu na kí.

¹⁷ Nzobri ká i ba nzob feziŋari ká tusiri key na, mu baa ha ri sii sùo-ri ya, a í daa law-ri bo tul feziŋa ká waka ya hoy a bíe na ya. A roo le, mu baa ha ri daa law-ri te tul Ngerewuřu nzokdo, be ká'a ba nzob hanja naari fe kereri wuruk wuruk bay hanja bo náa dōkeri bil suoriya na.

¹⁸ Mu báka ri ha ri daa fe kere, í h̄a fe dāa kere ze ka ba feziŋa bari ndaw, í ba nzobri ká law-ri dō puluk ndaw, í ba nzobri ká i fón fal fe hanja bari ya ndaw pi.

¹⁹ I daa munu le, be ndaw rɔɔ, i mbedéke feziŋa kere bari na dō zad kere bay tul nam ká'a ví vuku, bay hanja bo káw báy kumnun taa tusue ká dō baŋguɔ na, ka ba taa bari.

²⁰ Bo Timote ká m̄ kɔ mü ba nzob nun-i na, mu kórɔ fe ká i daa zuɔ nduo-ɔ na báy kere. Mu daa nzaa-a ka nduo bil rɔdi gɔb gɔbkeri ká tuŋ tusue bay ká tul mbika law na ya ndaw, rɔɔ báy bay ká se tul kér bay fe kókɔ nzob bay bayluri na ya ndaw pi.

²¹ Nzob haneri ká i daa law-ri bo tul fe kókori ká munu ku na, i wúruke faa mbika law.

Ndad bay hanja law huoke Ngerewuřu ka sád zíŋ rí.

2 Timote Mbede ndeke di sidike ká Pol daa hą Timote

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa báy nam be ká hul sal bay tul káa bay Krisi. Ze báy sew ká zad ḥgoj bamba bay tul nzob mbika lawri hą nzobri ḥgii bamba pōj mbika law bari na høy kara, Pol daa wāra bo bil law Timote bay haṇa ni ka dō tul mbika law be baŋguo, a ka-káa Bay Kere Ngerewūru, a daa wāra bo bil law nzobri báy faa ká'a fereke nzobri fe báy íki law. Do ndad bamba bay haṇa ni kóro Bay Ngerewūru hą ni dō ba faa kíe ni simsed kere ndaw, tusue bay ká tul mbika law ndaw pi. Ndad báy haṇa ni ka mbóro fe dáa Pol, ká bil mbika law be ndaw, íki law ndaw, mgbaka ini ndaw, súu lāw ndaw, bay haṇa bo be Timote kara ka kóro mbika law be a dúu kpuru tji gbuke.

Máa bayri ká do bil-e

Kókō seké fe ká bil káa Bay Kere na, ndadíke dō dī: 1.1-2.13

Nzaa boko ká Pol hą Timote: 2.14-4.8

Oró bie bay Pol báy soko beri: 4.9-22

Soko ká Pol hii hą Timote

¹ Yü-i Timote, bi Pol ká mī ba nzob ndáy nzaaped Zezu *Krisi báy faa law hiiya Ngerewūru, ká mí ka-káa bay káw báy kumnum ká Ngerewūru waa bayke bay tul nzobri ká i zuo zinj Zezu Krisi na,

² mī daa mbede key na hą mù bo ká mù ba led hiiya bi. Ndad báy haṇa law huoke ndaw, kókō nun sие nzob ndaw, rōo dēkeke Bää Ngerewūru báy Zezu Krisi ka sád zinj mù.

Pol bo Timote a daa wāra bo bil law-e

³ Mī daa taambol hą Ngerewūru ká mī daa ped hą ni báy kér bay ká uru saa bil wāra law-i ká *taŋ kad kad munu ká buluri dáake na. Ká bil nzaa bay kere biri ká mī daa sun báy bisie na, mī ker se tul-a baŋguo.

⁴ Mī ker se tul nam ká mbii nun-a gäyke na, hą kón kókō mù ba kí dáa mī ḥgii bamba tasiri bay haṇa suoriya ka mbaa bil law-i gbay gbay.

⁵ Mī ker se tul law-a ká mù dāa bo tul Zezu *Krisi ba tusue na. Ba fe ká zaa-ka Luy báy máa-ḥja Enisi i dāa pola hą mù. Ba tusue kí, mī kō le, bo kara mù dāa munu ndaw.

⁶ Sawké mini ze, mī tuma law-a ká dī. Fe ini ká Ngerewūru ha mù báy nam ká mī dāake nduo-i bo tul-a na, mu sii huuke ba badi,

⁷ báy jí le, Tem ká Ngerewūru hą naari na, ba Tem dāa sahoy ya, roo le, Temke ku na, hą naari hūrusuo ndaw, law ini ndaw, rōo nun nzem ndaw pi.

⁸ Munu zu le, mu hą sahoy ka se mù bay báa nasi bay Ngerembay naari na ya. Ze, mī naa hul sal bay tul-e høy kara, mu hą sahoyke ka se mù bay tul-i ya ndaw. A roo le, mu kō seké fe ka zinj mī bay tul káa Bay Kere na, báy faa hūrusuo ká Ngerewūru hą mù na.

⁹ Ba be kí ze ka yāa naari, a dī naari hą náa bári nzob taa be. Bay tul ped kere ká náa dāari ya, roo le, báy faa ká be kí ka leke ndaw, báy faa law kere be ndaw pi. Law kereke ku na, ka hą naari báy faa Zezu Krisi pola dōd ndaw rōo tusiri dō báy.

¹⁰ A roo le, timbede key na, law kereke na tina sùo-e taŋ kad kad hą naari báy faa tui Nzob Yaŋja naari Zezu Krisi ká tji na. Ba be na kí ze, ka gur hūrusuo huđ na ruk ruk. Báy faa káa Bay Kere na, ka hą nun naari taŋ ká tul káw báy kumnum ká dō baŋguo na.

¹¹ A bi na le, bay tul káa Bay Kere key na ze Ngerewūru dāake mī kaw ba nzob ndáy nzaaped, a mí ba nzob fére nzobri fe.

¹² Sawké mini ze, mī kō seké fe bayke. A roo le, mī daa sahoy ká dī ya, bay jí le, mī tuu nzob ká mī daa law-i bo tul-e, a mí kō ta-taŋ ba tusue kí mii, be na ka do báy hūrusuo bay kóro fe ká'a pōj zuo nduo-i na, kpuru tji nam kún sal bay.

¹³ Tusue bay ká mī fere mù na, mu mgba báy kere ba fe lie kí, a mú mgba

ŋgo-ŋgoŋ ká bil mbika law báy law ini ká náa ziŋ báy faa zúo ziŋ Zezu Krisi na.

¹⁴ Fe fére kere ká Ngerevwuru pōŋ pedke zuɔ̄ nduo-ɔ na, mu daa nun-a ka bo dī báy húrusuo Tem Law Pie ká do bil law naa.

¹⁵ Mù kó ndáw, nzob mbika lawri riw bele ká kudu zad' ká Azi na, i pōŋ mǐ, Fizel báy Hérmozén hoy kara, i do sakra nzobkeri ku na ndáw.

¹⁶ Ndad bay haŋa Ngerevmbay ka daa law kere ziŋ nzob bil hul Onesifori, bay ji le, baŋguɔ̄ na, ka huo law-i ndáw, a daa sahoy bay tul hul sal ká i mgba mǐ bo dī na ya ndáw pi.

¹⁷ Zadka'a tji Róm na kara, ka nzaara mǐ yen yen kpúru a ziŋ mǐ.

¹⁸ Ndad bay haŋa Ngerevmbay ka daa law kere ziŋ ni ká nam kún sal bay. Pedri riw bele ká'a daa hą mǐ ká Efez na, bo hoy kara mù kó ta-taŋ ndáw.

2

Tusue nzob yum taa Zezu Krisi

¹ A bo Timote ká mù ba vu-i na, mu daa mü ziŋ húrusuo-ɔ báy faa law kere ká Ngerevwuru hą naari ká náa zuɔri ziŋ Zezu *Krisi.

² Fe fére ká mǐ fere mù ká ruɔ̄ nzobri baa nasi bayke na, mu pōŋ zúo nduo nzobri ká nzobri daa law-ri zuɔ̄ tul-ri ká i kó sùo-ri maa bay fére nzob kíri fe na.

³ Mu kó seke fe ziŋ mǐ munu ká tusue nzob yum Zezu Krisi.

⁴ Zadka nzob se ba nzaa yum, rōo a hii bay dāa fe ká rii law gaŋ tul-e le, ka ti yɔkłɔ sùo-ε bay tul fe kíri ká tusiri key na mbää ro.

⁵ Do faa mbjw munu ndáw, zadka nzob faa dūl ziŋ kū-ε, rōo a dūu báy faa bol kusolke ya le, ka ti zíŋ fe tunduo be na ya.

⁶ Nzob pay ká daa sùo-ε taa tom bay tul ped be na kara, a bá titire nzob ká'a zíŋ lere fe payke.

⁷ Mu kér se tul feri ká mǐ baa bayke hą mù key na, le, Ngerevmbay a haŋa mù húrusuo hą mù láake baykeri na riw bele.

⁸ Mu kér se tul Zezu Krisi, *vu bulu David ká tji saa sakra nzob huſeri munu

ká bayke do bil Bay Kere ká mǐ ka-káake na.

⁹ Bay tul Bay Kere ni ká mǐ ka-káake na, be ze mǐ kóke seke fe kpúru mí náake hul sal munu ba dombirim nzob. Roo le, Bay Ngerevwuru na naa hul sal ya. ¹⁰ Sàwke mini ze, mǐ sūu law-i ká tul fe sekéri riw bele bay tul nzobri ká Ngerevwuru nan ri bay haŋa bo, bari hoy kara i ziŋ pam ká bil Zezu Krisi, rōo báy riŋ díka ká do baŋguɔ̄ na.

¹¹ I kó, bayri ká maa dāa law bo dī na ze do key:

Zadka náa húri ziŋ ni le,

náa káwri báy kumnum ziŋ ni ndáw.

¹² Zadka náa sūri law naari ká tul kókó seke fe le,

náa rékeri mbay ziŋ ni ndáw.

A zadka náa túŋri ni ŋgeren le,
be hoy kara, a túŋ naari ŋgeren ndáw.

¹³ Zadka náa dori tul bay naari na ya le,
ka do tul bay be, bay ji le,
be na, ka ti súo nun bay be na sùo-ε ya.

Dáa húrusuo tuŋ kí hą Ngerevwuru kóke mù ba nzob ped kere

¹⁴ Mu túma law nzobri se tul bayri ká mǐ baa hą mù key na ŋgo-ŋgoŋ ká pol Ngerevwuru. Mu ha ri rōd kí ká tul vu máa bayri gør gør hoy ya, bay ji le, ba fe ká daa fe mbjw ya, a bie kér bay nzobri ká i te suku-ri i laa bayke na.

¹⁵ Mu daa húrusuo-ɔ tuŋ kí bay haŋa Ngerevwuru ka kóke mù ba nzob ped kere ká nun-ε munu ba nzob ká daa sahoy ká tul ped be ya, a ka-káa tusue bay na báy zad'e nzedem.

¹⁶ Mu tuŋ máy bay gɔb gɔbkeri ká maa báy faa mbika law ya na ŋgeren. Tusueke le, nzobri ká i mbi sùo-ri bo bil-e munu ku na, i se nun-ri ba pola pola dī dī ziŋ Ngerevwuru.

¹⁷ Bay báa nzobkeri ku na do munu ba nuɔ̄ däy ká sie ba pola pola. Imene báy Filed do sakra nzobkeri ku na ndáw.

¹⁸ Bari na, i naa sùo-ri ká bil tusue bay na i baa mii, tji nzobri saa luɔ̄ huſ na kal dōd ro. Be mini ze, i daa hą nzobri wúruke faa mbika law.

19 Be nu ku høy kara, tusue bay na Ngerewuru daa sawke mgba siri ḥgoŋ̊ kađara báy kere. I vbie fe do tigbaa hul mii: «Ngerembay na tuu nzob beri*.» I vbie na rɔbay mii: «Nzob ká baa mii, beri ba taa Ngerembay le, ndad bay haŋa ni ka pón fal fe dáa káyaya na pón†.»

20 I kɔ, ká bil hul na, ba tuŋguo mbii báy tuŋguo hodo høy ze zuo dí ya, roo le, tuŋguo pie báy kantoy kara zuo dí ndaw‡. Hayri ká pola ku na, i daa zuo bod bay dáake ped ká nam suoriya, a hawri laa le, bay dáake ped ká nam høykeri.

21 Do faa mbiw munu ndaw, zađka nzob kɔrɔ sùo-e *taŋ kad kad, a mgba sùo-e ká tul fe káyari riw bele ká mì baa bayke na le, ka'a doko munu ba tuŋguo kere ká do bod, a ba fe ped kere ká bay dáake ped bay tul gaŋ be ndaw, a taŋ kad kad a do dí ya bay dáake ped kereri riw bele ká báy riŋ-e bod bod ndaw.

22 Kɔn feri ká daa kubanri na, mu dúu dí dí ká dí, mú nzaa faa dáa fe ká do sikda, mú dáa law-a bo tul Ngerewuru ndaw, kókɔ kí ba nzob nun ndaw, rɔo káw dække zinj bari ká i dí Ngerembay báy law-ri ká taŋ kad kad ndaw pi.

23 Mág bay taa gób góbkeri báy kòkɔ bayri na, mu daa nzaa-a ka nduo dí ya, bay ji le, mág baykeri ku na mbon rɔdī mbon.

24 Tusueke le, nzob ped Ngerewuru na ba nzob daa rɔdī ya, roo le, ka'a bá nzob ká daa law kere zinj nzobri, a maa bay fére nzobri fe ndaw, rɔo a ba nzob iki law ndaw pi.

25 Nzob túŋ bay beri ḥgeren na, do nun haŋa ni ka fére ri fe báy kusol huoke yudufu. Kɔ ya le, Ngerewuru a pón faa ha ri suo kér bay a í tuu tusue bay na báy.

26 A le, i yí i zinj kér bay kere a í tji saa bil nduo ḥgeretemndaya ká mgba ri, a ha ri daa fe ká law-e hii na.

3

Sie órɔ bie nam ká tusiri

* **2:19 2.19** Ruɔ bari 16.5. † **2:19 2.19** Ruɔ bari 1.26 báy Ezay 26.13. ‡ **2:20 2.20** «Tuŋguori» ká kíri bod bod key na, báy nzaa gerek le, i baa bay se tul feri ká i daa báy lari lór báy lari høyke ndaw, rɔo feri ká i daa báy puu báy pát ndaw pi. Buru suo fe key na báy haŋa nzobri ko ba fe líe kí ta-taŋ bay ji le, ba fe saw Kuori ya.

1 Mu laa bay key na báy kere ndaw rɔ! Sie órɔ bie nam na, zađ a ḥgón̊ bamba tasiri.

2 Namke ku na nzobri dáa hän ndaw, i taka kɔn lariri ndaw, i ndáka giri ndaw, i siika sùo-rí ndaw, i tji Ngerewuru ndaw, rɔo i ba nzob tji ká tul nzob mbón̊ ri ndaw pi. Nzobri mgbaka fe ba sùo-ri, a í daa vu mbom bo tul fe ká *taŋ kad kad na ya.

3 I bá nzob law tiyari ndaw, nzob kókɔ nun sie nzob ya ndaw, nzob báa bay káyaya se tul nzobri ndaw, nzob tul tiyari ndaw, i ba dombirimri ndaw, a í ba nzob tul ḥgan̊ fe kere ndaw pi.

4 I bá nzob mbika tul nzobri ndaw, nzob fe dáa gaŋri ndaw, nzob hew sùo-rí ndaw, rɔo kɔn feri ká tusiri key na mgba law-ri mba Ngerewuru.

5 I kɔrɔ sùo-ri ká kele ríi nzob Ngerewuru, roo le, i tuŋ húrusuo Ngerewuru ká maa bay fére ri na ḥgeren. Nzobri ká i do munu ku na mu naa sùo-ɔ ká luo-ri.

6 Nzob hànéri ká sakra bari ku na, i lóm sùo-ri i ríi bil hul nzobri hiyaw hiyaw, i ula máyri ká kér bay bari tiya na. Máykeri ku na, bay feyəa mgba tul-ri ndaw, a kɔn fe káyari ká bod bod riw bele na kara, kuɔ ri ndaw pi.

7 I ba máyri ká i nzaa faa fére fe baŋguɔ, roo le, i maa bay tuuka tusue bay Ngerewuru na ya.

8 Munu ká pola lew ká Zanes báy Zamberesi i tuŋ *Moyze ḥgeren na, timbɛdɛ key na kara nzob lóm sùo-ri na, i tuŋ tusue bay na ḥgeren ndaw. I ba nzobri ká tul-ri feri ndaw, mbika law bari kara do gó høy ndaw.

9 A le, fe dáa bari ku na ti tji suku ba pola ya, bay ji le, fe dáa kòkɔ bari na, a tína sùo-e ká nun ruɔ nzobri riw bele munu ká tji tul nzobri ká sidí na.

Ped ká do bay haŋa Timote daa

10 A roo le, bo na, mù kɔ mì ta-taŋ báy fe fére bi ndaw, simsed bi ndaw, fe ká mì waa bay dáa ndaw, mbika law bi ndaw,

íki law bi ndaw, mgbaka ini bi ndaw, a mú kɔ̄ sū law bi ndaw pi.

¹¹ Dáa nun tuɔ̄ sίe báy kókɔ̄ sèke fe ká tji tul-i ká Antiyos ndaw, Ikoniyum ndaw, rɔ̄o Listere ndaw na, mù kɔ̄ ndaw pi. Mu kɔ̄, sèke fe jiike kì báy ze, tji tul-i ya lε! Be nu ku høy kara, Ngerembay yaa mì ká dì riw bele.

¹² Ba tusue kì, nzobri riw bele ká i hii bay séke simsed munu ká Ngerewuру hii báy faa zúo ziŋ Zezu *Krisi na, nzobri dáa nun-ri tuɔ̄ sίe.

¹³ Roo lε, nzob ndayari báy nzob úla nzobri na, i bίe simsed bari ba pola pola. I úla nzobri ndaw, a bari kì høy kara, nzobri ula ri ndaw pi.

¹⁴ A bo na, mu dō tul fe ká mù fere ká mú yaa bayke báy bil law-a riw bele na, bay ji lε, nzob ká ba gaŋ tul-a ká'a fere mù fe na, mù kɔ̄ ndaw.

¹⁵ Tusueke lε, bay ká dō bil mbede Ngerewuру na, mù tuu báy tóy bo høy. Bayku na maa bay haŋa mù nun nzem ha mü zin̄ke pam báy faa dáa law bo tul Zezu Krisi.

¹⁶ Bayri riw bele ká dō bil mbede Ngerewuру na, ba Ngerewuру ze haŋa nzob dāa. Ba bay ká maa bay féreke nzob fe ndaw, bay yíwke nzob ndaw, bay ndádake nzob ká tul fe dáa káaya be ndaw, rɔ̄o bay kíeke ni faa simsed kere ndaw pi.

¹⁷ Be ndaw rɔ̄o, nzob taa Ngerewuру na dō tul bal-ε a maa bay dáa fe kereri riw bele báy riŋ-ε riŋ-ε ndaw pi.

4

¹ Mì kod mü ḥgo-ḥgoŋ ká pol Ngerewuру báy Zezu Krisi, be ká'a kún sal bay zuo tul nzob káw báy kumnunri báy nzob huferi. Rɔ̄bay, mì kod mü, bay ji lε, be na ka'a yíi a ví re mbay.

² Mu ka-káa Bay Kere na a mú ḥgu siw ká dì báy bil nam ka ba kere ndaw, báy bil nam ká ḥgo-ḥgoŋ ndaw pi. Mu yíw ri ká tul fe dáa káaya bari ndaw, mú tuŋ ri ká dì ḥgeren̄ ndaw, mú bo ri ndaw, a mú fére ri fe na báy íki law baŋguo.

³ bay ji lε, nam ká'a vika vuku na, nzobri ti hii bay láa fe fére taa tusueke

na mbää. I dáa kón fe ká law-ri kì høy ze hii. Be mini ze, i díú fal ruɔ̄ nzob fe féreri ha ri fere ri fe ká kónke dāa ri bay haŋa ri laa bayke.

⁴ I mbii suku-ri dìb ká tul tusue bay na, a í mbi sùo-ri bay láa soro fe taa gɔ̄b gɔ̄bkeri.

⁵ A roo lε, bo na, mu nze báy sùo-ɔ ká tul feri riw bele, mú sū law-a ká bil kókɔ̄ sèke feri, mú dáake ped bo ká ba káa Bay Kere na, mu dāa haŋni ka o báy zadé nzadé.

⁶ A bi lε, sàw sίe haŋa mì mbi sùo-i ba *fe poy na tòŋ deb høy ro. Nam huđ bi na vi ro.

⁷ Mì ru-ruy taa tusueke na báy kere, mí dñu kpñru tji gbükke; tusue bay ká se tul mbika law na, mì kɔ̄rɔ̄ baŋguo.

⁸ A timbede key na, fe tunduo ruy na dō giyan mì: ba taguba ká dō bay tul nzobri ká bay naa ká tul-ri, ká Ngerembay Nzob Kún Sal Bay báy zadé a haŋa mì ká sίeke na ku. Ká'a haŋa mì bi huo-i høy ya, roo lε, a haŋa nzobri riw bele ká i giyan kurum ká sίe yíi be na.

ጀጀ bie wada bay Pol

⁹ Mu dāa hñrusuo-ɔ tuŋ kì mü ví ziŋ mì ba vaa,

¹⁰ bay ji lε, Demas pɔ̄ŋ mì bay tul kón feri ká tusiri, a zol ba Tesalonik. Kresan zol ba kufu zad ká Galasi, a Tite laa lε, zol ba Dalmasi,

¹¹ ba Luku huo-ε høy ze do ziŋ mì key. Ze ví bo lε, mu sùu Marki haŋni ka vi ziŋ mü, bay ji lε, a sókɔ̄ mì ká bil ped bi bay.

¹² A Tisik laa lε, mì pie ni ba Efez.

¹³ Zadka mü dō vika lε, maagari ted bi ká mì pɔ̄ŋ bo Toras ká luo Karpus na, mu mbi kék dō nduo-ɔ mü víke haŋa mì. Mu fāa mbede biri høy kara ndaw, kakalke lε, høyri ká ba huɔ̄ ká i vbie fe do dī na.

¹⁴ Alezandere ká ba nzob tuo fe na, ka dāa káaya ziŋ mì ḥgjí bamba, roo lε, Ngerembay a púo ni fe tunduo be bay.

¹⁵ Bo kara, mu nze báy sùo-ɔ bay tul-e, bay ji lε, ka tuŋ fe fére buru na ḥgeren̄ ba fal.

¹⁶ Báy titire ká mì kaw pol nzob kún sal bay, bay fón bay bi na, nzobri riw bele pɔ̄ŋ mì. Nzob mbjw mini kara dō fal gaŋ

bi ya. Ndad bay hanja Ngerevwuru ka naa bayke ká tul-ri.

¹⁷ Ze nzobri pɔŋ mǐ hoy kara, Ngereembay dō ziŋ mǐ, a hą mǐ hurusuo hą mǐ káake káa Bay be na hą nzobri riw bèle ká i ba saw Zib ya na i lāa. Be na ze ka tina mǐ saa nzaa mbaki.

¹⁸ Ba be na kí ze, a tína mǐ ká bil fe sekéri ká báy riŋ-e boſ boſ riw bele, a hą mǐ tji ká dí yororoŋ, a dáa mǐ kaw puoruo be ká nulue. Riŋ dika ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baŋguə! Amem! Ndad bay hanja ni ka dō munu na kí!

ɔrɔ bie soko ká Pol hii hą nzobri

¹⁹ Hii soko hą Prisil báy Akilas, rɔɔ nzob bil hul Onesifɔri ndąw pi.

²⁰ Erasi kaw Köręte, a mí pɔŋ Torofim ká sùo-e se ni se na dō Mile.

²¹ Mu daa hurusuo-ɔ tun kí mú vi ba vaa pola ndąw rɔɔ, lew ted ka vi báy. Ebulus ndąw, Pudan ndąw, Linusi ndąw, Kolodiya ndąw, rɔɔ báy yu naari riw bele ká i dō key na, i hii soko hą mù.

²² Ndad bay hanja Ngereembay ka sád ziŋ mù. Ndad bay hanja law huoke Ngerevwuru ka sád ziŋ r̄i riw bele.

Tite Mbede ká Pol daa hą Tite

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa hą Tite ká ba nzob mbika law ká s̄aw be ba Zib ya. Tite na, ped d̄áa be ba leke feri ká zadf mbú k̄i nzob mbika lawri ká báy zadfri bod bod ká tukudu mbii ká Keređ, a nan nzob h̄aneri ká bay ti tul-ri ya na, a daa ri kaw ba ḥḡere tul pedri. Pol hii bay haña ni ka yiw nzobri ká i to faa Bay Kere Krisi ká i ka-káake, a k̄ieke simsed kere hą nzobri riw bele báy faa bayri nd̄aw, pedri nd̄aw pi.

Ngerewūru na k̄o nun s̄íe nzobri a yaa ri báy faa law kere be a ha ri Tem Law Pie. S̄awke mini ze, do nun haña nzob mbika l̄aw hąa hąa hoy kara ka se simsed kere a do tul fe d̄áa kere na banguo.

Máa bayri ká do bil-e

Bay ká se tul ḥḡere tul pedri: 1

Bay ká se tul fe fére taa tusue: 2

Nzaa boko ká se tul simsed nzob mbika lawri: 3.1-11

Orō bie bay: 3.12-15

Soko ká Pol hii hą Tite

¹ Yu-i Tite, bi Pol ká m̄i ba nzob ped Ngerewūru, mí ba nzob nd̄ay nzaaped Zezu *Krisi nd̄aw na, mí daa mbede key na hą mü. Ba Ngerewūru k̄i ze pie mí bay haña mí s̄o nzobri ká'a nan ri zuo bod ha ri daa law-ri zuo tul-e, a i tuu tusue bay ká kie naari simsed ká rii law-ε.

² Tusue bayke ku na hą nzobri d̄áake law-ri nzokd̄o te tul káw báy kumnum ká do banguo ká Ngerewūru, Nzob Kúd Bay Ya waa bay haña nzobri pola d̄óf nd̄aw rōo, tusiri do báy na.

³ Báy nam ká'a daa bo na, ka hą náa kóri fe ká'a waa bayke báy faa Bay Kere be ká'a poj zuo nduo-i hą mí ka-káake maa báy bol nzaa Ngerewūru Nzob Yaaña naari.

⁴ A bo Tite, mbede key na, mí daa hą mü bo ká mü do munu ba vu bil-i taa tusueke

ká bil mbika law ká mbü naari mbjw na. Ndadf bay haña law huoke báy d̄ékeke taa Bää Ngerewūru báy Zezu Krisi, Nzob Yaaña Nzobri na ka sád ziŋ mü.

Ped ká zuo nduo Tite bay haña ni ka daa ká Keređ

⁵ Tite, mí poj mü kaw tukudu mbii ká Keređ bay haña mu léke bie feri ká tòn̄ taŋ̄ lékeke, a mú nan nzobri ha ri ba *ḥḡere tul pedri ká tul nzob mbika lawri ká bil ḥḡerepuori mbjw mbjw báy faake munu ká m̄i fere mü bay haña mü daa na.

⁶ Nzob ndáka faa pol nzob mbika lawri na, a bá nzob ká bay ti tul-e ya a daa feri riw bele báy zadf̄, a ba nzob máy mbjw hoy. Vi-eri kara i bá nzob mbika lawri ká nzob ti d̄áa bay simsed k̄aya bo tul-ri ya a i bá led̄ tul ḥḡereji ya.

⁷ Tusueke le, nzob ndáka faa pol nzob mbika lawri na, ped d̄áa be ba d̄áa nun-ε bo tul ped Ngerewūru. Munu zu le, a bá nzob ká bay ti d̄oko tul-e ya. Ka ti bá nzob kusol kpad̄ ya nd̄aw, nzob law f̄a ya nd̄aw, nzob d̄áa fe báy zadf̄ nd̄aw, nzob ká do bod ba taa Ngerewūru nd̄aw, rōo a ba nzob ká nze báy s̄uo-ε nd̄aw pi.

⁸ Ndadf bay haña ni ka ba nzob mgbaka varuri báy kere nd̄aw, nzob hii fe kere banguo nd̄aw, nzob d̄oko báy mbii bay nd̄aw, nzob d̄áa fe báy zadf̄ nd̄aw, nzob ká do bod ba taa Ngerewūru nd̄aw, rōo a ba nzob ká nze báy s̄uo-ε nd̄aw pi.

⁹ Tusue bay ká maa bay haña nzobri daa law-ri bo d̄i, ká maa báy fe fére ká i yaa se tul mbika law na, ndadf bay haña ni ka mgbaka bayke bo bil law-ε ḥḡere-ḥḡere. Be nd̄aw rōo, a máa bay d̄áake w̄ara bo bil law nzob h̄awri báy faa fe fére tusue, rōo a maa féreke nzobri ká i tuŋ̄ bayke a i r̄awke faa bari na ha ri k̄o.

¹⁰ Tusueke le, nzobri ḥḡi-ḥḡii, i ba nzob tul ḥḡereji, a i fere kay tul nzobri báy faa bay báa bari ká goj̄ goj̄ na. Ká bil kudu nzobkeri ku na, kakalke le, ba Zibri ká i ba nzob mbika lawri.

¹¹ Nzobkeri ku na, mu ha ri mgbaka nzaari ká tul fe fére bari ku na, bay ji le, i b̄ere nzob bil hul mbjwri kperke kperke báy

faa fe fére ká maa bay fére ya bay zínke lari ká do báy zadé ya na.

¹² Ba nzob mbijw munu ká sakra bari Kerefdri kí ká ba nzob yáaŋa bay saa nzaa wuru bari na kara baa mii: «Kerefdri na, i ba nzob bayluri baŋguo. I do munu fa fe mgbamri ndaw, i ba nzob layri ká í ker se tul kára bil-ri kí hoy.»

¹³ Bay be ká'a baa na ba tusue bay na kí. Sáwke mini ze, mu kúo basuku-ri ñgo-ñgoŋ ha ri dää law-ri bo tul tusue bay ká do báy zadé na.

¹⁴ Mu kúo basuku-ri ha ri te suku-ri bay láa kíjja fal bay taa gōb gōb Zibri na ya ndaw, báy *bol kusol nzobri ká i dää bo, a í férēke fal-ri h̄a tusue bay na ya ndaw pi.

¹⁵ Bari ká i *taŋ kad kad na, feri riw bele taŋ kad kad ká nun-ri, a bari nzob fe dää ñmri ká i hii bay mbika law-ri ya na, fe ká do taŋ kad kad ká nun-ri na mbijw tiya, bay ji le, fe kókó bari báy kér bay ká uru saa bíl wára law-ri na taŋ ya.

¹⁶ Ba tusue kí, bari na i dää sùo-ri ríi nzobri ká i tuu Ngerewuру tuu, a roo le, i may ri báy faa ped dää bari. I ba nzob ñmri ndaw, nzob tul ñgoŋori ndaw, a í maa bay dää ped kere mbijw mini kara ya ndaw pi.

2

Nzaa boko ká se tul nzob mbika lawri bod bod

¹ A roo le, bo na, mu fére nzobri fe ká maa báy fe fére taa tusue na baŋguo.

² Mu baa h̄a wára ká i ñgo-ñgoŋ na, i nze báy sùo-ri ndaw, i ba nzob ká nzobri h̄ie ri ndaw, i ba nzobri ká i doko báy mbii báy ndaw, i ba nzob mgbaka mbika law ñgo-ñgoŋ ndaw, a í ba nzob law ini báy nzob iki law ndaw pi.

³ Mu baa h̄a máyri ká i ñgo-ñgoŋ na faa mbijw munu ndaw, bay haŋa ri se simsed ká *taŋ kad kad ká maa báy nzob taa Ngerewuру. I bá máy ráaŋa ramri ya ndaw, máy dää koy him ya ndaw pi. I bá máy haŋa nzaa boko kereri.

⁴ Be ndaw roo, i kíeke vu led máyri faa hii waa bari báy vu bari ndaw,

⁵ doko báy mbii báy, báy law-ri ká taŋ kad kad ndaw, i bá nzob mgbaka sáw feri ká bil hul bari njim njim ndaw, a í ba nzob dää vu mbom bo tul waa bari ndaw pi. Be ndaw roo, nzob mbijw mini kara, a báa bay káaya se tul Bay Ngerewuру na ya báy.

⁶ Mu baa h̄a led kubanri faa mbijw munu ndaw, bay haŋa ri ba nzobri ká simsed bari a doko báy zadé ká tul feri riw bele.

⁷ A bo kí hoy kara, ká bil feri riw bele ku na, mù doko ba fe líe kí báy faa ped dää kere bori. Fe fére bo na, mu fére báy law mbijw h̄a ni ka táŋ kad kad báy faake.

⁸ Mu baa bayri na báy zadé bay haŋa nzob mbijw mini kara, ka baa zin mù ká dí ya. Be ndaw roo, nzob tul ñgáni bori ká i hii bay báa bay káaya se tul-a na, i kó fe káaya mbijw ká dí ya le, sahoyke a séke ri báy.

⁹ Mu baa h̄a koyri ha ri dää vu mbom ka bo tul báa gaŋ bari ká tul feri riw bele, a í dää feri riw bele ká rii law-ri. Do nun haŋa ri may bay ka zin ri ya ndaw,

¹⁰ a í rii fe bari mbijw ya ndaw pi. Roo le, do nun haŋa ri dää fe kereri ze baŋguo bay haŋa báa káw bari na kóke ri ba nzobri ká i dää fe báy zadé. Zadka i dää munu na ndaw roo, nzobri dää vu mbom bo tul fe fére naari ká náa fereri se tul Ngerewuру Nzob Yáaŋa naari na báy.

¹¹ Ba tusue kí, law kere Ngerewuру ká ba sáw pam nzobri riw bele na, tina sùo-e do kélle kad kad ro.

¹² Law kereke ku na, fere naari bay haŋa náa pónri simsed h̄ay ká káaya báy kón feri ká tukelé key, bay séke simsed ká timbedé ká rii law Ngerewuру, a náa dákakeri fe kere báy fe ká do báy zadé.

¹³ Be ze, náa giyanjkeri nam suoriya ká náa dákari law naari te dí nzokdó na. Namke ku na riŋ díka Ngerewuру Nzob Luye báy Nzob Yáaŋa naari Zezu *Krisi na, a tina sùo-e ká dí kad kad ba kélle.

¹⁴ Be na, ka poŋ sùo-e h̄a hud bay tul naari bay tímaké naari saa bíl fe káaya ká báy nzi-e nzi-e na riw bele, a wáa naari taŋ kad kad, h̄a náa víri ba nzob taa

beri, a náa ndúori kiyaw kiyaw bay dáa fe kereri bañguo.

¹⁵ Be ze, ba fe fére ká ndadé bay fére nzobri báy húrusuo Ngerewuru riw bele, bay bókoke ri ndáw, mase báy yíwke ri ndáw pi. Mu pón faa hág nzob mbijw mini kara, ka ndóló mù ká tul fe fére bo ya.

3

Nzaa boko ká se tul simsed nzob mbika lawri

¹ Mu túma law nzobri báy haña ri díñ tul-ri ká pol mbay puori báy nzob rewpuori, í daa vu mbom ka bo tul-ri, a í díñ ya báy dáa fe kereri riw bele.

² I ti báa bay káaya se tul nzob mbijw ya ndáw, i ti dáa rödfi ziñ nzob mbijw ya ndáw, a roo le, i díñ tul-ri, í se yuduđu ká nun nzobri riw bele.

³ Ba tusue kí, naari na hoy kara pola lew na, náa bári kókori ndáw, nzob mbaka nzaa-ri ndáw, nzob rág faari ndáw pi. Náa dori bil koy feri riw bele báy rinj-é rinj-é ká kónke daa naari a rii law naari. Náa bari nzob law mgbórori báy nzob kókó nun feri; nzobri fuy naari, a naari kara náa fuyri kí.

⁴ A roo le, nam ká Ngerewuru, Nzob Yáa naari kie law kere báy law ini be báy tul nzobri na,

⁵ ka yáake naari. Ka yáa naari bay tul ped kere ká náa dáari báy zadé na ya, roo le, ka kó nun síe naari. Báy faa húrusuo Tem Law Pie na, ka wáa naari ká tul feyaa naari, bay haña mboña fie ka mboñ naari, a bo náa dori báy káw báy kumnun fie.

⁶ Ba tusue kí, báy faa Zezu *Krisi Nzob Yáa naari na, Ngerewuru hág Tem Law Pie yáa bil law naari kpol kpol,

⁷ báy haña bo, báy faa law kere be na, ka daa hág náa dori báy zadé nzedém ká nun-é, a náa yáari fe ká náa dáari law naari nzokdo te díñ na: be ze ba káw báy kumnun ká dó bañguo.

⁸ Bay key na ba tusue bay, ze mís hii báy haña mù gede tul feri key na bañguo, bay haña bo bari ká i daa law-ri bo tul Ngerewuru na, i dóke tul fe dáa kere na

bañguo. Be ze, ba fe ká ndadé bamba a ba fe sókó nzobri.

⁹ Mu daa nzaa-a ka nduo bil máy bay gób góbkeri na ya ndáw, kíija fal saw káni báy nzi-é lém lém ya ndáw, nduo bil rödfi báy máy bay ká se tul *bol kusol na ya ndáw pi. Fekeri ku na, ba fe ká góh hoy, a só nzob mbijw ya.

¹⁰ Nzob ká daa hág nzobri te bil kí na, mu báka ni ba mbijw, ba sidiri munu, ze bo ka laa ya le, mu pón fal-é.

¹¹ Mu kó, kíri nzob ká munu ku na ka wuru faa pavbad, a daa feyaa a dáake bay bo tul-e suo-é kí.

Örö bie soko ká mgbadá

¹² Zadka mí píe Artemas mase kó ya le, Tisik se luo-o le, mu daa húrusuo-o tuñ kí, a mú vää zíñ mí ká Nikopoli, bay ji le, mí mbi nzaa-i bay séke, mí vää káw dí báy lew ted.

¹³ Mu daa mú só Zenasi ká ba nzob yáa tul nzob, be báy Apolos na, báy faa varu bari ká i séke na hág fe mbijw kara ka puo nduo-ri ya.

¹⁴ Nzob mbika lawri ká i ba nzob naari na, do nun haña ri fére dáa fe kere í daa báy zadé. Be ndáw röö, i máa bay sókó nzobri ká fe puo nduo-ri na báy. Be röö, káw báy kumnun bari na a doko ba fe ká góh hoy ya.

¹⁵ Nzobri riw bele ká i díñ mí key na i hii soko hág mù. A bari ká i hii buru ká bil mbika law na, mu hii soko ha ri ndáw.

Ndadé bay haña law huoke Ngerewuru ka sád zíñri riw bele.

Filemon Mbede ká Pol daa ha Filemon

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Pol daa bay tul Filemon ká ba nzob mbika law a ba ŋgerenzob mbiw ká bil puo ká Kolos. Onezim ká ba koy Filemon na cduu gaŋ be. Lεε, nam hane munu na, báy Pol í ziŋ kí i lo soro ziŋ kí. Taambol Pol na ze Onezim víke ba nzob mbika law. Falε ku le, Pol hii bay yiŋra ni h̄a ni se luo Filemon, ze a daa mbede key na a kóðke Filemon bay haŋa ni ka yaa Onezim munu ba koy nzob hoy ya, roo le, ka yaa ni munu ba yu-ε ká bil Krisi.

Máa bayri ká do bil-e

Law ini báy mbika law Filemon: 1.1-7
Pol kod Filemon bay tul Onezim: 1.8-22

Orō bie bay: 1.23-25

Soko ká Pol hii ha Filemon

¹ Yu-i Filemon, bi Pol ká i mgba m̄i naa hul sal bay tul ped Zezu *Krisi, roo yu naari Timote ndaw na, buru daa mbede key na h̄a mù bo ká buru k̄o mù ba nzob nun buru, a mu ba baw ped buru ndaw na.

² Buru daa h̄a tinam buru Afiya ndaw, Arisib ká ba baw ruy buru ká bil ped Krisi ndaw, roo nzob mbika lawri ká i mbu tul kí ká bil hul bo na ndaw pi.

³ Ndac bay haŋa law huoke báy d̄ekεkε Baa naari Ngerewuру báy Ngerembay Zezu Krisi ka sad ziŋ ri.

Law ini báy mbika law Filemon

⁴ Yu-i Filemon, ká bil nzaa bay kere biri baŋgu na, m̄i ker se tul-a a mi daa taambol h̄a Ngerewuру bi,

⁵ bay ji le, m̄i laa soro bay ini bo ká mù mgba ziŋ nzob mbika lawri riw bele, roo báy law-a ká mù daa bo tul Ngerembay Zezu na.

⁶ M̄i kod Ngerewuру bay haŋa mbika law ká h̄a náa zúokeri ziŋ kí na h̄a lereke

ka do d̄i, bay haŋa nun naari ka tāŋ ká tul fe kereri riw bele ká náa ziŋri báy faa zúc ziŋ *Krisi.

⁷ Yu-i, ini bo ká mù mgba na h̄a m̄i bawda suoriya a daa wára bo bil law-i, bay ji le, bo na mù huo law nzob mbika lawri na.

Pol kod Filemon bay tul Onezim

⁸ Bi na, m̄i ba nzob ndáy nzaaped *Krisi. Munu zu le, m̄i do báy h̄urusuo bay mbika nzaa-i h̄a mù d̄aake fe kere,

⁹ roo le, m̄i hii bay kóð mù báy faa law ini maa. Munu ká bi Pol ká m̄i d̄i tāw ndaw, roo timbede mí naa hul sal bay tul Zezu Krisi ndaw na,

¹⁰ m̄i kóð mù bay tul Onezim ká vi ba vu-i báy faa law-ε ká'a mbi h̄a Zezu Krisi ká bil hul sal key na.

¹¹ Pola lew na, ka do ba nzob ká ḡor hoy ká nun-a, a roo le, timbede key na ka vi ba nzob kere ro báy tul-a ndaw, bay tul-i ndaw pi.

¹² Timbede key na, be ká'a do munu ba wára law-i na, m̄i h̄a ni ȳi ba luo-ɔ.

¹³ Bi le, m̄i hii bay hiyē ni do lakun-i h̄a ni suo bol-a, a so m̄i ká bil hul sal ká m̄i naa d̄i key bay tul ká'a Bay Kere na.

¹⁴ Roo le, m̄i hii bay d̄áa fe báy tul-i tāŋ haŋa mù zuo ziŋ m̄i ká d̄i ya na ya. M̄i hii bay haŋa mù daa fe kere báy law hiiya bo kí, bo nzob ka s̄od mù s̄od ká d̄i ya.

¹⁵ Ko ya le, wál kí bo báy Onezim na, a d̄áa nam ndii hoy báy haŋa bo, ka ȳi a vāa ziŋ mù a káw ziŋ mù wūm.

¹⁶ Tusueke le, timbede key na ka ba koy hoy mbāa, roo le, ka ba nzob kere ká kal tul koy nzob na kal, a vi ba yu naari ká náa hiiri ni ŋgii bamba tasiri. Bi na le, m̄i hii ni bamba, roo le, bo na, do nun haŋa mù hii ni kal m̄i pavbad, bay ji le, ka vi ba nzob s̄oko mù taa tusueke, roo a ba yu-ɔ ká bil Krisi ndaw na.

¹⁷ Ze bo, mù k̄o m̄i ba nzob buo ba tusue, roo zadka'a t̄ii luɔ le, mu yaa ni báy law kere, munu ká mù ȳake m̄i na.

¹⁸ A ze, ba na fe bo ze ka bie, mase mbol bo ze do tul-e hoy kara, mu daa mbolke na ka do tul-i.

¹⁹ Bay key na, ba bi sùo-i kij ze mí vbie báy nduo-i dó mbede key: bi Pol na kij ze mí púo mù mbol fekeri na báy. Roo lé, dó nun haŋa mu yíinra bay mbol bi ká dó tul-a ká ba law-a ká mù mbi há Zezu Krisi báy faa káa Bay Kere ká mí kaa na ya.

²⁰ Ze yú-i, kódf ŋguɔ hóy, mu daa fe ká mí vbi mù key na há mí báy law ini Ngérembay, a mú huo law-i munu ká naa ba yú kij ká bil Krisi.

²¹ Mí daa mbede key na há mù, mí ko ta-taŋ mii, bo na mù dáa feke. Mú dáa kal zadé ká mí vbi mù ku na robay.

²² Robay, mu léke hul nam ka giyan mí, bay ji lé, báy faa nzaa bay kere ká i daa na, mí ko lé, waka ya hóy Ngérewúru a yíinra mí se luo-ri ba kij robay.

Orɔ bie soko

²³ Epafaras ká naa hul sal ziŋ mí bay tul ped Zezu *Krisi na hii soko há mù.

²⁴ Marki báy Arisitak báy Demas roc Luku, bari ká i ba baw ped biri na kara, i hii soko há mù ndaw.

²⁵ Ndadá bay haŋa law huoke Ngérembay Zezu Krisi ka sádf ziŋ ri.

Eborori Mbede ká i daa hą Eborori

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na i daa hą nzob mbika lawri ká saw bari ba Zib. Nzob dää mbede ni key na hii bay baka ri bay haşa ri pón mbika law bari ya. Ka kię mii, Zezu Krisi ba Vu Ngerewuřu, fe ká'a yąa fe dää Bi-e Ngerewuřu báy zadę ngid bele, a daa hą náa kókeri law kere Ngerewuřu ta-tań. Ba be Zezu Krisi ká mba tul led nzaaped Ngerewuřuri ká nulue ndaw, nzob yąań bayri saa nzaa Ngerewuřu ndaw, Moyze kara ndaw na. Ba be Zezu Krisi ndaw ze Ngerewuřu daa ni kaw ba ngerezenzob fe poy luye ḡanguc wǖm. Ba be ká'a daa hą Ngerewuřu báy nzobri zuo ziń kij báy faa suo-e ká'a mbi ba vuy fe poy ba mbjw hoy wǖm ba gbuke na. Be ze, fe hólri ká Zibri púoke fe, báy pedri ká nzob fe poyri daa ká bil hul kąni Ngerewuřu na, ka daa hą nzi-e gbǖ, bay ji le, ba fe ká nzob se sie dääke mbää.

Pam ká náa dökeri báy faa Zezu na, ba fe vbięke vbem ya. Fe dää nzob Ngerewuřuri ká piedke lew na do ba fe mbóro, a maa dää wąra bo bil law naari nzob mbika lawri hą náa süssukeri law naari báy sew ká i dääke nun naari tuo sie. Do nun haşa naari nzob mbika lawri na, náa gedseri kóm ba luo Zezu, be ká náa dääri law naari bo tul-e báy tiikake kpuru bay tjiike gbuke na.

Máa bayri ká do bil-e

Krisi ba nzob ká tina law kere Ngerewuřu báy zadę: 1.1-3

Krisi mba tul led nzaaped ká nulue: 1.4-2.18

Krisi mba tul Moyze báy Zozuye: 3.1-4.13

Krisi ba ngerezenzob fe poy luye: 4.14-7.28

Krisi ba nzob doko siksa nzobri báy Ngerewuřu: 8.1-9.22

* 1:5 1.5 Simri 2.7. † 1:5 1.5 2 Samiyel 7.14. ‡ 1:6 1.6 Simri 97.7; Kjija bol kusol ba sidike 32.43. § 1:7 1.7 Simri 104.4.

Krisi ba vuy fe poy ká do nzedem: 9.23-10.39

Dáa law bo tul Krisi na kal feri riw: 11-12

Simsed nzob mbika lawri, báy órō bie bay: 13

Ngerewuru baa bay hą nzob báy faa Vi-e

¹ Pola lew na, Ngerewuřu baa bay hą bulu naari faa bal ḡgi-ŋgii báy gosikeri bod bod báy faa nzob yąań bayri saa nzi-e.

² Roo le, báy bil sewri ká náa káwri dí timbęde key na, ka baa bay hą naari báy faa Vi-e. Báy faa Vi-e na ze ka dääke feri riw bele, a daa ni kaw ba nzob ká feri riw bele a zúč nduo-e.

³ Vi-eke ku na, daa hą náa kókeri hurusuo riń dika Ngerewuřu ká ba hię zikiki. Ka yąa fe dää Bi-e Ngerewuřu na báy zadę ngid bele, a mgba saw feri riw bele ha ri se-sed báy faa hurusuo bay ká tji ká nzi-e. Fale ká'a daa hą Ngerewuřu naa bay feyąa ká tul nzobri ha ri *tań kad kad na, ka zol a vää kaw zad káw riń dika ká nulue ká tunduo hodo Ngerewuřu, Nzob Bawda Hurusuo.

⁴ Be ze, Ngerewuřu kięke Vi-e ká vi ba bawda nzob ká kal tul led nzaapedri ká nulue ká riń-e kara mba tul riń-ri pavbad na.

Vu Ngerewuřu mba tul led nzaaped Ngerewuřuri ká nulue

⁵ Tusueke le, led nzaaped Ngerewuřu ká'a baa hą ni mii: «Bo na mù ba Vu-i; úru saa vuri key na mì ba Bää-ka» na, mbjw tiya*. A led nzaaped Ngerewuřu mbjw ká'a baa bay se tul-e mii: «Mì bá Bi-e, a be laa le, a bá Vu-i†» na, mbjw tiya ndaw.

⁶ Roo le, báy nam ká Ngerewuřu do píe titire led ká keklek vi tusiri key na, ka baa mii: «Baarì led nzaaped biri riw bele na, ī húku pol-e ī pisi ni‡.»

⁷ Bay ká Ngerewuřu baa se tul led nzaapedri ká nulue na ze do key: «I ba

nzob ped biri; mĩ píe ri munu ká zuu kuu, i do munu ba rjim huu ká se§.»

⁸ A bay ká'a baa h̄a Vi-e na laa l̄e, ka baa mii:

«Bo na, mù ba Ngerewuru.

Réke mbay bo na do mbiimbam báy mbiimbam baŋguo,

mù re tul nzob bori báy zadε.

⁹ Bo na, mù hii fe dāa ká do báy zadε,

a mú tuŋ fe dāa k̄aya ñgerenj.

Sawke mini ze, Ngerewuru, Ngerewuru bo na náa mù do bod,

a dāa num suoriya zuo tul-a,

a k̄o mù rii nun-ε mba tul b̄aw sed bori*.

¹⁰ Ka baa h̄a ni na r̄obay mii:

«Ngerembay, zadka zad do hoy ranj ranj báy na,

ba bo ze mù dāa tusiri, a mú dāa nulue báy nduo-ɔ.

¹¹ Fekeri riw bele ku na, a b̄ie kpukdu kpukdu,

i d̄i t̄aw riw bele munu ká gariri d̄ike t̄aw.

Roo l̄e, bo na, mù káw baŋguo.

¹² Mù gim ri munu ká i ḡimke maagari,

a mú suo ri munu ká i súoke gari.

Roo l̄e, bo na, mù do munu baŋguo;

Nam bori ti ók̄o ya mgbanj†.»

¹³ Ka baa h̄a ni r̄obay mii.

«Mu ví káw tunduo hodo bi kp̄uru maa báy haŋa m̄i haw yum ká tul nzob tul ñḡani bori

ha ri vi ba fe dāa bal-a zuo d̄i‡.»

Ba bay ká'a baa h̄a led nzaaped Ngerewuru mb̄iw ya.

¹⁴ A w̄a, led nzaaped Ngerewururi na, i ba nzob veri l̄e? Bari riw bele na, i ba temri ká i dāa ped h̄a Ngerewuru. Ka pie ri bay haŋa ri so nzobri ká pám a doko bay tul-ri.

2

Báka bay ká se tul pam

¹ Munu ká Ngerewuru baa bay h̄a naari báy faa Vi-e ká mba tul led nzaaped Ngerewururi na, náa nzéri báy sùo naari ká tul tusue bay ká náa láari na, bay haŋa

bo, náa w̄ururi faa kere na ba pola pola ya.

² Náa kóri ndaw, *bol kusol Ngerewuru ká led nzaaped Ngerewururi víke h̄a *Moyze pola lew na, do ba sùo fe; a nzobri riw bele ká i dāa fe k̄aya í w̄adke tul bol kusolke na, ka dāa h̄ere be bo tul-ri maa báy zad fe dāa bari.

³ A naari ká náa láari bay ká se tul pam ká mba bay ká led nzaaped Ngerewururi baa h̄a nzobri, r̄o náa kóri ba fe ya na w̄a, náa dāari mina ndaw r̄o, bay yám h̄ere Ngerewuru ká maa tul naari na l̄e? Pamke ku na, Ngerembay k̄i sùo-ε kara ka-káake pola, r̄o bari ká i laa bayke na, i hii do d̄i munu ndaw h̄a náa láari bayke na ba sùo bay.

⁴ Ngerewuru k̄i kara kie bay nasi fe dāa bari na báy faa feri ká kie fe ká'a t̄i ndaw, fe ká mba kók̄o ká'a ba h̄ie zikiki ndaw, báy kiri fe saŋri bod bod riw bele ndaw, r̄o báy fe ini taa Tem Law Pie ká'a leke nzobri munu ká law-ε hii ndaw pi.

Zezu nda faa pol nzobri ha ri ziŋ pam

⁵ Tusueke l̄e, ba led nzaaped Ngerewururi ká nulue ze Ngerewuru ha ri h̄urusuo réke mbay ká bil sew ká'a ví vuku ká náa baar̄i bayke na ya, roo l̄e, ba nzob pire nzob ze a réke mbay.

⁶ Zad h̄ane ká bil mbede Ngerewuru na, nzob mb̄iw baa ta-taŋ ba kelle ká d̄i mii:

«Áa, Ngerewuru, nzob ba ve ndaw r̄o, mù ker se tul-e l̄e?

W̄a, nzob pire nzob ba ve ndaw r̄o, mù k̄o-kóm ba tul-e l̄e?

⁷ Mù yijra ni ba fal bole d̄i ndii munu ká pol led nzaaped Ngerewururi ká nulue;

mù h̄a ni riŋ dika;

mú dāa mbay bo tul-e munu ba mbay;

⁸ mù h̄a ni h̄urusuo ká tul feri riw bele*.»

Zadka'a h̄a h̄urusuo h̄a nzob ká tul feri riw bele na, ka poŋ fe mb̄iw ká'a re mbay ká tul-e ya na, tiya. Ze timbede key na, náa kóri nzob ká do báy h̄urusuo ká tul feri riw bele na ya r̄obay.

* 1:9 1.9 Simri 45.7-8.

† 1:12 1.12 Simri 102.26-28.

‡ 1:13 1.13 Simri 110.1.

* 2:8 2.8 Simri 8.5-7.

⁹ Roo lε, fe ká náa kóri ta-taŋ ze dō key: Zezu na, Ngerewuru yijra ni ba fal bole dī ndji munu ká pol led nzaapedri ká nulue, bay haŋa bo báy faa law kere Ngerewuru na, ka huke bay tul nzobri riw bele. A timbede key na, náa kóri ni ká Ngerewuru daa riŋ díka báy mbay bo tul-e bay tul kókɔ sekε fe huds be.

¹⁰ Do báy zadε bay haŋa Ngerewuru, nzob ká feri riw bele dō báy faa be, a dō bay tul-e ndaw na, ka h̄ Zezu ma-maa báy faa kókɔ sekε fe, bay haŋa bo, ka fā ruo vi-eri ha ri do bil riŋ díka be, bay ji lε, be Zezu na, ka ba nzob ndáka faa pol-ri ha ri ziŋ pam.

¹¹ Ka wàa feyaa nzobri ha ri *taŋ kad kad. Be báy bari ká'a wàa ri na, báa bari mbiw høy. Sawké mini ze, Zezu daa sahoy ká bay díka ri ba yu-eri ya.

¹² Ka baa mii:

«Áa, Ngerewuru, m̄i báa bay bo h̄ yu-iri; m̄i písi mù ká nun ruo nzobri ká zad mbú k̄i bari†.»

¹³ Ka baa na rɔbay mii:

«Ngerewuru bi, m̄i dáa law-i bo tul-a‡.»
Ka ȳi a baa na rɔbay mii:

«Mu kō m̄i key, m̄i dō key báy ledri ká mù h̄ m̄i na§.»

¹⁴ Munu ká ledkeri dō báy naysuo báy sím na, Zezu k̄i suo-e kara vi ba nzob naysuo munu ká bari na ndaw, bay haŋa bo, báy faa huds be na, ka gürke húrusuo ngeretemndaya, be ká'a ba saw huds nzobri,

¹⁵ ze a tñake bari ká h̄je huds daa ri ba koy báy káw kumnun bari ká tusiri key.

¹⁶ Ba tusue k̄i, ba bari led nzaaped Ngerewururi ká nulue ze ka ví so ri ya, roo lε, ba naari ká náa bári vu bulu Abarahamri ze ka ví so naari.

¹⁷ Sawké mini ze, dō nun haŋa Zezu ka dō maa k̄i báy yu-eri ká bil feri riw bele. Be ndaw rɔ, a ví ba *ngerezob fe poy luye bari, ká law kere mba bil law-e gbay gbay, a dō tul ped be ká pol Ngerewuru, bay haŋa Ngerewuru ka naa bay feyaa ká tul nzobri.

¹⁸ Munu ká fe líe law t̄ji tul-e suo-e a kō sekε fe na, ka maa bay sókɔ nzobri ká fe líe law t̄ji tul-ri.

3

Zezu mba tul Moyze

¹ Yü-iri, baari ká Ngerewuru dī r̄i do bod ba taa be na, i gede kóm ba tul Zezu ká ba led nzaaped Ngerewuru, a ȳi a ba *ngerezob fe poy luye na. Be na ze, tusue bay ká náa dáari law naari bo dī, a náa baari bayke ba kεlε na, baa bay se tul-e.

² Ka dō tul ped ká Ngerewuru naa ni bayke na h̄ ni o báy zadε, munu ká *Moyze dō tul ped be ká sakra nzob beri riw bele.

³ Riŋ Zezu na mgbaka kal tul riŋ Moyze, munu ká nzob dáa hul na, i daa mbay bo tul-e mba suo hulke.

⁴ Hul h̄a h̄a lε, báy nzob dáake dáake, a roo lε, nzob ká daa feri riw bele na ba Ngerewuru.

⁵ Moyze na ba nzob ped Ngerewuru a dō tul ped be ká sakra nzob Ngerewururi riw bele, a baa bay feri ká Ngerewuru a báa h̄a nzobri*.

⁶ A *Krisi laa lε, ba Vu Ngerewuru a dō tul ped Bi-ε ká daa ni kaw tul nzob beri riw bele. Nzob beri na ba naari, roo lε, zadka náa mgbári law naari ñgo-ñgoŋ, a náa dori tul fe ká náa dáari law naari te dī nzokdō na ndaw rɔ!

Zad mgbaka taram ká Ngerewuru kɔrɔ bay tul nzob beri

⁷ Sawké mini ze, bay ká Ngerewuru baa báy faa Tem Law Pie na, i laa báy kere ndaw rɔ! Ka baa mii:

«Vuri key na, zadka i laa kusol-i lε,

⁸ i h̄ law-r̄i ka ñgoŋ munu ká bulu baari daa ká pola lew
báy nam ká i t̄jike ká tul-i a i líe m̄i
báy kókɔ
ká bil law kɔr na ya.

⁹⁻¹⁰ Ze bulu baari kō na fe kereri riw bele
ká m̄i daa ha ri
báy bil mbiimbam ká sín niŋ na hoy
kara,

† 2:12 2.12 Simri 22.23. ‡ 2:13 2.13 Simri 16.1. § 2:13 2.13 Ezay 8.18. * 3:5 3.5 I k̄i Ruo bari 12.7.

i líe mǐ a í nduo law-i banjwo.
Sawke mini ze, law-i fáa mǐ puu-u ká tul
nzobkeri na,
a mí baa mii:

"I wúru faa báy faa kér bay bari
banjwo,
a faa kere biri ká mǐ kie ri na kara, i
hii ya."

11 Be ze, law-i fáa mǐ hą mǐ háake hud
mii:

"Zad mgbaka tāram ká mǐ leke na,
i ti dāa bal-rí tō dī ya mgban†."

12 Yu-iri, i nze báy sùo-rí bay haña
nzob mbijw ká sakra baarí ka do báy
law ndaya báy law ḥgoṇo a fēreke fal-
e hą Ngerewuру, nzob haña kumnun hą
nzobri na ya.

13 Roo lę, báy nam ká i kaw bil sew ká
i dī ba «Vuri» ká Ngerewuру baa bay hą
naari báy key na, i bo kij nam báy nam
bay haña bo, nzob mbijw ká sakra baarí
ka pón sùo-e hą feyaa ka úla ni, a vi ba
nzob law ḥgoṇo ya.

14 I kō, zadka náa mgbári law naari ḥgoṇ
ṅgoṇ kpuru ká tul *Krisi ká náa dáari law
naari bo dī báy titire na lę, náa bári báw
ped be.

15 Bay ká Ngerewuру baa do bil mbede
be na ze do key:

«Vuri key na, zadka i laa kusol-i lę,
i hą law-rí ka ḥgoṇ
munu ká bulu baarí dāa ká pola lew
báy nam ká i t̄ike ká tul-i na ya‡.»

16 A wāa, nzob veri ze i laa kusol
Ngerewuру, rōo i t̄i ká tul-e lę? Ba bari
led Izarayelri riw bele ká *Moyze nda faa
pol-ri ha ri t̄i ká bil tusiri Ezibte.

17 A wāa, nzob veri ndaw rōo, i dāa hą
law Ngerewuру fāa ni mbiimbam sīn nin
ká tul-ri lę? Ba bari ká i dāa feyaa ze hud
bari zuo mburuk mburuk ká bil law kōr§.

18 A zadka Ngerewuру haa hud mii:
«Zad mgbaka tāram ká mǐ leke na, i ti dāa
bal-ri tō dī ya mgban» na wāa, ka baa bay
tul nzob veri zu lę? Ka baa báy se tul bari
ká i t̄i ká tul-e na.

19 Be ze, fe ká náa kóri ta-taŋ na ze do
key: bari na, i zin faa i dāa bal-ri tō zad

mgbaka tāram na ya, bay ji lę, i dāa law-ri
bo tul Ngerewuру ya.

4

1 Ngerewuру waa zad mgbaka tāram
ká'a leke bay tul nzob beri. Ba fe ká do
kpuru t̄i vuri key báy. Be mini ze, i nze
báy sùo-rí bay haña nzob mbijw mini ká
sakra baarí ka rókø zadke na ku ya.

2 Naari na, náa láari Bay Kere ká se
tul zad mgbaka tāram na munu ká led
Izarayelri ká i do bil law kōr i laa na. Bari
na, i laa bayke laa na kij, roo lę, dāa fe
mbijw ha ri ya, bay ji lę, i dāa law-ri bo dī
ya.

3 A naari ká náa dáari law naari bo dī
na, náa t̄iri zadke na ku; a bari ká i dāa
law-ri bo dī ya laa lę, Ngerewuру baa mii:
«Law-i fáa mǐ hą mǐ háake hud mii:

“Zad mgbaka tāram ká mǐ leke na,
i ti dāa bal-rí tō dī ya mgban.”

Be nu ku hoy kara, Ngerewuру leke zad
mgbaka tāram na o ba dīe hoy báy nam
ká'a dáake feri riw bele ká tusiri key.

4 Tusueke lę, i baa bay se tul mgbaka
tāram Ngerewuру ká bil nam ndeke dī
tōnō sayke do zad hāne ká bil mbede be
mii: «Ngerewuру mgba tāram sùo-e ká
tul ped beri riw bele ká bil nam ndeke
dī tōnō sayke na*.»

5 Ká bil bay ká náa láari kal vāw ku na,
ka baa mii: «I ti dāa bal-rí tō zad mgbaka
tāram bi na ya mgban.»

6 A bari ká i ba titire nzobri ká i laa bay
kere ká se tul zad mgbaka tāram na i t̄i dī
ya, bay ji lę, i hii bay dāa vū mbom bo tul
Ngerewuру ya. Be ze, faa do hoy rōbay
bay tul nzob hāwri bay haña ri t̄i dī.

7 Sawke mini ze, mbiimbam kā ḥgoṇ
bamba ndaw rōo, Ngerewuру tuu nam ba
kij ká i dī ba «Vuri.» Ba bay ká'a baa pola
báy faa *David mii:

«Vuri key na, zadka i laa kusol-i lę,
i hą law-rí ka ḥgoṇ ya†.»

8 I kō, zadka *Zozuye nda faa pol led
Izarayelri ha ri t̄i zad mgbaka tāramke
ku na lę, Ngerewuру ti báa bayke ká nam
kij mbää.

† 3:11 3.11 Simri 95.7-11; T̄i kelə 17.1-7.

‡ 3:15 3.15 Simri 95.7-8.

§ 3:17 3.17 Ruɔ bari 14.32.

* 4:4 4.4

Tiika saw fe 2.2. † 4:7 4.7 Simri 95.7-8.

⁹ Be ze, zad mgbaka t̄aram ká r̄ii k̄i báy h̄ay ká Nḡerew̄uru daa bo báy nam ndeke d̄i t̄ono sayke ká fal d̄áa feri riw bele na, ka p̄on faake do h̄oy bay tul nzob beri.

¹⁰ A nzob ká r̄ii a se zad mgbaka t̄aram Nḡerew̄uru na le, ka mgbaka t̄aram s̄uo-ε ká tul ped ūe munu ká Nḡerew̄uru mgbáke t̄aram s̄uo-ε ká tul ped beri na.

¹¹ Munu zu le, i d̄aa h̄urusuo-ři tuŋ k̄i, i r̄ii i se zad mgbaka t̄aramke na. I nze báy s̄uo-ři bay haŋa nzob mb̄iw ká sakra naari ka b̄ie faa mb̄iw munu ká bari led Izarayelri i b̄ie ká b̄il law k̄or, a i h̄a zad mgbaka t̄aram puo ri bay tul mbaka nzaa bari na ya.

¹² Márake le, Bay Nḡerew̄uru na do báy kumnum, a ȳin bamba. Ka uo kal maamii ká nzi-ε uo fi sidí. Ka r̄ii b̄il law nzob malak, a se kp̄uru t̄ii tul zad kér bay nzob báy b̄il w̄ara law nzob, a t̄ii zad d̄okma s̄uo báy num b̄il h̄uru, a t̄ina feri ká do b̄il law nzob na do zad hie ḡbay ḡbay.

¹³ Fe mb̄iw ká m̄u nun Nḡerew̄uru m̄u na, tiya. Fe d̄aa nzobri riw bele na do zad hie gbari gbari ká nun-ε. Ba be na k̄i ze, náa k̄ijari fal fe d̄aa naari riw bele h̄a ni.

Zezu ba ḡerenzob fe poy luye

¹⁴ Munu zu le, fe ká náa d̄áari law naari bo d̄i, a náa baari bayke ba k̄ele na, náa mgbári ḡo-ḡoŋ, bay j̄i le, naari na, náa d̄ori báy *᠁erenzob fe poy luye ká a kal kp̄uru a se luo Nḡerew̄uru ká zad káw be. Ba be Zezu Vu Nḡerew̄uru.

¹⁵ Naari na, náa d̄ori báy ḡerenzob fe poy luye ká maa kók̄o nun s̄ié naari báy fe ḡoŋke ká t̄ii tul naari, bay j̄i le, be na, fe líe lawri bod bod riw bele t̄ii tul-e munu ká t̄ii tul naari, a roo le, ka d̄aa feȳa ya.

¹⁶ Be ze, náa sórori ba lakun Nḡerew̄uru, be ká a ba nzob law kere na tan h̄ie, bay haŋa ni ka k̄o nun s̄ié naari, a d̄aa law kere zin naari, a so naari báy s̄aw s̄ié ká náa séri s̄ié fe.

5

¹ ḡerenzob *fe poy luye h̄a h̄a le, i naa ni ká sakra nzobri h̄a ni do pol

* 5:3 5.3 I k̄ii Soro ped d̄aa Leviri 16.11-14. † 5:5 5.5 Simri 2.7. ‡ 5:6 5.6 Simri 110.4.

Nḡerew̄uru, bay d̄áa ped bay tul nzobri. Ped d̄áa be ba mbika fe haŋa h̄oy báy fe poyri ká nzobri vike na h̄a Nḡerew̄uru bay tul feȳa nzobri.

² Be na, ka maa bay kók̄o kér bay nzobri ká i d̄aa fe k̄aya taŋ kók̄o s̄awke, báy bari ká i w̄uru faa, bay j̄i le, ka ba nzob naysuo nd̄aw.

³ Munu ká a d̄aa k̄aya nd̄aw na, do nun haŋa ni ka h̄a fe poy h̄a Nḡerew̄uru bay tul feȳa nzobri h̄oy ya, roo le, bay tul feȳa be k̄i s̄uo-ε nd̄aw*.

⁴ Nzob mb̄iw mini ká mbi s̄uo-ε a d̄aa mbay bo tul-e s̄uo-ε ba ḡerenzob fe poy luye na tiya. Roo le, nzob vi ba ḡerenzob fe poy luye báy faa d̄iw ká Nḡerew̄uru d̄i ni munu ká a d̄ike *Aron pola lew h̄oy ba titire ḡerenzob fe poy.

⁵ Do faa mb̄iw munu nd̄aw, *Krisi na mbi s̄uo-ε, a d̄aa mbay bo tul-e s̄uo-ε ba ḡerenzob fe poy luye ya. Ba Nḡerew̄uru ze d̄i ni a baa ta-taŋ h̄a ni mii:

«Bo na mù ba Vu-i;

úru saa vuri key na m̄i ba Bāa-ka†.»

⁶ Ká b̄il mbede ká zad k̄i kara, ka baa ká d̄i nd̄aw mii:

«Bo na, mù bá nzob fe poy baŋguo
kp̄adara

faa mb̄iw munu ká Melkisedek‡.»

⁷ Zadska Zezu do tusiri key báy na, ka d̄aa nzaa bay kere a d̄áake fe b̄elen báy mbii nun h̄a Nḡerew̄uru a kod ni, be ká a maa yaŋa ni ká b̄il hud. A le, Nḡerew̄uru laa bay be a hii do d̄i, bay j̄i le, ka d̄in tul-e ká pol-e.

⁸ Ze ka ba na Vu Nḡerew̄uru h̄oy kara, ka fere d̄aa vu mbom bo tul Nḡerew̄uru báy faa kók̄o s̄ek̄e feri riw bele ká a k̄o na.

⁹ Fals ká a maa, a d̄aa ped ūe o báy zadé na, ka vi ba s̄aw pam ká do baŋguo bay tul nzobri riw bele ká i d̄aa vu mbom bo tul-e.

¹⁰ A le, Nḡerew̄uru d̄aa ni kaw ba ḡerenzob fe poy luye faa mb̄iw munu ká Melkisedek na.

Nḡoŋ ká b̄il mbika law

¹¹ Buru do báy bay ḡo-ḡoŋ ká bay báa se tul feri ká buru baa na ku. Roo le, d̄o

ŋgoŋ bamba bay haŋa buru tina sawke ha rì laa, bay ji le, i vi ba nzobri ká láa bay baari se bamba.

¹² Baari na, i ví ba nzob fe ré nzobri fe ba díe kí hoy zu ze, i yí i se sít haŋa nzob fere rí titire bay Ngerewuřu ká se tul mbika law ba kí røbay ku. Ká bay haŋa rí re ŋgaw ká ŋgoŋ goŋ ro zu le, i yí i se sít áw wàn ba led tul piyēn baŋguo kpadsara báy.

¹³ Nzob ká tøŋ ba áw wàn baŋguo na, ka ba led baŋguo; fe ká do báy zadé mase báy zadé ya na, ka kó faa kéléke ya.

¹⁴ A nzobri ká i ŋgoŋ goŋ laa le, ŋgaw ŋgónke ze do báy tul-ri. Bari na, báy faa ped dáa bari ká tii ri ti ro na, i kóke faa kelé fe kere báy fe ká ndaya.

6

¹⁻² Munu zu le, náa séri nun naari ba pola, náa féreri fe a náa víri ba nzobri ká i ŋgoŋ ká bil mbika law, bo náa káwri tul titire fe férre mbjé ká se tul mbika law na baŋguo ya. Fekeri na ba suo kér bay ká se tul ped ká mbi huđ hą nzobri báy dáa law bo tul Ngerewuřu ndaw, dáa tul nzob nduo mbiiri ká bod bod* báy dáa nduo bo tul nzob ndaw, tji nzobri saa luć hud rōc báy kúŋ sal bay ká mgbadfa na ndaw pi. Náa káyri fal-e mbää, bo náa séri nun naari ba pola!

³ Zadka Ngerewuřu hą naari faa le, be ze ba fe ká náa dáari na zu.

⁴⁻⁶ Bari nzobri ká Ngerewuřu hą nun-ritan ká tul bay be ndaw, i lie fe kere ká uru saa luo-e ndaw, i yaa Tem Law Pie bo bil law-ri ndaw, i kó ndadi Bay Kere Ngerewuřu ndaw, i kó hurusuo ká bil sew ká Ngerembay a réke mbay ndaw, rōc i yí i do bil fe dáa káyra ba kí tan kér se tul Ngerewuřu na, faa ká bay yíŋra ri ba kí ha ri suo kér bay bari na ti mbää, bay ji le, báy fe dáa bari na, rii fe ká bari kí súori ze i ber Vu Ngerewuřu do tul puu say huđ ba kí, i tjiiri ni i dáa sahoy bo nun-e ká nun ruć nzobri.

⁷ I kó, wáa ká yaa mbiimbam baŋguo, a lie lerekeri bay tul nzob paa wáake na, Ngerewuřu sám fe zuo dí.

⁸ A roo le, zadka'a lie ba ŋgatukru báwri báy kurikuři hoy le, do ba fe ká gør hoy. Waka ya hoy le, bebi Ngerewuřu bo dí, a órɔ bie le, huu a séké dí.

⁹ Baari yu-iri ká mǐ kó rí ba nzob nun-i, ze buru baā munu hoy kara, buru kó ta-tan mii, i do faa kere ká se ba zad pam.

¹⁰ Ngerewuřu na ba nzob ká fe dáa be do báy zadé ya na ya. Fe dáa baari báy law ini ká i kie bay tul-e báy pedri ká i daa pola a i dāa røbay bay tul yu baari na, ka ti yíŋra ya.

¹¹ Roo le, buru hii bay haŋa nzob hą hą ká sakra baari na, ka nduo munu kpuru tji órɔ bie nam bay haŋa fe ká i dāa law-ri te dí nzokdo na, ka tji a do pol-ri gbari gbari.

¹² Buru hii bay haŋa rí vi ba nzob layri ya, roo le, i do munu ba nzobri ká i dāa law-ri te tul Ngerewuřu nzokdo i iki law-ri ká dí, bo i zinje fe ká'a waa na.

Ngerewuřu do tul wáa bay be

¹³ Pola lew na, zadka Ngerewuřu waa bay zin bulu naari *Abaraham na, ka haa huđ. Munu ká nzob ká mba tul-e mba bay haŋa ni ka haa huđ báy riŋ-e tiya na, ka haa huđ báy riŋ-e be kí sùo-e.

¹⁴ Ka baa mii: «Ba tusue kí, mǐ sám fe zuo tul-a, a mí hą vu bul-ari sile ba pola†.»

¹⁵ Abaraham dāa law-e bo tul bayke, a giyan kekeke báy iki law, ze a zin fe ká Ngerewuřu waa zin ni na.

¹⁶ Zadka nzobri haa huđ na, i haa báy riŋ nzob ká mba tul-ri bay kíke bay báa bari na ba tusue. A le, huđ ká i haa na, gbu nzaa máy bay ká do sakra bari na.

¹⁷ Ngerewuřu kara dāa faa mbjw munu ndaw bay tul nzobri ká'a waa bay haŋa ri fe kere na. Ka hii bay haŋa ri kó ta-tan mii, ka ti suo nzi-e ya. Sawke mini ze, ka haa huđ bay tul fe ká'a waa bayke na.

* **6:1-2 6.1** Bil sewke ku na, faa wáa sùo báy mbii na kíreri bod bod: dāa tul nduo mbii taa Záa ndaw, kíri wáa súori bod bod ká Zibri dāa ndaw, rōc dāa tul nduo mbii ká bay séke fal Zezu ndaw pi. † **6:14 6.14** Tiika saw fe 22.17.

¹⁸ Be ze, feri ba sidi do ci ku ká ti suo ya, ká Ngerewuру kara ti kúñ bay ká ci ya ndaw. Be ze, naari ká náa ziñri zad kóro suo ká luo-e na, náa ziñri hurusuo ñgi-ñgiñ bay mgbaka dáa law nzokdo te tul fe ká Ngerewuру waa bay tul naari na ñgo-ñgoñ.

¹⁹ Dáa law nzokdo te tul fe ká Ngerewuру waa na, kóro naari do sikda ñgo-ñgoñ munu ba gasay puu ká so hul do sikda a hñ ni ñgoñ kpanj kpanj[‡]. Dáa law te ci nzokdoke ku na, do munu rii fe ká náa dori bil hul kñni Ngerewuру ká nulue a náa kalri gari ká kunj zaf na, a náa séri kpuru tji luo-e[§].

²⁰ Ba zad ká Žezu rii ci pola hñ naari bay tul naari. Be na, ka vi ba *ñgerenzob fe poy luye ñaŋguo faa mbijw munu ká Melkisedek.

7

Bay ká se tul Melkisedek

¹ Melkisedekke ku na, ka ba mbay puo ká Salem a ba *nzob fe poy Ngerewuру ká nulue siya. Zadka *Abaraham vää haw yum ká tul mbayri a yñi saa ci na, be Melkisedek na ka suo nun-e a sám fe zuo tul-e.

² Ba be na ze, feri riw bele ká Abaraham ūruke saa nzaa yum na, duɔ le, ka naa tul-e mbijw a hñ ni. Titire le, mára riñ «Melkisedek» na, ba «Mbay ká daa fe báy zadé.» Røbay, ka ba mbay puo ká Salem, ká kie mii, ka ba mbay ká daa hñ ñekeke do.

³ Be na, nzob kó bi-e ya ndaw; mi-e ya ndaw; bul-eri kara, nzob kó ya ndaw; nzob laa soro bay mboñna be ya ndaw, bay hud be kara ya ndaw pi. Ka rii Vu Ngerewuру; be na, ka do ba nzob fe poy ñaŋguo.

⁴ I kó, Melkisedek na, mina ze ka ba bawda nzob ku le! Bulu kadók naari Abaraham kí le, feri riw bele ká'a ūruke

saa nzaa yum na, duɔ le, ka naa tul-e mbijw a hñ ni ya le!

⁵ Mbiimbam kal ñgijí bamba roo, Ngerewuру hñ *bol kusol hñ *Moyze mii, bari ká i ba sáw kani *Leviri ká í ba nzob fe poyri na, ze led *Izarayel hñwri ba yñ bari, a Abaraham ba bulu bari hoy kara, i vbi ri tul fe bari riw bele; duɔ le, i naa mbijw ha ri.

⁶ A roo le, be Melkisedek ká sáw kani be bod na, feri riw bele ká Abaraham dóke na, duɔ le, ka yña tul-e mbijw, a fale le, ka sám fe zuo tul Abaraham be ká Ngerewuру waa bay ziñ ni na.

⁷ Måyke tiya, nzob ká sám fe na, mba tul nzob ká yña fe sámi.

⁸ A bari ká i ba nzob fe poyri ká fe duɔ le, i yña tul-e mbijw na, i ba nzobri ká i hu-hu, roo le, be Melkisedek ká yña fe saa nduo Abaraham na, ka kaw báy kumnum munu ká mbede Ngerewuру baa bayke.

⁹⁻¹⁰ Be ze, náa baari mii, zadka Melkisedek yña fe kereri saa nduo Abaraham na, do munu ba Levi ká puo ni, bay ji le, Levi ká i mboñ ni ya báy, ká mak vaw le a yaana fe saa nduo led Izarayelri na, ka do bil sim Abaraham báy sieke ká Melkisedek súke nun-e.*

¹¹ I kó ndaw, zadka Ngerewuру hñ bol kusol hñ nzob beri na, ba vu Leviri ze, ka ha riñ daa ped *fe poy. Zadka ped fe poy ká vu Leviri daa na maa bay dáa fe ká Ngerewuру leke, hñ ni o báy zadé le, Ngerewuру a séke sие pie báy kíri nzob fe poy kí ká do faa mbijw munu ká Melkisedek bo, ba nzob ká sáw kani *Arón ya[†].

¹² A ze bo, zadka i suo nzob fe poy báy nzob ká sáw kani kí le, do nun suo bol kusol na ndaw.

¹³ A Ngerembay naari ká náa dori báa bay be key na, ka ba nzob ká sáw kani kí; nzob mbijw ká tji saa sáw kani be ká'a daa ped fe poyke na, tiya.

[‡] 6:19 6.19 Báy nzaa gerek le, nzob dáa mbede key na, baa bay se tul fe híike ká mgba hul tumbii do zad mbijw.

[§] 6:19 6.19 Ká zad ni key na, ka baa bay se tul gari ká kunj sikda zad ká tanj kadañ báy zad ká tanj kadañ bamba tasiri ká ñgerenzob fe poy huo-e hoy maa rii ci ba mbijw ká bil mbiimbam mbijw. Roo le, timbede key na, faa do hoy bay hanja náa sórori ba lakun Ngerewuру tanj híe, bay ji le, Žezu hu ká tul puu say hud bay náa feyäa naari.

* 7:9-10 7.9-10 I kí Tiika sáw fe 14.17-24. † 7:11 7.11 Arón ba titire led ká sáw kani Levi ká daa ped fe poy, a nzob hñwri ká i tñj fal-e na, i daa faa mbijw munu ká be Arón na.

¹⁴ Be na, ka uru saa s̄aw kāni Zuda, ba fe kā dō ta-taŋ. A lε, s̄aw kāni ke ku na, Moyze baa bay nzob fe poyri kā dī ya.

Zezu ba nzob fe poy kā rii Melkisedek

¹⁵ Fe kā tina s̄aw feke *taŋ kad kad ba pola pola kā náa baaři bayke na ze dō key: *nzob fe poy k̄j mb̄jw t̄ji a rii Melkisedek.

¹⁶ Nzobke ku na, ka vi ba nzob fe poy, bay báa kā'a ba s̄aw kāni Levi munu kā *bol kusol baa bayke na ya, roo lε, ka vi ba nzob fe poy báy faa h̄urusuo káw báy kumnun kā nzob maa b̄is ya.

¹⁷ Ngerewuру kara baa bayke do bil mbede be mii:

«Bo na, mù bá nzob fe poy baŋguo kpadara

faa mb̄jw munu kā Melkisedek‡.»

¹⁸ Be mini ze, t̄aw bol kusolke ku na, Ngerewuру bumra ba fal, bay ji lε, h̄urusuo-e tiya a dō ḡor h̄oy.

¹⁹ Tusueke lε, bol kusol maa bay dāa fe kā Ngerewuру leke na h̄a ni o báy zadē ya. Roo lε, f̄e kā náa dāari law naari te dī nzokdō kā ndad kal fe kā pola na dō dī. Báy faa feke na ze, náa s̄orokeri dī ya ba lakun Ngerewuру.

²⁰ R̄bay, Ngerewuру haa hud. Nzob h̄awri na i vi ba nzob fe poy tan̄ haŋa ri haa hud,

²¹ roo lε, Zezu na Ngerewuру haa hud bay haŋa ni kaw ba nzob fe poy a b̄aake bay se tul-e mii:

«Bi Ngerembay na, m̄i haa hud,
a mí ti s̄uo nzaa-i ya:

Bo na, mù bá nzob fe poy baŋguo
kpadara§.»

²² Be mini ze, *sáka kuni kā ndad kal taa pola na, Zezu ȳa duke s̄ii tul-e.

²³ R̄bay, nzob fe poy h̄awri na, i suo bol k̄j bol k̄j, ze i ruɔ bamba, bay ji lε, hud daa h̄a nzáa ped bari na gb̄u.

²⁴ Roo lε, Zezu kaw báy kumnun baŋguo, a ped *fe poy be na, ka ti s̄uo h̄a nzob k̄j ya.

²⁵ S̄awke mini ze, ka maa ȳaŋa nzobri kā i soro ba lakun Ngerewuру báy faa be na w̄um, bay ji lε, ka kaw báy kumnun a kod Ngerewuру bay tul-ri.

²⁶ Be ze, Zezu ba *ŋgerenzob fe poy luye kā náa séri s̄ieke. Ka taŋ kadaŋ, bay fe kāya báy feȳa mb̄jw mini kara ti tul-e ya. Ka dō bod̄ báy nzob feȳaari, lε, Ngerewuру h̄a ni zol a v̄aa kaw nulue siya.

²⁷ Be na, ka dō munu ba ŋgerenzob fe poy luye h̄awri kā i puo fe báy namri riw bele bay tul fe dāa ȳa bari pola, r̄o i puo bay tul nzobri báy na ya. Be na, ka puo fe ba mb̄jw h̄oy w̄um báy nam kā be k̄j s̄uo-e ka mbike s̄uo-e h̄a hud.

²⁸ Bol kusol *Moyze kā dō na, h̄a nzobri kā i dāa fe báy zadē riw ya na, i kaw ba ŋgerenzob fe poy luyeri. Roo lε, zadka Ngerewuру haa hud kā tul fe kā'a waa bayke na, ka suo bol kusolke a h̄a Vi-e vi ba ŋgerenzob fe poy luye, be kā'a maa órɔ fe kā Ngerewuру leke báy zadē na w̄um baŋguo.

8

Zezu ba ŋgerenzob fe poy luye naari

¹ I kō, mára bayri riw bele kā buru do báa ha r̄i na ze dō key: náa d̄ori báy kiri *ŋgerenzob fe poy luye mb̄jw kā kaw nulue kā tunduo hodo Ngerewuру, Nzob Bawda H̄urusuo kā kal tul feri riw Bele.

² Kā zadē ku na, ka ba ŋgerenzob *fe poy a dāa ped kā bil hul kāni taa tusueke kā Ngerewuру ze dāa, bo b̄a nzob ze dāa ya.

³ Ngereenzob fe poy luye h̄a h̄a lε, i dāa ni kaw bay haŋa ni ka mbi f̄e haŋa h̄oyri báy fe poyri kā nzobri víke na h̄a Ngerewuру. Be mini ze, ŋgerenzob fe poy naari na, dō nun haŋa ni ka dō báy fe kā bay mbika a h̄a ndaw.

⁴ Zadka'a dō tusiri key lε, ka ti bá *nzob fe poy mb̄jw ya, bay ji lε, nzob fe poy h̄awri kā tusiri key na, i dō dī d̄od̄ ro, i mbi fe i h̄a Ngerewuру faa mb̄jw munu kā *bol kusol *Moyze baa.

⁵ Ped kā nzob fe poykeri dāa na, i dāa kā bil hul kāni kā i dāa báy huɔ; ba tem fe h̄oy kā kie hul kāni taa tusueke kā dō nulue. S̄awke mini ze, zadka Moyze dō dī ya bay dāa hul kāni ke na, Ngerewuру

‡ 7:17 7.17 Simri 110.4. § 7:21 7.21 Simri 110.4.

baka ni mii: «Mu kɔ báy kere ndáw rɔ! Mu daa báy zadɛ hą ni ka rii k̄i báy taa h̄ay ká m̄i kie mù báy l̄om ká tul kuo na ku*..»

⁶ Roo le, timbede key na, ped ká Ngerewūru d̄aa zuo nduo Zezu ba ngerenzob fe poy na, mba ped d̄áa nzob fe poyri ká pola na pavbad. Be Zezu na, ka ba nzob ká'a do sikd̄a nzobri báy Ngerewūru, a d̄aa h̄a kuni fie ká Ngerewūru saa ziŋ nzobri na ndad̄kal taa h̄ay ká'a saa ziŋ Moyze ká pola lew, bay ji le, kuni fieke ku na, s̄awke uru saa wáa bay Ngerewūru ká ndad̄kal taa pola.

Sákā kuni fie ká Ngerewūru waa

⁷ Titire kuni ká Ngerewūru saa na, zadka'a maa órɔ bie fe riw bele ká'a hii bay d̄aa na le, Ngerewūru se síe *sákā kuni k̄i mbāa.

⁸ Roo le, ka kɔ fe d̄áa k̄aya nzob beri na a ȳiw ri mii:

«Namri ká'a ví vuku na,
m̄i sákā kuni fie ziŋ s̄aw k̄ani Izarayel
báy s̄aw k̄ani Zuda.

⁹ Sákā kuni fieke ku na,
ti cfoko munu ká kuni ká m̄i saa ziŋ
bulu bari
báy nam ká m̄i nda faa pol-ri
m̄i t̄ike ri saa tusiri Ezibte na ya†.
Bari na, i do tul kuni ká m̄i saa ziŋ ri na
ya,
be ze m̄i p̄oŋke fal-ri giyak.

¹⁰ I kɔ, kuni ká m̄i sákā ziŋ led Izarayelri
báy namri ká'a ví vuku na ze do key:
M̄i d̄áa bol kusol-iri do bil kér bay
bari,
a mi vbie do bil law-ri.

M̄i bá Ngerewūru bari,
a bari laa l̄e, i bá nzob biri.

¹¹ Nzob mbjw ká sakra bari ku na,
ti fére k̄u-ɛ fe ká se tul-i ya;
a nzob mbjw mini ti séke síe báa h̄a
ȳu-ɛ mii,
mu tuu Ngereembay na, tiya, bay ji le,
tii saa tul vu ledri kpuru t̄ii tul
nḡereri na,
i tuuka m̄i riw bele ta-tan̄.

¹² M̄i ndáka buma ká tul fe k̄aya bari na
ziŋ ri,

a mí ker se tul feyā bari na mbāa.»‡

¹³ Be ze, zadka Ngerewūru baa bay se tul
sákā kuni fie na, ka h̄a sákā kuni ká pola
na vi ba t̄aw fe, a fe ká d̄i t̄aw ro na so
nzob ya, a do d̄i ya bay zékre.

9

Hul k̄ani ká tusiri key báy h̄ay ká nulue

¹ Zadka Ngerewūru saa kuni taa titire na, ka h̄a nzobri zad sajmakeri bod̄ bod̄ bay haŋa ri s̄roke ba lakun-ɛ, rɔ̄ a ha ri d̄aa hul k̄ani báy huɔ̄. ² Hul k̄anike ku na, i kúŋ bil-e báy gari ba zad sidi. Bil-e taa mbjwke ká i d̄i ba *zad ká taŋ kadaŋ na, i d̄aa huu ndele ká wàa ba t̄on̄ say sii d̄i, rɔ̄ tutakra ká i d̄aa maapa zuo d̄i ba taa Ngerewūru na do d̄i ndáw.

³ Bil-e ndeke d̄i sidike ká fal gari ká i kúŋke na, i d̄i ba *zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri.

⁴ Ká zadke ku na, i d̄aa *tutakra úu fe ká mbii lari ká nduy z̄iriri z̄iriri nū fal-ɛ na bo d̄i. Ká tul-e siya na, i uu fe ká b̄are f̄u b̄uy b̄uy ká d̄i. Sanduku *sákā kuni ká mbii lari ká nduy z̄iriri z̄iriri nū d̄i kpurukud na bo d̄i ndáw. Ká bil-e ku na, suna ká i d̄aa báy lari ká nduy z̄iriri z̄iriri, ká ŋgaw ká i d̄i ba manne zuo bil-e na bo d̄i; káw Arón ká luo vay na bo d̄i ndáw, rɔ̄ t̄ii tisawri ká sidi ká Ngerewūru vbie bol kusol sákā kuni do d̄i na, zuo d̄i ndáw pi. ⁵ Ká tul *sanduku sákā kuni na, i fel fe ba tem nzob riŋ dikari ká i rii led nzaaped Ngerewūruri ká nulue sii d̄i. Tem nzobkeri ku na kie mii, Ngerewūru do zadɛ ku. Nzaa t̄ay bari sii ki h̄a temke pud̄ zad ká i puo fe báy s̄im fe hol ká d̄i h̄a Ngerewūru, bay haŋa ni ka nda buma ká tul feyā nzobri. Roo le, ba s̄aw síe ká bay rii bil-e bay báa bay fe niri key na báy nzi-ɛ l̄em l̄em riw bele ya*.

⁶ Zadka i leke fe mini ká bil hul k̄anike ká i d̄aa báy huɔ̄ na, nzob fe poyri rii í

* 8:5 8.5 T̄ii kele 25.40. † 8:9 8.9 I k̄ii T̄ii kele 12.31-15.21. ‡ 8:12 8.12 Zeremi 31.31-34. * 9:5 9.5 I k̄ii mbede T̄ii kele 25-26.

se zad taa titire na nam báy nam bay dáa ped bari.

⁷ Roo lε, ba *ŋgerenzob fe poy luye huoε høy ze rii a se zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri na. Bil mbiimbam mbjw lε, ka rii a se dí faa bal ba mbjw høy báy sím fe hol baŋguo a púoke fe hą Ngerewuру bay tul fe kąaya taa be k̄j sùo-ε pola ndaw rōo, a puo bay tul-e taa ruo nzobri na báy.

⁸ Bay fe niri key na, Tem Law Pie kie mii, zadka hul kąni ká i daa báy huo do kōb rōbay key na, faa haŋa ruo nzobri rii i se zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri na, tiya, bay j̄i lε, faake mgbuda do høy ya báy.

⁹ Be ze, ba tem fe ká kie fe ká do bil namri ká vuri key, bay j̄i lε, fe haŋa høyri báy fe poyri ká nzob fe poyri i púoke fe hą Ngerewuру na, ti wáa bil wāra law nzob hą ni *taŋ kad kad ya.

¹⁰ Fekeri ku na, i daa do ba zad saŋmari ká bay tul sùo ká kεlε høy, munu ká fe sùm, báy fe nzok, rōo báy k̄jri wáa sùori ká bod bod bay tāŋke kad kad ká nun Ngerewuру. Feri key na ka do munu baw kp̄yru maa báy nam ká Ngerewuру a súoke fekeri ba fie.

¹¹ Roo lε, *Krisi na vi ro, a ba ŋgerenzob fe poy luye bay haŋa naari fe kereri ká do ro na. Bil hul kąni ká'a daa ped ká dí na, ba nduo nzoň ze daa ya, a ba fe ká do tusiri key ya, roo lε, ba hul kąni taa tusueke ká nulue ká ndad kal hul kąni ká tusiri, a ba kere bamba tasiri kal tul-e ndaw.

¹² Zadka'a rii dí na, ka rii ba mbjw k̄j høy báy sím be k̄j sùo-ε, a t̄nake naari saa bil feyaa w̄ym bo, ka rii báy sím balri báy sím vu bāa ndayri ya.

¹³ Sím balri báy sím bāa ndayri báy s̄iε máa nday ká i tay í m̄iε zuo tul nzobri ká i zaa fe jm̄ri na, wāa sùo-ri ká kεlε taŋ kad kad.

¹⁴ A munu ku wāa, maa bay sím Krisi, be ká'a mbi sùo-ε sùo-ε k̄j hą Ngerewuру ba vuy *fe poy ká do báy zad e pedede báy faa Tem ká do baŋguo na, ti wáa bil wāra law naari hą ni taŋ kad kad bay tul fe dáa kąaya ká se zin naari ba zad hud, bay

haŋa náa dáari ped hą Ngerewuру, Nzob Káw Báy Kumnum na ya mina lε woo!

¹⁵ Be ze, Krisi na ba nzob doko siksa nzobri báy Ngerewuру, bay haŋa bo nzobri ká Ngerewuру dí ri ba taa be na, i zin fe kereri ká do baŋguo ká'a waa bay tul-ri. Fe niri key na do bay tul-ri, bay j̄i lε, Krisi hu a naa bay ká tul nzobri ká i daa fe ndaya, i wādke tul *bol kusol sáka kuni taa titire na.

¹⁶ A bay ká se tul nzob ká kii fe pile be na, ka hu ro lε, i leke k̄j fe pile ſeri na báy.

¹⁷ Tusueke lε, fe pile na nzobke hu ya báy lε, daa fe ya báy, a zadka bo ka hu ro lε, tii saw dáa ped báy.

¹⁸ Ze titire kuni ká Ngerewuру saa zin nzobri na høy kara, tii saw dáa ped ká fal sím fe h̄olri.

¹⁹ Pola lε, báy nam ká'a sáake kuni na, *Moyze do pol ruo nzobri a kii fe ká bay haŋa ri daa na báy nzi-ε nzi-ε riw bele maa báy bol kusol ká Ngerewuру hą na. Fale lε, ka mbi sím vu bāa ndayri báy sím balri ká i i na, a zukri báy mbii. Ka fe vay puu ká i dí ba izob a siŋ báy s̄uy badu s̄iε, a daa nduo sím na rōo a m̄iε zuo tul mbede bol kusol, báy tul ruo nzobri riw bele,

²⁰ a baa mii: «Be ni key na, ba sím ká Ngerewuру k̄eke kuni ká'a saa zin r̄i a mbi nzi-ε bay haŋa r̄i daa vu mbom bo di†.»

²¹ Faa mbjw munu ndaw ze, ka m̄iε sím zuo tul hul kąni báy feri riw bele ká i dáake ped ruo Ngerewuру.

²² Baa tusue k̄j, munu ká i daa do bil *mbede bol kusol Moyze na, i m̄iε sím zuo tul ruo feri bele ha ri taŋ kad kad. Zadka sím uo ya lε, ndáka buma ká tul feyaa na tiya.

Krisi ba vuy fe poy ká naa feyaa nzobri

²³ Zadka do nun haŋa feri ká do bil hul kąni, ká ba tem fe taa tusuekeri ká nulue na, ka tāŋ kad kad báy sím fe h̄olri lε, do nun haŋa fe taa tusuekeri ká nulue na, ka tāŋ kad kad báy *fe poy ká ndad bamba kal fe poy ká i puo báy sím fe h̄olri na.

²⁴ Tusueke le, *Krisi na rii a se fil hul kāni ká nduo nzob ze daa ya. Hul kāni ke na ba tem hul kāni taa tusueke. Roo le, ka rii a se nulue kí, be ze ba zad ká'a do dí timbede ká pol Ngerevwuru bay tul naari.

²⁵ Ka rii dí a puo fe faa bal ḥŋgi-ŋgii munu ká *ŋgerenzob fe poy luye Zibri rii a se *zad ká taŋ kadaŋ bamba tasiri mbiimbam báy mbiimbam báy sím fe hɔlri na ya,

²⁶ bo munu ya le, báy nam ká Ngerevwuru dáake tusiri hoy na, ká'a kókɔ seke fe faa bal ḥŋgi-ŋgii. Roo le, timbede ká ba órɔ bie sewri ká náa dori dí key na, Krisi vi ba mbjw hoy bay gbú nzaa feyaa báy faa sùo-ε ká'a mbi h̄a huđ ba vuy fe poy.

²⁷ Nzobri riw bele na, i huka faa bal ba mbjw hoy; fale le, Ngerevwuru a kún sal bay zuo tul-ri.

²⁸ Do faa mbjw munu ndaw, be Krisi na, ka mbi sùo-ε ba vuy fe poy a hu ba mbjw kí hoy bay náake feyaa ruo nzobri. Yíi be taa kí ku le, ká'a náa feyaa nzobri mbáa, roo le, ká'a yíi bay yáaŋa nzobri ká i kaw tul bal-ri í giyan ni kekeke.

10

¹ Bol kusol *Moyze na kíe fe taa tusueke báy zadé riw bele ya, roo le, ba tem fe ká kíe fe kereri ká náa zíŋri báy faa Krisi báy namri ká'a vika vuku. Bol kusolke ká h̄a nzob fe poyri dáake fe poy taa mbjwke mbiimbam báy mbiimbam baŋguo na, maa bay dáa h̄a nzobri ká i soro ba lakun Ngerevwuru na, i *tan kad kad ya.

² Zadka fe poy na maa dáa h̄a nzob feyaa taŋ kad kad ba mbjw hoy wúm le, ká'a kókɔ sùo-ε ba nzob ká bay ti tul-e mbáa, a pɔŋ nzaa nduo púo fe poyri na riw bele.

³ Roo le, fe poykeri ku na, tuma kér bay nzobri ká tul feyaa bari mbiimbam báy mbiimbam;

⁴ bay ji le, sím báa ndayri báy sím balri na ti máa bay náa feyaa nzobri ya mgbanj.

⁵ Sáwke mini ze, zadka Krisi do ví tusiri key na, ka baa h̄a Ngerevwuru mii:
«Bo na, mù hii bay fe poyri ya ndaw,

fe haŋa hoyri ya ndaw,
roo le, mù mam p̄ay sùo ze h̄a m̄i.

⁶ Fe hɔlri ká i tay í púoke fe,
báy fe poyri ká bay náake feyaa ri law-a ya.

⁷ Munu zu le, Ngerevwuru, m̄i baa h̄a mù,
m̄i do key, m̄i vi bay dáa law hiiya bo
munu ká i baa bayke se tul-i do fil
mbede bo na*»

⁸ Pola le, Zezu baa h̄a Ngerevwuru mii:
«Mù hii bay fe poyri ya ndaw, fe haŋa
hoyri ya ndaw, fe hɔlri ká i tay í púoke fe
ya ndaw, fe poyri ká bay náake feyaa
ya ndaw pi. Ze *bol kusol na hii bay haŋa
nzob ka daa fe poykeri ku na riw bele
munu hoy kara, rii law-a ya.»

⁹ Ka baa h̄a ni na rɔbay mii: «Ngerevwuru,
m̄i do key m̄i vi bay dáa law hiiya bo†.»
Be ze, báy fe ká Krisi daa na, Ngerevwuru
bumra fe poyri ká i dāa báy fe hɔlri na
riw bele ba fal, a suo Zezu ze ba vuy fe
poy.

¹⁰ Munu ká Zezu Krisi daa law hiiya
Ngerevwuru na, ka h̄a naari nzob feyaa,
náa víri ba nzob ká taŋ kad kad báy faa
sùo-ε ká'a mbi h̄a huđ ba vuy fe poy ba
mbjw hoy wúm ba gbuke.

¹¹ Ká fil namri riw bele na, *nzob fe
poy Zibri mbjw mbjw riw bele, i do siya
bay dáa ped h̄a Ngerevwuru. Fe poy taa
mbjwke ku na ze i púoke fe baŋguo, roo
le, fe poykeri ku na, ti máa bay náa bay
feyaa ya mgbanj.

¹² A Krisi laa le, mbi sùo-ε h̄a huđ ba
vuy fe poy ba mbjw hoy bay tul feyaa
nzobri. Fe poykeri ku na do dāa ped
baŋguo. Timbede key na ka kaw tunduo
hodo Ngerevwuru,

¹³ a giyan kpuru h̄a Ngerevwuru haw
yúm ká tul nzob tul ḥŋani beri h̄a ri do
munu ba fe dāa bal-ε zuo dí.

¹⁴ Báy faa sùo-ε ká'a mbi a hu ba vuy
fe poy ba mbjw hoy na, bari ká'a naa bay
feyaa ká tul-ri na, ka ha ri taŋ kad kad
wúm.

¹⁵ Tem Law Pie kara baa nasi bayke h̄a
naari ndaw. Pola le, ka baa mii:

* **10:7 10.7** Simri 40.7-8. † **10:9 10.9** Simri 40.7-9.

16 «Ì kɔ, kuni fie ká mĩ sáka ziŋ ri na ze
do key:

Báy namri ká'a ví vuku na,
mĩ dää bol kusol-iri do bil kér bay
bari,
a mí vbie do bil law-ri‡.»

17 Ka baa na rɔbay mii:

«Mì ndáka buma ká tul fe kɔaya bari na
ziŋ ri,

a mí ker se tul feyäa bari na mbää§.»

18 Ì kɔ ndäw, zadka Ngerewuру nda buma
ká tul feyäa nzobri na, do nun dää fe poy
rɔɔ bay náake feyäa na mbää.

Náa sórori ba lakun Ngerewuру

19 Be ze, yu-iri, faa ríi a se *zad ká
taŋ kadaj bamba tasiri ká bil hul kani
taa tusueke ká nulue na, mgbuda do hoy
nduo h̄a naari báy faa Zezu ká mbi sùo-ε
ba vuy *fe poy.

20 Báy faa fe poyke ku na, gari ká kunj
zad ká bil hul kani na saka tär, a h̄a naari
faa fie ká bay sóroke ba lakun-ε. Faake
na, ba be Zezu ká kaw báy kumnun.

21 Be ze, náa dori báy *ŋgerenzob fe
poy luye ká kaw tul nzob Ngerewuру.

22 Munu zu le, náa sórori ba lakun
Ngerewuру báy law ká mbjw taŋ h̄e
ndäw, báy bil w̄ara law ká fe kaayari
mbjw ti dí ya, ká'a *taŋ kad kad báy sùo
ká i wàa báy mbi ká taŋ kad kad ndäw
pi.

23 Fe ká náa dáari law naari te dí
nzokdo, a náa baari bayke ba kele na, náa
mgbári ḥgo-ḥgoŋ, bay ji le, Ngerewuру ká
ba nzob wáa feke na do tul bay be.

24 Náa kóri kóm ba tul kí bay súruke
tigbaa kí h̄a náa híikeri kí a náa dáakeri
fe kereri.

25 Náa pónri zad mbú kí naari munu ká
nzob ḥanéri i daa ti ri tii í tji zadε ya na
ku ya, roo le, náa dáari w̄ara bo bil law kí,
kakalke le, báy nam ká í kɔ ba nam kún
sal bay Ngerembay ká do dí ya deb.

26 Zadka náa tuuri tusue bay na tuu
ndäa, rɔɔ náa yíiri náa gederi tul fe dää
yaari báy le, fe poy kí bod ká bay náake
feyäa na ti mbää.

27 Fe mbjw hoy ro tòŋ ká náa gýanjri
báy bawda h̄e zikiki na, ba kún sal
bay Ngerewuру báy huu ká'a sekε bilam
bilam a tay nzobri ká i t̄ii ká tul
Ngerewuру na kuruk kuruk.

28 Ká bil sewke taa *Moyze na, zadka
nzob wad tul *bol kusol, rɔɔ nzob bay
nasikeri sidi mase say le, i i nzobke na
taŋ kókɔ nun sée be.

29 Ze zadka nzob im Vu Ngerewuру, a
kɔ sím *sáka kuni ká'a daa h̄a ni taŋ kad
kad na ba fe ya, a t̄iri Tem Ngerewuру ká
kies naari law kere na w̄a, bay ká'a bóko
tul-e na, a doko bamba tasiri ya mina le
woo!

30 Tusueke le, Ngerewuру kí sùo-ε baa
mii: «Mbol fe sekε ká nzobri daa ziŋ
r̄i na, i ála h̄a m̄i bi kí, mi vbiда gbaa
ndaake. Bi kí ze m̄i púo mbolke ká'a máa
tul-e na báy*.» Ka baa na rɔbay mii: «Mì
kún sal bay zuɔ tul nzob biri†.»

31 Do ḥgoŋ bamba tasiri bay haŋa nzob
fe dää kɔaya ka tòo bo nduo Ngerewuру
Nzob Káw Báy Kumnum.

32 I kér se tul titire nam ká i dáake law-
r̄i bo tul *Krisi a i kóke zad taŋa be na i kɔ.
Bil namkeri ku na, i kɔ sekε fe ḥgoŋ bamba
tasiri, roo le, i mgba ḥgo-ḥgoŋ baŋguo
kpadara.

33 Hæne le, i t̄iri r̄i, a i dara r̄i ká nun
ruɔ nzobri; a zad hæne laa le, i do dí ya
bay sòkɔ nzobri ká i dara ri munu na.

34 Baarì na, i kɔ sekε fe mbjw hoy ziŋ
nzobri ká i naa bil hul sal. A zadka nzobri
ya fe kere baari hoy kara daa fe ya, i
súu law-r̄i i kaw báy suoriya, bay ji le,
i kɔ ndäw, baari na, i do báy feziŋa taa
tusuekeri ká ndaf kal feri riw bele a do
baŋguo.

35 Munu zu le, i h̄a law-r̄i ka sáa ya, bay
ji le, bawda fe tunduo do bay tul nzobri
ká i daa law-ri bo tul Ngerewuру baŋguo.

36 Fe ká do nun haŋa r̄i daa le, ba súu
law i daa law híiya Ngerewuру, bo i zín
fe ká'a waa bay haŋa r̄i na.

37 Tusueke le, Ngerewuру baa do bil
mbede be mii:

‡ 10:16 10.16 Zeremi 31.33. § 10:17 10.17 Zeremi 31.34.

* 10:30 10.30 Kj̄nja bol kusol ba sidike 32.35.

† 10:30 10.30 Kj̄nja bol kusol ba sidike 32.36.

«Saw s̄ie tōn ndii rōbay, tōn ndii munu h̄oy,

a nzob kā dō nun haŋa ni ka vi na,
ka'a vika;
ka ti mḡbaka roy ya.

38 Nzob kā dō báy zadē nzedēm kā nun-i,
báy faa law-ε kā'a dāa bo tul-i na, a
kāw báy kumnum.

Ze bo, ka ȳii báy tigbi-ε ba fal le,
sùo-i ti rii m̄i kā tul-e ya.»

39 A naari laa le, náa zuɔri zin̄ bari kā i ȳii
báy tigba-ri ba fal a i w̄uru faa i se ba
zad b̄iē na ku ya, roo le, náa bári nzobri
kā náa d̄áari law naari bo tul Nḡerewūru
bay zin̄ pam.

11

Dāa law bo tul Nḡerewūru

1 Dāa law bo tul Nḡerewūru na w̄aa, ba
ji le? Zadka nzob dāa law-ε bo tul-e le, fe
kā'a giyan̄ kekeke bay haŋa Nḡerewūru
ka h̄a ni na, ka kō ta-tan̄ mii, beri zin̄ ba
tusue, a fe kā nzob kō báy nun-ε ya báy
na, ka kō ba tusue mii, feke a doko.

2 Báy faa law-ri kā i dāa bo tul
Nḡerewūru na, Nḡerewūru písike bulu
naari kā pola lew na.

3 Báy faa law naari kā náa d̄áari
bo tul Nḡerewūru na, náa kókeri mii,
Nḡerewūru dāa feri riw bele báy faa bay
kā t̄ii kā nzi-ε. Ze feri riw bele kā náa kóri
báy nun naari na, ka dāa báy fe kā nzob
kō báy nun-ε ya.*

4 Báy faa dāa law bo tul Nḡerewūru na,
*Abel púoke *fe poy kā ndad kal tul-e taa
*K̄ayi h̄a Nḡerewūru, ba fe poy kā rii law-
ε. Báy faa law-ε kā'a dāa bo tul-e na, ka
kóke ni ba nzob kā dō báy zadē nzedēm
kā nun-ε. Ze Abel hu na hu h̄oy kara, báy
faa law-ε kā'a dāa bo tul Nḡerewūru na,
fe dāa beri baa bay kōb rōbay t̄ii vuri.†

5 Báy faa dāa law bo tul Nḡerewūru
na, Enok zin̄ke hud ya. Nḡerewūru mbi
ni báy kumnum h̄a nzob zin̄ ni ya w̄um,
bay ji le, ka mbi ni dō zin̄ ni. Tusueke le,
mbede Nḡerewūru baa mii, pola rōc bay

haŋa Nḡerewūru mbi ni h̄a ni kaw zin̄ ni
na, ka rii law-ε.‡

6 Zadka nzob dāa law-ε bo tul
Nḡerewūru ya le, faa kā báy haŋa ni rii
law-ε na tiya. Nzob kā soro ba lakun-ε na,
dō nun haŋa ni dāa law-ε bo d̄i mii, ka
dō d̄i, a h̄a fe kereri h̄a nzobri kā i soro
ba lakun-ε.

7 Báy faa dāa law bo tul Nḡerewūru
na, *Noe láake baka báy Nḡerewūru kā
se tul feri kā'a vika vuku kā'a kō báy
nun-ε ya rōbay na. Ka dāa vu mbom
bo tul Nḡerewūru, ze a dāake hul tumbii
a ȳake sùo-ε báy nzob bil hul beri riw
bele. Be ze, báy faa law-ε kā'a dāa bo
tul Nḡerewūru na, Nḡerewūru kóke ni ba
nzob kā dō báy zadē nzedēm kā nun-ε.§
Be ze, fe dāa be na dāa bay bo tul bie
nzobri kā i dāa law-ri bo tul-e ya na.

8 Báy faa dāa law bo tul Nḡerewūru na,
zadka Nḡerewūru d̄i *Abaraham na, ka
dāa vu mbom bo tul-e, a uru kā tusiri be
a se ba tusiri kā Nḡerewūru a haŋa ni ba
taa be. Ze tusiri kā'a séke ba badī na, ka
kō na ya h̄oy kara, ka uru a se ba badī.

9 Bay faa law-ε kā'a dāa bo tul
Nḡerewūru na, ka dāake puo kā tusiri kā
Nḡerewūru waa bay haŋa ni munu kā
varu nzob. Ka naa bil hul kā i pud tul-
e báy huo munu kā vi-e Izak báy vu bul-e
*Zakob, kā i zin̄ fe kere taa mb̄jwke kā
Nḡerewūru waa zin̄ Abaraham na,

10 bay ji le, ka giyan̄ ḥ̄gerepuo kā'a doko
baŋguo bay dāa puo kā d̄i; ba puo kā
Nḡerewūru k̄i ba nzob léke faa dāake, a
ba nzob dāake*.†

11 Báy faa dāa law bo tul Nḡerewūru
na ndaw ze, *Saara k̄i sùo-ε kā se suo a d̄i
taw na kara, ȳa bil bay mb̄oŋ nzob, bay
ji le, ka kō ta-tan̄ mii, Nḡerewūru kā ba
nzob wāa fe na dō tul bay be.

12 S̄awke mini ze, báy faa nzob mb̄jw
kā ba Abaraham kā naa nzaa hud na,
ka mb̄oŋ led mb̄jw h̄a vu bul-eri s̄ie ba
pola pola munu ba mbaymawri kā nulue,
mase munu ba dikudī kā mba k̄iŋa kā dō
nzaa māa mbii.†

* **10:38 10.38** Abakuk 2.3-4.   * **11:3 11.3** Tiika saw fe 1.1-31.   † **11:4 11.4** Tiika saw fe 4.1-16.   ‡ **11:5 11.5**
Tiika saw fe 5.21-24.   § **11:7 11.7** Tiika saw fe 6.9-17.   * **11:10 11.10** Tiika saw fe 12.1-9.   † **11:12 11.12** Tiika
saw fe 17.

13 Nzobkeri ku na, i hu riw bele ká bil mbika law taŋ haŋa ri zin fe ká Ngerewuřu waa báy tul-ri. Roo le, i kó fekeri dí dí báy nun-ri, i baa mii, nam mbjw le, Ngerewuřu a dáa fe ká'a waa na zuo nduo-ri báy, a í dāa suoriya ká dí. I baa ta-taŋ ba kele mii, bari ba varuri, i ba nzob kál siyari høy ká tusiri key.

14 Nzobri ká i baa bay munu ku na kię ta-taŋ mii, i nzaara tusiri taa tusueke ká bay dáa puɔ ká dí.

15 Ba fe ká i ker se tul tusiri ká i pɔŋ i zol na le, i zin faa í yji í se dí.

16 A roo le, i dāa kón tusiri taa høy ká ndad ka-kali; bayke baa mii, tusiri ká nulue. Sawké mini ze, Ngerewuřu dāa sahoy ká báy haŋa ri dí ni ba Ngerewuřu bari na ya. Tusueke le, ka dāa ḥgerepuo do nulue ha ri.

17-18 Báy faa dáa law bo tul Ngerewuřu na, zadka Ngerewuřu lie Abaraham na, ka do dí ya bay mgbaka Izak bay púoke fe h̄ ni. Ze Ngerewuřu waa bay zin Abaraham pola a baa mii: «Báy faa vi-e Izak ze vu bul-eri i rúoke bamba[‡]» høy kara, ka do dí ya bay mgbaka vi-e ká ba led mbjw keklek na báy púoke fe h̄ Ngerewuřu.

19 Ka kó ká bil law-ε mii, ze báy túma Izak saa luɔ hud høy kara, Ngerewuřu ma-maa. Sawké mini ze, zadka Ngerewuřu yiŋra Izak h̄ Abaraham na, rii fe ká'a tuma ni saa luɔ hud[§].

20 Báy faa dáa law bo tul Ngerewuřu na, Izak sámke fe zuo tul Zakob báy *Esaw, a baa bay se tul feri ká'a vika vuku*.

21 Báy faa dáa law bo tul Ngerewuřu na, zadka Zakob do dí ya bay huka na, ka sám fe zuo tul vu Zezebri sidi bele. Ka dāa káw be sii, a uru a dāa nduo-ε zuo dí a pisi Ngerewuřu[†].

22 Báy faa dáa law bo tul Ngerewuřu na, zadka nam hud Zezeb tōŋ dí ya deb na, ka baa bay nam ká led Izarayelri i t̄ike saa tusiri Ezibte, rɔɔ a baa bay se

tul hud be ká'a bóko luɔ ká mak vāw le, vu bul-eri i vāa ar h̄ruke í voro do tusiri ká Ngerewuřu waa báy haŋa ri na[‡].

23 Báy faa dáa law bo tul Ngerewuřu na, nzob mbón Moyzeri dāa ni mū few say ká fal mboŋa be, báy ji le, i kó vu bari na ndad wāra bamba; ze báy wad bol nzaa mbay ká Ezibte na, h̄eke dāa ri ya[§].

24 Báy faa dáa law bo tul Ngerewuřu na, *Moyze høy kara, zadka'a ḥgoŋ na, ka hii bay haŋa ri dí ni ba vu bil vu mbay *Farawon taa máyke ya*.

25 Ka mbi nzi-ε bay kókó seké fe zinj nzob Ngerewuřuri ndad mba káw báy suoriya ká bil feyaa kábole a dí ndii høy.

26 Ka ker mii: haŋa nzobri jm ni bay tul *Krisi, nzob ká Ngerewuřu a píe ni na, ndad mba bawda feziniari riw bele ká tusiri Ezibte. Ka dāa nun-ε gedse tul fe tunduo ká'a vika.

27 Báy faa law-ε ká'a dāa bo tul Ngerewuřu na, ka zólke saa tusiri Ezibte taŋ dāa h̄e h̄re mbay Farawon. Ka mgbá sùo-ε ḥgo-ŋgoŋ a yji fal ya, báy ji le, rii fe ká'a kó Ngerewuřu báy nun-ε, be ká nzob kó ni báy nun ya na.

28 Báy faa law-ε ká'a dāa bo tul Ngerewuřu na, ka dāa *nam suoriya t̄i saa bil koy na bo. Ka baa h̄ led Izarayelri dāa sím m̄ie faa hul bari bay haŋa led nzaaped ká Ngerewuřu pie ni i nzobri na, ka i led pol led Izarayelri ya.

29 Báy faa dāa law bo tul Ngerewuřu na, maambii ká i dí ba Maambii Síe na kunj saa sikfa gbad a h̄ faa huɔ kurum kurum h̄ led Izarayelri se dí i t̄i fi kelu. Zadka nzobri ká tusiri Ezibte fōŋ fal-ri báy faa na ku ndaw laa le, mbii vi puda tul-ri sūn ha ri hu báy zad bari riw bele[†].

30 Báy faa dāa law bo tul Ngerewuřu na, led Izarayelri vāa h̄ fal kókó dudu ká ḥgerepuo ká Zeriko nam yie, a ndeke dí nam t̄onc sayke ká i h̄a fal-ε na báyji le, kókó dudu na nda siri rukum.

[‡] **11:17-18 11.17-18** Tiika s̄aw fe 21.12.   [§] **11:19 11.19** Tiika s̄aw fe 22.1-19.   ^{*} **11:20 11.20** Tiika s̄aw fe 27.25-40.

[†] **11:21 11.21** Tiika s̄aw fe 48.12-20.   [‡] **11:22 11.22** Tiika s̄aw fe 47.28-31; 50.24-25.   [§] **11:23 11.23** I k̄i T̄i k̄el 2.1-10.   ^{*} **11:24 11.24** Nzob mbón Moyzeri na i ba Zibri, roo le, ba vu mbay Farawon taa máyke ze mbi ni a hol ni. T̄i k̄el 2.1-10.   [†] **11:29 11.29** Ká báy láa soro báyri key riw bele le, i k̄i T̄i k̄el 1-15.21.

³¹ Báy faa dää law bo tul Ngerewuru na, Rahab ká ba máy dää nun pie na ziŋke huđ ziŋ nzobri ká i tji ká tul Ngerewuru na ya, bay ji le, ka mgba led Izarayelri ká i vi bay piyeŋ zad' ká bil ngerepuoke ku bay kókó báy law kere ba luo-ε‡.

³² Bay ji ze mě báa röbay le? Säw sie ká bay haŋa mě bääke bay se tul Gedeon, Barak, Samson, Zefte, *David, Samiyel, rōo *nzob yaqaja bayri saa nzaa Ngerewuru ndaw na, tiya.

³³ Bari na, báy faa dää law bo tul Ngerewuru na, nzob haneri daa ruy ziŋ nzobri ká tusiri k̄j a i haw yum ká tul-ri. Nzob haneri i re tul nzobri báy faake. Nzob haneri ziŋ fe ká Ngerewuru waa bay tul-ri. Nzob haneri mgba nzaa mbakiri.

³⁴ Nzob haneri rumma bawda huu ká se bilam bilam. Nzob haneri tji saa nzaa huđ maamii. Nzob haneri ká i tāa dēk dēk na, Ngerewuru vaa ri a ha ri ziŋ h̄rusuo. Nzob haneri daa h̄je ká nzaa ruy ya. Nzob haneri haw yum, h̄a nzob tul ḥgani bari ká tusiri k̄j haw dul ká pol-ri

³⁵ Máy haneri ziŋ nzob ini bari ká hu ká i ȳi fil ba k̄j.

I dara nzob haneri ba huđ. I hii bay haŋa ri mäy bay ká tul Krisi bo ha ri pón ri. Roo le, i hii ya, i hii kókó seke fe i huke, bo i káw báy kumnum ká ndad kal taa tusiri key.

³⁶ Nzob haneri röbay, i sie ri i zōd ri báy ndoy habla; i siŋ nzob haneri báy sal lari a i vbuku ri zuo hul sal.

³⁷ I vbuku nzob haneri báy tisawri i ri. I kuđ nzob haneri saa sikfa a i i nzob haneri báy maamii. I h̄a nzob haneri h̄ari ba pola pola, gari nduo bari ba huđ badu báy huđ vuy. I ba nzob kükuri i ba nzobri ká i daa nun-ri tuč sие, a i ba nzobri ká i dara ri mboloŋ mboloŋ.

³⁸ Nzobkeri ku ká nzob tukeleri k̄o ri fe ya na, ká nun Ngerewuru le, i ndad kal nzob tukeleri na riw bele pavbad! I h̄ari yeŋ yeŋ báy bil law körri báy tul kuori; i naa bil puŋ kuori báy bil puŋri.

³⁹ Báy faa dää law bo tul Ngerewuru ze bari nzobkeri riw bele ku na, i riike law-e h̄a ni písike ri. Roo le, fe ká'a waa bay tul-ri na i ziŋ ya.

⁴⁰ Tusueke le, ka leke fe ká ndad kal taa h̄ay ká pola bay tul naari. A roo le, ka hii bay haŋa ri ziŋ fe kerekere ká h̄a náa tāŋkeri kad kad na pola h̄a naari ya.

12

Sū law ká bil kókó seke fe

¹ Naari na, munu ká náa dori báy ruo nzob bay nasikeri ká i kiri naari na, naari hoy kara feri riw bele ká yoklo haŋa náa séri nun naari ba pola báy feyä ká mbuɔlɔ naari lèbre na, náa naari ba fal, a náa dúuri dul ká Ngerewuru hii bay haŋa náa dúuri kparak báy sū law kpuru tji gbuke.

² Naa gederi kóm ba luo Zezu, be ká'a daa h̄a náa dääri law naari bo tul-e, a nda faa pol naari ká dī kpuru tji gbuke na. Be na, ka sū law-e a hii huđ ká tul puu say huđ ká ba huđ sahoy famba. Roo le, ka k̄o ba fe mbjw ya, bay ji le, ka ker se tul suoriya ká Ngerewuru daa do bay tul-e; a timbede key le, ka kaw zad káw rinj dika ká tunduo hodo Ngerewuru, Nzob Reke Mbay ká Tul Feri Riw Bele.

³ I kér se tul Zezu, be ká'a sū law-e ká nduo nzob feyäri ká i tuŋ ni ḥgereŋ na i k̄o. I ker se dī bo, i tāa ya, a law-ri kara ka sāya ya ndaw.

⁴ Ruy baari ká i ruu bay tul feyä na, i ruu kpuru i ziŋ huđ ká dī ya báy. Munu zu le, i h̄a law-ri ka sāya.

⁵ Bay dää wāra bo bil law ká Ngerewuru baa ha r̄i ká i ba vi-eri na wāa, i yi-yiŋra le woo? Ka baa mii: «Vu-i, zadka bi Ngerembay mě ȳiw mù le, mù k̄o ba fe ya na, munu ya.

A zadka mě tuŋ mù bay tul fe dää bo na le,

mu h̄a law-a ka sāya,

⁶ bay ji le, bi Ngerembay na, mě kuč basuku nzob ká mě hii ni; mě nda nzobri riw bele ká mě k̄o ri ba vu-iri*».

‡ 11:31 11.31 Zozuye 2.1-24; 5.13-6.27. * 12:6 12.6 Sim bayri 3.11-12.

⁷ I sū law ká bil kókó seke fe baari. Báy faā kókó seke fekeri na, Ngerewuру a yíw rí munu ká bää led yíwke vi-eri. Wäa, led häa ze bi-ε yíw ni ya do dí lε?

⁸ Zadka'a kuo basuku-rí bay tul fe dää baari, munu ká'a dää ziñ vi-eri riw bele na ya lε, ī ba vi-e taa tusuekeri ya, ī ba led mbanari høy.

⁹ Bää naari ká tusiri key na, i yíw naari lε, náa híeri ri; wäa boð báy røo, náa dñjri tul naari ká pol Bää naari ká nulue na lε, náa ti káwri báy kumnun na ya lε?

¹⁰ Zadka náa bári led kób røbay na, bää naari ká tusiri key na, i yíw naari maa mbiimbam ndii munu ká i kó ba fe kere na. A Bää naari ká nulue laa lε, ka yíw naari bay sókó naari; a hii bay haña náa víri ba nzobri ká *taŋ kad kad munu ká fe.

¹¹ Zadka i do yíw naari báy ká bil sáw sieke ku na, náa kóri ba fe ká ndaya, a náa dääri sie ze ká dí, bo náa dääri suoriya ya. Roo lε, kpuru vaw na, bari ká i fere ri fe báy faa yúri ká mini key na, i kó ba fe kere: bay ji lε, i vi ba nzobri ká i kaw dëkeke, ī ba nzobri ká i dää fe báy zadé.

¹² Be ze, yú-iri, ī sū law-rí i se nun-rí ba pola!

¹³ I dää fe báy zadé, i se faa ká do kparak na bænguɔ̄ bay haña bo, nzobri ká hurusuo-ri tiya na, i kó rí lε, i ziñ hurusuo i se simsed kere, bo i lie ya.

Báká bay

¹⁴ I dää hurusuo-ri tuŋ kí bay káw báy dëkeke ka ziñ nzobri riw bele, a i se simsed ká *taŋ kad kad a rii law Ngerewuру; munu ya lε, nzob mbjw ká'a máa bay kókó Ngerembay kó na, tiya.

¹⁵ I nze báy sùo-rí bay haña nzob mbjw ká sakra baari ka fére fal-ε hä law kere Ngerewuру ya. I nze báy sùo-rí bay haña nzob mbjw kara ka vi ba puu ká zoŋ bak bak, a dää hä nzobri zukri kí hä zódfike yáa zad kpol kpol ba pola pola ya.

¹⁶ I nze báy sùo-rí bay haña nzob mbjw kara ka ba nzob dää nun pie, mase nzob jm fe kere Ngerewuру munu ká *Esaw

dää na ya. Be na, ka mbi fe kere ká do bay tul-e be ká'a hä ñgerer led na, a hieke báy tuŋguo fe sum mbjw høy ziñ tōnō fal-ε.

¹⁷ I kó ndaw, fale ku na, ka nzaa faa bay haña bi-ε ka sám fe hä ni, roo lε, bi-ε tun ni ñgeren. Ka nzaa faa báy rew yeŋ yeŋ bay haña bi-ε ka suo kér báy be, a sám fe hä ni høy kara, ka ziñ faa ya†.

¹⁸ Baari na, ī soro ba lakun Ngerewuру munu ká led Izarayelri ká pola lew ya. Bari na, i soro ba lakun kuo Sinay ká nzob kó báy nun-ε a zaa báy nduo-ε. Zadé ku na, huu se ká dí bilam bilam ndaw, sii mbam do dí bir bir ndaw, sun tilo do dí nduŋ ndaw, bawda zuu uru gingin ká dí ndaw,

¹⁹ tjw mgba ká dí pio pio ndaw, røo kusol Ngerewuру mgba ká dí beleŋ ndaw. Zadka i laa kusolke munu na, i kod *Moyze bay haña Ngerewuру ka baa bay kí hä bari mbää‡.

²⁰ bay ji lε, i maa bay siŋ law-ri ká tul nzaa ká Ngerewuру mbi pola ha ri na ya. Ka baa mii: «Nzob ze zaa kuo na key, mase nay ze zaa høy kara, i vbuku ni báy tisaw bay ika ni§.»

²¹ Feri riw bele ká i kó na, mbi híe ha ri zikiki. Moyze kí høy kara baa mii: «Híe dää mì hä mì tó kpak kpak*.»

²² Roo lε, baari na, ī soro ba lakun Kuo *Sion ká ba ñgerepuo Ngerewuру Nzob Káw Báy Kumnum; ba Zuruzalem ká nulue. I sóro ba lakun led nzaaped Ngerewuру ká i ruɔ̄ bamba wuruk w提醒 i mbü kí i dää suoriya ká dí.

²³ I sóro ba lakun titire nzobri ká i ba taa Ngerewuру ká i mbü tul kí; ba nzobri ká'a dää riŋ-ri do bil mbede pam ká nulue. I sóro ba lakun Ngerewuру, Nzob Kún Sal Bay nzobri riw bele, báy pàra nun sùo nzobri ká'a naa bay ká tul-ri a ha ri do báy zadé nzeđem.

²⁴ Røo, ba lakun Zezu ká'a do sikđa Ngerewuру báy naari a dää hä Ngerewuру sáake kuni fie ziñ naari. Sim

† 12:17 12.17 Tii kélé 25.30-40. ‡ 12:19 12.19 Tii kélé 20.19.

Kijna bol kusol ba sidike 9.19.

§ 12:20 12.20 Tii kélé 19.13. * 12:21 12.21

be Zezu ká ue na kie fe ndad mba sim *Abel[†].

²⁵ I kó tul-rí báy kere! Ngerewuру ká baa bay ha rí na, i mbii suku-rí ká dí ya. Zadka led Izarayelri mbii suku-ri ká tul báy ká Ngerewuру baka ri ká tusiri key báy faa Moyze na, i tji ká bil kókó seke fe ya. Wáa, maa bay naari ká náa mbiiri suku naari bay láá báka bay Ngerewuру ká baka naari ká nulue báy faa Zezu na, náa tjiiri ká bil kókó seke fe na mina le?

²⁶ Pola lew ká tul Kuo Sinay na, kusol Ngerewuру mgba hág zad laj yik yik. Roo le, timbede key na, ka waa bay key zin naari mii: «Mì haña zad laj yik yik ba mbijw rōbay; ba tusiri hoy ya, roo le, nulue kara ndaw.»

²⁷ Bay ká'a baa mii: «Ba mbijw rōbay» na kie naari ta-taŋ mii: feri riw bele ká Ngerewuру daa na, a láŋ yik yik a zekre kad bay haña bo, feri ká laj ya a do ndiŋ na, ka do.

²⁸ Naari na, náa do zinri puoruo ká nulue ká laj ya, a náa réri mbay zin Ngerewuру ká dí. Munu zu le, náa dáari taambol hág Ngerewuру; náa pisiri ni, a náa dáari fe ká rii law-ε, báy díŋ tul ndaw, híe ni ndaw,

²⁹ bay ji le, Ngerewuру naari na, do munu ba huu ká se gandaw gandaw.

13

Simsed ká rii law Ngerewuру

¹ I híi kí baŋguo ká bil *Krisi.

² I yíŋra mgbaka varuri ká i tji tul-rí ya. I kó, nzob hñeri daa munu í mgbáke led nzaaped Ngerewuру ká nulue ba sùo-ri taŋ kókóke.

³ I kér se tul bari ká i naa hul sal na ríi fe ká i naa dí zin ri. I kér se tul bari ká i daa nun-ri tuŋ síe na, ríi fe ká i daa nun-ri tuŋ síe munu ká bari ndaw.

⁴ Ndad bay haña baři riw bele na, i døy yáŋa kí; máy nzob báy wára nzob na, i körö sùo-ri bay tul kí, bay ji le, nzob

[†] 12:24 12.24 Sim Zezu na mba sim Abel, bay ji le, sim Abel vbi vbida tul ḥgani, a sim Zezu laa le, nda buma zin nzobri ká tul fe dúa yáŋa bari. Tiika saw fe 4.10. * 13:5 13.5 Zozuye 1.5; Kjija bol kusol ba sidike 31.6. [‡] 13:6 13.6 Simri 118.6. [‡] 13:10 13.10 Naari ká náa dáari law naari bo tul Zezu na, fe poy naari ba Zezu ká mbi sùo-ε ba vuy fe poy ká tul puu say hud bay tul naari. Nzobri ká i do bil fe dúa Zibri kób rōbay, a i daa law-ri bo tul Zezu ya na, i ti doko bil fe kere ká náa zinri na ya.

taka mgbáy bapibiri báy nzob dáa nun pieri na, Ngerewuру a kúŋ sal bay zuo tul-ri.

⁵ I hág kón lari ka re mbay ká tul simsed baari ya, i daa law-rí ka bo tul fe ká i döké kí hoy, bay ji le, Ngerewuру baa mii: «Mì ti ála rí ya;

mí ti pón fal-rí ya mgbanj*.»

⁶ Be mini ze, náa maa báari ta-taŋ ba kélé mii:

«Ngerembay na ba nzob sòkó mí; mí ti dáa híe ya.

Wáa, fe ji ze, nzob a máa bay dáa zin mís le[‡]?»

⁷ I kér se tul nzob ndáka faa pol-rí ká pola ká i ka-káa Bay Ngerewuру ha rí na i kó. I kér se tul law-ri ká i daa bo tul Ngerewuру kpuru í huke na, i mbóro í daa.

⁸ Zezu Krisi na, fere sùo-ε ya, ka do munu ká lie, vuri, a do munu baŋguo kpadara.

⁹ I hág kíri fe féreri ká bod̄ bod̄ a do bod̄ báy tuſue bay ká se tul Krisi na, ka kúo rí ha rí wúruke faa ya. Fe ká ndad bamba le, bay haña bil law naari ka zin húrusuo báy faa law kere Ngerewuру bo, báy faa dáa vu mbom bo tul zad saŋmari ká se tul fe sum ya. Bari nzobri ká i daa vu mbom bo tul zad saŋmari ká mini key na, i zin fe mbijw ká bil-e ya.

¹⁰ Naari na, náa dori báy *fe poy naari ká naa bay feyá ká tul naari, a bari *nzob fe poy Zibri ká i daa ped ká bil hul kani na, i do báy faa ká bay tuu ndadike ya[‡].

¹¹ Tusueke le, *ngerezenzob fe poy luye Zibri ze se báy sím fe hólri a ríike bil *zad ká taŋ kafan bamba tasiri na bay púo fe bay náake feyá zaŋmari. Roo le, sùo náykeri na, i tay ká nzaa zad.

¹² Sáwke mini ze, Zezu hoy kara hu ká nzaa zad ká fal ngerepuo bay haña nzobri *taŋ kafan kafan báy faa sím be sùo-ε.

¹³ Munu zu le, náa t̄íiri ká bil k̄iri fe d̄áa Zibri na, a náa súɔri nun Zezu ba nzaa zad̄, a náa zúɔri ziŋ ni mb̄iw ká d̄i ha ri jm̄ naari munu ká be,

¹⁴ bay ji le, ká tusiri key na, náa d̄ori báy puo ká'a doko baŋguo ya, roo le, náa giyanri ñgerepuo ká'a doko.

¹⁵ Munu zu le, báy faa Zezu na, náa písiri Ngerewuru baŋguo, be ze ba fe poy naari; bayke baa mii, náa písiri riŋ-e báy nzaa naari baŋguo.

¹⁶ I yíŋra d̄áa fe kere ya, a i h̄aj k̄i fe ká i d̄óke na; be ze ba fe poyri ká rii law Ngerewuru.

¹⁷ Nzobri ká i nda faa pol-ri na, i d̄aa vu mbom bo tul-ri a i d̄in tul-ri ká pol-ri, bay ji le, nam mgba nun-ri ya bay tul-ri. Ba bari ze, i k̄injā fal ped d̄áa bari sùo-ri h̄aj Ngerewuru. Zadka i d̄aa vu mbom bo tul-ri le, i d̄áa ped bari na báy suoriya, a ze bo i d̄aa vu mbom bo tul-ri ya laa le, i d̄áa ped bari na báy réke sùo, le, ped bari na ti sók̄o r̄i mb̄iw ya.

¹⁸ I d̄aa nzaa bay kere baŋguo bay tul buru. Buru k̄o ká bil law buru ba tusue k̄i; kér bay buru d̄aa bay mb̄iw bo tul buru ya, bay ji le, buru hii bay séke simsed ká do báy zad̄e baŋguo.

¹⁹ M̄i kod̄ r̄i, kakalke le, bay haŋa r̄i d̄aa nzaa bay kere h̄aj Ngerewuru ka h̄aj m̄i faa h̄aj m̄i yíŋi kod̄ hoy mí se luo-ri.

Nzaa bay kere be báy órɔ bie bay ká mgbeda

²⁰⁻²¹ Ngerewuru tuma Ngerembay naari Zezu *Krisi saa sakra nzob̄ huder, be ká'a ba ñgere tul nzob̄ kóro baduri. Báy faa sim be ká uo na, Ngerewuru sáake kuni fie ká'a doko baŋguo na ziŋ naari. Ndad̄ bay haŋa be Ngerewuru ká h̄aj d̄ekéke h̄aj nzob̄ na, ka ha r̄i fe kereri riw bele ká i se sieke bay haŋa r̄i d̄áake law hiiya be. Ndad̄ bay haŋa ni ka d̄aa fe ká rii law-e ká bil law naari báy faa Zezu Krisi. Riŋ d̄ika ba taa Zezu mbiimbam báy mbiimbam baŋguo! Amem! Ndad̄ bay haŋa ni ka do munu na k̄i!

²² Yú-iri, mbede ni ká ñgudaf̄ ká m̄i d̄aa ha r̄i key na bay d̄áake wára bo bil

law-ri zu, ze m̄i kod̄ r̄i bay haŋa r̄i iki law-ri ká d̄i i laa.

²³ M̄i hii bay haŋa r̄i k̄o, yú naari Timote na i tina ni saa hul sal ro. Zadka'a vi luo-i ba vaa le, m̄i mḡbaka ni k̄ek uu gar-i h̄aj buru k̄i búru se luo-ri búru vää k̄o r̄i.

²⁴ I hii soko h̄aj nzob̄ ndáka faa pol-ri riw bele báy nzob̄ taa Ngerewuru riw bele. Bari ká tusiri Itali kara, i hii soko ha r̄i.

²⁵ Ndad̄ bay haŋa law huoke Ngerewuru ka sád̄ ziŋ r̄i riw bele.

Zak Mbede ká Zak daa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Zak daa hág nzob Ngerewūruri ká i zekre kí kperke kperke ká í kaw bod bod ká tusiri key ba varu nzobri hoy. Nzob daa mbede key na, hág nzaa boko báy nun nzem dáa fe, bay haña nzob mbika lawri gede tul simsed kere ká maa báy taa nzob Krisiri ká sakra nzob fe dáa yaari báy nzobri ká i mgba nzaa-ri ká tusiri key túñ siri kék kék. Ka baa bay feri bod bod ká bay sókóke nzobri ká bil káw báy kumnun bari ká tusiri key ha ri do bay kér bay ká do báy zadé ká se tul fe líe law ká tji tul nzob ndaw, nzob kuku ndaw, nzob feziña ndaw, kóró nzaa rím ndaw, rōo kakalke le, ká baa mii, mbika law ká fe dáake tiya na, do ba fe ká gor hoy.

Máa bayri ká do bil-e

Dáa suoriya ká bil fe líe law ká tji tul nzob: 1.1-18

Láa bay báy dáa feke: 1.19-27

Báka bay ká se tul náa nun kí: 2.1-13

Mbika law tañ dáa feke na, ba fe ká gor hoy: 2.14-26

Kóró nzaa rím: 3

Nzob mbiká law, báy feri ká tusiri key: 4.1-5.6

Feri bod bod ká bay dáa: 5.7-20

Soko ká Zak hág nzob mbika lawri

¹ Bi Zak ká mī ba koy ped Ngerewūru báy Ngerembay Zezu *Krisi na, mī daa mbede key mí híike soko hág saw nzob Ngerewūruri riw bele ká i zekre kí kperke kperke í kaw bod bod ká tusiri key.

Mbika law báy nun nzem

² Yu-iri, kíri fe líe lawri bod bod ká tji tul-ri na í kó ba fe suoriya,

³ bay jí le, í kó ndaw, mgbaka mbika law ñgo-ñgoñ na, daa ha rí súuke law-ri ba pola pola.

⁴ Roo le, do nun haña súu law baari na ka do kpuru tji gbuke, bay haña bo í vi ba nzobri ká ñgo-ñgoñ ká fe mbíw mini kara ka puo ri ya.

⁵ Ze bo, zadka nun nzem puo nzob mbíw ká sakra baari le, ka vbi Ngerewūru ká hág fe hág nzobri riw bele báy law kere puluk tañ túñ ri ñgeren na.

⁶ Roo le, ndad bay haña ni ka vbi ni báy faa mbika law tañ máy bay ká bil law-ε, bay jí le, nzob ká máy bay ká bil law-ε na ka do faa mbíw munu ba mbii ká zuu kuu le, ura ni a súru ni nda kí paw pár ba lie ba lew.

⁷ Kíri nzob ká mini key na, kókó ká'a kér a baa mii, Ngerewūru a haña beri fe.

⁸ Ba nzob ká law-ε ruu ni, a faa sed beri riw bele kara do mañ.

Bay ká se tul nzob kuku báy nzob feziña

⁹ Nzob mbika law ká ba nzob kuku na, ndad bay haña ni ka záy súo-ε bay tul Ngerewūru ká ura ni do siya.

¹⁰ A nzob mbika law ká ba nzob feziña laa le, ka záy súo-ε ndaw bay tul Ngerewūru ká iki tul feziña beri ba siri. Tusueke le, nzob feziñari na i kál mgbad munu ká fukri puu

¹¹ ká síe tji mbuu a so mbáñ hág fukrikeri na huo a gay, hág kereke ká fuu mbuu na zekre kad kad. Do faa mbíw munu ndaw, nzob feziñari na i zéeke rik ká bil ped beri.

Bay ká se tul fe líe law

¹² Nzob ká mgba law-ε ñgo-ñgoñ ká tul fe líe lawri ká tji tul-e na, suoriya ba taa be, bay jí le, zadka'a mba tul fe líe law na, a doko báy kumnun ká do bañguo ba fe tunduo ká Ngerewūru waa bay tul nzobri ka i hii ni na.

¹³ Zadka fe líe law tji tul nzob le, kókó ká'a baa mii, Ngerewūru ze lie beri, bay jí le, faa ká bay lie Ngerewūru hág ni daa fe káaya na tiya. A fe Ngerewūru kara ti líe law nzob mbíw ya.

¹⁴ Roo le, kón fe ká do bil law nzob ze lie law-ε a kuñ ni a daa ni bo bil ndaw.

¹⁵ A zadka kɔn feke ku na se ndii ba pola le, vi ba feyaa. Ze bo feyaa sie ba pola pola le, mboŋ hud.

¹⁶ Baari yu-iri ká m̄i kɔ r̄i ba nzob nun-i na, i úla suo-ri ya!

¹⁷ Fe kereri riw bele ká ndad bamba ká i zin na, uru saa luo Ngerewuру nzob d̄aa zad taŋari ká nulue. Be na, ka fere suo-e ya ndaw, a suo zad dol be hoy kara ba mbiw ya ndaw pi.

¹⁸ Bay law hiiya be na, ka h̄ake naari pam bay faa Bay be ká ba tusue bay. Ka daa munu bay haŋa bo, náa dori titire dekre ká pol feri riw bele ká'a daa ri na.

Laa bay báy pedke

¹⁹ Baari yu-iri ká m̄i kɔ r̄i ba nzob nun-i na, bay ká m̄i báa key na i laa báy kere! Nzob haŋa haŋa le, ka do di ya a te suk-e a láake, a takra yíŋra báy bay ba vaa ya ndaw, a haŋ law-e faa ni ba vaa ya ndaw,

²⁰ bay ji le, nzob law fáa na ti d̄aa fe ká do báy zadé nzedem ká nun Ngerewuру ya.

²¹ Munu zu le, feri riw bele ká ba fe jm báy fe law mgbórɔri ká mbaa law-r̄i dɔrɔrɔ na, i pón fal-e w̄um, i din tul-r̄i i yáake bay ká Ngerewuру haŋ ni bar saw do bil law-r̄i na, bay ji le, bayke na ku ze maa bay haŋa r̄i zinke pam.

²² Bay ká i laa na, i laa ba láake hoy ya, roo le, i daa feke ndaw ro! Munu ya le, i ula suo-ri.

²³ Nzob ká laa Bay Ngerewuру, roo a daa feke ya na, ka do munu ba nzob ká kɔ tem suo-e ká do bil fe kókɔ tem suo.

²⁴ Fale ká'a pɔŋ a zol na báyji le, zadé ku hoy tem suo-e ká'a ko na zee ni sel.

²⁵ A nzob ká bækle *bol kusol *Krisi ká do báy zadé nzedem ká haŋ naari faa d̄aa fe ká rii law Ngerewuру, roo a do tul-e ñgo-ñgoŋ a daa pedke báy faake faake a yíŋra fe mbiw ya le, nzobke ku na Ngerewuру a sám fe zuo tul-e ká bil ped be.

²⁶ A nzob ká kɔ a baa mii, beri ba nzob h̄is Ngerewuру, roo a kɔ faa kórɔ nzaa r̄im-e ya le, ka ula suo-e suo-e k̄i. Ped d̄aa nzobke ká pol Ngerewuру na do ba fe ká góh hoy.

²⁷ H̄is Ngerewuру taa tusueke ká tan kaðaŋ ká nun Bāa Ngerewuру na ze do key: i kɔ-kóm ba tul led selri báy máy sieri ká bil kókɔ sek̄e fe bari, a i nze báy suo-ri bay haŋa fe k̄ayari ká tukelé key na ka biɛ r̄i ya.

2

I naa nun k̄i ya

¹ Yu-iri, baari ká i daa law-r̄i bo tul Ngerembay naari Zezu *Krisi Nzob Rin Dika Luye na, ndad bay haŋa r̄i naa nun nzob mb̄iwan ya.

² I kɔ, munu ká nzob feziŋa mb̄iwan nduo gari nduy mgbilik mgbilik, a d̄aa ñgama ká nduy ziriri ziriri nduo nduo-e a víke zad mb̄u k̄i baari, a nzob ndeke di sidike na ba nzob k̄uku a nduo kaŋ gari a víke *hul mb̄u k̄i na ku ndaw.

³ A le, i daa vu mbom bo tul nzob ká nduo gari kere na i baa haŋ ni mii: «Ngere, zad káw baari ze ba kere do key.» Fale le, i baa haŋ nzob k̄uku na mii: «Bo na, mu do siya, mase mu káw siri ká zad ni key.»

⁴ Zadka i daa munu ká sakra baari le, i naa nun nzob ya zu le? Dáa bay bo tul nzob, báy kér bay ká ndaya munu ku na w̄a, do báy zadé k̄i zu le?

⁵ Baari yu-iri ká m̄i kɔ r̄i ba nzob nun-i na, i te sukú-r̄i i laa bay key na báy kere! Ngerewuру nan nzob k̄ukuri ká nzobri ká tusiri key kɔ ri ba fe ya na bay haŋa ri vi ba nzobri ká i ñgoŋ ká bil mbika law, i do bil puoruo be ká'a waa bay tul bari ká i hii ni na w̄a, i kɔ ya le woo?

⁶ A roo le, baari na, i jm nzob k̄ukuri! Nzobri ká i mgba nzaa-r̄i i fáa r̄i se zad kún sal bay na, ba bari nzob feziŋari na ya le woo!

⁷ Mase, riŋ kere ká Ngerewuру daa bo tul r̄i na w̄a, ba bari k̄i ze i biɛ ya le?

⁸ Mbede Ngerewuру baa mii: «Mu h̄i k̄u-ɔ munu ká suo-ɔ bo k̄i*.» Zadka i daa vu mbom bo tul bol kusolke ká kal bol kusol h̄awri na riw bele le, i daa ndad bamba k̄i zu.

* 2:8 2.8 Soro ped d̄aa Leviri 19.18.

⁹ Roo le, zadka ī naa nun kī le, ī dāa feyaa, a *bol kusol na kara dāa bay bo tul-rī, bay ji le, ī wad tul bol kusolke na.

¹⁰ Tusueke le, zadka ī dāa vu mbom bo tul bol kusolri na báy zadē, rōo ī rāw mbjw høy kekkek ká sakrake na le, Ngerewuру ko rī ba nzob wād bol kusolri na ku riw bele,

¹¹ bay ji le, Ngerewuру ká baa mii: «Mù ti dāa nun pie ya» na, yī a baa na rōbay mii: «Mù ti ika nzob ya.» Ze, zadka mù dāa nun pie ya, rōo mú i nzob le, mù wad bol kusol Ngerewuру na.

¹² Munu zu le, báyri riw bele ká ī baa, báy feri riw bele ká ī dāa na, ī dāa munu ba nzobi ká Ngerewuру a kúñ sal bay zuo tul-rī, báy faa bol kusol ká hā nzobi faa dāa fe ká rii law-e na.

¹³ Nzob ká kō nun sie kū-e ya, rōo nam kúñ sal bay vi le, Ngerewuру a kúñ sal bay bo tul-e tanj kókō nun sie be. Roo le, nzob ká kō nun sie kū-e na, nam kúñ sal bay vi le, fe ká'a mbika hīs hā ni na tiya.

Mbika law báy fe dāa kereke

¹⁴ Yu-iri, zadka nzob baa mii, beri do báy mbika law, rōo a dāa fe ká kie mbika lawke na ya wāa, kīri mbika law ká do munu ku na, kereke ba ji le? Lēe, mbika law ká mini na, a yāanja ni kī zu le?

¹⁵ Munu ká yū baari ká ba wāra nzob, mase māy nzob se tigbi-e høy a kōn se ni nam báy nam,

¹⁶ rōo nzob mbjw ká sakra baari kō ni a baa hā ni mii: «Mba mī mba! Gari tiya, fe sum kara tiya ndāw, mu se báy kere dēkēkē,» rōo ī hā ni fe ká'a se sieke ya na wāa, kereke do hā le?

¹⁷ Mbika law na do faa mbjw munu ndāw. Zadka nzob baa mii: «Mì do báy mbika law,» rōo a dāa fe ká bay kíeke mbika law be na ya le, ba mbika law ká do gør høy.

¹⁸ Kō ya le, nzob hāne a báa mii: «Bo na, mù ba nzob ká mù do báy mbika law ká tanj dāa fe kere, a bi laa le, mī ba nzob ká mī dāa fe kereri.» Lēe, mī yīnra báy bay hā ni mii: «Mu kíe mī, mina ze mbika

law bo na do tanj dāa fe kereri le, a bi laa le, mī kíe mù mbika law bi báy fe kere biri ká mī dāa na.»

¹⁹ Bo na, mù kō mú baa mii, Ngerewuру mbjw keklek le, nda-ndad! Temndayari kara i kō munu ndāw, a ī tō kpak kpak!

²⁰ Bo kōkō nzob! Wāa, mù hii báy haña mī kie mù mii, mbika law ká tanj dāa fe kereri na, do ba fe ká gør høy le?

²¹ Mu kér se tul bulu naari *Abaraham na mú kō. Ka dāa mina ndāw rōo hā Ngerewuру ko ni ba nzob ká dō báy zadē ká nun-e le? Ka dō báy zadē ká nun-e bay tul fe ká'a dāa a mbike vi-e Izak ba *fe poy hā ni na.

²² Mu kō, mbika law be, báy fe ká'a dāa na se zin kī mbjw høy hā mbika law be na ḥrōke bie a dōke báy zadē nzedēm bay fe ká'a dāa na.[†]

²³ Be mini ze, báy ká dō bil mbede Ngerewuру na do báy zadē. Bayke baa mii: «Abaraham na dāa law-e bo tul Ngerewuру, be ze Ngerewuру kīike fal mbika law be, a kóke ni ba nzob ká do báy zadē nzedēm ká nun-e[‡],» a dī ni ba nzob buo-e.

²⁴ Munu zu le, ī kō, nzob na, Ngerewuру ko ni dō báy zadē nzedēm ká nun-e báy tul fe ká'a dāa bo, bay tul mbika law ká'a dōke kī høy ya.

²⁵ Do faa mbjw munu ba Rahab ká ba māy nun pie kā mgba nzob nzaapedri ká i ba Zibri ba luo-e, a sō ri a dāa ri mū ha ri zōl báy faa kī. Báy faa fe dāa be ká mini key na ze, Ngerewuру kóke ni ba māy ká do báy zadē ká nun-e[§].

²⁶ Tusueke le, ɔmi ká tji saa sòu nzob na, nzobke hu ro zu. Do faa mbjw munu ndāw, mbika law ká tanj dāa fe kere na, ba mbika law ká hu-hu.

3

Kōrɔ nzaa rijm

¹ Yu-iri, ndad báy haña nzobi ḥgi-ŋgij ká sakra baari, i mbi sòu-ri ba nzob fére nzobi fe ya, bay ji le, ī kō ndāw, buru ká buru ba nzob fére nzobi fe na, zadka fe fére buru na do báy zadē ya le, bay ká

† 2:22 2.22 I kī Tiika saw fe 22.9-12. ‡ 2:23 2.23 Tiika saw fe 15.6. § 2:25 2.25 I kī Zozuye 2.1-21.

Ngerewuru a dáa bo tul buru na a ḥgój bamba tasiri kal tul-e taa nzob hawri.

² Naari riw bele na, náa ḥrawri faari bod bod kire ḥgjii bamba. Zadka nzob ḥraw bay ká'a baa ha kú-eri na ku ya le, ka ba nzob ká daa fe báy zadé, a maa kóró súo-ε báy zadé ḥgid bele.

³ I kó, munu ká náa dáari kéñreñ zuo nzaa piriri bay haña ri hékke naari na, vu fe ká ndji ká do nzaa-ri ku na, náa maari haña súo-ri riw bele se ziñ naari se zadé ká law naari hii. ⁴ Róbay, munu ká hul tumbiiri ká ḥgób bamba ká zuu kuu bivbid bivbid a suru ri na kara, vu fe ká ndji ḥoy ká do tigbaa-ri ku na ze, nzob píri ḥgónkeri na maa haña hul tumbii na se ziñ ri se zadé ká law-ri hii.

⁵ Do faa mbijw munu ndaw, rím na ba vu fe ká ndji ká do naysuo nzob. Ze ka ḥgób ya ndji ḥoy kara ka maa dáa bawda bayri ḥgjii bamba.

I kó bil law kör ká aa ku na i kó, lahuu ká ndji ká i te bo dí na, maa tý feri kpólkp kpólkp riw bele ká dí.

⁶ Rím nzob na do faa mbijw munu ba lahuu na. Bay káayari bod bod ḥgjii bamba tji saa dí. Ka do bil naysuo naari a yáa dí kpol kpol, a bie súo naari na riw bele. Ze, rím nzob na do ba huu ká bie nzob báy nam mboja be kpúru tji nam hué be. Huuke ku na sáwke uru saa bil huu ká ru-ruma ya kí.

⁷ Nzobri maa bay mgbaka nzaa nayri bod bod riw bele, nay bisuyri ndaw, nduyri ndaw, feri ká se-sed báy bil-ri ndaw, róo sjíri ká bil máa mbii kara ndaw pi. Fe niri riw bele key na, nzobri ziñ faa í mgba nzaa-ri,

⁸ roo le, nzob ká maa bay mgbaka nzaa rím mgba na, mbijw tiya. Rím na ba fe ká ndaya ká se siya kalu kalu, pomke kara i nzob i.

⁹ Rím key na, náa dákári taambol ha Ngerewuru Bää naari, a le, be na ku róbay, náa yíi náa fádkeri nzobri ká Ngerewuru daa ri ha ri rii ni na.

¹⁰ Nzaa ká mbijw key na, náa sámkeri fe zuo tul nzob ndaw, róo náa yíi náa fádkeri nzob ndaw na! Yu-iri, do nun haña ni ka do munu ya!

¹¹ I kó ku na wáa, luó mbii ká mbijw høy, a lúo ba mbii kere ndaw, a yíi a luo ba mbii ká loj háaru ndaw le?

¹² Yu-iri, nzum na wáa, a líe ba sima le? Mase soro a líe ba nzum ndaw le? Luó mbii ká mbijw høy na, mbii ká loj háaru báy mbii ká ba kere na, ti tji saa dí sidi bele ya.

Nun nzem ká uru saa luo Ngerewuru

¹³ Nzob ve ze ká sakra baarí key ba nzob nun nzem báy nzob fe kókó le? Ndaf báy haña ni, ka kíe nun nzemke na báy faa simsed be, báy fe dáa beri ká'a díjke tul-e mgbor mgbor ká dí báy nun nzem na.

¹⁴ Roo le, zadka dáa sere mbúo báy kér báy kókó nun fe do bil law-ri le, i nda giri súo-ri ya, báy ji le, kúd báy ze do súo-ri; súo báy mbijw kara ti bil law-ri ya.

¹⁵ Nun nzem ká mini key na uru saa luo Ngerewuru kpáy ya, roo le, ba fe ká tusiri key høy, a ba fe ká do bil naysuo nzob, a uru saa luo ḥgeretemndaya.

¹⁶ Zadé ká dáa sere báy kókó nun fe ze re mbay ká sakra nzobri ká dí na, zadé ku na do nzári nzári, a kíri fe káayari bod bod kara do dí.

¹⁷ Roo le, nun nzem tusueke ká uru saa luo Ngerewuru na do bod. Nzob ká do báy nun nzem mini key na, pola dékre le, ka ba nzob ká *taŋ kad kad, a ba nzob ká ha dékéke do sakra nzobri, a se yuduðu a díaa fe kereri a lie lerekeri báy kere. Law kere yáa bil law-ε kpol kpol, a naa nun nzob ya ndaw, a ba nzob dáa huo ya ndaw pi.

¹⁸ Bari ká i hii dékéke na, i díaa ha dékéke do sakra nzobri, munu ká mjíri kere ká nzobri ru ká lereke ba fe dáa ká do báy zadé.

4

Mgbaka báw feri ká tusiri key

¹ Ruy ká nzobri ruu kí báy ródfiri ká nzobri róf kí na wáa, sáwke uru saa háa le? Ba kón fe káayari ká ru-ruy ká bil naysuo-ri baŋguɔ kpadara zu. Wáa, munu ya le?

² Baarì na, ĩ d̄aa k̄on fe, roo le, ĩ ziŋ feke na ya. Be mini ze, ĩ do d̄i ya bay ika h̄ud. R̄obay, baarì na ĩ d̄aa sere ká tul fe, roo le, ĩ ziŋ feke na ya. Be ze, r̄odi báy ruy d̄ōke sakra baarì. Fe ká ĩ d̄aa k̄onke bay doke na, ĩ ziŋ ya, bay ji le, ĩ vbi Nḡerew̄uru feke na ya.

³ I vbi fe ĩ ziŋ ya, bay ji le, ĩ vbi báy kér bayri ká ndaya. Fe ká ĩ vbi ni na, ĩ vbi bay tul kere baarì k̄i hoy.

⁴ Baarì nzobri ká law-r̄i wal ba sid̄i! Zadka ĩ mgba báw feri ká tukelé key na, ĩ ba nzob tul ḥḡani Nḡerew̄uru. W̄a, ĩ k̄o munu ya le? Nzob ká hii báy mgbaka báw feri ká tusiri key na, ka vi ba nzob tul ḥḡani Nḡerew̄uru.

⁵ Mbede Nḡerew̄uru baa mii: «Nḡerew̄uru hii bay haña Tem ká'a d̄aa d̄o bil law naari na ka d̄o ba taa be k̄i hoy.» K̄ok̄o ká ĩ kér ĩ baa mii, bayke d̄o ḡor hoy ya.

⁶ Roo le, law kere ká'a h̄a naari na nḡii kal tul zad̄ pavbad̄ r̄obay, bay ji le, Bay Nḡerew̄uru baa mii: «Nḡerew̄uru tuŋ nzob siika sùori ḥḡereŋ, roo le, ka d̄aa kere ziŋ nzobri ká ĩ d̄in tul-r̄i ká pol-e*.»

⁷ Munu zu le, ĩ d̄in tul-r̄i ká pol Nḡerew̄uru, ĩ tuŋ ḥḡeretemndaya na ḥḡereŋ ba lew, le, ka'a d̄uu d̄i d̄i ká lakun-r̄i.

⁸ I sóro ba lakun Nḡerew̄uru, le, ka'a sóro ba lakun-r̄i. Baarì nzob feyäri! I s̄ie nduo-r̄i. Baarì nzob nzaa rúo bayri! I t̄ina feyäga baarì h̄a law-r̄i ka táŋ kad̄ kad̄.

⁹ I d̄aa s̄ie bay tul feyäga baarì, ĩ káw bil s̄ie ĩ re-rew, a ĩ ḥḡúri sùo-r̄i. I h̄a sere siem baarì na ka fére a t̄ji sere rew, a suoriya baarì hoy kara ĩ fére ba s̄ie.

¹⁰ I d̄in tul-r̄i ká pol Nḡerew̄uru, le, ka'a úra tul-r̄i d̄o siya báy.

I d̄aa bay bo tul k̄i ya

¹¹ Yü-iri, ĩ r̄aa k̄i ya. Zadka nzob r̄aa yü-e, mase ka d̄aa bay bo tul-e le, nzobke ku na baa bay k̄aya se tul *bol kusol Nḡerew̄uru, a d̄aa bay bo tul bol kusolke na ndaw, bay ji le, bol kusol na hii bay haña nzob d̄aa munu ya. Zadka mù d̄aa

bay bo tul bol kusol le, mù d̄aa vu mbom bo d̄i ya zu.

¹² Ba Nḡerew̄uru k̄i huo-e hoy ze ba nzob mbika bol kusol h̄a nzob. A be huo-e k̄i hoy ze, ka maa bay kún sal bayke. Ba be k̄i huo-e hoy ndaw ze, ka maa yáŋa nzobri ndaw, a maa bay b̄i e ri ndaw pi. A bo ká mù d̄aa bay bo tul k̄u-o na w̄a, mù k̄o sùo-o ba nzob ve k̄i gbad̄ le?

Siika sùo ndaya

¹³ Baarì ká ĩ baa mii: «Vuri mase ruo le, b̄uru séke ḥḡerepuo mini key, b̄uru vää d̄aa mbiimbam mbjw bay d̄áa fe híe b̄uru zinje lari ká d̄i» na, ĩ te suku-r̄i ĩ laa bay ká m̄i báa key na báy kere ndaw r̄o!

¹⁴ Baarì nzobri ká ĩ waa bay báy law-r̄i munu ku na, fe ká'a t̄ji tul-r̄i ká ruo na w̄a, ĩ k̄o-k̄o k̄i zu le? Baarì na, ĩ do munu ba zuu huu ká t̄ji tul tul ká bole d̄i ya ndii hoy le, zekre kad̄ bele.

¹⁵ Bay ká ndad̄ bay báa na ze d̄o key: «Zadka law Nḡerew̄uru hii, r̄o b̄uru kaw báy kumnun báy le, b̄uru d̄áa feri mini ba lie ba lew.»

¹⁶ Tusuëke le, baarì ká ĩ waa fe báy faa law hiiya baarì na, ĩ ba nzob siika sùori, ĩ hew sùori dukuku dukuku. Fe d̄áa hayri ká mini key na ndaya.

¹⁷ Munu zu le, nzob ká k̄o fe kere ká do nun haña ni ka d̄aa, r̄o a d̄aa ya le, ka d̄aa feyäga.

5

Bay ká i bákake nzob feziŋari

¹ Baarì nzob feziŋari, timbede key na ĩ k̄o tul-r̄i báy kere ndaw r̄o! I re-rew báy mbii nun-r̄i mgbobo mgbobo, ĩ ḥḡúri sùo-r̄i nzikri nzikri bay tul kók̄o seke feri ká'a t̄ji tul-r̄i.

² Feziŋa baarì a púŋ mbuduk mbuduk ndaw, gari baarì kara ndere a ndéke d̄i yári yári ndaw.

³ Lari baarì, báy lari hayri ká nduy ziriri ziriri na, a kók̄o vay riw bele. Zadka nam kún sal bay vi le, lariri ká k̄o vay na, i báa nasi bay zuo tul-r̄i, ĩ tay naysuor̄i kpɔlɔk kpɔlɔk munu ká huu t̄ayke fe. Baarì ká s̄ie ór̄o bie namri do key hoy

* 4:6 4.6 Sim bayri 3.34.

kara, i tɔŋ ba mbu fezinjari zuo tul kij ndiw ndiw mgbum key na.

⁴ Baarì nzob fezinjari na, i laa key: nzobri ká i daa ped ká wáa baari na, i puo ri lari ped bari na báy zadé ya. Be mini ze, rew nzob pedri ká i dara ri na, se kpuru a tɔdɔ bo suku Ngerevwuru Nzob Hurusuo Luye.

⁵ Baarì na, i kaw bil ndadi ká tusiri key badak i tuu kereke. I sú i njɔbke dodoro dodoro munu ká nayri ká i mgbá ri bay ika ri høy.

⁶ I daa bay bo tul nzob ká daa káya mbjw ya í i ni gør tanj bayke. A bari nzobkeri ku na, i ti doko pol-ri i daa fe ya.

Iki law ká bil kókɔ seke fe

⁷ Yu-iri, munu zu le, i iki law-ri kpuru maa báy nam ví Ngereembay Zezu na. I kɔ faa ká nzob pay iki law-ε a giyan titire mbam ká tɔ dɛkre bay rúkake fe. Zadka'a ru fe le, ka iki law-ε, a giyan rufudu hɔ́rɔ bie mbam ndaw rɔɔ, a mbu pàra fe pay na zuo tul kij báy.

⁸ Baarì na kara, i iki law-ri munu i siŋ law-ri njɔ-njɔn ndaw, bay ji le, nam ví Ngereembay na tɔŋ dí mbää deb ro.

⁹ Yu-iri, i njúri suò-ri ká tul kij ya. Be ndaw rɔɔ, Ngerevwuru ti dää bay bo tul-ri ya báy. I kɔ key: Nzob Kún Sal Bay na do faa hul dí mbää.

¹⁰ I kér se tul *nzob yána bayri saa nzaa Ngerevwuru ká i baa bay báy rin-ε pola lew na i kɔ. Bari na, i kɔ seke fe njii bamba tasiri, roo le, i mgbá law-ri njɔ-njɔn i káwke. Munu zu le, i mbóro fe dää bari na.

¹¹ I kɔ, munu ká bürü ker bürü baa mii, bari ká i iki law-ri ká bil kókɔ seke fe na, suoriya ba taa bari. I laa soro bay iki law Zob, báy fe kereri ká Ngerevwuru hɔ ni ká sie órɔ bie nam kókɔ seke fe be na. Ba tusue kij, Ngerevwuru na law kere báy kókɔ nun sie nzob na mbaa bil law-ε gbay gbay.

Bay ká se tul háa hud

¹² Yu-iri, kakalke le, ndad bay haa hud ya. I haa hud báy rinj tumbam ya ndaw,

rinj tusiri ya ndaw, mase rinj fe kij bod ya ndaw pi. Roo le, bay ká ndad bay báa na ze do key: «Ba tusue» le, ba tusue kij zu. A «ba tusue ya» laa le, ba tusue ya laa zu. Zadka i daa munu le, be ndaw rɔɔ Ngerevwuru na ti dää bay bo tul-ri ya báy.

Bay ká se tul húrusuo nzaa bay kere

¹³ Nzob mbjw ká sakra baari do bil kókɔ seke fe le? Ndad bay haña ni ka daa nzaa bay kere. Nzob mbjw ká sakra baari do bil suoriya le? Ndad bay haña ni ka dí sim a pisike Ngerevwuru.

¹⁴ Nzob mbjw ká sakra baari suò-ε se ni le? Ndad bay haña ni ka dí *njere tul pedri ha ri vi, i daa num zuo tul-e ndaw rɔɔ i dääke nzaa bay kere báy rinj Ngereembay Zezu.

¹⁵ Nzaa bay kere ká i daa báy faa mbika law na, a yána nzb sem na a hɔ ni húrusuo. Ze ka daa na feyá høy kara Ngerevwuru a ndáka bumake zinj ni.

¹⁶ Munu zu le, i tina feyá baari ba kélé ká sakra kij, a i dääke nzaa bay kere ka zinj kij. Be ndaw rɔɔ, suò-ri na a ndúč kiyaw kiyaw báy. Nzaa bay kere nzob ká do báy zadé ká nun Ngerevwuru na do báy bawda húrusuo bay dää fe.

¹⁷ I kér se tul *Eli ká ba nzob yána bay saa nzaa Ngerevwuru na i kɔ. Be na, ka ba nzob munu ká naari, ze a daa nzaa bay kere njɔ-njɔn bay haña mbam ka tɔ ya. Le, zadé ku na mbam tɔdɔ béd bo tusiri ya mbiimbam say báy few yie*.

¹⁸ Falé ku le, ka daa nzaa bay kere ba kij na rɔbay, le, Ngerevwuru hɔ mbam tɔ ba kij hɔ lere fe payri do tusiri.

¹⁹ Yu-iri, zadka nzob mbjw ká sakra baari wúru faa tusue bay, rɔɔ nzob kij se a yíñra ni bo faake na le,

²⁰ nzob ká se a yíñra nzob feyá a daa ni bo faa kere na, ka yáa ni ká bil hud zu. Ze, feyá nzobke na njii bamba høy kara, Ngerevwuru a ndáka bumake zinj ni.

* ^{5:17} ^{5.17} I kii 1 Mbayri 17.1; 18.41-46.

1 Piyer

Titire mbede ká Piyer daa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, i daa h̄a nzob mbika lawri ká i kaw kudu zadri ká fi gel ká tusiri Azi Miner. S̄aw bay mbede key na ba húo law nzob mbika lawri ká fe d̄áa nun tuɔ sie t̄ii tul-ri bay tul mbika law bari. Hud Zezu Krisi, t̄ii be saa luɔ hud, báy ȳii be ká'a waa b̄ayke na, ba hurusuori ká i bar ḡiw ká d̄i i s̄uke law-ri ká tul mbika law bari, i daa law-ri te tul fe ká'a waa na nzokd̄o. Munu ká nzob mbika lawri ba nzob fe poyri bay d̄áa ped h̄a Ngerewūru a i ba s̄aw nzob beri ká'a d̄aa ri zuɔ bod na, do nun haŋa ri kaw tul Nzob Yāŋa ri ká puo mbol ká ba bawdake ká tul-ri. Do nun haŋa ri se simsed munu ba nzob taa Krisiri b̄anguo. Be ze, nam ká Ngerembay a ȳii a vi na, i ziŋ fe tunduo bari.

Máa bayri ká do bil-e

Bay ká se tul d̄áa law nzokdo te tul fe, mbika law, báy law ini: 1.1-12

Séke simsed ká taŋ kad kad: 1.13-2.10

Simsed nzob mbika law, kakalke le, ká bil kókō séke fe: 2.11-4.19

Ped d̄áa kere nzob mbika lawri, báy soko ká'a hii: 5.1-11

Soko ká Piyer hii h̄a nzob mbika lawri

¹ Bi Piyer ká m̄i ba nzob ndáy nzaaped Zezu *Krisi na, m̄i d̄aa mbede key na mi pieke ha r̄i baar̄i nzobri ká Ngerewūru nan r̄i do bod ba taa be, ká i zekre ki i kaw ba varuri ká tul puo kiri bod bod ká kudu zad ká Pon nd̄aw, Galasi nd̄aw, Kapados nd̄aw, Azi nd̄aw, r̄o a Bitini nd̄aw na.

² Baar̄i na, B̄aa Ngerewūru nan r̄i a d̄aa r̄i zuɔ maa báy fe ká'a leke ká bil law-ε ba d̄je lew h̄oy ha r̄i vi ba nzobri ká i *taŋ kad kad, báy faa Tem be ká d̄aa ped ká bil law-ri, bay haŋa r̄i d̄áake vu mbom bo tul Zezu Krisi a i zuɔ ziŋ ni báy faa sim be.

Ndad bay haŋa law huoke báy d̄ekēke ka ȳa bil law-ri kpol kpol.

Pisi Ngerewūru ká h̄a nzobri pam

³ Náa písiri Ngerewūru B̄aa Zezu *Krisi Ngerembay naari! Naa písiri ni, bay j̄i le, báy faa bawda law kere be na, ka mboŋke naari ba fie báy faa Zezu Krisi ká hu a t̄ii saa luɔ hud. Be mini ze, náa d̄okeri báy fe ká náa d̄áari law naari te d̄i nzokd̄o ηgo-ηgoŋ b̄anguo,

⁴ a náa maari d̄áa suoriya bay tul fe kere ká Ngerewūru k̄or̄o do nulue bay tul nzob beri na. Ba fe ká ti b̄ie ya nd̄aw, em ti mgbaka d̄i ya nd̄aw, a nd̄uykeri kara ti f̄ere ya ndaw pi. Fe niri key na, Ngerewūru k̄or̄o do nulue bay tul-ri.

⁵ Baar̄i kara, báy faa mbika law baar̄i na Ngerewūru k̄or̄o r̄i báy h̄urusuo-ε kp̄uru maa báy ór̄o bie nam ká tusiri key ká Ngerewūru a hanjake r̄i pam a ȳake r̄i w̄um.

⁶ S̄awke mini ze, i záy s̄uo-ri. Ze fe ηgoŋkeri bod bod t̄ii tul-ri ha r̄i daa sie bole d̄i nd̄ii ká timbede key kara, i daa suoriya.

⁷ Fe niri key na ba fe ká t̄ii tul-ri bay líeke mbika law baar̄i bay kókō w̄aq, i mgba ηgo-ηgoŋ ki zu le? I k̄o fe líe ki mb̄iŋ ká ba lari r̄om na: ze ba na fe ká'a b̄i-b̄ie kara, nzobri d̄aa nduo huu i naa m̄iře i poŋ h̄a ni nd̄uy. Do faa mb̄iŋ munu nd̄aw, mbika law baar̄i ká ndad bamba tasiri mba lari r̄om na kara, do nun líe ká bil kókō séke feri. Ze, zadka i mgba ηgo-ηgoŋ ká bil-e le, sieke ká Zezu Krisi a ȳii a vi na, a pisi r̄i a daa rin d̄ika bo tul-ri, r̄o a daa mbay bo tul-ri báy.

⁸ Be Zezu Krisi na, i k̄o ni báy nun-ri ya, ze i hii ni. I k̄o ni báy nun-ri timbede key ya kara, i daa law-ri bo tul-e. Be mini ze, ha r̄i záyke s̄uo-ri ηgiŋ bamba tasiri. Ba bawda suoriya ká maa bay báa bayke báy nzaa h̄oy ya,

⁹ bay j̄i le, fe ká do bay tul-ri bay tul mbika law baar̄i na, i ziŋ na ki. Be ze ba pam ká Ngerewūru ha r̄i.

¹⁰ Bay ká se tul pamke na, *nzob yāŋa bayri saa nzaa Ngerewūru ká pola lew na,

i nzaara s̄awke i baa bay se tul fe kere ká Nḡerew̄uru a haŋa r̄i na.

¹¹ Bari na, i nzaara s̄awke kpuy i kaa t̄r̄om ká d̄i bay kókō sewke ká fekeri a t̄ji, r̄o báy faa fekeri ká'a t̄ji na a d̄oko mina le, bay ji le, Tem taa Krisi ká d̄o bil law-ri na, baa s̄aw bay kókō seké fe beri ká'a kókō, báy riŋ d̄ika be ka'a ví fal-e na pola ha ri.

¹² Báyji le, Nḡerew̄uru kie ri ha ri k̄ mii, bay ká i baa na d̄o bay tul-ri ya, roo le, d̄o bay tul-r̄i. Ba bay ká i laa báy faa nzobri ká i ví ka-káa Bay Kere Krisi báy h̄urusuo Tem Law Pie ká Nḡerew̄uru pie saa nulue. A led nzaapedri ká nulue s̄uori kara, i daa k̄on tuuka fekeri na.

Simsed ká rii law Nḡerew̄uru

¹³ S̄awke mini ze, i na-nam ká tul kér bay baari ya, i káw báy nzaa bal-r̄i kekeke i daa law-r̄i nzokdo te tul fe kere ká Nḡerew̄uru a haŋa r̄i báy nam ká Zezu *Krisi a yíi a vi na.

¹⁴ Feri ká i daa k̄onke ká pola lew ká i kóke Nḡerew̄uru ya báy na, i pón ba fal wúm a i daa vu mbom bo tul-e baŋguo munu ká ledri d̄áake vu mbom bo tul báa bari.

¹⁵ Nḡerew̄uru ká d̄i r̄i na ka ba nzob ká taŋ kadaŋ. Munu zu le, feri riw bele ká i daa na, d̄o nun haŋa r̄i taŋ kadaŋ ká d̄i munu ká be na nd̄aw.

¹⁶ Tusueke le, Nḡerew̄uru daa do bil mbede be mii: «I taŋ kadaŋ, bay ji le, bi na, m̄i taŋ kadaŋ*».

¹⁷ Nḡerew̄uru na kuŋ sal bay zuo tul nzobri riw bele báy zad̄e zad̄e taŋ náa nun nzob báy faa ped ká nzob h̄a h̄a kara daa na. Ba be na ze, ká bil nzaa bay kere baari na, i d̄i ni ba *Aba*, Bää. S̄awke mini ze, nam ká t̄on ká pol r̄i ká báy káw baari ká tusiri key na, i se simsed kere i d̄áake vu mbom bo tul-e.

¹⁸ I k̄o nd̄aw, pola na i se fal fe d̄áa bulu baari ká d̄o ba fe ká ḡor hoy ká maa bay haŋa r̄i zin̄ke pam ya na. A timbede key na, Nḡerew̄uru puo mb̄ol ká tul-r̄i báy lari, mase lari ká nd̄uy ziriri ziriri, mase fe kiri ká'a b̄ie ḡor hoy na ya,

¹⁹ roo le, ka tina r̄i báy faa s̄im Zezu Krisi ká larike ḥ̄gɔŋ mba hie. Be Zezu na, ka taŋ kadaŋ a d̄o munu ba vu badu ká fe mb̄iw kara mbuo ni ya.

²⁰ Be na, pola r̄o báy d̄áa nulue báy tusiri na, Nḡerew̄uru naa ni a daa ni d̄o bod báy haŋa ni hu bay tul nzobri. A timbede ká ba ór̄o bie namri na, ka tina ni h̄a ni ȳa r̄i.

²¹ Báy faa be Zezu na ze, i d̄áake law-r̄i bo tul Nḡerew̄uru ká tina ni saa luɔ hud a daa riŋ d̄ika ñ̄o tul-e. Be mini ze, mbika law baari báy fe ká i d̄áake law-r̄i te tul-e nzokdo na, ba Nḡerew̄uru.

²² Baari na, i daa vu mbom bo tul Bay Nḡerew̄uru ká ba tusue bay, h̄a law-r̄i t̄aŋke kad̄ kad̄ ha r̄i h̄iike ȳu baari ká bil Krisi ba tusue. Munu zu le, i k̄o k̄i ba nzob nun k̄i báy bil law-r̄i ká *taŋ kad̄ kad̄ riw bele.

²³ Bay Nḡerew̄uru na mboŋ r̄i ba fie. Bayke ku na d̄o munu ba p̄ara fe ká d̄o báy kumnum baŋguo a hu ya. Ba bay ká daa ped a d̄o baŋguo kpadara,

²⁴ bay ji le, mbede Nḡerew̄uru baa mii: «Nzobri riw bele d̄o munu ba suy, riŋ d̄ika bari riw bele d̄o munu ba fukri puuri ká bil wáa.

Suy na hu-huɔ, a fukri puu na kara gay zuo siri,

²⁵ roo le, Bay Nḡerembay na d̄o baŋguo kpadara[†].

Bay ni key na, ba Bay Kere ká i ka-káake ha r̄i.

2

¹ Munu zu le, i pón law ndayari ká bod bod na riw bele ba fal, kúd bayri riw bele nd̄aw, nzaa rúo bayri bod bod riw bele nd̄aw, d̄áa sere báy r̄od̄i taa ḡob ḡobkeri kara nd̄aw pi.

² I daa s̄uo-r̄i d̄o munu ba led t̄upeŋri ká i daa k̄on áw w̄an kere baŋguo kpadara. I daa k̄on Bay Nḡerew̄uru bay haŋa bo, zadka i laa bayke na ku le, i ḥ̄góngke ba pola pola i zin̄ke pam

³ faa mb̄iw munu ká i daa d̄o mbede Nḡerew̄uru mii: «Baari na, mini key

* **1:16 1.16** Soro ped d̄áa Leviri 11.44; 19.2. † **1:25 1.25** Ezay 40.6-8. * **2:3 2.3** Simri 34.8.

ndaw roo ī kō law kere Ngerembay na báy*!»

⁴ I sóro ba lakun Ngerembay, be ká'a ba tisaw taa tusueke ká'a do báy kumnun baŋguo ká nzobri vbu bo bisuy, ká Ngerewuru naa ni do bod a kō ba fe kere ká ndad bamba tasiri na.

⁵ A baari ká ī do munu ba tisawri ká do báy kumnun baŋguo ndaw na, i sóro ba lakun-e h̄a ni ka fāa r̄i a d̄aa r̄i káy tul ki ba hul káw be, a ī do munu ba nzob fe poyri ká i do bod ká i d̄aa ped i mbike sùo-ri h̄a ni ba *fe poy ká rii law-e báy faa Zezu Krisi, bay ji le,

⁶ bay ká Ngerewuru baa do bil mbede be na baa mii:

«Tisaw ká ndad bamba tasiri na,
m̄i naa ni do bod mí d̄aa bo tul tigbaa
hul ká puo ká Sion.

Nzob ká d̄aa law-e bo tul-e na, law-e ti sáa ya†.»

⁷ Tisawke ku na ba fe ká ndad bamba tasiri báy tul baari ká ī d̄aa law-ri bo tul-e. Roo le, nzobri ká i d̄aa law-ri bo tul-e ya na,

«Tisaw ká nzob mbúo hulri vbu bo bisuy na,

ȳii a vi ba tisaw kere ká kal tul tisaw h̄awri pavbad
a ba tisaw tigbaa hul taa tusueke‡.»

⁸ I baa ká zad kī bod r̄obay mii:

«Ba tisaw téke bal nzobri a d̄aa ha ri lie§.»
I te tisawke na, bay ji le, i hii d̄aa law-ri
bo tul Bay Ngerewuru na ya. Be ze ba fe
ká Ngerewuru leke faake pola lew h̄a ni
tji tul-ri.

⁹ Roo le, baari na ī ba saw nzobri ká Ngerewuru nan r̄i ba taa be, i ba nzob fe poyri ká i mbi sùo-ri i d̄aa ke ped h̄a ni be ká'a ba mbay luye, i ba nzob saw puo ká taŋ kad kad, a i ba nzobri ká ī do bod ba taa be. Baari na, ka nan r̄i bay haŋa r̄i ka-káa bay ká se tul bawda fe d̄aa kere beri, be ká'a d̄i r̄i a tina r̄i saa bil suŋ tilo ká do ndunj a ha r̄i kaw bil zad tanja taa be ká ndad bamba tasiri na.

¹⁰ Pola na, ī ba nzob taa Ngerewuru ya, a le timbede key na, ī ba nzob taa beri.

Pola na, Ngerewuru kō nun síe baari ya, roo le, timbede key na ka kō nun síe baari.

Nzaa boko ká se tul simsed kere

¹¹ Baari ká m̄i kō r̄i ba nzob nun-i ká i ba nzob varuri ká i kaw tul puo kiri bod bod ká tusiri key na, bay ká m̄i bóke r̄i na ze do key: ī kór̄ sùo-ri báy tul kōn fe naysuori ká d̄aa ruy ká bil naysuo-ri báy b̄iē r̄i na.

¹² I se simsed kere ká sakra nzobri ká i tuu Ngerewuru ya na. Be ndaw roo, zadka nzobri d̄aa bay bo tul-ri, i d̄i r̄i ba nzob d̄aa k̄ayari le, báy faa ped kere baari ká ī d̄aa ká i kókō na ndaw roo, i písike Ngerewuru báy nam ká'a ȳii a ví zinj ri na báy.

¹³ Nzob rewpuo h̄a h̄a hoy kara, ī d̄inj tul-ri ká pol-ri báy tul Ngerembay. I d̄inj tul-ri ká pol mbay luye ká re tul mbay h̄awri,

¹⁴ báy nzob réke tul puoruori ká be ki ka pie ri mgba nzaa d̄ombirimri, a pisi nzob fe d̄aa kereri na,

¹⁵ bay ji le, fe ká Ngerewuru hii na ba haŋa r̄i d̄aa fe kereri bay mgbakake nzaa kòkori báy nzob law ḥgo-ŋgoŋri ha ri kaw silili.

¹⁶ I se simsed ba nzobri ká ī maa báy káw báy tul-ri, roo le, kókō ká ī h̄a simsed káw báy tul baari na, ka do munu ba badokō ká báy púdke fe d̄aa k̄aya baari ya. I se simsed kere baŋguo munu ba koy ped Ngerewururi.

¹⁷ I d̄aa mbay ká bo tul nzobri riw bele ī hii yū baari ká bil mbika law, i d̄aa vu mbom bo tul Ngerewuru, a ī d̄aa mbay ka bo tul mbay luye.

¹⁸ Baari led káwri, i d̄inj tul-ri ká pol báa káw baari báy d̄inj tul ká mgbor mgbor. I d̄inj tul-ri ká pol bari ká i ba nzob law kere ká ī d̄aa r̄i báy kere ku hoy ya, roo le, ī d̄aa zinj bari ká law-ri ḥgoŋ bamba kara ndaw.

¹⁹ Zadka i d̄aa r̄i kō s̄eké fe gor hoy taŋ bayke, roo ī s̄uŋ law-ri ká d̄i bay tul Ngerewuru le, ba fe kere ká nun-ε.

²⁰ I kō, baari ká i nda r̄i bay tul fe d̄aa k̄aya baari, roo ī s̄uŋ law-ri ká d̄i na w̄a, nzob ve ze a pisi r̄i le? Roo le, zadka ī

† 2:6 2.6 Ezay 28.16. ‡ 2:7 2.7 Simri 118.21. § 2:8 2.8 Ezay 8.14-15.

kō seké fe bay tul fe kere ká ī daa, rōo ī sūu law-rī ká dī lε, ba fe kere ká nun Ngerewūru.

²¹ Be mini ze, Ngerewūru dīke rī bayke, bay jī lε, *Krisi kī sūo-ε na kō seké fe bay tul-rī, a pōn do ba fe mboro kī ha rī, bay hanja rī mbi bol nduo bal-ε ī daa.

²² Be na, ka daa feyā ya, nzob laa kúd bay ká nzi-ε ba mbijw ya ndāw*.

²³ Zadka i rad ni na, ka yīi a rad ri ya. A zadka i daa ni kō seké fe na kara, ka yīiñra báy bay ndaya ha ri ya ndāw, roo lε, ka pōn sūo-ε bo nduo Ngerewūru ká kuñ sal bay báy zadē nzedēm.

²⁴ A lε, be Krisi kī sūo-ε na, ka fāa feyā naari a sob a huke ká tul puu say huđ, bay hanja bo, náa pónkeri nzaa nduo doko bil feyā na, a náa séri simsed ká do báy zadē nzedēm ká nun Ngerewūru. Báy faa nūori ká Krisi zinj na, ī vāake báy kere,

²⁵ bay jī lε, pola na ī do munu ba baduri ká i zekre kī kperke kperke, roo lε, timbedē key na Ngerewūru yīiñra rī vi luo Nzob Hól Baduri ká ba nzob kóro rī na.

3

Simsed máy nzob báy wāra nzob ká i yāa kī

¹ Baarī máyri hoy kara, ndadē bay hanja rī dīj tul-rī mgbor mgbor ká pol waa baarī bay hanja bo, wāra haneri ká i do sakra bari ká ī daa law-rī bo tul Bay Ngerewūru ya lε, báy faa simsed kere baarī na ndāw rōo, i dāake law-rī bo tul bayke na báy. I se sīe báa bay ya,

² bay jī lε, i kókō simsed kere baarī ká *taŋ kađ kađ ká ī dāake vu mbom bo tul-ri na.

³ Ndadē bay hanja rī nzaa ndadī baarī báy faa fe kereri munu ká ba mgbaka tul hay ká vāytay, báy fe suku-rī ká nduy ziriri ziriri, rōo báy gari kereri ká ī nduo dō sūo-rī ká kēle key hoy ya.

⁴ Roo lε, ndadī baarī na, ndadē bay hanja ni ka ba ndadī ká do bil law-rī nziyi. Ndadike na, ba fe ká bie ya a do bañguo, a hā law nzob huo lōm ndāw, a se dēkeke

ndāw pi. Be ze ba fe kere ká ndadē bamba ká nun Ngerewūru.

⁵ Be mini ze, ba ndadī máyri ká pola lew ká i hīe Ngerewūru a ī daa law-ri nzokdo te tul-e na. Bari na i dīj tul-ri mgbor mgbor ká pol waa bari

⁶ faa mbijw munu ká *Saara daa vu mbom bo tul *Abaraham ká ba waa be, a dī ni ba mbay be. A zadka ī yāa fe dāa Saara na ī daa fe kere taŋ hanja law-rī nzáa rī ká dī lε, ī doko munu ba vi-eri.

⁷ A baarī wārari laa lε, ndadē bay hanja rī kaw zinj máy baarī báy kér bay kere, i kér se tul hūrusuo-ri ká yīi fal na. I haw puu bo tul-ri, bay jī lε, bari na, Ngerewūru a hanja ri kumnun ká do bañguo na zinj rī mbijw hoy. I daa munu zinj ri bay hanja bo, fe mbijw mini kara ka daa puu bo faa nzaa bay kere baarī ya.

Ndadē dāa kere bañguo

⁸ Ze munu zu lε, baarī riw bele na, ī ha kér bay baarī báy bay baarī ka maa kī. I hii kī ba yū kīri, ī kō nun sīe nzobri a i dīj tul-rī ī se yudufu ká sakra kī.

⁹ Fe kāaya ká nzobri daa zinj rī na, ī dāla tul ḥganike ya, mase ráđ ká nzobri radē rī na, ī dāla tul ḥganike ya ndāw. Roo lε, ī yīi ī sám fe ze ka zūo tul-ri, bay jī lε, ba fe ká Ngerewūru dīke rī bayke. Ba be na ze a sám fe zuo tul-ri,

¹⁰ munu ká mbedē be baa mii:
«Nzob ká hii bay káw báy kere báy suoriya nam báy nam lε,
ka pón nzaa nduo dāa kāaya báy kúd bay na ka gbū.

¹¹ Ka pón dāa fe kāaya na, a daa fe kere ze bañguo,

a mgba sūo-ε ḥgo-ḥgoj a nzaa faa káw dēkeke,

¹² bay jī lε, nun Ngerembay na bo tul nzobri ká i daa fe báy zadē nzedēm,

a te suk-e kie bay láa nzaa bay kere bari.

Roo lε, nzobri ká i daa kāaya na, ka tunj ri ḥgeren*..»

* 2:22 2.22 Ezay 53.9. * 3:12 3.12 Simri 34.12-17.

¹³ Zadka ĩ nduo kiyaw kiyaw ká tul dää fe kere na wäa, nzob ve ndäw röö a dää käaya ziŋ rí lë?

¹⁴ Ze ĩ kō seké fe bay tul fe ká ĩ dää báy zade nzedem na hoy kara, suoriya ba taa baari. I dää hje nzobri ya, a i hä law-rí ka rúu rí ya ndäw.

¹⁵ roo le, ĩ dää mbay ka bo tul *Krisi ká bil law-rí ba Ngerembay baari. A zadka nzobri kō mii, ĩ dää law-rí nzokdo te tul Krisi, röö i vbi rí sawké le, ĩ do dí ya i yijra báy bayke na ha ri laa.

¹⁶ Roo le, ĩ yijra bayke báy law huoke dække a i dääke vu mbom bo tul-e. I dää feri báy faake, i hä law-rí do ndij ká dí bay haŋa bo, zadka nzobri dää bay bo tul-rí gør hoy le, bari ká i rad rí bay tul simsed kere baari ká ĩ se fal Krisi na, sahoy bay bari na a seké ri báy.

¹⁷ Tusueke le, kókó seké fe bay dää fe kere ká law Ngerewuru hii na, ndad mba dää fe käaya,

¹⁸ bay ji le, be Krisi kí sùo-ε na, ka kō seké fe a hu ba mbjw hoy ba gbuke bay tul feyäa nzobri. Be ká'a ba nzob fe dää báy zade nzedem na, ka hu bay tul nzob fe dää käayari bay haŋa bo, ka yijra rí se luo Ngerewuru. Krisi na, nzobri dää seké ziŋ naysuo-ε i ni, roo le, ka yji a kaw báy kumnun báy faa Tem Ngerewuru.

¹⁹ Báy faa Temke ku na, ka se a ka-káa hä nzob huderí ká i mgba ri naa zad baw.

²⁰ Ba bari ká pola lew ká bil sewke taa *Noe ká i may nzaa Ngerewuru na. Be na, ka iki law-ε ká tul-ri rufudu maa báy nam ká Noe řröke ped bér hul tumbii, a hä nzobri riw bele ká i nduo i kaw dí i yäa sùo-ri báy faa mbii na, tul-ri ba tōnō sidí nzekre hoy.

²¹ Mbiike ku na kie dää tul nduo mbii ká ĩ dää timbede key i yäake sùo-ri. Ba dää tul nduo mbii bay wáake emri ká sùo-ri kele ya, roo le, ba mbika sùo hä Ngerewuru báy kér bay ká uru saa bil wära law-rí ká *tan kad kad. Dää tul nduo mbiike ku na ze yäa rí báy faa tji Zezu Krisi saa luɔ hud.

²² Be Krisi ká'a zol a se nulue a kaw tunduo hodo Ngerewuru na, ka re mbay ká tul led nzaapedri ká nulue ndäw,

hurusuori ndäw, röö báy tem hawri ndäw pi.

4

Simsed ká rii law Ngerewuru

¹ Ze munu ká *Krisi kō seké fe ká bil naysuo-ε ká tusiri key na, baari hoy kara ĩ léke kér bay baari ĩ mgba sùo-ri ḥgo-ḡgoŋ faa mbjw munu ndäw, bay ji le, nzob ká kō seké fe ká bil naysuo-ε báy tul fe dää beri na, ka pɔŋ nzaa nduo dää feyäa na a dää mbää.

² Munu zu le, úru saa vuri kpuru vāw báy káw báy kumnun baari ká tusiri key na, do nun haŋa rí se simsed ká law Ngerewuru ze hii bo, ĩ se simsed ká kón naysuo-ri hoy ze hii na mbää.

³ Tusueke le, pola na ĩ mbi saw sie maa fe i dääke feri ká law-rí hii munu ká nzobri ká i tuu Ngerewuru ya dää na. I pɔŋ sùo-ri bo bil fe dää taa gɔb gɔbkeri ndäw, kón fe dää naysuo ndäw, bá nzob buo him ndäw, suŋa fe sum mbúo ndäw, vbem mbúo ndäw, röö kóð wuru kíri ká ba fe dää lɔrɔri ndäw na.

⁴ A timbede key ká ĩ zuɔ ziŋ ri ká bil fe dää käaya barikeri mbää na, i kaw yer i yji i rad rí ká dí.

⁵ Roo le, namke le, i kjiŋa fal fe dää bari na hä Ngerewuru, be ká'a do dí ya bay kún sal bay zuɔ tul nzob káw báy kumnunri báy nzob huderí.

⁶ Sawke mini ze, nzob huderí na, báy káw báy kumnun bari kóð rɔb̄ay na, i ka-káa Bay Kere ha ri a i kuŋ sal bay zuɔ tul fe dää bari munu ká i kúŋke zuɔ tul nzob hawri riw bele na. I ka-káa Bay Kere key na ha ri bay haŋa bo, báy faa Tem Ngerewuru na, i máa káwke báy kumnun munu ká be Ngerewuru na.

⁷ Ṣrö bie nam ká tusiri key na tòŋ dí mbää deb hoy ro. Munu zu le, ĩ káw báy nun nzemke a i káw báy nzaa bal-ri kekeke. Be ndäw röö ĩ máa dää nzaa bay kere na báy.

⁸ Fe ká kal tul feri riw na, ba kókó kí ba nzob nun kí báy bil wära law-rí riw bele, bay ji le, kókó kí ba nzob nun kí mini

key na, feyaa ká do mina mina hoy kara, nzobke ker bay se dí mbää.

9 I mgba kí ba suò-rí ba lie ba lew tan njuri suò.

10 Nzob haa haa ká sakra baari ká Ngerewuру ha ni fe ini ká maa tul-e le, ka dáake ped haa kú-eri. Baari na i do munu ba nzob ped kereri ká i daa fe báy faake báy fe iniri bod bod ká Ngerewuру ha na.

11 Nzob káa bay na, ndad bay haaja ni ka ka-káa Bay Ngerewuру ha nzobri. A nzob ká daa ped haa nzob hawri laa le, ndad bay haaja ni ka daa báy húrusuo ká Ngerewuру ha ni, bay haaja bo, feri riw bele ká i daa na, i dáake rij dika bo tul Ngerewuру báy faa Zezu Krisi, ká rij dika báy húrusuo do bay tul-e mbiimbam báy mbiimbam baanguo na. Amem, ndad bay haaja ni ka do munu na kí!

12 Baari yu-iri ká mì kó rí ba nzob nun-na, kókó seké fe ngóñke ká tji tul-rí bay líeke rí na, i kaw yer ká di ríi fe ká ba fe yele ya.

13 Roo le, i daa suoriya maa bay tul kókó seké fe Krisi ká i zuo zin ni ká di, bay haaja bo, nam ká'a tinaake suò-e ha nzobri kó rij dika be na, i záy suò-rí i do báy bawda suoriya.

14 Ze nzobri rad rí bay fal Krisi ká i mbi na hoy kara, suoriya ba taa baari, bay ji le, Tem Ngerewuру ká ba Tem Rij Dika na, do tul-ri.

15 Kókó ká nzob mbijw ká sakra baari ka kó seké fe munu ká nzob ika nzob, mase nzob riiba, mase dombirim nzob, mase nzob taká tul bay na.

16 Ze bo, zadka nzob kó seké fe bay tul fal Krisi ká'a mbi le, ka daa sahoy ká di ya. Ka daa taambol ze ka ha Ngerewuру bay tul rij Krisi ká i daa bo tul-e na.

17 Tusueke le, nam ká Ngerewuру tii saw kúñ sal bay zuo tul nzobri na vi ro. Lé, nzobri ká i ba taa be na ze a kúñ sal bay zuo tul-ri pola. A zadka'a tiika kúñ sal bay saa tul naari ze pola na wáa, a doko mina ro zin nzobri ká i hii bay dáa law-ri bo tul 'Bay Kere be ya na le woo?

18 Mbede Ngerewuру baa mii: «Zadka faa yáa ja suò nzob fe dáa báy zadé nzedémri ngóñ bamba na wáa, a doko mina ro zin nzob law mgbóróri báy nzob feyáari na le*?»

19 Ze munu zu le, nzobri ká i kó seké fe maa báy law hiiya Ngerewuру na, ndad bay haaja ri daa fe kereri baanguo i seké nun-ri ba pola, a i pón suò-ri ngid bele bo nduo Nzob Dáa Feri Riw Bele, be ká'a do tul bay be ká'a waa na.

5

I daa nun-rí bo tul ped ká Ngerewuру daa zuo nduo-rí

1 Timbedse key na, mì baa bay zin nzobri ká i ba *ngere tul pedri ká sakra baari. Bi kara mì ba ngere tul ped na ndaw. Kókó seké fe ká tji tul *Krisi na mì kó báy nun-i a mí ba nzob bay nasike. A nam ká'a tinaake suò-e ha nzobri kó rij dika be na kara, mì zuo zin ni ká di ndaw.

2 Ze mì kod rí bay haaja rí do munu ba nzob kóró baduri, a i kó-kóm ba tul baduri ká Ngerewuру daa ri zuo nduo-rí na. I kó-kóm ba tul-ri báy law kere munu ká Ngerewuру hii bo, báy law pire ya. Pedri ká zuo nduo-rí bay haaja rí daa na, i daa bay zin fe ká di ya, roo le, ndad bay haaja rí daa báy law hiiya baari kí riw bele.

3 Nzobri ká i daa ri zuo nduo-rí na, i re tul-ri báy ngóñke ya, roo le, i se simsed kere ha baduri na i kó le, i mbóro.

4 A zadka i daa munu le, nam ká Mbay Tul Nzob Kóró Baduri a tji na, i zin rij dika ká ba fe tunduo ká'a doko baanguo kpadara.

5 Baari kubanri hoy kara do faa mbijw munu ndaw, ndad bay haaja rí dij tul-ri ká pol ngere tul pedri na ndaw ro! A baari riw bele na, i dij tul-ri i se yuduudu ká sakra kí baanguo, bay ji le, mbede Ngerewuру baa mii: «Ngerewuру tuñ nzob siika suòri ngereñ, roo le, ka daa kere zin nzobri ká i dij tul-ri ká pole*».

* 4:18 4.18 Sim bayri 11.31. * 5:5 5.5 Sim bayri 3.34.

⁶ Munu zu le, i dīŋ tul-r̄i ká pol Ngerew̄uru Nzob H̄urusuo, bay haŋa bo, namke na maa le, ka úra tul-r̄i do siya.

⁷ I nzúma kér bay baari riw bele i dāa zuo pol-e, bay ji le, ka kɔ-kóm ba tul-r̄i.

⁸ I káw báy nzaa bal-r̄i kekeke i nam-ya, bay ji le, nzob tul ŋgani baari ká ba ŋgeretemndaya na koro r̄i bay bie r̄i munu ká mbaki kōroke nay a yíw fe kpükru a mgba ni a godɔ ni tir tir. ⁹ I tuŋ ni ŋgereŋ i káw tul mbika law baari ŋgo-ŋgoŋ, bay ji le, i kɔ ndaw, yu baari ká i kaw báy zadri ká tusiri key riw bele na, i kɔ seke feri mini key ndaw.

¹⁰ Falé ká i kɔ seke fe bole dī ndii na, Ngerew̄uru ká ba nzob law kere puluk ká dī r̄i bay haŋa r̄i zuo zinj Krisi, i kɔ riŋ dika be ká do baŋguo na, be ki sùo-ɛ a tina r̄i saa dī a huo law-r̄i, a ha r̄i h̄urusuo ha ri ŋgónke ba pola pola a i do kpakam.

¹¹ H̄urusuo ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baŋguo. Amem, ndad̄ bay haŋa ni ka do munu na ki!

Jrɔ bie soko ká mgbada

¹² Mbede ni ká pie ya ŋgudan key na, m̄i dāa báy faa yu naari Silas ká m̄i kɔ ni ba nzob ká do tul bay be. M̄i dāa m̄i bóke r̄i, a mí hii bay haŋa r̄i kɔ ta-taŋ mii, ze ká bil kɔkɔ seke feri hoy kara, i mgba law-r̄i ŋgo-ŋgoŋ i káwke tul mbika law baari baŋguo. Be ze ba tusue fe law kere ká Ngerew̄uru ha r̄i. I káw tul feke ku na baŋguo.

¹³ Nzob mbika lawri ká Ngerew̄uru nan ri zuo bod ká i kaw *Babilon na, i hii soko ha r̄i. A Marki ká ba vu-i na kara hii soko ha ri ndaw.

¹⁴ I mgba ki gírik girik i h̄ike soko lik lik h̄a ki. Dekéke ka sád zinj baari riw bele ká i zuo zinj *Krisi na.

2 Piyer

Mbede ndeke dí sidike ká Piyer daa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, i daa h̄a nzob mbika lawri ká nzob fe fére bayluri d̄ara ri ká tul mbika law bari a í suru tigbaari bay haña ri tōn fal fe d̄áa ſ̄mri. Ká bay rúu ziñ fe niri key na, nzob d̄áa mbede key na kod nzob mbika lawri bay haña ri kaw tul tuuka Ngerewuřu báy Ngerembay Zezu Krisi na ka ḥgo-ŋgoŋ. Tuuka Ngerembayke na ba fe ká nzob nasikeri laa bayke báy suku-ri a í kō feke báy nun-ri sùo-ri ká luo Zezu a í suo i baa ha ri.

Bay ká se tul nzobri ká i baa mii, Ngerembay Zezu ti yíi mbää na, do nun haña nzob mbika lawri kō mgbaka roy yíi be na ba fe ká kie ūki law báy law ini Ngerewuřu ká a hii bay haña nzobri riw bele suo kér bay ká tul fe d̄áa k̄aya bari.

Máa bayri ká do bil-e

Ngerewuřu dí nzob mbika law a h̄a ni ped: 1

Bay ká tuŋ fe fére nzob fe fére bayluri:
2

Bay ká se tul yíi Ngerembay: 3

Soko ká Piyer hii h̄a nzob mbika lawri

1 Ba bi Simon Piyer ká m̄i ba koy ped Zezu *Krisi, a m̄i ba nzob ndáy nzaaped be na, m̄i daa mbede key na ha r̄i baari ká i yáa tusue bay ká se tul Krisi na maa k̄j munu ká b̄uru, báy faa law kere Ngerewuřu Nzob Yáaŋa naari Zezu Krisi ká daa fe báy zadé na.

2 Ndad bay haña law huoke báy d̄ekéke ka sád ziñ r̄i wuruk wuruk báy faa tuuka Ngerewuřu báy Ngerembay naari Zezu ba tusue.

Káw ba nzob Ngerewuřu

3 Báy faa h̄urusuo Ngerewuřu na, ka h̄a naari feri riw bele ká náa s̄eri síeke bay séke simsed kere ká rii law-ε, bay ji le,

náa tuuri Zezu *Krisi be ká a dí naari, bay haña bo, naari kara riŋ díka báy fe d̄áa be na ka ba taa naari ndaw.

4 Be ze, feri ká a waa ká ndad bamba tasiri na, ka h̄a naari bay haña bo, náa t̄iri saa bil kōn naysuo ká re mbay ká tusiri key ká a bie nzobri, a í daa fe h̄a ni ka maa k̄j báy fe d̄áa Ngerewuřu.

5 S̄awke mini ze, i daa h̄urusuo-ři riw bele tuŋ k̄j ká tul tusue bay ká se tul Krisi, i daa fe kere ká rii law-ε. Ká tul fe d̄áa kereke na, i h̄a tuuka Ngerewuřu ka nde dí;

6 ká tul tuuka Ngerewuřu na, i h̄a mgbaka sùo ḥgo-ŋgoŋ ka nde dí; ká tul mgbaka sùo ḥgo-ŋgoŋ na, i h̄a s̄u law ka nde dí; ká tul s̄u law na, i h̄a simsed kere ká rii law Ngerewuřu ka nde dí;

7 ká tul simsed kere ká rii law Ngerewuřu na, i h̄a mgbaka k̄j báy kere ka nde dí; a tul mgbaka k̄j báy kere laa le, i h̄a law ini ka nde dí.

8 Zadka i do báy k̄iri fe niri key, r̄o fekeri na ḥgoŋ ká bil law-ři ba pola pola le, i doko báy h̄urusuo d̄áa fe, ha r̄i t̄uuke Ngerembay naari Zezu Krisi na ta-taŋ.

9 A ze bo, nzob ká tike ya le, ka do munu ba nzob r̄aw ká far zad raa raa. Feyäa beri ká a daa pola, ká Ngerewuřu naa bayke ká tul-e a h̄a ni *taŋ kad kad na ka yíiŋra sel.

10 Be mini ze yu-iri, i daa h̄urusuo-ři tun k̄j ba pola i mbíke sùo-ři h̄a Ngerewuřu bay tul diw be ká a díke r̄i, a náake r̄i do bod na. Zadka i daa munu le, i ti wuru faa ya mgban.

11 Be ze, faa do høy nduo ha r̄i bay haña r̄i rii zad ká Ngerembay, Nzob Yáaŋa naari Zezu Krisi re mbay ká dí bāŋguo na.

12 Ze i kō na fe niri key kō, a i do tul tusue bay ká se tul Zezu Krisi ká i yáa bayke na høy kara, m̄i túma law-ři ká dí bāŋguo.

13 M̄i kō le, do báy zadé, káw bi ká báy kumnum báy na, ba ped bi ká báy haña m̄i túma law-ři,

14 Bay ji le, m̄i kō báy kere, nam tōn ndii høy bay haña m̄i poŋ tusiri key munu ká Ngerembay naari Zezu Krisi kie m̄i h̄a m̄i

kɔ na.

¹⁵ Munu zu lε, mĩ nzáa faa kpuru bay haŋa bo, fal huđ bi høy kara, i máa túma law-ri se tul fe niri key baŋguo.

¹⁶ I kɔ, zadka buru baa bay yj̄i Ngerembay naari Zezu Krisi báy bawda húrusuo-e ha r̄i na, buru tuu ba súu ze h̄a r̄i ya. Roo lε, buru kɔ bawda riŋ dika be báy nun buru gbak gbak.

¹⁷ Nam ká Ngerewūru Bāa daa mbay báy riŋ dika bo tul-e na, buru do d̄i ndaw. Kusol Nzob Riŋ Dika Luye mgba h̄a ni l̄aa mii: «Be key na ba Vu-i; mĩ kɔ ni ba nzob nun-i; ba be na ze sùo-i rii mĩ bamba ká tul-e*».

¹⁸ Buru k̄i sùo buru høy kara, buru laa kusol nzob ká uru saa nulue na, bay ji lε, buru do ziŋ ni mb̄iw ká tul kuo ká Ngerewūru naa do boč na[†].

¹⁹ Be ze, bay ká *nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewūru daa do bil mbede Ngerewūru na, buru daa law buru bo d̄i ba tusue k̄i. Ba fe ká d̄o ndad bamba bay haŋa r̄i te suku-ri báy kere i láake, bay ji lε, bayke ku na do munu ba huu ndele ká hie gbie ká bil sun̄ tilo kpuru maa báy nam ká Nzob Yaŋa Nzobri víke, a h̄a zad taŋa be hie ká bil law-ri munu ká r̄uo t̄i gbalak a taŋ zad.

²⁰ Pola lε, ndad bay kókɔ fe key na báy kere: bayri ká nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewūru daa do bil mbede Ngerewūru na, nzob mb̄iw mini kara maa bay t̄ina sawke báy tul gaŋ sùo-e ya.

²¹ Tusueke lε, bayri ká nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewūru tina sawke na, i tina báy faa law hiiya nzob pire nzob ya, roo lε, Tem Law Pie ze nda faa pol-ri ha ri báake bay ká Ngerewūru ha r̄i na.

2

Bay ká se tul nzob fe fére bayluri

¹ Nzobri ká i d̄i sùo-ri ba *nzob yaŋa bayri saa nzaa Ngerewūru na, i t̄i ká sakra nzob Ngerewūruri ká pola lew. Do faa mb̄iw munu ndaw, nzob fe fére bayluri na kara, i t̄i sakra baar̄i munu ndaw. Báy nzaa ráa bay bari na, i féreke

fe fére baylu ká daa h̄a nzobri b̄ieke í séke kpuru í túŋke Zezu *Krisi ká ba Gaŋ tul-ri ká tina ri saa bil húrusuo koy feyäa. Be mini ze, i dikake h̄ere Ngerewūru bo tul-ri h̄a ni b̄ieke ri kod høy.

² Nzob mbika lawri nj̄ii bamba i séke fal fe d̄áa jm̄ bari. Fe d̄áa k̄aya nzob fe fére bayluki k̄i na daa h̄a, nzobri ká i k̄i Ngerewūru ya na, i báake bay k̄aya se tul faa tusue bay na.

³ Báy faa k̄on lari ká bay ziŋ na, nzob fe fére bayluri na, i úla r̄i bay ziŋke fe báy bay báa bari ká uru saa kay tul-ri na. Roo lε, ba d̄i k̄i høy na, Ngerewūru Nzob Kúŋ Sal Bay na do d̄i ya bay d̄áa bay bo tul-ri. Be ká'a b̄ie ri na ka na-nam ya.

⁴ I k̄o, led nzaapedri ká nulue høy kara, zadka i daa feyäa na, Ngerewūru daa fe ziŋ ri ya na munu ya, roo lε, ka mgba ri a siŋ ri báy sal lari a vbuku ri zuo bil huu ká ru-ruma ya, a k̄oro ri do bil sun̄ tilo ká mgba k̄i d̄o nduŋ kpuru bay gíyanke nam kúŋ sal bay.

⁵ A nzobri ká pola lew na kara, zadka i daa feyäa na, Ngerewūru daa fe ziŋ ri ya na munu ya, roo lε, k̄a h̄a mbam to h̄a mbii ví yäa zadri remlen̄ remlen̄ riw bele ká tusiri key, a b̄ie nzobri ká i h̄ie ni ya na. *Noe huo-e, ká ka-káa fe d̄áa ká d̄o báy zad e k̄i høy ze Ngerewūru yäa ni báy nzob bil hul beri ká t̄ono say.

⁶ R̄obay, nj̄erepuo ká *S̄od̄om báy Gomor na kara, Ngerewūru kuŋ bay zuo tul-ri a b̄ie ri báy huu kuruk kuruk, a h̄a ni do ba fe líe k̄i ká'a t̄i tul nzob t̄iri Ngerewūruri.

⁷ Roo lε, *Lod, nzob fe d̄áa báy zad e ká kér bay i ni bay tul fe d̄áa jm̄ nzobri ká puokeri ku na, ka yäa ni,

⁸ bay ji lε, fe k̄aya ká nzob fe d̄áa báy zad e k̄o a laa nam báy nam ká sakra bari na, daa h̄a tul-e do sikca ya.

⁹ Be mini ze, Ngerembay k̄o faa ká bay yaŋake nzobri ká i se simsed ká rii law-e ká tul fe ká t̄i tul-ri ndaw; a k̄o faa k̄oro nzob fe d̄áa k̄ayari d̄o fi mb̄iw h̄a h̄ere be bo tul-ri kpuru t̄i nam kúŋ sal bay ndaw pi.

* **1:17 1.17** Mat 3.17. † **1:18 1.18** I k̄ii Mat 17.1-8; Mrk 9.2-23; Luk 9.28-36.

¹⁰ Kakalke lε, ka daa hεre fe bo tul nzobri ká i tōj fal fe dāa ĩmri h̄ kōnke daa ri ha ri kóke h̄urusuo-ε ba fe ya.

Nzob fe fére bayluri ká m̄ baa bay bari ha r̄i na, i ba nzobri ká i k̄ suo-ri mamaa, a i ba nzob siika suo-ri. I h̄je nzob riñ dikari ká nulue ya, roo lε, i t̄jirī ri t̄jiri.

¹¹ Ze led̄ nzaapedkeri ká nulue ká i dō báy h̄urusuo ĩgii bamba kal tul nzob riñ dikakéri ku na h̄oy kara, i baa bay a i dāake bay bo tul-ri i t̄jirike ri ká pol Ngerembay ya.

¹² Roo lε, nzob fe fére baylukeri ku na, fe dāa bari ba fe dāa nay bisuyri ká kér bay bari tiya, ká nzobri mgba ri i ri. Bari nzobkeri ku na i rad̄ fe ká i k̄ sawke ya. I huka munu ká nay bisuyri hu.

¹³ Fe k̄ayari ká i daa zinj nzobri na, Ngerewuru a yijra se tul ri. Fe dāa naysuo ká i dāa ká bisie biribin na ba suo-riya bari. I zinj suo-riya ká bil nzaa úla ká i ula nzobri ká nzaa fe sum law mbijw baari. Dol bari nzobkeri ká sakra baari ku na, dō ba fe ĩm ká b̄ie káw nzaa fe sum law mbijwke na a ba sahoy d̄eñ d̄eñ.

¹⁴ Nun-ri ba nun nzaa máy dāa nun pieri bañguo. K̄on dāa feȳa hu ká bil law-ri ya. Nzobri ká i ngōñ ká bil mbika law ya na, i kuñ ri ha ri taa ndaw. I ba nzob kókō nun fe. I ba ledri ká bebi Ngerewuru bo tul-ri!

¹⁵ I poñ faa kere na a i wuru. I daa fe dāa *Balam, vu Bosor ká hii dāa fe ndaya bay zinjke lari,

¹⁶ a lε, Ngerewuru yijw ni bay tul mbaka nzaa be, a h̄ máa maasoba ká baa bay ba mbijw ya na, baa bay báy kusol nzob zinj ni, a gbúke nzaa fe dāa kókō nzob yāanja bay saa nzaa Ngerewuru na ku*.

¹⁷ Nzob fe fére bayluri na, i dō munu ba luñ mbii ká huñ kurum kurum. I dō munu ba sii mbam ká zuu fāa a kálke hón tan tókoke. Bari na, Ngerewuru kōrō zad ká sii a mgba k̄i dō nduñ bay tul-ri.

¹⁸ I sii suo-ri ká tul bay báa bari ká gor, báy kókō bayri. Báy faa k̄on naysuo na, i nzaa faa i kuñ nzobri ká i ví t̄ji timbede saa sakra nzobri ká i r̄aw faa simsed bari.

¹⁹ Bari nzob fe fére baylukeri ku na, i waa haña bari ká i ví t̄ji timbede na, ha ri káw báy tul-ri, roo lε, bari k̄i suo-ri na, i ba koy k̄on fe naysuo ká'a b̄ie ri, báy ji lε, nzob ká daa koy na, ba koy fe ká re mbay ká tul-e.

²⁰ I k̄o, nzobri ká i t̄ji ká bil k̄on fe naysuo ká tukelé key, báy tuuka ká i tuu Ngerembay Nzob Yāanja naari Zezu Krisi, r̄oñ i yij i r̄iñ d̄i ba k̄i ha ri mgba ri kek r̄obay na, nzobkeri ku na, i dō ndaya bamba tasiri mba dol bari ká pola ku r̄obay.

²¹ Kereke lε, haña ri k̄o faa kere ya saa sawke ndad̄ mba haña ri tuu Ngerewuru, r̄oñ i yij i fere fal-ri h̄ ni, a i poñ dāa vu mbom bo tul *bol kusol ká tañ kadañ ká i ha ri na.

²² Fe ká t̄ji tul-ri na, maa k̄i báy tusue sim bay ká baa mii: «Fe ká vây kuku na r̄oñ, a yij a laa ba k̄i.» R̄obay, «Mbel ká suo mbiñ na, ka yij a daa suo-ε nduo b̄od̄o ba k̄i.»

3

Nam yij Zezu Krisi

¹ Baarì ká m̄ k̄o r̄i ba nzob nun-i na, mbede ni key na ba ndeke d̄i sidike ro ze m̄ daa ha r̄i key. Ká bil mbederi ká sidí key na, m̄ tuma law-ri se tul fe fére ká i k̄o ro na bay súruke tigbaa r̄i ha r̄i kérke bay ka se tul fekeri na báy faake.

² M̄ hii bay haña r̄i ker se tul bay ká *nzob yāanja bayri saa nzaa Ngerewuru baa pola lew, r̄oñ báy *bol kusol ká Ngerembay Nzob Yāanja naari fere r̄i ká i yāa bayke báy faa *nzob ndáy nzaapedri nā.

³ Pola lε, m̄ hii bay haña r̄i laa bay key na ta-tañ: órō bie namri na, nzobri ká i dō bil k̄on fe dāa naysuo ká mgba law-ri na, i t̄ji i sie r̄i

⁴ i baa mii: «Zeju ká waa bay ví suo fe ba fie na wāa, ka dō h̄a lε? Bulu bururi i hu ba d̄is h̄oy, a feri riw bele ká Ngerewuru daa na, dō munu ba dókoke báy zadē báy tiika dāa tusiri k̄i h̄oy.»

* ^{2:16} ^{2.16} I k̄i Ruñ bari 22.21-30. † ^{2:22} ^{2.22} Sim bayri 26.11.

⁵ Nzobri ká i baa bay munu ku na, i kó fe kó nda a rōo i dāa: ba dīe lew na, Ngerevwuru baa bay høy le, tumbam báy tusiri do. Ka tina tusiri saa bil mbii, a ha mbii kiri ni gbuk bele*.

⁶ Báy faa mbii na ndaw ze Ngerevwuru bieke tusiri, a ha ni yaa zad remlen remlen†.

⁷ A báy ká se tul tumbam báy tusiri ká timbede laa le, Ngerevwuru körö ri báy faa báy ká mbjw na ku báy bie ri báy huu. Ka körö ri kpuru tji nam kún sal báy. Ba nam ká'a dää báy bo tul nzobri ká i hje ni ya na a bie ri.

⁸ Roo le, baari ká mě kó rí ba nzob nun-i na, fe mbjw do dí ku ká i ti yijra ya. Ká nun Ngerevwuru na, nam mbjw ba mbiimbam isod sōd duō zad mbjw, a mbiimbam isod sōd duō zad mbjw laa le, do ba nam ká mbjw.

⁹ Ngereembay na mgba roy báy dää fe ká'a waa na ya munu ká nzob haneri ker ku ya. Roo le, ka iki law-e ká tul-ri, báy ji le, ka hii báy haña nzob mbjw kara ka bie ya. Ka hii báy haña nzobri riw bele i suo kér báy bari ká tul fe dää kaya bari.

¹⁰ Nam vika Ngereembay na do munu ba nzob riiba ká tji mbudsa. Namke ku na tumbam a zékre báy bawda gire fe ká mgba vbuubu. Síe báy few rōo báy mbaymawri na huu a tay ri kpolok kpolok. Tusiri báy feri riw bele ká do bil-e na, ti doko mbää‡.

¹¹ Munu ká feri riw bele a bie munu ku na waa, simsed baari a doko mina ro le? Ndad báy haña rí se simsed ká *taŋ kad kad, i mbi suo-ri báy zadē ha Ngerevwuru

¹² i gýianke nam kún sal báy be na, i dāa hýrusuo-ri tuŋ kí báy haña namke ku na ka vi kof høy. Ba nam ká tumbam a bie báy huu, síe báy few rōo báy mbaymawri na, i sáa ká bil rjim huu ká se bilam bilam.

¹³ Roo le, naari na, Ngerevwuru waa tumbam fie báy tusiri fie, ba zad ká nzobri dää fe báy zadē ká dí. Be ze ba fe ká náa gýianri na zu.

¹⁴ Be ze, baari ká mě kó rí ba nzob nun-i na, pola rōo báy haña namke ka vi na, i dāa hýrusuo-riw bele ka tuŋ kí báy doko taŋ kad kad ká pol-e, taŋ fe kaya ká nun-e ndaw, rōo báy doko dékéke ziŋ ni ndaw pi.

¹⁵ I kér i kó, roy ká Ngereembay mgba na, ba faa ká'a iki ke law-e báy haña nzobri ziŋke pam munu ká yu naari Pol ká náa kóri ni ba nzob nun naari na, ka dāa mbede ha rí báy nun nzem ká Ngerevwuru ha ni.

¹⁶ Ká bil mbede beri riw bele ká'a báy báy se tul fe niri key ká dí na, ka báy báyke na bangoo. Bay haneri ká do bil mbede ku na kókó sawke ñgoy bamba. A le, nzobri ká i kó fe ya a i bar saw ya na, i suo kér báy báyke, munu ká i dāa do bil zad kíri ká bil mbede Ngerevwuru ndaw. Be ze, i bieke suo-ri suo-ri.

¹⁷ A baari nzob buo-iri na, timbede key na mě baka rí ro. Munu zu le, i nze báy suo-ri báy haña nzob law ndayari ká i wúru faa kere na, i kúo rí ha rí pón tusue báy ká se tul *Krisi ká i dāa law-ri bo dí na ya.

¹⁸ Roo le, i ñgoy ká bil law kere Ngereembay Zezu Krisi, Nzob Yáa naari a i tűuke ni ba pola pola. Rí díka ba taa be, timbede key ndaw kpuru bangoo kpadara. Amém! Ndađ báy haña ni ka do munu na kí!

* 3:5 3.5 I kji Tiika saw fe 1.6,9. † 3:6 3.6 I kji Tiika saw fe 7.21-22. ‡ 3:10 3.10 Nzob ndáy báy haneri baa mii: «Tusiri báy feri riw bele ká do bil-e na kara, huu a tay ri ndaw.»

1 Zaa

Titire mbede ká Zaa daa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Zaa daa, bay ji le, kér bayri yókló ni bay tul nzobri ká i daa nzob mbika lawri nduo kí. Nzobkeri ku na baa mii, Vu Ngerevwuru yáa sùo zinj nzob ba tusue ya, ze Zezu kara ba Krisi, nzob ká Ngerevwuru waa bay píe ni ví yáa nzobri na ya ndaw. Ká bil mbede key na Zaa baa mii, nzob ká daa law-e bo tul bay na ku le, ka ti máa bay zúc zinj Ngerevwuru báy Zezu Krisi ya. Róbay, ka ti máa bay kóro zúc kí be báy nzob mbika law hawri ya ndaw. Zezu Krisi na ba Vu Ngerevwuru, be ká'a ví yáa sùo zinj nzob. Nzob ká yáa bay key ya le, ka ba nzob tul ngani Krisi. Ngerevwuru ba zad taña a ba nzob law ini. Nzob ká ba taa Ngerevwuru na do bil zad taña báy law ini. Be ze ba fe ká daa há nzob zúcke zinj Ngerevwuru ndaw, zinj nzob mbika law hawri ndaw pi.

Máa bayri ká do bil-e

Zad taña báy suñ tilo: 1.1-2.27

Vu Ngerevwururi: 2.28-3.24

Nzobri ká i dí sùo-ri ba nzob yáanja bay saa nzaa Ngerevwuru: 4.1-6

Hii kí, báy mbaka tul tukelé: 4.7-5.12

Káw báy kumnum ká do banjuo: 5.13-

21

Nasi bay ká se tul Zezu

¹ Buru daa mbede key na ha rí bay báake bay se tul be ká'a do pola dód ndaw ró feri do báy na. Buru laa bay be ká'a baa ndaw, buru kó ni báy nun buru gbak gbak ndaw, nun buru hoy kara hu ká tul-e sii sii, a báru zaa ni báy nduo buru kí ndaw pi. Be na, ka ba Bay ká há nzobri káwke báy kumnum,

² a ví yáa sùo zinj nzob há buru kó ni, a báru ba nzob bay nasike. Sáwke mini ze, buru ka-káa bay be nzob haña nzobri káw báy kumnum banjuo na ha rí. Be na,

ka kaw lakun Báa Ngerevwuru ndaw, ró a ví yáa sùo zinj nzob há buru kó ni.

³ Fe ká buru kó a báru laa bayke na, buru ka-káake ha rí, bay haña bo baari kara, í daa law mbjw ka zinj buru ká buru zuo zinj Báa báy Vi-e Zezu *Krisi.

⁴ Buru daa mbede se tul fe niri key na ha rí, bay haña suoriya ka yáa bil law naari kpol kpol.

Tíi saa bil fe dáa yáa bay séke zad taña

⁵ I kó, bay ká buru laa ká nzaa Zezu, a báru baa ha rí na ze do key: Ngerevwuru ba zad taña, fe pire ndji mini kara zaa sùo-e ya.

⁶ Zadka nzob baa mii, beri zuo zinj Ngerevwuru, ró a daa fe káaya banjuo le, nzobke ku na ba nzob kúd báy, a fe dáa be kara do máa báy tusue bay ya.

⁷ Roo le, zadka náa séri simséed ká bil zad taña munu ká Ngerevwuru kí sùo-e do bil zad taña na le, náa zuori zinj kí ba lie ba lew, a há sím Zezu Vu Ngerevwuru na wáa feyáa naari kad kad riw bele.

⁸ Zadka nzob baa mii, beri daa feyáa ya le, be kí sùo-e ze ula sùo-e, a tusue bay kara ti bil law-e ya.

⁹ A roo le, zadka náa tinari feyáa naari há Ngerevwuru le, ka'a ndáka bumake zinj naari, a wáa naari *tañ kad kad ká tul fe káaya naari na riw bele, bay ji le, ka ba nzob ká'a do tul bay be, a daa fe ká do báy zadse nzedsem.

¹⁰ Zadka náa baari mii, náa dáari feyáa ya le, náa díri Ngerevwuru ba nzob kúd báy, a Bay be kara do bil law naari ya.

2

¹ Baarì ká í ba vu-iri, mí daa mbede se tul fe niri key na ha rí bay haña rí daa feyáa ya. Roo le, zadka nzob ví daa feyáa le, nzob mbjw munu ba nzob yáanja bay ká tul nzobri na do pol Báa dí ku. Be na, ba Zezu *Krisi, nzob fe dáa báy zadse nzedsem na.

² Ba be ká'a mbi sùo-e ba vuy *fe poy, a kóke seké fe, a zinjke huf bay tul feyáa naari há Ngerevwuru ndáke buma zinj naari. A le, bay tul feyáa naari kí hoy

ya, roo lε, bay tul feyaa nzobri riw bele ká tusiri key.

³ Zadka náa dori tul *bol kusol Ngerevwuru na lε, be ndaw rōo, kie naari mii, náa tuuri ni ta-tan̄ báy.

⁴ Nzob ká baa mii, beri tuu ni tuu, rōo a do tul bol kusol-eri na ya lε, ka ba nzob kúd bay, a tusue bay kara ti bil law-ε ya.

⁵ Roo lε, nzob ká daa vu mbom bo tul bay be na, kie mii law ini Ngerevwuru na yaa bil law-ε kpol kpol a do báy zadē nzedēm. Be ndaw rōo, náa kóri ta-tan̄ mii, náa zuɔri ziŋ ni báy.

⁶ Nzob ká baa mii, beri zuɔ ziŋ ni na, do nun haŋa ni ka mbóro simsed Zezu, a se munu ká be na.

⁷ Vu-iri, baarì ká mī kō rī ba nzob nun-i na, bol kusol ká mī dāa do mbede ha rī key na, ba bol kusol fie ya, roo lε, ba tāw bol kusol ká i yaa bayke báy nam ká i mbike law-rī høy na. Tāw bol kusolke ku na, be ze ba bay ká i laa dōd ro ku.

⁸ Ze munu høy kara, ba bol kusol fie na k̄i. I k̄i, simsed Zezu na kie naari ba fe fie ba tusue ndaw, a simsed baarì høy kara kie faa mbjw munu ndaw, bay ji lε, suŋ tilo na do zékre, a zad tan̄ taa tusueke laa ro ze do tan̄ gberere.

⁹ Nzob ká baa mii, beri do bil zad tan̄, rōo a fuy yu-ε lε, ka do bil suŋ tilo na kōb rōbay zu.

¹⁰ A nzob ká kō yu-ε ba nzob nun-ε lε, ka kaw bil zad tan̄, a fe ká do bil law-ε ba ḥuguf puu bay haŋa ni te a dāa feyaa na, tiya.

¹¹ Roo lε, nzob ká fuy yu-ε lε, ka do bil suŋ tilo, a se bil suŋ tiloke na, a zad ká'a se ba badi na kara, ka kō faake ya, bay ji lε, suŋ tilo na fumra nun-ε gbiſli.

Káw tukelē nzob mbika lawri

¹² Baarì ká i ba vu-iri na, mī dāa mbede ni key bay báake ha rī mii, feyaa baarì na, Ngerevwuru nda bumake ziŋ rī bay tul fe ká Zezu *Krisi dāa na.

¹³ Baarì ká i ba báari, mī dāa mbede ni key bay báake ha rī mii, Zezu Krisi, be ká'a do pola dōd ndaw rōo feri do báy na, i tuu ni ta-tan̄. Baarì ká i ba kubanri,

mī dāa mbede ni key bay báake ha rī mii, i haw yūm ká tul ḥgeretemndaya na ro. Baarì ká i ba vu-iri, mī dāa mbede ni key bay báake ha rī na rōbay mii, i tuu Bää naari na ta-tan̄ ro.

¹⁴ Baarì ká i ba báari na, mī dāa mbede ni key bay báake ha rī mii, be ká'a do pola dōd ndaw rōo feri do báy na, i tuu ni ta-tan̄ ro. Baarì ká i ba kubanri na, mī dāa mbede ni key bay báake ha rī mii, i do báy hūrusuo ndaw, Bay Ngerevwuru kara dāa puo ká bil lāw-rī ndaw, a i haw yūm ká tul ḥgeretemndaya na ndaw pi.

¹⁵ I hā kōn feri ká tukelē key báy feri riw bele ká do dī na, ka kúo rī ya. Zadka nzob dāa kōn fe ká tukelē key na lε, faa ká bay haŋa ni híike Bää Ngerevwuru na tiya.

¹⁶ I kō, feri riw bele ká do tukelē key na, ba fe ká uru saa luo Bää ya, roo lε, ba feri ká do tukelē key høy. Fekeri na ze do key: dāa kōn fe naysuo ndaw, kóko nun fe ndaw, rōo siika sūo ká tul feri ká tusiri key na ndaw pi.

¹⁷ A lε, tukelē, báy feri riw bele ká do bil-e na do kál. Roo lε, nzob ká dāa law hiiya Ngerevwuru na kaw báy kumnum ká do bānguɔ kpadsara.

¹⁸ Vu-iri, timbede key na, órō bie nam ká tusiri key na tōŋ dī mbää. Bay ká se tul nzob tul ḥgani Krisi ká'a t̄ji na, i laa bayke ro. Roo lε, timbede key na, nzob tul ḥgani Krisiri na i ruɔ bamba i t̄ji ro. Be ze kie mii, órō bie nam ká tusiri key na, tōŋ dī mbää.

¹⁹ Nzobkeri ku na, i do sakra naari key rōo i zōl, bay ji lε, i ba nzob naari ya. Zadka i ba nzob taa naari na lε, i káw ziŋ naari key. Roo lε, i t̄ji ká sakra naari key i zōl, bay haŋa bo bayke do ta-tan̄ mii, bari riw bele na, i ba nzob taa naari ya.

²⁰ A baarì na laa lε, báy faa Nzob ká Taŋ Kadaj na ze, i zin̄ke Tem Law Pie*. Be mini ze, baarì riw bele na, i tūuke tusue bay na ta-tan̄.

²¹ Ze, mbede ká mī dāa ha rī key na kie a baa mii, i tuu tusue bay na ya, munu ya.

* **2:20 2.20** Nzob nday bay han̄eri i ker i baa mii, fe sāmi ká i ziŋ báy faa Nzob Taŋ Kadaj na, ba Tem Law Pie. A nzob nday bay han̄eri laa lε, i ker i baa mii, fe sāmi na ba Bay Ngerevwuru.

Roo le, baari na, i tuu tusue bay na ta-tan, a i kɔ ndaw, kúcf bay mbjw mini kara ti doko bil tusue bay na ya ndaw pi.

²² A waa, nzob ve ze ba nzob kúdf bay na le? Ba be ká'a baa mii, Zezu na ba Krisi, nzob ká Ngerewuру waa bay pie ni ví yaa nzobri na ya. Nzob ká tuu Bää Ngerewuру báy Vi-e na ñgeren le, ba be na kí ze ka ba nzob tul ñgani Krisi.

²³ A nzob ká may a baa mii, Zezu ba Vu Ngerewuру ya le, ka may bay ká se tul Bää na ndaw pi zu. A nzob ká nzi-e tji a baa mii, Zezu ba Vu Ngerewuру na laa le, ka zuo ziñ Bää na ndaw.

²⁴ Såwke mini ze, baari na, bay ká i laa báy nam ká i mbike law-ri na, i hñ ni daa puo ká bil law-ri. Zadka bayke ku na daa puo ká bil law-ri le, i zuo ziñ Vu Ngerewuру na ndaw, a i zuo ziñ Bää na ndaw.

²⁵ I kɔ, fe ká Krisi waa bay haña naari na ze do key: ba kumnum ká do banjuc kpadara.

²⁶ Mí daa mbede fe niri key na, bay báake bay ha ri se tul nzobri ká i nzaa faa bay úlari ha ri wuru.

²⁷ A baari laa le, Tem Law Pie ká Krisi ha ri na daa puo do bil law-ri banjuc. Munu ká Tem be daa puo do bil law naari na, i se sie haña nzob kí bod ka ví fereri fe mbää ro. Tusueke le, Tem be na fereri fe riw bele banjuc, a fe ká'a fereri na ba tusue kí bo, úoke tiya. Be ze, bay ká'a fereri na, i hñ ni daa puo ka do bil law-ri, a i zúke ziñ Krisi na banjuc.

²⁸ Munu zu le, vu-iri, mí báa ta-tan ha ri: i zúc ziñ Krisi, bay haña bo nam ká'a yíi a vi na le, law naari ka tó ya ndaw, a sahoy kara ka se naari hñ náa dori ci di ziñ ni ya ndaw pi.

²⁹ Baari na i kɔ mii, Ngerewuру ba nzob ká do báy zade nzedem. Munu zu le, ndad bay kókɔ mii, nzob hñ hñ ká daa fe báy zade nzedem na, ka ba vu Ngerewuру.

¹ Bawda law ini ká Ngerewuру mgba ziñ naari na waa, i kɔ ya le? Báy faa bawda law ini be key na ze, ka díke naari ba vi-eri. Ká'a díka naari ba vi-eri hoy ya, tusueke le, naari na, náa bári vi-eri! Nzob tukeleri key na, i tuu naari ba vi-eri ya, bay ji le, bari na, i tuu ni ya.

² Vu-iri, baari ká mí kɔ ri ba nzob nun-i na, timbede key na, náa bári vu Ngerewuру kí ro. Waa, namke le, náa dökori mina le? Be ze ba fe ká do *tan kaf kaf ya róbay. A le, náa kóri ta-tan mii, nam ká *Krisi a yíi a ví na, náa riiri ni, bay ji le, náa kókori ni ta-tan.

³ A nzobri riw bele ká i daa law-ri nzokdo te tul Krisi bay doko munu ká be na, i hñ law-ri ka tán kaf kaf munu ká Krisi kara tan kaf kaf na.

⁴ Nzob ká daa feyaa banjuc na, ka mba nzaa Ngerewuру, bay ji le, feyaa na ba mbaka nzaa.

⁵ Baari na i kɔ ndaw mii, Zezu Krisi na vi tusiri key bay náa feyaa nzobri. Be na, ka daa feyaa ndji mini kara ya.

⁶ Be mini ze, nzob ká zuo ziñ ni na, ka daa feyaa banjuc ya. A nzob ká daa feyaa banjuc laa le, kíe mii, ka kɔ Zezu Krisi ya ndaw, a tuu ni ya ndaw pi.

⁷ Vu-iri, i hñ nzob mbjw mini kara ka úlari ya! Nzob ká daa fe do báy zade nzedem na, ka do nzedem na kí laa, munu ká Zezu Krisi kí suo-e kara do nzedem ndaw na.

⁸ Nzob ká daa feyaa banjuc na, ka ba vu ñgeretemndaya, bay ji le, ba díe báy tiikake lew hoy na, ñgeretemndaya ze ba nzob daa feyaa banjuc. I kɔ, bay bíe ped ñgeretemndaya na ze, Vu Ngerewuру na vike.

⁹ Nzob ká mboja fie mboj ni ba vu Ngerewuру na, ka ti mbika suo-e ba nzob daa feyaa na mbää, bay ji le, miiri fe kere Ngerewuру na do bil law-e. Munu ká Ngerewuру ba Bi-e na, ka ti máa daa feyaa na banjuc ya.

¹⁰ Be mini ze, báy faa ká do key na, i wálke sakra vu Ngerewuру báy vu ñgeretemndayari ta-tan: nzob ká daa fe do báy zade nzedem banjuc ya na, ka ba nzob taa Ngerewuру ya, a be ká'a hii

3

Nzob mbika lawri na, i ba vu Ngerewuру

yu-ε ya hoy kara, ka fa taa Ngerewuру ya ndaw pi.

¹¹ I ko, káa bay ká i laa ba díe báy nam ká i mbíke law-rí na ze do key: i hii kí ba lie ba lew.

¹² Náa dáari munu ká *Káyi ya. Be na, ka ba nzob taa ñgeretemndaya ká'a i yu-ε kí súo-ε. A wáa, bay ji kí ze, ka ike yu-ε na le? Bay ji le, ped dáa beri na ndaya, a ped dáa yu-ε na laa le, do báy zadé nzedém.

¹³ Yu-iri, Zadka nzobri ká tukelé key fuy rí le, i hág ni ka túku rí ya.

¹⁴ Timbedé key na, náa kóri ndaw, hud ti réke mbay ká tul naari mbää, a náa káwri báy kumnun ká do bañguo. Náa kóri munu bay ji le, náa hiiri yu naari. Nzob ká hii yu-ε ya le, hud re mbay ká tul-e kób róbay.

¹⁵ A nzob ká fuy yu-ε na, ka ba dombirim nzob. I ko ta-tan̄ ndaw, dombirim nzob na, do báy kumnun ká do bañguo na ya.

¹⁶ Hii kí na wáa, ba ji kí le? Zezu Krisi na kie naari faake a mbi súo-ε hág hud bay tul naari. Be mini ze, naari hoy kara, náa mbikari súo naari hág hud bay tul yu naari ndaw.

¹⁷ Zadka nzob do báy feri, róo a kó nun síe yu-ε ká se síe fe na ya wáa, law ini Ngerewuру do bil law nzobke kí zu le woo?

¹⁸ Vu-iri, ndadé bay haña law ini naari ka do báy faa bay ká tji ká nzaa naari rém rém hoy ya, roo le, báy faa ped ká náa dáari na ndaw róo, a kíeke tusue law ini Ngerewuру ká do bil law naari na báy.

¹⁹⁻²⁰ Be mini ze, náa kókókeri mii, náa bári nzob báa súo bay. Ze bil law naari dfaa bay bo tul naari hoy kara, ká pol Ngerewuру na, law naari a ndáka siri fúo báy, bay ji le, Ngerewuру ba bawda nzob ká kal tul bil law naari, a kó feri riw bele.

²¹ A baarí vu-iri ká mí kó rí ba nzob nun-i na, zadka bil law naari dfaa bay bo tul naari ya le, náa dokori pol Ngerewuру báy law tókoke ya,

²² a feri riw bele ká náa vbíri ni na, náa ziñri feke, bay ji le, náa híeri bol kusol-eri, a náa dáari fe ká rii law-ε.

²³ I ko, bol kusol-e ká'a hág naari na ze

do key: náa dáari law naari ka bo tul Vi-e Zezu Krisi, a náa híikeri kí ba lie ba lew munu ká'a baa na.

²⁴ Nzob ká daa vu mbom bo tul *bol kusol Ngerewuру na, ka zuo ziñ ni, a Ngerewuру hoy kara zuo ziñ nzobke na ndaw. A wáa, faa ji ze náa kókóri mii, Ngerewuру na zuo ziñ naari le? Báy faa Tem Law Pie ká'a hág naari na ze, náa kókókeri.

4

Faa kélé sakra temri

¹ Vu-iri, baarí ká mí kó rí ba nzob nun-i na, i yáa bay nzobri ká i dí súo-ri ba nzob doko báy Tem Ngerewuру na munu hoy ya. Roo le, i békle ri ta-tan̄ i ko, wáa, nzobkeri ku na i do báy Tem taa Ngerewuру ba tusue kí zu le? I daa munu, bay ji le, nzobri ká i dí súo-ri ba *nzob yáanja bayri saa nzaa Ngerewuру na, i yáa zad kpol kpol ká tusiri key.

² I ko, faa ká i kókóke nzob ká do báy Tem Ngerewuру na ze do key: nzob ká baa mii, Zezu *Krisi na ví yáa súo ziñ nzob ba tusue le, nzobke ku na, do báy Tem taa Ngerewuру.

³ A nzob ká kó Zezu na munu ya le, ka do báy tem ká uru saa luo Ngerewuру ya. Nzobke ku na do báy tem taa nzob tul ñgáni Krisi zu. Baari na, i laa bay ká se tul nzob tul ñgáni Krisi ká'a vika na ro, a le, timbedé key na, ka do tusiri key dódro.

⁴ A roo le, baarí ká i ba vu-iri na, i ba taa Ngerewuру, a í mba tul nzobri ká i dí súo-ri ba nzob yáanja bay saa nzaa Ngerewuру, bay ji le, Tem Ngerewuру ká i dóke na, húrusuo-ε kal tul-e taa ñgeretemndaya ká do bil law nzob tukeleri key.

⁵ Bari nzobri ká i dí súo-ri ba nzob yáanja bayri saa nzaa Ngerewuру na, i ba nzob taa tukeleri key. Sáwke mini ze, bay báa bari do munu ba taa nzob tukeleri hág nzob tukeleri na i te suku-ri i láake bay bari na.

⁶ A naari le, náa bári taa Ngerewuру. Nzob ká tuu Ngerewuру na, ka laa bay naari. A nzob ká ba taa Ngerewuру ya laa le, ka ti láa bay naari ya. Be mini ze, náa

kókókeri nzob ká dō báy Tem Ngerewuru ká baa suo bay, báy nzob ká dō báy tem taa úla nzob na.

Náa hiiri kí

⁷ Baarì vu-iri ká mǐ ko rǐ ba nzob nun-i na, náa hiiri kí ba lie ba lew, bay ji lε, law ini na uru saa luo Ngerewuru. Nzob ká dāa law ini ziñ nzobri lε, ka ba vu Ngerewuru, a tuu Ngerewuru na ta-tanj.

⁸ A nzob ká dāa law ini ziñ nzobri ya lε, ka tuu Ngerewuru ndii mini kara ya mgbañ, bay ji lε, Ngerewuru ba nzob law ini.

⁹ I kɔ, fe ká Ngerewuru dāa a kíeke naari bawda law ini be na ze do key: ka pie Vi-e ká ba led mbijw keklek na hą ni vi tusiri key bay haña bo, báy faa be na, náa káwkeri báy kumnum.

¹⁰ Law inike na, ba naari ze náa hiiri Ngerewuru pola na munu ya. Roo lε, ba be kí ze ka hii naari, a pie Vi-e hą ni ví mbi sùo-ε ba vuy *fe poy ká tul puu say hud, a pióke mbɔl feyäa naari.

¹¹ Be ze, baarì vu-iri ká mǐ ko rǐ ba nzob nun-i na, munu ká Ngerewuru hii naari bamba tasiri na, naari kí hoy kara, dō nun haña náa hiiri kí ba lie ba lew ndaw.

¹² Ngerewuru na, nzob mbijw mini kara kɔ ni báy nun-ε ya rɔbay; ze munu hoy kara, zadka náa hiiri kí ba lie ba lew lε, Ngerewuru zuo ziñ naari ndaw, a law ini be hoy kara yäa bil law naari kpol kpol a dō báy zade nzedem.

¹³ Fe ká kie mii, náa zuɔri ziñ Ngerewuru, a be hoy kara ka zuo ziñ naari ndaw na, be ze ba Tem be ká'a hą naari na.

¹⁴ Buru kɔ ndaw mii, Baa Ngerewuru pie Vi-e hą ni ví yäa nzobri ká tusiri key. Ba fe ká buru kɔ báy nun buru, a búru ba nzob bay nasike.

¹⁵ Nzob ká baa mii, Zezu ba Vu Ngerewuru lε, Ngerewuru zuo ziñ ni, a be hoy kara ka zuo ziñ Ngerewuru ndaw.

¹⁶ Be mini ze, naari na náa kóri law ini ká Ngerewuru mgba ziñ naari ká náa dáari law naari bo dí na. Ngerewuru ba nzob law ini. Nzob ká ba nzob mgbaka ini lε, ka zuo ziñ Ngerewuru, a Ngerewuru kara zuo ziñ nzobke na ndaw.

¹⁷ Zadka law ini Ngerewuru yäa bil law naari kpol kpol a dō báy zade nzedem lε, nam kún sal bay na, náa dokori pol-e báy law tɔkɔ ya, bay ji lε, káw naari ká tusiri key na dō munu ká taa Zezu *Krisi.

¹⁸ Nzob ká Ngerewuru hii ni na, hije ti mgbaka ni ya. Zadka law ini Ngerewuru yäa bil law nzob kpol kpol a dō báy zade nzedem lε, hije ti ziñ faa rii bil law-ε mbää. I kɔ, nzob ká dāa hije na, ker a baa mi, bay a mgbaka tul beri. Be ze, nzob ká hije mgba ni na, law ini Ngerewuru yäa bil law-ε kpol kpol a dō báy zade nzedem ká dí ya.

¹⁹ A naari lε, náa bári nzob law iniri, bay ji lε, Ngerewuru hii naari pola dékre.

²⁰ Zadka nzob baa mii, beri hii Ngerewuru, rɔɔ a fuy yu-ε lε, ka ba nzob kúd bay. Tusueke lε, nzob ká hii yu-ε ká'a kɔ ni báy nun-ε na ya wäa, a dää mina ndaw rɔɔ, a hii Ngerewuru ká'a kɔ ni ya lε?

²¹ I kɔ, *bol kusol ká Krisi kí sùo-ε hą naari na ze do key: nzob ká hii Ngerewuru na, ndad bay haña ni ka hii yu-ε ndaw.

5

Mbaka tul tukelé

¹ Nzob hąa hąa ká dāa law-ε bo tul Zezu, a kɔ ni ba *Krisi, nzob ká Ngerewuru waa bay pie ni ví yäa nzobri lε, ka ba vu Ngerewuru. A nzob ká hii baa led lε, ka hii vi-eri na ndaw.

² I kɔ, faa ká náa kókeri mii, náa hiiri vu Ngerewururi na ze do key: náa hiiri Ngerewuru, a náa dáari vu mbom bo tul bol kusol-eri.

³ Tusueke lε, hii Ngerewuru na, ba dää vu mbom bo tul bol kusol-eri. A bol kusolkeri ku na ba soba ká hii bamba ya,

⁴ bay ji lε, nzobri riw bele ká i ba vu Ngerewururi na, i maa bay mbaka tul feri ká tukelé key. Náa mbári tukelé na báy faa dää law bo tul Zezu.

⁵ A wäa, nzob ve ze maa mbaka tul tukelé ná lε? Ba be huo-ε hoy ká kɔ Zezu ba Vu Ngerewuru.

Nasi bay ká se tul Zezu

⁶ Zezu *Krisi na, ba be ká'a vi tusiri key, a ha ri daa tul-e nduo mbii, a sím be uo yaw yaw ká tul puu say hud. Ba mbii ku kj hoy ze, kie bay nasikey ya, roo le, ba mbii báy sím sidi bele*. A Tem Ngerewuру kj suo-e kara baa nasi bayke ndaw müi, fekeri ku na do ba tusue kj, bay ji le, Tem Ngerewuру na ba tusue bay.

⁷ Be mini ze, fe nasi baykeri na ba say,

⁸ Tem Ngerewuру ndaw, mbii ndaw, rco sím ndaw pi. Feke riw bele ku na zuo zinj kj mbijw hoy.

⁹ Naari na, zadka nzobri baa nasi bay fe le, náa yáari bayke, roo le, nasi bay Ngerewuру na mba tul-e be nu ku báy. Ba be na kj ze ka ba nzob nasi bay ká se tul Vi-e na.

¹⁰ Nzob ká daa law-e bo tul Vu Ngerewuру le, nasi bayke key na do bil law-e. A nzob ká daa law-e bo tul bay ká Ngerewuру baa na ya le, ka dí Ngerewuру ba nzob kúd bay, bay ji le, ka yáa bay ká'a baa se tul Vi-e na ya.

¹¹ I kó, nasi bay ká Ngerewuру baa hñ naari na ze do key: Ngerewuру hñ naari kumnun ká do bañguo. Káw báy kumnunke ku na, do báy faa Vi-e.

¹² Nzob ká zuo zinj Vi-e na, ka do báy kumnunke na; a nzob ká zuo zinj ni ya le, kumnunke na ba taa be ya.

Sin tul bay

¹³ Baarì ká i daa law-ri bo tul Vu Ngerewuру na, mì daa mbede se tul fe niri key hñ ri bay haña ri kóke ta-taŋ mii: i do báy kumnun ká do bañguo na.

¹⁴ Ká pol Ngerewuру na, náa ti dokori dí báy law tókóke ya, bay ji le, náa kóri ta-taŋ ba tusue kj: zadka náa vbíri ni fe báy faa law hiiya be le, ka laa naari.

¹⁵ Munu ká náa kóri ta-taŋ ndaw mii, Ngerewuру laa bay feri riw bele ká náa vbíri ni na, náa kóri ndaw, feri ká náa vbíri ni na, náa zinjri ro.

¹⁶ Zadka nzob kó yu-e daa feyáa ká se zinj ni ba zad huñ ká do bañguo ya le, ndad bay dáa nzaa bay kere bay tul-e, le, Ngerewuру a haña ni káw báy kumnun. Mì baa báy key na se tul nzobri ká i gede

tul feyáa ká ha ri se ba zad huñ na ya. Tusueke le, feyáa ká hñ nzob se ba zad huñ na do dí ku, roo le, mì baka rí bay haña ri daa nzaa bay kere bay tul nzob ká daa munu ku na ya.

¹⁷ Fe dáa káyari riw bele na ba feyáa. Roo le, feyáari riw bele na hñ nzob se ba zad huñ ya.

¹⁸ Náa kóri ndaw, nzob ká ba vu Ngerewuру na ti gedfe tul feyáa ya, bay ji le, Zezu, Vu Ngerewuру ze kóro ni, a ngeretemndaya na ti mgbaka ni vëb, a daa fe seké zinj ni ya.

¹⁹ Náa kóri ndaw, naari na, náa bári taa Ngerewuру, a nzob tukeleri riw bele na, ngeretemndaya ze re mbay ká tul-ri.

²⁰ Náa kóri ndaw, Zezu Vu Ngerewuру na vi tusiri key, a hñ naari nun nzem báy haña náa tuuri Ngerewuру taa tusueke. Naari na, náa zuori zinj Ngerewuру taa tusue báy faa Vi-e Zezu *Krisi. Be na, ka ba Ngerewuру taa tusue, a ba káw báy kumnun ká do bañguo na.

²¹ Be mini ze, yu-iri, i nze báy suo-ri! Ndad bay haña ri puo wñru taa gób góbkeri ya.

* **5:6 5.6** Ká zad ni key na «mbii» kie dáa tul Zezu nduo mbii, a sím laa le, kie huñ Zezu ká tul puu say huñ.

2 Zaa

Mbede ndeke dī sidike ká Zaa daa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Zaa daa h̄a «máy ká Ngerewuру naa ni do bod báy vi-eri.» Bayke hii báa mii, máy na ba nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i zad mbjw, a vi-eri laa le, ba nzaa vaw suori ká bod bod. Zaa na hii bay haña nzob mbika lawri hii k̄i ba lie ba lew, a i ru-ruy banjuç zin nzob úla nzobri ká i yaa zad kpol kpol báy fe fére bari ká do báy zadē ya se tul Krisi na.

Máa bayri ká do bil-e

Hii k̄i ba fe ká ndad bamba: 1.1-6
Báka bay ká se tul fe fére nzob úla
nzobri: 1.7-11
Orō bie bay: 1.12-13

Soko ká Zaa hii h̄a nzob mbika lawri

¹ Bi ká m̄i ba ñgere tul ped ká tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i na, m̄i daa mbede key h̄a máy ká Ngerewuру naa ni do bod báy vi-eri, bari ká m̄i k̄o ri ba nzob nun-i*. Ba bi huo-i hoy ze, m̄i k̄o r̄i ba nzob nun-i ya, roo le, ba bari riw bele ká i tuu tusue bay tuu na,

² bay ji le, tusue bay na daa puo ká bil law naari, a sad zin naari banjuç.

³ Ndad bay haña law hooke ndaw, kóko nun sie nzob ndaw, roo d̄ekere taa Bää Ngerewuру báy Vi-e Zezu *Krisi na, ka sád zin naari, bay haña náa d̄okeri bil tusue bay báy law ini.

I k̄o k̄i ba nzob nun k̄i

⁴ M̄i do báy bawda suoriya, bay ji le, m̄i zin vu-ɔ häneri ká i se simsed ká maa báy tusue bay munu ká Bää mbi nzi-ε ká dī na.

* **1:1 1.1** Nzob ndáy bay häneri i ker i baa mii, ñgere tul ped daa mbede key na h̄a máy ká riñ-ε ba Kiriya báy vi-eri. A nzob häneri laa le, i ker i baa mii, máy key na suo bol mbu k̄i nzob mbika lawri, a vi-eri laa le, ba nzob mbika lawri. † **1:11 1.11** Ká zad ni key na baa bay se tul soko k̄i hoy ya, roo le, ba yaana nzob ká mu ko ni tan ya, mú pɔñ faa h̄a ni fere nzobri fe ká zad mbu k̄i. ‡ **1:13 1.13** Nzob ndáy bay häneri i ker i baa mii, «vu tínañ-ari» ba nzob mbika lawri ká Zaa kaw zin ri.

⁵ A timbede key na, tína kere, m̄i kod mù, náa hiiri k̄i ba lie ba lew. Bay ni ká m̄i daa do mbede key na, ba *bol kusol fie ya, roo le, ba bol kusol ká náa yaari bayke báy nam ká náa mbikeri law naari hoy.

⁶ I k̄o, hii Ngerewuру na ba daa vu mbom bo tul bol kusol-eri. A bol kusol ká i laa bayke báy nam ká i mbike law-r̄i hoy na, be ze do key: ndad bay haña r̄i do bil law ini banjuç.

Doko tul suo bay

⁷ Nzob úla nzobri ñgji bamba i yaa zad kpol kpol ká tusiri key. Bay ká mii, Zezu *Krisi ví yaa suo zin nzob na, i hii bay yaana ya. Nzob ká daa fe mini key na, ka ba nzob úla nzob, a ba nzob tul ñganí Krisi.

⁸ I nze báy suo-r̄i k̄i ndaw ro, bay haña bo ped ká i daa na, ka bie gor hoy ya, roo le, i yaa fe tunduo ped baarí na bay zadē ñgid bele.

⁹ I k̄o, nzob ká do tul bay ká i fere r̄i se tul Krisi ya, roo a se báy taa be bod na, ka zuo zin Ngerewuру ya. A nzob ká do tul bayke na ku laa le, ka zuo zin Bää ndaw, Vi-e ndaw pi.

¹⁰ Be mini ze, zadka nzob se luo-r̄i, roo a fereri bay k̄i bod le, i mgba ni ba suo-r̄i ya, a i hii soko kara h̄a ni ya ndaw,

¹¹ bay ji le, nzob ká baa bay h̄a k̄i nzob ká mini na mii: «Mu vi báy kere» na†, be hoy kara, ka do bil fe dāa k̄aya nzobke na ndaw.

Wáa bay kóm báy soko be

¹² M̄i do báy feri ñgi-ñgji bay báa ha r̄i, roo le, m̄i hii bay vbie báy nduo-i hoy do mbede ha r̄i ya. M̄i hii bay séke luo-r̄i suo-i bay haña náa baari bay ká nun k̄i. Be ndaw roo, suoriya a mbáa bil law naari na gbay gbay báy.

¹³ Vu tínañ-ari‡, bari ká Ngerewuру nan ri do bod ndaw na, i pie báy soko h̄a mù.

3 Zaa Mbede ndeke dī sayke ká Zaa daa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na Zaa daa a pieke h̄a nzob ndáka faa pol nzob mbika law mbijw ká riŋ-e ba Gayus. Ka daa mbede key na a písike ni bay tul fe dāa kere beri riw bele ká'a daa a sóke nzob mbika lawri, rōo a baka ni bay tul ped ndaya Diyoteref.

Máa bayri ká do bil-e

Zaa pisi fe dāa kere Gayus: 1.1-8
Baka bay ká se tul Diyoteref: 1.9-10
Nasi bay fe dāa kere Demeterus: 1.11-12
Orō bie bay: 1.13-15

Ngere tul ped daa mbede h̄a Gayus

¹ Bi ká m̄i ba ḥḡere tul ped ká tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i na, m̄i daa mbede key na h̄a mù, bo Gayus ká m̄i k̄o mù ba nzob nun-i ba tusue na.

² Bo nzob buɔ-i ká m̄i k̄o mù ba nzob nun-i na, m̄i re bay haŋa fe bori riw bele ka do báy kere, sùo-ɔ kara ka nduo mù kiyaw kiyaw faa mbijw munu ká p̄ara nun sùo-ɔ do báy kere d̄ek̄eke na.

³ Yü naari ká i uru saa luo-ɔ í t̄i tul buru na, zadka i baa nasi bay bo mii, mù do tul bal-a báy faa tusue bay ndaw, simsed bo ká bil tusue bay ndaw na, m̄i do bil bawda suoriya.

⁴ Fe ká'a haŋa m̄i bawda suoriya kal tul soro bay ká m̄i laa mii, vu-iri se simsed maa báy tusue bay na, tiya.

Fe dāa kere Gayus

⁵ Bo nzob buɔ-i ká m̄i k̄o mù ba nzob nun-i na, fe dāa bo do báy zad̄e h̄a mù mgbáke yü naari na báy kere, ze ba na varuri hoy kara ndaw pi.

⁶ Bay ini bo ká mù mgba na, i lo sorokey ká pol nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i. Timbede key na, m̄i kod̄ mù, mù s̄o ri munu ba pola báy faa varu bari. Mu daa munu báy faa ká rii law Ngerewuřu,

⁷ bay ji le, tusueke na, nzobkeri ku na, varu bari ká i se na, i se bay tul ped *Krisi, a le, i yaŋa fe mbijw mini kara ká nduo nzobri ká i tuu Ngerewuřu ya na ya.

⁸ Munu zu le, naari ká náa bári nzob mbika lawri na, ndad̄ bay haŋa náa sóri kiri nzobri ká mini key na. Be ndaw rōo, náa zúokeri ziŋ ri ká bil ped tusue bay na báy.

Ped ndaya Diyoteref

⁹ M̄i daa vu mbede mí pieke h̄a nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i ká luo-ɔ na. Roo le, Diyoteref ká hii bay mbika sùo-ɔ do pol nzob h̄awri na, ka nda puu bay ká m̄i baa na biŋ ba bisuy.

¹⁰ Be ze, zadka m̄i se le, bay law mgborɔ báy kúdf bay be ká'a baa k̄aya se tul naari na, m̄i tína riw bele ba k̄ele. Ba be nu ku hoy ya, roo le, yü naari ká i t̄i tul-e hoy kara, ka hii bay yaŋa ri ya ndaw, a nzobri ká i hii bay yaŋa ri báy kere kara, ka haa ri faake, a nii ri ká sakra nzob mbika lawri.

¹¹ Bo nzob buɔ-i ká m̄i k̄o mù ba nzob nun-i na, mu mbóro fe dāa k̄aya ya, roo le, fe kere ze mu mbóro mú daa. Nzob ká daa fe kere banguo na, ka ba nzob taa Ngerewuřu. A nzob ká daa fe k̄aya banguo laa le, be na ka tuu Ngerewuřu ya zu.

Soro ped dāa kere Demeterus

¹² A be Demeterus na, nzobri riw bele i baa bay be báy kere. Sùo bay ká do nzi-ɛ na kie nasi bay fe dāa kere be. Buru hoy kara, buru baa nasi bay be báy kere. Mù k̄o ndaw, nasi bay ká buru baa na ba tusue k̄i.

Wáa bay kóm báy soko be

¹³ M̄i do báy feri ḥḡi-ŋḡi bay báa bayke h̄a mù, roo le, m̄i hii bay vbie do mbede h̄a mù ya.

¹⁴ M̄i hii bay haŋa bo ndji le, mi se luo-ɔ sùo-ɔ, a bo náa baa bay ká nun k̄i.

¹⁵ Ndad̄ bay haŋa d̄ek̄eke ka sád̄ ziŋ mù! Nzob buɔ-ɔri ká i do ziŋ m̄i key na, i hii soko h̄a mù. Nzob buɔ bururi ká i do lew na, mù hii soko ha ri mbijw mbijw riw bele.

Zud Mbede ká Zud daa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Mbede key na, Zude daa hą nzob mbika lawri bay bákake ri bay ká se tul nzob law ndayari ká i dí sùo-ri ba nzob mbika law taa tusuekeri. Nzobkeri ku na, i fere tusue bay Ngerewuru í yókloke kér bay nzobri báy faa fe fére bari ká yaa zad. Nzob dáa mbede key na daa wàra bo bil law nzob mbika lawri bay haña ri káw tul tusue bay ká nzob ndáy nzaapedri fere ri na. Ka hii bay haña ri sō kí báy faa húrusuo Tem Law Pie.

Bay ká bil mbede Zude key na, ruokeri rii bay ká do bil mbede 2 Piye 2.

Máa bayri ká do bil-e

Nzob fe fére bayluri, báy fe seké ká'a túi tul-ri: 1.1-16

Mgbaka mbika law báy law ini Ngerewuru: 1.17-23

Rinj díka ba taa Ngerewuru: 1.24-25

Soko ká Zud hii hą nzob mbika lawri

¹ Bi Zud ká mī ba yu Zak a mí ba koy ped Zezu *Krisi na, mī daa mbede key na hą bari ká Ngerewuru Bää dí ri ha ri do bil law ini be, bari ká Zezu Krisi koro ri na.

² Ndad bay haña kókó nun síe ndaw, dekeké ndaw, rōo báy law ini ndaw na, Ngerewuru ka ha rí kagy tul kí ba pola pola.

Zud baka nzob mbika lawri

³ Baari nzob buo-iri ká mī kō rí ba nzob nun-i na, kōn dáa mbede se tul pam ká náa mbúri kí mbijw høy ká dí na dáa mī njigi bamba, roo le, kér bay ká yóklo mī na, suru mī hą mī daa mbede ni key ha rí, mí dáake wàra bo bil law-rí bay haña rí rúke ruy ká se tul tusue bay ká náa dáari law naari bo dí, ká Ngerewuru daa zuo nduo nzob beri ba mbijw høy wúm na.

⁴ Mī daa mbede ni key na ha rí, bay jí le, nzob law ndaya haneri i ríi sakra baari hiyaw hiyaw, í fere bay ká se tul law kere Ngerewuru naari bay zíngke faa dáa fe jmri munu ká law-ri hii. Be ze i túngke Zezu *Krisi, be huo-e ká ba Gañ Tul naari báy Ngerembay naari. Bay ká mgba tul nzobkeri ku na, mbede Ngerewuru baa bayke ba díx høy.

⁵ Ze í kó na feri riw bele ká mī báa bayke ha rí na kó høy kara, mī yíjí mí tuma law-rí ba kí rōbay se tul led Izarayelri ká Ngerewuru yaa ri ká bil koy ká tusiri Eziéte. Zadka i tuŋ ni ḥgerenj í daa law-ri bo tul-e ya na, ka bie ri.

⁶ I kér se tul led nzaaped Ngerewururi ká nulue na í kó. Zadka i daa law-ri bo tul húrusuo ká Ngerewuru ha ri na ya, a í pɔŋ zad káw bari ká i dí pola gak na, ka siŋ ri báy sal lari a koro ri do bil sun tilo ká mgba kí do nduŋ baŋguo, kpuru maa báy nam kún sal bay luye.

⁷ Rōbay, í kér se tul fe ká kal ká puo ká *Sodóm báy Gomor báy puori ká do lakun-ri na í kó*. Bari nzob puokeri ku na, i daa nun pie báy fe dáa jmri ká do nun kókó ya, faa mbijw munu ká nzob rinj dikari ká nulue ká Ngerewuru bie ri ku na. I do bil kókó seké fe ká bil huu ká ru-ruma ya baŋguo, bay kíke fe ká'a túi tul nzobri ká i tuŋ Ngerewuru na, bo hą nzobri riw bele i kó.

⁸ Do faa mbijw munu ndaw, bari nzobri ká i ríi sakra baari hiyaw hiyaw na, feri ká vi tul-ri ba lom na kuŋ ri ha ri dáake fe dáa kōn naysuo ndaw, í jm húrusuo Ngerewuru ndaw, a í t̄irike nzob rinj dikari ká nulue ndaw pi.

⁹ Misel, be ká'a ba mbay mbijw munu ká tul led nzaaped Ngerewururi ká nulue høy kara, zadka báy ḥgeretemndaya i vaa kí bay kókó nzob ve ze do báy faa bay mbika hud *Moyze na, ka mbi sùo-e ba nzob kún bay bo tul-e a t̄iri ni ya. Bay kí høy ze ka baa hą ni mii: «Ngerembay ka dáa mù kó síe†!»

¹⁰ Roo le, bari nzobkeri ku na, i t̄iri fe

* 1:7 1.7 I kí Tiika saw fe 19.1-29. Ngerewuru bie tuo ká Sodóm báy Gomor na kpukdu kpukdu bay tul simsed ká ndaya. † 1:9 1.9 Soro bay key na ti bil mbede Ngerewuru ya, roo le, Zibri riw bele na i kó bayke ta-tan.

ká i kó sàwke ya, a fe ká i daa ba badi munu ká nay bisuyri daa na, ba feke na kí ze daa ha ri bieke sùo-ri kpukdu kpukdu.

11 Kókɔ sie ba taa bari, bay ji le, i mbi faa ká *Kayı mbi‡. I poŋ sùo-ri í wúruke faa wɔrɔk bay tul lari munu ká Balam§. I hu báy zad bari riw bele, bay ji le, i tji ká tul Ngerewuру munu ká Kore*.

12 Dol bari ká sakra baarí ku na, do ba fe jm ká bie káw nzaa fe sum law mbijw baarí. I daa suoriya í su i nzø taŋ sahoy a í ker se tul-ri kí sùo-ri hoy. Bari na, i do munu ba sii mbam ká zuu faga a kálke hón taŋ tókoke. I do munu ba puuri ká few lieke vi hoy kara lie ya. Zadka nzobri mun puukeri báy sàwke nzar nzar zuo kélé na, i hu le, i hu na rɔbay.

13 I do munu ba nun yiw mbii luye ká nda kí pɔksɔ pɔksɔ a duɔ emri zuo kélé ndoko. I do munu ba mbaymawri ká i wúru zad dol bari ká Ngerewuру kɔrɔ zad ká sii a mgba kí do nduŋ baŋguɔ bay tul-ri.

14 Ba díe lew hoy, Enok ká ba vu bulu kadɔk *Adam ká kagy kí kagy kí ba tɔnɔ sayke na, yáa bay saa nzaa Ngerewuру se tul-ri mii: «Ì laa key: Ngerembay na a vika saa nulue báy led nzaaped beri wuruk wuruk

15 bay kún sal bay zuo tul nzobri riw bele. Ka'a díaa bay bo tul nzob feyäari bay tul fe kaya bari riw bele ká i daa í túŋke Ngerewuру ñgeren ndaw, rɔc báy bayri riw bele ká i baa i t̄jirike ni na ndaw pi.»

16 Nzobkeri ku na, sùo-ri rii ri ya a í ñguri sùo-ri baŋguɔ. I poŋ sùo-ri í d'áake fe ká kónke daa ri; i baa bay i s̄iike sùo-ri a í ula nzobri báy nzaa ráa bay bay zinke fe ká luo-ri.

Nzaa boko ká Zud h̄a nzob mbika lawri

17 Baarí nzob buɔ-iri ká m̄i kó r̄i ba nzob nun-i na, i kér se tul bay ká bari nzob ndáy nzaaped Ngerembay naari Zezu *Krisi baa ha r̄i ká pola na.

18 I baa ha r̄i mii: «Órɔ bie namri le, nzobri ká i s̄is r̄i, a í daa fe ká kón d'áake daa ri na, i doko di.»

19 I kó, ba bari nzobkeri ku na ze, i daa h̄a téke bil kí do. Kón fe d'áa naysuo ze re mbay ká tul-ri bo, i do báy Tem Ngerewuру ya.

20 A roo le, baarí nzob buɔ-iri ká m̄i kó r̄i ba nzob nun-i na, i se nun-r̄i ba pola pola baŋguɔ, i ñgójke ká tul tusue bay ká i daa law-r̄i bo di, i daa nzaa bay kere báy húrusuo Tem Law Pie.

21 I mgba sùo-ri ñgɔ-ñgɔn í káwke bil law ini Ngerewuру, bo i giyanke kumnun ká do baŋguɔ ká Ngerembay naari Zezu Krisi h̄a naari báy faa kókɔ nun s̄ie be na.

22 Bari ká kér bay bari wàa sidi na, i kó nun s̄ie bari

23 i kúɔ ri saa bil huu i yáa ri. Nzob kíri kara i kó nun s̄ie bari ndaw, roo le, i daa báy nun nzemke, bo munu ya le, i rii bil fe d'áa yáa bari. Gari em fe d'áa yáa bari na hoy kara, i záa ya.

Pisi Ngerewuру

24 Ba Ngerewuру ká maa bay kórɔ r̄i ha r̄i lie ya, a ha r̄i *taŋ kad kad ká pol-e ká bil riŋ díka be, báy bawda suoriya.

25 Be Ngerewuру ká mbijw keklek ká yáa naari báy faa Ngerembay naari Zezu *Krisi na, ndad bay haŋa riŋ díka, báy gaŋa, báy húrusuo, báy réke mbay ká tul feri riw bele na ba taa be ba díe lew hoy tji timbede key, a se kpuru ba pola baŋguɔ. Amem! Ndad bay haŋa ni ka do munu na kí!

‡ **1:11 1.11** I kji Tiika sàw fe 4.1-16. § **1:11 1.11** I kji Ruɔ bari 22-24; 31.16. * **1:11 1.11** I kji Ruɔ bari 16.1-35.

Fe ká tina nun hą Ząa

Bay ká se tul feri ká do bil mbede ni key

Ká bil mbede key na, Ząa kii fal feri ká tji nun-e ká Zezu Krisi hą ni kó ká tukudu mbii ká Patmos. Báy faa fekeri ku na, Ząa baa báy a húoke law nzob mbika lawri ká i daa nun-ri tuç sие. Mbede key na baa ta-taŋ ha ri mii, feri riw bele ká tji na, ba Ngerewuру kij ze mgba do nduo-e. ɔrɔ bie le, ká'a haw yum ká tul nzob tul ɔgani beri riw bele báy faa Ngerembay Zezu Krisi. Satan kara do bil nzob tul ɔganikeri na ku ndaw ká Ngerewuру a bie ri kpukdu kpukdu. Nzob Ngerewuру ká i do tul báy be baŋguo na, i kókó nulue fie báy tusiri fie. I káw nzaa fe sum suoriya yaŋja kij Vu Badu a i daa puo ká Zuruzalem fie na baŋguo wum.

Máa bayri ká do bil-e

Titire fe ká tina nun hą Ząa: 1

Mbede ká'a daa hą nzob mbika lawri zad tōnɔ say: 2-3

Mbede káake ká i rji zad tōnɔ say: 4.1-8.1

Tjwri ká tōnɔ say: 8.2-11.19

Nay san báy fe mgbamri ká sidī: 12-13

Vu Badu ká do tul kuo Siqon, báy nam kúŋ sal báy: 14

ɔrɔ bie hud duku mburuk: 15

Tunquo here Ngerewuру ká tōnɔ say: 16

Ledī ɔgerepuo ká Babilon: 17.1-19.4

Nam suoriya yaŋja kij Vu Badu: 19.5-10

'Bay ká i kúŋ zuo tul fe mgbamri ká sidī, báy ledī Satan: 19.11-20.14

Nulue fie, tusiri fie, báy Zuruzalem fie: 21.1-22.5

Zezu a vika: 22.6-21

Pola rco bay rii bil mbede key

¹ Mbede key na baa báy se tul feri ká do zad muni ká Zezu *Krisi tina hą nzobri kó. Ba fe ká Ngerewuру hą ni kó, báy haŋja ni

ka kíes nzob ped beri fe ká'a ví vuku. Krisi na suo a pie led nzaaped be se luo Ząa ká ba nzob ped be.

² A Ząa na laa lę, feri riw bele ká'a kó na, ka baa nasike mii, ba Bay Ngerewuру ndaw, a ba tusue bay ká Zezu Krisi tina hą ni ndaw pi.

³ Suoriya ba taa nzob ká kii mbede ni key ká nun ruɔ nzobri, báy bari ká i laa bayke ká uru saa nzaa Ngerewuру a ídaa vu mbom bo dī, bay ji le, nam ká fekeri a tji na tōnɔ dī mbää ro.

Soko ká Ząa hii hą nzob mbika lawri ká i mbu tul kij bod bod zad tōnɔ say

⁴ Bi Ząa, mī daa mbede key na ha r̄i baari nzob mbika lawri ká i mbu tul kij bod bod zad tōnɔ say ká kudu zad kā Azi. Ndad bay haŋja Ngerewuру, be ká'a do pola dōd ndaw rco tusiri do báy, be ká do timbede key, ká'a vika na, ka ha r̄i law huoke báy dēkēke. Ndad bay haŋja Temri ká tōnɔ say* ká i do pol kariŋgaw mbay be na, ka ha r̄i law huoke báy dēkēke.

⁵ Ndad bay haŋja Zezu *Krisi, be ká ba nzob nasi bay Ngerewuру báy zadē, be ká'a ba titire nzob ká tji saa sakra nzob huder, a ba mbay ká kaw tul mbayri riw bele ká tusiri key na, ka ha r̄i law huoke báy dēkēke na ndaw pi.

Be Zezu na, ka hii naari. Ka tina naari saa bil hurusuo feyäa naari báy faa sim be,

⁶ a daa hą náá víri ba *nzob fe poy beri ká puoruo be báy dāa ped hą Bi-e Ngerewuру. Riŋ cika báy hurusuo ba taa be mbiimbam báy mbiimbam baŋguo! Amem! Ndad bay haŋja ni ka do munu na kij!

⁷ I kó, be na, a vika báy sii mbam! Nun nzobri riw bele i kókó ni, ze bari ká i tud ni i i ni na kara i kókó ni ndaw. Saw kāniri riw bele ká tusiri key na, i ndáka law-ri zad zad bay tul-e. Feke ku na, a doko munu ba tusue kij. Amem! Ndad bay haŋja ni ka do munu na kij!

⁸ Ngerembay Ngerewuру Nzob Hurusuo Luye na baa mii: «Bi na, mī ba

* **1:4 1:4** Suy fe kijja ká tōnɔ say ká do bil mbede key na, kie fe ká do báy zadē nzedēm. Be mini ze «Temri ká tōnɔ say» na, kie Tem Ngerewuру ká mbjw hoy ká do báy zadē nzedēm bele.

*Alfa báy Omega[†], be ká'a dō pola dōd
ndāw rōc tusiri dō báy, be ká dō timbēdē
key, ká'a vika.»

Zezu tina nun hą Ząa

⁹ Bi Ząa ká mī ba yū baarī ká náa bári
baw kókō seke fe, ká náa bári nzobri ká
Ngerewūru re mbay ká tul naari, a náa
súuri law naari mbjw høy báy faa zúo
zinj Zezu na, i mgba mī i vāa pōj mī kaw
tukufu mbii ká i dī ba Patmos bay tul Bay
Ngerewūru ká mī dō tul-e mí ka-káake,
báy tusue báy ká Zezu tina hą mī na[‡].

¹⁰ Dimasi mbjw munu ká ba nam
Ngerembay na, Tem Ngerewūru mgba mī,
lę, mī laa kusol nzob mgba belen ká fal-i
rīi tīw ká nzob ul koŋrōn.

¹¹ Kusol ká mgba na baa mii: «Fe ká mū
kō na, mu dāa ka dō mbede a mū pieke hą
nzob mbika lawri ká i mbu tul kī bod bod
zad tōnō say key na: Efēz ndāw, Isimirne
ndāw, Pergam ndāw, Tiyatir ndāw, Sardes
ndāw, Filadelfi ndāw, rōc Lawdise ndāw
pi.»

¹² Báyji lę, mī fere nun-i báy kókō nzob
ká baa báy zinj mī na. Lęe, mī kō huu
ndelete ká i dāa sīi say ká i dāa báy lari
ká nduy ziriri ziriri ba tōnō say zuo.

¹³ Ká sikda huu ndelekeri ku na, nzob
mbjw rīi vu nzob do dī. Ka nduo maagari
ká pīe yul kpuru mgba fal bal-ε, a dāa sal
bil ká i dāa báy lari ká nduy ziriri ziriri
na tekre nzaa law-ε.

¹⁴ Suy tul-e puu tel tel munu ká gari pie,
mase munu ká sāri, a nun-ε se huu kalu
kalu munu ká rīm huu.

¹⁵ Bal-εri nduy munu ká nzaw lari ká i
dāa nduo huu hą mīre tīi rōc i nzun hą
ni nduy, a kusol-ε laa lę, mgba munu ká
bawda maambiiri ká so gbuu gbuu.

¹⁶ Ka mgba mbaymawri ba tōnō say dō
nduo hodo be, rōc maamii ká nzi-ε uo
pelem pelem fi sidī bele dō tīi saa nzi-ε.
Nzaa pol-e nduy mbedera mbedera munu
ká sīe ká dō law tul ká'a ke hed' hed'.

[†] 1:8 1.8 Alfa ba titire vu máa bay alfabe Gerek, a Omega laa lę, ba órə bie vu máa bay alfabe. Zadka Ngerewūru ba Alfa báy Omega na, kie mii ka re mbay ká tul feri riw bele, a ba nzob tiika sāw fe báy nzob órə bie fe. [‡] 1:9 1.9 Tukufu mbii ká i dī ba Patmos na, ba sal faa isod báy Efēz. Ba zad ká ngeređomayri ká Rōm fāa nzobri ká i hii bay bari mbāa na, i vāa pōj ri zuo dī.

¹⁷ Zadka mī kō ni na báyji lę, mī lie gbäy
bo pol-e munu ba hud. Báyji lę, ka dāa
nduo hodo be bo tul-i a baa mii: «Mu hīe
ya! Bi na, mī ba Titire Nzob báy ɔrə Bie
Nzob.

¹⁸ Mī ba Nzob Káw Báy Kumnum. Pola
na mī hu, roo lę, timbēdē key na mī kaw
báy kumnum mbiimbam báy mbiimbam
baŋguo. Mī dō báy hūrusuo ká tul hud,
báy nzob huideri ká zad baw.

¹⁹ Munu zu lę, fe ká mū kō key na, mu
dāa ka dō mbede; ba fe ká dō timbēdē
key ndāw, fe ká'a dōko vāw ndāw pi.

²⁰ Sāw báy ká se tul mbaymawri ká
tōnō say ká mū kō ká nduo hodo bi,
báy huu ndele ká tōnō say ká i dāa
báy lari ká nduy ziriri ziriri na ze dō
key: mbaymawri ká tōnō say na ba led
nzaaped Ngerewūruri ká i dō tul nzob
mbika lawri ká i mbu tul kī bod bod zad
tōnō say na, a huu ndeleri ká tōnō say na
laa lę, ba nzob mbika lawri ká i mbu tul
kī bod bod zad tōnō say.»

2

Bay ká i baa hą nzob mbika lawri ká Efēz

¹ Nzobke ku na baa hą mī mii: «Mu dāa
bayri key na ka dō mbede mū pieke hą
led nzaaped Ngerewūru ká kaw tul nzob
mbika lawri ká i mbu tul kī ká Efēz na mū
baa hą ni ka baa ha ri mii:

Nzob ká mgba mbaymawri ba tōnō
say dō nduo hodo be, a se sakra huu
ndeleri ká i dāa sīi say ba tōnō say ká i
dāa báy lari ká nduy ziriri ziriri na baa
mii:

² «Fe dāa kere baarī nzob mbika lawri
riw bele na, mī kō-kō. Sūo-rī ká i dāa
tud, báy sūu law-rī na, mī kō ndāw. Baarī
na, mī kō lę, i iki law-rī ká tul nzob law
mgbórōri ya; i lie nzobri ká i dī sūo-ri ba
nzob nday nzaaped Krisiri, roo lę, i ba
nzobkeri ya, a i kō ri ba nzob kūd bayri.

³ Baarī na, i sūu law-rī baŋguo, ze i
kō seke fe báy tul-i høy kara law-rī sāa ya.

4 Roo le, fe ká mě hii bayke ká fi luo-rǐ ya na ze do key: baarĩ na, ī hii mě i kō mě ba nzob munu ká ī daa báy tiika mbika law-rǐ ya.

5 Munu zu le, ī kér se tul dol baarĩ ká pola ká ī hiike mě bamba na, ī suo kér bay baarĩ, ī ȳi ī daa munu ká ī daa pola; bo munu ya le, mě ȳi bay t̄i tul-rǐ, a mí naa huu ndele baarĩ na ba fal*.

6 Be nu ku hoy kara, mě písi rǐ ká tul fe mbjw: ī tuŋ fe d̄aa nzobri ká i se fal Nikola ḥgerenj munu ká bi†.

7 Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuру baa hą nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i báy zad̄ bod̄ bod̄ na! A nzob ká haw yum na, puu káw báy kumnun baŋguō ká do zad̄ káw ndad̄i ká luo Ngerewuру na, mě p̄oŋ faa h̄a ni s̄u lereket‡.”

Bay ká i baa hą nzob mbika lawri ká Isimirne

8 Nzobke ku na baa h̄a mě mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú pieke h̄a led̄ nzaaped Ngerewuру ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i ká Isimirne, mū baa h̄a ni ka baa h̄a ri mii:

Titire Nzob báy Ḣro Bie Nzob, be ká'a hu a ȳi a kaw báy kumnun na baa mii:

9 “Kókɔ seke fe baarĩ nzob mbika lawri na, mě kō-kō. Kuku baarĩ na, mě kō-kō ndaw§, roo le, tusueke le, ī ba nzob fezijari ká nun Ngerewuру. Bay k̄ayari ká Zibri ká i d̄i s̄uo-ri ba Zib taa tusuekeri baa se tul-rǐ na, mě la-laa. Bari nzobkeri ku na, i ba Zib taa tusuekeri ya. Mb̄u k̄i bari na, do ba zad̄ mbū k̄i Satan!

10 Fe seke ká'a t̄i tul-rǐ na, ī h̄a law-rǐ ka t̄o ká d̄i ya. I laa key: ḥgeretemndaya a d̄aa h̄a nzob tul ḥgani baarĩ faa nzob ḥaneri ká sakra baarĩ zuo hul sal̄ bay lie law-rǐ; le, ī doko bil kókɔ seke fe nam duɔ*. I sin law-rǐ ī d̄oke tul bay bi kp̄uru

* **2:5 2.5** Zadka Krisi naa huu ndele baarĩ ba fal na, kie mii nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i na i nda siri. † **2:6** **2.6** Nzobri ká i se fal Nikola na ped d̄aa bari do báy zad̄ ya, bay ji le, i poŋ s̄uo-ri bo bil fe d̄aa nun pieri a i puo w̄ururi. ‡ **2:7 2.7** I k̄ii Tiika saw fe 2.9. Puu káw báy kumnun ká bil mbedeke na, Ngerewuру haa nzobri faa s̄uŋa lereke. Roo le, timbede ká bil mbede ni key na, ka poŋ faa do hoy ro h̄a nzobri s̄u. § **2:9 2.9** Ká bil sewke ku na, nzob ḥaneri d̄aa h̄i ī ker mii, zadka nzob mbika lawri ruo Mbay Sezar ba Ngerewuру ya na báyji le, i faa fe hie bari ndaw, feri ká hul bari hoy kara ndaw, a i poŋ ri ba nzob kukuri. * **2:10 2.10** Zadka i baa bay se tul «nam duɔ» ká bil mbede key na, kie saw sie ká Ngerewuру k̄i mbi nzi-e a d̄aa bo, bo ti kál bol nzi-e ya. † **2:14 2.14** I k̄ii Ruɔ bari 25.1-2, 31.15-16.

i huke, le, mě hana rǐ káw báy kumnun baŋguō ba fe tunduo baarĩ.

11 Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuру baa hą nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i báy zad̄ bod̄ bod̄ na! A nzob ká haw yum na, huđ ndeke d̄i ba sidike ti d̄ika riŋ-e mbāa mgbaŋ.”

Bay ká i baa hą nzob mbika lawri ká Pergam

12 Nzobke ku na baa h̄a mě mii: «Mu daa bayri key na ka do mbede mú pieke h̄a led̄ nzaaped Ngerewuру ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i ká Pergam mú baa h̄a ni ka baa h̄a ri mii:

Nzob ká do báy maamii ká nzi-e uo pelem pelem fi sidī bele na baa mii:

13 “Zad̄ ká baarĩ nzob mbika lawri ī daa puo ká d̄i na, mě kō-kō; ba zad̄ ká *Satan kaw tul karingaw mbay ká d̄i. Be nu ku hoy kara, ī mbuɔlɔ mě baŋguō. Ze báy sewke ká i mgb̄ Antipas ká ba nzob nasi bay bi taa tusueke, a ī i ni ká puo baarĩ ká Satan daa puo ká d̄i na kara, ī poŋ mbika law baarĩ ká tul-i ya.

14 Roo le, fe ḥaneri do fi luo-rǐ d̄i ku ká mě hii bayke ya: Nzob ḥaneri ká sakra baarĩ se fal fe fére *Balam. Be na, ka kie Mbay *Balak faa ká báy hana led̄ Izarayelri daa feyə̄ ī s̄u náy ká i púoke fe h̄a w̄ururi, a ī d̄aa nun pie†.

15 Nzob ḥaneri ká luo-rǐ na, i se fal fe fére nzob taa Nikolari faa mbjw munu na ndaw.

16 Munu zu le, ī suo kér bay baarĩ! Bo munu ya le, mě t̄i tul-rǐ kod̄ hoy a mí ruu ziŋ nzobkeri ku na báy maamii ká t̄ii saa nzaa-i.

17 Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuру baa h̄a nzob mbika lawri ká i mbū tul k̄i báy zad̄ bod̄ bod̄ na! A nzob ká haw yum

na, mě hanja ni njaw ká do zad muni ká i dí ba *manne* a mí hą ni tisaw pie ndaw[‡]. Ká tul tisawke ku na, i csa riñ fie do dí ká nzob mbjw kó sawke ya, ba be huo-ε ká'a yaa riñke na ze ka kó.”»

Bay ká i baa hą nzob mbika lawri ká Tiyatir

¹⁸ Nzobke ku na baa hą mě mii: «Mu csa bayri key na ka do mbede mú pieke hą led nzaaped Ngerewuřu ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbu tul kí ká Tiyatir mú baa hą ni ka baa hą ri mii:

Vu Ngerewuřu, be ká nun-ε se huu kalu kalu munu ká rím huu, ká bal-eri nduy munu ká nzaw lari ká i csa nduo huu rō i nzun hą ni nduy na baa mii:

¹⁹ “Fe dáa baari nzob mbika lawri na mě kó-kó; mě kó mgbaka ini baari ndaw, doko tul bay bi ndaw, pedri ká i csa hą mě ndaw, rō báy suu law-ri ndaw pi. Mě kó le, ped baari ká i csa timbede key na, kal taa hą ká i csa báy titire nam ká i dáake law-ri bo tul-i na.

²⁰ Roo le, fe ká mě hii bayke ká luo-ri ya na ze do key: Máy ká ped dáa be do munu ba Zezabel na, i iki law-ri ká tul-e[§] Máyke ku na, dí suo-ε ba nzob yaana bay saa nzaa Ngerewuřu a ula nzob ped biri a kuø ri zuo fal-ε báy faa fe fére be ha ri csa nun pie, a i sū náy ká i púoke fe hą wúruri.

²¹ Mě pōn namri hą ni bay hanja ni ka yji a suo kér bay be ká tul Feyaa beri, roo le, ka hii bay pōn dáa nun pie be na ya.

²² Be mini ze, mě pōn ni hą ni kó seké fe ká tul dökro; a bari ká i csa nun pie ziñ ni na, zadka i yji i suo kér bay bari, a i pōn fe dáa kaya bari na ya le, mě hanja ri kó seké fe na ndaw.

[‡] 2:17 2.17 *Manne na ba fe sum ká Ngerewuřu hą led Izarayelri su ká bil law kör.* (Tji kélé 16.14-21.) *Zibri na i ker mii, zadka Krisi a vika na, ka'a hól nzobri faa mbjw munu na ndaw.* A tisaw pie na, nzob hñerí ker mii, zadka i daa bo nduo nzob le, ba faa ze i pōn hą nzobke se zad fe sum suoriya Ngerewuřu, mase i daa bo nduo nzob ze báy nam kúj sal bay laa le, kie mii, bay naa ká tul nzobke ro zu. [§] 2:20

2.20 I kji 1 Mbayri 16.31; 2 Mbayri 9.22. Zezabel na ba máy Mbay Akañ ká kuø wára hą ni puo wúruri. * 2:24
2.24 Ká zad ni key na rii fe ká nzob hñerí fere nzobri fe mii, bay haw yum ká tul ñgeretemndaya na, ndad bay riñ bil fe kaya ká'a daa na ndaw rō! † 2:26-28 2.26-28 Rùo tibie na, kie nzaaruó ká do dí ya bay sil. Do faa mbjw munu ndaw, nzob ká do báy rùo tibie na, ze ka do na sikfa kókó seké fe hoy kara, ka kó mii, seké fekeri na do dí ya bay kál. * 3:1 3.1 I yji i kji FKT 1.4 na i ko.

²³ Vi-eri na, mě duku ri mburuk, bay hanja nzob mbika lawri ká i mbu tul kí báy zad bod bod riw bele na i kókó mii, bi na, mě ba nzob békle bil law nzobri bay kókó kér bay bari báy fe ká law-ri hii. Nzob hą hąa ká sakra baari na, mě púo ni fe tunduo be maa báy ped dáa be.

²⁴ A baari nzob mbika lawri ká Tiyatir ká i se fal fe fére ndaya máy key ya, ká i ti rii bil feri ká nzobkeri dí ba 'kér bay *Satan ká dí bamba ká do zad muni' ya na*, mě baa ha rí ta-tan: Mě ti hanja rí soba kí ya,

²⁵ roo le, fe ká i döke na, i mgbá ñgo-ñgoñ kpuru maa báy nam ví bi.

²⁶⁻²⁸ A nzob ká haw yum, a csa fe ká mě hii kpuru tji óró bie nam na le, mě hanja ni hýrusuo réke mbay munu ká bi kí mě yaa ká luo Baa. Ka'a réke mbay ká tul nzobri ká saw puo bari bod bod báy hýrusuo. Ka'a bie nzob ndayari kpukdu kpukdu munu ká i bieke pág ká i mbuo zuo. Mě hanja ni rùo tibie na ndaw[†].

²⁹ Nzob ká do báy suku láá bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuřu baa hą nzob mbika lawri ká i mbu tul kí báy zad bod bod na!”»

3

Bay ká i baa hą nzob mbika lawri ká Sardes

¹ Nzobke ku na baa hą mě mii: «Mu csa bayri key na ka do mbede mú pieke hą led nzaaped Ngerewuřu ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbu tul kí ká Sardes mú baa hą ni ka baa ha ri mii:

Nzob ká do báy Tem Ngerewuřu ba tōno say* báy mbaymawri ká tōno say na ka baa mii: “Fe dáa baari nzob mbika lawri riw bele na, mě kó-kó. Mě

^{*} 2:17 2.17 *Manne na ba fe sum ká Ngerewuřu hą led Izarayelri su ká bil law kör.* (Tji kélé 16.14-21.) *Zibri na i ker mii, zadka Krisi a vika na, ka'a hól nzobri faa mbjw munu na ndaw.* A tisaw pie na, nzob hñerí ker mii, zadka i daa bo nduo nzob le, ba faa ze i pōn hą nzobke se zad fe sum suoriya Ngerewuřu, mase i daa bo nduo nzob ze báy nam kúj sal bay laa le, kie mii, bay naa ká tul nzobke ro zu. [§] 2:20

2.20 I kji 1 Mbayri 16.31; 2 Mbayri 9.22. Zezabel na ba máy Mbay Akañ ká kuø wára hą ni puo wúruri. * 2:24
2.24 Ká zad ni key na rii fe ká nzob hñerí fere nzobri fe mii, bay haw yum ká tul ñgeretemndaya na, ndad bay riñ bil fe kaya ká'a daa na ndaw rō! † 2:26-28 2.26-28 Rùo tibie na, kie nzaaruó ká do dí ya bay sil. Do faa mbjw munu ndaw, nzob ká do báy rùo tibie na, ze ka do na sikfa kókó seké fe hoy kara, ka kó mii, seké fekeri na do dí ya bay kál. * 3:1 3.1 I yji i kji FKT 1.4 na i ko.

kɔ le, rij r̄i mgba r̄i fe ká ī zaŋ sùo bay tul-i, roo le, ī ba nzob huſeri.

² I túma i hą hýrusuo hą fe ká tòŋ ndji ká dō sùo-r̄i r̄obay na bay haŋa ni hu biſ biſ ya, bay ji le, m̄i kɔ ped d̄aa baar̄i na, dō maa báy zad̄e munu ká Ngerewuřu bi hii na ya.

³ Munu zu le, ī kér se tul Bay Ngerewuřu ká ī laa ī yāa bo law-r̄i na. I d̄aa vu mbom ka bo d̄i, a ī suo kér bay baar̄i ká tul feyāa baar̄i. Zadka ī tuma ya le, m̄i t̄i tul-r̄i mbud̄a munu ká nzob riiba t̄ike tul nzob taŋ haŋa r̄i kɔ nam ví bi.

⁴ Roo le, nzob baar̄i haŋeri ká i dō Sardes k̄i høy kara, simsed̄ bari taŋ kadaŋ munu ká gari pie ká em̄ mgba d̄i ya. Bari nzobkeri ku na, i séke sed zinj m̄i báy gari pie, bay ji le, i ma-maa[†].

⁵ Be ze, nzob ká haw yum na, i ndúo ni gari pie munu na ndaw. M̄i ti bumra rij-ε ká bil mbede pam ká nulue ya. M̄i báa taŋ kad̄ ká pol Bää ndaw, ká pol led̄ nzaaped̄ beri ndaw mii, ka ba taa bi.

⁶ Nzob ká dō báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuřu baa hą nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i báy zad̄ bod̄ bod̄ na!"»

Bay ká i baa hą nzob mbika lawri ká Filadelſi

⁷ Nzobke ku na baa hą m̄i mii: «Mu daa bayri key na ka dō mbede mú pieke hą led̄ nzaaped̄ Ngerewuřu ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i ká Lawdise mú baa hą ni ka baa ha ri mii:

Nzob ká Taŋ Kadaŋ, be Krisi tusueke ká lakerere Mbay David dō nduo-ε‡, ká mg bud̄a le, nzob mbjw maa bay dár ya; ká dar le, nzob mbjw maa bay mg bud̄a ya na baa mii:

⁸ "Fe d̄aa baar̄i nzob mbika lawri riw bele na, m̄i kɔ-kɔ. Hýrusuo ká ī d̄oke na, ndji høy, m̄i kɔ-kɔ. Be nu ku høy kara, ī daa vu mbom bo tul bay bi, a ī may bay ká tul-i ya. M̄i mg bud̄a faa dō høy ha r̄i ká nzob mbjw maa bay dár dō d̄i ya.

† 3:4 3.4 Gari pie ká nzob nduo na kie mii, simsed̄ nzobke taŋ kad̄ ndaw, a haw yum zinj Krisi ndaw, a kaw báy kumnun baŋguo ndaw pi. ‡ 3:7 3.7 Ká zad̄ ni key na, Nzob ká Taŋ Kadaŋ ká lakerere Mbay David dō nduo-ε na, baa bay se tul Krisi, nzob ká Ngerewuřu waa bay pie ni ví yāa nzobri. § 3:14 3.14 Nzob ká i d̄i ni ba «Amem» na ba Zezu.

⁹ A nzobri ká i ba zad̄ mbu k̄i *Satan, nzob kúd̄ bayri ká i d̄i sùo-ri ba Ziř taa tusue, roo le, i ba nzobkeri ya na, m̄i dáa ha ri ví huku pol-r̄i, a mí ha ri kɔ mii, m̄i hii r̄i hii.

¹⁰ Munu ká ī kör̄ bay bi báy sūu law na, bi høy kara, m̄i kör̄ r̄i ká bil sek̄e fe ká'a t̄i tul nzobri riw bele ká tusiri key bay lie ri bay kóko.

¹¹ Ndji høy le, m̄i vika. Fe ká ī d̄oke na, ī mgba ḥgo-ḡgoŋ bay haŋa bo, nzob mbjw mini kara, ka naa fe tunduo baar̄i ya.

¹² A nzob ká haw yum na, m̄i haŋa ni dō ba ḥgo sók̄ *hul k̄ani Ngerewuřu bi; ka'a doko d̄i baŋguo ro bo, ka ti t̄i k̄el̄ mbää. M̄i d̄aa rij Ngerewuřu bi dō sùo-ε ndaw, rij ḥgerepuo Ngerewuřu bi ká ba Zuruzalem fie ká'a d̄i saa luo-ε ká nulue ndaw, r̄oŋ rij-i taa fie na kara ndaw pi.

¹³ Nzob ká dō báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewuřu baa hą nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i báy zad̄ bod̄ bod̄ na!"»

Bay ká i baa hą nzob mbika lawri ká Lawdise

¹⁴ Nzobke ku na baa hą m̄i mii: «Mu daa bayri key na ka dō mbede mú pieke hą led̄ nzaaped̄ Ngerewuřu ká kaw tul nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄i ká Lawdise mú baa hą ni ka baa ha ri mii:

Nzob ká i d̄i ni ba Amem§, nzob doko tul nasi bay Ngerewuřu, a baa bay tusueke, be ká Ngerewuřu daa feri riw bele báy faa be na baa mii:

¹⁵ "Fe d̄aa baar̄i nzob mbika lawri na, m̄i kɔ-kɔ. M̄i kɔ na, ī huo ya ndaw, ī zaŋ ya ndaw. Uwaa! Haŋa r̄i huo deŋ deŋ, mase haŋa r̄i zaŋ sùo ku na, ndad̄ mba doko sikda dár munu!

¹⁶ Munu ká ī zaŋ ya ndaw, ī huo ya ndaw na, m̄i sám r̄i zuo bisuy.

¹⁷ I baa ká bil law-r̄i mii, 'Buru ba nzob fezinjari, báy faa ped d̄aa buru na, buru káwke bil ndad̄i, búru se síe fe

mbjw ya!' Roo le, ká nun Ngerewu na, ī ba sie bamba í maa ya kakalke ndaw, í ba nzob kükuri í se tigbaa rí hoy nduodsi nduodsi ndaw, rōo nun-rí fumra gbiigli ndaw ze ī kō ya ku!

¹⁸ Be ze, mī bo rí bay haşa rí vi luo-i í hie lari ká i daa nduo huu hą mīire tji a nduy ziriri ziriri na, bay haşa rí vi ba nzob feziñari ká nun Ngerewu. I ví hie gari pie í nduo í púcke zañ sahoy baari ká do hoy nduodsi ku na. I ví hie sawpuu í daa bo nun-rí, bay haşa bo ī kóke zad *tañ kad kad*.

¹⁹ Bi na, nzobi riw bele ká mī hii ri na, mī yiw ri, a mí ndada ri bo faa. Munu zu le, ī nduo kiyaw kiyaw í suo kér bay baari ká tul feyäa baari.

²⁰ I kō, bi na, mī do faa hul mí dī fe. A nzob ká laa kusol-i a mgbusa faa hą mī le, mī rii mí se luo-e, mí su fe ziñ ni, a fe kara a suña fe ziñ mī ndaw.

²¹ Nzob ká haw yum na, mī pón faa hą ni kaw lakun-i ká tul karingaw mbay bi, munu ká bi kara mī haw yum a mí kaw lakun Baa ká tul karingaw mbay be na.

²² Nzob ká do báy suku láa bay na, ka laa bay ká Tem Ngerewu baa hą nzob mbika lawri ká i mbu tuñ kij báy zad bod bod na!"»

4

Rúo Ngerewu ká nulue

¹ Falé ku na báyji le, mī kō-kóm mí kō faa hul ká nulue mgbusa do hoy. Lëe, mī laa kusol ká baa bay hą mī pola mgba beleñ munu ba tjuw ká nzob ul kōñrōñ na baa hą mī mii: «Mu hil mú vi key, le, mī kíe mù fe ká'a vika fal-e yuku.»

² Ká zadé ku hoy le, Tem Ngerewu mgba mī; le, ká nulue na, karingaw mbay mbjw bo dī. Ká tul karingaw mbayke ku na nzob kaw dī.

³ Nzobke ku na, nduy vedera vedera munu ba tisaw kere ká hie ba huu ká riñ-e ba zaspe báy sarduwān. Birimisi kiri karingawke na gbuk a nduy ver ver

munu ba tisaw kere ká mbi ba huu ká riñ-e ba emeroode.

⁴ Karingaw mbayri ba sín sidi pāre niñ kiri karingawke na ku. Lëe, *ngere tul pedri ba sín sidi pāre niñ kaw tul karingawkeri na. I nduo gari pie, a taguba mbay ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri na guba tul-ri mbjw mbjw riw bele.

⁵ Ká tul karingaw mbayke ku na, haa mbamri tji saa dī gberere gberere, kusolri mgba beleñ beleñ ká dī ndaw, mbam ká yjw kpäy kpäy kara tji saa dī ndaw pi. Ká pol karingaw mbayke na, huu mbɔnri ba tōo say se ká dī; ba Tem Ngerewu ká tōo say*.

⁶ Ká pol karingaw mbayke ku na, fe rii maambii ká nduy a tañ karara a do mgbeleñ do dī ndaw. Ká zañ bóko karingaw mbay ká sikða na, fe doko báy kumnunri ba niñ kiri dī, pol-e mbjw, fal-e mbjw, rōo fi hodo báy fi gel na do dī mbjw mbjw. Fekeri ku na, nunri fōrō sùo-ri, fi pol-a ndaw, fi fal ndaw.

⁷ Fe doko báy kumnun taa titireke ku na, rii mbaki. Ndeke dī sidike na rii vu baa nday, fe ndeke dī sayke na daa nun rii nun nzob, a fe ndeke dī niñke laa le, rii tirim ká do zóko tay.

⁸ Fe doko báy kumnunkeri ká mbjw mbjw niñ bele na, i do báy tay ba yie yie ká nunri fōrō tay bari kpurukud bele, fi pol ndaw, fi fal ndaw pi. Sun báy bisie bañguo na, i baa mii:

«Ngerembay, Ngerewu Nzob Hurusuo Luye,

Nzob Táñ Kadaj, Kadaj, Kadaj,
Nzob ká do pola dōd ndaw rōo tusiri do báy,

ká do timbedé key, ká'a vika.»

⁹ Bañguo na, zadka fe doko báy kumnunri ká niñ daa riñ dika í daa mbay rōo í daa taambol hą be ká kaw tul karingaw mbay, Nzob Káw Báy Kumnum mbiimbam báy mbiimbam bañguo na báyji le,

* 3:18 3.18 Ngerepu ká Lawdise na riñ-e mgba bamba bay tul feziña be ndaw, gari lari ndaw, rōo sawpuu bóko nun ndaw pi. Roo le, fekeri na ba fe ká kélé kij hoy. Ngerewu na kō fe ká do fil law nzob. * 4:5 4.5 I yjí í kij FKT 1.4 na í kō.

¹⁰ ḥgerε tul pedri ká sín sidí pāre niŋ na, i ví huku pol be ká kaw tul kariŋgaw mbay na, i ruo Nzob Káw Báy Kumnum mbiimbam báy mbiimbam baŋguo a í nan taguba mbay bari, i vāa daa zuo pol kariŋgaw mbayke na í baa mii:

¹¹ «Ngerembay, Ngerewuру buru:
Rin dika ndaw, daa mbay ndaw, hurusuo
ndaw na

ba taa bo, bay ji le, mù ma-maa.

Ba bo kí ze mù daa feri riw bele;
báy law hiiya bo ze mù hii bay haŋja
feri do,
ze mü daa fekeri.»

5

Rúo Vu badu Ngerewuру

¹ Falę ku le, mě kō mbede ká i ka-káa do nduo hodo nzob ká kaw tul kariŋgaw mbay na. Mbedeke ku na, i vbie bay do bil-e ndaw, do fal-e ndaw, i rii nzi-e zad tōnɔ say. ² Lęe, mě kō led nzaaped Ngerewuру mbijw munu ká ba nzob hurusuo ká do báa bay beleñ báy bawda kusol-e a vbi bay mii: «Nzob ve ze maa nzúo zad ríike ká tōnɔ say na, a mgbuda nzi-e a kii bay ká do bil-e le?»

³ Roo le, nzob ká maa mgbúda bay kiiŋa bay ká do bil-e na mbiw tiya, ká nulue ya ndaw, tusiri key ya ndaw, ká zad baw ya ndaw pi.

⁴ A le, mě re-rew báy mbii nun-i mgbobo mgbobo, bay ji le, nzob mbijw maa bay mgbúda bay kókɔ fe ká do bil-e ya.

⁵ Báyji le, ḥgerε tul pedri mbijw baa hą mii: «Mu re-rew ya. Mu kō! Mbaki key ká ba saw kāni Zuda, vu bulu Mbay *David na, haw yum a maa nzúo nzaa mbede ká i rii zad tōnɔ say na.»

⁶ Lęe, mě kō vu badu mbijw do siya ká lakun kariŋgaw mbay na, le, fe doko báy kumnunri ká niŋ báy *ḥgerε tul pedri na, i kiri ni gbuk. Ka rii Vu Badu ká i i ni ba *fe poy, a do báy t̄iw ba tōnɔ say, nun ba tōnɔ say ká ba Tem Ngerewuру ká tōnɔ say ká'a pie ri báy zadri riw bele ká tusiri key.

* 5:2 5:2 Ká fil sewke ku na, mbede káake ká ḥgeredomayri daa na, i rii nzi-e báy dikay a i iki dikay na báy fe ká i daa nduo vu nduo-ri, bay haŋja nzobri kóke nzob daa mbedeke. Ba nzob ká do báy faa huo-e hoy ze maa bay mgbuda.

⁷ Vu Baduke ku na, vāa yāa mbede ká do nduo hodo be ká kaw tul kariŋgaw mbay na.

⁸ Zadka'a yāa mbedeke na báyji le, fe doko báy kumnunri ká niŋ báy ḥgerε tul pedri ká sín sidí pāre niŋ na, i huku siri ká pol Vu Badu. Bari mbijw mbijw bele na, i do báy nzaŋa báy tuŋguo ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri, ká feri ká i uu ká bare fū būy būy mbää dī. Fe úukeri na, ba nzaa bay kereri ká nzob taa Ngerewuру i daa.

⁹ Rōbay, i dī sim fie mii:

«Bo Vu Badu na, mù ma-maa.

Mù maa bay mbika mbede ká i kaa na, a mü nzuo zad ríikeri, bay ji le, bo na, i í mü hą sím bo uo, a le, báy faa sím bo na, mù púoke mbol ká tul nzobri ká saw kāni bari bod bod bele, nzaa bay bari bod bod bele ndaw, saw bari bod bod bele ndaw, rōo saw puo bari bod bod bele ndaw na, ha ri vi ba taa Ngerewuру.

¹⁰ Mü daa ha ri vi ba nzob fe poyri ká puoruo bo bay daa ped hą Ngerewuру naari, a i re mbay ká tusiri key.»

¹¹ Báyji le, mě kō-kóm, a mí laa kusol ruo led nzaaped Ngerewuру ḥgii bamba wuruk wuruk mba kiiŋa. I kiri kariŋgaw mbay báy fe doko báy kumnunri ká niŋ, rōo báy ḥgerε tul pedri na,

¹² a i dī sim mgbá mgbá ba siya mii:

«Vu Badu ká i i ni na,
ṅgɔŋɔ ndaw, feziŋa ndaw, nun nzem
ndaw, hurusuo ndaw,
daa mbay ndaw, rin dika ndaw, rōo
pisi ndaw na
ba taa be, bay ji le, ka ma-maa!»

¹³ Rōbay, mě laa kusol feri riw bele ká Ngerewuру daa, ká nulue ndaw, tusiri key ndaw, zad baw ndaw, ká fil bawda maambii ndaw, rōo báy feri riw bele ká'a daa na, i dī sim mii:

«Ngerewuру, nzob ká kaw tul kariŋgaw mbay báy Vu Badu na,

pisi ndąw, dää mbay ndąw,
riŋ díka ndąw, rō hýrusuo ndąw na,
ba taa bari mbiimbam báy mbiimbam bánguo!»

14 Lęe, fe doko báy kumnunri ká niŋ na, i yjiiŋra báy bay mii: «Amem! Ndadf báy haŋa ni ka do munu na kij!» A lę, ḡere tul pedri na i huku siri í ruo ri.

6

Nzúo zad rji mbede

1 Falę ku lę, mě kō Vu Badu nzuo titire zad rjike ká tōnō say na, lę, mě laa kusol fe doko báy kumnun mbjw ká sakrake hawri na baa bay munu ká mbam ká yjw kpäy kpäy mii: «Mu vi!»

2 Báyji lę, mě kō-kóm mí kō piri pie mbjw! Nzob ká kaw tul-e na mgba ḡan guo do nduo-ε, a i hą ni taguba mbay. Ka se báy hýrusuo haw yum bay vaa haw yum na rōbay.

3 Falę ku lę, Vu Badu na nzuo zad rjike ndeke dí sidike na, lę, mě laa kusol fe doko báy kumnun ndeke dí sidike ká baa mii: «Mu vi!»

4 Báyji lę, piri kij tji, lę, sùo-ε ba sje ḡaw ḡaw ba huu. Nzob ká kaw tul-e na, i hą ni hýrusuo bay haŋa ni náake dékéke ká do sakra nzobri ká tusiri key bay haŋa ri i kij, a i hą nzobke ku na bawda maamii.

5 Falę ku lę, Vu Badu na nzuo zad rjike ndeke dí sayke na, lę, mě laa kusol fe doko báy kumnun ndeke dí sayke ká baa mii: «Mu vi!» Báyji lę, mě kō-kóm mí kō piri pire mbjw! Nzob ká kaw tul-e na, mgba fe lie sum do nduo-ε.

6 Lęe, mě laa gire fe mgba munu ká kusol nzob uru saa siksa fe doko báy kumnunri ká niŋ na mii: «Sum kere na, vu tuŋguo fe hie mbjw bay tul lari ped nam mbjw, a kiri sum ká do ká kükuri hie na laa lę, vu tuŋguo fe hie say bay tul lari ped nam mbjw na ndąw, roo lę, num báy him na, mu suo larike ya*.»

7 Falę ku lę, Vu Badu na nzuo zad rjike ndeke dí niŋke na, lę, mě laa kusol fe doko

báy kumnun ndeke dí niŋke ká baa mii: «Mu vi!»

8 Báyji lę, mě kō-kóm mí kō piri pire ká sùo-ε fere do hoyla! Nzob ká kaw tul-e na, riŋ-ε ba Hud; lę, nzob ká i dí ni ba Zad Baw na se fal-ε. I ha ri hýrusuo ika nzobri ká tusiri key. Tusiri ká i te bil-e zad niŋ na, i i nzobri ká zad mbiwke báy faa maamii ndąw, kōn buo ndąw, hud duku mburuk ndąw, rō báy faa fe mgbamri ká tusiri ndąw pi.

9 Falę ku lę, Vu Badu na nzuo zad rjike ndeke dí ndebeke na, lę, mě kō-kóm ba saw *tutakra fe poy a mí kō pāra nun sùo nzobri ká i ri bay tul Bay Ngerewuру ká i ka-káake báy nasi bay ká i baa báy zadε na.

10 I guu fe ba siya mii: «Igerembay, bo ká mü ba Nzob Táŋ Kadəŋ mü ba Ngerewuру tusueke na, wāa, mü giyan bay sje hąa ndąw rō báy kūn sal bay zuo tul nzob tukeleri key, a mü daa sekə ziŋ ri bay tul buru ká i i buru na lę?»

11 Lęe, i ha ri maagari pie ká pie yul mbjw mbjw báy zad bari bele†, a i baa ha ri bay haŋa ri giyan ndii i mgba taram saw sje hane kpuru hą suy baw ped bari báy yu bari ká i ika ri munu ká bari na, ka maa ndąw rō!

12 Falę ku lę, mě kō Vu Badu na nzuo zad rjike ndeke dí yieke na, lę, tusiri laŋ yik yik ndąw, sje fere a sii zyruru munu ba gari máy sje ndąw, few báy kukruke laa lę, fere a sji dóroro munu ba sím ndąw.

13 Mbaymawri gay saa tumbam zuo siri rib rib munu ba lere puu ká sji ya báy, ká bawda zuu kuu lę, gay saa puuke.

14 Tumbam kaa ndüy zuo tul kij ndoko munu ká i káake mbede. Kuori báy tukudu mbiiri riw bele na, i soro ká zad dol bari ba pola pola.

15 Mbayri ká tusiri key ndąw, ḡereri ndąw, ḡerenzob yumri ndąw, nzob feziŋari ndąw, nzob hýrusuori ndąw, báy nzob hawri riw bele, koyri báy nzob hoykeri ndąw na, i dí ū báy vaa muu sùori ká bil puy kuo báy sakra tisawri ká tul

* **6:6 6.6** Ká zad ni key na, baa bay se tul kōn ká'a lie bo zad hą lari fe payri ḡón samba. Sum kere ká zad ni key na, ba sum ká i dí ba ble, a kiri sum ká kükuri hie na laa lę, i dí ba orge. † **6:11 6.11** I yjii i kji FKT 3.4 na i ko.

kuori.

¹⁶ I báa hą kuori báy tisawri mii: «Ì gáy zúo tul buru i pud buru bay hańa nun be ká kaw tul karińgaw mbay na, ka kó buru ya ndąw, a búru do dí dí báy here Vu Badu na ndąw,

¹⁷ bay ji le, bawda nam here bari na vi ro, a waa a ve ze a máa bay bár gjw ká pol hereke na le woo?»

7

Nzobri ká téke surum Ngerewuru do nduo-ri

¹ Falé ku báyji le, mǐ kó led nzaaped Ngerewururi ba niń, i do siya ká t̄jw zad ká niń ká tusiri; i mgbá zuuri ká niń bay hańa zuu mbj̄w mini kara ka kuu ká tusiri key ya ndąw, ká tul bawda maambii ya ndąw, ká tul puu mbj̄w mini kara ya ndąw pi.

² Rōbay, mǐ kó led nzaaped Ngerewuru kí uru saa fi tiya ká zad t̄ji sie na, a mgbá fe téke surum Ngerewuru Nzob Káw Báy Kumnum do nduo-ε. Ka d̄aa fe báy bawda kusol-e beleń hą led nzaaped Ngerewururi ká niń ká Ngerewuru ha ri h̄urusuo pola bay hańa ri b̄ieke tusiri, rō báy bawda maambii na mii:

³ «Ì b̄ie fe mbj̄w ká tusiri ya ndąw, ká bil bawda maambii ya ndąw, puuri ya ndąw, kp̄uru hą buru te surum do nzáa pol nzob ped Ngerewuru naari na ndąw rō!»

⁴ Báyji le, mǐ laa suy ruo nzobri ká i te surum Ngerewuru do nzáa pol-ri na: i ba isod sōd duć zad isod báy sín niń p̄are niń (144.000) ká saw kani led Izarayelri riw bele.

⁵ Nzobri ká saw kani Zuda ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000). Nzobri ká saw kani Ruben ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw. Nzobri ká saw kani Gad ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw.

⁶ Nzobri ká saw kani Azer ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw. Nzobri ká saw kani Neftali ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw. Nzobri ká saw kani Manase ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw.

⁷ Nzobri ká saw kani Simeon ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw. Nzobri ká saw kani Levi ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw. Nzobri ká saw kani Isakar ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw.

⁸ Nzobri ká saw kani Zabulon ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw. Nzobri ká saw kani Zezeb ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw. Rō, nzobri ká saw kani Bezame ba isod sōd duć zad duć falé sidi (12.000) ndąw pi.

Ruo nzobri ká i ba taa Ngerewuru

⁹ Falé ku le, mǐ kó-kóm na rōbay, le, mǐ kó ruo nzobri njii bamba tasiri h̄ej̄o h̄ej̄o ká nzob mbj̄w mini kara maa báy kij̄na ri ya. Ba nzobri ká saw puo bari bōd bōd bele, saw kani bari bōd bōd bele ndąw, saw bari bōd bōd bele ndąw pi. Bari na, i do pol karińgaw mbay ndąw, pol Vu Badu ndąw; i nduo maagari pie ká p̄ie yul, a i mgbá vay kandaw ká i fēd do nduo-ri gbiri gbiri.

¹⁰ I guu fe mgbá mgbá ba siya beleń mii: «Pam na uru saa luo Ngerewuru naari ká kaw tul karińgaw mbay, uru saa luo Vu Badu ndąw!»

¹¹ Báyji le, led nzaaped Ngerewururi riw bele ká i kiri karińgaw mbay ndąw, *njere tul pedri ndąw, rō fe doko báy kumnunri ká niń ndąw na, i huku siri i d̄aa tul-ri tuń ká pol karińgaw mbay a i ruo Ngerewuru

¹² mii:

«Amem! Pisi ndąw, riń cika ndąw, nun nzem ndąw, taambel ndąw, d̄aa mbay ndąw, njgońo ndąw, rō h̄urusuo ndąw na, ba taa Ngerewuru naari mbiimbam báy mbiimbam banguc! Amem! Ndad báy hańa ni ka do munu na kij!»

¹³ Báyji le, nzob mbj̄w ká sakra njere tul pedri na vbi mǐ báy mii: «Nzob niri key ká i nduo maagari ba pie, p̄ie yul na, i ba nzob veri, mase i uru saa zad h̄a le?»

¹⁴ Lée, mǐ yij̄ra báy bay h̄a ni mii: «Mbay bi, ba bo ze mù kó.» Lée, ka baa

hą mì mii: «Ba bari ká i tii saa bil bawda fe dää nun tuɔ sие zu. I waa maagari bari báy sim Vu Badu na hą ni puu kpäa kpäa.

¹⁵ Sąwke mini ze, i do pol karingaw mbay Ngerewuru í ruo ni suŋ báy bisie ká bil hul kani be. A le, be ká kaw tul karingaw mbay na, a pud ri.

¹⁶ Kón ti seke ri mbää ndäw, kón mbii ti seke ri mbää ndäw, sие ti zaŋ ri mbää ndäw, zad zaŋ taa bilu biluke kara ti zaŋ ri mbää ndäw,

¹⁷ bay ji le, Vu Badu ká do sikfa karingaw mbay na, a bá nzob kóro ri, a nda faa pol-ri se zad luka mbiiri ká ha ri kaw báy kumnun ká do banguo na. Lęe, Ngerewuru a taa mbii nun-ri riw bele.»

8

Nzuo zad rjike ndeke dī tōnɔ sayke

¹ Falę le, Vu Badu na nzuo zad rjike ndeke dī tōnɔ sayke, le, zad do ndiŋ ká nulue maa vu saw sие sín say.

² Lęe, mì kɔ led nzaaped Ngerewuru tōnɔ say ká i do pol-e; i ha ri t̄iw ba tōnɔ say.

³ Báyji le, led nzaaped Ngerewuru kí ví do dī ya báy *tutakra úu fe. Ka mgba huo fe uu fe ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri na do nduo-ε. I hą ni vayri ká bare fū bùy bùy njii bamba bay haŋa ni ka uu nde kí mbjw hoy báy nzaa bay kere nzob taa Ngerewuru riw bele ká tutakra úu fe ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri ká do pol karingaw mbay na, bay haŋa Ngerewuru.

⁴ Nzaa bay kere nzob taa Ngerewuru báy zuu huu feri ká i uu na, tii saa huo fe úu fe ká do nduo led nzaaped Ngerewuru na tul tul ká pol Ngerewuru.

⁵ Báyji le, led nzaaped Ngerewuru na mbi huo fe úu fe na, a fąa sие huu ká tutakra úu fe na mbaa dī a vbu ba tusiri, le, mbam yjw kpäy kpäy ndäw, a vbu haa gberere gberere ndäw, kusolri mgba beleñ beleñ ndäw, rōo tusiri laŋ yik yik ndäw pi.

Tiwri ká tōnɔ say

⁶ Falę le, led nzaaped Ngerewuru ká tōnɔ say ká i mgba t̄iw ba tōnɔ say do nduo-ri na, i leke sùo-ri bay úl fe.

⁷ Báyji le, led nzaaped Ngerewuru titire na ul t̄iw be. Lęe, sari báy huu ká zukri kí báy sim na, i kuna ri wusuk zuɔ tusiri. Tusiri ká i te bil-e zad say na, zad mbjwke huu se dī, puuri ká i te bil-e zad say na, zad mbjwke huu tay kpɔłok kpɔłok ndäw, rōo suy paméri riw bele ká do dī na kara huu se kpoyp kpoyp ndäw pi.

⁸ Falę le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī sidike na ul t̄iw be. Lęe, i vbu fe rii bawda kuo ká vuɔ huu bilam hą ni tɔdɔ bo bawda maambii. Bawda maambii ká i te bil-e zad say na, zad mbjwke fere a ba sim döroro.

⁹ A fe dää Ngerewuru riw bele ká i do báy kumnun ká bil bawda maambii ká i te bil-e zad say na, zad mbjwke hu mburuk, rōo bawda hul tumbii báy zadə riw bele ká i kud zad say na, zad mbjwke biɛ kasak kasak.

¹⁰ Falę le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī sayke na ul t̄iw be. Lęe, bawda mbaymaw ká hie gbie munu ká huu mbɔn na tɔdɔ saa nulue. Nduo mbiiri báy faa luka mbiiri ká i te bil-e ba zad say na, ka tɔdɔ bo bil-e zad mbjwke,

¹¹ hą mbiike na fere a zoŋ bak bak hą nzobri njii bamba ziŋ hud bay mbiike ká i nzɔ na. Riŋ mbaymawke ku na ba Zo-zoŋ.

¹² Falę le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī niŋke na ul t̄iw be. Lęe, sie báy few, rōo báy mbaymawri ká i sáka ri zad say say na, zad mbjw mbjwkeri na hie mbää. Bil nam mbjw ká i te bil-e zad say na, zad mbjwke na, zad taŋa ti dī ya, a suŋ ká i te bil-e zad say na kara, do munu na ndäw pi.

¹³ Mì kɔ-kóm na rōbay, le, mì laa gire tirim ká zo a haari tumbam siya a baa bay ba siya mii: «Seké fe woo! Seké fe woo! Seké fe taa minake rōo a hóko tul nzobri ká tusiri key báy nam ká led nzaaped Ngerewuru hawri ká tōŋ say i úlke t̄iw bari na le!»

9

¹ Falę lę, led nzaaped Ngerewuru ndeke dí ndebeke na ul tịw be. Lęe, mě kő mbaymaw mbjw ká tđđo saa nulue bo tusiri; lę, Ngerewuru hą ni lakerere *luč zad baw ká gbuke tiya.

² Báyji lę, mbaymaw na mgbuda faake, lę, zuu huu tịi ndururu rii zuu huu ndanja. Zuu huuke ku na daa hą sie báy zuu na fere a hą zad do nduŋ.

³ Lęe, tazalari tịi saa bil zuu huu na, a i yaa zad kpł kpol ká tusiri key. Ngerewuru ha ri hurusuo rii hurusuo ká ndáyri dōke; a lę,

⁴ ka baa ha ri bay hańa ri daa fe sekę ka zinj suy ya ndaw, puu ya ndaw, vay fe ká luo ya ndaw, roo lę, i daa sekę zinj nzobri ká i te surum Ngerewuru do nzaa pol-ri ya kij hoy.

⁵ Tazalari na, Ngerewuru ha ri faa bay hańa ri i nzobri na ku ya. Roo lę, i dára ri kó sie kij hoy mboloŋ mboloŋ few ndebe*. Dárake ku na, sekęke rii sekę ndáy ká so nzob.

⁶ Ká bil fewri ká ndebe ku na, nzobri nzaara hud, roo lę, i ti zinj ni ya; i hii hud, roo lę, hud a dúu dí dí zinj ri.

⁷ Tazalakeri ku na, i rii piriri ká i do dí ya bay dáa ruy. Ká tul-ri na, fe rii taguba mbay ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri guba dí; a nun-ri laa lę, rii nun nzob.

⁸ Suy tul-ri rii suy tul māyri, a sere-ri laa lę, rii sere mbaki.

⁹ Ká nzaa law-ri na, fe rii gari lari ká ḥgoŋ kokyɔ do dí. Gire tay bari mgbä rii gire ruo puupusuri ká piriri kuɔ gbokrɔ gbokrɔ báy takra ba zad ruy.

¹⁰ Nzaa saw-ri do báy nzaw munu ká taa ndáy. Báy faa saw-ri na, i do báy hurusuo dáake sekę zinj nzobri ká bil fewri ká ndebe na ku.

¹¹ I do báy mbay tul-ri mbjw, be ká'a ba led nzaaped Ngerewuru pola a daa ped hą ni, lę, timbede na ka ba nzob tul ḥgani be a ba mbay luč zad baw ká gbuke tiya. Rij-e báy nzaa eboro lę, ba Abadon, a báy nzaa gerek laa lę, ba Apoliyon. Máa saw rijke lę, ba Nzob Bé Zad.

¹² Titire sekę fe na kal ro, lę, sekę fe hąyri ká tony sidfi na a vika fal-ε vuku rōbay.

¹³ Falę lę, led nzaaped Ngerewuru ndeke dí yieke na, ul tịw be. Lęe, mě laa kusol mgbä ká tịw zadri ká *tutakra úu fe ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri ká bo pol Ngerewuru.

¹⁴ Kusol ká mgbä na, baa bay hą led nzaaped Ngerewuru ndeke dí yieke ká mgbä tịw do nduo-ε na mii: «Hina led nzaaped Ngerewururi ká niŋ ká i siŋ ri zuč dí ya báy bawda nduo mbii ká i dí ba Efarat.»

¹⁵ Lęe, led nzaaped Ngerewururi ká niŋ ká Ngerewuru ha ri do dí ya i giyan saw sieke ndaw, namke ndaw, fewke ndaw, rōo mbiimbamke ndaw na, i hina ri bay hańa bo, nzobri ká i te bil-e zad say na, i i zad mbjwke.

¹⁶ Nzob kaw tul piri yumri ká mě kō ri na, i tuu súyke hą mě la-laa; lę, i ḥgii bamba wuruk wuruk mba kijja†.

¹⁷ Piriri báy nzob kaw tul-riri ká mě kō ri ká bil fe ká tina nun hą mě na, i do mini key: i do báy gari lari ká ḥgoŋ kokyɔ ba sie ndaw, do ḥgul ndaw, a ba tawori ndaw pi. Tul piriri na, do munu ba tul mbakiri. Huu báy zuu huu, rōo báy tisaw ká vuo huu a fu kpíri kpíri tịi saa bil law nzaa-ri wulam wulam.

¹⁸ Báy faa fe nuri ká say ká tịi saa bil law nzaa piriri, ká ba bie ká mbi báy zadri na, nzobri ká i te bil-e zad say na, zad mbjwke zinje hud,

¹⁹ bay ji lę, hurusuo piriri na do bil law nzaa-ri báy saw-ri. Saw-ri na rii soyri ká i do báy tul bay dáake sekę zinj nzobri.

²⁰ A bie nzobri ká i hu-hud biekeri ká mbi báy zad ku ya na, i suo kér bay bari ká tul ped kaya bari ya. I ruo temndayari, báy feri ká i kō ba wuru bari ká i daa báy kiri lariri bod bod ká nduy ndaw, tisaw ndaw, rōo puu ndaw na, ba pola pola. Ba feri ká i kō-kóm ya ndaw, i láa bay ya ndaw, a i se-sed ya ndaw pi.

²¹ Nzobkeri ku na, i suo kér bay bari ká tul ika nzob ya ndaw, fe dáa mgbii bari

* 9:5 9.5 Few ndebe na ba nam kaw báy kumnun tazalari. † 9:16 9.16 200.000.000

ya ndąw, fe dńa lńo bari ya ndąw, mase riiba bari ya ndąw pi.

10

Led nzaaped Ngerewuru báy vu mbede káake

¹ Fale le, mǐ kō led nzaaped Ngerewuru kí mbjw ká ba nzob hýrusuo uru saa nulue a do dí ba tusiri. Sii mbam pud ni rididi; birimisi kiri tul-e gbuk, nzaa pol-e nduy mbedera mbedera munu ká sié so, a bal-εri kara do munu bawda ḥguč ká do hadak a mbi huu wuo tji siya.

² Ka mgba vu mbede káake ká mgbudfa do høy na do nduo-ε. Ka daa bal-ε hodo tó tul bawda maambii, a daa bal-ε gel tó tusiri,

³ a daa fe báy bawda kusol-e beleñ rii fe dńa mbaki. Fale ká'a daa fe na báyji le, mbamri ká tōnɔ say na, i hii nzi-ε gbaw.

⁴ Zadka i baa bay báy zad bari gbaw na báyji le, mǐ do dí ya bay vbie bay bari na do mbede. Roo le, mǐ laa kusol mbjw mgba ká nulue a baa hą mǐ mii: «Bayri ká mbamri ká tōnɔ say baa na, mu kóro ba muni; mu vbie do mbede ya.»

⁵ Báyji le, led nzaaped Ngerewuru ká mǐ kō ni pola ká do siya ká tul bawda maambii báy tusiri na ura nduo hodo be ba siya,

⁶ a haa huđ báy riñ be ká kaw báy kum-nun mbiimbam báy mbiimbam bānguč, be ká'a daa tumbam báy feri riw bele ká do dí ndąw, a daa tusiri báy feri riw bele ká do dí ndąw, rōc a daa bawda maambii báy feri riw bele ká do bil-e ndąw na, ka baa ta-taŋ mii: «Gýaŋke ti mbää!»

⁷ Zadka led nzaaped Ngerewuru ndeke dí tōnɔ sayke a úl t̄jw be na báyji le, fe ká Ngerewuru leke ká do zad muni na, a dńa o báy zad munu ká'a baa bayke hą nzob ped beri ká i ba nzob yáŋa bayri saa nzi-ε na.»

⁸ Fale le, kusol ká mgba ká nulue ká mǐ laa pola na, baa bay hą mǐ ba kí na rōbay

mii: «Mu se mü yáŋa mbede káake ká nzi-ε mgbudfa do høy ká do nduo led nzaaped Ngerewuru ká daa bal-ε mbjw tó bawda maambii, a mbjwke tó tusiri na.»

⁹ Báyji le, mǐ se luo-ε na a mí vbi ni bay hańa ni ka hą mǐ vu mbedeke na. Léε, ka baa hą mǐ mii: «Yáŋa mü sú; a zoŋ bak bak ká bil-a, roo le, ká bil law nzaa-a na, a mbel riki riki munu ká num zoro.»

¹⁰ Léε, mǐ yáŋa vu mbedeke na saa nduo-ε a mí sú. Ká bil law nzaa-i na mbel riki riki munu ká num zoro, roo le, zadka mǐ tūu na, yǐi a zoŋ bak bak ká bil-i.

¹¹ Báyji le, i baa hą mǐ mii: «Ndad bay hańa mü baa bay ká tji saa nzaa Ngerewuru na ba kí; ba bay ká se tul fe ká Ngerewuru leke se tul saw nzobri ḥgii bamba ndąw, saw puo nzobri ḥgii bamba ndąw, nzáá bayri ḥgii bamba ndąw, rōc mbayri kara ḥgii bamba ndąw pi.»

11

Nzob nasi bay Ngerewururi ká tul-ri sidi

¹ Fale le, i hą mǐ ḥgasikri, rii puu ká i líeke fe, le, Ngerewuru baa hą mǐ mii: «Úru mü vää lie hul kāni bi báy *tutakra fe poy, rōc mü kii nzobri ká i ruo mǐ ká dí*.»

² Roo le, mu pón líe mgban ká kélé, bay jí le, mǐ pón hą nzobri ká i tuu mǐ ya. Bari nzobkeri ku na i tōd ḥgerepuo ká do bod ba taa bi na duńa duńa few sín nin pārε sidi†.

³ Mǐ hańa hýrusuo hą nzob nasi bay báy ká sidi na; i nduo gari sié i ka-káa bay ká tji saa nzaa-i ká bil fewkeri ku ká nam ba isōd duć zad mbjw báy isōd sōd sidi báy sín yie (1260).»

⁴ Nzob nasi bayri ká sidi na, i ba puu oliviyeri ká sidi báy huu ndeleri ká sidi ká i daa sii say ká do pol-i, bi ká mǐ ba Ngerembay ká tusiri key na‡.

⁵ Zadka nzob nzaa faa bay dńa seke zinj ri le, huu a tji saa nzaa-ri bay bíe nzob tul

* **11:1 11.1** I kii Ezekiyel 40.1-5; Zakari 2.5-7; 4. Ká zad ni key na, feri ka nzobke lie na, ba feri ká Ngerewuru pud ri. † **11:2 11.2** Few 42 ba nam 1260 a ba mbiimbam 3,5 ndąw. Bil namkeri ku na, rii fe ká ḥgeretemndaya re mbay a daa nun nzobri tuo sié bamba. Roo le, ba saw sie ká Ngerewuru kí daa bo. ‡ **11:4 11.4** Ká bil mbede Zakari 4.1-14 na, puu oliviyeri ká sidi ká huu ndeleri ká i daa sii say do lakun-ε kun-ε na, ba nzobri ká Ngerewuru nan ri zuć bod, a daa num zuć tul-ri bay hańa ri daa ped be.

ŋgani bariri ku na. Faake mini ndaw ze, nzobkeri ku na i zin̄ke hud.

6 Ká bil fewkeri ku ká i ka-káa bay fi na, nzob nasi bayri ká sidí na, i do báy húrusuo mgbaka mbam hą ni tó ya ndaw, i do báy húrusuo fére mbii hą ni vi ba sim ndaw, a i do báy húrusuo ndáka tusiri báy kiri bieri bod bod ká mbi báy zad hą ni tui tul nzobri munu ká law-ri hii.

7 Zadka i báa nasi bay bari o na báyji le, fe mgbam ká do yer ká naa *luo zad baw ká gbuke tiya na, a tui a ruu ziñ ri, a haw yum ká tul-ri, a i ri.

8 Hud bari a zúo zad áake ká bil ŋgerepuoke, zad ká i ber Ngerembay, ká ba Ngerembay bari ndaw na do tul puu say hud ká diš. Ngerepuoke ku na, i mgbam i lieke Sodom, mase Ezibte.

9 Lęe, nzobri ká saw bari bod bod bele, saw kani bari bod bod bele ndaw, nzaa bay bari bod bod bele ndaw, rōo báy saw puo bari bod bod bele ndaw na, i ví kókó hud bari nam say mgbam nzaaruo kí ká sie do law tul, a i pōn faa hą nzobri bay haña ri voro hud na ya.

10 Nzob tukeleri na i doko báy suoriya bay tul hud nzob nuri ká sidí ku na, i zay suo-ri a i pie báy fe hą kí ba lie ba lew, bay ji le, *nzob yaaña bayri saa nzaa Ngerewuру ká sidí key na, i daa hą tul nzob tukeleri fere báy faa káa bay bari.

11 Roo le, fal nam ká say mgbam nzaaruo kí ká sie do law tul na báyji le, զmi vi saa luo Ngerewuру, a rii suo nzobri ká i i ri na, le, i uru siya. Lęe, bari riw bele ká i do zadé i kō ri na h̄ie daa ri zikiki.

12 Báyji le, nzob yaaña bayri saa nzaa Ngerewuру ká sidí na, i laa kusol mgbam beleñ saa nulue a baa ha ri mii: «Hil i vi key!» Ro, i hil ká bil sii mbam na ba nulue, hą nzob tul ŋgani bari kō ri báy nun-ri.

13 Ká zadé ku høy le, tusiri lañ yik yik hą ŋgerepuo ká i te bil-e zad duɔ na, zad mbiwke dir wuruk hą nzobri isod sōd duɔ zad tōo say ziñ hud bay tusiri ka lañ na. Bie nzobri ká i sad ká i kaw báy kumnum báy na, h̄ie daa ri zikiki a i daa riñ dika

bo tul Ngerewuру ká kaw nulue.

14 Seké fe ndeke dí sidike na kal ro; le, seké fe ndeke dí sayke ro do dí ya vuku.

Tiw ndeke dí tōo sayke

15 Falę le, led nzaaped Ngerewuру ndeke dí tōo sayke na ul tiw be. Lęe, m̄i laa kusolri mgbam godi godi ká nulue mii: «Timbede key na, húrusuo réke mbay ká tul húrusuori riw bele ká tusiri key na do nduo Ngerembay Ngerewuру naari báy *Krisi, nzob ká'a pie ni vi tusiri key bay yaaña nzobri na. Ka'a réke mbay mbiimbam báy mbiimbam bañguo.»

16 Báyji le, *ŋgeré tul pedri ká sín sidí pare niñ ká kaw tul kariñgaw mbay bari ká pol Ngerewuру na, i huku siri i daa nzaa pol-ri tuñ siri i ruo ni mii:

17 «Ngerembay, Ngerewuру Nzob Húrusuo Luye,
bo ká mù do pola dōd ndaw rōo tusiri
do báy,
bo ká mù do timbede key ndaw na:
Taambol hą mù bay tul bawda húrusuo
ká mù dákke ped,
a timbede key na mù kaw ba mbay.

18 Nzobri ká saw puo bari bod bod ká i
tuu mù ya na,
law-ri fāa ri gbururu gbururu ká tul-
a.
Roo le, timbede key na, ba saw sie bo ro
bay haña here bo ka bo tul-ri.

Timbede key na, ba saw sie bo ro
bay haña mù kuñ sal bay bo tul nzob
hudferi.

Timbede key na, ba saw sie bo ro
bay haña mù hą fe tunduo hą nzob
ped bori
ká i ba nzob yaaña bayri saa nzaa-a,
báy nzobri riw bele ká i ba taa bo ká
i h̄ie mù,
ze i ba na ŋgereri, mase ledri kara
ndaw.

Timbede key na, ba saw sie bo ro
bay haña mù bie bari ká i bie tusiri
key na kpukdu kpukdu!»

19 Báyji le, *hul kani Ngerewuру ká nulue na mgbudsa do høy hą nzobri kō *sanduku sáka kuni ká bo bil-e. Lęe, mbamri vbu

haa gberere gberere ndaw, kusolri mgba beleñ beleñ ndaw, mbamri yiw kpäy kpäy ndaw, tusiri laj yik yik ndaw, roo səriri gay zididz zididz zuo siri ndaw pi.

12

Máy báy nay saj

¹ Báyji lę, fe ká kie fe ká ba hije zikiki ndadz kókɔ tji saa tumbam. M̄i k̄o máy nzob mb̄iw ká s̄ie puç ni kpurukudz munu ba gari. Ka d̄aa bal-e zuo tul few, roo taguba mbay ká mbaymawri duø fale sidz do d̄i guba tul-e.

² Ka d̄o bil a d̄o d̄i ya báy mbón led, lę, nduo se ni h̄a ni guu fe.

³ Báyji lę, fe ká kie fe k̄i tji saa tumbam. M̄i k̄o bawda nay saj s̄ii ba huu ká tul-e ba t̄on̄ say, t̄iw-e ba duø, lę, taguba mbay ba t̄on̄ say bo tul-ri mb̄iw mb̄iw bele. ⁴ Báy s̄aw-e na mbaymawri ká i te bil-e zadz say na, ka d̄uøke zadz mb̄iwke, a kuø ri a vbuku ri zuo tusiri mgbarak. Ka d̄o lakun máy ká d̄o mbón na kek bay haña bo ka mboø lę, beri t̄u vi-e na hak.

⁵ L̄ee, máy na mboø led w̄ara nzob, be ká'a réke mbay ká tul nzobri ká s̄aw puo bari bodz bodz riw bele báy h̄urusuo*. A lę, led nzaaped Nḡerewuru ví mbi led na a séke luo Nḡerewuru ká kaw tul karingaw mbay be.

⁶ A báyji lę, máa led na d̄uu a se zadz ká Nḡerewuru leke báy tul-e ká bil law k̄or báy haña bo, ka h̄ol ni nam isodz s̄od duø zadz mb̄iw báy isodz s̄od sidz báy s̄in yie (1.260)†.

⁷ Báyji lę, ruy d̄o nulue. Led nzaaped Nḡerewuru ká riñ-e ba Misel báy led nzaaped beri, a nay saj báy led nzaaped beri laa, i ruu ziñ ki.

⁸ Roo lę, Misel báy led nzaaped beri na i haw yum, a i p̄oñ faa h̄a nay saj báy led nzaaped beri báy haña ri kaw nulue mb̄aa.

⁹ I vbu bawda nay saj na bo kele, be soy piedke lew ká i d̄i ni ba Nḡeretemndaya, mase *Satan, ká ula nzobri riw bele ká

tusiri key na; i vbu ni saa nulue bo tusiri gbirik báy led nzaaped beri mb̄iw h̄oy.

¹⁰ Fale ku lę, m̄i laa kusol mgba beleñ ká nulue mii:

Timbedz na, pam Nḡerewuru vi ro!
Timbedz key na, Nḡerewuru kie h̄urusuo-
e báy réke mbay be!

Timbedz key na, Krisi, nzob ká'a pie ni vi
báy yagaña nzobri na,
kie h̄urusuo-ε:

Nzob Dáa Bay bo tul yu naari,
be ká'a do pol Nḡerewuru naari
báy d̄aa bay bo tul-ri sun báy bisie na
i vbu ni saa nulue bo k̄elz.

¹¹ Yu naari haw yum ká tul-e
báy faa sim Vu Badu,
báy Bay Nḡerewuru ká i baa nasike
ba k̄elz,
roo báy suo-ri ká i p̄oñ yaklak h̄a hud.

¹² S̄awke mini ze, nulue báy baari ká i daa
puo ká d̄i na,
i zay suo-ri!

Roo lę, seke fe ba taa tusiri báy bawda
maambii,
báy ji lę, Nḡeretemndaya na d̄i ba luo-
ri ku!

Law-e f̄aa ni gbururu gbururu, báy ji lę,
ka k̄o s̄aw s̄ie d̄aa pedz be na t̄oñ d̄i
mb̄aa ro.

¹³ Zadzka nay saj na k̄o mii, i vbu beri
bo tusiri na báyji lę, ka tii s̄aw nii máy ká
mboø led w̄ara nzob na.

¹⁴ Roo lę, Nḡerewuru h̄a t̄ay bawda
tirim ba sidz h̄a máy na báy haña ni
ka zóke kpuru a se zadz ká Nḡerewuru
leke báy tul-e ká bil law k̄or, a h̄ol ni
mbiimbam say báy few yie a h̄a ni kaw
d̄i d̄i báy nay saj na.

¹⁵ Báyji lę, nay saj na kuku mbii tuo fal
máy na munu ká maambii, báy haña bo
mbiike na ka yaa ni.

¹⁶ Roo lę, tusiri so máy na, a aa nzi-e a
t̄uu mbii ká tji saa nzaa nay saj na.

¹⁷ Zadzka nay saj na k̄o munu báyji
lę, law-e f̄aa ni ká tul máy na gbururu
gbururu, a yii a vāa ruu ziñ bie s̄aw máy
na, bari ká i d̄aa vu mbom bo tul *bol

* 12:5 12:5 I k̄ii Simri 2.9. Ledke ku na ba Krisi, be ká Nḡerewuru pie ni báy yagaña nzobri. † 12:6 12:6 I k̄ii FKT 11.2. Ká bil s̄aw sieke ku ká i daa nun nzobri tuo sie na, Nḡerewuru hol nzob beri.

kusol Ngerewuru a i do tul tusue bay ká Zezu tina ha ri na.

¹⁸ Báyji lę, nay saj na do siya ká nzaa bawda maambii na kék.

13

Fe mgbamri ká sidī ká i do yer

¹ Falę ku lę, mě kō fe mgbam mbijw ká do yer tji saa bawda maambii. Ka dō báy tjiw ba dūo, tul ba tōnō say. Taguba mbay guba tul tjiwkeri ku na mbijw mbijw riw bele. Ká nzaa pol-ri mbijw mbijw bele na, i vbie riŋ tjiiri Ngerewuru ze do dī*.

² Fe mgbamke ká mě kō ni na rii dafakli, bal-eri rii bal tawara, nzi-e rii nzáa mbaki. Nay saj na hą ni ḥgɔŋɔ be, kariŋgaw mbay be, báy bawda hurusuo bay dāa fe.

³ Fe mgbamke ku na, tul-e mbijw ká sakrake hawri na, rii fe ká'a ziŋ nūc ká i ni do dī, roo lę, nūcke ku na nzé. Nzob tukeleri riw bele na tuku ri ha ri do yer a i cuu fal-ε.

⁴ I ruo nay saj na, bay ji lę, ka hą hurusuo hą fe mgbam na. I ruo fe mgbam na ndaw í baa mii: «Nzob ve ndaw rōo hurusuo-ε rii taa fe mgbamke na lę? Nzob ve ndaw rōo, a máa rúu ziŋ ni lę?»

⁵ Báyji lę, Ngerewuru pōŋ faa hą fe mgbam ká do yer na baa bay siika sùo beri, báy bay tjiiri ni, a hą ni hurusuo dāa ped few sín niŋ pāre sidī†.

⁶ Ka mgbusa nzi-e a tjiiri Ngerewuru ndaw, tjiiri riŋ-e ndaw, zad kaw be ká nulue ndaw, rōo bari riw bele ká i daa puo ká dī ndaw pi.

⁷ Ngerewuru pōŋ faa hą ni ruu ziŋ nzobri ká i do bod ba taa be Ngerewuru na a haw yum ká tul-ri. Ka hą ni hurusuo ká tul saw kāniri riw bele ndaw, saw nzobri riw bele ndaw, nzaa bayri riw bele ndaw, rōo báy nzobri ká saw puo bari bod bod riw bele ndaw pi.

⁸ Lęe, nzob tukeleri riw bele na, i ruo fe mgbamke na; ba bari huo-ri ká i daa riŋ-ri do bil mbede pam pola dōd ndaw rōo

tusiri do báy na ze i ruo ni ya. Mbedeke ku na, ba taa Vu Badu ká i ni ba *fe poy.

⁹ Nzob ká do báy suku láá bay lę, ka laa báy ká do key!

¹⁰ Nzob ká Ngerewuru daa ni do bay tul hul sal lę, i mgbaka ní naa hul sal na kj. A nzob ká'a daa ni do bay tul maamii lę, i ika ni báy maamii na kj. Be ze ba saw sie haŋa nzob taa Ngerewururi i sū law-ri a i do tul mbika law.

¹¹ Falę ku lę, mě kō fe mgbam kj ká do yer ká tji na báy bud saa siri. Ka dō báy tjiw ba sidī rii tjiw vu badu, roo lę, báy báa be do munu ba taa nay saj na.

¹² Be na, hurusuo titire fe mgbam riw bele do sùo-ε, a dāake ped báy riŋ-ε hą nzob tukeleri ruo titire fe mgbam, be kā nūo do sùo-ε rōo a nzé na.

¹³ Ka daa bawda fe saŋri; ka daa hą huu kara dī saa nulue a bo tusiri ká nun nzobri riw bele.

¹⁴ Báy faa fe sanri ká'a daa báy riŋ titire fe mgbamke na, ka ülake nzob tukeleri ká tusiri key. Ka baa ha ri mii: «Ì mbuo fe rii titire fe mgbam na bay dāake mbay bo tul-e, be ká'a hu-hud nūc maamii, rōo a fil na.»

¹⁵ Ka ziŋ hurusuo bay haŋa ɔmi hą fe ká i mbuo rii titire fe mgbam nā, bay haŋa bo, fe ká i mbuo na ka baa bay, a i nzobri riw bele ká i hii bay rúo ni ya na.

¹⁶ Fe mgbam ká do yer ká tji saa siri na mbi nzi-e hą nzobri riw bele, ze i ba na ḥgereri, mase lecfri, nzob feziŋari mase nzob kükuri, koyri mase nzobri ká i kaw báy tul-ri kara, i te surum do nduo hodo bari, mase nzaa pol-ri.

¹⁷ Nzob ká surum key na ti sùo-ε ya lę, ka maa bay hie fe ya ndaw, a maa bay mbika fe a hie ziŋ nzob ya ndaw pi. Surumke ku na ba riŋ fe mgbam ká do yer na, mase kjiŋa suy fe ká maa kj báy riŋke‡.

¹⁸ Be ze ba saw sίe haŋa nzob taa Ngerewururi i do báy nun nzem. Nzob ká do báy fe kókó lę, a máa bay ndáy suy

* ^{13:1 13.1} Ká bil sewke na, mbay Romri mbi riŋ ká ba taa Ngerewuru bo tul-ri a i hii bay haŋa nzobri rúo ri munu ká ḥgerewuru bari. Be mini ze i tjirike Ngerewuru. † ^{13:5 13.5} I kji FKT 11.2. ‡ ^{13:17 13.17} Ká bil sewke ku na, vu maa bay mbijw mbijw ká bil alfabe gerék na, do báy suy fe kjiŋa be kjiŋa be. Be ze, zadka i daa suy vu maa bay riŋ nzob nde kj lę, vi ba suy fe ká maa kj báy riŋ nzobke.

fe ká maa kí báy fe mgbam ká dō yer na, bay jí lę, suy feke ku na, maa suy nzob. Súyke na ba isod sód yie báy sín yie párę yie (666).

14

Vu Badu báy nzob beri

¹ Falę ku lę, mě kő-kóm, lę, mě kő Vu Badu ká dō siya ká tul kuo *Sion. Nzobri ká i do ziń ni na i ba isod sód duć zad isod báy sín niń párę niń (144.000) ká i vbie riń-e báy riń bi-e dō nzáa pol-ri.

² Lęe, mě laa kusol mgba saa nulue rii maambii ká so gbuu gbuu, mase rii mbam ká yiw kpăy. Kusol ká mě laa na, mgba rii nzanja kolon ká nzob haŋakeri hanj.

³ Bawda ruć nzobkeri ku na, i dō siya ká pol kariŋgaw mbay báy fe doko báy kumunri ká niń, rco báy *ŋgerę tul pedri ndaw na, i dī sim fie. Simke ku na, nzob mbjw maa bay fére ya, ba bari huori kí høy ká i ba isod sód duć zad isod báy sín niń párę niń (144.000) ká Ngerewuру puo mbol ká tul-ri báy faa sím Vi-e ká tusiri key na ze, i maa bay fére.

⁴ Ba bari ká i körö suo-ri *tań kad kad í zaa mányri ya*, i se fal Vu Badu na báy zadri riw bele ká'a se dī. I ba nzobri ká Ngerewuру puo mbol ká tul-ri ká sakra nzobri báy faa sím Vi-e ha ri vi ba taa fe báy Vu Badu. Nzobkeri ku na, i dō munu ba titire tul fe pay ká i mbi hą Ngerewuру.

⁵ Kúd bay mbjw kara tji saa nzaa-ri ya; i ba nzobri ká bay ti tul-ri ya.

Led nzaaped Ngerewuру ká say

⁶ Falę ku lę, mě kő led nzaaped Ngerewuру kí mbjw zo a haari tumbam siya. Ka dō báy Bay Kere ká dō baŋguo bay ka-káake hą nzobri ká tusiri key, báy saw puo bari bod bod riw bele ndaw, saw kániri riw bele ndaw, nzaa bayri riw bele ndaw, rco báy saw nzobri riw bele ndaw pi.

⁷ Ka baa bay mgba beleń mii: «I híę Ngerewuру a i daa riń dika bo tul-e, bay jí lę, nam ká'a kún sal bay zuć tul nzobri

na vi ro. Munu zu lę, i ruo ni, be ká daa tumbam ndaw, tusiri ndaw, bawda maambii ndaw, rco báy faa luo mbiiri ndaw pi.»

⁸ Báyji lę, led nzaaped Ngerewuру ndeke dī sidike tōń fal led nzaaped titire na a baa mii: «I kó, ŋgerępuo *Babilon lie ro! Bawda ŋgerępuo key ká daa hą nzobri ká saw puo bari bod bod riw bele nzob him be, i poń suo-ri yaklak bo bil fe dāa lörɔri na, lie kpukdu kpukdu ro!»

⁹ Báyji lę, led nzaaped Ngerewuру ndeke dī sayke tōń fal nzob sidikeri na, a baa bay mgba beleń mii: «Nzob ká ruo fe mgbam ká dō yer báy fe ká i mbuo rii ni, a ha ri te surum riń-e dō nzaa pol-e, mase fal nduo-ε lę,

¹⁰ be kí suo-ε kara a nzokó him here Ngerewuру ká'a kuna zuć bil tuŋguo here be tań zukrike. Nzobke ku na, a kókó sie ká bil huu ká tisaw vuou huu ká dī a fu kpíri kpíri ká pol led nzaaped Ngerewuру báy pol Vu Badu.

¹¹ Zuu huu ká ha ri kó sie na a tji ndururu mbiimbam báy mbiimbam baŋguo. Nzob ká ruo fe mgbam na báy fe ká i mbuo rii ni, báy nzob hą hą ká ha ri te surum riń-e dō suo-ε na, ka ti mgbaka t̄aram ya mgbanj, bil suń ya ndaw, bisie ya ndaw pi.»

¹² Be ze ba saw sie haŋa nzob Ngerewuру ká i daa vu mbom bo tul bol kusol-eri, a i dō tul bay Zezu na, i sū lawri.

¹³ Falę ku lę, mě laa kusol ká mgba ká nulue mii: «Mu vbie bayri key ka dō mbede: Tii sawke saa vuri key na, nzobri ká i hu ká bil Ngerembay na, suoriya ba taa bari.» Lęe, Tem Ngerewuру yjıŋra báy bayke mii: «Zadę zu, ba tusue kí. I máa bay mgbaka t̄aram suo-ri ká tul ped bari ká i daa, bay jí lę, fe kere bari ka i daa na, Ngerewuру ti yjıŋra ya, a haŋa ri fe tunduoke báy.»

Fe ká tina nun se tul órɔ nam kún sal bay

* ^{14:4 14.4} Bay key na baa bay se tul nzobri ká i se fal fe dāa kąaya nzob tukeleri ya. Bayke haa faa haŋa nzob naa ziń mány be ya na ya.

¹⁴ Falę ku lę, mě kɔ-kóm na rɔbay, lę, mě kɔ sii mbam pie. Ká tul sii mbamke ku na, nzob rii vu nzob kaw di; taguba mbay ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri guba tul-e, a mgbahol ká nzi-ε uo pelem pelem do nduo-ε.

¹⁵ Lęe, led nzaaped Ngerewuru kij tji saa *hul kani Ngerewuru ká nulue a daa fe báy bawda kusol-e belej a báake bay zinj nzob ká kaw tul sii mbam na mii: «Mu mbi ngahol bo na, a mú tii saw vbieke fe pay na, bay ji lę, saw sive vbie fe pay na vi ro; fe pay ká tusiri na ḡoŋ ro.»

¹⁶ Báyji lę, nzob ká kaw tul sii mbam na, mbi ngahol be na a vbieke fe payri ká tusiri na[†].

¹⁷ Báyji lę, led nzaaped Ngerewuru kij tji saa hul kani Ngerewuru ká nulue; be kara ka mgbahol ká nzi-ε uo pelem pelem na do nduo-ε ndaw.

¹⁸ Led nzaaped Ngerewuru kij na rɔbay ká do báy hurusuo ká tul huu na tji saa zad *tutakra fe poy, a daa fe báy bawda kusol-e belej zinj nzob ká mgbahol ká nzi-ε uo pelem pelem na mii: «Mu mbi ngahol bo ká nzi-ε uo pelem pelem na, a mú kúdke lere puuri ká do zúba zuba ká tusiri, bay ji lę, lerekeri na ḡoŋ ro[‡].»

¹⁹ Báyji lę, led nzaaped Ngerewuru na mbi ngahol be a kúdke lere puuri ká do zúba zuba ká tusiri, a vbuku zuo zad dwo mbii lere puu ká kie here Ngerewuru.

²⁰ I tōd lere puuri ká zuo zadé na ká fal ḡerepuo; lę, sim ká tji saa zad dwo mbii lere puu na, hil kpuru se kēnreŋ ká do nzaa piriri. Simke ká uo na yaa zad a maa sal faa isod sođ sayri munu (300).

15

Óro bie bie ká mbi báy zad ká tōnɔ say

¹ Falę ku lę, mě kɔ fe ká kie fe kij ká nulue ká ba hię zikiki a ndad kókɔ. Led nzaaped Ngerewururi ká tōnɔ say mgbahie ká mbi báy zad tōnɔ say do nduo-ri. Ba óro bie bie ká mbi báy zad ro zu, bay

ji lę, báy faa bie ká mbi báy zad ku na ze here Ngerewuru o ká dī.

² Mě kɔ fe rii bawda maambii ká do kára ká zukri kij báy huu; a mě kɔ bari ká i haw yum ká tul fe mgbam ká do yer, báy tul fe ká i mbuo rii ni, rōo ká tul be na ká suy be suo bol riŋ-ε na. I do siya ká tul bawda maambiike, i mgbahol nzaa ká Ngerewuru ha ri do do nduo-ri gbiri gbiri,

³ a i dī sim ká *Moyze, nzob ped Ngerewuru dī ká pola lew, báy sim ká Vu Badu dī mii:

«Ngerembay Ngerewuru Nzob Hurusuo

Luye,

fe dāa bori na ba hię zikiki a ndad kókɔ!

Mbay tul nzobi ká saw puo bari bod bod bele,

feri ká mù leke báy dāa na,
do báy zadé a maa báy tusue bay.

⁴ Ngerembay, wāa, nzob ve ndaw rōo ti hię mù ya lę?

Nzob ve ndaw rōo, a sán dāa riŋ dika bo tul-a lę woo?

Ba tusue, ba bo huo-o kij hoy ze mù tanj kadaŋ.

Nzobi ká saw puo bari bod bod riw bele na i vika luo-o

i huku pol-a bay rúo mù,

báy ji lę, fe dāa bori ká do báy zadé nā

do zad hie ká nun nzobi riw bele.»

⁵ Falę ku lę, mě kɔ *hul kani Ngerewuru ká nulue ká *zad ká tanj kadaŋ bamba tasiri do bil-e na mgbudə do hoy.

⁶ A lę, led nzaaped Ngerewururi ká tōnɔ say ká i mgbahie ká mbi báy zad ká tōnɔ say do nduo-ri na, i tji saa hul kani. I nduo gari ká ndad bamba a nduy a puu kpala kpala; i daa sal bil ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri na tekre nzaa law-ri.

⁷ Lęe, fe mbijw ká sakra fe doko báy kumnunri ká ninj na, hą led nzaaped Ngerewururi ká tōnɔ say na, tuŋguo tōnɔ say ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri. Tuŋguoke ku na him here Ngerewuru Nzob Káw Báy Kumnum mbiimbam báy

[†] **14:16 14.16** Ká bil mbede Matiye na, vbie fe pay kie nam kúŋ sal báy Ngerewuru ká'a ví vuku. I kii Mat 13.30,38-42. [‡] **14:18 14.18** Riŋ lere puu key na ba rezin. Led Izarayeli vbuku lere puuri zuo godo tisaw ká ba zad dwo mbii lere puu a i tōd hąa mbiike tji. Tōd lere puu mini key na, nzob haneri ker i baa mii, feke kie here Ngerewuru ká'a dāa bo tul nzobi ká nam kúŋ sal báy. I kii FKT 19.15; Ezay 63.3; Zuyel 3.13.

mbiimbam bānguɔ na, mbaa dī maa ri mbjw mbjw bele.

⁸ Báyji le, zuu huu ká kie riŋ dīka Ngerewuru ká do, báy hurusuo-ε na yāa bil hul kāni ke kpol kpol bele hą nzob mbjw mini kara maa báy rii dī ya kpuru maa báy bie ká mbi báy zad ká tōnɔ say ká led nzaaped Ngerewururi ká tōnɔ say i víke na o bele ndaw ro.

16

Tuŋguo here Ngerewuru ká tōnɔ say

¹ Fale ku le, mī laa kusol nzob mgba beleŋ uru saa *hul kāni Ngerewuru ká nulue a baa hą led nzaaped Ngerewururi ká tōnɔ say na mii: «ì se i vāa kuna him here Ngerewuru ká do bil tuŋguo ká ba tōnɔ say na kā zuɔ tusiri.»

² Báyji le, led nzaaped Ngerewuru titire se a vāa kuna him here Ngerewuru ká do bil tuŋguo be na zuɔ tusiri. Lée, nzobri ká i hą téke surum fe mgbam ká do yer do sùo-ri, a i ruo fe ká i mbuo rii ni na, nūɔ dāy ká se bamba zuɔ sùo nzobkeri na kpurukud bele.

³ Fale le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī sidike se a vāa kuna him here Ngerewuru ká do bil tuŋguo be na zuɔ bawda maambii. Lée, mbiike na fere a ndiŋ munu ba sím nzob hude, a feri riw bele ká do bil-e báy kumnun na i hūmburuk.

⁴ Fale le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī sayke se a vāa kuna him here Ngerewuru ká do bil tuŋguo be na zuɔ nduo mbii báy faa luo mbiiri ha ri fere a ba sím.

⁵ Báyji le, mī laa kusol led nzaaped Ngerewuru ká do báy hurusuo ká tumbiiri na baa hą Ngerewuru mii:

«Bo ká mù taŋ kaſan,
bo ká mù do pola dɔd ndaw rɔɔ tusiri
do báy,
mù do timbede key ndaw na,
kún̄ sal bay bo ká mini key na do báy
zadε.

⁶ Nzob ndayari na, i dāa sím nzob taa bori báy taa nzob yaŋa bayri saa nzaa-a na zuɔ siri,

a timbede key le, bo ro mù ha ri nzob sim,

i ziŋ fe ká maa tul-ri báy ped dāa bari.»

⁷ Lée, mī laa kusol mgba saa zad *tutakra fe poy mii:

«Ngerembay Ngerewuru Nzob Hurusuo Luye,

ba tusue kī, kún̄ sal bay bori na, do báy zadε,

a maa báy tusue bay.»

⁸ Fale le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī ninke se a vāa kuna him here Ngerewuru ká do bil tuŋguo be na zuɔ tul sie a hą ni faa zóko nzobri pī báy zaŋa be.

⁹ Nzobri ká sie zánke ká hed hed zo ri na, i tiiri riŋ Ngerewuru be kā'a mgba kīri bie kā mbi báy zad ká mini key do nduo-ε. Roo le, i hii súo kér bay bari bay dāa riŋ dīka bo tul-e ya.

¹⁰ Fale le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī ndebeke se a vāa kuna him here Ngerewuru ká do bil tuŋguo be na zuɔ tul karingaw mbay fe mgbam na, hą puoruo be do bil sunj nduŋ. Nzobri sū rīm-ri mgbokli mgbokli bay kókɔ seke fe bari,

¹¹ a i tiiri Ngerewuru ká nulue bay tul sekekeri báy nūɔri ká do sùo-ri na. Roo le, i hii súo kér bay bari ká tul fe dāa kāya bari na ya.

¹² Fale le, led nzaaped Ngerewuru ndeke dī yieke se a vāa kuna him here Ngerewuru ká do bil tuŋguo be na zuɔ tul bawda nduo mbii ká riŋ-ε ba Efarat hą mbiike ūu kpāni a pɔŋ ba faa hą mbayri ká i kaw fi tiya ká fi tīi síe na ha ri víke.

¹³ Lée, mī kō temndayari tul-ri say ká i rii taŋgiwri tīi saa bil nzaa nay saŋ ndaw, saa nzaa titire fe mgbam ká do yer ndaw, rɔɔ saa nzaa fe mgbam ndeke dī sidike, be kā'a dī sùo-ε ba nzob yaŋa bay saa nzaa Ngerewuru ndaw na.

¹⁴ Ba temri ká i ba taa ngeretemndaya ká i dāa fe saŋri. I se luo mbayri ká tusiri key riw bele, bay hanja bo, i mbu kī i dāa ruy ziŋ Ngerewuru Nzob Hurusuo Luye báy bawda nam be.

¹⁵ Ngerembay baa mii: «ì laa key, mī tīi tul-ri mbudə munu ká nzob riiba tīike.

Nzob ká kaw báy nzaa bal-ε kekeke a kɔrɔ gari beri do lakun-ε, bay haŋa bo ka se tigbi-ε hoy nduɔdi hą sahoy ka se ni ya na, suoriya ba taa be.»

16 Bányii le, temndayari na, i mbū mbayri ká zad mbjw ká i dí báy nzaa ēboro ba *Harmagedon**.

17 Falę le, led nzaaped Ngerewuřu ndeke dí tōnɔ sayke se a vāa kuna him here Ngerewuřu ká do fil tunguo be na zuɔ fil zuu, le, kusol Ngerewuřu mgbam beleŋ saa kariŋgaw mbay ká hul kani be ká nulue mii: «Pedke o ro zu.»

18 A le, mbamri vbu haa yela yela ndaw, kusolri mgbam beleŋ beleŋ ndaw, mbamri yiw kpäy kpäy ndaw, rɔɔ tusiri laŋ yik yik ndaw pi. Ba dīe ká Ngerewuřu daa tusiri kpuru tii timbede key na, nzob kɔ kiri tusiri ká laŋ mini key ba mbjw ya mgban!

19 Bawda ngerepuo na sáka zad say, a ngerepuori ká saw puori bod bod riw bele ká tusiri key na dir wuruk wuruk. Ro, Ngerewuřu ker se tul ngerepuo *Babilon ká riŋ-ε mgbam bamba na, a daa hą ni nzob him bawda here be ká mbaa tunguo be gbay gbay na.

20 Tukudu mbiiri riw bele na gol maa kij gbay gbay, a kuori laa le, nzob kɔ ri mbjw mbāa.

21 Bawda sari ká njobke hii maa báy bol naŋ ká i te fil-e zad sidi na gøy saa nulue zuɔ tul nzobri ha ri tiiri Ngerewuřu bay tul sari ká ba bie ká mbi báy zad, bay ji le, ba bie ká kal tul zad pavbad.

17

Kúŋ bay ká bo tul bawda máy nun pie

1 Falę le, led nzaaped Ngerewuřu mbjw ká sakra led nzaaped Ngerewuřuri ká tōnɔ say ká i mgbam tunguo him here Ngerewuřu do nduo-ri na baa mii: «Mu vi, le, mǐ kie mù faa ká Ngerewuřu a kúnke bay bo tul bawda máy dää nun

pie, ká ba bawda ngerepuo ká do nzaa mbiiri*.

2 Mbayri ka tusiri na i pɔŋ sùo-ri i daa fe dää lɔrɔ zin ni, a nzob tukeleri ká i nzob him nun pie be na, himke daa ri tud.»

3 Bányii le, Tem Ngerewuřu mgbam mǐ, le, led nzaaped Ngerewuřu na mbi mǐ se fil law kɔr. Lée, mǐ kɔ máy mbjw munu ká dí kaw tul fe mgbam ká sji ḥgaw ḥgaw ká do yer ká riŋ tūri Ngerewuřu do sùo-ε kpurukud bele. Fe mgbamke ku na do báy tul tōnɔ say, tjuwri ba duɔ.

4 Mányke na nduo gari lari ká nduy a ndad bamba ká surumkeri ba surum gari nduo mbayri. Ka mbada sùo-ε báy lari ká nduy ziriri ziriri ndaw, báy tisaw ká ndad bamba ká larike ḥgoŋ bamba báy zaw kereri ndaw pi. Ka mgbam tunguo ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri do nduo-ε ká fe dääri ká maa kókɔ ya, báy fe lɔrɔri ze mbaa dí bay tul nun pie be na.

5 Ká nzaa pol-e na, i vbie riŋ ká saw bayke do zad muni mii: «Babilon, ngerepuo ká do báy hurusuo, maa nzob dää nun pieri báy nzob fe dääri ká maa kókɔ ya ká tusiri key.»

6 Mǐ kɔ le, sím nzob Ngerewuřuri ká'a nzob na daa ni tud ba him; ba sím nzobri ká i ri bay tul bay Zezu ká i do tul-e.

Zadka mǐ kɔ ni na, mǐ yii mí kaw yer.

7 Bányii le, led nzaaped Ngerewuřu na baa hą mǐ mii: «Mina ndaw rɔɔ, mù kaw yer munu le? Mǐ báa saw bay muni máy key na báy fe mgbam ká do yer ká tul-e ba tōnɔ say, tjuw-ε ba duɔ, ká soñ ni na hą mù laa.

8 Fe mgbam ká mù kɔ na, pola ká do báy kumnun, timbede le, ka ti mbāa, roo le, ka'a tji saa *luɔ zad baw ká gbuke tiya bay séke zad bie ká kpukdu kpukdu. A nzob tukeleri ká riŋ-ri do fil mbede pam pola ya dɔɔd ndaw rɔɔ tusiri do báy na, zadka i kɔ fe mgbamke na, i kaw yer, bay ji le, pola na ka do báy kumnun, timbede le, ka ti mbāa, roo le, ka'a yii a tji báy.»

* **16:16 16.16** Báy nzaa ēboro na *Harmagedon* ba kuo ká riŋ-ε ba *Magedon*. Ká hən kuo Magedon na led Izarayelri daa bawda ruy ká ḥgoŋ bamba ká dí. (1 kji Nzob kún sal bayri 5.19; 2 Mbayri 23.29; 2 Soro fe saw bulu hari 35.22.) *Harmagedon* ká fil mbede ni key na, kie zad ká Ngerewuřu a haw yum ká tul ngeretemdaya ká dí, ba óro bie ruy kij wum. * **17:1 17.1** Máy dää nun pie key na, i dí ni ba Babilon ngerepuo ndaw, bay ji le, fe dää be ula nzob tukeleri a kuo ri do dí dí zin Krisi.

⁹ Be ze ba saw sie hańa nzob taa Ngerewuru i do báy fe kókó i daa fe báy nun nzem. Tul ká tōnō say na, ba kuori ká tōnō say ká máy na kaw dī[†]; a ba mbayri ká tōnō say ndāw.

¹⁰ Nzob ndebekeri ká sakra bari mbayri na, i kal ro. Nzob ndeke dī yieke re mbay timbede key, a nzob ndeke dī tōnō sayke na vi ya rōbay. A roo le, zadka'a vi le, ka ti kaw bole dī ya hoy.

¹¹ A fe mgbam ká pola do báy kumnun, a timbede le, ka ti mbāa na, be kí ze ka ba mbay ndeke dī tōnō sidike. Ka ba nzob mbjw ká sakra bari ká tōnō say na ndāw[‡], a se ba zad bie ká kpukdu kpukdu na.

¹² A t̄iwri ká duɔ ká mù kō na, ba mbayri ká duɔ ká i re mbay ya báy, roo le, i zin̄ h̄urusuo réke mbay saw sie mbjw hoy zin̄ fe mgbam ká do yer na.

¹³ Bari mbaykeri ku na, law-ri maa kí a i h̄aŋḡoŋ̄ báy h̄urusuo bari bay dāake ped h̄a fe mgbam na.

¹⁴ Fe mgbamke báy mbayri ká duɔ na, i rúu zin̄ Vu Badu, roo le, Vu Badu na, a haw yum ká tul-ri, bay ji le, ka ba Ngerembay ká kal tul ngerembayri, a ba Mbay luye ká kal tul mbayri riw bele. A bari ká Ngerewuru dī ri a nan ri zuɔ bod ká i do tul bay be na, i bá nzob haw yum zin̄ ni.

¹⁵ Lεε, led nzaaped Ngerewuru na baa h̄a m̄i rōbay mii: «Nduo mbiiri ká mù kō ká máy nun pie daa puo ká dī na, ba saw nzobri ndāw, ruɔ nzobri ndāw, saw puo nzobri ndāw, rōɔ nzaa bay nzobri ndāw pi.

¹⁶ T̄iwri ká duɔ ká mù kō, báy fe mgbam na, i tún máy dāa nun pie na ngereŋ. I nán feri ká'a dōke na kpakla kpakla bele bay pōŋ ni do hoy nduɔdī. I sunja náy sūo-ε, a i tay bie báy huu kpɔłok kpɔłok,

¹⁷ bay ji le, Ngerewuru dāa kōn dāa pedke na do bil law-ri bay hańa ri dāa fe ká'a leke báy law máa kí mbjw hoy h̄a mbayri na i dāake ped báy h̄urusuo-ri h̄a fe mgbamke na kp̄ru maa báy bay ká

Ngerewuru baa na ka dāa pedke o báy zadə ndāw ro.

¹⁸ «A máy ká mù kō na, ba bawda ngerepuo ká do báy h̄urusuo, ká re tul mbayri ká tusiri key.»

18

Babilon bie kpukdu kpukdu

¹ Fal feke ku na, m̄i kō led nzaaped Ngerewuru kí dī saa nulue. Ka do báy bawda h̄urusuo, a tusiri riw bele hie báy zad tańa be.

² Ka baa bay báy bawda kusol-e beleñ mii: «Ka lie ro! Bawda ngerepuo ká *Babilon na lie ro! Timbede key na do ba zad ká temndayari dāa puo ká dī; a do ba zad m̄u sùo w̄ururi ká ndaya báy k̄ire bod̄ bod̄ riw bele; k̄iri nduyri bod̄ bod̄ riw bele ká i ba įm bamba ká nzobri sa-saŋ kara m̄u sùo-ri ká dī,

³ bay ji le, máy dāa nun pie na, dāa h̄a nzobri ká saw puo bari bod̄ bod̄ riw bele nzō him yin̄ke be na. Mbayri ká tusiri key pōŋ sùo-ri bo bil fe dāa lōrō zin̄ ni, a bari nzob dāb fe h̄ieri ká tusiri key na, i vi ba bawda nzob feziniari bay tul kōn kaw bil ndadfi ká kal tul zad ká dāa nzob puokeri ku na.»

⁴ Fale le, m̄i laa kusol kí mgbaka ká nulue mii: «Baari nzob biri, i t̄ii ká bil puo na key, ká i mgbaka i dāa feyaa nzobkeri na zin̄ ri a i zin̄ b̄ieri ká mbi báy zad ká'a doko bay tul-e na,

⁵ bay ji le, feyaa bari na k̄ay tul kí tul kí kp̄ru mgbaka nulue h̄a Ngerewuru ker se tul fe dāa k̄aya puoke na.

⁶ Ndad bay dāa zin̄ puoke na munu ká'a dāa zin̄ nzobri. Fe k̄ayari ká'a dāa na, ndad bay púo ni k̄ay kí ba sidi. Ka bil tuŋguo ká'a zukrike him be bay kuna h̄a nzobri na, ndad bay zukri him yin̄ke kāl dī ba sidi h̄a ni.

⁷ Munu ká'a sii sùo-ε bamba a kaw bil ndadfi ká kal tul zad na, munu ndāw ze, i dāa h̄a ni kō s̄ekē fe a re sùo-ε, bay ji le, ka baa ká bil law-ε mii: “M̄i kaw zad

[†] 17:9 17:9 Kuori ká tōnō say na, nzobri ker i baa mii, baa bay se tul ngerepuo R̄om ká ba ngerepuo ká do tul kuori ká tōnō say na. [‡] 17:11 17.11 Mbay ndeke dī tōnō sidike key na, ka do sakra mbayri ká tōnō say na, bay ji le, ka re mbay ba sidi.

ni key ba mbay; mě kaw ba máy sie ya, a rew hud kara ti tji tul-i ya mgbaŋ.”

⁸ Sąwke mini ze, bieri ká mbi báy zad ká dō bay tul-e na, i vika nam mbiw høy wuruk zuo tul-e: hud ndaw, rew hud ndaw, kón luye ndaw, rco huu a tay ni kpɔłok kpɔłok ndaw, bay ji le, Ngerembay Ngerewuру ká kuj sal bay bo tul-e na ba Nzob Hurusuo.»

⁹ Báyji le, mbayri riw bele ká tusiri ká i daa fe dää lörö zinj ni, a i do bil ndadfi ká kal tul zad zinj ni na, zadka i kókó zuu huu ngerepuoke ká'a tji na, i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, a i nda lawri zad zad bay tul-e.

¹⁰ I doko dī dī ngereñ báy hje bay tul fe seke ká'a tji tul ngerepuoke na a i baa mii:

«Seke fe woo! Seke fe ji ze mini key le!
Bo bawda ngerepuo Babilon ká dō báy hurusuo na,
mù bie kpukdu kpukdu ku waa!
Bil saw sie mbijw høy, kuj sal bay ká dō bay tul-a na, tji tul-a.»

¹¹ Nzob dáb fe hieri ká tusiri na, i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo ndaw, a i re suo-ri bay tul-e, bay ji le, nzob mbijw mini kara hie fe bari ká i nda zuo na mbää:

¹² feri ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri ndaw, mase lari ndaw, tisawri ká ndad bamba ká larike mba hie ndaw, zawri ndaw, tul gari ká nduy a ndad bamba ndaw, tul gari lari ká súrukéri do bod bod ndaw, puuri ká báy kire bod bod riw bele ká bare fu bøy bøy ndaw, feri ká báy kire kire ká i daa báy sere mbali ndaw, puuri ká larike ngon bamba ndaw, lari nduykeri bod bod ndaw, rco báy hayri ká i daa báy tisaw kere ndaw pi.

¹³ Vay feri ká bare fu ndad bamba ká báy kire bod bod ndaw, numri ká bare fu bøy bøy ndaw, feri ká i uu hą bare fu bøy bøy ndaw, him ndaw, num ndaw, sum báy fe pay ndaw, ndayri báy baduri ndaw, piriri báy puupusuri ndaw, rco koyri báy nzobri ká i mgbam ká nzáa ruy kara ndaw pi.

¹⁴ Nzob dáb fe hiekeri na, i báa hą ngerepuo na mii: «Bo Babilon na, fe kereri riw bele ká kónke dää mù bay zinj na, zekre kad ká luo-ɔ. Fezinjari riw bele báy bil ndadfi bori ká kal tul zad na, zee ká luo-ɔ, a le, mù ti zinj fekeri na mbää wüm.»

¹⁵ Nzob dáb fe hieri ká i vi ba nzob fezinjari báy faa fe hie bari ká bil ngerepuoke ku na, i doko dī dī ngereñ báy hje bay tul fe seke ká'a tji tul ngerepuoke na. I réke rew báy mbi nun-ri mgbobo mgbobo a i re suo-ri

¹⁶ mii: «Seke fe woo! Seke fe ji ke ze mini key ká bil bawda ngerepuo key le! Ngerepuoke ká dō munu ba máy ká nduo gari ká nduy a ndad bamba ká súrukéri ba súru gari nduo mbayri dō suo-ε, a mbađa suo-ε báy feri ká i daa báy lari ká nduy ziriri ziriri, báy tisawri ká larike ngon bamba mba hie, báy zawri ká ndad bamba na,

¹⁷⁻¹⁸ saw sie mbijw høy maa bay haña feziňa bieri riw bele na, ka zékre kad ká dī.»

A nzob mgbaka ngon bawda hul tumbiri riw bele báy bari ká i se varu báy faa maambii na ndaw, rco báy nzob dää pedri ká bil bawda hul tumbiri báy bari riw bele ká i hól suo-ri báy faa hárari tul mbii na, zadka i kó zuu huu ká se ngerepuoke na, i doko dī dī i guu fe mii: «Ngerepuo hą kí rco maa bawda ngerepuo na key le woo!»

¹⁹ Ze i faa sum siri i daa zuo tul-ri i réke rew báy mbii nun-ri mgbobo mgbobo, i re suo-ri i gúuke fe mii:

«Seke fe woo!
Seke fe ji ke ze dō tul bawda ngerepuo key le!

Báy faa bawda feziňa be ká bamba tasiri na,

nzobri ká i dō báy bawda hul tumbiri ká tul maambii na,
i vi ba nzob feziňa.

Ze saw sie mbijw høy maa haña fe bieri ka zékreke kad riw bele.»

²⁰ Baarì nzobri riw bele ká nulue,
i záy suo-ri bay tul bie ngerepuo key na!

Baari nzob Ngerewururi ndaw, nzob
nday nzaapedri
báy nzob yaanja bayri saa nzaa
Ngerewuru ndaw na,
i záy suo-ri,
bay ji le, Ngerewuru kuń sal bay bo
tul-e
bay tul kaya ká'a daa ziń ri na.

21 Báyji le, led nzaaped Ngerewuru
mbiw munu ká ba nzob hurusuo se a vää
mbi bawda tisaw ká ngob munu ká nin
nań fe na a vbu báy hurusuo gbukum bo
bawda maambii a baa mii:
«Faake munu ndaw ze,
Ngerewuru a bieke bawda Ngerepuo
Babilon na ruk ruk,
le, nzob ti kókó mbää wüm.

22 Bo Babilon na,
nzob ti láa kusol nzaanja koloń ká nzob
hańkeri hań na mbää;
tjwri báy fe úlri na, nzob ti láa ká luo-
o mbää ndaw.

Nzob gosi mbiw mini ká do dää pedke na
ti mbää ndaw;

Nin nań fe kara, nzob ti láa gire ká luo-o
mbää ndaw pi.

23 Huu ndele ti hie ká luo-o mbää ndaw;
Suoriya yaanja kí na kara nzob ti láa mbää
ndaw,
bay ji le, nzob dáb fe hie bori na,
i ba nzob bawda hurusuo ká tusiri
key,
a báy faa fe dää mgbjí bori na,
mù ülake nzobri ká sáw puo bari bod
bod riw bele ká tusiri key.

24 Ngerewuru daa seké ziń nzobri ká
Babilon, bay ji le, sim *nzob yaanja bayri
saa nzaa Ngerewuru báy sim nzob taa
beri ndaw, rco báy sim bari nzobri riw
bele ká i i ri ká tusiri key na, bayke do tul
nzob puoke na.»

19

1 Falé ku le, mì laa gire fe rii kusol ruo
nzobri ngijí bamba tasiri ká mgba gigigi
ká nulue a baa mii:
«Aleloya! Pisi Ngerewuru!

* **19:7 19.7** Nam suoriya yaanja kí Vu Badu báy máy mbana be na, kie zúo kí ká Zezu hii bay haja ni ka do sakra
be báy nzob beri. Nam hane le, ka'a yíi bay tul máy mbana be, ká ba nzob mbika lawri riw bele.

Pam ndaw, riń díka báy hurusuo ndaw na
ba taa be!

2 Kún sal bay beri na, do báy zadé a maa
báy tusue bay,
bay ji le, ka daa bay bo tul Babilon ká
ba bawda máy dää nun pie
ká daa hą fe jm yań zadri riw bele ká
tusiri key
báy faa fe dää nun pie be.

Ngerewuru daa ni kó seké fe,
bay ji le, ka i nzob ped Ngerewuru.»

3 Lée, ruo nzobri baa na röbay mii:
«Aleloya! Pisi Ngerewuru!

Bawda ngerepuo ká huu se dí na,
zoo huuke tji ndururu mbiimbam
báy mbiimbam bańguo!»

4 Báyji le, *ngere tul pedri ká sín sidí pär
niń báy fe doko báy kumnunri ká niń na,
i huku siri i ruo Ngerewuru ká kaw tul
karińgaw mbay na i baa mii:
«Amem! Ndad bay hańa ni ka do munu
na kí!

Aleloya! Pisi Ngerewuru!»

5 Falé le, kusol mgba ba zadé ká
karińgaw mbay bo dí na mii: «Baari
nzob ped Ngerewuru riw bele, baari ká
i hie ni, ngereperi báy ledri ndaw na, i pisi
Ngerewuru naari!»

6 Lée, mì laa gire fe rii kusol ruo nzobri
ngijí bamba tasiri ká mgba gigigi, mgba rii
maambii ká so gbuu gbuu ndaw, mgba rii
mbam ká yíw kpáy kpáy ndaw a baa mii:
«Aleloya! Pisi Ngerewuru,
bay ji le, Ngerembay Ngerewuru
naari Nzob Hurusuo Luye na
ka re mbay!

7 Náa záyri suo naari, náa dori fil suoriya,
a náa dáari riń díka bo tul-e,
bay ji le, nam suoriya yaanja kí Vu
Badu na vi ro,
a máy mbana be na leke suo-e ro*.

8 Ngerewuru hą ni nduo gari ká ndad
bamba
ká nduy a puu kpala kpala.»
(Garike na ba ped ká báy zadé ká nzob
Ngerewururi daa.)

⁹ Lęs, led nzaaped Ngerewuру na baa hą mǐ mii: «Mu vbie mii: Bari ká Ngerewuру dí ri vi zad suoriya yajanja kí Vu Badu na, suoriya ba taa bari.» Ka baa na rɔbay mii: «Bayri ku na ba tusue bay ká uru saa luo Ngerewuру.»

¹⁰ Báyji le, ká zadę ku høy mǐ huku pol-e bay ruo ni, roo le, ka baa hą mǐ mii: «Høy, mu daa munu ya! Bi na, mǐ ba nzob ped munu ká bo ndaw, munu ká yuori ká i do tul tusue bay ká Zezu tina ha ri. Ngerewuру ze mu ruo ni.»

Tusue bay ká Zezu tina ha ri na, be ze ba saw bay ká nzob yajanja bayri saa nzaa Ngerewuру baa ku.

Haw yum Krisi

¹¹ Falę ku le, mǐ kō fe mgbam ká do yer na báy mbayri ká tusiri key, báy nzob yum bariri ká i mbu tul kí bay rúu zinj nzob káw tul piri báy nzob yum beri na.

¹² Nun-eri se huu kalu kalu munu ká rim huu, taguba mbay ngi-ŋgii guba tul-e[†]. I vbie riŋ mbiw do nzaa pol-e ká nzob mbiw kō ya, ba ḫe huo-ε kí høy ze ka kō.

¹³ Ka nduo maagari ká ba sím do sùo-ε, le, riŋ-ε ba «Bay Ngerewuру.»

¹⁴ Nzob yumri ká nulue ká i nduo gari pie ká ndad famba ká nduy a puu kpala kpala na, i kaw tul piri pieri, a i dii fal-ε.

¹⁵ Ká bil law nzi-ε na, maamii ká nzi-ε uo pelem pelem tji saa dí bay hawke yum ká tul nzobri ká báy saw puo bari bod bod. Ka'a réke mbay ká tul-ri báy hurusuo, a tɔd lere puu ká zad duɔ mbii lere puu ká kie here Ngerewuру, Nzob Hurusuo Luye.

¹⁶ Riŋ ká i vbie do maagari be báy tul kul-e na ze do key: «Ngerembay ká kal tul ngerembayri, Mbay Luye ká kal tul mbayri riw bele.»

¹⁷ Falę ku le, mǐ kō led nzaaped Ngerewuру mbiw do siya ká bil law sikda sie. Ka guu fe beleñ ba siya hą nduy réke hud feri riw bele ká i zo í hąari tumbam na mii: «I vi í mbu kí bay tul bawda fe sum Ngerewuру!

[†] **19:12 19.12** Zezu na ba nzob ká kaw tul piri pie. Taguba mbay ká ngi bamba ká guba tul-e na, kie mii, be na ka ba mbay saw nzobri riw bele.

¹⁸ I ví re hud mbayri ndaw, ḫgerer tul nzob yumri báy nzob yumri ndaw, hud piriri báy taa nzob káw tul-ri ndaw, rɔo báy hud nzobri riw bele, koyri báy nzobri ká i kaw báy tul-ri ndaw, ḫgerer báy ledri kara ndaw pi.»

¹⁹ Falę ku le, mǐ kō fe mgbam ká do yer na báy mbayri ká tusiri key, báy nzob yum bariri ká i mbu tul kí bay rúu zinj nzob káw tul piri báy nzob yum beri na.

²⁰ Fe mgbam ká do yer báy nzob ká dí sùo-ε ba nzob yajanja bay saa nzaa Ngerewuру, be ká'a daa fe saŋri ká pol fe mgbam a ūlaké nzobri ká téke surum fe mgbamke do sùo-ri, ká i kod fe ká i mbuo rii ni na, i mgbá ri i fāa ri sidí bele i vbuku ri báy kumnun zuo bil bawda huu ká aa rad rad, báy tisaw ká vuo huu ká dí a se bilam bilam a fū kpiri kpiri.

²¹ Bie nzob hawri laa le, i hu-hud maamii ká tji saa nzaa nzob káw tul piri na, hą nduy réke hud feri riw bele na, re hudri na maa ri sib sib.

20

Bay ká se tul mbiimbam isod sođ duɔ zad mbiw

¹ Falę ku le, mǐ kō led nzaaped Ngerewuру mbiw dí saa nulue. Ka mgbá lakerere *luɔ zad baw ká gbuke tiya ndaw, a mgbá bawda sal lari dō nduo-ε ndaw pi.

²⁻³ Ka se a vāa mgbá nay saj, ba soy piedske lew ká i dí ni ba ḫgeretemndaya, mase *Satan na, a sin ni báy sal lari a vbu ni bo luɔ zad baw ká gbuke tiya na, a dar faake gbak do tul-e, a rji nzi-ε ręn do dí, hą ni kaw dí mbiimbam isod sođ duɔ zad mbiw bay hanja bo, nay saj na ka zinj faa úla nzobri ká saw puo bari bod bod na mbää, kpuru maa báy mbiimbam ká isod sođ duɔ zad mbiw na ka kál ndaw rɔ. Falę ku le, do nun hīna ni hą ni tji kélé a daa nam ndji høy.

⁴ Falę le, mǐ kō karingaw mbayri ká zuo. Bari ká i kaw tul-e na, Ngerewuру ha ri hurusuo kúŋ sal bay. Rɔbay mǐ kō pàra

nun sùo bari ká i vberé ri bay tusue bay ká Zezu tina ha ri, báy Bay Ngerewuru ká i ka-káake. Ba bari ká i ruo fe mgbam na ya ndaw, fe ká i mbuo rii ni na ya ndaw, i te surum fe mgbamke do nzaa pol-ri mase fal nduo-ri ya ndaw pi. Bari nzobkeri ku na, i yij i kaw báy kumnun i re mbay ziñ *Krisi ká bil mbiimbam ká isod sōd duɔ zad mbijw (1.000).

⁵ Be ze ba titire tui saa luɔ hud. A nzob hawri ká i hu na, i ti yij i kaw báy kumnun ya kpuru maa báy mbiimbam ká isod sōd duɔ zad mbijw na ka kál ndaw ro.

⁶ A bari ká i do bil titire tui saa luɔ hud key na, suoriya ba taa bari; i ba nzobri ká Ngerewuru daa ri zuɔ bod. Hud ndeke di sidike na, do báy hurusuo ká tul-ri ya. Bari na, i ba nzob fe poyri ká i daa ped hą Ngerewuru ndaw, Krisi ndaw, a i re mbay ziñ ni ká bil mbiimbam ká isod sōd duɔ zad mbijw na.

⁷ Zadka mbiimbam ká isod sōd duɔ zad mbijw kal na báyji lę, i hina Satan hą ni tui saa hul sal be na,

⁸ lę, ka se a ula nzobri ká saw puo bari bod bod ká tjuw zad ká niñ ká tusiri key; ba nzobri ká i di ri ba Gog báy Magog*. Satan na mbu ri bay dáake ruy, i ruɔ munu ká dikudí ká nzaa mbii.

⁹ I yaa zadri kpol kpol riw bele ká tusiri key, a i kiri zad kaw nzob Ngerewururi ndaw, ngerepuo ká Ngerewuru kó ba nzob nun-e na ndaw pi. Roo lę, huu vi saa nulue a tay ri kpolok kpolok.

¹⁰ Lę, ngeretemndaya ká ba nzob úla ri na, i vbu ni bo bil bawda huu ká aa rad rad, báy tisaw ká vuo huu ká di a se bilam bilam a fu kpiri kpiri. Ba zad ká i vbuku fe mgbam ká do yer báy nzob ká di sùo-e ba nzob yaaŋa bay saa nzaa Ngerewuru zuɔ di pola na. I kó seke fe ngii bamba tasiri ká di sun báy bisie mbiimbam báy mbiimbam baŋguo.

Trø bie kúŋ sal bay

¹¹ Falę ku lę, mě kó bawda karingaw mbay ba pie, báy nzob ká kaw di. Tum-

bam báy tusiri na, i duu pol-e hą nzob yij a kó ri mbää.

¹² Röbay, mě kó nzob huseri, ngereperi báy ledri ndaw, i do siya biw ká pol karingaw mbay na, lę, i mgbuda mbederi ká i vbie fe dáa nzobri riw bele do di na do hoy. I mgbuda mbede kij ká ba mbede pam na do hoy ndaw. Nzob huseri mbijw mbijw riw bele na, Ngerewuru kuŋ sal bay zuɔ tul-ri báy faa ped dáa bari maa báy bay ká i vbie do bil mbedekeri ku.

¹³ Bawda maambii yijra báy hud nzobri ká'a yaa ri na ndaw, hud báy zad baw na, i yijra báy hud nzobri ká i do di na ndaw pi. Lę, bari mbijw mbijw riw bele na, Ngerewuru kuŋ sal báy zuɔ tul-ri maa báy ped dáa bari.

¹⁴ Báyji lę, hud báy zad baw na, i vbuku ri zuɔ bil bawda huu ká aa rad rad, a se bilam bilam. Bawda huuke ku na, ba hud ndeke di ba sidike.

¹⁵ A nzob ká riŋ-e ti bil mbede pam na ya lę, i vbuka ni bo bil bawda huu ká aa rad rad, a se bilam bilam na ndaw.

21

Zuruzalem fie

¹ Falę ku lę, mě kó tumbam fie báy tusiri fie, bay ji lę, titire tumbam báy titire tusiri na zekre kad, a bawda maambii na kara ti mbää.

² Lę, mě kó ngerepuo ká do bod ba taa Ngerewuru ká ba Zuruzalem fie di saa nulue ká luo-e ba tusiri. Ka mbadsa sùo-e a ndad máy munu ba máy mbanan ká leke sùo-e bay yaaŋa wära.

³ Ká zadę ku na mě laa kusol mgba beleŋ saa tul karingaw mbay ká baa mii: «Timbede key na, Ngerewuru do sakra nzobri! Ka'a dáa puo ziñ ri, a bari laa lę, i bá nzob taa beri. Ngerewuru kij sùo-e na ka'a sád ziñ ri, a ba Ngerewuru bari.

⁴ Ka'a taa mbii nun-ri pid pid bele; hud ti tiika mbää ndaw, rew hud ti tiika mbää ndaw, réke sùo ti tiika mbää ndaw, kókó seke fe kara ti tiika mbää ndaw, bay ji lę, táw feri ká pieške na, zekre kad.»

* **20:8 20.8** Gog báy Magog na, ba nzobri ká saw puo bari bod ká tusiri key riw bele ká i tuŋ Ngerewuru ngeren. Ezekiyel 38.2.

⁵ Báyii le, Ngerewuru, be ká kaw tul karingaw mbay na baa mii: «Timbeedę key na, mě do dää feri riw bele ba fie.» Fale le, ka yji a baa hą mě mii: «Mu vbie bay ni key na ka do mbede, bay ji le, bay biri na ba tusue bay, a maa dää law bo dí.»

⁶ Ka yji a baa hą mě na röbay mii: «Pedke o ro. Bi na, mě ba *Alfa báy Omega ndaw, Nzob Tiika Sąw Fe báy Nzob ɔro Bie Fe mgbadfa. Nzob ká kón mbii se ni na, mbii káw báy kumnun ká luu na, mě haŋa ni nzɔ hoy hoy.

⁷ A nzob ká haw yum na, a zin fe samikeri, le, mě bá Ngerewuru be, a be laa le, a bá vu-i.

⁸ A bay ká se tul tokori ndaw, nzobri ká i do tul Bay Ngerewuru mbää ndaw, nzob fe dää jmri ndaw, nzob ika nzobri ndaw, nzob dää nun pieri ndaw, nzob fe dää mgbiiri ndaw, nzob kód fe kiri ká i ko ba Ngerewuru bari ndaw, rɔo nzob kud bayri riw bele ndaw na, zad bari do bil bawda huu ká aa rad rad, báy tisaw ká vuo huu ká dí a se bilam bilam a fü kpiri kpiri ká ba huſ ndeke dí ba sidike.»

⁹ Báyii le, led nzaaped Ngerewuru mbjw ká sakra led nzaaped Ngerewururi ká tōnɔ say ká i mgba tuŋguo ká óro bie bieri ká mbi báy zad ba tōnɔ say mbaa dí na ví baa hą mě mii: «Mu vi, le, mě kie mù máy tikdī ká ba máy mbana Vu Badu na.»

¹⁰ Lεε, Tem Ngerewuru mgba mě hą led nzaaped Ngerewuru na sùu mě se tul lón kuo ká gaŋ bamba mbəvbjw, a kie mě Ngerepuo Ngerewuru ká ba Zuruzalem na dí saa nulue ká luo-ε ba tusiri.

¹¹ Ngerepuoke ku na, zad taŋa ká kie Ngerewuru ká do na, tii saa dí a nduy mbedera mbedera. Ka do ver ver munu ká tisaw kere ká riŋ-ε ba zaspe ká nduy a taŋ kárara.

¹² I mbuo kòkɔ dudu hi-hii ndaw, a gaŋ ndaw i kírike ngerepuo na. Faakeri ba duɔ fale sidī; led nzaaped Ngerewururi

ba duɔ fale sidī ze i kɔrɔ faakeri na. Ká tul faa hulri na, i vbie riŋ saw kani led Izarayelri ká duɔ fale sidī do dí dō dí.

¹³ I pɔŋ faa hul ba say do fi t̄i sie, say do fi riŋ sie, say do fi hodfo, say do fi gel.

¹⁴ Kòkɔ dudu na, i mbuo do tul tisawri ká duɔ fale sidī ká i vbie riŋ nzob ndáy nzaaped Vu Badu ká duɔ fale sidī na do dí mbjw mbjw bele.

¹⁵ Fale le, led nzaaped Ngerewuru ká baa bay ziŋ mě na, ka mgba ḥgasikri líe fe ká i dää báy lari ká nduy z̄iriri z̄iriri do nduo-ε bay lieke ngerepuo na ndaw, faa hulkeri ndaw, rɔo kòkɔ dudu ká kiri dí na ndaw.

¹⁶ Ngerepuoke na t̄iwe maa k̄i: pieke báy áake maa ba k̄i. Báyii le, led nzaaped Ngerewuru lie ngerepuo na báy ḥgasikri líe fe be na, le, pieke na ba estade isod sođ duɔ zad duɔ fale sidī. Pieke ndaw, áake ndaw, rɔo gáŋke ndaw na, maa ba k̄i*.

¹⁷ Ka lie gaŋa kòkɔ dudu na ndaw, le, ba tukuru nduo isod báy siŋ niŋ p̄are niŋ, ba nduo fe líe nzobri ze led nzaaped Ngerewuru na lieket†.

¹⁸ Kòkɔ na i mbuo báy tisaw kere ká larike ḥgoŋ bamba ká i dí ba Zaspe. Ngerepuo na, i mbuo báy lari ká nduy z̄iriri z̄iriri a taŋ kad kad a do kárara.

¹⁹ Tigbäa kòkɔ ká kiri ngerepuoke na, i dew báy tisaw kere ká larike ḥgoŋ bamba báy kire bod bod. Titire tisaw tigbäa hul ká i dää bo na, i dää báy tisaw ká i dí ba zaspe, tisaw ndeke dí sidike na i dí ba safir, tisaw ndeke dí sayke na i dí ba agat, tisaw ndeke dí ninke na i dí ba emerode,

²⁰ tisaw ndeke dí ndebeke na i dí ba onikse, tisaw ndeke dí yieke na i dí ba sarduwān, tisaw ndeke dí tōnɔ sayke na i dí ba kírizolit, tisaw ndeke dí tōnɔ sidike na i dí ba beril, tisaw ndeke dí tōnɔ mbiwke na i dí ba topaze, tisaw ndeke dí duɔke na i dí ba kirizoparaze, tisaw ndeke dí duɔ fale mbjwke na i dí ba turkuaze, tisaw ndeke dí duɔ fale sidike laa le, i dí ba ametiste.

* 21:16 21.16 *Estade isod sođ duɔ zad duɔ fale sidī na maa sal faa 2.200. Duɔ fale sidī na ba suy fe ká kie fe ká do bay zadə nzədəm. Zadka pieke ndaw, áake ndaw rɔo gáŋke ndaw maa ba k̄i na, tuma law nzob hą ni ker se tul zad ká taŋ kafan bamba tasiri ká hul kani Ngerewuru. Ba zad ká do bay zadə nzədəm ká Ngerewuru do dí.* † 21:17 21.17 Tukuru nduo 144 na maa metre 65.

21 Faa hulri ká duo fale sidi na fa pàra zaw kereri ká duo fale sidi ká larike ńgoŋj bamba ká i dí ba *perle*. Faa hulri mbijw mbijw riw bele na i dcaa báy pàra zaw kereke mbijw kí høy. Faa ká bil ńgerepuo na, i dcaa báy lari ká nduy zíriri zíriri a tan kad kad a do kárara.

22 Roo le, ká bil ńgerepuo ke ku na, mì kó hul kāni ká dí ya, báy ji le, Ngerembay, Ngerewūru Nzob Hýrusuo Luye báy Vu Badu na ze i ba hul kānike‡.

23 Ngerepuo na se síe síe, mase few rōo báy hajan ri taŋ zad ká dí ya, báy ji le, zad taŋ Ngerewūru ká kie ni na, taŋ zad kad kad ká dí, a Vu Badu laa le, ba huu ndele ká puoke.

24 Nzobri ká saw puo bari bod bod ká tusiri key na, i doko bil zad taŋ be, a mbayri ká tusiri key kara, i séke báy fezinja bari ká dí.

25 Faa hulkeri na a doko høy ká bísie; nzob ti dár do dí ya mgbaŋ, báy ji le, sun ti doko bil ńgerepuo ke na ku ya.

26 Nzobri ká saw puo bari bod bod ká tusiri key na, i ūru báy fe riŋ díka bari báy fezinja bari i séke dí.

27 Ká bil ńgerepuo ke ku na, fe ſm mbijw mini kara ti rii dí ya, nzob fe dák lorori ya ndaw, nzob kúd bayri ya ndaw. Ba bari huo-ri kí høy ká riŋ-ri do bil mbede pam ká ba taa Vu Badu na ze i rii dí.

22

1 Fale ku le, led nzaaped Ngerewūru na kie mì nduo mbii káw báy kumnum ká nduy a taŋ kárara tji saa karingaw mbay Ngerewūru báy Vu Badu,

2 a uo ká law sikfa faa ká bil ńgerepuo ke na. Ká sikfa nduo mbiiri ká sidi na, puu káw báy kumnum do dí*, ká lie lereke faa bal ba duo fale sidi ká bil mbiimbam mbijw. Few mbijw le, lie ba mbijw mbijw, a vaykeri kará ba sawpuu vaa nzobri ká saw puo bari bod bod.

3 Feri ká Ngerewūru fas na ti doko mbää. Karingaw mbay Ngerewūru báy

Vu Badu ze a doko dí. Lëe, nzob ped beri na, i ruo ni.

4 I kókó nun-ε†, le, riŋ-e do nzaa pol-ri.

5 Sun ti tiika dí mbää ndaw, nzob ti séke sie zad taŋ huu ndele ya ndaw, zad taŋ sít ya ndaw, báy ji le, Ngerembay Ngerewūru a hajan zad taŋ be taŋ ká tulri, a í re mbay mbiimbam báy mbiimbam baŋguo.

Zezu waa báy vika

6 Fale ku le, led nzaaped Ngerewūru na baa hą mì mii: «Baykeri ku na ba sùo báy a maa báy dák law bo dí. Ngerembay Ngerewūru ká hą Tem be hą nzob yáŋja bayri saa nzi-ε na, pie led nzaaped be báy kie nzob ped beri fe ká'a vika vuku.»

7 Zezu baa mii: «I laa key! Ndji høy le, mì vika. Nzob ká daa vu mbom bo tul bayri ká uru saa nzaa Ngerewūru ká do bil mbede ni key le, suoriya ba taa be.»

8 Bi Ząa na, fekeri ku riw bele na, mì laa báy suk-i ndaw, a mí kó báy nun-i gbak gbak ndaw pi. A zadka mí laa báy fekeri, a mí kó báy nun-i ndaw na báyji le, mì huku pol led nzaaped Ngerewūru ká kie mí fekeri na báy rúo ni.

9 Roo le, ka baa hą mì mii: «Hay, mu daa munu ya. Bi na, mì ba nzob ped munu ká bo ndaw, munu ká yú-ori ká i ba *nzob yáŋja bayri saa nzaa Ngerewūru ndaw, rōo munu ká bari riw bele ká i dcaa vu mbom bo tul bayri ká do bil mbede ni key ndaw na. Ngerewūru ze mu ruo ni.»

10 Fale ku le, ka baa hą mì báy mii: «Bayri ká uru saa nzaa Ngerewūru ká do bil mbede ni key na, mu mū ya, báy ji le, nam ká fekeri a tji na tòŋ dí mbää ro.»

11 Nzob kāaya na, ka dcaa nun-ε ba pola, a nzob fe dák ſm na, ka do bil fe dák ſm na, a dcaa nun-ε ba pola. A roo le, nzob fe dák báy zadse na, ka dcaa nun-ε ba pola, a nzob ká do bod ba taa be, a séke nun-ε ba pola.»

12 Zezu baa mii: «I laa key! Ndji høy le, mì vika. Mì mgabaka fe tunduori na do

‡ 21:22 21.22 Nzob se sie hul kāni mbää, báy ji le, Ngerewūru kí sùo-ε sad zinj nzob beri, a ńgerepuo báy zadse ńgidi bele na ba taa be. * 22:2 22.2 I kii Tiika saw fe 2.9; 3.22; Ezekiyel 47.12. † 22:4 22.4 I kii Tii kele 33.20; 1Tm 6.16 ndaw. Pola lew na, nzob maa báy kókó nun Ngerewūru ya, roo le, timbede key na faa do høy ro.

nduo-i bay hanja nzob häa häa lę, ka maa báy ped dää be.

¹³ Bi na, mě ba *Alfa báy Omega, mě ba Titire Nzob báy ɔrɔ Bie Nzob, Nzob Tiika Saw Fe báy Nzob ɔrɔ Bie Fe mgbadza.

¹⁴ Suoriya ba taa nzobri ká i wàa maagari bari *tan kad kad, bay hanja bo i do báy faa rii báy faa kòkò dudu í se bil ḥgerepuo na, í su lere puu káw báy kumnun baŋguo ká dí.

¹⁵ Roo lę, väy nzobri, bari nzob fe dää mgbjiri báy nzob dää nun pieri ndaw, nzob ika nzobri ndaw, nzob kód fe kiri ká i kɔ ba ḥgerewuru bari ndaw, mase nzob häa häa ká hii kúd bay a daa baŋguo ndaw na, i doko fal ḥgerepuo ke na.

¹⁶ «Bi Zezu na, mě pie led nzaaped bi bay hanja ni ka baa nasi bay feri key na riw bele hä nzob mbika lawri ká i mbu tul k̄j ká zad bod bod na. Bi na, mě ba vu bulu Mbay *David, a mí ba rùo tibie ká tan gbalak ndaw pi‡.»

¹⁷ Tem ḥgerewuru báy mág mbana Vu Baduš na, i baa mii: «Mu vi!» Nzob ká laa bay key na lę, ka baa mii: «Mu vi!» Nzob ká kɔn mbii se ni lę, ka vi; a nzob

ká hii bay nzokó mbii káw báy kumnun lę, ka ví yäa høy høy.

Siy tul bay

¹⁸ Baarì riw bele ká ï laa bay ká uru saa nzaa ḥgerewuru ká do bil mbede ni key na, bi Ząa na mě baka r̄i mii: nzob ká daa bay k̄j nde tul bayke na lę, ḥgerewuru a dää b̄ieri ká mbi báy zad, ká bayke do bil mbede ni key na, nde tul seké fe ká do bay tul-e.

¹⁹ A nzob ká naa bay hñe ká dí lę, ḥgerewuru a náa fe hñe ká do bay tul-e, ká bayke do bil mbede ni key ndaw. Nzobke ti suŋa lere puu káw báy kumnun ya ndaw, ka ti rii bil ḥgerepuo ḥgerewuru na ya ndaw pi.

²⁰ Nzob báa nasi bay fe niri key riw bele na baa mii: «Ba tusue, ndji høy lę, mě vika.»

Amem! Ndad bay hanja ni ka do munu na k̄j! ḥgerembay Zezu, mu vi!

²¹ Ndad bay hanja law huoke taa ḥgerembay Zezu ka sád zinj nzob taa ḥgerewururi riw bele! Amem! Ndad bay hanja ni ka do munu na k̄j!

---

‡ 22:16 22.16 Zadka Zezu baa mii, b̄eri ba vu bulu Mbay David, a b̄eri ba rùo tibie ndaw na, ka hii bay báa mii, b̄eri ba Nzob Yäaŋa Nzobri ká ḥgerewuru waa bay pie b̄eri vi, b̄eri ká Ziřri riw bele giyan b̄eri na. § 22:17 22.17 Mág mbana Vu Badu na, ba nzob mbika lawri ká i giyan nam yjj Zezu ká ba mbana bari.